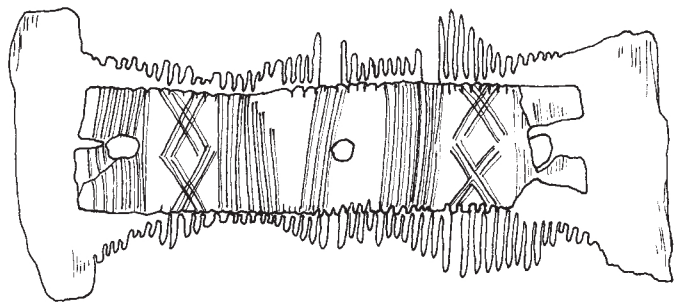
ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED V NITRE

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY A NÁLEZY NA SLOVENSKU V ROKU 2009

NITRA 2013

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED V NITRE

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY A NÁLEZY NA SLOVENSKU

V ROKU 2009

NITRA 2013

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY A NÁLEZY NA SLOVENSKU

V ROKU 2009

NITRA 2013

Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2009

Odborní redaktori Ivan Cheben, Klaudia Daňová, Marek Vojteček
Redakčná rada Ivan Cheben, Klaudia Daňová, Marek Vojteček, Jiří Doležal, Martin Krenn
Počítačová sadzba Zuzana Turzová
Nemecký preklad Mgr. Michal Dvorecký, PhD.

© Archeologický ústav SAV Nitra 2013

Rozširuje, objednávky a predplatné aj do zahraničia prijíma
Archeologický ústav SAV, Akademická 2, 949 21 Nitra

e-mail nraukniz@savba.sk

Tlač VEDA, vydavateľstvo SAV Bratislava

ISSN 0231-925X
ISBN 978-80-89315-54-3

Na obálke hrebeň z kostrového pohrebiska datovaného do obdobia sťahovania národov z lokality Tesárske Mlyňany poloha Gočol.
Auf dem Umschlag ist ein Kamm aus dem Skelettgräberfeld auf der Fundstelle Tesárske Mlyňany, Lage Gočol, das in die Völkerwanderungszeit datiert wird.

OBSAH - INHALT

Mapa lokalít 1 - Karte der Fundorte 1 12

Prehľad lokalít 1 - Übersicht der Fundorte 1 13

Mapa lokalít 2 - Karte der Fundorte 2 18

Prehľad lokalít 2 - Übersicht der Fundorte 2 19

Juraj Bartík – Radoslav Čambal – Igor Choma (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)
Archeologický výskum v Šoporni 23
Archäologische Grabung in Šoporňa 23

Jozef Bátora (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Archeologický výskum v Santovke 23
Archäologische Grabung in Santovka 24

Jozef Bátora (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Friedrich Lüth (Deutsche Archäologische Institut, Berlín) – Knut Rassmann (Römisch-Germanische Kommission des DAI, Frankfurt am Main) – Kay Winkelmann (Sensys, Golm)
Výsledky archeologického výskumu a prieskumu vo Vrábloch 25
Ergebnisse der archúäologischen Grabung und Begehung in Vráble 25

Jozef Bátora (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Knut Rassmann (Römisch-Germanische Kommission des DAI, Frankfurt am Main)
Výskum osady zo staršej doby bronzovej v Rybníku 26
Grabung der Siedlung aus der älteren Bronzezeit in Rybník 27

Igor Bazovský – Zdeňek Farkaš (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)
Pokračovanie archeologického výskumu na stavbe obytného súboru Slovenský Grob - Monari 27
Fortsetzung der archäologischen Grabung auf der Baustelle eines Häuserkomplexes Slovenský Grob - Monari 28

Peter Bednár (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Joachim Henning (J. W. Goethe-Uniwersität, Frankfurt am Main) – Zuzana Poláková – Matej Ruttkay (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Archeologický výskum vnútorného valu v Bíni v roku 2009 28
Archäologische Grabung des Innenwalls in Bíňa im Jahr 2009 30

Peter Bednár – Miriam Jakubčinová – Zuzana Poláková (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Zameranie a zisťovací výskum včasnostredovekého opevnenia v Malých Kozmálovciach 31
Vermessung und Feststellungsgrabung der frühmittelalterlichen Befestigung in Malé Kozmálovce 32

Peter Bednár (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Lucia Krišková (Považské múzeum, Žilina) – Danka Majerčíková (Kysucké múzeum, Čadca) – Zuzana Staneková (Považské múzeum, Žilina)
Archeologický výskum hradu Lietava 32
Archäologische Grabung der Burg Lietava 34

Peter Bednár – Zuzana Poláková (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Pokračovanie archeologického výskumu v Katedrále sv. Emeráma 34
Fortsetzung der archäologischen Grabung in der, Kathedrale des hl. Emeram 37

Ján Beljak – Alena Bistáková (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Osada z obdobia včasného stredoveku v Banskej Bystrici-Senici 38
Siedlung aus dem Frühmittelalter in Banská Bystrica-Senica 39

Ján Beljak – Vladimír Mitáš (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Praveké a stredoveké nálezy z Dolnej Strehovej 40
Urzeitiche und mittelalterliche Funde aus Dolná Strehová 42

Ján Beljak (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Noémi Pažinová (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)
Hontiansky spečený val 43
Der Brandwall von Hont 44

Archeologický výskum v Hronovciach 45
Archäologische Grabung in Hronovce 47

Výskum na Dolnom hrade Pustého hradu vo Zvolene 48
Grabung auf der Unteren Burg von Pustý hrad in Zvolen 50

Archeologické výskumy a prieskumy vo Zvolene a okolí 51
Archäologische Grabungen und Begehungen in Zvolen und in der Umgebung 57

Lucia Benediková – Martin Bartík (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Prieskum v Liptove 60
Begehung in Liptov 62

Lucia Benediková (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Bohuslav Šebesta (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)
Výskum v Liptovskej Mare 62
Grabung in Liptovská Mara 63

Mário Bielich (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Výskum novovekého cintorína v obci Nesvady 65
Grabung des neuzeitlichen Friedhofs in der Gemeinde Nesvady 65

Výskum v okolí Kostola sv. Bartolomeja v Prievidzi 65
Grabung in der Umgebung der Kirche des Hl. Bartholomäus in Prievidza 66

Stredoveké nálezy z obce Veľké Zálužie 66
Mittelalterliche Funde aus der Gemeinde Veľké Zálužie 66

Elena Blažová – Martin Bartík (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Lokality zamerané geodeticky v roku 2009 67
Geodätisch vermessene Fundstellen im Jahr 2009 68

Zuzana Borzová – Noémi Pažinová (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)
Terénne aktivity Katedry archeológie FF UKF v Nitre 68
Geländeaktivitäten des Lehrstuhls für Archäologie an der Philosophischen Fakultät der Konstantin-Universität Nitra 71

Gertrúda Březinová (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Prieskum povodia Radošinky, Hlavinky a Perkovského potoka 73
Begehung im Flussgebiet von Radošinka, Hlavinka und Perkovský potok 73

Výstavba cestného obchvatu I/64 v Topoľčanoch 74
Bau der Umfahrung I/64 in Topoľčany 75

Ján Čáni – Peter Grznár (Krajský pamiatkový úrad, Trnava) – Dana Marková – Vladimír Mitáš (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Hradisko kyjatickej kultúry v Málinci 75
Ein Burgwall der Kyjatice-Kultur in Málinec 78

Marián Čurný (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Nové nálezy na východnom Slovensku 79
Neue Funde in der Ostslowakei 82

Róbert Daňo (AA Terra Antiqua s. r. o., Rimavská Sobota)
Archeologický výskum kostola v Horných Krškanoch 85
Archäologische Grabung der Kirche in Horné Krškany 87

Róbert Daňo – Martin Žúbor (AA Terra Antiqua s. r. o., Rimavská Sobota)
Prvá etapa archeologického výskumu Topoľčianskeho hradu 87
Die erste Etappe der archäologischen Grabung der Burg von Topoľčany 89

Patrik Derfiňák – Marián Vizdal (Prešovská univerzita, Prešov)
Výsledky povrchovej prospekcie v extraviláne Gregoroviec 90
Ergebnisse der Oberflächenprospektion ausserhalb der Gemeinde Gregorovce 90

Marcela Ďurišová – Martin Horvát – Martin Pristáš (Krajský pamiatkový úrad, Košice)
Archeologický nález na ploche golfového ihriska v Malej Ide 90
Archäologischer Fund auf der Fläche des Golfplatzes in Malá Ida 91

Marcela Ďurišová – Martin Pristáš –
Martin Horvát (Krajský pamiatkový úrad, Košice) – Peter Tajkov (Technická univerzita, Košice)
Druhá etapa archeologického výskumu v polohe Templomhomok v katastri obce Veľký Kamenec 91
Zweite etappe der archäologischen Grabung in der Flur Templomhomok
im Kataster der Gemeinde Veľký Kamenec 91

Kristián Elschek (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Pokračovanie záchranného výskumu v areáli a.s.a. Zohor 92
Fortführung der Rettungsgrabung im Areal A.S.A. Zohor 92

Zdeněk Farkaš – Igor Choma (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)
Archeologický výskum v Stupave na trase diaľnice D2 93
Archäologische Grabung in Stupava an der Autobahn D2 93

Zdeněk Farkaš (Archeologické múzeum SNM, Bratislava) – Peter Wittgrúber (Mestské múzeum, Pezinok)
Záchranné výskumy v Pezinku 94
Archäologische Rettungsgrabungen in Pezinok 95

Martin Furman (Krajský pamiatkový úrad, Žilina)
Pamiatkový archeologický výskum pri Rímsko-katolíckom kostole Nájdenia sv. Kríža v Čičmanoch 96
Archäologische Denkmalgrabung bei der Römisch-katholischen Kirche der Auffindung
des Hl. Kreuzes in Čičmany 97

Obhliadky stavebných činností v Žilinskom regióne 97
Bautätigkeiten in der Region von Žilina 99

Martin Furman (Krajský pamiatkový úrad, Žilina) – Lucia Krišková (Považské múzeum, Žilina) –
Peter Bednár (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Záchranný archeologický výskum pri Sobášnom paláci v Bytči 100
Archäologische Rettungsgrabung beim Trauungspalast in Bytča 100

Václav Furmánek - Vladimír Mitáš (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Pokračovanie výskumu v Cinobani 101
Fortsetzung der Grabung in Cinobaňa 102

Lucia Hlavenková (Univerzita Komenského, Bratislava) – Vladimír Turčan (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)
Nálezy z obdobia avarského kaganátu z Nového Sveta 102
Funde aus der Zeit des awarischen Khaganats aus Nový Svet 103

Eva Horváthová – Lucia Luštíková (Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS, Košice)
Záchranný archeologický výskum v Prešove 103
Archäologische Rettungsgrabung in Prešov 104

Ján Hunka (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Prírastky mincí v Archeologickom ústave SAV v roku 2009 104
Münzenzuwachs im Archäologischen Institut der Slowakischen Akademie
der Wissenschaften im Jahr 2009 105

Ivan Cheben – Michal Cheben – Marek Vojteček (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Výskum pravekého a stredovekého osídlenia v Chyzerovciach - Zlaté Moravce 106
Grabung der urzeitlichen und mittelalterlichen Besiedlung von Chyzerovce-Zlaté Moravce 106

Ivan Cheben – Marek Vojteček (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Archeologický výskum v Žlkovciach 106
Archäologische Grabung in Žlkovce 107

Ivan Cheben – Barbara Zajacová (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Výskum polykultúrneho sídliska v Novom Meste nad Váhom 107
Grabung polykulturelle Siedlung in Nové Mesto nad Váhom 108

Michal Cheben – Matej Ruttkay (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Výskum pravekého a stredovekého osídlenia v Michali nad Žitavou 108
Grabung der urzeitlichen und mittelalterlichen Besiedlung in Michal nad Žitavou 108

Neolitické a eneolitické nálezy z Veľkých Vozokán 109
Neolithische und äneolithische Funde aus Veľké Vozokany 109

Ján Chovanec (Vlastivedné múzeum, Trebišov) – Elena Miroššayová (Archeologický ústav SAV, Nitra – VPS Košice)
Žiarový hrob z Veľkého Horeša 110
Brandgrab aus Veľký Horeš 111

Ľubomíra Kaminská (Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS, Košice)
Výskum szeletienskeho sídliska v Trenčianskych Tepliciach 111
Grabung der szeletien - Siedlung in Trenčianske Teplice 112

Anton Karabinoš (Krajské múzeum, Prešov)
Praveké nálezy z Chminianskej Novej Vsi 112
Urzeitliche Funde aus Chminianska Nová Ves 112

Anton Karabinoš (Krajské múzeum, Prešov) – Marián Vizdal (Prešovská univerzita, Prešov)
Archeologický výskum polohy Farské v Ražňanoch v roku 2009 113
Archäologische Grabung der Flur Farské in Ražňany im Jahr 2009 114

Roman Kos – Róbert Daňo – Juraj Malec (AA Terra Antiqua, s.r.o., Rimavská Sobota)
Výskum exteriéru neskorobarokového kaštieľa v Brhlovciach 114
Grabung des Exterieurs des spätbarocken Schlosses in Brhlovce 117

Mária Kotorová-Jenčová (Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou)
Výskum vo Vranove-Čemernom 117
Grabung in Vranov-Čemerné 118

Výskum v bazilike Narodenia Panny Márie vo Vranove nad Topľou 118
Grabung in der Basilika der Geburt der Jungfrau Maria in Vranov nad Topľou 119

Náhodný nález kamenného sekeromlatu z Vyšného Hrabovca 119
Zufallsfund einer Steinaxt aus Vyšný Hrabovec 119

Mária Kotorová-Jenčová – Ivana Malinková (Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou)
Tretia sezóna výskumu hrádku v Mrázovciach 119
Dritte Grabungssaison des Kastells in Mrázovce 121

Marta Kučerová (Múzeum v Kežmarku, Kežmarok)
Záchranné výskumy v intraviláne Kežmarku v roku 2009 121
Rettungsgrabungen im Gemeindegebiet von Kežmarok im Jahr 2009 123

Záchranné výskumy múzea v Kežmarku v okrese Poprad, Levoča a Stará Ľubovňa 124
Rettungsgrabungen des Museums in Kežmarok im Bezirk von Poprad, Levoča und Stará Ľubovňa 127

Archeologický výskum v Martine-Košútoch II 129
Archäologische Grabung in Martin-Košúty II 131

Ivan Kuzma (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Nálezy z Veľkého Zálužia 132
Funde aus Veľké Zálužie 132

Ivan Kuzma – Martin Bartík (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Letecká prospekcia na Slovensku v roku 2009 132
Luftbildprospektion in der Slowakei im Jahr 2009 145

Ivan Kuzma – Alena Bistáková (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Výskum v Lužiankach 159
Grabung in Lužianky 160

Klára Kuzmová – Erik Hrnčiarik (Trnavská univerzita, Trnava)
Výskum románskeho karnera v exteriéri NKP R.K. Kostola sv. Mikuláša v Trnave 161
Grabung des romanischen Karners im exterieur des Nationalkulturdenkmals - der Römisch-Katholischen Kirche Hl. Nikolaus in Trnava im Jahr 2009 163

Jozef Labuda (Slovenské banské múzeum, Banská Štiavnica)
Sakrálna stavba na Starom meste? 164
Sakralbau in Altstadt? 164

Oliver Lorenc – Marek Vizdal – Marián Vizdal (Prešovská univerzita, Prešov)
Neskorobronzové a halštatské nálezy zo Šarišských Michalian 165
Spätbronzezeitliche und hallstattzeitliche Funde aus Šarišské Michaľany 165

Lucia L u š t í k o v á – Marián S o j á k (Archeologický ústav SAV-VPS, Košice)
Výskum na úseku diaľnice D1 Jablonov - Studenec 165
Grabung auf dem Autobahnabschnitt D1 Jablonov - Studenec 169

Výskum na úseku diaľnice D1 Studenec - Beharovce 169
Grabung auf dem Autobahnabschnitt D1 Studenec - Beharovce 171

Beáta M i l o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Peter M i l o (Ústav archeologie a muzeologie FF MU, Brno)
Včasnostredoveké mohylové pohrebisko v Trenčíne-Kubrej 172
Frühmittelalterliches Hügelgräberfeld in Trenčín-Kubra 173

Vladimír M i t á š (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Ďalšie nálezy z Lovinobane 173
Weitere Funde aus Lovinobaňa 174

Peter N a g y (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)
Záchranný výskum pri rekonštrukcii kaštieľa v Dubnici nad Váhom - krídlo A 175
Archäologische Rettungsgrabung bei der Rekonstruktion des Schlosses in Dubnica nad Váhom 175

Záchranný výskum na prístavbe hotela Holiday Inn v Trnave 176
Archäologische Rettungsgrabung beim Anbau des Hotels Holiday Inn in Trnava 177

Gabriel N e v i z á n s k y (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Pohrebisko z 10. storočia vo Veľkých Kosihách 178
Gräberfeld aus dem 10. Jh. in Veľké Kosihy 178

Sídlisko ľudu bolerázskej skupiny v Salke 179
Siedlung des Volkes der Boleráz-Gruppe in Salka 179

Ladislav O l e x a (Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS, Košice)
Tridsiatatretia etapa výskumu v Nižnej Myšli 179
Dreiunddreissigste Grabungsetappe in Nižná Myšľa 180

Ondrej O ž ď á n i (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Ojedinelý nález bronzovej sekery z Nitry 180
Einzelfund einer Bronzeaxt aus Nitra 181

Karol P i e t a – Ján H a r u š t i a k – Miriam J a k u b č i n o v á – Terézia V a n g ľ o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2009 182
Grabung der frühmittelalterlichen Agglomeration Bojná im Jahr 2009 187

Ján R a j t á r (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Rímske poľné tábory v Cíferi 189
Römische Feldlager in Cífer 192

Ján R a j t á r – Ján T i r p á k (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Geofyzikálne merania rímskeho poľného tábora vo Hviezdoslavove 193
Die geophysikalischen Messungen des Römischen Feldlagers in Hviezdoslavov 194

Peter R o t h (Podtatranské múzeum, Poprad)
Sledovanie zemných prác v rôznych okresoch Slovenska 194
Verfolgung der Erdarbeiten in verschiedenen Kreisen der Slowakei 196

Výskumy a sledovanie zemných prác na Spiši a Šariši 196
Grabungen und Verfolgung der Erdarbeiten in der Spiš und im Gebiet von Šariš 197

Rastislav R u s n á k (Archeologický ústav SAV, Nitra – VPS Košice)
Archeologické výskumy v historickom jadre Košíc 198
Archäologische Untersuchungen im historischen Kern von Košice 199

Matej R u t t k a y – Mário B i e l i c h – Róbert M a l č e k – Adrián N e m e r g u t (Archeologický ústav SAV, Nitra) – Jaroslava R u t t k a y o v á (Ponitrianske múzeum, Nitra) – Barbara Z a j a c o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Záchranné archeologické výskumy na trase výstavby rýchlostnej cesty R1 v úseku Nitra-Západ – Selenec 200
Archäologische Rettungsgrabungen beim Bau der Schnellstrasse R1 im Abschnitt Nitra-West - Selenec 206

Matej Ruttkay – Henrieta Baliová – Mário Bielich – Alena Bistáková – Jozef Ďuriš – Monika Kopčeková – Ján Haruštiak – Miriam Jakubčinová – Róbert Malček – Vladimír Mitáš – Marek Vojteček (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Záchranné archeologické výskumy na trase výstavby rýchlostnej cesty R1 v úseku Nitra-Selenec - Beladice 209
Archäologische Rettungsgrabungen beim Bau der Schnellstrasse R1 im Abschnitt Nitra-Selenec - Beladice 223

Matej Ruttkay – Klaudia Daňová – Michal Cheben – Zuzana Poláková – Barbara Zajacová (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Záchranné archeologické výskumy na trase výstavby rýchlostnej cesty R1 v úseku Beladice-Tekovské Nemce 229
Archäologische Rettungsgrabungen beim Bau der Schnellstrasse R1 im Abschnitt Beladice - Tekovské Nemce 234

Matej Ruttkay – Michal Cheben (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Polykultúrne sídlisko z Čiernych Kľačian 237
Polykulturelle Siedlung in Čierne Kľačany 238

Marián Samuel (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Záchranný výskum na Štúrovej ulici v Leviciach 239
Archäologische Rettungsgrabung in der Štúrova Str. in Levice 240

Dva krátke záchranné výskumy v areáli bývalého Župného domu v Nitre 241
Zwei kurze Rettungsgrabungen im Gelände des ehemaligen Gauhauses in Nitra 242

Záchranný výskum pri Kostole Narodenia Panny Márie v Socovciach 243
Archäologische Rettungsgrabung bei der Kirche der Geburt der Jungfrau Maria in Socovce 246

Zuzana Staneková – Lucia Krišková (Považské múzeum, Žilina)
Nálezy lužickej kultúry z Lietavskej Svinnej 246
Funde der Lausitzer Kultur in Lietavská Svinná 247

Danica Staššíková-Štukovská (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Prieskumy v mikroregióne „Nad Holeškou“ 247
Untersuchungen in der Mikroregion „Nad Holeškou“ 249

Staršie nálezy z Nového Mesta nad Váhom 249
Ältere Funde aus Nové Mesto nad Váhom 250

Tatiana Štefanovičová – Jana Hlavatá – Pavol Spišák (Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, Bratislava)
Záchranný výskum v Malom Lapáši 251
Rettungsgrabung in Malý Lapáš 252

Záchranný výskum v obci Svätoplukovo 252
Rettungsgrabung in der Gemeinde Svätoplukovo 254

Ján Tirpák (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Geofyzikálna prospekcia na Slovensku za rok 2009 255
Geophysikalische Prospektion in der Slowakei im Jahr 2009 255

Lucia Tokárová (Ul. 17. novembra, Prešov) – Marek Vizdal (Švábska 32, Prešov)
Sídlisko badenskej kultúry v Ostrovanoch 256
Siedlung der Badener Kultur in Ostrovany 256

Marián Uličný – Peter Harčar – Gabriel Lukáč (Krajský pamiatkový úrad, Prešov)
Ukončenie zisťovacieho výskumu v Katedrále sv. Martina v Spišskej Kapitule 257
Abschluss der Feststellungsgrabung in der Kathedrale des Hl. Martin in Spišská Kapitula 257

Július Vavák (Malokarpatské múzeum, Pezinok)
Štvrtá etapa výskumu včasnostredovekého hradiska vo Svätom Jure 258
Vierte Grabungsettappe des frühmittelalterlichen Burgwalls in Svätý Jur 258

Ján Zachar (Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica)
Archeologické výskumy v MPR Banská Bystrica v roku 2009 259
Archäologische Grabungen im Denkmalschutzgebiet von Banská Bystrica im Jahr 2009 260

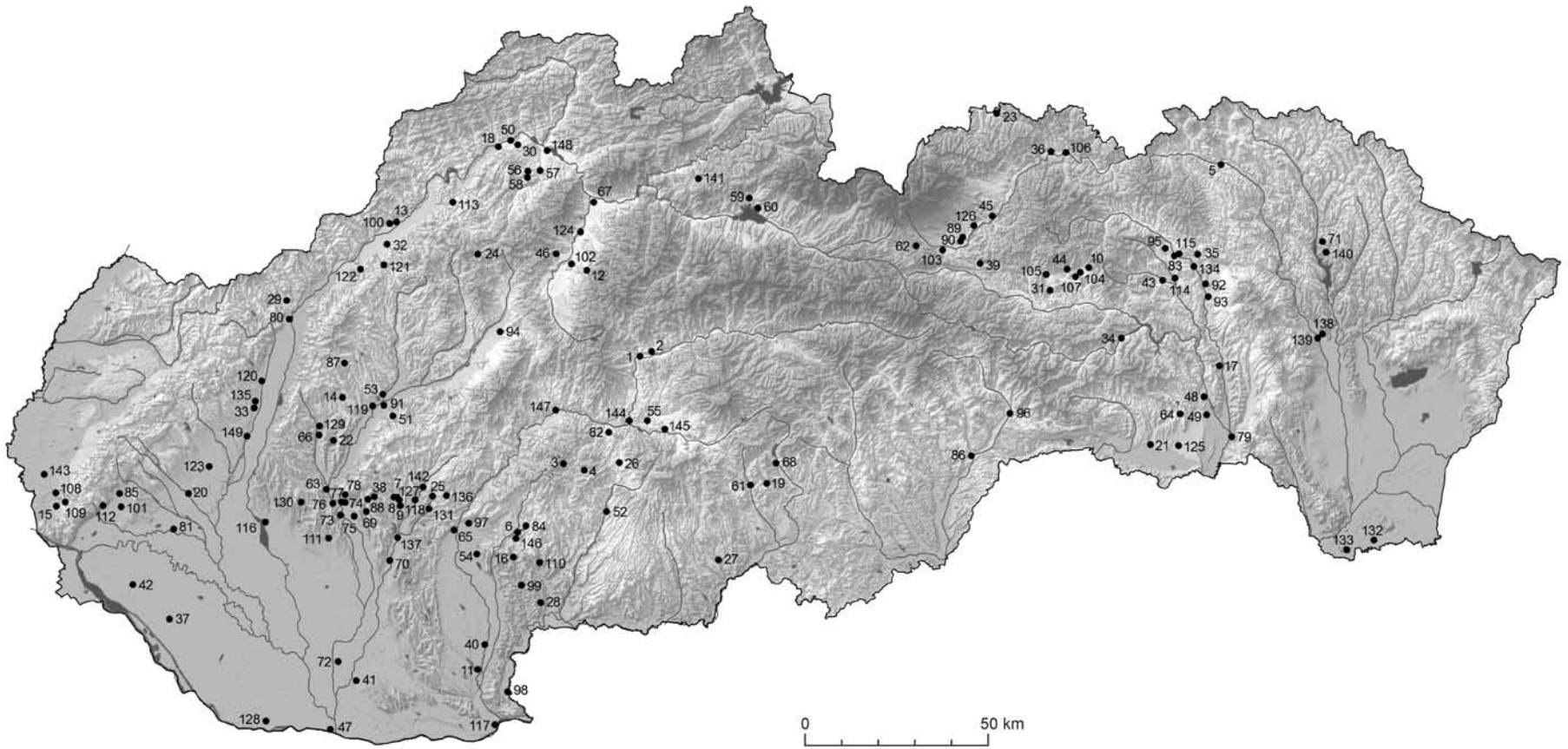
Archeologický výskum v areáli Kostola sv. Michala v Dolnom Hričove 260
Archäologische Grabung im Areal der Kirche des Hl. Michael in Dolný Hričov 261

Archeologický výskum v areáli kaštieľa v Kotešovej 261
Archäologische Grabung im Areal des Schlosses in Kotešová 262

Ján Z a c h a r (Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica) – Martin F u r m a n (Krajský pamiatkový úrad, Žilina)
Archeologický výskum na Hodžovej ulici č. 6 v Žiline 262
Archäologische Grabung in der Hodžova Str. Nr. 6 in Žilina 262

Ján Z a c h a r (Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica) – Milan H o r ň á k (Via Magna, Vrútky)
Archeologický výskum na Kalinčiakovej ulici v Žiline 263
Archäologische Grabung in der Kalinčiakova Str. in Žilina 263

Ondrej Ž a á r (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra) – Peter S c h r e i b e r (Archeológia Zemplín, Michalovce) – Lukáš Š t e c (Univerzita Komenského, Bratislava) – Ľubica B l a š k o v á (Trnavská univerzita, Trnava)
Nové povrchové nálezy z Bohuníc a Sedmerovca 264
Neue Oberflächenfunde aus Bohunice und Sedmerovec 265

Mapa 1. Mapa lokalít k prehľadu archeologických výskumov a nálezov na Slovensku v r. 2009 (číslovanie nálezísk zodpovedá poradovým číslam v tabuľke na s. 13-17).
Karte 1. Karte der Fundorte zur Übersich von archäologischen Grabungen und Funden in der Slowakei im Jahre 2009 (Nummerierung von Fundstellen entspricht den laufenden Zahlen in der Tabelle auf S. 13-17).

Prehľad slovenských lokalít, na ktorých sa v r. 2009 uskutočnili výskumy alebo zistili archeologické objekty, nálezy a pod. (poradové čísla zodpovedajú číslam na mape 1).

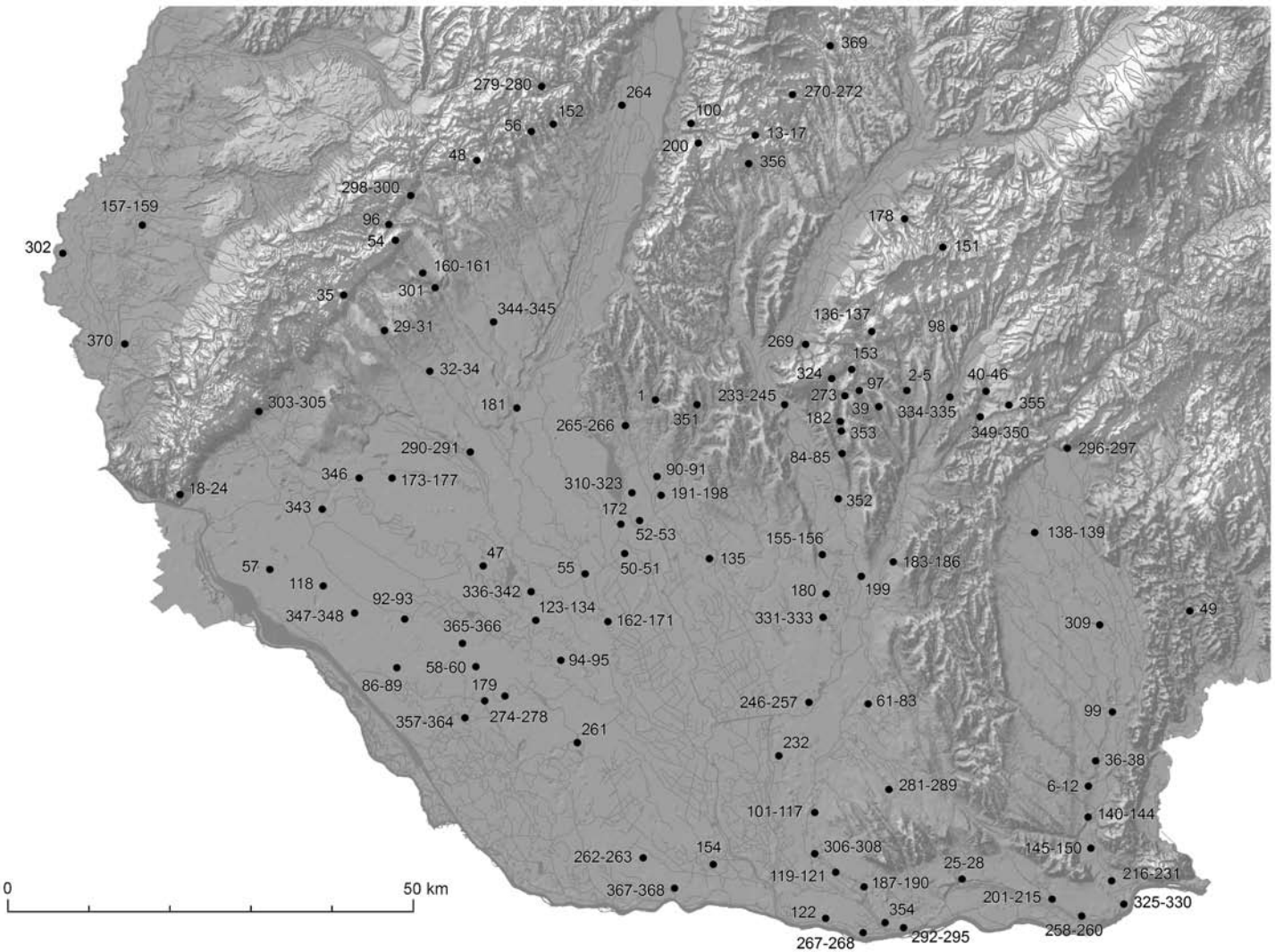
Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov														Príspevok na strane
							doba				stredovek						
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania	
1	Banská Bystrica	Banská Bystrica												*	*		259
2	Banská Bystrica, časť Senica	Banská Bystrica										*					38, 52, 67
3	Banská Štiavnica	Banská Štiavnica											*	*			164
4	Banský Studenec	Banská Štiavnica				*											55
5	Bardejov	Bardejov												*	*		196
6	Bátovce	Levice								*		*					43
7	Beladice	Zlaté Moravce				*		*									67, 132, 133, 255
8	Beladice, časť Pustý Chotár	Zlaté Moravce				*		*		*							215, 255
9	Beladice, časť Chrášťany	Zlaté Moravce	*		*	*					*		*				217
10	Bijacovce	Levoča			*		*			*	*						170
11	Bíňa	Nové Zámky					*					*	*				28
12	Blatnica	Martin													*		98
13	Bohunice	Ilava		*													264
14	Bojná	Topoľčany			*		*					*	*				67, 182, 255
15	Bratislava, časť Záhorská Bystrica	Bratislava			*		*							*	*		93
16	Brhlovce	Levice	*										*	*	*		114
17	Budmír	Košice okolie	*												*		79
18	Bytča	Bytča									*						100
19	Cinobaňa	Poltár					*	*	*					*	*		67, 101
20	Cífer, časť Pác	Trnava					*		*	*				*			189, 255
21	Čečejovce	Košice okolie											*	*			79
22	Čermany	Topoľčany									*						73
23	Červený Kláštor	Kežmarok														*	194
24	Čičmany	Žilina													*		96
25	Čierne Kľačany	Zlaté Moravce			*	*	*		*	*			*				230, 231, 233, 237
26	Dobrá Niva	Zvolen								*		*				*	53
27	Dolná Strehová	Veľký Krtíš					*					*					40
28	Dolné Semerovce	Levice								*		*					44
29	Dolné Srnie	Nové Mesto nad Váhom														*	67

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov														Príspevok na strane
							doba				stredovek						
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania	
30	Dolný Hričov	Žilina													*		260
31	Domaňovce	Levoča														*	195
32	Dubnica nad Váhom	Ilava												*	*		175
33	Dubovany	Piešťany											*	*			248
34	Gelnica	Gelnica													*		80
35	Gregorovce	Prešov		*		*								*	*		90
36	Hniezdne	Stará Ľubovňa												*	*		197
37	Holice	Dunajská Streda														*	135, 255
38	Hosťová	Nitra				*			*				*		*		214, 215
39	Hôrka	Poprad												*	*		126
40	Hronovce, časť Čajakovo	Levice			*	*	*			*							45
41	Hurbanovo, časť Bohatá	Komárno									*						69
42	Hviezdoslavov	Dunajská Streda								*							67, 193, 255
43	Chminianska Nová Ves	Prešov	*														112
44	Jablonov	Levoča					*			*		*	*	*	*		166, 168
45	Kežmarok	Kežmarok							*	*				*	*		121
46	Kláštor pod Znievom	Martin									*				*		98, 255
47	Komárno	Komárno													*		68, 255
48	Košice	Košice												*	*		198
49	Košice, časť Barca	Košice					*							*			80
50	Kotešová	Bytča													*		261
51	Krnča	Topoľčany														*	67, 138
52	Krupina	Krupina													*		51
53	Krušovce	Topoľčany											*				104
54	Levice	Levice													*		239
55	Lieskovec	Zvolen													*		51
56	Lietava	Žilina												*	*		32
57	Lietavská Lúčka	Žilina	*														97
58	Lietavská Svinná	Žilina					*										246
59	Liptovská Sielnica	Liptovský Mikuláš							*	*							62, 67
60	Liptovský Trnovec	Liptovský Mikuláš								*							61
61	Lovinobaňa	Lučenec					*							*	*	*	173, 174
62	Lučivná	Poprad														*	125

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov														Príspevok na strane
							doba				stredovek						
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania	
63	Lužianky	Nitra			*	*											67, 69, 159
64	Malá Ida	Košice okolie														*	90
65	Malé Kozmálovce	Levice							*			*	*				31
66	Malé Ripňany	Topoľčany			*				*	*	*						73
67	Martin, časť Priekopa	Martin				*	*	*	*					*	*		129
68	Málinec	Poltár					*										75
69	Malý Lapáš	Nitra			*	*									*		251
70	Michal nad Žitavou	Nové Zámky			*								*	*			108
71	Mrázovce	Stropkov				*								*	*		119
72	Nesvady	Komárno													*		65
73	Nitra, časť Horné Krškany	Nitra									*				*		85, 202
74	Nitra, časť Chrenová	Nitra				*	*		*				*				67, 202, 206, 210, 255
75	Nitra, časť Janíkovce	Nitra				*				*		*	*	*			67, 202, 203, 204, 206, 255
76	Nitra, časť Mlynárce	Nitra			*										*		67, 201
77	Nitra, časť Staré Mesto	Nitra											*	*	*		34, 67, 241
78	Nitra, časť Zobor	Nitra					*										180
79	Nižná Myšľa	Košice okolie					*										179
80	Nové Mesto nad Váhom	Nové Mesto nad Váhom			*	*	*			*					*		107, 249
81	Nový Svet	Senec										*					102
82	Ostrá Lúka	Zvolen									*			*	*	*	55
83	Ostrovany	Sabinov			*	*				*							256
84	Pečenice	Levice								*		*					43
85	Pezinok	Pezinok	*			*									*		94
86	Plešivec	Rožňava														*	255
87	Podhradie	Topoľčany									*				*		87
88	Pohranice	Nitra			*	*	*		*			*					67, 211, 212
89	Poprad, časť Matejovce	Poprad														*	195
90	Poprad, časť Spišská Sobota	Poprad												*	*		124, 196
91	Práznovce	Topoľčany												*			104
92	Prešov	Prešov												*	*		80, 255
93	Prešov, časť Solivar	Prešov			*	*	*			*							80, 103, 255
94	Prievidza	Prievidza												*	*		65

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov															Príspevok na strane
							doba				stredovek							
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania		
95	Ražňany	Sabinov								*								113
96	Rožňava	Rožňava									*				*			81
97	Rybník	Levice					*											26
98	Salka	Nové Zámky				*												179
99	Santovka, časť Malinovec	Levice		*			*											23, 67
100	Sedmerovec	Ilava		*														264
101	Slovenský Grob	Pezinok				*					*							27
102	Socovce	Martin												*	*			67, 105, 243, 255
103	Spišská Teplica	Poprad													*			125
104	Spišské Podhradie	Levoča		*	*		*		*	*		*	*	*	*			167, 168, 169, 170, 195, 257
105	Spišský Hrhov	Levoča													*			126
106	Stará Ľubovňa	Stará Ľubovňa												*	*			126, 197
107	Studenec	Levoča												*				168, 169
108	Stupava	Malacky														*		67, 93
109	Stupava, časť Mást	Malacky			*		*							*	*			93
110	Súdovce	Krupina								*		*						43
111	Svätoplukovo	Nitra					*		*				*	*	*			252
112	Svätý Jur	Pezinok						*		*		*	*					258
113	Sverepec	Považská Bystrica														*		195
114	Svinia	Prešov	*								*				*			81
115	Šarišské Michaľany	Sabinov					*	*										165
116	Šoporňa	Galanta					*											23
117	Štúrovo	Nové Zámky				*					*				*			69
118	Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou	Zlaté Moravce					*		*	*	*	*		*				220, 221, 229
119	Topoľčany	Topoľčany			*				*		*							67, 74
120	Trebatice	Piešťany			*				*	*		*		*	*			247
121	Trenčianske Teplice	Trenčín		*														111
122	Trenčín, časť Kubrá	Trenčín										*						172
123	Trnava	Trnava												*	*			161, 176
124	Turčiansky Peter	Martin									*							98
125	Veľká Ida	Košice okolie													*			80

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov															Príspevok na strane
							doba				stredovek							
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania		
126	Veľká Lomnica	Kežmarok														*		195
127	Veľké Chrášťany	Zlaté Moravce			*	*												217
128	Veľké Kosihy	Komárno											*					178
129	Veľké Ripňany	Topoľčany					*											73
130	Veľké Zálužie	Nitra											*	*				66, 132
131	Veľké Vozokany	Zlaté Moravce			*	*					*							109, 229, 230
132	Veľký Horeš	Trebišov					*	*										110
133	Veľký Kamenec	Trebišov									*				*			91
134	Veľký Šariš	Prešov												*	*			82
135	Veselé	Piešťany						*										248
136	Volkovce, časť Olichov	Zlaté Moravce				*	*					*						233
137	Vráble	Nitra			*		*			*								25
138	Vranov nad Topľou	Vranov nad Topľou									*				*			118
139	Vranov nad Topľou, časť Čemerné	Vranov nad Topľou								*					*			117
140	Vyšný Hrabovec	Stropkov				*												119
141	Vyšný Kubín	Dolný Kubín	*												*			97
142	Zlaté Moravce, časť Chyzerovce	Zlaté Moravce			*						*							106
143	Zohor	Malacky					*		*	*		*						68, 92
144	Zvolen	Zvolen			*	*	*				*	*		*	*	*		48, 51, 53, 54, 56, 68, 255
145	Zvolenská Slatina	Zvolen				*												56
146	Žemberovce	Levice								*		*						43
147	Žiar nad Hronom	Žiar nad Hronom													*			52, 68
148	Žilina	Žilina												*	*			262, 263
149	Žlkovce	Hlohovec					*											106

Mapa 2. Mapa lokalít, na ktorých sa v r. 2009 uskutočnila letecká prospekcia (číslovanie nálezísk zodpovedá poradovým číslam v tabuľke na s. 19– 22).
Karte 2. Karte der im Jahr 2009 durch die Luftprospektion festgestellten Fundstellen (Nummerierung von Fundstellen entspricht den laufenden Zahlen in der Tabelle auf S. 19–22).

Prehľad slovenských lokalít, na ktorých sa v r. 2009 uskutočnila letecká prospekcia (príspevok na str. 132–158 ff.; poradové čísla zodpovedajú číslam na mape 2).

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov														
							doba				stredovek						
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania
1	Báb	Nitra														*
2-5	Beladice	ZlatéMoravce			*	*				*		*	*			*
6-12	Bíňa	Nové Zámky					*				*					*
13-17	Bojná	Topoľčany										*				*
18-24	Bratislava	Bratislava								*	*					*
25-28	Búč	Komárno														*
29-31	Budmerice	Pezinok					*								*	*
32-34	Cífer	Trnava			*											*
35	Častá	Pezinok									*					
36-38	Čata	Levice														*
39	Čeľadice	Nitra														*
40-46	ČierneKľačany	ZlatéMoravce			*		*	*	*	*	*					*
47	ČiernyBrod	Galanta			*											
48	Dechtice	Trnava									*					
49	Demandice	Levice														*
50-51	Diakovce	Šaľa														*
52-53	Dlhá nadVáhom	Šaľa														*
54	Dolné Orešany	Trnava							*							
55	Dolné Saliby	Galanta														*
56	Dolný Lopašov	Piešťany														*
57	Dunajská Lužná	Senec						*								*
58-60	Dunajská Streda	Dunajská Streda			*											*
61-83	Dvory nad Žitavou	Nové Zámky														*
84-85	Golianovo	Nitra			*											
86-89	Holice	Dunajská Streda														*
90-91	Horná Kráľová	Šaľa														*
92-93	Horná Potôň	Dunajská Streda			*											*
94-95	Horné Mýto	Dunajská Streda			*											*
96	Horné Orešany	Trnava														*

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov														
							doba				stredovek						
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania
97	Hosťová	Nitra				*			*		*				*	
98	Hosťovce	Zlaté Moravce			*											
99	Hronovce	Levice														*
100	Hubina	Piešťany														*
101-117	Hurbanovo	Komárno	*													*
118	Hviezdoslavov	Dunajská Streda								*						
119-121	Chotín	Komárno														*
122	Iža	Komárno								*						
123-134	Jahodná	Dunajská Streda			*											*
135	Jatov	Nové Zámky														*
136-137	Jelenec	Nitra									*					
138-139	Kalná nad Hronom	Levice														*
140-144	Kamenín	Nové Zámky						*								*
145-150	Kamenný Most	Nové Zámky														*
151	Klátova Nová Ves	Partizánske	*													
152	Kočín	Piešťany														*
153	Kolíňany	Nitra													*	
154	Komárno	Komárno			*											
155-156	Komjatice	Nové Zámky														*
157-159	Kostolište	Malacky														*
160	Košolná	Trnava														*
162-171	Kráľov Brod	Galanta			*											*
172	Kráľová nad Váhom	Šaľa														*
173-177	Kráľová pri Senci	Senec														*
178	Krnča	Topoľčany	*													
179	Kútniky	Dunajská Streda														*
180	Lipová	Nové Zámky														*
181	Majcichov	Trnava										*	*			
182	Malý Lapáš	Nitra														*
183-186	Maňa	Nové Zámky														*

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov														
							doba				stredovek						
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania
187-190	Marcelová	Komárno														*
191-198	Močenok	Šaľa			*											*
199	Mojzesovo	Nové Zámky														*
200	Moravany nad Váhom	Piešťany														*
201-215	Mužla	Nové Zámky								*						*
216-231	Nána	Nové Zámky														*
232	Nesvady	Nové Zámky														*
233-245	Nitra	Nitra				*	*	*			*				*	*
246-257	Nové Zámky	Nové Zámky														*
258-260	Obid	Nové Zámky														*
261	Okoč	Dunajská Streda														*
262-263	OkoličnánaOstrove	Komárno														*
264	Ostrov	Piešťany													*	
265-266	Pata	Galanta														*
267-268	Patince	Komárno														*
269	Podhorany	Nitra						*								*
270-272	Podhradie	Topoľčany									*					
273	Pohranice	Nitra				*	*		*		*					
274-278	Povoda	Dunajská Streda														*
279-280	Prašník	Piešťany					*									*
281-289	Pribeta	Komárno														*
290-291	Pusté Úľany	Galanta			*											*
292-295	Radvaň nad Dunajom	Komárno								*						*
296-297	Rybník	Levice														*
298-300	Smolenice	Trnava						*			*					
301	Suchá nad Parnou	Trnava			*											
302	Suchohrad	Malacky								*						*
303-305	Svätý Jur	Pezinok									*					
306-308	Svätý Peter	Komárno														*
309	Šarovce	Levice														*

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov														
							doba				stredovek						
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania
310-323	Šoporňa	Šaľa			*											*
324	Štitáre	Nitra														*
325-330	Štúrovo	Nové Zámky													*	*
331-333	Šurany	Nové Zámky														*
334-335	Tesárske Mlyňany	Zlaté Moravce					*		*	*			*	*		
336-342	Tomášikovo	Dunajská Streda			*											*
343	Tomášov	Senec														*
344-345	Trnava	Trnava									*				*	
346	Tureň	Senec														*
347-348	Veľká Paka	Dunajská Streda						*								
349-350	Veľké Vozokany	Zlaté Moravce			*	*					*					
351	Veľké Zálužie	Nitra														*
352	Veľký Cetín	Nitra					*									*
353	Veľký Lapáš	Nitra					*									*
354	Virt	Komárno								*						
355	Volkovce	Zlaté Moravce				*	*					*				
356	Vozokany	Topoľčany														*
357-364	Vrakúň	Dunajská Streda														*
365-366	Vydrany	Dunajská Streda			*											
367-368	Zlatná na Ostrove	Komárno														*
369	Zlatníky	Bánovce nad Bebravou									*				*	
370	Zohor	Malacky														*

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V ŠOPORNI

Juraj B a r t í k – Radoslav Č a m b a l – Zdeněk F a r k a š – Igor C h o m a

Š o p o r ň a (okr. Galanta), poloha P r v é d l h é, severná časť katastrálneho územia obce, záchranný výskum, staršia doba bronzová, staršia doba železná, mladšia doba železná. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava.

Na mierne zvlnenej polohe Prvé dlhé, ktorej stredom prebieha v smere sever-juh podlhovastá zníženina, v minulosti možno miesto lokálneho vodného toku, sa pripravuje na ploche cca 25 ha výstavba logistického areálu. Na území výstavby centrálnej haly s plochou 5,7 ha boli na konci roku 2008 povrchovým zberom zistené nálezy z mladšej doby železnej a následne mechanicky vyhĺbené sondy v celkovej dĺžke 1280 m. Na štyroch miestach so zistenými hrobmi a zahĺbenými sídliskovými objektmi sa sondy kvôli ich preskúmaniu rozšírili. Pokým jeden z objektov bol bez nálezov (objekt 4/2008), dve sídliskové jamy patria staršej (objekt 3/2008) a mladšej dobe železnej (objekt 2/2009). V roku 2009 pokračujúca sondáž odkryla skupinu štrnástich kostrových hrobov na najvyššom bode miernej vyvýšeniny prevyšujúcej okolie o 2–3 m. Je zrejmé, že v priestore 17 x 21 m sme preskúmali celú skupinu, čo však nevylučuje existenciu ďalších skupín starobronzových hrobov v širšom okolí. Na základe skrčenej polohy pochovaných, ich opačnej orientácii a zvyškov vlasových ozdôb - medeného drôteného šperku je zrejmé, že hroby pochádzajú zo staršej doby bronzovej. Pokročilému stupňu staršej doby bronzovej odpovedá i vysoký počet (13) sekundárne otvorených hrobov. Na dôvod otvárania hrobov poukazujú stopy zelenej patiny na kostiach - doklady odobratých bronzových ozdôb, nástrojov a zbraní. Jednoznačné kultúrne zaradenie do únětickej kultúry umožňuje zdobený džbánok z hrobu č. 1.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN ŠOPORŇA. Šoporňa (Bez. Galanta), Flur Prvé dlhé, nördlicher Teil des Gemeindegebiets, ältere Bronzezeit, ältere und jüngere Eisenzeit. Deponierung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum - Archäologisches Museum, Bratislava.
Auf der Baustelle eines Logistikgeländes konnten bei Begehungen und durch Anlegen von Schnitten 14 Gräber der Aunjetitzer Kultur aus der älteren Bronzezeit und Siedlungsfunde aus der älteren und jüngeren Eisenzeit identifiziert werden.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V SANTOVKE *

Jozef B á t o r a

S a n t o v k a, časť M a l i n o v e c – predtým Maďarovce (okr. Levice), travertínový kameňolom, systematický výskum hradený z prostriedkov Vlády Slovenskej republiky, sídlisko, mladý paleolit, staršia doba bronzová. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa nachádza na ľavom brehu potoka Búr, na travertínovej kope, ktorá jazykovito vybieha v smere juhozápadnom z vysokej terasy k uvedenému potoku. Leží v nadmorskej výške 152–154 m a jej zachovaná plocha je 70 x 40 m (jej pôvodná šírka bola cca 80 m, teda lokalita mala pôvodne rozlohu cca 0,6 ha). Prevažná (severozápadná) časť lokality (väčšia jej polovica) bola zničená vyše pol storočia trvajúcou exploatáciou travertínu (bývalý kameňolom II a III).

Výskum v roku 2009 nadviazal na poznatky a výsledky systematického archeologického výskumu z roku 2008. V roku 2009 bolo podobne ako v roku 2008 vyhĺbených osem sond, ktoré nadviazali na staršie sondy. Sondážne práce sa sústredili na južnú a juhovýchodnú časť náleziska ako aj na západný okraj zachovanej časti sídliska - pozdĺž starého lomu na travertín (Lom III). Ich cieľom bolo doskúmať v predchádzajúcej sezóne iba z časti preskúmané sídliskové objekty - chaty z obdobia staršej doby bronzovej, ako aj zistiť ďalšie.

Pozoruhodné výsledky priniesol výskum obydlia doskúmaného v juhovýchodnej časti náleziska. Podarilo sa zdokumentovať unikátny doklad pravekých kamenárskych prác - zahĺbenia (zasekania) stavby do travertínového podložia, s v interiéri sa nachádzajúcimi dvomi kolovými jamami tiež zahĺbenými do travertínu. Vo vnútri obydlia boli odkryté viaceré ohniská, z ktorých niektoré zrejme slúžili na tavenie medenej suroviny. Neďaleko ohnísk sa nachádzala kamenná forma (kadlub) na odlievanie bron-

* Príspevok vznikol v rámci grantového projektu Agentúry VEGA č. 2/0036/13.

zových dýk. Ďalej sa v priestore obydlia našli, okrem veľkého počtu zlomkov keramiky (maďarovskej a severopanónskej kultúry) aj dva mimoriadne dôležité nálezy zhotovené z parohoviny. Prvým je objímka valcovitého tvaru, bohato zdobená rytým ornamentom, a druhým je trubička s jedným otvorom na boku, vo vnútri ktorej sa zachoval kostený jazýček. Možno ju s najväčšou pravdepodobnosťou považovať za píšťalku. Na povrchu je zdobená rytým tzv. „mykénskym" špirálovitým ornamentom, ku ktorému analógie nachádzame na viacerých artefaktoch v Karpatskej kotline, ale i vo východnom Stredomorí a v Euroázijskej oblasti. Ide doteraz o prvý nález „píšťalky" tohto druhu v strednej Európe. Na základe uvedených nálezov sa možno domnievať, že obydlie patrilo remeselníkovi - kovolejárovi, ktorý zrejme mal v tamojšej komunite aj úlohu šamana.

Na nálezisku sa v roku 2009 po prvýkrát uskutočnilo i geomagnetické meranie tzv. georadarom, za účelom zistenia vnútornej zástavby sídliska a potvrdenie predpokladanej existencie fortifikácie. Realizovali ho pracovníci a študenti z Katedry geofyziky Univerzity Komenského v Bratislave spolu s kolegami a študentmi z Univerzity v Kieli (SRN) v rámci Letnej školy geofyziky. Merania potvrdili, že osada v Santovke bola opevnená, zo severnej a severovýchodnej strany, do travertínového podložia vyhĺbenou priekopou. Za osobitne významné možno považovať zistenie, že na travertínovej kope, v priestore medzi dnes stojacimi turistickými chatami, sa nachádzajú stopy po viacerých stavbách zrejme zo staršej doby bronzovej, z ktorých sa ako výnimočná, svojou dĺžkou a pôdorysom, ukazuje stavba s kolovou konštrukciou.

Za dôležitý výsledok výskumu možno považovať i nález mohutnej kosti z dolnej končatiny mamuta z obdobia mladého paleolitu. Mamutia kosť sa našla pri výskume v sprašovom profile, ktorý sa nachádza vo východnej stene kráteru bývalého travertínového lomu (Lom III), neďaleko miestnej Materskej školy (odkryv týchto nálezov sa uskutočnil za spolupráce paleontológov zo Slovenského národného múzea v Bratislave a Stredoslovenského múzea v Banskej Bystrici).Význam nálezu podčiarkujú nálezy štiepanej industrie (silexové úštepy a nástroje), ktoré sa našli v bezprostrednom okolí uvedenej kosti. Tieto oprávňujú ku konštatovaniu, že sa tam v období staršej doby kamennej (mladý paleolit) nachádzalo sídlisko.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN SANTOVKA. Santovka, Ortsteil Malinovec (älterer Name Maďarovce, Bez. Levice), Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Ähnlich wie im Jahr 2008 wurden auch im Jahr 2009 acht Schnitte angelegt, die an die älteren Schnitte anknüpften. Die Untersuchungen in den Schnitten konzentrierten sich auf den südlichen und südöstlichen Teil der Fundstelle wie auch auf den westlichen Teil des erhaltenen Teils der Siedlung - längs der älteren Travertinbruchstelle (Bruchstelle III). Die Untersuchung des im südöstlichen Teil der Fundstelle situierten Hauses brachte besondere Ergebnisse. Es konnte ein unikaler Beleg für urzeitliche Steinmetzarbeiten dokumentiert werden - Einlassungen (Einmeißeln) des Baues in den Travertin-Untergrund. Im Inneren des Hauses befanden sich zwei in den Travertin eingetiefte Pfostengruben. Im Inneren des Hauses wurden mehrere Feuerstellen freigelegt, von denen manche wahrscheinlich zum Schmelzen des Kupferrohstoffes dienten. Unweit der Feuerstellen befand sich eine steinerne Form (Gussform) zum Abgießen von Bronzedolchen. Im Raum des Hauses wurden außer einer hohen Anzahl von Keramikbruchstücken (der Maďarovce-Kultur und der nordpannonischen Kultur) auch zwei besonders wichtige Funde aus Geweih gefunden. Den ersten Fund stellt eine zylinderförmige Hülse mit einer Öffnung auf der Seite dar, in deren Inneren ein hölzernes Zünglein erhalten blieb. Die Hülse kann mit höchster Wahrscheinlichkeit für eine Pfeife gehalten werden. Auf der Oberfläche der Hülse befindet sich das sog. „mykenische" Ritzornament, zu dem Analogien auf mehreren Artefakten nicht nur im Karpatenbecken zu finden sind, sondern auch im östlichen Mittelmeergebiet und im euroasiatischen Gebiet. Es handelt sich um den ersten Fund einer „Pfeife" dieser Art in Mitteleuropa. Auf Grund der angeführten Funde kann angenommen werden, dass das Haus ein Handwerker besaß - ein Metallgießer - der in der damaligen Gemeinschaft auch die Aufgabe des Schamanen hatte. Für ein wichtiges Ergebnis der Grabung kann auch der Fund eines großen Knochens von der unteren Gliedmaße eines Mammuts aus dem jüngeren Paläolithikum gehalten werden. Der Mammutknochen wurde bei der Grabung im Lössprofil gefunden, das sich an der östlichen Wand des Kraters im ehemaligen Travertinbruch befindet (Bruch III). Die Bedeutung des Fundes unterstreichen die Funde der Spaltindustrie (Siliciumabschläge und Werkzeuge), die sich in der unmittelbaren Umgebung des angeführten Knochens befanden. Diese Funde erlauben uns auch die Konstatierung, dass sich dort in der älteren Steinzeit (Jungpaläolithikum) eine Siedlung befand.

VÝSLEDKY ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU A PRIESKUMU VO VRÁBLOCH *

Jozef B á t o r a – Friedrich L ü t h – Knut R a s s m a n n – Kay W i n k e l m a n n

V r á b l e (okr. Nitra), poloha F i d v á r, zisťovacia sondáž, geomagnetické meranie, slovensko-nemecký výskumný projekt, sídlisko, neolit - kultúra s mladou lineárnou keramikou, staršia doba bronzová, doba rímska: Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický výskum realizovaný v roku 2009, ktorý nadviazal na poznatky získané v roku 2008, pozostával z dvoch častí. Prvou časťou bola zisťovacia sondáž a druhou geomagnetické meranie.

Zisťovacia sondáž bola zameraná na overenie vytypovaných objektov zistených pri geomagnetickom a geoelektrickom meraní v predchádzajúcich dvoch výskumných sezónach. Jej výsledkom bolo zistenie najstaršej, hatvansko-únětickej priekopy a k nej priliehajúceho zvyšku valu v sonde 11, ktorá bola vyhĺbená na západnom okraji sídliska. Sonda 11, ktorou sa zachytila vnútorná (západná) stena priekopy a stopy valu, ukázala že najstaršia časť osady zo staršej doby bronzovej, reprezentovaná hatvanskou kultúrou, je už v súčasnosti takmer celá oderodovaná. Sonda 21 umiestnená v južnej časti sídliskovej aglomerácie, ukázala, že skupina cca 30 kruhovitých objektov, zistených pri geofyzikálnom meraní, koncentrovaná na ploche cca 70 x 30 m patrí batérii zásobnicových jám únětickej kultúry mimoriadne veľkých rozmerov. Sondou 22, umiestnenou cca 150 m južne od uvedených zásobnicových jám, bol preskúmaný jeden z početne sa, v geomagnetickom pláne, rysujúcich oválnych objektov. Ukázalo sa, že ide o kostrový hrob únětickej kultúry. Tým sa definitívne potvrdila existencia pohrebiska patriaceho k únětickej fáze opevneného sídliska.

Vďaka spolupráci s nemeckou firmou Sensys bola na uskutočnenie geomagnetických meraní nasadená vysokovýkonná technika (prístroj AMOS a MAGNETO-MX). Pomocou uvedenej techniky bola nanovo geomagneticky premeraná nie iba plocha cca 20 ha, na ktorej sa nachádza už známa sídlisková aglomerácia zo staršej doby bronzovej, ale i ďalší priestor. Výsledkom merania na tejto novej cca 50 ha ploche bol objav kompletnej neolitickej ohradenej osady patriacej kultúre s mladou lineárnou keramikou s rozlohou cca 38 ha. V ohradenom areáli, ako aj mimo neho najmä v smere severnom a východnom, sa zistili rady niekoľkých desiatok dlhých domov. V prípade tejto osady ide o prvú ohradenú osadu kultúry s lineárnou keramikou zistenú na území Karpatskej kotliny. Najbližšie k nej leží ohradená osada vo Vedroviciach na južnej Morave, ktorá však mala menšiu rozlohu.

Okrem toho sa na novej ploche zistil rozsiahly vojenský pochodový tábor z doby rímskej (severojužná dĺžka dosahuje okolo 800 m) so zachytenými 5 vstupmi s typickou predsunutou priekopou. Zachytila sa aj východná časť druhého vojenského pochodového táboru, ktorý bol na rozdiel od prvého ohradený dvojitou priekopou a rozprestieral sa smerom západným, do priestoru opevnenej osady z doby bronzovej. Oproti predchádzajúcemu bol rozsahom zrejme menší. Jeho šírka dosahovala cca 350 m a doteraz zachytená dĺžka má vyše 500 m. Evidentne pokračoval smerom severným až za Kováčovský potok. To, že súčasťou tábora bol aj potok, ale najmä skutočnosť, že bol obohnaný dvojitou priekopou poukazuje na jeho dlhodobejšie využitie. Ide o prvý vojenský pochodový tábor z doby rímskej so zdvojenou priekopou vo východnej časti strednej Európy. Zdvojené priekopy sú z tohto obdobia známe najmä z oblasti západnej Európy.

ERGEBNISSE DER ARCHÄOLOGISCHEN GRABUNG UND BEGEHUNG IN VRÁBLE. Vráble (Bez. Nitra), Flur Fidvár, Feststellungssondage, geomagnetische Messung, slowakisch-deutsches Forschungsprojekt, Siedlung, Neolithikum - Kultur mit jüngerer Linearbandkeramik, Altbronzezeit, römische Kaiserzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die im Jahr 2009 durchgeführte archäologische Grabung, die an die im Jahr 2008 gewonnenen Erkenntnisse anknüpfte, bestand aus zwei Teilen. Den ersten Teil stellte die Feststellungssondage und den zweiten die geomagnetische Messung dar. Durch die Feststellungssondage bestätigte sich die Existenz des ältesten Hatvan-Aunjetitzer Grabens und des zum Graben anliegenden Rest des Walls im Schnitt Nr. 11, der am westlichen Rand der Siedlung ausgegraben wurde. Der Schnitt zeigte gleichzeitig, dass der älteste Teil der Siedlung aus der Altbronzezeit, den die Hatvan-Kultur repräsentiert, gegenwärtig fast ganz wegerodiert ist. Der im südlichen Teil der Siedlungsagglomeration situierte Schnitt Nr. 21 zeigte, dass die Gruppe von ca. 30 kreisförmigen Objekten (konzentriert auf einer Flä-

* Príspevok vznikol v rámci grantového projektu Agentúry VEGA č. 2/0036/13.

che von ca. 70 x 30 m), die bei einer geophysikalischen Messung festgestellt wurden, der Batterie der Vorratsgruben der Aunjetitzer Kultur von großen Ausmaßen angehört. Durch den Schnitt Nr. 22, der ca. 150 m südlich der angeführten Vorratsgruben angelegt wurde, wurde ein sich im geomagnetischen Plan abzeichnendes ovales Objekt untersucht. Es zeigte sich, dass es sich um ein Skelettgrab der Aunjetitzer Kultur handelt. Somit wurde die Existenz des Gräberfeldes bestätigt, das zur Aunjetitzer Phase der befestigten Siedlung gehört. Dank der Zusammenarbeit mit der deutschen Firma Sensys wurde bei der Durchführung der geomagnetischen Messung Hochleistungstechnik eingesetzt (Geräte AMOS und MAGNETO-MX). Mit Hilfe der angeführten Technik wurde nicht nur die Fläche von ca. 20 ha, auf der sich die bereits bekannte Siedlungsagglomeration aus der Altbronzezeit befindet, neu vermessen, sondern auch ein weiterer Raum. Das Ergebnis der Messung auf dieser neuen ca. 50 ha großen Fläche stellte die Entdeckung einer kompletten, neolithischen umzäunten Siedlung dar. Die Siedlung gehört zur Kultur mit jüngerer Linearbandkeramik und erstreckte sich auf einer Fläche von ca. 38 ha. Im umzäunten Raum wie auch außerhalb des Raums und besonders in nördlicher und östlicher Richtung wurden mehrere Dutzend Langhäuser festgestellt. Im Fall dieser Siedlung handelt es sich um die erste umzäunte Siedlung der Kultur mit Linearbandkeramik, die auf dem Gebiet des Karpatenbeckens festgestellt wurde. Außerdem wurde auf einer neuen Fläche ein großes militärisches Marschlager aus der Römerzeit (die nordsüdliche Länge erreicht ca. 800 m) mit fünf Eingängen und einem typisch vorgeschobenen Graben festgestellt. Es wurde auch der östliche Teil des zweiten militärischen Marschlagers erfasst, das im Gegensatz zum ersten Lager von einem Doppelgraben umgeben war und sich in westliche Richtung erstreckte, in den Raum der befestigten Siedlung aus der Bronzezeit. Das Marschlager war im Gegensatz zum ersten wahrscheinlich kleiner. Seine Breite erreichte ca. 350 m und die bis jetzt erhaltene Länge beträgt mehr als 500 m. Es handelt sich um das erste militärische Marschlager aus der Römerzeit mit verdoppeltem Graben im östlichen Teil von Mitteleuropa. Verdoppelte Gräben aus dieser Zeit sind besonders aus dem Gebiet von Westeuropa bekannt.

VÝSKUM OSADY ZO STARŠEJ DOBY BRONZOVEJ V RYBNÍKU *

Jozef B á t o r a – Knut R a s s m a n n

R y b n í k (okr. Levice), extravilán, poloha N a d H r o n o m, systematický výskum, sídlisko, staršia doba bronzová. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V rámci dlhodobej spolupráce Archeologického ústavu SAV v Nitre s Nemeckým archeologickým ústavom (RGK DAI) so sídlom vo Frankfurte nad Mohanom pokračoval v roku 2009 systematický archeologický výskum opevnenej osady zo staršej doby bronzovej. Osada sa nachádza na jazykovitom výbežku (ostrohu) nad riekou Hron, asi 200 m severne od kameňolomu na Kusej hore. Osada, ktorá mala rozlohu asi 0,5 ha je z troch strán prirodzene chránená strmými svahmi a v jej východnej časti, kde sa nachádza mierny svah, bola vyhĺbená dodnes viditeľná priekopa.

Výskum v roku 2009 bezprostredne nadviazal na sondáž v predchádzajúcej výskumnej sezóne v roku 2008, pričom sa práce sústredili na dve miesta: na doskúmanie rezu valom na severnej strane a na doskúmanie rysujúcich sa pôdorysov domov v sonde 3A, v blízkosti južného valu.

Rez valu v severnej časti priniesol detailné poznatky týkajúce sa samotnej konštrukcie opevnenia. Val pozostával z drevozemnej konštrukcie, ktorá bola z vonkajšej časti podopretá kamenným múrom postaveným z nasucho kladených lomových kameňov. Drevené trámy sa v masíve valu javili v podobe zuhoľnatených pásov, vzájomne prepojených do štvorcov, o rozmeroch cca 2 x 2 m. Zuhoľnatené pásy dreva ako aj stopy prepálenej hliny svedčia o tom, že opevnenie zaniklo pri veľkom požiari v osade.

Výskum v sonde 3A potvrdil existenciu dvoch domov s kolovou konštrukciou stojacich paralelne vedľa seba. Medzera medzi obomi domami o šírke jedného.metra bola vydláždená vrstvou malých lomových kameňov (cestička). Domy mali šírku 4–5 m a dĺžku 8–10 m pričom dlhšou osou boli orientované v smere JZ-SV. V interiéroch domov sa našli početné zlomky keramiky a výnimočne i celé nádoby (maďarovskej a severopanónskej kultúry ako aj kultúry Vatya). Ďalej sa tam nachádzali predmety zhotovené z kosti, parohoviny a kameňa.

* Príspevok vznikol v rámci grantového projektu Agentúry VEGA č. 2/0036/13.

Osada v Rybníku sa nachádzala na významnom strategickom mieste, v koridore Slovenskej brány, v predpolí ložísk farebných kovov. Z toho zrejme vyplývala aj jej funkcia vo vtedajšej sídliskovej štruktúre. Možno oprávnene predpokladať, že plnila najmä úlohu kontrolného miesta týkajúceho sa ťažby a následného transportu kovových surovín zo stredoslovenských pohorí.

GRABUNG DER SIEDLUNG AUS DER ÄLTEREN BRONZEZEIT IN RYBNÍK. Rybník (Bez. Levice), außerhalb des Gemeindegebiets, Flur Nad Hronom, systematische Grabung, Siedlung, ältere Bronzezeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Im Rahmen einer langjährigen Zusammenarbeit des Archäologischen Instituts der Slowakischen Akademie der Wissenschaften mit dem Deutschen archäologischen Institut (RGK DAI) mit dem Sitz in Frankfurt am Main setzte im Jahr 2009 die systematische archäologische Grabung der befestigten Siedlung aus der älteren Bronzezeit fort. Die Grabung im Jahr 2009 knüpfte unmittelbar an die Sondage in der vorherigen Grabungssaison im Jahr 2008 an, wobei sich die Arbeiten auf zwei wichtige Orte konzentrierten: auf die endgültige Untersuchung des Schnittes durch den Wall an der nördlichen Seite und auf die endgültige Untersuchung der Hausgrundrisse im Schnitt 3 A in der Nähe des südlichen Walls. Der Schnitt durch den Wall im nördlichen Teil brachte detaillierte Erkenntnisse über die eigentliche Konstruktion der Befestigung. Der Wall bestand aus einer Holz-Erde-Konstruktion, die von der äußeren Seite von einer steinernen Mauer gestützt war, die aus trocken gelegten Bruchsteinen bestand. Holzbalken zeichneten sich im Massiv des Walls in Form verkohlter Streifen ab, die zu Quadrate mit den Ausmaßen von ca. 2 x 2 m miteinander verbunden waren. Verkohlte Streifen von Holz wie auch Spuren der verbrannten Erde zeugen davon, dass die Befestigung bei einem großen Brand in der Siedlung unterging. Die Grabung im Schnitt 3A bestätigte die Existenz von zwei parallel nebeneinander stehenden Häusern mit der Pfostenkonstruktion. Die Lücke zwischen den zwei Häusern betrug 1 m und war mit kleinen Bruchsteinen ausgelegt (ein kleiner Weg). Die Häuser waren 4–5 m breit und 8–10 m lang, wobei sie mit der längeren Achse in Richtung S-NO orientiert waren. Im Inneren der Häuser wurden zahlreiche Keramikbruchstücke und ausnahmsweise auch ganze Gefäße der Maďarovce-Kultur und der nordpannonischen Kultur wie auch der Vatya-Kultur gefunden. Weiter befanden sich dort Gegenstände aus Bein, Geweih und Stein. Die Siedlung in Rybník befand sich an einem strategischen Ort, im Korridor des Slowakischen Tors, im Vorfeld der Edelmetalllager. Daraus ergab sich wahrscheinlich auch ihre Funktion in der damaligen Siedlungsstruktur. Es kann ganz berechtigt angenommen werden, dass sie insbesondere die Aufgabe einer Kontrollstelle hatte, die mit der Förderung und dem nachfolgenden Transport von Metallrohstoffen aus den mittelslowakischen Gebirgen zusammenhing.

POKRAČOVANIE ARCHELOGICKÉHO VÝSKUMU NA STAVBE OBYTNÉHO SÚBORU SLOVENSKÝ GROB - MONARI

Igor B a z o v s k ý – Zdeňek F a r k a š

S l o v e n s k ý G r o b (okr. Pezinok), polohy Š t e p n i c e a Z a B a ť o v ý m, sídlisko, eneolit, včasný stredovek. Uloženie nálezov: Mestské múzeum Pezinok, Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava.

V roku 2009 pokračovalo Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum v spolupráci z Mestským múzeom v Pezinku v predstihovom archeologickom výskume na stavbe „Obytný súbor Monari, komunikácie a inžinierske siete“ (*Bazovský/Farkaš 2011*, 30). Pre vysokú hladinu spodnej vody bolo možné začať výskum až v apríli. Miesto výskumu sa nachádza v inundačnom území. Napriek tomu sa tu zrejme v suchších obdobiach dočasne usadili ľudia. Výrazné je najmä osídlenie z obdobia eneolitu - v tomto roku sa preskúmali ďalšie tri objekty a kultúrna vrstva z tohto obdobia. Staršie objekty patria do obdobia na prelome neolitu a eneolitu, mladšie do bolerázskej skupiny badenskej kultúry. Novým zistením sú sídliskové objekty z obdobia včasného stredoveku, ktoré sa koncentrovali v severozápadnej časti skúmanej plochy. Výskum bol ukončený v máji roku 2009.

L i t e r a t ú r a

Bazovský/Farkaš 2011 – I. Bazovský/Z. Farkaš: Archeologický výskum na stavbe obytného súboru Slovenský Grob - Monari. AVANS 2008, 2011, 30, 31.

FORTSETZUNG DER ARCHÄOLOGISCHEN GRABUNG AUF DER BAUSTELLE EINES HÄUSERKOMPLEXES SLOVENSKÝ GROB – MONARI. Slovenský Grob (Bez. Pezinok), Flur Štepnice und Za baťovým, Siedlung, Äneolithikum, Frühmittelalter. Deponierung der Funde: Stadtmuseum in Pezinok, Slowakisches Nationalmuseum - Archäologisches Museum, Bratislava.
Im Jahr 2009 setzte das Slowakische Nationalmuseum - das Archäologische Museum in Zusammenarbeit mit dem Stadtmuseum in Pezinok die archäologische Vorsprungsgrabung auf der Baustelle „Wohnkomplex Monari, Straßen und Tief- und Hochbau" fort (*Bazovský/Farkaš 2011*, 30) fort. Obwohl sich der Fundort im Überschwemmungsgebiet befindet, siedelten sich in den trockeneren Gebieten vorübergehend Menschen an. Ganz ausgeprägt ist die Besiedlung aus dem Äneolithikum - in diesem Jahr wurden weitere drei Objekte und eine Kulturschicht aus diesem Zeitabschnitt untersucht. Ältere Objekte sind in die Zeit an der Wende von Neolithikum und Äneolithikum datiert, die jüngeren Objekte werden in die Boleráz-Gruppe der Badener Kultur gelegt. Neu ist die Feststellung der Siedlungsobjekte aus dem Frühmittelalter, die sich im nordwestlichen Teil der untersuchten Fläche konzentrierten. Die Grabung wurde im Mai 2009 abgeschlossen.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM VNÚTORNÉHO VALU V BÍNI V ROKU 2009 *

Peter B e d n á r – Joachim H e n n i n g – Zuzana P o l á k o v á – Matej R u t t k a y

B í ň a (okr. Nové Zámky), severozápadný okraj intravilánu, archeologický výskum na vedecké účely, doba bronzová - hatvanská kultúra, stredovek včasný (9.–11. stor.); nálezy: hrob žiarový, hrob kostrový, sídliskový objekt, dom - polozemnica, val. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Výskum, vykonávaný s prestávkami v máji až septembri roku 2009, nadviazal na predchádzajúcu sezónu. Dokončili sa práce v nedoskúmaných sondách na severozápadnom okraji intravilánu obce v záhrade p. Kviteka a priľahlej časti hospodárskeho dvora PD Agroavar v Bíni (sondy 1, 3, 6/08 a 15–16/08; *Bednár a kol., 2011*, 34–36). Okrem toho sa začistil profil zachovanej časti valu, bezprostredne pri areáli PD, s tým že na päte profilu sa odkryla nová sonda 17/09 (obr. 28).

Sondy 1/08 a 3/08 boli umiestnené v západnej časti záhrady p. Kviteka, na vnútornej strane valu. Pre zlé pedologické a klimatické podmienky neboli v roku 2008 doskúmané a ponechali sa nezasypané. Podobne ako v sondách 2, 4 a 5/08 doskúmaných v roku 2008 sa ukázalo, že jamy, boli zasypané svetlým sprašovým zásypom, ktorý sa od podložia odlišoval iba po prevlhnutí.

Po začistení sondy 1 sa v západnej časti rysoval hnedý fľak, ktorý zasahoval do severného profilu. Pri rozširovaní sondy sa počas znižovania ornice, cca 10 cm nad pôvodnou úrovňou zachytenia fľaku, zistila väčšia koncentrácia črepov. Po znížení terénu na úroveň zachytenia jamy sa začala rysovať superpozícia dvoch jám - kruhovej zásobnej (o1/1) s obdĺžnikovou hrobovou (h1/1). Farebná odlišnosť zásypov bola spočiatku veľmi nejasná, pri ďalších znižovaniach sa však ukázalo, že sídlisková zásobná jama porušila hrob dieťaťa, orientovaný v smere V-Z. Hrob i zásyp sídliskovej jamy neobsahovali chronologicky signifikantný materiál. Preto ich datujeme len rámcovo do 9.–11. stor.

V severovýchodnom rohu sondy bol zistený ďalší fľak obdĺžnikovitého tvaru so zaoblenými rohmi (obr. 28). Pôdorys jamy a väčšia časť jej zásypu pripomínali hrobovú jamu. Zásyp v prevažnej miere tvorila žltá spraš, mäkkšia ako okolité podložie. Vo vrchnej časti sa objavila vrstvička hnedej hliny s obsahom zvieracích kostí. V hĺbke približne 53 cm od úrovne zachytenia bola zistená v spraši tenká hlinitá vrstvička s prímesou uhlíkov. Jama sa prehĺbila do hĺbky vyše 200 cm (cca 40 cm pod úroveň, v ktorej sa stratil rozdiel medzi kompaktnou sprašou podložia a mierne mäkkším zásypom). V objekte neboli zachytené ľudské kostrové zvyšky. Interpretácia objektu preto zostáva otázna.

V sonde 3/08 sa v juhovýchodnej časti sondy zachytil hrob (h3/1), zasahujúci do východného profilu. Rozšírením sondy sa zachytila západná časť objektu, ktorý bol skúmaný v roku 2008 v sonde 4 (o4/1). Nevýrazný plytký sídliskový objekt porušoval východnú časť hrobovej jamy. V hrobe pri zosnulom, uloženom v natiahnutej polohe v smere Z-V, sa pri lebke našla menšia bronzová náušnica - bronzový drôtený krúžok obtáčaný drôtikom a pod ľavou časťou panvy železný nožík.

* Príspevok vznikol v rámci grantového projektu APVV - 0553-10

V priľahlej časti hospodárskeho dvora PD Agroavar sa skúmala sonda 6/08, resp. jej rozšírenia nad juhovýchodnou a severozápadnou časťou polozemnice (o6/1), ktorej západná a severná časť sa preskúmali v roku 2008. V roku 2009 sa doskúmala jej juhovýchodná časť. Rozšírením sondy východným smerom bol overený prečnievajúci poloblúkovitý útvar vybiehajúci z juhovýchodného okraja polozemnice. Ukázalo sa, že ide o mladší plytký zásah kruhového pôdorysu (obr. 28) a nie o hrobovú jamu, ktorá tu bola predpokladaná. Okrem nej vrchnú časť polozemnice porušil recentný zásah (koľaj cesty). Zostávajúca časť objektu bola neporušená. Vypĺňala ju žltá sprašová hlina, pri okraji jamy lemovaná pásom hnedej sypkej hliny s prímesou žltej spraše. V spodnej časti polozemnice sa vyrysoval negatív zrubového venca, zapustný o cca 3–8 cm cm hlbšie ako udupaná hlinená podlaha domu. V žľaboch sa zachovali aj fragmenty drevených trámov.

Okrem doskúmania juhovýchodnej časti domu sa zároveň rozšírila sonda 6 na miestach, kde sa zachytili ďalšie jamy, vybiehajúce mimo odkrytú plochu. Pri juhozápadnej časti domu sa preskúmala superpozícia dvoch sídliskových objektov (o6/2, o6/4?) a kostrového hrobu (h6/2). Hrobová jama tu porušila plytký starší sídliskový objekt (o6/2). Okrem toho sa v profile hrobovej jamy identifikovala ďalšia plytšia depresia (o6/4?). Nevylučujeme, že ide o dno mladšieho objektu, ktorý porušoval vrchnú časť hrobovej jamy (h6/2). Rovnako sa však môže jednať o časť zásypu hrobovej jamy, s prímesou sídliskového odpadu.

Kostrový hrob h6/2 ležal v tesnej blízkosti polozemnice. Išlo o najhlbší dosiaľ skúmaný hrob. Dno mal v hĺbke cca 220 cm od úrovne dnešného terénu. Spodná časť hrobovej jamy bola stupňovite upravená. V hrobe sa zachovali zvyšky výdrevy. Na oboch stranách lebky mal mŕtvy bronzové lunulové náušnice s hviezdicovitým záveskom, zdobené granuláciou. Náušnice datujeme do 9. stor.

Ďalšia superpozícia sa zistila aj v rozšírení nad severnou časťou polozemnice (o6/1). Už v roku 2008 sa zistilo, že severozápadná časť stavebnej jamy domu porušila hrob, orientovaný v smere Z-V (h6/1). Ďalší kostrový hrob (h6/3) ležal v subpozícii pod ním. Horná časť tohto hrobu bola porušená ďalším plytkým sídliskovým objektom (o6/3). V hrobe h6/3 sa pri lebke našiel bronzový krúžok a medzi pravou ramennou kosťou a trupom jeden hlinený praslen. Chronologicky málo výrazné nálezy zo zásypov sídliskových objektov nám umožňujú iba rámcové časové zaradenie celej situácie do 9.–11.stor.

Doskúmala sa aj sonda 15/08, ležiaca na mieste, kde v roku 1978 vykonával výskum Š. Holčík. Počas výskumu v r. 2008 sa v sonde preskúmal jeden detský kostrový hrob v zlom stave zachovania a praveký žiarový jamkový hrob. Cez východnú časť sondy prechádzal výkop hromozvodu, porušujúci starší hrob (h15/3). V profile i v pôdoryse hrobu sa zreteľne vyrysovali zvyšky výdrevy, resp. drevenej rakvy. Po oboch stranách lebky sa našli bronzové náušnice s dutým guľovitým záveskom, a pri pravej strane lebky ešte jeden pár jednoduchých drôtených krúžkových náušníc.

V južnej časti sondy sa zdokumentovala sonda z výskumu Š. Holčíka v roku 1978. Pri východnej stene sondy sa už v r. 2008 rysovali dve obdĺžnikové jamy - ukázalo sa že ide o recentné zásahy zo 70. rokov 20. stor.

Doskúmala sa aj sonda 16/08 pri južnom okraji areálu PD, v ktorej sa zachovala spodná časť násypu valu. Najstarším zisteným nálezom v sonde bol jamkový žiarový hrob hatvanskej kultúry s priloženou hlinenou misou (h16/1), zapustený do tmavej humusovitej vrstvy, tvoriacej podložie valu.

Vo východnej časti sondy sa zistil zvyšok palisády (o16/1). Zachytená bola v spodnej časti násypu valu a v hnedej humusovitej vrstve pod násypom valu. Palisáda vychádza z juhovýchodného rohu sondy a stáča sa smerom k severnému profilu. Na rozdiel od palisády zistenej v sondách v intraviláne obce (sondy 7–11/08), kde ide viac-menej rovnobežne s priebehom valu, v sonde 16/08 zachádza západným smerom voči predpokladanému smeru vnútornej línie opevnenia. Nevylučujeme možnosť, že palisáda a val v týchto miestach obchádzali nejakú „prekážku", alebo val mohol v danom priestore mierne vybočovaťzo svojho pravidelného priebehu.

V roku 2009 sa začistil profil valu v mieste, kde bol v 60. rokoch odťažený. Okrem začistenia profilu sa pri päte profilu urobila sonda široká 140–200 cm (sonda 17/09). Horná časť násypu valu tu bola výrazne porušená recentnými zásahmi. Potvrdilo sa podobné zistenie, ako pri výskume v roku 2006 v intraviláne obce (*Bednár a kol. 2008*, 31, 32), že val bol nasypávaný postupne vo viacerých fázach a že nebol spevnený žiadnou armatúrou.

Pri východnom okraji sondy sa v úrovni povrchu tmavej hnedej humusovitej vrstvy zistil zásah vyplnený žltou sprašou. Po vybratí zásypu a vypreparovaní odkrytej časti objektu sa zistilo, že ide o severozápadnú časť objektu s pravouhlým pôdorysom (o17/1), s veľkou pravdepodobnosťou o nárožie polozemnice. Na rozdiel od polozemnice v sonde 6 sa v nej neobjavujú zvyšky zrubového venca, prípadne iných konštrukčných prvkov stien. Po prevlhnutí profilu v jesenných mesiacoch roku 2009

sa ukázalo, že ide o sídliskový objekt, ktorého západná časť bola vyhĺbená do násypu valu a je teda mladší ako val.

Výskum v roku 2009 potvrdil, že táto plocha bola už v období hatvanskej kultúry využívaná ako pohrebisko. Hustota objektov a hrobov na tejto ploche naznačuje jej intenzívne využitie vo včasnom stredoveku prinajmenšom od 9. stor. Počet preskúmaných hrobov naznačuje, že tu nešlo o príležitostné pochovávanie v rámci sídliskového areálu, ale pravdepodobne o okraj pohrebiska, ktoré bolo neskôr prevrstvené sídliskovými objektami. Objekt (o17/1), zahĺbený do vnútorného úpätia valu svedčí o tom, že osídlenie tu pokračovalo aj po výstavbe valu. Naznačuje, že rozsiahly areál opevnený tzv. vnútorným valom bol kontinuálne husto osídlený od 9. až do 11. stor. Žiaľ ani výskum v roku 2009 nepriniesol poznatky, ktoré by spresnili datovanie výstavby valu a prispeli tak k interpretácii tohto opevneného areálu.

L i t e r a t ú r a

Bednár a kol. 2011 - P. Bednár/J. Henning/Z. Poláková/M. Ruttkay/M. Wesuls: Archeologický výskum vnútorného valu v Bíni. AVANS 2008, 2011, 34-36.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG DES INNENWALLS IN BÍŇA IM JAHR 2009. Die Grabung, die von Mai bis September 2009 mit Unterbrechungen durchgeführt wurde, knüpfte an die vorherige Grabungssaison an. Es wurden Arbeiten in den nicht zu Ende untersuchten Schnitten am nordwestlichen Rand des Gemeindegebiets im Garten von Herrn Kvitek und im anliegenden Teil des Wirtschaftshofs der Genossenschaft Agroavar in Bíňa abgeschlossen. Außerdem wurde das Profil von dem erhaltenen Teil des Walls geputzt, wobei dabei am Fuß des Profils der neue Schnitt 17/09 freigelegt wurde (Abb. 28).

In den Schnitten 1 und 3, die sich im Garten von Herrn Kvitek befanden, wurden zwei Gräber untersucht, die in der Subposition unter den Siedlungsobjekten lagen. Im Grab im Schnitt 3 wurde ein kleiner Bronzeohrring gefunden - ein kleiner von einem Draht umwickelter Bronzering und unter dem linken Teil des Beckens ein Eisenmesser. Außerdem wurde in der nordöstlichen Ecke des Schnittes 1 eine Grube untersucht, deren Interpretation unklar ist.

Im anliegenden Teil des Wirtschaftshofes der Genossenschaft Agroavar wurden die Erweiterungen des Schnittes 6 über der Halbgrubenhütte untersucht. Im Jahr 2009 wurde ihr südöstlicher Teil zu Ende untersucht. Bei dem südwestlichen Teil des Hauses wurde die Superposition von zwei Siedlungsobjekten (o6/2, o6/4?) und des Skelettgrabes (h6/2) untersucht. Im Grab wurden zwei lunulaförmige granulierverzierte Ohrringe mit sternförmigem Anhänger, der die Ohrringe in das 9. Jh. datiert, gefunden. Weitere zwei frühmittelalterliche Gräber (h6/1, 6/3), von denen das jüngere (h6/1) durch ein Haus beschädigt wurde, wurden an seiner nördlichen Wand freigelegt. Außer den zwei Gräbern wurde der Teil des Siedlungsobjekts (o6/3) untersucht, der in der Subposition über dem älteren Grab liegt. Im Schnitt 15/08, an der Stelle, wo im Jahr 1978 die Grabung von Š. Holčík durchgeführt wurde, wurde ein durch eine Blitzableiterrinne beschädigtes Grab (h15/3) untersucht. Beim Schädel wurden zwei bronzene Ohrringe mit hohlem kugelförmigem Anhänger und ein Paar von einfachen Ringohrringen aus Draht gefunden. Im Schnitt 16/08, am südlichen Rand der Genossenschaft, wurde unter dem Wall ein Grubenbrandgrab der Hatvan-Kultur mit einer Tonschüssel (h16/1) gefunden. In die unteren Schichten des Walls war an seiner inneren Seite eine Palisade eingelassen. Im Jahr 2009 wurde das Profil des Walls J im Raum der Genossenschaft verputzt. Außer dem Verputzen des Profils wurde am Fuße des Profils ein Schnitt angelegt, in dem der nordwestliche Teil des Objekts mit rechteckigem Grundriss (o17/1) untersucht wurde. Mit größter Wahrscheinlichkeit handelt es sich um die Ecke einer Halbgrubenhütte, deren westlicher Teil in die Wallaufschüttung ausgeschachtet wurde. Die Dichte des Vorkommens der Objekte und Gräber auf dieser Fläche zeugt von ihrer intensiven Ausnützung im Frühmittelalter zumindest seit dem 9. Jh. Das in den Wall eingetiefte Objekt belegt die Besiedlungskontinuität auch nach dem Aufbau der Befestigung.

ZAMERANIE A ZISŤOVACÍ VÝSKUM VČASNOSTREDOVEKÉHO OPEVNENIA V MALÝCH KOZMÁLOVCIACH *

Peter B e d n á r – Miriam J a k u b č i n o v á – Zuzana P o l á k o v á

M a l é K o z m á l o v c e (okr. Levice), poloha G r á c / P i p í š k a, záchranný archeologický výskum, doba laténska, stredovek včasný (9.–10. stor); nálezy: val, keramika. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V roku 2009 vykonali Lesy SR, š. p. odlesnenie časti areálu hradiska Pipíška v katastri obce Malé Kozmálovce. Hradisko sa nachádza na ostrožnom výbežku južného okraja Pohronského Inovca, bezprostredne nad údolím rieky Hron, severovýchodne od obce Malé Kozmálovce a južne od Tlmáč, miestnej časti Lipník. V katastri obce Tlmače-Lipník evidujeme včasnostredoveké opevnenie v polohe Festung (*Habovštiak 1975*).

Polohu Pipíška v 30. rokoch 20. stor. uviedol do literatúry a zameral Š. Janšák (*Janšák 1931*, 56–58, tab. 9: 2, 6, tab. 26). Na rozdiel od už spomenutej polohy Festung, ležiacej cca 1 km severne, sa opevneniu v lokalite Pipíška nevenovala za uplynulých 70 rokov výraznejšia pozornosť. Viac menej mechanicky, bez spoľahlivých nálezov bolo hradisko datované do včasného stredoveku. Odlesnenie časti plochy dalo impulz pre nové polohopisné zameranie hradiska a zisťovací výskum, ktorého hlavným cieľom bolo jeho datovanie. Výskum mal záchranný charakter vzhľadom na skutočnosť, že lokalita bola ohrozená nelegálnou činnosťou detektoristov a pohybmi ťažkých mechanizmov pri ťažbe dreva.

V jarných mesiacoch roku 2009 sme vykonali podrobné polohopisné zameranie. Lokalita bola zameraná RTK stanicou GPS Leica 900 a elektronickým teodolitom Leica 407 TCR v súradnicovom systéme SJTSK. Zo zamerania je zrejmé, že opevnená plocha sa nachádza na časti ostrohu, chráneného z východnej strany strmým skalným zrázom, prudko klesajúcim k rieke Hron. Na severnej a južnej strane mala plocha ostrohu mierny sklon smerom južným, resp. juhovýchodným. Zo severovýchodnej a severozápadnej strany ju ohraničoval nízky val s priekopou na vonkajšej strane. Juhovýchodná časť mala terasovitú úpravu, pravdepodobne poznačenú rekultiváciou pozemkov pri zakladaní vinohradov. Zachovaná časť opevneného areálu mala pravidelný kvadratický pôdorys, orientovaný v smere SV–JZ. V tomto smere dosahoval dĺžku približne 137 m, v smere JV–SZ sa zachoval v dĺžke 161 m. Vnútorná opevnená plocha mala rozlohu 2,4 ha. Bola rozdelená nízkym terasovitým stupňom, prechádzajúcim približne v smere SV–JZ, na dva nerovnako veľké areály. Vstup do opevneného areálu viedol zo severozápadnej strany.

V roku 2009 sa vykonal na odlesnenej ploche aj prieskum detektorom kovov. Plocha bola vo veľkej miere znečistená novovekým odpadom. Okrem toho sa tu nachádzalo veľké množstvo črepín z munície z 2. svetovej vojny. Na mieste najvýraznejšej anomálie v západnej časti opevneného areálu sa vykopala zisťovacia sonda s rozmermi 1 x 1 m. V sonde sa dali identifikovať 4 vrstvy. Vrchnú vrstvu mocnú približne 10 cm tvorila lesná hlina. Obsahovala recentné odpadky a niekoľko amorfných železných črepín, pravdepodobne z munície z 2. svetovej vojny. V ďalšej tmavšej vrstve sa našlo väčšie množstvo črepov včasnostredovekej keramiky. Podobný výskyt (charakter aj množstvo) črepového materiálu sme zaznamenali aj v ďalšej svetlejšej vrstve. Keramiku rámcovo datujeme do 9.–10. stor. Okrem nich sa tu našlo niekoľko črepov z doby laténskej. Spodnú vrstvu tvorila svetlá hlina a zvetraná skala.

Okrem tejto sondy sa v letných mesiacoch začal realizovať zisťovací výskum v telese valu na severovýchodnej strane. V rámci výskumu sa začali kopať dve sondy. Prvá sonda bola umiestnená na západnom okraji staršieho zásahu do valu, pričom jej západná časť mala zachytiť neporušené pásmo opevnenia. Podarilo sa začistiť časť profilu zachovaného úseku opevnenia a znížiť terén o približne 20 cm. V tejto hĺbke sa začali na ploche zachytávať zvyšky uhlíkov. Vzhľadom na extrémne sucho a tvrdosť hliny sme v tejto úrovni výskum prerušili. Druhá sonda široká 1 m bola umiestnená približne 50 m východne od nej, v neporušenej časti valu. Po odstránení vrchnej humusovitej vrstvy mocnej približne 10–20 cm sa odkryl povrch kamenného telesa valu. Z rovnakých dôvodov ako v prvej sonde sa aj tu výskum prerušil. Predpokladáme jeho pokračovanie v nasledujúcej sezóne.

Výskum hradiska v Malých Kozmálovciach v roku 2009 spresnil poznatky o rozsahu a podobe areálu. Potvrdil aj jej datovanie do včasného stredoveku. Okrem toho doložil aj využitie polohy v dobe laténskej. Od pokračovania výskumu v budúcej sezóne očakávame spresnenie poznatkov o konštrukcii a datovaní jeho opevnenia.

* Príspevok vznikol v rámci grantového projektu APVV - 0553-10.

L i t e r a t ú r a
Habovštiak 1975 – A. Habovštiak: Hradisko z 9.–10. stor. v Tlmačoch. Slov. Arch. 23, 1975, 97–118.
Janšák 1931 – Š. Janšák: Staré osídlenie Slovenska. In: Sbor. Muzeál. slov. Spoločn. 25. Turč. sv. Martin, 7–65.

VERMESSUNG UND FESTSTELLUNGSGRABUNG DER FRÜHMITTELALTERLICHEN BEFESTIGUNG IN MALÉ KOZMÁLOVCE. Malé Kozmálovce (Bez. Levice), Flur Grác/Pipíška, archäologische Rettungsgrabung, Latènezeit, Frühmittelalter (9.–10. Jh.); Funde: Wall, Keramik. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.
Im Jahr 2009 wurde durch den Staatsbetrieb Lesy SR, š.p. ein Teil des Geländes des Burgwalls Pipíška im Kataster der Gemeinde Malé Kozmálovce abgeholzt. Die Lage wurde in den 30er Jahren des 20. Jh. von *Š. Janšák* vermessen und in die Literatur eingeführt (*1931*, 56–58, Taf. 9: 2, 6, Taf. 26). In den Frühlingsmonaten des Jahres 2009 wurde die Fundstelle geographisch vermessen. Die befestige Fläche befand sich auf einem Teil des Sporns, der von der östlichen Seite durch einen steilen Felsensturz geschützt war, der in Richtung Fluss Hron steil abfiel. Auf der Ost- und Südseite hatte die Fläche des Sporns eine leichte Neigung in südlicher bzw. südöstlicher Richtung. Von der nordöstlichen und nordwestlichen Seite war der Sporn von einem niedrigen Wall mit einem Graben an der Außenseite umgrenzt. Der südöstliche Teil war terrassenförmig, was als Folge der Rekultivierung der Grundstücke beim Anlegen der Weinberge verstanden werden könnte. Der erhaltene Teil des befestigten Geländes hatte einen regelmäßigen quadratischen Grundriss, der die Orientierung in Richtung NO–SW aufwies. In dieser Richtung war er auch 137 m lang, in Richtung SO–NW erhielt sich eine Länge von 161 m. Die innere befestigte Fläche erstreckte sich auf einer Fläche von 2,4 ha. Sie war durch eine niedrige terrassenförmige Stufe, die ungefähr in nordöstlich-südwestlicher Richtung verlief, in zwei unterschiedlich große Flächen getrennt. Der Eingang in das befestige Gelände erfolgte von der nordwestlichen Seite. Im Jahr 2009 wurde auf der abgeholzten Fläche auch eine Untersuchung mit einem Metalldetektor durchgeführt und es wurde auch ein Feststellungsschnitt mit den Ausmaßen von 1 x 1 m angelegt. Im Schnitt wurde eine Schicht gefunden, die Scherben der frühmittelalterlichen Keramik enthielt. Diese kann ungefähr in das 9.–10. Jh. datiert werden. Außer diesen Scherben wurden hier auch ein paar latènezeitliche Scherben gefunden. Die Grabung auf dem Burgwall in Malé Kozmálovce im Jahr 2009 präzisierte die Erkenntnisse über Ausmaß und Form des Geländes. Durch die Grabung wurde auch seine Datierung in das Frühmittelalter bestätigt. Außerdem wurde durch die Grabung auch die Ausnützung der Fläche in der Latènezeit belegt.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM HRADU LIETAVA *

Peter B e d n á r – Lucia K r i š k o v á – Danka M a j e r č í k o v á – Zuzana S t a n e k o v á

L i e t a v a (okr. Žilina), N K P h r a d L i e t a v a, záchranný archeologický výskum pri obnove pamiatky, stredovek vrcholný, novovek (15.–18. stor); nálezy: studňa, brána, vlčia jama. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický výskum hradu Lietava sa vykonával ako záchranný výskum pred obnovou NKP hrad Lietava. Začal sa vykonávať v roku 2008, z technických dôvodov sa ale väčšina situácii doskúmala v roku 2009. V roku 2008 sa vykonával archeologický výskum formou dozoru pri čistení cisterny, resp. studne na strednom nádvorí hradu a začal sa vykonávať výskum pri juhozápadnom nároží veže brány do stredného hradu (veža starej brány). V roku 2009 pokračoval výskum pri juhozápadnom nároží Kinižiho veže starej brány a pri vnútornom líci západnej obvodovej hradby a priľahlej časti interiéru veže prvej brány (obr. 82: 1).

V roku 2008 sa vykonával dozor nad čistením vrchnej časti cisterny, resp. studne na strednom nádvorí hradu (sonda 1, obr. 82: 2, 3). Cisterna bola vyhĺbená do skaly. Jej pôdorys pri ústí je približne štvorcový. Ústie s rozmermi 1,9 x 2 m bolo vysoké 2,4–2,55 m. Pod ním sa priestor rozširoval na plochu s lichobežníkovým pôdorysom s rozmermi 5,5 x 3,6 x 5,55 x 3,8 m. Hĺbka tohto priestoru bola 3,6–3,7 m. Steny boli omietnuté. Omietka je zachovaná najmä v stropných rohoch. Na jeho dne sa približne v strede, pod ústím cisterny zistila ďalšia šachta s rozmermi 2,8 x 2 m. Interpretujeme ju ako studňu vyhĺbenú

* Príspevok vznikol v rámci grantového projektu Agentúry VEGA č. 02/186/11.

do skalného podložia a telesa cisterny. V severnej a južnej stene cisterny sa oproti sebe nachádzajú dva zvislé výklenky zrejme umelo vytvorené okolo praskliny v skalnom podloží. Tieto výklenky sú miestami vyplnené kamenným murivom. Nie je isté, či tieto výklenky mali mať nejakú funkciu, zdá sa však, že do jedného z nich - v južnej stene vedie po povrchu skaly na nádvorí žľab smerujúci od hlavnej veže, ktorý mohol slúžiť ako odvodňovací kanál so zberom v cisterne.

Sonda 2 bola umiestnená pri severovýchodnom nároží veže s pôvodným vstupom do stredného nádvoria. Pôvodne mala rozmery približne 1,5 x 3 m. Jej cieľom bolo overenie stavebnohistorického vývoja a stavebnej podoby v tomto priestore - overenie vzťahu vstupnej veže a opevnenia východného predhradia hradu. Umiestnená bola po oboch stranách predpokladaného pokračovania opevnenia predhradia medzi nárožím veže a zvyškom bašty opevnenia.

V sonde sa odstránila sutinová vrstva mocná cca 1–1,5 m, ktorá vznikla samovoľnou deštrukciou priľahlých stavieb. Pod ňou sa zachytila zdeštruovaná koruna predpokladaného muriva hradby, pristavaná k armovanému nárožiu veže. Západne od muriva pokračovala sutinová vrstva. Iná situácia bola východne od neho, v areáli predhradia. Tu sa zistila súvislá vrstva uhlíkov, prekrývajúca žltú ílovitú vrstvu a vonkajšiu časť koruny muriva, prebiehajúceho od nárožia veže juhozápadným smerom.

Výskum v sonde na vnútornej strane predhradia pokračoval v roku 2009. Ukázalo sa, že vrstva popola prechádzala na východnej strane odkrytého muriva do vrstvy čistého dreveného uhlia. Prekrývala hlinitú vrstvu s veľkým množstvom zvieracích kostí, medzi ktorými dominovali lebky hovädzieho dobytka. V hlinitom zásype sa vyskytovalo okrem zvieracích kostí aj menšie množstvo črepov novovekej keramiky. V popolovitej vrstve sa našlo viacero medených mincí Františka II. Rákocziho. Na základe toho ju môžeme spoľahlivo datovať do začiatku 18. stor., do obdobia poslednej fázy využitia hradu.

Iná situácia bola na západnej strane muriva. Líce muriva na rozdiel od východného, ukladaného v celej výške, tu bolo liate do výkopu. Ním porušili nehomogénny násyp zložený z ílovitej hliny a kamenia, s prímesou hrúd spálenej hliny, popola, uhlíkov a stavebnej sutiny. Vrstva obsahovala okrem zvieracích kostí aj keramiku, ktorú môžeme datovať do druhej polovice 14.–15. stor.

V ďalšej fáze sa sonda rozšírila južným smerom, v osi pokračovania muriva. Cieľom bolo overiť priebeh muriva a upresniť jeho funkciu. Bezprostredne za pôvodným južným okrajom sondy 2 sa zistilo jeho juhozápadné nárožie. Ukázalo sa, že murivo široké cca 80 cm ohraničuje „vlčiu jamu“ pred bránou do stredného hradu. Vonkajšia dĺžka muriva bola 4,3 m, vnútorná svetlá dĺžka jamy bola 3,5 m, šírku zatiaľ nepoznáme. Postavili ju v druhej polovici 15. stor. Zasypali ju až na začiatku 18. stor.

V roku 2009 sme zrealizovali aj výskum pri vnútornom líci západnej obvodovej hradby a priľahlej časti interiéru veže prvej brány. Výskum bol vyvolaný nutnosťou sanovať hradbu proti vlhkosti. V prvej fáze sa tu vytýčili dve sondy - sonda 3 pri predpokladanom zalomení hradby na južnej strane a sonda 4 približne v strede dĺžky opevnenia. Obe boli dlhšou osou orientované rovnobežne s hradbou. Sonda 3 bola pôvodne dlhá 4 m a široká 1,5 m, neskôr bola predĺžená južným smerom na dĺžku 7,7 m. Odkrylo sa v nej zalomenie hradby, ohraničujúce predhradie hradu z južnej strany. K nej bola z vonkajšej strany dostavaná západná stena vežovitej brány. Pôvodné nárožie hradby bolo omietnuté bielou vápennou omietkou a zdobené maľovaným kvádrovaním (čierne kvádre na bielom podklade). V stene, ku ktorej bola vežovitá brána dostavaná sa zachovala jednoduchá štvorcová strieľňa a odtokový otvor. Táto stena bola výrazne poškodená požiarom. V sonde 3 na severnej strane hradby sa pod vrstvou stavebnej sutiny odkryla hlinitá vrstva s veľkým obsahom zvieracích kostí a fragmentov novovekej keramiky. Vrstva prekrývala odtokový otvor v spodnej časti i korunu základového muriva južnej časti hradby. Vznikla až po výstavbe opevnenia. Po výstavbe opevnenia vznikli aj vrstvy nasypané k nerovnému ukladanému základovému murivu v tejto časti opevnenia. V južnej časti sondy 3 (sonda 3a) sa odkryla časť miestnosti v prízemí vežovitej brány. Pôvodne jednoduchou valenou klenbou zaklenutá miestnosť bola vyplnená stavebnou sutinou s prímesou hrúd žltej ílovitej hliny. Vybrala sa časť sutinového zásypu do úrovne približne dna odtokového otvoru v spodnej časti staršej hradby. Miestnosť nebola doskúmaná v celom rozsahu.

V sonde 4, ktorá mala rozmery 3 x 1,8 m sa pod vrstvou stavebnej sutiny odkryla hlinitá vrstva nasypaná k nadzemnému murivu hradby. Táto vrstva plynulo pokračovala po úroveň o 5–10 cm rozšíreného muriva. Tá viacmenej zodpovedala nivelete rozhrania základového a nadzemného muriva hradby v sonde 3. Ukladané a lícované bolo aj murivo pod týmto rozšírením. Následne sa v rámci stavebných prác preskúmali úseky pri vnútornom líci stojacej hradby (sondy 5 a 6). V nich sa terén znížil približne na úroveň koruny základového muriva hradby. Potvrdilo sa, že rozšírené murivo v sonde 4 môžeme interpretovať ako ukladaný základ hradby.

Zo situácie je zrejmé, že hradba bola v celej odkrytej výške ukladaná do širšieho výkopu, resp. stavebnej jamy, ktorú po výstavbe hradby zasypali a terén upravili. Vznik vrstiev na vnútornej strane hrad-

by kladieme do druhej polovice 16. stor. Vzhľadom na rozsah skúmanej plochy nebolo možné zistiť, ako a kedy vznikli horné hlinité vrstvy, t. j. či ich vznik súvisí s úpravami terénu bezprostredne po výstavbe hradby, alebo ich nasypali až neskôr. Ich mocnosť a charakter však s veľkou mierou pravdepodobnosti naznačujú, že ide o vrstvy, ktoré súvisia s úpravou terénu po výstavbe hradby. Tento predpoklad však bude možné overiť až ďalším výskumom.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG DER BURG LIETAVA. Lietava (Bez. Žilina), Nationalkulturdenkmal Burg Lietava, archäologische Rettungsgrabung bei der Erneuerung des Denkmals, Hochmittelalter, Neuzeit (15.–18. Jh.); Funde: Brunnen, Tor, Wolfsgrube. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die archäologische Grabung der Burg Lietava wurde als Rettungsgrabung vor der Erneuerung des Nationalkulturdenkmals Burg Lietava durchgeführt. Sie begann im Jahr 2008, wegen technischer Probleme konnte aber die Mehrheit der Situationen erst im Jahr 2009 zu Ende untersucht werden. Im Jahr 2008 wurde die archäologische Grabung in Form der Aufsicht beim Putzen einer Zisterne bzw. eines Brunnens auf dem mittleren Burghof (Schnitt 1) durchgeführt und man begann mit der Grabung bei der südwestlichen Ecke des Turms des Tors in die mittlere Burg (Schnitt 2). Im Jahr 2009 setzte die Grabung im Schnitt 2 fort. Außerdem wurde hier auch eine Grabung bei der inneren Vorderseite der westlichen Umfassungsmauer und des anliegenden Teils des Interieurs des Turms des ersten Tors durchgeführt (Schnitt 3–6, Abb. 82: 1). Schnitt 1 – eine in einem Felsen ausgegrabene Zisterne hatte eine ungefähr quadratische Mündung mit den Ausmaßen 1,9 x 2 m und sie war 2,4–2,55 m hoch. Unter der Mündung verbreiterte sich der Raum zu einer Fläche mit trapezförmigem Grundriss mit den Ausmaßen 5,5 x 3,6 x 5,5 x 3,8 m, die Tiefe betrug 3,6–3,7 m. Auf dem Boden in der Mitte, unter der Mündung der Zisterne, wurde ein weiterer Schacht mit den Ausmaßen 2,8 x 2 m festgestellt. Er wird als ein in den Felsenuntergrund und in den Körper der Zisterne ausgehöhlter Brunnen interpretiert. In dem untersuchten Teil wurde in den Jahren 2008–2009 nur eine rezente Aufschüttung entfernt. An der nordöstlichen Ecke des Turms mit dem ursprünglichen Eingang zum mittleren Innenhof wurde die Beziehung des Eingangsturms und der Befestigung der östlichen Vorburg der Burg überprüft. Es wurde bestätigt, dass das Mauerwerk des Befestigungswerks an die bewehrte Ecke des Turms angebaut wurde. Vor dem Tor wurde eine gemauerte „Wolfsgrube" entdeckt, die am Anfang des 18. Jh. mit einer großen Menge von Tierknochen und einer Schicht von Holzkohle verschüttet wurde. Die Grube wurde in eine nicht homogene Aufschüttung aus lehmartiger Erde und Steinen, mit der Beimischung von Klumpen verbrannter Erde, Asche, Holzkohlenstückchen und Bauschutt ausgegraben. Die Aufschüttung enthielt außer den Tierknochen auch Keramik aus der zweiten Hälfte des 14.–15. Jh. Bei der inneren Vorderseite der westlichen Umfassungsmauer und des anliegenden Teils des Turminterieurs des ersten Tors wurde der Umbruch der Mauer in östlicher Richtung entdeckt. Dieser Teil der Mauer stellte ursprünglich die Wand dar, die die Vorburg von der westlichen Seite umgrenzte. An die Wand wurde die westliche Wand des turmförmigen Tors angebaut. Die ursprüngliche Ecke der Mauer war mit weißem Mörtel verputzt und mit gemalter Quaderung verziert (schwarze Quader auf weißem Untergrund). In der Wand, an der das turmförmige Tor angebaut war, erhielten sich eine quadratische Schießscharte und eine Abflussöffnung. Außerdem wurden die Nivelletten des Geländes an der inneren Seite der Mauer und die Art der Gründung überprüft. Aus statischen Gründen wurde die Mauer nicht in ganzer Höhe freigelegt. Die untersuchten Schichten entstanden erst nach dem Bau der Mauer in der zweiten Hälfte des 16. Jh. Es handelt sich mit größter Wahrscheinlichkeit um Schichten, die mit der Aufbereitung der Vorburg zusammenhängen.

POKRAČOVANIE ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU V KATEDRÁLE SV. EMERÁMA *

Peter B e d n á r – Zuzana P o l á k o v á

N i t r a, časť S t a r é M e s t o (okr. Nitra), K a t e d r á l a s v. E m e r á m a, zisťovací archeologický výskum, stredovek/novovek, interiér kostola, 11.(?)–18.stor., architektúra, hroby, črepy, mince, krížik, ruženec. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

* Príspevok vznikol v rámci grantového projektu APVV - 0553-10.

V roku 2009 bolo Archeologickému ústavu SAV v Nitre vďaka podpore nitrianskeho biskupstva umožnené pokračovať vo výskume tzv. Dolného kostola v Katedrále sv. Emeráma na Nitrianskom hrade. Výskum bol rozdelený do dvoch etáp. V prvej etape sme sa pokúsili zodpovedať niektoré otázky, na ktoré nedal odpoveď výskum v roku 2008. V druhej, v októbri 2009 sa vykonal krátky záchranný výskum, vyvolaný výmenou podlahy a inštaláciou podlahového kúrenia.

Výskum v lete 2009 sa pokúsil získať odpoveď na dve otázky:

a) prvou z nich bolo overenie situácie v juhovýchodnom kúte interiéru staršieho kostola, s tým, že sa malo overiť zachovanie a pokračovanie priebehu muriva kvádrového nárožia ktoré sa podarilo odkryť už V. Menclovi v rokoch 1930–1931 a interpretovať I. Staníkovi v roku 1992 (*Böhm/Mencl 1931*, str. 3 – obr. 1, str. 9 – obr. 5, str. 15, obr. 13; *Bednár/Staník 1993*, 26). Okrem toho sa mal overiť jeho vzťah k murivu z malých vápencových kvádrov, zistenému v roku 2008 (obr. 1 – M1; *Bednár/Poláková 2011; Bednár/Poláková/ Šimkovic 2010*).

b) druhou bolo overenie rozsahu románskej fázy kostola na západnej strane, resp. datovanie západnej časti kostola.

Prvú otázku mala zodpovedať sonda 4/09 umiestnená v juhovýchodnej časti Dolného kostola. V tejto sonde sa po odstránení travertínovej podlahy odkryla baroková tehlová dlažba, datovaná do prestavby kostola za biskupa Jána Telegdyho v 40. rokoch 17. stor. Pri južnej stene ju porušovala mladšia hrobová jama. Tá bola vyplnená v hornej časti novovekým stavebným odpadom, pravdepodobne z prestavby v r. 1930–1932. Táto depresia pravdepodobne vznikla preborením rakvy. Spodná časť zásypu sa iba nevýrazne odlišovala od okolitej vrstvy. Orientácia zosnulého, uloženého v drevenej rakve bola v smere V–Z, t.j. opačne ako vo väčšine preskúmaných hrobov. V hrobe sa okrem zvyškov textilu našiel menší bronzový kríž a medailón v tvare božského srdca.

Hrob bol zapustený do vrstvy sutinovej navážky, ktorou zodvihli niveletu podláh počas už spomenutej barokovej prestavby v prvej polovici 17. stor. Pri východnom okraji sondy táto navážka ležala na zvyškoch schodiska do tzv. neskororománskej kaplnky. To pristavali k už existujúcej stene, oddeľujúcej dolný kostol od kaplnky. Sondážou do zaklenutého základu schodiska sa zistilo, že pod jeho severnou časťou sa nachádza južný okraj tehlového čiastočne omietnutého muriva. To na základe polohy stotožňujeme s oltárom, ktorého severná časť sa odkryla v sonde 2/08. Pred výstavbou tohto schodiska osekali z južnej steny vystupujúcu časť gotických sedílii.

Schodisko stálo na zvyškoch tehlovej podlahy, položenej do maltového lôžka. Klasovité uloženie tehál je zhodné s uložením dlažby, datovanej do 16. stor., odkrytej v sonde 2/08. Dôležitým zistením bolo, že podlaha, resp. jej lôžko prekrýva blok gotického základového muriva, stojaceho v osi kostola, ktorý interpretujeme ako základ gotického „konfesia“. Potvrdili sa tak výsledky výskumu v roku 2008. Na rozdiel od tehlovej dlažby, pod ňou ležiace dve vrstvy gotických liatych maltových podláh, rešpektovali korunu tohto muriva. Je teda pravdepodobné, že niekedy v priebehu druhej polovice 15., resp. v prvej polovici 16. stor. bolo „konfesio“ zrušené a po výstavbe steny oddeľujúcej dolný kostol od kaplnky nahradené oltárom pri tejto stene.

Spomenuté liate maltové podlahy rešpektovali pôdorys vybúraných sedílii v južnej stene kostola. Tie boli postavené na rozšírenom kamennom základe, ktorý pristavali k vnútornému lícu južnej steny. Samotné sedílie vybudovali z tehál, tzv. plevoviek, pričom chrbty sedílii zasekali do pomerne subtílnej pôvodnej steny. Táto rozsiahla stavebná úprava prekryla vnútorné líce pôvodnej steny a neumožnila overiť priebeh muriva z malých vápencových kvádrov, resp. pokračovanie muriva, ku ktorému patrilo kvádrami armované nárožie.

Gotický základ tzv. konfesia i rozšírené základové murivo boli postavené v rovnakom časovom období. Situácia v sonde 4/09 ukázala, že zatiaľ čo severná stena kostola i severná strana konfesia boli v celej výške ukladané, južná časť konfesia i rozšírený základ pod sedíliami v južnej stene boli v spodnej časti liate do výkopu až po povrch sutinovej vrstvy. Jej genéza teda súvisí s poškodením kostola na začiatku 14. stor. Až po výstavbe oboch murív bola nasypaná čierna hlinitá vrstva, ktorou vyrovnali terén a zvýšili úroveň v interiéri kostola.

Pod touto hlinitou navážkou a vrstvou stavebnej sutiny z neskororománskeho kostola sa odkryli maltové liate neskororománske podlahy, porušené základmi gotických murív. Staršia podlaha, ktorej lôžko tvorila vrstva lomových kameňov, ležala na skalnom podloží. Obe podlahy rešpektovali opracovaný kamenný kváder, zasadený v pevnom maltovom lôžku. Jeho poloha naznačuje, že by mohlo ísť o súčasť muriva neskororománskeho „konfesia“, o nárožie jeho rozšírenej východnej časti. Vzhľadom

k tomu, že na severnej strane bol prekrytý gotickým murivom a na západnej vybiehal pod stupeň barokovej balustrády, nebolo možné tento predpoklad overiť.

Staršia podlaha, ktorej lôžko tvorila vrstva lomových kameňov i spomenutý kamenný kváder, ležali bezprostredne na osekanom skalnom podloží. Je teda zrejme, že aj chórová časť neskororománskeho kostola, rovnako ako jeho loď, mala interiér vysekaný do skaly a že sa tu nezachovali žiadne staršie nálezové situácie.

Ďalšou sondou umiestnenou v SZ rohu lode kostola sme sa pokúsili overiť datovanie západnej časti kostola a rozsah románskej fázy kostola na západnej strane. Situácia v sonde bola porušená hrobom, datovaným do 16.–17. stor. V sonde bezprostredne na skalnom podloží sa zachovali iba fragmenty sutinovej vrstvy z vrcholného stredoveku. Vrstva bola mladšia ako ukladané základové murivo severnej steny lode kostola. Do tejto vrstvy bol zapustený liaty základ západnej steny, pristavaný k severnej stene. Pri prerážaní otvoru pre podlahové kúrenie sa ukázalo, že liata časť muriva je iba oplentovaním staršieho muriva. Vzhľadom na stiesnené pomery v sonde a fragmentárnosť situácie sa toto murivo nedalo spoľahlivo datovať a nebolo možné ani jeho spoľahlivé relatívne časové zaradenie.

V priebehu októbra 2009 sa pri prípravných prácach na kladenie podlahového kúrenia vykonal aj krátky záchranný výskum. Jeho cieľom bolo zdokumentovanie situácie po odstránení podlahy a soklového obkladu Dolného kostola. Z časových dôvodov i v snahe zachovať časť nálezových situácii sa viac menej vypreparovala a zdokumentovala terénna situácia bezprostredne pod odstránenou dlažbou. Ukázalo sa, že západná časť južnej steny kostola a rovnako aj západná stena boli v spodnej časti druhotne oplentované. Potvrdilo sa, že v tejto časti kostola bola až do Telegdyho prestavby podlaha vo vyššej úrovni. Po začistení pôdorysnej situácie sa okrem niekoľkých novovekých hrobových jám sa podarilo odkryť v treťom klenbovom poli časť soklového muriva renesančného oltára a k nemu patriacu dlažbu. Na rozhraní medzi štvrtým a piatym klenbovým poľom sa preskúmalo pokračovanie muriva, interpretovaného ako západná stena neskororománskeho kostola s pristavaným murivom pred vstupom (obr. 1, M2a, M3). Skalné podložie tu vystupovalo takmer pod dnešnú dlažbu, preto sa z nich zachovala iba spodná vrstva malty, resp. spodný riadok. V severnej časti steny sa zachytila cca 10 cm vysoká spodná časť severného ostenia a priľahlej prestavovanej špalety vstupného portálu. Nález špalety indikuje polohu vstupného portálu.

Hĺbkové sondy v menšom rozsahu sa urobili iba v treťom a štvrtom klenbovom poli. V treťom klenbovom poli sa odkryla časť vystupujúceho kamenného ukladaného základového muriva, širokého 110 cm (obr. 1, M4a). Podobný blok základového muriva, sa odkryl aj v 4. klenbovom poli, pod schodiskom do horného gotického kostola (obr. 1, M4b). Spomenutý blok muriva bol založený na skalné podložie, resp. bezprostredne na schodisko do zníženej časti kostola, pričom murivo bolo v celej výške ukladané. Pri oboch murivách bola situácia porušená výkopom v 90. rokoch 19. stor. S veľkou mierou pravdepodobnosti ide o základové murivá vonkajších oporných pilierov tzv. Horného kostola.

Pod pilierom v 4. klenbovom poli sa odkrylo schodisko do zníženej časti kostola, vyhĺbenej do skalného podložia (zachytenej vo východnej časti sondy 1 a sondách 2–4, obr. 1, M2c). Schodisko začínalo približne 2,5 m od vnútorného líca odkrytej západnej steny. Ležalo viac menej v predĺženej osi portálu v tejto stene a nepochybne jeho poloha súvisí s portálom v západnej stene. Bolo široké 150–160 cm. Nízke stupne boli vymodelované priamo do skaly a pri výskume sa nezistili žiadne stopy ďalšej povrchovej úpravy schodiska. Po bokoch schodiska vznikli medzi západnou stenou a do skaly zahĺbeným priestorom dve plochy, vyvýšené oproti podlahe tejto časti o približne 120 cm.

Poloha schodiska do zahĺbenej časti interiéru kostola približne v osi muriva pristavaného k stene, spochybňuje interpretáciu muriva ako západnej steny kostola. Pravdepodobnejšia sa zdá možnosť, že zahĺbená časť slúžila ako krypta. V tom prípade by odkrytá stena bola západnou stenou krypty a pristavané murivo základom schodiska zo západnej časti lode kostola do krypty.

Prvá etapa výskumu nepriniesla odpovede na kladené otázky. Očakávané nálezové situácie v oboch sondách boli prekryté, či zničené mladšími stavebnými zásahmi. Prínosom v roku 2009 bolo spresnenie dispozície neskororománskeho kostola, po ukončení druhej etapy. Nepriamo sa naznačila aj odpoveď na otázku, týkajúcu sa rozsahu kostola na západnej strane. Zdá sa, že kostol mal už v neskororománskom období rovnakú dĺžku ako dnešná dolná loď a že stena odkrytá výskumom mohla tvoriť západnú stenu zahĺbenej časti neskororománskeho kostola. Po jeho prestavbe v 14. stor., pri ktorej bola zahĺbená časť čiastočne zasypaná, stena nezanikla, ale bola využitá ako opora pre zvýšenú západnú časť dolného kostola. Potvrdiť túto hypotézu však môže iba stavebno-historický výskum murív v západnej časti kostola. Rozsah a podobu východnej časti predrománskeho a neskororománskeho kostola bude možné overiť revíznym výskumom v neskororománskej kaplnke.

L i t e r a t ú r a
Bednár/Poláková/Šimkovic 2010 – P. Bednár/Z. Poláková/M. Šimkovic: Archeologický a stavebnohistorický výskum Katedrály sv. Emeráma na Nitrianskom hrade. Monumentorum tutela: Ochrana pamiatok 22. Bratislava 2010, 9–28.
Bednár/Poláková 2011 – P. Bednár/Z. Poláková: Archeologický výskum Katedrály sv. Emeráma. AVANS 2008, 2011, 37–40.
Bednár/Staník 1993 – P. Bednár/I. Staník: Výskum Nitrianskeho hradu v roku 1992. AVANS 1992, 1993, 25–27.
Böhm/Mencl 1931 – J. Böhm/V. Mencl: Výzkum na hradě nitranském 1930–1931, zvláštní otisk z Památek archaeologických XXXVII, Praha 1931.

FORTSETZUNG DER ARCHÄOLOGISCHEN GRABUNG IN DER, KATHEDRALE DES HL. EMERAM.
Im Jahr 2009 setzte die archäologische Grabung der sog. Unteren Kirche in der Kathedrale des hl. Emeram auf der Burg von Nitra fort. Die Grabung wurde in zwei Etappen eingeteilt. In der ersten Etappe wurde der Versuch unternommen, die Situation in der nordöstlichen Ecke des Interieurs der älteren Kirche (Erhaltung und Fortsetzung des Verlaufs des Quaderwerks und seine Beziehung zum Mauerwerk aus kleinen Kalksteinquadern) und das Ausmaß der romanischen Phase der Kirche an der westlichen Seite zu überprüfen. Die Situation in der südöstlichen Ecke der Kirche wurde mit jüngeren Mauerwerken überdeckt, bzw. durch jüngere Eingriffe beschädigt. An der östlichen Seite wurden Reste eines renaissancezeitlichen Treppenhauses in die Kapelle freigelegt, das den älteren Sockel des renaissancezeitlichen Altars überlappt. Das Gelände im westlichen Teil des Schnittes, einschließlich der Böden vom 14.–17. Jh., wurde durch ein Grab aus dem 17.–18. Jh. beschädigt. Die Archäologen stellten fest, dass der renaissancezeitliche Ziegelboden aus dem 16. Jh. die Grundmauer in der Achse der Kirche überdeckte. Die Grundmauer wurde als Grundmauer des gotischen Konfesiums interpretiert. Im Gegensatz zum renaissancezeitlichen Ziegelboden berücksichtigten die zwei älteren gotischen Mörtelböden die Grundmauer in der Achse der Kirche. Es zeigte sich, dass gleichzeitig mit diesem Grundmauerwerk auch die Grundmauer der südlichen Wand erweitert wurde und auf dieser die Sedilien gebaut wurden.
Unter der Ton- und der Bauschuttschicht der spätromanischen Kirche wurden gegossene spätromanische Mörtelböden festgestellt. Beide Böden berücksichtigten den bearbeiteten Steinblock, der im festen Mörtelbett eingelassen war. Seine Lage deutet an, dass es sich um einen Bestandteil der Mauer des spätromanischen „Konfesiums" handeln könnte, um die Ecke seines verbreiteten östlichen Teils
Durch den Schnitt in der nordwestlichen Ecke des Kirchenschiffs wurde der Versuch unternommen, die Datierung im westlichen Teil der Kirche und das Ausmaß der romanischen Phase der Kirche an der westlichen Seite zu überprüfen. Die Situation im Schnitt wurde durch das in das 16.–17. Jh. datierte Grab beschädigt. In dem unmittelbar auf dem Felsenuntergrund angelegten Schnitt wurden nur Fragmente einer Schüttschicht aus dem Hochmittelalter festgestellt.
Die zweite Etappe - die archäologische Rettungsgrabung wurde im Laufe des Monats Oktober 2009 bei den Vorbereitungsarbeiten für die Legung der Fußbodenheizung durchgeführt. Während dieser Phase wurde die Grundrisssituation direkt unter der entfernten Pflasterung untersucht. Außer einigen neuzeitlichen Grabgruben wurden der Teil eines Sockelmauerwerks des renaissancezeitlichen Altars und die zum Altar gehörende Pflasterung freigelegt. Nach der Entfernung der Sockelummantelung zeigte sich, dass der westliche Teil der südlichen Wand und die westliche Wand im unteren Teil sekundär verputzt wurden.
Im nördlichen Teil der Kirche wurden zwei Blöcke von Mauerwerken festgestellt. Es handelt sich mit größter Wahrscheinlich um Grundmauern der äußeren Stützsäulen der sog. Oberen Kirche.
Es wurde auch die Fortsetzung der Mauer freigelegt, die im letzten Jahr als westliche Wand der romanischen Kirche mit der angebauten Mauer vor dem Eingang interpretiert wurde. Es blieb nur die untere Mörtelschicht, bzw. die untere Zeile mit dem erhaltenen unteren Teil des nördlichen Gewändes und des anliegenden Spaletts des Eingangsportals erhalten. In der Fortsetzung des Portals wurde ein in den Felsen eingemeißeltes Treppenhaus in den abgesenkten Teil der Kirche freigelegt. Die Lage des Treppenhauses in den eingetieften Teil des Interieurs deutet an, dass es sich um den Eingang in die Krypta handelt. In dem Fall würde die freigelegte Wand die westliche Wand der Krypta darstellen und die angebaute Mauer wäre somit die Grundmauer des Treppenhauses von dem westlichen Teil des Kirchenschiffes in die Krypta.
Obwohl mit der Grabung im Jahr 2009 nicht alle gestellten Fragen beantwortet wurden, wurde mit der Grabung die Disposition des westlichen Teils der Kirche präzisiert. Das Ausmaß und die Form

des östlichen Teils der präromanischen und spätromanischen Kirche können bei einer Revisionsgrabung in der spätromanischen Kapelle bestätigt werden.

OSADA Z OBDOBIA VČASNÉHO STREDOVEKU V BANSKEJ BYSTRICI-SENICI *

Ján Beljak – Alena Bistáková

Banská Bystrica, časť Senica (okr. Banská Bystrica), pravobrežie Selčianskeho potoka, záchranný výskum, sídlisko, včasný stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Záchranný výskum na trase rýchlostnej komunikácie R1 - severný obchvat - v Banskej Bystrici prebehol v niekoľkých fázach. Najskôr sa realizoval predstihový archeologický výskum na ploche hlavného telesa stavby. Pozostával z paralelnej obhliadky zemných prác, začistenia profilov. V mieste identifikovaných archeologických situácii boli plochy dočisťované pomocou hladkej lyžice (JCB) a ručne. Následne tu bol vykonaný plošný archeologický výskum (v úseku 4,1–4,3 km). Nálezové situácie boli zdokumentované GPS, kresebne, fotograficky a fotogrametricky.

Na predstihový archeologický výskum plynule nadviazal paralelný výskum. Pozostával zo sledovania všetkých zemných prác na danej stavbe vrátane prekládok sieti. Okrem objektu 35 zisteného pri odhumusovaní pre komunikáciu k Majeru, neboli zistené ďalšie archeologické nálezy. Spomínaný objekt 35 priamo súvisí s osadou odkrytou v km 4,2 na ploche hlavného telesa R1, nakoľko sa nachádza iba cca 150 m od skúmanej osady. Našiel sa v km 0,45 cesty na Majer. Pri prekládkach sieti neboli zistené žiadne archeologické nálezy.

Osada z obdobia včasného stredoveku sa nachádzala vo východnej časti Banskej Bystrice – v katastrálnom území Senica. Neďaleko je sútok Selčianskeho potoka a Hrona. Tvorili ju zahĺbené sídliskové objekty na ploche 40 x 25 m. Osadu predbežne datujeme do obdobia od 8. do 10. stor., s prevahou nálezov predveľkomoravského horizontu. Početné analógie k ním poznáme predovšetkým z Nitry-Šindolky (*Fusek 2008*, 21–34). Okrem toho boli identifikované ojedinelé atypické črepy z praveku, príp. protohistorického obdobia.

Komplexne bolo preskúmaných 29 zahĺbených sídliskových objektov z obdobia stredoveku (obr. 2). Väčšinou ide o jamy bez bližšieho určenia funkcie, v šiestich prípadoch sa podarilo identifikovať kolové jamy (obj. 13, 25–27, 32, 33). Na skúmanej ploche boli zaznamenané tri superpozície objektov (obj. 8, 7 a 30, obj. 19 a 21, obj. 28 a 29).

Pôdorys sídliskových jám bol zväčša oválny s kolmými alebo ku dnu sa zužujúcimi stenami. Ojedinelo bola súčasťou jám aj vrstva kameňov (napr. objekty 10, 11, 18). Veľkosť objektov bola rôzna, väčšinou však nepresahovala 3 m. Výnimku tvorí objekt 10, v ktorom bola zaznamenaná súvislá vrstva kameňov. Išlo o úzky objekt (šírka 1,25 m) s dĺžkou 4,4 m a okrem keramického materiálu v ňom bola nájdená aj struska, či praslen. Objekty boli pomerne plytké, zachytená hĺbka jám len výnimočne dosahovala 50 cm (objekt 5). Maximálna niveleta úrovne zachytenia objektu bola 350,15 m n. m.

Súčasťou antropogénneho zásypu jám bola silná prímes uhlíkov. Vo výplni objektov boli nájdené najmä fragmenty keramických nádob a mazanice. Zastúpené sú aj hlinené prasleny, fragmenty železných predmetov a ojedinelo aj struska. Keramika je vyhotovená z hliny s prímesou piesku a malých kamienkov. Zdobená je pre toto obdobie typickým ornamentom v motíve viacnásobných vlnoviek, vodorovných a zvislých línii jednoduchých i násobných rýh. Veľmi slabo sú zastúpené osteologické nálezy čo zrejme súvisí s chemickým zložením podložia a výplne objektov. Územie v ktorom sa lokalita nachádza je silne podmáčané. To sa prejavilo na jeseň 2009, keď bola celá plocha osady zaliata vodou.

Osada preskúmaná počas výstavby R1 - severný obchvat Banskej Bystrice v miestnej časti Senica vypĺňa medzeru v poznaní vývoja osídlenia severnej časti Zvolenskej kotliny v stredoveku. Veľkomoravské obdobie (9. stor.) je v Banskej Bystrici doložené niekoľkými keramickými fragmentmi objavenými v sekundárnej polohe na dvore Stredoslovenského múzea, na Námestí SNP č. 3 (*Mácelová 1996*, 425). Na neznámom mieste sa našiel poklad mincí z 11.–12. stor. (*Hlinka/Kraskovská/Novák 1968*, 50, 51). Na Nám. Štefana Moysesa č. 11 v Banskej Bystrici sa počas výskumu M. Mácelovej a P. Mosného okremi iného našli aj fragmenty

* Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

keramiky z 12. stor. (*Mácelová/Mosný 1998*, 115, obr. 62: 6). Ďalšie úlomky keramiky z 12. stor. objavila M. Mácelová na banskobystrickej ul. J. Cikkera v roku 2000 (*Mácelová 2001*, 148, obr. 79: 5).

V 13. stor. oblasť Banskej Bystrice kolonizujú Nemci, ktorí tu vytvorili hospodársko-správnu a remeselnícku základňu banskej výroby. V roku 1255 kráľ Belo IV. povýšil Banskú Bystricu na mesto.

Severovýchodne od miesta nálezu je slovanské osídlenie (8.–9. stor.) doložené v Slovenskej Ľupči. Nálezy, ktoré to potvrdzujú pochádzajú z polôh Zváraliská, Konopiská a Dolný Istebník-Biotika. Objekt z druhej polovice 8. až počiatku 9. stor. sa podarilo zdokumentovať v polohe Horný Istebník.

Vývoj osídlenia vo Zvolenskej kotline je v stredoveku úzko spätý s kontrolou dôležitej komunikačnej cesty, ktorá viedla pozdĺž Hrona a za Slovenskou Ľupčou smerovala cez Hiadeľské sedlo na Liptov. Uvedená trasa cesty sa v stredoveku spomína ako *Via Magna* a spájala oblasť v okolí dnešnej Budapešti s regiónmi Liptova, Oravy, Turca. Táto cesta sa spomína pri metácii Hronseku z roku 1250 ako (*magna via de villa Zolyo in Lypcsa*).

Južne od Banskej Bystrice sa nachádzajú slovanské osady z obdobia včasného stredoveku vo Vlkanovej a Iliáši (zbery P. Mosný, J. Beljak a Noémi Pažinová). Zoskupenia niekoľkých osád sú doložené v Sliači (šesť osád) a vo Zvolene (minimálne sedem osád). Najstaršia keramika zo Zvolena z polohy Haputka je datovaná iba zberovým materiálom na prelom 6./7. stor. (*Fusek 1994*, 265). Na sútoku riek Slatina a Neresnica vo Zvolene-Môťovej sa nachádza známa fortifikácia z veľkomoravského obdobia - hradisko Priekopa. Počas štyroch výskumných sezón vo vnútornom areáli hradiska preskúmala M. Mácelová 12 objektov. Jeden objekt (1/90) je na základe veľkomoravskej keramiky datovaný do 9. stor., v ostatných objektoch bola keramika typická pre 10.–11. stor. Výskum fortifikácie sa vykonal 12 sondami. V profile valu boli zistené dve fázy fortifikácie. Pravdepodobne v 9. stor. bol hrádok opevnený kamennozemným valom, na výstavbu čelného kamenného múra o šírke 1,6 m bol použitý granolit pochádzajúci zo svahu pravekého Hrádku z Lieskovca. V 10. stor. na deštrukcii kamenného múra bol postavený val s komorovými konštrukciami a bermou na vonkajšej strane. Základ komôr tvorili horizontálne uložené brvná, ktoré boli stabilizované vertikálnymi kolmi (*Mácelová 1993*, 35–39).

Ďalším hradiskom vo Zvolenskej kotline je Detva-Kalamárka, kde v rokoch 1986 –1989 uskutočnil výskum P. Šalkovský. Našli sa tu nálezy od konca 8. do 1. pol. 10. stor. (*Šalkovský 1994*, 169). Pre osídlenie v 10. a 11. stor. sú dôležité nálezy zo Zvolena, kde je doložené osídlenie z tohto obdobia na pahorku Zvolenského zámku a pod Veľkou Strážou.

L i t e r a t ú r a

Fusek 1994 – G. Fusek: Slovensko vo včasnoslovanskom období. Nitra 1994.

Fusek 1994 – G. Fusek: Keramika predveľkomoravského horizontu z Nitry-Šindolky a otázka jej datovania. In: Srednij vek. Mittelalter. Archeološke raziskave med Jadranskim morjem in Panonsko nižino. Archäologische Forschungen zwischen der Adria und der Pannonischen Tiefebebe, Ljubljana 2008, 21–34, 215–228.

Hlinka/Kraskovská/Novák 1968 – J. Hlinka/ Ľ. Kraskovská/ J. Novák: Nálezy stredovekých a novovekých mincí na Slovensku. II. Bratislava 1968.

Mácelová 1993 – M. Mácelová: Praveké a včasnohistorické osídlenie. In V. Vaníková (ed.): Zvolen. Monografia k 750. výročiu obnovenia mestských práv. Martin 1993, 31–39.

Mácelová 1996 – M. Mácelová: Požiarom zaniknutý zrubový objekt z 15. stor. v Banskej Bystrici. Arch. Hist. 21. Brno 1996, 421–426.

Mácelová 2001 – M. Mácelová: Stredoveké nálezy na Ulici Jána Cikkera v Banskej Bystrici. AVANS 2000, 2001, 148, 149.

Mácelová/Mosný 1998 – M. Mácelová/ P. Mosný: Záchranný výskum na Námestí Štefana Moysesa v Banskej Bystrici. AVANS 1996, 1998, 115–117.

Šalkovský 1994 – P. Šalkovský: Hradisko v Detve. Mat. Arch. Slovaca 11. Nitra 1994.

Žebrák 1982 – P. Žebrák: Předběžné výsledky záchranného výzkumu v okolí Zvolena. AVANS 1981, 1982, 310–312.

SIEDLUNG AUS DEM FRÜHMITTELALTER IN BANSKÁ BYSTRICA-SENICA. Banská Bystrica, Teil Senica (Bez. Banská Bystrica), rechtes Ufer des Baches Selčiansky potok, Rettungsgrabung, Siedlung, Frühmittelalter Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die frühmittelalterliche Siedlung befand sich im östlichen Teil von Banská Bystrica - im Katastergebiet von Senica. Der Zusammenfluss von Selčiansky potom und Hron befindet sich in der Nähe. Die

Siedlung bestand aus eingetieften Siedlungsobjekten, die sich auf einer Fläche von 40 x 25 m befinden. Die Siedlung wird in die Zeit vom 8. Jh. bis zum 10. Jh. datiert, wobei die Mehrheit der Funde in den vorgroßmährischen Horizont gelegt werden kann. Außerdem wurden vereinzelte atypische Scherben aus der Urzeit, bzw. aus der protohistorischen Zeit identifiziert. Insgesamt wurden 29 eingetiefte Siedlungsobjekte aus dem Mittelalter untersucht (Abb. 2). Es handelt sich hauptsächlich um Gruben ohne nähere Funktionsbestimmung, in sechs Fällen konnten Pfostengruben identifiziert werden (Obj. 13, 25–27, 32, 33). Auf der untersuchten Fläche wurden drei Superpositionen der Objekte festgestellt (Obj. 8, 7 und 30, Obj. 19 und 21, Obj. 28 und 29). Der Grundriss der Siedlungsgruben war in der Mehrheit der Fälle oval mit vertikalen oder sich zu dem Boden verjüngenden Wänden. Vereinzelt befand sich in den Gruben auch eine Schicht von Steinen (z.B. Obj. 10, 11, 18). Die Größe der Objekte war unterschiedlich, meistens überschritt sie jedoch nicht die Größe von 3 m. Eine Ausnahme stellt das Objekt 10 dar, in dem eine kontinuierliche Schicht von Steinen festgestellt wurde. Ein schmales Objekt (Br. 1,25 m) erreichte eine Länge von 4,4 m und außer dem Keramikmaterial befanden sich in dem Objekt entweder eine Schlacke oder ein Spinnwirtel. Die Objekte waren ziemlich flach, die erfasste Tiefe der Gruben erreichte nur ausnahmsweise die Tiefe von 50 cm (Obj. 5). Die Höchstnivelette der Objektserfassung war 350, 15 m ü. d. M. Die anthropogene Verschüttung bestand auch aus starker Beimischung von Holzkohlenstückchen. In der Verfüllung der Objekte wurden besonders Fragmente der Keramikgefäße und des Lehmverputzes gefunden. Es sind auch Spinnwirtel aus Ton, Fragmente von Eisengegenständen und vereinzelt auch eine Schlacke vertreten. Die Keramik ist aus Ton mit der Beimischung von Sand und kleinen Steinen hergestellt. Die Keramikverzierung bilden für diese Zeit typische Ornamente mit dem Motiv der mehrfachen Wellenlinien, der horizontalen und vertikalen einfachen und mehrfachen Rillen. Funde der Knochen sind sehr schwach vertreten, was wahrscheinlich mit der chemischen Zusammensetzung des Untergrunds und der Verfüllung der Objekte zusammenhängt. Das Gebiet, in dem sich die Lokalität befindet, ist sehr stark versumpft. Die Versumpfung zeigte sich im Herbst 2009, als die ganze Fläche der Siedlung mit Wasser überschwemmt wurde.

PRAVEKÉ A STREDOVEKÉ NÁLEZY Z DOLNEJ STREHOVEJ *

Ján Beljak – Vladimír Mitáš

Dolná Strehová (okr. Veľký Krtíš), termálne kúpalisko Prameň, záchranný výskum, sídlisko, stredná až neskorá doba bronzová, pilinská kultúra, kyjatická kultúra, včasný stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Obec Dolná Strehová sa nachádza na okraji Ipeľskej kotliny. Zistené nálezisko je situované na ľavobrežnej terase rieky Tisovník, v cípe, v ktorom Tisovník z ľavej strany priberá potok Kakatka. Medzi uvedenými tokmi, v severozápadnom priestore obce Dolná Strehová, leží areál termálneho kúpaliska Prameň. Preskúmaná plocha sa rozprestiera v jeho juhovýchodnej časti a rozhodne predstavuje iba časť podstatne rozsiahlejšieho archeologického náleziska.

Zisteniu lokality predchádzali terénne úpravy na stavbe relaxačno-športového a ubytovacieho centra termálneho kúpaliska. S poľutovaním možno skonštatovať, že sídlisko sa v tejto súvislosti zároveň z veľkej časti zdevastovalo. Záchranný archeologický výskum sa uskutočnil až paralelne so stavebnými prácami začiatkom mája 2009. Pozostával z obhliadky nálezovej situácie a doskúmania nezničených plôch. Celkom sa preskúmalo päť archeologických objektov (štyri sídliskové jamy rôzneho typu a funkcie, kultúrna vrstva) s dominantným podielom keramiky z obdobia popolnicových polí. K výberu typických keramických zlomkov zo strednej až neskorej doby bronzovej, ale aj z včasného stredoveku (obr. 4), pripájame ich bližší opis.

Opis nálezov

1. Zlomok z vydutia profilovanej šálky s vypuklinami. Materiál plavený. Povrch z oboch strán svetlý hnedý (obr. 4: 1).
2. Črep z vydutia ostro profilovanej šálky s vertikálnymi žliabkami. Materiál plavený. Povrch z oboch strán svetlý sivý až oranžovo-hnedý (obr. 4: 2).

* Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

3. Zlomok z vydutia ostro profilovanej šálky. Materiál plavený. Povrch zvonka sivý, hnedý až čierny, zvnútra tmavosivý (obr. 4: 3).
4. Fragment z okraja menšej amforovitej nádoby. Materiál bez prímesi kamienkov. Povrch hladený, sivo-hnedý, tuhovaný (obr. 4: 4).
5. Črep z hrnca s pretláčanou plastickou lištou. Materiál zrnitý. Povrch zvonka oranžový až hnedý, zvnútra hnedý (obr. 4: 5).
6. Zlomok z vydutia amfory/džbánu s vypuklinami a náznakmi žliabkovania. Materiál jemne zrnitý. Povrch zvonka svetlohnedý až čierny, zvnútra čierny (obr. 4: 6).
7. Fragment z amfory zdobenej horizontálnymi žliabkami na hrdle a šikmým hranením vydutia. Materiál plavený. Povrch zvonka čierny, zvnútra oranžovo-hnedý (obr. 4: 7).
8. Črep z tela žliabkami zdobenej amforovitej nádoby. Materiál plavený, piesčito-hlinitý. Povrch z oboch strán sivohnedý (obr. 4: 8).
9. Zlomok z hrdla klasickej „kyjatickej" amfory. Výzdoba horizontálnymi žliabkami. Povrch zvonka čierny, zvnútra hnedý s výraznými stopami po čiernom nátere (obr. 4: 9).
10. Fragment z okraja úžitkovej nádoby s rovným okrajom. Materiál zrnitý. Povrch zvonka hnedý až čierny, zvnútra čierny (obr. 4: 10).
11. Črep z väčšej misy so zrezaným zatiahnutým okrajom. Materiál jemne zrnitý. Povrch z oboch strán hladený, čiernej farby (obr. 4: 11).
12. Zlomok z hrncovitej nádoby s masívnym výčnelkom. Materiál zrnitý, s výraznou prímesou drveného (?) kameňa. Povrch z oboch strán v odtieňoch sivej až oranžovo-hnedej farby (obr. 4: 12).
13. Fragment z tela pôvodne profilovanej šálky s vnútorným ornamentom (vo zväzkoch koncentrované žliabky v kombinácii s drobnými pologuľovitými výčnelkami). Materiál plavený. Povrch hladký, zvonka sivočierny, zvnútra čierny (obr. 4: 13).
14. Črep z okraja vyššieho esovitého hrnca. Materiál jemne zrnitý. Povrch zvonka svetlý hnedý, zvnútra tmavý hnedý (obr. 4: 14).
15. Zlomok z okraja amforovitej nádoby. Plavený, piesčito-hlinitý materiál. Povrch svetlý hnedý až oranžovo-hnedý (obr. 4: 15).
16. Fragment z dna misy (?). Povrch zvonka v odtieňoch hnedej, zvnútra čierny a hladený (obr. 4: 16).
17. Črep z tela hrncovitej nádoby zdobenej viacnásobnou obežnou vlnovkou. Materiál na dotyk drsný, jemne zrnitý. Povrch zvonka červenej, zvnútra hnedej farby (obr. 4: 17).
18. Zlomok zo spodnej časti hrncovitej nádoby s náznakom dna. Nádobu v uvedenej časti, nie vysoko nad dnom, zdobila viacnásobná obežná vlnovka. Materiál na dotyk drsný, jemne zrnitý. Povrch zvonka červeno-čiernej, zvnútra sivo-červenej farby (obr. 4: 18).
19. Fragment z tela hrncovitej nádoby. Výzdoba viacnásobnou obežnou vlnovkou a viacnásobnými obežnými ryhami. Materiál na dotyk drsný, jemne zrnitý. Povrch zvonka sivý, zvnútra čierny (obr. 4: 19).
20. Hrubostenná aj tenkostenná, prevažne typologicky nevýrazná, aj sekundárne prepálená sídlisková keramika zo strednej až počiatku neskorej doby bronzovej.
21. Črepy z hrncovitých nádob zo včasného stredoveku.
22. Kusy mazanice, aj sekundárne prepálenej.
23. Fragmenty kamenných predmetov (?).
24. Zlomky zvieracích kostí a zubov.

Predložený materiál pochádza tak zo sídliskových objektov zo strednej až mladšej doby bronzovej (obr. 4: 5, 14, 16), ako aj z kultúrnej vrstvy s nálezmi zo strednej až neskorej doby bronzovej (obr. 4: 1–4, 6–13, 15) a z včasného stredoveku (obr. 4: 17–19). Osídlenie sledovanej polohy na ľavobreží Tisovníka v strednej dobe bronzovej spoľahlivo dokladá len niekoľko výraznejších zlomkov keramiky pilinskej kultúry (obr. 4: 1, 6). Početnejšiu a typologicky signifikantnejšiu keramiku kyjatickej kultúry datujeme do mladšej doby bronzovej (obr. 4: 2–5, 7, 8, 10 –16), zlomok klasickej amfory kyjatickej kultúry poprípade do začiatku neskorej doby bronzovej (obr. 4: 9). V analyzovanom nálezovom súbore je všeobecne zastúpené takmer celé typologické spektrum keramiky pilinskej a kyjatickej kultúry (amforovité nádoby, džbány, hrnce, misy, šálky), ktorá je spravidla veľmi dobre vypracovaná a kvalitne vypálená. Fragmenty hrncov s charakteristickou včasnostredovekou výzdobou časovo korešpondujú s obdobím 8. stor. (obr. 4: 17–19).

Osada ľudu juhovýchodných popolnicových polí v Dolnej Strehovej doposiaľ nebola známa. Jej existencia, ale nie je prekvapením. Usudzujeme tak vzhľadom na správu o pohrebisku kyjatickej kultúry v katastri tejto obce (*Ožďáni/Točík 1989*, mapa 4), nálezy kyjatickej kultúry z neďalekých obcí v povodí Tisovníka, ako napr. Horná Strehová (*Ožďáni/Točík 1989*, 65) a Muľa, časť Hámor (*Žebrák 1985*, 262), alebo poznatky o hustom osídlení Novohradu v strednej až neskorej dobe bronzovej (*Ožďáni/Točík 1989*, mapa 4; *Kemenczei 1984*, obr. 1, 2). V uvedenom regióne sa nachádza viacero geograficky blízkych a vedecky dôležitých nálezísk z obdobia popolnicových polí. Zo slovenskej strany Novohradu možno spomenúť sídliská

aj pohrebiská pilinskej a kyjatickej kultúry v katastri mesta Modrý Kameň (*Furmánek 1977,* 257; *Ožďáni/ Furmánek 1998*; nepublikované nálezy odovzdané pánom M. Kysuckým), sídlisko aj pohrebisko pilinskej kultúry (*Furmánek 1977,* 258) a sídlisko kyjatickej kultúry aj depot bronzových predmetov v katastri mesta Veľký Krtíš (*Furmánek 2004, 129,* obr. 58), poprípade komplex sídlisk kyjatickej kultúry v priestore vodnej nádrže Ľuboreč (*Žebrák 1983*, 344, 345) a súveké hradisko v Ľuborči na vrchu Lysec (*Furmánek 1983,* obr. 2). Z maďarskej strany slovensko-maďarských hraníc sú k Dolnej Strehovej zemepisne najbližšie pohrebisko pilinskej kultúry Litke (*Kemenczei 1984,* 102–104), sídlisko pilinskej kultúry Nógrádszakál (*Kemenczei 1984,* 106) alebo sídlisko kyjatickej kultúry Ludányhalászi (*Kemenczei 1984,* 131). Neprehliadnuteľná, od sledovaného náleziska vzdušnou čiarou ani nie 20 km na juhovýchod vzdialená, je aj eponymná lokalita pilinskej kultúry.

Rovnako včasnostredoveké zlomky keramiky z kultúrnej vrstvy možno uviesť do širšieho kontextu. Pred desiatimi rokmi *V. Furmánek* (*2000,* 65) zverejnil „*malý asymetrický hrubostenný v ruke robený hrniec esovitej profilácie*", ktorý sa údajne našiel spolu s ľudskými kosťami pri kopaní hrobovej jamy v roku 1990 na katolíckom cintoríne v Dolnej Strehovej. Tento nález s najväčšou pravdepodobnosťou pochádza s doposiaľ bližšie neznámeho slovansko-avarského pohrebiska (*Furmánek 2000,* 66). Fragmenty hrncov, na základe vyhotovenia, typu a umiestnenia ornamentu (obr. 1: 18), možno datovať do 8. stor. Tieto nálezy zrejme dokladajú slovansko-avarské sídlisko, ktoré hypoteticky mohlo súvisieť s predpokladaným pohrebiskom. Reálnou oporou existencie uvedeného pohrebiska a sídliska sú archeologicky i historicky významné rozsiahle slovansko-avarské pohrebiská: vzdušnou čiarou približne 20 km na juhozápad vzdialené Želovce (*Čilinská 1992*) a 25 km na severovýchod Prša (*Ožďáni/Točík 1989,* 91).

Cenné poznatky o pravekom a stredovekom vývoji obce Dolná Strehová sa určite rozšíria v súvislosti s plánovaným pokračovaním výskumu tohto náleziska v roku 2010.

L i t e r a t ú r a

Čilinská 1992 – Z. Čilinská: Slovania a avarský kaganát. Výpoveď staroslovanského pohrebiska v Želovciach. Bratislava 1992.

Furmánek 1977 – V. Furmánek: Pilinyer Kultur. Slov. Arch. 25, 1977, 251–370.

Furmánek 1983 – V. Furmánek: Hradiská pilinskej a kyjatickej kultúry na Slovensku. Arch. Rozhledy 35, 1983, 24–32.

Furmánek 2000 – V. Furmánek: Slovansko-avarské pohrebisko v Dolnej Strehovej. AVANS 1998, 2000, 65, 66.

Furmánek 2004 – V. Furmánek: Zlatý vek v Karpatoch. Keramika a kov doby bronzovej na Slovensku (2300–800 pred n. l.). Nitra 2004.

Kemenczei 1984 – T. Kemenczei: Die Spätbronzezeit Nordostungarns. Budapest 1984.

Ožďáni/Furmánek 1998 – O. Ožďáni/V. Furmánek: Praveké osídlenie v chotári mesta Modrý Kameň. AVANS 1996, 1998, 123–125.

Ožďáni/Točík 1989 – O. Ožďáni/A. Točík: Na úsvite dejín. In: *J. Alberty/J. Sloboda* (Eds.): Novohrad. Regionálna vlastivedná monografia. 2/1 Dejiny. Martin 1989, 13–128.

Žebrák 1983 – P. Žebrák: Archeologický průzkum jihu středního Slovenska v letech 1981–1982. Štud. Zvesti AÚ SAV 20, 1983, 339–355.

Žebrák 1985 – P. Žebrák: Výsledky průzkumu na jihu středního Slovenska. AVANS 1984, 1985, 261–264.

URZEITICHE UND MITTELALTERLICHE FUNDE AUS DOLNÁ STREHOVÁ. Dolná Strehová (Bez. Veľký Krtíš), Flur Thermalbad Prameň, archäologische Rettungsgrabung, Siedlung, Mittel - bis Spätbronzezeit, Pilinyer Kultur, Kyjatice-Kultur, Frühmittelalter Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die polykulturelle Siedlung befindet sich im Nordwesten der Gemeinde Dolná Strehová, im Südwesten des Raums des Thermalbads Prameň. Der Feststellung der Siedlung gingen Erdarbeiten beim Bau eines Entspannungs- und Sportzentrums des Thermalbads voraus. Die Fundstelle wurde in diesem Zusammenhang größtenteils zerstört. Die archäologische Rettungsgrabung wurde erst parallel mit den Bauarbeiten Anfang Mai 2009 durchgeführt. Es wurden fünf archäologische Objekte (vier Siedlungsgruben unterschiedlichen Typs und unterschiedlicher Funktion, eine Kulturschicht) mit dem überwiegenden Anteil der Keramik der Pilinyer Kultur und der Kyjatice-Kultur untersucht. Die Siedlungsobjekte sind in die mittlere bis jüngere Bronzezeit datiert, in der Kulturschicht wurden Funde aus der mittleren bis späten Bronzezeit und aus dem Frühmittelalter festgestellt. In dem untersuchten Fundbestand ist fast das ganze typologische Spektrum der Keramik der Pilinyer Kultur und der Kyjatice-Kultur allgemein vertreten (amphorenförmige Gefäße, Krüge, Töpfe, Schüsseln und Schalen). Die

Fragmente der Töpfe mit der charakteristischen frühmittelalterlichen Verzierung stimmen mit dem 8. Jh. zeitlich überein. Sowohl die Funde des Volkes der südöstlichen Urnenfelder wie auch das frühmittelalterliche Material kommen in dem untersuchten Raum der Region Novohrad nicht vereinzelt vor und können in einen breiteren kulturell-historischen Kontext gesetzt werden. Die Grabung der polykulturellen Siedlung in Dolná Strehová sollte im Jahr 2010 fortgesetzt werden.

HONTIANSKY SPEČENÝ VAL *

Ján B e l j a k – Noémi P a ž i n o v á

V rámci projektu „Predikcia archeologických lokalít 2009" autori príspevku spolu s P. Kazárom overili a zamerali priebeh spečeného valu tiahnuci sa na území Slovenska od obce Jabloňovce až k Šahám.

Výsledky prieskumu vyhodnotené podľa jednotlivých katastrov obcí (obr. 3) sú nasledovné:

1. P e č e n i c e / B á t o v c e (okr. Levice), poloha H r á d o k / M o č i a r e, spečený val, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, neskorá doba rímska/včasný stredovek?

Lokalita sa nachádza v lesoch na výbežkoch Štiavnických vrchov, v katastroch obcí Pečenice a Bátovce. Južne a juhovýchodne od obce. GPS súradnice valu: od súradnice N48 17.642 E18 47.096 (380 m n. m.) po bod N48 16.936 E18 47.402 (403 m n. m.). Archeologický prieskum sa uskutočnil 21. 2. 2009. V lesnom poraste sa podarilo identifikovať val o šírke cca 5–7 metrov a výške miestami 3–4 m, celkovo o dĺžke 1,3 km. Val sa tiahne od SZ na JV. Na základe pozorovania v teréne je zrejmá konštrukcia drevozemného valu s komorovou konštrukciou a s priekopami, ktoré mali za úlohu znásobiť obranu. Sú tu aj časti, kde je dnes viditeľná vrstva lomového kameňa. Ten bol pravdepodobne využitý na spevnenie čelnej steny valu. Archeologický výskum na predmetnej polohe v minulosti uskutočnený nebol. Spečený val v katastri obcí Bátovce a Pečenice, t.j. aj nami sledovaný úsek bol v minulosti zameraný T. Kolníkom. Dosahuje dĺžku 2,2 km. Rozprestiera sa v nadmorskej výške 375–420 m v smere S–J s odchýlením severnej časti na západ, resp. južnej na východ.

2. Ž e m b e r o v c e (okr. Levice), poloha Č i e r n i c e, spečený val, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, neskorá doba rímska/včasný stredovek?

Lokalita sa nachádza v lesoch na výbežkoch Štiavnických vrchov východne od obce. K lokalite čiastočne vedie asfaltová lesná cesta z obce. GPS súradnice približného stredu polohy: N48 15.728; E18 47.730; Nadmorská výška: 371 m. Archeologický prieskum sa uskutočnil 8. 2. 2009. V teréne, ktorý pokrýval lesný porast sa podarilo identifikovať val o šírke cca 5 metrov, výške miestami 3–4 m, celkovo o dĺžke 400 m. Val sa tiahne od SZ na JV. Na tejto polohe archeologický výskum v minulosti uskutočnený nebol. Známa a v minulosti skúmaná je neďaleká poloha južne od nami sledovanej, a to poloha Čriepeš. V Žemberovciach-Čriepeši je zachovaný fragment valu dlhý 1,6 km. Tiahne sa od samoty Čriepeš smerom k Tlstému vrchu v lesnom poraste. Stráca sa v prudkej strži, ktorá ho pravdepodobne nahrádzala až po severný okraj katastra Súdoviec. V rokoch 1976–1977 spečený val v Čriepeši skúmal T. Kolník. Dvoma rezmi sa mu podarilo zdokumentovať jeho štruktúru. Identifikoval dva zhluky prepálenej zeminy, vzdialené od seba 4–7 m. Tie potvrdili komorovú konštrukciu valu. Pred oboma jeho stenami sa nachádzali hrotité priekopy, ktoré mali ešte hĺbku od 1,3 do 2 m a ich vzájomná vzdialenosť bola 17 m. Analýza organického materiálu z tohto valu nepriniesla veľmi presvedčivé datovanie (1190+/-BP, čiže okolo roku 760 n. l.; *Kolník 1977; Beljak 2010*). Paleobotanická analýza uhlíkov z valu v Žemberovciach ukázala, že ide o zvyšky dubového dreva. To spevňovalo drevenú komorovú alebo roštovú konštrukciu. Jej jadro tvoril hlinený násyp. Celková výška valu mohla dosahovať 5–6 m.

3. S ú d o v c e (okr. Krupina), poloha Š i r o k é, spečený val, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, neskorá doba rímska/včasný stredovek?

Lokalita sa nachádza južne od intravilánu obce pozdĺž toku Vepereckého potoka, na jeho pravom brehu. GPS súradnice valu zo S na J: od N48 12.375 E18 50.116 (348 m n. m.) po N48 11.788 E18 50.480 (150 m n. m.). Archeologický prieskum sa uskutočnil 7. 3. 2009. Na predmetnej polohe, jazykovitom výbežku ohraničenom potokmi Vepercom a Nádašom, sa v súčasnosti nachádza lúka. V teréne je možné ešte identifikovať

* Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska", Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ".

val o šírke cca 3 m a výške miestami 0,5–1 m, celkovo o dĺžke 1,2 km. Val sa tiahne od SZ na JV. V záhradách západne od domov v Súdovciach sa v rozoranej zemi črtali dočervena prepálené kusy hliny. Tento úsek valu sa stráca vo svahu nad potokom Nádaš v katastri Hontianskych Moraviec. Archeologický výskum na predmetnej polohe v minulosti uskutočnený nebol. V minulosti o tomto vale informoval A. Kmeťa miestny šľachtic Štefan Žembery. Ten val nazýval *rimanskou cestou*. *Š. Janšák* (*1938*) opisuje v tejto polohe ešte val o šírke miestami 16 m, pričom po oboch stranách sa podľa neho nachádzajú priekopy.

4. D o l n é S e m e r o v c e (okr. Levice), poloha B a r a n i e r ú b a n i s k o, spečený val, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, neskorá doba rímska/včasný stredovek?

Lokalita sa nachádza juhovýchodne od intravilánu obce na ľavej strane cesty vedúcej zo Šiah do Demandíc. GPS súradnice: N48 06.826 E18 52.299 (150 m n. m.). Archeologický prieskum sa uskutočnil 7. 3. 2009. V teréne bolo možné identifikovať pozostatky po vale, ktorý sa v súčasnosti javí ako mierna terénna vyvýšenina. Má šírku cca 1,5 m a výšku 0,5 m, celkovo o dĺžke približne 50 m. Val sa tiahne od SZ na JV.

O fenomén spečených valov sa medzi prvými zaujímal A. Kmeť. Tento kňaz, vyvíjajúci svoju bádateľskú činnosť koncom 19. stor. predovšetkým v oblasti Štiavnických vrchov a Krupinskej planiny, sa zaujímal aj o fenomén tzv. *„spečených valov“* (*Kmeť 1924*). Väčšina nálezov, ktoré odkryl, sa nachádza v zbierkach Maďarského národného múzea (Magyar Nemzeti Múzeum) v Budapešti, Umelecko-historického múzea (Kunsthistorisches Museum) vo Viedni, Slovenského národného múzea a etnografického múzea v Martine. Ešte pred ním venoval hontianskym dlhým valom pozornosť maďarský vedec *I. Henszlmann* (*1878*). Dodnes sú pre nás východiskové geodetické zamerania, ktoré uskutočnil roku 1936 *Š. Janšák* (*1938*). Zložitá je interpretácia výstavby tzv. *spečených valov*, a to z hľadiska obdobia v ktorom ho postavili, ale aj kto a proti komu ho postavil. Najčastejšie sa spája s komplikovanou politickou situáciou na strednom Dunaji v 4. stor. po. Kr. (*Kolník 1977*).

Tzv. spečený val je dnes bezpečne doložený v katastrálnych územiach hontianskych obcí Pečenice (okr. Levice), Bátovce (okr. Levice), Žemberovce (okr. Levice), Súdovce (okr. Krupina), Hontianske Moravce (okr. Krupina) a Dolné Semerovce (okr. Levice). Spomína sa aj v Jabloňovciach (okr. Levice).

L i t e r a t ú r a

Beljak 2010 – J. Beljak: Spečené valy v Honte. In: P. Urban (ed.): Zlatá kniha Hontu. Martin 2010, 359–362

Henszlmann 1879 – I. Henszlmann: Úti jegyzetek. Arch. Ért. 12, 1878, 248.

Janšák 1938 – Š. Janšák: Staré osídlenie Slovenska. Dolný Ipeľ a Hron v praveku. Turčiansky Sv. Martin 1938, 94–96.

Kmeť 1924 – A. Kmeť: Sitno a jeho široké okolie, 145–152. In: Medvecký, K. A. Andrej Kmeť, jeho život a dielo. 2. Bojnice, 1924.

Kolník 1977 – T. Kolník: Zisťovací výskum tzv. spečeného valu v Žemberovciach. AVANS 1976, 1977, 139–141.

DER BRANDWALL VON HONT. Im Rahmen des Projekts „Prädiktion der archäologischen Lokalitäten 2009“ beglaubigten und vermaßen die Autoren des Beitrags zusammen mit Pavol Kazár den Verlauf des Brandwalls, der sich auf dem Gebiet der Slowakei von der Gemeinde Jabloňovce (Bez. Levice) bis nach Šahy (Bez. Levice) zieht. Die Ergebnisse der Begehung, ausgewertet nach den einzelnen Katastern der Gemeinden (Abb. 1) sind folgende:

1. Pečenice/Bátovce, Bez. Levice, Flur Hrádok/Močiare, Brandwall, archäologische Grabung für die Zwecke der Wissenschaft und der Dokumentation, späte Römerzeit/Frühmittelalter?

Die Lokalität befindet sich in den Wäldern an den Ausläufern des Gebirges Štiavnické vrchy, in den Katastern der Gemeinden Pečenice und Bátovce. Südlich und südöstlich der Gemeinde. GPS-Koordinaten des Walls: von den Koordinaten N48 17.642 E18 47.096 (380 m ü. d. M.) bis zu den Koordinaten N48 16.936 E18 47.402 (403 m ü. d. M.). Die archäologische Begehung wurde am 21. 2. 2009 durchgeführt. Im Waldbewuchs konnte ein Wall mit einer Breite von ca. 5–7 m und einer Höhe an einigen Stellen von 3–4 m, insgesamt mit einer Länge von 1,3 km identifiziert werden. Der Wall zieht sich vom Nordwesten in Richtung Südosten. Auf Grund der Beobachtung im Gelände ist eine Konstruktion des Holz-Erde-Walls mit der Kammerkonstruktion und Gräber sichtbar. Die Gräben hatten die Aufgabe, den Schutz zu erhöhen. Es befinden sich dort auch Teile, bei denen heute eine Schicht des Bruchsteins sichtbar ist. Der Bruchstein wurde wahrscheinlich bei der Festigung der vorderen Wand des Walls verwendet. Der Brandwall wurde im Kataster der Gemeinden Bátovce und Pečenice, d.h. der von uns

untersuchte Abschnitt, von T. Kolník vermessen. Er erreicht eine Länge von 2,2 km. Er erstreckt sich in einer Meereshöhe von 375–420 m in Richtung Norden-Süden mit der Abweichung des nördlichen Teils in westlicher Richtung, bzw. der südlichen Wand in östlicher Richtung.
2. Žemberovce, Bez. Levice, Flur Čiernice, Brandwall, archäologische Grabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke, späte Römerzeit/Frühmittelalter?
Die Lokalität befindet sich in den Wäldern an den Ausläufern des Gebirges Štiavnické vrchy, östlich der Gemeinde. GPS-Koordinaten der approximativen Mitte der Lage: N48 15.728; E18 47.730; Meereshöhe: 371 m. Die archäologische Grabung wurde am 8. 2. 2009 durchgeführt. Im Gelände, auf dem sich Waldbewuchs befand, konnte ein Wall identifiziert werden, der ca. 5 m breit, an einigen Stellen 3–4 m hoch und insgesamt 400 m lang war. Der Wall zieht sich vom NW zum SO. In Žemberovce-Čriepeš ist das Fragment eines 1,6 km langen Walls erhalten, der in den Jahren 1976–1977 von T. Kolník untersucht wurde. Die Analyse organischen Materials aus dem Wall brachte jedoch keine überzeugende Datierung (1190+/-BP, d.h. um das Jahr 760 nach Chr.). (Beljak, im Druck; Kolník 1977).
3. Súdovce, Bez. Krupina, Flur Široké, Brandwall, archäologische Grabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke, späte Römerzeit/Frühmittelalter?
Die Lokalität befindet sich südlich des Gemeindegebiets längs des Baches Veperecký potok, an seinem rechten Ufer. GPS-Koordinaten des Walls vom Norden bis zum Süden: von N48 12.375 E18 50.116 (348 m ü. d. M.) bis N48 11.788 E18 50.480 (150 m ü. d. M.). Die archäologische Begehung wurde am 7. 3. 2009 durchgeführt. Im Gelände lässt sich noch ein 1,2 km langer Wall identifizieren, der ca. 3 m breit und an einigen Stellen 0,5–1 m hoch ist Der Wall zieht sich vom Nordwesten in Richtung Südosten. In den Gärten westlich der Häuser in Súdovce zeichneten sich in der aufgeackerten Erde rot durchgebrannte Stücke der Erde ab. Š. Janšák (1938) beschreibt in dieser Lage noch einen Wall, der an einigen Stellen 16 m breit ist, wobei sich an beiden Seiten noch Gräben befinden.
4. Dolné Semerovce, Bez. Levice, Flur Baranie rúbanisko, Brandwall, archäologische Grabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke, späte Römerzeit/Frühmittelalter?
Die Lokalität befindet sich südöstlich des Gemeindegebiets an der linken Seite der von Šahy nach Demandice führenden Straße. GPS-Koordinaten: N48 06.826 E18 52.299 (150 m ü. d. M.). Die archäologische Begehung wurde am 7. 3. 2009 durchgeführt. Im Gelände konnten Reste des Walls identifiziert werden, der sich heute als eine leichte Geländeanhöhe abzeichnet. Die Ausmaße betragen ca. 1,5 m (Breite), 0,5 m (Höhe), Gesamtlänge 50 m. Der Wall zieht sich vom Nordwesten in den Südosten.
Für das Phänomen der sog. Brandwälle interessierten sich als Erste I. Henszlmann (1878) und A. Kmeť (1924). Die geodätische Vermessung führte Š. Janšák (1938) durch. Die Interpretation des Baus der sog. Brandwälle ist kompliziert. Sie wird am häufigsten mit der komplizierten politischen Situation an der mittleren Donau im 4. Jh. nach Chr. verbunden (Kolník 1977).
Der sog. Brandwall ist heute verlässlich in den Katastergebieten der Gemeinden von Hont belegt: Pečenice (Bez. Levice), Bátovce (Bez. Levice), Žemberovce (Bez. Levice), Súdovce (Bez. Krupina), Hontianske Moravce (Bez. Krupina) und Dolné Semerovce (Bez. Levice). Ein Brandwall wird auch in Jabloňovce (Bez. Levice) erwähnt.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V HRONOVCIACH *

Ján B e l j a k – Noémi P a ž i n o v á

H r o n o v c e , časť Č a j a k o v o (okr. Levice), poloha R ú b a n i s k á, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, polykultúrne praveké osídlenie - kultúra s mladou lineárnou keramikou, Skupina Bajč-Retz, badenska kultúra, mladšia doba bronzová, germánske urnové pohrebisko - staršia doba rímska (stupeň B2; B2/C1).

Lokalita sa nachádza na pravej hronskej terase na poľnohospodársky využívanej pôde južne od obce Hronovce, časť Čajakovo na ľavej strane cesty Želiezovce - Štúrovo. Archeologický výskum sa uskutočnil od 19. do 30. 10. 2009. Pozostával z povrchového prieskumu, troch sondážnych výkopov a prieskumu pomocou detektora kovov. Výskum uskutočnili autori príspevku s podporou dotácie vlády SR. Na výskume sa zúčastnili aj študenti 2. a 3. ročníka bakalárskeho štúdia odboru Archeológia na Katedre arche-

* Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

ológie FF UKF v Nitre v rámci výučby predmetu „Materiálové praktikum“. Zároveň sa na výskume podieľali aj viacerí študenti archeológie z Univerzity Komenského v Bratislave a jedna študentka klasickej archeológie Trnavskej univerzity.

Metodika archeologického výskumu

Na začiatku archeologického výskumu sa vybralo na lokalite, ktorá má rozsah minimálne 3 ha, miesto s výskytom najväčšej koncentrácie nálezov (pomocou povrchového prieskumu). Plocha výskumu bola následne rozdelená na sektory s plochou 5 x 5 m, pričom výkopové práce sa uskutočnili len v troch sektoroch, ktoré boli premenované na sondy A, B a C (obr. 5). Sondy boli vyberané iba ručne - (bez použitia strojných mechanizmov) a postupovalo sa po 15–20 cm vrstvách až po žltohnedé ílovité podložie. Pravidelne sa dokumentovali archeologické situácie a inventarizovali archeologické nálezy. Od začiatku najviac nálezov pochádzalo zo sondy A. V sonde C sme pristúpili k postupnému odkrývaniu len severnej časti, ktorá zahrňovala plochu 2 x 5 m. Sondy A a B, zároveň aj skúmaná časť sondy C boli rozdelené na menšie sektory s plochou 1 x 1 m. Jednotlivé nálezy a nálezové situácie sa zaznamenávali podľa sond a v rámci nich na základe príslušných sektorov. Po objave kompletne zachovanej germánskej urny v krajnom sektore sondy A sa pristúpilo k jej rozšíreniu juhozápadným smerom (2 x 6 m), nakoľko sme predpokladali v jej blízkosti výskyt ďalších urien. Tento predpoklad sa potvrdil a západne od prvej urny sme narazili vo vzdialenosti 0,6 m od urny 1 na ďalšiu zachovanú germánsku urnu (urna 2). Tretia urna bola úspešne zachránená v sonde B. Mala poškodený okraj a čiastočne hrdlo, nakoľko sa nachádzala len cca 0,35 m od súčasného povrchu terénu a hlbšou orbou sa práve jej vrchná časť poškodila. Od povrchu sa v jednotlivých sondách nachádzali archeologické nálezy (keramické fragmenty, štiepaná industria, úlomky kovových predmetov, zvieracie kosti ...), pričom najviac germánskeho materiálu pochádzalo zo sondy A, menej zo sondy B a najmenej zo sondy C. Rovnako platilo, že protohistorické nálezy sa objavili vo väčšej miere do hĺbky max. 0,60 m (najviac v sonde A) a od tejto úrovne sa v sondách nachádzali výlučne praveké nálezy.

Na výskume bol používaný aj detektor kovov, ktorým sa prezerala plocha jednotlivých sond a zároveň sa prechádzali priebežne aj haldy zeminy, ktoré sa nachádzali na ich bokoch. K zameraniu plochy a nálezových situácií sa pristúpilo pomocou zariadenia GPS, nivelačného prístroja a meracieho prístroja Total Station.

Počas archeologického výskumu boli odobrané aj vzorky na archeobotanickú analýzu - spolu šesť vzoriek predstavujúcich 80 litrov zeminy. Tri vzorky zo sondy A (z toho 2 z objektu 1; 1 vzorka z okolia urny 2), jedna vzorka z hluku mazanice v sonde B, a dve vzorky z deštruovanej pravekej podlahy (objekt 13) zo sondy C.

Výsledky archeologického výskumu

Celkovo sa na výskume podarilo získať hnuteľné archeologické nálezy datované do štyroch pravekých období a jedného protohistorického.

Obdobie neolitu bolo zastúpené kultúrou s mladšou lineárnou keramikou. Nálezy pochádzali výlučne z povrchového prieskumu resp. z vrchnej premiešanej vrstvy výskumu 0–20 cm a tvorili približne 5 %. Neolitický súbor získaný z polohy Rúbaniská je možné zaradiť do strednej a neskorej fázy kultúry s mladšou lineárnou keramikou.

Eneolit bol na lokalite zastúpený skupinou Bajč-Retz a badenskou kultúrou. Nálezy keramiky s brázdeným vpichom (Bajč-Retz) pochádzali sporadicky zo zberu a zároveň boli zdokumentované aj v kultúrnej vrstve 20–55 cm sondy B. Tvoria približne 8 % nálezov. Z chronologického hľadiska ide o staroeneolitický horizont výzdobnej techniky brázdeného vpichu. Najbližšie náleziská s analogickým materiálom nachádzame v Šarovciach (*Novotný 1958*, 48, tab. 59: 1), Veľkom Peseku (*Novotný 1958*, 48) a v Bíni (*Cheben 1981*, 88, 89, obr. 40: 7–9, 41: 1, 2, 5; *2004*, 239–250).

Súbor nálezov zaradených do badenskej kultúry predstavuje na lokalite cca 14 % nálezov z celkového súboru. Keramický, kamenný (1 žarnov a štiepaná industria) a zvierací osteologický materiál pochádzali z kultúrnej vrstvy sond A–C a z dvoch objektov - 10 a 13. Objekt č. 10 sa nachádzal v sonde B a objekt 13 (podlaha) bol v sonde C. Zvierací osteologický materiál z oboch týchto objektov bude podrobený analýze. Na základe poznatkov typologického rozboru keramických fragmentov a analýzy znakov výzdobného štýlu možno konštatovať, že nálezový súbor z lokality patrí do mladšej fázy staršej badenskej kultúry podľa triedenia *V. Němejcovej-Pavúkovej* (*1981*, 261, 262). Najbližšie analógie k súboru nachádzame napr. v Pohronskom Ruskove (*Němejcová-Pavúková 1974*, 324, obr. 52) a Želiezovciach (*Pichlerová/Tomčíková 1995*, 94).

K pravekým nálezom radíme aj drobné nálezy pochádzajúce z kultúrnej vrstvy, teda nie je možné pri všetkých ich jednoznačné datovanie. Prikláňame sa k ich rámcovému datovaniu do obdobia mladšej

a neskorej doby kamennej. Patrí sem napr. nálezy hlinených praslenov/koliesok, kosteného praslenu, hlinenej naberačky, hlineného pečatidla, perforovaného zvieracieho zubu - závesok/šperk, a pod.

Na lokalite je zastúpená aj mladšia doba bronzová (čakanská kultúra), do ktorej radíme dva objekty zo sondy A. Objekt 1 bol vybraný a zdokumentovaný kompletne a objekt 2, ktorý sa na neho bezprostredne upínal z východnej strany bol zdokumentovaný len na povrchu t.j. ako náhle bolo možné jeho obrysy v teréne spozorovať. Objekt 2 nebol vybraný z časového dôvodu, nakoľko sme na archeologický výskum mali stanovený presný termín a vyhradené financie, ktoré sme nemohli prekročiť. Objekt 2 však bol presne geodeticky zameraný a nakoľko išlo o výskum na vedecké a dokumentačné účely veríme, že v budúcnosti na úspešnú sezónu 2009 nadviažeme a objekt kompletne preskúmame a zdokumentujeme.

Nálezy z doby rímskej (stupeň B2; B2/C1) pochádzali zo zberu, z kultúrnych vrstiev jednotlivých sond a podarilo sa zdokumentovať aj 4 urnové hroby. Tri pochádzali zo sondy A (dve kompletne zachované, nezdobené; jedna zdobená poškodená orbou - vo fragmentárnom stave), jedna urna sa nachádzala v sonde B. Urna v sonde B bola čiastočne poškodená orbou, predovšetkým v hornej časti - okraj s hrdlom. Neporušené urny v sonde A a čiastočne porušená urna v sonde B sa na ploche výskumu vybrali „ad block" t.j. boli po zdokumentovaní a zakreslení spevnené/zabalené pomocou obväzov a boli kompletne vyzdvihnuté. Následne boli na Zvolenskej technickej univerzite zröntgenované a až potom sa pristúpilo k vybratiu ich obsahu.

Keramický fond zo zberu a kultúrnych vrstiev je reprezentovaný nezdobenými aj zdobenými črepmi rôznym prevedením dekóru (ryhovanie, zaštipovanie, kolková výzdoba). Keramika je prevažne leštená, kvalitne vypálená. Ide o fragmenty z rozoraných urien. Môžeme preto konštatovať, že sa na ploche výskumu doložilo aj germánske urnové pohrebisko z konca staršej doby rímskej, pričom väčšina fragmentov pochádzala zo sondy A a z jej okolia, južným smerom ich počet ubúdal. Kým v sonde B sa germánsky črepový materiál, ako aj jedna urna, nachádzali ešte v pomerne početnom zastúpení, v sonde C bolo rímske obdobie zastúpené minimálne. Okrem keramického materiálu je doba rímska na lokalite zastúpená aj početnými kovovými predmetmi, ktoré pochádzali z jednotlivých kultúrnych vrstiev sond, pričom boli nájdené priamo na ploche sondy pri výskume, alebo prostredníctvom detektora kovov na haldách zeminy pochádzajúcich z jednotlivých sond. Medzi kovovými predmetmi mali najväčšie zastúpenie bronzové pliešky, fragmenty bronzových nožíkov, lyžičiek, držadiel, ihiel zo spôn, fragmenty kovových častí opaskov, toaletných skriniek a objavená bola aj jedna ostroha a sedemnásť spôn.

Zhrnutie

Na lokalite Hronovce, časť Čajakovo, poloha Rúbaniská bolo potvrdené neobyčajne bohaté polykultúrne osídlenie od obdobia praveku až do novoveku. Na skúmanej ploche v roku 2009 sa počas takmer dvoch týždňov výskumu podarilo zdokumentovať bohatú pravekú a protohistorickú kultúrnu vrstvu, 13 objektov a 4 urnové hroby, z toho tri takmer neporušené. Kompletne bolo vybratých 9 objektov (S*onda A* - objekty 1, 4, 5, 6, 7, 8; s*onda B* - objekt 10; *sonda C* - objekty 12, 13). Pri profile sondy B sa jedným rezom zdokumentoval profil objektu 11 (žľab). Z časového hľadiska sa nevybrali tri objekty (2, 3, 9) zo sondy A. Zdokumentovali sa ďalej aj štyri urnové hroby zo staršej doby rímskej stupeň B2 (B2/C1). V sonde A sa nachádzali dve neporušené nezdobené urny a jedna rozoraná zdobená urna vo fragmentárnom stave. V sonde B bola zdokumentovaná jedna nezdobená urna, ktorej okraj bol poškodený orbou.

L i t e r a t ú r a

Cheben 1981 – I. Cheben: Druhá sezóna výskumu v Bíni. AVANS 1980, 1981, 88–90.

Cheben 2004 – I. Cheben: Funde der Gruppe Bajč-Retz aus der Siedlung in Bíňa. In: B. Hänsel/ E. Studeníková (eds.): Zwischen Karpaten und Ägais. Gedenkschrift für Viera Němejcová-Pavúková. Studia Honoraria 21. Rahden-Westfalen 2004, 239–250.

Kujovský 1985 – R. Kujovský: Záchranný výskum v Tekovskom hrádku. AVANS 1984, 1985, 139.

Němejcová-Pavúková 1981 – V. Němejcovej-Pavúkovej: Náčrt periodizácie badenskej kultúry a jej chronologických vzťahov k juhovýchodnej Európe. Slov. Arch. 29/2, 1981, 261–290.

Němejcová-Pavúková 1974 – V. Němejcová-Pavúková: Beitrag zum Kennen der Postboleraz-Entwicklung der Badener Kultur. Slov. Arch. 22, 1974, 237–360.

Novotný 1958 – B. Novotný: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava 1958.

Pichlerová/Tomčíková 1995 – M. Pichlerová/K. Tomčíková: Archeologická zbierka zo Želiezoviec III. Zbor. SNM. 89, Arch. 5, 1995, 91–128.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN HRONOVCE. Hronovce, Teil Čajakovo (Bez. Levice), Flur Rúbaniská, archäologische Grabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke, polykulturelle

urzeitliche Besiedlung - Kultur mit jüngerer Linearbandkeramik, Bajč-Retz-Gruppe, Badener Kultur, jüngere Bronzezeit, germanisches Urnengräberfeld - ältere Römerzeit (Stufe B2; B2/C1).
Die archäologische Grabung wurde vom 19. bis zum 30. 10. 2009 durchgeführt. Die Grabung setzte sich aus einer Begehung, drei Sondagegrabungen und einer Untersuchung mit Hilfe eines Metalldetektors zusammen. Die Grabung führten die Autoren des Beitrags mit Förderung der Regierung der Slowakischen Republik durch. Auf der untersuchten Fläche wurden im Jahr 2009 im Laufe der zwei Wochen eine reiche urzeitliche und eine protohistorische Kulturschicht, 13 urzeitliche Objekte und vier germanische Urnengräber (davon drei fast unbeschädigt) dokumentiert. Es wurden insgesamt 9 Objekte herausgenommen (Schnitt A - Obj. 1, 4, 5, 6, 7, 8; Schnitt B - Obj. 10; Schnitt C - Obj. 12, 13). Im Profil des Schnitts B wurde mit einem Schnitt das Profil des Objekts 11 (Rinne) dokumentiert. Aus zeitlichen Gründen wurden drei Objekte (Obj. 2, 3, 9) aus dem Schnitt A nicht herausgenommen. Die Funde der Kultur mit jüngerer Linearbandkeramik stammten ausschließlich aus den Begehungen bzw. aus der oberen durchgemischten Grabungsschicht 0–20 cm und sie bildeten ca. 5 % der Funde. Das Äneolithikum war auf der Fundstelle mit der Bajč-Retz-Gruppe und mit der älteren Badener Kultur vertreten. Die Funde der furchenstichverzierten Keramik (Bajč-Retz) stammten sporadisch aus der Begehung und sie wurden auch in der Kulturschicht 20–55 cm des Schnittes B dokumentiert. Sie bilden ungefähr 8 % der Funde. Der Verband der in die Badener Kultur datierten Funde stellt auf der Lokalität ca. 14 % der Funde aus dem gesamten Fundverband dar. Keramisches, steinernes (1 Mühlstein, Spaltindustrie) und tierisches osteologisches Material stammte aus der Kulturschicht der Schnitte A–C und aus zwei Objekten – 10 und 13. Der Fundverband gehört nach der Gliederung von V. Němejcová-Pavúková in die jüngere Phase der Badener Kultur (1981, 261, 262). Die nächsten Parallelen zum Verband findet man z.B. in Pohronský Ruskov (Němejcová-Pavúková 1974, 324, Abb. 52) und in Želiezovce (Pichlerová/Tomčíková 1995, 94). Auf der Lokalität ist auch die jüngere Bronzezeit (Čakan-Kultur) vertreten, in die zwei Objekte aus dem Schnitt A datiert werden. Die Funde aus der Römerzeit (Stufe B2; B2/C1) sind Lesefunde oder sie stammen aus den Kulturschichten der einzelnen Schnitte und es konnten auch vier Urnengräber dokumentiert werden. Drei Urnengräber stammten aus dem Schnitt A (zwei komplett erhaltene, unverzierte Urnen; eine verzierte durch Ackerbau beschädigte Urne - im fragmentarischen Zustand), eine Urne befand sich im Schnitt B. Die Urne im Schnitt B war teilweise durch den Ackerbau beschädigt, besonders im oberen Teil - der Rand mit dem Hals. Außer mit Keramikmaterial ist die Römerzeit auf der Fundstelle mit zahlreichen Metallgegenständen (Bronzelamellen, Fragmente von Bronzemessern, Löffel, Halter, Nadeln aus Fibeln, Fragmente von Metallgürtelteilen, Toilettenschränke, Sporne und Fibeln) vertreten.

VÝSKUM NA DOLNOM HRADE PUSTÉHO HRADU VO ZVOLENE *

Ján Beljak – Noémi Pažinová

Zvolen (okr. Zvolen), poloha Pustý hrad-Dolný hrad, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, fortifikácia, obytná veža, vrcholný stredovek, pravek - neskorá doba kamenná, mladšia a neskorá doba bronzová. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - Výskumné pracovisko Zvolen.

V roku 2009 sa uskutočnil prvý archeologický výskum modernými metódami na Dolnom hrade NKP Pustý hrad vo Zvolene. Archeologický výskum uskutočnený v priestore Pustého hradu sa v minulosti sústredil predovšetkým na areál Horného hradu. Začiatok jeho skúmania siaha na koniec 19. stor. a spája sa s prof. J. Könyökim, J. Thomku a L. Leustacha. Prieskumu hradu sa venovali aj D. Menclová, G. Balaša a P. Kuka. Ich snahy viedli v roku 1965 k vyhláseniu Pustého hradu za chránenú kultúrnu pamiatku, neskôr za národnú kultúrnu pamiatku. Systematický výskum na Hornom hrade od roku 1992 do roku 2008 viedol V. Hanuliak. Výskum na Dolnom hrade realizovaný J. Beljakom z Archeologického ústavu SAV v Nitre od 3. 8. 2009 do 6. 11. 2009 mal prípravný charakter. Cieľom výskumu bolo zorientovanie sa v archeologických situáciách v tejto časti Pustého hradu a zároveň posúdiť stav stojaceho torza veže.

Dolný hrad je organickou súčasťou Horného hradu Pustého hradu. Nachádza sa cca 400 m severovýchodne od tzv. Dončovho hradu na Hornom hrade. Od polovice hrebeňa je čitateľná hradba, ktorá vy-

* Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

úsťuje pri juhozápadnom nároží veže nachádzajúcej sa na Dolnom hrade a tvorí jej predhradie. Múr má dĺžku 206 m a znásoboval obranu pred hlavnou vstupnou bránou na Dolnom hrade cez ľahko prístupné sedlo. Otázka vzniku hradby nie je dodnes vyriešená nakoľko sa tu doteraz neuskutočnil archeologický výskum. V teréne je dnes dobre čitateľná kliešťová hlavná vstupná brána na Dolný hrad v strede západnej línie opevnenia. V severnej línii opevnenia sa nachádza bránička pre peších - fortňa. Z hľadiska chronológie stredovekého hradu je po výskume v roku 2009 jednoznačne doložený horizont 13. až 15. stor. Časť keramických fragmentov je možné datovať už na záver 12. stor.

Na najvyššom mieste Dolného hradu, na kóte 478 m n. m. sa nachádzajú ruiny obytnej veže - donjonu (obr. 6). V roku 2009 sa v jej blízkosti uskutočnil archeologický výskum - sonda 1/2009. Odkryli sme v nej miesto kontaktu severozápadného nárožia veže a opevnenia Dolného hradu. Zistili sme, že najskôr stavitelia postavili vežu a až následne bolo vybudované opevnenie Dolného hradu.

Výskumom sa nám podarilo odkryť a zdokumentovať severozápadné nárožie veže. Dodnes stojace torzo veže je jej juhovýchodným nárožím. Veža na Dolnom hrade Pustého hradu disponuje rozmermi cca 20 x 19 m, ktoré ju radia medzi najväčšie stavby tohto typu na území bývalého Uhorského kráľovstva. Zachované zvyšky juhovýchodného nárožia dosahujú výšku 12 m. Vďaka sonde 1/2009 vieme odhadnúť hrúbku zásypu na 4–5 m. Výška zachovaného múru veže tu môže dosahovať až 5 m. Hrúbka stien veže dosahuje 2,8 m. Severozápadné nárožie veže (jeho vonkajšia časť) bolo založené na nivelete 478,7 m n. m. Podarilo sa nám odkryť dva in-situ uložené nárožné kamene. Zachovaná výška nárožia tu dosahuje 1,1–1,2 m. V exteriérovej časti sondy 1/2009 sme zdokumentovali ďalšie nárožné kamene, ktoré sa počas deštrukcie veže zrútili. Pod nimi sa nachádzala koruna staršieho pravekého valu. V interiérovej časti sondy 1/2009 sme zachytili vonkajšie líce múru veže (severná stena) na úrovni 480,05 až 481,65 m n. m. Murivo je uložené pravidelne do riadkov. Okrem toho boli v suťovom zásype nájdené dva architektonické články.

Vo východnej stene veže na Dolnom Hrade je ešte aj dnes dobre čitateľný vstup do jej prvého podlažia. Je nanajvýš pravdepodobné, že táto veža má v celosti zachované prvé podlažie a veľkú časť druhého podlažia. Zasypaný je múr až do výšky cca 5 m. Stojace torzo dosahuje výšku 11–12 m. Celková výška veže tak aj v súčasnosti môže mať výšku 16–17 m. Ide teda o mimoriadne rozmernú stavbu, ktorá je zachytená aj na rytine Willenberga z roku 1599 (na ľavej strane ním nakreslenej hradnej ruiny).

Sonda 2/2009 sa nachádzala severne od veže Dolného hradu na najnižšom mieste. Okrem nálezov z 13.–15. stor. sme v nej zistili pochôdznu úroveň z vrcholného stredoveku vo forme vyrovnania terénu kamennou „dlažbou“. Sonda 3/2009 mala byť umiestnená pri pravdepodobnom vstupe vo východnej stene veže. Vzhľadom k nebezpečenstvu deštrukcie stojaceho torza juhovýchodného nárožia sme od jej realizácie upustili.

Na najužšom mieste Dolného hradu približne v 1/3 jeho dĺžky v smere juh-sever bol v roku 2009 zrealizovaný priečny rez - sonda 4/2009. Zistili sme, že šírka hradu je tu 32 m (medzi vnútorným lícom západnej línie a východnej línie opevnenia). Hrúbka obvodových múrov tu dosahuje 2,5 m s výškou zachovania 2–3 m. Opevnenie Dolného hradu Pustého hradu uzaviera plochu 0,65 ha. Pod západnou líniou stredovekej hradby sa nachádza starší praveký val. V jeho zásype boli keramické nálezy výlučne badenskej kultúry. Valové opevnenie na Dolnom hrade Pustého hradu predbežne datujeme do neskorej doby kamennej a pripisujeme jeho výstavbu ľudu badenskej kultúry. Na skalnatom podloží východne od koruny valu (sektor 6–28 m) boli objavené aj črepy z mladšej a neskorej doby bronzovej a vrcholného stredoveku (13.–15. stor.). V úseku 35–38 m v sonde 4/2009 (východná línia opevnenia) praveký val zistený nebol. Treba jednak poznamenať, že sme odkryli iba malý fragment valového opevnenia a v iných jeho úsekoch môže byť odlišná situácia. Je zrejmé, že stavitelia valu využili pri jeho výstavbe miestny stavebný materiál - lesný žltý íl a kamene.

Múr vrcholno-stredovekého opevnenia na Dolnom hrade Pustého hradu predbežne datujeme do polovice 13. stor. Je pravdepodobné, že je to súčasná stavba s tzv. Veľkým refúgiálnym opevnením na Hornom hrade Pustého hradu. Je isté, že múr je mladší ako samotná vežová stavba na Dolnom hrade. Odkrytá nálezová situácia v sonde 1/2009 to jednoznačne potvrdzuje. Opevnenie je tu prilepené na špáru k vtedy už stojacemu severozápadnému nárožiu veže. Jeho vonkajšie líce je v zisťovacích rezoch založené o cca 1 m hlbšie, čo zrejme súviselo s terénnou situáciou. V sonde 1/2009 a v úseku +1 až +4 m v sonde 4/2009 je položený na mieste staršieho pravekého valu. Mohutný základ obvodového opevnenia Dolného hradu dovoľoval stavebníkovi postaviť pomerne vysoký múr. Jeho výšku môžeme odhadovať na min. 8 m. Potvrdzuje to aj ikonografický prameň z roku 1599, kde je na Willenbergovej rytine Dolný hrad vyobrazený ako pomerne dobre zachovalá ruina hradu s vysokými múrmi.

Okrem samotných výkopových prác bol v roku 2009 zabezpečený aj statický posudok na torzo veže na Dolnom hrade, ktorý realizoval V. Kohút. Bolo vyhotovené presné geodetické zameranie Dol-

ného hradu a strednej časti t.j. priestoru medzi Horným a Dolným hradom Pustého hradu (E. Blažová, M. Bartík). Uskutočnil sa zároveň aj geofyzikálny výskum georadarom na takmer celej ploche nádvoria Dolného hradu (J. Tirpák). Jeho výsledky indikujú existenciu ďalších objektov, ktoré však môžeme overiť iba výkopovou metódou počas ďalšieho archeologického výskumu.

GRABUNG AUF DER UNTEREN BURG VON PUSTÝ HRAD IN ZVOLEN. Zvolen, (Bez. Zvolen), Flur Pustý hrad - Untere Burg, archäologische Grabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke, Fortifikation, Wohnturm, Hochmittelalter, Urzeit - späte Steinzeit, jüngere und späte Bronzezeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra - Forschungsinstitut Zvolen.

Im Jahr 2009 wurde die erste archäologische Grabung mit Hilfe moderner Methoden auf der Unteren Burg des Nationalkulturdenkmals Pustý hrad in Zvolen durchgeführt. Die Untere Burg bildet einen organischen Teil der Oberen Burg von Pustý hrad. Aus der Sicht der Chronologie dieses Teils der mittelalterlichen Burg ist nach der Grabung im Jahr 2009 der Horizont 13. bis 15. Jh. eindeutig belegt. Ein Teil der Keramikfragmente lässt sich schon an das Ende des 12. Jh. datieren. An dem höchsten Ort der Unteren Burg, auf der Kote 478 m ü. d. M., befinden sich Ruinen des Wohnturms - Donjons (Abb. 6). In seiner Nähe wurde im Jahr 2009 der Schnitt 1/2009 angelegt, in dem die Berührungsstelle der nordwestlichen Ecke des Turms und der Befestigung der Unteren Burg freigelegt wurde. Dies bedeutet, dass zuerst der Turm aufgebaut und erst später die Befestigung der Unteren Burg aufgebaut wurde. Durch die Grabung konnte die nordwestliche Ecke des Turms (Ausmaße ca. 20 x 19 m) freigelegt und dokumentiert werden. Erhaltene Reste der südöstlichen Ecke erreichen eine Höhe von 12 m und die Dicke der Turmwände beträgt 2,8 m. Die nordwestliche Ecke des Turms (ihr äußerer Teil) stand auf der Nivellette 478,7 m ü. d. M. Es gelang uns, zwei in-situ liegende? Ecksteine freizulegen. Die erhaltene Höhe der Ecke erreicht hier 1,1–1,2 m. Im Exterieurteil des Schnittes 1/2009 wurden weitere zwei Ecksteine dokumentiert, die während der Destruktion des Turms einstürzten. Unter ihnen befand sich die Krone eines älteren urzeitlichen Walls. Im Interieurteil des Schnittes 1/2009 wurde die äußere Seite der Turmmauer (nördliche Seite) auf der Ebene 480,05 bis 481,65 m ü. d. M. erfasst. Die Mauer ist regelmäßig in Zeilen gelegt. Außerdem wurden in der Schüttverschüttung zwei architektonische Glieder gefunden. Der Schnitt 2/2009 befand sich nördlich des Turms der Unteren Burg auf der untersten Stelle. Außer den Funden aus dem 13.–15. Jh. wurde im Schnitt eine begehbare Ebene aus dem Hochmittelalter in Form der Abtragung des Geländes durch steinerne „Pflasterung" festgestellt. Den Schnitt 3/2009 hätte man wahrscheinlich beim Eingang in die östliche Wand des Turms anlegen sollen. Angesichts der drohenden Destruktion des bestehenden Torsos der südöstlichen Ecke wurde der Schnitt nicht angelegt. An dem engsten Ort der Unteren Burg, ungefähr in dem ersten Drittel ihrer Länge in Richtung Süden-Norden, wurde im Jahr 2009 der Querschnitt - Schnitt 4/2009 angelegt. Es wurde festgestellt, dass hier die Breite der Burg 32 m beträgt (zwischen der inneren Vorderseite der westlichen Linie und der östlichen Linie der Befestigung). Die Dicke der Umfassungsmauern erreicht hier 2,5 m mit der erhaltenen Höhe von 2 - 3 m. Die Befestigung der Unteren Burg von Pustý hrad umschließt die Fläche von 0,65 ha. Unter der westlichen Linie der mittelalterlichen Mauer befindet sich ein älterer urzeitlicher Wall. In seiner Verschüttung befanden sich Keramikfunde ausschließlich der Badener Kultur, deshalb wird die Wallbefestigung auf der Unteren Burg von Pustý hrad vorläufig in die späte Steinzeit datiert. Auf dem Felsuntergrund östlich der Wallkrone (Sektor 6–28 m) wurden auch Scherben aus der jüngeren und späten Bronzezeit und dem Hochmittelalter (13.–15. Jh.) entdeckt. Da nur ein kleines Fragment der Wallbefestigung freigelegt wurde, kann in ihren anderen Abschnitten die Situation anders sein. Die Mauer der hochmittelalterlichen Befestigung auf der Unteren Burg von Pustý hrad wird vorläufig in die Mitte des 13. Jh. datiert. Es ist möglich, dass es ein zeitlich paralleles Bauwerk mit der sog. Refugialbefestigung auf der Oberen Burg von Pustý hrad ist. Im Jahr 2009 wurde auch ein Gutachten über die Statik des Turmtorsos auf der Unteren Burg angefertigt, das von Ing. Vladimír Kohút erstellt wurde. Es wurden auch die Untere Burg und der Raum zwischen der Oberen und Unteren Burg von Pustý hrad genau geodätisch vermessen (E. Blažová, M. Bartík). Es wurde gleichzeitig auch die geophysikalische Untersuchung mit dem Georadar auf fast der ganzen Fläche des Burghofs der Unteren Burg durchgeführt (J. Tirpák). Die Ergebnisse der Vermessung deuten auf die Existenz von weiteren Objekten hin, die jedoch nur bei weiteren archäologischen Grabungen bestätigt werden können.

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY A PRIESKUMY VO ZVOLENE A OKOLÍ *

Ján B e l j a k – Noémi P a ž i n o v á

V roku 2009 sa uskutočnili záchranné archeologické výskumy vo Zvolene a v okolí na siedmych lokalitách a povrchové prieskumy sa vykonali na pätnásťich polohách. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Stručný popis jednotlivých nálezísk a výsledky archeologických výskumov:

1. Z v o l e n (okr. Zvolen), poloha B a r i n y, intravilán, archeologický výskum, sídlisko, doba bronzová.

Záchranný archeologický výskum na mieste stavby „Prevádzková budova firmy TOP SLOVAKIA Q ART s. r. o." na parc. KN-E 3205 a KN-C 3200/15 vo Zvolene na východnom úpätí Veľkej stráže sa uskutočnil od 15. do 31. 7. 2009. Nadmorská výška kolísala medzi 282,5–284 m. Výskumom sa odkryli a zdokumentovali sídliskové nálezy (atypické keramické fragmenty) z doby bronzovej. Nachádzali sa v sekundárnych polohách bez nálezových súvislostí. Premiešaná vrstva s črepmi bola na základe získaných informácií od stavbárov prevezená pri stavebných prácach z vedľajšej parcely. Existenciu osady z doby bronzovej predpokladáme preto v bezprostrednej blízkosti staveniska.

2. Z v o l e n (okr. Zvolen), N á m e s t i e S N P - parc. č. 1249/3, 1249/5, 1249/6, intravilán, archeologický výskum, novovek.

Archeologický výskum bol realizovaný v jednej z pasáží na východnej strane Námestia SNP vo Zvolene v dňoch 30. 9. 2009 až 3. 10. 2009. Nadmorská výška plochy základovej platne: cca 292,4 m. Záchranný výskum pozostával z paralelnej obhliadky a dokumentácie základových rýh, ktoré boli kopané výlučne ručne so šírkou ryhy 0,7–0,8 m a max. hĺbkou 1,1 m. Výskumom sa podarilo odkryť len recentné navážky a zdokumentovať jednu zlatú retiazku a bronzovú mincu z roku 1859.

3. Z v o l e n (okr. Zvolen), časť P o d b o r o v á, Ulica J. Bánika 43, intravilán, parc. č. 1619/138, archeologický výskum, sídlisko, neolit – kultúra s lineárnou keramikou.

Lokalita sa nachádza v severnej časti mesta Zvolen, v miestnej časti Podborová, na výraznej terase rieky Hron s nadmorskou výškou 305,6 m. Záchranný výskum sa uskutočnil v dňoch 15. a 16. 7. 2009 a pozostával z paralelnej obhliadky výkopových prác a začistenia profilov rýh pre rekonštrukciu kanalizácie v areáli materskej škôlky na Ul. J. Bánika 43. Severná ryha kanalizácie mala dĺžku 30 m a západná 15 m. Celková hĺbka ryhy bola 1,3 m a šírka 0,6 m. *Stratigrafia profilov*: po hornej približne 0,6 m hrubej vrstve asfaltu nasledovalo štrkové lôžko chodníka o hrúbke cca 0,3 m, pod ním sa nachádzala tmavohnedá 0,3 m hrubá kultúrna vrstva, pod ktorou bolo žlté ílovité podložie o hrúbke cca 0,6 m. Nálezový materiál pozostávajúci z 12 atypických pravekých črepov pochádza zo zberu na výkopových haldách a z profilov kanalizačnej ryhy. Keramické fragmenty patrili tenko aj hrubostenným nádobám. *Datovanie súboru:* na základe analogických nálezov z blízkych parciel (*Malček 2000*, 129; *2002*, 121–123; 2005; *Pažinová/Beljak 2011; Ušiak/Zachar/Hanuliak 2007*, 194, 195) je možné fragmenty priradiť kultúre s mladšou lineárnou keramikou.

4. L i e s k o v e c (okr. Zvolen), U l i c a H r a d e c k á, intravilán, parc. č. 82/1, 82/2, 82/3; archeologický výskum, novovek, hospodárska stavba, 2. pol. 20. stor. Záchranný archeologický výskum sa uskutočnil súčasne so stavbou rímsko-katolického kostola na ulici Hradeckej v intraviláne obce Lieskovec v intervale 20. 5. až 12. 6. 2009. Základová ryha pôdorysu kostola tvaru trojuholníka mala celkovú dĺžku 75 m, šírku 0,8 m a hĺbku 1 m. *Stratigrafia profilov rýh:* horná premiešaná vrstva o hrúbke 0,3–0,4 m, stredná sterilná ílovitá vrstva s hrúbkou 0,6–0,7 m, spodná vrstva pozostávala zo štrkového podložia. Výskum nepriniesol žiadne archeologické nálezy ani situácie. Jediným „nálezom" boli betónové základy maštale, ktorá sa nachádzala v severnej časti budúceho kostola. Ide o hospodárske zázemie sedliackeho domu, ktorý na skúmaných parcelách nachádzal v minulosti.

5. K r u p i n a (okr. Krupina), U l. S l á d k o v i č o v a a H a j d ú s k y r a d, mestské historické jadro, archeologický výskum, novovek.

* Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska", Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ".

Záchranný archeologický výskum sa uskutočnil v dňoch 11. 8. až 17. 8. 2009 súčasne so stavebnými prácami výkopu rýh pre verejné osvetlenie. Počas sledovania zemných prác bolo zaistených 12 fragmentov novovekej keramiky z 19. a 20. stor., ktoré sa nachádzali v sekundárnych polohách. Vzhľadom k hĺbke (max. 0,4 cm) a šírke ryhy (0,3–0,4 m) neboli porušené žiadne archeologické situácie. Výkopom bolo narušené len štrkové lôžko chodníka a cesty, prípadne premiešané vrstvy zeminy trávnatých plôch pri chodníku. V prípade stojok pre budúce stĺpy verejného osvetlenia, ktoré siahali do hĺbky 60–70 cm, sa taktiež neporušili žiadne archeologické vrstvy a nepochádzali z nich žiadne archeologické nálezy.

6. Banská Bystrica (okr. Banská Bystrica), Námestie Slobody, Ulica Kapitulská, záchranný výskum, novovek, 19.–20. stor.

Záchranný výskum priamo v centre Banskej Bystrici na líniovej stavbe „ Obnova STL plynovodu“, ktorá prechádzala cez Nám. Slobody, kde sa nachádzalo najnižšie miesto stavby 337,65 m n. m., ďalej z južnej strany popod pamätník SNP a pokračovala na ulicu Kapitulskú, s najnižším miestom stavby v nadm. výške 351,6 m., sa uskutočnil paralelne s výkopovými prácami od 18. 6. do 25. 8. 2009.

Archeologické situácie boli identifikované len v úseku pod pamätníkom SNP. V časti trasy na Námestí Slobody boli zistené iba recentné navážky. Táto časť trasy viedla pôvodným korytom rieky Hron, resp. v jeho blízkosti. Nový plynovod (šírka ryhy 0,6–0,8 m) bol zároveň kladený v mieste pôvodného, príp. v bezprostrednej blízkosti iných inžinierskych sieti (kanalizácie). Na Kapitulskej ulici taktiež neboli počas výkopových prác na obnove STL plynovodu zistené žiadne archeologické situácie. Spôsobené to bolo tým, že nové potrubie bolo vtláčané do pôvodného. V šachtách vykopaných pre vtláčanie potrubia boli zistené iba štrkové zásypy chodníka, cesty a už existujúcich inžinierskych sieti. V úseku medzi gymnáziom a UVS bolo potrubie kladené výkopovou metódou, ale do pôvodnej ryhy nad existujúce siete. Ani v tejto ryhe neboli zistené archeologické situácie. V profile bol zachytený tehlový múr pôvodnej ryhy (chránička). Jediným úsekom so zidentifikovanými archeologickými situáciami bola teda len zmienená časť ryhy pod Pamätníkom SNP, ktorá bola skúmaná a dokumentovaná metrážnym systémom. Ryha viedla z vnútornej strany terasového múru na východnej hrane návršia, kde sa nachádza Pamätník SNP. V časti okolo 10–12 metra sa očakával nález múru mestského opevnenia. Ukázalo sa, že tento múr tu bol už v minulosti zničený výstavbou inžinierskych sieti. V úseku 12–60 m sa nachádzala miestami prerušená „kultúrna“ vrstva. Bola na nivelete 350,0–350,3 m n. m. a dosahovala maximálnu hrúbku 0,3 m. Nachádzali sa v nej keramické fragmenty z 19. a zač. 20. stor. a zvieracie kosti. V časti ryhy 90–114 m boli v južnom profile čitateľné deštrukcie pôvodnej zástavby na zaniknutej Novej ulici. Od úseku 112 m bolo už iba žlté ílovité podložie. Treba zároveň poznamenať, že v časti do 62 m ryhy stavba kopírovala trasu starších inžinierskych sieti (elektrické vedenia) a archeologické situácie tu boli zničené. V úseku 18–32 m sa bezprostredne pod betónovým podkladom dlažby (350,4–350,5 m n. m.) zdokumentovalo staršie čadičové dláždenie chodníka zaniknutej Novej ulice.

7. Ladomerská Vieska (okr. Žiar nad Hronom), Ladomerský mlyn, archeologický výskum, vodný mlyn, novovek.

Predstihový archeologický výskum realizovaný od 19. 1. do 5. 5. 2009 bol vyvolaný stavbou trasy II. etapy cesty R1 od Žarnovice po Šášovské Podhradie. Cesta je umiestnená v údolí Hrona a prechádza katastrálnymi územiami obcí Lehôtka pod Brehmi, Horné Opatovce, Lovča, Žiar nad Hronom, Ladomerská Vieska a Šášovské Podhradie. Trasa cesty R1 je vedená mimo zastavaných území uvedených obcí, prevažne na brehoch rieky Hron, na ornej pôde a pasienkoch. Hlavnou úlohou predstihového archeologického výskumu bolo pomocou rezov zistiť prítomnosť archeologických situácii a nálezov v úseku od km 9,675 po km 18,048. Prerezaná bola celá plocha stavby s výnimkou úseku od km 13,8 do km 14,2, kde bude diaľnica zapustená do strmej terasy. Tu boli zemné práce sledované paralelne, nakoľko terén nedovoľoval realizovať rezy. Jediným archeologickým objektom identifikovaným na sledovanej trase R1 bol novoveký mlyn v km 16,800, ktorý sa nachádzal v katastri obce Ladomerská Vieska (obr. 7).

Mlynský náhon, ktorý uvoľňoval stav vody priamo pri mlyne bol preskúmaný piatimi rezmi a na polostrove medzi mlynom a náhonom sme realizovali plošný odkryv. Neboli tu zistené žiadne archeologické situácie. Pod hrotitým náhonom sa nachádzalo pieskové podložie.

Iná situácia bola v reze (5 x 25) v trase obslužnej komunikácie, ktorá prechádza priamo cez mlyn (obr. 7). Tu boli objavené archeologické nálezy z obdobia novoveku. Odkryté boli zvyšky kamennej architektúry mlyna (časti troch miestností). Hrúbka muriva sa pohybovala od 0,8 do 0,9 m. Zdokumentoval sa aj exteriérový vstup a tri interiérové vstupy. Dva smerovali zo severnej technologickej miestnosti do obytnej západnej a východnej miestnosti (kuchyňa). Identifikovali sme ju na základe nálezu vykurovacieho telesa - murovanej tehlovej pece. Aj medzi kuchyňou a obývacou izbou sa nachádzal

prechod. V neskúmanej južnej časti predpokladáme pokračovanie obytnej miestnosti. Južne od kuchyne sa pravdepodobne nachádzala komora (je to vidieť v teréne - rozvaliny priečky). Maximálna výška zachovalého muriva v skúmanej časti bola 0,76 m. V neskúmanej časti sa pri mlynskom náhone zachoval múr so vstupom do výšky jedného podlažia. Vo vstupoch sa nachádzali rozvaliny pôvodných tehlových prekladov. V západnom múre sa nachádzali dva okenné výklenky. Základ mlyna má rozmery 11 x 23 m. Medzi nálezmi boli zastúpené početné keramické fragmenty novovekej keramiky, fragmenty plechových hrncov, eternitovej strechy a iné. Najdôležitejšími nálezmi sú tri mince. Minca Márie Terézie z roku 1763 bola nájdená priamo pod prahom vstupu zo severnej miestnosti do západnej. Pravdepodobne bola „obetinou" uloženou pri výstavbe mlynu a datuje nám tak jeho vznik do roku 1763. Druhá minca je z roku 1911 a tretia z roku 1935. Tá súvisí pravdepodobne so zánikovým horizontom mlyna. Ten nám do medzivojnového obdobia kladú aj porcelánové výrobky so signatúrou Made in Czechoslovakia. Pri chronológii sú nám nápomocné aj písomné a mapové pramene. Mlyn je zakreslený už na I. vojenskom mapovaní z roku 1783 a je tiež na katastrálnej mape z roku 1870 a na II. vojenskom mapovaní. S určitosťou teda vieme povedať, že mlyn v katastri bývalej obce Ladomer, dnes Ladomerskej Viesky vznikol v období vlády Márie Terézie (po roku 1763) a zanikol v medzivojnovom období. Zánik mlyna nám potvrdili aj pamätníci. Založenie veľkého množstva mlynov možno datovať do obdobia prelomu 17.–18. stor., keď sa po porážke Turkov začala krajina hospodársky konsolidovať. Zemepáni znovu osídľovali mnohé opustené polia (agri desolati), ale začali už hospodáriť aj vo vlastnej réžii a zakladať majere. So súhlasom zemepána mohli poddaní zakladať aj tzv. sedliacke mlyny. Tereziánska urbárska regulácia sedliacke mlyny znovu zaradila k regálu, ale zemepán musel mlynára na príslušnom mlyne v jeho panstve vyplatiť. Poddaní však mohli mlieť v ktoromkoľvek z mlynov podľa slobodnej voľby. Je nanajvýš pravdepodobné, že výstavba mlyna v obci Ladomer súvisí s tereziánskou urbárskou reguláciou.

8. Z v o l e n (okr. Zvolen), poloha V a r t a, strážna veža(?), archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, novovek.

Lokalita sa nachádza v Lomnianskej vrchovine v lesoch juhozápadne od mesta Zvolen. GPS súradnice polohy: N48 32.297, E19 05.613. Nadmorská výška: 643 m. K lokalite vedie žltý a zelený turistický chodník vychádzajúci z mesta Zvolen. Od križovatky týchto turistických chodníkov, ktorá sa nazýva *Sedlo Varta* je skúmaná poloha vzdialená približne 250 m severozápadným smerom. Archeologický prieskum sme uskutočnili 20. 1. 2009. Pozostával z obhliadky terénnej situácie, pričom priebeh trate prieskumu bol zaznamenaný bodovo pomocou GPS. Prieskumom sa nepodarilo získať žiadne hnuteľné archeologické nálezy a neboli objavené ani nehnuteľné štruktúry. Jedine na základe konfigurácie terénu - terénna vlna a vystupujúci briežok s dobrým výhľadom do okolia, predovšetkým smerom k Pliešovskej kotline vypovedajú pozitívne o možnosti strážnej veže na kopci Varta v tomto priestore. O existencii stavby azda napovedá aj koncentrácia väčšieho množstva kamenných balvanov, ktoré mohli slúžiť na spevnenie konštrukcie, prípadne boli súčasťou ohradenia priestoru - defenzívna funkcia. Z písomných prameňov je známa cesta VIA Magna, stredoveká obchodná resp. Veľká kráľovsko-obchodná poštová cesta, ktorá začala písať svoju históriu už v roku 1526. Postupne vytvorená komunikačná sieť vylepšila spojenie so stredom dnešného Slovenska, proti prúdu Dunaja z „Pešť-Budína" na Vacov do Ipeľskej kotliny na Šahy, odkiaľ viedla cesta Štiavnickým pohorím na Zvolen, Banskú Bystricu a Liptov. Trasa tejto cesty prípadne jej miestnych komunikácií je preto možná aj územím Poľany resp. Lomnianskej vrchoviny a práve identifikované miesto niekdajšej polohy strážnej veže v časti Varta mohla byť jej súčasťou. Isté je, že nemôže byť datovaná pred polovicu 16. stor. nakoľko dohoda o výstavbe vartoviek v okolí banských miest z roku 1564 túto lokalitu ešte nespomína.

9. D o b r á N i v a (okr. Zvolen)

a) poloha P o d v t á č n i k o m, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, sídlisko, neskorá doba rímska, včasný stredovek.

Lokalita sa nachádza na pravom brehu Bystrého potoka západne od obce Dobrá Niva. K lokalite čiastočne vedie asfaltová lesná cesta z obce. GPS súradnice približného stredu polohy: N48 28.563; E19 03.495; Nadmorská výška: 401–408 m.

Archeologický prieskum sme uskutočnili 30. 1. 2009 a 11. 4. 2009. Pozostával z obhliadky terénnej situácie a zberu archeologických nálezov. Priebeh trate prieskumu bol zaznamenaný bodovo pomocou GPS. Prieskumom sa podarilo získať hnuteľné archeologické nálezy celkovo o počte 71 fragmentov keramiky, jeden praslen a dva kamene. Nehnuteľné nálezy objavené neboli. *Zhodnotenie keramického súboru:* Hrubá keramika (66 kusov) dominovala nad tenkostennou (šesť kusov). V súbore sa vyskytlo 54 aty-

pických fragmentov, osem kusov dien, sedem kusov okrajov, dva kusy úch. Jemnozrnný materiál bol málopočetný (šesť kusov), ostatné črepy boli hrubozrnné. Hrúbka stien kolísala od 4 mm do 20 mm (v priemere dominovala hrúbka stien 7–9 mm). Z techník úprav vonkajšieho povrchu sa vyskytlo prevažne hladenie. Farba povrchu nádob kolísala od tmavej šedej, cez hnedú a sivú, k oranžovej a červenej. *Datovanie súboru:* Na základe tvaru okrajov a ušiek keramických fragmentov, úpravy povrchu a prímesí v keramickom ceste je možné súbor datovať prevažne do neskorej doby rímskej, príp. do obdobia včasného stredoveku. Dôležité je tiež spomenúť nálezy železiarskej trosky priamo z priestoru osady. Je veľmi pravdepodobné, že ide o malú usadlosť, ktorá sa okrem iného zaoberala spracovaním železa.

b) poloha V t á č n i k, hrádok, nedatované;

Lokalita sa nachádza na pravom brehu Bystrého potoka západne od obce Dobrá Niva. Pod lokalitu vedie asfaltová lesná cesta z obce. GPS súradnice približného stredu polohy: N48 28.332; E19 02.822; Nadmorská výška: 510 m.

Archeologický prieskum sme uskutočnili 30. 1. 2009 a pozostával z obhliadky terénnej situácie. Cieľom prieskumu bolo zamerať presnú orientáciu hrádku pomocou GPS a zároveň zistiť, či nedochádza k zámernému poškodzovaniu a ničeniu lokality vyhľadávačmi pokladov. Lokalita sa nachádza na miernej ostrožnej polohe na jednom z výbežkov Štiavnických vrchov do Pliešovskej kotliny. V súčasnosti sú na lokalite viditeľné antropogénne zásahy v teréne - val(?).

Z katastra obce Dobrá Niva evidujeme zatiaľ len sporadické stopy minulého osídlenia. Z polohy Kopanice, vzdialenej 2 km juhovýchodne od obce, na pravom brehu potoka Neresnica, pochádza menšie množstvo nálezov nepatinovaných silicitových úštepov, ktoré sú dokladom mladopaleolitického osídlenia (*Bárta 1977; 1978*). Do neolitu je datovaný sekeromlat, uložený v Slovenskom národnom múzeu v Martine, ktorý našli roľníci pri príprave pôdy na pestovanie košikárskej vŕby v polohe Bariny pri Dobrej Nive (*Eisner 1933*, 46). Do mladšej doby bronzovej datujeme nálezy okuliarovitých záveskov (*Eisner 1933*, 126). Z doby laténskej evidujeme z katastra Dobrej Nivy nálezy keramiky, mazanice a dvoch plieškov farebného kovu z výšinnej polohy Háj, nachádzajúcej sa približne 2,5 km juhozápadne od obce (*Malček 1997*). Existenciu výšinného sídliska v polohe Háj aj v mladšej dobe rímskej môžeme zatiaľ len predpokladať na základe nepočetných nálezov barbarskej keramiky. Takýto skromný výsledok obrazu osídlenia je v rozpore so situáciou v Pliešovskej kotline, bohatšej na nálezy z tohto obdobia, čo svedčí o tunajšom čulom živote germánskeho obyvateľstva v mladšej dobe rímskej (*Beljak 2008*, 19–24). O obchodných kontaktoch vypovedajú nálezy rímskych mincí. Jeden ojedinelý nález evidujeme aj z Dobrej Nivy (*Eisner 1926*, 123).

10. Z v o l e n (okr. Zvolen), poloha S t r á ž e, hradisko, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, eneolit.

Lokalita sa nachádza v Lomnianskej vrchovine v lesoch západne od mesta Zvolen v časti nazývanej Stráže. GPS súradnice polohy: N48 33.980; E19 06.142; Nadmorská výška: 400 m. Od vrcholu *Veľká stráž* (445 m n. m.) je poloha vzdialená cca 400 m juhovýchodným smerom. Masív Veľkej Stráže je tvorený vulkanitmi a vulkanoklastikami Breznického komplexu Štiavnického stratovulkánu. V prevažnej miere sú to hrubé až blokové brekcie, epiklastické brekcie a tufy (*Chocholová a kol. 2004)*. Archeologický prieskum sa uskutočnil 14. 2. 2009. Prieskumom sa nepodarilo získať žiadne hnuteľné archeologické nálezy. Na základe konfigurácie terénu - terénna vlna a ešte dodnes pozorovateľného priebehu valu, ktorý obklopoval hrádok, je možné konštatovať stopy osídlenia tejto polohy v minulosti. Valové opevnenie pochádza pravdepodobne z obdobia eneolitu. Archeologický výskum na predmetnej polohe v minulosti uskutočnený bol v podobe sondáže pod vedením V. Hanuliaka. Najstaršie nálezy z tejto polohy je možné datovať do eneolitu - badenska kultúra. Predpokladáme, že sa v tejto polohe nachádzalo podobné opevnené hradisko, aké je známe z katastra obce Lieskovec, poloha Hrádok (*Malček 1999*; *2003*). Ďalšie nálezy pochádzajúce zo sondážneho výskumu v roku 1999 datujú osídlenie polohy do obdobia mladšej doby bronzovej a mladšej doby železnej.

11. Z v o l e n (okr. Zvolen), poloha D r á h y, drevozemný val, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, nedatované.

Lokalita sa nachádza v Lomnianskej vrchovine v lesoch južne od mesta Zvolen v časti nazývanej Dráhy. K lokalite vedie modrý turistický chodník (2652 Zvolen - Pustý hrad - Zvolen 7 km). Archeologický prieskum sa uskutočnil 28. 2. 2009. V súčasnosti je drevozemný val, ktorý miestami siaha do výšky až 1,5–2 m, ešte viditeľný. Tiahne sa JV smerom v rozsahu približne 500 m od GPS pozície N48 33.575; E19 07.317 k N48 33.436 E19 07.611. Nadmorská výška graduje od 425 po 470 m. Prieskumom sa hnuteľné archeologické nálezy získať nepodarilo.

12. O s t r á L ú k a (okr. Zvolen), archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely.

a) poloha P e ť u š a, hrádok, vrcholný stredovek - prvá polovica 15. stor.

Lokalita sa nachádza v severnom cípe Pliešovskej kotliny v lesoch západne od mesta Zvolen. GPS súradnice polohy: N48 33.319; E19 04.700; Nadmorská výška: 494–501 m.

Archeologický prieskum sa uskutočnil 28. 2. 2009. Cieľom bolo zamerať presnú orientáciu hrádku pomocou GPS a zároveň zistiť, či nedochádza k zámernému poškodzovaniu a ničeniu lokality vyhľadávačmi pokladov. Hrádok sa v súčasnosti nachádza l km vzdušnou čiarou južne od Starého zvolenského hradu - Pustého hradu, už na pomedzí extravilánov Zvolena a Ostrej Lúky. Predstavuje ostrožnú polohu, zo severnej strany chránenú prudkým zrázom a riekou Hron. Prístupovú juhovýchodnú stranu zabezpečovala vyhĺbená obranná priekopa, ktorá i v súčasnosti dosahuje hĺbku takmer 10 m. Obvodovú časť z prístupovej strany chránila hradba s hrúbkou 0,9–1,1 m. Kamenné opevnenie v súčasnosti ešte viditeľné a siahajúce do výšky cca 2–3 m. Opevnená plocha má nepravidelný oválny tvar s rozmermi 43 x 27 m. Môže isť v tomto prípade o predsunutý oporný bod Jána Jiskru. Podľa listiny z roku 1446 mal Jiskra zbúrať všetky nové pevnosti, ktoré dal predtým postaviť. Archeologický prieskum na predmetnej polohe v minulosti uskutočnil V. Hanuliak, ktorý pôdorys hrádku publikoval mylne pod menom Matčin zámok (*Hanuliak 2006*, obr. 6–8). Na ploche hrádku lokalizoval jeden pravouhlý objekt s rozmermi 9 x 8 m. Z lokality bol počas výskumu V. Hanuliaka získaný aj keramický a tiež kovový materiál, ktorý tvorili najmä hroty striel. Nálezy boli datované do polovice 15. stor. Zánikový horizont na hrádku zistený nebol.

b) intravilán, kostol, stredovek - 14. stor.

Lokalita sa nachádza v intraviláne obce, na jej východnom okraji pri súčasnom cintoríne. GPS súradnice polohy: N48 32.699; E19 03.362; Nadmorská výška: 469 m.

Archeologický prieskum sa uskutočnil 29. 3. 2009. Na predmetnej polohe je ešte v súčasnosti možné identifikovať pozostatky niekdajšej stavby - pôdorys kostola. V teréne sú viditeľné niektoré architektonické články, resp. zničené kamenné steny miestami siahajúce do výšky 0,5 m. Pôdorys kostola má malý obdĺžnikový tvar a presbytérium na východnej strane. Tento kostol, známy ako Kostol Zjavenia Pána sa na Ostrej Lúke spomína prvýkrát v súpise pápežských desiatkov z rokov 1332–1337.

c) poloha G u n d a, hradisko, nedatované.

Samotná lokalita sa nachádza severovýchodným smerom od obce v lesnom poraste. Vzdialenosť od obce je cca 2,8 km. GPS súradnice približného stredu polohy: N48 33.659; E19 03.822; Nadmorská výška v priemere: 330 m. Archeologický prieskum sa uskutočnil 29. 3. 2009. Na predmetnej polohe je ešte v súčasnosti možné identifikovať valy hradiska v teréne. Majú dĺžku cca 700 m, teda rozsah plochy hradiska je cca 5 ha. Val je v teréne jednoznačne čitateľný so šírkou 6–7 m a s výškou do 2 m. V priestore hradiska neboli zaistené žiadne archeologické nálezy.

d) M a j e r G u n d a, kúria, vrcholný stredovek/novovek (15.–16. stor.).

Lokalita sa nachádza severovýchodným smerom približne 3 km od obce. GPS súradnice približného stredu polohy: N48 33.781; E19 03.582; Nadmorská výška: 294 m. Archeologický prieskum sa uskutočnil 29. 3. 2009. V teréne je pozorovateľná budova kúrie, jej pivničné priestory, opevnenie, ako aj ruiny hospodárskych objektov. V areáli kúrie sa v súčasnosti nachádza záhrada a vidiecky dom, ktorého majiteľ sa v rámci možností stará o ruiny kúrie. Kúriu vyplienili Turci v roku 1575, pretože sa chceli do Zvolena dostať z údolia riečky Neresnica cez susednú obec Breziny. Odvliekli 18 ľudí a tích, ktorí sa vzpierali sťali. Aby sa obyvatelia vyhli takýmto tragédiám rozhodli sa platiť Turkom poplatky. Lokalita „Gundafalwa" vystupuje prvýkrát v roku 1422. Názov pochádza od Gundy, dcéry Michala z Ostrej Lúky, doloženej v roku 1358.

e) poloha G u n d a - pole severne od majera, osada, stredovek.

Lokalita sa nachádza severným smerom od obce na ľavom brehu Hrona. Vzdialenosť od obce je cca 3 km. GPS súradnice približného stredu polohy: N48 33.780; E19 03.087; Nadmorská výška: 279 m. Archeologický prieskum sa uskutočnil 29. 3. 2009. Na polohe sa v čase prieskumu nachádzalo poorané pole, na ktorom sa podarilo vyzbierať dva stredoveké črepy: 1 dno a 1 atypický fragment, ktoré je možné rámcovo do stredoveku.

13. B a n s k ý S t u d e n e c (okr. Banská Štiavnica), poloha C a n i a r, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, opevnená osada, eneolit - badenska kultura.

Lokalita Caniar sa nachádza severovýchodne od intravilánu obce Banský Studenec a východne od miestnej časti Halča, ktorá patrí do obce Banská Belá. GPS súradnice približného stredu polohy: N48 28.311; E19 00.082; Nadmorská výška cca 693 m. K lokalite vedie modrý turistický chodník vychádzajúci z obce Kozelník a smerujúci do obce Žibritov. Archeologický výskum na predmetnej polohe v minulosti uskutočnený nebol. Na výskyt nálezov v tejto polohe upozornil pracovníkov vysunutého pracoviska AÚ SAV vo Zvolene pán J. Lupták zo Sásy ešte v roku 2006. Prieskumom sa podarilo získať

hnuteľné archeologické nálezy celkovo o počte 52 fragmentov keramiky a 1 kameň. Nehnuteľné nálezy objavené neboli. Východne polohu ohraničuje ešte v súčasnosti viditeľný približne 1–1,5 m vysoký val, ktorý sa mierne stáča okolo pravdepodobne niekdajšieho miesta osídlenia. V súčasnosti sa tu nachádza pole o veľkosti max. 1 ha , ktoré bolo v čase prieskumu poorané. *Zhodnotenie keramického súboru:* Hrubá keramika (42 kusov) dominovala nad tenkostennou (10 kusov). V súbore sa vyskytlo 41 atypických fragmentov, troch kusov dien, sedem kusov okrajov, jedno hrdlo. Jemnozrnný materiál bol málopočetný (9 kusov), ostatné črepy boli stredozrnné. Hrúbka stien kolísala od 4 mm do 15 mm (v priemere dominovala hrúbka steny 9 mm). Z techník úprav vonkajšieho povrchu sa vo väčšej miere vyskytlo hladenie (49 kusov) a menej zdrsnenie (4 kusy). Farba povrchu nádob kolísala na vonkajšej i vnútornej stene od tmavej šedej, cez hnedú a sivú farbu, až k oranžovej a červenej. *Datovanie keramického súboru:* Na základe typickej výzdoby, zloženia keramického cesta a tvaru okrajov je možné nálezy datovať do badenskej kultúry.

14. Z v o l e n s k á S l a t i n a (okr. Zvolen), poloha K o b e l o v e c, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, osada, eneolit - badenska kultura.

Lokalita sa nachádza v Lomnianskej vrchovine v lesoch južne od Zvolenskej Slatiny. GPS poloha približného stredu: N48 33.298 E19 15.374. Nadmorská výška: 413 m. Archeologický prieskum sa uskutočnil 16. 5. 2009. V zalesnenej časti severného okraja polohy Kobelovci sa podarilo získať malé množstvo keramického materiálu. Ide o sedem kusov hrubej stredozrnnej keramiky s hrúbkou steny od 7 do 12 mm hnedej farby viacerých odtieňov. Na troch črepoch sa nachádzala plastická výzdoba v podobe jamiek a kvadríkovania. Keramiku je možné datovať do eneolitu, konkrétne do badenskej kultúry. Rovnaká resp. veľmi podobná keramika pochádza napr. z polohy Hrádok v katastri obce Lieskovec (*Malček 1999*; *2003*), okres Zvolen, na ktorý je voľný výhľad zo sledovanej polohy. Archeologický výskum na predmetnej polohe v minulosti uskutočnený nebol. Zo Zvolenskej Slatiny pochádza z neudanej polohy bez bližších nálezových okolností nález bronzovej sekery typu Veľký Blh (*Ožďáni 1978*) a na zastávke Slatinka bol pri zemných prácach zaistená keramika pravdepodobne z porušeného hrobu (*Mácelová 1992*).

15. Z v o l e n (okr. Zvolen), poloha B u k o v i n k a drevozemný val, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, nedatované.

Archeologický prieskum sa uskutočnil 20. 5. 2009. Lokalita sa nachádza v Lomnianskej vrchovine v lesoch juhovýchodne od mesta Zvolen v časti nazývanej Bukovinka. Archeologický výskum na predmetnej polohe v minulosti uskutočnený nebol. V súčasnosti je priebeh trate drevozemného valu, ktorý miestami siaha do výšky až 2,5 m, ešte viditeľný. Tiahne sa severovýchodným smerom v rozsahu približne 150 m od GPS pozície N48 32.384; E19 09.315 k N48 32.382 E19 09.379; Nadmorská výška graduje od 500 po 507 m. Výskumom sa nepodarilo získať žiadne hnuteľné archeologické nálezy.

16. Z v o l e n (okr. Zvolen), poloha M ô ť o v á, osada, náhodný nález, 8.–9. stor.

Lokalita sa nachádza na ľavobrežnej terase rieky Slatiny, pri jej sútoku so Sekierským potokom. V súčasnosti je lokalita zaplavená pod nádržou Móťová. GPS poloha: N48 33.437 E19 09.867. Nadmorská výška: 338 m. Na existenciu lokality v tomto priestore upozornil na jar roku 2009 H. Michalčík, ktorý v čase vypustenia priehrady v roku 2007 vyzbieral archeologické nálezy. Z lokality pochádza súbor včasnostredovekej keramiky o počte 55 kusov. Nachádzajú sa medzi nimi okraje, hrdlá a výzdoba v podobe typickej slovanskej vlnovky.

17. Z v o l e n (okr. Zvolen), poloha V r á t a, antropogénne zásahy v teréne, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, stredovek (?), novovek (?).

Lokalita sa nachádza v Lomnianskej vrchovine v lesoch juhozápadne od mesta Zvolen. GPS súradnice polohy: N48 31.966; E19 05.611; Nadmorská výška: 481 m. K lokalite vedie žltý aj zelený turistický chodník vychádzajúci z mesta Zvolen. Od križovatky týchto turistických chodníkov, ktorá sa nazýva *Sedlo Varta* je skúmaná poloha vzdialená približne 100 m južným smerom smerom. Archeologický prieskum sa uskutočnil 20. 5. 2009. Prieskumom sa nepodarilo získať žiadne hnuteľné archeologické nálezy. Neboli objavené ani nehnuteľné nálezy. Jedine na základe konfigurácie terénu - terénna vlna, väčšia koncentrácia kamenných balvanov, umelo vytvorené jazierko s pitnou vodou na napájanie zvierat počas cesty, vypovedajú pozitívne o možnosti existencie stanice na odpočinok, kŕmenie i napájanie zvierat v tomto priestore.

L i t e r a t ú r a

Balaša 1964 – G. Balaša: Praveké osídlenie stredného Slovenska. Banská Bystrica 1964.

Bárta 1977 – J. Bárta: Prieskum Žiarskej kotliny a Kremnického pohoria v roku 1976. AVANS 1976, 1977, 31–33.
Bárta 1978 – J. Bárta: Archeologický prieskum Ipeľskej, Lučenskej, Pliešovskej a Zvolenskej kotliny. AVANS 1977, 1978, 27–29.
Beljak 2008 – J. Beljak: Doba rímska v zvolenskom regióne. In: Zvolen 1243–2008. Zborník príspevkov z vedeckých konferencií. Zvolen 2008, 19–24.
Eisner 1933 – J. Eisner: Slovensko v praveku. Bratislava 1933.
Hanuliak 2006 – V. Hanuliak: Vojenské pevnosti Jána Jiskru vo Zvolene. Arch. historica 31, 2006, 259–269.
Chocholová a kol. 2004 – M. Chocholová a kol.: Územný plán mesta Zvolen. Banská Bystrica 2004.
Mácelová 1992 – M. Mácelová: Nálezy zo Slatinky. AVANS 1991, 1992, 75, 76.
Malček 1999 – R. Malček: Doterajšie výsledky archeologického výskumu na Lieskovskom hrádku. In: Kuzma, I. (ed.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín - 1998. Nitra 1999, 143–156.
Malček 2000 – R. Malček: Zbery v okresoch Zvolen a Detva. AVANS 1998, 2000, 128, 129.
Malček 2002 – R. Malček: Zbery na polohe Zvolen-Podborová. AVANS 2001, 2002, 121–123.
Malček 2004 – R. Malček: Nálezy zo Zvolena-Podborovej. AVANS 2003, 2004, 131.
Malček 2003 – R. Malček: Siedma sezóna výskumu výšinného sídliska Lieskovec-Hrádok. AVANS 2002, 2003, 80, 81.
Malček 2005 – R. Malček: Neolitické nálezy zo Zvolena-Podborovej. In: Otázky neolitu a eneolitu našich krajín 2004, Nitra 2005, 225–233.
Oždáni 1978 – O. Oždáni: Sekera typu Veľký Blh zo Zvolenskej Slatiny. AVANS 1977, 1978, 185, 186.
Pažinová/Beljak 2011 – N. Pažinová/J. Beljak: Nálezy kultúry s lineárnou keramikou na strednom Pohroní - príspevok k osídleniu. In: Otázky neolitu a eneolitu našich zemí. Mělník 2009, 259–274.
Ušiak/Zachar/Hanuliak 2007 – P. Ušiak/T. Zachar/V. Hanuliak: Praveké nálezy zo Zvolena Podborovej. AVANS 2005, 2007, 194, 195.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNGEN UND BEGEHUNGEN IN ZVOLEN UND IN DER UMGEBUNG. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Kurze Beschreibung der einzelnen Fundstellen und Ergebnissen der archäologischen Grabungen:

1. Zvolen (Bez. Zvolen), Flur Bariny, Gemeindegebiet, archäologische Grabung, Siedlung, Bronzezeit. Die archäologische Rettungsgrabung auf der Baustelle „Betriebsgebäude der Firma TOP SLOVAKIA Q ART, s.r.o." Auf der Parzelle KN-E 3205 und KN-C 3200/15 in Zvolen wurde sie vom 15. 7. bis zum 31. 7. 2009 auf dem östlichen Fuße des Gebirges Veľká stráž durchgeführt. Bei der Grabung wurden Siedlungsfunde aus der Bronzezeit (atypische Keramikfragmente) freigelegt und dokumentiert. Sie befanden sich jedoch in sekundären Lagen ohne Fundzusammenhang.

2. Zvolen (Bez. Zvolen), Flur Námestie SNP - Parzelle Nr. 1249/3, 1249/5, 1249/6, Gemeindegebiet, archäologische Grabung, Neuzeit. Die archäologische Grabung wurde in einer der Passagen an der östlichen Seite des Platzes Námestie SNP vom 30. 9. bis zum 3. 10. 2009 in Zvolen durchgeführt. Bei der Grabung wurden nur rezente Anschüttungen freigelegt und eine goldene Halskette und eine bronzene Münze aus dem Jahr 1859 dokumentiert.

3. Zvolen (Bez. Zvolen), Flur Podborová - J. Bánik Straße 43, Parzelle Nr. 1619/138, archäologische Grabung, Siedlung, Neolithikum - Kultur mit Linearbandkeramik. Die archäologische Rettungsgrabung wurde am 15. und 16. 7. 2009 durchgeführt. Das Fundmaterial bestand aus 12 atypischen urzeitlichen Scherben, die bei einer Begehung der Ausschachtungshalde und in den Kanalisationsrillen gefunden wurden. Die Keramikfragmente gehörten sowohl den dünn- wie auch dickwandigen Gefäßen an. Auf Grund der analogischen Funde aus nahen Parzellen (*Malček 2000*, 129; *2002*, 121–123; 2005; *Pažinová/Beljak 2011*; *Ušiak/Zachar/Hanuliak 2007*, 194, 195) können die Fragmente der Kultur mit jüngerer Linearbandkeramik zugeordnet werden.

4. Lieskovec (Bez. Zvolen), Flur Hradecká Straße, Parzelle Nr. 82/1, 82/2, 82/3; archäologische Grabung, Neuzeit, Wirtschaftsbau, 2. Hälfte des 20. Jh. Die archäologische Rettungsgrabung wurde gleichzeitig mit dem Bau der römisch-katholischen Kirche in der Hradecká Str. im Gemeindegebiet von Lieskovec vom 20. 5. bis zum 12. 6. 2009 durchgeführt. Den einzigen „Fund" stellt die Betongrundmauer eines Stalls dar, der sich im nördlichen Teil der zukünftigen Kirche befand. Es handelt sich um das wirtschaftliche Hinterland des in der Vergangenheit hier stehenden Bauernhauses.

5. Krupina (Bez. Krupina), Flur ul. Sládkovičova und Hajdúsky rad, archäologische Grabung, Neuzeit, historischer Stadtkern. Die archäologische Rettungsgrabung wurde vom 11. 8. bis zum 17. 8. 2009

gleichzeitig mit den Bauarbeiten der Ausschachtung der Rillen für die öffentliche Beleuchtung durchgeführt. Es wurden 12 Fragmente der neuzeitlichen Keramik aus dem 19. und 20. Jh. festgestellt, die sich in sekundären Lagen befanden.
6. Banská Bystrica (Bez. Banská Bystrica), Flur Námestie Slobody, ulica Kapitulská, archäologische Rettungsgrabung, Neuzeit, 19.–20. Jahrhundert. Die archäologische Rettungsgrabung auf der Linienbaustelle Erneuerung der STL Gasleitung wurde parallel mit den Ausschachtungsarbeiten vom 18. 6. bis zum 25. 8. 2009 durchgeführt. Archäologische Situationen wurden nur im Abschnitt unter dem Denkmal des Slowakischen Nationalaufstandes identifiziert. Im Abschnitt 12–60 m der Rille befand sich teilweise beschädigte „Kultur"schicht. Sie befand sich auf der Nivellette 350,0–350,3 m ü. d. M. und sie erreichte die maximale Dicke von 0,3 m. In der Kulturschicht befanden sich Keramikfragmente vom 19. Jh. und vom Anfang des 20. Jh. und Tierknochen. Im Abschnitt der Rille 90–114 m zeichneten sich im südlichen Profil die Destruktionen der ursprünglichen Bebauung der untergegangenen Straße Nová ulica ab. Ab dem Abschnitt 112 m befand sich nur gelber lehmiger Untergrund.
7. Ladomerská Vieska (Bez. Žiar nad Hronom), Flur Ladomerský mlyn, archäologische Grabung, Neuzeit, Wassermühle. Die archäologische Vorsprungsgrabung, die vom 19. 01 bis zum 5. 5. 2009 durchgeführt wurde, löste der Bau des Teils der II. Etappe der Straße R1 von Žarnovica bis Šášovské Podhradie aus. Zu dem einzigen archäologischen Objekt, das sich auf der untersuchten Straße R1 identifizieren ließ, ist die neuzeitliche Mühle beim Kilometerpunkt 16,800, die sich im Kataster der Gemeinde Ladomerská Vieska befand, zu zählen. Der Mühlgraben, der den Wasserstand direkt bei der Mühle freiließ, wurde bei der Mühle mit fünf Schnitten untersucht. Auf der Halbinsel zwischen der Mühle und dem Graben wurde die Fläche freigelegt. Es wurden hier keine archäologischen Situationen festgestellt. Die neuzeitlichen Funde stammten aus dem Schnitt (5 x 25), der sich in einem Abschnitt der Anliegerstraße befand, die direkt durch die Mühle verlief (Abb. 7). Es wurden Reste einer steinernen Architektur der Mühle freigelegt (Teile von drei Räumen). Die Dicke der Mauer schwankte von 0,8–0,9 m. Es wurden auch der Exterieureingang und drei Interieureingänge dokumentiert. Die maximale Höhe der erhaltenen Mauer war 0,76 m. Die Ausmaße des Fundaments der Mühle betragen 11 x 23 m. Unter den Funden waren zahlreiche Keramikfragmente der neuzeitlichen Keramik, Fragmente von Blechtöpfen und eines Eternitdachs und sonstige Funde vertreten. Zu den wichtigsten Funden gehören drei Münzen. Die Maria Theresia Münze aus dem Jahr 1763 wurde direkt unter der Schwelle des Eingangs von dem nördlichen in den westlichen Raum gefunden. Es handelte sich wahrscheinlich um eine „Opfergabe", die beim Bau der Mühle deponiert wurde. Mit der Münze wird die Entstehung der Mühle in das Jahr 1763 datiert. Die zweite Münze stammt aus dem Jahr 1911 und die dritte Münze wird in das Jahr 1935 datiert. Sie hängt wahrscheinlich mit dem Untergangshorizont der Mühle zusammen. Der Untergangshorizont wird in die Zwischenkriegszeit auch auf Grund der Porzellanerzeugnisse mit der Signatur Made in Czechoslovakia datiert. Die Mühle ist schon auf der ersten militärischen Kartierung von 1783 eingezeichnet und sie befindet sich auch auf der Katasterkarte von 1870 und auf der zweiten militärischen Kartierung.
8. Zvolen (Bez. Zvolen), Flur Varta Wachtturm(?), archäologische Grabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke, Neuzeit. Die Fundstelle befindet sich im Hügelland Lomnianska vrchovina in den Wäldern südwestlich der Stadt Zvolen. GPS-Koordinaten der Lage: N48 32.297, E19 05.613. Meereshöhe: 643 m. Die archäologische Begehung wurde am 20. 1. 2009 durchgeführt. Bei der Begehung konnten keine materiellen archäologischen Funde gefunden werden und es wurden auch keine nicht materiellen Strukturen entdeckt. Nur auf Grund der Konfiguration des Geländes – Geländewelle und eine herausragende Fläche mit einer guten Aussicht in die Umgebung, besonders in Richtung zum Becken Pliešovská kotlina, belegen positiv die Möglichkeit eines Wachtturms auf dem Berg Varta in diesem Raum. Die Existenz des Bauwerks deutet auch die Anhäufung einer größeren Menge von Steinblöcken an, die zur Festigung der Konstruktion hätten dienen können, bzw. waren sie ein fester Bestandteil der Raumumzäunung - defensive Funktion.
9. Dobrá Niva (Bez. Zvolen), archäologische Grabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke.
a) Flur Pod Vtáčnikom, Siedlung, Spätrömerzeit; Frühmittelalter. Die Fundstelle befindet sich am rechten Ufer des Baches Bystrý potok westlich der Gemeinde Dobrá Niva. GPS-Koordinaten der ungefähren Mitte der Lage: N48 28.563; E19 03.495; Meereshöhe: 401–408 m. Die archäologische Grabung wurde im Zeitraum vom 30. 1. bis zum 11. 4. 2009 durchgeführt. Bei der Grabung wurden insgesamt mehrere archäologische Funde entdeckt - 71 Keramikfragmente, Tonwirtel und zwei Steine. Es wurden keine unbeweglichen Funde entdeckt. Aufgrund der Ränder und der Ösen der Kera-

mikfragmente, der Oberflächenbearbeitung und der Beimischung in der Keramikmasse können die Funde überwiegend in die Spätrömerzeit, bzw. in das Frühmittelalter datiert werden. Es ist wichtig, auch die Funde der Eisenschlacken direkt aus dem Raum der Siedlung zu erwähnen. Es ist sehr wahrscheinlich, dass es sich um eine kleine Siedlung handelt, die sich unter anderem auch mit der Eisenverarbeitung beschäftigte.
b) Flur Vtáčnik, Kastell, undatiert; Die Lokalität befindet sich am rechten Ufer des Baches Bystrý potok westlich der Gemeinde Dobrá Niva. GPS-Koordinaten der ungefähren Mitte der Flur: N48 28.332; E19 02.822; Die archäologische Begehung wurde am 30. 1. 2009 durchgeführt und bestand aus der Besichtigung der Geländesituation. Das Ziel der Begehung bestand darin, die genaue Orientierung des Kastells mit Hilfe von GPS zu vermessen und gleichzeitig festzustellen, ob die Lokalität von Schatzsuchern nicht absichtlich beschädigt und zerstört wird. Die Lokalität befindet sich auf einer leichten spornartigen Lage an einem der Ausläufer des Gebirges Štiavnické vrchy in das Becken Pliešovská kotlina. Heute zeichnen sich auf der Lokalität anthropogene Eingriffe im Gelände ab - Wall(?).
10. Zvolen (Bez. Zvolen), Flur Stráže, Burgwall, archäologische Grabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke, Äneolithikum. Die Lokalität befindet sich im Hügelland Lomnianska vrchovina, in den Wäldern westlich der Stadt Zvolen, in einem Teil, der Stráže genannt wird. GPS-Koordinaten der Flur: N48 33.980; E19 06.142; Die archäologische Begehung wurde am 14. 2. 2009 durchgeführt. Bei der Begehung wurden keine beweglichen archäologischen Funde entdeckt. Aufgrund der Geländekonfiguration - eine Geländewelle und noch bis heute sichtbarer Wallverlauf, von dem das Kastell umgeben war, können die Besiedlungsspuren dieser Lage in der Vergangenheit konstatiert werden. Die Wallbefestigung stammt wahrscheinlich aus dem Äneolithikum, das belegen die Funde aus der archäologischen Grabung, die hier in der Vergangenheit unter der Leitung von V. Hanuliak durchgeführt wurde.
11. Zvolen (Bez. Zvolen), Flur Dráhy, Holz-Erde-Wall, archäologische Grabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke, undatiert. Die archäologische Begehung wurde am 28. 2. 2009 durchgeführt. Heute ist hier der Holz-Erde-Wall, der an einigen Stellen die Höhe von 1,5–2 m erreicht, noch sichtbar. Der Wall zieht sich in südöstlicher Richtung, ca. 500 m von der GPS-Position N48 33.575; E19 07.317 zur GPS-Position N48 33.436 E19 07.611. Die Meereshöhe schwankt von 425 bis 470 m. Bei der Begehung wurden keine beweglichen archäologischen Funde entdeckt.
12. Ostrá Lúka (Bez. Zvolen), archäologische Grabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke.
a) Flur Peťuša, Kastell, Hochmittelalter - erste Hälfte des 15. Jh.;
Die Lokalität befindet sich am nördlichen Zipfel des Beckens Pliešovská kotlina, in den Wäldern westlich der Stadt Zvolen. GPS-Koordinaten der Lage: N48 33.319; E19 04.700; Die archäologische Begehung wurde am 28. 2. 2009 durchgeführt. Das Kastell befindet sich in einer Spornlage, die von der nördlich gelegenen Seite von einem steilen Abhang und dem Fluss Hron geschützt wird. Die südöstliche Zugangsseite wurde durch einen ausgegrabenen Schutzgraben gesichert, der heute eine Tiefe von fast 10 m erreicht. Der Umfassungsteil von der Zugangsseite wurde von einer Mauer mit einer Dicke von 0,9–1,1 m geschützt. Die Steinbefestigung ist heute noch sichtbar und erreicht eine Höhe von ca. 2–3 m. Die befestigte Fläche hat eine unregelmäßige ovale Form mit den Ausmaßen von 43 x 27 m. Es kann sich in diesem Fall um einen vorgeschobenen Stützpunkt von Ján Jiskra handeln. Der Grundriss wurde von V. Hanuliak irrtümlich unter dem Namen Matčin zámok veröffentlicht (*Hanuliak 2006*, Abb. 6–8).
b) Gemeindegebiet, Kirche, Mittelalter – 14. Jh. Die Fundstelle befindet sich im Gemeindegebiet, am östlichen Teil der Gemeinde beim Friedhof. GPS-Koordinaten der Lage: N48 32.699; E19 03.362; Meereshöhe: 469 m. Die archäologische Begehung wurde am 29. 3. 2009 durchgeführt. In der Flur lassen sich noch heute Reste eines Bauwerkes identifizieren – Grundriss einer Kirche. Im Gelände sind noch einige architektonische Glieder, bzw. zerstörte Steinwände sichtbar, die an einigen Stellen eine Höhe von 0,5 m erreichen. Der Grundriss der Kirche ist rechteckig und auf der östlichen Seite befindet sich ein Presbyterium. Diese Kirche, die als Kirche der Erscheinung des Herrn bekannt ist, wird in Ostrá Lúka im Verzeichnis der sog. Papst-Gebühren aus den Jahren 1332–1337 zum ersten Mal erwähnt.
c) Flur Gunda, Burgwall, undatiert. GPS-Koordinaten der ungefähren Mitte der Lage: N48 33.659; E19 03.822; die archäologische Begehung wurde am 29. 3. 2009 durchgeführt. In der Lage lassen sich noch heute Reste Wälle des Burgwalls im Gelände identifizieren. Sie erreichen eine Länge von ca. 700 m, das Ausmaß der Fläche des Burgwalls beträgt somit ca. 5 ha. Der Wall lässt sich im Gelände mit einer Breite von 6–7 m und einer Höhe bis zu 2 m eindeutig erkennen. Im Raum des Burgwalls wurden keine archäologischen Funde festgestellt.

d) Flur Majer Gunda, Kurie, Hochmittelalter/Neuzeit (15.–16. Jh.). GPS-Koordinaten der ungefähren Mitte der Flur: N48 33.781; E19 03.582; Die archäologische Begehung wurde am 29. 3. 2009 durchgeführt. Im Gelände sind folgende Elemente sichtbar: das Gebäude einer Kurie, ihre Kellerräumlichkeiten, die Befestigung wie auch die Ruinen der Wirtschaftsobjekte. Im Gelände der Kurie befinden sich heute ein Garten und ein Landhaus, dessen Besitzer sich nach Möglichkeiten um die Ruinen der Kurie kümmert. Die Lokalität „Gundafalwa" wird in den schriftlichen Quellen zum ersten Mal im Jahr 1422 erwähnt.
e) Flur Gunda - Lage nördlich des Meierhofs, Siedlung, Mittelalter. GPS-Koordinaten der ungefähren Mitte der Flur: N48 33.780; E19 03.087; Die archäologische Begehung wurde am 29. 3. 2009 durchgeführt. In der Lage befand sich zur Zeit der Begehung ein gepflügtes Feld, auf dem zwei mittelalterliche Scherben gefunden wurden: Boden und atypisches Fragment - beide lassen sich ungefähr in das Mittelalter datieren.
13. Banský Studenec (Bez. Banská Štiavnica), Flur Caniar, befestigte Siedlung, archäologische Grabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke, Äneolithikum - Badener Kultur. GPS-Koordinaten der ungefähren Mitte: N48 28.311; E19 00.082; Auf das Vorkommen der Funde in dieser Flur wurden die Mitarbeiter des Archäologischen Instituts der Slowakischen Akademie der Wissenschaften in Zvolen von Herrn J. Lupták aus Sása noch im Jahr 2006 aufmerksam gemacht. Bei der Grabung wurden insgesamt mehrere bewegliche archäologische Funde entdeckt - 542 Keramikfragmente und Stein. Es wurden keine unbeweglichen Funde entdeckt. Im Osten wird die Lage von einem gegenwärtig sichtbaren und ca. 1–1,5 m hohen Wall umgrenzt. Der Wall umgrenzt wahrscheinlich den damaligen Ort der Besiedlung. Auf Grund der typischen Verzierung, der Zusammensetzung der Keramikmasse und der Form der Ränder lassen sich die Funde in die Badener Kultur datieren.
14. Zvolenská Slatina (Bez. Zvolen), Flur Kobelovec, archäologische Grabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke, Äneolithikum - Badener Kultur. GPS-Koordinaten der ungefähren Mitte: N48 33.298 E19 15.374. Die archäologische Begehung wurde am 16. 5. 2009 durchgeführt. Im bewaldeten Teil des nördlichen Randes der Flur Kobelovci wurde eine kleine Menge des Keramikmaterials entdeckt. Es handelt sich um sieben Stücke der dicken mittelkörnigen Keramik mit einer Wanddicke von 7 bis 12 mm. Die Keramik war braun, wobei bei der Farbe mehrere Schattierungen festgestellt wurden. Auf drei Scherben befand sich die plastische Verzierung in Form von Grübchen und Quaderung. Die Keramik lässt sich in das Äneolithikum - Badener Kultur datieren.
15. Zvolen (Bez. Zvolen), Flur Bukovinka, Holz-Erde-Wall, archäologische Grabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke , undatiert. Die archäologische Begehung wurde am 20. 5. 2009 durchgeführt. Heute ist der Verlauf des Holz-Erde-Walls, der an einigen Stellen eine Höhe von 2,5 m erreicht, noch sichtbar. Er verläuft in nordöstlicher Richtung, ca. 150 m von den GPS-Koordinaten N48 32.384; E19 09.315 zu den GPS-Koordinaten N48 32.382 E19 09.379; Die Meereshöhe schwankt von 500 bis 507 m ü.d.M. Bei der Grabung wurden keine beweglichen archäologischen Funde entdeckt.
16. Zvolen (Bez. Zvolen), Flur Môťová, Siedlung, Zufallsfund, 8.–9. Jh. Heute ist die Lokalität von dem Stausee Móťová überschwemmt. GPS-Koordinaten: N48 33.437 E19 09.867. Auf die Existenz der Lokalität in diesem Raum machte im Frühling 2009 Herr H. Michalčík aufmerksam, der in der Zeit der Entleerung des Stausees im Jahr 2007 archäologische Funde sammelte. Aus der Fundstelle stammt ein Verband frühmittelalterlicher Keramik, in dem 55 Exemplare vertreten sind. Im Verband befinden sich Ränder, Hälse und Verzierung in Form der typischen slawischen Wellenlinie.
17. Zvolen (Bez. Zvolen), Flur Dokumentationszwecke, Mittelalter (?), Neuzeit (?). GPS-Koordinaten der Lage: N48 31.966; E19 05.611; Die archäologische Begehung wurde am 20. 5. 2009 durchgeführt. Die Geländekonfiguration - Geländewelle, höhere Anhäufung von Steinblöcken, künstlich angelegter See mit Trinkwasser zum Tränken von Tieren auf Reisen - belegen positiv die Möglichkeit der Existenz einer Station zum Rasten, Tränken und Füttern der Tiere in diesem Raum.

PRIESKUM V LIPTOVE *

Lucia B e n e d i k o v á – Martin B a r t í k

V roku 2009 sa vďaka špeciálnej vládnej dotácii pre Archeologický ústav SAV uskutočnilo pokračovanie systematického prieskumu Liptova v mikroregióne severných častí katastrov Kvačian, Liptovských

* Príspevok vznikol v rámci grantového projektu Agentúry VEGA č. 2/0117/12.

Matiašoviec a Liptovského Trnovca, ktorý začal prieskumnými aktivitami v roku 2005 v súvislosti s projektom „Ochrana a záchrana archeologických a historických pamiatok na území Slovenska ako integrálna súčasť európskeho kultúrneho dedičstva“. V roku 2005 bolo v priestore severne od polohy Liptovský Trnovec-Konislava (ktorá je známa výskytom mohýl z mladej doby bronzovej až doby halštatskej) objavené výšinné sídlisko s dokladmi o osídlení v dobe bronzovej, halštatskej, v období sťahovania národov?, v stredoveku? a v novoveku (poloha Nad Konislavou/kóta 950), ktoré bolo zamerané v roku 2007 (*Pieta/Benediková 2009*). V súvislosti s geodetickými prácami na tomto sídlisku sa na základe informácie miestneho občana preverili polohy v jeho širšom zázemí, ku ktorým existuje prístup pomerne širokou cestou, vysekanou na niektorých miestach do skaly. Vzhľadom na potenciál, ktorý sľubovali miesta po stranách tejto, zrejme starej furmanskej (vozovej) cesty, sa začal v roku 2007 systematický prieskum priestoru pozdĺž tejto cesty, ktorý bol v podstate (až na dve menej sľubné miesta) ukončený v roku 2009.

V roku 2007 sa navštívené polohy začali označovať číslami od 1. Na tento systém sa nadviazalo aj v roku 2009, kedy boli preverené polohy 7/2009–20/2009 v katastroch Kvačian, Liptovských Matiašoviec a Liptovského Trnovca (obr. 8: 1).

Z polôh navštívených v roku 2009 bola väčšina negatívna na archeologické nálezy, resp. na archeologické terénne reálie (Liptovský Trnovec - Liptovské Matiašovce, poloha 7/2009, Liptovský Trnovec - polohy 9/2009, 10/2009–15/2009; Kvačany-polohy 16/2009–19/2009). Poloha 20/2009 (kopec Meštrová) v katastri Kvačian je síce negatívna na archeologické nálezy, no jej vrcholová plošina pôsobí strategicky i konfiguračne pozitívne pri uvažovaní o možnom využití v minulosti. Vrcholová vrstevnica dokonca vytvára dojem nízkeho pozostatku valového opevnenia. Prieskum detektorom kovov, ani preverovanie poškodeného terénu (vývrate) však nepriniesol žiadne archeologické nálezy. Polohu považujeme v súčasnosti za negatívnu z hľadiska archeologických reálií, no potenciálne je potrebné ju sledovať v prípade umelých zásahov do terénu, ktoré by teoreticky dávalo možnosť nálezu archeologicky zaujímavých predmetov.

Jedinou, z archeologického hľadiska skutočne pozitívnou polohou, je poloha 8/2009 v katastri Liptovského Trnovca.

L i p t o v s k ý T r n o v e c (okr. Liptovský Mikuláš), poloha 8/2009, 1025 m n. m., prieskum, ojedinelý nález, doba rímska neskorá ?/sťahovanie národov ? Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Na svahu pod skalnou puklinou („jaskynkou“) vo vápencovou brale nad starou cestou bol pomocou detektora kovov objavený železný kruh zlomený na dve časti (obr. 8: 2).

O p i s n á l e z u

Železný kruh nájdený v dvoch zlomkoch, scelený pri konzervácii, s prekrývajúcimi sa koncami; vonkajší priemer 140 mm, vnútorný priemer 127 mm; vyrobený z tyčinky so štvorhranným až oválnym prierezom, hrúbka tyčinky max. 7 x 6 mm, min. 5 x 4 mm; konce kruhu mierne sploštené a roztepané do plochého ukončenia (6,5 x 1,5 mm); na jednom konci je jasne rozpoznateľné ovinutie tyčinky tenkým pásikom, zrejme tiež železným, resp. vyrobeným z iného kovu; na druhom konci je vytiahnuté očko zachované len z jednej polovice; v mieste vytiahnutia jednej strany očka sú na boku tyčinky tri priečne krátke zárezy; jeden sploštený koniec a druhý koniec s očkom zrejme tvorili nejaký uzatvárací mechanizmus (na sploštenom konci mohol byť háčik); na niekoľkých miestach na tele kruhu sú tiež badateľné zvyšky ovinutia (ako na jednom z koncov), pôvodne bol pravdepodobne ovinutý celý kruh.

Železný kruh sa dá považovať za nákrčník. Presné analógie k predmetu sa nepodarilo nájsť. Vzdialene ho pripomínajú bronzové nákrčníky s očkom a háčikom z kastelov Saalburg a Zugmantel, ktoré majú bočnú stranu očka zdobenú krátkymi zárezmi a sú na koncoch, resp. aj v iných častiach kruhu ovinuté drôtom; boli však vyrobené z tyčinky oválneho/okrúhleho prierezu (*Beckmann 1981*, 16–18, Taf. 4). Ich datovanie sa pohybuje od 3. do začiatku 5. stor. n. l. (*Beckmann 1981*, 16).

Priestor polohy 8/2009 sa vzhľadom na terénnu konfiguráciu aj na nález železného kruhu, ako aj vzhľadom na pravdepodobnú archeologickú lokalitu nad tu opisovanou polohou (poloha 2/2007–2008 na severozápadnom výbežku kopca Opálenica v katastri Liptovského Trnovca; *Benediková 2009*) dá považovať za oblasť v minulosti využívanú človekom. Na základe doterajších poznatkov nie je možné datovať polohu 2/2007–2008, a ojedinelý nález kruhu v polohe 8/2009 tiež nedovoľuje bližšie sa vyjadriť k charakteru využitia tohto priestoru.

L i t e r a t ú r a

Beckman 1981 – Ch. Beckmann: Arm- und Halsringe aus den Kastellen Feldberg. Saalburg und Zugmantel. Saalburg Jahrbuch XXXVII, 10–22.

Benediková 2009 – L. Benediková: Liptovský Trnovec-Opálenica (SZ výbežok). Nepublikovaná NS č. 16755/09, AÚ SAV. Nitra.
Pieta/Benediková 2009 – K. Pieta/L. Benediková: Liptovské Matiašovce-Nad Konislavou/kóta 950. Nepublikovaná NS č. 16757/09, AÚ SAV. Nitra.

BEGEHUNG IN LIPTOV. Im Jahr 2009 wurde die Fortsetzung der systematischen Begehung von Liptov in der Mikroregion der nördlichen Teile der Kataster von Kvačany, Liptovské Matiašovce und Liptovský Trnovec durchgeführt. Die Untersuchung fing in Form von Begehungen im Jahr 2005 auf der Höhensiedlung Liptovský Trnovec-Nad Konistlavou/Kote 950 an. Im Zusammenhang mit geodätischen Arbeiten auf dieser Siedlung wurden Fluren in ihrer breiteren Umgebung untersucht, zu denen eine ziemlich breite und wahrscheinlich alte Straße führte, die an einigen Stellen aus den Felsen ausgemeißelt war.
Im Jahr 2007 wurden die besuchten Flächen mit den Nummern ab 1 bezeichnet. An dieses System knüpfte man auch im Jahr 2009 an, als die Fläche 7/2009–20/2009 in den Katastern von Kvačany, Liptovské Matiašovce und Liptovský Trnovec untersucht wurden (Abb. 8: 1).
Im Jahr 2009 wurde der Großteil der untersuchten Fläche aus der Sicht der archäologischen Funde bzw. der archäologischen Geländerealien als negativ bezeichnet (Liptovský Trnovec - Liptovské Matiašovce, Flur 7/2009, Liptovský Trnovec-Lagen 9/2009, 10/2009–15/2009; Kvačany-Lagen 16/2009–19/2009). Die Lage 20/2009 (Berg Meštrová) im Kataster von Kvačany kann gegenwärtig auch für negativ gehalten werden. Die Lage weist zwar interessante Geländekonfigurationsmerkmale auf, es wurden jedoch keine archäologischen Funde entdeckt.
Aus der Sicht der Archäologie gehört zu der einzigen wirklich positiven Lage die Lage 8/2009 im Kataster von Liptovský Trnovec, wo auf dem Hang unter dem Felsenbruch im Kalkkliff über der alten Straße ein in zwei Teile gebrochener Eisenring gefunden wurde (Abb. 8: 2). Der Eisenring kann für einen Halsring gehalten werden. Es konnten zwar keine genauen Analogien gefunden werden, aber dem Fund sind Bronzehalsringe mit Öse und Haken aus den Kastellen Saalburg und Zugmantel ähnlich, deren Datierung zwischen dem 3. und dem Beginn des 5. Jh. u. Z. schwankt.
Der Raum der Lage 8/2009 kann angesichts der Geländekonfiguration und des Fundes eines Eisenringes wie auch angesichts der wahrscheinlichen archäologischen Fundstelle über der hier beschriebenen Lage (Liptovský Trnovec-Opálenica (nordwestlicher Ausläufer)/Lage 2/2007–2008) für einen Raum gehalten werden, der in der Vergangenheit von Menschen genutzt wurde. Die bisherigen Erkenntnisse erlauben uns nicht, den Charakter dieses Raumes näher zu definieren.

VÝSKUM V LIPTOVSKEJ MARE *

Lucia B e n e d i k o v á – Bohuslav Š e b e s t a

L i p t o v s k á S i e l n i c a (okr. Liptovský Mikuláš), poloha R y b n í k y, sídlisko L i p t o v s k á M a r a II, 617–625 m n. m., systematický výskum, sídlisko, doba laténska stredná a neskorá, doba rímska staršia, uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Výskum v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare II v roku 2009 nadviazal na výskumy v rokoch 2004, 2005 a 2008 (*Benediková a kol. 2007*, 40–49; *Benediková/Šebesta 2011*, 65) a realizoval sa z prostriedkov špeciálnej vládnej dotácie pre Archeologický ústav SAV. Výskum sa uskutočnil na vytýčenej ploche 3 so základným rozmerom 10 x 15 m, ktorý sa, kvôli výrazným zosuvom profilov, rozšíril v roku 2008 a následne mierne upravil v roku 2009 na max. rozmer 12 x 16,5 m (obr. 9). Výskum sa z kapacitných dôvodov pracovných síl podmienených finančnými prostriedkami po prvotnom začistení celej plochy obmedzil na 3 štvorce (areál A/1a, 1b, areál B/2a, s presahom do SZ časti štvorca 2b), každý so základným rozmerom 5 x 5 m (max. rozmery štvorcov – v závislosti od línie profilu - boli 6 x 5 m, resp. 6 x 6 m). Skúmaná plocha tak dostala tvar písmena L.

Podobne ako v minulej sezóne sú v západnej a v juhozápadnej časti plochy (areál A) rozoznateľné dva výrazné kontexty - jeden je reprezentovaný drobnotvarou deštrukciou a deštrukciou z väčších kameňov (ktoré boli začistené už v minulom roku), presahujúcimi do areálu B; druhý reprezentovaný tmavou vrstvou (jej vrchná časť bola tiež zachytená už na konci sezóny 2008), ktorá siaha aj pod kamennú

* Príspevok vznikol v rámci grantového projektu Agentúry VEGA č. 2/0117/12.

deštrukciu. Z terénnej situácie sa tieto dva výrazné kontexty javia ako dva horizonty, bude však potrebné preveriť keramiku a následne určiť ich chronologický vzťah. Podľa predbežného datovania (hrubé prezretie keramiky v priebehu výskumu) sa zdá, že minimálne úplný spodok kultúrneho súvrstvia by mohol zodpovedať strednej dobe laténskej. V takom prípade by zistenie z minulej sezóny o datovaní deštrukcie v areáli A do záveru strednej a na začiatok neskorej doby laténskej zodpovedalo aj faktom získaným v tomto roku.

V štvorci pri hlavnom severozápadnom profile pôvodnej plochy 3 (štvorec 2a v areáli B, skúmaný aj s priľahlou časťou štvorca 2b v kvadrantoch 1–5/f–h) je stratigrafická situácia zložitejšia. Na základe analýzy priebehu kontextov a vrstiev na hlavných profiloch plochy i na profiloch rezov archeologickými situáciami sa dajú rozlíšiť 2–4 horizonty (stavebných fáz?/stavebných horizontov?/chronologických horizontov?) datovateľné (zhora) od neskorej doby laténskej (možno ešte staršej doby rímskej?) po strednú dobu laténsku. Najmladším, v roku 2009 odkrytým horizontom by boli zvyšky kamennej deštrukcie tesne pri hlavnom severozápadnom profile plochy 3. Druhým by bolo súvrstvie z prelomu strednej a neskorej doby laténskej (drobnotvará deštrukcia pokračujúca z areálu A). S jedným z týchto dvoch horizontov by súvisela kamenná deštrukcia s prepálenými kameňmi a s mazanicou v juhovýchodnej časti štvorca 2a mierne presahujúca aj do susedných štvorcov (2b, 3a, 3b). Pod druhým horizontom leží tretí, reprezentovaný kontextmi s tmavohnedou výplňou, na viacerých miestach plochy premiešanou s uhlíkmi (hnedé až tmavohnedé fľaky rôznych odtieňov). K najspodnejšiemu horizontu by patrili práve najspodnejšie úrovne kultúrnych vrstiev na lokalite, ktoré tiež reprezentuje hnedá hlina, no tu už premiešaná s mastnou ílovitou hlinou, čiže s hlinou podložia. V areáli B sa odkryli aj dva, svojím charakterom od iných odlišné kontexty. V obidvoch prípadoch išlo o pomerne hlboké jamy s kruhovým/oválnym pôdorysom vykopané až do ílovitého podložia. Tieto jamy (jedna - mladšia než prvý opísaný horizont - mala hĺbku vyše 1,2 m, druhá - staršia než tretí horizont - bola hlboká cca 0,8 m od úrovne zachytenia) zrejme súvisia so snahou odviesť vodu od obytných či hospodárskych budov, vzhľadom na to, že sa nachádzame na lokalite s nepriepustným ílovitým podložím, kde riešenie odizolovania priestorov od spodnej vody bolo nevyhnutnosťou. S podobnou snahou zrejme súvisí dláždenie za hranicou objektu v západnom rohu plochy 3 (odkryté v minulej sezóne), ako aj podobné dláždenia známe z výskumu plochy 2, rovnako v polohe Liptovská Mara II.

V prípade variantu, kedy by aj v areáli B existovali iba dva horizonty, by mladší reprezentovali prvé dva a starší druhé dva horizonty z prvého variantu, čo by zodpovedalo aj situácii v areáli A. Ako bolo konštatované pre areál A, aj pre areál B je potrebná podrobná analýza keramiky v úzkej nadväznosti na analýzu stratigrafickej situácie za využitia GIS-ových prístupov a modelácií.

V roku 2009 sa získalo menšie množstvo materiálu než v roku 2008, najmä ak porovnávame počet prírastkových čísel keramiky (60 prírastkových čísel) a zvieracích kostí (51 prírastkových čísel). V porovnaní s minulou sezónou je vyšší počet rastlinných zvyškov (68 prírastkových čísel). Počet drobných predmetov je o niečo nižší než v sezóne 2008 (47 prírastkových čísel), a opäť je medzi nimi nápadný výskyt kamenných nástrojov (žarnovy, otĺkače, roztierače, osličky).

V roku 2009 bola plocha 3 (pri zmenšenom rozmere) úspešne doskúmaná a zasypaná mechanizmom, čím bol terén uvedený takmer do stavu pred výskumom.

Za štyri sezóny výskumu sa ukázala vhodnosť aplikovania metódy výskumu a dokumentovania plochy prostredníctvom kontextov. Tieto zabezpečili možnosť detailného „rozobratia" prítomných kultúrnych vrstiev a objektov, ktoré sa ukazuje ako prínosné vzhľadom na zložitú terénnu situáciu.

Je pravdou, že použitá metóda výskumu bude prácnejšia na záverečné spracovanie (vytvorenie vhodných relačných databáz, digitalizácia a analýza všetkých podkladov v prostredí GIS), no určite prinesie výsledky, ktoré výrazne prispejú k dopracovaniu či prepracovaniu (v každom prípade k väčšiemu množstvu detailov) relatívno-chronologickej sekvencie keramiky (a tým aj relatívnej, v prípade dostupných finančných prostriedkov na C14 datovanie organického materiálu - zvieracích kostí - aj absolútnej chronológie) v horskom prostredí severného Slovenska.

L i t e r a t ú r a

Benediková a kol. 2007 – L. Benediková/B. Kovár/O. Makýš/K. Pieta: Výskum a pamiatková obnova v Liptovskej Mare v rokoch 2004 a 2005. AVANS 2005, 2007, 40–49.

Benediková/Šebesta 2011 – L. Benediková/ B. Šebesta: Výskum v Liptovskej Mare v roku 2009. AVANS 2008, 2011, 65.

GRABUNG IN LIPTOVSKÁ MARA. Liptovská Sielnica (Bez. Liptovský Mikuláš), Flur Rybníky, Siedlung Liptovská Mara II, 617–625 m ü. d. M., systematische Grabung, Siedlung, mittlere und späte

Latènezeit, ältere Römerzeit, Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die Grabung in Liptovská Sielnice-Liptovská Mara II im Jahr 2009 knüpfte an die Grabungen in den Jahren 2004, 2005 und 2008 auf der abgesteckten Fläche 3 mit den Grundausmaßen 10 x 15 m an. Die Grundausmaßen verbreiteten sich im Jahr 2008 und anschließend im Jahr 2009 wegen des ausgeprägten Rutschens von Profilen und erreichten die max. Ausmaße von 12 x 16,5 m (Abb. 9). Die Grabung wurde aus Kapazitätsgründen von Arbeitskräften bedingt durch die finanziellen Mittel nach dem ersten Verputzen der ganzen Fläche nur auf drei Quadrate eingeschränkt (Gelände A/1a, 1b, Gelände B/2a mit der Überschreitung in den nordwestlichen Teil 2b). Im westlichen und südwestlichen Teil der Fläche (Gelände A) sind zwei ausgeprägte Kontexte erkennbar - der eine wird durch eine kleine Destruktion und eine Destruktion aus größeren Steinen repräsentiert, die in das Gelände B überschreiten; der zweite Kontext wird durch eine dunkle Schicht repräsentiert, die auch unter der steinernen Destruktion vorhanden ist. Aus der Sicht der Geländesituation scheinen diese zwei ausgeprägten Kontexte zwei Horizonte zu sein, es wird jedoch notwendig sein, die Keramikfunde zu überprüfen und anschließend ihre chronologische Beziehung zu bestimmen. Der vorläufigen Datierung nach (oberflächliche Untersuchung der Keramik im Laufe der Grabung) scheint uns, dass mindestens die absolut untere Schicht der Kulturschichten der mittleren Latènezeit entsprechen könnte. Dieser Datierung würde auch die vorläufige Datierung (aus der Saison 2008) der Destruktionen im Gelände A in das Ende der mittleren und an den Anfang der späten Latènezeit entsprechen. Im Quadrat bei dem nordwestlichen Hauptprofil der ursprünglichen Fläche 3 (Quadrat 2a im Gelände B, untersucht auch mit dem anliegenden Teil des Quadrats 2b) ist die stratigraphische Situation komplizierter. Auf Grund der Analyse des Verlaufs der Kontexte und Schichten lassen sich 2–4 Horizonte unterscheiden, die (von oben) von der späten Latènezeit (vielleicht noch in die ältere Römerzeit?) bis zur mittleren Latènezeit datierbar sind. Den jüngsten freigelegten Horizont stellen die Reste der steinernen Destruktion direkt beim nordwestlichen Hauptprofil der Fläche 3 dar. Den zweiten Horizont würde die Schichtengruppe von der Wende der mittleren und späten Latènezeit darstellen (kleine aus dem Gelände A fortsetzende Destruktion). Unter dem zweiten Horizont liegt der dritte Horizont, den Kontexte mit dunkelbrauner Verfüllung darstellen, die an mehreren Stellen der Fläche mit Holzkohlenstückchen durchmischt sind. Zu dem untersten Horizont würden eben die untersten Schichten der Kulturschichten auf der Fundstelle gehören, die auch braune Erde repräsentiert, wobei sie hier mit fettiger lehmiger Erde, d.h. mit der Erde vom Untergrund, durchmischt ist. Im Gelände B wurden auch zwei Kontexte freigelegt, die sich durch ihren Charakter von den anderen Kontexten sehr unterscheiden. In beiden Fällen handelte es sich um ziemlich tiefe Gruben mit kreisförmigem/ ovalem Grundriss, die bis zum lehmigen Untergrund ausgegraben wurden. Diese Gruben hängen wahrscheinlich mit den Bemühungen der Menschen zusammen, aus den Wohn- bzw. Wirtschaftsräumen Wasser abzuführen, weil sich die Fundstelle auf einem lehmigem Untergrund befindet, wo die Räume von dem Grundwasser isoliert werden mussten. Im Fall der Variante, wenn auch im Gelände B nur zwei Horizonte existieren würden, würden den jüngeren Horizont die ersten zwei und den älteren Horizont die weiteren zwei Horizonte repräsentieren, was auch der Situation im Gelände A entsprechen würde. Wie schon für das Gelände A konstatiert wurde, ist auch für das Gelände B eine ausführliche Analyse der Keramikfunde notwendig. Diese Analyse sollte in Anknüpfung an die Analyse der stratigraphischen Situation mit den GIS-Zugängen und -modulierungen durchgeführt werden.

Im Jahr 2009 wurde eine kleinere Menge von Material als im Jahr 2008 entdeckt, besonders wenn die Anzahl der Zuwachsnummern der Keramik und der Tierknochen verglichen werden. Im Vergleich zur letzten ist die Anzahl der pflanzlichen Reste höher. Die Anzahl der Kleingegenstände ist etwas niedriger als in der Saison 2008 und ziemlich auffällig ist unter den Kleingegenständen das Vorkommen von Werkzeugen aus Stein (Mahlsteine, Schlagsteine, Quetschsteine, Wetzsteine).

Im Jahr 2009 wurde die Fläche 3 (bei einem kleineren Ausmaß) erfolgreich zu Ende untersucht und mit Schwermechanismen verschüttet, wodurch das Gelände in einen Zustand wie vor dem Anfang der Grabung gebracht wurde.

Aus der vierten Saison erwies sich die Methode der Grabung und Dokumentierung der Fläche mit Hilfe der Kontexte als geeignet. Die verwendete Methode der Grabung wird höhere Ansprüche an die abschließende Bearbeitung stellen, sie bringt jedoch solche Ergebnisse, die bei der Bearbeitung bzw. Überarbeitung der relativ-chronologischen Sequenz der Keramik im Gebirgsmilieu der Nordslowakei helfen werden.

VÝSKUM NOVOVEKÉHO CINTORÍNA V OBCI NESVADY *

Mário Bielich

N e s v a d y (okr. Komárno), i n t r a v i l á n, záchranný výskum, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Počas výstavby bytového domu v obci Nesvady boli v základových ryhách novostavby zachytené narušené hroby novovekého cintorína, ktorý sa objavuje ešte na mapách zo 70. rokov 20. stor. (obr. 10: 1). Potom došlo k začiatku ťažby piesku na kalvárií v strede dediny a polovica kopca bola odťažená. V súčasnosti sa na predmetnom mieste nachádza futbalové ihrisko a bytové domy, ktoré sa postupne dobudovávajú. Postupne sme preskúmali deväť narušených hrobov (obr. 10: 2), ktoré boli zahĺbené do žltej sprašovitej vrstvy. Kostrové pozostatky sa nachádzali v rakvách (obr. 10: 3, 4). Hroby mali orientáciu S–J a boli usporiadané do radov. Z preskúmaných hrobov nepochádzajú žiadne drobné predmety. Cintorín vznikol v priebehu 18. stor. V súčasnosti sa hroby nachádzajú len na vrchole kopca, kde končí krížová cesta. Južná strana kopca je vyťažená a zničená. Skúmané hroby tvoria južnú hranicu pochovávania na tomto cintoríne.

GRABUNG DES NEUZEITLICHEN FRIEDHOFS IN DER GEMEINDE NESVADY. Nesvady (Bez. Nové Zámky), Flur Gemeindegebiet, Rettungsgrabung, Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Beim Bau eines Wohnhauses in der Gemeinde Nesvady wurden in den Grundmauerrillen des Neubaus beschädigte Gräber eines neuzeitlichen Friedhofs entdeckt, der noch auf den Karten aus den 70 Jahren des 20. Jh. vorhanden ist (Abb. 10: 1). Später wurde auf dem Kalvarienberg in der Mitte des Dorfs Sand gefördert und die Hälfte des Berges wurde abbaggert. Heute befinden sich an dem Ort ein Fußballplatz und Wohnhäuser, die langsam gebaut werden. Es wurden allmählich 9 beschädigte Gräber untersucht (Abb. 10: 2), die in eine gelbe Lössschicht eingelassen waren. Die Skelettüberreste befanden sich in Särgen (Abb. 10: 3, 4). Die Gräber wiesen die Orientierung N–S auf und waren in Reihen angeordnet. Aus den untersuchten Gräbern stammen keine Kleingegenstände. Der Friedhof entstand im Laufe des 18. Jh. Heute befinden sich nur auf dem Gipfel des Berges Gräber, wo der Kreuzweg endet. Die Südseite des Bergs ist abgebaggert und zerstört. Die untersuchten Gräber stellen die südliche Grenze der Bestattungen auf diesem Friedhof dar.

VÝSKUM V OKOLÍ KOSTOLA SV. BARTOLOMEJA V PRIEVIDZI **

Mário Bielich

P r i e v i d z a (okr. Prievidza), K o s t o l s v. B a r t o l o m e j a, záchranný výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický výskum Kostola sv. Bartolomeja v Prievidzi si vyžiadala komplexná rekonštrukcia vonkajšej fasády, pri ktorej sa pristúpilo aj k drenáži obvodových múrov. Okolo celého kostola bola vykopaná ryha 50 cm široká s rôznou hĺbkou (obr. 11: 1). Pri severnom múre veže v styku s hlavnou loďou sme zachytili narušený hrob, ktorý pokračuje pod telesom veže (obr. 11: 2). Pochovaný bol uložený na chrbte, pričom pravú ruku mal na skríženú v dolnej časti brušnej dutiny (obr. 11: 3). Kostol vznikol na konci 14. stor. Hrob pochádza pravdepodobne zo staršieho pohrebiska alebo cintorína, ktorý sa tu nachádzal ešte pred výstavbou. Geofyzikálny prieskum interiéru nepotvrdil základy staršej stavby pod súčasným kostolom. V hrobe sa nenachádzala žiadna výbava, ktorá by pomohla pri datovaní. Hrobová jama je v superpozícií s kostolnou vežou. Na haldách v okolí hrobu sa nachádza väčšie množstvo ľudských kostí, nepodarilo sa však identifikovať žiadny ďalší hrob. V okolí kostola prebehlo niekoľko stavebných úprav bez archeologického výskumu. Základový odstup sa nachádza 1,6 m od súčasného povrchu pri hlavnom vchode do kostola. V ryhách vo východnej časti kostola sme nezachytili žiadne zvyšky ľudských kostí. Výskum priniesol hlavne nálezy novovekej keramiky v suťových zásypoch v okolí kostola. Prípadné

* Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

** Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

stavebné práce v okolí kostola si vyžadujú archeologický výskum, aby sa podarilo zachytiť ďalšie hroby z pohrebiska prípadne príkostolného cintorína.

GRABUNG IN DER UMGEBUNG DER KIRCHE DES HL. BARTHOLOMÄUS IN PRIEVIDZA. Prievidza (Bez. Prievidza), Flur Kirche des hl. Bartholomäus, Rettungsgrabung, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.
Die archäologische Grabung der Kirche des hl. Bartholomäus in Prievidza wurde durch eine komplexe Rekonstruktion der Außenfassade ausgelöst, bei der auch die Dränage der Umfassungsmauern durchgeführt wurde. Um die ganze Kirche wurde eine 50 cm breite Rille mit unterschiedlichen Tiefen ausgegraben (Abb. 11: 1). Bei der nördlichen Mauer des Turms wurde im Berührungspunkt mit dem Hauptschiff ein beschädigtes Grab entdeckt, das unter dem Turmkörper fortsetzt. Der Bestattete lag am Rücken, wobei sein rechter Arm im unteren Teil des Bauchs angewinkelt war (Abb. 11: 3). Die Kirche entstand am Ende des 14. Jh. Das Grab stammt wahrscheinlich aus einem älteren Gräberfeld oder aus einem Friedhof, der sich hier noch vor den Bauarbeiten befand. Bei der geophysikalischen Untersuchung des Interieurs wurden die Grundmauern eines älteren Bauwerks unter der gegenwärtigen Kirche nicht bestätigt. Im Grab befand sich keine Ausstattung, die bei der Datierung geholfen hätte. Die Grabgrube liegt in der Superposition mit dem Kirchturm. Auf den Halden in der Umgebung des Grabes befindet sich eine größere Menge von Menschenknochen, es konnte jedoch kein weiteres Grab identifiziert werden. In der Umgebung der Kirche wurden ein paar Bauarbeiten ohne archäologische Grabung durchgeführt. Der Grundmauerabstand befindet sich 160 cm von der gegenwärtigen Oberfläche beim Haupteingang in die Kirche. In den Rillen im östlichen Teil der Kirche wurden keine Reste von Menschenknochen erfasst. Die Grabung brachte besonders Funde der neuzeitlichen Keramik in den Schuttverschüttungen in der Umgebung der Kirche hervor. Im Fall von Bauarbeiten in der Umgebung der Kirche ist auch eine archäologische Grabung notwendig, um weitere Gräber aus dem Gräberfeld bzw. aus dem Friedhof bei der Kirche erfassen zu können.

STREDOVEKÉ NÁLEZY Z OBCE VEĽKÉ ZÁLUŽIE *

Mário Bielich

Veľké Zálužie (okr. Nitra), Ulica Rínok, p. č. 484/64, záchranný výskum, vrcholný stredovek 12.–13. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Počas výstavby rodinného domu pána Audyho na ulici Rínok vo Veľkom Záluží pri Nitre, bolo v základoch vykurovacieho systému zachytené päť narušených archeologických objektov (obr. 12: 1, 2). Archeologické objekty boli zdokumentované iba v profiloch a bol z nich vybratý črepový materiál. Ide o sídliskové jamy z obdobia vrcholného stredoveku (12.–13. stor.). Prvá písomná zmienka o obci Veľké Zálužie je z druhej polovice 13. stor., z roku 1261, kde sa spomína ako majetok veľmoža Abu v chotári Bábu. Tu sa spomína Veľké Zálužie ako „terra Wylak" a je písomne najstarším doloženým názvom obce. Nálezy z tohto obdobia boli objavené ešte vo farskej záhrade a na Ulici Rínok. Stavebné práce v okolí kostola a na ulici Rínok si vyžadujú archeologický výskum.

Opis keramiky
Fragment horného okraja hrncovitej nádoby (priemer 16cm), na pleciach nádoby je zachytená rytá obežná línia, farba hliny v lome je dvojfarebná zvnútra červená zvonka sivá, hlina obsahuje minerálne štruktúry, povrch nádoby je sivo- hnedý, datovanie: 12.–13. stor. (obr.12: 3); fragment horného okraja hrncovitej nádoby (priemer 18 cm), farba hliny v lome je sivá zvnútra a červená zvonka, povrch nádoby je hnedo-sivý, hlina obsahuje minerálne štruktúry, datovanie: 12.–13. stor. (obr.12: 4); fragment z tela hrncovitej nádoby, výzdobu tvoria ryté obežné línie jednohrotým nástrojom, farba hliny v lome je sivá, hlina obsahuje minerálne štruktúry, datovanie 12.–13. stor.

MITTELALTERLICHE FUNDE AUS DER GEMEINDE VEĽKÉ ZÁLUŽIE. Veľké Záluzie (Bez. Nitra), Flur: Rínok Straße, Parzelle-Nr. 484/64, Rettungsgrabung, Hochmittelalter 12.–13. Jh. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

* Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska", Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ".

Beim Bau eines Einfamilienhauses von Herrn Audy in der Rínok Straße in Veľké Zálužie bei Nitra, wurden in den Grundmauern des Heizungssystems fünf beschädigte archäologische Objekte gefunden. Die archäologischen Objekte wurden nur in den Profilen dokumentiert und aus den Objekten wurde das Scherbenmaterial herausgenommen. Es handelt sich um Siedlungsgruben aus der Zeit des Hochmittelalters (12.–13. Jh.).

LOKALITY ZAMERANÉ GEODETICKY V ROKU 2009 *

Elena B l a ž o v á – Martin B a r t í k

V roku 2009 sme realizovali geodetické merania na 17 lokalitách Slovenska a viacerých polohách realizovaných výskumov na trase dialnice R1. Terénna aktivita bola okolo 64 dní. Väčšina lokalít bola skúmaná vrámci investičných akcií, časť z grantových prostriedkov.

Systematická geodetická prospekcia sa uskutočnila na Pustom Hrade v časti Dolný hrad. Všetky merania boli vykonané podrobnou tachymetrickou metódou z bodov polygónových ťahov. Pri všetkých lokalitách už bola použitá metóda polohového a výškového pripojenia na body štátnej siete.

Pri lokalitách skúmaných na miestach budúcich investičných zámerov boli lokality pripájané na body projektovej dokumentácie dodané investorom, na ostatných sa pripojenie realizovalo metodou GPS-prístrojom Pro Mark 3. Údaje zozbierané týmto systémom boli následne vyhodnotené postprocesingom - vyrovnaním s použitím údajov SKPOS.

Väčšinu výstupov tvoria polohopisné plány s interpretáciou výškopisu v požadovanej forme.

V závere pripájam zoznam meraných lokalít s identifikáciou na mape SR (obr. 13) a terénne modely Bošáca - Dolné Sŕnie - Hradisko (obr. 14: 1) a z lokality Pustý Hrad (obr. 14: 2).

1	Banská Bystrica	zameranie výskumu
2	Bojná	zameranie výskumu
3	Cinobaňa	zameranie výskumu
4	Dolmé Srnie	zameranie hradiska
5	Hviezdoslavov	zameranie výskumu
6	Komárno	zameranie geof. prieskumu
7	Krnča	zameranie geof. prieskumu
8	Lipt. Mara	zameranie výskumu
9	Lužianky - Sconto	zameranie výskumu
10	Nitra - galéria	zameranie výskumu
11	R1 - Nitra - Kynek	zameranie výskumu
12	R1 - Beladice	zameranie geof. prieskumu
13	R1 - Nitra - Dolné Krškany	zameranie výskumu
14	R1 - Nitra - Lukov Dvor	zameranie výskumu
15	R1 - Nitra - Mikov Dvor	zameranie geof. prieskumu
16	R1 - Nitra - Mlynárce	zameranie výskumu
17	R1 - Pohranice	zameranie výskumu
18	R1 - Selenec	zameranie geof. prieskumu
19	R1 - Veľké Janíkovce	zameranie výskumu
20	Santovka	zameranie výskumu
21	Socovce	zameranie výskumu
22	Stupava	zameranie výskumu
23	Topoľčany	zameranie výskumu

* Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

24	Zohor	zameranie výskumu
25	Zvolen - Pustý Hrad	zameranie výskumu
26	Žiar nad Hronom	zameranie výskumu

GEODÄTISCH VERMESSENE FUNDSTELLEN IM JAHR 2009. Im Jahr 2009 wurden geodätische Messungen auf 17 Fundstellen in der Slowakei und in mehreren Lagen der durchgeführten Grabungen an der Autobahn R1 durchgeführt. Die Aktivitäten im Gelände dauerten 64 Tage. Die Mehrheit der Fundstellen wurde im Rahmen der Investitionsaktivitäten untersucht, ein Teil der Aktivitäten wurde aus Förderungen finanziert.
Eine systematische geodätische Prospektion wurde in Pustý Hrad im Teil Dolný hrad durchgeführt.
Alle Messungen wurden mit der tachymetrischen Methode aus Punkten der polygenen Züge durchgeführt. Bei allen Fundstellen wurde die Methode des Anschlusses der Lagen und Höhen an die Punkte der staatlichen Netzes verwendet.
Bei den Fundstellen, die auf den Stellen von zukünftigen Investitionsvorhaben untersucht wurden, wurden die Fundstellen an die Punkte der Projektdokumentation des Bauherrn angeschlossen. Bei den anderen Fundstellen wurde der Anschluss mit dem GPS-Gerät Pro Mark 3 durchgeführt. Die mit diesem System angesammelten Daten wurden durch Postprocessing ausgewertet - Abgleich mit der Verwendung der SKPOS-Daten.
Die meisten Reporte stellen Situationspläne mit der Interpretation der Höhendarstellung in der gewünschten Form dar.
Am Schluss führe ich eine Liste der vermessenen Fundstellen mit der Identifikation auf der Karte der Slowakischen Republik (Abb. 13) und Geländemodelle Bošáca - Dolné Sŕnie - Hradisko (Abb. 14: 1) und aus der Fundstelle Pustý Hrad (Abb. 14: 2) an.

TERÉNNE AKTIVITY KATEDRY ARCHEOLÓGIE FF UKF V NITRE

Zuzana B o r z o v á – Noémi P a ž i n o v á

Katedra archeológie FF UKF v roku 2009 uskutočnila štrnásť archeologických výskumov, z toho šesť s pozitívnym výsledkom:

1. K o m á r n o (okr. Komárno), intravilán, archeologický výskum, novovek;
a) V e ľ k ý r a d 5, parcela č. 8006/1, novoveká kultúrna vrstva.

Výskum bol vyvolaný realizáciou novostavby *Stanice technickej kontroly* a uskutočnil sa v miestach, ktoré boli priamo vymedzené pre stavbu. Sledovali sa výkopy základových rýh, pätiek a dvoch pracovných jám. HĺbkA výkopu rýh a pätiek bola max. 0,8 m, veľká pracovná jama siahala do hĺbky 1,6 m a malá pracovná jama do hĺbky 1,3 m. Podložie sa nachádzalo v hĺbke 0,4–0,5 m od súčasného povrchu terénu. V profiloch vykopaných rýh, pätiek a jám boli zachytené novoveké vrstvy z druhej polovice 20. stor., ktoré pozostávali zo štrku, piesku, makadamu, zmiešaných miestami i s väčšími kameňmi a tehlovinou.

b) u l. L o d n á 2, parcela č. 1479/4, 1445/2, novovek, mestská zástavba. Záchranný výskum bol vyvolaný výstavbou *Obytného súboru JAZZY garden.* Práce v teréne pozostávali zo sledovania zemných prác a dokumentovania zistených archeologických situácií. Stavebná jama kopírovala plochu obytného komplexu. Podľa projektovej dokumentácii boli pod stavbou naplánované: podzemná garáž, sklady a pivnice. HĺbkA stavebnej jamy bola 2,5–2,8 m pod súčasnú úroveň terénu. V rámci výskumu bolo zdokumentované kultúrne súvrstvie výrazné predovšetkým v západnej časti resp. v západnom profile stavebnej jamy. Vyzbierané keramické nálezy datujú súvrstvie do obdobia 20. stor. Na ploche boli zachytené aj stavebné stojace prvky svedčiace o prítomnosti obytných alebo iných stavieb v minulosti. Zo starých pohľadníc je zrejmé, že v tejto časti mesta existovali ešte v prvej pol. 20. stor. prízemné rodinné domy, ktoré boli zdemolované a splanírované z dôvodu výstavby sídliska IV. Nachádzali sa tu deštrukcie tehlových múrov a tehlové uloženiny, u ktorých bolo možné pozorovať prítomnosť demolačných prvkov. Išlo pravdepodobne o suterénne časti niekdajšieho domu/domov.

V severovýchodnej časti stavebnej jamy bytového komplexu B novostavby bola odkrytá odpadová jama označená ako objekt 1/09. V jej zásype bolo identifikovaných 32 vrstiev tvorených popolom, hlinou, tehlovinou, uhlíkmi a pieskom, ktoré sprevádzali mimoriadne početné archeologické nálezy. Jama mala

nepravidelný kruhový až oválny pôdorys (ø cca 1,8–2,2 m) a siahala do hĺbky vyše 2 m (*Čurný/Pažinová 2010*, obr. 1). Stavebný mechanizmus zachytil východný profil tohto objektu. Následne boli strojové práce v tejto časti staveniska pozastavené a pokračovalo sa v začisťovaní poškodeného profilu. Po začistení boli kresbovo i fotograficky zdokumentované všetky súvrstvia v západnom profile odpadovej jamy. Následne bola postupne po prirodzených zásypových vrstvách exploatovaná výplň objektu, z ktorej boli vytrieďované archeologické nálezy (keramické a sklenené nádoby, kachlice, fajky, tehly a škridly, zvieracie kosti a ďalšie). Súbor keramiky predstavuje pravdepodobne nedlhú dobu hromadený odpad jednej domácnosti, ktorý možno datovať do druhej polovice až záveru 19. stor. (*Čurný/Pažinová 2010*).

c) O k r u ž n á u l i c a, parcela č. 8778, 8733/1, 8790, 8733/2, novovek, kamenná dlažba novovekej cesty.

Práce v teréne pozostávali z obhliadky stavebných rýh pre nízkonapäťovú prípojku pre bytové jednotky na ulici Okružnej pri bašte VII Vážskej línie opevnenia mesta. V jej tesnej blízkosti, v úseku 36–48 m ryhy sa zachytili značne zdeštruované pozostatky niekdajšej kamennej dlažby cesty, ktorá viedla popri Vážskej línii. Cestu je možné datovať do 19. až prvej pol. 20. stor. na základe výpovede miestnych obyvateľov, ktorý si ju ešte z detstva pamätajú. Hĺbka rýh pre NN prípojku bola max. 80 cm a šírka 40–50 cm. Výskumom sa ďalšie archeologické objekty či vrstvy nezachytili. Podložie sa nachádzalo v hĺbke 40–50 cm od súčasného povrchu.

2. H u r b a n o v o, časť B o h a t á (okr. Komárno), poloha V e ľ k ý Š á r a d, parcela č. 2092/11, sídlisko, archeologický výskum, stredovek.

Poloha Veľký Šárad bola skúmaná už v minulosti s pozitívnym výsledkom (*Březinová/Elschek/Ratimorská 2007*), z toho dôvodu bol na predmetnej parcele predpísaný predstihový výskum, keďže sa predpokladalo, že sa západným smerom od v minulosti zdokumentovaného archeologického osídlenia bude tiahnuť stredoveká dedina i praveká neolitická osada, prípadne pohrebisko.

Práce v teréne pozostávali zo zisťovacích pásových sond na mieste stavebných prác tj. v mieste výstavby haly. Zastavaná plocha podľa stavebnej dokumentácii predstavuje 800 m². Novostavba haly má rozmery 52,25 m x 15,46 m. Všetky zisťovacie sondy boli vyhĺbené stavebnou lyžicou so šírkou 1,6 m. Vykopaných bolo celkovo šesť zisťovacích pásových sond. Samotné sondy mali šírku 1,6 m a hĺbku 1,0–1,1 m. Ílovité podložie sa nachádzalo vo všetkých sondách v hĺbke 0,5–0,8 m od súčasného povrchu terénu. Po odhumusovaní plochy vymedzenej na stavbu bolo povrchovým prieskumom vyzbieraných deväť zväčša atypických hrubostenných črepov datovaných do obdobia stredoveku.

3. L u ž i a n k y (okr. Nitra), intravilán, parcela č. 1251/111, 1251/109, sídlisko, archeologický výskum, lužianska skupina.

Účelom archeologického výskumu bola záchrana archeologických pamiatok ohrozených stavbou rodinného domu. Práce v teréne pozostávali zo sledovania zemných prác pri odstraňovaní ornice a z výskumu na ploche zodpovedajúcej stavebným objektom až po hĺbku archeologicky sterilného podložia. V profiloch výkopov pre základy rodinného domu boli identifikované dva objekty (obr. 15: 1) obsahujúce úlomky keramiky a zvieracie kostí.

Objekt 1 (hĺbka 0,9 m, šírka viditeľná v profile 2,5 m, priemer dna 1,36 m) sa črtal ako tmavý fľak v profile základovej ryhy domu. Tvorila ho hnedá pôda, v jednej vrstve biely, vápennatý materiál. Celkový tvar ani funkcia objektu nie sú známe, nakoľko boli odkryté a zdokumentované len profily a časť dna, ktoré malo kruhový pôdorys. Objekt obsahoval malé množstvo zlomkov keramiky s červenou maľovanou výzdobou a niekoľko úlomkov zvieracích kostí. Nálezy keramiky je možné datovať do lužianskej skupiny.

Objekt 2 (hĺbka 1,0 m, šírka viditeľná v profile 1,86 m) sa v profile črtal ako zahĺbená jama, ktorej steny sa na severnej strane zužovali smerom ku dnu. Na južnej strane bola rovná, zužovať sa začala až v mieste dna, ktoré bolo tvorené líniou nepravidelne rozmiestnených vápencov. Celkový tvar ani funkcia objektu nie sú známe, nakoľko boli odkryté a zdokumentované len profily a dno. Z objektu pochádzalo 10 kusov atypických črepov, jedno dno a fragment dutej nôžky s červenou farbou na povrchu, mazanica a zvieracie kosti. Súbor datujeme do lužianskej skupiny.

Okrem opísaných objektov sa ani v odhumusovaných častiach, ani v ostatných častiach výkopov nečrtali žiadne stopy po archeologických objektoch alebo nálezoch.

4. Š t ú r o v o (okr. Nové Zámky), U l. S o b i e s k e h o - východné nábrežie, parcela č. 166/27, sídlisko, pohrebisko, archeologický výskum, eneolit, stredovek(?), novovek.

Archeologický výskum bol vyvolaný projektovanou stavbou polyfunkčného objektu na Ulici Sobieskeho na parcele č. 166/27. Pôvodne mal investor v pláne zastavať celú parcelu, pred začiatkom zemných prác sa však rozhodol realizovať len prvú polovicu stavby, preto aj archeologický výskum sa uskutočnil len v južnej polovici parcely 166/27, k. ú. Štúrovo. Severná časť parcely výstavou ohrozená nebola.

Práce v teréne pozostávali zo sledovania zemných prác pri odstraňovaní ornice a v mieste podkládky a prekládky inžinierskych sietí a obslužnej komunikácie. Nakoľko pod celou južnou časťou polyfunkčného objektu bolo naprojektované parkovisko sledovali sa po odstránení ornice aj zemné práce až po hĺbku archeologicky sterilného podložia.

Na ploche stavby (obr. 15: 2) bolo archeologickým výskumom zdokumentovaných osem novovekých (stredovekých ?) hrobov, deväť novovekých objektov a dva praveké odpadové jamy.

Pohrebisko

V severovýchodnej časti výskumu po odbagrovaní 0,6 m hrubej vrstvy boli na povrchu viditeľné obrysy hrobových jám so stopami po vydrevení, resp. po rakvách a v prípade niektorých hrobov aj lebky pochovaných jedincov. Po začistení plochy výskumu smerom na sever sa črtali pôdorysy aj ostatných hrobov, ktoré však pokračujú v miestach mimo stavebných zásahov. Výskumom sa podarilo zachytiť len južný okraj pohrebiska, na ktorom bolo odkrytých päť bezprostredne ohrozených kostrových hrobov. Hroby sú podrobené antropologickej analýze a budú publikované aj s nálezovou situáciou v samostatnom príspevku. Ďalšie tri hroby, ktoré sú nepochybne súčasťou pohrebiska boli porušené v mieste rýh vodovodnej kanalizácie. Z hrobov nepochádzal žiaden archeologický materiál.

Hrob R-1 sa nachádzal v západnom profile v sektore 16–19 m od severného okraja východnej ryhy vodovodnej kanalizácie. Bol porušený lyžicou bagru. Tvar hrobovej jamy nie je známy, dĺžka je minimálne 2 m. V hrobe sa nachádzala vystretá kostra pravdepodobne dospelého jedinca, ležiaceho na chrbte. Pod kostrou sa črtali stopy po drevenej rakvy.

Hrob R-2 sa nachádza v severnom profile druhého ramena ryhy - sektor 1–3 m. Tvar hrobovej jamy nie je známy, jej šírka je 1 m. Obsahoval kostru jedinca, ktorého dolné končatiny od kolena nadol boli odbagrované. Jedinec ležal na chrbte, pravdepodobne vo vystretej polohe. Pod kostrou boli stopy po drevenej rakve.

Hrob R-3 sa nachádzal v západnom profile v sektore 5–8 m od severného okraja ryhy kanalizácie. Hrob bol značne porušený lyžicou bagru. Tvar hrobovej jamy sa nepodarilo zachytiť, poznáme len jej dĺžku, čo je 1,8 m. V hrobe sa nachádzala pravdepodobne kostra menšieho jedinca vystretá na chrbte.

Novoveké osídlenie

Obrysy objektov sa rysovali v piesčito-hlinitom podloží od úrovni cca 0,5–0,7 m od súčasného povrchu.

Objekt 1 sa v pôdoryse sa črtal ako pravidelný ovál. Steny sa plynule zužovali smerom k dnu objektu. Rozmery: hĺbka 0,5 m, priemer ústia 0,95–1,10 m, priemer dna 0,6–0,95 m. Vo výplni objektu sa nachádzal črepový materiál z minimálne dvoch novovekých nádob a zvieracie kosti. Približne stredom profilu objektu prechádzala približne 4–5 cm hrubá vrstva uhlíkov. Výplň objektu tvorila kompaktná šedohnedá hlina. Pravdepodobne ide o menšiu odpadovú jamu z obdobia novoveku.

Objekt 2 mal nepravidelný obdĺžnikový tvar s kolmými stenami. Rozmery: hĺbka 0,12 m, šírka 0,85 m, dĺžka 1,95 m. Nachádzal sa v bezprostrednom susedstve kostrových hrobov, preto bol pôvodne pred odkrytím na základe pôdorysu považovaný za hrob. V objekte sa našli však len kostrové pozostatky väčšieho zvieraťa - bos taurus.

Objekt 3 mal kruhový pôdorys so stenami mierne ku dnu sa zužujúcimi. Rozmery: hĺbka 0,4 m, šírka 0,45 m, dĺžka 0,36 m. Na povrchu sa črtal ako zhluk zvieracích kostí, ktoré boli do objektu nahádzané nepietne. Pravdepodobne ide o odpadovú jamu z obdobia novoveku.

Objekt 4 bol plytký novoveký žľab, ktorý sa črtal ako dlhšia ryha (0,10–0,16 m hlboká, 0,2–0,3 m široká a 7,20 m dlhá) v osi plochy V–Z. Objekt bol skúmaný v rezoch, nálezy z výplne neboli zistené.

Objekt 5 tvorila dlhšia ryha v severovýchodnej časti plochy výskumu, ktorá pokračuje od východu smerom na severozápad až mimo plochu. Rozmery: hĺbka 0,78 m, šírka 0,7 m a min. dĺžka 5,20 m. Objekt

porušoval hroby 3 a 4. Vo východnej časti bol uskutočnený rez objektom. V profile tvaru písmena U bolo identifikovaných osem vrstiev výplne, bez archeologických nálezov. Objekt považujeme za odvodňovací žľab z obdobia novoveku.

Objekt 6 tvaru pravidelného oválu sa našiel už pri odhumusovaní západnej až juhozápadnej časti plochy výskumu a tiahol sa pozdĺž celej južnej polovici predmetnej parcely. V priereze má polkruhový tvar pripomínajúci priekopu, resp. „odvodňovací kanál". V profile objektu bolo identifikovaných 5 vrstiev výplne. Z profilu rezu tohto objektu pochádzajú črepy, ktoré možno datovať do obdobia novoveku. Rozmery: hĺbka 1,1 m, šírka 3,2 m, min. dĺžka 27 m.

Objekt 7 tvorila jama oválneho pôdorysu so stenami postupne sa zužujúcimi ku kruhovému dnu. Rozmery: hĺbka 0,25 m, šírka 0,25 m, dĺžka 0,52 m, priemer dna 0,1–0,12 m. Objekt sa nachádzal v severnej časti hrobu 2, pričom ho zároveň narušoval, čo je viditeľné na polohe dolných končatín pochovaného. Výplň objektu tvorila kompaktná šedosivá hlina. Vo výplni sa nenašli žiadne nálezy.

Objekt 8 predstavuje jama pravidelného obdĺžnikového pôdorysu s kolmými stenami. Rozmery: hĺbka 0,25 m, šírka 0,5 m, dĺžka 1,15 m. Obsahoval pietne uloženú kostru psa. Nález datujeme do novoveku.

V západnom profile ryhy vodovodnej kanalizácie bol vybraný objekt R-1, ktorý mal v profile pravidelný valcový tvar s kolmými stenami. Rozmery: hĺbka 0,7 m, šírka 0,5 m. V profile bolo zdokumentovaných päť vrstiev výplne. Z objektu pochádzal jeden novoveký črep, ľudská kosť - femur, jedna sklenená fľaštička a jedna poškodená stavebná tehla bez značenia.

Praveké sídlisko

Dve odpadové jamy badenskej kultúry s bohatým črepovým (obr. 16) a osteologickým materiálom sa rysovali v piesčito-hlinitom podloží na úrovni cca 0,5–0,7 m od súčasného povrchu v západnej časti skúmanej parcely v blízkosti rozvodov elektrického napätia. Pri začisťovaní plochy sa v pôdoryse črtali ako tmavé fľaky pravidelného oválneho pôdorysu. Rozmery objektu 9: hĺbka 0,95–1 m; šírka 2,1 m; dĺžka 2,3 m. Rozmery objektu 10: hĺbka 0,7 m; šírka 1,9 m; dĺžka 2,2 m. Steny objektov mierne klesali k zužujúcemu sa dnu. V profile objektu 9 boli identifikované štyri a v profile objektu 10 tri vrstvy výplne. Objekty sa nachádzali vo vzájomnej blízkosti. Zvierací osteologický materiál ako aj keramické nálezy boli podrobené analýze a budú publikované samostatne. Datovanie oboch objektov je možné na základe poznatkov typologického rozboru keramických fragmentov a analýzy znakov výzdobného štýlu do staršej badenskej kultúry podľa triedenia *V. Němejcovej-Pavúkovej* (*1981*, 261, 262).

Literatúra

Březinová/Elschek/Ratimorská 2007 – G. Březinová/K. Elschek/P. Ratimorská: Záchranný výskum v Hurbanove. AVANS 2005, 2007, 56–58.

Němejcová-Pavúková 1981 – V. Němejcová-Pavúková: Náčrt periodizácie badenskej kultúry a jej chronologických vzťahov k juhovýchodnej Európe. Slov. Arch. 29, 1981, 261–290.

Čurný/Pažinová 2010 – M. Čurný/N. Pažinová: Výbava meštianskej domácnosti v novovekom Komárne. In: K. Kuzmová/J. Rajtár (zost.): Rímsky kastel v Iži. Výskum 1978–2008. Zborník príspevkov k 30. výročiu archeologického výskumu. ASM 12, Nitra 2010, 145–157.

GELÄNDEAKTIVITÄTEN DES LEHRSTUHLS FÜR ARCHÄOLOGIE AN DER PHILOSOPHISCHEN FAKULTÄT DER KONSTANTIN-UNIVERSITÄT NITRA. Der Lehrstuhl für Archäologie an der Philosophischen Fakultät der Konstantin-Universität Nitra führte 14 archäologische Grabungen durch, davon sechs mit einem positiven Ergebnis:

1. Komárno (Bez. Komárno), Gemeindegebiet, archäologische Grabung, Neuzeit;

a) Flur Veľký rad 5, Parzelle Nr. 8006/1, neuzeitliche Kulturschicht.

Die Grabung wurde durch den Bau einer Station des slowakischen technischen Überwachungsvereins (STK) ausgelöst. In den Profilen der ausgegrabenen Rillen, Füßen und Gruben wurden neuzeitliche Schichten aus der zweiten Hälfte des 20. Jh. erfasst, die aus Schotter, Sand, Makadam bestanden, die an manchen Stellen auch mit größeren Steinen und Ziegelresten vermischt waren.

b) Flur Lodná 2, Parzelle Nr. 1479/4, 1445/2, Neuzeit, städtische Bebauung. Die archäologische Rettungsgrabung wurde durch den Bau des Wohnblocks *JAZZY garden* ausgelöst. Es wurde eine Kul-

turschichtenreihe mit Keramikfunden aus dem 20. Jh. dokumentiert. Von den älteren Ansichtskarten ist ersichtlich, dass in diesem Teil der Stadt noch in der ersten Hälfte des 20. Jh. eingeschossige Einfamilienhäuser existierten, die wegen des Baus der Siedlung IV abgerissen wurden. Es befanden sich hier Destruktionen von Ziegelmauern und Ziegeldeponierungen, bei denen es möglich war, die Anwesenheit von Abrissmerkmalen zu beobachten. Es handelte sich wahrscheinlich um Kellerteile der damaligen Häuser/eines damaligen Hauses.
Im nordöstlichen Teil der Baugrube des Wohnkomplexes B (Neubau) wurde eine Abfallgrube freigelegt, die als Objekt 1/09 bezeichnet wurde. In ihrer Verschüttung wurden 32 Schichten identifiziert, die Asche, Ton, Ziegelsteine, Holzkohlestückchen und Sand bildeten. Sie begleiteten zahlreiche archäologische Funde. Die Grube hatte einen unregelmäßigen kreisförmigen bis ovalen Grundriss (Dm. ca. 1,8–2,2 m) und erreichte eine Tiefe von ca. 2 m (*Čurný/Pažinová 2010*, Abb. 1). Der Keramikverband stellt wahrscheinlich innerhalb einer kürzeren Zeit angesammelten Abfall eines Haushalts dar, der in die zweite Hälfte bis an das Ende des 19. Jh. datiert werden kann (*Čurný /Pažinová 2010*).
c) Flur Okružná Str., Parzelle Nr. 8778, 8733/1, 8790, 8733/2, Neuzeit, Steinpflaster einer neuzeitlichen Straße.
Die Arbeiten im Gelände bestanden aus einer Begehung der Baurillen für den Niederspannungsverteiler für die Wohneinheiten in der Okružná Str. bei der Bastei VII der Waager Linienbefestigung der Stadt. In ihrer nahen Umgebung, im Abschnitt 36–48 m der Rille, wurden ziemlich destruierte Reste eines alten steinernen Pflasters der Straße, die längs der Waager Linie führte, entdeckt. Die Straße kann in das 19. bis in die erste Hälfte des 20. Jh. datiert werden.
2. Hurbanovo, Teil Bohatá (Bez. Komárno), Flur Veľký Šárad, Parzelle Nr. 2092/11, Siedlung, archäologische Grabung, Mittelalter.
Die Flur Veľký Šárad wurde schon in der Vergangenheit mit positivem Ergebnis untersucht (*Březinová/Elschek/Ratimorská 2007*). Aus den Feststellungsbandschnitten auf der Stelle der Bauarbeiten, d.h. an dem Ort, wo die Halle gebaut wird, stammte kein archäologisches Material. Im Rahmen der Begehung nach dem Entfernen der Humusschicht wurde ein Verband von größtenteils atypischen dickwandigen Scherben erfasst, die in das Mittelalter datiert werden können.
3. Lužianky (Bez. Nitra), Flur Gemeindegebiet, Parzellen Nr. 1251/111, 1251/109, Siedlung, archäologische Grabung, Lausitzer Gruppe.
In den Profilen der Ausschachtungen für die Grundmauer eines Einfamilienhauses wurden zwei Objekte identifiziert (Abb. 15: 1). Objekt 1 (Tiefe 0,9 m, sichtbare Breite im Profil 2,5 m, Bodendurchmesser 1,36 m) zeichnete sich als dunkler Flecken im Profil der Grundmauerrille des Hauses ab. Das Objekt 1 bestand aus brauner Erde, in einer Schicht befand sich weißes, kalkhaltiges Material. Das Objekt enthielt eine kleine Anzahl von Keramikbruchstücken mit roter gemalter Verzierung und ein paar Bruchstücke von Tierknochen. Die Keramikfunde lassen sich in die Lausitzer Gruppe datieren.
Das Objekt 2 (Tiefe 1m, im Profil sichtbare Breite 1,86 m) zeichnete sich im Profil als eingetiefte Grube ab, deren Wände sich an der Nordseite in der Richtung zum Boden verjüngten. An der Südseite war sie gerade, sie verjüngt sich erst am Boden, den eine Linie unregelmäßig situierter Kalksteine bilden. Aus dem Objekt stammen 10 atypische Scherben, ein Boden und das Fragment eines Hohlfußes mit roter Farbe auf der Oberfläche, Lehmverputz und Tierknochen. Der Verband wird in die Lausitzer Gruppe datiert.
4. Štúrovo (Bez. Nové Zámky), Sobieskeho Straße - östliches Ufer, Parzelle Nr. 166/27, Siedlung, Gräberfeld, archäologische Grabung, Äneolithikum, Mittelalter(?), Neuzeit.
Die archäologische Grabung wurde durch den projektierten Bau eines Mehrzweckhauses in der Sobieskeho Str. auf der Parzelle Nr. 166/27 ausgelöst. Ursprünglich wollte der Bauherr die ganze Parzelle bebauen, vor dem Beginn der Erdarbeiten entschied er sich, nur die erste Hälfte des Baues durchzuführen, deshalb wurde die archäologische Grabung nur in der südlichen Hälfte des Parzelle 166/27 des Katastergebiets Štúrovo durchgeführt. Der nördliche Teil der Parzelle wurde durch den Bau nicht gefährdet.
Auf der Baufläche (Abb. 15: 2) wurden bei der archäologischen Grabung acht neuzeitliche (mittelalterliche?) Gräber, neun neuzeitliche Objekte und zwei urzeitliche Abfallgruben dokumentiert.
Gräberfeld
Im nordöstlichen Teil der Grabung wurden nach dem Entfernen einer 60 cm dicken Schicht Umrisse von Grabgruben mit Zimmerungsspuren bzw. mit den Spuren von Särgen erkannt, bei einigen Gräbern wurden auch Schädel von bestatteten Individuen entdeckt. Bei der Grabung konnte nur der südliche Rand des Gräberfeldes erfasst werden, auf dem fünf unmittelbar bedrohte Skelettgräber frei-

gelegt wurden. Die Gräber werden der anthropologischen Analyse unterzogen und die Ergebnisse werden auch samt der Fundsituation in einem separaten Beitrag veröffentlicht. Weitere drei Gräber, die ohne Zweifel zum Gräberfeld gehören, wurden an der Stelle der Rillen der Wasserkanalisation beschädigt. Aus den Gräbern stammte kein archäologisches Material.

Neuzeitliche Besiedlung

Umrisse der Objekte zeichneten sich im ton-sandigen Untergrund ab der Ebene von ca. 50–70 cm von der gegenwärtigen Oberfläche ab. Es handelte sich in drei Fällen um rezente neuzeitliche Eingriffe ohne Material, einen Trog, vier Abfallgruben mit Keramikmaterial und osteologischem Material, in einem Objekt war ein Hund bestattet und in einem anderen Objekt befand sich ein Teil eines Skeletts von bos taurus.

Urzeitliche Siedlung

Zwei Abfallgruben mit reichem Scherbenmaterial (Abb. 16) und osteologischem Material zeichneten sich im ton-sandigen Untergrund auf der Ebene von ca. 50–70 cm von der gegenwärtigen Oberfläche im westlichen Teil der untersuchten Parzelle in der Nähe der Stromverteilung ab. Im Profil des Objekts 9 (Tiefe 0,95–1 m; Breite 2,1 m; Länge 2,3 m) wurden vier Schichten und im Profil des Objekts 10 (Tiefe 0,7 m; Breite 1,9 m; Länge 2,2 m.) drei Schichten der Verfüllung identifiziert. Die Funde werden auf Grund der Erkenntnisse der typologischen Analyse der Keramikfragmente und der Analyse der Merkmale des Verzierungsstils in die ältere Badener Kultur nach der Gliederung von *V. Němejcová-Pavúková* datiert (*1981*, 261, 262).

PRIESKUM POVODIA RADOŠINKY, HLAVINKY A PERKOVSKÉHO POTOKA

Gertrúda Březinová

Malé Ripňany, Veľké Ripňany, Čermany (okr. Topoľčany), vo všetkých prípadoch išlo o polohy známe už v minulosti, kde bolo zberovou činnosťou potvrdené osídlenie od doby kamennej po stredovek. Našou snahou bolo predovšetkým zistiť súčasný stav uvedených lokalít, ich geodetické zameranie GPS-kou, ako aj následné vynesenie získaných nameraných bodov na mapové podklady. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Obce sú situované v centrálnej časti Nitrianskej sprašovej pahorkatiny. Prieskum bol zameraný na sledovanie osídlenia potokov Radošinka, Hlavinky a Perkovského potoka. Dva z nich Perkovský potok a Radošinka sa priamo vlievajú do rieky Nitry. Územie je ohraničené dvoma pohoriami a to Tribeč a Považský Inovec. Nadmorské výšky jednotlivých polôh sa pohybujú v rozpätí od 171 do 208 m. V celom priestore sa zatiaľ robili iba zberové akcie. Výskum sa realizoval iba jeden a na to na polohe Dlhé Nízke v katastri Veľkých Ripnian. Obce, v ktorých sa uskutočnil náš prieskum, majú bohatú históriu a je tu veľký predpoklad, že pri zemných prácach dôjde k narušeniu archeologických objektov. Geodetické zameranie sme robili pri jednotlivých polohách prístrojom GPS. Následne tieto namerané body vyhodnotil a vyniesol na mapové podklady M. Bartík (obr. 17). V obci Malé Ripňany, je to poloha Vráta (obr. 17: 1). Mierna vyvýšenina so sklonom k potoku Radošinka. Zistené osídlenie od mladšej doby kamennej, v dobe laténskej, rímskej až po stredovek. Našli sa hlavne zlomky nádob, štiepaná industria a časť kamennej hladenej sekerky. Ako ďalšia je poloha Od obsolovského (obr. 17: 2), povodie potoka Hlavinka. Mierna vyvýšenina so sklonom k potoku. Zberom potvrdené osídlenie od mladšej doby kamennej, v dobe laténskej a v stredoveku. V katastri obci Veľké Ripňany bola zameraná poloha Dlhé Nízke (obr. 17: 3), na ktorej bol robený v minulosti archeologický výskum (J. Pavlík v r. 1977–1979). Datovanie lokality do mladšej doby bronzovej. Podrobnejšie sme prešli hlavne časti v katastri obce Čermany. Išlo o vyzbieranie materiálu a zameranie polôh: Sekera (obr. 17: 4); vyvýšenina na ktorej je postavený kostol s opevnením (obr. 17: 5); miesta kde stál v minulosti kaštieľ (obr. 17: 6); polohu starého cintorína, kde je v súčasnosti pamätný kríž (obr. 17: 7) a výkopy pri dome č. (obr. 17: 8), kde sa našiel črepový materiál datovaný do stredoveku.

Robila sa podrobná dokumentácia jednotlivých prejdených polôh. Každá poloha je zachytená bodovo - GPS-kou, ako aj fotograficky. Nálezy sa evidovali v prírastkovom katalógu, ktorý je súčasťou nálezovej správy.

BEGEHUNG IM FLUSSGEBIET VON RADOŠINKA, HLAVINKA UND PERKOVSKÝ POTOK. Malé Ripňany, Veľké Ripňany, Čermany (Bez. Topoľčany), in allen Fällen handelte es sich um Lagen, die schon in der Vergangenheit bekannt waren und in denen anhand der Lesefunde Besiedlung seit der

Steinzeit bis zum Mittelalter bestätigt wurde. Unsere Bemühungen beruhten darauf, den gegenwärtigen Stand der angeführten Fundstellen festzustellen, sie geodätisch mit Hilfe von GPS zu vermessen und die gewonnenen Messpunkte in die Karten zu übertragen. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.
Die geodätische Vermessung wurde bei den einzelnen Lagen mit Hilfe von GPS durchgeführt. Diese vermessenen Punkte wurden von Matej Bartík ausgewertet und in die Karten übertragen (Abb. 17). In der Gemeinde Malé Ripňany ist es die Lage Vráta (Abb. 17: 1). Es handelt sich um eine leichte Anhöhe mit einer Neigung zum Bach Radošinka. Es wurde eine Besiedlung seit der jüngeren Steinzeit, in der Latènezeit, Römerzeit bis zum Mittelalter festgestellt. Es wurden besonders Bruchstücke von Gefäßen, gespaltene Industrie und ein Teil einer steinernen geglätteten Axt gefunden. Die nächste Lage stellt die Lage Od obsolovského (Abb. 17: 2), das Flussgebiet des Baches Hlavinka, dar. Es handelt sich um eine leichte Anhöhe mit einer Neigung zum Bach. Durch die Lesefunde wurde eine Besiedlung seit der jüngeren Steinzeit, in der Latènezeit bis zum Mittelalter festgestellt. Im Kataster der Gemeinde Veľké Ripňany wurde die Lage Dlhé Nízke vermessen (Abb. 17: 3), in der in der Vergangenheit eine archäologische Grabung durchgeführt wurde (J. Pavlík in den Jahren 1977–79). Die Fundstelle wird in die jüngere Bronzezeit datiert. Ausführlicher wurden besonders die Hauptteile im Kataster der Gemeinde Čermany untersucht. Es handelte sich besonders um das Sammeln des Materials und um die Vermessung der Flächen: eine Axt (Abb. 17: 4); Anhöhe, auf der eine Kirche mit Befestigung gebaut ist (Abb. 17: 5); Orte, auf denen früher ein Schloss stand (Abb. 17: 6); die Lage eines alten Friedhofs, wo heute ein Gedenkkreuz ist (Abb. 17: 7) und Ausschachtungen beim Haus Nr. (Abb. 17: 8), wo früher in das Mittelalter datiertes Scherbenmaterial gefunden wurde.

VÝSTAVBA CESTNÉHO OBCHVATU I/64 V TOPOĽČANOCH

Gertrúda B ř e z i n o v á

T o p o ľ č a n y (okr. Topoľčany), extravilán medzi Topoľčanmi a Krušovcami, poloha L a ž t e k y, polohy P o d t r a ť o u a P r i k a p l n k e (ide o mierne stúpajúci terén smerom od sútoku riek Bebravy a Nitry až k polohe Pri kaplnke), záchranný výskum, sídlisko, mladšia doba kamenná, doba laténska, stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied v Nitre, sledoval výstavbu obchvatu mesta I/64 v smere na Krušovce (obr. 18: 1). V rámci postupnej výstavby komunikácie došlo k zisteniu, že v úseku medzi Topoľčanmi a Krušovcami sa pri zemných úpravách narušili archeologické objekty. Napriek tomu, že Topoľčany patria k mestám s bohatou históriou (*Wiedermann 1997*), ktorých osídlenie je doložené už od staršej doby kamennej, archeologických výskumov tu bolo realizovaných veľmi málo. Väčšina nálezov pochádza iba s ojedinelých záchranných akcií a zo zberov. Nami skúmaná lokalita sa nachádza na území s najväčšou koncentráciou nálezov. Z literatúry sú známe polohy „Vlečka do pivovaru", „Krušovská cesta", „Tehelňa" a hlavne poloha „Hrad". Na všetkých uvedených polohách bolo potvrdené osídlenie od doby kamennej až po súčasnosť. V priestore medzi Topoľčanmi a Krušovcami sa v písomných správach spomína aj zaniknutá stredoveká dedina, ktorá je rôzne pomenovaná (Illuš, Ilovec, Ylovec). V posledných rokoch sa pri výstavbe obchodného domu DECODOM potvrdilo stredoveké osídlenie, doložené hlavne sústavou pecí, ktoré autori datujú do 11.–14. stor. (*Kopčeková/Bielich 2006*).

V úseku výstavby obchvatu cesty I/64 sa v mesiacoch máj až august uskutočnil záchranný predstihový výskum. Celkove bola preskúmaná plocha vyše 1000 m². Z doby kamennej bol zistený zemník. V jeho zásype boli zlomky nádob a početná škála kamennej industrie, hlavne štiepanej. Surovina pochádza tak z okolitých vrchov, ako aj z územia východného Slovenska (obsidián) a z Poľska (obr. 19). Do doby laténskej je datovaný jeden príbytok, v ktorom okrem zlomkov nádob s vysokým obsahom grafitu, bola aj hrudka tejto suroviny, zlomky taviacich téglikov (poskytnuté na analýzu). Z drobných predmetov je to zlomok skleného náramku a zdobený korálik. Najpočetnejšie sú objekty, ktoré časovo patria do stredoveku. Okrem zvyškov príbytkov, rôznych zásobných jám a kolových stavieb, pravdepodobne hospodárskeho charakteru, sa našli pece na vypaľovanie keramiky. Keramické nádoby sa vyznačujú zdobením v tvare rôzne situovanej a kombinovanej vlnovky. Tá sa veľakrát vyskytuje tak na vnútornej, ako aj na vonkajšej strane nádob. Z výzdoby sú to ešte vhĺbené obvodové línie a rôzne typy vrypov (obr. 20, 21). Niektoré nádoby sú na dne označené značkou, ktorá súvisí s výrobcom (obr. 21). Veľmi dôležitým nálezom je strieborný denár razený panovníkom Belom III (1172–1196), ktorý sa našiel v zásype objektu 6/09 (obr. 18: 2). Je to prvý exemplár tohto typu

denárov Bela III. z nášho územia (pozri príspevok *J. Hunku*). Stredoveké osídlenie polohy je potvrdené od 10. až do 14. stor. S najväčšou pravdepodobnosťou má súvis so zaniknutou osadou Illuš, ktorá tu mohla fungovať vo veľkomoravskom a poveľkomoravskom období. Jej presná lokalizácia nebola doteraz známa. Predpokladalo sa, že bola niekde medzi polohou Hrad a obcou Krušovce (*Wiedermann/Březinová 2010*). Odobraté boli aj rôzne archeobotanické vzorky (pozri príspevok *J. Mihályová*), kde sortiment pestovaných rastlín a divorastúcich burín prispeje k rekonštrukcii krajiny a k dotvoreniu dejinného obrazu uvedených období v tomto priestore. Vzorky obsahovali 480 zuhoľnatených fragmentov rastlín (obilniny, strukoviny, planorastúce rastliny), uhlíkov a odtlačkov rastlín na mazanici.

L i t e r a t ú r a

Kopčeková/Bielich 2006 – M. Kopčeková/M. Bielich: Záchranný archeologický výskum v Krušovciach. AVANS 2004, 2006 111, 112.

Wiedermann 1997 – E. Wiedermann (ed.): Topoľčany vo vrstvách vekov. Monografia dejín mesta. Bratislava.

Wiedermann/Březinová 2010 – E. Wiedermann/G. Březinová: Slovania na strednej Nitre, predurbárna osada a stredoveké mesto Topoľčany. In: E. Wiedermann (ed.): Topoľčany vo vrstvách vekov. Topoľčany 2010, 87–99.

BAU DER UMFAHRUNG I/64 IN TOPOĽČANY. Topoľčany (Bez. Topoľčany), außerhalb der Gemeinde, zwischen Topoľčany und Krušovce, Flur Lažteky, Flur Pod traťou und Pri kaplnke (es handelt sich um ein leicht ansteigendes Gelände in der Richtung zum Zusammenfluss der Flüsse Bebrava und Nitra bis zur Lage Pri kaplnke), archäologische Rettungsgrabung, Siedlung, jüngere Steinzeit, Latènezeit, Mittelalter. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die archäologische Vorsprungsgrabung wurde durch das Beschädigen der archäologischen Objekte ausgelöst. Aus der Steinzeit handelt es sich um eine Erdgrube. In ihrer Verschüttung befanden sich Bruchstücke von Gefäßen und zahlreiche Funde von steinerner Industrie, besonders der gespaltenen (Abb. 19). Ein Haus wird in die Latènezeit datiert, in dem sich außer Gefäßbruchstücken mit einem hohen Anteil an Graphit, noch eine Knolle von diesem Material, Bruchstücke von Gussformen und von kleinen Gegenständen, das Bruchstück eines Glasarmrings und eine verzierte Perle befanden. Die mittelalterliche Besiedlung der Fläche wird vom 10. bis zum 14. Jh. bestätigt. Mit höchster Wahrscheinlichkeit hängt die Besiedlung mit der untergegangenen Siedlung Illuš, die hier in der großmährischen und postgroßmährischen Zeit hätte existieren können, zusammen. Ihre genaue Lokalisierung war bis heute nicht bekannt. Es wurde angenommen, dass sie sich irgendwo zwischen der Flur Hrad und der Gemeinde Krušovce befand (Wiedermann/Březinová 2010). Neben den Resten der Behausungen, unterschiedlichen Vorratsgruben und Pfostenbauten (wahrscheinlich mit Wirtschaftscharakter), wurden hier auch Keramiköfen gefunden. Keramikgefäße zeichnen sich durch Verzierungen in Form von unterschiedlich situierter und kombinierter Wellenlinie aus (Abb. 20, 21). Zu einem wichtigen Fund gehört auch der silberne Denar geprägt von Béla III (1172–1196), der in der Verschüttung des Objekts 6/09 gefunden wurde (Abb. 18: 2). Es handelt sich um das erste Exemplar dieses Typs von Denaren von Béla III aus unserem Gebiet (siehe den Beitrag von *J. Hunka*). Es wurden auch unterschiedliche archäobotanische Proben entnommen, die 480 verkohlte Fragmente von Pflanzen (Getreidesorten, Hülsenfrüchte, wildwachsende Pflanzen), Holzkohlenstückchen und Pflanzenabdrücken auf dem Lehmverputz enthielten (siehe den Beitrag von *J. Mihályová*).

HRADISKO KYJATICKEJ KULTÚRY V MÁLINCI *

Ján Č á n i – Peter G r z n á r – Dana M a r k o v á – Vladimír M i t á š

M á l i n e c (okr. Poltár), poloha Z á m o k (kóta 740 m n. m.), prieskum, zameranie fortifikácie, výšinné hradisko, mladšia a neskorá doba bronzová, pilinsko-kyjatický horizont, kyjatická kultúra. Uloženie nálezov: Krajský pamiatkový úrad, Trnava, Archeologický ústav SAV, Nitra.

* Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

Autori príspevku uskutočnili v roku 2006 a následne v roku 2008 prieskum polohy Zámok v obci Málinec (obr. 22: 1). Realizovali ho v súvislosti s výskumami na novoobjavených pohrebiskách a sídliskách kyjatickej kultúry v tomto geografickom priestore (Cinobaňa-Jarčanisko, Lovinobaňa-Intravilán, Málinec-Šťavica). Plocha pre povrchový zber sa určila na základe prvotnej rekognoskácie terénu v roku 2005 pracovníkmi KPÚ Trnava, keď sa v záplavovom území vodného diela Vodárenská nádrž Málinec zaznamenal sporadický výskyt pravekého keramického materiálu a na samotnom návrší vrchu Zámok sa identifikovali relikty fortifikácie výšinného hradiska.

Hradisko Zámok sa nachádza v Stolických vrchoch v katastri obce Málinec, od intravilánu ktorej je vzdialené približne 7 km severným smerom. Poloha Zámok leží v páse vrchov ohraničujúcich zo severozápadu údolie horného toku rieky Ipeľ. Návršie je súčasťou Málinských vrchov tvoriacich podhorie východnej časti Stolických vrchov. Málinské vrchy v tejto oblasti pretína Ipeľská brázda, ktorá hlbokým zárezom vytvára strmé svahy riečneho údolia. Okraje brázdy sú najmä na západnej strane vytvarované na výrazné návršia, z ktorých najvýraznejší je práve Zámok. Charakteristický je dvomi vrcholmi situovanými na krátkom hrebeni prechádzajúcom približne v smere východ-západ. Opevnená plocha sa rozprestiera na južnom svahu tohto hrebeňa, prevažne medzi spomínanými vrcholmi. Na temene polohy sa nachádza niekoľko vystupujúcich rozrušených granitových skalísk, vytvárajúcich najmä na severozápade strmé skalné steny. Celý hrebeň je zovretý potokom Chocholná zo severovýchodu a potokom Smolná z juhozápadu s priemernou vzdialenosťou približne 1,3 km. Potoky sa vlievajú do vodnej nádrže Málinec vzdialenej dva km južne od kóty 740.

Lokalita sa doteraz archeologicky neskúmala. Neolitické osídlenie tohto územia dokladajú ojedinelé nálezy z južnejších častí katastra obce: kopytovitý klin a fragment sekeromlatu s otvorom pre násadu (*Balaša 1960*, 25, tab. 6: 9, 9: 9; *Ožďáni/Točík 1989*, 27, 31–33). Intenzívnejšie osídlenie súvisí až s ľudom kyjatickej kultúry. Hradisko Zámok sa nachádza na severe siete výšinných hradísk z mladšej a neskorej doby bronzovej, identifikovaných v osemdesiatych rokoch minulého storočia (*Furmánek 1983; 1984*). Z najvyššie položenej severozápadnej časti hradiska je na dohľad výšinné hradisko kyjatickej kultúry v Ozdíne (589 m n. m.; obr. 23: 1, 2). Južne od vrchu Zámok, v areáli vodnej nádrže Málinec, sa rozprestiera súveká osada s pohrebiskom, v súčasnosti prevažne pod hladinou. Osídlenie na Zámku je s nimi evidentne v kontexte a spoločne vytvárajú obdobný komplex nálezísk kyjatickej kultúry (výšinné hradisko - otvorená osada - žiarové pohrebisko) ako v neďalekej Cinobani (*Furmánek/Mitáš 2010*). Hradisko Zámok svojou predpokladanou rozlohou 6,5 ha patrí medzi doposiaľ najväčšie hradiská kyjatickej kultúry na území Slovenska (*Furmánek 1983*; *1984*) a nepochybne ide o ďalšiu významnú sídliskovú jednotku mladšej a neskorej doby bronzovej na severe Novohradu.

Pri terénnom prieskume v roku 2006 bola lokalita zameraná pomocou systému GPS. Podarilo sa získať základné, približné grafické znázornenie hradiska, jeho tvaru, obvodu a situovania jednotlivých terénnych prvkov s výpočtom plochy areálu (obr. 22: 2). Samotná fortifikácia hradiska vychádza z konfigurácie terénu. Opevnenie pozostáva z valu, dobre pozorovateľného najmä na východnej a západnej strane obvodu. Na celom severnom úseku hradiska, medzi vrcholmi návršia, sa spozorovali zvyšky deštruovanej kamennej fortifikácie (obr. 22: 3). Keďže tu prechádza hrebeň, ktorého severný svah prudko klesá, možno predpokladať, že tento priestor stačilo opevniť ľahšou fortifikáciou (napr. drevenou palisádou). Súčasťou opevnenia na severnej a severozápadnej strane boli aj granitové skaliská, tvoriace strmé steny. Priebeh valu v južnej časti je zničený lesnou cestou a pôvodne pravdepodobne kopíroval vrstevnicu. V juhozápadnej časti je val z väčšej časti (na ploche cca 180 m) výrazne porušený. Kvôli ťažbe dreva tu bola vybudovaná zvážnica, pretínajúca strednú časť areálu hradiska. Na juhovýchodnom cípe je val opäť čiastočne prerušený. Je otázne, či na tomto mieste bola pôvodne vstupná brána (obr. 22: 4). Vzhľadom na celkové narušenie južného valu lesnou cestou sa to nedá presnejšie určiť. Vnútorná plocha hradiska má svahovitý charakter s neveľkými sídliskovými terasami. Niektoré z nich sa podarilo identifikovať pri terénnej obhliadke v roku 2006 s rozmermi cca 8 až 50 m². Sú situované prevažne v strednej a východnej polovici areálu hradiska.

Vcelku početný keramický materiál zo zachytených sídliskových terás sa nazbieral najmä v roku 2006. Okrem keramiky sa našiel fragment granitovej zrnotierky (obr. 24: 11), identifikovanej v mohutnom vývrate stromu. V nálezovom súbore dominujú nezdobené črepy oranžovej, oranžovo-hnedej, hnedej a sivej farby z väčších i menších úžitkových nádob, často so stopami po ohni. Identický keramický materiál pochádza aj z prieskumu v roku 2008. V príspevku predkladáme iba charakteristický materiál, ktorým dokumentujeme kultúrnu príslušnosť hradiska a vymedzujeme jeho chronologické postavenie (obr. 23: 3–14; 24: 1–10; 25).

Opis nálezov

1. Zlomok okraja profilovanej šálky. Povrch čierny, z oboch strán leštený. Zvnútra zdobený horizontálnym hranením. Hr. črepu 0,2 cm (obr. 23: 3).
2. Fragment pologuľovitej misy. Povrch tmavosivý až čierny, nezdobený. Hr. črepu 0,4 cm (obr. 23: 4).
3. Fragment menšej nádoby s rovným okrajom. Povrch oranžovo-hnedý až hnedý, z oboch strán hladený, nezdobený. Hr. črepu 0,5 cm (obr. 23: 5).
4. Črep z okraja profilovanej šálky. Povrch čierny, leštený z oboch strán. Vnútorný okraj má dva obvodové žliabky, pod nimi výzdoba zväzkom 12 šikmých rytých línií. Hr. črepu 0,5 cm (obr. 23: 6).
5. Zlomok okraja kónickej misy so zrezaným zatiahnutým okrajom. Povrch sivý, nezdobený. Hr. črepu 0,7 cm (obr. 23: 7).
6. Črep z rozhrania hrdla a tela úžitkovej nádoby. Povrch sivý, zvnútra oranžový. Rozhranie zdobené šikmými plytkými zásekmi. Hr. črepu 1 cm (obr. 23: 8).
7. Výrazne pórovitý črep z tela nádoby. Povrch oranžový, zdobený širokými plytkými horizontálnymi žliabkami. Hr. črepu 0,7 cm (obr. 23: 9).
8. Fragment z tela profilovanej šálky. Povrch čierny, obojstranne leštený, s vnútorným rytým ornamentom z krúžkov okolo dna a šikmých rytých línií tvoriacich pravdepodobne trojuholník. Hr. črepu 0,4 cm (obr. 23: 10).
9. Zlomok z tela nádoby. Povrch čierny, leštený, z vnútornej strany hnedý. Výzdoba horizontálnym hranením. Hr. črepu 0,7 cm (obr. 23: 11).
10. Črep z rozhrania hrdla a tela nádoby. Povrch čierny, zvnútra oranžový so stopami čierneho náteru, zdobený malým výčnelkom na rozhraní, pod ktorým prebieha jemná hranená línia. Hr. črepu 1,1 cm (obr. 23: 12).
11. Fragment okraja pravdepodobne väčšej pologuľovitej šálky s odlomeným vysokým uchom. Povrch tmavosivý až čierny, leštený, nezdobený. Hr. črepu 0,6 cm (obr. 23: 13).
12. Črep z hrdla amforovitej nádoby. Povrch čierný, tuhovaný. Z vnútornej strany svetlooranžový. Zdobený jemnými rytými obvodovými líniami. Hr. črepu 0,8 cm (obr. 23: 14).
13. Fragment hrnca s vytiahnutým okrajom. Svetlohnedý hladený povrch. Hr. črepu 0,9 cm (obr. 24: 1).
14. Výčnelok z hrncovitej nádoby. Povrch svetlooranžový, z vnútra oranžový až hnedý. Hr. črepu 0,7 cm (obr. 24: 2).
15. Fragment misy so zosilneným rovno zrezaným okrajom. Povrch sivý, nezdobený, Hr. črepu 0,5 cm (obr. 24: 3).
16. Zlomok kónickej misy s ostro zatiahnutým okrajom. Svetlohnedý hladený povrch. Hr. črepu 0,8 cm (obr. 24: 4).
17. Pórovitý črep z tela hrncovitej nádoby. Povrch oranžový až hnedý. Výzdoba plastickou presekávanou lištou. Hr. črepu 1 cm (obr. 24: 5).
18. Zlomok z pliec nádoby. Povrch hnedý až sivočierny, zdobený vertikálnymi žliabkami. Hr. črepu 0,7 cm (obr. 24: 6).
19. Profilovaný črep z rozhrania okraja a hrdla zdobeného rytými obvodovými líniami. Povrch čierny, leštený. Z vnútornej strany oranžový so stopami po čiernom nátere. Hr. črepu 0,5 cm (obr. 24: 7).
20. Fragmenty okraja a vydutia amforovitej nádoby. Povrch sivočierny, leštený. Z vnútorných strán hnedé a sivé so stopami po čiernom nátere. Hr. črepu 0,6 cm (obr. 24: 7).
21. Zlomok z hrdla amforovitej nádoby. Povrch čierny, z vnútornej strany svetlooranžový so stopami po čiernej organickej hmote. Zdobený jemnými rytými obvodovými líniami. Hr. črepu 0,4 cm (obr. 24: 9).
22. Hlinené koliesko. Povrch hnedý až sivý, bez výzdoby. Priemer 2,2 cm. Hr. črepu 0,7 cm (obr. 24: 10).
23. Zlomok z vydutia nádoby s ulomeným pásikovým uchom. Povrch sivý až čierny. Hr. črepu 0,6 cm (obr. 25: 1).
24. Fragment z väčšej nádoby s rovným okrajom. Povrch oranžovo-hnedý, nezdobený. Hr. črepu 1 cm (obr. 25: 2).
25. Pásikové ucho z hrncovitej nádoby. Povrch svetlohnedý. Hr. črepu 0,7 cm (obr. 25: 3).
26. Pórovitý črep z okraja väčšej nádoby. Povrch svetlohnedý so stopami po ohni. Hr. črepu 1,4 cm (obr. 25: 4).
27. Fragment misy so zhrubnutým okrajom. Povrch hnedý a čierny, nezdobený, obojstranne leštený. Hr. črepu 0,8 cm (obr. 25: 5).
28. Silne pórovitý črep z tela väčšej hrncovitej nádoby zdobený presekávanou plastickou lištou. Povrch oranžový až hnedý. Z vnútornej strany stopy čiernej organickej hmoty. Hr. črepu 1,2 cm (obr. 25: 6).
29. Pórovitý črep z tela väčšej nádoby. Povrch hnedý, z vnútornej strany oranžový, nezdobený. Hr. črepu 1,3 cm (obr. 25: 7).
30. Fragment kónickej misy s tordovaným okrajom. Povrch svetlohnedý. Hr. črepu 1 cm (obr. 25: 8).
31. Torzo menšej profilovanej amfory s rovným okrajom, kónickým hrdlom a uchom osadeným na hornej časti vydutia. Povrch sivočierny, nezdobený. Hr. črepu 0,8 cm (obr. 25: 9).
32. Zvyšok rovného dna hrncovitej nádoby. Značne pórovitý črep. Povrch oranžový až hnedý. Hr. dna 1,8 cm, priemer 10,3 cm (obr. 25: 11).
33. Fragment misy so zrezaným okrajom. Povrch hnedý, sivý, vo vnútri sivočierny. Hr. črepu 1 cm (obr. 25: 12).

Keramické nálezy zo Zámku presvedčivo dokladajú, že hradisko patrí kyjatickej kultúre. Kým časť opísaného materiálu je charakteristická pre staršiu fázu kyjatickej kultúry (obr. 23: 3, 6, 7, 1; 24: 4; 25: 8), väčšinu črepov možno iba rámcovo zaradiť do mladšej až neskorej doby bronzovej (obr. 23: 4, 5, 8, 9, 11–14; 24: 2, 3, 5–10; 25: 1–7, 9–11). Na základe podrobnej analýzy keramiky hradisko datujeme do druhej polovice stupňa HA1 až do stupňa HB. Vznik hradiska predpokladáme už v pilinsko-kyjatickom horizonte (obr. 24: 1;

25: 12). Uvedený názor v širších súvislostiach podporujú hroby pilinsko-kyjatického horizontu na pohrebisku v Cinobani (*Furmánek/Mitáš 2010,* tabela 1). Obyvatelia oboch neďalekých, dozaista významných sídliskových jednotiek, boli nepochybne od tohto horizontu vo vzájomnom kontakte. Najnovšie nálezy z Cinobane naznačujú, že vzrast hustoty osídlenia v tomto geografickom prostredí od mladšej doby bronzovej je spojený, samozrejme okrem iných historických skutočností a súvislostí, s exploatáciou miestneho rudného bohatstva, rozvojom bronziarstva a počiatkami železiarstva. Existujú doklady, že spoločensky stratifikovaná populácia v podhorskom pásme severného Novohradu profitovala najmä z kvalitne zvládnutej metalurgie. Domnievame sa, že koncentrácia rôzne veľkých a vzájomne prepojených hradísk so zatiaľ nerozšifrovanými funkciami vo veľkej miere odzrkadľuje hospodársky a spoločenský potenciál výborne organizovanej pravekej spoločnosti. Odhliadnuc od sledovaného mikroregiónu, o vybudovaní fortifikácie v stupni HA1 sa uvažuje aj na hradisku kyjatickej kultúry v Horných Plachtinciach (*Ožďáni/Furmánek 1996*) a dlhodobé osídlenie od tohto stupňa je doložené na výšinnom sídlisku Tisovec-Hradová (*Bartík/Horanský/Hutka 2002*) alebo na hradisku Szilvásvárad-Töröksánc na severe Maďarska (*Matuz 1999*).

Úlohou budúceho bádania bude upresniť počiatočný a zánikový horizont osídlenia lokality, získať podrobnejšie poznatky o fortifikácii a jej konštrukčných detailoch, ako aj osvetliť samotnú funkciu a postavenie hradiska v severnej periférii kyjatickej kultúry. Rozšíriť poznatky je možné predovšetkým cieleným, systematickým a interdisciplinárne zameraným archeologickým výskumom.

L i t e r a t ú r a

Balaša 1960 – G. Balaša: Praveké osídlenie stredného Slovenska. Martin 1960.

Bartík/Horanský/Hutka 2002 – J. Bartík/D. Horanský/D. Hutka: Päť rokov výskumu v Tisovci-Hradovej. AVANS 2001, 2002, 24–27.

Furmánek 1983 – V. Furmánek: Hradiská pilinskej a kyjatickej kultúry na Slovensku. Arch. Rozhledy 35, 1983, 24–32.

Furmánek 1984 – V. Furmánek: Pravěká hradiště na území Gemera a Novohradu. Obzor Gemera 15, 1984, 120–125.

Furmánek/Mitáš 2010 – V. Furmánek/V. Mitáš: Cinobaňa - eine weitere bedeutende Fundstelle aus der Urnenfelderzeit in der Slowakei. Das Altertum 55, 2010, 33–58.

Matuz 1999 – E. D. Matuz: A kyjaticei kultúra földvára Szilvásvárad-Töröksáncon. Agria 35, 1999, 5–84.

Ožďáni/Furmánek 1998 – O. Ožďáni/V. Furmánek: Ďalšie prieskumy na hradisku kyjatickej kultúry v Horných Plachtinciach. AVANS 1996, 1998, 125–127.

Ožďáni/Točík 1989 – O. Ožďáni/A. Točík: Na úsvite dejín. In: *J. Alberty/J. Sloboda* (Eds.): Novohrad. Regionálna vlastivedná monografia. 2/1 Dejiny. Martin 1989, 13–128.

EIN BURGWALL DER KYJATICE-KULTUR IN MÁLINEC. Málinec (Bez. Poltár), Flur Zámok (Kote 740 m ü. d. M.), Begehung, Vermessung der Fortifikation, Höhenburgwall, Jung- und Spätbronzezeit, Pilinyer-Kyjatice-Horizont, Kyjatice-Kultur. Deponierung von Funden: Kreisdenkmalamt, Trnava, Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Der neu entdeckte Burgwall Zámok befindet sich im Kataster der Gemeinde Málinec in dem Gebirge Stolické vrchy. Die Lage Zámok liegt im Band der Berge, die vom Nordwesten das Tal des oberen Laufs des Flusses Ipeľ umgrenzen. Dieser Burgwall mit seinem angenommenen Ausmaß von 6,5 ha gehört zu den größten Burgwällen der Kyjatice-Kultur in der Slowakei und ohne Zweifel handelt es sich um eine weitere bedeutende Siedlungseinheit der Jung- und Spätbronzezeit im Norden der Region Novohrad. Bei der Begehung im Gelände im Jahr 2006 wurde mit Hilfe des GPS-Systems die grundlegende, ungefähre graphische Darstellung des Burgwalls, seiner Form, seines Umfangs und Situierung der einzelnen Geländemerkmale mit der Berechnung der Fläche gewonnen. Die Burgwallfortifikation geht von der Konfiguration des Geländes aus. Die Befestigung besteht aus einem Wall, der besonders an der östlichen und westlichen Seite des Umfangs zu sehen ist. Am ganzen nördlichen Abschnitt des Burgwalls, zwischen den Spitzen der Anhöhen, befinden sich die Reste der destruierten steinernen Fortifikation. Da hier ein Kamm verläuft, dessen nördlicher Hang steil herabsinkt, brauchte dieser Raum eine leichtere Fortifikation (z.B. mit einer Holzpalisade). Zu der Befestigung an der nördlichen und nordwestlichen Seite gehörten auch steile Granitfelsen. Der Verlauf des Walls im südlichen Teil wurde durch einen Waldweg zerstört und ursprünglich kopierte er die Schichtlinie. Im südwestlichen Teil ist der Wall größtenteils durch einen Schrägaufzug beschädigt. Am südöstlichen Zipfel ist der Wall wieder teilweise unterbrochen. Hier wird das Eingangstor angenommen. Das Areal des Geländes hat die Form eines Hanges mit nicht großen Siedlungsterrassen. Die Keramikfunde

aus der Lage Zámok belegen eindeutig, dass der Burgwall zur Kyjatice-Kultur gehört. Auf Grund der ausführlichen Keramikanalyse kann er in die zweite Hälfte der Stufe HA1 (Pilinier-Kyjatice-Horizont) bis zur Stufe HB datiert werden Die Aufgabe der zukünftigen Forschung besteht darin, den Anfangs- und Untergangshorizont der Besiedlung der Fundstelle zu präzisieren, detailliertere Erkenntnisse über die Fortifikation und deren Konstruktionsdetails festzustellen wie auch die eigentliche Funktion und die Stellung des Burgwalls an der nördlichen Peripherie der Kyjatice-Kultur zu erläutern.

NOVÉ NÁLEZY NA VÝCHODNOM SLOVENSKU *

Marián Č u r n ý

Archeologický ústav SAV - Výskumné pracovné stredisko v Košiciach realizovalo v roku 2009 viacero časovo i rozsahovo neveľkých archeologických výskumov, ktoré priniesli niekoľko nových faktov o osídlení východného Slovenska od doby kamennej po novovek. V nasledovnom prehľade podávam ich základnú charakteristiku i hlavné dosiahnuté výsledky.

1. B u d m í r (okr. Košice okolie), extravilán, J u ž n e o d o b c e, v cípe medzi diaľnicou D1 (E50) a cestou č. 68, ojedinelé nestratifikované nálezy, pravek, novovek mladší (18.–19. stor.) až 20. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - Výskumné pracovné stredisko, Košice.

Archeologický výskum bol vyvolaný výstavbou objektu „Distribučného centra SPS“ v tamojšom priemyselnom parku a realizoval sa v termíne od 30. 7. do 7. 10. 2009. V súvislosti so zámerom stavebníka bol uskutočnený dozor nad odhumusovaním plochy o rozmeroch ca. 80 x 150 m a následne aj všetky výkopy pre inžinierske siete. Archeologické nálezy boli získané iba počas povrchovej prospekcie pri odstraňovaní vrstvy ornice. Nálezy keramiky však netvorili žiadne výraznejšie koncentrácie, ktoré by indikovali prítomnosť zahĺbených objektov, čo vylúčila aj plošná skrývka ornice.

V termíne od 23. 3. do 11. 6. 2009 realizoval Archeologický ústav SAV - Výskumné pracovné stredisko Košice archeologický výskum na líniovej stavbe „Vedenie 2 x 400 kV Moldava nad Bodvou - Spínacia stanica Košice“, ktorá pozostávala z výkopov základov pre 47 stožiarov vysokého napätia vedených v extravilánoch obcí Čečejovce, Cestice, Veľká Ida a košickej mestskej časti Šaca. Výskum sa sústredil na povrchovú prospekciu stavbou zasiahnutého územia a dokumentáciu stratigrafie obnaženej vo výkopoch pre základy stožiarov elektrického vedenia.

2. Č e č e j o v c e (okr. Košice okolie), extravilán. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - Výskumné pracovné stredisko, Košice.

a) poloha K i n i k, povrchový prieskum, sídlisko, stredovek včasný až vrcholný, novovek.

Na povrchu oráčiny medzi stožiarmi 6 až 8 boli zozbierané nepočetné črepové nálezy zo stredoveku a novoveku. V severozápadnej pätke stožiara 8 boli zistené dva zahĺbené objekty kruhového tvaru s priemerom 1,1–1,2 a 1,4 m s hĺbkou ca. 0,3 m. Vychádzali z vrstvy hnedozemného podorničia (0,6–0,8 m) pod vrstvou ornice (0–0,3/0,6 m) a jasne sa rysovali v žltom ílovitom podloží. Objekty predstavovali jamy v profile lavórovitého tvaru s oblými, resp. kónickými stenami a v pôdoryse pravidelného kruhovitého tvaru. Výplň tvorila tmavohnedá humózna hlina s uhlíkmi a drobnými hrudkami mazanice. Nálezy - zlomky keramiky, pochádzajú iba z pôdorysného začisťovania. Obidva včasnostredoveké objekty spolu tesne susedili - stenami sa takmer dotýkali.

b) S e v e r o v ý c h o d n e od JRD, zahĺbený objekt, bez možnosti datovania.

V bezprostrednej blízkosti cesty z Čečejoviec do Selešky a Paňoviec, severovýchodne od areálu JRD bol pri výkope základov pre stožiar 11 čiastočne preskúmaný zahĺbený objekt vaničkovitého tvaru s rozmermi 1,5 x 0,7 x 0,1 m. Udávané rozmery samozrejme nie sú konečné, keďže podstatná časť pôdorysu objektu zachádzala mimo výkop. Výplňou objektu bola do červena prepálená hlina, uhlíky, drobné hrudky mazanice a organické zvyšky. Z výplne objektu sa nepodarilo získať datovateľný archeologický materiál, rovnako ako ani povrchovým prieskumom v bezprostrednej blízkosti objektu a celkovo stožiara 11.

c) poloha Š i r o k á h o r a, povrchový prieskum, sídlisko, neolit - kultúra s mladšou lineárnou keramikou (?), neskorý stredovek/starší novovek.

* Príspevok vznikol v rámci grantového projektu Agentúry VEGA č. 2/0047/12.

Z povrchového prieskumu ca. 150–200 m severne od stožiara 13 pochádzajú zlomky keramiky a štiepaná industria z obdobia neolitu - kultúra s mladšou lineárnou keramikou (?) a keramika z neskorého stredoveku alebo staršieho novoveku.

3. V e ľ k á I d a (okr. Košice okolie), extravilán, poloha Č e r á k y, povrchový prieskum, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - Výskumné pracovné stredisko, Košice.

V rámci sledovania stavebných prác na líniovej stavbe „Vedenie 2 x 400 kV" bola na uvedenej polohe v bezprostrednej vzdialenosti od stožiara 34 nájdená železná podkova a pásikové ucho z novovekej nádoby.

4. G e l n i c a (okr. Gelnica), intravilán, H n i l e c k á u l., parc. č. 1960/1, záchranný archeologický výskum, stredovek vrcholný až neskorý, novovek mladší (19. stor.), 20. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - Výskumné pracovné stredisko, Košice.

Archeologický výskum bol realizovaný vo východnej časti intravilánu Gelnice na ploche stavby objektu obchodného domu TESCO v termíne od 25. 8. do 1. 10. 2009. Výskum pozostával z dokumentácie profilov výkopov 27 pätiek nosných pilierov konštrukcie objektu obchodného domu. Následne bol uskutočnený dohľad nad výkopmi pre inžinierske siete, kanalizáciu, ČOV a prevedenie kanalizácie pod komunikáciou. Z dokumentovania stratigrafie na profiloch výkopov pre pätky pilierov možno urobiť niekoľko záverov. Podložie vo väčšej časti parcely predstavuje sivý až sivomodrý íl, na ktorom leží mocná vrstva riečneho štrku, usadená pravdepodobne činnosťou blízko tečúceho Hnilca. Východná časť parcely je ohraničená zvetraným bridlicovým svahom, na ktorý nasadá tak vrstva ílu ako aj štrkové usadeniny. Na túto situáciu nadväzujú archeologické vrstvy a ďalšie zistené kontexty. V prvom rade ide o zistené torzá architektúr - dvoch kamenných múrov 1 (severozápadno-juhovýchodná orientácia) a 2 (severovýchodno-juhozápadná orientácia). Základová špára múrov sa nachádzala približne cca 1,0–1,2 m od súčasného povrchu, t. j. 246,9 m n. m. Na základe identického spôsobu murovania i použitého stavebného materiálu predpokladám, že múry pravdepodobne tvorili jeden celok, aj keď sa ich previazanie nepodarilo zistiť. Dokumentovaná stratigrafia nasvedčuje, že vrstvy vznikli po vybudovaní múrov, pričom najvrchnejšie vrstvy až po zániku murovaných štruktúr - sú to súčasné povrchové vrstvy. Zistenú situáciu možno datovať do mladšieho novoveku, o čom svedčí nepočetná kolekcia stolovej a kuchynskej keramiky a kachlíc, súčasťou ktorej boli aj keramické zlomky z vrcholného až neskorého stredoveku, nachádzajúce sa na nepôvodných miestach svojho uloženia.

5. K o š i c e , časť B a r c a (okr. Košice), intravilán, Z e m i a n s k a u l., parc. č. 1404/23, 1404/24, 1404/46, záchranný archeologický výskum, doba bronzová, stredovek vrcholný. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - Výskumné pracovné stredisko, Košice.

Archeologický výskum na uvedených parcelách sa uskutočnil v mesiacoch apríl a máj 2008 a júl a august 2009 a to iba na výkopoch pre inžinierske siete a odvod splaškovej a dažďovej vody z troch rodinných domov. Výkopy základov novostavieb sledované neboli, nakoľko si investori, majitelia nehnuteľností, nesplnili oznamovaciu povinnosť v zmysle znenia pamiatkového zákona. Ryhy pre inžinierske siete boli hĺbené do hĺbky 0,5–1 m a zberná šachta na splaškovú vodu do hĺbky 1,8 m od súčasného povrchu. Vo všetkých ryhách až po dno výkopu siahala kultúrna vrstva tmavohnedej hliny, v ktorej sa sporadicky vyskytovali črepy keramiky tak z praveku (doba bronzová; obr. 26: 1–4, 8–10) ako aj zo stredoveku (vrcholný stredovek; obr. 26: 5–7, 11, 12). Pri výkopoch nedošlo k porušeniu archeologických objektov.

6. P r e š o v (okr. Prešov), intravilán, N á m. M i e r u, križovatka komunikácií I/18 a I/68, záchranný archeologický výskum, stredovek vrcholný až neskorý, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - Výskumné pracovné stredisko, Košice.

Archeologický ústav SAV - Výskumné pracovné stredisko Košice realizoval v termíne od 5. 5. do 8. 10. 2009 archeologický výskum na stavbe „Rekonštrukcia križovatky na nám. Mieru v Prešove". Výskum bol zameraný na dokumentáciu stratigrafie odhalenej výkopmi pre prekládku inžinierskych sietí a ďalšími zemnými prácami. Archeologickým výskumom bola potvrdená intenzita osídlenia tejto časti Prešova v mladšom novoveku, ktorú reprezentovali viacnásobné súvrstvia sídliskového pôvodu i samotné základy a suterénne časti objektov tvoriacich až do druhej polovice 20. stor. predmestskú zástavbu asanovanej Sabinovskej ulice a predmestského námestia Huštak, ktoré od stredoveku predstavovali významný komunikačný uzol Prešova spájajúci ho s Levočou, Sabinovom, Bardejovom a Vranovom nad Topľou (*Šťastný 2004*).

7. P r e š o v, časť S o l i v a r (okr. Prešov), intravilán, P e t r o v i a n s k a u l., parc. č. 3133/28, záchranný archeologický výskum, sídlisko, stredovek vrcholný (12.–14. stor.), novovek mladší

(19. stor.), 20. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra -Výskumné pracovné stredisko, Košice.

Archeologický výskum bol realizovaný v južnej časti intravilánu miestnej časti Prešova - Solivaru na ploche stavby objektu Prívesového centra a jeho ostatnej vybavenosti a trval od 25. 5. do 26. 8. 2009. V prvom rade bolo vykonané vyhľadávanie archeologických nálezov, objektov a situácií počas dohľadu nad skrývkou ornice na ploche samotného objektu Prívesového centra s rozmermi cca 30 x 30 m. Ďalšia plocha areálu bola skúmaná zisťovacou sondou situovanou v jeho východnej časti (42 x 2,5 m). Následne sa výskum sústredil na sledovanie výkopov pre inžinierske siete (kanalizácia, elektrina, vodovod, plyn a potrubia odlučovača ropných látok) a základy oplotenia areálu Prívesového centra. Kým povrchový prieskum priniesol iba nálezy z obdobia mladšieho novoveku, pri znižovaní terénu na ploche budúceho objektu Prívesového centra o cca 0,7–1 m sa prichádzalo na črepový keramický materiál z obdobia vrcholného stredoveku, t. j. 12.–14. stor. Počas dohľadu nad výkopmi na parcele bolo zistené, že vrstva hnedozeme, ktorá predstavuje tak ornicu i podorničie, siaha až do hĺbky 2 m. Od tejto úrovne nasleduje štrkové podložie. Mimoriadnu mocnosť hnedozemnej ornice i podorničia, ktoré bolo od seba problematické rozlíšiť kvôli tomu, že farebne i štruktúrou navzájom splývali, si možno vysvetliť zrejme pôsobením hydrologických faktorov (splavovanie pôdy z vyšších polôh, opakované povodne Delne), v konečnom dôsledku čoho bol terén pod terasou Delne výrazne navýšený. Počas mechanického strojového znižovania terénu na budúcej zastavanej ploche boli stredoveké nálezy nachádzané v rôznych niveletách a netvorili koncentrácie. Črepy boli drobné a značne abradované, čo indikuje ich transport z pôvodného miesta uloženia. Zistené tri archeologické objekty sa črtali v nasledovných hĺbkach od súčasného povrchu: 1/09–0,8 m, 2/09–1,0 m a 3/09–1,1–1,3 m. Výskumom nebola zachytená ich pochôdzna úroveň alebo niveleta zapustenia do terénu. Na základe štruktúry zásypov a charakteru nálezov z nich je možné považovať všetky tri objekty za súčasné, t. j. pochádzajúce z obdobia vrcholného stredoveku (12.–začiatok 14. stor.). S datovaním archeologických objektov na základe keramiky (obr. 26: 13–21) korešponduje samotné zaradenie torza zisteného vrcholnostredovekého sídliska. V tomto prípade ide s najväčšou pravdepodobnosťou o torzo dediny Delňa. Delňa sa nachádzala v dolnej časti údolia potoka Delne a patrila k najstarším dedinám v okolí. Dedinu v roku 1291 daroval kráľ Ondrej III. šľachticovi Jurajovi, synovi Šimona, ktorému vtedy už patrili susediace solivarské majetky. Južnú časť delnianskeho majetku nadobudol koncom 13. stor., najneskôr však v roku 1315 šľachtic Sinko, syn Tomáša. Dedina zanikla pravdepodobne v prvej polovici 14. stor. za neznámych okolností (*Uličný 1990*, 60, 61, pozn. 378b, 378c).

8. R o ž ň a v a (okr. Rožňava), poloha V a r g o v o p o l e, parc. č. 2081/196, 2081/50, 2081/219, 2081/51, záchranný archeologický výskum, nestratifikované sídliskové nálezy, stredovek, novovek mladší (19. stor.), 20. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - Výskumné pracovné stredisko, Košice.

Archeologický výskum bol realizovaný na určitých úsekoch výkopu pre položenie nového vedenia vysokého napätia na uvedených parcelách na Vargovom poli v Rožňave vo februári 2009. Ryha bola vykopaná strojovo do hĺbky cca 1,2 m v dĺžke cca 350–400 m. Zdokumentovaním profilov na troch miestach sa zistilo, že podložný pokryv predstavovala vrstva piesku s ílom, ktoré vytvarovali terénnu terasu, po západnej hrane ktorej prebiehal výkop. Na podloží ležala vrstva hliny so silnou prímesou stavebného odpadu a sutiny, reprezentovaná drobnými zlomkami recentných tehiel a škvárou. Z tejto situácie, ktorú možno považovať za nepôvodnú uloženinu, pochádzajú nálezy keramiky zo stredoveku a mladšieho novoveku.

9. S v i n i a (okr. Prešov), K o s t o l B o ž i e h o m i l o s r d e n s t v a, parc. č. 23, záchranný archeologický výskum, nestratifikované sídliskové nálezy, sídlisková stratigrafia, pravek, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra -Výskumné pracovné stredisko, Košice.

Archeologický výskum bol realizovaný z dôvodu zámeru Rímsko-katolíckej cirkvi, farnosti Svinia na realizáciu novostavby Kostola Božieho milosrdenstva a uskutočnil sa v mesiacoch august 2008 a apríl a máj 2009. Cieľom archeologického výskumu bolo priniesť základné informácie o stratigrafii na ploche predpokladaného stredovekého šľachtického sídla (*Čaplovič/Slivka 1983*, 74, 75; *Slivka/Vallašek 1991*, 205). Výskumom sa však prišlo na to, že predmetná parcela, situovaná západne od budovy tzv. starej fary a južne od Kostola Panny Márie a južne od Kostola Panny Márie, nebola nikdy trvale zastavaná a archeologickým výskumom sa nedospelo ani k najmenším indíciám po terénnych úpravách v týchto miestach. Tým možno vylúčiť lokalizáciu stredovekého šľachtického sídla v tomto priestore. Priamo pod cca 0,2–0,3 m hrubou vrstvou humusu sa nachádzalo sterilné ílovité podložie žltohnedej farby, ktoré bolo porušené iba výkopmi pre inžinierskej siete a to po západnom obvode budovy tzv. starej fary. Počas

odstraňovania humusu sa prišlo na pomerne početný keramický materiál prevažne z obdobia mladšieho novoveku (19.–20. stor.). Osobitné miesto v ňom avšak zaujímajú črepy z renesančných kachlíc opatrené transparentnou zelenou glazúrou (17. stor.; obr. 27). Tie indikujú pôvod vo významnejšej budove, ktorou v tomto prípade mohla byť tzv. stará fara (tá sa však javí byť mladším objektom - cca 18.–19. stor.) alebo panské sídlo. Medzi týmito nálezmi sa v nepôvodnej polohe vyskytli aj nálezy vrcholnostredovekej keramiky. Vo výkope pre severozápadnú portálovú pätku kostola bola zistená sídlisková stratigrafia, ktorú možno na základe výskytu vyspelo vyhotovenej glazovanej keramiky, porcelánu a skla zaradiť najskôr do záveru 19. až priebehu 20. stor. Dokumentovaný sled vrstiev je zrejme výsledkom jednorázového uloženia, pričom získané nálezy na základe pokročilej fragmentarizácie možno označiť za archeologizovaný odpad, medzi ktorým sa objavil aj jeden črep z praveku, zrejme neolitu. V tom istom výkope bol zaznamenaný výskyt ľudských kostí, čo indikuje väčší rozsah pochovávania na novodobom cintoríne v okolí Kostola Panny Márie z 13. stor. ako ho zaznamenávame v súčasnosti, t. j. ohraničenie zárezovou cestou, ktorá rozdeľuje vyvýšeninu s Kostolom Panny Márie na severnú a južnú časť.

10. V e ľ k ý Š a r i š (okr. Prešov), U l. H a r m í n y, východne od Kaplnky sv. Kunhuty, parc. č. 396/1, 397/2, sídlisková stratigrafia, sídliskové objekty, pravek, stredovek neskorý (15.–16. stor.), novovek (16.–19. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra -Výskumné pracovné stredisko, Košice.

Archeologický výskum na rozhraní uvedených parciel bol realizovaný z dôvodu zámeru vlastníka nehnuteľnosti na vybudovanie oplotenia a uskutočnil sa v novembri 2009. Postup prác na archeologickom výskume sa prispôsobil už v predstihu zrealizovaným zemným zásahom na zasiahnutých parcelách. Terén na východ od presbytéria Kaplnky sv. Kunhuty sa dosť podstatne zvažoval východným smerom až k ceste, čo mienil vlastník parciel kvôli nepriaznivo pôsobiacemu smerovaniu odtoku dažďovej vody prehradiť plotom a to tak, že svah by mal byť upravený terasovite. Preto nechal na rozhraní parciel vykopať v severojužnom smere ryhu pre betónový základ plota, ktorý prerozdelí priestor na dve terasy. Na takto získanom západne orientovanom profile bola porušená sídlisková stratigrafia a zahĺbené objekty, ktoré sa stali predmetom dokumentovania. Súvrstvie, vysoké 2,4–2,7 m, pozostávajúce z hrubej stavebnej sutiny a malty a nachádzajúce sa pod 0,2–1,0 m hrubou vrstvou humusu, nesúvisí s osídlením a zástavbou najbližšieho priestoru. Možno ho stotožniť s aktivitou otca súčasného majiteľa pozemku, ktorý sa snažil v priebehu druhej polovice 20. stor. vyrovnať inak údajne veľmi nerovný terén parciel. Za prirodzené sídliskové vrstvy, ktoré vznikli in situ, možno považovať tri vrstvy dosadajúce na žlté hlinitoílové podložie. Z týchto vrstiev pochádza nálezový keramický materiál z časového horizontu tak staršieho (16.–17. stor.) ako aj mladšieho novoveku (18.–19. stor.), a ktorý sa s istotou nachádzal na nepôvodnom mieste výskytu. Tri dokumentované zahĺbené objekty pochádzajú rovnako z obdobia mladšieho novoveku. Archeologickým výskumom neboli zistené neporušené archeologické situácie, ktoré by mohli súvisieť so stredovekou Kaplnkou sv. Kunhuty a takto aj byť datované. Do úvahy by prichádzali napríklad hroby, ktoré neboli zistené.

Okrem charakterizovaných novozistených archeologických lokalít uskutočnil Archeologický ústav SAV, Výskumné pracovné stredisko Košice archeologické výskumy aj na rekonštrukcii cesty I/15 v Malej Domaši (okr. Vranov nad Topľou), výstavbe rodinného domu na parcele č. 1398/41 na Hečkovej ulici v Košiciach-Barci, výstavbe komplexu rodinných domov na parcelách č. 4/2 až 4/6, 4/9, 5, 13, 583/2, 583/3 na polohe Pod kaštieľom v Ličartovciach (okr. Prešov) a na výstavbe kruhového objazdu na križovatke ulíc Štítnická a Šafárikova v Rožňave, všetky však s negatívnymi výsledkami.

L i t e r a t ú r a

Čaplovič/Slivka 1983 – D. Čaplovič/M. Slivka: Terénny prieskum v oblasti Šariša. AVANS 1982, 1983, 73–77.
Slivka/Vallašek 1991 – M. Slivka/A. Vallašek: Hrady a hrádky na východnom Slovensku. Košice 1991.
Šťastný 2004 – F. Šťastný: Sabinovská padla, historky ostali. Prešov 2004.
Uličný 1990 – F. Uličný: Dejiny osídlenia Šariša. Košice 1990.

NEUE FUNDE IN DER OSTSLOWAKEI. Im Jahr 2009 führte das Archäologische Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften - Forschungsinstitut in Košice - ein paar kürzere und flächenmäßig kleinere archäologische Grabungen im Košicer und Prešover Kreis durch, über die die folgende Übersicht informiert.

1. Budmír (Bez. Košice - Umgebung), außerhalb der Gemeinde, südlich der Gemeinde, im Zipfel zwischen der Autobahn D1 (E50) und der Straße Nr. 68, unstratifizierte Einzelfunde, Urzeit, jüngere Neuzeit (18.–19. Jh.) bis 20. Jh. Beim Bau des Distributionszentrums SPS wurde eine archäologische

Grabung durchgeführt, die aus der Verfolgung der Aufdeckung der Ackerkrumme und der Ausschachtungen für den Tiefbau bestand. Die archäologischen Funde überwiegend aus der jüngeren Neuzeit, aber auch aus der Urzeit, wurden nur während der Oberflächenprospektion festgestellt, die Anwesenheit der archäologischen Objekte wurde nicht bestätigt. Bei der Durchführung des Linienbauwerks „Leitung 2 x 400 kV", die aus Ausschachtungen für 47 Hochspannungsmasten bestand (platziert außerhalb der Gemeinden Čečejovce, Cestice, Veľká Ida und Šaca), wurde eine archäologische Grabung durchgeführt, während der folgende archäologische Fundstellen festgestellt wurden.
2a. Čečejovce (Bez. Košice - Umgebung), außerhalb der Gemeinde, Lage Kinik, Begehung, Siedlung, Früh- bis Hochmittelalter, Neuzeit.
Auf der Oberfläche der Ackerschicht zwischen den Masten 6 und 8 wurden nicht besonders zahlreiche Scherbenfunde aus dem Mittelalter und der Neuzeit gesammelt. Im nordwestlichen Fuß des Mastes 8 wurden zwei eingelassene kreisförmige Objekte mit einem Durchmesser von 110–120 und 140 cm und einer Tiefe von ca. 30 cm festgestellt, die in das Frühmittelalter datiert werden können.
In der Lage nordöstlich des landwirtschaftlichen Betriebs befand sich ein eingelassenes Objekt ohne Möglichkeit, das Objekt datieren zu können.
2b. In der unmittelbaren Nähe der Straße von Čečejovce nach Seleška und Paňovce, nordöstlich von dem Gelände des landwirtschaftlichen Betriebs, wurde bei der Ausschachtung der Grundmauer für den Mast 11 ein teilweise eingelassenes wannenförmiges Objekt untersucht, dessen Verfüllung aus rot durchgebranntem Ton, Holzkohlenstücken, kleinen Lehmverputzstückchen und organischen Resten bestand. In der Verfüllung des Objekts und in seiner unmittelbaren Nähe wurde kein datierbares archäologisches Material entdeckt.
2c. Flur Široká hora, Begehung, Siedlung, Neolithikum - Kultur mit jüngerer Linearbandkeramik (?), Spätmittelalter/ältere Neuzeit.
Aus der Begehung ca. 150–200 m nördlich des Mastes 13 stammen Keramikbruchstücke und gespaltene Steinindustrie aus dem Neolithikum - Kultur mit der Linearbandkeramik (?) und Keramik aus dem Spätmittelalter oder der Spätneuzeit.
3. Veľká Ida (Bez. Košice - Umgebung), außerhalb der Gemeinde, Flur Čeráky, Begehung, Neuzeit.
In der unmittelbaren Entfernung vom Mast 34 wurden ein eisernes Hufeisen und der Bandhenkel eines neuzeitlichen Gefäßes gefunden.
4. Gelnica (Bez. Gelnica), Gemeindegebiet, Hnilecká Str., Parzelle Nr. 1960/1, archäologische Rettungsgrabung, Hoch- bis Spätmittelalter, jüngere Neuzeit (19. Jh.), 20. Jh.
Im Zusammenhang mit dem Bau des Kaufhauses TESCO und seiner weiteren Teile wurde eine archäologische Rettungsgrabung durchgeführt. Bei der Grabung konnten Informationen über die geologischen Eigenschaften der Lokalität gewonnen werden. Die östliche Seite stellt ein Schieferhang dar, auf dem sich eine Schicht grauen bis graublauen Lehms befindet und auf dem Lehm liegt eine dicke Schicht Flussschotter, die wahrscheinlich als Folge des in den Nähe fließenden Flusses Hnilec zu verstehen ist. An den Profilen von 27 Ausschachtungen für die Masten der Objektkonstruktion wurden die Stratigraphie aus der jüngeren Neuzeit und der Verlauf von zwei Steinmauern, die wahrscheinlich ursprünglich miteinander zusammenhingen, dokumentiert. Die Oberflächenschichten stellen das Ergebnis der Kumulation des Bauschutts in der nicht weit entfernten Vergangenheit dar. Unter Keramikfunden aus der jüngeren Neuzeit kamen in der sekundären Lage auch Keramikscherben aus dem Hoch- bis Spätmittelalter vor.
5. Košice, Ortsteil Barca (Bez. Košice), Gemeindegebiet, Zemianska Str., Parzelle Nr. 1404/23, 1404/24 und 1404/46, archäologische Rettungsgrabung, Bronzezeit, Hochmittelalter.
Die archäologischen Grabungen beim Bau von den zuletzt gebauten Einfamilienhäusern bezogen sich nur auf die Dokumentation der Ausschachtungen für die Abführung von Regenwasser, da die Besitzer die Meldepflicht im Sinne der Lautung des Denkmalgesetzes nicht erfüllten und die Grundmauern der Neubauten nicht untersucht wurden. In allen Ausgrabungen wurde eine analoge Situation festgestellt – bis zu ihrer maximalen Vertiefung, d.h. bis zur Tiefe von 0,5–1 m reichte die Kulturschicht dunkelbraunen Tons, in der selten urzeitliche (Bronzezeit; Abb. 26: 1–4, 8–10) und mittelalterliche Scherben vorkamen (Hochmittelalter; Abb. 26: 5–7, 11, 12). Bei den Ausschachtungen wurden die archäologischen Objekte nicht beschädigt.
6. Prešov (Bez. Prešov), Gemeindegebiet, Nám. Mieru, Kreuzung der Straßen I/18 und I/68, archäologische Rettungsgrabung, Hoch- bis Spätmittelalter, Neuzeit.
Die archäologische Grabung wurde auf der angeführten Fläche durch die Rekonstruktion der Kreuzung auf dem Platz Nám. Mieru ausgelöst und konzentrierte sich auf die Dokumentation der Stra-

tigraphie, die bei den Ausschachtungen wegen der Tiefbauumlegung und im Zusammenhang mit weiteren Erdarbeiten freigelegt wurde. Bei der Grabung wurde die Besiedlungsintensität von diesem Teil von Prešov in der jüngeren Neuzeit belegt. Die Besiedlungsintensität repräsentierten mehrfache Schichten mit Siedlungscharakter und auch Grundmauern und Untergeschosse von einigen Objekten, die bis in die zweite Hälfte des 20. Jh. die vorstädtische Bebauung der assanierten Straße Sabinovská ulica und des vorstädtischen Platzes Huštak bildeten. Die letzten zwei Orte stellten seit dem Mittelalter einen bedeutenden Verkehrsknoten von Prešov dar. Sie verbanden Prešov mit Levoča, Sabinov, Bardejov und Vranov nad Topľou.

7. Prešov, Ortsteil Solivar (Bez. Prešov), Gemeindegebiet, Petrovianska Str., Parzelle Nr. 3133/28, archäologische Rettungsgrabung, Siedlung, Hochmittelalter (12.–14. Jh.), jüngere Neuzeit (19. Jh.), 20. Jh.

Die archäologische Grabung wurde auf der Fläche des Baus eines Anhängerzentrums und seiner Bestandteile durchgeführt. Die Grabung bestand aus dem Suchen der archäologischen Funde und der Situationen während der Einarbeitung der Ackerschicht in den in Zukunft zu bebauenden Raum. Es wurden weiter unbebaute Fläche sondiert und die Durchführung des Tiefbaus und der Zaunaufstellung verfolgt. Es wurde festgestellt, dass die Schicht der Braunerde, d.h. die Ackerschicht und der Unterboden, die nicht auseinander zu halten waren, bis zu einer Tiefe von 2 m reicht, wo sie an den Schotteruntergrund anknüpft. In der Braunerdschicht kamen sporadisch und vereinzelt kleine und abradierte Keramikfunde aus dem Frühmittelalter vor. Die besondere Dicke der Braunerde lässt sich wahrscheinlich durch das Wirken der hydrologischen Faktoren erklären (Denundation aus höheren Lagen, wiederholte Überschwemmung von Delňa), infolge dessen das Gelände unterhalb der Terrasse von Delňa ziemlich erhöht wurde. Bei drei festgestellten archäologischen Objekten, die in die Tiefe von 80–130 cm eingelassen waren, konnte ihre begehbare Ebene nicht festgestellt werden. Es konnte aber verlässlich nachgewiesen werden, dass sie aus der gleichen Zeit stammen (Abb. 26: 13–21), d.h. in das 12. bis in den Anfang des 14. Jh. datiert sind und dass sie wahrscheinlich mit den Erwähnungen über das Dorf Delňa zusammenhingen, das wahrscheinlich in der ersten Hälfte des 14. Jh. aus unbekannten Gründen unterging.

8. Rožňava (Bez. Rožňava), Flur Vargovo pole, Parzelle Nr. 2081/196, 2081/50, 2081/219, 2081/51, archäologische Rettungsgrabung, unstratifizierte Siedlungsfunde, Mittelalter, jüngere Neuzeit (19. Jh.), 20. Jh.

Bei der Verfolgung der Linienausschachtung für die Führung der Hochspannungsleitung, die längs der westlichen Kante der Geländeterrasse verlief, wurde festgestellt, dass sie von einer dicken Tonschichtengruppe gebildet wird, auf der eine dicke Tonschicht mit der Beimischung von Bauschutt und Schutt liegt. Aus dieser Situation stammen wahrscheinlich Keramikfunde aus dem Mittelalter und der jüngeren Neuzeit, die erst sekundär hierher gerieten.

9. Svinia (Bez. Prešov), Kirche der Barmherzigkeit Gottes, Parzelle Nr. 23, archäologische Rettungsgrabung, unstratifizierte Siedlungsfunde, Siedlungsstratigraphie, Urzeit, Mittelalter, Neuzeit.

Die Grabung auf der Fläche nicht weit der mittelalterlichen Jungfrau-Maria-Kirche wurde durch das Vorhaben ausgelöst, eine Kirche der Barmherzigkeit Gottes zu bauen. An diesem Ort wird die Existenz eines mittelalterlichen Herrensitzes angenommen, was bei der Grabung jedoch nicht bestätigt wurde: Direkt unter der Humusschicht befand sich ein steriler Lehmuntergrund. Während der Humusbeseitigung wurden eine ziemlich umfangreiche Keramiksammlung aus der jüngeren Neuzeit und Kacheln aus dem 17. Jh. (Abb. 27) entdeckt, unter denen auch die hochmittelalterliche Keramik zu finden war. In der Ausschachtung für das nordwestliche Kirchenfußportal wurden Siedlungsstratigraphie aus der jüngeren Neuzeit, vereinzelte Funde aus der Urzeit (Neolithikum?) und Menschenknochen entdeckt, die auf ein ursprünglich breiteres Ausmaß des Friedhofs bei der Jungfrau-Maria-Kirche hinweisen.

10. Veľký Šariš (Bez. Prešov), Straße Harmíny, östlich der Kapelle der hl. Kunigunde, Parzelle Nr. 396/1, 397/2, Siedlungsstratigraphie, Siedlungsobjekte, Urzeit, Spätmittelalter (15.–16. Jh.), Neuzeit (16.–19. Jh.).

Die Grabung wurde durch das Vorhaben des Besitzers der Immobilien ausgelöst, das Grundstück terrassenartig einzuteilen und einen Zaun aufzustellen. Dabei wurde die Stratigraphie dokumentiert, die aus den neuzeitlichen Schichten besteht, in denen vereinzelt auch ältere Keramikfunde vorkamen (Urzeit, Spätmittelalter). Alle Funde aus den Schichten können jedoch nicht für ursprünglich dort deponierte Funde gehalten werden. Sie hängen wahrscheinlich mit den Erdarbeiten in diesem exponierten Raum in der zweiten Hälfte des 20. Jh. zusammen. Es wurden drei eingetiefte Objekte aus der frühen Neuzeit festgestellt. Bei der Grabung wurden keine Bestattungen in der unmittelbaren Nähe der mittelalterlichen Kapelle der hl. Kunigunde bestätigt.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM KOSTOLA V HORNÝCH KRŠKANOCH

Róbert Daňo

Nitra, časť Horné Krškany (okr. Nitra), Kostol Narodenia Panny Márie, nálezy hrobov, architektúr, keramiky, drobných kovových predmetov, stredovek - novovek. Uloženie nálezov: Achilles Archaeology, s.r.o., Pezinok (do ukončenia konzervátorského spracovania).

Národná kultúrna pamiatka kostol Narodenia Panny Márie (č. ÚZPF 1507/0) sa nachádza v katastrálnom území Horné Krškany, miestnej časti mesta Nitra, západne od centrálnej časti intravilánu miestnej časti, ktorý tvorí Novozámocká ulica, na východnom svahu Katruše, v tesnom susedstve železničnej trate Nitra - Nové Zámky.

Archeologický výskum súvisiaci s pamiatkovou obnovou NKP „Kostol Narodenia Panny Márie" - Nitra, časť Horné Krškany, bol realizovaný podľa cieľov projektu obnovy a sanácie vlhkosti NKP (*Pichová 2007*; *Úradníček 2008*) a návrhu obnovy a reštaurovania stredovekých fresiek a celkovej obnovy svätyne (autor: prof. akad. maliar Vladimír Úradníček, Bratislava 2008), v interiéry na ploche svätyne kostola a v exteriéry v tesnej blízkosti severného a južného obvodového múru lode kostola. Cieľom archeologického výskumu bolo v rámci výskumných terénnych prác zistenie historických niveliet podláh v priestore svätyne kostola a iných antropogénnych vrstiev, zistenie a preskúmanie prípadných zaniknutých stavebných konštrukcií a sledovanie zemných prác v exteriéry kostola. Vedľajším cieľom bolo overenie pochovávania v interiéry svätyne - pôvodnej stredovekej lode kostola.

V rámci plochy svätyne kostola sme sa v súvislosti s požiadavkami projektu obnovy a sanácie vlhkosti zamerali na pásy popri obvodovom murive. Sonda 1/08 sa začala kopať popri severnom múre svätyne. Po zistení dvoch úrovní historických podláh, z ktorých staršia s veľkou pravdepodobnosťou pochádzala z obdobia stredoveku, bolo rozhodnuté znížiť celú plochu svätyne na jej úroveň. Mladšia (barokoví) podlaha bola po odbornom zdokumentovaní a po súhlase KPÚ v Nitre ručne rozobraná a tehly boli uložené v priestoroch fary na ďalšie použitie. Podobne boli po odbornom zdokumentovaní čiastočne rozobrané aj základy pilierov barokovej klenby svätyne.

Po znížení terénu vo svätyni o cca 50 cm bola približne v strede priestoru zjavná depresia spôsobená nízkym zhutnením historického zásypu, ktorá ojedinele obsahovala aj dutiny. Nakoľko existoval oprávnený predpoklad, že tento jav je pozostatkom deštruovanej krypty, bolo v júli 2009 realizované geofyzikálne meranie v rámci medzinárodnej letnej školy archeogeofyziky INCA 2009. Merania georadarom a mikrogravimetrom odhalili existenciu dvoch krýpt v lodi kostola (SZ a JZ roh), ale existenciu deštruovanej krypty vo svätyni nepotvrdili ani nevyvrátili.

Nakoľko bolo potrebné overiť situáciu vo svätyni aj z hľadiska statiky budúcej novej podlahy, rozhodli sme sa umiestniť do predmetnej plochy zisťovaciu sondu (sonda 1/09). Sondu s rozmermi 330 x 100 cm sme umiestnili do severo-južnej stredovej osi so začiatkom pri južnej stene. Sondou boli zistené hroby, z ktorých jeden (hrob 1/09) bol narušený počas barokovej prestavby a jeho pôvodne nezhutnený zásyp postupným sadaním vytvoril predmetnú dutinu. Sonda bola priestorovo obmedzená pokračujúcimi reštaurátorskými prácami (lešenie) a miestom na dočasné uskladnenie vykopanej zeminy. Z hrobov bol jeden preskúmaný úplne, jeden čiastočne a zvyšné tri, ktorých zásypy neboli významne narušené, boli len zdokumentované.

V exteriéry boli sledované výkopy pre prevzdušňovacie kanály popri severnom (rez B) a južnom (rez A) obvodovom murive lode.

Keďže cieľom obnovy a revitalizácie NKP bolo uviesť svätyňu s jedinečnými freskami do stavu z obdobia ich vzniku (14. stor.), boli sme nútení po zdokumentovaní odstrániť barokové stavebné konštrukcie. Ostatné zásahy do archeologických situácií sme sa snažili minimalizovať na najnižšiu možnú mieru.

Archeologický výskum bol zahájený 23. 3. 2008 v interiéry svätyne a trval do konca novembra 2009 v závislosti od reštaurátorských a rekonštrukčných prác.

Výsledky a zistenia terénnej časti archeologického výskumu predkladáme podľa jednotlivých sond a skúmaných plôch:

Sonda 1/08 – vedená popri severnej a západnej stene kostola v šírke 80 cm. V hĺbke +2 až -6 cm (nulový bod na podlahe lode kostola) bolo zistené sterilné podložie zo žltej spraše. Okrem toho boli zistené tri plochy (cca 0,8 m²) z vymiesenej, ubitej spraše. Ich niveleta sa pohybovala od + 8 cm (SZ roh) cez + 6 až + 7 cm (stredný úsek) po 0 cm (SV roh). S veľkou mierou pravdepodobnosti ich môžeme interpretovať ako torzá najstaršej zachovanej hmoty podlahy. Ich povrch bol nerovný, povrchová úprava bola zničené mladšími stavebnými zásahmi. Podľa napájania hmoty na interiérovú omietku môžeme

predpokladať jej existenciu v čase pred vznikom freskovej výzdoby (pred 14. stor.). Klesanie od západu na východ bolo v súlade so smerom svahu, na ktorom bol kostol postavený. Nad touto úrovňou sa nachádzala 22 až 32 cm hrubá vrstva barokovej planírky z prvej polovice 18. stor. Planírku tvorila svetlohnedá, hlinito-sprašovitá zemina, ktorá obsahovala množstvozlomkov ľudských kostí (pravdepodobne z narušených hrobov cintorína severne a východne od pôvodného kostola), drobné lomové kamene a hrudky ložnej a omietkovej malty. Pri strednom torze sprašovej podlahy bola nájdená renesančná dlažbová tehla zo 16. až 17. stor. Na planírku nasadala baroková podlaha z tehál ukladaných do maltového lôžka (hrúbka tehly - 6 cm, hrúbka lôžka - 1 cm). Nad ňou sa nachádzala do vzdialenosti 320 cm od víťazného oblúka vrstva (hrúbka do 10 cm) planírky z 30-tych rokov 20. stor. Planírka bola sypká, suťovito-popolovitá. Na nej sa nachádzala liata betónová podlaha - terazzo (1937–1938). Plocha svätyne – po zistení barokovej tehlovej podlahy bola na celej ploche svätyne odstránená liata terazzo podlaha a planírka pod ňou. Bola začistená tehlová dlážka, ktorá sa po rekonštrukcii kostola v rokoch 1937 až 1938 zachovala v celej šírke svätyne a v dĺžke 400 až 436 cm. Nakoľko aj baroková podlaha kopírovala sklon svahu (v západnej časti + 39 cm, vo východnej časti + 30 cm) došlo počas zarovnávania liatej podlahy k zničeniu jej západnej časti. Tehly popri severnej a južnej stene boli ukladané v štyroch radoch dlhšou osou v smere V–Z do väzby. Lemované boli jedným radom tehál s dlhšou osou v smere S–J. Stredná časť medzi nimi bola ukladaná do väzby dlhšou osou v smere S–J. V juhovýchodnom sektore podlahy sa nachádzal takmer štvorcový odtlačok (16 x 15 cm, hĺbka 3 cm) po hranole, ktorý bol s veľkou pravdepodobnosťou súčasťou barokovej kazateľnice. V severovýchodnom sektore sa nachádzala oválna, takmer kruhová (priemer 58 cm), preliačenina. Pravdepodobne vznikla tlakom súčasti mobiliára barokového kostola (krstiteľnica ?). Pri južnej stene svätyne boli zistené základy pilierov barokovej klenby. Základy mali obdĺžnikový pôdorys s rozmermi 110 x 64 cm (JV), 106 x 64 cm (stredný) a 98 x 64 cm (JZ). Vzdialenosť medzi základmi bola 136 cm. Boli postavené z lomového kameňa a spájané žltou sprašou. Na stredný a juhozápadný pilier nadväzoval v priestore vstupu do sakristie základ prahu postavený z lomového kameňa spájaného žltou sprašou. Pod barokovou podlahou sa nachádzala planírka (viď sonda 1/08) do úrovne + 6 až - 6 cm.

Sonda 1/09 - sonda obdĺžnikového pôdorysu s rozmermi 330 x 100 cm bola umiestnená kolmo na južnú stenu svätyne vo vzdialenosti 200 cm od juhovýchodného rohu svätyne. V hĺbke 78 až 81 cm sa v centrálnej časti sondy nachádzalo sterilné podložie tvorené žltou sprašou. V južnej časti sondy, do vzdialenosti 50 cm od južnej steny svätyne, sa žltá spraš nachádzala už v hĺbke 50 cm. Potvrdením skutočnosti, že úroveň podložia bola umelo znížená pochovávaním, je blok spraše v západnom profile sondy medzi hrobmi 1/09 a 2/09, ktorého horné ohraničenie sa nachádza v hĺbke 28 cm. Po začistení dna sondy bolo zistených päť hrobov, z ktorých boli preskúmané úplne alebo čiastočne hroby 1/09 a 2/09. Hrob 3/09 bol zistený vo východnom profile sondy (dno v hĺbke 76 cm), hrob 4/09 zasahoval do východného profilu sondy a zistený bol v hĺbke 84 cm a juhovýchodný roh hrobovej jamy hrobu 5/09 sa nachádzal v severozápadnom rohu sondy (hĺbka 69 cm). Vo východnom profile sondy bol zistený aj fragment pieskovcovej krstiteľnice. Následne bola sonda v danom úseku rozšírená východným smerom výklenkom obdĺžnikového pôdorysu s rozmermi 76 x 52 cm. Výplň sondy tvorila premiešaná hnedožltá, hlinito-sprašovitá, kompaktná zemina, ktorá obsahovala zlomky ľudských kostí, kamene a hrudky ložnej a omietkovej malty. Južne od hrobu 2/09 sa nachádza samostatná vrstva, ktorá sa od predchádzajúcej odlišuje len svetlejšou farbou a väčším podielom spraše v zmesi. V juhovýchodnom rohu výklenku bol zistený mladší zásah, ktorého výplň tvorila hnedá, sypká, hlinitá zemina. Od prevažujúcej výplne sa odlišovali výplne hrobov 1/09 a 2/09. Spomenutá premiešaná vrstva sa s najväčšou pravdepodobnosťou vytvárala v súvislosti s pochovávaním a podľa nálezu fragmentu maľovanej omietky pochádzajúceho z obrusu na freske (za určenie ďakujem reštaurátorovi P. Hrachovskému) ju môžeme datovať do 16. stor.

Rez A - kopaný ručne a zemným mechanizmom popri južnej stene lode, južnej stene svätyne a východnej stene sakristie v šírke 60 cm do hĺbky 80 až 100 cm, pri svätyni do 120 cm. Bolo zistené navýšenie terénu o 40 až 60 cm, pravdepodobne počas stavebných prác v rokoch 1937 až 1938. Terén až po dno výkopu bol narušený počas šiestej stavebnej etapy v polovici 19. stor. V profile bola zreteľná hnedá, hlinitá, kompaktná zemina obsahujúca vrstvy stavebnej sute (polámané tehly, kameň, malta). Vo vrstve sa nevyskytovali zlomky ľudských kostí.

Rez B - kopaný zemným mechanizmom popri severnej stene lode v šírke 60 cm do hĺbky 80 až 100 cm. Bolo zistené navýšenie terénu o cca 60 cm, pravdepodobne počas stavebných prác v rokoch 1937 až 1938. Terén až po dno výkopu bol narušený počas šiestej stavebnej etapy v polovici 19. stor. V profile bola zreteľná hnedá, hlinitá, pomerne sypká zemina obsahujúca kapsy so stavebným odpadom (polámané tehly, kameň, malta). Vrstva obsahovala aj ojedinelé zlomky ľudských kostí.

Určenie súvislostí medzi archeologickými nálezmi a situáciami a stavebnými etapami kostola definovanými architektonicko-historickým výskumom (*Gojdič/Hudák 2009*):

- prvá stavebná etapa - torzá podlahy z nabíjanej spraše v sonde 1/08, 13. až 14. stor.
- druhá stavebná etapa - zásypová vrstva v sonde 1/09 s hrobmi, nález dlažbovej tehly v sonde 1/08, 16. stor.
- tretia stavebná etapa - tehlová podlaha, planírka pod ňou, kamenné základy pilierov klenby, kamenný základ prahu vo vstupe do sakristie, zač. 18. stor. (pred rokom 1732).
- štvrtá stavebná etapa - bez súvisiacich nálezov.
- piata stavebná etapa - bez súvisiacich nálezov.
- šiesta stavebná etapa - zásypové vrstvy v rezoch A a B, polovica 19. stor.
- siedma stavebná etapa - planírka pod liatou podlahou, zásypové vrstvy v rezoch A a B, 1937 až 1938.

L i t e r a t ú r a

Gojdič/Hudák 2009 – I. Gojdič, I./P. Hudák: Horné Krškany, kostol Narodenia Panny Márie. Architektonicko-historický výskum. Rukopis výskumnej dokumentácie.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG DER KIRCHE IN HORNÉ KRŠKANY. Nitra, Teil Horné Krškany (Bez. Nitra), Flur kostol Narodenia Panny Márie (Maria-Geburt-Kirche; Gemeindegebiet), Funde von Gräbern, Architekturen, Keramik, kleinen Metallgegenständen, Mittelalter - Neuzeit. Deponierung von Funden: Achilles Archaeology, s.r.o., Pezinok (bis zum Abschluss der Konservierung).

Die archäologische Denkmalgrabung der Maria-Geburt-Kirche in Nitra, Teil Horné Krškany, wurde im Zusammenhang mit der ganzheitlichen Erneuerung des Interieurs und der Entfeuchtung des Bauwerkes in den Jahren 2008 und 2009 durchgeführt. Die Grabungsarbeiten konzentrierten sich besonders auf das Interieur des gegenwärtigen Heiligtums der Kirche, die den Rest (das Schiff) des ursprünglichen romanisch-gotischen Sakralbauwerks darstellt, im Exterieur wurden Rillen für den Luftkanal untersucht, die längs der Umfassungsmauer der Kirche ausgetieft wurden. Im Interieur des Altarraums der Kirche wurden zwei untergegangene Schichten der Böden festgestellt. Der ältere, nur als Torso erhaltene, Boden an der nördlichen Wand wurde aus gelbem Löss angefertigt, seine Oberflächenbearbeitung wurde nicht festgestellt. Auf Grund der Stratigraphie und seiner Beziehung zu den Mörtelschichten lässt sich der Boden in das 13. bis 14. Jh. datieren (die erste Bauetappe). Der jüngere Boden aus Backsteinen, gelegt in einen Mörteluntergrund, wird auch auf Grund der schriftlichen Quellen in das erste Drittel des 18. Jh. datiert (die dritte Bauetappe). Mit dem erwähnten barocken Boden hängen auch die Grundmauern der Säulen der barocken Wölbung des Heiligtums und die steinerne Grundmauer der Schwelle im Eingang in die Sakristei zusammen. Der Boden aus der zweiten Bauetappe (16. Jh.) wird nur durch den Fund eines Pflasterziegels in der sekundären Lage belegt. Im Zentralteil des Heiligtums wurden durch den Feststellungsschnitt fünf Gräber festgestellt, von denen zwei untersucht wurden. Die Skelette lagen in der gestreckten Lage am Rücken in Holzsärgen ohne Beigaben. Die sekundären Funde in den Verschüttungen der Grabgruben (Fragmente des gemalten Mörtels) ermöglichen uns, die Gräber in das 16. Jh. zu datieren. In der Verschüttung über einem der Gräber (4/09) wurde auch das Fragment eines Taufbeckens aus Sandstein gefunden.

PRVÁ ETAPA ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU TOPOĽČIANSKEHO HRADU

Róbert D a ň o – Martin Ž ú b o r

P o d h r a d i e (okr. Topoľčany), T o p o ľ č i a n s k y h r a d, nálezy nehnuteľných sídliskových objektov, architektúr, keramiky, skla, drobných kovových predmetov, mincí, kostených predmetov, zvieracích kostí, stredovek - novovek. Uloženie nálezov: AA Terra Antiqua, s.r.o., Rimavská Sobota (dočasne).

Národná kultúrna pamiatka Topoľčiansky hrad (č. ÚZPF 234/1-21) sa nachádza v katastrálnom území obce Podhradie, južne od centrálnej časti intravilánu obce s novovybudovaným kostolom. Pamiatka je situovaná na skalnatom hrebeni, ktorý z južnej strany ohraničuje centrálnu časť intravilánu obce.

Archeologický výskum súvisiaci s pamiatkovou obnovou „Podhradský/Topolčiansky hrad - obnova a revitalizácia národnej kultúrnej pamiatky“ - Podhradie, bol realizovaný podľa cieľov projektu ob-

novy a revitalizácie NKP, na ploche hradného jadra (pamiatkové objekty 234/1 až 234/6) pred začiatkom stavebných a zemných prác.

V rámci plochy hradného jadra sme sa v súvislosti s požiadavkami projektu obnovy a revitalizácie a na základe pôdorysu hradu vyhotoveného v roku 1888 architektom J. Könyökim zamerali na nasledovné objekty: schodisko vedúce od brány k severovýchodnému palácovému krídlu, plášťový palác na južnej strane nádvoria, brána, severovýchodné palácové krídlo, trakt pod kaplnkou (severne od brány), parkan pri vstupnom moste, južný úsek parkanu, západný úsek parkanu a západná delová bašta. Každý zo spomenutých objektov bol skúmaný jednou alebo viacerými sondami, ktoré boli v prípade palácových stavieb delené na sektory označené písmenami rešpektujúce pôvodné členenie interiéru stavieb. V prípade západnej delovej veže boli v ploche sondy za účelom výskumu historických násypov vykopané rezy označené číslicami.

Keďže cieľom obnovy a revitalizácie areálu NKP bolo uviesť ho do stavu z obdobia najmladšej stavebnej fázy (17. až 18. stor.) s niekoľkými prvkami tzv. stummerovskej fázy pamiatkovej obnovy (druhej polovice 19. až prvú polovicu 20. stor.), sme sa pri príprave výskumu rozhodli minimalizovať zásahy do historických niveliet, antropogénnych (kultúrnych) vrstiev, stavebných konštrukcií a ďalších archeologických objektov a situácií, ktoré mohli byť v súhlase so zámerom obnovy konzervované. Väčšina zásahov do antropogénnych vrstiev bola vykonaná v priestore parkanu, kde bolo potrebné overiť historický nárast násypov a nivelety pochôdznych plôch v jednotlivých vývojových etapách hradu.

Prvá etapa archeologického výskumu trvala od 20. 4. do 10. 8. 2009.

Výsledky a zistenia terénnej časti prvej etapy archeologického výskumu predkladáme podľa jednotlivých sond:

Sonda 1 - v prvej časti sondy (os S–J) bolo pod vrstvou sute zistené schodisko z väčších lomových kameňov ukladaných na sucho do sute s malou frakciou. Pod ním sa pod 80 cm hrubou vrstvou sute nachádzalo deštrukciou narušené murované kamenno-tehlové schodisko. V druhej časti sondy (os Z–V) sa zistilo len veľmi torzálne zachované tehlové schodisko ukladané do maltového lôžka. Ojedinelo sa podarilo zachytiť základy jednotlivých schodiskových stupňov tvorené z na sucho ukladaných lomových kameňov.

Sonda 2 - v sektore A (V časť - interiér paláca) sa podarilo zachytiť vrchol kamennej klenby suterénu. Zvyšky podlahy neboli zistené. V sektore B (exteriér) bola pod 420 až 450 cm hrubou vrstvou sute zachytená úprava renesančného nádvoria, ktorá pozostávala z 8 až 10 cm hrubej vrstvy mastného žltého ílu. Na tejto úrovni boli zachytené zvyšky prepáleného telesa podkovovitého pôdorysu, pôvodne vybudovaného z ílovitej hliny - pravdepodobne teleso pece. V južnej časti sektora B bol uskutočnený rez orientovaný súbežne s obvodovou hradbou. Pod úrovňou nádvoria sa v reze nachádzala hrubá vrstva planírky z materiálom z 13. až 15. stor. a pod ňou rastlá skala, na ktorú bola osadená obvodová gotická hradba.

Sonda 3 - po odstránení suťového závalu bola zistená historická niveleta dlážky prízemia západnej delovej bašty. V reze 1 (západné ukončenie bašty) bola zistená 40 až 45 cm hrubá planírka, ktorá tvorila dlážku a obsahovala nálezy z 15. stor. Do tejto vrstvy bola zapustená západná stena poslednej stavebnej fázy bašty. V reze 2 (východné ukončenie) bola pod spomenutou vrstvou z 15. stor. zistená 35 cm hrubá tmavá hlinitá vrstva násypu parkanu zo 14. stor. V reze 3 bolo zistené, že prvá stavebná fáza bašty bola založená do spomenutej vrstvy násypu parkanu zo 14. stor.

Sonda 4 - v hĺbke 105 až 108 cm bola zistená historická niveleta pochôdznej úrovne brány, ktorá priamo nasadala na podložie tvorené rastlou skalou. Pochôdzna časť bola tvorená udupanou vrstvičkou tmavohnedej hliny s ojedinelými fľakmi mastného žltého ílu. Základ obvodovej hradby v priestore brány bol osadený na rastlú skalu. V hĺbke 37 až 39 cm bola zistená 5 cm hrubá tmavá hlinitá vrstva, ktorá prechádzala priestorom brány a v sonde 1 sa pripájala na najnižší schodiskový stupeň kamenného schodiska (druhá polovica 18. stor.).

Sonda 5 - v juhovýchodnej časti boli zistené pod suťami vrstvy renesančnej planírky bohatej na stavebný odpad. Pod nimi sa nachádzali tmavé hlinité vrstvy planírok, ktoré obsahovali materiál zo 14. stor. (časť archaickej keramiky možno až z 13. stor.). V severozápadnej časti bolo pod suťou zistené chodbovité ústie suterénu južného palácového krídla tvorené dvoma obvodovými kamennými múrmi a zvyškami deštruovanej tehlovej klenby. Dlážka chodby bola z udusanej tmavohnedej ílovitej hliny v sklone cca 40 stupňov. Z dreveného schodiska sa zachovali len kapsy trámov v obvodových múroch. Úroveň vstupu z priestoru brány prevyšovala pochôdznu úroveň brány o cca 5 cm a bola tvorená drevenným prahovým trámom uloženým na základe z na sucho uložených kameňov.

Sonda 6 - v sonde boli odkryté obvodové murivá južného palácového krídla. HÍbka sondy bola len 60 až 65 cm, výnimkou boli len priestory dverných a okenných otvorov. V sektore C bolo preskúmané tehlové murované schodisko (pravdepodobne hlavný vstup do reprezentačných priestorov paláca) s rovnakou podestou, ktorá sa začínala na úrovni hlineného nádvoria.

Sonda 8 - v sonde bola zistená vrstva zo 16. až 17. stor. obsahujúca množstvo stavebného odpadu. Pod ňou sa nachádzala tmavá hlinitá vrstva násypu parkanu zo 14. stor. Podľa rozsahu oboch násypových vrstiev odhadujeme vzdialenosť parkanovej hradby od obvodovej hradby na 225 až 235 cm.

Sonda 9 - v sonde bola zistená vrstva zo 16. až 17. stor. obsahujúca množstvo stavebného odpadu. Pod ňou sa nachádzala tmavá hlinitá vrstva násypu parkanu zo 14. stor. Podľa rozsahu oboch násypových vrstiev odhadujeme vzdialenosť parkanovej hradby od obvodovej hradby na 225 až 235 cm.

Sonda 10 - v trakte kaplnky bola zistená tehlová dlážka prízemia najmladšej stavebnej fázy ukladaná do maltového lôžka. Vstupný otvor sa nachádzal na západnej strane a ústil do priestoru schodiska. Na severnej stene boli zistené zvyšky nábehu klenby prízemia.

Sonda 11 - v sonde bola zistená vrstva zo 16. až 17. stor. obsahujúca množstvo stavebného odpadu. Pod ňou sa nachádzala tmavá hlinitá vrstva násypu parkanu zo 14. stor.

Sonda 12 - v priestore vstupu na parkan z mosta bola zistená pod vrstvou sute liata maltová dlážka spolu zo zvyškami múrov zaniknutej stavby. Západný múr (z kameňa) sa opieral o obvodovú hradbu, východný múr tvorila parkanová hradba. Veľmi torzálne sa zachoval južný múr (tehlový), ktorého priebeh môžeme rekonštruovať podľa južného ukončenia maltovej dlážky. Pochôdzna úroveň vo vyústení mosta bola tvorená maltovo-hlinenou zmesou (možno dôsledok deštrukcie), ktorá priamo nasadala na podložie tvorené rastlou skalou.

Sonda 13 - severný obvodový múr severovýchodného palácového krídla bol vertikálne deštruovaný. V sektoroch B a C sa zachovala len vnútorná plenta (hrúbka 80 cm) z obdobia renesancie. V rámci interiéru druhého nadzemného podlažia boli zistené dve stavebné úpravy dlážok z obdobia 16. až 17. stor. Staršia dlážka bola vytvorená jemným maltovitým poterom s hladeným povrchom hrubým 2 cm. Tesne nad ňou sa nachádzala tehlová dlážka ukladaná do maltového lôžka. Dlážky sa vôbec nezachovali v sektore C, kde však bol zistený na východnom obvodovom múre nábeh valenej klenby prízemia.

Prevažná väčšina nálezových situácií bola datovaná na základe nálezov fragmentov keramiky, hlavne kachlíc, ktoré sa nachádzali v deštrukčných vrstvách jednotlivých architektúr. Historické násypové vrstvy v priestore parkanu a západnej delovej bašty boli okrem keramiky datované aj nálezmi mincí. Ostatné typy nálezov nemali vypovedaciu úroveň použiteľnú pre datovanie jednotlivých situácií a nehnuteľných nálezov.

DIE ERSTE ETAPPE DER ARCHÄOLOGISCHEN GRABUNG DER BURG VON TOPOĽČANY. Podhradie (Bez. Topoľčany), Flur Topo čiansky hrad (Burg von Topoľčany), Funde aus unbeweglichen Siedlungsobjekten, Architekturen, Keramik, Glas, kleinen Metallgegenständen, Münzen, Beingegenständen, Tierknochen, Mittelalter - Neuzeit. Deponierung der Funde: AA Terra Antiqua, s.r.o., Rimavská Sobota (vorübergehend).

Die archäologische Grabung des Kerns der Burg von Topoľčany, Gemeinde Podhradie, wurde durch das Projekt der Erneuerung und der Revitalisierung des als Ruine erhaltenen Nationalkulturdenkmal ausgelöst. Die erste Grabungsetappe wurde von April bis August 2009 durchgeführt. Im Rahmen der Fläche des Burgkerns konzentrierte sich die Grabung im Zusammenhang mit den Anforderungen des Projekts der Erneuerung und Revitalisierung und auf Grund des im Jahr 1888 vom Architekten J. Könyök erstellten Burggrundrisses auf die folgenden Objekte: das von dem Tor zum nordöstlichen Palastflügel führende Treppenhaus, Palast an der südlichen Seite des Hofs, Tor, nordöstlicher Palastflügel, Bereich unter der Kapelle (nördlich des Tors), Zwinger bei der Eingangsbrücke, südlicher Abschnitt des Zwingers, westlicher Abschnitt des Zwingers und die westliche Kanonenbastei. Die bereits erwähnten Ziele wurden mit 12 angelegten Schnitten untersucht. Die meisten untergegangenen Architekturen und historischen Aufbereitungen von freien Geländen und Straßen sind an die Wende des 16. und 17. Jh. datiert, als die Herrschaft zum Gut des Geschlechts Forgáčovci aus Gýmeš wurde. Im Laufe der Grabung wurden folgende Elemente freigelegt: der ganze Grundriss des südlichen dreiräumigen Palastes, renaissancezeitliches Treppenhaus, das vom Hof zum prismaförmigen Turm und zum östlichen Palast führt und renaissancezeitliche Umbauphasen des östlichen Palastes. Es wurden auch renaissancezeitliche Aufbereitungen des Hofs und des Eingangstors untersucht. Im Raum des Zwingers und der westlichen Kanonenbastei wurden bei der archäologischen Grabung Annahmen der Architekten über die Zeit der Entstehung und der weiteren Entwicklung dieser Bestandteile des Burgkerns bestätigt.

VÝSLEDKY POVRCHOVEJ PROSPEKCIE V EXTRAVILÁNE GREGOROVIEC

Patrik D e r f i ň á k – Marián V i z d a l

G r e g o r o v c e (okr. Prešov), poloha L á n y (DÍžiny), kóta 298, povrchová prospekcia, mladý paleolit, eneolit, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Inštitút histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity, Prešov.

Pri povrchovej prospekcii na kopcovitej vyvýšenine nad križovatkou ciest Veľký Šariš, Sabinov, Gregorovce, bolo zistené polykultúrne osídlenie s ťažiskom v období eneolitu (badenská kultúra). Pri zbere boli získaná početná kolekcia kamennej štiepanej industrie a črepového materiálu. Kamenná industria je zastúpená najmä rádiolaritmi, limnosilicitmi a odrodami rohovca. Z výrazných artefaktov sú prítomné čepeľovité škrabadlá a jadrá. Na možnosť zaradenia časti kolekcie do obdobia mladého paleolitu upozorňujú silno patinované rohovcové artefakty, medzi ktorými sa vyskytuje nesúmerné kýlovité škrabadlo. Početnou zložkou súboru sú rádiolaritové odštepy. Zo získaného keramického materiálu sú pre zaradenie do badenskej kultúry významné najmä črepy s výrazným slamovaním a fragment kolieskovitého praslenu s jamkovanou a kanelovanou výzdobou. Zaradenie do obdobia stredného eneolitu nevylučuje ani malý fragment tenkostennej keramiky od ústia, s kužeľovitým výčnelkom. Keramický súbor dopĺňajú sporadické fragmenty stredovekej (15.–16. stor.) a novovekej keramiky (19.–20. stor.).

Spomínaná lokalita potvrdzuje intenzívne využívanie terás i pahorkatinových útvarov po oboch stranách údolia Torysy a rozširujú doteraz známy súbor badenských lokalít v tejto oblasti (*Vizdal 1999*; *2002*). Súčasne sú potvrdením intenzívneho záujmu ľudí o priestor strednej Torysy ako dôležitej komunikačnej trasy zabezpečujúcej prepojenie medzi hornopotiskými a nadkarpatskými regiónmi.

L i t e r a t ú r a

Vizdal 1999 – M. Vizdal: Praveké a včasnohistorické osídlenie. In: Kol. autorov: Veľký Šariš mesto a hrad. Veľký Šariš 1999, 14–38.

Vizdal 2002 – M. Vizdal: Výsledky archeologického bádania katedier dejín Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity (UPJŠ) v rokoch 1987–2002. In: J. Mojdis (ed.) Zrkadlo dejín (Zborník prác učiteľov Katedry všeobecných dejín FF PU). Prešov 2002, 115–139.

ERGEBNISSE DER OBERFLÄCHENPROSPEKTION AUSSERHALB DER GEMEINDE GREGOROVCE. Gregorovce (Bez. Prešov), Flur Lány (DÍžiny), Kote 298, Oberflächenprospektion , Jungpaläolithikum, Äneolithikum, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Institut für Geschichte an der Philosophischen Fakultät der Universität Prešov, Prešov.

Die Begehung in der Flur Lány (DÍžiny) außerhalb der Gemeinde Gregorovce (Bez. Prešov) brachte Funde vom Anfang des Jungpaläolithikums, aus dem Äneolithikum, dem Mittelalter und der Neuzeit. An die Anwesenheit des Junpaläolithikums erinnern zwei Stücke von patiniertem Silex. Den Besiedlungsschwerpunkt im Milieu der Badener Kultur dokumentieren die Scherben mit charakteristischer Ritzverzierung und eingetiefter Verzierung. Ganz selten sind in der Lage Scherbenartefakte aus der Zeit des Spätmittelalters (15.–16. Jh.) und aus der Neuzeit (19.–20. Jh.) vertreten.

ARCHEOLOGICKÝ NÁLEZ NA PLOCHE GOLFOVÉHO IHRISKA V MALEJ IDE

Marcela Ď u r i š o v á – Martin H o r v á t – Martin P r i s t á š

M a l á I d a (okr. Košice okolie), extravilán, poloha P a n s k é l ú k y, niva potoka Ida, južne od obce, nález na stavbe golfového ihriska, objekt, datovanie neuzavreté. Uloženie nálezov: Krajský pamiatkový úrad, Košice.

Počas výkonu štátneho dohľadu realizovaného na základe upozornenia Archeologického ústavu SAV - VPS Košice na mieste stavby golfového ihriska, bol vo výkope pre odvodňovací kanál zistený objekt. Objekt bol sčasti zničený výkopom, preskúmaná bola len jeho časť o šírke 0,6 m. Zachytená a preskúmaná časť objektu mala nepravidelný pozdĺžny pôdorys, dĺžku 1,5–2,2 m, hĺbku 0,4 m a rovné dno. Povrch objektu sa nachádzal 0,7 m pod terénom. Objekt bol zahĺbený do sivej ílovitej vrstvy, pod ktorou sa nachádzala žltá ílovitá vrstva a štrk. Vyplnený bol čiernou ílovitou zeminou „bahenného" charakteru. Vo výplni objektu sa našla mazanica, kamene a keramika. Na povrchu objektu bola struska. Keramika

je zväčša hrubostenná s hrubším ostrivom, z tiel a dien nádob. Dva okrajové črepy sú jednoducho von vyhnuté, bez profilácie. Kultúrne a chronologické zaradenie keramiky nie je uzavreté.

Podobný nález - kultúrna jama, v ktorej sa našli kusy mazanice, bez možnosti datovania bola nájdená severne od obce Malá Ida (*Lamiová-Schmiedlová/Miroššayová 1991*, 111).

V stenách tohto odvodňovacieho kanála bola zistená nepravidelná hrubšia, tmavo sfarbená ílovitá bahenná vrstva, avšak bez archeologických nálezov.

Z plochy stavby pochádza viacero črepov zo sekundárnych polôh, zaraditeľných do praveku a stredoveku.

L i t e r a t ú r a

Lamiová-Schmiedlová/Miroššayová 1991 – M. Lamiová-Schmiedlová/E. Miroššayová: Archeologická topografia. Košice. Košice, 1991.

ARCHÄOLOGISCHER FUND AUF DER FLÄCHE DES GOLFPLATZES IN MALÁ IDA. Malá Ida (Bez. Košice - Umgebung), außerhalb der Gemeinde, Flur Panské lúky, Aue des Baches Ida, südlich der Gemeinde, Fund auf der Baustelle eines Golfplatzes, Objekt, Datierung nicht abgeschlossen. Deponierung der Funde: Kreisdenkmalamt, Košice.
Durch die Aktivitäten der staatlichen Aufsicht wurde auf der Baustelle eines Golfplatzes ein beschädigtes eingetieftes Objekt festgestellt. Es wurde ein Teil des Objekts untersucht. Die Keramikfunde aus dem Objekt sind bis jetzt weder kulturell noch chronologisch datiert. In den sekundären Lagen wurde auf der Fläche der Baustelle Keramikmaterial aus der Urzeit und dem Mittelalter festgestellt.

DRUHÁ ETAPA ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU V POLOHE TEMPLOMHOMOK V KATASTRI OBCE VEĽKÝ KAMENEC

Marcela Ď u r i š o v á – Martin P r i s t á š – Martin H o r v á t – Peter T a j k o v

V e ľ k ý K a m e n e c (okr. Trebišov), poloha T e m p l o m h o m o k, extravilán, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Krajský pamiatkový úrad, Košice.

Piesková duna „Templom homok" (kóta 107,4) severovýchodne od dnešnej obce Veľký Kamenec je pomerne známa archeologická lokalita; v roku 1972 tu M. Slivka prieskumom identifikoval množstvo úlomkov tehál. Začiatkom 90-tych rokov minulého storočia prebehol na lokalite geoelektrický prieskum, ktorý priniesol pôdorys zaniknutého sakrálneho objektu. Lokalizoval jednolodie s pretiahnutou polkruhovou apsidou, približne s rozmermi 12 x 6 m. V lete v roku 2008 tu začal archeologický výskum pre vedecké účely, ktorý mal však z hľadiska spomínanej ťažby piesku hlavne charakter záchranného výskumu. Výskum sa zameral na zvyšok duny (za posledných dvadsať rokov však boli odťažené tri štvrtiny duny), ktorá zatiaľ nebola zničená, a v ktorej východnom profile boli viditeľné zvyšky po zaniknutej architektúre v podobe súvislej vrstvy úlomkov tehál.

Výskum v sezóne 2009 sme zamerali na plošné doskúmanie najohrozenejšej južnej resp. juhovýchodnej časti pieskovej duny a na preskúmanie hrobov prikostolného cintorína v sondách S3/08 a S1/08.

Otvorili sme nové sondy S5/09 v sektoroch 15/10 a 16/10, a S6/09 v sektore 14/10. Sonda S5/09 mala podobný charakter ako minuloročná S2/08, kde sme zachytili deštrukčnú vrstvu tehloviny, maltoviny a kamenia bez prítomnosti ľudských kostí a stôp po múroch kostola. V sondách S1/08 a S3/08 sa zatiaľ identifikovalo 8 hrobov v primárnej polohe dosvedčujúcich viacvrstvové pochovávanie. Jeden hrob je detský s dobre uchovanou drevenou truhlou. Z hmotných nálezov sa dá vyzdvihnúť nález bronzovej pracky.

Kamenec sa po prvýkrát spomína v roku 1280 ako majetok šľachticov Mateja a Ratolda. Dominanta obce - stredoveký hrad sa spomína až v roku 1323 ako „castrum Kuwesd". Farnosť sa uvádza v súpise pápežských desiatkov z 30-tych rokov 14. stor. Dnešný kostol sv. Jozefa vo Veľkom Kamenci pochádza až z rokov 1801–1814.

ZWEITE ETAPPE DER ARCHÄOLOGISCHEN GRABUNG IN DER FLUR TEMPLOMHOMOK IM KATASTER DER GEMEINDE VEĽKÝ KAMENEC. Veľký Kamenec (Bez. Trebišov), Flur Templomhomok, außerhalb der Gemeinde, archäologische Grabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke, Mittelalter, Neuzeit, Deponierung der Funde: Bezirksdenkmalamt, Košice.

Die zweite Saison der archäologischen Grabung in der Flur Templomhomok im Katastergebiet von Veľký Kamenec konzentrierte sich auf die Untersuchung des südlichen und südöstlichen Teils der Sanddüne und auf die Freilegung und Dokumentation der Gräber des ehemaligen Friedhofs bei der Kirche.

POKRAČOVANIE ZÁCHRANNÉHO VÝSKUMU V AREÁLI A.S.A. ZOHOR *

Kristián E l s c h e k

Z o h o r (okr. Malacky), extravilán, poloha P i e s k y, sídlisko a pohrebisko, záchranný veľkoplošný výskum polykultúrnej lokality z doby bronzovej, mladšej doby železnej - laténskej, doby rímskej a včasného stredoveku. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Územie na sever od skládky A.S.A

Záchranný výskum v roku 2009 nadviazal na výskum z roku 2008 (*Elschek 2011*) ktorý bol zahájený v plánovanom rozšírení skládky investorom stavby - A.S.A. Zohor s.r.o. severným smerom. V roku 2009 bola doskúmaná posledná tretia (stredná) parcela na sever od skládky, nakoľko táto v roku 2008 ešte nebola majetkovoprávne vysporiadaná. Zemné práce boli vykonávané bagrom Tatra UDS. Najprv bola bagrom odstránená ornica, následne bola výskumná plocha začistená ručne. Predstihový veľkoplošný záchranný výskum bol zrealizovaný v priestore sídlisk z doby bronzovej, laténskej, rímskej a slovanského obdobia. V roku 2009 sa navyše podarilo preskúmať časť kostrového pohrebiska z vyše 20 hrobmi zo staršej doby bronzovej (nitrianska kultúra). Kostry mužov, žien a detí boli do hrobov ukladané spolu s bohatými milodarmi v skrčenej polohe (obr. 30). Časť hrobov bola porušená mladšími sídliskovými objektmi, prevažne kolovými jamami nadzemných stavieb zo strednej až mladšej doby bronzovej. Medzi hrobové milodary patrili najmä medené záušnice v tvare vŕbového listu a kostené valcovité korálky ktoré patrili k náhrdelníkom, náramkom alebo boli súčasťou ozdôb odevu. V jednom mužskom hrobe sa našli dva mikrolitické kamenné hroty šípov. Keramické milodary sa v hroboch nenašli. Ostatné preskúmané sídliskové objekty patria podobne ako v roku 2008 do strednej až mladšej/neskorej doby bronzovej, do doby laténskej, rímskej a do včasného stredoveku. Do doby rímskej patrili germánske obydlia, sídliskové jamy a železiarske redukčné pece. V germánskych objektoch zo staršej i mladšej doby rímskej sa nachádzala početná germánska a provinciálno-rímska keramika, ojedinelé úlomky rímskej strešnej krytiny-tegúl a imbrexov, zvieracie kosti, mazanica a drobné nálezy. Pre datovanie sú dôležité úlomky terry sigillaty a germánske i rímske spony. Z výskumu pochádzajú aj početné rímske mince a drobné nálezy.

Územie juhovýchodne od skládky A.S.A

V roku 2009 sa realizoval záchranný výskum aj juhovýchodným smerom. Dvomi mechanizmami Tatra UDS bola odstránená ornica, plocha sa ďalej začisťovala ručne. V tejto časti boli preskúmané sídliskové objekty zo strednej až mladšej/neskorej doby bronzovej, polozemnica z doby laténskej a viaceré sídliskové objekty zo včasného stredoveku (8.–9. stor.). Osídlenie tejto polohy bolo redšie ako na území severne od skládky. Prevažnú väčšinu nálezového materiálu tvorila keramika a zvieracie kosti.

L i t e r a t ú r a

Elschek 2011 – K. Elschek: Záchranný výskum v areáli A.S.A. Zohor v roku 2008. AVANS 2008, 2011, 85–87.

FORTFÜHRUNGDERRETTUNGSGRABUNGIMAREALA.S.A.ZOHOR.Zohor(Bez.Malacky), Flur Piesky, Siedlung, Bronzezeit, Latènezeit, Römische Kaiserzeit, Frühmittelalter. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Im Jahre 2009 wurde die vom Archäologischen Institut der SAW seit 2008 realisierte großflächige Rettungsgrabung fortgeführt. Es wurde die dritte (mittlere) Parzelle der nördlich von A.S.A liegenden Fläche untersucht. Es konnten weitere Siedlungsobjekte und Pfostenbauten aus der mittleren bis jüngeren/späten Bronzezeit, der Latènezeit, der älteren und jüngeren Kaiserzeit und vom Frühmittel-

* Príspevok vznikol v rámci grantového projektu Agentúry VEGA č. 2/0117/12.

alter (etwa 8.–9. Jh.) untersucht werden. Außerdem konnten hier über 20 Körpergräber aus der älteren Bronzezeit (Nitra-Gruppe) untersucht werden. Die Skelette waren gut erhalten, als Beigaben dienten vor allem Ohrringe/Ohrgehänge in Form von Weidenblättern und Halsketten bzw. Armringe aus zylinderförmigen Knochenperlen. Die Perlen waren auch als Verzierung an den Kleidern befestigt, bzw. angenäht. Die germanischen Siedlungsobjekte gehören in die ältere sowie jüngere Kaiserzeit. Man konnte erneut auch einige Rennöfen untersuchen. In den Objekten lagen germanische und provinzialrömische Keramik, Tierknochen, Hüttenlehm und Kleinfunde. Eine weitere Grabungsfläche befand sich südöstlich vom Areal der A.S.A. Hier konnten Siedlungsobjekte und Lehmgruben aus der mittleren bis jüngeren/späten Bronzezeit, der Latènezeit und vom frühen Mittelalter untersucht werden.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V STUPAVE NA TRASE DIAĽNICE D2

Zdeněk F a r k a š – Igor C h o m a

Rozhranie katastrov B r a t i s l a v a IV, časť Z á h o r s k á B y s t r i c a a S t u p a v a, časť M á s t (okr. Malacky), poloha H r a c h o v i s k o, záchranný výskum, lengyelská kultúra, velatická kultúra, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava.

Lokalita Hrachovisko patrí medzi typické sídliskové polohy na rozhraní predhoria Malých Karpát a Záhorskej nížiny. Leží na splavovom kuželi obtekanom Mástskym a Marianskym potokom, ktorý mierne vyčnieva nad inundáciou ich povodia. Pri odkryve plochy pre polprofil budúcej diaľnice a nadväzujúcich komunikácií sa podarilo zachytiť osídlenie zo štyroch časových období.

Z obdobia lengyelskej kultúry sa na pomerne malej ploche na východnom svahu vyvýšeniny našli tri sídliskové objekty (1, 2 a 4) nepravidelného tvaru a niekoľko zlomkov nádob a kamennej štiepanej a brúsenej industrie zo zničených vrstiev. Fragmenty zastúpené ešte klasickými neolitickými keramickými triedami (napr. misy s roztvoreným okrajom, misky na neprofilovanej nôžke, hrnce, tenkostenné poháriky, lyžica s dutou rúčkou), veľké polguľovité a zvislo pretiahnuté výčnelky pod okrajom, stopy po červenom farbive a chýbajúca rytá výzdoba ich umožňujú zaradiť do obdobia zodpovedajúcemu stupňu IIa moravskej maľovanej keramiky, pričom nastupujúce eneolitické prvky, napr. prvé pásikové ušká, poukazujú už na jeho mladšiu vývojovú fázu.

Sídliskové objekty z doby bronzovej, s tendenciou združovania sa do skupín, boli nerovnomerne rozložené na celej odkrytej ploche (objekty 5, 6, 7, 18, 20, 21, 28 a 30). Prevládali jamy kruhového pôdorysu, vo viacerých prípadoch sa rozširujú smerom ku dnu a pripomínajú tak zásobné jamy. Keramický materiál ich umožňuje zaradiť do priebehu velatickej kultúry. Bronzové predmety sa obmedzujú na fragment trubičky. Objekty 25, 29 a 31 obsahovali nevýrazný praveký materiál, ktorý je však skôr blízky mladšej dobe bronzovej, ako lengyelskej kultúre.

Bohato sú zastúpené aj nálezy z obdobia vrcholného stredoveku (objekty 19, 22, 23, 24, 26, 27, 32, 33, 34), predovšetkým rôzne sídliskové, zásobnicové a materiálové jamy a ohniská. Stopy po obytných stavbách sa nezachytili. Jadro zaniknutej stredovekej osady, predbežne datovanej do 12. až začiatku 13. stor. sa pravdepodobne rozkladalo na temene a predovšetkým južnom svahu vyvýšeniny, teda mimo plochy výskumu. Medzi pomerne skromným sprievodným materiálom z tohto obdobia si zaslúžia pozornosť predovšetkým stopy kováčskej alebo železiarskej činnosti - troska a lupa.

Zvyšných desať objektov bolo novovekých, asi zo začiatku 20. stor.

Zaujímavým poznatkom je, že pri systematických povrchových prieskumoch, ktoré sa realizovali na polohe Hrachovisko v 80-tych rokoch 20. stor. sa na pooranom povrchu polí nachádzali iba zlomky keramiky z obdobia badenskej kultúry, osídlenie z obdobia stredného eneolitu sa však nepodarilo doložiť pri terénnom odkryve a zo stredoveku (potvrdené výskumom), ale nič, čo by zodpovedalo intenzite osídlenia počas lengyelskej kultúry a v mladšej dobe bronzovej zistenej počas archeologického výskumu.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN STUPAVA AN DER AUTOBAHN D2. Grenze der Kataster Bratislava IV, Teil Záhorská Bystrica und Stupava, Teil Mást (Bez. Malacky), Flur Hrachovisko, archäologische Rettungsgrabung, Lengyel-Kultur, Velatice-Kultur, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum – Archäologisches Museum, Bratislava.

Beim Bau einer Autobahnkreuzung an der Grenze von Bratislava, Teil Záhorská Bystrica und Stupava konnte eine Besiedlung aus vier Zeitabschnitten erfasst werden. Aus der Zeit der Lengyel-Kultur wurden auf einer ziemlich kleinen Fläche auf dem östlichen Hang der Anhöhe drei Siedlungsobjekte

unregelmäßiger Form freigelegt. Die Fragmente von Gefäßen, vertreten noch durch klassische neolithische Keramikklassen (Schüsseln mit ausladendem Rand, Schüsseln auf nicht profiliertem Fuß, Töpfe, dünnwandige Gläser, ein Löffel mit hohlem Griff), große halbkugelige und senkrecht langgezogene Buckel unterhalb des Rands, Spuren nach rotem Farbstoff und fehlende Ritzverzierung , lassen sie in die Zeit datieren, die der Stufe IIa der mährischen bemalten Keramik entspricht, wobei die auftauchenden äneolithischen Elemente, z. B. die ersten Bandösen, schon ihre jüngere Entwicklungsphase andeuten. Die Funde aus der Bronzezeit waren auf der ganzen freigelegten Fläche ungleichmäßig verstreut. Es dominierten Gruben kreisförmigen Grundrisses, in mehreren Fällen verbreiterten sich die Gruben zum Boden und sie erinnerten so an die Vorratsgruben. Durch das Keramikmaterial werden sie in den Verlauf der Velatice-Kultur datiert. Bronzegegenstände beschränken sich auf das Fragment eines Röhrchens. Funde aus der Zeit des Hochmittelalters sind sehr zahlreich, besonders verschiedene Vorrats- und Siedlungsgruben, Feuerstellen u. Ä. Es wurden keine Spuren nach Wohnbauten erfasst. Die mittelalterliche Siedlung wird vorläufig in das 12. bis in den Beginn des 13. Jh. datiert. Außer den bereits erwähnten Funden wurden auch neuzeitliche Eingriffe entdeckt, die wahrscheinlich in den Beginn des 20. Jh. zu datieren sind.

ZÁCHRANNÉ VÝSKUMY V PEZINKU

Zdeněk F a r k a š – Peter W i t t g r ú b e r

P e z i n o k (okr. Pezinok). V roku 2009 uskutočnilo Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum v Bratislave v spolupráci s Mestským múzeom v Pezinku záchranné výskumy na dvoch polohách.

1. Poloha L a z á r n a, bývalé hlinisko tehelne, záchranný výskum, eneolit, novovek. Uloženie nálezov: Mestské múzeum Pezinok.

Pri úprave juhovýchodného okraja bývalého hliniska Pezinských tehelní, a.s. na plánovanú skládku odpadu narušili pri ploche odkrytej v r. 2002 (*Farkaš 2003*, 33 a n.) niekoľko tmavo sfarbených zásahov do pôvodného ílovitého podložia. Jeden z nich patril k ťažbou tehliarskej hliny silno poškodeným jamám nepravidelného pôdorysu z obdobia bolerázskej skupiny s pomerne chudobným črepovým materiálom. Ďalšie „objekty", zachytené hlbšie v bývalom ťažobnom profile patrili k eróznym ryhám sekundárne vyplneným sýtočiernou ornicou premiešanou nevýrazným črepovým materiálom z obdobia bolerázskej skupiny a pokročilého novoveku (zlomky tehál, porcelán a pod.).

2. H o l u b y h o u l. 4 1, rekonštrukcia domu a priľahlej parcely, mestské opevnenie, záchranný výskum, bližšie nedatovaný pravek, novovek. Uloženie nálezov: Mestské múzeum Pezinok.

Pri úprave prístupovej cesty a vo výkopoch pre inžinierske siete v časti parcely priliehajúcej k Hrnčiarskej ulici opäť prerezali zachované zvyšky západnej strany mestskej fortifikácie, v roku 2004 skúmanej na Hrnčiarskej ul. č. 2 a 58 (*Nagy a kol. 2005*, 209 a n.; *Farkaš a kol. 2006*, 73 a n.). Podľa písomných správ mestské opevnenie vybudovali postupne v dvoch fázach medzi rokmi 1615 až 1670. V prvej fáze aj na Holubyho ul. 41 navŕšili na pôvodný terén zemný val, ktorý je dnes pri báze široký okolo 5 m a výška dosahuje 1,6 m nad úrovňou podložia. Na jeho vrchole sa zachovala kolová jama, resp. žľab pre kolovú palisádu s priemerom 0,46 m, ktorý zapustili 0,7 m do násypu. Zem na val s pomerne výrazným zvrstvením zrejme brali aj zo súčasne hĺbenej vonkajšej priekopy.

V druhej fáze spevnili fortifikáciu čelnou hradbou z lomového kameňa, v tomto prípade bez prímesi tehál, spájaného drobivou, miestami iba ílovitou maltou s malým obsahom vápna. Hrúbka múru, mierne zošikmeného smerom do priekopy dosahovala v spodných častiach 1,06 m, hradba na úrovni streleckého ochodzu bola široká 1 m. Priestor medzi pôvodným valom a novou hradbou vyplnili násypom, na rozhraní ktorého, staršieho valu a múru sa nachádza popolovitá vrstva so zlomkami tehál, keramikou a fragmentmi kachlíc. 1,8 m nad úrovňou podložia sa v novom násype nachádzala maltová vrstvička, od ktorej smerom ku korune hradby bol múr obhodený vápennou, zahladenou omietkou. Maltová vrstvička zrejme istý čas predstavovala hornú úroveň nového násypu, neskôr však bola prekrytá ďalšou, až 0,7 m hrubou vrstvou zeminy, na povrchu spevnenou približne 1 m širokou „dlažbou" z dvoch vrstiev riečnych okruhliakov. Posledná horná, výrazne humusovitá vrstva, hrubá opäť približne 0,7 m už súvisí s dobou, keď fortifikácia stratila svoju pôvodnú úlohu a zemný násyp sa stal súčasťou záhrad obytných domov pri Holubyho ulici. V tejto dobe dosiahla šírka násypu aj svoju súčasnú šírku, pri päte takmer 7,5 m.

Podľa rezu opevnením až po pôvodné štrkovo-kamenisté podložie novovekú fortifikáciu postavili na pôvodný terén, v ktorom sa našli ojedinelé zlomky pravekej keramiky, bez možnosti bližšieho datovania.

Priestor medzi hradbou a Hrnčiarskou ulicou prerezali niekoľkými výkopmi pre inžinierske siete. Podľa nich sa tu nachádzala priekopa široká 7,4 m. Z vnútornej strany bola spevnená mierne zošikmeným hradbovým múrom. Aj z vonkajšej strany ju lemoval kamenno-tehlový, smerom ku dnu zošikmený múrik, spájaný nekvalitným piesčitým pojivom. Ten bol zrejme vstavaný až dodatočne do už skôr vyhĺbenej priekopy. Pretože dno priekopy sa zatiaľ z technických príčin nepodarilo dosiahnuť, nemožno rozhodnúť, či je pozostatkom tzv. „kontreskarpy" alebo pochádza až z doby, keď priekopa stratila svoju pôvodnú fortifikačnú hodnotu a dočasne ju premenili na nádrž pre ryby. Do hĺbky jedného metra od súčasného povrchu jej výplň pozostávala predovšetkým zo stavebného odpadu datovaného do priebehu 20. stor., pod touto hranicou ju tvorila hnedá až sivohnedá sedimentárna zemina, premiešaná zlomkami stavebnej aj kuchynskej keramiky.

Z nálezov si zaslúži pozornosť kamenný výlevkový žľab, ktorý pravdepodobne pôvodne odvádzal dažďovú vodu z násypu hradby. Minca Františka I. prilepená na dno žľabu zrejme poukazuje na obdobie, keď mestská fortifikácia stratila svoju primárnu úlohu a začala postupne podliehať deštrukcii.

L i t e r a t ú r a

Farkaš 2003 – Z. Farkaš: Eneolitické nálezy z tehelne v Pezinku. AVANS 2002, 2003, 33, 34.

Nagy a kol. 2005 – P. Nagy/P. Pospechová/J. Vavák/P. Wittgrúber: Výskum mestského opevnenia v Pezinku. Zborník SNM – Archeológia 15, 2005, 209–224.

Farkaš a kol. 2006 – Z. Farkaš/P. Nagy/J. Vavák/P. Wittgrúber: Záchranný výskum mestského opevnenia v Pezinku. AVANS 2004, 2006, 73, 74.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNGEN IN PEZINOK. Pezinok (Bez. Pezinok). Im Jahr 2009 führte das Slowakische Nationalmuseum - Archäologisches Museum in Bratislava in Zusammenarbeit mit dem Stadtmuseum in Pezinok archäologische Rettungsgrabungen in zwei Lagen durch. 1. Flur Lazárna. Bei der Aufbereitung der südöstlichen Ecke der ehemaligen Tongrube der Ziegelei, bei der im Jahr 2002 freigelegten Fläche (*Farkaš 2003,* 33 a n.), wurden einige dunkel gefärbte Eingriffe in das ursprüngliche Liegende beschädigt. Eine von ihnen gehörte zu den schwer beschädigten Gruben (infolge der Tonförderung) unregelmäßigen Grundrisses aus der Zeit der Boleráz-Gruppe mit ziemlich armem Scherbenmaterial. Weitere „Objekte", die tiefer im ehemaligen Förderungsprofil erfasst wurden, gehörten zu den Erosionsrillen, die mit hellschwarzer Ackerkrume durchmischt mit nicht besonders ausgeprägtem Scherbenmaterial aus der Zeit der Boleráz-Gruppe und der fortgeschrittenen Neuzeit verfüllt waren.

2. Holubyho Str. 41. Bei der Aufbereitung der Zufahrtsstraße zum renovierten historischen Bauwerk und in den Ausschachtungen für den Tiefbau wurden wieder im Teil der Parzelle, die zur Hrnčiarska Str. gehört, Teile der westlichen Seite der städtischen Fortifikation durchgeschnitten (*Nagy/Pospechová/Vavák/Wittgrúber 2005,* 209ff.; *Farkaš/Nagy/Vavák/ Wittgrúber 2006,* 73ff.). Den schriftlichen Berichten zufolge wurde die Stadtbefestigung in zwei Phasen zwischen den Jahren 1615 und 1670 gebaut. In der ersten Phase wurde auf das ursprüngliche Gelände ein Erdwall aufgeschüttet, der heute bei der Basis 5 m breit ist und dessen Höhe 1,6 m über der Ebene des Untergrunds erreicht. Auf seinem Scheitel blieb eine Pfostengrube, bzw. eine Rinne für die Pfostenpalisade erhalten. In der zweiten Phase wurde die Fortifikation mit der Vordermauer aus Bruchstein verfestigt. Der Bruchstein wurde mit brüchigem Gestein verfestigt, an manchen Stellen nur mit lehmigem Mörtel mit einer kleinen Beimischung von Kalk. Die Dicke der Mauer, die in Richtung zum Graben leicht abgeschrägt war, erreichte in den unteren Teilen 1,06 m, auf der Ebene der Schützengalerie war sie 1 m breit. Der Raum zwischen dem ursprünglichen Wall und der neuen Mauer wurde mit einer Aufschüttung verfüllt. 1,8 m über der Ebene des Untergrunds befand sich in der Aufschüttung eine Mörtelschicht, ab der die Mauer in Richtung zur Mauerkrone mit glattem Kalkverputz abgeputzt war. Die Mörtelschicht stellte eine bestimmte Zeit die obere Ebene der neuen Aufschüttung dar, später wurde sie mit einer weiteren, bis zu 0,7 m dicken Schicht der Erde überdeckt. Diese Schicht wurde auf der Oberfläche mit einer 1 m breiten „Pflasterung" aus zwei Schichten von Flussgeröllen verfestigt. Die letzte obere, stark humusartige Schicht, die wieder ca. 0,7 m dick ist, hängt mit der Zeit zusammen, als die Fortifikation ihre ursprüngliche Aufgabe verlor und die Erdaufschüttung zum Bestandteil der Gärten wurden. Zwischen der Mauer und der Hrnčiarska Str. befand sich ein 7,4 m breiter Graben. Von der Innenseite

wurde er mit einer abgeschrägten Burgmauer verfestigt. Auch von der Außenseite säumte sie eine in Richtung zum Boden abgeschrägte Stein-Ziegel-Mauer, die mit sandigem Bindematerial von niedriger Qualität verbunden wurde. Diese Mauer wurde in den schon ausgetieften Graben wahrscheinlich erst nachträglich eingelassen. Da der Boden des Grabens aus technischen Gründen bis jetzt nicht erreicht werden konnte, kann nicht entschieden werden, ob er der Rest der sog. Kontreskarpe ist. Von den Funden ist der steinerne Ausgusstrog interessant, der wahrscheinlich das Regenwasser aus der Aufschüttung der Mauer abführte. Die Münze von Franz I., die auf dem Boden des Trogs aufgeklebt war, weist auf die Zeit hin, als die städtische Fortifikation ihre primäre Rolle verlor und der Destruktion langsam ausgesetzt wurde.

PAMIATKOVÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM PRI RÍMSKO-KATOLÍCKOM KOSTOLE NÁJDENIA SV. KRÍŽA V ČIČMANOCH

Martin F u r m a n

Č i č m a n y (okr. Žilina), R í m s k o-k a t o l í c k y k o s t o l N á j d e n i a s v. K r í ž a, pamiatkový archeologický výskum, novovek, Uloženie nálezov: Považské múzeum, Žilina.

Archeologický výskum na národnej kultúrnej pamiatke R.-k. kostole Nájdenia sv. Kríža v Čičmanoch zapísanej v Ústrednom zozname pamiatkového fondu pod č. 1332/0, predpísaný v súvislosti s výkopovými prácami okolo kostola za účelom odvlhčenia, bol realizovaný Pamiatkovým úradom Slovenskej republiky, v súlade s rozhodnutím KPÚ Žilina, formou sledovania výkopových prác a podrobnej dokumentácie zistených nálezových situácií. Nakoľko išlo o úzky výkop do hĺbky maximálne 60 cm v tesnom dotyku so základovým murivom, archeologický výskum bol zameraný predovšetkým na dokumentáciu múrív, zistenia stavebno-historického vývoja a evidencie prípadných archeologických nálezov.

Objekt kostola je postavený ako solitérna jednoloďová stavba na svahu v strede obce s pravouhlou svätyňou obdĺžnikového pôdorysu na východe a predstavanou vežou orientovanou na západ, kde je situovaný aj hlavný vchod do kostola. Pri veži kostola z južnej strany sa nachádza kaplnka so zasvätením Panne Márii. Na severovýchodnej strane kostola je situovaná sakristia štvorcového pôdorysu so vstupom zo svätyne.

Archeologickým výskumom boli zistené dve stavebné fázy kostola. Prvá fáza výstavby je datovaná, podľa písomných prameňov a epigrafického záznamu na hlavnom vstupnom portáli do roku 1669. Hypotézu o staršej architektonicko-historickej fáze z 15. stor. v hmote súčasnej stavby (*Paulusová 2009*, 2), na základe zistených informácii z archeologického výskumu, nie je možné potvrdiť ani vyvrátiť. Je však zrejmé, že obvodové múry kostola vrátane sakristie a veže (okrem pristavanej kaplnky) sú z jednej stavebnej fázy. Druhú stavebnú fázu predstavuje bočná kaplnka zasvätená P. Márii, ktorá bola pristavaná v 20. stor. k severovýchodnému nárožiu spájajúcemu vežu a loď kostola.

Obnažené základové murivo kostola nepravidelnej väzby pozostáva z plochých lomových kameňov rôznych rozmerov spájaných vápennou maltou. Pozdĺž severnej strany lode kostola sa na niektorých miestach základové murivo vplyvom vlhkosti rozpadávalo. Pri nároží lode na južnej strane kostola v hĺbke 30 cm pod povrchom vychádzal mierny základový odskok. Rovnaká situácia (základový ústupok v hĺbke 30 cm pod povrchom) sa preukázala v miestach južnej steny svätyne. Realizačný projekt odvlhčenia kostola nevyžadoval výkopy až po základovú špáru, preto archeologickým výskumom nebola zistená celková hĺbka základového muriva. Archeologický materiál z výkopov predstavujú ojedinelé novoveké črepy.

Z písomných prameňov je zrejmé, že barokova budova kostola bola postavená v roku 1669 na základoch staršej stavby, pravdepodobne zvonice s modlitebňou, o čom svedčí správa o zvone z r. 1588, ktorý bol zničený koncom 1. svetovej vojny (*Magová 2001*, 2).

Pamiatkovým archeologickým výskumom sa nepotvrdila prítomnosť staršej sakrálnej stavby, známej z písomných prameňov.

L i t e r a t ú r a

Magová 2001 – M. Magová: Aktualizačný list NKP - R.k. kostol Nájdenia sv. Kríža, č. ÚZPF 1332/0. Žilina 2001.

Paulusová 2009 – S. Paulusová: Správa s predbežnými výsledkami architektonicko-historického výskumu, Čičmany, rímsko-katolícky kostol Povýšenia sv. Kríža. Bratislava 2009.

ARCHÄOLOGISCHE DENKMALGRABUNG BEI DER RÖMISCH-KATHOLISCHEN KIRCHE DER AUFFINDUNG DES HL. KREUZES IN ČIČMANY. Čičmany (Bez. Žilina), Römisch-katholische Kirche der Auffindung des Hl. Kreuzes, archäologische Denkmalgrabung, Neuzeit. Deponierung der Funde: Považské múzeum in Žilina.

Im Zusammenhang mit der Absicht der Veränderung des Nationalkulturdenkmals - der römisch-katholischen Kirche der Auffindung des Hl. Kreuzes in Čičmany wurde eine archäologische Denkmalgrabung in Form von Verfolgung der Ausschachtungsarbeiten für die Einlassung der Drainage um die Grundmauern der Kirche durchgeführt. Bei der archäologischen Grabung wurden zwei Bauphasen der Kirche festgestellt. Die erste Bauphase wird nach den schriftlichen Quellen und eines inschriftlichen Eintrags auf dem Haupteingangsportals in das Jahr 1669 datiert. Die zweite Bauphase stellt die der Hl. Maria geweihte Seitenkapelle dar, die im 20. Jh. an die nordöstliche den Turm und das Schiff der Kirche verbindende Ecke angebaut wurde. Die Anwesenheit eines älteren sakralen Bauwerks, das aus älteren schriftlichen Quellen bekannt ist, wurde nicht bestätigt.

OBHLIADKY STAVEBNÝCH ČINNOSTÍ V ŽILINSKOM REGIÓNE

Martin F u r m a n

1. L i e t a v s k á L ú č k a (okr. Žilina), poloha N a l á n e, obhliadka, sídlisko, pravek. Uloženie nálezov: Považské múzeum, Žilina.

Krajský pamiatkový úrad Žilina (ďalej len „KPÚ Žilina“) v nadväznosti na vyjadrenie k územnému konaniu realizoval dňa 24. 3. 2009 obhliadku stavby „Skladová hala s administratívou“ v katastrálnom území obce Lietavská Lúčka v polohe „Na láne“. V deň obhliadky predmetná stavba už bola postavená, čím stavebník znemožnil KPÚ Žilina uskutočniť obhliadku stavby. Na susedných parcelách, južne od predmetnej stavby, boli v deň obhliadky vyhĺbené rozsiahle výkopy, z časti zasypané stavebným odpadom. Na juhozápadnom okraji výkopu KPÚ Žilina zachytil súvislú kultúrnu vrstvu sivočiernej farby, z ktorej sa po hrubom začistení objavovali praveké črepy, ojedinele mazanica a drobný rádiolaritový úštep. KPÚ Žilina zistil, že ide o nelegálnu skládku, na základe čoho podal podnet na stavebnú inšpekciu a zároveň stavebníkovi nariadil zabezpečenie záchranného archeologického výskumu, ktorým sa podrobne, pod vedením oprávnenej osoby zdokumentuje narušená kultúrna vrstva.

Z bezprostrednej blízkosti zistenej kultúrnej vrstvy je evidovaná archeologická lokalita – poloha „Do Lietavok“ kde v r. 2006 KPÚ Žilina zdokumentoval profil časti kanalizácie v úseku medzi šachtou 3 a šachtou 4. Zistený archeologický materiál zastupuje atypický črepový materiál väčšinou z hrubostenných nádob (*Furman/Zachar 2008*, 62). Nie je vylúčené, že obidve polohy tvoria spoločne rozsiahle sídlisko, datované *M. Furmanom* a *J. Zacharom* (*2008*, 62), na podklade okrajových črepov a fragmentov črepov s výzdobou, rámcovo do púchovskej kultúry.

Pri vykonávaní obhliadok stavebnej činnosti v katastrálnom území obce Vyšný Kubín boli zistené dve doposiaľ neznáme lokality:

2. V y š n ý K u b í n (okr. Dolný Kubín)

a) poloha P o d D ú b r a v o u, sídlisko(?), obhliadka, pravek, novovek. Uloženie nálezov: Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava, Dolný Kubín.

Na severnom okraji areálu bývalého poľnohospodárskeho družstva súkromný investor vytváral vo svahu orientovanom na juhovýchod prístupovú komunikáciu a zárez do svahu kvôli prístavbe k už existujúcej budove pozdĺž severnej hranice pozemku. Obhliadkou týchto stavebných prác, ku ktorým sa KPÚ Žilina v územnom a stavebnom konaní nevyjadroval, sa nezistilo narušenie kultúrnej vrstvy. Povrchovým zberom v miestach stiahnutej ornice bol nájdený okrem novovekého črepového materiálu aj jeden hrubozrnný atypický črep z tela nádoby, oxidačne vypálený. Miesto nálezu sa nachádza na začiatku juhovýchodnej terasy, ktorá predstavuje najspodnejšiu časť tiahleho výbežku vyvýšeniny nazývanej Dúbrava. Nie je vylúčené, že črepový materiál predstavuje splachy z tejto polohy. Poloha Dúbrava sa spomína v súvislosti s neolitickým (?) sídliskom známym z povrchového zberu. V súčasnosti celé plateau slúži ako pasienok. Pri obhliadke tejto polohy bol v zárezе svahu vytvorenom pre prístupovú cestu na temeno kopca nájdený črep z dna hruboznej, redukčne vypálenej nádoby.

Črep z okraja terasy ako i zo svahu predstavuje atypický materiál, ktorý nie je možné s určitosťou priradiť ku konkrétnemu obdobiu.

Lokalita Dúbrava má charakter ostrožnej polohy a svojou polohou predstavuje jeden zo strategických bodov na pravekej ceste spájajúcej územie Liptova s Oravou.

b) poloha J a n o v é l a z y, sídlisko, obhliadka, pravek. Uloženie nálezov: Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava.

Krajský pamiatkový úrad Žilina v súlade s podmienkami stanoviska KPÚ vykonal dňa 1. 6. 2009 obhliadku stavby „Vyšný Kubín - Pod Skalami - rozšírenie NN siete". Výkopmi nebola narušená žiadna relevantná archeologická nálezová situácia. Z obhliadky bola vyhotovená fotografická dokumentácia a spísaná zápisnica, ktorá je súčasťou spisu.

V blízkosti miesta obhliadky výkopov pre rozšírenie NN siete sa nachádzali viaceré novostavby rodinných domov, ku ktorým sa v územnom a stavebnom konaní KPÚ Žilina nevyjadroval. Novostavby sú zarezané do mierneho južného svahu, situované na pravom brehu Leštínskeho potoka. Na parcele č. 661/10 v profile výkopu za novostavbou rodinného domu bola zistená nevýrazná kultúrna vrstva, z ktorej vychádzal ojedinelý črepový materiál a mazanica. Na parcele č. 661/8, tesne vedľa druhej novostavby, na rozplanírovanej ploche bol nájdený črepový materiál, ktorý zrejme súvisí s výkopmi pre stavbu. Popri hrubozrných črepoch z tiel nádob bol nájdený fragment držadla a črepy hladenej keramiky sivočiernej farby s prímesami sľudy.

Prítomnosť výraznej mazanice s odtlačkom dreveného konštrukčného prvku preukazuje, že ide o narušenú sídliskovú vrstvu, na základe zozbieraných črepov zrejme z obdobia lužickej kultúry.

Z katastráneho územia obce Vyšný Kubín sú evidované dve archeologické lokality - lužické pohrebiská. Pod južnými stenami Tupej skaly v 50-tych rokoch dvadsiateho storočia *P. Čaplovič* (*1957*, 339–346) preskúmal 16 žiarových hrobov so 44 popolnicami. Ide o polohu, ktorá je vzdialená cca 600 m od miesta zachytených sídliskových nálezov. V údolí Jasenovského potoka, medzi Vyšným a Dolným Kubínom prebehol na konci 19. stor. archeologický výskum pod vedením M. Kubínyiho na lužickom popolnicovom pohrebisku. Výsledky svojich zistení publikoval v r. 1898 (*Kubínyi 1898*, 17–44).

3. B l a t n i c a (okr. Martin), P r ó n a y o v s k á k ú r i a - Múzeum K. Plicku, obhliadka, novovek, Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum, Martin.

V súvislosti so sanačnými prácami na budove Prónayovskej kúrie - národnej kultúrnej pamiatky, v súčasnosti využívanej ako múzeum K. Plicku, v súlade so záväzným stanoviskom, KPÚ Žilina realizoval dňa 22. 4. 2009 obhliadku stavebných prác. V deň obhliadky bola vykopaná ryha pozdĺž severnej a južnej steny kúrie a okolo vstupného portikusu kruhového pôdorysu. V profile výkopu v mieste portika bola v hĺbke 90 cm zachytená prepálená vrstva o hrúbke 15 až 20 cm a šírke cca 150 cm. Materiál z tejto časti výkopu dokladajú črepy z novovekých nádob (okraje, dná, ušká) rámcovo datovaných do 18. až 20. stor. a železné klince. V ostatných miestach - okolo celej kúrie sa výkopom preukázalo masívne štrkové podložie, bez antropogénnych zásahov. Prítomnosť novovekej vrstvy s keramickým materiálom a železnými klincami môže mať súvislosť s obdobím výstavby objektu, prípadne jeho úpravách.

Budova kúrie patrí k významným barokovo-klasicistickým profánnym stavbám v Turci vybudovaným v prvej polovici 18. stor. (*Marček 2004*).

4. K l á š t o r p o d Z n i e v o m (okr. Martin), r í m s k o-k a t o l í c k a f a r a, obhliadka, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum, Martin.

Pri výkone štátnej správy v obci Kláštor pod Znievom v areáli bývalej rímskokatolíckej fary KPÚ Žilina zistil staršie výkopy súvisiace s drenážou objektu. Na zásypoch bol nájdený črepový materiál z obdobia stredoveku a novoveku. Ide predovšetkým o črepy z okrajov a z tiel nádob.

Objekt rímskokatolíckej fary, situovaný v západnej časti intravilánu v blízkosti rímskokatolíckeho Kostola sv. Mikuláša bol vybudovaný v r. 1726, avšak dochovaný suterén je datovaný do prvej polovici 16. stor., kedy zrejme existovala bloková stavba totožná s hmotou dnešného východného krídla. Podľa výsledkov architektonicko-historického výskumu *I. Gojdiča* a *K. Zvedelovej* (*2007*, 71) prvú stavebnú fázu fary predstavuje stredoveký suterén, situovaný v severnej časti dnešného východného blokového krídla, ktorý tvorí jeden obdĺžnikový priestor o rozmeroch 7 x 3,5 cm, orientovaný dlhšími stranami v smere S–J. Zaklenutý je pomerne vysokou valenou klenbou, na ktorej sa zachovali stopy po šalovaní, ktoré sú zároveň jediným prvkom, na základe ktorého je možné prvú stavebnú fázu datovať do obdobia stredoveku, do prvej pol. 16. stor.

Prítomnosť fragmentov keramiky rôzneho typu z obdobia stredoveku a novoveku svedčí o intenzívnom využívaní objektu.

5. T u r č i a n s k y P e t e r (okr. Martin), a r e á l r í m s k o-k a t o l í c k e h o K o s t o l a s v. P e t r a, obhliadka, stredovek, Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum, Martin.

KPÚ Žilina vydal dňa 10. 9. 2008 rozhodnutie o zámere obnovy národnej kultúrnej pamiatky - rímsko-katolíckého Kostola sv. Petra v Turčianskom Petri v súvislosti s realizáciou nového vykurovacieho systému. Podmienkou pre výkopové práce prepájajúce budovu fary a severnú kaplnku kostola bol pamiatkový archeologický výskum formou sledovania výkopových prác. Dňa 7. 10. 2008 K. Ďurian, vedúci KPÚ Žilina, pracovisko Martin zistil, že farnosť si archeologický výskum nezabezpečila a teda nedodržala podmienky rozhodnutia. Dňa 30. 10. 2008 KPÚ Žilina vykonal obhliadku stavby. V deň obhliadky bolo miesto výkopov zasypané a terén upravený. Na pozemku medzi novou budovou fary a kostolom boli na viacerých miestach nájdené fragmenty stredovekej keramiky. Na základe fotografického materiálu z fázy realizácie výkopov bolo zrejmé, že v mieste severne od kostola bola v jednej časti v profile ryhy zachytená kultúrna vrstva. KPÚ Žilina na základe uvedeného požiadal stavebníka o realizáciu dodatočného archeologického výskumu formou zisťovacej sondy vedľa výkopu pre osadenie potrubia v mieste, podľa dostupných fotografií z fázy realizácie výkopových prác, evidentnej kultúrnej vrstvy.

L i t e r a t ú r a

Čaplovič 1957 – P. Čaplovič: Lužické žiarové hroby pod Skalkou vo Vyšnom Kubíne, Slov. Arch., 2, 1957, 339–346.

Čaplovič 1987 – P. Čaplovič: Orava v praveku. Martin 1987.

Furman/Zachar 2008 – M. Furman/J. Zachar: Nové nálezy na trase kanalizácie v Rajeckej doline. AVANS 2006, 2008, 62, 63.

Gojdič/Zvedelová 2007 – I. Gojdič/K. Zvedelová: Rímsko-katolícka fara v Kláštore pod Znievom. Architektonicko-historický výskum. Bratislava, September 2007.

Kubínyi 1898 – M. Kubínyi: Felsőmagyarorszag ősrégeszeti emlékei. Az Ostrak magyar monarchia irásban es képben, Magyarország, Budapest 1898, 17–44.

Marček 2004 – M. Marček: Aktualizačný list národnej kultúrnej pamiatky č. ÚZPF 537/0. Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin A 0006. Martin 2004.

BAUTÄTIGKEITEN IN DER REGION VON ŽILINA. Im Zusammenhang mit der Bautätigkeit im Jahr 2009 in dem Žilinaer Bezirk führte das Bezirksdenkmalamt mehrere Begehungen mit positiven Feststellungen durch.

1. Lietavská Lúčka (Bez. Žilina), Flur Na láne, Begehung, Siedlung, Urzeit. Deponierung der Funde: Považské múzeum in Žilina.

In Lietavská Lúčka wurde eine beschädigte kontinuierliche Kulturschicht festgestellt, in der nach grobem Verputzen urzeitliche Scherben, vereinzelt auch Lehmverputz und ein kleiner Radiolarit-Abschlag vorhanden waren. Der Autor des Beitrags verbindet die Fundstelle mit der unmittelbaren Lage "Do Lietavok", wo im Jahr 2006 das Profil eines Kanalisationsteils mit vorhandener Kulturschicht dokumentiert wurde. Das Profil wurde anhand der Keramikfunde ungefähr in die Púchov-Kultur datiert.

2. Vyšný Kubín (Bez. Dolný Kubín)

a) Lage Pod Dúbravou, Siedlung(?), Begehung, Urzeit, Neuzeit. Deponierung von Funden: Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava (Orava-Museum von P. O. Hviezdoslav)

b) Lage Janové lazy, Siedlung, Begehung, Urzeit. Deponierung der Funde: Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava (Orava-Museum von P. O. Hviezdoslav) Bei den Begehungen der Bautätigkeiten im Katastergebiet der Gemeinde Vyšný Kubín wurden bis jetzt unbekannte Fundstellen festgestellt - Flur „Pod Dúbravou" mit Belegen von sowohl neuzeitlichen als auch urzeitlichen Scherben aus einem nicht näher datierten Zeitabschnitt und Flur „Janové lazy", wo auf Grund der Scherbenfunde eine Besiedlung erfasst wurde, die wahrscheinlich in die Lausitzer Kultur zu datieren ist.

3. Blatnica (Bez. Martin), Kurie des Geschlechtes Prónay - Múzeum K. Plicku (Karol Plicka Museum), Begehung, Neuzeit, Deponierung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum in Martin.

Bei der Begehung der Bauarbeiten am Gebäude einer barock-klassizistischen Kurie des Geschlechts der Prónayovci in Blatnica, wurde an der Stelle des Potikus eine durchgebrannte Schicht mit neuzeitlichem Scherbenmaterial und Eisennägeln festgestellt, die ungefähr in das 18. Jh. bis in den Beginn des 20. Jh. datiert werden.

4. Kláštor pod Znievom (Bez. Martin), römisch-katholische Pfarre, Begehung, Mittelalter, Neuzeit, Deponierung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum in Martin.

Im Areal der ehemaligen römisch-katholischen Pfarre in Kláštor pod Znievom wurde auf den älteren Aufschüttungen, die mit den Ausschachtungsarbeiten für die Entfeuchtung des Objekts zusammenhingen, neuzeitliches und mittelalterliches Keramikmaterial gefunden.

5. Turčiansky Peter (Bez. Martin), Areal der römisch-katholischen Kirche des hl. Petrus, Begehung, Mittelalter. Deponierung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum in Martin.
In Turčiansky Peter wurde auf dem Grundstück zwischen der neuen Pfarre und der römisch-katholischen Kirche ein Aushub für ein neues Heizungssystem der Kirche ohne Rücksicht auf die Notwendigkeit einer archäologischen Grabung durchgeführt. Das Bezirksdenkmalamt in Žilina fand bei der Begehung der Flur an mehreren Stellen mittelalterliches Scherbenmaterial. Auf Grund dieser Tatsache ersuchte das Bezirksdenkmalamt den Bauherrn, eine nachträgliche archäologische Grabung dort durchzuführen, wo nach zugänglichen Fotos von der Durchführung der Ausschachtungsarbeiten eine Kulturschicht eindeutig zu erkennen war.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM PRI SOBÁŠNOM PALÁCI V BYTČI *

Martin F u r m a n – Lucia K r i š k o v á – Peter B e d n á r

B y t č a (okr. Bytča), S o b á š n y p a l á c, záchranný archeologický výskum, stredovek. Uloženie nálezov: Považské múzeum, Žilina.

Súčasťou zámeru obnovy národnej kultúrnej pamiatky - Sobášneho paláca, situovanej na parcele č. KN 906 v katastrálnom území mesta Bytča, zapísanej v Ústrednom zozname pamiatkového fondu pod číslom 1322/2, bola oprava inžinierskych sietí. V súlade s rozhodnutím, mal pracovník Krajského pamiatkového úradu Žilina (ďalej len „KPÚ Žilina“) vykonávať na stavbe odborný dohľad. Dňa 16. 9. 2009 KPÚ Žilina vykonal obhliadku obnažených výkopov okolo celého objektu. Pri obhliadke stavby, popri východnej stene, boli zistené archeologické nálezy - početné stredoveké črepy nachádzajúce sa na úrovni dna základového muriva. Na základe toho KPÚ Žilina predpísal realizáciu záchranného archeologického výskumu. Ten realizovali Považské múzeum v Žiline a KPÚ Žilina, pod odborným dohľadom AÚ SAV v Nitre.

Archeologický výskum, zameraný na dokumentáciu zistených archeologických nálezov v ryhe pre izoláciu objektu Sobášneho paláca, bol časovo a hlavne priestorovo limitovaný pokročilým stupňom zrealizovaných zemných prác. Preskúmaním úseku ryhy popri východnej fasáde v hĺbke 130–140 cm od súčasného terénu sa v južnej časti zistil narušený archeologický objekt, resp. torzo sídliskovej vrstvy, zasahujúcej pod základové murivo objektu Sobášneho paláca. Keramický materiál získaný zo začistenia zistenej kultúrnej vrstvy je možné rámcovo datovať do 14. až 15. stor. Ide o črepy z tiel a okrajov hrncovitých nádob. Výsledky záchranného archeologického výskumu preukazujú, že základové múry Sobášneho paláca boli zakladané v jeho juhovýchodnej časti do staršej vrstvy, prípadne sídliskového objektu.

Obhliadkou obnažených základových murív objektu sa tiež potvrdili výsledky výskumu, ktorý tu v roku 1967 pod vedením A. Vallaška uskutočnil vtedajší Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti, že základy stavby predstavujú monolitný celok jednej stavebnej fázy (*Vallašek 1972*, 52).

L i t e r a t ú r a

Vallašek 1972 – A. Vallašek: Niekoľko poznámok k tzv. Sobášnemu palácu v Bytči. VZP 11, Martin 1972, 41–53.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG BEIM TRAUUNGSPALAST IN BYTČA. Bytča (Bez. Bytča), Sobášny palác, Rettungsgrabung, Mittelalter, deponierung von Funden: Považské Museum, Žilina.
Bei der Begehung der Ausschachtungen für die Einlassung der Drainage am Objekt des Trauungspalastes - eines nationalen Kulturdenkmals - erfasste das Bezirksdenkmalamt archäologische Funde längs der östlichen Wand des Objekts. Bei der nachfolgenden archäologischen Rettungsgrabung wurde nachgewiesen, dass es sich um ein mittelalterliches Objekt handelt, bzw. um den Torso einer Siedlungsschicht, die bis unter die Grundmauer des Bauwerks hineinreicht. Aus der verputzten Kulturschicht stammen Keramikfunde, die ungefähr in das 14. bis 15. Jh. datiert werden können. Bei der archäologischen Grabung wurde bestätigt, dass die Grundmauer des Bauwerks die monolithische Einheit einer ganzen Bauphase darstellt.

* Príspevok vznikol v rámci grantového projektu Agentúry VEGA č. 02/186/11.

POKRAČOVANIE VÝSKUMU V CINOBANI *

Václav F u r m á n e k – Vladimír M i t á š

C i n o b a ň a (okr. Poltár), poloha J a r č a n i s k o, systematický výskum, žiarové pohrebisko, mladšia doba bronzová, neskorá doba bronzová, staršia doba železná, pilinsko-kyjatický horizont, kyjatická kultúra; otvorená osada, mladšia doba bronzová, neskorá doba bronzová, doba laténska, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Prvá výskumná sezóna v Cinobani sa uskutočnila v roku 2008 (*Furmánek/Mitáš 2011*). Keďže priniesla pozoruhodné výsledky a nečakané poznatky o kyjatickej kultúre na území severného Novohradu, výskum komplexu nálezísk v roku 2009 pokračoval. Aj tento raz sa realizoval vďaka finančnej podpore vlády Slovenskej republiky v dvoch nadväzujúcich etapách. Prvá trvala od 11. mája do 8. júla a druhá od 28. 9. do 20. 10. 2009. Hlavná pozornosť sa venovala žiarovému pohrebisku. Pohrebisko situované na východnom okraji katastrálnej polohy Jarčanisko je vzhľadom na počet, hustotu a chronologické postavenie preskúmaných hrobov väčším pohrebiskom kyjatickej kultúry z mladšej doby bronzovej (pilinsko-kyjatický horizont) až počiatku staršej doby železnej. Druhá výskumná sezóna priniesla nové skutočnosti, o ktorých stručne informujeme.

Metodika výskumu pohrebiska korešpondovala s metodikou, ktorá sa aplikovala v roku 2008 na ploche označenej ako sektor A. Záujmovú plochu v roku 2009 predstavovali 5 x 5 m sondy A-IV-1, A-IV-2, A-IV-3, A-IV-4 a východné časti (kontrolné bloky) sond A-III-1, A-III-2, A-III-3, A-III-4. Týmto sa komplexne preskúmala 1,2 árová plocha vo východnej časti sektoru A (obr. 31: 1) a prepojila sa s časťou plochy, ktorá sa odkryla rok predtým (obr. 31: 2). Na terénnom výskume významnou mierou participovali antropológ (J. Pavelková) a archeobotanik (J. Mihályiová). Počet preskúmaných hrobov dosiahol číslo 108. Uvedené hroby potvrdzujú päťstoročnú kontinuitu pochovávania v podhorskom prostredí severného Novohradu. Datujeme ich do 12. až 8. stor. pred n. l. Vedomosti o vyspelej technike kremácie ľudu kyjatickej kultúry doplnil poznatok o drvení spálených kostí pred ich uložením do urien v starších horizontoch pochovávania. Pribudli doklady organizovaného pochovávania, zámerného porušovania starších hrobov mladšími, resp. najmladšími (?), i nové varianty kamennej hrobovej architektúry (napr. urnový hrob 64/09 z mladšej doby bronzovej s hrobovým inventárom na ploských platniach a kamenným vencom). Hrobové konštrukcie a inventár veľmi dobre dokumentujú hierarchizáciu tunajšieho pravekého spoločenstva. Často odzrkadľujú aj vek zomrelých (napr. detské hroby s menšími kamennými skrinkami). Výskum výrazne rozšíril obsiahly súbor charakteristickej funerálnej keramiky a bronzovej industrie. Železné predmety sa tento raz zistili len v kamenných deštrukciách hrobov a v nepočetných zlomkoch. Výnimočným objavom je zlatý krúžok (obr. 31: 3, 4) v urnovom hrobe 96/09 z mladšej doby bronzovej (obr. 31: 5), ktorý je prvým zlatým predmetom z pohrebísk kyjatickej kultúry vôbec. Interesantným nálezom je aj „vrstva" zuholnatelého dreva, zatiaľ neznámej funkcie a bez analógií. Zistila sa pod kamennou skrinkou hrobu 74/09 a bude potrebné ju detailnejšie laboratórne analyzovať.

Južne od pohrebiska leží súveké otvorené sídlisko. Pri jeho obhliadke sa našli predovšetkým keramické zlomky kyjatickej kultúry (obr. 32: 1, 2, 4-9), sporadické nálezy grafitovej keramiky z doby laténskej, bielej keramiky s červeným maľovaním zo stredoveku až novoveku (obr. 32: 3), hrudky mazanice a železná troska. Zaujímavým nálezom zo sídliska je torzo pravdepodobne hrubostennej keramickej misky (obr. 32: 9). Predpokladáme, že blízkou paralelou k tomuto nálezu je masívna kónická miska s veľkým uchom a výlevkou zo sídliska ľudu juhovýchodných popolnicových polí v Radzovciach (*Furmánek 1990,* obr. 35). Uvedené nálezy sú ďalšími dokladmi miestneho bronziarstva a železiarstva.

Náleziská kyjatickej kultúry v Cinobani vzhľadom na ich vedecký potenciál plánujeme ďalej systematicky skúmať. Za obzvlášť dôležitý segment budúceho výskumu považujeme hradisko Strieborná. Posledné keramické nálezy z vývratov stromov a najnovšie obhliadky terénu totižto naznačujú, že areál hradiska je podstatne väčší, ako pôvodne uvažovaných 0,2 ha (*Furmánek/Mitáš 2010*).

L i t e r a t ú r a

Furmánek 1990 – V. Furmánek: Radzovce. Osada ľudu popolnicových polí. Bratislava 1990.

Furmánek/Mitáš 2010 – V. Furmánek/V. Mitáš: Cinobaňa - eine weitere bedeutende Fundstelle aus der Urnenfelderzeit in der Slowakei. Das Altertum 55, 2010, 33–58.

* Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska", Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ".

Furmánek/Mitáš 2011 – V. Furmánek/V. Mitáš: Výskum pohrebiska kyjatickej kultúry v Cinobani. AVANS 2008, 2011, 93–95.

FORTSETZUNG DER GRABUNG IN CINOBAŇA. Cinobaňa (Bez. Poltár), Flur Jarčanisko, systematische Grabung, Brandgräberfeld, Jungbronzezeit, Spätbronzezeit, Alteisenzeit, Pilinyer-Kyjatice-Horizont, Kyjatice-Kultur; offene Siedlung, Jungbronzezeit, Spätbronzezeit, Latènezeit, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die zweite Grabungssaison des Gräberfeldes der Kyjatice-Kultur aus der Jungbronzezeit bis zum Beginn der älteren Eisenzeit (12.–8. Jh. v. u. Z.) brachte neue Erkenntnisse. Die Zahl der untersuchten Gräber erreichte die Zahl 108. Die Kenntnisse über die entwickelte Kremationstechnik in der Kyjatice-Kultur ergänzte die Erkenntnis über das Zermahlen der verbrannten Knochen vor ihrer Deponierung in den Urnen in den älteren Bestattungshorizonten. Es kamen Belege für die organisierte Bestattung, absichtliche Beschädigung von älteren Gräbern durch jüngere, bzw. die jüngsten Gräber (?), wie auch neue Varianten der steinernen Grabarchitektur hinzu. Die Gräber dokumentieren sehr gut die Hierarchisierung der hiesigen urzeitlichen Gemeinschaft und widerspiegeln auch das Alter der Verstorbenen (Kindergräber). Der breite Bestand der charakteristischen Funeralkeramik und der Bronzeindustrie erweiterte sich sowohl quantitativ als auch qualitativ. Der Goldring aus dem Grab 96/09 aus der jüngeren Bronzezeit stellt überhaupt den ersten goldenen Gegenstand aus den Gräberfeldern der Kyjatice-Kultur dar. Die „Schicht" von verkohltem Holz, die unter dem steinernen Schrank des Grabs 74/09 gefunden wurde, gehört auch zu den interessanten Funden. Südlich des Gräberfeldes liegt eine gleichzeitige offene Siedlung. Bei ihrer Begehung wurden besonders Scherben der Kyjatice-Kultur, sporadische Funde der Graphittonkeramik aus der Latènezeit, Funde der weißen Keramik mit roter Bemalung aus dem Mittelalter bis aus der Neuzeit, Lehmverputz und Eisenschlacke gefunden. Einen interessanten Fund stellt der Torso wahrscheinlich einer Metallgießer-Schüssel dar. Die angeführten Funde sind weitere Belege der lokalen Bronze- und Eisenproduktion. Einen wichtigen Bereich für die zukünftige Forschung sollte der Burgwall Strieborná darstellen. Die neuesten Begehungen deuten nämlich an, dass das Gelände des Burgwalls wesentlich größer ist, als die ursprünglich angenommenen 0,2 ha.

NÁLEZY Z OBDOBIA AVARSKÉHO KAGANÁTU Z NOVÉHO SVETA

Lucia H l a v e n k o v á – Vladimír T u r č a n

N o v ý S v e t (okr. Senec), extravilán, poloha K r á t k e l ú k y, včasný stredovek. Uloženie: súkromná zbierka.

Archeologickému múzeu Slovenského národného múzea bolo umožnené zdokumentovať menšiu kolekciu nálezov, získaných pomocou detektora kovov v obci Nový Svet. Súbor pozostáva zo štyroch liatych bronzových jazykovitých kovaní, dvoch bronzových krúžkov a jedného krúžku oloveného. Lokalita sa nachádza cca 2,5 km severovýchodne od obce na nízkej dune v polohe označenej na mape 1 : 10 000 ako Krátke lúky.

O p i s n á l e z o v

1. Kovanie bronzové liate jazykovité, zdobené esovitou úponkou. Jeden z pôvodných dvoch nitov zachovaný. Rozmery: 3,2 x 1,4 cm, hr. 0,4 cm (obr. 29: 1);
2. Kovanie bronzové liate jazykovité, zdobené esovitou úponkou. Rozmery: 2,8 x 1,3 cm, hr. 0,4 cm (obr. 29: 5);
3. Kovanie bronzové liate jazykovité prelamované dvojdielne, zdobené schematizovaným rastlinným motívom. Rozmery: 3,2 x 1,5 cm, hr. 0,2 cm (obr. 29: 6);
4. Kovanie bronzové liate jazykovité zdobené rastlinným motívom. Zachované dva železné nity pre prívesok a po jednom bronzovom nite na krajoch kovania. Rozmery: 2,9 x 1,6cm, hr. 0,4 cm (obr. 29: 1);
5. Krúžok bronzový. Rozmery: šírka 1,8 cm, hr. 0,5 cm, ø otvoru 0,7 cm (obr. 29: 2);
6. Krúžok bronzový. Rozmery: šírka 1,4 cm, hr. 0,4 cm, ø otvoru 0,6 cm (obr. 29: 3);
7. Krúžok olovený, Rozmery: šírka 1,4 cm, hr. 0,9 cm, ø otvoru 0,5 cm (obr. 29: 2).

Kovania možno zaradiť do záverečného horizontu liatej bronzovej industrie obdobia Avarského kaganátu (*Zábojník 2009*, 44–47). Nedá sa vylúčiť, že pôvodne patrili k jednej opaskovej garnitúre. Nále-

zisko, situované na severnom okraji rozšírenia avarských liatych bronzov (*Zábojník 2009*, obr. 2), predstavuje pravdepodobne dosiaľ neidentifikovateľné pohrebisko. Tri kovové krúžky môžu predstavovať prasleny, ale ich funkčné a časové zaradenie nie je jednoznačné.

L i t e r a t ú r a
Zábojník 2009 – J. Zábojník: Slovensko a avarský kaganát. Bratislava 2009.

FUNDE AUS DER ZEIT DES AWARISCHEN KHAGANATS AUS NOVÝ SVET. Nový Svet (Bez. Senec), Teil Krátke lúky, außerhalb des Gemeindegebiets, Frühmittelalter. Deponierung der Funde: Privatsammlung.
Veröffentlicht werden im Beitrag vier gegossene Bronzebeschläge (Abb. 29: 1, 5, 6, 7), die in den Endhorizont der Bronzeindustrie des Awarischen Khaganats datiert sind und zwei Bronzeringe (Abb. 29: 3, 4) und ein Bleiring (Abb. 29: 2), die sich chronologisch nicht einstufen lassen. Die Funde stammen aus einer Privatsammlung und wurden dem Archäologischen Museum des Slowakischen Nationalmuseums zur Dokumentation zur Verfügung gestellt.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V PREŠOVE *

Eva H o r v á t h o v á – Lucia L u š t í k o v á

P r e š o v, časť S o l i v a r (okr. Prešov), extravilán, poloha C h m e ľ o v é - T i c h á d o l i n a, záchranný výskum, polykultúrne sídlisko, opevnená osada, neolit, eneolit, mladšia a neskorá doba bronzová, mladšia doba rímska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV - Výskumné pracovné stredisko, Košice.

Záchranný archeologický výskum sa začal na podnet spoločnosti ADLEN, s.r.o. Prešov, v súvislosti s realizáciou stavby „Prešov, CHMEĽOVÉ - TICHÁ DOLINA, súbor rodinných domov". Skúmaná lokalita sa nachádza na nezastavanej ostrožnej polohe s chotárnym názvom CHMEĽOVÉ v južnom extraviláne Prešova, časti Solivar. Zo severu ju ohraničujú polohy Vyšné tably a Vlčie doly, z juhu polohy Za štepnicou a Nad mlynom. Ostroh je prístupný len z východnej strany od cesty Dulová Ves - Solivar. Zo severnej, západnej a južnej strany prevyšuje okolitý terén o 12–19 m. Pod jeho južným svahom preteká potok Delňa a pod severným svahom sa nachádza tektonická puklina. Nadmorská výška polohy v západnej časti ostrohu, v miestach pravekého osídlenia, dosahuje 284–291 m. Archeologický výskum prebiehal na ploche s rozlohu cca 7 927,67 m^2 v trasách príjazdovej komunikácie a inžinierskych sietí (výkopov pre vodovod, plynovod, splaškovú a dažďovú kanalizáciu). Bol realizovaný v troch etapách v mesiacoch apríl až október 2009 (obr. 33: 1). Prvá etapa výskumu pozostávala z identifikovania, preskúmania a kompletného zdokumentovania 25 polykultúrnych sídliskových objektov (1, 2, 3, 4, 4A, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25). Druhá etapa výskumu bola zameraná na preskúmanie časti objektu 10 (obrannej priekopy badenskej kultúry), a to len v mieste jeho zásahu do stavebného objektu príjazdovej komunikácie. V priebehu skúmania objektu 10 a jeho najbližšieho okolia sme preskúmali ďalších 8 objektov badenskej kultúry (26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33). Tretia etapa výskumu pozostávala z vyhĺbenia dvoch overovacích sond v trasách splaškovej a dažďovej kanalizácie, pretínajúcich centrálnu plochu opevneného sídliska badenskej kultúry. V rámci týchto sondážnych prác bol objavený ďalší súveký objekt 34.

V trase príjazdovej komunikácie pri parcelách 3590/1, 3590/53, 3590/54, 3590/74, 3590/75, 3590/76, 3590/77, 3590/78, 3590/79, 3590/80, 3590/81, 3590/82, 3590/83, 3590/123, 3590/125, 3590/127, 3590/128 boli objavené sídliskové objekty z mladšej doby rímskej (1, 2, 3, 4, 4A, 7, 22, 23 ?, 24). Z týchto objektov pochádza jemná, na kruhu točená keramika a viaceré doklady hutníckej výroby (železná troska, zlomok dýzy).

V trase príjazdovej komunikácie pri parcele 3590/55 bola objavená sídlisková jama z mladšej až neskorej doby bronzovej (objekt 9). Súveké osídlenie je doložené aj pri parcele 3590/62, v okolí objektu 10. Nálezy z mladšej až neskorej doby bronzovej sa tu nachádzali výlučne vo vrstve, bez zistenia archeologických objektov.

V trase príjazdovej komunikácie pri parcelách 3590/60 a 3590/61 boli objavené sídliskové jamy bukovohorskej kultúry (objekty 5, 9). Ojedinelé nálezy tejto kultúry sú známe aj zo zásypov sídliskových jám a obrannej priekopy badenskej kultúry.

* Príspevok vznikol v rámci grantového projektu 2/0007/10 agentúry VEGA.

V trase príjazdovej komunikácie pri stavebných parcelách 3590/62, 3590/63, 3590/64 sa po odstránení vrchnej humusovitej vrstvy objavila časť pôdorysu objektu 10 (obrannej priekopy badenskej kultúry). Jednotlivé stavebné prvky obrannej priekopy boli archeologickými metódami preskúmané v dĺžke 32 m, rezmi 1–6. Výplň priekopy tvorila deštrukcia prepáleného hlineného valu spevneného kamennými okruhliakmi spolu so zlomkami keramiky a kamennej industrie. Na základe získaných výsledkov geofyzikálneho merania je zrejmé, že opevnenie malo pôvodne oválny pôdorys so zachovanými rozmermi 80 x 60 m, pričom z najprístupnejšej juhovýchodnej strany bolo umelo prerušené vstupom do osady (obr. 33: 2). Fortifikácia v súčasnosti zasahuje na územie stavebných parciel - 3589/74, 3590/65, 3590/66, 3590/67, 3591/3, 3591/5, 3591/7. Vstup do osady sa nachádza na rozhraní stavebných parciel 3590/66 a 3590/67. Pozdĺž vonkajšieho obvodu priekopy sa takmer v pravidelných odstupoch nachádzali objekty 26, 27, 28, 29, 30, 31 a 32, ktoré sa vyznačovali samostatnými prepálenými plochami oválneho pôdorysu približne rovnakých rozmerov (cca 40 x 100 cm, s hrúbkou prepálenia 5 cm). Niektoré z nich boli rozpoznané v plytkých jamách (objekty 26, 27). Sídliskové jamy badenskej kultúry (spolu 23 objektov) boli mimoriadne bohaté na archeologický materiál - celé nádoby, črepy, kamenná industria. Z kultúrnej vrstvy pochádza aj zlomok medeného predmetu.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG IN PREŠOV. Prešov (Bez. Prešov), Teil Solivar, außerhalb des Gemeindegebiets, Flur Chmeľové-Tichá dolina, Rettungsgrabung, polykulturelle Siedlung, befestigte Siedlung, Neolithikum, Äneolithikum, Jung - und Spätbronzezeit, jüngere Römerzeit. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften - Forschungsstelle Košice. Die untersuchte Fundstelle befindet sich in einer unbebauten Spornlage mit dem Flurnamen CHMEĽOVÉ im südlichen Außengebiet von Prešov, Teil Solivar. Der Sporn ist nur von der östlichen Seite zugänglich, von der Straße Dulová Ves-Solivar. Von der nördlichen, westlichen und südlichen Seite überragt er das Gelände um 12–19 m. Unter seinem südlichen Hang fließt der Bach Delňa. Die Meereshöhe der Lage im westlichen Teil des Sporns, an den Stellen der urzeitlichen Besiedlung, erreicht 284–291 m. Die archäologische Grabung verlief auf einer Fläche mit den Ausmaßen von ca. 7 927,67 m^2 längs der Zufahrtstraßen und der Tiefbauten (Aushub für Wasserleitung, Gasleitung, Abwasserleitungen und Regenwasserleitungen). Die Grabung wurde in drei Etappen in den Monaten April–Oktober 2009 durchgeführt (Abb. 33: 1). Längs der Zufahrtstraße wurden acht Objekte aus der jüngeren Römerzeit, ein Objekt aus der jüngeren bis späten Bronzezeit und zwei neolithische Objekte (Bükker-Kultur) untersucht. Im westlichen Teil der Lage wurde auf der Zufahrtstraße ein Teil eines Schutzgrabens der Badener Kultur freigelegt. Die einzelnen Bauelemente des Schutzgrabens wurden durch archäologische Methoden in einer Länge von 32 m, Schnitte 1–6, untersucht. Die Verfüllung des Grabens war die Destruktion des durchgebrannten Walls aus Ton, der mit steinernen Flussgeröllen zusammen mit Bruchstücken der Keramik und der steinernen Industrie verfestigt war. Auf Grund der gewonnenen Ergebnisse der geophysikalischen Messung ist ersichtlich, dass die Befestigung ursprünglich einen ovalen Grundriss mit den erhaltenen Ausmaßen von 80 x 60 m hatte, wobei sie von der zugänglichsten Seite durch einen Eingang in die Siedlung künstlich unterbrochen wurde (Abb. 33: 2). Längs des äußeren Umfangs des Grabens befanden sich in regelmäßigen Abständen weitere sieben Objekte aus der gleichen Zeit, die sich durch selbständige durchgebrannte Flächen ovalen Grundrisses auszeichneten und ungefähr die gleichen Ausmaße hatten (ca. 40 x 100 cm, mit der Dicke der Durchbrennung von 5 cm). Einige von ihnen ließen sich in Flachgruben erkennen (Objekte 26, 27). Die Siedlungsgruben der Badener Kultur (insgesamt 23 Objekte) waren besonders reich an archäologischem Material – ganze Gefäße, Scherben, steinerne Industrie. Aus der Kulturschicht stammt auch das Bruchstück eines Kupfergegenstandes.

PRÍRASTKY MINCÍ V ARCHEOLOGICKOM ÚSTAVE SAV V ROKU 2009

Ján H u n k a

1. K r u š o v c e (okr. Topoľčany), výskum G. Březinová *(Březinová 2013)*.

Uhorsko, Bela III. (1172–1196), denár, 1172–1196. 13 mm; 0,222 g. Huszár 1979, č. 71 (9459).

2. P r á z n o v c e (okr. Topoľčany), poloha H o r ň a n y, prieskum zaniknutého kostola, geodetické zameranie M. Bartík, J. Hunka, M. Samuel, J. Tirpák *(Samuel a kol. 2012)*.

Biskupstvo Pasov, Ernest bavorský (1517–1540), halier, bez roku vydania, asi 1518–1520. 14 mm; 0,444 g. Saurma 1892, tab. XV, č. 448; Beierlein 1897, 50, č. 310; Kellner 1958, č. 63 (9458).

Rakúsko, Maximilián I. (1493–1519), Viedeň, fenig, 1518. 13 mm; 0,447 g. Saurma 1892, tab. IX, č. 262 (9457).

Arcibiskupstvo Salzburg, Matej Lang z Wellenburgu (1519–1540), Salzburg, 2-fenig, 1528. 16 mm; 0,743 g. Šmerda 1987, tab. IV, č. 36 (9455); 2-fenig, 1536. 16 mm; 0,464 g. Šmerda 1987, tab. IV, č. 36 (9456).

3. Socovce (okr. Martin), Kostol Narodenia Panny Márie, výskum M. Samuel (*Samuel 2013).*

Napodobenina denárov Rádu nemeckých rytierov za Mikuláša Redwitza (1430–1434), 6 ks. (*Kujovský/Hunka 1990*), 198, obr. 30. Medený kotúčik potiahnutý neznámou zliatinou. 15 mm; 0,294 g. Asi uhorský typ (9410); 14 mm; 0,359 g. Valašský typ (9411); 14 mm; 0,247 g. Asi uhorský typ (9412); 13 mm; 0,337 g. Valašský typ (9413); 13 mm; 0,342 g. Uhorský typ (9414); 12 mm; 0,258 g. Asi uhorský typ (9415).

Nálezisko	Mince						Spolu
	Keltské	Rímske	Storočie				
			11.–13.	14.–15.	16.–17.	18.–20.	
Krušovce			1				1
Práznovce					4		4
Socovce				6			6
Spolu			1	6	4		11

Literatúra

Beierlein 1897 – J. P. Beierlein: Die Medaillen und Münzen des Gesammthaus Wittelsbach. I. München 1897.

Březinová 2013 – G. Březinová: Výstavba cestného obchvatu I/64 v Topoľčanoch. AVANS 2009, 2013, 74, 75.

Huszár 1979 – L. Huszár: Münzkatalog Ungarn von 1000 bis Heute. Budapest - München 1979.

Kellner 1958 – H. J. Kellner: Die Münzen der niederbayerischen Münzstätten. Grünwald bei München 1958.

Kujovský/Hunka 1990 – R. Kujovský/J. Hunka: Hromadný nález mincí z 15. stor. zo Šurian (k problematike quartingov a Redwitzových mincí). Slovenská numizmatika 11, 1990, 159–209.

Samuel a kol. 2012 – M. Samuel/J. Tirpák/J. Hunka/M. Bartík: Štud. Zvesti AÚ SAV 52, 2012, 185–192.

Samuel 2013 – M. Samuel: Záchranný výskum pri Kostole Narodenia Panny Márie v Socovciach. AVANS 2009, 2013, 243–246.

Saurma 1892 – H. Saurma: Die Saurmasche Münzsammlung deutscher, schweizerischer und polnischer Gepräge von etwa dem Beginn der Groschenzeit bis zur Kipperperiode. Berlin 1892.

Šmerda 1987 – J. Šmerda: Solnohradské mince a medaile (1500–1809). Gottwaldov 1987.

MÜNZENZUWACHS IM ARCHÄOLOGISCHEN INSTITUT DER SLOWAKISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN IM JAHR 2009. Im Jahr 2009 wurden in den numismatischen Katalog des Archäologischen Instituts der Slowakischen Akademie der Wissenschaften 11 Münzen eingetragen. Alle von ihnen sind besonders. Erstens sind sie durch ihre Seltenheit besonders - der Denar von Bela III aus Topoľčany stellt wahrscheinlich das dritte Exemplar aus dem Gebiet des ehemaligen Königreichs Ungarn dar. Zweitens sind sie dadurch besonders, dass sie sich in der Slowakei nur selten befinden - österreichische Pfennige und der bayerische Pfennig aus Práznovce. Drittens stellen sie einen Beleg für die Herstellung von gefälschten Münzen dar - Nachahmungen der Denare von Mikuláš Redwitz aus Socovce. Die entdeckten Münzen datierten die archäologischen Situationen im Rahmen des mittelalterlichen Dorfes und zwei Kirchen.

VÝSKUM PRAVEKÉHO A STREDOVEKÉHO OSÍDLENIA V CHYZEROVCIACH - ZLATÉ MORAVCE *

Ivan C h e b e n – Michal C h e b e n – Marek V o j t e č e k

Z l a t é M o r a v c e, časť C h y z e r o v c e (okr. Zlaté Moravce), poloha P r í d e l y n a l ú k a c h, záchranný výskum, neolit, stredovek 10.–11. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický výskum sa uskutočnil v intraviláne k. ú. Zlaté Moravce v mestskej časti Chyzerovce. Plocha sa nachádzala medzi ulicami Hurbanová a Kuzmányho. Zo západnej strany ju ohraničuje rieka Žitava. Skúmaná plocha sa nachádzala na jeho pravostrannej terase v nadmorskej výške 175 m (obr. 34: 2). Preskúmané boli tri sídliskové objekty a kultúrna vrstva s mocnostou cca 30 cm (obr. 34: 1). Zistilo sa praveké a stredoveké osídlenie.

Neolit, sídlisko, lengyelská kultúra - lužianská skupina. Z tohto obdobia boli preskúmané dva plytké objekty kruhového až oválneho pôdorysu. V inventári bola zastúpená predovšetnkým keramika a mazanica. V jednom objekte sa našiel fragment zrnotierky z andezitového tufu.

V kultúrnej vrstve bola objavená celá nádoba - datovaná do lužianskej skupiny (obr. 34: 4), fragment nohy z misky na nôžke (obr. 34: 3) a menšie množstvo štiepanej industrie (čepele, úštepy a jadrá). Môžeme ju priradiť lengyelskej kultúre - lužianskej skupine.

Stredovek, 10.–11. stor., sídlisko. Preskúmal sa jeden plytký objekt oválneho pôdorysu s početným keramickým materiálom (obr. 34: 5–8). V inventári sa objavila hlavne keramika (fragmenty nádob, okraje, výduť, dná), mazanica a zvieracie kosti. V objekte sa našlo hlinené koliesko nejasnej funkcie s otvorom v strede.

GRABUNG DER URZEITLICHEN UND MITTELALTERLICHEN BESIEDLUNG VON CHYZEROVCE-ZLATÉ MORAVCE. Zlaté Moravce, Ortsteil Chyzerovce (Bez. Zlaté Moravce), Flur Prídely na lúkach, archäologische Rettungsgrabung, Neolithikum, Mittelalter, 10.–11. Jh. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra
Es wurden drei Siedlungsobjekte und eine Kulturschicht mit einer Dicke von ca. 30 cm freigelegt und untersucht (Abb. 34 : 1). Es wurden eine urzeitliche und eine mittelalterliche Besiedlung festgestellt.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V ŽLKOVCIACH **

Ivan C h e b e n – Marek V o j t e č e k

Ž l k o v c e (okr. Hlohovec), intravilán, záchranný výskum, neskorá doba bronzová, lužická kultúra. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický výskum v Žlkovciach vyvolala výstavba vodného kanála pre Elektráreň paroplynového cyklu v Malženiciach. Prebiehal v období od 15. 6. do 31. 7. 2009. Trasa vodného kanála, v celkovej dĺžke 3650 m, viedla katastrami obcí Malženice, Trakovice a Žlkovce. Pozitívne archeologické situácie sme zistili v Žlkovciach na ľavom brehu kanála Dudváhu, medzi PD Žlkovce a cestou č. 61. Terén v tomto priestore je rovný, bez výraznejšej depresie. Nadmorská výška sa pohybuje v rozpätí 143–144 m. Samotný výskum bol podmienený rozsahom stavebných prác. Na ploche s rozmermi 293 x 4m sme preskúmali 51 sídliskových objektov. Išlo prevažne o systém kolových jám, exploatačné, resp. odpadové jamy a štyri samostatne stojace pece. Prevažná časť materiálnej náplne pozostávala z keramických fragmentov. Dominantný tvar predstavovali misky a šálky. Popri nich sa tu vyskytli väčšie fragmenty s typickou žliabkovanou výzdobou (obr. 35). Na základe predbežnej analýzy keramického materiálu môžeme sídlisko časovo zaradiť do obdobia neskorej doby bronzovej. Nálezy z tohto obdobia boli zistené aj na neďalekej terase východne od kostola, vzdialenej vzdušnou čiarou 600 m (*Veliačik/Romsauer 1994*, 237). Preskúmaná lokalita dokazuje význam mikroregiónu v závere doby bronzovej a v období nástupu halštatských kultúr.

* Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.
** Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

L i t e r a t ú r a
Veliačik/Romsauer 1994 – L. Veliačik/P. Romsauer: Vývoj a vzťah osídlenia lužických a strednodunajských popolnicových polí na západnom Slovensku I - katalóg. Nitra 1994.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN ŽLKOVCE. Žlkovce (Bez. Hlohovec), Gemeindegebiet, archäologische Rettungsgrabung, Spätbronzezeit, Lausitzer Kultur. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.
Die archäologische Grabung in Žlkovce wurde durch den Bau eines Wasserkanals für das Dampfkraftwerk in Malženice ausgelöst. Sie verlief im Zeitraum vom 15. 6. 2009 bis zum 31. 7. 2009. Der Weg des Wasserkanals in der Gesamtlänge von 3650 m führte durch die Kataster der Gemeinden Malženice, Trakovice und Žlkovce. Positive archäologische Situationen wurden in Žlkovce am linken Ufer des Kanals von Dudváh, zwischen dem landwirtschaftlichen Betrieb Žlkovce und der Straße Nr. 61 festgestellt. Auf einer Fläche mit den Ausmaßen von 293x4 m wurden 51 Siedlungsobjekte untersucht. Es handelte sich überwiegend um ein System von Pfostengruben, Exploitations- bzw. Abfallgruben und um vier selbständig stehende Öfen. Der überwiegende Teil der Verfüllung bestand aus Keramikfragmenten. Aus der Sicht der Form überwogen Schüsseln und Schalen. Neben Schüsseln und Schalen kamen auch größere Fragmente mit typischer Rillenverzierung vor (Abb. 35). Auf Grund der vorläufigen Analyse des Keramikmaterials lässt sich die Siedlung in die Spätbronzezeit datieren. Die Funde aus dieser Zeit wurden auch auf einer nicht weit entfernten Terrasse östlich der Kirche festgestellt, die in der Luftlinie 600 m von der Siedlung entfernt ist (*Romsauer/Veliačik 1994*, 237). Die untersuchte Fundstelle belegt die Bedeutung der Mikroregion zum Ende der Bronzezeit und in der Zeit des Anfangs der Hallstattkulturen.

VÝSKUM POLYKULTÚRNEHO SÍDLISKA V NOVOM MESTE NAD VÁHOM *

Ivan C h e b e n – Barbara Z a j a c o v á

N o v é M e s t o n a d V á h o m (okr. Nové Mesto nad Váhom), Č a c h t i c k á u l., bývalé vojenské sklady, záchranný výskum, polykultúrne sídlisko, neolit, eneolit, doba bronzová. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický výskum bol vyvolaný výstavbou bytových domov na Čachtickej ulici v intraviláne Nového Mesta nad Váhom. V roku 2008 sme realizovali obhliadku jednotlivých základových rýh, v ktorých sme sledovali priebeh vrstiev. V jednotlivých základových ryhách sa pod vrstvou štrkového lôžka a navážok v hĺbke 0,60–0,80 m od súčasného terénu objavila kultúrna vrstva. Spomínanú vrstvu sa nám podarilo preskúmať v priestore bytového domu SO.08 a SO.07. Hrúbka vrstvy sa západným smerom zväčšovala (až 0, 40 m), čo môže znamenať významné osídlenie v danom období. Taktiež nám bolo umožnené sledovať zisťovaciu sondu na severozápadnom okraji skúmanej plochy o rozmere 3 x 3 x 2 m a sondu 1 x 4 x 2 m západne od bytových domov. Sondy boli sterilné, nenachádzali sa v nich žiadne stopy po archeologickom alebo historickom osídlení. V priestore bytového domu SO.06, SO.09 a SO.10 sa vrstva nevyskytovala, bola pravdepodobne odstránená už v minulosti počas výstavby, prípadne v priebehu terénnych úprav vojenských skladov. Vrstva obsahovala zvyšky mazanice, uhlíkov a keramický materiál. Kultúrnu vrstvu datujeme na základe črepového materiálu do bošáckej skupiny neskorej doby kamennej.

V roku 2009 sa pokračovalo s výstavbou bytových domov na vyvýšenej terase Váhu. Pôvodné vojenské cvičisko bolo vybudované na sprašovej dune, ktorej časť odbágrovali, teda znížili a časť naopak vystlali štrkovým lôžkom, na ktoré položili škvaru. Pod bytovými domami SO.02 a SO.03 sa neznižoval terén, preto sme sledovali len výkopy základových rýh. Tu sa nám podarilo preskúmať 15 objektov. Počas znižovania terénu strojmi pod bytovými domami SO.04 a SO.05 sme objavili v spraši praveké objekty. Spolu sme odkryli a zdokumentovali 93 pravekých objektov a objekt zo súčasnosti, ako doklad novodobého zásahu a výrazného porušenia pravekých objektov. Objekty mali pravdepodobne hospodársku funkciu, niektoré sme mohli interpretovať podľa tvaru ako zásobné jamy. Výstavba vojenských skladov a prítomnosť zložiek ozbrojených síl totiž veľkou mierou porušili skúmané objekty. Získaný materiál, teda zvieracie kosti, drobné predmety, mazanica, ale najmä keramický inventár nám dovoľujú datovať

* Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

objekty do neolitu (kultúra s mladou lineárnou keramikou, Lengyel I–II), eneolitu (bošácka kultúra) a do mladšej až neskorej doby bronzovej (stupne HA1-HB1 lužickej kultúry).

Každý nový poznatok takéhoto druhu má pre Nové Mesto nad Váhom, jeho okolie a obyvateľov veľký kultúrny a historický význam. Intravilán a vôbec kataster mesta nie je systematicky skúmaný a mnohé lokality sú dokonca zničené. Mesto prechádza niekoľko rokov významnými stavebnými úpravami a preto je na mieste nevyhnutný pamiatkový dohľad.

GRABUNG POLYKULTURELLE SIEDLUNG IN NOVÉ MESTO NAD VÁHOM. Nové Mesto nad Váhom (Bez. Nové Mesto nad Váhom), Flur Čachtická Str., ehemalige militärische Lager, archäologische Rettungsgrabung, polykulturelle Siedlung, Neolithikum, Äneolithikum, Bronzezeit. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.
Im Laufe des Baus von Wohnhäusern in der Čachtická Str. in Nové Mesto nad Váhom konnte eine Siedlungsschicht der Bošáca-Gruppe untersucht werden. Die Schicht enthielt Keramikmaterial, Lehmverputzreste und Holzkohlestückchen. Bei den Erdarbeiten wurden in der Umgebung von Häusern insgesamt 111 Objekte untersucht. Der überwiegende Teil der Häuser wird an das Ende der Jungbronzezeit bis an den Anfang der Spätbronzezeit datiert. Der restliche Teil wird in das Neolithikum (Kultur mit jüngerer Linearbandkeramik) und in das Jungäneolithikum (Bošáca-Kultur) datiert. Die Funde bildeten Keramikfragmente, Tierknochen, Lehmverputz, Schlacken und Kleingegenstände.

VÝSKUM PRAVEKÉHO A STREDOVEKÉHO OSÍDLENIA V MICHALI NAD ŽITAVOU *

Michal C h e b e n – Matej R u t t k a y

M i c h a l n a d Ž i t a v o u (okr. Nové Zámky), poloha P r i k m e ť o v s k o m c h o t á r i, záchranný výskum, polykultúrne sídlisko, neolit, stredovek 11.–1. polovica 13. stor. Uloženie nálezov Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický výskum sa uskutočnil na juhozápadnom konci intravilánu obce Michal nad Žitavou, p. č. 410/9. Skúmaná plocha sa nachádzala na spraševej dune s nadmorskou výškou 135 m. na západnej terase rieky Žitava (obr. 36: 2). Plocha bola ohraničená zo severu ulicou, z východu školským areálom z juhu a západu poľnohospodársky využívanými plochami.

Odkrytých a preskúmaných bolo päť sídliskových objektov (obr. 36: 1). Zistilo sa praveké a stredoveké osídlenie.

Neolit, sídlisko, želiezovská skupina. Z tohto obdobia boli preskúmané štyri objekty (objekty 1, 2, 3, 5) kruhového až oválneho nepravidelného pôdorysu, relatívne plytko zahĺbené (do 0,4 m) až na objekt 1 (hĺbka 0,9 m). Išlo o dva hliníky, kolovú jamu a sídliskový objekt bližšie neurčeného charakteru. V inventári sídliskových objektov bola zastúpená hlavne keramika (obr. 36: 3–6), mazanica, zvieracie kosti a drobné predmety (štiepaná industria, brúsená industria, kostená industria).

Stredovek, 11.–1. polovica 13. stor., sídlisko. Preskúmal sa jeden objekt (objekt 4) kruhového pôdorysu veľmi bohatý na keramický materiál (obr. 36: 7–9). Išlo o zásobnú jamu hruškovitého tvaru s rozmermi: šírka 2,2 m a hĺbka 1,3 m. Väčšiu časť výplne tvoril šedo biely popol. V inventári sa objavila hlavne keramika (fragmenty nádob, okraje, výduť, dná), mazanica, zvieracie kosti a drobné predmety (praslen, opracovaná zvieracia kosť). Opracovaná zvieracia kosť nájdená v objekte bola pravdepodobne nášivka na pošvu dýky alebo noža (obr. 36: 10).

GRABUNG DER URZEITLICHEN UND MITTELALTERLICHEN BESIEDLUNG IN MICHAL NAD ŽITAVOU. Michal nad Žitavou (Bez. Nové Zámky), Lage Pri kmeťovskom chotári, archäologische Rettungsgrabung, polykulturelle Siedlung, Neolithikum, Mittelalter, 11.–erste Hälfte des 13. Jh. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

* Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

Insgesamt wurden fünf Siedlungsobjekte freigelegt und untersucht. Neolithikum, Siedlung, Želiezovce-Gruppe. Aus dieser Zeit wurden vier Objekte (Objekt 1,2,3,5) kreisförmigen bis ovalen unregelmäßigen Grundrisses untersucht. Mittelalter, 11.–erste Hälfte des 13. Jh., Siedlung. Es wurde ein Objekt (Objekt 4) kreisförmigen Grundrisses untersucht, das sehr reich an Keramikmaterial war (Abb. 36: 7–9). Es handelte sich um eine birnenförmige Vorratsgrube.

NEOLITICKÉ A ENEOLITICKÉ NÁLEZY Z VEĽKÝCH VOZOKÁN *

Michal C h e b e n – Matej R u t t k a y

V e ľ k é V o z o k a n y (okr. Zlaté Moravce), poloha P a n s k é, záchranný výskum, polykultúrne sídlisko, neolit, eneolit. Uloženie nálezov Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický výskum sa uskutočnil na celej trase vodovodu (Nemčiňany - Veľké Vozokany - Čierne Kľačany). Archeologické nálezy - polykultúrne sídlisko, sa zachytili len južne od obce Čierne Kľačany (k. ú. Veľké Vozokany) na polohe Panské (obr. 37: 1), ktoré bolo známe už z minulosti povrchovými zbermi (*Bátora/Bednár 1982*). Skúmaná plocha sa nachádzala na pravostrannej terase potoka Širočina s nadmorskou výškou 195–197 m.

Preskúmané boli štyri sídliskové objekty z obdobia neolitu a eneolitu.

Neolit, sídlisko, kultúra s mladšou lineárnou keramikou/st. stupeň želiezovskej skupiny. Z tohto obdobia boli preskúmané tri objekty kruhového až oválneho pôdorysu. Išlo o zásobnú jamu, objekt bližšie neurčenej funkcie (pravdepodobne hliník) a pec. Z pece sa zachovalo len dno - estrich a kúsok kupole pece. Išlo o chlebovú nadzemnú pec s priemerom jeden meter. K peci patrili aj predpecná jama a kliešte pece, ktoré boli situované východne od pece (umiestnené nižšie na svahu). Pod estrichom pece sa nachádzala izolačná vrstvička tvorená riečnymi valúnmi (max. do 4 cm) a rozlámanou keramikou. Povrch samotného estrichu tvorila tenká béžovo šedá vrstva, ktorá pravdepodobne vznikla pri používaní pece (prepálený vrch estrichu). V inventári sídliskových objektov bola zastúpená hlavne keramika (obr. 37: 2–5), mazanica, zvieracie kosti a drobné predmety (štiepaná industria).

Eneolit, sídlisko, badenská kultúra, stupeň IIb. Z tohto obdobia sa preskúmal jeden objekt nezisteného pôdorysu veľmi bohatý na keramický materiál (obr. 37: 6–9). Objekt sa vzhľadom na typ výskumu (líniová stavba) nemohol preskúmať celý. Podľa rozmerov a tvaru išlo pravdepodobne o hliník. Výplň objektu bola tvorená tmavo šedou hlinou s vložkami popola. Na dne objektu boli zachytené dve ohniská kruhového až oválneho tvaru.

V inventári sa objavila hlavne keramika, mazanica, zvieracie kosti a drobné predmety (štiepaná a brúsená industria, kostená industria).

L i t e r a t ú r a

Bátora/Bednár 1982 – J. Bátora/P. Bednár: Nové archeologické lokality z horného požitavia. AVANS 1981, 1982, 33–35.

NEOLITHISCHE UND ÄNEOLITHISCHE FUNDE AUS VEĽKÉ VOZOKANY. Veľké Vozokany (Bez. Zlaté Moravce), Flur Panské, archäologische Rettungsgrabung, polykulturelle Siedlung, Neolithikum, Äneolithikum. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Es wurden vier Siedlungsobjekte aus dem Neolithikum und Äneolithikum untersucht.

Neolithikum, Siedlung, Kultur mit jüngerer Linearbandkeramik/ältere Stufe der Želiezovce-Gruppe. In diese Zeit wurden drei Objekte kreisförmigen bis ovalen Grundrisses datiert. Es handelte sich um eine Vorratsgrube, ein Objekt mit nicht näher bestimmter Funktion (wahrscheinlich eine Tongrube) und einen Ofen.

Äneolithikum, Siedlung, Badener Kultur, Stufe IIb. Aus der Badener Kultur wurde ein Objekt mit unbekanntem Grundriss untersucht, das sehr reich an Keramikmaterial war (Abb. 37: 6–9).

* Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

ŽIAROVÝ HROB Z VEĽKÉHO HOREŠA *

Ján Chovanec – Elena Miroššayová

Veľký Horeš (okr. Trebišov), poloha Buród, zber, neskorá doba bronzová, staršia doba halštatská. Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum, Trebišov.

V roku 2007 odovzdal starosta Veľkého Horeša Ľ. Tarr do Vlastivedného múzea v Trebišove pravekú keramiku, ktorú koncom februára toho istého roku našiel jeho syn P. Tarr. Pôvodne nálezy prevzal J. Bogoly, pracovník Kultúrneho centra Medzibodrožia a Použia v Kráľovskom Chlmci, ktorý o nich neskôr telefonicky informoval J. Chovanca. Na jeho žiadosť boli nálezy vrátené starostovi obce a následne odovzdané do múzea. J. Chovanec spolu so starostom Ľ. Tarrom 2. júla 2007 vykonali obhliadku miesta nálezu (obr. 38: 4). Stopy po ďalších hroboch nezistili. Ľ. Tarr uviedol, že v čase nálezu bola sudovitá nádoba zaplnená „tvrdou hlinou", na povrchu ktorej ležali črepy z ďalšej nádoby. Z uvedených informácií vyplynulo, že nálezy pochádzajú z urnového žiarového hrobu.

Obec Veľký Horeš leží na juhu Východoslovenskej nížiny. Nálezisko hrobu sa nachádza asi 1 km na severozápad od obce na pieskovej dune s výškou 106 m n. m. Kataster obce je rovinatý so zamokrenými miestami. Ako vidno na mape, v 19. stor. bola piesková duna suchým ostrovom, obklopeným močiarmi (obr. 38: 1). Na jej severnom okraji sa rozprestieralo jazero Ferret Tó (názov je pravepodobne skomolenina maďarského fertő - bahno). V 20. stor. sa na tomto území vykonali rozsiahle melioračné úpravy. Pod západným úpätím duny prechádza dnes odvodňovací Horešský kanál. Celistvosť telesa duny je v polohe Buród porušená pieskovňou, v ktorej Poľnohospodárske družstvo Veľký Horeš ťažilo piesok od začiatku 90. rokov 20. stor. asi do roku 2003 (obr. 38: 3). Zvyšná plocha duny sa poľnohospodársky využíva (obr. 38: 2).

Podľa informácie nálezcu sa hrob našiel v západnom profile pieskovne v hĺbke asi 1 m pod povrchom súčasného terénu (obr. 38: 4). Urna bola zapustená v jednoduchej jame bez zvláštnej úpravy.

Opis nálezov

1. Urna - hrniec s rovným odsadeným dnom má vydutie sudovitej profilácie, smerom k ústiu je mierne zatiahnuté do vnútra (obr. 38: 6). Okraj nádoby sa nezachoval, preto sa nedá s istotou určiť, či bol rovný, alebo von vyhnutý. Vydutie je zdobené dvojicou plastických, prstom pretláčaných pások, vzdialených od seba cca 130 mm. Horná páska, bližšie situovaná k okraju, je súvislá; nižšie položená má konce preložené cez seba. Farba: obojstranne svetlohnedá, miestami sivá. Povrch: matný, porušený sekundárnym prepálením, so stopami po vypadnutých kúskoch šamotu. Materiál: hlina s prímesou šamotu (keramoklastov). Rozmery: zachovaná v. 300 mm, Ø max. vydutia 246 mm, Ø dna 165 mm, hŕ. steny 10 mm. Uloženie: Vlastivedné múzeum Trebišov, evid. č. A 547.
2. Čiastočne rekonštruovateľné fragmenty vydutia vázy (obr. 38: 5). Okraj a dno nádoby chýba. Podľa polohy fragmentov pôvodne prikrývala ústie urny. Výzdoba je situovaná na pleciach nádoby. V mieste rozhrania vydutia a hrdla boli rozmiestnené pôvodne dva (štyri?) málo plastické výčnelky, prepojené plytkými okružnými žliabkami; tie pod výčnelkami na maximálnom vydutí prechádzajú do trojuholníkov. Farba: svetlohnedá, na časti nádoby čiernosivá, so stopami čierneho náteru. Povrch: pôvodne hladený. Materiál: ostrený jemne zrnitým pieskom s prímesou šamotu. Rozmery: pôvodný Ø maximálneho vydutia 245 mm, hŕ. steny cca 6 mm. Uloženie: Vlastivedné múzeum, Trebišov, evid. č. A 548.

Kataster obce Veľký Horeš je bohatý na archeologické pamiatky, ktoré sú doložené z viacerých polôh (*Chovanec 2004*, 509, 510). O pravekom osídlení pieskovej duny, kde sa našiel žiarový hrob, svedčí keramika a obsidiány, ktoré už v roku 1951 počas archeologického výskumu na stavbe Trate družby našli študenti Prehistorického ústavu Karlovy university z Prahy. Výraznejšie stopy pravekého osídlenia boli zachytené pri stavbe železničnej trate vzdialenej približne 200 m od severného okraja duny (*Soudský/Břeň 1954*, 484).

Zachránený hrob je pozoruhodný svojou výbavou. Obsahuje keramiku, ktorá nemá predlohy v domácom prostredí gávskej kultúry. Sudovitý hrniec (obr. 38: 6) je zdobený dvojicou pretláčaných pások. Jedna z nich má konce preložené nad sebou. Dobrou paralelou k takto ukončenej pretláčanej páske je hrniec zo sídliskového objektu z polohy Seregmeš v Michalovciach, ktorý sprievodná keramika datuje do stupňov HB3-HC (*Miroššayová 2006*, obr. 5: 4). Hrnce s viacnásobnou pretláčanou páskou alebo páskou s preloženými koncami na vydutí, v niektorých prípadoch v kombinácii s perforovaným okrajom, sú na Východoslovenskej nížine považované za prejav vplyvu z okruhu kultúr rozšírených v predskýtskom období v hornom a strednom Podnestrií (*Miroššayová 2006*, 197). Čiastočne rekonštruovaná časť vydutia

* Príspevok vznikol v rámci grantového projektu Agentúry VEGA č. 2/0051/12.

druhej nádoby (obr. 38: 5) je profiláciou a koncepciou výzdoby blízka pamiatkam basarabskej kultúry v povodí Murešu na juhu Transylvánie, ktoré *A. Vulpe* datuje do HB3/HC (*1986*, Abb. 11: 4). Keďže sme nemali možnosť odborne preskúmať výplň urny, nevieme, či sa v nej nachádzali ďalšie milodary.

Ak vychádzame z uvádzaných analógií, žiarový hrob z Veľkého Horeša s najväčšou pravdepodobnosťou takisto môžeme datovať do časového úseku stupňov HB3 – HC1.

Napriek neistým nálezovým okolnostiam ojedinelý žiarový hrob z Veľkého Horeša pokladáme za významný, pretože rozširuje malý počet hrobových nálezov z Východoslovenskej nížiny. Dôležité je doloženie vplyvu z basarabského prostredia, doposiaľ výraznejšie zachyteného iba na žiarovom pohrebisku v Zemplíne (*Miroššayová 2009*). Nálezy z Veľkého Horeša a Zemplína dokazujú, že v procese formovania kultúry obyvateľov Východoslovenskej nížiny v závere doby bronzovej a na počiatku doby halštatskej malo svoj podiel aj basarabské kultúrne prostredie.

L i t e r a t ú r a

Chovanec 2004 – J. Chovanec: Veľký Horeš. In: L. Gačková (ed.): Archeologické dedičstvo Zemplína. Michalovce 2004, 509, 510.

Miroššayová 2006 – E. Miroššayová: Príspevok k problematike výskytu keramiky s perforovanými okrajmi v severnom Potisí. In: Vitaarchaeologica. Sborník Víta Vokolka. Hradec Králové - Pardubice 2006, 191–202.

Miroššayová 2009 – E. Miroššayová: Žiarové hroby zo Zemplína. Vsl. Pravek 9, 2009, 25–45.

Soudský/Břeň 1954 – B. Soudský/J. Břeň: Archeologický průzkum Trati družby Košice - Čierna nad Tisou v r. 1951. Arch. Rozhledy 6, 1954, 463, 464, 478–490.

Vulpe 1986 – A. Vulpe: Zur Entstehung der geto-dakischen Zivilization. Die BasarabiKultur. Dacia 30, 1986, 19–89.

BRANDGRAB AUS VEĽKÝ HOREŠ. Veľký Horeš (Bez. Trebišov), Flur Buród, Lesefunde, Spätbronzezeit, ältere Hallstattzeit. Deponierung von Funden: Landeskundliches Museum, Trebišov.

Die Gemeinde Veľký Horeš ist im südlichen Teil der Ostslowakischen Niederung situiert. Ihr Gebiet ist reich an archäologischen Denkmälern, die aus mehreren Lagen belegt sind. Das Brandgrab wurde von einem Bewohner der Gemeinde im Profil einer Sanddüne gefunden, die etwa 1 km nordwestlich von der Gemeinde entfernt ist.

Die Grabausstattung bestand aus zwei Gefäßen, die in der heimischen Gegend der Gáva-Kultur keine Vorlagen haben. Das Verzierungsmotiv auf dem fassförmigen Topf in Funktion einer Urne (Abb. 38: 6) hat Parallelen in dem Siedlungsobjekt aus der Lage Seregmeš in Michalovce, das in die Stufen HB3-HC1 datiert wird (*Miroššayová 2006*, Abb. 5: 4). Die Töpfe mit mehrfachem Band und dem Band mit überschlagenen Enden auf der Wölbung, in einigen Fällen in Kombination mit perforiertem Rand, werden in der Ostslowakischen Niederung für den Ausdruck des Einflusses aus dem Umkreis der Kulturen der vorskythischen Zeit gehalten, die am oberen und mittleren Transnistrien verbreitet waren (*Miroššayová 2006*, 197). Der teilweise rekonstruierte Teil des zweiten Gefäßes (Abb. 38: 5) ist mit der Profilierung der Auswölbung und der Konzeption der Verzierung den Denkmälern der Bessarabien-Kultur der Stufe HB3/HC im Mureș-Gebiet im Süden von Siebenbürgen ähnlich. Auf Grund der angeführten Analogien ist das Grab aus Veľký Horeš an das Ende der Bronzezeit und in den Anfang der Hallstattzeit zwischen die Stufen HB3-HC1 datiert. Der Fund eines vereinzelten Brandgrabs aus Veľký Horeš, der die wenig zahlreichen Grabfunde aus der Ostslowakischen Niederung erweitert, stellt gleichzeitig einen weiteren Beleg des Einflusses aus der Bessarabien-Gegend auf das Gebiet nördlich der Theiß dar, der bis jetzt nur auf dem Brandgräberfeld in Zemplín erfasst wurde (*Miroššayová* 2009).

VÝSKUM SZELETIENSKEHO SÍDLISKA V TRENČIANSKYCH TEPLICIACH *

Ľubomíra K a m i n s k á

T r e n č i a n s k e T e p l i c e (okr. Trenčín), poloha P l i e š k y, sídlisko, szeletien, mladý paleolit. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV - Výskumné pracovné stredisko - Košice.

* Príspevok vznikol v rámci grantového projektu Agentúry VEGA č. 2/0029/08.

V roku 2009 sa uskutočnil tematický výskum szeletienskej lokality v katastri mesta Trenčianske Teplice. Predtým sa o nálezisko zaujímal J. Bárta, ale katastrálne ho dával do Novej Dubnice, časti Veľký Kolačín. V roku 1968 získal od zberateľa plošne opracované listovité hroty typu Moravany-Dlhá z radiolaritu spolu s rytinou na kosti (*Bárta 1974*). Tento typ listovitých hrotov je typický pre slovenský szeletien a rytá výzdoba na kosti má najlepšie analógie v gravettienskom umení. Podľa charakteru predmetov by teda mohlo ísť o lokalitu s aspoň dvojfázovým osídlením počas paleolitu. Neskôr tam J. Bárta urobil niekoľko prieskumov a podľa niektorých údajov sme identifikovali polohu lokality.

Počas výskumu sme sondami 2 x 1 m preskúmali plochu 40 m^2. Nálezová vrstva, tvorená ílovitou hlinou, bola pod ornicou a jej spodná časť dosadala na vápencové podložie. Z odkrytej plochy sme získali početný súbor kamenných nástrojov vyrobených hlavne z radiolaritu. Medzi nimi sa nachádzal aj listovitý hrot, driapadlá, škrabadlá, zúbkované nástroje, jadro. Nápadný je veľký počet úštepov, ktoré dokladajú výrobu kamennej industrie na mieste. Okrem artefaktov, patriacich iba jednej kultúre, sa zachovali len drobné uhlíky a kúsky farbiva.

V odvápnenej hline, v ktorej sa pamiatky nachádzali, sa nezachovali zvieracie kosti. To zároveň vylučuje možnosť, že by rytina na kosti, ktorú získal J. Bárta od nálezcu, pochádzala z rovnakého miesta ako listovité hroty. V blízkom okolí boli pravdepodobne zistené viaceré paleolitické lokality. V súčasnosti však je už terén čiastočne zastavaný rozširujúcou sa Novou Dubnicou, alebo je na tých miestach lúka, pre ktorú nie je možné overiť staré zbery.

L i t e r a t ú r a

Bárta 1974 – J. Bárta: K niektorým historicko-spoločenským otázkam paleolitu na Slovensku. Slov. Arch. 22, 1974, 9–32.

GRABUNG DER SZELETIEN-SIEDLUNG IN TRENČIANSKE TEPLICE. Trenčianske Teplice (Bez. Trenčín), Flur Pliešky, Siedlung, Szeletien, Jungpaläolithikum. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften - Forschungsstelle Košice.

Die Fundstelle war Herrn J. Bárta vor allem durch die Funde der blattförmigen Spitzen vom Typ Moravany-Dlhá bekannt. Bei der Grabung im Jahr 2009 wurde die Lokalisierung der vorherigen Begehungen überprüft. Auf einer Fläche von 40 m^2 wurde das Atelier der Szeletien-Kultur mit zahlreichen Funden der Steinindustrie untersucht. Zu den Funden gehören die blattförmige Spitze, Kratzer, Schaber, gezahnte Werkzeuge, Kerne und Abschläge. Die Artefakte wurden in der Schicht der lehmigen Erde gefunden. Tierknochen blieben in der Schicht nicht erhalten.

PRAVEKÉ NÁLEZY Z CHMINIANSKEJ NOVEJ VSI

Anton K a r a b i n o š

C h m i n i a n s k a N o v á V e s (okr. Prešov), južne od polohy Šibenica - východne od intravilánu obce, prieskum terénu, pravek. Uloženie nálezov: Krajský pamiatkový úrad, Prešov.

Popisovaná poloha je situovaná na sútoku rieky Svinky a Daletického potoka. Pri výkope základovej ryhy a elektrickej prípojky pre RD boli na haldu vyhodené fragmenty pravekých črepov, drobné kúsky mazanice a železná troska.

Súbor obsahuje úlomok dna v ruke tvarovanej nádoby s oranžovo sivým až svetlohnedým povrchom a prímesou piesku, fragmenty z tela nádob s oranžovým povrchom na vonkajšej strane a tmavohnedou až čiernou vnútornou stranou, sivé a oranžovo hnedé omleté fragmenty s prímesou piesku. Vyhotovením pripomínajú halštatskú keramiku.

V profile ryhy nebola zaznamenaná prítomnosť zahĺbených objektov. V súčasnom stave poznania nie je možné vysloviť konkrétne závery o prítomnosti pravekého osídlenia v tomto priestore.

URZEITLICHE FUNDE AUS CHMINIANSKA NOVÁ VES. Chminianska Nová Ves (Bez. Prešov), südlich der Flur Šibenica - östlich des Gemeindegebiets, Begehung des Geländes, Urzeit. Deponierung von Funden: Kreisdenkmalamt, Prešov.

Östlich des Gemeindegebiets, am Zusammenfluss des Flusses Svinka und des Baches Daletický potok, wurden beim Aushub der Grundmauerrinne und des Stromanschlusses für ein Einfamilienhaus

urzeitliche Scherben, Lehmverputz und Eisenschlacke auf eine Halde geworfen. Die Keramik erinnert mit ihrer Ausfertigung an das hallstattzeitliche Material. Im Profil wurden keine eingetieften Objekte festgestellt. Auf Grund dieser Funde ist es heute nicht möglich, eine eventuelle urzeitliche Besiedlung der beschriebenen Lage zu definieren.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM POLOHY FARSKÉ V RAŽŇANOCH V ROKU 2009

Anton K a r a b i n o š – Marián V i z d a l

R a ž ň a n y (okr. Sabinov), poloha F a r s k é / K a m e n c e - archeologický výskum na vedecké a dokumentačné účely, neskorá doba rímska. Uloženie nálezov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, Prešov.

Archeologický výskum vedený Pamiatkovým úradom SR v spolupráci s Inštitútom histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove bol vyvolaný predovšetkým alarmujúcim stavom známej polykultúrnej lokality, kde sú evidované nálezy a stopy osídlenia od starého neolitu, cez vyspelý neolit, dobu bronzovú, latén, mladšiu a neskorú dobu rímsku až po obdobie sťahovania národov a slovanské osídlenie. Poloha je v odbornej literatúre známa od začiatku 60. rokov, predovšetkým nálezmi obdobia doby rímskej - jej mladšej a neskorej fázy (*Lamiová 1962,* 33, 34). Všetky doterajšie nálezy pochádzali zo zberov. Realizátori výskumu prikročili k zisťovacej sondáži v priestore výraznej koncentrácie keramického materiálu, zastúpeného hlavne tzv. sivou rímskou keramikou v rôznom prevedení, mazanice, železnej trosky a stavebnej keramiky vyhotovenej na rímsky spôsob. Na inom mieste bola preskúmaná vrstva kameňov.

Sonda I/09 - sonda pozostávala pôvodne z dvoch kvadrátov s rozmermi 200 x 200 cm so 40 cm širokým kontrolným blokom, ktorý sa neskôr odstránil. Orientácia: JV–SZ dlhšia strana. Stratigrafia: ornica: 0–20/25 cm; kultúrna vrstva: 20/25–70 cm; podložie. V žltom ílovo piesčitom podloží sa vyrysovali štyri zahĺbené objekty, z toho jedna sídlisková jama a tri kolové jamy. Sídlisková jama s kruhovým pôdorysom bola na základe materiálu z výplne datovaná do mladšej doby bronzovej, kolová jama 1/09 priradená k severokarpatskej skupine. Ostané jamy boli bez nálezov. Zlomky stavebnej keramiky boli nachádzané v ornici, kultúrnej vrstve a v zásype jamy 1/09. Okrem toho vrstvy obsahovali fragmenty sivej keramiky, hrncovitých nádob, mazanicu.

Sonda II/09 pozostávala zo štyroch kvadrátov (IIa–d/09) s rozmermi 200 x 200 cm. Orientácia: JV–SZ. Stratigrafia: ornica: 0–20/25cm; kamene: 20/25–40 cm, kultúrna vrstva: 40–85 cm; podložie. Sondovaním sme sledovali kompaktnú kamennú štruktúru. Tvorili ju hlavne riečne okruhliaky, ploché pieskovce, sporadicky sa vyskytol radiolarit, vápencové a silicitové formy. Z ornice boli vybraté črepy sivej rímskej keramiky, fragment uška zo zeleného skla, úlomky stavebnej keramiky. Pod vrstvou kameňov sa nachádzala silná kultúrna vrstva s ojedinelými nálezmi sivej rímskej a pravekej keramiky. V podloží už zahĺbené objekty neboli zachytené. Kamene najskôr slúžili na úpravu terénu.

Sonda III/09 s rozmermi 2250 x 280 cm. Orientácia: JZ–SV dlhšia strana. Z vrstvy ornice, silnej 20 –30 cm, pochádza pomerne výrazný črepový materiál - prstencové dná, okraje na kruhu točených mís, stavebná keramika, mazanica, železná troska. K preskúmaniu kultúrnej vrstvy a prípadných zahĺbených objektov nedošlo, terén na mieste sondy bol uvedený do pôvodného stavu zasypaním.

Sonda IV/09 s rozmermi 960 x 300 cm. Orientácia: JJV–SSZ dlhšia strana. Stratigrafia: ornica: 0 – 20/25 cm; kultúrna vrstva: 20/25–30/40 cm; podložie. Po odstránení ornice a preskúmaní kultúrnej vrstvy boli na začistenej ploche identifikované zahĺbené objekty - kolové, resp. stĺpové jamy, sídliskové jamy, zásobné jamy a jednoduchá pec. Kultúrna vrstva bola bohatá na keramický a sprievodný materiál - mazanicu, železnú trosku, zvieracie kosti. V miestach výskytu objektov sa koncentrácia nálezov zvyšovala. Na povrchu objektov sa spravidla vyskytovali kamene, zvieracie kosti, mazanica, keramika, zásyp ďalej obsahoval keramiku - črepy sivej rímskej keramiky, v ruke tvarovaných hrncov s esovitou profiláciou, zlomky stavebnej keramiky. Z kultúrnej vrstvy pochádza železný nôž s tŕňom. Rovnaký sa našiel aj vo výplni zásobnej jamy.

Sondáž bola doplnená o letecké snímkovanie a geofyzikálne merania polohy, ktoré však nepriniesli relevantné výsledky. Na základe sondážou preskúmanej plochy, druhu a charakteru objektov a analýzy materiálu sme dospeli k záveru, že sa podarilo identifikovať časť výrobno-hospodárskeho areálu (pec, zásobné jamy, železná troska) z obdobia neskorej doby rímskej a začiatku sťahovania národov, ktoré kultúrne radíme k severokarpatskej skupine. Fragmenty stavebnej keramiky boli nachádzané zásadne

v sekundárnych polohách. Ich pôvodnú funkciu, resp. miesto uloženia, pokiaľ slúžili ako strešná krytina, v tejto fáze výskumu nie možné presnejšie definovať.

L i t e r a t ú r a
Lamiová 1962 – M. Lamiová: Nové nálezy z doby rímskej na východnom Slovensku. Nové obzory 4, 1962, 29–36.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG DER FLUR FARSKÉ IN RAŽŇANY IM JAHR 2009. Ražňany (Bez. Sabinov), Flur Farské (Kamence) - archäologische Grabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke, späte Römerzeit. Deponierung von Funden: Philosophische Fakultät der Prešover Universität, Prešov.
Die Fundstelle ist seit Anfang der 60er Jahre des 20. Jh. besonders durch Lesefunde des Keramikmaterials aus verschiedenen Abschnitten der Urzeit und des Mittelalters bekannt. Die wichtigste Zeit dieser Lage sind die späte Römerzeit und der Anfang der Völkerwanderungszeit. Die archäologische Grabung, ausgelöst durch den gegenwärtigen Stand der Fundstelle, wurde vom Kreisdenkmalamt der Slowakischen Republik in Zusammenarbeit mit dem Institut für Geschichte an der Philosophischen Fakultät der Prešover Universität in Prešov durchgeführt. Die Grabung wurde in Form einer Sondage an der Stelle einer ausgeprägten Konzentration von Keramik, der auf römische Art angefertigten Baukeramik, von Lehmverputz und Eisenschlacke durchgeführt. Es wurden vier Schnitte angelegt - Schnitt I–IV/09 bis zum Untergrund, in deren Rahmen eingetiefte Siedlungsobjekte (Pfostengruben, Vorratsgruben, Ofen), ein Objekt aus der Bronzezeit und weitere Objekte untersucht, die auf Grund des Begleitmaterials in die späte Römerzeit, die nordkarpatische Gruppe datiert werden. In der Ackerschicht, in der Kulturschicht und in den Verschüttungen der Objekte wurden Fragmente der Baukeramik, der grauen römischen Keramik, Scherben der handgemachten Töpfe mit der S-förmigen Profilierung, Lehmverputz und Eisenschlacke gefunden. Mit dem Schnitt II/09 wurde eine Schicht der Steine untersucht, die wahrscheinlich zur Verfestigung des Geländes diente. Auf Grund der angeführten Tatsachen wurde der untersuchte Raum als Teil des Produktions - und Wirtschaftsgeländes definiert. Die Funde der Baukeramik befanden sich auf dem untersuchten Gelände in sekundären Lagen, ihre ursprüngliche Funktion ist nicht bekannt. Die archäologische Grabung wurde um Luftbildaufnahmen und eine geophysikalische Untersuchung ergänzt, durch die jedoch keine zufriedenstellenden Ergebnisse geliefert wurden.

VÝSKUM EXTERIÉRU NESKOROBAROKOVÉHO KAŠTIEĽA V BRHLOVCIACH

Roman K o s – Róbert D a ň o – Juraj M a l e c

B r h l o v c e (okr. Levice), K a š t i e ľ, intravilán, nálezy nehnuteľných sídliskových objektov, architektúr, skla, keramiky, drobných kovov, kostí, pravek - novovek. Uloženie nálezov: AA Terra Antiqua, s.r.o., Rimavská Sobota (dočasne).

Národná kultúrna pamiatka kaštieľ v Brhlovciach je situovaná v intraviláne obce, na pahorku v strednej časti Horných Brhloviec.

Interiér a bezprostredný exteriér kaštieľa nebol v minulosti archeologicky skúmaný. Podľa údajov v publikácii „Felvidéki kastélyok lexikona“, dal kaštieľ v Brhlovciach vybudovať Anton Körmendy v roku 1756. Korentsy a Keťko v publikácii „Erb, pečiatka a zástava obce“ uvádzajú, že kaštieľ dal Körmendy postaviť po roku 1770 (*Viršík 2009*). Je to dvojpodlažná, voľne stojaca obdĺžniková dvojtraktová budova, v strede s vystupujúcim rizalitom. Celý objekt je podpivničený, v juhozápadnom krídle sú pivnice dvojpodlažné. Prízemné miestnosti majú kláštorné a valené klenby členené lunetami. Miestnosti na prvom poschodí majú rovné stropy, štyri miestnosti majú valené klenby (*Súpis 1967*, 224; *Vrechíková 1995*, 8).

K objektu patrí aj rozsiahla hospodárska budova obdĺžnikovitého tvaru, dvojpodlažná. Prízemné priestory sú zaklenuté krížovou klenbou, nesenou siedmymi stĺpmi. Poschodie má rovný strop zakrytý doskami a je nesený tiež siedmymi stĺpmi (*Vrechíková 1995*, 9).

Pamiatkový archeologický výskum, realizovaný v máji až októbri 2009, sa zameral na objasnenie relevantných informácií o zaniknutých formách osídlenia a odborné preskúmanie a zdokumentovanie ohrozených archeologických nálezov pri komplexnej obnove národnej kultúrnej pamiatky Kaštieľ, k.ú.

Brhlovce, okr. Levice, č. ÚZPF 2169/0. Tomu bola podriadená celková metodika výskumu, ktorý nebol koncipovaný ako komplexný plošný odkryv celého areálu kaštieľa, ale zameriaval sa na konkrétne ťažiskové stavebné objekty a na časti dotknuté zemnými a stavebnými prácami a úpravami.

V prvej etape priebehu výskumu bolo v blízkom exteriéri kaštieľa vytýčených 27 archeologických sond, označené ako sonda 1/09 až 27/09. Hĺbka jednotlivých sond sa pohybovala v rozmedzí od 0,05 – 2,80 m, v závislosti od výšky terénu dotknutej plochy. Vo vytýčených sondách sme zistili a zdokumentovali 51 nehnuteľných archeologických objektov, označených číslicami 1, 2, 3 až 51.

Z predmetných 51 nehnuteľných archeologických objektov, ich 30 predstavovalo archeologické objekty zahĺbené do terénu (odpadové jamy, zásobnicové jamy, kolové jamy, obytné objekty, hospodárske objekty, studňa, objekty bližšie neurčené) a 21 predstavovalo archeologické objekty s architektonickou povahou (torzá dlažieb, dláždené komunikácie, cesty, chodníky, základové časti parcelných múrikov, základové časti zaniknutých architektúr). V prehĺbených sondách sme taktiež zistili a zdokumentovali šesť novovekých zásypových jám (20. stor.), označených číslami 1 až 6.

Najvýraznejšou skupinou s ohľadom na početnosť zahĺbených objektov a nálezových situácií sa javil zhluk sídliskových jám, situovaných v sondách 3/09 a 8/09. Výskumom sa v tejto západnej časti polohy pravdepodobne zachytila časť vrcholnostredovekého sídliska (10.–12. stor.), ktoré tvorilo jednu z dvoch jadrových sídelných zón stredovekých Brhloviec, spomínaných v písomných prameňoch. V sondážnom reze sa nám podarilo zdokumentovať niekoľko typov zahĺbených archeologických objektov. Najpočetnejšiu skupinu tvorili kolové jamy, pravdepodobne slúžiace ako oporný prostriedok pre prístrešky. Najvýraznejším objektom sa javil polyfunkčný objekt 3 v sonde 8/09, so zameraním na primárnu obytnú funkciu. Našiel sa v ňom početný črepový materiál, datovaný do vrcholného stredoveku (10.–12. stor.) a roztrúsené zvyšky prepálených kameňov, možno pozostatok piecky alebo ohniska. V sonde 3/09 sa našla pravdepodobne zásobnicová, neskôr odpadová jama, ktorá mala úzky súvis s vyššie zmienenou dedinou. Obsahovala veľký počet deštruovaných kamenných žarnovov, ktoré súviseli s hospodárskou činnosťou sídliska. Vrcholno až neskoro stredoveký charakter mali objekty 36, 19A a B a objekty 42, 43, ktoré sme lokalizovali medzi kaštieľom a r. k. kostolom, resp. na nádvorí kaštieľa. V prípade objekt 36 sa jedná o studňu s presakujúcou spodnou vodou, ktorá bola nevyhnutným doplnkom každého sídliska. Objekt 19A a 19B je zahĺbený objekt kruhového tvaru, odpadovej funkcie, s pravidelnými, kolmými stenami. Na jeho dne, v hĺbke 90 cm, bola po dĺžke uložená kostra prežúvavca, pod ktorou asi v hĺbke 20 cm boli pohodené zvieracie kostrové zvyšky (sviňa?). Ďalším príkladom je superpozícia upravovanej cestnej komunikácie a časti zahĺbenej sídliskovej chaty, tzv. polozemnice s kolovou jamkou (objekty 42, 43). Chata bola, ako väčšina objektov na nádvorí, plytko zahĺbená (10 až 30 cm). Na základe zistených súvislostí môžeme konštatovať, že temeno pahorku, na ktorom je dnes situovaný kaštieľ, bolo v stredoveku pravdepodobne menej osídlené ako jeho západné úpätie, čo dokazuje oveľa menšia koncentrácia sídliskových nálezov. Súviselo to asi s nevyhovujúcimi poveternostnými podmienkami alebo prípadné sídlisko na temene bolo rozrušené pri planírkach z polovice 18. stor. počas výstavby kaštieľa. Skoro v celom areáli kaštieľa absentujú pozostatky pravekej antropogénnej činnosti. Jediné zvyšky koncentrovaného pravekého osídlenia lokality (neolit), okrem niekoľkých roztrúsených črepov (sonda 8/09), sme lokalizovali v juhozápadnom nároží sondy 11/09 (objekt 46). Jedná sa o objekt pravdepodobne hospodárskeho charakteru, nepravidelného, predĺženého tvaru, s mierne členeným výklenkom na juhozápadnej strane. Steny sú kolmé, dno rovné. Obsahoval početný svetlohnedý hrubozrnný keramický materiál a štiepanú industriu z obdobia neolitu. Pri severozápadnom nároží kaštieľa boli zachytené nehnuteľné nálezy v podobe zahĺbených objektov a zvyškov architektúr z 16.–17. stor., súvisiace s existenciou sídla doloženého staršími murivami suterénu v hmote súčasného kaštieľa. Torzá architektúr boli narušené dláždenou komunikáciou (negatív základového muriva), situovanou pred vystupujúcim rizalitom kaštieľa. Z časového hľadiska najmladšie, ale najvýraznejšie pozostatky architektonickej povahy, predstavujú jedinečné stavebné úpravy terénu (dlážky, dláždené a štecované komunikácie, základy parcelných múrov, chodníky) z obdobia výstavby kaštieľa (pol. 18. stor.) spolu s ich mladšími úpravami. Cestné dláždené komunikácie (objekty 16–20, 25, 35, 39) sú tvorené plochými opracovanými aj neopracovanými kamennými platňami, kladenými na sucho do hlinitého lôžka. V niektorých prípadoch aj spájanými maltou, v mladšom období upravovanými štecovaním (objekty 41, 51). Zaujímavým zistením sú taktiež torzá základov parcelných múrov (objekty 22, 24, 27, 37, 38), ktoré verne kopírujú historický stav parcelno-hraničných múrikov, ako to vidieť na kópii z historickej katastrálnej mapy z roku 1890.

Hlavným cieľom druhej etapy archeologického výskumu bolo kompletné zachytenie priebehu pôvodných barokových komunikácií a bol zameraný na konkrétne ťažiskové stavebné objekty a na časti dotknuté zemnými a stavebnými prácami a úpravami.

V časovej následnosti boli popri systematickom odkrývaní pôvodných komunikácií postupne realizované dve koncentrácie archeologických sond na dotknutej ploche:

1. zisťovací sondážny výskum (sondy 28/09, 29/09 a 30/09) priestoru medzi hlavným severným vstupom do areálu kaštieľa a hlavným vstupom do hospodárskej budovy (sýpky), za účelom zachytenia možných priečnych komunikácií, spájajúcich cestu vedúcu stredom nádvoria a cestu lemujúcu západnú stenu sýpky. V rámci sondážneho výskumu na danej ploche bol taktiež doskúmaný objekt 44/09, ktorého časť bola odkrytá v sonde 23/09 počas prvej etapy archeologického výskumu.

2. zisťovací sondážny výskum (sondy 31/09, 32/09, 33/09) priestoru medzi hlavným vstupom do kaštieľa a hlavným vstupom do areálu za účelom zachytenia možných komunikácií, spájajúcich dnešnú prístupovú časť s úsekom komunikácie ležiacim pred hlavným vstupom do budovy. Sonda 33/09 bola vykopaná kolmo na sondu 32/09 s cieľom zistiť prípadné pokračovanie z časti deštruovaného murovaného objektu v strede nádvoria (objekt 52/09).

Ťažiskom výskumu na sledovanej ploche bolo taktiež doskúmanie objektov 44/09, 47/09 a taktiež objektu 46/09, po ktorého začistení však nebolo jeho pokračovanie potvrdené, ale naopak bol objavený nový samostatný objekt 61/09.

Po odkrytí pôvodných komunikácií, začistení ich bezprostredného okolia a vo vytýčených sondách sme zistili a zdokumentovali trinásť nových nehnuteľných archeologických objektov, označených číslami 52 až 64. V druhej etape archeologického výskumu boli taktiež dovyberané a kompletne odkryté dva objekty, zachytené v prvej etape (objekt 44/09 a 47/09). Z predmetných pätnásť nehnuteľných archeologických objektov ich jedenásť predstavovalo objekty zahĺbené do terénu (zásobnicové jamy, kolové jamy, obytné objekty, hospodárske objekty, objekty bližšie neurčené) a štyri predstavovali objekty s architektonickou povahou (torzá dlažieb, dláždené komunikácie, cesty, chodníky, základové časti zaniknutých architektúr).

Obytnú alebo hospodársku funkciu mal zahĺbený objekt 44/09 s kolovou konštrukciou (14 kolových jám po obvode a dve v strede) datovaný materiálom do obdobia vrcholného stredoveku. Hospodársku funkciu plnil objekt 47/09. Základy obdĺžnikovej dvojtraktovej stavby sa nachádzali pod plochou nádvoria, ktorá bola v 19. stor. upravená štecovaním. Na základe týchto faktov, ako aj z dôvodu absentujúceho datovacieho materiálu, bol objekt postavený buď v druhej polovici 18. stor. s pomerne krátkou dobou existencie (do začiatku 19. stor.) alebo až v závere 19. stor. Ďalšie objekty preskúmané v rámci druhej etapy predstavujú hlavne spevnenia povrchu nádvoria a vnútroareálové dláždené komunikácie z obdobia 18.–19. stor. a rôzne funkčne bližšie neidentifikovateľné objekty (napr. kolové jamy) z obdobia novoveku pravdepodobne späté s výstavbou kaštieľa po polovici 18. stor.

Nálezy materiálnej kultúry, ktoré boli získané z výplní objektov, sond a z povrchového zberu, reprezentuje najmä keramika a zvieracie kosti. Menej zastúpené sú drobné kovové predmety, sklo, kameň a mazanica. Nálezové spektrum však zodpovedá bežnému štandardu sídlisk z daného časového obdobia.

Po odkrytí a začistení pôvodných barokových dláždených komunikácií a plôch sa naskytol celkový pohľad na pôvodnú komunikačnú sieť na sledovanom území, ktorá bola počas sondážneho výskumu v prvej etape archeologického výskumu zachytená len útržkovito. Hlavná komunikačná tepna viedla stredom nádvoria od rozhrania plochy súčasnej vinárne (severný trakt barokovej sýpky) a dnešného hlavného vstupu do areálu smerom k severovýchodnému nárožiu kaštieľa, kde sa spojila s cestou lemujúcou budovu sýpky a budovu kaštieľa. Situácia v hromozvodovej ryhe vedúcej touto plochou poukazuje na pravdepodobné obnovenie dláždenia pred budovou kaštieľa, ktoré nasledovalo po miernom zvýšení terénu v danom úseku. Sondážny výskum v dvoch vyselektovaných úsekoch nepotvrdil ich ďalšie vzájomné prepojenie. Na severozápadnom konci hlavnej tepny je jasne badateľné rázcestie, s použitím dvoch odlišných dláždičských techník. Šírka ciest miestami dosahuje až 5 m. Zaujímavou je bezpochyby dvojica kamenných žľabov na odtok dažďovej vody, zachytená na priečnej komunikácii v severnej časti nádvoria, ktorá je dokladom kvality aj doplnkových stavebných objektov areálu z obdobia neskorého baroka.

Najvýraznejšou kategóriou je sídlisková keramika, z ktorej sa vyprofilovali tri najvýraznejšie obdobia: pravek (neolit), vrcholný až neskorý stredovek (10.–15. stor.) a novovek (17.–19. stor.).

Praveký materiál pochádza zo sondy 11/09, z vrstvy 70 cm. Ide o neolitickú hrubozrnnú keramiku z hrncovitej nádoby, s prímesou ostriva, v ruke robenú. Zvonku je vypálená do pieskovohnedej farby, zvnútra je sivočierna.

Vrcholno až neskoro stredoveký inventár predstavujú fragmenty z hrncovitých a misovitých nádob. Materiál je jemnejší, plavený, niekedy s prímesou piesku a jemného ostriva. Keramika je v ruke točená. Prevládajú kusy s odsadenými, esovitými a horizontálne vyhnutými okrajmi.

Najvýraznejšie zastúpenie má v materiály novoveká keramika zo 17.–19. stor. Prevládajú v nej misovité, tanierovité, krčahovité a pohárovité typy nádob.

Menej početnejšie zastúpenie majú drobné kovové nálezy. Z nich najvýznamnejšie nálezy predstavuje novoveká minca, klince, držadlo lyžičky, vidlička, stredoveká strelka o dĺžke 8,0 cm a max. šírke 2,0 cm, gombíky, podkovy, závlačka na zaisťovanie, pracka a i.

Na lokalite sa vyskytlo v dosť hojnom zastúpení aj sklo, poväčšine okenné tabuľové (18.–19. stor.), fragmenty fliaš a flakónov.

L i t e r a t ú r a
Súpis 1967 – Súpis pamiatok na Slovensku. 1. Bratislava 1967.
Viršík 2009 – R.Viršík: Pamiatková obnova kaštieľa v Brhlovciach. KPÚ v Nitre. Nitra 2009.
Vrechíková 1995 – D. Vrechíková: Brhlovce 1245–1995. ÚSP v Nitre. Nitra 1995.

GRABUNG DES EXTERIEURS DES SPÄTBAROCKEN SCHLOSSES IN BRHLOVCE. Brhlovce (Bez. Levice), Flur Schloss (Gemeindegebiet), Funde von unbeweglichen Siedlungsobjekten, Architekturen, Glas, Keramik, Kleinmetallen, Knochen, Urzeit - Neuzeit. Deponierung von Funden: AA Terra Antiqua, s.r.o., Rimavská Sobota (vorübergehend).
Die archäologische Grabung im Exterieur des barocken Schlosses in Brhlovce wurde durch seine umfassende Denkmalerneuerung ausgelöst und im Zeitraum vom Mai bis Oktober 2009 durchgeführt. Auf den Flächen um das Schloss herum (die ehemaligen wirtschaftlichen und Dienstleistungsräume und wahrscheinlich ein Ziergarten) wurden 33 archäologische Schnitte angelegt, in denen 64 Objekte aus mehreren Abschnitten des Mittelalters und der Neuzeit untersucht wurden. Den ältesten Beleg der Besiedlung der Lage stellt der Fund der neolithischen Keramik in der sekundären Lage, in der Verfüllung der mittelalterlichen anthropogenen Schicht dar. Die älteste Besiedlung, die durch unbewegliche archäologische Objekte belegt ist, stellt der Torso eines Dorfes aus dem 10. bis 12. Jh. dar. Die am besten erhaltenen Objekte blieben im nordwestlichen und südlichen Teil des untersuchten Geländes erhalten. In den sonstigen Teilen wurden sie durch die jüngere Bautätigkeit oder barocke Planierschichten beschädigt. Außer zwei Torsos der erhaltenen Häuser hatten die sonstigen Objekte wirtschaftlichen Charakter (Vorratsgruben, Abfallgruben, …). Die jüngere Besiedlung wird in das 16. bis 17. Jh. datiert. Die Objekte befanden sich nordwestlich des Schlosses und hingen wahrscheinlich mit einem älteren Sitz zusammen, der auch durch ältere Mauern des Kellergeschosses des Schlosses belegt ist. Die meisten unbeweglichen Objekte stammen aus der zweiten Hälfte des 18. Jh. und hängen direkt mit der Existenz des Schlosses zusammen. Sie können in Torsos der untergegangenen Architekturen (Parzellenmauern und Innengeländemauern, Wirtschaftsbauten) und in die Baugestaltung der Oberflächen (Pflasterung und verfestigte Oberflächen der Straßen) eingeteilt werden.

VÝSKUM VO VRANOVE-ČEMERNOM

Mária K o t o r o v á-J e n č o v á

V r a n o v n a d T o p ľ o u, časť Č e m e r n é (okr. Vranov nad Topľou), U l i c a H e r l i a n s k a, predstihový výskum, doba rímska/obdobie sťahovania národov, novovek. Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou.

Východoslovenská pahorkatina na severnom okraji Východoslovenskej roviny, povodie Tople, nadmorská výška 130 m.

Pri predstihovom výskume sa zachytili dve fázy osídlenia. Zo staršej, datovanej na základe skromného materiálu na záver doby rímskej, resp. do obdobia sťahovania národov, sa zachytilo päť nevýrazných sídliskových objektov, z ktorých tri (objekty 2, 3, 5) s rezervou interpretujeme ako dná možných zrubových chát. Podobné objekty sa našli napr. v Poľsku na sídlisku v Rytre (*Lamiová-Schmiedlová/Tomášová 1999*, 91). Zvyšné dva objekty (1, 4) boli malé a plytké kruhové, resp. oválne jamy.

Materiál s archeologickou hodnotou bol zistený výlučne v objekte 2 (obr. 39: 1). Pochádzajú odtiaľ tri črepy (obr. 39: 2), z ktorých dva sú z ostreného materiálu z nádob zdobených okružnými líniami a vlnovkami. Tretí črep je z tela hrubej sivej nádoby na kruhu. Materiál je podstatný pre datovanie osídlenia. Spoločný výskyt uvedených keramických fragmentov v jednom celku umožňuje datovať objekt na záver doby rímskej, resp. do obdobia sťahovania národov (za cenné rady ďakujem M. Lamiovej-Schmidlovej)

a s rezervou ho prisúdiť tzv. prešovskému typu. Črep s vlnovkou pochádza tiaž zo zberu z plochy výskumu. Posledným zaujímavým nálezom je malý obsiadiánový hrot z kultúrnej vrstvy nad objektom 3.

Novoveké osídlenie dokladá rozľahlá halová stavba s čiastočne zachovanou tehlovou dlážkou. Východne od stavby sa nachádzali miesta s koncentrovaným výskytom uhlíkov. V interiéri i v exteriéri stavby sa vyskytovalo množstvo železných predmetov, ktoré poukazujú na hospodársky charakter objektu. Nález interpretujeme ako hospodársku stavbu miestnych zemepánov (Hadik-Barkóciovcov) s priľahlou kováčskou vyhňou.

Napriek skromnosti získaného materiálu zo staršej fázy osídlenia výskum priniesol zistenie novej lokality, ktorú s rezervou priraďujeme k tzv. prešovského typu. Objav novovekej hospodárskej stavby prispieva k poznaniu hospodárskych pomerov na území mesta na prelome 19. a 20. stor. a poskytuje tiež bohatý mobiliár - širokú typologickú škálu novovekých železných predmetov - kováčskych produktov vo vidieckej zemepanskej kováčskej dielni.

L i t e r a t ú r a

Lamiová-Schmiedlová/Tomášová 1999 – M. Lamiová-Schmiedlová/B. Tomášová: Nálezový horizont z prelomu doby rímskej a doby sťahovania národov na viacvrstvovom sídlisku v Ostrovanoch. Slov. Arch. 47, 2, 1999, 75–132.

GRABUNG IN VRANOV-ČEMERNÉ. Vranov nad Topľou, Teil Čemerné (Bez. Vranou nad Topľou) Herlianska Str., Vorsprungsgrabung, Römerzeit/Völkerwanderungszeit, Neuzeit. Deponierung von Funden: Landeskundliches Museum, Hanušovce nad Topľou.

Bei der Vorsprungsgrabung wurden zwei Besiedlungsphasen der Lokalität erfasst - fünf unausgeprägte Siedlungsobjekte vom Ende der Römerzeit, bzw. aus der Völkerwanderungszeit (Prešover Typ) und ein neuzeitlicher hallenförmiger Wirtschaftsbau mit teilweise erhaltenem Ziegelfußboden und einem Schmiedeherd im Exterieur, der den lokalen Herrschern Hadik-Barkóciovci an der Wende des 19. und 20. Jh. gehörte. Trotz des bescheidenen Materials aus der älteren Besiedlungsphase brachte die Grabung die Feststellung einer neuen Fundstelle, die mit Vorsicht dem sog. Prešover Typ zugeordnet wird. Die Entdeckung eines neuzeitlichen Wirtschaftsbaus trägt zur Kenntnis der wirtschaftlichen Verhältnisse auf dem Gebiet der Stadt bei und bietet auch eine breite Skala von neuzeitlichen Eisengegenständen - der Schmiedeprodukte der dörflichen Schmiedewerkstatt.

VÝSKUM V BAZILIKE NARODENIA P. MÁRIE VO VRANOVE NAD TOPĽOU

Mária K o t o r o v á-J e n č o v á

V r a n o v n a d T o p ľ o u (okr. Vranov nad Topľou), intravilán, severný okraj stredovekej zástavby, predstihový výskum, stredovek/novovek? Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou.

Východoslovenská pahorkatina na severnom okraji Východoslovenskej roviny, povodie Tople, nadmorská výška 132 m.

Výskum vo vstupnej (západnej) veži baziliky Narodenia Panny Márie priniesol zaujímavý objav kamennej klenby, s najväčšou pravdepodobnosťou krypty. Objekt, o ktorom nám nie je známy žiadny písomný doklad, je vytvorený z pieskovcov spájaných pevným cementom, takým istým, akým je vyplnená aj plocha medzi klenbou a obvodovými múrmi veže. V stavebnom materiáli nebadať použitie tehál. Klenba bola zachytená 0,60 m od západnej steny a 0,25 m od východnej steny veže. Šírka klenby je 2,8 m. Koruna klenby sa nachádza v hĺbke len 0,40 m od súčasnej úrovne terénu. Objekt, žiaľ, nedokážeme bližšie datovať. Nie je známe ani obdobie výstavby veže a z nálezovej situácie nie je ani zrejmý chronologický vzťah krypty a veže. Na odporúčanie pamiatkového dozoru výskumu sa upustilo od narušenia klenby, aby nedošlo k deštrukcii samotnej pamiatky a prípadnému narušeniu statiky veže, čo znemožnilo získať ďalšie údaje. V exteriéri veže sa nenašli žiadne stopy pokračovania objektu, preto nemožno ani jednoznačne vyriešiť vzájomný vzťah veže a krypty.

Krypty ako miesta posledného odpočinku kňazov a významných laikov sú bežnou súčasťou interiérov kostolov. Situovanie vo vstupnej veži je však atypické a naznačuje skôr, že krypta v západnej veži vranovskej baziliky bola pôvodne v exteriéri tak, ako tu dodnes sú z južnej strany nadzemné pomníky.

Bazilika bola postavená ako mladší, tzv. slovenský vranovský kostol v závere 16. stor. Predpokladá sa, že stojí na mieste staršieho františkánskeho kláštora s kaplnkou z 15. stor.

GRABUNG IN DER BASILIKA DER GEBURT DER JUNGFRAU MARIA IN VRANOV NAD TOPĽOU. Vranov nad Topľou (Bez. Vranov nad Topľou), Gemeindegebiet, nördlicher Rand der Bebauung, Vorsprungsgrabung, Mittelalter/Neuzeit? Deponierung von Funden: Landeskundliches Museum, Hanušovce nad Topľou.
Im westlichen Turm der Basilika der Geburt der Jungfrau Maria wurde ein steinernes Gewölbe erfasst, wahrscheinlich eine Krypta. Die Situierung der Krypta im Eingangsturm ist nicht üblich, deshalb ist es möglich, dass sich das Objekt ursprünglich im Exterieur befand und erst beim Bau des Turms in das Interieur gelangte. Die Kirche stammt vom Ende des 16. Jh., die Zeit des Turmbaus ist nicht bekannt.

NÁHODNÝ NÁLEZ KAMENNÉHO SEKEROMLATU Z VYŠNÉHO HRABOVCA

Mária K o t o r o v á-J e n č o v á

V y š n ý H r a b o v e c (okr. Stropkov), poloha B a r t k o v h o n, náhodný nález, eneolit, kultúra východoslovenských mohýl. Uloženie nálezu: súkromná zbierka nálezcu.

Ondavská vrchovina. Počas prezentácie výsledkov výskumu v Mrázovciach v roku 2005 informoval autorku príspevku J. Polaščík, rodák z obce Mrázovce, že ešte v roku 1988 našiel v katastri blízkej obce Vyšný Hrabovec „kamennú sekeru". Nález v roku 2009 poskytol na spracovanie. Ide o profilovaný sekeromlat s dokonale prevŕtaným, mierne zošikmeným a zúženým otvorom, s mierne rozšíreným ostrím a odsadeným, výrazne zúženým a sploštěným kruhovým tylom. Na ostrí sú sledované stopy pracovného opotrebovania a podobne ako na okraji otvoru na násadu tiež sekundárne poškodenie (obr. 40). Maximálna dĺžka sekeromlatu: 111 mm, maximálna šírka: 52 mm, maximálna výška: 55 mm, priemer ústia: 25 mm. Sekeromlat je vyhotovený z granitu, resp. z ruly jemnozrnnej (za určenie ďakujem Rudolfovi Ďuďovi).

Nález je ďalším dokladom rozšírenia kultúry východoslovenských mohýl na severovýchodnom Slovensku, kde tento kultúrny fenomén predstavuje prvé stopy intenzívnejšieho osídlenia v dejinách vôbec. Pozoruhodná je frekvencia pamiatok uvedenej kultúry v blízkom okolí Vyšného Hrabovca. Mohyly sú evidované v katastroch blízkych obcí Bžany, Kručov, Tokajík, Ďapalovce (*Budinský-Krička 1967*), nálezy kamenných sekeromlatov a sekeriek poznáme zo Stropkova (*Čaplovič 1994*, 19), Potôčkov (*Jenčová/Vateha 1995,* 75), Kvakoviec (*Jenčová 1998*, 55) a Mrázoviec, v tejto ročenke sa našla aj štiepaná kamenná industria a zlomky keramiky (pozri príspevok *Kotorová-Jenčová/Malinková*).

L i t e r a t ú r a

Budinský-Krička 1967 – V. Budinský-Krička: Východoslovenské mohyly. Slov. arch. 15, 1967, 277–388.
Čaplovič 1994 – D. Čaplovič: Praveký a včasnohistorický vývoj oblastí hornej Ondavy a Stropkova. In: J. Beňko (ed.): Stropkov (monografia mesta). Martin, 1994, 17–21.
Jenčová 1998 – M. Jenčová: Brúsená sekerka z Kvakoviec. AVANS 1998, 1999, 55.
Jenčová/Vateha 1995 – M. Jenčová/M. Vateha: Brúsený sekeromlat z Potôčkov. AVANS 1993, 1995, 75.

ZUFALLSFUND EINER STEINAXT AUS VYŠNÝ HRABOVEC. Vyšný Hrabovec (Bez. Stropkov), Flur Bartkov hon, Zufallsfund, Äneolithikum, Kultur der ostslowakischen Hügelgräber. Deponierung des Fundes: Privatsammlung des Finders.
Aus dem Kataster der Gemeinde Vyšný Hrabovec stammt der Zufallsfund einer Steinaxt mit leicht verbreiterter Schneide und einem abgesetzten, ziemlich verjüngten und abgeplatteten Nacken. Sie ist aus Granit bzw. aus feinförmigem Gneis hergestellt. Sie wird in die spätäneolithische Kultur der ostslowakischen Hügelgräber datiert.

TRETIA SEZÓNA VÝSKUMU HRÁDKU V MRÁZOVCIACH

Mária K o t o r o v á-J e n č o v á – Ivana M a l i n k o v á

M r á z o v c e (okr. Stropkov), poloha H r a d z i s k o (Hrádok), výskum na vedecké a dokumentačné účely, eneolit, stredovek - 15. stor., novovek 20. stor. - druhá svetová vojna. Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou.

Ondavská vrchovina, nadmorská výška 273–286 m.

Terénny výskum sa realizoval ako výskum na vedecké a dokumentačné účely v rámci medzinárodného projektu Graduate European Archeology Skills Exchange v programe Leonardo da Vinci. Pod vedením Vlastivedného múzea v Hanušovciach nad Topľou pracovalo sedem mladých archeológov z Veľkej Británie.

Lokalita sa v rámci rovnakého projektu skúmala už počas dvoch výskumných sezón v rokoch 2004–2005, kedy sa výskumné práce orientovali na severnú a západnú stranu opevnenia (*Kotorová-Jenčová/Hopwood 2006*) a na plošinu hrádku (*Kotorová-Jenčová/Grant 2007*). Po vyvrátení domnienky historikov, že lokalitu možno stotožniť so sídlom panstva Modré pole - Kekmezeu (*Beňko 1985*, 246, 247) sa cieľom výskumu stalo obohatenie poznatkov o polohe ako bratríckej pevnosti a spresnenie datovania pravekého osídlenia, ktoré sa na základe nálezov nevýraznej keramiky označovalo za halštatské.

V sezóne 2009 sa práce sústredili na pokračovanie výskumu severného svahu a začalo sa pracovať na južnej strane. Celkovo boli otvorené štyri sondy. Prvá (I/2009), nadväzovala a čiastočne prekrývala sondu I/2004 na severnom svahu kopca. Identifikovali sme tu dvojfázovú priekopu. Situáciu komplikoval zákop z druhej svetovej vojny a strmý terén. V tejto časti lokality, na úpätí strmo stúpajúceho kopca, bola otvorená ďalšia zisťovacia sonda - III/2009, ktorá bola negatívna, čím sa vyvrátila domnienka, že by v tejto časti mohol existovať ďalší valový systém. Sonda II/2009, umiestnená na južnom svahu, zachytila dve priekopy. Jedna z nich bola opakovane prehlbovaná a našli sa v nej dve, časovo nesúvisiace kolové jamky (stopy po drevenej konštrukcii valu?). Situácia je tu analogická s výskumom z roku 2004 na západnej strane svahu. Posledná sonda IV/2009 bola znova umiestnená na južnom svahu, asi desať metrov východne od sondy II/2009 a mala ozrejmiť niektoré nejasnosti v priekope na prvej terase svahu. Pre nedostatok času sonda nebola ukončená.

Mobiliár z tejto výskumnej sezóny bol početnejší ako v prvých dvoch rokoch. Hlavnú časť tvorí stredoveká keramika z polovice 15. stor., ktorá potvrdzuje predpoklad, že ide o malú bratrícku pevnosť. V sonde I/2009 sa vyskytla tiež veľmi fragmentárna praveká keramika, v ktorej sa však objavili aj signifikantné prvky umožňujúce jej presnejšie zaradenie. Za také považujeme najmä stopy šnúrovej výzdoby. Pre datovanie a kultúrne určenie pravekých nálezov z lokality je dôležitý nález brúsenej kamennej sekerky (obr. 41), nájdený v sonde II/2009 na južnej strane areálu. Rovnako z južnej strany (sonda IV/2009) pochádza štiepaná kamenná industria, pričom keramický materiál je známy výlučne zo severnej strany. Analogické brúsené sekerky sú v regióne pomerne častým náhodným nálezom. Považujú sa za pozostatok rozoraných mohýl. Najbližšiu analógiu poznáme z Kvakoviec (*Jenčová 1999*, 55). Výnimočnosť nálezu z Mrázoviec spočíva v jeho zachytení v rámci výskumu a možnosti jeho stratifikovania.

V kontexte nálezov kamennej industrie radíme praveké stopy osídlenia lokality do eneolitu a prisudzujeme ich kultúre východoslovenských mohýl.

Sonda IV/2009 priniesla zvláštnu technickú glazovanú keramiku, ktorú zatiaľ nedokážeme spoľahlivo zhodnotiť. Jej výskyt v prostredí vojenskej pevnosti s krátkou dobou osídlenia je ťažko interpretovateľný. Z kovových nálezov prevažujú klince, vyskytli sa pracky do opaskov, háčiky na mäso (prevažne v sonde II) a odkryla sa aj munícia z druhej svetovej vojny (sonda I). Našla sa tiež kamenná guľa zo stredovekej zbrane (sonda II). Mobiliár dopĺňajú zvieracie kosti.

Najväčšia koncentrácia nálezov bola v hornej časti sondy II/2009, na styčnej ploche s plošinou hrádku. Predpokladáme, že práve v tejto časti sa koncentroval život obyvateľov hrádku v stredoveku. Druh pravekého osídlenia nie je možné určiť, pretože väčšinu stôp zničila stavebná aktivita v stredoveku. Do úvahy prichádza možnosť, že ide o nálezy z mohyly, ktorá bola na vrchole kopca a ktorá bola deštruovaná pri planírovaní terénu a umelom vytváraní plošiny. Plošina hrádku sa totiž vytvárala zásahom človeka (za informácie a posúdenie geologickej stavby terénu ďakujeme J. Harčárovi). Zároveň sa potvrdila dvojfázovosť stredovekého opevnenia. Napriek novým nálezom a uhlom pohľadu nie je na niektoré otázky, vyplývajúce z ťažko čitateľného terénu a komplikovaných situácií, doteraz možné spoľahlivo odpovedať. Už doterajšie poznatky však výrazne prispievajú k zaplneniu bielych miest na archeologickej mape, ktorých je v severovýchodnej časti Slovenska stále veľmi veľa.

L i t e r a t ú r a

Beňko 1985 – J. Beňko: Osídlenie severného Slovenska. Košice 1985.

Jenčová 1999 – M. Jenčová: Brúsená sekerka z Kvakoviec. AVANS 1998, 1999, 55.

Kotorová-Jenčová/Hopwood 2006 – M. Kotorová-Jenčová/CH. Hopwood: Výskum hrádku v Mrázovciach. AVANS 2004, 2005 114, 115.

Kotorová-Jenčová/Grant 2007 – M. Kotorová-Jenčová/C. Grant: Druhá sezóna výskumu hrádku v Mrázovciach. AVANS 2005, 2007, 113, 114.

DRITTE GRABUNGSSAISON DES KASTELLS IN MRÁZOVCE. Mrázovce (Bez. Stropkov), Flur Hradzisko (Kastell), Grabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke, Äneolithikum, Mittelalter (15. Jh.), Neuzeit (20. Jh. - Zweiter Weltkrieg). Deponierung von Funden: Landeskundliches Museum, Hanušovce nad Topľou.

Die Grabung in Mrázovce knüpfte an die Ergebnisse der Saisons in den Jahren 2004 und 2005 an. Sie wurde im Rahmen eines internationalen Projekts in Zusammenarbeit mit jungen Archäologen aus Großbritannien durchgeführt.

Es wurden vier Schnitte angelegt, zwei am nördlichen und zwei am südlichen Hang. Ein Schnitt war negativ, die anderen brachten neue Erkenntnisse über die Wallbefestigung des Kastells.

Das Mobiliar war reicher als in den vorherigen Saisons. Den Kern bildet die mittelalterliche Keramik, es sind auch Tierknochen und Metallgegenstände vorhanden - Nägel, Gürtelschnallen und Ähnliches. Von den mittelalterlichen Funden ist auch eine steinerne Kugel interessant.

Die Saison hatte die Veränderung der Datierung der älteren Besiedlungsphase zur Folge. Einige Keramikfragmente, gespaltene Steinindustrie und die Steinaxt weisen eindeutig auf das Äneolithikum - die Kultur der ostslowakischen Hügelgräber - hin. Es erschienen wieder Spuren der jüngsten Besiedlung - Munition aus dem Zweiten Weltkrieg.

Das Kastell diente wegen seiner strategischen Lage als Festung der militärischen Gruppe namens Bratríci und hatte seine Bedeutung auch während des Zweiten Weltkrieges. Seine Bedeutung und der Typ der Besiedlung im Äneolithikum sind nicht klar.

ZÁCHRANNÉ VÝSKUMY V INTRAVILÁNE KEŽMARKU V ROKU 2009

Marta K u č e r o v á

K e ž m a r o k (okr. Kežmarok), intravilán, záchranný výskum, sídlisko, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Múzeum, Kežmarok.

1. H l a v n é n á m e s t i e č. 7 4

Záchranný archeologický výskum sa uskutočnil na mieste pripravovanej výstavby garáže v dvorovej časti meštianskeho domu v pamiatkovej rezervácii Kežmarok.

Meštiansky dom na Hlavnom námestí č. 74 sa nachádza vo východnej časti historického jadra Kežmarku. Je súčasťou zástavby lemujúcej z východu komunikáciu smerujúcu od pôvodného južného vstupu do mesta (Horná brána) k bývalej Nižnej bráne, ktorá predstavovala severný vstup do mesta. Ide o gotický dom postavený na stredovekej parcele, renesančne prestavaný a upravovaný v 18., 19. a v 20. stor. Z mapového zobrazenia Kežmarku z roku 1870, ako i z katastrálnej mapy z 80. rokov 20. stor. je zrejmé, že severovýchodná časť dvora domu č. 74 bola zastavaná po celej dĺžke dochovanej časti pôvodnej parcely dvorovým krídlom.

Toto bolo úzkym priechodom spojené s hlavným traktom a jeho šírka dosahovala 6 m. Vo vzdialenosti približne 30 m od zadnej fasády hlavného traktu sa rozširovalo na 11 m a dvorový trakt takto uzatváral po celej šírke túto časť dvora v dĺžke 13 m. V priebehu 20. stor. dvorové krídlo po celej dĺžke zúžili na 6 m a zástavba sa obmedzila len na severovýchodnú časť dvora. Pôvodnú parcelu s dĺžkou 60 m uzatváral ďalší samostatne stojaci dvorový trakt. V druhej polovici 20. stor. bola parcela rozdelená po dĺžke na viacero častí, pričom k domu dnes patrí už len tá časť dvora, kde stál kedysi prvý dvorový trakt.

V čase realizácie výskumu bol už pôvodný dvorový trakt asanovaný. Výstavba garáže sa dotýkala juhovýchodnej časti parcely, t.j. tej časti, kde sa pôvodné dvorové krídlo rozširovalo na celú šírku parcely.

Na ploche stavby bolo sondážou odkryté základové murivo zaniknutého dvorového traktu s torzom priečky zapustené do vrstiev s novovekým črepovým materiálom. Bolo vybudované z veľkých plochých pieskovcových kameňov spájaných žltohnedým ílom. Dno základovej ryhy bolo zapustené do ílovitého podložia ešte do hĺbky 10 cm, pričom nad podložím sa na murivo napájala vrstva obsahujúca vápennú maltu, stavebný odpad a ojedinelo novovekú keramiku. Rovnako základová ryha muriva obsahovala novoveký črepový materiál. Na severovýchodnej strane sa odkryli základy interiérovej priečky napájajúcej sa kolmo na zistené obvodové murivo dvorového traktu. Všetky zdokumentované nálezy predstavujú doklad o stavebnej aktivite v dvorovej časti domu v priebehu 18.–20. stor.

Na celom území stavby (11 x 12 m) bola pred výstavbou v dôsledku sanácie poruchy splaškovej kanalizácie odstránená navážka a vrstva zeminy o výške takmer 1 m. Vo vzdialenosti 30 metrov od

dvorovej fasády domu č. 74 sa takto odkryl priečny profil parcely. V profile sa zachovali pozostatky obvodového základového muriva dvorového traktu, smerujúceho po dĺžke dvora vo vzdialenosti 5,1 m od severovýchodného okraja parcely, a to až do úrovne základovej ryhy. Zachovaná časť muriva z plochých pieskovcových kameňov spájaných ílovitou hlinou má šírku 0, 6 m, pričom juhozápadná strana bola narušená výkopom pre kanalizáciu. Dno základovej ryhy leží v porovnaní s dnešnou úrovňou terénu v hĺbke 0,8 m. Časť profilu ležiaca na severovýchod od tohto muriva patrila k interiéru dvorového traktu. Spodnú vrstvu profilu v hĺbke 0,65 m tvorila vápenitá vrstvička, premiešaná miestami s uhlíkmi a prepálenou hlinou. Zásyp nad touto vrstvičkou tvoril stavebný odpad - zlomky tehál, vápenná malta a pod. Profil na JZ strane bol narušený výkopom pre kanalizáciu.

2. Hlavné námestie č. 49

Záchranný archeologický výskum bol realizovaný na území stavby Hotel Hviezdoslav - obnova a dostavba meštianskeho domu v pamiatkovej rezervácii Kežmarok.

Územie stavby sa nachádzalo v dvorovej časti meštianskeho domu na Hlavnom námestí č. 49, v centre historického jadra Kežmarku. Meštiansky dom je súčasťou zástavby lemujúcej zo severozápadu komunikáciu smerujúcu od južného vstupu do mesta (Horná brána) k bývalej Nižnej bráne. Domy v tejto časti Hlavného námestia smerujú zadnými traktami k ohradenému sakrálnemu priestoru súvisiacemu s Bazilikou sv. Kríža, pôvodne kostola z 13. stor., okolo ktorého sa vyvíjal stredoveký urbanizmus Kežmarku. Predpokladá sa, že zástavba na tejto strane Hlavného námestia vznikala v priebehu 15. stor.

Dom č. 49 je renesančný, prestavaný v druhej polovici 18. stor., v 19. a neskôr v 20. stor. Pôvodné dvorové krídlo zaberalo podstatnú časť dvora. Nezastavaná bola úzka časť medzi hlavným krídlom a dvorovým krídlom a zadná časť dvora do vzdialenosti 6 m od konca parcely.

Stavebník stihol uskutočniť rozsiahle výkopové práce ešte pred zabezpečením výskumu. Jedine v zadnej severozápadnej časti parcely bolo možné vymerať pozdĺžnu sondu s rozmermi 1,5 x 5 m. Po odstránení 0,1 m násypu s novovekými nálezmi sa po celej dĺžke sondy odkryla kamenná konštrukcia staršej novovekej kanalizácie. Steny kanála boli vybudované z pieskovcových kameňov spájaných maltou a kanál bol prekrytý veľkými plochými pieskovcovými kameňmi. Vo výplni kanála sa nachádzal naplavený jemný piesok. Šírka kanála je 0,5 m a výška 0,2 m. Dno bolo pôvodne spevnené drobnými okruhliakmi.

Podobnú kanalizáciu sa podarilo odkryť aj počas výskum v dvorovej časti meštianskeho domu na Hviezdoslavovej 7 a MUDr. Alexandra 1 (*Kučerová 2008*, 99, 100) a možno ju datovať najskôr do druhej polovici 19. stor.

Po okrajoch sa zachovali zásypové vrstvy, do ktorých bol kanál zapustený. Pri južnom profile sa podarilo priečne na smer sondy zachytiť základy muriva uzáveru dvorového traktu z pieskovcových kameňov spájaných žltým ílom. Šírku tohto muriva možno len odhadnúť na 1 m. Pri severnom profile sondy sa toto murivo zachovalo len v negatíve. Vrstva navážok tu bola mocnejšia a zdalo sa, že terén tu bol v minulosti viac narušený (neskôr sa ukázalo, že tu pravdepodobne vyhĺbili jamu na vápno). Nad podložím sa nachádzala suťovitá vrstva obsahujúca domový odpad z novoveku.

Na podloží sa podarilo pri severnom profile sondy odkryť tri jamy. Jama 1 v severovýchodnom rohu sondy s kruhovým pôdorysom a priemerom 0,5 m, zahĺbená do podložia na 0,17 m, neobsahovala okrem tmavosivej piesčitej zeminy žiadne nálezy. Jama 2 vo vzdialenosti 2,6 m severozápadným smerom mala sivú hrubšiu piesčitú výplň. Jamu 2 na západnej strane narúšala jama 3 (vápenná jama), ktorej výplň obsahovala prepálenú mazanicu, uhlíky, novovekú keramiku, no aj jeden praveký črep. Jama 3 sa nachádzala vo vzdialenosti 3,6 m od jamy 1, pričom zapĺňala celý priestor severozápadného nárožia parcely parcely. Dno obidvoch jám bolo do podložia zahĺbené 0,2 m.

Počas výskumu sa našli prevažne fragmenty novovekej keramiky (38 kusov), datovanej do 17. a 18. stor., no vyskytla sa aj mladšia keramika z 19. až 20. stor. a fragmenty skla a zvieracie kosti. Spomedzi nálezov sa vyníma praveký črep, možno ho datovať do obdobia púchovskej kultúry. Nachádzal sa však v sekundárnej polohe v zásype spolu s novovekými nálezmi.

3. Hviezdoslavova ul. č. 7

Záchranný archeologický výskum sa týkal pripravovanej výstavby dvorového krídla meštianskeho domu.

Územie sa nachádza v južnej časti historického jadra Kežmarku. Meštiansky dom na Hviezdoslavovej ul. č. 7 je súčasťou zástavby lemujúcej z východu komunikáciu smerujúcu od južného vstupu do mesta (Horná brána) k bývalej Nižnej bráne. Hviezdoslavova ulica predstavuje krátku severojužnú spojnicu z priestoru bývalej Hornej brány na Hlavné námestie.

Meštiansky dom vznikol spojením dvoch samostatných renesančných domov, z ktorých severný má staršie gotické jadro. Prestavali ho koncom 18. stor. Pred začiatkom terénnych prác mal dva dvorové trakty stojace po oboch stranách dvora, pričom južné dvorové krídlo, na ktorého mieste sa plánovala výstavba nového dvorového krídla, predstavovalo modernú prístavbu z 20. stor.

Na mapovom zobrazení Kežmarku z roku 1870 je vidieť, že rovnako ako u ostatných meštianskych domov na Hviezdoslavovej ulici, aj v prípade domu č. 7 došlo po druhej svetovej vojne ku skráteniu pôvodných gotických parciel kvôli výstavbe nových obytných domov a v dôsledku toho k asanácii dvorových krídiel. Tá časť dvora, na ktorej sa plánovala výstavba nebola v roku 1870 zastavaná.

Výskum prebiehal na mieste asanovaného dvorového traktu z 20. stor. V západnej časti pôvodnej stavby pod vybetónovanými dlážkami sa nachádzali potrubia s prívodom vody a odpadové potrubia smerujúce do kanalizačnej prípojky. Zároveň sa v tejto časti nachádzala šachta splaškovej kanalizácie, ktorá viedla šikmo do juhovýchodnej časti dvora.

Sonda s rozmermi 1 x 5 m bola vymeraná vo východnej časti územia budúcej prístavby priečne na pozdĺžnu os parcely. Pôvodne tu stála do terénu zahĺbená garáž, ale mimo nej sa vo V časti sondy na pôvodne nezastavanej ploche predpokladali zachované pôvodné nivelety. Zistili sa tu viaceré vrstvy navážky. Pod spevneným povrchom - dlažbou uloženou v pieskovom lôžku - sa nachádzala hlinitá navážka s obsahom uhlíkov, ktorá obsahovala novoveké a recentné nálezy. Pod ňou sa nachádzala slabá vrstva žltého ílu, ktorú od podobnej vrstvy tmavosivého ílu nad mocnejším piesčito štrkovitým zásypom, oddeľovala piesčito štrkovitá vrstva s pieskovcovými kameňmi

Poslednú zásypovú vrstvu pod zmieneným tmavosivým ílom predstavovala vrstva okruhliakov. Z uvedených vrstiev pochádzajú prevažne novoveké nálezy. Len vo vrchnej zemitej vrstve sa našiel fragment stredovekej keramiky. V uvedených vrstvách bola zahĺbená kamenná konštrukcia kanála. Jeho okruhliakmi vyložené a vápennou maltou vymazané dno bolo zapustené do štrkovitého podložia. Steny kanála boli vymurované z pieskovcových kameňov a od okolia boli izolované vrstvou okruhliakov. Celá konštrukcia bola prekrytá veľkými plochými pieskovcovými kameňmi. Šírka celej konštrukcie kanála bola 1 m, vnútorná svetlosť 0,3–0,4 m a výška 0,4 m. Vnútro kanála bolo čiastočne zasypané suťou.

Pri odstraňovaní spevnených povrchov v západnej časti územia budúcej prístavby sa pri južnom okraji parcely našlo pokračovanie kanála, pričom doň ústila kanalizačná keramická rúra z 20. stor. V zásype kanála, resp. naplavenej hline sa našla silno skorodovaná uhorská minca z roku 1894. To dokladá funkčnosť kanála ešte v závere 20. stor. a neprítomnosť výrazne starších nálezov dáva predpoklad vzniku tohto kanalizačného systému niekedy v 19. stor.

Zo sondy pochádzajú prevažne novoveké nálezy. Zaujímavý je väčší počet črepov z bielej keramiky (desať kusov), spolu s dnom hlineného pohára ju možno zaradiť k včasnonovovekej keramike z polovice 16. stor. Ostatnú keramiku, ako aj zlomky skla (dva kusy) možno zaradiť do obdobia nasledujúcich storočí až po 19. stor. (štrnásť kusov). Stredoveká keramika z navážky pod súčasným spevneným povrchom predstavuje nepatrný pozostatok stredovekého osídlenia.

L i t e r a t ú r a

Kučerová 2008 – M. Kučerová: Záchranné výskumy v Kežmarku. AVANS 2006, 2008, 98–101.

RETTUNGSGRABUNGEN IM GEMEINDEGEBIET VON KEŽMAROK IM JAHR 2009. Kežmarok (Bez. Kežmarok), Gemeindegebiet, Rettungsgrabung, Siedlung, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung von Funden: Museum, Kežmarok.

1. Hauptplatz Nr. 74 (Hlavné námestie č. 74).

Die archäologische Rettungsgrabung wurde an der Stelle des beabsichtigten Baus einer Garage im Hof eines Bürgerhauses durchgeführt.

Es handelt sich um ein gotisches Haus platziert auf einer mittelalterlichen Parzelle, das im 18., 19. und 20. Jh. Renaissancezeitlich umgebaut und gestaltet wurde. Der nordöstliche Teil des Hofes des Hauses Nr. 74 wurde in ganzer Länge des erhaltenen Teils der ursprünglichen Parzelle mit einem Hofflügel bebaut.

In der Zeit der Grabungsdurchführung war schon der ursprüngliche Hofbereich assaniert. Auf dem ganzen Gebiet der Baustelle (11 x 12 m) wurde noch vor der Durchführung der Grabung vom Bauherrn ohne vorherige Besprechung eine Schicht der Erde mit einer Dicke von fast 1 m fast bis zur Ebene des Lössuntergrundes entfernt. In einer Entfernung von 30 m von der Hoffassade des Hauses Nr. 74 wurde somit das Querprofil der Parzelle freigelegt. Im Profil blieben die Reste der Umfassungsgrundmauer des Hofgeländes bis zur Ebene der Grundmauerrille erhalten.

Auf der Fläche der Baustelle wurde die Grundmauer des untergegangenen Hofgeländes mit dem Torso einer Wand eingelassen in die Schichten mit neuzeitlichem Scherbenmaterial freigelegt. Die dokumentierten Funde stellen einen Beleg für die Bauaktivität im Hofteil des Hauses im Laufe des 18.–20. Jh. dar.

2. Hauptplatz Nr. 49 (Hlavné námestie č. 49).

Die Grabung wurde im Hofteil des Bürgerhauses auf dem Hauptplatz Nr. 49, im Zentrum des historischen Kerns von Kežmarok, durchgeführt. Das Haus Nr. 49 stellt ein renaissancezeitliches Haus dar, es wurde in der 2. Hälfte des 18. Jh., im 19. und später im 20. Jh. umgebaut. Der ursprüngliche Hofflügel nahm den wesentlichen Teil des Hofes ein. Der Bauherr schaffte es, große Ausschachtungsarbeiten noch vor Durchführung der Grabung zu machen. Im hinteren Teil der Parzelle wurden durch die Sondage die steinerne Konstruktion einer Kanalisation aus Sandstein-Steinblöcken aus dem 19. Jh. und die Grundmauern des Verschlusses des Hofgeländes freigelegt. Über dem Untergrund befand sich auf der Fläche des Schnittes eine Schüttschicht, die neuzeitlichen Hausabfall enthielt. Am nördlichen Rand der Parzelle wurden drei Gruben untersucht. Die Grube 1 enthielt außer dunkelgrauer sandiger Erde keine Funde. Die Grube 2 enthielt dickere sandige Verfüllung. Die Verfüllung der Grube 3 enthielt durchgebrannten Lehmverputz, Holzkohlestückchen, neuzeitliche Keramik, aber auch eine urzeitliche Scherbe.

Im Laufe der Grabung fand man überwiegend Fragmente der neuzeitlichen Keramik, die in das 17. – 20. Jh. datiert werden, Glasfragmente und Tierknochen. Unter den Funden fällt ein Fund auf. In der Verschüttung befand sich zusammen mit neuzeitlichen Scherben eine urzeitliche Scherbe aus der Zeit der Púchov-Kultur.

3. Hviezdoslavova Str. Nr. 7.

Die Grabung betraf den beabsichtigten Bau eines Hofflügels auf dem Grundstück eines Bürgerhauses im südlichen Teil des historischen Kerns von Kežmarok. Das Bürgerhaus entstand durch die Entstehung von zwei selbständig stehenden renaissancezeitlichen Häusern, von denen das nördlichere den älteren gotischen Kern hat. Es wurde gegen Ende des 18. Jh. umgebaut. Die Grabung verlief an der Stelle des südlichen assanierten Hofbereichs aus dem 20. Jh. Im westlichen Teil des ursprünglichen Bauwerks befanden sich unter den Fußböden Wasserleitungen und Abfallleitungen, die zum Kanalisationsanschluss führten. Gleichzeitig befand sich in diesem Teil ein Schacht für Abwasser, der direkt in den südöstlichen Teil des Hofes führte.

Der Schnitt mit den Ausmaßen von 1 x 5 m wurde im östlichen Teil des Gebiets des zukünftigen Anbaus quer auf die Längsachse der Parzelle angelegt. Unter der verfestigten Oberfläche befanden sich mehrere Flächen der Aufschüttung mit frühneuzeitlichem und neuzeitlichem Material. Mittelalterliches Material kam hier eher vereinzelt und in der sekundären Lage vor. In den angeführten Schichten befand sich die eingetiefte steinerne Konstruktion eines Kanals aus dem 19. Jh.

ZÁCHRANNÉ VÝSKUMY MÚZEA V KEŽMARKU V OKRESOCH POPRAD, LEVOČA A STARÁ ĽUBOVŇA

Marta K u č e r o v á

1. P o p r a d, časť S p i š s k á S o b o t a (okr. Poprad), intravilán, S o b o t s k é n á m e s t i e, sídlisko, novovek. Uloženie nálezov: Múzeum, Kežmarok.

Prvá etapa záchranného archeologického výskumu bol realizovaná ako predstihové opatrenie na mieste pripravovanej podzemnej prístavby súvisiacej s adaptáciou objektu starej radnice na Sobotskom námestí v Pamiatkovej rezervácii Spišská Sobota. Uskutočnila v súlade s rozhodnutím KPÚ Prešov pred vydaním stavebného povolenia v polohe navrhovanej podzemnej prístavby formou sondy v dĺžke navrhovanej stavby.

Územie stavby sa nachádza v centre historického jadra Spišskej Soboty, bezprostredne pri objekte historickej radnice na námestí a to na jej južnej strane. Z inžiniersko-geologického prieskumu na území stavby vyplýva, že medzi západným a východným okrajom staveniska je prevýšenie cca 1 až 1,3 m, t.j. územie stavby má výrazný sklon vo východnom smere. Povrch územia je oproti pôvodnej konfigurácii v dnešnej dobe zmenený antropogénnou činnosťou v historickej dobe. Antropogénne sedimenty - navážky - pritom dosahujú mocnosť 0,6 m. Vo východnej časti územia stavby bola do hĺbky 2,3 m geologickými vrtmi zachytená deštrukcia staršej zástavby.

Paleogénne vrstvy intaktného podložia sa nachádzajú v hĺbke 0,6 m pod povrchom terénu a sú tvorené ílovcami výrazne zvetranými na íl pevný, sivohnedý, s úlomkami menej zvetraných až navetraných ílovcov.

Na území stavby stála prístavba starej radnice, pravdepodobne z konca 19. stor., ktorá bola asanovaná v 80. rokoch 20. stor. Táto prístavba mala pôvodne funkciu väznice, neskôr slúžila ako záchytka. V archíve Krajského pamiatkového úradu Prešov, pracovisko Spišská Sobota, sa nachádza správa zo stavebno-historického výskumu objektu starej radnice, pri ktorom bola zdokumentovaná aj uvedená prístavba. Stavba bola približne na tretine svojej dĺžky z východnej strany podpivničená (rozmery pivničných priestorov: max. šírka 9,4 m a max dĺžka 13,9 m), pričom medzi budovou radnice a prístavbou existoval menší dvorový priestor o šírke min. cca 4 m a max. 7 m. Pôdorys prístavby je v tvare písmena L, s rozšírenou časťou na východnom konci stavby, kde bol aj vstup do suterénnych priestorov. Stavba sa tiahla po celej dĺžke územia stavby a jej južný vonkajší okraj sa nachádzal vo vzdialenosti 13 m od južného priečelia radnice. Z uvedeného je jasné, že deštrukcia staršej zástavby, zistená pri geologickom prieskume predstavuje zasypané suterény prístavby radnice.

Na základe záverov vstupnej komisie boli vytýčené na ploche stavby dve pásové sondy so šírkou 1,5 m rovnobežné s dlhšou osou stavby starej radnice. Prvá z nich, vzdialená od južného priečelia budovy 10 m, bola situovaná pod nepodpivničenou časťou bývalej prístavby radnice a druhá, vo vzdialenosti 13,5 m, v priestore medzi pozostatkami suterénov bývalej prístavby a hranicou územia stavby na južnej strane pri juhovýchodnom nároží. Zmyslom sondáže bolo zachytiť možné zachované staršie sídelné vrstvy v priestore námestia. Spevnené povrchy (kamenná dlažba, lôžko spevnené suchým betónom), siahajúce do úrovne 0,40 a miestami aj 0,50 m od úrovne terénu boli odstránené mechanizmami. Vzhľadom na nálezovú situáciu, ktorá už pri začisťovaní skúmanej plochy po odstránení spevnených povrchov vykazovala takmer nulovú variabilitu, bolo rozhodnuté ponechať v rámci jednotlivých odkrytých pásov 2 m široké (kontrolné) bloky, medzi ktorými bola plocha skúmaná na intaktné podložie. Takto vznikli sondy I, II, III na západnej časti stavby a IV a V vo východnej časti stavby. Rozmery sond I, II, IV a V boli pôvodne 5 x 1,5 m; sonda III mala pri rovnakej šírke dĺžku len 3 m.

V sonde I až III boli odkryté základy interiérových priečok. Boli zapustené do podložia, pričom v sonde II a III sa zachovala pod úrovňou planírky z hrubého riečneho štrku s okruhliakmi aj úroveň staršej pochôdzky v podobe vrstvy menších riečnych okruhliakov. Nálezy z týchto vrstiev predstavujú fragmenty keramiky (kachlice - 24 kusov, keramika - dvanásť kusov), zlomky podkov (dva kusy), železné klince a iné železné predmety (desať kusov), zlomky skla (tri kusy), bronzové predmety (fragment prsteňa?) a zvieracie kosti (desať kusov), ktoré možno zaradiť do 19.–20. stor.

Pôdorysná situácia v sondách zodpovedá pôdorysu priečky na úrovni prízemia asanovanej prístavby starej radnice.

V sondách IV a V situovaných mimo plochy uvedenej prístavby sa zistili výkopy súvisiace so staršími inžinierskymi sieťami a so suterénnymi priestormi asanovanej prístavby. Zo sond pochádzajú nálezy odpovedajúce nálezom z úrovne pôvodnej pochôdzky v sondách II a III. Ide prevažne o stavebný odpad, v menšej miere o klasický sídliskový nálezový materiál - fragmenty keramiky (25 ks), skla (3 ks), železných predmetov (podkovy, klince, celkom desať kusov) a zvieracích kostí (jedenásť kusov).

2. S p i š s k á T e p l i c a (okr. Poprad), extravilán, záchranný výskum na území stavby „Výstavba administratívnej budovy GASOIL Engineering a.s. Poprad“, sledovanie výkopových prác, novovek. Uloženie nálezov: Múzeum, Kežmarok.

Územie stavby sa nachádza na ľavom brehu potoka Teplica na severovýchodnom okraji obce, prakticky v jeho inundácii v nadmorskej výške 690 m. Čiastočne prekračuje potok v súvislosti s budovaním príjazdovej komunikácie s napojením na cestu z Popradu do Spišskej Teplice. Od novo vzniknutej zástavby rodinných domov ho oddeľuje vyše dvojmetrový násyp stavebného odpadu, na ktorom sú domy založené. Časť z uvedeného násypu bola pri výkopoch odstránená. Na ostávajúcej ploche sa nachádzala tmavohnedá humusovitá pôda, po odobratí ktorej začala v podloží presvitať do biela sfarbená mäkká a miestami zamokrená vápenitá vrstva piesčitých, miestami brekciových vápencov. V severnej časti stavby bola plocha začistená až na uvedené podložie, aj tu bol terén podmáčaný.

Po ukončení skrývky humusovitej vrstvy bude územie stavby prekryté a terén zarovaný navážkou. Ďalšie výkopové práce budú prebiehať v úrovni navážky. Okrem ulít slimákov a recentného odpadu pochádza z celej plochy len jeden fragment novovekého črepu a drobný úlomok zvieracej kosti.

3. L u č i v n á (okr. Poprad), extravilán, L o p u š n á d o l i n a, záchranný výskum na území stavby „Základňová stanica a rádioreleový bod Lučivná v katastrálnom území Lučivná“, sledovanie výkopových prác, bez nálezov.

Územie stavby sa nachádza v juhovýchodnej časti chotára obce Lučivná v zalesnenom teréne pod vrcholom a na úpätí kopca dvíhajúceho sa strmo nad ľavým brehom potoka Lopušná v Lopušnej doline, ako i na oboch brehoch menovaného potoka. Najvyšší bod územia stavby sa nachádza vo výške 880 m. V čase výkopových prác bola lokalita zalesnená. Podrobný prieskum územia stavby nepriniesol žiadne zistenia v podobe archeologických nálezov, podobne ani sledovanie výkopov pre elektrickú prípojku. V mieste Trafostanice v Lučivnej doline bola v profile výkopu badateľná vrstva recentnej navážky obsahujúcej rôzny technický a stavebný materiál.

4. H ô r k a (okr. Poprad), intravilán, záchranný výskum na území stavby „Hôrka, Kišovce – úprava NN a DP“, sledovanie výkopových prác stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Múzeum, Kežmarok.

Územie stavby sa nachádza v juhozápadnej časti obce v intraviláne pod štátnou cestou Poprad - Levoča. Zemné práce sa uskutočnili v zimnom počasí, ešte v premrznutej pôde, medzi jestvujúcou zástavbou rodinných domov a pozdĺž miestnej komunikácie vedúcej cez obec do Hrabušíc a pozdĺž niektorých bočných ciest napájajúcich sa na zmienenú komunikáciu. Výkopové práce prebiehali v súvislosti s výmenou drevených oporných bodov elektrického vedenia za betónové a výstavbou domových prípojok realizovaných káblom uloženým v zemi. Celkovo išlo o 30 výkopov na podperné body a 250 m výkopových rýh pre prípojky elektrického vedenia a uzemnenie. Výkopy pre oporné body prebiehali z časti v geologických vrstvách v miestach s neporušeným terénom, no vo väčšine prípadov v starších recentných výkopoch a navážkach. Aj výsledky sledovania výkopov pre uzemnenie a elektrické prípojky boli prevažne negatívne. Ojedinelé nálezy pochádzali prevažne zo sekundárnych polôh a predstavovali klasický domový odpad z 19.–20. stor. V juhozápadnej časti územia stavby na parcele č. 363d v záhrade domu č. 191 sa vo výkope vo vzdialenosti 4,5 m od najbližšieho betónového oporného bodu našli v profile a na dne ryhy pozostatky pece. Na dne výkopu sa podarilo zachytiť výmaz dna spodku pece s rozmerom 1,3 m, zhotovený zo žltého ílu, pričom okraje boli miestami vyznačené pieskovcovými kameňmi. Časť plochy s priemerom 0,85 m bola do červena prepálená.

V hraniciach objektu 10 cm nad dnom výkopu bola sledovaná vrstva prepálenej hliny o hrúbke 20 cm. V profile nebola pozorovaná žiadna kultúrna vrstva a v hline mimo prepálenej vrstvy sa našiel jeden hrubší, pravdepodobne stredoveký črep. V halde pri objekte sa našla novoveká keramika (18., 19., 20. stor.), zbytky výmazu pece a zvieracie kosti Nález možno predbežne hodnotiť ako pozostatok novovekej poľnej pece, umiestnenej v záhradnej časti domu.

5. S p i š s k ý H r h o v (okr. Levoča), intravilán, záchranný výskum na území líniovej stavby „Spišský Hrhov - Rekonštrukcia prípojky vysokého napätia a transformátorovej stanice kostola“, sledovanie výkopových prác, novovek. Uloženie nálezov: Múzeum, Kežmarok.

Územie líniovej stavby sa nachádzal v centrálnej časti obce Spišský Hrhov východne od objektu kostola sv. Šimona a Júdu, kde sa nachádza trafostanica. Vedie prevažne pozdĺž pravého brehu potoka Lodina a následne pri obecnej cestnej komunikácii v celkovej dĺžke 300 m.

Výkop pre základy trafostanice mal obdĺžnikový pôdorys s rozmermi cca 2 x 4 m. Bol hĺbený do hĺbky 0,6 m od úrovne terénu. Medzi kostolným areálom a objektom trafostanice leží cestná komunikácia. V mieste výkopu sa nachádzali staršie inžinierske siete a v zásype sa vyskytovali nálezy recentného charakteru. Spomedzi nich sa vynímal fragment kachlice s plastickým dekorom a farebnou glazúrou datovaný do 19. stor.

Sledované výkopy boli prevažne negatívne tak na nálezy, ako aj na archeologické situácie. Len v priestore za obytným domom situovaným južne od areálu základnej školy sa v profile výkopu na 2 miestach vyskytli pozostatky murív smerujúcich kolmo na smer výkopu. Základ týchto murív siahal do úrovne štrkového podložia. Vystavané boli z plochých pieskovcových kameňov, no kladené boli na sucho a ich šírka (0,4 m) svedčí o tom, že to boli ohradové murivá pozemku patriacemu k uvedenému rodinnému domu.

6. S t a r á Ľ u b o v ň a (okr. Stará Ľubovňa), intravilán, záchranný výskum na území stavby „Stará Ľubovňa rozšírenie inžinierskych sietí ul. Garbiarsk“, predstihový sondážny výskum a sledovanie výkopových prác, novovek. Uloženie nálezov: Múzeum, Kežmarok.

Územie stavby sa nachádza na severovýchodnom okraji historického jadra mesta, 50 m východne vzdušnou čiarou od Námestia sv. Mikuláša. Ide o 100 m dlhú komunikáciu s nespevneným povrchom, vedúcu poza hospodárske dvory domov na juhovýchodnej strane Garbiarskej ulice

Výskum mal za cieľ zdokumentovať historické úrovne povrchov a bližšiu identifikáciu archeologických nálezov. Sondy I a II boli vytýčené na severnom a južnom konci komunikácie. Sondy boli vedené v smere budúcich výkopov.

V sonde I s rozmermi 2,2 x 1,4 m tvorila vrchnú vrstvu recentná planírka, ktorá pri severozápadnom okraji sondy prekrývala utlačený povrch komunikácie tvorený žltou ílovitou zeminou a kameňmi. Na ostatnej ploche sondy prekrývala prepálený íl obsahujúci úlomky novovekej keramiky. Táto vrstva zachádzajúca pod žltú ílovitú zeminu a klesajúca smerom k pozdĺžnej osi komunikácie dosahovala hrúbku 5–6 cm. Vrstva obsahovala výrazne kusy prepálenej mazanice, uhlíky, črepy a zvieracie kosti, ojedinele železné predmety. Pod ňou sa nachádzala planírka z ílu premiešaného s hrubším štrkopieskom o hrúbke 10–14 cm. Nasledovala opäť prepálená vrstva obsahujúca i tentoraz kusy mazanice, novovekú keramiku, zvieracie kosti a železné predmety. Táto vrstva klesala severozápadným smerom sledujúc tak pôvodný zárez nespevnenej cesty, podobne ako predchádzajúce vrstvy nad ňou. Jej hrúbka dosahovala 4 cm. V juhovýchodnej časti sondy, pri ohradovom múre záhrady pod uvedenou vrstvou vystupovalo ílovité sterilné podložie, ktoré prekrývala tenká vrstva uhlíkov. V mieste, kde podložie prudko klesalo severozápadným smerom vypĺňala túto zníženinu ďalšia vrstva planírky dosahujúca hrúbku 10 cm. Pod ňou v zníženine pri severozápadnom okraji sondy, t.j. na okraji komunikácie, prekrývala ílovité podložie posledná 4 cm hrubá vrstva s uhlíkmi a prepálenou zeminou. V nej sa našli najmä novoveké črepy, zvieracie kosti, prepálená mazanica a uhlíky.

Sonda II s rozmermi 1,2 x 2,4 m bola vymeraná na opačnom konci komunikácie, v mieste križovatky, kde sa komunikácia napája na cestu spájajúcu ju s Garbiarskou ulicou. Vrchná vrstva recentnej planírky prekrývala pôvodný povrch komunikácie spevnený v týchto miestach okruhliakmi uloženými v jednej vrstve v hĺbke 20 cm pod súčasným povrchom. Pod nimi sa nachádzala vrstva hrubšieho štrku prekrytá makadamom, ktorá miestami obsahovala nálezy novovekej keramiky. V hĺbke 60 cm sa však pod touto planírkou nachádzalo už len sterilné štrkovité podložie. V ďalšom priebehu výskumu boli sledované výkopové práce, ktoré začali v krátkom slede po začiatku výskumu. Zistilo sa, že okruhliaková dlažba pokračuje v profile výkopu od sondy II južným smerom ešte 10 m, potom sa jej stopy strácali. Ostatné výkopy prebiehali tesne popri oplotení záhrad a v dosiahnutej hĺbke neboli sledované nálezové situácie.

Rozdielnu situáciu v sonde I a II vysvetľujeme značným výškovým rozdielom oboch (374 cm). V mieste sondy II bol povrch podľa všetkého umelo znížený. Okruhliaková dlažba v sonde II je recentná, no nemožno vylúčiť druhotné použitie staršej dlažby.

V sonde I situácia naznačuje tomu, že hlboký výmoľ starej cesty s nespevneným povrchom postupne zanášali zásypom z deštrukcií stavieb, najskôr z blízkych dvorov domov na Garbiarskej ulici, ktoré ústia do sledovanej komunikácie. Zásyp zo spálených vrstiev prekryli planírkou, ktorá tvorila nový povrch vozovky. Takto sa povrch komunikácie pomaly dvíhal do dnešnej úrovne. Celkovo boli pozorované tri spálené vrtsvy prekryté 3–4 vrstvami planírky, ku ktorým nerátame súčasný povrch, no zahŕňajú predposlednú úpravu povrchu vozovky žltým ílom s kameňmi v priestore sondy I.

Prevažnú časť nálezového materiálu tvorí novoveká keramika z 18.–20. stor. (120 kusov), ojedinelo staršie novoveké črepy, no v najspodnejšej prepálenej vrstve sa objavuje aj neskoro stredoveká keramika (päť kusov), poťažne včasno novoveká keramika v podobe črepov z jemne plavenej hliny sivej až bielej farby, ktorá je datovaná do záveru 15., resp. prvej polovice 16. stor.

Celkovo možno zhodnotiť, že výskumom sa zatiaľ nepotvrdila príslušnosť tejto časti Starej Ľubovne k užšiemu historickému jadru mesta.

RETTUNGSGRABUNGEN DES MUSEUMS IN KEŽMAROK IM BEZIRK VON POPRAD, LEVOČA UND STARÁ ĽUBOVŇA. 1. Poprad, Teil Spišská Sobota (Bez. Poprad), Gemeindegebiet, Sobotské námestie, Siedlung, Neuzeit. Deponierung von Funden: Museum, Kežmarok.

Die erste Etappe der archäologischen Rettungsgrabung wurde in der Lage des beabsichtigten unterirdischen Anbaus in Form von Schnitten in der Länge des beabsichtigten Bauwerks durchgeführt.

An der Stelle des Bauwerks stand bis zur zweiten Hälfte des 20. Jh. der Anbau des alten Rathauses. Der Anbau war ungefähr im Drittel seiner Länge von der östlichen Seite unterkellert, wobei zwischen dem Gebäude des Rathaus und des Anbaus ein kleinerer Hofraum existierte. Der Grundriss des Anbaus war in Form des Buchstabens L, mit dem verbreiterten Teil am östlichen Ende des Bauwerks, wo sich auch der Eingang in die Kellerräume befand. Die Schnitte I–III waren unter dem nicht unterkellerten Teil des ehemaligen Anbaus des Rathauses und die Schnitte IV–V im Bereich zwischen den Kellerresten des ehemaligen Anbaus und der Gebietsgrenze des Bauwerks auf der südlichen Seite situiert. Der Sinn der Sondierung bestand darin, die älteren erhaltenen Siedlungsschichten im Bereich des Platzes zu erfassen. Im Schnitt I–III wurden die Grundmauern der Innenwände freigelegt. Sie waren in den Untergrund eingelassen (Tiefe 0,6 m), wobei im Schnitt II und III auch die Ebene der älteren begehbaren Schicht in Form einer Schicht aus kleineren Flussgeröllen erhalten blieb. Die Funde aus

diesen Schichten stellen folgende Funde dar: Keramikfragmente, Bruchstücke von Hufeisen, Eisennägel und sonstige Eisengegenstände, Glasbruchstücke, ein Bronzegegenstand und Tierknochen, die in das 19.–20. Jh. datiert werden können.
Die Grundrisssituation in den Schnitten entspricht dem Grundriss der Trennmauer auf der Ebene des Erdgeschosses des assanierten Anbaus des alten Rathauses.
In den Schnitten IV und V, die außerhalb der Fläche des angeführten Anbaus situiert sind, wurden Ausgrabungen festgestellt, die mit älteren Tiefbauten und mit Kellerräumlichkeiten des assanierten Anbaus zusammenhängen. Aus den Schnitten stammen Funde, die den Funden aus der Ebene der ursprünglichen begehbaren Schicht in den Schnitten II und III entsprechen. Es handelt sich überwiegend um Bauabfall, weniger vertreten ist klassisches Siedlungsmaterial wie Fragmente von Keramik, Glas, Eisengegenstände und Tierknochen.
2. Spišská Teplica (Bez. Poprad), außerhalb des Gemeindegebiets, archäologische Rettungsgrabung auf der Baustelle „Bau des Verwaltungsgebäudes GASOIL Engineering a.s. Poprad“, Verfolgung von Ausschachtungsarbeiten, Neuzeit. Deponierung von Funden: Museum, Kežmarok.
Die Baustelle befindet sich im Überschwemmungsgebiet des Baches Teplica am nordöstlichen Rand der Gemeinde in einer Meereshöhe von 690 m. Die Arbeiten verliefen teilweise in einer zwei Meter hohen Aufschüttung von Bauschutt. Auf der restlichen Fläche befand sich dunkelbraune Humuserde und im Untergrund war eine weiche Schicht von sandigem Kalkstein und an einigen Stellen eine Schicht von Brekzienkalkstein. Außer den Schneckengehäusen und rezentem Abfall stammen aus der ganzen Fläche nur ein Fragment einer neuzeitigen Scherbe und ein kleines Bruchstück eines Tierknochens.
3. Lučivná (Bez. Poprad), außerhalb des Gemeindegebiets, Lopušná dolina, archäologische Rettungsgrabung auf der Baustelle „Bodenstation und Radiorelaispunkt Lučivná im Katastergebiet von Lučivná“, Verfolgung von Ausschachtungsarbeiten, ohne Funde.
Das Gebiet der Baustelle befindet sich im südöstlichen Teil des Flurs der Gemeinde Lučivná, im bewaldeten Gelände unterhalb des Scheitels und am Fuße eines sich steil erhebenden Berges über dem Ufer des Baches Lopušná im Tal Lopušná dolina, wie auch an beiden Ufern des genannten Baches. Der höchste Punkt der Baustelle befindet sich in einer Meereshöhe von 880 m. Eine detaillierte Untersuchung des Gebiets der Baustelle lieferte keine Feststellungen in Form von archäologischen Funden. Ohne archäologische Ergebnisse blieb auch die Verfolgung der Ausschachtungen für den Stromanschluss.
4. Hôrka, Kišovce (Bez. Poprad), Gemeindegebiet, archäologische Rettungsgrabung auf der Baustelle „Hôrka, Kišovce – Gestaltung von NN und DP“, Verfolgung von Ausschachtungsarbeiten, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung von Funden: Museum, Kežmarok.
Das Gebiet der Baustelle befindet sich im südwestlichen Teil der Gemeinde im Gemeindegebiet unterhalb der Straße Poprad - Levoča. Die Erdarbeiten verliefen längs der Straße, die durch die Gemeinde Hrabušice führt und längs einiger Seitenstraßen, die an die bereits erwähnte Straße anknüpfen. Die Ausschachtungsarbeiten verliefen im Zusammenhang mit dem Austausch der Leitungsstützpunkte gegen Betonstützpunkte und im Zusammenhang mit dem Bau von in der Erde verlegten Kabeln, die als Hausanschlüssen funktionieren werden. Insgesamt handelte es sich um 30 Ausschachtungen für die Leitungsstützpunkte und 250 m der Ausschachtungsrillen für die Anschlüsse der Stromleitung und für die Erdung. Die Ausschachtungen für die Stützpunkte verliefen teils in den geologischen Schichten an den Stellen mit dem unbeschädigten Gelände, in der Mehrheit der Fälle in älteren rezenten Ausschachtungen und Aufschüttungen. Die Ergebnisse der Verfolgung der Ausschachtungen für die Erdung und den Stromanschluss waren in der Mehrheit der Fälle negativ. Vereinzelt gab es Funde der Keramik aus dem 19.–20. Jh. Im südwestlichen Teil der Baustelle, auf der Parzelle 363d, im Garten des Hauses Nr. 19, wurden am Boden der Rille Reste eines Feldofens mit dem Durchmesser des erhaltenen Lehmputzes von 130 cm gefunden. Im Profil wurde keine Kulturschicht entdeckt und in der Erde wurde eine dickere, wahrscheinlich mittelalterliche Scherbe gefunden. In der Halde beim Objekt wurden neuzeitliche Keramik (18., 19., 20. Jh.), Reste des Lehmverputzes und Tierknochen gefunden.
5. Spišský Hrhov (Bez. Levoča), Gemeindegebiet, archäologische Rettungsgrabung auf dem Gebiet des Linienbaus „Spišský Hrhov - Rekonstruktion des Hochspannungsanschlusses und des Transformators der Kirche“, Verfolgung der Ausschachtungsarbeiten, Neuzeit. Deponierung von Funden: Museum, Kežmarok.
Das Gebiet des Linienbaus befand sich im zentralen Teil der Gemeinde Spišský Hrhov östlich des Objekts der Kirche St. Simon und Judas, wo sich die Transformatorstation befand. Das Gebiet führt längs des rechten Ufers des Baches Lodina und dann längs der Straße in der Gesamtlänge von 300 m.

In der Ausschachtung für die Transformatorstation befanden sich ältere Tiefbauten und in der Verschüttung kamen Funde rezenten Charakters vor, außer denen ein Fragment einer Kachel mit plastischem Dekor und Farbglasur. Das Fragment wird in das 19. Jh. datiert.
Die verfolgten Ausschachtungen waren negativ, was sowohl die Funde als auch die archäologischen Situationen angeht. Die Reste der Mauern im Raum hinter dem Wohnhaus, das südlich des Geländes der Grundschule situiert ist, stellen die Umfriedungsmauern des Grundstückes dar, das zum angeführten Einfamilienhaus gehört.
6. Stará Ľubovňa (Bez. Stará Ľubovňa), Gemeindegebiet, archäologische Rettungsgrabung auf der Baustelle „Stará Ľubovňa - Erweiterung der Tiefbauten in der Garbiarska Str.“, Vorsprungsgrabung und Verfolgung von Ausschachtungsarbeiten, Neuzeit. Deponierung von Funden: Museum, Kežmarok.
Das Gebiet der Baustelle befindet sich am nordöstlichen Rand des historischen Stadtkerns. Es handelt sich um eine 100 m lange Straße mit unbefestigter Oberfläche, die hinter den Wirtschaftshöfen der Häuser auf der südöstlichen Seite der Garbiarska Str. vorbeiführt.
Die Schnitte I und II wurden am nördlichen und südlichen Ende der Straße abgesteckt. Die Schnitte wurden in Richtung der zukünftigen Ausschachtungen angelegt. Im Schnitt I konnte drei durchgebrannte Schichten beobachtet werden, die außer der gegenwärtigen Straßenoberfläche mit 3–4 Planierschichten überdeckt waren. Die Situation deutet an, dass das tiefe Schlagloch auf der alten Straße mit unbefestigter Oberfläche mit der Verschüttung der Destruktionen aus den Bauten allmählich ausgefüllt wurde, am wahrscheinlichsten aus den nahen Höfen der Häuser in der Garbiarska Str., die in die verfolgte Straße münden. In den Schichten befanden sich Lehmverputzstücke, neuzeitliche Keramik, Tierknochen und Eisengegenstände.
Der Schnitt II mit den Ausmaßen 1,2 x 2,4 enthielt Reste von rezenter Pflasterung aus Flussgeröllen in der Planierschicht über dem Untergrund und vereinzelte Funde der neuzeitlichen Keramik.
Den überwiegenden Teil des Fundmaterials bildet neuzeitliche Keramik aus dem 18.–20. Jh., vereinzelt waren im Fundmaterial neuzeitliche Scherben. In der untersten durchgebrannten Schicht erscheint auch spätmittelalterliche Keramik, bzw. frühneuzeitliche Keramik in Form von Scherben aus fein geschwemmter Erde grauer bis weißer Farbe, die an das Ende des 15. bzw. in die erste Hälfte des 16. Jh. datiert wird.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V MARTINE-KOŠÚTOCH II

Marta K u č e r o v á

M a r t i n, časť P r i e k o p a (okr. Martin), intravilán, sídlisko, pravek, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Múzeum, Kežmarok.

Archeologický výskum na území stavby „Bytový objekt A3-32 b.j. Martin – Košúty II“ na pozemku parc. č. 3002/5 v kat. území Priekopa bol realizovaný formou archeologickej sondáže a následne plošným odkryvom. Územie stavby sa nachádza severne od centra mesta v mestskej časti Priekopa, na sídlisku Košúty II, v polohe pod Hrádkom. Ide o rovinatý terén na okraji pravobrežnej nivy Turca a v nive dnes upraveného, prekrytého Sklabinského potoka. Za bývalým riečišťom, severozápadne od územia stavby sa dvíha prírodný kopcovitý útvar zvaný Hrádok, resp. Atilov hrob. Západne je v neveľkej vzdialenosti podmáčaný terén, čo naznačuje blízkosť pôvodného riečišťa Sklabinského potoka. Samotné územie stavby sa nachádza v nadmorskej výške 390 m.

Z geologického hľadiska tvorila povrch terénu do hĺ. 0,1–0,2 m humusová vrstva a navážka. Ďalej pokračovali jemnozrnné tmavošedé íly s hrdzavými šmuhami pevnej konzistencie. Dosahovali hĺbku 1,0 m. Od hĺbky 1,0 do 1,2 m sa vyskytoval hlinitý, opracovaný, hrubozrnný štrk s výplňou piesčitej hliny. Od 1,2 m ho striedal hrubozrnný, opracovaný, sypký, pestro sfarbený, suchý a stredne uľahnutý štrk s prímesou jemnozrnnej zeminy.

Pri výskume boli odkryté archeologické objekty (obr. 42), v ktorých výplni, resp. v ktorých okolí sa nachádzali fragmenty pravekej keramiky (216 kusov), mazanice (187 kusov), v menšom počte zvieracích kostí (desať kusov) a železných predmetov (osem kusov) a trosky (tri kusy), či pozostatkov kamenných brúsok a trecích kameňov (tri kusy), ďalej fragment bronzovej ihlice a štiepaná industria (jeden kus). Na povrchu plochy sa okrem toho ojedinelo vyskytovali aj novoveké a stredoveké črepy (päť kusov).

Objekty sa v ílovitej vrstve veľmi zle rysovali. Situáciu je možné vysvetliť tým, že územie stavby sa nachádza v inundácii Sklabinského potoka a v minulosti muselo byť zaplavované vodou a vo vrchných vrstvách dochádzalo k transferu zeminy, takže niektoré objekty bolo možné sledovať až na úrovni podložia. Svedčí o tom i fakt, že zo západnej strany ohraničoval plochu žltý jemný íl, obsahujúci lastúry korýtka riečneho, ktoré však nesúviseli s osídlením polohy, keďže sa nachádzali neporušené v íle a v objektov ani ich blízkosti sa nenachádzali. Znamená to, že v bezprostrednej blízkosti lokality tiekla, prípadne istý čas stála voda. Do prvej polovice 20. stor. sa lokalita využívala na poľnohospodárske účely ako orná pôda.

Jamovité útvary zachytené na ploche mali prevažne kruhový až elipsovitý pôdorys (obr. 42) a priemer sa pohyboval od 0,25 do 1,2 m.

Objekt 1 mal priemer 1,2 m, pričom bola zachytená len jeho spodná časť. Hĺbka objektu a rozmery napovedajú, že išlo pôvodne o zásobnú jamu. Obsahoval kúsky prepálenej hliny, keramiku púchovskej kultúry, uhlíky.

Spomedzi všetkých sa vynímal **objekt 2**, ktorý mal nepravidelný pôdorys aj dno a v ktorého výplni pod tmavo sivohnedou vrstvou sa našli iba uhlíky a zvieracie kosti. Z nálezovej situácie vyplýva, že po zasypaní objektu 2, v priestore existoval ďalší, ktorého prejavom je jama 8a a 8b, zahĺbené do výplne objektu 2 a pravdepodobne aj jamy 8c a 8g. Keramika nájdená v kultúrnej vrstve nad objektom sa dá zaradiť najskôr k nálezom púchovskej kultúry. Objekt 2 možno charakterizovať ako hliník.

Objekt 3 bol pôvodne vymedzený zvýšeným výskytom fragmentov keramiky, kúskov prepálenej hliny a uhlíkov na ploche s rozmermi približne 5 x 5 m. Pri ďalšom skúmaní sa zistilo, že ide o nadzemnú stavbu vymedzenú systémom 8 kolových jám (3a–3h), ktoré vytvárajú nepravidelný pôdorys s jednou jamou situovanou v centrálnej polohe. V jamách sa nachádzali kamene slúžiace ako opora pre ukotvenie stavebnej konštrukcie. Niektoré z nálezov z kultúrnej vrstvy v mieste objektu 3 (obr. 43: 2) je možné zaradiť do doby bronzovej, celkovo je však nálezový materiál torzovitý a nesúrodý.

Objekt 4 s priemerom 0,8 m, predstavoval pravdepodobne zásobnicovú jamu, v jeho výplni sa našli prevažne uhlíky a mazanica. Jediný fragment keramiky z vydutia nádoby, umožňuje rámcové datovanie do praveku, svojou kvalitou pripomína skôr neolitickú keramiku.

Medzi **objektom 3 a 4** sa nachádzal nevýrazný objekt 6 s priemerom 0,9 m. Bol zahĺbený do tmavo sivohnedej ílovitej vrstvy, rovnako, ako jamy 3a–3h a objekt 4, no na rozdiel od objektu 4 jeho dno nedosahovalo úroveň štrkovitého podložia.

Objekt 5 predstavovala nepravidelná, tmavšie sfarbená plocha (2 x 2 m) s väčšou koncentráciou nálezov, na ktorej sa nachádzali dve rovnako nevýrazné jamy 5a, 5b. V jej blízkosti sa nachádzali výraznejšie jamy 5c–5e, ktoré možno označiť ako kolové. S plytkým objektom v tmavo sivohnedej ílovitej vrstve sa viažu výrazné nálezy keramiky (obr. 43: 6, 12; 44: 3) vnútorný povrch jedného črepu má výzdobu v podobe sústredných štvorcov akoby ledabolo urobených slamovaním (obr. 43: 12). V jednej z jám sa našiel spodok nádoby (obr. 43: 16). V blízkosti objektu sa vyskytovala výrazná púchovská keramika z doby laténskej (obr. 44: 1).

Severne od objektu 5 sa odkryl **objekt 16**. Išlo o jamu s elipsovitým pôdorysom a priemerom 1,25 m, zahĺbenú v tmavo sivohnedej ílovitej vrstve, ktorá dnom zasahoval aj do podložia. Jej výplň obsahovala kamene, prevažne žulové okruhliaky, medzi nimi mazanicu a črepy. Keramika v okolí aj vo výplni objektu 16 ho umožňuje datovať do obdobia púchovskej kultúry (obr. 44: 1, 2).

Objekt 17 sa nachádzal v jednej línii s objektom 5 a 16 pri severovýchodnom okraji plochy (obr. 42). Výrazne sa črtal už v rámci tmavo sivohnedej ílovitej vrstvy svojou tmavšou výplňou obsahujúcou uhlíky a prepálenú mazanicu. Okrem toho sa v ňom nachádzali len atypické praveké črepy.

Objekt 18, jama s elipsovitým pôdorysom a priemerom 0,55 m obsahovala výraznú mazanicu s odtlačkami driev. Nachádzala sa vo vzdialenosti 0,5 m od objektu 2.

Objekt 19, jama s výrazne do červena prepálenými stenami bola zachytená v severnom nároží plochy.

Medzi objektami 17 a 18 sa nachádzal **objekt 7**, ktorý bolo možné identifikovať až na úrovni podložia. Plytká misovitá priehlbina s priemerom 0,75 m obsahovala drobné kúsky mazanice.

Z ostatných jamovitých útvarov sa vyníma **jama** označená číslom **12**. Obsahovala väčší fragment trecieho kameňa. Ostatné jamy obsahovali vo výplni buď len tmavšiu hlinu, alebo menšie kúsky mazanice (objekty 9, 10), alebo uhlíky (objekt 14).

Celkovo možno zhodnotiť, že na ploche budúcej stavby boli preskúmané dve zásobnicové jamy (objekt 1, 4), jeden hliník (objekt 2), jeden či dva nadzemné objekty s kolovou konštrukciou (objekt 3, objekt 5?) a inak bližšie nešpecifikované objekty a jamy. Z obsahu výplne jám vyplýva, že jamy boli zasypané odpadom zo sídliska, ktorého východný okraj zasiahlo územie stavby. Sídlisko možno do obdobia púchovskej kultúry neskorej doby laténskej, no pravdepodobne prekrylo staršie - možno len príležitostné, či krátkodobé osídlenie z doby bronzovej, resp. z doby halštatskej.

Nájdenú keramiku možno rozdeliť do troch skupín. Prvou najväčšou je skupina bližšie neurčenej pravekej keramiky, ktorú s rezervou možno zaradiť do doby bronzovej až halštatskej.

Druhá skupina sú fragmenty púchovskej keramiky (obr. 43: 4, 6, 9, 11, 19; 44: 1, 2, 6). Medzi typickými nálezmi prevládajú fragmenty zo situlovitých nádob s hrebeňovaným povrchom (obr. 43: 11; 44: 6) so zosilneným a zatiahnutým okrajom (obr. 43: 5, 6, 9; 44: 1) zdobeným vrypmi, s prímesou tuhy, ako aj zlomky hrubých zásobníc so zosilneným a von vyhnutým okrajom (obr. 43: 10; 44: 4). Nálezy z Martina majú analógie medzi nálezmi z Liptovskej Mary (napr. *Pieta 1982*, 278, Taf. XXXVI: 8) a je ich možné bližšie zaradiť do jej staršieho stupňa (LTD1; 125–50 pred Kristom) a to aj pre prítomnosť keramiky s „jamkami" na povrchu, ako stopami po vypálení vápenitej prímesi v hline, z ktorej bola časť keramiky vyrobená. Táto keramika s jamkami je pre tento stupeň charakteristická. Pravda niektoré tvary prežívajú až do konca neskorej doby laténskej, takže nemožno vylúčiť ani dlhšie trvanie osídlenia nositeľmi púchovskej kultúry v tejto lokalite.

Tretiu skupinu predstavujú fragmenty keramiky, ktorú je možno rámcovo zaradiť do doby bronzovej (obr. 43: 2, 8, 14). Ide o nepočetný súbor črepov - predovšetkým z okraja misky so zatiahnutým okrajom čiernej farby s hladkým dobre vypracovaným povrchom (obr. : 8) a niekoľko ďalších črepov z 43vydutia nádob z podobného materiálu, resp. črepov s povrchom zdrsneným slamovaním (obr. 43: 14). Prítomnosť bronzovej ihlice medzi nálezmi na ploche potvrdzuje existenciu osídlenia tejto polohy aj v dobe bronzovej. Samotná bronzová ihlica (obr. 44: 7) je vzhľadom na poškodenie hlavice ťažko datovateľná.

Najstarším nálezom z lokality je radiolaritový hrot šípu, vyrobený z čepeľovitého úštepu, retušovaný na okrajoch obojstrannou retušou (obr. 44: 8). Je datovaný do obdobia lengyelskej kultúry. Osídlenie z obdobia lengyelskej kultúry sa predpokladá v teréne východným smerom od polohy Hrádok.

L i t e r a t ú r a

Pieta 1982 – K. Pieta: Die Puchover Kultur. Nitra 1982.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN MARTIN-KOŠÚTY II. Martin, Teil Priekopa (Bez. Martin), Gemeindegebiet, Siedlung, Urzeit, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung von Funden: Museum, Kežmarok.

Die archäologische Rettungsgrabung an der Stelle des beabsichtigen Baus von Wohnhäusern in der Lage pod Hrádkom wurde in Form einer archäologischen Sondierung und der anschließenden Flächenabdeckung durchgeführt. Bei der Grabung wurden archäologische Objekte freigelegt, in deren Verfüllung bzw. in deren Umgebung sich folgende archäologische Fragmente befanden: urzeitliche Keramik (216 Stück), Lehmverputz (187 Stück), in einer kleineren Anzahl Tierknochen (10 Stück) und Eisengegenstände (8 Stück), Schlacken (3 Stück) oder Reste von steinernen Schleifsteinen und Reibsteinen (3 Stück), weiter ein Fragment einer Bronzenadel und gespaltene Industrie (1 Stück). Die grubenförmigen Gebilde, die auf der Fläche erfasst wurden, hatten kreisförmigen bis elipsenförmigen Grundriss (Abb. 6) und der Durchmesser schwankte von 25 bis 120 cm. Insgesamt kann gesagt werden, dass auf der Fläche des beabsichtigten Baus zwei Vorratsgruben (Objekt 1, 4), eine Tongrube (Objekt 2), ein oder zwei oberirdische Objekte mit Pfostenkonstruktion (Objekt 3, Objekt 5?) und sonst unbestimmte Objekte und Gruben untersucht wurden. Aus dem Inhalt der Verfüllung der Gruben geht hervor, dass die Gruben mit dem Abfall aus der Siedlung verschüttet wurden, deren südlicher Rand mit dem Gebiet des Baus in Kontakt kam. Die Siedlung kann in die Zeit der Púchov-Kultur der späten Latènezeit datiert werden (Objekte 1, 2, 5, 16), sie überdeckte aber wahrscheinlich eine ältere – vielleicht nur vorübergehende oder kurzfristige Besiedlung aus der Bronzezeit (Objekt 3) bzw. aus der Hallstattzeit. Die Funde aus der Baustelle stellen Keramikfragmente, Lehmverputz, organische Reste in Form von einer niedrigen Zahl von Tierknochen und Holzkohlenstückchen und Kleingegenstände dar. Die Keramik lässt sich in drei Gruppen einteilen. Die erste und größte Gruppe ist die Gruppe der unbestimmten urzeitlichen Keramik, die mit Vorsicht in die Bronzezeit bis Hallstattzeit datiert werden kann. Die zweite Gruppe stellen Fragmente der Púchover Keramik dar (Abb. 43: 4, 6, 9, 11, 19; 44: 1, 2, 6). Die dritte Gruppe stellen Fragmente der Keramik dar, die ungefähr in die Bronzezeit datiert werden kann (Abb. 43: 2, 8, 14). Die in der Kulturschicht gefundene Bronzenadel (Abb. 44: 7) lässt sich angesichts der Beschädigung des Kopfes schwer datieren. Zum ältesten Fund aus der Fundstelle gehört die Pfeilspitze aus Radiolarit, die aus einem Klingenabschlag hergestellt ist und an den Rändern mit beidseitiger Retusche retuschiert ist (Abb. 44: 8). Die Pfeilspitze wird in die Lengyel-Kultur datiert. Die Besiedlung aus der Lengyel-Kultur wird im Gelände in östlicher Richtung von der Flur Hrádok angenommen.

NÁLEYZY Z VEĽKÉHO ZÁLUŽIA *

Ivan K u z m a

V e ľ k é Z á l u ž i e (okr. Nitra) intravilán, záchranný archeologický výskum, stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Na základe ohlásenia majiteľa bola vykonaná obhliadka na Žatevnej ulici vo východnej časti obce Veľké Záluže(obr. 45: 1), ktorý pri kopaní jamy pre strom narazil na črepy. Jama mala rozmery 80 x 90 cm a hĺbku 80 cm. Vykopanú výplň jamy tvorila hnedá hlinitá zemina, v ktorej sa našiel črepový materiál a železný nožík (obr. 45: 2–6). Nálezový súbor z Veľkého Zálužia môžeme datovať rámcovo do 12. až 13. stor.

FUNDE AUS VEĽKÉ ZÁLUŽIE. Veľké Zálužie, (Bez. Nitra), Gemeindegebiet, archäologische Rettungsgrabung, Mittelalter. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Auf Grund der Meldung eines Besitzers wurde eine Begehung in der Žatevná Str. im östlichen Teil der Gemeinde Veľké Zálužie durchgeführt (Abb. 45: 1). Bei der Ausgrabung einer Grube für den Baum fand er Scherben. Die Grube hatte die Ausmaße von 80 x 90 cm und eine Tiefe von 80 cm. Die ausgegrabene Verfüllung der Grube bildete braune lehmige Erde, in der Scherbenmaterial und ein eisernes Messer gefunden wurden (Abb. 45: 2–6). Der Fundverband aus Veľké Zálužie kann ungefähr in das 12. bis 13. Jh. datiert werden.

LETECKÁ PROSPEKCIA NA SLOVENSKU V ROKU 2009 **

Ivan K u z m a – Martin B a r t í k

V roku 2009 sme v rámci leteckej prospekcie pokračovali v systematickom vyhľadávaní a dokumentovaní archeologických nálezísk na Slovensku. Uskutočnili sme 8 prieskumných letov v celkovom trvaní 17 letových hodín lietadlom Cessna 172 firmy Aero Slovakia. Prospekcia sa, podobne ako minulé roky, koncentrovala na územie juhozápadného Slovenska, najmä však do oblastí Žitného ostrova, dolného Ponitria, Požitavia a Pohronia ako i pozdĺž ľavobrežia Dunaja. Prieskum v týchto regiónoch bol vďaka mimoriadne suchému roku (naposledy sa vyskytol v roku 2000) veľmi efektívny, keďže prevažne tu ide o ľahké pieskové pôdy a štrkopieskové podložie. Po dlhšej dobe sa podarilo vystihnúť priaznivé podmienky i na dokumentovanie hradísk a opevnení v zalesnených oblastiach, ktoré je nevyhnutné dokumentovať v zime bez listnatého pokryvu.

Dovedna bolo pri leteckej prospekcii dokumentovaných 370 lokalít a polôh, resp. objektov, zároveň boli dokumentované i prebiehajúce archeologické výskumy na viacerých lokalitách. Kompletne boli dokumentované záchranné výskumy na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce. Náleziská prevažne neboli overené povrchovým zberom alebo inými metódami, takže ich datovanie je väčšinou neznáme.

Údaje o zistených náleziskách sú uvádzané v poradí: názov obce, okres, poloha, dátum letu, číslo letu, číslo číslo záberu, číslo mapy ZM 1: 10000.

1. Báb, (okr. Nitra), poloha Panská tabla, 9. 6. 2009, 6_09, 1564 - 1566, 45-12-09, pôdorys s prerušením, o rozmeroch cca 45 x 80 m, nedatované.
2. Beladice, (okr. Zlaté Moravce), Gačov, 14. 11. 2009, 7_09, 2722 - 2736, 45-21-05, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
3. Beladice, (okr. Zlaté Moravce), Pri kríži, 14. 11. 2009, 7_09, 2737 - 2740, 45-21-05, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
4. Beladice, (okr. Zlaté Moravce), Pri cintoríne, 14. 11. 2009, 7_09, 2741 - 2744, 45-21-05, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).

* Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

** Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

5. Beladice, (okr. Zlaté Moravce), 14. 11. 2009, 7_09, 2800 - 2806, 45-21-05, dokumentovanie trasy rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
6. Bíňa, (okr. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 559 - 563, 45-42-10, jamy, nedatované.
7. Bíňa, (okr. Nové Zámky), Opátske, 25. 5. 2009, 4_09, 564 - 567, 45-42-10, jamy, chaty?, priama línia, nedatované.
8. Bíňa, (okr. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 568, 45-42-15, dokumentovanie výskumu.
9. Bíňa, (okr. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 569 - 572, 579 - 583, 45-42-15, dokumentovanie výskumu.
10. Bíňa, (okr. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 573, 591 - 598, 45-42-15, dokumentovanie kostola.
11. Bíňa, (okr. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 574 - 578, 45-42-10, jamy, chaty, hroby?, nedatované.
12. Bíňa, (okr. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 584 - 590, 45-42-15, jamy, chaty, kruh o priemere cca 3 m, nedatované.
13. Bojná, (okr. Topoľčany), Žihlavník, 12. 2. 2009, 1_09, 9574 - 9577, 35-41-06, možné opevnenie?, nedatované.
14. Bojná, (okr. Topoľčany), 12. 2. 2009, 1_09, 9578 - 9580, 35-41-11, 191:90, možné opevnenie?, nedatované.
15. Bojná, (okr. Topoľčany), Močideľník, 12. 2. 2009, 1_09, 9581 - 9582, 35-41-06, možné opevnenie?, nedatované.
16. Bojná, (okr. Topoľčany), 12. 2. 2009, 1_09, 9583 - 9591, 35-41-06, dokumentovanie hradiska. 2.
17. Bojná, (okr. Topoľčany), Bojná I - Valy, 12. 2. 2009, 1_09, 9592 - 9621, 35-32-15, 19:43, dokumentovanie veľkomoravského hradiska (obr. 46: 1).
18. Bratislava, časť Devín, (okr. Bratislava), 21. 5. 2009, 3_09, 283 - 288, 44-21-25, dokumentovanie súčasného stavu hradu.
19. Bratislava, časť Podunajské Biskupice, (okr. Bratislava), Tretí diel, 25. 4. 2009, 2_09, 54 - 57, 44-24-09, poloha so zaniknutou dedinou, príp. táborom z doby rímskej?, negatívne zistenie.
20. Bratislava, časť Podunajské Biskupice, (okr. Bratislava), Tretí diel, 21. 5. 2009, 3_09, 301 - 307, 44-24-10, kruh o priemere cca 20m s nepravidelnou štruktúrou (zoskupenie jám?) vo vnútri, nedatované.
21. Bratislava, časť Podunajské Biskupice, (okr. Bratislava), Tretí diel, 21. 5. 2009, 3_09, 308 - 314, 44-24-10, jamy, chaty, nedatované.
22. Bratislava, časť Rusovce, (okr. Bratislava), 21. 5. 2009, 3_09, 289 - 295, 44-24-18, chaty, jamy, nedatované.
23. Bratislava, časť Rusovce, (okr. Bratislava), 21. 5. 2009, 3_09, 296 - 297, 44-24-18, chaty, jamy, pôdorys?, nedatované.
24. Bratislava, časť Rusovce, (okr. Bratislava), 21. 5. 2009, 3_09, 298 - 300, 44-24-18, pôdorys cca 8x15 m, nedatované.
25. Búč, (okr. Komárno), 25. 5. 2009, 4_09, 945, 946, 956 - 961, 45-44-03, novozistené pohrebisko na terase (č. 7), orientácia hrobov V-Z (obr. 46: 2), nedatované.
26. Búč, (okr. Komárno), 25. 5. 2009, 4_09, 947 - 955, 962, 45-44-03, veľké zoskupenia jám, chát, priame i lomené línie, dvojitá línia jám (pit alingment), nedatované.
27. Búč, (okr. Komárno), Pereš 1, 25. 5. 2009, 4_09, 963 - 965, 45-44-03, zaoblené nárožie na okraji terasy, možný pochodový tábor?, nedatované.
28. Búč, (okr. Komárno), Pereš 2, 25. 5. 2009, 4_09, 966, 45-44-03, jamy, nedatované.
29. Budmerice, (okr. Pezinok), 25. 4. 2009, 2_09, 13 - 15, 35-33-17, kruhový útvar, rondel ?, línie, jamy, nedatované.
30. Budmerice, (okr. Pezinok), intravilán, 25. 4. 2009, 2_09, 16 - 19, 35-33-21, dokumentovanie kaštieľa, novovek.
31. Budmerice, (okr. Pezinok), 25. 4. 2009, 2_09, 20 - 25, 35-33-22, opevnená osada maďarovskej kultúry, doba bronzová.
32. Cífer, (okr. Trnava), Za Boleházom, 21. 5. 2009, 3_09, 228 - 237, 9. 6. 2009, 6_09, 1605 - 1607, 45-11-08, dokumentovanie rondelu lengyelskej kultúry, neolit.
33. Cífer-Pác, (okr. Trnava), Nad mlynom, 25. 4. 2009, 2_09, 26 - 29, 45-44-08, dve priame línie, stará cesta?, nedatované.
34. Cífer-Pác, (okr. Trnava), Záhumenice, 25. 4. 2009, 2_09, 30 - 42, 45-11-03, viaceré priame línie, nedatované.
35. Častá, (okr. Pezinok), Červený kameň, 12. 2. 2009, 1_09, 9727 - 9743, 35-33-16, dokumentovanie stavu hradu, stredovek.
36. Čata, (okr. Levice), Porondy, 25. 5. 2009, 4_09, 542 - 549, 551, 553, 45-42-10, pravouhlý pôdorys o rozmeroch cca 20 x 30 m a ďalší o rozmeroch cca 10 x 20 m, jamy, chaty, zákopy, nedatované.

37. Čata, (okr. Levice), Porondy, 25. 5. 2009, 4_09, 550, 552, 46-31-06, jamy, chaty, stopy po ťažbe štrku, nedatované.
38. Čata, (okr. Levice), o, 25. 5. 2009, 4_09, 554 - 558, 45-42-10, jamy, chaty, nedatované.
39. Čeľadice, (okr. Nitra), Krížnica, 14. 11. 2009, 7_09, 2720, 2721, 45-21-04, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce.
40. Čierne Kľačany, (okr. Zlaté Moravce), Pri mlyne, 25. 5. 2009, 4_09, 462 - 469, 474 - 476, 487, 35-44-22, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra – Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
41. Čierne Kľačany, (okr. Zlaté Moravce), čerpacia stanica, 25. 5. 2009, 4_09, 470 - 473, 35-44-22, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
42. Čierne Kľačany, (okr. Zlaté Moravce), čerpacia stanica, 25. 5. 2009, 4_09, 477 - 486, 35-44-22, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
43. Čierne Kľačany, (okr. Zlaté Moravce), čerpacia stanica, 14. 11. 2009, 7_09, 2766, 2767, 35-44-22, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
44. Čierne Kľačany, (okr. Zlaté Moravce), Pri mlyne, 14. 11. 2009, 7_09, 2771 - 2776, 2779 - 2786, 35-44-22, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
45. Čierne Kľačany, (okr. Zlaté Moravce), Pri mlyne, 14. 11. 2009, 7_09, 2777, 35-44-22, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
46. Čierne Kľačany, (okr. Zlaté Moravce), Pri mlyne, 14. 11. 2009, 7_09, 2778, 35-44-22, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237**).**
47. Čierny Brod, (okr. Galanta), Sihoť, 9. 6. 2009, 6_09, 1664 - 1666, 1669, 1672 - 1674, 45-13-10, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, kruhy, neolit?
48. Dechtice, (okr. Trnava), Kátlovské hora, 12. 2. 2009, 1_09, 9680 - 9686, 35-31-19, dokumentovanie stavu kláštora Sv. Katarínky.
49. Demandice, (okr. Levice), intravilán, 25. 5. 2009, 4_09, 527 - 537, 46-13-07, dokumentovanie výraznej polohy, možná opevnená osada?, nedatované.
50. Diakovce, (okr. Galanta), Malé obecné lúky, 3. 6. 2009, 5_09, 1531 - 1536, 45-14-07, jamy, chaty, nedatované.
51. Diakovce, (okr. Šaľa), Babské, 3. 6. 2009, 5_09, 1537, 1538, 45-14-02, jamy, chaty, nedatované.
52. Dlhá nad Váhom, (okr. Šaľa), Prvý hon, 21. 5. 2009, 3_09, 394 - 400, 45-12-23, jamy, husté zoskupenie chát, dvojitá priama línia, nedatované.
53. Dlhá nad Váhom, (okr. Šaľa), 21. 5. 2009, 3_09, 401 - 406, 45-12-23, línia so zaobleným nárožím o dĺžke cca 200 m, jamy, nedatované.
54. Dolné Orešany, (okr. Trnava), Slepý vrch, 12. 2. 2009, 1_09, 9721 - 9726, 35-33-07, dokumentovanie priebehu valov hradiska, laténska doba.
55. Dolné Saliby, (okr. Galanta), Telek, 3. 6. 2009, 5_09, 1522 - 1530, 45-14-07, jamy, nedatované.
56. Dolný Lopašov, (okr. Piešťany), Cerník, 12. 2. 2009, 1_09, 9657 - 9679, 33-31-15, dokumentovanie priebehu valu, nedatované.
57. Dunajská Lužná, časť Nová Lipnica, (okr. Senec), Pri studni, 21. 5. 2009, 3_09, 315 - 324, 44-24-15, najmenej šesť mohýl, dve z nich aj s kruhovými žľabmi, vo zvyšných prípadoch iba samotné hroby (obr. 47: 1), jamy, doba halštatská, nedatované.
58. Dunajská Streda, (okr. Dunajská Streda), Čótfa 1, 9. 6. 2009, 6_09, 1682 - 1684, 1686, 45-13-15, kruhová priekopa o priemere cca 40 m s väčším porastovým príznakom v strede, nedatované.
59. Dunajská Streda, (okr. Dunajská Streda), Čótfa 2, 9. 6. 2009, 6_09, 1684, 45-13-15, jamy v pravidelných radoch - sad?, nedatované.
60. Dunajská Streda, (okr. Dunajská Streda), Čótfa 3, 9. 6. 2009, 6_09, 1685, 45-14-11, pôdorys domu so zaoblenými rohmi, jamy, neolit?
61. Dvory nad Žitavou, (okr. Nové Zámky), Pri novozámockom chotári, 3. 6. 2009, 5_09, 1145 - 1147, 45-23-24, jamy, chaty, nedatované.
62. Dvory nad Žitavou, (okr. Nové Zámky), Pri levickej varte 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1148, 1149, 45-23-24, jamy, chaty, nedatované.
63. Dvory nad Žitavou, (okr. Nové Zámky), Pri levickej varte 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1149, 1150, 45-23-24, jamy, chaty, nedatované.

64. Dvory nad Žitavou, (okr. Nové Zámky), Pri levickej varte 3, 3. 6. 2009, 5_09, 1151, 45-23-24, jamy, chaty, nedatované.
65. Dvory nad Žitavou, (okr. Nové Zámky), Pri levickej varte 4, 3. 6. 2009, 5_09, 1152 - 1160, 45-23-24, jamy, chaty, línie, pohrebisko ?, nedatované.
66. Dvory nad Žitavou, (okr. Nové Zámky), Jankovičovské 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1165, 1175, 1176, 45-23-25, jamy, žľaby, pôdorys, nedatované.
67. Dvory nad Žitavou, (okr. Nové Zámky), Jankovičovské 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1166 - 1169, 45-23-25, jamy, žľaby, nedatované.
68. Dvory nad Žitavou, (okr. Nové Zámky), Jankovičovské 3, 3. 6. 2009, 5_09, 1170, 1171, 45-23-25, jamy, chaty, nedatované.
69. Dvory nad Žitavou, (okr. Nové Zámky), Jankovičovské 4, 3. 6. 2009, 5_09, 1177, 45-23-25, jamy, chaty, nedatované.
70. Dvory nad Žitavou, (okr. Nové Zámky), Jankovičovské, 3. 6. 2009, 5_09, 1162 - 1164, 1172 - 1174, 45-23-25, jamy, chaty, dva nepravidelná kruhové útvary o priemere cca 60 m, mierne obdĺžnikový pôdorys o rozmeroch 10x6 m (obr. 47: 2), nedatované.
71. Dvory nad Žitavou, (okr. Nové Zámky), 3. 6. 2009, 5_09, 1178 - 1184, 45-23-25, chaty, jamy v pravidelnách radoch - neolitické domy?, nedatované.
72. Dvory nad Žitavou, (okr. Nové Zámky), 3. 6. 2009, 5_09, 1185 - 1188, 45-23-24, jamy, chaty, mierne oválny priekopový útvar, priemer cca 80x60 m, nedatované.
73. Dvory nad Žitavou, (okr. Nové Zámky), , 3. 6. 2009, 5_09, 1189 - 1191, 45-23-24, jamy, chaty, nedatované.
74. Dvory nad Žitavou, (okr. Nové Zámky), , 3. 6. 2009, 5_09, 1192, 1193, 45-23-25, jamy, chaty, nedatované.
75. Dvory nad Žitavou, (okr. Nové Zámky), Turecký násyp, 3. 6. 2009, 5_09, 1194 - 1198, 45-41-05, priekopový útvar pozostávajúci z dvoch až troch línií prejavujúcich sa ako negatívny porastový príznak o priemere cca 100 m (obr. 48: 1). Možno ho identifikovať na mape 1. vojenského mapovania (obr. 48: 2), nedatované.
76. Dvory nad Žitavou, (okr. Nové Zámky), 3. 6. 2009, 5_09, 1199 - 1201, 45-41-05, jamy, chaty, nedatované.
77. Dvory nad Žitavou, (okr. Nové Zámky), Stredný hon 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1202 - 1204, 1209, 45-41-10, jamy, chaty, nedatované.
78. Dvory nad Žitavou, (okr. Nové Zámky), Stredný hon 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1205 - 1207, 45-41-10, jamy, kruh o priemere cca 6 m, nedatované.
79. Dvory nad Žitavou, (okr. Nové Zámky), Stredný hon 3, 3. 6. 2009, 5_09, 1208, 1210 - 1213, 45-41-10, kruhový útvar s prerušením, priemer cca 10 m, nedatované.
80. Dvory nad Žitavou, (okr. Nové Zámky), Ladánske, 3. 6. 2009, 5_09, 1214 - 1216, 45-41-10, jamy, žľaby, pôdorys, nedatované.
81. Dvory nad Žitavou, (okr. Nové Zámky), Konský jarok, 3. 6. 2009, 5_09, 1217 - 1221, 45-41-10, jamy, chaty, žľaby, zaoblené nárožie, nedatované.
82. Dvory nad Žitavou, (okr. Nové Zámky), Pri žitavskom kanáli, 3. 6. 2009, 5_09, 1239, 1242 - 1244, 45-41-04, jamy, chaty, nedatované.
83. Dvory nad Žitavou, (okr. Nové Zámky), Lúky na strednom vrchu, 3. 6. 2009, 5_09, 1245 - 1252, 45-41-04, jamy, chaty, tri? pôdorysy o rozmeroch 6 x 10 m so zaoblenými rohmi, nedatované.
84. Golianovo, (okr. Nitra), Chrenove, 21. 5. 2009, 3_09, 449 - 454, 45-21-14, dokumentovanie rondelu lengyelskej kultúry, neolit.
85. Golianovo, (okr. Nitra), Záhumenice, 21. 5. 2009, 3_09, 455 - 458, 45-21-08, dokumentovanie odkrytej plochy pre individuálnu bytovú výstavbu, negatívne.
86. Holice, (okr. Dunajská Streda), 25. 4. 2009, 2_09, 62 - 63, 45-31-03, kruh?, nedatované.
87. Holice, (okr. Dunajská Streda), 25. 4. 2009, 2_09, 64 - 68, 45-31-03, zaoblené nárožie s líniami o dĺžke cca 110 m, nedatované.
88. Holice, (okr. Dunajská Streda), Pod motorákom, 25. 4. 2009, 2_09, 69 - 72, 45-31-03, línie, jamy, pravdepodobne jamy po ťažbe štrku, nedatované.
89. Holice, časť Pósfa, (okr. Dunajská Streda), Pažite, 21. 5. 2009, 3_09, 350 - 356, 45-31-02, zaoblené nárožie - možný rímsky pochodový tábor?, jamy, nedatované.
90. Horná Kráľová, (okr. Šaľa), Lúky 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1557, 45-12-19, jamy, chaty, nedatované.
91. Horná Kráľová, (okr. Šaľa), Lúky 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1560, 1563, 45-12-19, jamy, chaty, nedatované.
92. Horná Potôň, (okr. Dunajská Streda), Sihoť 1, 9. 6. 2009, 6_09, 1662, 1663, 44-24-05, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, neolit?

93. Horná Potôň, (okr. Dunajská Streda), Sihoť 2, 9. 6. 2009, 6_09, 1667, 1668, 1670, 1671, 45-13-10, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, neolit?
94. Horné Mýto, (okr. Dunajská Streda), 25. 4. 2009, 2_09, 110 - 119, 45-14-21, pôdorysy minimálne troch dlhých domov so zaoblenými rohmi, kruh, neolit?
95. Horné Mýto, (okr. Dunajská Streda), Dlžiny, 9. 6. 2009, 6_09, 1691 - 1698, 45-14-21, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, kruh, neolit?
96. Horné Orešany, (okr. Trnava), Lošonský háj, 12. 2. 2009, 1_09, 9716 - 9720, 35-33-07, dokumentovanie priebehu valu?, nedatované.
97. Hosťová, (okr. Nitra), 14. 11. 2009, 8_09, 2807, 45-21-04, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
98. Hosťovce, (okr. Zlaté Moravce), Sekaniny, 12. 2. 2009, 1_09, 9509 - 9510, 35-44-11, opätovné dokumentovanie rondelu lengyelskej kultúry, neolit.
99. Hronovce, (okr. Levice), Horné piesky, 25. 5. 2009, 4_09, 538 - 541, 46-13-21, jamy, chaty, nedatované.
100. Hubina, (okr. Piešťany), Hradište, 12. 2. 2009, 1_09, 9626 - 9629, 35-32-14, možné hradisko?, nedatované.
101. Hurbanovo, (okr. Komárno), Lúčny ostrov 1, 25. 5. 2009, 4_09, 1034, 1035, 45-41-23, jamy, chaty, nedatované.
102. Hurbanovo, (okr. Komárno), Lúčny ostrov 2, 25. 5. 2009, 4_09, 1036 - 1039, 45-41-23, viacero hustých zoskupení jám, nedatované.
103. Hurbanovo, (okr. Komárno), Horný leginč 1, 25. 5. 2009, 4_09, 1040 - 1041, 45-41-23, jamy, nárožie?, nedatované.
104. Hurbanovo, (okr. Komárno), Horný leginč 2, 25. 5. 2009, 4_09, 1040 - 1043, 45-41-23, jamy, chaty, nedatované.
105. Hurbanovo, (okr. Komárno), Konkol, 25. 5. 2009, 4_09, 1044, 1045, 45-41-23, jamy, nedatované.
106. Hurbanovo, (okr. Komárno), Tehelné, 25. 5. 2009, 4_09, 1046, 1047, 45-41-24, jamy, chaty, nedatované.
107. Hurbanovo, (okr. Komárno), Horný leginč 3, 25. 5. 2009, 4_09, 1048, 1049, 45-41-24, jamy, nedatované.
108. Hurbanovo, (okr. Komárno), Dolný leginč, 25. 5. 2009, 4_09, 1050 - 1052, 45-41-24, jamy, chaty, nedatované.
109. Hurbanovo, (okr. Komárno), 25. 5. 2009, 4_09, 1053 - 1055, 45-41-18, jamy, nedatované.
110. Hurbanovo, (okr. Komárno), Štrkovisko 1, 25. 5. 2009, 4_09, 1061 - 1063, 45-41-23, jamy, chaty, línie, nedatované.
111. Hurbanovo, (okr. Komárno), Štrkovisko 2, 25. 5. 2009, 4_09, 1056 - 1060, 45-41-23, jamy, chaty. žľaby, nedatované.
112. Hurbanovo, (okr. Komárno), Za šalgom, 25. 5. 2009, 4_09, 1064, 1065, 45-41-23, jamy, chaty, nedatované.
113. Hurbanovo, (okr. Komárno), 25. 5. 2009, 4_09, 1066, 45-41-23, 355:40, zoskupenia jám, rôzne zakrivené línie vyčleňujúce parcely?, nemožno vylúčiť že ide o zaniknutú dedinu, nedatované.
114. Hurbanovo, (okr. Komárno), 25. 5. 2009, 4_09, 1066, 45-41-23, jamy nedatované.
115. Hurbanovo, (okr. Komárno), Veľký Šarad 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1314 - 1317, 45-41-13, hradisko/opevnená osada, jamy, pravek, nedatované.
116. Hurbanovo, (okr. Nové Zámky), Veľký Šarad 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1310 - 1313, 45-41-18, jamy, nedatované.
117. Hurbanovo, (okr. Komárno), 3. 6. 2009, 5_09, 1318, 1319, 45-41-18, jamy, nedatované.
118. Hviezdoslavov, (okr. Dunajská Streda), Čerešňová, 21. 5. 2009, 3_09, 325 - 327, 45-13-16, dokumentovanie geofyzikálneho merania rímskeho tábora.
119. Chotín, (okr. Komárno), 25. 5. 2009, 4_09, 998 - 1008, 45-43-04, jamy, chaty, línia, pôdorys so vstupom o rozmeroch cca 30 x 20 m, nedatované.
120. Chotín, (okr. Komárno), Pri hradskej, 25. 5. 2009, 4_09, 1009 - 1011, 45-43-04, jamy, chaty, pôdorys nepravidelného tvaru, nedatované.
121. Chotín, (okr. Komárno), Nad vinicami, 25. 5. 2009, 4_09, 1012 - 1021, 45-43-04, dve kruhové priekopy, jedna o priemere cca 25 m, druhá 15 m (obr. 49: 1), jamy, chaty, nedatované.
122. Iža, (okr. Komárno), Leányvár, 25. 5. 2009, 4_09, 983 - 985, 45-43-14, opätovná dokumentácia kastela, doba rímska.
123. Jahodná, (okr. Dunajská Streda), Družstevné 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1466, 1467, 45-14-17, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, neolit?

124. Jahodná, (okr. Dunajská Streda), Družstevné 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1464, 1465, 1492, 45-14-17, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, neolit?
125. Jahodná, (okr. Dunajská Streda), Družstevné 3, 3. 6. 2009, 5_09, 1468 - 1470, 1478, 1517, 1518, 45-14-17, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, neolit?
126. Jahodná, (okr. Dunajská Streda), Družstevné 4, 3. 6. 2009, 5_09, 1471 - 1474, 45-14-17, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, neolit?, jamy, nedatované.
127. Jahodná, (okr. Dunajská Streda), Družstevné 5, 3. 6. 2009, 5_09, 1476, 1477, 45-14-17, dlhý dom, neolit?
128. Jahodná, (okr. Dunajská Streda), 3. 6. 2009, 5_09, 1479, 1480, 1488, 45-14-17, pôdorysy dvoch dlhých domov, neolit?, jamy, nedatované.
129. Jahodná, (okr. Dunajská Streda), 3. 6. 2009, 5_09, 1481 - 1484, 1489, 1490, 45-14-17, pôdorysy dvoch dlhých domov, neolit?
130. Jahodná, (okr. Dunajská Streda), Ertov, 3. 6. 2009, 5_09, 1485, 1486, 45-14-17, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, neolit?
131. Jahodná, (okr. Dunajská Streda), 3. 6. 2009, 5_09, 1487, 45-14-17, jamy, nedatované.
132. Jahodná, (okr. Dunajská Streda), 3. 6. 2009, 5_09, 1493, 1496, 1497, 45-14-17, pravouhlý členený pôdorys, nedatované.
133. Jahodná, (okr. Dunajská Streda), Družstevné 6, 3. 6. 2009, 5_09, 1494, 1495, 1498 - 1502, 45-14-17, pôdorys dlhého domu, dvojité kruhové útvary, neolit?
134. Jahodná, (okr. Dunajská Streda), Družstevné 7, 3. 6. 2009, 5_09, 1519, 45-14-17, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, neolit?
135. Jatov, (okr. Nové Zámky), Horný majer, 9. 6. 2009, 6_09, 1699 - 1708, 45-23-01, kruhový útvar, nedatované.
136. Jelenec, (okr. Nitra), Studený hrad, 12. 2. 2009, 1_09, 9484 - 9487, 9490 – 9495, 9498 - 9506, 35-43-14, dokumentovanie súčasného stavu hradu Gýmeš.
137. Jelenec, (okr. Nitra), Studený hrad, 12. 2. 2009, 1_09, 9488, 9489, 9496 - 9497, 9507 - 9508, 35-43-19, hradisko ?
138. Kalná nad Hronom, (okr. Levice), Dolné lúky, 25. 5. 2009, 4_09, 504 - 508, 45-22-18, opevnená osada s tromi priekopami, nedatované.
139. Kalná nad Hronom, (okr. Levice), Horný hon, 25. 5. 2009, 4_09, 509 - 517, 45-24-03, chaty, jamy, nedatované.
140. Kamenín, (okr. Nové Zámky), Várhegy, 25. 5. 2009, 4_09, 599 - 602, 45-42-20, dokumentovanie opevnenej osady, bronzová doba.
141. Kamenín, (okr. Nové Zámky), Babské 1, 25. 5. 2009, 4_09, 603 - 606, 620 – 621, 45-42-20, jamy, chaty, línie, obdĺžnikový pôdorys o rozmeroch cca 10 x 25 m.
142. Kamenín, (okr. Nové Zámky), Babské 2, 25. 5. 2009, 4_09, 607 - 619, 45-42-20, jamy, chaty, nedatované.
143. Kamenín, (okr. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 622 - 628, 643 - 646, 45-42-20, priebeh spečeného valu, nedatované.
144. Kamenín, (okr. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 629 - 630, 642, 45-42-20, priebeh spečeného valu, jamy, chaty, nedatované.
145. Kamenný Most, (okr. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 631 - 641, 647 - 662, 45-42-20, priebeh spečeného valu (obr. 49: 2) , nedatované.
146. Kamenný Most, (okr. Nové Zámky), Malý Patač, 25. 5. 2009, 4_09, 663 - 666, 668, 45-42-25, jamy, priama línia, štrkové jamy, nedatované.
147. Kamenný Most, (okr. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 667, 669, 678, 45-42-25, jamy, nedatované.
148. Kamenný Most, (okr. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 670 - 673, 45-42-20, jamy, chaty, línie, nedatované.
149. Kamenný Most, (okr. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 674 - 679, 45-42-20, jamy, chaty, línie, nedatované.
150. Kamenný Most, (okr. Nové Zámky), Tatianske, 25. 5. 2009, 4_09, 680, 681, 45-42-25, opevnená poloha?
151. Klátova Nová Ves, (okr. Partizánske), Šiance, 12. 2. 2009, 1_09, 9511 - 9523, 35-43-05, dokumentovanie hradiska, pravek.
152. Kočín, (okr. Piešťany), Nad močidlami, 12. 2. 2009, 1_09, 9654 - 9656, 33-31-15, možné hradisko?, nedatované.

153. Kolíňany, (okr. Nitra), 12. 2. 2009, 1_09, 9482, 948335-43-23, dokumentovanie kostola, novovek.
154. Komárno, časť Nová Stráž, (okr. Komárno), Podunajský výmoľ, 3. 6. 2009, 5_09, 1320 - 1344, 45-43-01, husté zoskupenie pôdorysov navzájom sa prekrývajúcich dlhých domov (obr. 50: 1), neolit?
155. Komjatice, (okr. Nové Zámky), Ondrochovské 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1084 - 1089, 1094 - 1097, 1103, 45-23-08, 65:14, jamy, chaty, nedatované.
156. Komjatice, (okr. Nové Zámky), Ondrochovské 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1103 - 1108, 45-23-03, 62:352, jamy, chaty, nedatované.
157. Kostolište, (okr. Malacky), Malý laz 1, 21. 5. 2009, 3_09, 248 - 253, 34-43-15, jamy, chaty, línie, hroby?, nedatované.
158. Kostolište, (okr. Malacky), Malý laz 2, 21. 5. 2009, 3_09, 254, 34-43-15, jamy, chaty, nedatované.
159. Kostolište, (okr. Malacky), Malý laz 3, 21. 5. 2009, 3_09, 255 - 261, 34-43-15, pôdorys o rozmeroch cca 8 x 25 m s troma radmi jám vovnútri (obr. 50: 2), nedatované.
160. Košolná, (okr. Trnava), 25. 4. 2009, 2_09, 9995 – 9999, 1 - 3, 35-33-12, kruhový útvar o priemere cca 110 m, rondel?, nedatované.
161. Košolná, (okr. Trnava), 25. 4. 2009, 2_09, 4 - 12, 35-33-13, línia väčších jám, novodobý zásah?, nedatované.
162. Kráľov Brod, (okr. Galanta), Onča 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1396 - 1400, 1414 - 1417, 1419 - 1421, 45-14-18, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, kruhy o priemere cca 10 m, neolit?
163. Kráľov Brod, (okr. Dunajská Streda), Onča 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1401, 1403 1404, 1418, 1428, 45-14-18, pôdorys dlhého domu so zaoblenými rohmi s rozmermi cca 20 x 8 m, dva kruhy o priemere cca 6 a 8 m (obr. 51: 1), neolit?
164. Kráľov Brod, (okr. Dunajská Streda), Onča 3, 3. 6. 2009, 5_09, 1402, 45-14-18, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, neolit?
165. Kráľov Brod, (okr. Dunajská Streda), Onča 4, 3. 6. 2009, 5_09, 1405 - 1413, 45-14-18, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, neolit?
166. Kráľov Brod, (okr. Dunajská Streda), Onča 5, 3. 6. 2009, 5_09, 1422, 1423, 45-14-18, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, kruh o priemere cca 10 m, neolit?
167. Kráľov Brod, (okr. Dunajská Streda), Onča 6, 3. 6. 2009, 5_09, 1424, 1425, 45-14-18, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, neolit?
168. Kráľov Brod, (okr. Dunajská Streda), Onča 7, 3. 6. 2009, 5_09, 1426, 1427, 45-14-18, pôdorys dlhého domu so zaoblenými rohmi, neolit?, jamy, nedatované.
169. Kráľov Brod, (okr. Dunajská Streda), Slovenské pole 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1429 - 1434, 1440 - 1446, 45-14-17, pôdorysy šestnástich dlhých domov so zaoblenými rohmi (obr. 51: 2), neolit?
170. Kráľov Brod, (okr. Dunajská Streda), Slovenské pole 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1437 - 1439, 45-14-17, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, neolit?
171. Kráľov Brod, (okr. Dunajská Streda), Slovenské pole 3, 3. 6. 2009, 5_09, 1447 - 1449, 45-14-17, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, neolit?
172. Kráľová nad Váhom, (okr. Šaľa), Cintorínsky hon, 3. 6. 2009, 5_09, 1539 - 1542, 45-14-03, kruh o priemere cca 20 m, nedatované.
173. Kráľová pri Senci, (okr. Senec), Horná bažantnica 1, 25. 4. 2009, 2_09, 43, 46, 50 – 53, 45-11-22, jamy, viaceré priame i zalomené línie, nedatované.
174. Kráľová pri Senci, (okr. Senec), Horná bažantnica 2, 25. 4. 2009, 2_09, 44, 45, 49, 45-11-22, jamy, nedatované.
175. Kráľová pri Senci, (okr. Senec), Horná bažantnica 3, 25. 4. 2009, 2_09, 47, 9. 6. 2009, 6_09, 1656 - 1658, 48, 45-11-22, trojuholníkový, v jednom vrchole zaoblený pôdorys s dĺžkou strany cca 25 m, jamy, viaceré línie, nedatované.
176. Kráľová pri Senci, (okr. Senec), Jánovské, 9. 6. 2009, 6_09, 1633 - 1640, 45-11-23, členený pôdorys, resp niekoľko pôdorysov navzájom sa prekrývajúcich, nedatované.
177. Kráľová pri Senci, (okr. Senec), Kapustnice, 9. 6. 2009, 6_09, 1641 - 1649, 45-11-23, zaoblené JV nárožie, V front je s prerušením, dosahuje dĺžku 140 m, južný 340 m. Možný pochodový tábor z doby rímskej?
178. Krnča, (okr. Topoľčany), Tábor, 12. 2. 2009, 1_09, 9524 - 9538, 35-41-24, dokumentovanie hradiska, pravek.
179. Kútniky, časť Heďbeneéte, (okr. Dunajská Streda), Okraje, 21. 5. 2009, 3_09, 392 - 393, 45-32-01, jamy, štrkové jamy, nedatované.

180. Lipová, (okr. Nové Zámky), Ortáš, 3. 6. 2009, 5_09, 1090 - 1093, 1098 - 1102, 45-23-08, 21:40, trojitá línia so zaobleným nárožím? So stranami o dĺžke 340 m, nedatované.
181. Majcichov, (okr. Trnava), Várhely, 12. 2. 2009, 1_09, 9777 - 9781, 45-11-10, dokumentovanie stavu veľkomoravského hradiska, stredovek.
182. Malý Lapáš, (okr. Nitra), Jágerská pustatina, 14. 11. 2009, 7_09, 2699 - 2704, 45-21-03, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce.
183. Maňa, (okr. Nové Zámky), Dolný chotár, 3. 6. 2009, 5_09, 1115, 1116, 45-23-04, jamy, nedatované.
184. Maňa, (okr. Nové Zámky), Pod lúkami, 3. 6. 2009, 5_09, 1117 - 1121, 45-23-04, jamy, chaty, línie, dvojitá línia jám, nedatované.
185. Maňa, (okr. Nové Zámky), Malý vlkas, 3. 6. 2009, 5_09, 1122 - 1126, 1131 - 1133, 1141 - 1144, 45-23-05, jamy, štvorcový pôdorys o rozmeroch cca 14 m, oválny priekopový útvar o rozmeroch cca 25 x 60 m, nedatované.
186. Maňa, (okr. Nové Zámky), Malý vlkas, 3. 6. 2009, 5_09, 1127 - 1130, 1134 - 1140, 45-23-05, jamy, chaty, pôdorys s vnútorným členením rysujúci sa ako negatívny porastový príznak o rozmeroch cca 40x80 m. Možno ho identifikovať i na mapách 1. až 3. vojenského mapovania ako „Kis Valkaz“, nedatované.
187. Marcelová, (okr. Komárno), Nad chotínskou cestou, 25. 5. 2009, 4_09, 986, 987, 989, 990, 45-43-09, jamy, línie, nedatované.
188. Marcelová, (okr. Komárno), 25. 5. 2009, 4_09, 988, 45-43-09, jamy, nedatované.
189. Marcelová, (okr. Komárno), Okrúhla lúka, 25. 5. 2009, 4_09, 991 - 994, 45-43-09, jamy, chaty, nedatované.
190. Marcelová, (okr. Komárno), 25. 5. 2009, 4_09, 995 - 997, 45-43-09, jamy, chaty, nedatované.
191. Močenok, (okr. Šaľa), Dlhé lúky 1, 25. 4. 2009, 2_09, 120 - 133, 45-12-24, pôdorysy viacerých zaoblených dlhých domov, neolit.
192. Močenok, (okr. Šaľa), Dlhé lúky 2, 21. 5. 2009, 3_09, 411 - 413, 420, 45-12-24, chata? dlhý dom so zaoblenými rohmi, neolit?
193. Močenok, (okr. Šaľa), Dlhé lúky 3, 21. 5. 2009, 3_09, 414 - 416, 45-12-24, jamy, chaty, pôdorys?, línie, nedatované.
194. Močenok, (okr. Šaľa), Dlhé lúky 4, 21. 5. 2009, 3_09, 427, 428, 45-12-19, jamy, hroby?, nedatované.
195. Močenok, (okr. Šaľa), 21. 5. 2009, 3_09, 425, 426, 429 - 432, 45-12-24, pôdorys, nedatované.
196. Močenok, (okr. Šaľa), 21. 5. 2009, 3_09, 433 - 435, 45-12-19, jamy, chaty, nedatované.
197. Močenok, (okr. Šaľa), 21. 5. 2009, 3_09, 436, 45-12-19, dlhý dom so zaoblenými rohmi, neolit?
198. Močenok, (okr. Šaľa), Býčie lúky, 3. 6. 2009, 5_09, 1547 - 1551, 45-12-24, jamy, chaty, línia, nedatované.
199. Mojzesovo, (okr. Nové Zámky), Martin sek, 3. 6. 2009, 5_09, 1109 - 1114, 45-23-09, jamy, chaty, nedatované.
200. Moravany nad Váhom, (okr. Piešťany), Ukalená dolina, 12. 2. 2009, 1_09, 9630 - 9633, 35-32-14, 220:203, potenciálne opebnenie?, hrádok?, nedatované.
201. Mužla, (okr. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 871 - 880,, 45-44-04, husté zoskupenia jám a chát, pôdorys o rozmeroch cca 10 x 10 m, línie, nedatované.
202. Mužla, (okr. Nové Zámky), Nad jazerom 1, 25. 5. 2009, 4_09, 881 - 885, 45-44-04, jamy, chaty, nedatované.
203. Mužla, (okr. Nové Zámky), Nad rybníkom 2, 25. 5. 2009, 4_09, 886, 45-44-04, jamy, chaty, nedatované.
204. Mužla, (okr. Nové Zámky), Nad rybníkom 3, 25. 5. 2009, 4_09, 887 - 889, 45-44-04, jamy, nedatované.
205. Mužla, (okr. Nové Zámky), Veľké jazero, 25. 5. 2009, 4_09, 890 - 892, 45-44-04, jamy, chaty, nedatované.
206. Mužla, (okr. Nové Zámky), Priečina, 25. 5. 2009, 4_09, 893 - 900, 45-44-04, jamy, chaty, nedatované.
207. Mužla, (okr. Nové Zámky), Pri červenom jazere, 25. 5. 2009, 4_09, 901, 902, 45-44-04, jamy, nedatované.
208. Mužla, (okr. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 903 - 905, 45-44-04, jamy, chaty, línia, nedatované.
209. Mužla, (okr. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 906 - 907, 918, 45-44-04, jamy, chaty, nedatované.
210. Mužla, (okr. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 908, 909, 919, 923 - 928, 45-44-04, štvorcový pôdorys so zaoblenými rohmi a vstupom na južnej strane s objektom strede o rozmeroch cca 10 x 15 m, hrob?, nedatované.
211. Mužla, (okr. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 910, 916, 917, 45-44-04, opätovné dokumentovanie pochodového tábora č. 1, doba rímska.

212. Mužla, (okr. Nové Zámky), Jurský hon, 25. 5. 2009, 4_09, 911 - 915, 45-44-04, jamy, nedatované.
213. Mužla, (okr. Nové Zámky), Nová pustatina, 25. 5. 2009, 4_09, 920, 45-44-04, jamy, nedatované.
214. Mužla, (okr. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 921, 922, 942 - 944, 45-44-04, jamy, chaty, dvojitá línia, nedatované.
215. Mužla, (okr. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 929 - 941, 45-44-04, opätovné dokumentovanie pochodového tábora č. 2, doba rímska.
216. Nána, (okr. Nové Zámky), Kamenistý val, 25. 5. 2009, 4_09, 682 - 684, 691, 695, 46-33-01, jamy, línie, ťažba štrku, nedatované.
217. Nána, (okr. Nové Zámky), Kamenistý val, 25. 5. 2009, 4_09, 687 - 690, 46-33-01, jamy, ťažba štrku ?, nedatované.
218. Nána, (okr. Nové Zámky), Za Hronom, 25. 5. 2009, 4_09, 692, 696 - 698, 46-33-01, nárožie?, jamy, nedatované.
219. Nána, (okr. Nové Zámky), Pri náňanskom, 25. 5. 2009, 4_09, 693, 694, 46-33-01, chaty, nedatované.
220. Nána, (okr. Nové Zámky), Dolné lúky, 25. 5. 2009, 4_09, 709 - 712, 724 - 726, 46-33-01, systém línií 1, nedatované.
221. Nána, (okr. Nové Zámky), Stredné lúky 1, 25. 5. 2009, 4_09, 713, 720 - 723, 727 - 729, 740, 46-33-01, systém línií 2, nedatované.
222. Nána, (okr. Nové Zámky), Stredné lúky 2, 25. 5. 2009, 4_09, 714 - 719, 730 - 733, 46-33-01, jamy, chaty, štrkové jamy?, nedatované.
223. Nána, (okr. Nové Zámky), Nová tabuľa 1, 25. 5. 2009, 4_09, 734 - 739, 46-33-01, jamy, chaty, nedatované.
224. Nána, (okr. Nové Zámky), Nová tabuľa 2, 25. 5. 2009, 4_09, 779, 780, 46-33-01, línia, jamy, nedatované.
225. Nána, (okr. Nové Zámky), Horné lúky, 25. 5. 2009, 4_09, 741 - 747, 46-33-01, jamy, chaty, nedatované.
226. Nána, (okr. Nové Zámky), Pri Hrone, 25. 5. 2009, 4_09, 748 - 751, 46-33-01, jamy, chaty, nedatované.
227. Nána, (okr. Nové Zámky), Pri obidskom chotári 1, 25. 5. 2009, 4_09, 752, 46-33-01, jamy, chaty, nedatované.
228. Nána, (okr. Nové Zámky), Pri obidskom chotári 2, 25. 5. 2009, 4_09, 753 - 759, 764 - 767, 46-33-01, jamy, chaty, nedatované.
229. Nána, (okr. Nové Zámky), Stredný hon, 25. 5. 2009, 4_09, 760 - 763, 46-31-21, jamy, chaty, nedatované.
230. Nána, (okr. Nové Zámky), Pri hradskej 1, 25. 5. 2009, 4_09, 768 - 770, 46-31-21, jamy, chaty, nedatované.
231. Nána, (okr. Nové Zámky), Pri hradskej 2, 25. 5. 2009, 4_09, 771 - 778, 46-31-21, jamy, chaty, nedatované.
232. Nesvady, (okr. Komárno), Pastva, 25. 5. 2009, 4_09, 1067 - 1070, 45-41-13, jamy, chaty, nedatované.
233. Nitra, (okr. Nitra), Zobor, 12. 2. 2009, 1_09, 9785 - 9792, 9807 - 9843, 35-43-22, dokumentovanie hradiska (obr. 52: 1), doba halštatská.
234. Nitra, (okr. Nitra), intravilán, 12. 2. 2009, 1_09, 9844 - 9850, 45-21-02, dokumentovanie hradu a mesta.
235. Nitra, (okr. Nitra), ŠM Jurský dvor, 21. 5. 2009, 3_09, 209, 210, 45-21-06, jamy, polkruhová línia a niekoľko priamych línií, nedatované.
236. Nitra, (okr. Nitra), 21. 5. 2009, 3_09, 211 - 220, 45-21-06, zoskupenie minimálne šiestich chát, nedatované.
237. Nitra, (okr. Nitra), 14. 11. 2009, 7_09, 2651, 2652, 45-21-06, 119:206, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237**).**
238. Nitra-Dolné Krškany, (okr. Nitra), Pri mlyne, 14. 11. 2009, 7_09, 2664 - 2668, 45-21-07, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
239. Nitra-Chrenová, (okr. Nitra), Selenec, 14. 11. 2009, 7_09, 2682 - 2698, 45-21-03, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
240. Nitra-Kynek, (okr. Nitra), 14. 11. 2009, 7_09, 2653, 45-21-01, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
241. Nitra-Mlynárce, (okr. Nitra), Horný bok, 14. 11. 2009, 7_09, 2654 - 2663, 45-21-01, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
242. Nitra-Veľké Janíkovce, (okr. Nitra), Od čechynského chotára, 21. 5. 2009, 3_09, 198 - 201, 45-21-13, jamy, chaty, línie, nedatované.

243. Nitra-Veľké Janíkovce, (okr. Nitra), Pri Čechynciach, 21. 5. 2009, 3_09, 202 - 208, 45-21-13, jamy, chaty, nedatované.
244. Nitra-Veľké Janíkovce, (okr. Nitra), Mikov dvor, 14. 11. 2009, 7_09, 2669 - 2672, 45-21-07, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
245. Nitra-Veľké Janíkovce, (okr. Nitra), 14. 11. 2009, 7_09, 2673 - 2681, 45-21-07, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
246. Nové Zámky, (okr. Nové Zámky), Tekvičné pole, 25. 5. 2009, 4_09, 1071 - 1073, 45-41-02, husté zoskupenia jám, chaty, línie, nedatované.
247. Nové Zámky, (okr. Nové Zámky), Letomostie, 3. 6. 2009, 5_09, 1222 - 1225, 45-23-23, jamy, chaty, nedatované.
248. Nové Zámky, (okr. Nové Zámky), Letomostie, 3. 6. 2009, 5_09, 1226, 1227, 45-23-23, jamy, chaty, nedatované.
249. Nové Zámky, (okr. Nové Zámky), Letomostie, 3. 6. 2009, 5_09, 1230, 1231, 45-23-23, jamy, chaty, nedatované.
250. Nové Zámky, (okr. Nové Zámky), Pri tehelni 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1228, 1229, 1232, 45-23-23, jamy, chaty, nedatované.
251. Nové Zámky, (okr. Nové Zámky), Pri tehelni 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1233 - 1238, 45-23-23, jamy, chaty, pôdorys?, kruh o priemere cca 6 m, nedatované.
252. Nové Zámky, (okr. Nové Zámky), Kostelecký majer, 3. 6. 2009, 5_09, 1240, 1241, 45-41-04, 369:199, jamy, nedatované.
253. Nové Zámky, (okr. Nové Zámky), Ragonské lúky, 3. 6. 2009, 5_09, 1253 - 1257, 45-41-09, jamy, chaty, žľaby, nedatované.
254. Nové Zámky, (okr. Nové Zámky), Pri Somorovej ceste, 3. 6. 2009, 5_09, 1258 - 1264, 45-41-03, jamy, nedatované.
255. Nové Zámky, (okr. Nové Zámky), Veľké hruškové polia 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1265 - 1267, 45-41-08, jamy, lomená línia, kruh na okraji svetlejšej farby, pravdepodobne po bombe, nedatované.
256. Nové Zámky, (okr. Nové Zámky), Veľké hruškové polia 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1268 - 1273, 45-41-08, jamy, chaty, hroby?, nedatované.
257. Nové Zámky, (okr. Nové Zámky), Janov majer, 3. 6. 2009, 5_09, 1274 - 1280, 45-41-08, jamy, štvorcový pôdorys o rozmeroch cca 25 x 25 m, nedatované.
258. Obid, (okr. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 848 - 860, 869, 870, 46-33-06, jamy, pohrebisko, priekopa.
259. Obid, (okr. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 861 - 864, 45-44-10, jamy, chaty, nedatované.
260. Obid, (okr. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 865 - 868, 45-44-10, jamy, chaty, nedatované.
261. Okoč, (okr. Dunajská Streda), Pasienky, 3. 6. 2009, 5_09, 1386 - 1395, 45-32-13, oválny priekopový útvar o priemere cca 30 x 40 m (obr. 52: 2), nedatované.
262. Okoličná na Ostrove, (okr. Komárno), Dobytčie pasienky 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1367 - 1369, 45-34-05, kruhová priekopa o priemere cca 25 m, nedatované.
263. Okoličná na Ostrove, (okr. Komárno), Dobytčie pasienky 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1371 - 1385, 45-34-04, pôdorys s oválnymi nárožiami pozostávajúci zo štyroch priekop, rozmery cca 60 x 90 m (obr. 53: 1), nedatované.
264. Ostrov, (okr. Piešťany), intravilán, 12. 2. 2009, 1_09, 9634 - 9637, 35-32-07, dokumentovanie urbanistickej podoby obce – oválna centrálna časť a radiálne usporiadané domové parcely, novovek.
265. Pata, (okr. Galanta), 12. 2. 2009, 1_09, 9782 - 9784, 45-12-08, oblasť pri Pate, dokumentovanie línie rozhrania zóny snehu medzi podhorím a nížinou.
266. Pata, (okr. Galanta), Borody, 9. 6. 2009, 6_09, 1567 - 1571, 45-12-08, jamy, chaty, nedatované.
267. Patince, (okr. Komárno), Čierny hon, 25. 5. 2009, 4_09, 977, 978, 45-43-15, jamy, nedatované.
268. Patince, (okr. Komárno), Suché, 25. 5. 2009, 4_09, 979 - 982, 45-43-15, jamy dvojitá priama línia, nedatované.
269. Podhorany, (okr. Nitra), Žibrica, 12. 2. 2009, 1_09, 9796 - 9806, 35-43-23, dokumentovanie stavu hradiska, doba halštatská.
270. Podhradie, (okr. Topoľčany), Topoľčiansky hrad, 12. 2. 2009, 1_09, 9551 - 9563, 35-41-01, dokumentovanie súčasného stavu Topoľčianskeho hradu.
271. Podhradie, (okr. Topoľčany), Holé brehy, 12. 2. 2009, 1_09, 9564 - 9565, 35-41-06, hradisko?, nedatované.
272. Podhradie, (okr. Topoľčany), Úhrad, 12. 2. 2009, 1_09, 9566 - 9573, 35-41-01, dokumentovanie hradiska.

273. Pohranice, (okr. Nitra), Lefantovské úhory, 14. 11. 2009, 7_09, 2705 - 2719, 45-21-03, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237). Výskum kruhového priekopového útvaru (obr. 53: 2).
274. Povoda, (okr. Dunajská Streda), 25. 4. 2009, 2_09, 86 - 91, 45-31-10, pôdorys s dvoma zaoblenými nárožiami, rozmery cca 70 x 100 m, nedatované.
275. Povoda, (okr. Dunajská Streda), Spoločný pasienok 1, 25. 4. 2009, 2_09, 94 - 100, 103, 45-31-05, paralelná línia jám, nedatované.
276. Povoda, (okr. Dunajská Streda), Spoločný pasienok 2, 25. 4. 2009, 2_09, 101–102; 21. 5. 2009, 3_09, 376 - 383, 45-31-05, lomená línia - opevnenie?, nedatované.
277. Povoda, (okr. Dunajská Streda), Spoločný pasienok 3, 21. 5. 2009, 3_09, 384 - 388, 391, 45-31-10, línia jám 1, nedatované.
278. Povoda, (okr. Dunajská Streda), Koniec, 21. 5. 2009, 3_09, 389, 390, 45-31-10, línia jám 2, nedatované.
279. Prašník, (okr. Piešťany), Malá pec, 12. 2. 2009, 1_09, 9638 - 9640, 35-32-06, dokumentovanie hradiska?, nedatované.
280. Prašník, (okr. Piešťany), kameňolom, 12. 2. 2009, 1_09, 9641 - 9653, 35-31-10, dokumentovanie hradiska, doba bronzová.
281. Pribeta, (okr. Komárno), Za cestou, 3. 6. 2009, 5_09, 1281 - 1285, 45-41-15, jamy, línie, nedatované.
282. Pribeta, (okr. Komárno), Pri cintoríne 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1286 - 1288, 1291, 1292, 1295 - 1298, 45-41-15, jamy, línie, nedatované.
283. Pribeta, (okr. Komárno), Pri cintoríne 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1289, 1290, 45-41-15, jamy, chaty, nedatované.
284. Pribeta, (okr. Komárno), 3. 6. 2009, 5_09, 1293, 1294, 45-41-15, jamy, chaty, nedatované.
285. Pribeta, (okr. Komárno), Pri rúbanskej ceste, 3. 6. 2009, 5_09, 1299, 1300, 45-41-15, jamy, nedatované.
286. Pribeta, (okr. Komárno), Kukuričné, 3. 6. 2009, 5_09, 1301, 45-41-15, jamy, nedatované.
287. Pribeta, (okr. Komárno), Horné diely, 3. 6. 2009, 5_09, 1302 - 1305, 45-41-20, jamy, nedatované.
288. Pribeta, (okr. Komárno), Vinohrady, 3. 6. 2009, 5_09, 1306 - 1308, 45-41-20, jamy, nedatované.
289. Pribeta, (okr. Komárno), Želiarske hony, 3. 6. 2009, 5_09, 1309, 45-41-20, jamy, línie, nedatované.
290. Pusté Úľany, (okr. Galanta), Rákoš, 9. 6. 2009, 6_09, 1608 - 1619, 45-11-19, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, neolit?
291. Pusté Úľany, (okr. Galanta), Ostalské cesty, 9. 6. 2009, 6_09, 1620 - 1632, 45-11-19, výrazný, mierne trapezoidný pôdorys s prerušením na JV strane, rozmery 160 x 137 m (obr. 54: 1). Zistený bol na GE (obr. 54: 2), na mapách vojenských mapovaní sa nenachádza, nedatované.
292. Radvaň nad Dunajom, (okr. Komárno), 25. 5. 2009, 4_09, 967 - 969, 45-44-11, JV a JZ front tábora 3, doba rímska.
293. Radvaň nad Dunajom, (okr. Komárno), 25. 5. 2009, 4_09, 970, 45-44-11, priama línia, nedatované.
294. Radvaň nad Dunajom, (okr. Komárno), Červený piesok, 25. 5. 2009, 4_09, 974, 45-44-11, SV nárožie tábora 1 doba rímska.
295. Radvaň nad Dunajom, (okr. Komárno), Červený piesok, 25. 5. 2009, 4_09, 975, 976, 45-44-11, priebeh časti SZ frontu tábora 2, doba rímska.
296. Rybník, (okr. Levice), Hlina nad Hronom, 25. 5. 2009, 4_09, 488 - 493, 501–503, 45-22-09, jamy, chaty, rôzne línie, nedatované.
297. Rybník, (okr. Levice), o, 25. 5. 2009, 4_09, 494 - 500, 45-22-09, jamy, chaty, rôzne línie, nedatované.
298. Smolenice, (okr. Trnava), zámok, 12. 2. 2009, 1_09, 9687 - 9693, 9701 - 9702, 35-31-22, dokumentovanie súčasného stavu zámku.
299. Smolenice, (okr. Trnava), Molpír, 12. 2. 2009, 1_09, 9694–9697, 9703 - 9707, 9710 - 9712, 35-31-22, dokumentovanie súčasného stavu hradiska (obr. 55: 1), doba halštatská.
300. Smolenice, (okr. Trnava), Kalvária, 12. 2. 2009, 1_09, 9698–9700, 9708, 9709, 9713 - 9715, 35-31-22, dokumentovanie stredovekého hrádku (obr. 55: 2), stredovek.
301. Suchá nad Parnou, (okr. Trnava), Diely, 21. 5. 2009, 3_09, 238 - 247, 9. 6. 2009, 6_09, 1600 - 1604, 35-33-18, overenie na GE zisteného rondelu (obr. 56: 1) s dvojitou priekopou o priemere cca 140 m (obr. 56: 2), neolit.
302. Suchohrad, (okr. Malacky), Karolov majer, 21. 5. 2009, 3_09, 262 - 277, 34-43-14, nárožie dočasného tábora z doby rímskej, jamy, nedatované.
303. Svätý Jur, (okr. Pezinok), intravilán, 12. 2. 2009, 1_09, 9744 - 5, 9752, 9775–6, 44-22-14, dokumentovanie kostola, novovek.

304. Svätý Jur, (okr. Pezinok), Biely kameň, 12. 2. 2009, 1_09, 9746 - 7, 44-22-13, dokumentovanie stavu hradu (obr. 57: 1), stredovek.
305. Svätý Jur, (okr. Pezinok), Neštich, 12. 2. 2009, 1_09, 9748 - 9751, 9753 - 9774, 44-22:82, hradisko (obr. 57: 2).
306. Svätý Peter, (okr. Komárno), Pasienok 5, 25. 5. 2009, 4_09, 1022, 1023, 1031–1033, 45-43-04, jamy, chaty nedatované.
307. Svätý Peter, (okr. Komárno), Pasienok 6, 25. 5. 2009, 4_09, 1024 - 1028, 45-43-04, jamy, chaty nedatované.
308. Svätý Peter, (okr. Komárno), Pasienok 7, 25. 5. 2009, 4_09, 1029 - 1030, 45-43-04, jamy, chaty nedatované.
309. Šarovce, (okr. Levice), 25. 5. 2009, 4_09, 519 - 526, 45-24-15, jamy, chaty, dva pôdorysy o rozmeroch cca 5x6 m, jeden ako pozitívny, druhý ako negatívny porastový príznak, nedatované.
310. Šoporňa, (okr. Šaľa), Vrbiny 1, 25. 4. 2009, 2_09, 141 - 144, 146, 148–153, 45-12-18, kruh, jamy, línie, nedatované.
311. Šoporňa, (okr. Šaľa), Vrbiny 2, 25. 4. 2009, 2_09, 145, 45-12-18, jamy, línie, nedatované.
312. Šoporňa, (okr. Šaľa), Vrbiny 3, 25. 4. 2009, 2_09, 147, 45-12-18, jamy, línie, nedatované.
313. Šoporňa, (okr. Šaľa), Široká lúka, 25. 4. 2009, 2_09, 154 - 166, 45-12-18, pôdorysy viacerých dlhých domov so zaoblenými rohmi, neolit?, obdĺžnikový pôdorys so zaoblenými rohmi o rozmeroch cca 15 x 30 m, so vstupmi na kratších stranách, nedatované.
314. Šoporňa, (okr. Šaľa), Želiarske, 25. 4. 2009, 2_09, 167 - 175, 45-12-13, jamy, chaty, nedatované.
315. Šoporňa, (okr. Šaľa), 21. 5. 2009, 3_09, 421 - 422, 45-12-24, dlhý dom, neolit?
316. Šoporňa, (okr. Šaľa), Druhý hon, 3. 6. 2009, 5_09, 1543 - 1546, 45-12-23, jamy, chaty, línia, nedatované.
317. Šoporňa, (okr. Galanta), Majstrové 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1552, 45-12-24, jamy, chaty, nedatované.
318. Šoporňa, (okr. Galanta), Majstrové 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1553, 1554, 45-12-19, husté zoskupenie jám a chát, nedatované.
319. Šoporňa, (okr. Galanta), Majstrové 3, 3. 6. 2009, 5_09, 1555, 1556, 1558, 1559, 45-12-19, jamy, chaty, nedatované.
320. Šoporňa, (okr. Galanta), Majstrové 4, 21. 5. 2009, 3_09, 407 - 409, 419, 45-12-24, chaty, jamy, nedatované.
321. Šoporňa, (okr. Galanta), Majstrové 5, 21. 5. 2009, 3_09, 410, 45-12-24, kruh?, nedatované.
322. Šoporňa, (okr. Šaľa), Majstrové 6, 21. 5. 2009, 3_09, 417, 418, 423–424, 45-12-24, jamy, chaty, nedatované.
323. Šoporňa, (okr. Šaľa), Majstrové 7, 25. 4. 2009, 2_09, 134–140; 21. 5. 2009, 3_09, 437 - 439, 45-12-19, jamy, chaty, priama línia, nedatované.
324. Štitáre, (okr. Nitra), Brezina, 12. 2. 2009, 1_09, 9793 - 9795, 35-43-23, stredoveký hrádok?, nedatované.
325. Štúrovo, (okr. Nové Zámky), Kamenické, 25. 5. 2009, 4_09, 685, 686, 699, 700, 46-33-01, jamy, línie, ťažba štrku, nedatované.
326. Štúrovo, (okr. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 701 - 706, 46-33-01, zaoblené nárožie, nedatované.
327. Štúrovo, (okr. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 707, 708, 46-33-01, jamy, chaty, nedatované.
328. Štúrovo, (okr. Nové Zámky), Sobieskeho ul., 25. 5. 2009, 4_09, 781 - 789, 46-33-01, dokumentovanie výskumu na stavbe obytného komplexu Rezidencia Sobieski.
329. Štúrovo, (okr. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 790, 46-33-01, pohľad na námestie.
330. Štúrovo, (okr. Nové Zámky), Valy pod vŕškom, 25. 5. 2009, 4_09, 791 - 832, 834 - 847, 46-33-06, zemné opevnenie, predsunutá obrana Ostrihomu, po prvýkrát viditeľné v celom svojom priebehu, novovek.
331. Šurany, (okr. Nové Zámky), Annin majer 1, 25. 5. 2009, 4_09, 1074 - 1076, 45-23-17, jamy, chaty, nedatované.
332. Šurany, (okr. Nové Zámky), Annin majer 2, 25. 5. 2009, 4_09, 1077, 45-23-12, jamy, nedatované.
333. Šurany, (okr. Nové Zámky), Stredný hon, 25. 5. 2009, 4_09, 1078 - 1083, 45-23-12, jamy, chaty, pravouhlé nárožie o dĺžke strán cca 30 x 30 m, ďalší pôdorys o rozmeroch cca 6 x 12 m, v jeho blízkosti kruh o priemere cca 20 m, nedatované.
334. Tesárske Mlyňany, (okr. Zlaté Moravce), Gočol, 14. 11. 2009, 7_09, 2745 - 2747, 2752–2754, 2763–2765, 35-44-21, dokumentovanie výskumu pohrebiska (obr. 58: 1) na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
335. Tesárske Mlyňany, (okr. Zlaté Moravce), 14. 11. 2009, 7_09, 2748 - 2751, 2755 - 2762, 35-44-21, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).

336. Tomášikovo, (okr. Dunajská Streda), Slovenské pole, 3. 6. 2009, 5_09, 1435, 1436, 45-14-17, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, neolit?
337. Tomášikovo, (okr. Dunajská Streda), Zlúčený hon 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1451 - 1454, 45-14-17, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, neolit?
338. Tomášikovo, (okr. Dunajská Streda), Zlúčený hon 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1455, 1456, 45-14-17, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, neolit?
339. Tomášikovo, (okr. Dunajská Streda), Bikša, 3. 6. 2009, 5_09, 1457 - 1463, 45-14-17, pôdorysy piatich dlhých domov so zaoblenými rohmi (obr. 58: 2), neolit?
340. Tomášikovo, (okr. Dunajská Streda), Pukliny 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1475, 1505 - 1511, 45-14-17, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, kruhy, jamy, neolit?
341. Tomášikovo, (okr. Dunajská Streda), Pukliny 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1503, 1504, 1512 - 1516, 45-14-17, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, neolit?
342. Tomášikovo, (okr. Dunajská Streda), Zlúčený hon 3, 3. 6. 2009, 5_09, 1520, 1521, 45-14-17, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, neolit?
343. Tomášov, (okr. Senec), Konopné, 9. 6. 2009, 6_09, 1659 - 1661, 44-24-05, jamy, časť pôdorysu?, nedatované.
344. Trnava, (okr. Trnava), intravilán, 9. 6. 2009, 6_09, 1572 - 1578, 35-33-19, dokumentovanie súčasného vzhľadu mestského jadra.
345. Trnava, (okr. Trnava), Sv. Mikuláš, 9. 6. 2009, 6_09, 1579 - 1599, 35-33-19, dokumentovanie výskumu karnera, stredovek.
346. Tureň, (okr. Senec), Stredné siatie, 9. 6. 2009, 6_09, 1650 - 1655, 45-11-22, dva pôdorysy, jeden o rozmeroch cca 12 x 20 m, druhý cca 40 x 60 m, nedatované.
347. Veľká Paka-Čukárska Paka, (okr. Dunajská Streda), Pod záhradami, 21. 5. 2009, 3_09, 328 - 339, 342, 343, 344–349, 45-13-16, dve mohyly, jamy, doba halštatská, nedatované.
348. Veľká Paka-Čukárska Paka, (okr. Dunajská Streda), Pod záhradami, 21. 5. 2009, 3_09, 340, 341, 45-13-16, jamy, nedatované.
349. Veľké Vozokany, (okr. Zlaté Moravce), Močiar nad dedinou, 14. 11. 2009, 7_09, 2768 - 2770, 35-44-22, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
350. Veľké Vozokany, (okr. Zlaté Moravce), Močiar nad dedinou, 14. 11. 2009, 7_09, 2799, 35-44-22, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
351. Veľké Zálužie, (okr. Nitra), Čerešniská, 21. 5. 2009, 3_09, 221 - 227, 45-12-10, jamy, chaty, nedatované.
352. Veľký Cetín, (okr. Nitra), Pilišské, 21. 5. 2009, 3_09, 440 - 448, 20.11.2009, 8_09, 2818 - 2820, 45-21-14, opätovné dokumentovanie rondeloidu, doba bronzová?
353. Veľký Lapáš, (okr. Nitra), Dlhé zeme, 21. 5. 2009, 3_09, 459 - 461, 45-21-08, opätovné dokumentovanie rondeloidu, doba bronzová?
354. Virt, (okr. Komárno), 25. 5. 2009, 4_09, 971 - 973, 45-43-15, priebeh časti V frontu tábora 1, doba rímska.
355. Volkovce, (okr. Zlaté Moravce), 14. 11. 2009, 7_09, 2787 - 2798, 35-44-23, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
356. Vozokany, (okr. Topoľčany), Kukučí vrch, 12. 2. 2009, 1_09, 9622 - 9625, 35-32-15, možné hradisko?, nedatované.
357. Vrakúň, časť Nekyje na Ostrove, (okr. Dunajská Streda), 25. 4. 2009, 2_09, 73 - 78, 83 - 85, 45-31-10, jamy, línia pripájajúca sa v pravom uhle na dvojitú líniu, nedatované.
358. Vrakúň, časť Nekyje na Ostrove, (okr. Dunajská Streda), Petrovské, 25. 4. 2009, 2_09, 79 - 82, 45-31-10, hroby s kruhovými žľabmi?, nedatované.
359. Vrakúň, časť Nekyje na Ostrove, (okr. Dunajská Streda), 25. 4. 2009, 2_09, 92, 93, 45-31-10, línia chaty?, nedatované.
360. Vrakúň, časť Nekyje na Ostrove, (okr. Dunajská Streda), 21. 5. 2009, 3_09, 357, 365 - 367, 370, 45-31-10, dvojitá a na ňu sa pripájajúca jednoduchá línia, nedatované.
361. Vrakúň, časť Nekyje na Ostrove, (okr. Dunajská Streda), Petrovské 1, 21. 5. 2009, 3_09, 358 - 362, 368, 45-31-10, jamy, línie, nedatované.
362. Vrakúň, časť Nekyje na Ostrove, (okr. Dunajská Streda), Petrovské 2, 21. 5. 2009, 3_09, 369, 45-31-10, pôdorys?, nedatované.

363. Vrakúň, časť Nekyje na Ostrove, (okr. Dunajská Streda), Hrušovské 1, 21. 5. 2009, 3_09, 363, 364, 371, 45-31-10, pôdorys?, nedatované.
364. Vrakúň, časť Nekyje na Ostrove, (okr. Dunajská Streda), Hrušovské, 21, 21. 5. 2009, 3_09, 372 - 375, 45-31-10, dvojitá línia, pôdorysy?, nedatované.
365. Vydrany, (okr. Dunajská Streda), Dolné Sihote 1, 9. 6. 2009, 6_09, 1675 - 1677, 45-13-15, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, kruhy o priemere cca 6 m, neolit?
366. Vydrany, (okr. Dunajská Streda), Dolné Sihote 2, 9. 6. 2009, 6_09, 1678 - 1681, 1687 - 1690, 45-13-15, pôdorysy dlhých domov so zaoblenými rohmi, neolit?
367. Zlatná na Ostrove, (okr. Komárno), Pažitné, 3. 6. 2009, 5_09, 1345 - 1357, 45-34-10, jamy, chaty, pôdorys 1, štvorcového tvaru o rozmeroch cca 40 x 40 m (obr. 59: 1). Možno ho identifikovať na mape 2. vojenského mapovania (obr. 60: 1). V jeho strede kruh o priemere cca 20 m, ďalší kruh, azda dvojitý, o priemere cca 8 m sa nachádza tesne vedľa štvorca, nedatované.
368. Zlatná na Ostrove, (okr. Komárno), Pred dropím kanálom, 3. 6. 2009, 5_09, 1358 - 1366, 45-34-10, pôdorys 2, štvorcového tvaru o rozmeroch cca 70 x 70 m (obr. 59: 2). Možno ho rovnako ako predchádzajúci, identifikovať na mape 2. vojenského mapovania (obr. 60: 1). Línia jám, ďalšia oblúkovitá línia jám, štvorcový pôdorys, ďalšie bližšie neidentifikovateľné línie, nedatované.
369. Zlatníky, (okr. Bánovce nad Bebravou), 12. 2. 2009, 1_09, 9539 - 9550, 35-23-17, dokumentovanie pozostatkov ryžovania zlata (obr. 60: 2), stredovek, novovek.
370. Zohor, (okr. Malacky), 21. 5. 2009, 3_09, 278, 279, 44-21-10, chaty, jamy, nedatované.

L i t e r a t ú r a :

Ruttkay a kol. 2013 – M. Ruttkay/M. Bielich/B. Milová/R. Malček/A. Nemergut/J. Ruttkayová/B. Zajacová: Záchranné archeologické výskumy na trase výstavby Rýchlostnej cesty R1 v úseku Nitra-Západ - Selenec. AVANS 2009, 2013, 200–209.

Ruttkay a kol. 2013 – M. Ruttkay/H. Baliová/P. Bednár/M. Bielich/A. Bistáková/J. Ďuriš/M. Gabulová/J. Haruštiak/M. Jakubčinová/R. Malček/V. Mitáš/M. Vojteček: Záchranné archeologické výskumy na trase výstavby Rýchlostnej cesty R1 v úseku Nitra - Selenec - Beladice. AVANS 2009, 2013, 209–229.

Ruttkay a kol. 2013 – M. Ruttkay/K. Daňová/M. Cheben/Z. Poláková/B. Zajacová: Záchranné archeologické výskumy na trase výstavby Rýchlostnej cesty R1 v úseku Beladice - Tekovské Nemce. AVANS 2009, 2013, 229–237.

LUFTBILDPROSPEKTION IN DER SLOWAKEI IM JAHR 2009. Im Jahr 2009 wurde im Rahmen der Luftbildprospektion die systematische Suche und Dokumentation der archäologischen Fundstellen in der Slowakei fortgesetzt. Es wurden insgesamt acht Erkundungsflüge mit der Gesamtdauer von 17 Flugstunden mit dem Flugzeug Cessna 172 der Firma Aero Slovakia durchgeführt. Die Prospektion konzentrierte sich, ähnlich wie in den letzten Jahren, auf das Gebiet der Südwestslowakei, besonders auf die Gebiet der Schüttinsel, des unteren Nitra-, Žitava- und Hron-Flusssammelgebiets wie auch längs des linken Ufers der Donau. Die Untersuchung in diesen Regionen war wegen des trockenen Jahres sehr effektiv (das letzte trockene Jahr war im Jahr 2000), da es sich um leichte Sanderden und Lösssanduntergrund handelt. Nach einer längeren Zeit gelang es uns, auch für das Dokumentieren von Burgwällen und Befestigungen in den bewaldeten Gebieten, die im Winter ohne Laub dokumentiert werden müssen, günstige Bedingungen vorzufinden.
Insgesamt wurden bei der Luftbildprospektion 370 Fundstellen und Lagen bzw. Objekte dokumentiert und gleichzeitig wurden auch verlaufende archäologische Grabungen auf mehreren Fundstellen dokumentiert. Es wurden Rettungsgrabungen auf der Schnellstraße R1 Nitra - Tekovské Nemce komplett dokumentiert. Die Fundstellen wurden jedoch nicht durch Begehungen oder sonstige Methoden beglaubigt, so dass ihre Datierung meistens unbekannt ist.
Die Angaben über die festgestellten Fundstellen werden in der folgenden Reihenfolge angeführt: Name der Gemeinde, Bezirk, Lage, Flugdatum, Flugnummer, Aufnahme-Nr., Nummer der Karte ZM 1: 10000.

1. Báb, (Bez. Nitra), Lage Panská tabla, 9. 6. 2009, 6_09, 1564 - 1566, 45-12-09, Grundriss mit der Unterbrechung, Ausmaße ca. 45 x 80 m, undatiert.
2. Beladice, (Bez. Zlaté Moravce), Gačov, 14. 11. 2009, 7_09, 2722 - 2736, 45-21-05, Dokumentieren der Grabung der Schnellstraße R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).

3. Beladice, (Bez. Zlaté Moravce), Pri kríži, 14. 11. 2009, 7_09, 2737 - 2740, 45-21-05, Dokumentieren der Grabung der Schnellstraße R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
4. Beladice, (Bez. Zlaté Moravce), Pri cintoríne, 14. 11. 2009, 7_09, 2741 - 2744, 45-21-05, Dokumentieren der Grabung der Schnellstraße R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
5. Beladice, (Bez. Zlaté Moravce), 14. 11. 2009, 7_09, 2800 - 2806, 45-21-05, Dokumentieren der Schnellstraße R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
6. Bíňa, (Bez. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 559 - 563, 45-42-10, Gruben, undatiert.
7. Bíňa, (Bez. Nové Zámky), Opátske, 25. 5. 2009, 4_09, 564 - 567, 45-42-10, Gruben, Hütten?, direkte Linie, undatiert.
8. Bíňa, (Bez. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 568, 45-42-15, Dokumentieren der Grabung.
9. Bíňa, (Bez. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 569 - 572, 579 - 583, 45-42-15, Dokumentieren der Grabung.
10. Bíňa, (Bez. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 573, 591 - 598, 45-42-15, Dokumentieren der Kirche.
11. Bíňa, (Bez. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 574 - 578, 45-42-10, Gruben, Hütten, Gräber?, undatiert.
12. Bíňa, (Bez. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 584 - 590, 45-42-15, Gruben, Hütten, Kreis mit einem Durchmesser von ca. 3 m, undatiert.
13. Bojná, (Bez. Topoľčany), Žihlavník, 12. 2. 2009, 1_09, 9574 - 9577, 35-41-06, mögliche Befestigung?, undatiert.
14. Bojná, (Bez. Topoľčany), 12. 2. 2009, 1_09, 9578 - 9580, 35-41-11, 191:90, mögliche Befestigung?, undatiert.
15. Bojná, (Bez. Topoľčany), Močideľník, 12. 2. 2009, 1_09, 9581 - 9582, 35-41-06, mögliche Befestigung?, undatiert.
16. Bojná, (Bez. Topoľčany), 12. 2. 2009, 1_09, 9583 - 9591, 35-41-06, Dokumentieren des Burgwalls 2.
17. Bojná, (Bez. Topoľčany), Bojná I - Valy, 12. 2. 2009, 1_09, 9592 - 9621, 35-32-15, 19:43, Dokumentieren des großmährischen Burgwalls (Abb. 46: 1).
18. Bratislava, Teil Devín, (Bez. Bratislava), 21. 5. 2009, 3_09, 283 - 288, 44-21-25, Dokumentieren des gegenwärtigen Zustands der Burg.
19. Bratislava, Teil Podunajské Biskupice, (Bez. Bratislava), Tretí diel, 25. 4. 2009, 2_09, 54 - 57, 44-24-09, Lage mit untergegangenem Dorf bzw. Lager aus der Römerzeit?, negative Feststellung.
20. Bratislava, Teil Podunajské Biskupice, (Bez. Bratislava), Tretí diel, 21. 5. 2009, 3_09, 301 - 307, 44-24-10, Kreis mit einem Durchmesser von ca. 20m mit unregelmäßiger Struktur (Gruppierung von Gruben?) im Inneren, undatiert.
21. Bratislava, Teil Podunajské Biskupice, (Bez. Bratislava), Tretí diel, 21. 5. 2009, 3_09, 308 - 314, 44-24-10, Gruben, Hütten, undatiert.
22. Bratislava, Teil Rusovce, (Bez. Bratislava), 21. 5. 2009, 3_09, 289 - 295, 44-24-18, Hütten, Gruben, undatiert.
23. Bratislava, Teil Rusovce, (Bez. Bratislava), 21. 5. 2009, 3_09, 296 - 297, 44-24-18, Hütten, Gruben, Grundriss?, undatiert.
24. Bratislava, Teil Rusovce, (Bez. Bratislava), 21. 5. 2009, 3_09, 298 - 300, 44-24-18, Grundriss ca 8x15 m, undatiert.
25. Búč, (Bez. Komárno), 25. 5. 2009, 4_09, 945, 946, 956 - 961, 45-44-03, neu festgestelltes Gräberfeld auf der Terrasse (Nr. 7), Orientierung der Gräber O-W (Abb. 46: 2), undatiert.
26. Búč, (Bez. Komárno), 25. 5. 2009, 4_09, 947 - 955, 962, 45-44-03, große Gruppierung von Gruben, Hütten, direkte und Bruchlinien, doppelte Linie der Gruben (pit alingment), undatiert.
27. Búč, (Bez. Komárno), Pereš 1, 25. 5. 2009, 4_09, 963 - 965, 45-44-03, abgerundete Ecke am Rand der Terrasse, mögliches Marschlager?, undatiert.
28. Búč, (Bez. Komárno), Pereš 2, 25. 5. 2009, 4_09, 966, 45-44-03, Gruben, undatiert.
29. Budmerice, (Bez. Pezinok), 25. 4. 2009, 2_09, 13 - 15, 35-33-17, kreisförmiges Gebilde, Kreisgrabenanlage?, Linien, Gruben, undatiert.
30. Budmerice, (Bez. Pezinok), Gemeindegebiet, 25. 4. 2009, 2_09, 16 - 19, 35-33-21, Dokumentieren des Schlosses, Neuzeit.
31. Budmerice, (Bez. Pezinok), 25. 4. 2009, 2_09, 20 - 25, 35-33-22, befestigte Siedlung der Maďarovce-Kultur, Bronzezeit.
32. Cífer, (Bez. Trnava), Za Boleházom, 21. 5. 2009, 3_09, 228 - 237, 9. 6. 2009, 6_09, 1605 - 1607, 45-11-08, Dokumentieren der Kreisgrabenanlage der Lengyel-Kultur, Neolithikum.

33. Cífer-Pác, (Bez. Trnava), Nad mlynom, 25. 4. 2009, 2_09, 26 - 29, 45-44-08, zwei Direktlinien, alte Straße?, undatiert.
34. Cífer-Pác, (Bez. Trnava), Záhumenice, 25. 4. 2009, 2_09, 30 - 42, 45-11-03, mehrere Direktlinien, undatiert.
35. Častá, (Bez. Pezinok), Červený kameň, 12. 2. 2009, 1_09, 9727 - 9743, 35-33-16, Dokumentieren des Zustands der Burg, Mittelalter.
36. Čata, (Bez. Levice), Porondy, 25. 5. 2009, 4_09, 542 - 549, 551, 553, 45-42-10, rechtwinkeliger Grundriss mit den Ausmaßen von ca. 20 x 30 m und ein weiterer Grundriss mit den Ausmaßen von ca. 10 x 20 m, Gruben, Hütten, Gräben, undatiert.
37. Čata, (Bez. Levice), Porondy, 25. 5. 2009, 4_09, 550, 552, 46-31-06, Gruben, Hütten, Spuren nach der Kiesförderung, undatiert.
38. Čata, (Bez. Levice), o, 25. 5. 2009, 4_09, 554 - 558, 45-42-10, Gruben, Hütten, undatiert.
39. Čeľadice, (Bez. Nitra), Krížnica, 14. 11. 2009, 7_09, 2720, 2721, 45-21-04, Dokumentieren der Grabung auf der Schnellstraße R1 Nitra- Tekovské Nemce.
40. Čierne Kľačany, (Bez. Zlaté Moravce), Pri mlyne, 25. 5. 2009, 4_09, 462 - 469, 474 - 476, 487, 35-44-22, Dokumentieren der Grabung der Schnellstraße R1 Nitra – Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
41. Čierne Kľačany, (Bez. Zlaté Moravce), Tankstelle, 25. 5. 2009, 4_09, 470 - 473, 35-44-22, Dokumentieren der Grabung auf der Schnellstraße R1 Nitra- Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
42. Čierne Kľačany, (Bez. Zlaté Moravce), Tankstelle, 25. 5. 2009, 4_09, 477 - 486, 35-44-22, Dokumentieren der Grabung auf der Schnellstraße R1 Nitra- Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
43. Čierne Kľačany, (Bez. Zlaté Moravce), Tankstelle, 14. 11. 2009, 7_09, 2766, 2767, 35-44-22, Dokumentieren der Grabung auf der Schnellstraße R1 Nitra- Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
44. Čierne Kľačany, (Bez. Zlaté Moravce), Pri mlyne, 14. 11. 2009, 7_09, 2771 - 2776, 2779 - 2786, 35-44-22, Dokumentieren der Grabung auf der Schnellstraße R1 Nitra- Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
45. Čierne Kľačany, (Bez. Zlaté Moravce), Pri mlyne, 14. 11. 2009, 7_09, 2777, 35-44-22, Dokumentieren der Grabung auf der Schnellstraße R1 Nitra- Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
46. Čierne Kľačany, (Bez. Zlaté Moravce), Pri mlyne, 14. 11. 2009, 7_09, 2778, 35-44-22, Dokumentieren der Grabung auf der Schnellstraße R1 Nitra- Tekovské Nemce (siehe den Beitrag auf Seite . dieses Jahrbuches).
47. Čierny Brod, (Bez. Galanta), Sihoť, 9. 6. 2009, 6_09, 1664 - 1666, 1669, 1672 - 1674, 45-13-10, Grundrisse der Langhäuser mit abgerundeten Ecken, Kreise, Neolithikum?
48. Dechtice, (Bez. Trnava), Kátlovské hora, 12. 2. 2009, 1_09, 9680 - 9686, 35-31-19, Dokumentieren des Zustands des Klosters der hl. Katharina.
49. Demandice, (Bez. Levice), Gemeindegebiet, 25. 5. 2009, 4_09, 527 - 537, 46-13-07, Dokumentieren einer ausgeprägten Lage, mögliche befestigte Siedlung?, undatiert.
50. Diakovce, (Bez. Galanta), Malé obecné lúky, 3. 6. 2009, 5_09, 1531 - 1536, 45-14-07, Gruben, Hütten, undatiert.
51. Diakovce, (Bez. Šaľa), Babské, 3. 6. 2009, 5_09, 1537, 1538, 45-14-02, Gruben, Hütten, undatiert.
52. Dlhá nad Váhom, (Bez. Šaľa), Prvý hon, 21. 5. 2009, 3_09, 394 - 400, 45-12-23, Gruben, dichte Gruppierung von Hütten, doppelte Direktlinie, undatiert.
53. Dlhá nad Váhom, (Bez. Šaľa), 21. 5. 2009, 3_09, 401 - 406, 45-12-23, Linie mit abgerundeter Ecke mit einer Länge von ca. 200 m, Gruben, undatiert.
54. Dolné Orešany, (Bez. Trnava), Slepý vrch, 12. 2. 2009, 1_09, 9721 - 9726, 35-33-07, Dokumentieren des Verlaufs der Wälle des Burgwalls, Latènezeit.
55. Dolné Saliby, (Bez. Galanta), Telek, 3. 6. 2009, 5_09, 1522 - 1530, 45-14-07, Gruben, undatiert.
56. Dolný Lopašov, (Bez. Piešťany), Cerník, 12. 2. 2009, 1_09, 9657 - 9679, 33-31-15, Dokumentieren des Wallverlaufs, undatiert.
57. Dunajská Lužná, Teil Nová Lipnica, (Bez. Senec), Pri studni, 21. 5. 2009, 3_09, 315 - 324, 44-24-15, mindestens sechs Hügelgräber, zwei von den Hügelgräbern auch mit kreisförmigen Rillen, in den restlichen Fällen nur selbständige Gräber (Abb. 47: 1), Gruben, Hallstattzeit, undatiert.
58. Dunajská Streda, (Bez. Dunajská Streda), Čótfa 1, 9. 6. 2009, 6_09, 1682 - 1684, 1686, 45-13-15, Kreisgrabenanlage mit einem Durchmesser von ca. 40 m mit einem größeren Bewuchsmerkmal in der Mitte, undatiert.

59. Dunajská Streda, (Bez. Dunajská Streda), Čótfa 2, 9. 6. 2009, 6_09, 1684, 45-13-15, Gruben in regelmäßigen Reihen - Parkanlage?, undatiert.
60. Dunajská Streda, (Bez. Dunajská Streda), Čótfa 3, 9. 6. 2009, 6_09, 1685, 45-14-11, Grundriss eines Hauses mit abgerundeten Ecken, Gruben, Neolithikum?
61. Dvory nad Žitavou, (Bez. Nové Zámky), Pri novozámockom chotári, 3. 6. 2009, 5_09, 1145 - 1147, 45-23-24, Gruben, Hütten, undatiert.
62. Dvory nad Žitavou, (Bez. Nové Zámky), Pri levickej varte 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1148, 1149, 45-23-24, Gruben, Hütten, undatiert.
63. Dvory nad Žitavou, (Bez. Nové Zámky), Pri levickej varte 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1149, 1150, 45-23-24, Gruben, Hütten, undatiert.
64. Dvory nad Žitavou, (Bez. Nové Zámky), Pri levickej varte 3, 3. 6. 2009, 5_09, 1151, 45-23-24, Gruben, Hütten, undatiert.
65. Dvory nad Žitavou, (Bez. Nové Zámky), Pri levickej varte 4, 3. 6. 2009, 5_09, 1152 - 1160, 45-23-24, Gruben, Hütten, Linien, Gräberfeld ?, undatiert.
66. Dvory nad Žitavou, (Bez. Nové Zámky), Jankovičovské 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1165, 1175, 1176, 45-23-25, Gruben, Rillen, Grundriss, undatiert.
67. Dvory nad Žitavou, (Bez. Nové Zámky), Jankovičovské 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1166 - 1169, 45-23-25, Gruben, Rillen, undatiert.
68. Dvory nad Žitavou, (Bez. Nové Zámky), Jankovičovské 3, 3. 6. 2009, 5_09, 1170, 1171, 45-23-25, Gruben, Hütten, undatiert.
69. Dvory nad Žitavou, (Bez. Nové Zámky), Jankovičovské 4, 3. 6. 2009, 5_09, 1177, 45-23-25, Gruben, Hütten, undatiert.
70. Dvory nad Žitavou, (Bez. Nové Zámky), Jankovičovské, 3. 6. 2009, 5_09, 1162 - 1164, 1172 - 1174, 45-23-25, Gruben, Hütten, zwei unregelmäßige kreisförmige Gebilde mit einem Durchmesser von ca. 60 m, leicht rechteckiger Grundriss mit den Ausmaßen von10x6 m (Abb. 47: 2), undatiert.
71. Dvory nad Žitavou, (Bez. Nové Zámky), 3. 6. 2009, 5_09, 1178 - 1184, 45-23-25, Hütten, Gruben in regelmäßigen Reihen – neolithische Häuser?, undatiert.
72. Dvory nad Žitavou, (Bez. Nové Zámky), 3. 6. 2009, 5_09, 1185 - 1188, 45-23-24, Gruben, Hütten, leicht ovales grabenförmiges Gebilde, Durchmesser ca. 80x60 m, undatiert.
73. Dvory nad Žitavou, (Bez. Nové Zámky), , 3. 6. 2009, 5_09, 1189 - 1191, 45-23-24, Gruben, Hütten, undatiert.
74. Dvory nad Žitavou, (Bez. Nové Zámky), , 3. 6. 2009, 5_09, 1192, 1193, 45-23-25, Gruben, Hütten, undatiert.
75. Dvory nad Žitavou, (Bez. Nové Zámky), Turecký násyp, 3. 6. 2009, 5_09, 1194 - 1198, 45-41-05, grabenförmiges Gebilde bestehend aus zwei bis drei Linien, die sich als negatives Bewuchsmerkmal mit einem Durchmesser von ca. 100 m abzeichnen (Abb. 48: 1). Es kann auch auf der Karte der 1. militärischen Kartierung identifiziert werden (Abb. 48: 2), undatiert.
76. Dvory nad Žitavou, (Bez. Nové Zámky), 3. 6. 2009, 5_09, 1199 - 1201, 45-41-05, Gruben, Hütten, undatiert.
77. Dvory nad Žitavou, (Bez. Nové Zámky), Stredný hon 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1202 - 1204, 1209, 45-41-10, Gruben, Hütten, undatiert.
78. Dvory nad Žitavou, (Bez. Nové Zámky), Stredný hon 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1205 - 1207, 45-41-10, Gruben, Kreis mit einem Durchmesser von ca. 6 m, undatiert.
79. Dvory nad Žitavou, (Bez. Nové Zámky), Stredný hon 3, 3. 6. 2009, 5_09, 1208, 1210 - 1213, 45-41-10, kreisförmiges Gebilde mit einer Unterbrechung, Durchmesser von ca. 10 m, undatiert.
80. Dvory nad Žitavou, (Bez. Nové Zámky), Ladánske, 3. 6. 2009, 5_09, 1214 - 1216, 45-41-10, Gruben, Rillen, Grundriss, undatiert.
81. Dvory nad Žitavou, (Bez. Nové Zámky), Konský jarok, 3. 6. 2009, 5_09, 1217 - 1221, 45-41-10, Gruben, Hütten, Rillen, abgerundete Ecke, undatiert.
82. Dvory nad Žitavou, (Bez. Nové Zámky), Pri žitavskom kanáli, 3. 6. 2009, 5_09, 1239, 1242 - 1244, 45-41-04, Gruben, Hütten, undatiert.
83. Dvory nad Žitavou, (Bez. Nové Zámky), Lúky na strednom vrchu, 3. 6. 2009, 5_09, 1245 - 1252, 45-41-04, Gruben, Hütten, drei? Grundrisse mit den Ausmaßen von 6 x 10 m mit abgerundeten Ecken, undatiert.
84. Golianovo, (Bez. Nitra), Chrenove, 21. 5. 2009, 3_09, 449 - 454, 45-21-14, Dokumentieren der Kreisgrabenanlage der Lengyel-Kultur, Neolithikum.

85. Golianovo, (Bez. Nitra), Záhumenice, 21. 5. 2009, 3_09, 455 - 458, 45-21-08, Dokumentieren der freigelegten Fläche für die individuelle Wohnbebauung, negativ.
86. Holice, (Bez. Dunajská Streda), 25. 4. 2009, 2_09, 62 - 63, 45-31-03, Kreis?, undatiert.
87. Holice, (Bez. Dunajská Streda), 25. 4. 2009, 2_09, 64 - 68, 45-31-03, abgerundete Ecke mit Linien mit einer Länge von ca. 110 m, undatiert.
88. Holice, (Bez. Dunajská Streda), Pod motorákom, 25. 4. 2009, 2_09, 69 - 72, 45-31-03, Linien, Gruben, wahrscheinlich Gruben nach der Kiesförderung, undatiert.
89. Holice, Teil Póšfa, (Bez. Dunajská Streda), Pažite, 21. 5. 2009, 3_09, 350 - 356, 45-31-02, abgerundete Ecke – mögliches römisches Marschlager?, Gruben, undatiert.
90. Horná Kráľová, (Bez. Šaľa), Lúky 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1557, 45-12-19, Gruben, Hütten, undatiert.
91. Horná Kráľová, (Bez. Šaľa), Lúky 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1560, 1563, 45-12-19, Gruben, Hütten, undatiert.
92. Horná Potôň, (Bez. Dunajská Streda), Sihoť 1, 9. 6. 2009, 6_09, 1662, 1663, 44-24-05, Grundrisse von Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Neolithikum?
93. Horná Potôň, (Bez. Dunajská Streda), Sihoť 2, 9. 6. 2009, 6_09, 1667, 1668, 1670, 1671, 45-13-10, Grundrisse von Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Neolithikum?
94. Horné Mýto, (Bez. Dunajská Streda), 25. 4. 2009, 2_09, 110 - 119, 45-14-21, Grundrisse von mindestens drei Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Kreis, Neolithikum?
95. Horné Mýto, (Bez. Dunajská Streda), Dlžiny, 9. 6. 2009, 6_09, 1691 - 1698, 45-14-21, Grundrisse von Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Kreis, Neolithikum?
96. Horné Orešany, (Bez. Trnava), Lošonský háj, 12. 2. 2009, 1_09, 9716 - 9720, 35-33-07, Dokumentieren des Wallverlaufs?, undatiert.
97. Hosťová, (Bez. Nitra), 14. 11. 2009, 8_09, 2807, 45-21-04, Dokumentieren der Grabung auf der Schnellstraße R1 Nitra- Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
98. Hosťovce, (Bez. Zlaté Moravce), Sekaniny, 12. 2. 2009, 1_09, 9509 - 9510, 35-44-11, wiederholtes Dokumentieren der Kreisgrabenanlage der Lengyel-Kultur, Neolithikum.
99. Hronovce, (Bez. Levice), Horné piesky, 25. 5. 2009, 4_09, 538 - 541, 46-13-21, Gruben, Hütten, undatiert.
100. Hubina, (Bez. Piešťany), Hradište, 12. 2. 2009, 1_09, 9626 - 9629, 35-32-14, möglicher Burgwall?, undatiert.
101. Hurbanovo, (Bez. Komárno), Lúčny ostrov 1, 25. 5. 2009, 4_09, 1034, 1035, 45-41-23, Gruben, Hütten, undatiert.
102. Hurbanovo, (Bez. Komárno), Lúčny ostrov 2, 25. 5. 2009, 4_09, 1036 - 1039, 45-41-23, mehrere dichte Gruppierungen von Gruben, undatiert.
103. Hurbanovo, (Bez. Komárno), Horný leginč 1, 25. 5. 2009, 4_09, 1040 - 1041, 45-41-23, Gruben, Ecke?, undatiert.
104. Hurbanovo, (Bez. Komárno), Horný leginč 2, 25. 5. 2009, 4_09, 1040 - 1043, 45-41-23, Gruben, Hütten, undatiert.
105. Hurbanovo, (Bez. Komárno), Konkol, 25. 5. 2009, 4_09, 1044, 1045, 45-41-23, Gruben, undatiert.
106. Hurbanovo, (Bez. Komárno), Tehelné, 25. 5. 2009, 4_09, 1046, 1047, 45-41-24, Gruben, Hütten, undatiert.
107. Hurbanovo, (Bez. Komárno), Horný leginč 3, 25. 5. 2009, 4_09, 1048, 1049, 45-41-24, Gruben, undatiert.
108. Hurbanovo, (Bez. Komárno), Dolný leginč, 25. 5. 2009, 4_09, 1050 - 1052, 45-41-24, Gruben, Hütten, undatiert.
109. Hurbanovo, (Bez. Komárno), 25. 5. 2009, 4_09, 1053 - 1055, 45-41-18, Gruben, undatiert.
110. Hurbanovo, (Bez. Komárno), Štrkovisko 1, 25. 5. 2009, 4_09, 1061 - 1063, 45-41-23, Gruben, Hütten, Linien, undatiert.
111. Hurbanovo, (Bez. Komárno), Štrkovisko 2, 25. 5. 2009, 4_09, 1056 - 1060, 45-41-23, Gruben, Hütten. Rillen, undatiert.
112. Hurbanovo, (Bez. Komárno), Za šalgom, 25. 5. 2009, 4_09, 1064, 1065, 45-41-23, Gruben, Hütten, undatiert.
113. Hurbanovo, (Bez. Komárno), 25. 5. 2009, 4_09, 1066, 45-41-23, 355:40, Gruppierungen von Gruben, unterschiedliche gebogene Linien, durch die die Parzellen abgetrennt werden?, es kann nicht ausgeschlossen werden, dass es sich um ein untergegangenes Dorf handelt, undatiert.
114. Hurbanovo, (Bez. Komárno), 25. 5. 2009, 4_09, 1066, 45-41-23, Gruben, undatiert.
115. Hurbanovo, (Bez. Komárno), Veľký Šarad 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1314 - 1317, 45-41-13, Burgwall/befestigte Siedlung, Gruben, Urzeit, undatiert.

116. Hurbanovo, (Bez. Nové Zámky), Veľký Šarad 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1310 - 1313, 45-41-18, Gruben, undatiert.
117. Hurbanovo, (Bez. Komárno), 3. 6. 2009, 5_09, 1318, 1319, 45-41-18, Gruben, undatiert.
118. Hviezdoslavov, (Bez. Dunajská Streda), Čerešňová, 21. 5. 2009, 3_09, 325 - 327, 45-13-16, Dokumentieren der geophysikalischen Messung des römischen Lagers.
119. Chotín, (Bez. Komárno), 25. 5. 2009, 4_09, 998 - 1008, 45-43-04, Gruben, Hütten, Linie, Grundriss mit einem Eingang mit den Ausmaßen von ca. 30 x 20 m, undatiert.
120. Chotín, (Bez. Komárno), Pri hradskej, 25. 5. 2009, 4_09, 1009 - 1011, 45-43-04, Gruben, Hütten, Grundriss unregelmäßiger Form, undatiert.
121. Chotín, (Bez. Komárno), Nad vinicami, 25. 5. 2009, 4_09, 1012 - 1021, 45-43-04, zwei Kreisgrabenanlagen, eine mit einem Durchmesser von ca. 25 m, die andere mit einem Durchmesser von 15 m (Abb. 49: 1), Gruben, Hütten, undatiert.
122. Iža, (Bez. Komárno), Leányvár, 25. 5. 2009, 4_09, 983 - 985, 45-43-14, wiederholtes Dokumentieren des Kastells, Römerzeit.
123. Jahodná, (Bez. Dunajská Streda), Družstevné 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1466, 1467, 45-14-17, Grundrisse von Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Neolithikum?
124. Jahodná, (Bez. Dunajská Streda), Družstevné 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1464, 1465, 1492, 45-14-17, Grundrisse von Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Neolithikum?
125. Jahodná, (Bez. Dunajská Streda), Družstevné 3, 3. 6. 2009, 5_09, 1468 - 1470, 1478, 1517, 1518, 45-14-17, Grundrisse von Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Neolithikum?
126. Jahodná, (Bez. Dunajská Streda), Družstevné 4, 3. 6. 2009, 5_09, 1471 - 1474, 45-14-17, Grundrisse von Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Neolithikum?, Gruben, undatiert.
127. Jahodná, (Bez. Dunajská Streda), Družstevné 5, 3. 6. 2009, 5_09, 1476, 1477, 45-14-17, Langhaus, Neolithikum?
128. Jahodná, (Bez. Dunajská Streda), 3. 6. 2009, 5_09, 1479, 1480, 1488, 45-14-17, Grundrisse von Langhäusern, Neolithikum?, Gruben, undatiert.
129. Jahodná, (Bez. Dunajská Streda), 3. 6. 2009, 5_09, 1481 - 1484, 1489, 1490, 45-14-17, Grundrisse von Langhäusern, Neolithikum?
130. Jahodná, (Bez. Dunajská Streda), Ertov, 3. 6. 2009, 5_09, 1485, 1486, 45-14-17, Grundrisse von Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Neolithikum?
131. Jahodná, (Bez. Dunajská Streda), 3. 6. 2009, 5_09, 1487, 45-14-17, Gruben, undatiert.
132. Jahodná, (Bez. Dunajská Streda), 3. 6. 2009, 5_09, 1493, 1496, 1497, 45-14-17, rechtwinkelig gegliederter Grundriss, undatiert.
133. Jahodná, (Bez. Dunajská Streda), Družstevné 6, 3. 6. 2009, 5_09, 1494, 1495, 1498 - 1502, 45-14-17, Grundriss eines Langhauses, doppelte Kreisgrabenanlagen, Neolithikum?
134. Jahodná, (Bez. Dunajská Streda), Družstevné 7, 3. 6. 2009, 5_09, 1519, 45-14-17, Grundrisse von Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Neolithikum?
135. Jatov, (Bez. Nové Zámky), Horný majer, 9. 6. 2009, 6_09, 1699 - 1708, 45-23-01, kreisförmiges Gebilde, undatiert.
136. Jelenec, (Bez. Nitra), Studený hrad, 12. 2. 2009, 1_09, 9484 - 9487, 9490–9495, 9498 - 9506, 35-43-14, Dokumentieren des gegenwärtigen Zustands der Burg Gýmeš.
137. Jelenec, (Bez. Nitra), Studený hrad, 12. 2. 2009, 1_09, 9488, 9489, 9496 - 9497, 9507 - 9508, 35-43-19, Burgwall?
138. Kalná nad Hronom, (Bez. Levice), Dolné lúky, 25. 5. 2009, 4_09, 504 - 508, 45-22-18, befestigte Siedlung mit drei Gräben, undatiert.
139. Kalná nad Hronom, (Bez. Levice), Horný hon, 25. 5. 2009, 4_09, 509 - 517, 45-24-03, Hütten, Gruben, undatiert.
140. Kamenín, (Bez. Nové Zámky), Várhegy, 25. 5. 2009, 4_09, 599 - 602, 45-42-20, Dokumentieren der befestigten Siedlung, Bronzezeit.
141. Kamenín, (Bez. Nové Zámky), Babské 1, 25. 5. 2009, 4_09, 603 - 606, 620–621, 45-42-20, Gruben, Hütten, Linien, rechteckiger Grundriss mit den Ausmaßen von ca. 10 x 25 m.
142. Kamenín, (Bez. Nové Zámky), Babské 2, 25. 5. 2009, 4_09, 607 - 619, 45-42-20, Gruben, Hütten, undatiert.
143. Kamenín, (Bez. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 622 - 628, 643 - 646, 45-42-20, Verlauf des Brandwalls, undatiert.
144. Kamenín, (Bez. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 629 - 630, 642, 45-42-20, Verlauf des Brandwalls, Gruben, Hütten, undatiert.

145. Kamenný Most, (Bez. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 631 - 641, 647 - 662, 45-42-20, Verlauf des Brandwalls (Abb. 49: 2) , undatiert.
146. Kamenný Most, (Bez. Nové Zámky), Malý Patáč, 25. 5. 2009, 4_09, 663 - 666, 668, 45-42-25, Gruben, direkte Linie, Kiesgruben, undatiert.
147. Kamenný Most, (Bez. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 667, 669, 678, 45-42-25, Gruben, undatiert.
148. Kamenný Most, (Bez. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 670 - 673, 45-42-20, Gruben, Hütten, Linien, undatiert.
149. Kamenný Most, (Bez. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 674 - 679, 45-42-20, Gruben, Hütten, Linien, undatiert.
150. Kamenný Most, (Bez. Nové Zámky), Tatianske, 25. 5. 2009, 4_09, 680, 681, 45-42-25, befestigte Lage?
151. Klátova Nová Ves, (Bez. Partizánske), Šiance, 12. 2. 2009, 1_09, 9511 - 9523, 35-43-05, Dokumentieren des Burgwalls, Urzeit.
152. Kočín, (Bez. Piešťany), Nad močidlami, 12. 2. 2009, 1_09, 9654 - 9656, 33-31-15, möglicher Burgwall?, undatiert.
153. Kolíňany, (Bez. Nitra), 12. 2. 2009, 1_09, 9482, 948335-43-23, Dokumentieren der Kirche, Neuzeit.
154. Komárno, Teil Nová Stráž, (Bez. Komárno), Podunajský výmoľ, 3. 6. 2009, 5_09, 1320 - 1344, 45-43-01, dichte Gruppierung von Grundrissen der sich gegenseitig überschneidenden Langhäuser (Abb. 50: 1), Neolithikum?
155. Komjatice, (Bez. Nové Zámky), Ondrochovské 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1084 - 1089, 1094 - 1097, 1103, 45-23-08, 65:14, Gruben, Hütten, undatiert.
156. Komjatice, (Bez. Nové Zámky), Ondrochovské 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1103 - 1108, 45-23-03, 62:352, Gruben, Hütten, undatiert.
157. Kostolište, (Bez. Malacky), Malý laz 1, 21. 5. 2009, 3_09, 248 - 253, 34-43-15, Gruben, Hütten, Linien, Gräber?, undatiert.
158. Kostolište, (Bez. Malacky), Malý laz 2, 21. 5. 2009, 3_09, 254, 34-43-15, Gruben, Hütten, undatiert.
159. Kostolište, (Bez. Malacky), Malý laz 3, 21. 5. 2009, 3_09, 255 - 261, 34-43-15, Grundriss mit den Ausmaßen von ca. 8 x 25 m mit drei Reihen von Gruben im Inneren (Abb. 50: 2), undatiert.
160. Košolná, (Bez. Trnava), 25. 4. 2009, 2_09, 9995–9999, 1 - 3, 35-33-12, kreisförmiges Gebilde mit einem Durchmesser von ca. 110 m, Kreisgrabenanlage?, undatiert.
161. Košolná, (Bez. Trnava), 25. 4. 2009, 2_09, 4 - 12, 35-33-13, Linien von größeren Gruben, neuzeitlicher Eingriff?, undatiert.
162. Kráľov Brod, (Bez. Galanta), Onča 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1396 - 1400, 1414 - 1417, 1419 - 1421, 45-14-18, Grundrisse von Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Kreise mit einem Durchmesser von ca. 10 m, Neolithikum?
163. Kráľov Brod, (Bez. Dunajská Streda), Onča 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1401, 1403 1404, 1418, 1428, 45-14-18, Grundriss eines Langhauses mit abgerundeten Ecken mit den Ausmaßen von ca. 20 x 8 m, zwei Kreise mit einem Durchmesser von ca. 6 und 8 m (Abb. 51: 1), Neolithikum?
164. Kráľov Brod, (Bez. Dunajská Streda), Onča 3, 3. 6. 2009, 5_09, 1402, 45-14-18, Grundrisse von Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Neolithikum?
165. Kráľov Brod, (Bez. Dunajská Streda), Onča 4, 3. 6. 2009, 5_09, 1405 - 1413, 45-14-18, Grundrisse von Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Neolithikum?
166. Kráľov Brod, (Bez. Dunajská Streda), Onča 5, 3. 6. 2009, 5_09, 1422, 1423, 45-14-18, Grundrisse von Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Kreis mit einem Durchmesser von ca. 10 m, Neolithikum?
167. Kráľov Brod, (Bez. Dunajská Streda), Onča 6, 3. 6. 2009, 5_09, 1424, 1425, 45-14-18, Grundrisse von Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Neolithikum?
168. Kráľov Brod, (Bez. Dunajská Streda), Onča 7, 3. 6. 2009, 5_09, 1426, 1427, 45-14-18, Grundriss eines Langhauses mit abgerundeten Ecken, Neolithikum?, Gruben, undatiert.
169. Kráľov Brod, (Bez. Dunajská Streda), Slovenské pole 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1429 - 1434, 1440 - 1446, 45-14-17, Grundrisse von sechzehn Langhäusern mit abgerundeten Ecken (Abb. 51: 2), Neolithikum?
170. Kráľov Brod, (Bez. Dunajská Streda), Slovenské pole 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1437 - 1439, 45-14-17, Grundrisse von Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Neolithikum?
171. Kráľov Brod, (Bez. Dunajská Streda), Slovenské pole 3, 3. 6. 2009, 5_09, 1447 - 1449, 45-14-17, Grundrisse von Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Neolithikum?
172. Kráľová nad Váhom, (Bez. Šaľa), Cintorínsky hon, 3. 6. 2009, 5_09, 1539 - 1542, 45-14-03, Kreis mit einem Durchmesser von ca. 20 m, undatiert.

173. Kráľová pri Senci, (Bez. Senec), Horná bažantnica 1, 25. 4. 2009, 2_09, 43, 46, 50–53, 45-11-22, Gruben, mehrere direkte und Bruchlinien, undatiert.
174. Kráľová pri Senci, (Bez. Senec), Horná bažantnica 2, 25. 4. 2009, 2_09, 44, 45, 49, 45-11-22, Gruben, undatiert.
175. Kráľová pri Senci, (Bez. Senec), Horná bažantnica 3, 25. 4. 2009, 2_09, 47, 9. 6. 2009, 6_09, 1656 - 1658, 48, 45-11-22, dreieckiger, in einer Ecke abgerundeter Grundriss mit einer Seitenlänge von ca. 25 m, Gruben, mehrere Linien, undatiert.
176. Kráľová pri Senci, (Bez. Senec), Jánovské, 9. 6. 2009, 6_09, 1633 - 1640, 45-11-23, gegliederter Grundriss, bzw. mehrere sich überschneidende Grundrisse, undatiert.
177. Kráľová pri Senci, (Bez. Senec), Kapustnice, 9. 6. 2009, 6_09, 1641 - 1649, 45-11-23, abgerundete südöstliche Ecke, östliche Seite mit einer Unterbrechung, Länge 140 m, südliche Seite erreicht eine Länge von 340 m. Mögliches Marschlager aus der Römerzeit?
178. Krnča, (Bez. Topoľčany), Tábor, 12. 2. 2009, 1_09, 9524 - 9538, 35-41-24, Dokumentieren des Burgwalls, Urzeit.
179. Kútniky, Teil Heďbeneéte, (Bez. Dunajská Streda), Okraje, 21. 5. 2009, 3_09, 392 - 393, 45-32-01, Gruben, Kiesgruben, undatiert.
180. Lipová, (Bez. Nové Zámky), Ortáš, 3. 6. 2009, 5_09, 1090 - 1093, 1098 - 1102, 45-23-08, 21:40, dreifache Linie mit abgerundeter Ecke? Die Seiten haben eine Länge von 340 m, undatiert.
181. Majcichov, (Bez. Trnava), Várhely, 12. 2. 2009, 1_09, 9777 - 9781, 45-11-10, Dokumentieren des Zustands des großmährischen Burgwalls, Mittelalter.
182. Malý Lapáš, (Bez. Nitra), Jágerská pustatina, 14. 11. 2009, 7_09, 2699 - 2704, 45-21-03, Dokumentieren der Grabung auf der Schnellstraße R1 Nitra- Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
183. Maňa, (Bez. Nové Zámky), Dolný chotár, 3. 6. 2009, 5_09, 1115, 1116, 45-23-04, Gruben, undatiert.
184. Maňa, (Bez. Nové Zámky), Pod lúkami, 3. 6. 2009, 5_09, 1117 - 1121, 45-23-04, Gruben, Hütten, Linien, doppelte Linie der Gruben, undatiert.
185. Maňa, (Bez. Nové Zámky), Malý vlkas, 3. 6. 2009, 5_09, 1122 - 1126, 1131 - 1133, 1141 - 1144, 45-23-05, Gruben, quadratischer Grundriss mit den Ausmaßen von ca. 14 m, ovales grabenförmiges Gebilde mit den Ausmaßen von ca. 25 x 60 m, undatiert.
186. Maňa, (Bez. Nové Zámky), Malý vlkas, 3. 6. 2009, 5_09, 1127 - 1130, 1134 - 1140, 45-23-05, Gruben, Hütten, Grundriss mit innerer Gliederung, der sich als negatives Bewuchsmerkmal mit den Ausmaßen von 40x80 m abzeichnet. Er kann auch auf den Karten der 1. bis 3. militärischen Kartierung als „Kis Valkaz" identifiziert werden, undatiert.
187. Marcelová, (Bez. Komárno), Nad chotínskou cestou, 25. 5. 2009, 4_09, 986, 987, 989, 990, 45-43-09, Gruben, Linien, undatiert.
188. Marcelová, (Bez. Komárno), 25. 5. 2009, 4_09, 988, 45-43-09, Gruben, undatiert.
189. Marcelová, (Bez. Komárno), Okrúhla lúka, 25. 5. 2009, 4_09, 991 - 994, 45-43-09, Gruben, Hütten, undatiert.
190. Marcelová, (Bez. Komárno), 25. 5. 2009, 4_09, 995 - 997, 45-43-09, Gruben, Hütten, undatiert.
191. Močenok, (Bez. Šaľa), Dlhé lúky 1, 25. 4. 2009, 2_09, 120 - 133, 45-12-24, Grundrisse von mehreren abgerundeten Langhäusern, Neolithikum.
192. Močenok, (Bez. Šaľa), Dlhé lúky 2, 21. 5. 2009, 3_09, 411 - 413, 420, 45-12-24, Hütte? Langhaus mit abgerundeten Ecken, Neolithikum?
193. Močenok, (Bez. Šaľa), Dlhé lúky 3, 21. 5. 2009, 3_09, 414 - 416, 45-12-24, Gruben, Hütten, Grundriss?, Linien, undatiert.
194. Močenok, (Bez. Šaľa), Dlhé lúky 4, 21. 5. 2009, 3_09, 427, 428, 45-12-19, Gruben, Gräber?, undatiert.
195. Močenok, (Bez. Šaľa), 21. 5. 2009, 3_09, 425, 426, 429 - 432, 45-12-24, Grundriss, undatiert.
196. Močenok, (Bez. Šaľa), 21. 5. 2009, 3_09, 433 - 435, 45-12-19, Gruben, Hütten, undatiert.
197. Močenok, (Bez. Šaľa), 21. 5. 2009, 3_09, 436, 45-12-19, Langhaus mit abgerundeten Ecken, Neolithikum?
198. Močenok, (Bez. Šaľa), Býčie lúky, 3. 6. 2009, 5_09, 1547 - 1551, 45-12-24, Gruben, Hütten, Linie, undatiert.
199. Mojzesovo, (Bez. Nové Zámky), Martin sek, 3. 6. 2009, 5_09, 1109 - 1114, 45-23-09, Gruben, Hütten, undatiert.
200. Moravany nad Váhom, (Bez. Piešťany), Ukalená dolina, 12. 2. 2009, 1_09, 9630 - 9633, 35-32-14, 220:203, mögliche Befestigung?, Kastell?, undatiert.

201. Mužla, (Bez. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 871 - 880,, 45-44-04, dichte Gruppierung von Gruben und Hütten, Grundriss mit den Ausmaßen von ca. 10 x 10 m, Linien, undatiert.
202. Mužla, (Bez. Nové Zámky), Nad jazerom 1, 25. 5. 2009, 4_09, 881 - 885, 45-44-04, Gruben, Hütten, undatiert.
203. Mužla, (Bez. Nové Zámky), Nad rybníkom 2, 25. 5. 2009, 4_09, 886, 45-44-04, Gruben, Hütten, undatiert.
204. Mužla, (Bez. Nové Zámky), Nad rybníkom 3, 25. 5. 2009, 4_09, 887 - 889, 45-44-04, Gruben, undatiert.
205. Mužla, (Bez. Nové Zámky), Veľké jazero, 25. 5. 2009, 4_09, 890 - 892, 45-44-04, Gruben, Hütten, undatiert.
206. Mužla, (Bez. Nové Zámky), Priečina, 25. 5. 2009, 4_09, 893 - 900, 45-44-04, Gruben, Hütten, undatiert.
207. Mužla, (Bez. Nové Zámky), Pri červenom jazere, 25. 5. 2009, 4_09, 901, 902, 45-44-04, Gruben, undatiert.
208. Mužla, (Bez. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 903 - 905, 45-44-04, Gruben, Hütten, Linie, undatiert.
209. Mužla, (Bez. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 906 - 907, 918, 45-44-04, Gruben, Hütten, undatiert.
210. Mužla, (Bez. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 908, 909, 919, 923 - 928, 45-44-04, quadratischer Grundriss mit abgerundeten Ecken und einem Eingang auf der südlichen Seite mit einem Objekt in der Mitte mit den Ausmaßen von 10 x 15 m, Grab?, undatiert.
211. Mužla, (Bez. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 910, 916, 917, 45-44-04, wiederholtes Dokumentieren des Marschlagers Nr. 1, Römerzeit.
212. Mužla, (Bez. Nové Zámky), Jurský hon, 25. 5. 2009, 4_09, 911 - 915, 45-44-04, Gruben, undatiert.
213. Mužla, (Bez. Nové Zámky), Nová pustatina, 25. 5. 2009, 4_09, 920, 45-44-04, Gruben, undatiert.
214. Mužla, (Bez. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 921, 922, 942 - 944, 45-44-04, Gruben, Hütten, doppelte Linie, undatiert.
215. Mužla, (Bez. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 929 - 941, 45-44-04, wiederholtes Dokumentieren des Marschlagers Nr. 2, Römerzeit.
216. Nána, (Bez. Nové Zámky), Kamenistý val, 25. 5. 2009, 4_09, 682 - 684, 691, 695, 46-33-01, Gruben, Linien, Kiesförderung, undatiert.
217. Nána, (Bez. Nové Zámky), Kamenistý val, 25. 5. 2009, 4_09, 687 - 690, 46-33-01, Gruben, Kiesförderung?, undatiert.
218. Nána, (Bez. Nové Zámky), Za Hronom, 25. 5. 2009, 4_09, 692, 696 - 698, 46-33-01, Ecke?, Gruben, undatiert.
219. Nána, (Bez. Nové Zámky), Pri náňanskom, 25. 5. 2009, 4_09, 693, 694, 46-33-01, Hütten, undatiert.
220. Nána, (Bez. Nové Zámky), Dolné lúky, 25. 5. 2009, 4_09, 709 - 712, 724 - 726, 46-33-01, System von Linien 1, undatiert.
221. Nána, (Bez. Nové Zámky), Stredné lúky 1, 25. 5. 2009, 4_09, 713, 720 - 723, 727 - 729, 740, 46-33-01, System von Linien 2, undatiert.
222. Nána, (Bez. Nové Zámky), Stredné lúky 2, 25. 5. 2009, 4_09, 714 - 719, 730 - 733, 46-33-01, Gruben, Hütten, Kiesgruben?, undatiert.
223. Nána, (Bez. Nové Zámky), Nová tabuľa 1, 25. 5. 2009, 4_09, 734 - 739, 46-33-01, Gruben, Hütten, undatiert.
224. Nána, (Bez. Nové Zámky), Nová tabuľa 2, 25. 5. 2009, 4_09, 779, 780, 46-33-01, Linie, Gruben, undatiert.
225. Nána, (Bez. Nové Zámky), Horné lúky, 25. 5. 2009, 4_09, 741 - 747, 46-33-01, Gruben, Hütten, undatiert.
226. Nána, (Bez. Nové Zámky), Pri Hrone, 25. 5. 2009, 4_09, 748 - 751, 46-33-01, Gruben, Hütten, undatiert.
227. Nána, (Bez. Nové Zámky), Pri obidskom chotári 1, 25. 5. 2009, 4_09, 752, 46-33-01, Gruben, Hütten, undatiert.
228. Nána, (Bez. Nové Zámky), Pri obidskom chotári 2, 25. 5. 2009, 4_09, 753 - 759, 764 - 767, 46-33-01, Gruben, Hütten, undatiert.
229. Nána, (Bez. Nové Zámky), Stredný hon, 25. 5. 2009, 4_09, 760 - 763, 46-31-21, Gruben, Hütten, undatiert.
230. Nána, (Bez. Nové Zámky), Pri hradskej 1, 25. 5. 2009, 4_09, 768 - 770, 46-31-21, Gruben, Hütten, undatiert.

231. Nána, (Bez. Nové Zámky), Pri hradskej 2, 25. 5. 2009, 4_09, 771 - 778, 46-31-21, Gruben, Hütten, undatiert.
232. Nesvady, (Bez. Nové Zámky), Pastva, 25. 5. 2009, 4_09, 1067 - 1070, 45-41-13, Gruben, Hütten, undatiert.
233. Nitra, (Bez. Nitra), Zobor, 12. 2. 2009, 1_09, 9785 - 9792, 9807 - 9843, 35-43-22, Dokumentieren des Burgwalls (Abb. 52: 1), Hallstattzeit.
234. Nitra, (Bez. Nitra), Gemeindegebiet, 12. 2. 2009, 1_09, 9844 - 9850, 45-21-02, Dokumentieren der Burg und der Stadt.
235. Nitra, (Bez. Nitra), ŠM Jurský dvor, 21. 5. 2009, 3_09, 209, 210, 45-21-06, Gruben, halbkreisförmige Linie und einige direkte Linien, undatiert.
236. Nitra, (Bez. Nitra), 21. 5. 2009, 3_09, 211 - 220, 45-21-06, Gruppierung von mindestens sechs Hütten, undatiert.
237. Nitra, (Bez. Nitra), 14. 11. 2009, 7_09, 2651, 2652, 45-21-06, 119:206, Dokumentieren der Grabung auf der Schnellstraße R1 Nitra- Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
238. Nitra-Dolné Krškany, (Bez. Nitra), Pri mlyne, 14. 11. 2009, 7_09, 2664 - 2668, 45-21-07, Dokumentieren der Grabung auf der Schnellstraße R1 Nitra- Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
239. Nitra-Chrenová, (Bez. Nitra), Selenec, 14. 11. 2009, 7_09, 2682 - 2698, 45-21-03, Dokumentieren der Grabung auf der Schnellstraße R1 Nitra- Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
240. Nitra-Kynek, (Bez. Nitra), 14. 11. 2009, 7_09, 2653, 45-21-01, Dokumentieren der Grabung auf der Schnellstraße R1 Nitra- Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
241. Nitra-Mlynárce, (Bez. Nitra), Horný bok, 14. 11. 2009, 7_09, 2654 - 2663, 45-21-01, Dokumentieren der Grabung auf der Schnellstraße R1 Nitra- Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
242. Nitra-Veľké Janíkovce, (Bez. Nitra), Od čechynského chotára, 21. 5. 2009, 3_09, 198 - 201, 45-21-13, Gruben, Hütten, Linien, undatiert.
243. Nitra-Veľké Janíkovce, (Bez. Nitra), Pri Čechynciach, 21. 5. 2009, 3_09, 202 - 208, 45-21-13, Gruben, Hütten, undatiert.
244. Nitra-Veľké Janíkovce, (Bez. Nitra), Mikov dvor, 14. 11. 2009, 7_09, 2669 - 2672, 45-21-07, Dokumentieren der Grabung auf der Schnellstraße R1 Nitra- Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
245. Nitra-Veľké Janíkovce, (Bez. Nitra), 14. 11. 2009, 7_09, 2673 - 2681, 45-21-07, Dokumentieren der Grabung auf der Schnellstraße R1 Nitra- Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
246. Nové Zámky, (Bez. Nové Zámky), Tekvičné pole, 25. 5. 2009, 4_09, 1071 - 1073, 45-41-02, dichte Gruppierung von Gruben, Hütten, Linien, undatiert.
247. Nové Zámky, (Bez. Nové Zámky), Letomostie, 3. 6. 2009, 5_09, 1222 - 1225, 45-23-23, Gruben, Hütten, undatiert.
248. Nové Zámky, (Bez. Nové Zámky), Letomostie, 3. 6. 2009, 5_09, 1226, 1227, 45-23-23, Gruben, Hütten, undatiert.
249. Nové Zámky, (Bez. Nové Zámky), Letomostie, 3. 6. 2009, 5_09, 1230, 1231, 45-23-23, Gruben, Hütten, undatiert.
250. Nové Zámky, (Bez. Nové Zámky), Pri tehelni 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1228, 1229, 1232, 45-23-23, Gruben, Hütten, undatiert.
251. Nové Zámky, (Bez. Nové Zámky), Pri tehelni 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1233 - 1238, 45-23-23, Gruben, Hütten, Grundriss?, Kreis mit einem Durchmesser von ca. 6 m, undatiert.
252. Nové Zámky, (Bez. Nové Zámky), Kostelecký majer, 3. 6. 2009, 5_09, 1240, 1241, 45-41-04, 369:199, Gruben, undatiert.
253. Nové Zámky, (Bez. Nové Zámky), Ragonské lúky, 3. 6. 2009, 5_09, 1253 - 1257, 45-41-09, Gruben, Hütten, Rillen, undatiert.
254. Nové Zámky, (Bez. Nové Zámky), Pri Somorovej ceste, 3. 6. 2009, 5_09, 1258 - 1264, 45-41-03, Gruben, undatiert.
255. Nové Zámky, (Bez. Nové Zámky), Veľké hruškové polia 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1265 - 1267, 45-41-08, Gruben, Bruchlinie, ein Kreis, bei dessen Rand eine hellere Farbe festgestellt wurde, wahrscheinlich nach einer Bombe, undatiert.
256. Nové Zámky, (Bez. Nové Zámky), Veľké hruškové polia 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1268 - 1273, 45-41-08, Gruben, Hütten, Gräber?, undatiert.
257. Nové Zámky, (Bez. Nové Zámky), Janov majer, 3. 6. 2009, 5_09, 1274 - 1280, 45-41-08, Gruben, quadratischer Grundriss mit den Ausmaßen von ca. 25 x 25 m, undatiert.
258. Obid, (Bez. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 848 - 860, 869, 870, 46-33-06, Gruben, Gräberfeld, Graben.

259. Obid, (Bez. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 861 - 864, 45-44-10, Gruben, Hütten, undatiert.
260. Obid, (Bez. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 865 - 868, 45-44-10, Gruben, Hütten, undatiert.
261. Okoč, (Bez. Dunajská Streda), Pasienky, 3. 6. 2009, 5_09, 1386 - 1395, 45-32-13, ovales grabenförmiges Gebilde mit den Ausmaßen von ca. 30 x 40 m (Abb. 52: 2), undatiert.
262. Okoličná na Ostrove, (Bez. Komárno), Dobytčie pasienky 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1367 - 1369, 45-34-05, kreisförmiger Graben mit einem Durchmesser von ca. 25 m, undatiert.
263. Okoličná na Ostrove, (Bez. Komárno), Dobytčie pasienky 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1371 - 1385, 45-34-04, aus vier Gräben bestehender Grundriss mit ovalen Ecken, Ausmaße ca. 60 x 90 m (Abb. 53: 1), undatiert.
264. Ostrov, (Bez. Piešťany), Gemeindegebiet, 12. 2. 2009, 1_09, 9634 - 9637, 35-32-07, Dokumentieren der städtischen Form der Gemeinde – ovaler zentraler Teil und radial angeordnete Hausparzellen, Neuzeit.
265. Pata, (Bez. Galanta), 12. 2. 2009, 1_09, 9782 - 9784, 45-12-08, Gebiet bei Pata, Dokumentieren der Linie der Schneegrenze zwischen dem Gebirge und der Niederung.
266. Pata, (Bez. Galanta), Borody, 9. 6. 2009, 6_09, 1567 - 1571, 45-12-08, Gruben, Hütten, undatiert.
267. Patince, (Bez. Komárno), Čierny hon, 25. 5. 2009, 4_09, 977, 978, 45-43-15, Gruben, undatiert.
268. Patince, (Bez. Komárno), Suché, 25. 5. 2009, 4_09, 979 - 982, 45-43-15, Gruben doppelte Direktlinie, undatiert.
269. Podhorany, (Bez. Nitra), Žibrica, 12. 2. 2009, 1_09, 9796 - 9806, 35-43-23, Dokumentieren des Zustands des Burgwalls, Hallstattzeit.
270. Podhradie, (Bez. Topoľčany), Burg von Topoľčany, 12. 2. 2009, 1_09, 9551 - 9563, 35-41-01, Dokumentieren des gegenwärtigen Zustands der Burg von Topoľčany.
271. Podhradie, (Bez. Topoľčany), Holé brehy, 12. 2. 2009, 1_09, 9564 - 9565, 35-41-06, Burgwall?, undatiert.
272. Podhradie, (Bez. Topoľčany), Úhrad, 12. 2. 2009, 1_09, 9566 - 9573, 35-41-01, Dokumentieren des Burgwalls.
273. Pohranice, (Bez. Nitra), Lefantovské úhory, 14. 11. 2009, 7_09, 2705 - 2719, 45-21-03, Dokumentieren der Grabung auf der Schnellstraße R1 Nitra- Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237). Grabung einer Kreisgrabenanlage. (Abb. 53: 2).
274. Povoda, (Bez. Dunajská Streda), 25. 4. 2009, 2_09, 86 - 91, 45-31-10, Grundriss mit zwei abgerundeten Ecken, Ausmaße ca. 70 x 100 m, undatiert.
275. Povoda, (Bez. Dunajská Streda), Spoločný pasienok 1, 25. 4. 2009, 2_09, 94 - 100, 103, 45-31-05, parallele Linie der Gruben, undatiert.
276. Povoda, (Bez. Dunajská Streda), Spoločný pasienok 2, 25. 4. 2009, 2_09, 101–102; 21. 5. 2009, 3_09, 376 - 383, 45-31-05, Bruchlinie - Befestigung?, undatiert.
277. Povoda, (Bez. Dunajská Streda), Spoločný pasienok 3, 21. 5. 2009, 3_09, 384 - 388, 391, 45-31-10, Linie der Gruben 1, undatiert.
278. Povoda, (Bez. Dunajská Streda), Koniec, 21. 5. 2009, 3_09, 389, 390, 45-31-10, Linie der Gruben 2, undatiert.
279. Prašník, (Bez. Piešťany), Malá pec, 12. 2. 2009, 1_09, 9638 - 9640, 35-32-06, Dokumentieren des Burgwalls?, undatiert.
280. Prašník, (Bez. Piešťany), kameňolom, 12. 2. 2009, 1_09, 9641 - 9653, 35-31-10, Dokumentieren des Burgwalls, Bronzezeit.
281. Pribeta, (Bez. Komárno), Za cestou, 3. 6. 2009, 5_09, 1281 - 1285, 45-41-15, Gruben, Linien, undatiert.
282. Pribeta, (Bez. Komárno), Pri cintoríne 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1286 - 1288, 1291, 1292, 1295 - 1298, 45-41-15, Gruben, Linien, undatiert.
283. Pribeta, (Bez. Komárno), Pri cintoríne 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1289, 1290, 45-41-15, Gruben, Hütten, undatiert.
284. Pribeta, (Bez. Komárno), 3. 6. 2009, 5_09, 1293, 1294, 45-41-15, Gruben, Hütten, undatiert.
285. Pribeta, (Bez. Komárno), Pri rúbanskej ceste, 3. 6. 2009, 5_09, 1299, 1300, 45-41-15, Gruben, undatiert.
286. Pribeta, (Bez. Komárno), Kukuričné, 3. 6. 2009, 5_09, 1301, 45-41-15, Gruben, undatiert.
287. Pribeta, (Bez. Komárno), Horné diely, 3. 6. 2009, 5_09, 1302 - 1305, 45-41-20, Gruben, undatiert.
288. Pribeta, (Bez. Komárno), Vinohrady, 3. 6. 2009, 5_09, 1306 - 1308, 45-41-20, Gruben, undatiert.
289. Pribeta, (Bez. Komárno), Želiarske hony, 3. 6. 2009, 5_09, 1309, 45-41-20, Gruben, Linien, undatiert.

290. Pusté Úľany, (Bez. Galanta), Rákoš, 9. 6. 2009, 6_09, 1608 - 1619, 45-11-19, Grundrisse von Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Neolithikum?
291. Pusté Úľany, (Bez. Galanta), Ostalské cesty, 9. 6. 2009, 6_09, 1620 - 1632, 45-11-19, ausgeprägter, leicht trapezförmiger Grundriss mit einer Unterbrechung auf der südöstlichen Seite, Ausmaße 160 x 137 m (Abb. 54: 1). Er wurde auf GE festgestellt (Abb. 54: 2), auf den Karten der militärischen Kartierung ist er nicht zu finden, undatiert.
292. Radvaň nad Dunajom, (Bez. Komárno), 25. 5. 2009, 4_09, 967 - 969, 45-44-11, südöstliche und südwestliche Front des Lagers 3, Römerzeit.
293. Radvaň nad Dunajom, (Bez. Komárno), 25. 5. 2009, 4_09, 970, 45-44-11, direkte Linie, undatiert.
294. Radvaň nad Dunajom, (Bez. Komárno), Červený piesok, 25. 5. 2009, 4_09, 974, 45-44-11, nordöstliche Ecke des Lagers 1, Römerzeit.
295. Radvaň nad Dunajom, (Bez. Komárno), Červený piesok, 25. 5. 2009, 4_09, 975, 976, 45-44-11, Verlauf eines Teils der nordwestlichen Front des Lagers 2, Römerzeit.
296. Rybník, (Bez. Levice), Hlina nad Hronom, 25. 5. 2009, 4_09, 488 - 493, 501–503, 45-22-09, Gruben, Hütten, unterschiedliche Linien, undatiert.
297. Rybník, (Bez. Levice), o, 25. 5. 2009, 4_09, 494 - 500, 45-22-09, Gruben, Hütten, unterschiedliche Linien, undatiert.
298. Smolenice, (Bez. Trnava), zámok, 12. 2. 2009, 1_09, 9687 - 9693, 9701 - 9702, 35-31-22, Dokumentieren des gegenwärtigen Zustands des Schlosses.
299. Smolenice, (Bez. Trnava), Molpír, 12. 2. 2009, 1_09, 9694–9697, 9703 - 9707, 9710 - 9712, 35-31-22, Dokumentieren des gegenwärtigen Zustands des Burgwalls (Abb. 55: 1), Hallstattzeit.
300. Smolenice, (Bez. Trnava), Kalvária, 12. 2. 2009, 1_09, 9698–9700, 9708, 9709, 9713 - 9715, 35-31-22, Dokumentieren eines mittelalterlichen Kastells (Abb. 55: 2), Mittelalter.
301. Suchá nad Parnou, (Bez. Trnava), Diely, 21. 5. 2009, 3_09, 238 - 247, 9. 6. 2009, 6_09, 1600 - 1604, 35-33-18, Beglaubigung der auf GE festgestellten Kreisgrabenanlage (Abb. 56: 1) mit Doppelgraben mit einem Durchmesser von ca. 140 m (Abb. 56: 2), Neolithikum.
302. Suchohrad, (Bez. Malacky), Karolov majer, 21. 5. 2009, 3_09, 262 - 277, 34-43-14, Ecke eines temporären Lagers aus der Römerzeit, Gruben, undatiert.
303. Svätý Jur, (Bez. Pezinok), Gemeindegebiet, 12. 2. 2009, 1_09, 9744 - 5, 9752, 9775–6, 44-22-14, Dokumentieren der Kirche, Neuzeit.
304. Svätý Jur, (Bez. Pezinok), Biely kameň, 12. 2. 2009, 1_09, 9746 - 7, 44-22-13, Dokumentieren des Zustands der Kirche (Abb. 57: 1), Mittelalter.
305. Svätý Jur, (Bez. Pezinok), Neštich, 12. 2. 2009, 1_09, 9748 - 9751, 9753 - 9774, 44-22:82, Burgwall (Abb. 57: 2).
306. Svätý Peter, (Bez. Komárno), Pasienok 5, 25. 5. 2009, 4_09, 1022, 1023, 1031–1033, 45-43-04, Gruben, Hütten undatiert.
307. Svätý Peter, (Bez. Komárno), Pasienok 6, 25. 5. 2009, 4_09, 1024 - 1028, 45-43-04, Gruben, Hütten, undatiert.
308. Svätý Peter, (Bez. Komárno), Pasienok 7, 25. 5. 2009, 4_09, 1029 - 1030, 45-43-04, Gruben, Hütten, undatiert.
309. Šarovce, (Bez. Levice), 25. 5. 2009, 4_09, 519 - 526, 45-24-15, Gruben, Hütten, zwei Grundrisse mit den Ausmaßen von ca. 5x6 m, ein Grundriss als positives Bewuchsmerkmal, das zweite als negatives Bewuchsmerkmal, undatiert.
310. Šoporňa, (Bez. Šaľa), Vrbiny 1, 25. 4. 2009, 2_09, 141 - 144, 146, 148–153, 45-12-18, Kreis, Gruben, Linien, undatiert.
311. Šoporňa, (Bez. Šaľa), Vrbiny 2, 25. 4. 2009, 2_09, 145, 45-12-18, Gruben, Linien, undatiert.
312. Šoporňa, (Bez. Šaľa), Vrbiny 3, 25. 4. 2009, 2_09, 147, 45-12-18, Gruben, Linien, undatiert.
313. Šoporňa, (Bez. Šaľa), Široká lúka, 25. 4. 2009, 2_09, 154 - 166, 45-12-18, Grundrisse von mehreren Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Neolithikum?, rechteckiger Grundriss mit abgerundeten Ekken mit den Ausmaßen von ca. 15 x 30 m, mit Eingängen auf den kürzeren Seiten, undatiert.
314. Šoporňa, (Bez. Šaľa), Želiarske, 25. 4. 2009, 2_09, 167 - 175, 45-12-13, Gruben, Hütten, undatiert.
315. Šoporňa, (Bez. Šaľa), 21. 5. 2009, 3_09, 421 - 422, 45-12-24, Langhaus, Neolithikum?
316. Šoporňa, (Bez. Šaľa), Druhý hon, 3. 6. 2009, 5_09, 1543 - 1546, 45-12-23, Gruben, Hütten, Linie, undatiert.
317. Šoporňa, (Bez. Galanta), Majstrové 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1552, 45-12-24, Gruben, Hütten, undatiert.
318. Šoporňa, (Bez. Galanta), Majstrové 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1553, 1554, 45-12-19, dichte Gruppierung von Gruben und Hütten, undatiert.

319. Šoporňa, (Bez. Galanta), Majstrové 3, 3. 6. 2009, 5_09, 1555, 1556, 1558, 1559, 45-12-19, Gruben, Hütten, undatiert.
320. Šoporňa, (Bez. Galanta), Majstrové 4, 21. 5. 2009, 3_09, 407 - 409, 419, 45-12-24, Hütten, Gruben, undatiert.
321. Šoporňa, (Bez. Galanta), Majstrové 5, 21. 5. 2009, 3_09, 410, 45-12-24, Kreis?, undatiert.
322. Šoporňa, (Bez. Šaľa), Majstrové 6, 21. 5. 2009, 3_09, 417, 418, 423–424, 45-12-24, Gruben, Hütten, undatiert.
323. Šoporňa, (Bez. Šaľa), Majstrové 7, 25. 4. 2009, 2_09, 134–140; 21. 5. 2009, 3_09, 437 - 439, 45-12-19, Gruben, Hütten, direkte Linie, undatiert.
324. Štitáre, (Bez. Nitra), Brezina, 12. 2. 2009, 1_09, 9793 - 9795, 35-43-23, mittelalterliches Kastell?, undatiert.
325. Štúrovo, (Bez. Nové Zámky), Kamenické, 25. 5. 2009, 4_09, 685, 686, 699, 700, 46-33-01, Gruben, Linie, Kiesförderung, undatiert.
326. Štúrovo, (Bez. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 701 - 706, 46-33-01, abgerundete Ecke, undatiert.
327. Štúrovo, (Bez. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 707, 708, 46-33-01, Gruben, Hütten, undatiert.
328. Štúrovo, (Bez. Nové Zámky), Sobieskeho ul., 25. 5. 2009, 4_09, 781 - 789, 46-33-01, Dokumentieren der Grabung auf der Baustelle des Wohnkomplexes Rezidencia Sobieski.
329. Štúrovo, (Bez. Nové Zámky), 25. 5. 2009, 4_09, 790, 46-33-01, Blick auf den Platz.
330. Štúrovo, (Bez. Nové Zámky), Valy pod vŕškom, 25. 5. 2009, 4_09, 791 - 832, 834 - 847, 46-33-06, Erdbefestigung, vorgeschobenes Tor von Estzergom, zum ersten Mal in ihrem ganzen Verlauf sichtbar, Neuzeit.
331. Šurany, (Bez. Nové Zámky), Annin majer 1, 25. 5. 2009, 4_09, 1074 - 1076, 45-23-17, Gruben, Hütten, undatiert.
332. Šurany, (Bez. Nové Zámky), Annin majer 2, 25. 5. 2009, 4_09, 1077, 45-23-12, Gruben, undatiert.
333. Šurany, (Bez. Nové Zámky), Stredný hon, 25. 5. 2009, 4_09, 1078 - 1083, 45-23-12, Gruben, Hütten, rechtwinkelige Ecke mit einer Länge der Seiten von ca. 30 x 30 m, ein weiterer Grundriss mit den Ausmaßen von ca. 6 x 12 m, in seiner Nähe befand sich ein Kreis mit einem Durchmesser von ca. 20 m, undatiert.
334. Tesárske Mlyňany, (Bez. Zlaté Moravce), Gočol, 14. 11. 2009, 7_09, 2745 - 2747, 2752–2754, 2763–2765, 35-44-21, Dokumentieren der Grabung des Gräberfeldes (Abb. 58: 1) auf der Schnellstraße R1 Nitra - Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
335. Tesárske Mlyňany, (Bez. Zlaté Moravce), 14. 11. 2009, 7_09, 2748 - 2751, 2755 - 2762, 35-44-21, Dokumentieren der Grabung auf der Schnellstraße R1 Nitra- Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
336. Tomášikovo, (Bez. Dunajská Streda), Slovenské pole, 3. 6. 2009, 5_09, 1435, 1436, 45-14-17, Grundrisse von Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Neolithikum?
337. Tomášikovo, (Bez. Dunajská Streda), Zlúčený hon 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1451 - 1454, 45-14-17, Grundrisse von Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Neolithikum?
338. Tomášikovo, (Bez. Dunajská Streda), Zlúčený hon 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1455, 1456, 45-14-17, Grundrisse von Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Neolithikum?
339. Tomášikovo, (Bez. Dunajská Streda), Bikša, 3. 6. 2009, 5_09, 1457 - 1463, 45-14-17, Grundrisse von fünf Langhäusern mit abgerundeten Ecken (58: 2), Neolithikum?
340. Tomášikovo, (Bez. Dunajská Streda), Pukliny 1, 3. 6. 2009, 5_09, 1475, 1505 - 1511, 45-14-17, Grundrisse von Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Kreise, Gruben, Neolithikum?
341. Tomášikovo, (Bez. Dunajská Streda), Pukliny 2, 3. 6. 2009, 5_09, 1503, 1504, 1512 - 1516, 45-14-17, Grundrisse von Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Neolithikum?
342. Tomášikovo, (Bez. Dunajská Streda), Zlúčený hon 3, 3. 6. 2009, 5_09, 1520, 1521, 45-14-17, Grundrisse von Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Neolithikum?
343. Tomášov, (Bez. Senec), Konopné, 9. 6. 2009, 6_09, 1659 - 1661, 44-24-05, Gruben, Teil eines Grundrisses?, undatiert.
344. Trnava, (Bez. Trnava), Gemeindegebiet, 9. 6. 2009, 6_09, 1572 - 1578, 35-33-19, Dokumentieren des gegenwärtigen Zustands des Stadtkerns.
345. Trnava, (Bez. Trnava), Sv. Mikuláš, 9. 6. 2009, 6_09, 1579 - 1599, 35-33-19, Dokumentieren der Grabung des Karners, Mittelalter.
346. Tureň, (Bez. Senec), Stredné siatie, 9. 6. 2009, 6_09, 1650 - 1655, 45-11-22, zwei Grundrisse, der eine mit den Ausmaßen von ca. 12 x 20 m, der andere Grundriss mit den Ausmaßen von ca. 40 x 60 m, undatiert.

347. Veľká Paka-Čukárska Paka, (Bez. Dunajská Streda), Pod záhradami, 21. 5. 2009, 3_09, 328 - 339, 342, 343, 344–349, 45-13-16, zwei Hügelgräber, Gruben, Hallstattzeit, undatiert.
348. Veľká Paka-Čukárska Paka, (Bez. Dunajská Streda), Pod záhradami, 21. 5. 2009, 3_09, 340, 341, 45-13-16, Gruben, undatiert.
349. Veľké Vozokany, (Bez. Zlaté Moravce), Močiar nad dedinou, 14. 11. 2009, 7_09, 2768 - 2770, 35-44-22, Dokumentieren der Grabung auf der Schnellstraße R1 Nitra- Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
350. Veľké Vozokany, (Bez. Zlaté Moravce), Močiar nad dedinou, 14. 11. 2009, 7_09, 2799, 35-44-22, Dokumentieren der Grabung auf der Schnellstraße R1 Nitra- Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
351. Veľké Zálužie, (Bez. Nitra), Čerešniská, 21. 5. 2009, 3_09, 221 - 227, 45-12-10, Gruben, Hütten, undatiert.
352. Veľký Cetín, (Bez. Nitra), Pilišské, 21. 5. 2009, 3_09, 440 - 448, 20.11.2009, 8_09, 2818 - 2820, 45-21-14, wiederholtes Dokumentieren des Rondeloids, Bronzezeit?
353. Veľký Lapáš, (Bez. Nitra), Dlhé zeme, 21. 5. 2009, 3_09, 459 - 461, 45-21-08, wiederholtes Dokumentieren des Rondeloids, Bronzezeit?
354. Virt, (Bez. Komárno), 25. 5. 2009, 4_09, 971 - 973, 45-43-15, Verlauf eines Teils der östlichen Front des Lagers 1, Römerzeit.
355. Volkovce, (Bez. Zlaté Moravce), 14. 11. 2009, 7_09, 2787 - 2798, 35-44-23, Dokumentieren der Grabung auf der Schnellstraße R1 Nitra- Tekovské Nemce (*Ruttkay a kol. 2013*, 229–237).
356. Vozokany, (Bez. Topoľčany), Kukučí vrch, 12. 2. 2009, 1_09, 9622 - 9625, 35-32-15, möglicher Burgwall?, undatiert.
357. Vrakúň, Teil Nekyje na Ostrove, (Bez. Dunajská Streda), 25. 4. 2009, 2_09, 73 - 78, 83 - 85, 45-31-10, Gruben, eine Linie, die im rechten Winkel an eine doppelte Linie anschließt, undatiert.
358. Vrakúň, Teil Nekyje na Ostrove, (Bez. Dunajská Streda), Petrovské, 25. 4. 2009, 2_09, 79 - 82, 45-31-10, Gräber mit kreisförmigen Rillen?, undatiert.
359. Vrakúň, Teil Nekyje na Ostrove, (Bez. Dunajská Streda), 25. 4. 2009, 2_09, 92, 93, 45-31-10, Linie, Hütten?, undatiert.
360. Vrakúň, Teil Nekyje na Ostrove, (Bez. Dunajská Streda), 21. 5. 2009, 3_09, 357, 365 - 367, 370, 45-31-10, eine doppelte Linie, an diese sich anschließende einfache Linie, undatiert.
361. Vrakúň, Teil Nekyje na Ostrove, (Bez. Dunajská Streda), Petrovské 1, 21. 5. 2009, 3_09, 358 - 362, 368, 45-31-10, Gruben, Linien, undatiert.
362. Vrakúň, Teil Nekyje na Ostrove, (Bez. Dunajská Streda), Petrovské 2, 21. 5. 2009, 3_09, 369, 45-31-10, Grundriss?, undatiert.
363. Vrakúň, Teil Nekyje na Ostrove, (Bez. Dunajská Streda), Hrušovské 1, 21. 5. 2009, 3_09, 363, 364, 371, 45-31-10, Grundriss?, undatiert.
364. Vrakúň, Teil Nekyje na Ostrove, (Bez. Dunajská Streda), Hrušovské, 21, 21. 5. 2009, 3_09, 372 - 375, 45-31-10, doppelte Linie, Grundrisse?, undatiert.
365. Vydrany, (Bez. Dunajská Streda), Dolné Sihote 1, 9. 6. 2009, 6_09, 1675 - 1677, 45-13-15, Grundrisse von Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Kreise mit einem Durchmesser von ca. 6 m, Neolithikum?
366. Vydrany, (Bez. Dunajská Streda), Dolné Sihote 2, 9. 6. 2009, 6_09, 1678 - 1681, 1687 - 1690, 45-13-15, Grundrisse von Langhäusern mit abgerundeten Ecken, Neolithikum?
367. Zlatná na Ostrove, (Bez. Komárno), Pažitné, 3. 6. 2009, 5_09, 1345 - 1357, 45-34-10, Gruben, Hütten, Grundriss 1, quadratische Form mit den Ausmaßen von ca. 40 x 40 m (Abb. 59: 1). Er kann auf der Karte der 2. militärischen Kartierung identifiziert werden (Abb. 60: 1). In seiner Mitte befindet sich ein Kreis mit einem Durchmesser von ca. 20 m, ein weiterer Kreis, vielleicht ein doppelter, mit einem Durchmesser von ca. 8 m, befindet sich direkt neben dem Quadrat, undatiert. nedatované.
368. Zlatná na Ostrove, (Bez. Komárno), Pred dropím kanálom, 3. 6. 2009, 5_09, 1358 - 1366, 45-34-10, Grundriss 2, quadratische Form mit den Ausmaßen von ca. 70 x 70 m (Abb. 59: 2). Er kann, ähnlich wie der vorherige, auf der Karte der 2. militärischen Kartierung identifiziert werden (Abb. 60: 1). Linien der Gruben, eine weitere bogenförmige Linie der Gruben, quadratischer Grundriss, weitere näher nicht identifizierbare Linien, undatiert.
369. Zlatníky, (Bez. Bánovce nad Bebravou), 12. 2. 2009, 1_09, 9539 - 9550, 35-23-17, Dokumentieren der Reste der Goldwäsche (Abb. 60: 2), Mittelalter, Neuzeit.
370. Zohor, (Bez. Malacky), 21. 5. 2009, 3_09, 278, 279, 44-21-10, Hütteb, Gruben, undatiert.

VÝSKUM V LUŽIANKACH *

Ivan K u z m a – Alena B i s t á k o v á

L u ž i a n k y (okr. Nitra), sídlisko, lengyelská kultúra. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický výskum ktorý bol vyvolaný stavbou obchodného domu SCONTO sa uskutočnil v období august až október 2009. Nálezisko leží v archeologicky zaujímavej polohe, kde z blízkeho okolia poznáme viacero lokalít z rôznych období (obr. 61: 1). Mimoriadnu koncentráciu v tejto oblasti však predstavujú lokality z obdobia neolitu a lengyelskej kultúry. Sú to sídlisko a pohrebisko lužianskej skupiny v Lužiankach, vzdialené asi 1000 m (*Novotný 1962*), nálezy kultúry s lineárnou keramikou v areáli Ferenitu (bývalé ACZ), vzdialené asi 600 m (*Novotný 1962*, 20), sídlisko zo stupňa Lengyel I, zistené pri výstavbe nadjazdu na Kyneku (asi 500 m), sídliskové nálezy z koryta rieky Nitry pri moste cez rieku na obchvate mesta (asi 1000 m; *Nevizánsky/Ožďáni 1995*, 101) a posledné v areáli ČSAD, vzdialené asi 2000 m (*Novotný 1962*, 25).

V tesnej blízkosti náleziska bolo pri výstavbe haly Air-Liquid preskúmané staromaďarské pohrebisko z 10. stor. (*Ruttkay 2006,* 167), ďalšou akciou bol záchranný výskum na kanalizačnej ryhe, kde boli zistené objekty vekerzugskej kultúry zo staršej doby železnej (*Černická/Parobková/Bielich 2007*, 64). Rozsiahly archeologický výskum sa uskutočnil v roku 2000 pri stavbe veľkoobchodu Metro (*Kuzma 2001*), preto bol oprávnený predpoklad že zistené osídlenie bude pokračovať i v tejto polohe. Tento predpoklad sa aj čiastočne potvrdil.

Lokalita sa nachádza na pravej strane cesty č. 513 na Hlohovec, oproti veľkoobchodu Metro, asi 400 m od nadjazdu nad rýchlostnou cestou R1. Leží na ľavej strane svahu pozdĺžneho chrbta, klesajúceho od severozápadu smerom na juhovýchod. Samotný svah je orientovaný na východ, smerom k Šúdolskému potoku, prevýšenie medzi najvyšším (nadmorská výška. 158 m) a najnižším bodom polohy je 8 m (plocha skúmaná pri výstavbe Metra leží na druhej strane tohto chrbta, na svahu orientovanom na juh až juhápad, s prevýšením 9 m). Podložie na lokalite tvoria mladotreťohorné usadeniny pokryté sprašou a nivnými uloženinami. Z hľadiska pedológie ide o hnedozeme na spraši (http://www.podnemapy.sk/regional_gis/viewer.htm?activelayer=0&layers=001&query=NAZOKRES%3D%27Nitra%27&queryzoom=yes).

Priamo z plochy výskumu neboli v dokumentácii AÚ SAV evidované žiadne nálezy a nezískali sa ani novým zberom, preto sa pristúpilo k plošnej sondáži za účelom zistenia rozsahu náleziska. V rámci prvej etapy výskumu bolo pomocou UDS začistené na úroveň podložia 21 pásov (I–XXI) 50 až 120 m dlhých o šírke cca 3 m a hĺbk 30–50 cm. Celková presondovaná plocha predstavovala cca 3,5 ha (obr. 61: 2). Následne boli pásy IV, V, VI a XIX, v ktorých sa zistili archeologické situácie, spojené do súvislej plochy o veľkosti 2150 m^2. V tejto strednej časti presondovanej plochy sa objekty nachádzali vo väčšej koncentrácii, mimo ňu boli zistené iba jednotliké jamy. Situácia tak bola podobná ako pri výskume na stavbe Metra, kde sa objekty v severnej časti plochy nachádzali vzdialené od seba i niekoľko desiatok metrov. Celkove bolo preskúmaných 26 objektov, resp. nálezových situácií.

Po začistení plochy sa objekty rysovali zväčša iba málo odlišným sfarbením od svetlého podložia, výraznejšou hnedou farbou sa rysovali objekty 5 a 9. Sídliskové jamy boli tvarovo rôzne, zväčša oválneho, príp. okrúhleho tvaru, niektoré mali pravdepodobne funkciu zásobných jám, príp. menších hliníkov. Zistené kolové jamy netvorili žiadny systém, zväčša sa nachádzali osamotene. Otázna je funkcia žľabovitých objektov nepravidelného oválneho až pretiahnutého tvaru (objekty 1, 18, 20 a 21). Tieto objekty neobsahovali žiaden archeologický materiál ktorý by umožnil ich datovanie. V prípade rozsiahlejšej situácie, označenej ako objekt 9 je pravdepodobné že išlo o niekoľko objektov, nálezové podmienky ich však neumožnili presne definovať. Situácia sa v pôdoryse črtala ako objekt nepravidelného oválneho tvaru (470 × 430 cm). Preskúmaný bol sektorovo, postupným znižovaním jednotlivých úrovní (obr. 62). Zo skúmaného priestoru pochádza veľké množstvo črepového materiálu. Vyskytlo sa i niekoľko zhlukov črepového materiálu (obr. 63: 1). Nálezový inventár jám tvoril najmä keramický materiál ako hrnce, misy, misy na dutých nôžkach a džbánky. V niektorých prípadoch bolo na keramických zvyškoch z objektov 9 a 13 zachytené červené maľovanie doplnené bielym ornamentom. V menšom množstve pochádzajú z objektov aj prasleny, štiepaná kamenná industria (objekty 8, 9 a 16) a zvieracie kosti (objekty 8, 9 a 10). V zásype objektov sa nachádzala aj mazanica, uhlíky, príp. malakofauna (ulity slimákov). Bez nálezov bolo dvanásť objektov (3, 6, 11, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25 a 26).

* Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

K zaujímavým nálezom patrí tenkostenný džbánok, ktorý bol prekrytý plytkou miskou (obr. 63: 2, 3). Nález bol objavený počas skúmania objektu 9, v juhovýchodnej časti sektoru 9b. Predpokladáme že džbánok s miskou nepatrili k objektu 9 a ide o samostaný žiarový hrob (hrob 1). Džbánok zdobený polguľovitými výčnelkami mal výšku cca 10 cm, pokrievka mala priemer cca 20 cm (obr. 64). Na rozdiel od kvalitne vyhotovenej nádobky bola vytvorená z veľmi drobivého materiálu a slabo vypálená, čo poukazuje skôr na jej jednorazové použitie. Preplavením obsahu nádobky sa získali zlomky kostičiek a archeobotanického materiálu. Kombinácia nádobky a pokrievky sa tu vyskytla po prvýkrát. Doterajšie nálezy žiarových hrobov ludanickej skupiny sa obmedzovali iba na prekrytie kostičiek miskou, resp. uloženie v nádobe bez prekrytu (*Ruttkayová 1997*, 162; *Farkaš/Novotný 1993*, 64; *Bátora 1976*, 25).

Keramické nálezy datujú lokalitu do obdobia lengyelskej kultúry. Časť možno zaradiť do stupňa I (Moravany), časť do stupňa IV (ludanická skupina). Osídlenie lengyelskej kultúry sme mohli doložiť už pri výskume na ploche výstavby Metra (*Kuzma 2001)*. Preskúmali sa tu dva objekty, ktoré možno jednoznačne položiť do lengyelskej kultúry, azda už do stupňa Lužianky. Nachádzali sa v hornej časti skúmanej plochy, takmer už na temene kopca, vzdialené od seba až 120 m. V oboch prípadoch išlo o materiálové jamy, v jednej (objekt 150) sa našla pri stene jamy i skrčená ľudská kostra bez nálezov. Situácia v oboch polohách, najmä vzdialenosti medzi objektami a tiež i absencia obytných stavieb dovoľuje azda uvažovať v istom časovom úseku o jednej lokalite.

L i t e r a t ú r a

Bátora 1976 – J. Bátora: Záchranný výskum na neolitickom sídlisku v Nevidzanoch. AVANS 1975, 1976, 25, 26.

Černická/Parobková/Bielich 2007 – B. Černická/A. Parobková/M. Bielich: Halštatské sídliskové objekty z Lužianok. AVANS 2005, 2007, 64.

Farkaš/Novotný 1993 – Z. Farkaš /B. Novotný: Mladšia a neskorá doba kamenná. In: T. Štefanovičová (zos.): Najstaršie dejiny Bratislavy. Bratislava 1993, 37–79.

Kuzma 2001 – I. Kuzma: Výskum na stavbe veľkoobchodu Metro v Nitre-Mlynárciach, AVANS 2000, 2001, 106 – 108.

Nevizánsky/Ožďáni 1995 – G. Nevizánsky/O. Ožďáni: Praveké a včasnohistorické sídliská v Nitre-Mlynárciach. AVANS 1993, 1995, 101–103.

Novotný 1962 – B. Novotný: Lužianska skupina a počiatky maľovanej keramiky na Slovensku. Bratislava 1962.

Ruttkay 2006 – M. Ruttkay: Nové staromaďarské pohrebisko v Lužiankach. AVANS 2004, 2006, 165–167.

Ruttkayová 1997 – J. Ruttkayová: Záchranný výskum v Ivanke pri Nitre. AVANS 1995, 1997, 162, 163.

Internetové zdroje

http://www.podnemapy.sk/regional_gis/viewer.htm?activelayer=0&layers=001&query=NAZOKRES%3D%27Nitra%27&queryzoom=yes

GRABUNG IN LUŽIANKY (Bez. Nitra). Lužianky, Siedlung, Lengyel-Kultur. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die archäologische Grabung wurde durch den Bau des Einkaufszentrums SCONTO ausgelöst. Die Fundstelle liegt in einer archäologisch interessanten Lage. In der nahen Umgebung sind uns mehrere Fundstellen aus unterschiedlichen Perioden bekannt. Eine besondere Konzentration stellen in diesem Gebiet Fundstellen aus dem Neolithikum und der Lengyel-Kultur dar. Es handelt sich um eine Siedlung und ein Gräberfeld der Lausitzer Gruppe in Lužianky, die etwa 1000 m voneinander entfernt sind (*Novotný 1962*), Funde der Kultur mit Linearbandkeramik im Areal der Firma Ferenit (ehemaliger Name ACZ), entfernt etwa 600 m (*Novotný 1962*, 20), eine Siedlung aus der Stufe Lengyel I, die beim Bau der Überführung zum Stadtteil Kynek (etwa 500 m) festgestellt wurde, Siedlungsfunde aus dem Flussbett des Flusses Nitra bei der Brücke über den Fluss an der Umleitung der Stadt (etwa1000 m; *Nevizánsky/Ožďáni 1995*, 101) und die letzte Fundstelle ist im Areal der Gesellschaft ČSAD, entfernt ca. 2000 m (*Novotný 1962*, 25). In der unmittelbaren Nähe der Fundstelle wurde beim Bau der Halle Air-Liquid ein altmagyarisches Gräberfeld aus dem 10. Jh. untersucht (*Ruttkay 2006*, 167), weiter wurde eine Rettungsgrabung auf der Kanalisationsrille durchgeführt, in der Objekte der Vekerzug-Kultur aus der älteren Eisenzeit festgestellt wurden (*Černická/Parobková/Bielich 2007*, 64). Eine große archäologische Grabung wurde im Jahr 2000 beim Bau des Großhandels Metro durchgeführt (*Kuzma 2001).*

Direkt aus der Grabungsfläche wurden in der Dokumentation des Archäologischen Instituts der Slowakischen Akademie der Wissenschaften keine Funde erfasst und es wurden auch keine neuen Lesefunde

entdeckt, deshalb wurde eine großangelegte Sondierung zwecks der Feststellung des Ausmaßes der Fundstelle unternommen. Die ganze untersuchte Fläche erstreckte sich auf einer Fläche von ca. 3,5 ha. Im mittleren Teil der untersuchten Fläche befanden sich Objekte in größerer Konzentration, außerhalb der Fläche wurden nur einzelne Gruben festgestellt. Insgesamt wurden 26 Objekte untersucht.
Die Siedlungsgruben hatten unterschiedliche Formen, sie waren meistens oval bzw. kreisförmig, einige hatten wahrscheinlich die Funktion von Vorratsgruben, bzw. von kleineren Tongruben. Die festgestellten Pfostengruben bildeten kein System, sie standen in der Mehrheit der Fälle allein. Die Funktion von rillenförmigen Objekten unregelmäßiger ovaler bis länglicher Form ist fraglich.
Im Fall einer größeren Fundsituation, die als Objekt 9 bezeichnet wird, ist wahrscheinlich, dass es sich um mehrere Objekte handelte, durch die Fundumstände konnte sie jedoch nicht genau definiert werden. Aus dem untersuchten Raum stammt eine große Menge von Scherbenmaterial. Es kamen auch einige Anhäufungen von Scherbenmaterial vor.
Das Fundinventar bildete besonders Keramikmaterial wie Töpfe, Schüsseln, Schüsseln auf hohlen Füßen und Krüge. In einigen Fällen wurde auf den keramischen Resten aus den Objekten 9 und 13 rote Bemalung ergänzt durch ein weißes Ornament erfasst. In einer kleineren Anzahl stammen aus den Objekten auch Spinnwirtel, gespaltene Steinindustrie und Tierknochen. In der Verschüttung der Objekte befanden sich auch Lehmverputz, Holzkohlestückchen, bzw. Malakofauna (Schneckengehäuse). Zwölf Objekte waren ohne Funde.
Zu den interessanten Funden gehört ein dünnwandiger Krug, der mit einer flachen Schüssel überdeckt war. Der Fund wurde während der Grabung des Objekts 9 im südöstlichen Teil des Sektors 9b entdeckt. Es wird angenommen, dass der Krug und die Schüssel nicht zum Objekt 9 gehörten. Sie waren eher Bestandteile eines Brandgrabes (Grab 1). Der Krug, verziert mit halbkugeligen Buckeln, hatte eine Höhe von ca. 10 cm, der Deckel hatte einen Durchmesser von ca. 20 cm. Im Gegensatz zu dem sehr gut angefertigten Gefäß wurde er aus sehr brüchigem Material hergestellt und war schwach ausgebrannt, was eher auf seine einmalige Verwendung hindeutet. Durch Durchsieben des Gefäßinhalts wurden Bruchstücke von Knochen und archäobotanischem Material gewonnen. Die Kombination des Gefäßes und des Deckels kam hier zum ersten Mal vor. Die bisherigen Funde der Brandgräber der Ludanice-Gruppe beschränkten sich nur auf die Abdeckung der Knochen durch die Schüssel bzw. die Deponierung im Gefäß ohne Abdeckung (*Ruttkayová 1997,* 162; *Farkaš/Novotný 1993,* 64; *Bátora 1976,* 25*).*
Anhand der Keramikfunde wird die Fundstelle in die Lengyel-Kultur datiert. Ein Teil der Keramikfunde kann in die Stufe I (Moravany) und ein Teil in die Stufe IV (Ludanice-Gruppe) datiert werden.

VÝSKUM ROMÁNSKEHO KARNERA V EXTERIÉRI NKP R.K. KOSTOLA SV. MIKULÁŠA V TRNAVE

Klára K u z m o v á – Erik H r n č i a r i k

T r n a v a (okr. Trnava), intravilán, systematický výskum, sakrálna stavba, pohrebisko, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Západoslovenské múzeum, Trnava.

Archeologický výskum v exteriéri NKP R.-k. Kostola sv. Mikuláša v Trnave uskutočnila Katedra klasickej archeológie Trnavskej univerzity v Trnave v dňoch 18. 5.–17. 7. 2009. Cieľom výskumu bolo doskúmať a určiť funkciu, bližšie časové zaradenie a stavebnú dispozíciu kamennej kruhovej stavby objavenej počas predstihového výskumu v roku 2008. Investorom stavby bolo Mesto Trnava. Počas výskumu sa odkrylo 21 stredovekých a novovekých kostrových hrobov, tri novoveké zahĺbené objekty - kostnice, tehlové murivá z viacerých fáz stavebno-historického vývoja zaniknutého kostola sv. Michala a základy románskeho karnera.

Pohrebisko (obr. 65: 1)

Na ploche výskumu bolo preskúmaných 21 stredovekých a novovekých hrobov. Boli súčasťou cintorína skúmaného v minulých sezónach (*Urminský 2005*; *Kuzmová/Hrnčiarik 2011,* 164, 165). Hroby sa nachádzali na celej skúmanej ploche, s ťažiskom v jej východnej časti. Všetky boli orientované v smere Z–V, väčšina z nich rešpektovala orientáciu pozdĺžnej osi kostola sv. Mikuláša. Vyskytli sa však aj odchýlky, podobne ako v sezóne 2008. Niektoré hroby boli od osi kostola odchýlené cca o 10° na juh. Na základe zistenej stratigrafie, najmä superpozície hrobov so základmi kamenej kruhovej stavby, ich možno rámcovo datovať do obdobia po jej zániku, t.j. do obdobia po. 14. stor. Okrem nich bolo možné rozpoznať

skupinu troch hrobov, nachádzajúcu sa v severozápadnej časti plochy. Hroby boli orientované taktiež v smere Z–V, ale v porovnaní s ostatnými sa od osi kostola odchyľovali o cca 20° na sever. Nemožno vylúčiť, že tieto hroby pôvodne rešpektovali kamennú kruhovú stavbu a pochádzajú z rovnakého časového horizontu. Za súčasného stavu bádania je však tento predpoklad len hypotetický.

Podobne ako v ostatných častiach príkostolného cintorína, aj tu bola výbava hrobov rôznorodá. Tvorili ju najmä drevené alebo sklenené koráliky a bronzové krížiky z ružencov, oválne medailóny so zobrazením svätcov, ale i rôzne súčasti odevu a obuvi. Stratigraficky mladšie hroby však boli v porovnaní s hrobmi v ostatných časiach cintorína bohatšie na nálezy, o čom svedčí napr. aj väčší počet železných okutí čižiem i sklenených a kostených príveskov v prepočte na jeden hrob.

Novoveké kostnice (obr. 65: 2)

Počas výskumu sa podarilo odkryť tri pravouhlé jamy, ktoré slúžili na uloženie ľudských kostí. Prvá z nich sa zistila už v sezóne 2008, avšak jej vzťah ku kamennej kruhovej stavbe nebol dostatočne objasnený. Počas výskumu v roku 2009 sa ukázalo, že ide o pravidelnú obdĺžnikovú jamu s rozmermi 300 x 340 cm. Na základe predbežného určenia mincí ju možno rámcovo datovať do 16./17. stor. (za určenie ďakujeme J. Hunkovi, AÚ SAV).

Druhú jamu na uloženie kostí bolo možné doložiť vo východnom profile skúmanej plochy, kde sa podarilo zachytiť jej V okraj. Kostnica bola široká 130 cm a pokračovala smerom na západ, preto sa preskúmala iba okrajovo.

Tretia kostnica sa zachytila pomocou zisťovacieho rezu v interiéri kruhovej stavby. Obdobne ako v prvom prípade, mala pravouhlý obdĺžnikový pôdorys s kratšou severnou a južnou stranou. Jej okraj sa črtal v Z profile skúmanej plochy 3. Podľa stratigrafickej situácie ide zrejme o najmladšiu z uvedených kostníc, jej presné časové zaradenie možno očakávať až od analýzy nálezov.

Prístavba sakristie kostola sv. Michala (obr. 65: 3)

Počas výskumu v roku 2009 sa doskúmala severozápadná časť tehlovej prístavby sakristie zaniknutého kostola sv. Michala. Išlo o mladšiu fázu prístavby sakristie, ktorá predošlým výskumom nebola odkrytá (*Fűryová 1999*). Pozostávala z muriva vybudovaného z druhotne použitých tehál, s pôdorysom v tvare písmena „L“, šírkou 90 cm a zachovanou výškou cca 60 cm. Sondou situovanou východne od nárožia prístavby sa zistilo, že murivo týmto smerom nepokračuje. Na základe malty, ktorá bola väčšinou vytečená do základovej ryhy možno predpokladať, že ide o základové murivo uvedenej prístavby. Jeho funkciu zatiaľ nie je možné bližšie interpretovať. Vzhľadom na fakt, že bolo pristavané ku gotickej sakristii, možno ho len rámcovo datovať do obdobia baroka.

Kamenná kruhová stavba (obr. 65: 3)

Základy kamenej kruhovej stavby sa podarilo odkryť v predošlej sezóne. Počas výskumu v roku 2009 sme sa sústredili na jej doskúmanie a objasnenie datovania a funkcie.

Dotknutá stavba bola zapustená do žltého sprašového podložia. Jej vnútorný priemer bol 670 cm a vonkajší 820 cm, pričom šírka muriva nebola rovnomerná. Maximálna šírka - 120 cm - sa zistila v južnej časti pôdorysu a minimálna šírka - 70 cm - v jeho východnej časti. Murivo sa zachovalo do maximálnej výšky 560 cm. Bolo vybudované z lomového kameňa a sekundárne použitých tehál - plevoviek, spojených maltou so zvyškami pliev. Z vnútornej strany (v interiéri) bolo murivo lícované, tvorili ho nahrubo otesané kamene, zriedka kombinované s tehlami. Zistilo sa v ňom niekoľko radov pravidelne rozmiestnených otvorov kruhového priemeru (cca 9 cm, hĺbka cca 70 cm). Prvý rad otvorov sa nachádzal vo výške 150 cm od dna stavby, druhý o 160 cm vyššie a tretí rad o ďalších 150 cm vyššie. Slúžili zrejme na zakotvenie lešenia potrebného pri výstavbe kruhovej stavby. Vonkajšia strana muriva (v exteriéri) bola nerovnomerná, pozostávala z nepravidelne poukladaných kameňov a tehál spojených maltou.

Zvyšky základov apsidy patriacej k tejto stavbe sa podarilo zachytiť v juhovýchodnej časti skúmanej plochy. Zachovali sa vo vnútri barokovej prístavby zaniknutého Kostola sv. Michala v podobe muriva z lomových kameňov a zvyškov malty, ktorá mala podobnú štruktúru ako malta v murive kruhovej stavby. V severovýchodnej časti bola apsida porušená mladšími hrobmi. Zvyšky jej základovej ryhy predstavovala asi 5 cm hrubá vrstva tmavohnedej hliny. Na základe uvedených zistení mala apsida podkovovitý tvar, pričom miesto jej pripojenia ku kruhovej stavbe možno iba predpokladať.

Vnútornú výplň kruhovej stavby tvorila do hĺbky 240 cm od úrovne zistenia vrstva hnedej hliny premiešanej s úlomkami tehál a ľudských kostí. Pod ňou sa nachádzala 320 cm hrubá vrstva ľudských kostí. Základová škára kruhovej stavby sa zistila v hĺbke 560 cm od úrovne zachytenia. Na dne interiéru

sa na spraśovom podloží nachádzala nekompaktná vrstva malty hrubá približne 2–3 cm, ktorá zrejme vznikla počas výstavby.

Na základe uvedených zistení možno odkrytú stavbu interpretovať ako dvojpodlažnú kostnicu s apsidou. S obdobím jej výstavby možno spájať iba tri zlomky keramiky (12./13. stor.?), ktoré sa našli na úrovni základovej škáry. Zánik tejto stavby zrejme súvisel s výstavbou polygonálneho presbytéria kostola sv. Mikuláša okolo roku 1360 (*Žuffová/Zacharová 2006*). Na základe týchto faktov možno kruhovú stavbu v Trnave rámcovo považovať za románsku.

Objavenie tohto typu stavieb možno nielen v Trnave, ale aj na iných lokalitách na území Slovenska spájať s príchodom nemeckých hostí koncom 12., príp. začiatkom 13. stor. Za najbližšiu paralelu trnavského karnera možno považovať kostnicu sv. Jakuba v Bratislave, ktorá je datovaná okolo roku 1200 (*Hoššo/Lesák 1996*, 243–244). Táto podobne ako kostnica v Banskej Štiavnici (prvá tretina 13. stor.; *Vančo 2000*, 98) patrí do skupiny dvojpodlažných karnerov s kruhovým pôdorysom a apsidou (*Veľassová 1999*, 46). Na území Slovenska sa však častejšie vyskytujú karnery menších rozmerov a bez apsidy.

Archeologický výskum v roku 2009 priniesol nové poznatky o najstaršej sakrálnej stavbe na území mesta Trnavy, ktorým je dvojpodlažný karner rámcovo datovaný do 12./13 stor. Absencia písomných správ a dobre datovateľného materiálu však zatiaľ nedovoľuje jeho presnejšie časové zaradenie. Počas výskumu sa okrem toho podarilo odkryť tri novoveké jamy na uloženie kostí, 21 hrobov a základy sakristie zaniknutého Kostola sv. Michala.

L i t e r a t ú r a

Urminský 2005 – J. Urminský: Trnava, Kostol sv. Mikuláša - exteriér, Príkostolný cintorín - južná strana od presbytéria. Nepublikovaná nálezová správa (NS 08-10/2005).

Kuzmová/Hrnčiarik 2011 – K. Kuzmová/E. Hrnčiarik: Archeologický výskum v exteriéri NKP R.K. kostola sv. Mikuláša v Trnave v roku 2008. AVANS 2008, 2011, 164–167.

Fűryová 1999 – K. Fűryová: Ukončenie výskumu kostola sv. Mikuláša v Trnave. AVANS 1997, 1999, 44 – 46.

Hoššo/Lesák 1996 – J. Hoššo/B. Lesák: Archeologický výskum predrománskej rotundy a karnera zaniknutej osady Sv. Vavrinca v Bratislave. In: Archaelogia historia 21/96. Brno 1996, 287–300.

Vančo 2000 – M. Vančo: Stredoveké rotundy na Slovensku. Bratislava, Chronos, 2000.

Veľassová 1999 – Ľ. Veľasová: Karnerové kaplnky v románskej architektúre Slovenska. In: Pamiatky a múzeá 1999, 2, 46–48.

Žuffová/Zacharová 2006 – J. Žuffová/D. Zacharová: Prvé výsledky výskumu kostola sv. Mikuláša v Trnave. Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 9. Trnava 2006, 3–16.

GRABUNG DES ROMANISCHEN KARNERS IM EXTERIEUR DES NATIONALKULTURDENKMALS - DER RÖMISCH-KATHOLISCHEN KIRCHE HL. NIKOLAUS IN TRNAVA IM JAHR 2009. Trnava (Bez. Trnava), Gemeindegebiet, systematische Grabung, Sakralbau, Gräberfeld, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung von Funden: Westslowakisches Museum, Trnava.

Die archäologische Grabung im Exterieur des Nationalkulturdenkmals der römisch-katholischen Kirche des hl. Nikolaus in Trnava wurde vom Lehrstuhl für klassische Archäologie an der Trnava-Universität in Trnava durchgeführt. Bei der Grabung wurden im Bereich des Kirchhofs 21 mittelalterliche und neuzeitliche Skelettgräber freigelegt. Sie waren in der Regel in Richtung W–O orientiert, manche wiesen eine leichte Abweichung von der länglichen Achse der Kirche auf. In den Gräbern wurden besonders Holz- und Glasperlen, Bronzekreuze aus Rosenkränzen, ovale Medaillons mit der Abbildung von Heiligen, Gewand- und Schuhzubehör gefunden. Stratigraphisch jüngere Gräber enthielten eine höhere Anzahl von Eisenbeschlägen von Stiefeln, Glas- und Knochenanhängern. Auf der untersuchten Fläche wurden auch drei neuzeitliche rechtwinkelige Gruben für menschliche Knochen freigelegt. Es wurde auch eine jüngere, barocke Phase des Anbaus der Sakristei der untergegangenen Kirche des hl. Michael untersucht. Das Hauptziel der Grabung bestand darin, die Baudisposition, Datierung und Funktion des steinernen kreisförmigen Bauwerks, das im Jahr 2008 entdeckt wurde, zu präzisieren. Nach neuen Feststellungen handelt es sich um ein zweistöckiges Beinhaus mit der Apsis. Mit der Zeit seines Baus verbinden sich nur drei Keramikbruchstücke (12./13. Jh.?) aus der Ebene des Grundmauerspalts. Der Untergang des Bauwerks hing wahrscheinlich mit dem Bau des polygonalen Presbyteriums der Kirche des hl. Nikolaus um 1360 zusammen. Auf Grund der angeführten Tatsachen kann das kreisförmige Bauwerk in Trnava für einen zweistöckigen romanischen Karner gehalten werden. Seine

nächste Parallele aus dem Gebiet der Slowakei stellt das Beinhaus des hl. Jakob in Bratislava (datiert um das Jahr 1200) und das Beinhaus in Banská Štiavnica (1. Drittel des 13. Jh.) dar.

SAKRÁLNA STAVBA NA STAROM MESTE?

Jozef L a b u d a

B a n s k á Š t i a v n i c a (okr. Banská Štiavnica), poloha Staré mesto - Glanzenberg 12. – 16. stor., sídlisko, systematický výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Slovenské banské múzeum, Banská Štiavnica

Počas dlhoročného výskumu lokality Staré mesto (Glanzenberg) sa takmer každý rok objavili nálezy rôzneho charakteru (objekt, import, žetón ako registrácia baníckej práce ...), ktoré pomaly a isto posúvajú pozitívne možnosti interpretácie a významu lokality. V roku 2009 to bola už 29. sezóna.

Poloha 1

Najzaujímavejší nález sezóny sa objavil len 4 m od vrcholového bodu lokality (793 m) smerom na juhovýchod. Ide o základové i nadzákladové murivo stavby s dvomi zalomeniami do tupého uhla. Samotné murivo je tvorené z andezitových lomových kameňov, avšak nárožia sú poprekladané opracovanými kameňmi z andezitu zelenej farby. Pojivom bola vápenná malta. Z ojedinelých nálezov treba spomenúť zvieracie kosti, črepy a masívny blok opracovaného kameňa v tvare úzkeho žľabu. Kameň bol pravdepodobne súčasťou odvodnenia stavby, našiel sa v exteriérovej časti. Treba spomenúť, že zatiaľ sa odkryla len exteriérová strana. Orientácia dlhšej časti muriva bola v línii východ-západ. Vzhľadom na túto skutočnosť, ako aj charakter nárožia, možno uvažovať o tejto stavbe ako o stavbe sakrálneho charakteru. Presnú funkciu stavby a časové zaradenie bude možné určiť až po odkrytí jej pôdorysu. V severnej časti muriva sa obnažil sekundárne zamurovaný kus opracovaného kameňa z andezitu, čo naznačuje neskoršiu fázu budovania stavby.

Poloha Kostolík

Práce na tejto polohe prebiehali výlučne v jej západnej časti a nadviazali na sondážne práce (Sonda 3/09) z predchádzajúcich rokov. Odkrývala sa interiérová časť lícovaného obvodového muriva v dĺžke takmer 10 m. V tejto línii sa podarilo zachytiť a preskúmať priestor vstupnej bránky do hradu pre peších. Bránka mala šírku 100 cm, vyložená bola plochými kameňmi z andezitu. Hrúbka obvodového muriva tu dosahovala 150 cm. V minulej sezóne signalizoval prítomnosť takejto bránky väčší kus opracovaného kameňa z andezitu.

Na záver sezóny mladí skauti z viacerých európskych štátov Lotyšska, Litvy, Poľska, Slovenska, Čiech, Maďarska, Nemecka a Talianska odstránili náletovú vegetáciu zo všetkých skúmaných polôh lokality (Poloha 1, Kostolík, Plošina nad dobývkami), čím pripravili práce súvisiace s vyhotovením geometrického plánu a prípravy projektu náučného chodníka po lokalite. Ten pripravujú Slovenské banské múzeum, Mesto Banská Štiavnica a Banskoštiavnicko-hodrušský banícky spolok.

SAKRALBAU IN DER ALTSTADT? Banská Štiavnica (Bez. Banská Štiavnica), Flur Altstadt – Glanzenberg, 12. – 16. Jh., Siedlung, systematische Grabung, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung von Funden: Slowakisches Bergbaumuseum, Banská Štiavnica.

Während der langjährigen Grabung der Fundstelle Altstadt (Glanzenberg) erscheinen fast jedes Jahr Funde unterschiedlichen Charakters (Objekt, Import, Jeton als Registrierung der Bergbauarbeit...), die die positiven Möglichkeiten der Interpretation und der Bedeutung der Fundstelle langsam aber sicher voranbringen. Die neunundzwanzigste Grabungssaison brachte einen interessanten Fund der Grundmauer und auch der Mauer über der Grundmauer mit zwei Brüchen im stumpfen Winkel. Eine genaue Funktion des Bauwerks und die zeitliche Einordnung können erst nach der Freilegung seines Grundrisses bestimmt werden. Es könnte sich um ein Bauwerk sakralen Charakters handeln. In der Lage „Kostolík“ konnte ein Tor für Fußgänger erfasst und dokumentiert werden.

NESKOROBRONZOVÉ A HALŠTATSKÉ NÁLEZY ZO ŠARIŠSKÝCH MICHALIAN

Oliver L o r e n c – Marek V i z d a l – Marián V i z d a l

Š a r i š s k é M i c h a ľ a n y (okr. Sabinov), extravilán, doba bronzová, staršia doba železná, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Inštitút histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity, Prešov.

a) poloha P r i k a p l n k e, ľavobrežná terasa Torysy

Na nálezisku so stopami osídlenia v dobe bronzovej a rímskej bol pri povrchovej prospekcii nájdený malý bronzový kosák.

O p i s n á l e z u

Typologicky patrí ku skupine kosákov s bočným tŕňom na lícnej ploche týlovej časti čepele. Rozmery: dĺžka - 10,3 cm , výška - 4,5 cm., hrana chrbta 0,5 cm (obr. 66: 2).

Stretávame sa s nimi v prostredí lužickej, kyjatickej a gávskej kultúry - HA2 – HB1 (*Soják 2006*).

b) poloha S t r e d n é p o l e, pravobrežná terasa Veľkého potoka pri vodojeme, sídlisko, pohrebisko/?/.

Povrchovým prieskumom získaný bronzový plech, ktorý pochádza pravdepodobne zo zadnej časti celokovového panciera (obr. 66: 1). Na úlomku sú viditeľné stopy povrchových výprav - plošné zbrusovanie, časť obdĺžnikového výrezu, ktorý môže súvisieť s upevnením kožených popruhov, ako aj jednoduché krížové kovanie. Vnútorná strana je viditeľne vyhladená, pokrytá farebnými škvrnami (stopy ohňa?). Rozmery: 22 x 17,3 cm, hr. plechu: 0,8–1,6 cm. Prítomnosť črepov halštatského rázu a objav dvoch železných bojovníckych prehnutých čakanov s obuchovite ukončeným tylom (obr. 67) v blízkom okolí, môže byť dôležitá aj pre časové a kultúrne zaradenie fragmentu panciera.

Nálezom časti panciera v Šarišských Michaľanoch pribudla k lokalitám Moravany - Ducové, Čaka, Čierna nad Tisou, Devín ďalšia, na ktorej bola zistená táto pôsobivá súčasť ochrannej výzbroje (*Furmánek/Veliačik/Vladár 1991*; *Plachá/Paulík 2000*).

L i t e r a t ú r a

Furmánek/Veliačik/Vladár 1991 – V. Furmánek/L. Veliačik/J. Vladár: Slovensko v dobe bronzovej. Bratislava 1991.

Plachá/Paulík 2000 – V. Plachá/ J. Paulík: Počiatky osídlenia devínskeho hradiska v mladšej dobe bronzovej. Slov. Arch. 1, 2000, 3–86.

Soják 2006 – M. Soják: Záchranný výskum vo Veľkej Lomnici. AVANS 2004, 2006, 180–182.

SPÄTBRONZEZEITLICHE UND HALLSTATTZEITLICHE FUNDE AUS ŠARIŠSKÉ MICHAĽANY. Šarišské Michaľany (Bez. Sabinov), außerhalb des Gemeindegebiets, Bronzezeit, ältere Eisenzeit, Oberflächenuntersuchung. Deponierung von Funden: Institut für Geschichte an der Philosophischen Fakultät der Prešover Universität, Prešov.

Auf der linksuferigen Terrasse des Flusses Torysa, Lage Pri kaplnke, wurde bei der Begehung eine kleine Bronzesichel mit seitlichem Dorn auf der Außenseite des Tüllenteils der Klinge gefunden. (Abb. 66: 2). Vorkommen in der Umgebung der Lausitzer, Kyjatice- bzw. Gáva-Kultur - HA2 – HB1.

Bei der Oberflächenuntersuchung wurde in der Lage Stredné pole ein Bronzeblech gefunden, das aus einem Ganzmetallpanzer (Abb. 66: 1) mit Spuren der Oberflächenbearbeitung stammt. Außer der Keramik aus der Hallstattzeit ergänzen den Fundbestand zwei gebogene eiserne Hammeräxte (Abb. 67).

VÝSKUM NA ÚSEKU DIAĽNICE D1 JABLONOV - STUDENEC *

Lucia L u š t í k o v á – Marián S o j á k

V roku 2009 sa realizoval archeologický výskum v úseku diaľnice D1 Jablonov - Studenec. Výskum v prvej etape mal charakter sledovania zemných prác (odhumusovanie ornice), záchrany získaných nálezov a dokumentácie nálezových situácií. V miestach doložených objektov sa uskutočnil záchranný

* Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

archeologický výskum. Skúmané lokality uvádzame podľa ich evidencie v predbežných výskumných správach pre investora a dodávateľa.

1. J a b l o n o v (okr. Levoča), poloha Z a d n é p o l e (širšie okolie km 0,500), výskum, bez nálezov.

Počas odhumusovania telesa diaľnice v tomto úseku sa tesne nad sterilným podložím črtali tmavšie sfarbené plochy s prepálenými kameňmi a uhlíkmi. Na polohe sa preskúmali dve sondy I a II/09 o rozmeroch 2,2 x 25 m (max. hĺbka 0,6 m), ktoré však prítomnosť objektov na sterilnom podloží (svetlohnedom íle) nepotvrdili. Nemožno vylúčiť, že objekty ležali tesne pod úrovňou súčasného terénu a odstránením ornice s podorničím boli lyžicami buldozérov zničené. Západne od skúmanej polohy sa podobné predpokladané objekty mohli vyskytovať medzi km 0,250–0,400, kde sa v telese diaľnice nachádzali analogické anomálie s popolovitou hlinou, prepálenými kameňmi a ojedinelou štiepanou kamennou industriou. Úsek v km 0,000–0,250 bol negatívny.

2. J a b l o n o v (okr. Levoča), poloha S t r e d n é h o n y I I I (km 0,500–0,700), výskum, sídlisko, pravek (doba bronzová?), novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalita sa eviduje od r. 1997 (*Javorský/Soják 1999*, 87). Z doterajších prieskumov pochádzali nálezy črepov z doby bronzovej, neskorej doby rímskej až počiatku sťahovania národov, z 9.–10., 12.–13. stor. Ojedinele vystúpila štiepaná kamenná industria z bližšie nedatovaného obdobia praveku.

Lokalita sa v r. 2009 sledovala formou prieskumov a následne sledovaním výkopových prác v priebehu výstavby diaľnice. Až na ojedinelé a zväčša atypické črepy vyskytujúce sa v ornici sa neidentifikovali žiadne archeologické objekty, kultúrna vrstva, resp. nezískali sa výraznejšie archeologické nálezy. Na lokalite sa vytýčili a preskúmali tri sondy o rozmeroch 2,2 x 12 m, s hĺbkou 0,8 m (sondy I a II/09) a 0,4–0,6 m (sonda VII/09). Podložie tvoril svetlohnedý íl alebo hlina s prímesou štrku. Nepotvrdila sa prítomnosť archeologických objektov. Ak sa na skúmanej lokalite vyskytovali objekty, boli výrazne plytké a zničili sa odhumusovaním diaľničného telesa ťažkými mechanizmami. Skôr sa zdá, že lokalita je vysunutá viac na sever a ojedinelé nálezy sa tu splavili soliflukciou ornice. Poukazuje na to tiež ojedinelý nálezový materiál (praveký črep, silicitový úštep), ktorý sa našiel výhradne vo vrstve bývalej ornice. Pri východnom okraji km 0,600 sa objavil náhodný nález novovekého kresadla zo strelnej zbrane (17.–18. stor.), zhotoveného z jurského podkrakovského pazúrika.

3. J a b l o n o v (okr. Levoča), poloha S t r e d n é h o n y I I (km 0,500–0,700), výskum, sídlisko, doba bronzová, bez možnosti datovania.

Lokalita sa objavila v r. 1997 počas sledovania severného ochranného pásma diaľnice. Analogické nálezy ako z predošlej lokality umožňujú predpokladať, že ide o tú istú lokalitu, ktorej jadro leží vysunuté asi 100 m viac v severnom smere. Preto sa v trase obslužnej cesty vytýčili a preskúmali štyri archeologické sondy, ktoré však boli negatívne. Sonda III/09 (2,2 x 12 m, hĺbka 0,4 m) mala ílovité podložie so štrkom. Neobsahovala žiadne nálezy, podobne ako ďalšie sondy – IV/09 (2,2 x 5 m, s hĺbkou 1,60 m, sterilné podložie sa nedosiahlo), V/09 (2,2 x 12 m, hĺbka 0,5 m, podložie - svetlohnedý íl so štrkom) a VI/09 (2,2 x 12 m, hĺbka 0,5 m, podložie tvoril svetlohnedý íl so štrkom). V okolí sond sa na ornici vyskytol ojedinelý nálezový inventár (rozdrobené črepy), indikujúci blízku regulárnu lokalitu s dominantným osídlením z doby bronzovej. Situovaná je mimo telesa diaľnice, hoci v jej ochrannom pásme.

4. J a b l o n o v (okr. Levoča), poloha S t r e d n é h o n y I (km 1,000–1,350), výskum, sídlisko a najmä pohrebisko, staršia doba bronzová (koštianska kultúra). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalita bola síce evidovaná, ale len ako nálezisko nepočetných pravekých a stredovekých pamiatok. V uvedenej polohe sa doložila prítomnosť rozsiahleho pohrebiska zo staršej doby bronzovej. Preto sa pozornosť upriamila na jeho preskúmanie v celom priebehu dotknutého diaľničného telesa. Spolu sa preskúmalo 248 objektov sídliskového a funerálneho charakteru. Z uvedeného počtu bolo 23 zahĺbených objektov (sídliskové, zásobnicové jamy, neurčitej funkcie a pod.) a 225 hrobov. Aj keď väčšina z nich bola vykradnutá ich súčasníkmi, hrobová výbava umožňuje pohrebisko zaradiť chronologicky a kultúrne do náplne koštianskej kultúry, azda v rámci jej všetkých troch vývojových fáz – protokoštianskej, klasickej a najmladšej koštiansko-otomanskej fázy (stupne BA_1 až BA_2). Z preskúmaných hrobov sa objavili dva dvojhroby, jeden trojhrob, jeden žiarový, ďalší čiastočne žiarový hrob a ojedinelý zvierací (tur) pohreb. Zaujímavá je identifikácia štyroch hrobov s úplnými či čiastočnými „priekopami“ okolo hrobov, dokladajúcimi postavenie domu mŕtvych nad zosnulými v podobe palisádovej konštrukcie. Zoskupené boli v západnej časti pohrebiska, kde sa koncentrovali bohaté hroby bojovníkov. Pohrebný rítus bol takmer bezvýhradne

kostrový s istými pravidlami, ktoré sa jej nositelia viac-menej snažili dodržať. Ženy pochovávali na ľavom boku s prevládajúcou orientáciou V–Z, mužov naopak na pravom bohu a s opačnou orientáciou. Dominuje uloženie v skrčenej polohe s pokrčenými kolenami a rukami pred tvárou. Iná orientácia či uloženie sú skôr výnimkou. V mnohých sa doložilo pochovávanie a prikrývanie nebožtíkov drevenými doskami, čo prezrádzajú súvislé vrstvy drevených uhlíkov. Časť hrobov bola obložená kameňmi, v niektorých sa zistili doklady ohňa. Jedného zosnulého muža z obavy pred návratom zo sveta mŕtvych zahádzali masívnymi travertínovými blokmi. V hroboch dominujú koráliky (najmä fajansové a perleťové, menej kostené a z morských mušlí), kovové (medené) šperky v tvare vŕbového listu (bez stredového rebra na liste), jednoduché medené drôtené záušnice, menej početne keramika v črepoch (celé nádoby sú vzácne), kostené ihlice (s lopatkovitou i profilovanou hlavicou), kostené rozdeľovače náhrdelníkov, vzácne kostené šidlá a fajansové (?) závesky. V bohatých hroboch bojovníkov sa objavili závesky z kančích klov, štiepaná kamenná industria (čepele, strelky šípov, úštepy), ojedinelý kamenný sekeromlat, miniatúrna kamenná sekerka, dve medené/bronzové dlátka, sekerka s bočnými lištami, dvojhroté medené šidlo. Časť hrobov bola bez ľudských kostí (vykradnuté?), príp. aj bez milodarov. V najmladších hroboch sa vyskytli liate bronzové náušnice sibinského typu, bronzové špirálové trubičky z náhrdelníkov či bronzová ihlica so slučkovitou hlavicou. V dvoch hrobových (?) jamách sa našli depoty bronzov so sibinskými náušnicami, špirálovými trubičkami, ihlicou, fajansovými korálikmi a s korunkami mliečnych zúbkov.

Skúmaná lokalita má nadregionálny charakter, nakoľko ide v poradí o tretie pohrebisko zmienenej kultúry na Spiši (Žehra-Dreveník?, Smižany/Spišské Tomášovce). Počtom doteraz identifikovaných hrobov je najväčšie a najbohatšie, a to aj v rámci celého východného Slovenska s dominantným osídlením v Košickej kotline (Košice, Valaliky-Košťany, Valaliky-Všechsvätých, Nižná Myšľa), menej výrazne aj na Východoslovenskej nížine (Dúbrava, Borša). Jeho význam tkvie aj v tom, že sa v rámci telesa diaľnice preskúmalo z väčšej časti (časť sa zničila odhumusovaním telesa, iné sa nerozpoznali v teréne), čím sa zistila jeho predpokladaná celková rozloha a na základe zachránených hrobových príloh sa po prvýkrát sledoval chronologický vývoj koštianskej kultúry na Spiši a jej vzťah k vznikajúcej otomanskej kultúre, ktorú tu poznáme lepšie (Gánovce, Spišský Štvrtok, Veľká Lomnica a pod.). Keďže na lokalite č. 3 ide o pomerne veľkú nekropolu, nemožno vylúčiť, že tu pochovávali obyvateľov z viacerých okolitých súvekých osád, z ktorých časť sa aktuálne skúmala na diaľnici (Nemešany - Pod horou, Spišské Podhradie - Pod Sivou bradou a Pod Sobotiskom (Pod Ostrou horou), Spišský Štvrtok - Pod Šibeničnou horou). Východne od skúmaného pohrebiska sa v dvoch miestach našla koncentrácia bronzových predmetov (depot 1 a 2), ktoré môžu indikovať prítomnosť blízkej a dosiaľ neobjavenej osady. Tá môže ležať v severnom, príp. v severozápadnom smere od skúmaného pohrebiska. Hodno poznamenať, že prieskumom AÚ SAV v r. 1978 sa juhovýchodne od kóty 558,7 (teda severozápadne od skúmaného pohrebiska) získali nálezy, ktoré F. Javorský zaradil do staršej doby bronzovej (*Javorský 1980*, 124).

5. Spišské Podhradie (okr. Levoča), poloha Pod sivou bradou (km 1,8–2,000), výskum, sídlisko, staršia doba bronzová (koštianska kultúra), 11.–12. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - pracovisko Spišská Nová Ves.

Sídlisko je evidované severne od miestneho prameňa Sv. Ondrej pod travertínovým masívom Sivej brady. Doterajším prieskumom sa získali nálezy zo staršej doby bronzovej, zo stredoveku a bližšie nedatovaného obdobia.

Prieskumom odhumusovaného telesa tohto diaľničného úseku ukázal, že v tejto polohe možno rátať s intenzívnejším osídlením, ktoré siaha ďaleko za severný i južný okraj telesa. Výskumom sa zistilo, že osídlenie z 11.–12. stor. sa zničilo už počas prvých stavebných prác na lokalite, pretože sídlisková vrstva s objektmi ležala tesne pod úrovňou súčasného terénu. Doložilo to sledovanie začisťovania odhumusovanej plochy lyžicou UDS (sonda XIX/09), pod ktorou sa v ornici črtali najmenej dva prepálené objekty s nálezovým materiálom. Z výplne jedného z nich sa zachránila zdobená keramika z hrncovitých nádob, mazanica a železný nôž. Ďalším prehlbovaním sedimentov sa na sterilnom podloží preskúmalo osem zahĺbených objektov zo staršej doby bronzovej. Objekt 1 predstavuje kruhovú sídliskovú jamu. Objekty 2 a 3 sú kolovými jamami z pôvodného sídliskového objektu. V ďalšej kolovej jame - v objekte 4 sa zistilo obloženie kameňmi. V oválnom objekte 5 sa našli črepy a zlomky kamenných brúsikov. V plytkej kolovej(?) jame 6 sa nezískali žiadne nálezy. Obdĺžnikový objekt 7 obsahoval uhlíky a masívnu strávenú zvieraciu kosť. Najrozsiahlejší bol nepravidelný objekt 8 s keramikou, uhlíkmi a hlineným valcovitým korálikom. Podľa keramického cesta a prevládajúcej výzdoby voštinovaním je zrejmé, že ide o sídlisko koštianskej kultúry, ležiace za východným okrajom pohrebiska v Jablonove - polohe Stredné hony I.

Prieskumom východne od skúmanej lokality, v mieste stavebného dvora a v jeho blízkom okolí, sa nenašli žiadne nálezy. Západne od nej (v km 1,500) sa našiel ojedinelý dlátovitý artefakt (poľsky łuszc-

zeň, nemecky Splitter) z jurského podkrakovského pazúrika, rámcovo datovaný do doby kamennej až bronzovej.

6. J a b l o n o v (okr. Levoča), poloha R y b n í k (okolie km 3,300), výskum, ojedinelé nálezy, pravek, neskorá doba rímska až počiatok sťahovania národov, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - pracovisko Spišská Nová Ves.

Táto polykultúrna lokalita je známa od r. 1977. Dominantná časť lokality leží v hospodárskej časti miestneho Poľnohospodárskeho družstva. Jej celkový rozsah v južnom smere však dosiaľ nebol známy. Overiť tento poznatok mal práve aktuálny výskum na trase diaľnice, ktorý sa tu realizoval východne od cesty do Jablonova, teda v úseku od km 2,800 po km 3,500. Na tomto úseku sa počas sledovania skrývky ornice získali ojedinelé nálezy z praveku, stredoveku a novoveku. Celkovo sa tu strojom UDS preskúmalo 18 sond (I–XVIII/09) s prevládajúcimi rozmermi 2,2 x 20 m. Ich hĺbka kolísala od 0,4 do 1,3 m. Časť z nich obsahovala (výhradne v ornici) ojedinelé črepy z 13. stor., jedine v sonde XVII/09 sa v sterilnom podloží našla neurčená kosť pleistocénneho(?) veku. Výskum ukázal, že lokalita číslo 5 nesiaha svojim južným okrajom do skúmanej časti polohy. Ojedinelé nálezy črepov z neskorej doby rímskej až počiatkov sťahovania národov (severokarpatská skupina) a z 13. stor. indikujú blízke osídlenie, ktoré však leží mimo sledovaného diaľničného úseku.

Sledovaním stavebných prác západne od cesty do Jablonova (km 2,800–2,000) sa nezistili žiadne doklady osídlenia, ani v podobe ojedinelých nálezov. V tomto úseku sa vyskytovalo značné množstvo travertínových kameňov, ktoré bolo potrebné stavebníkom odťažiť.

7. S p i š s k é P o d h r a d i e (okr. Levoča), poloha Z a b a š t a m i I I (okolie km 3,3), ojedinelé nálezy, pravek, neskorá doba rímska až počiatok sťahovania národov, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - pracovisko Spišská Nová Ves.

Lokalita je ako nálezisko ojedinelých slovanských črepov známe od r. 1997. Situované je za južným okrajom predošlej lokality. Výskum na nej ukázal (pozri lokalitu číslo 5), že leží mimo skúmanej plochy, severne od telesa diaľnice, bližšie k pravému brehu Hermanovho potoka.

8. S p i š s k é P o d h r a d i e (okr. Levoča), poloha N a d b i e l i d l a m i (okolie km 3,600–3,700), výskum, bez nálezov.

Zemné práce v trase diaľnice sa realizovali za južným a juhovýchodným okrajom polykultúrnej lokality. Ukázal to prieskum v telese diaľnice, ktorým sa nezískali žiadne archeologické nálezy. Preto sa v tejto časti upustilo od skúmania formou sond. Odkrytá plocha obnažila tesne pod trávnikom a tenkou vrstvou ornice štrkopieskovú terasu bez akýchkoľvek stôp po osídlení. Jeho koncentrácia je asi 50 až 100 m severne a severozápadne od diaľničného telesa, najmä za západným okrajom záhradkárskej osady.

9. S p i š s k é P o d h r a d i e (okr. Levoča), poloha N a d p i v o v a r o m I I I (km 4,100–4,200), výskum, sídlisko, bez možnosti datovania. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - výskumné pracovné stredisko Košice.

Poloha je evidovaná ako nálezisko nepočetných stredovekých a novovekých pamiatok. Archeologický výskum sa uskutočnil v mieste štyroch objektov (objekty 5–8), doložených skrývkou ornice. Len jeden objekt (5) obsahoval atypický archeologický materiál bez možnosti datovania. Objekty boli malých rozmerov, pôdorysne predstavovali zdvojené (5, 6) a kruhové jamy (7, 8).

10. S p i š s k é P o d h r a d i e (okr. Levoča), poloha N a d p i v o v a r o m I (km 4,500–4,600), ojedinelý nález z doby laténskej, sídlisko z 9.–11. stor., ojedinelý hrob z 12.–13. stor.? Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - výskumné pracovné stredisko Košice.

Polykultúrna praveká a stredoveká lokalita sa skúmala v rokoch 1977 a 1997. Prieskumom odhumusovanej plochy v r. 2009 sa našli nepočetné črepy z obdobia stredoveku. Následným výskumom formou sond sa zistila prítomnosť troch zahĺbených objektov a jedného hrobu. Objekty 1 a 2 predstavovali zahĺbené zemnice s ohniskom a pecou, objekt 3 bol malou kruhovou jamou. Pod objektom 4 sa označil kostrový hrob zistený severne od objektov 1–3. Získaný nálezový materiál je nepočetný (črepy a zvieracie kosti). Na základe keramiky možno obidve chaty a objekt 3 rámcovo zaradiť do 9.–11. stor. Kostra ležala na chrbte vo vystretej polohe, pravú roku mala v lakti zohnutú a položenú v lone. Vo výplni hrobovej jamy sa našli zvieracie kosti kameň, 2 črepy (z 12.–13. stor.?) a zlomok bronzového predmetu. Z prieskumu háld pochádzajú črepy súvisiace s chatami 1 a 2 a fragment laténskeho náramku z modrého skla, typ 15 podľa klasifikácie *N. Venclovej* (*1990*, 130).

11. S t u d e n e c (okr. Levoča), poloha Z a m l y n o m, výskum, ojedinelý nález nádoby, 13. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - pracovisko Spišská Nová Ves.

Podľa starých mapových podkladov z 19. stor. je v tejto polohe zakreslený zaniknutý stredoveký majer a novoveký mlyn. Identifikácia zmienených objektov v teréne je značne ťažká. Výskumom v tejto časti diaľnice (sondy I–III/09, 2,2 x 10 m, piesčité podložie) sa nedoložili žiadne stavebné objekty a nezískali ani ojedinelé nálezy. Počas neskoršej preložky vodovodu sa v uvedenej polohe zachránila prostredníctvom geológa F. Pomorského pravdepodobne hrncovitá nádoba z 13. stor., z ktorej sa zachovala asi 1/3-tina z jej dna.

12. S t u d e n e c (okr. Levoča), poloha K a p u s t n i c e, výskum, bez nálezov.

Diaľnica prebieha za južným okrajom významnej polykultúrnej archeologickej lokality (doba bronzová, 9.–13. stor.), ktorá ju v tejto časti nezasiahla. Preskúmala sa jedna sonda (I/09) o rozmeroch cca 2,2 x 10 m, v ktorej sa nenašli žiadne nálezy a nedoložili objekty. V hĺbke 0,2 m spočívalo pieskové podložie.

L i t e r a t ú r a

Javorský 1980 – F. Javorský: Výskumy a prieskumy Výskumnej expedície Archeologického ústavu SAV na Spiši. AVANS 1978, 1980, 123–131.

Javorský/Soják 1999 – F. Javorský/M. Soják: Prieskum trasy diaľnice na Spiši. AVANS 1997, 1999, 81–93.

Venclová 1990 – N. Venclová: Prehistoric glass in Bohemia. Praha 1990.

GRABUNG AUF DEM AUTOBAHNABSCHNITT D1 JABLONOV - STUDENEC. Im Jahr 2009 wurde eine archäologische Grabung im Autobahnabschnitt D1 Jablonov - Studenec durchgeführt. Bei der Grabung in der ersten Etappe wurden die Erdarbeiten (Enthumusierung des Ackerbodens) verfolgt und die gewonnenen Funde gerettet und dokumentiert. An den Stellen der nachgewiesenen Objekte wurde eine archäologische Rettungsgrabung durchgeführt. Der Beitrag der Grabung besteht besonders in der Untersuchung des größten Gräberfeldes der Košťany-Kultur auf der Fundstelle Jablonov - Flur Stredné hony I. Reste der Siedlung der bereits erwähnten Kultur wurde auf der Fundstelle Spišské Podhradie - Pod Sivou bradou (Objekte 1–8/09) untersucht. Auf der Fundstelle Spišské Podhradie – Nad pivovarom III. wurden undatierte eingetiefte Objekte (1–4/09) näher nachgewiesen. In der Flur Nad pivovarom I. wurden vier Objekte festgestellt, von denen zwei (1, 2) Grubenhäuser aus dem 9.–11. Jh. und ein Objekt (3) eine analogisch datierte kreisförmige Grube darstellen. Das letzte Objekt (4) ist ein Skelettgrab, wahrscheinlich aus dem 12.–13. Jh. Einen Einzelfund aus der zuletzt erwähnten Fundstelle stellt das Fragment eines latènezeitlichen Armbands aus blauem Glas dar, Typ 15 nach der Klassifizierung von N. Venclová.

VÝSKUM NA ÚSEKU DIAĽNICE D1 STUDENEC - BEHAROVCE *

Lucia L u š t í k o v á – Marián S o j á k

V roku 2009 sa uskutočnil archeologický výskum aj na úseku diaľnice D1 Studenec - Beharovce. V prvej etape mal charakter sledovania zemných prác v telese diaľnice počas odstraňovania ornice. V polohách s pozitívnym zistením archeologických situácií sa následne vykonal záchranný archeologický výskum.

1. S p i š s k é P o d h r a d i e (okr. Levoča), poloha P o d h r a d o m (km 5,300–6,000), výskum, sídlisko a odvodňovacie žľaby púchovskej kultúry, ojedinelé nálezy z praveku, zo staršej doby bronzovej, stredoveku až novoveku. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - pracovisko Spišská Nová Ves.

Poloha leží severovýchodne od mesta, medzi cestou č. 18 a ľavým brehom potoka Margecianka. Diaľnica prechádza priamo cez polohu lokality púchovskej kultúry, zistenej v r. 1981 F. Javorským počas prieskumu meliorácií. Nepočetné nálezy črepov odtiaľto pochádzajú aj z prieskumov v roku 2004 a pred výskumom v roku 2009.

Po odhumusovaní tohto úseku diaľnice sa identifikovali viaceré polohy plytkých objektov a získali črepy púchovskej kultúry. V mieste koncentrácie archeologických situácií sa vytýčili viaceré sondy (I–XIII), ktorými sa doložili tri odvodňovacie žľaby (1–3) a jeden kruhový objekt. Žľaby zvádzali daž-

* Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

ďovú vodu z areálu sídliska, ležiaceho južne od skúmanej diaľnice na severnom svahu hradného kopca Spišského hradu s dominantným osídlením (hradiskom). V žľaboch sa vyskytla keramika, železná troska, mazanica, zvieracie kosti a uhlíky. V objekte 2 kruhového pôdorysu sa našla mazanica, železná troska, zvieracia kosť a tri drobné črepy púchovskej kultúry. Neďaleko cesty do Bijacoviec vo východnej časti sledovanej polohy (východne od km 5,850) sa zberom zozbierali početné nálezy púchovskej kultúry, praveký hrubý vrták (poľsky przekłuwacz) z jurského podkrakovského pazúrika, obsidiánová strelka šípu so spätnými krídelkami a štyri fragmenty železných podkov zo stredoveku až novoveku. Na základe nálezov koštianskej kultúry z blízkej polohy Pod Sobotiskom (Pod Ostrou horou), kde sa našiel typologicky rovnaký artefakt, možno strelku prisúdiť do náplne zmienenej kultúry.

2. B i j a c o v c e (okr. Levoča), poloha P o d k a š t i e ľ o m (okolie km 6,400 a 6,500), výskum, bez nálezov.

Lokalita leží juhozápadne od obce, pri východnom okraji cesty do obce, nad pravým brehom Bijacovského potoka. Známa je od r. 1982, odkedy je systematicky skúmaná formou prieskumov. Predpokladalo sa, že teleso diaľnice zasiahne južný okraj polykultúrnej lokality, datovanej najmä do neolitu, doby bronzovej, rímskej a slovanského obdobia.

Sledovaním zemných prác sa zistilo, že plocha je výrazne zamokrená s viacerými prameňmi a s výskytom zvetraného práškového limonitu. Výskum formou prieskumu ukázal, že regulárne sídlisko Pod kaštieľom leží vysunuté asi 80–100 m severne až severovýchodne od skúmaného diaľničného telesa.

3. S p i š s k é P o d h r a d i e (okr. Levoča), poloha P o d S o b o t i s k o m (Pod Ostrou horou) (okolie km 6,700), výskum, neolit (želiezovská a bukovohorská kultúra), staršia doba bronzová (koštianska kultúra), neskorá doba rímska až počiatok sťahovania národov (severokarpatská skupina). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - výskumné pracovné stredisko Košice.

Výskum formou prieskumu poukázal na jestvovanie rozsiahlejšieho osídlenia (nájdené črepy, mazanica, obsidiánová strelka šípu, dva kresadlá z jurského podkrakovského pazúrika, fragment železného kladiva?, železná ruda a troska). Preto sa na predmetnej polohe telesa diaľnice uskutočnil plošný odkryv na ploche o rozmeroch 51 x 123 m. Na sídlisku sa zdokumentovalo 152 objektov (obr. 68), z nich v 42-och spočíval nálezový materiál. Objekty možno na základe sprievodnej keramiky datovať do obdobia stredného neolitu (želiezovská a bukovohorská kultúra), staršej doby bronzovej (koštianska kultúra) a do neskorej doby rímska až počiatku sťahovania národov (severokarpatská skupina).

Do obdobia stredného neolitu – želiezovskej kultúry patrí objekt 145, do náplne bukovohorskej kultúry objekt 5. Posledne spomenutý objekt predstavuje kruhovú jamu s rovným dnom a rozširujúcimi sa stenami, objekt 145 kruhovú jamu s rovným dnom a nepravidelnými stenami. Z objektov pochádzajú fragmenty keramiky a štiepaná kamenná industria.

O p i s v y b r a n ý c h n á l e z o v

1. Fragment z okraja tenkostennej nádoby s mierne von vyhnutým hrdlom, povrch potretý hlinkou. Črep je zdobený jemnou rytou výzdobou v tvare zväzkov šikmých rýh a vlnoviek. Farba črepu je sivohnedá, hr. 6 mm (obr. 69: 10);
2. Fragment z tela nádoby, zdobený plastickým presekávaným jazykovitým výčnelkom, farba svetlohnedá, hr. 5 mm (obr. 69: 1).

Do staršej doby bronzovej možno zaradiť objekty, v ktorých sa vyskytovala keramika zdobená voštinovaním. Ide o objekty 20, 36, 37, 38, 45, 47, 53, 65, 73 a 151. Objekty mali prevažne kruhový pôdorys, menej bolo nepravidelných, prevažne plytkých a s rovným dnom. Ich rozmery sa pohybovali od 140 do 220 cm pri kruhových a od 220 do 300 cm pri oválnych pôdorysoch. V objektoch sa zachovala keramika, zvieracie kosti, štiepaná kamenná industria a mazanica. Charakter keramického materiálu a výzdoba umožňuje preskúmané objekty zaradiť do náplne koštianskej kultúry, doloženej aj na blízkych lokalitách Spišské Podhradie/ Žehra - Dreveník, Spišské Podhradie - Pod Sivou bradou a najmä Jablonov - Stredné hony I (pohrebisko).

O p i s v y b r a n ý c h n á l e z o v

1. Fragment z tela nádoby s hladeným povrchom a s rytou výzdobou v tvare poloblúkov. Materiál je jemnozrnný, farba povrchu hnedosivá a z vnútornej strany črepu červenohnedá, hr. 7 mm (obr. 69: 4);
2. Fragment z tela nádoby s povrchom zdobeným voštinovaním. Vnútorná strana črepu je hladená, farba sivočierna, hr. 8 mm (obr. 69: 6);
3. Fragment z okraja nádoby so zachovaným uškom, vychádzajúcim z okraja nádoby na jej plece. Materiál zrnitý, farba sivá, hr. 4 mm (obr. 69: 7).

Do neskorej doby rímskej až obdobia sťahovania národov (severokarpatská skupina) prináležia objekty 10, 19, 60, 63, 88, 92 a 132. Mali rôzny tvar, vyskytli sa plytké s rovnými stenami a rovným dnom, ale aj hlboké so zužujúcimi sa stenami a okrúhlym dnom. Z objektov pochádzajú črepy, zvieracie kosti, železná troska, mazanica, fragment bronzovej (medenej?) nádoby a zlomky železných predmetov.

Opis vybraných nálezov:

1. Fragment misky s von vyhnutým ústím. Výška 5,5 cm, priemer dna 8,5 cm a ústia 10,5 cm. Miska je prepálená do čierna, materiál s prímesou ostrohranných kamienkov, povrch drsný, hr. 6 mm (obr. 69: 8);
2. Fragment z tela nádoby s rytou výzdobou. Výzdoba je nepravidelná, pozostávajúca zo zdvojených rýh. Materiál je jemnozrnný, povrch črepu sivý, jadro črepu hnedočervené, hr. 7 mm (obr. 69: 3);
3. Fragment z okraja misovitej nádoby. Materiál je jemne plavený, farba na povrchu sivohnedá, jadro črepu červenohnedé. Povrch črepu je hladký, hr. 5 mm. Čiastočne zachovaný zlom s obežnou ryhou, hr. 5 mm (obr. 69: 9);
4. Fragment z okraja nádoby. Materiál s prímesou malých kamienkov, farba črepu je na povrchu červená, vnútorná strana sivá, hr. 8 mm (obr. 69: 5);
5. Fragment misky. Hlina s prímesou kamienkov. Miska má povrch sivohnedej farby, vnútorná strana je svetlosivá. Priemer dna 5,3 cm, hr. 5 mm (obr. 69: 12);
6. Fragment z tela nádoby. Materiál obsahuje drobné kamienky. Farba je sivá, na povrchu je zdobený rytou vlnovkou, hr 8 mm (obr. 69: 2).
7. Fragment z tela nádoby, na povrchu zdobený jemnými rytými líniami, farba na povrchu sivohnedá, jadro črepu červenohnedé, hr. 5 mm (obr. 69: 11).

V ďalšom priebehu výskumu sa sledovalo odhumusovanie telesa diaľnice a preskúmali zisťovacie sondy západne od km 8,500 až po km 7,000 (sondy XIV–XX). Situované boli v katastroch obcí Beharovce (poloha Beharovské), Granč-Petrovce (Beharovské) a Spišské Podhradie (Pod Sobotiskom/Pod Ostrou horou/). Všetky sondy v uvedenom úseku boli sterilné na výskyt objektov a nálezov. Sporadicky sa vyskytli ojedinelé nálezy, ako epipaleolitická obsidiánová čepieľka s otupeným bokom z dvojpodstavového jadra, praveký rádiolaritový úštep, nepočetné črepy z praveku (dva kusy), stredoveku (štyri kusy) a novoveku (päť kusov), železná troska (jeden kus), fragment podkovy a novovekej fajky.

GRABUNG AUF DEM AUTOBAHNABSCHNITT D1 STUDENEC - BEHAROVCE. Im Jahr 2009 wurde auch im Autobahnabschnitt D1 Studenec - Beharovce eine archäologische Grabung durchgeführt. In der ersten Etappe wurden die Erdarbeiten im Autobahnkörper während der Entfernung der Ackerkrume verfolgt. In den Fluren mit einer positiven Feststellung der archäologischen Situationen wurde eine archäologische Rettungsgrabung durchgeführt. Positive Ergebnisse wurden auf den Fundstellen Spišské Podhradie - Pod Hradom und Spišské Podhradie - Pod Sobotiskom (Pod Ostrou horou) gewonnen. Auf der ersten der genannten Fundstellen wurden drei Entwässerungsrillen und ein kreisförmiges Objekt, mit Funden von Scherben, Lehmverputz und Eisenschlacke untersucht. Die Funde werden in die Púchov-Kultur datiert. Die Rillen leiteten Regenwasser aus dem Gelände des zentralen Burgwalls mit seiner Vorburg auf dem Burgberg der Zipser Burg ab. Unweit der Straße nach Bijacovce im östlichen Teil der untersuchten Lage wurden bei einer Begehung zahlreiche Funde der Púchov-Kultur entdeckt. Es handelt sich um folgende Funde: ein dicker Bohrer aus Krakauer Jurafeuerstein, eine Pfeilspitze aus Obsidian mit Widerhaken und vier Fragmente von Eisenhufeisen aus dem Mittelalter bis in die Neuzeit. Auf der Fundstelle Spišské Podhradie - Flur Pod Sobotiskom (Pod Ostrou horou) wurde eine flächenmäßige Freilegung der Fläche mit den Ausmaßen von 123 x 51 m durchgeführt. In der Siedlung konnten 152 Objekte dokumentiert werden, von denen 42 Objekte archäologisches Material enthielten. Auf Grund der Keramik können die Objekte in das Neolithikum (Želiezovce- und Bükker Kultur), in die ältere Bronzezeit (Košťany-Kultur) und in die späte Römerzeit bis in den Anfang der Völkerwanderungszeit (nordkarpatische Gruppe) datiert werden. In die Želiezovce- und Bükker Kultur wurden von uns die Objekte 5 und 145 datiert. Das Objekt 5 war eine kreisförmige Grube mit geradem Boden und sich verbreiternden Wänden, das Objekt 145 stellt eine kreisförmige Grube mit geradem Boden und unregelmäßigen Wänden dar. Aus den Objekten stammen Keramikfragmente und gespaltene Steinindustrie. In die ältere Bronzezeit werden die Objekte datiert, in denen besenstichverzierte Keramik vorkam. Hierher gehören die Objekte 20, 36, 37, 38, 45, 47, 53, 65, 73 und 151. Die Objekte waren überwiegend flach und hatten einen kreisförmigen Grundriss, einige von ihnen hatten eine unregelmäßige Form, die meisten hatten einen geraden Boden. Die Ausmaße schwankten von 140 bis 220 cm bei den kreisförmigen Objekten und von 220 bis 300 cm bei den ovalen Objekten. In den Gruben blieben Keramik, Tierknochen, gespaltene Steinindustrie und

Lehmverputz erhalten. In die späte Römerzeit lassen sich die Objekte 10, 19, 60, 63, 88, 92 und 132 datieren. Die Objekte hatten unterschiedliche Formen, sie waren flach, mit geraden Wänden und geradem Boden oder sie stellten tiefe Gruben mit sich verjüngenden Wänden und einem geraden Boden dar. Aus den Objekten stammen Scherben, Tierknochen, Eisenschlacke, Lehmverputz, ein Fragment eines bronzenen Gefäßes und Bruchstücke von Eisengegenständen. Aus den weiteren untersuchten Lagen stammen nur Einzelfunde. Von ihnen kann z.B. eine Obsidianklinge mit abgestumpfter Seite aus dem Epipaläolithikum erwähnt werden.

VČASNOSTREDOVEKÉ MOHYLOVÉ POHREBISKO V TRENČÍNE-KUBREJ

Beáta M i l o v á – Peter M i l o

T r e n č í n, časť K u b r á (okr. Trenčín), poloha L ú č n e, pohrebisko, včasný stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Včasnostredoveké mohylové pohrebisko sa nachádza v krajinnej oblasti Bielych Karpát, v katastrálnom území mestskej časti Trenčín-Kubra, v polohe Lúčne. Ide o zalesnenú výšinnú polohu (temeno horského hrebeňa).

Táto skôr evidovaná archeologická lokalita bola skúmaná už v roku 1980. Šlo o zisťovací výskum, s ktorým je spojované meno archeologičky T. Nešporovej (Mestské múzeum Trenčín) a J. Somra (spolupracovník trenčianskeho múzea). Z celkového počtu 35 mohýl boli preskúmané tri mohylové násypy (*Nešporová 1981*). V dvoch prípadoch šlo o centrálny hrob neúplne spáleného tela (čiastočná kremácia) na úrovni terénu s orientáciou JV–SZ; v jednom prípade o žiarový spôsob pochovávania s koncentráciou niekoľkých drobných spálených kostí v strede násypu na úrovni terénu. Vo všetkých troch násypoch boli zachytené stopy ohňa v podobe kompaktnej dočervena prepálenej vrstvy hliny, ktorá prekrývala hroby a ktorá vznikla navršovaním násypov v priebehu horenia v mieste uloženia tiel zosnulých.

V mesiacoch jún a júl 2009 sa uskutočnil na mohylníku archeologický výskum spojený s geomagnetickým prieskumom. Dôvodom spomínaných terénnych aktivít na mohylovom pohrebisku bola záchrana jeho pramennej bázy, nakoľko mohylník je do veľkej miery zničený vykrádaním. Archeologický výskum bol realizovaný Archeologickým ústavom SAV a Ústavom Archeologie a Muzeologie Masarykovej Univerzity v Brne. Odborným garantom realizácie výskumu bol M. Ruttkay (Archeologický ústav SAV Nitra); praktickou realizáciou výskumu boli poverení autori príspevku. Cieľom archeologického výskumu bolo čiastočné overenie výsledkov geomagnetického prieskumu na vybranom mohylovom násype (podľa novovytvoreného číslovania mohyla č. 30). Kritériom výberu násypu boli dve výraznejšie magnetické anomálie v priestore mohyly, ako aj absencia výraznejších novovekých zásahov do násypu a minimum lesného porastu v mohylovom priestore.

Mohyla bola skúmaná plošným odkryvom (v rámci dokumentácie sa plocha mohyly rozdelila na štyri sektory (JZ, JV, SZ, SV) s ponechaním 0,50 m kontrolných blokov medzi sektormi a ďalej na metrové kvadranty). Mohyla bola navŕšená na miernom svahu temena horského hrebeňa, priamo na ílovitú veľmi kompaktnú spraš (intaktná geologická vrstva), od ktorej sa mohylový násyp líšil iba svojou sypkejšou štruktúrou. Medzi touto veľmi kompaktnou spodnou vrstvou a sypkejšou vrstvou násypu bola hranica badateľná len miestami. Hoci obvod násypu sa nedal jednoznačne určiť, pôdorys mohyly je približne kruhového tvaru (cca 8,50 x 8,80 m). Zachovaná výška násypu je cca 0,48 m. Násyp bol tvorený kompaktnou do žlta sfarbenou ílovitou sprašou s ojedinelou prímesou uhlíkov a v profiloch je zachytený ako jednoliate teleso bez známok vrstiev.

Mohyla obsahovala niekoľko drobných spálených kostí, koncentrovaných prevažne vo vrchnej stredovej časti násypu. Bez antropologickej analýzy ich však nemožno považovať za jednoznačný dôkaz predpokladaného žiarového spôsobu pochovávania v mohylovom násype. Nemožno vylúčiť, že medzi ľudskými kremačnými zvyškami sú aj spálené zvieracie kosti. V severnej okrajovej časti násypu boli na úrovni dna mohyly situované dva väčšie kúsky obhorených driev. Môžu pochádzať z pohrebnej hranice a do mohylového násypu sa mohli dostať druhotne. O ich premiestnení z iného miesta vypovedá absencia primárnych stôp ohňa v ich okolí. Poloha driev - kolmo na seba v tvare písmena „L“ - vytvára priestor pre úvahy o náznakoch akejsi neúplnej štruktúry. V juhovýchodnej okrajovej časti na úrovni dna násypu bola odkrytá dočervena prepálená vrstva hliny s ojedinelou prímesou uhlíkov. Premiešaná s telesom násypu bola zachytená už v povrchovej úrovni mohyly. Dočervena prepálenú vrstvu možno označiť za doklad ohňa založeného priamo v mieste násypu, ktorý je možné interpretovať ako stopy pohrebných

rituálov. O aké pohrebné rituály išlo nevieme, je však isté, že nemali nič spoločné s vlastnou kremáciou, ktorá prebehla mimo miesta mohyly. V severnej časti násypu bola nájdená hrncovitá nádoba, ktorá sa zachovala vo fragmentárnej podobe. Ide o obtáčanú, oxidačne vypálenú nádobu , bez výzdoby. Okrem predmetnej nádoby je nálezový materiál mohylového násypu prezentovaný zlomkami včasnostredovekej keramiky. Črepy boli rozptýlené predovšetkým v západnej okrajovej časti násypu.

Pri juhozápadnom okraji mohylového násypu bol zachytený detský kostrový hrob. Kostra dieťaťa bola uložená v smere SZ–JV, v polohe na chrbte. Hrob bol zahĺbený do kamenného podložia, ktoré súčasne predstavovalo úroveň jeho zachytenia. Evidovaná hĺbka hrobovej jamy bola 0,55 m. Skelet bol zachovaný fragmentárne. Periférne malé kosti ruky a nohy (kosti karpu a tarsu, metakarpu a metatarsu a falangy), patelly, hrudná kosť a lopatky chýbajú. K strate týchto kostí došlo pravdepodobne ich chemickým rozkladom v pôde. V hornej tretine zásypu detského kostrového hrobu, pri jeho severovýchodnom okraji bola nájdená hrncovitá nádoba, zdobená kombináciou vlnoviek a rýh. Je otázne, či je možné nejakým spôsobom spájať hrob s daným mohylovým násypom. Jediným dôvodom ich možnej vzájomnej súvislosti je situovanie hrobu do bezprostrednej blízkosti mohylového násypu. Ďalšou z interpretačných možností je, že v mieste mohylového pohrebiska sa pochovávalo (či už súčasne alebo v časovej následnosti) tiež v plochých kostrových hroboch. Vzhľadom k tomu, že medzimohylový priestor nebol vo väčšej miere skúmaný, ponechávame tento problém otvorený. Otvorená musí zostať i otázka presného chronologického zaradenia pohrebiska. Datovanie preskúmanej mohyly ako i hrobu sa opiera iba o keramický inventár, ktorý môžeme predbežne zaradiť do 9. stor.

L i t e r a t ú r a
Nešporová 1981 – T. Nešporová: Zisťovací výskum v Trenčíne-Kubrej. AVANS 1980, 1981, 194–196.

FRÜHMITTELALTERLICHES HÜGELGRÄBERFELD IN TRENČÍN-KUBRA. Trenčín (Bez. Trenčín), Teil Kubra, Flur Lúčne, Gräberfeld, Frühmittelalter. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.
Im Frühling und im Sommer des Jahres 2009 wurden auf dem frühmittelalterlichen Hügelgräberfeld in Trenčín-Kubra eine geomagnetische Untersuchung und eine archäologische Grabung durchgeführt. Flächenmäßig wurde eine Hügelaufschüttung untersucht, die als Hügelgrab Nr. 30 bezeichnet wird. Der Grundriss des Hügelgrabes war ungefähr kreisförmig, er hatte die Ausmaße von ca. 8,50 x 8,80 m. Die erhaltene Höhe der Aufschüttung betrug ca. 0,48 m. Die Aufschüttung bestand aus kompaktem, gelb gefärbtem lehmigen Löss mit vereinzelter Beimischung von Holzkohlenstückchen. Die Aufschüttung wurde in den Profilen als einheitlicher Körper ohne Merkmale von Schichten erfasst. Es kamen vereinzelt kleine durchgebrannte Knochen vor, die größte Konzentration ließ sich in dem oberen mittleren Teil der Aufschüttung feststellen. In dem südöstlichen Randteil wurde eine durchgebrannte rötliche Tonschicht mit vereinzelter Beimischung von Holzkohlenstückchen freigelegt. Im nördlichen Randteil der Aufschüttung waren in der Ebene des Hügelgrabes zwei größere Stücke von angebrannten Hölzern situiert. Südlich der Hölzer wurde ein topfförmiges Gefäß gefunden. Eine große Menge von fragmentarisch erhaltener Keramik wurde besonders in dem westlichen Randteil der Aufschüttung erfasst. Am südwestlichen Rand der Hügelaufschüttung wurde das Skelettgrab eines Kindes erfasst, das die Orientierung NW-SO aufwies. Im oberen Teil der Grabaufschüttung wurde ein topfförmiges Gefäß gefunden. Die Datierung des Hügels und des Grabs stützt sich nur auf das Keramikinventar, das vorläufig ungefähr in das 9. Jh. datiert werden kann. Die Entdeckung des Grabs weist auf die Tatsache hin, dass auf der Fundstelle nicht nur unter den Hügeln bestattet wurde, wie es bis heute angenommen wurde. Es können hier auch Gräber ohne Hügelaufschüttungen erwartet werden.

ĎALŠIE NÁLEZY Z LOVINOBANE *

Vladimír M i t á š

L o v i n o b a ň a (okr. Lučenec), F a r s k á u l i c a, polohy D o l i n a a D o l n á h o r a, zber, pravek, stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

* Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

Počas druhej výskumnej sezóny pohrebiska kyjatickej kultúry v Cinobani mi priatelia z obcí Lovinobaňa a Podrečany, ktorí nezaprú svoj pozitívny vzťah k archeológii a histórii Novohradu, odovzdali archeologické nálezy z katastra Lovinobane (okr. Lučenec). Pochádzajú výhradne zo zberu a získali sa viac-menej nesystematicky pri rôznych príležitostiach v rokoch 2008 a 2009.

1. L o v i n o b a ň a (okr. Lučenec), F a r s k á u l i c a číslo 3 a 4, sídlisko, mladšia až neskorá doba bronzová, kyjatická kultúra, neskorý stredovek, starší novovek.

Nálezy z obývaných parciel na Farskej ulici mi darovala pani O. Mišove z Lovinobane. Skladba sídliskových nálezov je podobná materiálu, ktorý odovzdala v roku 2008 (*Mitáš 2011,* 194). Všeobecne ide tak o typologicky nereprezentatívnu keramiku kyjatickej kultúry z mladšej až neskorej doby bronzovej (obr. 70: 1, 2), ako aj o bielu keramiku z neskorého stredoveku až staršieho novoveku (obr. 70: 3-14). Črepy kyjatickej kultúry sú zväčša hrubšie a zrnité. Početnejšia biela keramika je tenkostenná, kvalitne vypracovaná a vypálená. Niektoré zlomky bielej keramiky sú zdobené obežnými ryhami a červenou maľbou, chronologicky mladšie nálezy sú obliate zelenou, žltou a hnedou glazúrou.

2. L o v i n o b a ň a (okr. Lučenec), transfer zeminy so sídliskovými nálezmi z Farskej ulice do intravilánu a extravilánu, mladšia až neskorá doba bronzová, kyjatická kultúra, stredovek, novovek.

V prvom polroku 2009 sa v súvislosti s planírkami na Farskej ulici vyvážala zemina do intravilánu i extravilánu obce. Archeologický materiál na haldách pri bývalej skládke komunálneho odpadu v časti obyvateľmi prezývanej Kuncovo, ako aj v katastrálnej polohe Nad Loviňou po pravej strane cesty z Lovinobane do Cinobane, si všimli a postupne vyzbierali páni M. Peťko a M. Sluka z Lovinobane. V nálezových súboroch zo sekundárnych polôh je prítomná keramika kyjatickej kultúry z mladšej až neskorej doby bronzovej (obr. 70: 21), biela keramika zo stredoveku až novoveku (obr. 70: 15, 16, 19, 20), mazanica, čepeľ železného noža z novoveku (?), torzo novovekej sklenej fľaše a zvieracie kosti.

3. L o v i n o b a ň a, časť U d e r i n á (okr. Lučenec), poloha D o l i n a, sídlisko, mladšia až neskorá doba bronzová, kyjatická kultúra.

Doposiaľ neznáme sídlisko kyjatickej kultúry sa nachádza v poľnohospodársky využívanom priestore uprostred lesa na juhovýchod od Uderinej a východne od katastrálnej polohy Dolná hora. Pri pochôdzkach horou ho objavil pán S. Gembický z Podrečian, ktorý mi zveril všetok nazbieraný archeologický materiál a informoval ma o nálezových okolnostiach. V nálezoch dominuje červená, hnedá a čierna zrnitá keramika kyjatickej kultúry, ktorá rámcovo patrí do mladšej až neskorej doby bronzovej. Medzi pravekými črepmi sa vyskytujú zlomky bielej keramiky a kúsok železnej trosky. Železný predmet lopatkovitého tvaru s odseknutým koncom, azda kovanie (obr. 70: 18), nie je možné kultúrne a časovo zaradiť.

4. L o v i n o b a ň a, časť U d e r i n á (okr. Lučenec) poloha D o l n á h o r a, sídliskové nálezy, mladšia až neskorá doba bronzová, kyjatická kultúra, neskorý stredovek, starší novovek.

Uvedené nálezy som prevzal od už spomenutého pána S. Gembického. Ako uviedol, nazbieral ich juhovýchodne od Uderinej, v lese pri prameni pod Dolnou horou. Väčšinu materiálu získal v súvislosti s terénnymi úpravami prameňa, ktorý poľovníci premenili na bahnisko pre čiernu zver. Chronologicky staršie nálezy predstavuje typologicky nevýrazná keramika kyjatickej kultúry z mladšej až neskorej doby bronzovej. Pravdepodobne s týmto horizontom nálezov korešponduje jednoduchý sklený korálik tmavej modrej farby (obr. 70: 17) a železná troska. Mladší horizont nálezov zastupujú predovšetkým črepy bielej keramiky z neskorého stredoveku a staršieho novoveku (obr. 70: 22-27). Mnohé sú dekorované obežnými ryhami a červenou farbou. Na novovekej keramike je aplikovaná zelená, žltá a hnedá glazúra. Biela keramika je spravidla tenkostenná a výborne vypálená. V opisovanom súbore sa objavujú najmä zlomky hrncov a džbánov.

Známe i neznáme náleziská z Lovinobane dopĺňajú archeologickú topografiu menovanej obce a regiónu Novohrad. Signifikantnejšie nálezy iste prinesie ich ďalšie monitorovanie, poprípade výskum.

L i t e r a t ú r a

Mitáš 2011 – V. Mitáš: Praveké, stredoveké a novoveké nálezy z Lovinobane. AVANS 2008, 2011, 194.

WEITERE FUNDE AUS LOVINOBAŇA. Lovinobaňa (Bez. Lučenec), Farská Str., Fluren Dolina und Dolná hora, Begehung, Urzeit, Mittelalter. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Während der zweiten Grabungssaison des Gräberfeldes der Kyjatice-Kultur in Cinobaňa wurden weitere archäologische Funde aus der benachbarten Gemeinde Lovinobaňa erfasst. Es handelt sich

besonders um die Keramik der Kyjatice-Kultur aus der jüngeren bis späten Bronzezeit und die weiße Keramik aus dem Spätmittelalter und der älteren Neuzeit. Das angeführte Material wurde von den Anhängern der regionalen Archäologie und Geschichte bei einer Begehung in diesen vier Katasterlagen gewonnen. 1. Lovinobaňa, Farská Str., Siedlung, jüngere bis späte Bronzezeit, Kyjatice-Kultur, Spätmittelalter bis ältere Neuzeit; 2. Lovinobaňa, Transfer der Erde mit den Siedlungsfunden aus der Farská Str. in das Gemeindegebiet (Lage Kuncovo) und in das Gebiet außerhalb des Gemeindegebiets (Lage Nad Loviňou), jüngere bis späte Bronzezeit, Kyjatice-Kultur, Mittelalter, Neuzeit; 3. Lovinobaňa, Teil Uderiná, Flur Dolina, Siedlung, jüngere bis späte Bronzezeit, Kyjatice-Kultur; 4. Lovinobaňa, Teil Uderiná, Flur Dolná hora, Siedlungsfunde, jüngere bis späte Bronzezeit, Kyjatice-Kultur, Spätmittelalter bis ältere Neuzeit. Die Funde aus Lovinobaňa ergänzen die archäologische Topographie der genannten Gemeinde und der Region Novohrad.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM PRI REKONŠTRUKCII KAŠTIEĽA V DUBNICI NAD VÁHOM

Peter N a g y

D u b n i c a n a d V á h o m (okr. Ilava), K a š t i e ľ, záchranný výskum, stredovek novovek. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava.

V období medzi 26. 3.–3. 6. 2009 uskutočnili pracovníci Slovenského národného múzea - Archeologického múzea záchranný výskum vyvolaným stavebnou činnosťou (odvlhčovanie murív) na rekonštrukcii kaštieľa v Dubnici nad Váhom.

Archeologický výskum prebehol v dvoch fázach. Prvú predstavoval predstihový výskum pri ktorom sa vykopalo deväť kontrolných sond, ktoré boli pravidelne rozložené okolo krídla A, priečne na múry kaštieľa. Druhá prebehla súbežne so zemnými prácami na obkopávaní murív kaštieľa a stavby verejnej toalety. Práce na nej sa obmedzili na sledovanie výkopových prác a následného dočisťovania nálezových situácií, dokumentovania a vyberania nájdených archeologických objektov.

V sondách 3, 8 a 9/2009 sme sa nad podložím nachádzala premiešaná svetlo-tmavo-červenohnedá, ílovito-piesčitá vrstva s veľkými kusmi (ø 20 cm) mazanice, uhlíkmi, fragmentmi kuchynskej keramiky a kachlíc zo 16.–17. stor.

V sonde 5/2009 sme narazili na zásypové vrstvy vytvorené pri opravách kaštieľa v 20. stor. Pod nimi bola sivohnedá vrstva s prímesami riečneho štrku, uhlíkov a tehloviny. Podľa nájdeného materiálu sa dala datovať do 18.–19. stor. Uvedená vrstva zvažujúco smerom ku kaštieľu nasadala na štrkovo-piesčitého podložie a múr. Múr pravdepodobne slúžil ako vysúšací kanál pre vlhnúci severovýchodný múr budovy kaštieľa. Murivo „kanálu“ bolo z lomového kameň do frakcie 400 mm, medzi ktorými sa vyskytovali väčšie kusy tehál. Kamene boli spájané nekvalitnou drobivou piesčitou maltou žltosivej farby.

Na dne sondy **6/2009** bola nájdená tmavosivá, hlinito-piesčitá, humózna, vrstva s prímesou štrku a zlomkov stredovekej keramiky, ktorá sa pomerne prudko zvažovala smerom od kaštieľa a nasadala na štrkovo-piesčité podložie.

V sonde 10/2009 (stavebná jama pre toaletu) - sme zachytili z tehál postavený kanál, ktorý bol z najväčšou pravdepodobnosťou zvyškom barokovej kanalizácie z prvej polovice 17. stor.

Nálezy z vykopaných sond a stratigrafia vrstiev v nich, nám pomohla vytvoriť si celkový obraz toho, čo sa dialo na tomto mieste pred postavením kaštieľa. Dá sa povedať, že archeologický výskum naznačil, že pahorok na ktorom stojí juhovýchodné krídlo A kaštieľa bol splanírovaný a vyrovnaný do úrovne akú určili stavitelia kaštieľa. Tým pádom všetky stopy po staršom osídlení boli zničené. Je to patrné z ukladania vrstiev, keď až na sondu 6/09 (a zničenú 5/09) vo všetkých sondách nasadajú bez plynulého prechodu (ako je tomu pri bežnom ukladaní vrstiev) na štrkovo-ílové podložie vrstvy datované nálezmi do času výstavby kaštieľa (prvá polovica 17. stor.) Stavitelia dokonca podľa nášho názoru využili podložné vrstvy kvalitného ílu ako materiál na výrobu tehál na výstavbu kaštieľa. S tohto dôvodu došlo k totálnej devastácii starších vrstiev a predpokladaná staršia výstavba (napr. drevozemný hrádok) na mieste kaštieľa sa z najväčšou pravdepodobnosťou už nikdy nenájde.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG BEI DER REKONSTRUKTION DES SCHLOSSES IN DUBNICA NAD VÁHOM. Dubnica nad Váhom (Bez. Ilava), Schloss, archäologische Rettungsgra-

bung, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung von Funden: Slowakisches Nationalmuseum - Archäologisches Museum, Bratislava.
Von März bis Juni 2009 führten die Mitarbeiter des Slowakischen Nationalmuseums – des Archäologischen Museums - eine Rettungsgrabung durch, die durch die Bautätigkeit (Mauer-Entfeuchtung) bei der Rekonstruktion des Schlosses in Dubnica nad Váhom ausgelöst wurde. Bei der Grabung wurden neun Kontrollschnitte angelegt, die um den Flügel A regelmäßig angelegt wurden, quer zu den Mauern des Schlosses. In den Schnitten 3, 8 und 9/2009 befand sich über dem Untergrund eine Schicht mit großen Stücken (ø 20 cm) von Lehmverputz, Holzkohlenstückchen, Fragmenten der Küchenkeramik und Kacheln aus dem 16.–17. Jh. Im Schnitt 5/2009 wurde eine Mauer entdeckt, die wahrscheinlich als Trocknungskanal für die feucht werdende nordöstliche Mauer des Schlosses diente. Am Boden des Schnittes 6/2009 wurde eine dunkelgraue, lehmig-sandige, humusartige Schicht mit der Beimischung von Kies und Bruchstücken von mittelalterlicher Keramik gefunden, die sich ziemlich steil in Richtung vom Schloss senkte und auf den Kies-Löss-Untergrund setzte. Im Schnitt 10/2009 (Baugrube für die Toilette) wurde ein aus Ziegeln gebauter Kanal erfasst, der mit höchster Wahrscheinlichkeit den Rest einer barocken Kanalisation aus der ersten Hälfte des 17. Jh. darstellt. Auf Grund unserer Grabung kann gesagt werden, dass der Hügel, auf dem der südöstliche Flügel A des Schlosses steht, eingeebnet und bis zur Ebene begradigt wurde, die von den Erbauern des Schlosses bestimmt wurde. Somit wurden alle Spuren einer älteren Besiedlung zerstört. Dies ist aus der Schichtung der Schichten ersichtlich, da sie ohne fließenden Übergang auf einen Kies-Lehm-Untergrund einer Schicht setzen. Der Untergrund wird auf Grund der Funde in die Zeit des Schlossbaus datiert (1. Hälfte des 17. Jh.).

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA PRÍSTAVBE HOTELA HOLIDAY INN V TRNAVE

Peter N a g y

T r n a v a (okr. Trnava), H o r n o p o t o č n á u l i c a, záchranný výskum, pravek, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava.

V čase od mája do augusta 2009 uskutočnili pracovníci Slovenského národného múzea - Archeologického múzea záchranný výskum vyvolaným stavebnou činnosťou na prístavbe hotela Holiday Inn na Hornopotočnej ulici v Trnave.

Na skúmanej ploche sme objavili 51 objektov a jeden hrob. Tento pomerne vysoký počet nálezov vyplýva z polohy lokality situovanej v úplnom centre stredovekej Trnavy, medzi farským kostolom a radnicou. Že bolo toto miesto intenzívne osídlené už od 13. stor. dokladá i hrúbka kultúrnych vrstiev vytvorených antropogénnou činnosťou od 13.–20. stor., ktorá na niektorých miestach presahovala 3,5 m. Z charakteru nájdených objektov môžeme konštatovať, že sme skúmali zadné časti parciel medzi ulicami Hornopotočná a Holého. Takmer všetky boli súčasťou hospodárskeho zázemia budov, nachádzajúcich sa bližšie k týmto uliciam.

Samotné budovy sme zachytávali len okrajovo na východnom a západnom profile. Otázna zostane poloha budov z 18.–20. stor., pretože vrchné vrstvy, v ktorých sa ich základy nachádzali, boli odbagrované pred začatím archeologického výskumu. Ich polohu sme sa pokúsili „dosledovať" vložením údajov z katastrálnych máp z rokov 1895 a 1935 do našich pôdorysných plánov. Aspoň čiastočne tak vieme povedať, kde sa budovy z 18.–20. stor. nachádzali.

Najpočetnejšími objektmi na nami skúmanej ploche boli ľadnice, datované podľa nájdených artefaktov do 17.–20. stor. Ich spoločným menovateľom bola konštrukcia. Boli štvorhranné a steny mali vymurované z nekvalitne vypálených tehál, v murive spájaných nepriepustným ílom. Po skončení ich funkcie chladiaceho zariadenia, boli využité ako odpadové jamy. Všetkých osem obsahovalo veľké množstvo archeologického materiálu, najmä fragmentov kuchynskej keramiky a skla.

Druhou najpočetnejšou skupinou nájdených objektov boli piecky. Podľa málopočetného v nich nájdeného datovateľného materiálu sme dobu, kedy boli postavené, určili na 13.–16. stor. Všetky mali pravdepodobne kuchynskú funkciu, pretože sme pri žiadnej nenašli stopy po výrobnej činnosti. Podobne ako u ľadníc i piecky mali spoločný spôsob akým ich postavili. Vopred vykopanú jamu napĺňali žltosivou sprašou a do nej piecku vymodelovali. Líšili sa však v tvare a spôsobe vyformovania vykurovacej komory a kanála. Komora sa vymodelovala buď na prútenú konštrukciu ako to máme doložené u objektov 11A a 29, alebo do jamy zo sprašou dali drevené debnenie, ktoré následne utlačili sprašou a po vypálení vytvorilo komoru, ako nám najlepšie ukazuje objekt 20. Vykurovací kanál mohol byť spevnený tehlami (objekty 11B a 20) alebo kameňmi (objekt 29).

Treťou skupinou boli studne. Štyri z 13.–14. stor., piata murovaná z tehál s kolkom MITTACSEK P. (trnavská tehelňa Pavla Mittacseka), bola zo začiatku 20. stor. Stredoveké studne boli štvorhranné vydrevené doskami a v rohoch spevnené stojkami.

Poslednou, no na nálezy veľmi bohatou skupinou objektov, boli stredoveké žumpy. Všetky tri boli štvorhranného pôdorysu. Pôvodne mali pravdepodobne podobnú výdrevu ako studne. Tá sa však ani u jednej nezachovala. Po skončení funkcie žumpy ich využili ako odpadové jamy. Vďaka tomu sa nám zachovalo len z objektov 9 a 28 deväť takmer celých keramických nádob a veľké množstvo fragmentov keramiky. Medzi nimi i fragment z akvamanile v tvare baranej hlavy. Okrem toho sa tu nachádzalo i niekoľko desiatok črepov skla. Podobne ako studne sú i žumpy datované podľa nájdeného materiálu na prelom 13.–14. stor.

V závere treba spomenúť ešte dva konštrukčne zaujímavé objekty. Prvým sú základy domu (objekt 44/09) s vyľahčovacími oblúkmi. Druhým zásobnicová jama, ktorej steny boli vypletané (pravdepodobne lieskovým) prútím (objekt 14/09).

Ojedinelý nález sa nám podarilo len čiastočne zachytiť v západnom profile stavebnej jamy. Bol ním žiarový hrob, ktorý obsahoval v ruke robenú tmavosivú keramickú nádobu, zdobenú plastickou výzdobou, rozmerov: výška 17 cm x Ø v najširšom mieste 20 cm, ktorej výplň tvoril biely popol s kúskami spálených kostí. Popolnica bola uložená v zemi bez úpravy hrobovej jamy a bez milodarov. Okrem popolnice bez datujúceho materiálu. Dno mal vo výške 140,60 m n. m. Jeho datovanie je otázne. Z najväčšou pravdepodobnosťou spadá do neskorej doby bronzovej.

Všetky nájdené artefakty a zistené skutočnosti budú po podrobnejšom vyhodnotení prínosom pre poznanie osídlenia Trnavy.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG BEIM ANBAU DES HOTELS HOLIDAY INN IN TRNAVA. Trnava (Bez. Trnava), Hornopotočná Str., archäologische Rettungsgrabung, Urzeit, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung von Funden: Slowakisches Nationalmuseum - Archäologisches Museum, Bratislava.

In der Zeit vom Mai bis August 2009 führten die Mitarbeiter des Slowakischen Nationalmuseums - des Archäologischen Museums - eine archäologische Rettungsgrabung beim Anbau des Hotels Holiday Inn in der Hornopotočná Str. in Trnava durch.

Auf der untersuchten Fläche wurden 51 Objekte und ein Grab untersucht. Diese ziemlich hohe Anzahl von Funden geht aus der Lage der Fundstelle hervor, die im direkten Zentrum der mittelalterlichen Stadt situiert ist, zwischen der Pfarrkirche und dem Rathaus.

Auf Grund des Charakters der gefundenen Objekte kann konstatiert werden, dass die hinteren Teile der Parzellen zwischen den Straßen Hornopotočná und Holého untersucht wurden. Fast alle waren Bestandteile der wirtschaftlichen Umgebung der Gebäude, die sich in der Nähe dieser Straßen befinden. Die einzelnen Gebäude wurden nur an ihrem Rand im östlichen und westlichen Profil erfasst.

Zu den zahlreichsten Objekten auf der von uns untersuchten Fläche gehörten Kühlschränke, die auf Grund der gefundenen Artefakte in das 17.–20. Jh. datiert werden. Sie waren vierkantig und die Wände waren aus schlechten Brennziegeln, die Mauer wurde mit undurchlässigem Lehm verbunden. Nachdem sie nicht mehr als Kühlgeräte verwendet wurden, wurden sie als Abfallgruben verwendet. Die zweite zahlreichste Gruppe der gefundenen Objekte bildeten Öfen. Da in den Öfen nicht genug datierbares Material vorkam, wurde die Zeit ihres Baus als 13.–16. Jh. bestimmt. Alle Öfen hatten wahrscheinlich die Funktion einer Küche, da bei ihnen keine Spuren der Produktionstätigkeit gefunden wurden.

Die dritte Gruppe stellen die Brunnen dar. Vier stammen aus dem 13.–14. Jh., der fünfte war vom Anfang des 20. Jh. Die mittelalterlichen Brunnen waren vierkantig, die Auszimmerung bestand aus Brettern und in den Ecken waren sie mit einem Stempel verfestigt.

Die letzte Gruppe, die an Funden sehr reich war, bilden mittelalterliche Senkgruben. Alle drei hatten einen vierkantigen Grundriss. Ursprünglich hatten sie eine ähnliche Auszimmerung wie die Brunnen. Die Auszimmerung blieb jedoch bei keiner der Senkgruben erhalten. Nachdem sie nicht mehr als Senkgruben verwendet wurden, wurden sie als Abfallgruben verwendet. Dank dieser Funktion blieben in ihnen sehr viele Keramikfragmente wie auch ganze Gefäße erhalten. Unter den Fragmenten war auch ein Fragment eines Aquamaniles in Form eines Widderkopfes. Außerdem befanden sich hier auch einige Dutzend Glasscherben. Ähnlich wie die Brunnen werden auch die Senkgruben auf Grund des gefundenen Materials an die Wende des 13. und 14. Jh. datiert.

Zum Schluss müssen noch zwei konstruktionsmäßig interessante Objekte erwähnt werden. Das erste Objekt stellen die Grundmauern eines Hauses (Objekt 44/09) mit Entlastungsbögen dar. Das zweite Objekt stellt eine Vorratsgrube dar, deren Wände mit (wahrscheinlich aus Haselbusch) Ruten ausgeflochten waren (Objekt 14/09).

Einen vereinzelten Fund stellt ein Brandgrab dar, das ein handgemachtes dunkelgraues Gefäß enthielt, das plastisch verziert war, wobei die Verzierung weiße Asche mit Stücken von verbrannten Knochen bildete. Die Urne war in der Erde ohne Gestaltung der Grabgrube und ohne Beigaben. Ihre Datierung ist fraglich. Mit höchster Wahrscheinlichkeit wird sie in die Spätbronzezeit datiert.

POHREBISKO Z 10. STOR. VO VEĽKÝCH KOSIHÁCH

Gabriel N e v i z á n s k y

V e ľ k é K o s i h y (okr. Komárno), východne od majera B o r s o s, zber, pohrebisko, 10. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa nachádza po ľavej strane cesty z Veľkých do Malých Kosíh, východne od bývalého majera Borsos (neskôr hospodársky dvor JRD) na piesočnej dune v blízkosti kóty 111,2, ktorá sa dvíha asi 2 m nad okolitý terén (obr. 71: 1).

V máji 1952 pri ťažbe piesku robotníci zničili cca 15 kostrových hrobov, z ktorých M. Dušek zachránil bronzový nákrčny kruh a pozlátený bronzový pliešok srdcovitého tvaru. Devastované objekty sa zaznamenali v hĺbke cca 50 až 100 cm, ktoré orientovali v smere Z–V (*Dušek, 1952*). Na lokalite v roku 1953–1954 A. Rajnič odkryl šesť kostrových hrobov, ktoré zrejme neobsahovali prílohy. V ťažbe piesku sa pokračovalo až do roku 1960 pričom zničili ďalšie hroby (*Točík 1977*).

O p i s n á l e z o v

1. Mierne poškodený bronzový nákrčný kruh spletaný z dvoch tenkých drôtov o priemere 11,2 cm, hr. 0,2 cm. Jeden koniec ukončený záchytným háčikom, druhý odlomený (obr. 71: 3).
2. Tenko vytepaný pozlátený bronzový pliešok srdcovitého tvaru, hore s vykrojeným okrajom a dvoma dierkami. Dolná časť odlomená. Rozmery: š. 3,1 cm; zachov. v. 3,2 cm (obr. 71: 2).

Pre datovanie zničených hrobov má prioritný význam nákčný kruh typu Ia (*Giesler 1981*, tab. 1), ktorý splietli z dvoch tenkých bronzových drôtov. Uvedený typ ozdoby sa objavuje predovšetkým na pohrebiskách pospolitého ľudu už v druhej tretine 10. stor., napr. Čakajovce, hrob 270 (*Rejholcová 1995*, 29, tab. XLVI: 11); Matuškovo (*Točík 1992*, 155, obr. 95: 24); Prša, hrob 76 (*Točík 1968*, 38, tab. XXVII: 29); Ibrány, hroby 195 a 197a (*Istvánovits 2003*, 291); Szob, hrob 73, (*Bakay 1978*, 44, tab. XXV: 1) atď.

Analogické plechové závesky srdcovitého tvaru našli okrem iného aj na staromaďarských nekropolách v Galante (*Točík 1992*, 143, obr. 92: 2, 6, 11, 12) a v Letkés (*Bakay 1978*, 117, tab. LII: 21, 22).

L i t e r a t ú r a

Bakay 1978 – K. Bakay: Honfoglalás- és államalapításkori temetők az Ipoly mentén. Szentendre 1978.
Dušek 1952 – M. Dušek: Veľké Kosihy. Nálezová správa AÚ SAV, č. 338/1952.
Giesler 1981 – J. Giesler: Untersuchungen zur Chronologie der Bijelo Brdo-Kultur. Praehistorische Zeitschrift 56, 1981, 4–167.
Istvánovits 2003 – E. Istvánovits: A Rétköz honfoglalás és Árpád-kori emlékanyaga. Nyíregyháza 2003.
Rejholcová 1995 – M. Rejholcová: Pohrebisko v Čakajovciach (9.–12. stor.). Katalog. Nitra 1995.
Točík 1968 – A. Točík: Altmagyarische Gräberfelder in der Südwestslowakei. Bratislava 1968.
Točík 1992 – A. Točík: Materiály k dejinám južného Slovenska v 7.–14. stor. In: Študijné zvesti AÚ SAV 28, 1992, 5–250.
Točík 1977 – A. Točík: Veľké Kosihy. Nálezová správa AÚ SAV, č. 8122/1977.

GRÄBERFELD AUS DEM 10. JH. IN VEĽKÉ KOSIHY. Veľké Kosihy (Bez. Komárno), östlich des Meierhofs Borsos, Lesefunde, Gräberfeld, 10. Jh. Bei der Förderung von Sand im Mai 1952 wurden ca. 15 Skelettgräber zerstört, aus denen Herr M. Dušekeine einen bronzenen Halsring geflochten aus zwei dünnen Drähten und ein vergoldetes herzförmiges Blech rettete (Abb. 71). Auf der Fundstelle wurde eine unbekannte Anzahl von Gräbern zerstört, die wahrscheinlich aus dem 10. Jh. stammten.

SÍDLISKO ĽUDU BOLERÁZSKEJ SKUPINY V SALKE *

Gabriel N e v i z á n s k y

S a l k a (okr. Nové Zámky), východne od kóty 116,4, zber, sídlisko, eneolit (bolerázska skupina). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita leží cca 1200 m západne od intravilánu, na južnom okraji poľnej cesty do vínnych pivníc, približne 200 m východne od kóty 116,4, na miernej vyvýšenine na pravo brežnej terase Ipľa. Nálezisko objavili J. Bárta a M. Antala počas terénneho prieskumu, ktorý realizovali 5. apríla 1984.

O p i s n á l e z o v

1. Sivočierny črep z tela nádoby s tenkým hnedým povlakom z vonkajšej strany zdobený zvislými plytkými rovnobežnými žliabkami. Materiál pôvodne s organickými prímesami obsahuje aj drobné zrnká ostriva (obr. 72: 1).
2. Sivočierny tenkostenný črep s tenkým sivohnedým povlakom z vonkajšej strany zdobený vodorovným vetvičkovým ornamentom (obr. 72: 2).
3. Sivočierny črep z misy zdobenej z vnútornej strany rovnobežnými plytkými kanelúrami, vyhotovený z jemne plaveného materiálu (obr. 72: 3).
4. Črep z okraja nádoby zdobený pod hrdlom vodorovným radom plytkých vpichov s tupým predmetom, s obojstranným tenkým žltohnedým povlakom (obr. 72: 4).
5. Črep z väčšej nádoby s tenkým žltohnedým povlakom z vonkajšej strany zdobený nevýraznými plytkými žliabkami, ktoré sú usporiadané do zvislého vetvičkového ornamentu (obr. 72: 5).

V katastri obce doteraz neboli evidované nálezy reprezentujúce bolerázsky stupeň badenskej kultúry (*Nevizánsky 2005*, obr. 12). Osídlenie z obdobia následných klasických stupňov sledovanej kultúry však v Salke už v minulosti zaznamenali na viacerých polohách.

L i t e r a t ú r a

Nevizánsky 2005 – G. Nevizánsky: Nové poznatky o bolerázskej skupine na západnom Slovensku. In: I. Cheben/I. Kuzma (eds.). Otázky neolitu a eneolitu našich krajín - 2004, Nitra 2005, 241–276.

SIEDLUNG DES VOLKES DER BOLERÁZ-GRUPPE IN SALKA. Salka (Bez. Nové Zámky), östlich der Kote 116,4, Lesefunde, Siedlung, Äneolithikum, Boleráz-Gruppe (Abb. 72: 1–5). Im Kataster der Gemeinde wurden bis jetzt keine Funde erfasst, welche die Boleráz-Stufe der Badener Kultur repräsentieren würden (*Nevizánsky 2005*, Abb. 12). Eine Besiedlung aus der Zeit der nachfolgenden klassischen Stufen der untersuchten Kultur wurde jedoch in der Vergangenheit in Skalka in mehreren Lagen erfasst.

TRIDSIATATRETIA ETAPA VÝSKUMU V NIŽNEJ MYŠLI

Ladislav O l e x a

N i ž n á M y š ľ a (okr. Košice okolie), poloha V á r h e g y I I, dlhodobý systematický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, staršia a stredná doba bronzová, otomansko-füzesabonyský kultúrny komplex, pohrebisko a opevnená osada II. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - Výskumné pracovné stredisko Košice a vysunutý depozitár v Nižnej Myšli.

Archeologický ústav SAV vďaka dotácii z Vlády Slovenskej republiky zrealizoval v mesiacoch júl – október ďalšiu etapu systematického výskumu na jednej z najdôležitejších lokalít OFKK v hornom Potisí. Tohtoročných prác sa aktívne zúčastnili členovia COLLEGIUM MYSSLE - Klubu priateľov archeologického výskumu v Nižnej Myšli a v rámci svojich terénnych praxí aj poslucháči archeológie zo Slovenska i zahraničia. Lokalita s rozlohou cca 10 ha pozostáva z troch fenoménov: opevnenej osady I a k nej patriaceho pohrebiska (staršia doba bronzová) a z chronologicky následnej opevnenej osady II (stredná doba bronzová). Osídlenie tohto nadregionálne významného remeselníckeho, obchodného, kultového a správneho centra možno datovať na rozpätie rokov 1700–1400 pred n. l. Dlhodobým výskumom sa dosiaľ získali početné, jedinečné pamiatky hmotnej kultúry a odkryli dôležité terénne situácie vrátane zvyškov pravekej architektúry. Osady mali premyslenú urbanisticky riešenú zástavbu a mohutné, dômyselné fortifikácie.

* Príspevok vznikol v rámci grantového projektu Agentúry VEGA č. 2/0063/13.

Tohtoročné výskumné práce kontinuálne pokračovali v severovýchodnej časti lokality v priestore areálu mladšej osady a jej opevnenia, ktoré pozostávalo z valu a priekopy. V sonde 48 sa preskúmala sídliskovú vrstva zo stupňa R BB1 v ktorej boli identifikované zvyšky troch pôvodne zrubových obydlí aj s torzami vykurovacích telies - pecí a dvadsať zahĺbených hospodárskych objektov. Jamy mali pravidelné kruhové pôdorysy, zaoblené steny a rôznu hĺbku, pričom ich spodné časti boli v spraši. Vykopali ich za účelom získania spraše potrebnej k stavebným aktivitám, potom viaceré z nich poslúžili ako zásobné jamy, v závere ich využili na skládku domového odpadu. Z ich zásypov pochádza rôznorodý archeologický materiál reprezentujúci najmladšie osídlenie OFKK na východnom Slovensku. Najzaujímavejšia kolekcia nálezov pochádza z odpadovej jamy - objektu 470 - kde na dne bolo 5 kg zuhoľnateného obilia, amfora a časť pyraunu - prenosnej piecky. Podľa analýzy C 14 možno obilie a tým aj predmetný objekt datovať približne k roku 1400 pred n. l., čo je podľa archeologických pozorovaní aj zánikový horizont osídlenia lokality.

V súvislosti s plánovanou výstavbou archeologického skanzenu „MYSSLE“ na lokalite Várhegy sa práce v jesenných mesiacoch sústredili na plošný odkryv opevnenia osady II a to celého severovýchodného úseku. S využitím autobágra a následným ručným prehlbovaním sa skúmal v sondách č. 49 a 50 priebeh priekopy a prepojenie severného valu s východným úsekom hradby. Odkrytá časť fortifikácie spolu so vstupnou bránou by mohla byť v budúcnosti čiastočne zrekonštruovaná. Napriek veľkému poškodeniu zvyškov opevnenia hlbokou orbou výskum poskytol dostatok informácii o jeho pôvodnom vzhľade, systéme výstavby a rôznych technických detailoch.

Osídlenie mladšej opevnenej osady II prekrylo v celom rozsahu staršie pohrebisko pričom došlo k zničeniu resp. poškodeniu viacerých hrobov. Tento fakt je dokázaný mnohými zistenými superpozíciami zachytenými v predchádzajúcich výskumných sezónach. Výskum v tomto roku dokázal, že pri výstavbe mohutného opevnenia a kopaní hlbokej priekopy došlo k veľkým presunom zeminy počas ktorých bola zničená východná časť nekropoly.

DREIUNDDREISSIGSTE GRABUNGSETAPPE IN NIŽNÁ MYŠĽA. Nižná Myšľa (Bez. Košice-Umgebung), Flur Várhegy II, langfristige systematische Grabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke, ältere und mittlere Bronzezeit, Otomani-Füzesabony-Kulturkomplex, Gräberfeld und befestigte Siedlung II. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra - Forschungsstelle Košice und ausgelagertes Depot in Nižná Myšľa. Das Archäologische Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften führte in den Sommer- und Herbstmonaten eine weitere Etappe der systematischen Grabung in Nižná Myšľa in der Ostslowakei durch. Die Grabung wurde auf einer ausgedehnten Fundstelle durchgeführt, die zum Otomani-Füzesabony-Kulturkomplex gehört. Auf der Fundstelle werden schon seit längerer Zeit die befestigte Siedlung I und ein zu ihr gehöriges Gräberfeld aus der älteren Bronzezeit und die jüngere, chronologisch nachfolgende befestigte Siedlung II aus den Anfängen der mittleren Bronzezeit untersucht. Auf der Fundstelle wird der Bau eines archäologischen Freilichtmuseums geplant und diesem Vorhaben ordnete sich auch die diesjährige Grabung unter. Es wurden der nordöstliche Abschnitt der Befestigung der Siedlung II (Wall, Tor und Graben) und der zu ihm angehöriger Teil der Siedlung untersucht. Es wurden die Reste der Blockbauhäuser und eingetiefte Siedlungsobjekte untersucht. Die ursprünglichen Exploitationsgruben für den Löss dienten als Vorratsgruben zur Lagerung von Lebensmitteln, einige von ihnen wurden als Abfallgruben verwendet. Ein interessanter Fund stammt aus dem Objekt Nr. 470, wo zusammen mit fast einem ganzen Pyraunos - einem übertragbaren Ofen aus Ton und einer verzierten Amphore auch verkohltes Getreide gefunden wurde. Es wurde 5 kg verkohlten Getreides gefunden. Auf Grund der C14-Analyse des Getreides wird die Grube ungefähr in das Jahr 1400 v. u. Z. datiert, was die Datierung des Untergangshorizonts der Besiedlung der ganzen Lokalität darstellt. Die Grabung wird auch in den folgenden Saisons fortgeführt.

OJEDINELÝ NÁLEZ BRONZOVEJ SEKERY Z NITRY *

Ondrej O ž ď á n i

N i t r a, časť Z o b o r (okr. Nitra), pri S v o r a d o v o m p r a m e n i, zber, sídlisko?, mladšia až neskorá doba bronzová. Uloženie nálezu: súkromná zbierka.

* Príspevok vznikol v rámci grantového projektu Agentúry VEGA č. 2/0098/12.

V roku 2009 pán I. Ligač z Nitry poskytol na publikovanie bronzovú sekeru, ktorú pred niekoľkými rokmi náhodne našiel v blízkosti Svoradovho prameňa v Nitre pod Zoborom. Ako nálezca uviedol, sekera sa našla v širšom areáli Špecializovanej nemocnice sv. Svorada n.o. na Zobore (pôvodne Odborný liečebný ústav TaRCH Nitra-Zobor), približne 200 m severne od prameňa sv. Svorada v lesnom poraste v zemine pod koreňmi vyvráteného stromu (obr. 73: 1). Okrem tohto predmetu sa v blízkom okolí nachádzalo niekoľko menších kusov medenej trosky. Keramika, resp. iné nálezy sa nenašli. Ďalšie nálezové okolnosti sú neznáme.

O p i s n á l e z u

Sekera s tuľajkou a postranným uškom s vejárovite rozšíreným ostrím. Okraj ústia v pôdoryse oválnej tuľajky je zdôraznený plastickou lištou, z ktorej na boku vychádza uško. Ostrie čepele je bez odsadenia. Pod okrajom ústia tuľajky je horizontálna plastická lišta. Na tele sekery sú dve skupiny dvoch vertikálnych, oblúkovite prehnutých plastických líšt, z ktorých dve vnútorné sú v hornej polovici tela sekery a jedna z nich sa na oboch stranách tela sekery napája na horizontálnu lištu pod ústím tuľajky. Dve vonkajšie lišty oddeľujú bočné strany od tela sekery. Z jednej strany sekery, približne v strede tela, sa nachádza horizontálna jemná prasklina, ktorá je zrejme recentná, pretože nie je patinovaná. Postranné uško je tlakom k bočnej strane sekery mierne deformované. Povrch má ušľachtilú tmavozelenú patinu. Rozmery: dĺžka: 64,4 mm, šírka ostria: 38 mm, ∅ vnútorného ústia: 25 x 19,8 mm, hrana ucha: 2,8 mm, hmotnosť: 91, 530 g (obr. 73: 2a–d).

Sekera z typologického hľadiska patrí k základnému typu sekier s rovno zrezanou tuľajkou. Tento typ sekier sa na Slovensku vyskytuje v dlhšom časovom horizonte. Objavujú sa už v staršom stupni doby popolnicových polí a pretrvávajú až do neskorej doby bronzovej (*Novotná 1970,* 83–87). Obdobne sú datované napr. aj v Rakúsku, kde patria k typu sekier s tuľajkou zdobených plastickými lištami v tvare oblúkov a lomeníc („Tüllenbeile mit Winkel- oder Bogenverzierung“) a na Morave, kde sú zaradené do skupiny VIII s názvom „Mitteldonauländische Formen mit reicher Rippenzier und keilförmigem Längsschnitt“ (*Mayer 1977,* 192–198*; Říhovský 1992,* 203–220).

Presné analógie k hodnotenej sekere sa nepodarilo nájsť ani v širšej oblasti strednej Európy, čo sťažuje jej jemnejšie časové zaradenie. Snáď vzdialenú paralelu by mohla predstavovať sekera č. 5 s tuľajkou v depote III z hradiska v Nemeckej (*Ožďáni 2009,* 11, obr. 6: 4; tab. XIII: 5), ktorá má pod ústím tuľajky tiež jednu horizontálnu lištu, lenže na tele má dve skupiny až troch vertikálnych, výrazne oblúkovite prehnutých líšt na rozdiel od sekery z Nitry od Svoradovho prameňa. Celý depot III z Nemeckej je na základe niektorých predmetov, najmä šálky typu Stillfried-Hostomice datovaný do neskorého stupňa doby popolnicových polí, teda do stupňa HB3 (*Ožďáni 2009,* 29).

Nakoľko však publikovaná sekera z Nitry predstavuje vlastne ojedinelý nález zberového charakteru bez znalosti bližších nálezových okolností a súvislostí, nie je možné stanoviť presnejšie datovanie. Len vzhľadom na hore uvedené a čiastočne sa opierajúc i o typologické danosti sa dá opísaná sekera s tuľajkou zaradiť celkom rámcove do časového horizontu na záver mladšej až neskorej doby bronzovej.

Nález bronzovej sekery nad Svoradovým prameňom je pomerne prekvapujúci. Z tejto polohy sa zatiaľ neevidujú žiadne nálezy. Je možné, ak aj zohľadníme spomenuté exempláre medenej trosky, že v tomto priestore sa nachádzalo zatiaľ neznáme sídlisko lužickej kultúry, resp. výrobný objekt, ktorý pre svoju prevádzku nepochybne potreboval aj zdroj vody. Je však aj možné, že uvedené nálezy bezprostredne súvisia s hradiskom lužickej kultúry na Zobore, ktoré vzhľadom na svoju dominantnú polohu i celkovú rozlohu (15,5 ha), mohlo okrem útočiska pre obyvateľov okolitých osád predstavovať aj organizačno-správne a kultové centrum (*Romsauer 1993, 45, 48*).

L i t e r a t ú r a

Mayer 1977 - E. F. Mayer: Die Äxte und Beile in Österreich. München 1977.
Novotná 1970b - M. Novotná: Die Äxte und Beile in der Slowakei. München 1970.
Ožďáni 2009 - O. Ožďáni: Depoty bronzových predmetov z Hradiska pri Nemeckej. Slov. Arch. 57, 2009, 1–56.
Říhovský 1992 - J. Říhovský: Die Äxte , Beile, Meißel und Hämmer in Mähren. Stuttgart 1992.
Romsauer 1993 - P. Romsauer: K osídleniu Nitry v období popolnicových polí a v dobe halštatskej. In: Nitra. Príspevky k najstarším dejinám mesta. Nitra 1993, 43–63.

EINZELFUND EINER BRONZEAXT AUS NITRA. Nitra, Teil Zobor (Bez. Nitra), Flur Zobor - Svoradov prameň, Lesefund, Siedlung?, jüngere bis späte Bronzezeit. Deponierung des Fundes: Privatsammlung.

Im Beitrag wird der Einzelfund einer Bronzeaxt mit Tülle präsentiert (Abb. 73: 2a–d), die ganz zufällig in Nitra, in einem breiteren Raum des spezialisierten Krankenhauses des hl. Svorad auf dem Berg Zobor (ursprünglich Heilanstalt für Tuberkulose und Atemkrankheiten), ungefähr 200 m nördlich der Quelle des hl. Svorad im Waldbewuchs gefunden wurde (Ab. 73: 1). In der näheren Umgebung wurden noch einige kleine Stücke von kupferner Schlacke gefunden. Keramik bzw. andere Funde wurden nicht entdeckt. Weitere Fundumstände sind unbekannt.

Die Axt gehört aus typologischer Sicht zu dem grundlegenden Typ der Äxte mit gerade abgeschnittener Tülle. Dieser Typ von Äxten kommt in der Slowakei schon in der älteren Stufe der Urnenfelder vor und dauert bis zur Spätbronzezeit an (*Novotná 1970,* 83–87).

Genaue Analogien zu der untersuchten Axt wurden nicht gefunden, was ihre genauere Einstufung nicht leichter macht. Eine entferntere Parallele könnte die Axt Nr. 5 mit Tülle im Depot III aus dem Burgwall in Nemecká darstellen (*Ožďáni 2009,* 11, Abb. 6: 4; Taf. XIII: 5). Das Depot III in Nemecká wird auf Grund der Tasse vom Typ Stillfried-Hostomice in die späte Stufe der Urnenfelder datiert, d.h. in die Stufe HB3 (*Ožďáni 2009,* 29). Da die Axt aus Nitra einen Einzellesefund darstellt, ist eine genauere Bestimmung ihrer Datierung nicht möglich. Nur angesichts der oben angeführten Tatsachen, und teilweise sich auch auf die typologischen Gegebenheiten stützend, könnte die beschriebene Axt mit Tülle ungefähr in den zeitlichen Horizont an das Ende der jüngeren bis späten Bronzezeit datiert werden.

Der Fund der Bronzeaxt über der Quelle Svoradov prameň ist ziemlich überraschend. Aus dieser Lage sind bis jetzt keine Funde bekannt. Es ist möglich, auch auf Grund des Vorkommens der kupfernen Schlacke, dass sich in diesem Raum eine unbekannte Siedlung der Lausitzer Kultur bzw. ein Produktionsobjekt befand, das für seinen Betrieb auch eine Wasserquelle brauchte. Es ist aber auch möglich, dass die angeführten Funde mit dem Burgwall der Lausitzer Kultur in Zobor unmittelbar zusammenhängen, der angesichts seiner dominanten Lage und des gesamten Ausmaßes (15,5 ha) für die Bewohner der umliegenden Siedlungen auch eine Organisations-Verwaltungs- und Kultzentrum hätte darstellen können (*Romsauer 1993,* 45, 48).

VÝSKUM VČASNOSTREDOVEKEJ AGLOMERÁCIE BOJNÁ V ROKU 2009 *

Karol P i e t a – Ján H a r u š t i a k – Miriam J a k u b č i n o v á – Terézia V a n g ľ o v á

B o j n á (okr. Topoľčany), hradisko V a l y (Bojná I), sídlisko a mohylník Žihľavník (poloha Obora, Bojná III), včasný stredovek, 8.–10. stor., doba kamenná mladšia, doba bronzová staršia. Uloženie nálezov: Archeologický ústav, Nitra.

Systematický terénny výskum slovanského hradiska Bojná I - Valy sa začal v roku 2007 a umožnila ho dotácia vlády Slovenskej republiky. Výsledky prieskumov v rokoch 2002–2003 a sondážnych prác v roku 2004 boli zdokumentované (VS 15750/05 a 15786/05), predbežne zverejnené a publikačne vyhodnotené (*Pieta/Ruttkay 2007*; *Pieta/Ruttkay/Ruttkay 2006; 2007; Pieta 2007; 2009*). Výsledky systematického výskumu v rokoch 2007 a 2008 sú zhrnuté vo výskumných správach *(Haruštiak a kol. 2008a)* a súborne v predbežnej štúdii (*Pieta a kol. 2011*).

Ciele systematického výskumu v Bojnej v roku 2009 vychádzali z výsledkov predchádzajúcich terénnych prác a rešpektovali rozhodnutie KPÚ o výskume, ako aj odporúčania záverečnej medzinárodnej odbornej komisie v roku 2008. Pokračovalo sa v odkrývaní sídliskových situácií vo vnútornom areáli hradiska a pozornosť sa venovala konštrukcii a datovaniu opevnenia (obr. 74: 1). Zároveň sa v rámci možností venovala pozornosť aj ďalším častiam bojnianskej aglomerácie. Na personálnom zabezpečení prác sa okrem autorov tejto správy podieľali Š. Hritz ako technický vedúci výskumu, Z. Robak (Krakov, archeológia), J. Tirpák, (geofyzika), M. Bartík a E. Blažová (geodézia) a J. Henning (dendrochronológia, makrovzorky). V rámci terénnej praxe sa na výskume zúčastnili študenti z univerzít v Berlíne, Brne, Bratislave, Krakove, Nitre a v Trnave.

Hradisko Bojná I - Valy (obr. 75-77)

Geofyzikálne merania, realizované J. Tirpákom sa v roku 2009 zamerali na doplnenie tých plôch vnútorného areálu, najmä v západnej časti hradiska, ktoré doteraz neboli niektorou z prospekčných me-

* Príspevok vznikol v rámci grantového projektu APVV - 0553-10.

tód skúmané. Kvôli získaniu poznatkov o zložení valového násypu sa vykonali merania na dvoch plochách, prechádzajúcich priečne cez západnú časť obvodovej fortifikácie.

Najväčšia pozornosť sa venovala vrcholovej plošine vnútorného areálu, označovanej ako plocha 3, ktorá bola sčasti preskúmaná v rokoch 2007–2008 (obr. 74: 2). V jej strednej časti sa preskúmali zemnice 3 a 4. Oba domy boli zahĺbené do skalnatého podložia, pričom ich budovatelia museli vysekať aj žily tvrdého pegmatitu.

Zemnica 3 má približne štvorcový tvar s rozmermi 3 x 3,5 m. V severovýchodnom rohu sa na dne objektu našlo malé oválne ohnisko. Výplň chaty tvorila svetlohnedá vrstva s prímesou kamienkov. Tesne nad podložím, v mieste ohniska, sa nachádzala výrazná čiernohnedá uhlíková vrstva. Tu sa odkryla koncentrácia fragmentov keramiky, pochádzajúcich minimálne z dvoch nádob. Z drobných predmetov si zaslúži pozornosť skupina troch na sebe ležiacich železných pántov, nájdená v severozápadnom rohu objektu, ktorý bol zachytený už v roku 2008. Nález bol označený ako depot 19.

Zemnica 4 sa nachádza v tesnej blízkosti zemnice 3 smerom na juhozápad. Má štvorcový tvar s rozmermi 3 x 3 m. Aj v tomto objekte sa na podloží v severovýchodnom rohu nachádzalo malé ohnisko a oproti ohnisku pri západnej stene kolová jama. Výplň objektu bola svetlohnedá s prímesou kamienkov. V tomto objekte sa našlo menej nálezov ako v susednej zemnici. Okrem keramiky sa vo vyšších vrstvách objavil železný nôž a železná strelka s tuľajkou. Medzi oboma objektmi sa odkryla väčšia koncentrácia rekonštruovateľnej keramiky.

Na ploche 3 sa pokračovalo s plošným odkryvom vrcholovej časti hradiska v okolí zemníc 3 a 4. V ich tesnej blízkosti sa nepodarilo zistiť ďalšie obydlia, preskúmaná bola len malá zásobná jama západne od zemnice 4. Na odkrytej ploche sa nepodarilo zachytiť iné stavebné štruktúry, okrem kamenných koncentrácií, ktoré by mohli poukazovať na ľudský zásah. Na niektorých miestach sa našli väčšie koncentrácie keramiky a aj drobné kovové predmety (strelka, pracka, nákončie, rôzne nožíky a iné predmety). Rovnako sa pokračovalo v plošnom odkrývaní južnej časti plochy 3, kde sa v roku 2008 našla prvá dvojica zemníc. V blízkosti zemnice 2 sa odkryl jeden čiastočne zahĺbený objekt, zrejme jamu neznámej funkcie, pravdepodobne staršieho datovania. Vo výplni sa našiel obsidiánový úštep. Západne od tohto objektu sa podarilo odkryť hlinenú pec o priemere približne 1 m. Ide o samostatne stojacu kupolovú pec. V sonde južne od hlinenej pece sa našli rôzne drobné predmety (ostroha, krížové kovanie, pracka, ostrie sekery a dva fragmenty kamenného žarnova).

Na ploche 5 sa severovýchodne od pôdorysu veľkej stavby s kamennou podmurovkou vytýčila nová sonda s rozmermi 10 x 10 m. Tu sa začistila rozsiahla štruktúra zo stredne veľkých kameňov, ktorá je súčasťou zatiaľ presnejšie nevymedzenej nadzemnej stavby (obr. 74: 3). Popri mazanici a keramike sa tu našli viaceré predmety (napr. železný kľúč, kovanie, plechové kovanie s puklicou, nákončie, kamenný úštep). Kamenná štruktúra bude doskúmaná v ďalších výskumných sezónach.

Na ploche 7 sa pokračovalo v odkrývaní južnej časti, kde sa už v predchádzajúcom roku podarilo objaviť časť zahĺbeného objektu. Počas výskumu sa na tomto mieste preskúmala ďalšia dvojica zemníc nachádzajúcich sa v tesnej blízkosti vedľa seba.

Zemnica 5 mala štvorcový pôdorys so zaoblenými rohmi (3 x 3 m). Bola vytesaná do kamenného podložia (obr. 4: 1, 2). V juhovýchodnom rohu sa nachádzala kamenná pec s vykurovaciou jamou, ktorej výplň tvorila hlina premiešaná s množstvom uhlíkov. Pri západnej stene, oproti piecke, sa nachádzala kolová jama z nadzemnej konštrukcie obydlia. Z drobných predmetov uveďme železné zubadlo v severovýchodnom rohu objektu a jedna celá nádoba, stojaca pri piecke.

Zemnica 7 je umiestnená severovýchodne od chaty 5. Má rovnako štvorcový pôdorys o rozmeroch 3 x 3 m. Bola vytesaná do kamenného podložia. Kamenná piecka sa nachádza v severozápadnom rohu objektu. Kolová jama bola vytesaná približne do stredu východnej steny, oproti piecke. V priestore za kamennou pecou boli dve kolmo v zásype stojace železné obruče ako pozostatok pôvodného dreveného súdka, nájdené už počas výskumnej sezóny v roku 2008. Pravdepodobne ide o predmet, ktorý bol súčasťou interiéru chaty. V zásype oboch objektov sa našlo väčšie množstvo keramického materiálu, prípadne aj častí nádob. Pri oboch zahĺbených domoch sa nachádzali kameňmi spevnené plochy bez presného ohraničenia, ktoré sú zrejme pozostatkami k nim patriacich hospodárskych stavieb postavených na úrovni terénu.

Plochu 10 tvoria dve veľké sondy 8 a 9 po oboch stranách cesty v blízkosti západnej brány. Tieto sondy boli vytypované na základe povrchovej koncentrácie drobných nálezov a keramiky. Sonda 8 mala rozlohu 63 m² a našlo sa tam viacero drobných kovových predmetov (napr. dve prevliečky, nožnice, skoby, hrot česáka na ľan, pracka). Vo východnej časti sondy sa podarilo zachytiť jeden objekt neurčitého tvaru, datovaný keramickým materiálom do včasnostredovekého obdobia. Objekt bol v strede pravdepodobne porušený iným, novovekým objektom, čo dokladá nález novovekej keramiky a minca z tohto obdobia. Druhá sonda sa vymerala v sektore XI–C a postupne sa rozširovala a plošne odkrývala.

Rozloha celej sondy bola 275 m². V rámci tejto sondy aj v jej blízkom okolí sa našlo viacero zaujímavých drobných kovových predmetov (napr. bronzová pozlátená prevliečka s predĺženým krčkom, niekoľko nákončí opaska, pracky, kosák, nože a rôzne iné predmety), ako aj keramického materiálu. Vo východnej časti sondy sa pri znižovaní zachytil tmavší fľak s odlišnou štruktúrou hliny, ktorý sa následne prerezal kontrolným rezom. Ten potvrdil, že ide o ďalšiu zemnicu (6), nájdenú na tomto hradisku. Mala približne štvorcový tvar s rozmermi 3,5 x 3,6 m a bola zahĺbená do kamenného podložia. Ako jednu stenu pritom stavitelia využili prírodnú žilu pegmatitu. V severozápadnom rohu bola kamenná piecka. Svetlá výplň objektu sa od okolitého podložia odlišovala len svojou štruktúrou s vyšším obsahom drobného štrku a kameňov. V objekte sa našiel železný kosák, hlinený praslen a dve nádoby. Severne od zemnice na umelo vyrovnanej a kamením spevnenej plošine s množstvom keramického materiálu i kovových predmetov predpokladáme nadzemnú stavbu.

Archeologický výskum, ktorým sa odkryli väčšie väčšie plochy v areáli hradiska priniesol podrobnejšie údaje o vnútornej zástavbe. Okrem samostatne stojacich hospodárskych objektov (kamenné a hlinené pece, jamy) a stavieb, vybudovaných na úrovni terénu sa celkove doteraz odkrylo sedem do podložia zahĺbených domov. V troch prípadoch sa zemnice našli vo dvojiciach, ktoré sprevádzali v pôdoryse presne nevymedzené nadzemné, zrejme hospodárske stavby. Tieto zistenia poukazujú na možný dvorcový charakter zástavby. Na rozdiel od povrchových vrstiev zahĺbené domy neboli narušené eróziou ani intenzívnym vykrádaním lokality v minulosti. Stopy požiaru a ich zachovaný inventár vrátane celých nádob a iných predmetov v pôvodnom uložení svedčí o náhlom zničení časti zástavby, čo je dôležité pre interpretáciu vývoja a zániku hradiska i celej aglomerácie.

Mimoriadne rozsiahly nálezový súbor z hradiska Valy len v evidencii doterajších výskumov Archeologického ústavu SAV dosahuje 3000 predmetov. Medzi nálezmi z roku 2009 sú opäť zastúpené doklady kováčskej výroby v podobe polotovarov, hrivien a výrobného odpadu. Pozornosť si zaslúži sklený artefakt, hladidlo alebo polotovar súvisiaci s výrobou skla. Zbrane a výstroj sú opäť zastúpené najmä početnými hrotmi romboidných šípov i šípov so spätnými háčikmi. Našlo sa aj ďalších sedem ostrôh, zubadlá, kovania so závesu meča, krúžky z ochrannej zbroje a ďalšie militária.

Pozoruhodným nálezom sú železné okovy, ktoré vo vývrate stromu v blízkosti plochy 3 objavil pracovník Lesnej správy Z. Packa. Okovy pozostávajú z masívneho oblúka kruhového tvaru, vyhotoveného z pásoviny obdĺžnikového prierezu. Zosilnené konce boli stočené a vykované do otvorov kvapkového tvaru. V oboch otvoroch sú vložené do seba zapadajúce ohnivá – očká, ktoré po prepojení umožnili pripojenie zámky alebo prevlečenie ďalšej reťaze alebo povrazu. Rozmery: vnútorný priemer oblúka: 135 mm, hrúbka pásoviny: 4 mm, šírka v strede oblúka: 13/14 mm, šírka koncových častí: 28 mm.

Železné okovy, či putá ako nástroje zabraňujúce slobodnému pohybu osôb patria v archeologických reáliách k významným dokladom existencie závislého postavenia v súvislosti so zajatcami, neslobodnými jedincami - otrokmi či dokonca s kultovými praktikami, a to už od mladšej doby železnej (*Pieta 2008*, 297–299). V našom prípade ide už o druhý nález tohto typu z hradiska Bojná I -Valy (*Pieta/ Ruttkay 2007*, obr. 8). Železné okovy sú známe aj z veľkomoravských lokalít na Morave, ale aj z početných včasnostredovekých slovanských nálezísk (*Galuška 2004*, 112; *Henning 1992*). Na Slovensku sa okovy našli pri výskume v Nitre-Párovských Hájoch, kde sa časovo zaraďujú približne na rozhranie 12.–13. stor.

Prehľad počtu nálezov v roku 2009.

Drobné predmety	Keramika Mazanica	Zvieracie kosti	Rastlinné zvyšky	Vzorky	Preskúmaná plocha
568	665	8	152	25	1006 m²

Opevnenie predhradia a rez západným valom

Na najužšom mieste v predpolí západnej časti obvodového valu pretína terén línia priekopy a valu, skúmaná v roku 2008. Cieľom ďalších prác bolo získať podrobnosti o vstupe do tohto opevnenia, kadiaľ prechádza dnešná lesná cesta, ktorá je nepochybne aj miestom pôvodnej komunikácie prechádzajúcej hradiskom. Sondážou sa zistilo, že priekopa je v tomto mieste prerušená a do predhradia viedla cez fortifikáciu jednoduchá rampa. V nej sa ešte na podloží zachovali stopy po vozových koľajach. V priestore vchodu sa našli len drobné črepy a hrot romboidného šípu.

Rez západnou časťou obvodového valu bol vytýčený severne od brány v mieste, kde to umožnil lesný porast a reliéf fortifikácie vrátane priekopy sa zreteľne rysoval na dnešnom povrchu. Sonda s dĺžkou 30 m a šírkou 2 m v pravom uhle pretínala celý systém hlavného opevnenia hradiska, pozostávajúceho z predsunutého valu, priekopy a hlavného valu. Celková pôvodná šírka sústavy opevnenia je 20 m. Predsunutý val s šírkou 280 cm a zachovalou výškou 90–100 cm bol nasypaný z hliny a kameňa a jeho vrstvy nevykázali stopy po drevenej konštrukcii. Priekopa široká 380 cm medzi predným a hlavným valom bola vysekaná do skalného podložia. Mala zaoblené dno v hĺbke 90 cm, ktoré na východnej - vnútornej strane plynule prechádzalo do bermy valu. Priekopa bola z veľkej časti zasypaná závalom z lomovej žuly, ktorá pravdepodobne pochádza zo zrútenej plenty hlavnej fortifikácie.

Obvodový val hradiska mal v mieste rezu pôvodnú šírku telesa 11, 8 m a v korune dosahoval v severnom profile výšku 485 cm. Nad skalným povrchom bola nasypaná kompaktná hlinitá vyrovnávacia vrstva. Na jej povrchu boli v profile viditeľné zvyšky zuhoľnatených roštov, prisypaných zmesou hliny a kameňa. Túto časť konštrukcie z čelnej strany chránila len v základoch zachovaná kamenná plenta. Z vnútornej strany teleso valu držala požiarom zničená drevená konštrukcia. Jej základom bol rad zuhoľnatených dubových stĺpov vypletený konármi. Z oboch strán košatinovej steny sa zachovali na sucho kladené kamenné múriky. Podľa odkrytého fragmentu ďalšej línie výpletu, prebiehajúcej kolmo na priebeh valu v smere V–Z je možné, že v mieste rezu sa narazilo na časť jednej z komôr, lemujúcich val z vnútornej strany.

Vyššie násypové vrstvy obsahovali množstvo kameňov, ktoré pokrývali korunu dnešného násypu. Časť z nich nesie stopy požiaru. V povrchovej vrstve násypu miestami vytvárali dojem existencie kamenného obloženia. Nevylučujeme, že ide o mladšiu prestavbu fortifikácie. Zo stĺpov drevenej konštrukcie sa odobrali vzorky na dendrochronologické určenie, pre porovnanie datovania východnej a západnej časti obvodového valu (J. Henning). Skúmaná západná časť hlavného opevnenia bola na rozdiel od východného valu spevnená predsunutým valom tesne pred priekopou. Nápadné je masívne využitie kameňa pri obojstrannom obložení konštrukcie a zrejme aj v jeho nadstavbe.

Na základe výpovede svedka, ktorý bol prítomný pri objavení bronzového zvona približne v roku 1999 sa identifikovalo miesto nálezu na vnútornej strane západného valu. Sondážou sa tu zistil starý výkop siahajúci do hĺbky 50 cm. Tým sa zvýšila pravdepodobnosť doteraz tradovanej domnienky, že zvon, podobne ako aj iné cenné nálezy a depoty, bol uložený v jednej z vnútorných komôr valu.

Staršie osídlenie lokality Valy

V predchádzajúcich rokoch sa na hradisku Valy opakovane našla štiepaná industria a objavený bol aj kamenný sekeromlat. Podľa radiokarbónového dáta zuhoľnatenej kôstky slivky z vrstvy tesne nad podložím sa v roku 2007 získal údaj 3535 BP (1976 - 1747BC), ktorý zodpovedá staršej dobe bronzovej (*Pieta a kol. 2011*). Stopy tohto najstaršieho osídlenia sa zistili aj v roku 2009. Na ploche 7 sa našlo škrabadlo z čokoládovo sfarbeného radiolaritu. Medzi plochami 4 a 10 pri západnej bráne bola objavená časť medenej trojuholníkovitej dýky. Brúsenú kamennú industriu zastupuje malý kopytovitý klin z plochy 10. Je pozoruhodné, že črepy keramiky zo staršieho praveku sa pri výskume zatiaľ nenašli. Silexy sa vyskytli aj v polohe Bojná III (Žihľavník - Obora).

Sídlisko a mohyly v polohe Žihľavník - Obora (Bojná III)

Rozsiahle lesnaté návršie Žihľavník sa tiahne v smere SZ–JV a oddeľuje Hradskú dolinu od údolia riečky Bojnianka. V mieste nazývanom Vartovka prebieha kolmo cez tento horský hrebeň líniové opevnenie valu s priekopou a bránou (Bojná III: *Pieta 2007*), ktoré na severovýchodnej strane pokračuje prírodnými stržami, prechádzajúcimi cez Železnú dolinu. Fortifikácia pokračuje priečne cez návršie Mladý háj (Bojná IV) líniovým valom s priekopou na severnej strane násypu. Je to oblasť s dokladmi povrchovej ťažby železnej rudy neznámeho datovania.

Po temene Žihľavníka prebieha stará úvozová komunikácia, ktorá v juhovýchodnej časti v trati nazývanej Obora vo viacerých vetvách klesá do údolia Bojnianky. V tejto zúženej časti hrebeňa, vo vzdialenosti 500 m od opísaného opevnenia boli objavené dva mohylové násypy, okolo ktorých je v teréne vidno ďalšie malé, zatiaľ neidentifikované násypy. Na ploche 70 x 50 m sa vykonala geofyzikálna prospekcia. Povrchovým zberom sa zistilo, že v okolí mohýl sa v povrchovej vrstve vyskytuje keramika, železná troska, drobné kovové predmety a iné stopy po osídlení.

Mohyla 1 leží tesne vedľa starej úvozovej cesty. Tento najväčší objekt s priemerom 15 m a výškou 1,2 m bol skúmaný rezom o šírke 2 m, vedeným cez stred tumulu. Násyp bol navŕšený v jednotlivých

farebne i štruktúrou odlíšených vrstvách, z ktorých viaceré obsahovali zvyšky prepálenej hliny, uhlíky a kusy zuhoľnateného dreva. Našla sa pomerne početná málo zdobená zlomkovitá keramika, datovaná do predveľkomoravského obdobia, pravdepodobne do 8. stor. Predpokladáme, že spolu so zvieracími kosťami, drobnými železnými predmetmi a kováčskym odpadom sa do zásypu dostala z okolitého sídliska približne z 8. stor., zrejme pri nasýpaní mohyly. Domnievame sa, že mohyly patria do mladšieho, asi veľkomoravského obdobia. K zvláštnym nálezom patrí predierkovaná bronzová neskororímska minca a bronzový pásikový prstienok. S potenciálnym hrobovým nálezom by mohli súvisieť kusy zuhoľnatených trámov a hrot železnej kopije, nájdené tesne nad podložím. Výskum násypu, na ktorom sa odborne podieľal aj Z. Robak, Krakov, nebol ukončený a v prácach sa bude pokračovať.

Sídlisko posúva počiatky Bojnej do staršieho obdobia, čo ostatne naznačovali už niektoré staršie artefakty, hlavne neskoroavarské bronzy z hradiska Bojná I - Valy. Mohyly, ak sa potvrdia ako hroby, budú prvými bezpečnými dokladmi pochovávania vo vnútri aglomerácie. Hroby boli dosiaľ známe len z neoverených starších správ (pohrebisko v Bojnej-Malých Dvoranoch: *Bialeková 1988,* 41). Najbližšie slovanské mohylníky ležia asi 10–12 km vzdušnou čiarou smerom na SZ medzi Prašicami a Nemečkami a vo Veľkých Hostiach. Ploché pohrebisko z 9. stor. v Závade je vzdialené len necelých 5 km.

Sanácia skúmaných plôch a ochrana pamiatkového areálu:

Podľa rozhodnutia KPÚ, ako aj na odporúčanie záverečnej odbornej komisie sa po ukončení výkopov odkryté plochy zasypali s výnimkou do skalného podložia zahĺbených objektov, a tiež rezu západným valom, kde bolo odporučené pokračovať vo výskume ďalšou odkrývkou. Všetky nezasypané plochy boli podľa potreby vystužené drevenou konštrukciou, objekty boli prekryté fóliami a čiastočne prisypané.

Prezentácia výsledkov výskumu:

Výsledky systematického výskumu v Bojnej v 2009 boli predložené na viacerých odborných podujatiach, ale boli využité aj na propagáciu národných dejín a slovenskej vedy v regionálnom i širšom národnom či medzinárodnom rámci. Výskum si prezrel celý rad domácich a zahraničných bádateľov a navštívili ho i početní predstavitelia verejného života vrátane predsedu Vlády SR. Syntetický pohľad na objavy v Bojnej včítane najnovších nálezov priniesla výstava „Bojná: Významné kniežacie centrum starých Slovanov", ktorá sa uskutočnila v dňoch 8. decembra 2009 do 30. septembra 2010 v Slovenskom národnom múzeu v Bratislave. Vyšlo nové vydanie popularizačnej práce o Bojnej (*Pieta 2009*).

L i t e r a t ú r a

Bialeková 1988 – D. Bialeková: Slovania po príchode a v období Veľkej Moravy. In: V. Uhlár (zost.).: Okres Topoľčany. Historicko-vlastivedná monografia, Bratislava 1988, 37–46.

Galuška 2004 – L. Galuška: Slované. Doteky předků. Brno 2004.

Haruštiak a kol. 2008a – J. Haruštiak/Š. Hritz/M. Jakubčinová/B. Kovár/K. Pieta/J. Tirpák/T. Vangľová: Výskumná správa AÚ SAV č. 16418/08 Bojná I - Valy 2007.

Haruštiak a kol. 2008b – J. Haruštiak/Š. Hritz/M. Jakubčinová/K. Pieta/J. Tirpák/T. Vangľová: Výskumná správa AÚ SAV č. 16949 Bojná I - Valy 2008.

Hoenning 1992 – J. Henning: Gefangenenfesseln im slawischen Siedlungsraum und der europäische Sklavenhandel im 6. bis 12. Jahrhundert. In: Germania 70, 1992, 403–426.

Jakubčinová 2008 – M. Jakubčinová: Ojedinelé nálezy z vrchu Marhát. Štud. Zvesti AÚ SAV 44, 2008, 57–63.

Pieta/A. Ruttkay 2007 – K. Pieta/A. Ruttkay: Bojná – nový fenomén v slovenských dejinách. Pamiatky a Múzeá 2, 2007, 13–15.

Pieta/Ruttkay/Ruttkay 2006, 2007 – K. Pieta/A. Ruttkay/M. Rauttkay (ed.).: Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva. Wirtschaftliches und politisches Zentrum Nitraer Fürstentums. Nitra 2006. 2. vydanie: Nitra 2007.

Pieta 2006 – K. Pieta: Hradiská Bojná II a Bojná III. Významné sídlo z doby sťahovania národov a opevnenia z 9. stor. Burgwälle Bojná II a III. Herrensitz der Völkerwanderungszeit und Befestigungen aus dem 9. Jahrhundert. In: K. Pieta/A. Ruttkay/M. Rauttkay (ed.).: Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva. Wirtschaftliches und politisches Zentrum Nitraer Fürstentums. Nitra 2006, 173–190.

Pieta 2007 – K. Pieta: Bojná – nové nálezy k počiatkom slovenských dejín. Bojná 2007.

Pieta 2008 – K. Pieta: Keltské osídlenie Slovenska. Bratislava 2008.
Pieta 2009 – K. Pieta: Bojná – nové nálezy z počiatkov slovenských dejín. Bojná 2009.
Pieta a kol. 2011 – K. Pieta/J. Haruštiak/M. Jakubčinová/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekého hradiska Bojná I v rokoch 2007 a 2008. AVANS 2008, 2011, 205–210.
Ruttkay 2009 – A. T. Ruttkay: Der Burgwall Bojná I – Valy. Ein machtpolitisches und kirchliches Zentrum des 9. Jahrhunderts in der Westslowakei. In: U. von Freeden/H. Friesinger/E. Wamers: Glaube, Kult und Herrschaft. Phänomene des Religiösen im 1. Jahrtausend n. Chr. in Mittel- und Nordweuropa. Bonn 2009, 437–446.
Vangľová 2008 – T. Vangľová: Osídlenie severnej časti Nitrianskej pahorkatiny a priľahlých svahov Považského Inovca a Tribeča v době železnej. Štud. Zvesti AÚ SAV 44, 2008, 203–217.

GRABUNG DER FRÜHMITTELALTERLICHEN AGGLOMERATION BOJNÁ IM JAHR 2009. Bojná (Bez. Topoľčany), Burgwall Valy (Bojná I), Siedlung und Hügelgrab Žihľavník (Flur Obora, Bojná III), Frühmittelalter, 8.–10. Jh., ältere Steinzeit, ältere Bronzezeit. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die Ziele der systematischen Grabung des Burgwalls Bojná I (Valy) im Jahr 2009 gingen von den Ergebnissen der vorausgehenden Geländearbeiten aus. Es wurde die Freilegung der Siedlungssituationen im inneren Gelände des Burgwalls fortgeführt und die Aufmerksamkeit wurde der Konstruktion und der Datierung der Befestigung gewidmet (Abb. 74: 1). Gleichzeitig wurde nach Möglichkeiten die Aufmerksamkeit auch weiteren Teilen der Agglomeration in Bojná gewidmet. Die größte Aufmerksamkeit wurde der Hochebene des Innengeländes gewidmet, die auch als Fläche 3 genannt wird. Sie wurde in den Jahren 2007–2008 teilweise untersucht (Abb. 74: 2). In ihrem mittleren Teil wurden die Grubenhäuser 3 und 4 untersucht. Beide Häuser waren in einen Felsuntergrund eingelassen, wobei ihre Erbauer auch Trume des harten Pegmatits ausmeißeln mussten.

Auf der Fläche 5 wurde nordöstlich von dem Grundriss eines großen oberirdischen Bauwerks mit steinerner Untermauerung eine große Struktur aus mittelgroßen Steinen freigelegt, die einen Bestandteil eines bis jetzt nicht näher umgrenzten oberirdischen Bauwerks darstellt (Abb. 74: 3). Neben Lehmverputz und Keramik wurden hier mehrere Gegenstände gefunden (z.B. eine Eisenschlüssel, ein Beschlag, ein Blechbeschlag mit Buckel und ein Endbeschlag). Die Grabung wurde hier nicht abgeschlossen. Auf der nicht weit entfernten Fläche 7 wurde ein Paar von Grubenhäusern freigelegt, die sich in der unmittelbaren Nähe voneinander befinden. Das Grubenhaus 5 hat einen quadratischen Grundriss mit abgerundeten Ecken (2 x 2 m) und wurde aus dem steinernen Untergrund ausgemeißelt (Abb. 75: 1, 2). In der südöstlichen Ecke befand sich ein steinerner Ofen mit der Ofengrube. An der westlichen Wand, dem Ofen gegenüber, befand sich eine Pfostengrube von der oberirdischen Konstruktion einer Behausung. Von den Kleinfunden sind folgende anzuführen: eine Eisentrense in der nordöstlichen Ecke des Objekts und zwei ganze Gefäße, die bei dem Ofen stehen. Das Grubenhaus 6 hatte auch einen quadratischen Grundriss mit den Ausmaßen von 2 x 2 m. Ein steinerner Ofen befand sich in der nordwestlichen Ecke. Eine Pfostengrube wurde ungefähr in der Mitte der östlichen Wand, dem Ofen gegenüber, ausgemeißelt. Ein Bestandteil des Inventars des Objekts waren zwei senkrecht in der Verschüttung stehende Eisenfelgen als Reste des ursprünglichen Holzfasses. In der Verschüttung von beiden Objekten wurde eine größere Menge von Keramikmaterial gefunden. Bei den beiden eingelassenen Häusern befanden sich mit den Steinen verfestigte Flächen ohne eine genaue Umgrenzung, die wahrscheinlich Reste von den zu ihnen gehörenden Wirtschaftsbauten darstellen, die auf der gleichen Ebene des Geländes gebaut wurden. Auf der Fläche 10 in der Nähe des westlichen Tors wurde ein weiteres Grubenhaus gefunden (Nr. 7). Es hat eine unregelmäßige quadratische Form mit den Ausmaßen von 3,5 x 3,6 m und wurde in einen steinernen Untergrund eingelassen. In der nordwestlichen Ecke befand sich ein steinerner Ofen. Im Objekt wurden eine Eisensichel, ein Tonspinnwirtel und zwei Gefäße gefunden. Nördlich des Grubenhauses wird auf einer künstlich begradigten und mit Steinen verfestigten Fläche mit viel Keramikmaterial und Metallgegenständen ein oberirdisches Bauwerk angenommen. Die Ausgrabungen brachten genauere Angaben über die innere Bebauung des Burgwalls. Außer den selbständig stehenden Wirtschaftsobjekten (Stein- und Tonöfen, Gruben) und Bauten, die auf der gleichen Ebene des Geländes erbaut wurden, wurden bis jetzt sieben eingelassene Häuser freigelegt. In drei Fällen wurden Grubenhäuser in Paaren gefunden, die in den Grundrissen nicht genau eingegrenzte, oberirdische, wahrscheinlich Wirtschaftsbauten, begleiteten. Diese Feststellungen deuten auf den hofförmigen Charakter der Bebauung hin. Im Gegensatz zu den Oberflächenschichten waren die eingelassenen Häuser nicht durch Erosion oder eine

intensive Ausplünderung der Fundstelle in der Vergangenheit beeinflusst. Brandspuren und ihr gut erhaltenes Inventar einschließlich der vollständig erhaltenen Gefäße und anderer Gegenstände in der ursprünglichen Lage zeugen von einer plötzlichen Zerstörung eines Teils der Bebauung, was für die Interpretation der Entwicklung und des Untergangs des Burgwalls und der ganzen Agglomeration von Bedeutung ist. Der umfangreiche Fundbestand aus dem Burgwall Valy erreicht allein in der Evidenz der bisherigen Grabungen des Archäologischen Instituts der Slowakischen Akademie der Wissenschaft (ohne Funde, die in den Museen verwaltet werden) 3000 Gegenstände. Unter den Funden aus dem Jahr 2009 sind wieder Belege der Schmiedeproduktion in Form von Halbfabrikaten, Barren und Produktionsabfall vertreten. Besondere Aufmerksamkeit verdient ein Glasartefakt, ein Glätter oder ein Halbfabrikat, das mit der Glasproduktion zusammenhängt. Waffen und Ausrüstung sind besonders durch zahlreiche Spitzen von rautenförmigen Pfeilen mit Widerhaken vertreten. Es wurden auch weitere sieben Sporen, Trensen und Beschläge von dem Gehänge eines Schwertes, Ringe von den Schutzwaffen und weitere Militaria gefunden.

Einen besonderen Fund stellen Eisenketten dar, die im Baumbruch in der Nähe der Fläche 3 von Herrn Z. Packa, einem Mitarbeiter der Waldverwaltung, gefunden wurden. Die Ketten bestehen aus einem massiven Bogen kreisförmiger Form, der aus einem Metallband rechteckigen Querschnitts hergestellt wurde. Die verfestigten Enden waren zusammengerollt und in tropfförmigen Öffnungen ausgeschmiedet. In den beiden Öffnungen befinden sich ineinander passende Glieder - Ösen, die nach dem Verbinden das Anschließen eines Schlosses oder das Durchziehen einer weiteren Kette oder eines Seiles ermöglichten. Ausmaße: Innendurchmesser des Bogens: 135 mm, Dicke des Metallbands: 4 mm, Breite in der Mitte des Bogens: 13/14 mm, Breite der Endteile: 28 mm.

Die Eisenketten oder Schellen als Werkzeuge, die eine freie Bewegung von Personen hindern, gehören in den archäologischen Realien zu den bedeutenden Belegen der Existenz einer abhängigen Stellung im Zusammenhang mit Gefangenen, unfreien Individuen – Sklaven oder sogar mit Kultpraktiken, und zwar schon seit der jüngeren Eisenzeit (*Pieta 2008*, 297–299). In unserem Fall handelt es sich schon um den zweiten Fund dieses Typs aus dem Burgwall Bojná I - Valy (Pieta/Ruttkay 2007, Abb. 8). Eisenketten sind auch aus den großmährischen Fundstellen in Mähren bekannt, aber auch aus zahlreichen frühmittelalterlichen slawischen Fundstellen (*Galuška 2004*, 112. *Henning 1992*). In der Slowakei wurden Eisenketten bei der Grabung in Nitra-Párovské Háje gefunden, wo sie ungefähr an die Wende des 12. und 13. Jh. datiert werden.

Der besonders umfangreiche Fundbestand aus dem Burgwall Valy erreicht allein in der Evidenz der bisherigen Grabungen des Archäologischen Instituts der Slowakischen Akademie der Wissenschaften 3000 Gegenstände. Unter den Funden aus dem Jahr 2009 sind wieder Belege der Schmiedeproduktion in Form von Halbfabrikaten, Barren und Produktionsabfall vertreten. Besondere Aufmerksamkeit verdient ein Glasartefakt, ein Glätter oder ein Halbfabrikat, das mit der Glasproduktion zusammenhängt. Waffen und Ausrüstung sind besonders durch zahlreiche Spitzen von rautenförmigen Pfeilen mit Widerhaken vertreten. Es wurden auch weitere sieben Sporen, Trensen und Beschläge von dem Gehänge eines Schwertes, Ringe von den Schutzwaffen und weitere Militaria gefunden.

An der engsten Stelle im Vorfeld des westlichen Teils des Umfassungswalls wird das Gelände von einem Abschnittsgraben und einem Wall durchtrennt, die im Jahr 2008 untersucht wurden. Das Ziel der weiteren Arbeiten bestand darin, Einzelheiten über den Eingang in diese Befestigung zu gewinnen. Es wurde festgestellt, dass der Graben an dieser Stelle unterbrochen ist und in die Vorburg durch die Fortifikation eine einfache Schranke führte. In ihr blieben im Untergrund noch Spuren von Wagen erhalten. Der Schnitt durch den westlichen Teil des Umfassungswalls wurde nördlich des Tors angelegt. Der Schnitt mit einer Länge von 30 m und einer Breite von 2 m durchtrennte im rechten Winkel das ganze System der Hauptbefestigung des Burgwalls, der aus einem vorgeschobenen Wall, einem Graben und einem Hauptwall bestand. Die ursprüngliche Gesamtbreite der Befestigung beträgt 20 m. Der vorgeschobene Wall mit einer Breite von 280 cm mit erhaltener Höhe von 90–100 cm wurde aus Erde und Steinen aufgeschüttet und in seinen Schichten wurden keine Spuren nach einer Holzkonstruktion nachgewiesen. Der 380 cm breite Graben zwischen dem vorderen und Hauptwall wurde aus dem Felsenuntergrund ausgemeißelt. Der Graben war größtenteils mit Bruchgranit verschüttet, der wahrscheinlich aus einer eingestürzten Blende der Hauptfortifikation stammt. Der Umfassungswall des Burgwalls hatte im Schnitt eine ursprüngliche Breite des Körpers von 11,8 m und er erreichte in der Krone im nördlichen Profil eine Höhe von 485 cm. Über dem Felsenuntergrund befand sich eine aufgeschüttete kompakte lehmige begradigende Schicht. Auf ihrer Schicht waren im Profil Reste von verkohlten Rosten sichtbar, die mit einer Mischung aus Erde und Stein verschüttet waren. Dieser Teil

der Konstruktion wurde von der vorderen Seite nur von einer in den Grundmauern erhaltenen steinernen Blende geschützt. Von der Innenseite wurde der Wallkörper von einer brandzerstörten Holzkonstruktion gehalten. Ihr Fundament bestand aus einer Reihe von verkohlten Säulen aus Eiche, die mit Zweigen ausgeflochten waren. Von beiden Seiten der Wand blieben nur trockengelegte steinerne Mauern erhalten. Höhere Aufschüttungsschichten enthielten eine große Menge von Steinen, die die Krone der gegenwärtigen Aufschüttung bedeckten. Bei einem Teil von ihnen wurden Brandspuren festgestellt. In der Oberflächenschicht der Aufschüttung kreierten sie stellenweise den Eindruck der Existenz einer steinernen Ummantelung. Es wird deshalb nicht ausgeschlossen, dass es sich um einen jüngeren Umbau der Fortifikation handelt. Von den Säulen der Holzkonstruktion wurden Proben für die dendrochronologische Bestimmung entnommen, für einen Vergleich der Datierung des östlichen und westlichen Teils des Umfassungswalls (J. Henning). Der untersuchte westliche Teil der Hauptbefestigung wurde im Gegensatz zum östlichen Wall mit einem vorgeschobenen Wall direkt vor dem Graben verfestigt. Ganz auffällig ist die massive Verwendung von Stein bei beidseitiger Ummantelung der Konstruktion und wahrscheinlich auch in ihrem Anbau.
Siedlung und Hügelgräber in der Lage Žihľavník - Obora (Bojná III): In dem verjüngten Teil des Rückens, in einer Entfernung von 500 m von der Befestigung Bojná III wurden zwei Hügelaufschüttungen entdeckt, um die herum noch weitere kleine, noch unidentifizierbare Aufschüttungen sichtbar sind. Bei einer Begehung wurde festgestellt, dass in der Umgebung der Hügelgräber in den oberen Schichten Keramik, Eisenschlacke, kleine Metallgegenstände und andere Besiedlungsspuren vorkommen. Das Hügelgrab 1 mit einem Durchmesser von 15 m und einer Höhe von 1,2 m wurde in einem 200 cm breiten Schnitt untersucht, der durch die Mitte des Tumulus geführt wurde. Die Aufschüttung wurde in den einzelnen farbig und auch strukturell unterschiedlichen Schichten aufgeschüttet, von denen mehrere Reste von verbrannter Erde, Holzkohlestückchen und Stücke von verkohltem Holz enthielten. Es wurde ziemlich zahlreich vertreten wenig verzierte bruchstückartig erhaltene Keramik gefunden, die in die Zeit der vorgroßmährischen Zeit datiert wird, wahrscheinlich in das 8. Jh. Es wird angenommen, dass sie zusammen mit den Tierknochen, kleinen Eisengegenständen und Schmiedeabfall in die Verschüttung aus der umliegenden Siedlung (ungefähr 8. Jh.) gelangte. Es wird vorausgesetzt, dass die Hügel in die jüngere, wahrscheinlich großmährische Zeit datiert werden. Zu den besonderen Funden gehören eine durchlöcherte bronzene spätrömische Münze und ein bronzener bandförmiger Ring. Mit dem potenziellen Grabfund könnten auch Stücke von verkohlten Balken und die Spitze einer Eisenlanze zusammenhängen, die direkt über dem Untergrund gefunden wurden. Die Untersuchung der Aufschüttung wird fortgeführt. Die Siedlung verschiebt die Anfänge von Bojná in einen älteren Zeitabschnitt, was auch einige ältere Artefakte andeuteten, besonders die spätawarischen Bronzen aus dem Burgwall Bojná I - Valy.

RÍMSKE POĽNÉ TÁBORY V CÍFERI *

Ján Rajtár

Cífer, časť Pác (okr. Trnava), polohy Záhumenice a Od cíferského, doba rímska, rímske poľné tábory, letecké snímky, geofyzikálne meranie, zisťovací výskum, doklady osídlenia v praveku, v staršej dobe bronzovej, v dobe laténskej a v stredoveku. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V roku 2008 objavil M. Bartík na nových snímkach zverejnených na Google Earth obrysy štvorcovitého útvaru so zaoblenými nárožiami, ktorý je situovaný na ľavom brehu potoka Gidra v juhovýchodnej časti katastra obce Cífer, severozápadne od miestnej časti Pác. Cez jeho plochu približne v strede šikmo prechádza asfaltová cesta smerujúca od cesty do Pácu k areálu Poľnohospodárskeho družstva v Cíferi. Objekt svojím tvarom i rozmermi 159 x 188 m zodpovedá pôdorysu menšieho rímskeho poľného tábora s plochou takmer 3 ha, chráneného obrannou priekopou (obr. 78: 1). Napriek pomerne jasne sa črtajúcemu priebehu priekopy na jeho severozápadnej strane nie je tu badateľné žiadne prerušenie pre vstup do tábora. Následne pri prehliadaní archivovaných snímok z tohto priestoru vo firme Eurosense, s.r.o. v Bratislave sa podarilo pri severovýchodnom okraji miestnej časti Pác objaviť nárožie, ktoré naznačovalo existenciu ďalšieho tábora.

* Príspevok vznikol v rámci grantového projektu Agentúry VEGA č. 2/0117/12.

Na overenie tohto predpokladu sa v apríli roku 2009 uskutočnilo geofyzikálne meranie, na ktorom sa podieľali J. Tirpák, P. Červeň a J. Rajtár. Na meranie sa použil fluxgate-magnetometer od firmy Sensys. Magnetický gradient bol snímaný piatimi sondami umiestnenými 0.2 m nad povrchom terénu s hustotou bodov 0,5 x 0,05 m. Na spracovanie nameraných údajov bol použitý softvér Magneto (Sensys GmbH, Nemecko) a na vypracovanie mapových podkladov softvér Oasis Montaj (Geosoft Inc., Kanada). Meranie nadviazalo na nárožie identifikované z leteckej snímky západne od cesty do Pácu, postupovalo sa vo štvorcoch 50 x 50 m, pričom sa sledoval priebeh priekopy. Celkovo sa premerala plocha v rozsahu 42 500 m^2. Výsledky meraní spolu s leteckou snímkou ukázali, že ide skutočne o stopy ďalšieho dočasného rímskeho poľného tábora, ktorý mal značný rozsah (obr. 78: 1). Rovná línia priekopy jeho severozápadného frontu mala šírku 428 m, lomená línia juhozápadného frontu, prebiehajúca vo vzdialenosti 100–170 m od ľavého brehu potoka Gidry, dosahovala dĺžku viac než 600 m. Jeho pôdorys s predpokladanou plochou okolo 26 ha mal zrejme tvar lomeného romboidu. V strede kratšej, severozápadnej strany bol priebeh jeho priekopy prerušený v mieste vstupu do tábora, s predsunutým obranným úsekom priekopy (titulum). Práve v tomto najvyššie položenom priestore prechádza i dnes vstupná cesta do Pácu. Na dlhšom juhozápadnom fronte, kde sa okrem línie priekopy črtajú aj ďalšie početné bodové i líniové anomálie, možno rozpoznať dve prerušenia priekopy. Prvé, v dĺžke necelých 20 m, sa nachádza vo vzdialenosti približne 190 m od severozápadného nárožia. Druhé, menej zreteľné, sa nachádza vo vzdialenosti približne 410 m od rovnakého nárožia. Pred prvým prerušením sa črtá aj predsunutý krátky úsek obrannej priekopy (titulum), pred druhým nie je kvôli rušivým anomáliám zreteľný. V obidvoch prerušeniach možno identifikovať dva vstupy do tábora z juhozápadnej strany. Severovýchodný i juhovýchodný front tábora zachádzajú do záhrad a intravilánu obce (obr. 78: 1).

V júni roku 2009 sa tu v rámci spoločného projektu medzi Archeologickým ústavom SAV a Römisch-Germanische Kommission des DAI vo Frankfurte uskutočnil krátkodobý zisťovací výskum. Okrem pracovníkov AÚ SAV (P. Červeň, J. Rajtár) a RGK (C.-M. Hüssen, A. Wegener) sa na ňom podieľali študenti Katedry klasickej archeológie Trnavskej univerzity. Celkovo sa vyhĺbilo päť zisťovacích rezov. Prvý (R1) bol umiestnený západne od cesty do Pácu, priečne na úsek obrannej priekopy (titulum) pred vstupom do väčšieho tábora, označeného 2, druhý (R2) na opačnej, východnej strane cesty, priečne na líniu priekopy tábora. Tretí rez (R3) bol vyhĺbený severne od asfaltovej cesty, priečne na severovýchodnú líniu priekopy menšieho tábora č. 1, štvrtý (R4) južne od cesty, priečne na juhozápadný priebeh priekopy. Posledný, piaty rez (R5) bol umiestnený pozdĺž remízky so stromami, priečne na priebeh juhozápadnej línie priekopy tábora 2 (obr. 78: 1). Na odstránenie vrchnej vrstvy ornice a pomerne mocnej 40–60 cm humusovitej podorničnej vrstvy sa vo všetkých rezoch v šírke 1 m použil zemný stroj. Po odkrytí priekop na úrovni sprašového podložia sa rezy v mieste ich priebehu rozšírili na 2 m a ich výplň sa ďalej vyberala už ručne.

V reze R1 sa odkryla priekopa predsunutého obranného úseku (titulum) tábora 2, ktorá mala v profile pravidelný hrotitý tvar, takmer rovné, šikmo sa zvažujúce steny, zvierajúce v spodnej časti uhol okolo 80 stupňov a ploché, takmer rovné žľabovité dno, široké 16 cm. Od súčasnej úrovne terénu bola priekopa zahĺbená 205–210 cm do homogénneho svetložltého sprašového vápnitého podložia. Jej pôvodnú šírku na povrchu možno odhadnúť na 340–350 cm. Vo výplni 10–15 cm nad dnom sa nachádzali tenké splachové vrstvy, ktoré prekrývala 40–60 cm mocná vrstva hnedej zeminy premiešanej hrudkami žltej spraše. Táto vrstva sa šikmo zvažovala pozdĺž slabo erodovanej, v smere od tábora vonkajšej steny priekopy a pochádza zrejme zo zosunutej časti násypu predsunutého valu. Vrchnú časť vypĺňala homogénna tmavšia hnedá hlina (obr. 78: 2). Vo výplni sa našlo len niekoľko atypických pravekých črepov a fragment zvieracej kosti.

V reze R2 na opačnej strane cesty sa odkryla obranná priekopa tábora číslo 2, ktorá mala v profile podobný hrotitý tvar (obr. 79: 1). Jej šikmé, slabo erodované steny zvierali v strednej časti uhol približne 90 stupňov. Zaoblené dno siahalo do hĺbky 180–185 cm od súčasnej úrovne terénu a pôvodnú šírku priekopy na povrchu možno odhadnúť na 360 cm. Spodnú časť výplne po úroveň 30–40 cm nad dnom tvorila hnedá hlina premiešaná hrudkami svetlej spraše, ostatnú časť zásypu vypĺňala homogénna tmavšia hnedá hlina. Vo výplni sa našli v sekundárnej polohe fragmenty z dna väčšej nádoby a črep s nepravou šnúrovou výzdobou zo staršej doby bronzovej (typ Chłopice-Veselé).

V reze R3 umiestnenom priečne na severovýchodnú líniu opevnenia tábora 1, severne vedľa asfaltovej cesty smerujúcej k areálu Poľnohospodárskeho družstva (obr. 78: 1), sa pod 100 cm mocnou humusovitou vrstvou odkryla priekopa, ktorá mala v profile výrazný hrotitý tvar. Jej šikmé steny zvierali uhol 85 stupňov (obr. 79: 2). Priekopa bola zahĺbená do homogénneho svetložltého sprašového vápnitého podložia a jej hrotité dno siahalo do hĺbky 230 cm od súčasnej úrovne terénu. Pôvodnú šírku priekopy na povrchu možno odhadnúť na 400 cm. Do úrovne 40–50 cm nad hrotitým dnom sa nachádzali výrazné

splachové vrstvy svetložltej spraše prestúpené vrstvičkami svetlohnedej hliny. Zvyšnú časť výplne tvorila tmavohnedá homogénna hlina, v ktorej sa len v spodnej časti miestami vyskytovali hrudy svetlejšej spraše. Vo výplni sa našli len menšie zlomky bližšie neurčiteľnej pravekej keramiky.

Rez R4, ktorý dosiahol dĺžku 20 m sa umiestnil južne od asfaltovej cesty smerujúcej k areálu Poľnohospodárskeho družstva priečne na predpokladaný priebeh juhozápadnej línie opevnenia tábora číslo 1 (obr. 78: 1). Rezom sa nepodarilo zachytiť priebeh priekopy. Možno predpokladať, že v tomto priestore sa nachádzalo prerušenie priekopy pre vstup do tábora. V reze sa odkryl krátky úsek plytkého 50–60 cm širokého žľabu s kolovou jamou, v ktorom sa našli laténske črepy. Z podorničnej vrstvy sa získali zlomky pravekej a stredovekej keramiky.

V reze R5 umiestnenom priečne na priebeh juhozápadnej línie priekopy tábora 2 pri remízke so stromami (obr. 78: 1) sa pod ornicou objavil rozmerný zahĺbený objekt, ktorého šikmé nerovné dno siahalo do hĺbky 110–145 cm od súčasnej úrovne terénu (obr. 79: 3). Podľa zlomkov na kruhu točenej keramiky hrncovitých tvarov a zásobníc s výrazne vyhnutým okrajom z jeho výplne ho možno datovať do obdobia stredoveku (14.–15. stor.). Objekt v juhozápadnej časti značne porušil výplň priekopy tábora takže v profile zostala zachovaná len jej spodná časť. V protiľahlom severovýchodnom profile rozšíreného rezu objekt zasiahol len východnú časť jej výplne (obr. 79: 4). Priekopa tu mala výrazný hrotitý tvar so šikmými, pomerne strmými stenami, ktoré zvierali uhol približne 73 stupňov. Bola zahĺbená do svetložltého sprašového podložia a jej slabo zaoblené dno siahalo do hĺbky 230 cm od súčasnej úrovne terénu. Podľa sklonu stien možno pôvodnú šírku priekopy na povrchu odhadovať na 340–350 cm. Spodnú časť priekopy do úrovne 20–25 cm nad dnom vypĺňali svetlohnedé a žlté splachové vrstvičky. Prekrývala ich 80–100 cm mocná vrstva svetlohnedej hliny silne premiešanej hrudami svetložltej spraše, ktorá sa šikmo zvažovala pozdĺž zo strany tábora vnútornej steny priekopy. Predstavuje zjavne zosunutú časť navŕšeného ochranného valu. Vrchnú časť výplne tvorila homogénna tmavohnedá hlina, porušená zvieracími norami a koreňmi stromov.

Priekopa väčšieho tábora 2 mala podľa profilov v dvoch rezoch (R2 a R5) pravidelný hrotitý tvar, ale na rôznych úsekoch dosahovala rozdielnu hĺbku 185 a 230 cm, jej pôvodnú šírku na povrchu možno odhadovať na 340–360 cm. Podobný tvar a rozmery, ale s plochým žľabovitým dnom mal aj predsunutý úsek priekopy pred vstupom do tohto tábora umiestnený v strede jeho kratšieho severozápadného frontu. Hrotitá priekopa podstatne menšieho tábora 1 mala dokonca ešte väčšie dimenzie. Podľa profilu v reze R3 siahala do hĺbky 230 cm a na povrchu dosahovala pôvodne šírku okolo 4 m.

Z výplne priekop sa v rezoch nezískali žiadne nálezy, ktoré by poskytli podklady pre ich datovanie. Pre časové zaradenie týchto dvoch dočasných rímskych poľných táborov do obdobia markomanských vojen však svedčia viaceré indície. Pri záchrannom výskume v roku 1993 na trase prekládky ropovodu v Cíferi-Páci, v priestore medzi vtedy ešte neznámymi tábormi (obr. 78: 1), sa z výplne výkopom porušenej germánskej chaty získali viaceré pozoruhodné nálezy. Popri železných predmetoch sa tu našli viaceré rímske militária (fragmenty bronzových šupinových pancierov a ďalších súčastí rímskeho vojenského výstroja), ktoré spolu s nálezom zlomku z dna misky terry sigillaty Drag. 18/31 datovanej do druhej polovice 2. stor., naznačovali ich možnú súvislosť s pohybom rímskych vojsk v tejto oblasti v období markomanských vojen (*Hüssen/Rajtár 1994*, 220, obr. 9; *Cheben/Ruttkay 1995*, 68, obr. 42–43). Podobnou indíciou je aj zberový nález mince - sestercia Marca Aurelia (*Novosedlík 1994*), ktorá sa našla na poli západne od cesty medzi Cíferom a Pácom, ako aj fragment kovania z konského postroja alebo závesu meča, ktorý sa našiel pri prospekcii náleziska Nad mlynom v Cíferi-Páci, na pravom brehu potoka Gidra (*Kolník/Rajtár 2004*, 205–208, obr. 3: 1a–b). Až objavenie dvoch rímskych poľných táborov ukázalo zjavnú súvislosť týchto nálezov s dočasným pobytom rímskych jednotiek v období markomanských vojen priamo v tomto priestore.

Dva tábory s odlišnou veľkosťou dokladajú pobyt dvoch rozdielnych jednotiek, resp. vojenských zoskupení. Menší tábor číslo 1 s plochou bezmála 3 ha mal dostatočnú plochu pre umiestnenie vojenského oddielu o sile auxiliárnej jednotky, buď pešej kohorty, ale skôr aly s 500 jazdcami. Veľký tábor číslo 2 s rozlohou okolo 26 ha poskytoval priestor pre celú légiu (veľkosť légie v tom období sa odhaduje okolo 6 500 mužov), resp. pre zoskupenie oddielov (vexilácií) o takejto veľkosti. Podobne veľké tábory sa na juhozápadnom Slovensku zistili vo Hviezdoslavove (*Rajtár/Tirpák 2013*, 171) a najnovšie vo Vrábľoch (*Bátora a kol. 2013*, 3, 4). Rímske tábory v Cíferi sa nachádzali hlbšie v germánskom území vo vzdialenosti približne 40–50 km od rímskych hraníc na Dunaji. Je možné, že ich vybudovali rímske jednotky počas dvoch rozdielnych vojenských operácií alebo aj fáz markomanských vojen. V takom prípade by bol medzi ich vybudovaním časový posun a Rimania využili na založenie táborov dvakrát po sebe rovnaké výhodné miesto v rovinatej, pravdepodobne v otvorenej krajine na brehu potoka Gidra, ktorý poskytoval dostatok vody. Nemožno však vylúčiť, že boli vybudované počas jednej vojenskej operácie alebo výpra-

vy. V tom prípade tu mohli táboriť naraz dve rozdielne veľké jednotky, prípadne menšia operatívna (jazdecká?) jednotka mohla vopred vyhľadať príhodné miesto pre tábor veľkého vojenského zoskupenia. Na druhej strane sa javí pravdepodobnejšie, že po odchode veľkého vojenského kontingentu pri jeho ďalšom postupe proti Kvádom zostala na tomto výhodnom mieste menšia jednotka, ktorá potom zabezpečovala kontrolu spojovacej a zásobovacej trasy (*Rajtár 2002*, 119). Podobné zoskupenia menších a väčších dočasných rímskych táborov z obdobia markomanských vojen, ktoré mohli byť budované počas rôznych vojnových operácií sú známe z južnej Moravy z Mušova a z Přibíc (*Bálek/Šedo 1998*, 161, 164, 180; obr. 6 a 8). To zároveň poukazuje na to, že na vojenských výpravách počas markomanských vojen na germánskom území operovali popri menších rímskych jednotkách aj veľké vojenské zoskupenia.

L i t e r a t ú r a

Bátora a kol. 2013 – J. Bátora/F. Lüth/K. Rassmann/K. Winkermann: Výsledky archeologického výskumu a prieskumu vo Vrábľoch. AVANS 2009, 2013, 25.

Bálek/Šedo 1998 – M. Bálek/ O.Šedo: Příspěvek k poznání krátkodobých táborů římské armády na Moravě. Pam. Arch. 89, 1998, 159–184, 189–192.

Cheben/Ruttkay 1995 – I. Cheben/M. Ruttkay: Záchranné výskumy v Cíferi-Páci a v Čataji. AVANS 1993, 1995, 67–69.

Hüssen/Rajtár 1994 – C.-M. Hüssen/J. Rajtár: Zur Frage archäologischer Zeugnisse der Markomannenkriege in der Slowakei. In: H. Friesinger, J. Tejral, A. Stuppner (Hrsg.), Markomannenkriege – Ursachen und Wirkungen. Brno 1994, 217–232.

Kolník/Rajtár 2004 – T. Kolník/J. Rajtár: Neue Angaben zur Ausdehnung und Funktion der römisch-germanischen Anlage Cífer-Pác. Štud. Zvesti AÚ SAV 36, Nitra 2004, 203–210.

Novosedlík 1994 – P. Novosedlík: Cífer-Pác, okr. Trnava. In: E. Kolníková/J. Hunka (zost.), Nálezy mincí na Slovensku IV, Nitra 1994, 62.

Rajtár 2002 – J. Rajtár: Nuove testimonianze archeologiche delle guerre die Marcomanni a nord del medio Danubio. In: M. Buora, W. Jobst (eds.), Rom sul Danubio. Da Aquileia a Carnuntum lungo la via dell'ambra. Cataloghi e monografie archeologiche dei Civici Musei di Udine 6. Roma 2002, 99 – 120.

Rajtár/Tirpák 2013 – J. Rajtár/J. Tirpák: Geofyzikálne merania rímskeho poľného tábora vo Hviezdoslavove. AVANS 2009, 2013, 193, 194.

RÖMISCHE FELDLAGER IN CÍFER. Als Google Earth im Jahre 2008 neue Aufnahmen veröffentlicht hat, beobachtete M. Bartík im Bereich der Gemeinde Cífer, nordwestlich von der Ortschaft Pác am linken Bachufer von Gidra die Umrisse von einem viereckigen Gebilde mit abgerundeten Ecken. Nach der Form und den Ausmaßen von 159 x 188 m entsprach das Gebilde dem Grundriss von einem temporären römischen Feldlager mit der Fläche von fast 3 ha (Abb. 78: 1). Bei dem nachfolgenden Durchsehen der archivierten Luftaufnahmen aus diesem Bereich bei der Firma Eurosense GmbH Bratislava konnte man noch eine Ecke am nordwestlichen Rand der Ortschaft Pác beobachten, die auf ein weiteres römisches Feldlager hindeutete. Zur Verifizierung dieses Luftbildbefundes hat man in April 2009 geophysikalische Messungen mit einem Fluxgate-Magnetometer durgeführt. Dabei hat man die Grabenlinie auf einer Gesamtfläche von 42 500 m^2 verfolgt. Die Zusammenstellung der geomagnetischen Messungen und der Luftbildaufnahme zeigte, dass es sich tatsächlich um die Spuren von einem weiteren, noch erheblich größeren temporären römischen Lager mit einer Breite von 428 m und einer Länge von mehr als 600 m handelte (Abb. 78: 1). Der Graben des Lagers mit leicht geknicktem rhomboidförmigen Grundriss umschloss so eine Fläche von ungefähr 26 ha. Der Grabenverlauf an der kürzeren Nordwestseite war in der Mitte für einen Tordurchlass mit vorgeschobener Grabensperre (titulum) unterbrochen. An der längeren südwestlichen Front zeichneten sich zwei solche Unterbrechungen für die Tordurchlässe mit den vorgeschobenen Grabensperren ab. Die Nordost- und Südostfront befinden sich unter den Gartenanlagen und der Bebauung der Ortschaft. Im Juni 2009 hat man hier im Rahmen des gemeinsamen Projektes zwischen dem Archäologischen Institut der SAW und der Römisch-Germanische Kommission des DAI eine Feststellungsgrabung durchgeführt. Insgesamt hat man 5 Suchschnitte in verschiedenen Bereichen der Umwehrung von beiden Lagern ausgegraben (Abb. 78: 1). Nach den Profilen in zwei Suchschnitten (R2 und R5) hat der Graben des größeren Lagers Nr. 1 im Querschnitt eine regelmäßige Spitzform, aber an verschiedenen Abschnitten erreichte er unterschiedliche Tiefen von 185 bis 230 cm. Im Schnitt R5 wurde der Oberteil der Grabenverfüllung durch ein mittelalterliches Objekt aus dem 14.–15. Jh. beträchtlich gestört. Die ursprüngliche Breite

des Grabens an der Oberfläche kann man auf 340–360 cm abschätzen (Abb. 79: 1, 3, 4). Eine ähnliche Form und Ausmaße im Querschnitt hatte auch das vorgeschobenen Grabenstück (titulum) vor dem Tordurchlass an der Nordwestseite (Abb. 78: 1), doch mit einem schmalen rillenartigen Flachboden (Abb. 78: 2). Der Spitzgraben des deutlich kleineren Lagers Nr. 2 war ebenso dimensioniert. Nach dem Profil im Suchschnitt R3 erreichte er eine Tiefe von 230 cm und seine ursprüngliche Breite an der Oberfläche kann man auf ungefähr 4 m schätzen (Abb. 79: 2). Im Suchschnitt R4 hat man den Graben nicht erfasst. Es ist sehr wahrscheinlich, dass sich gerade an dieser Stelle der Südwestseite des Lagers ein Tordurchlass befand (Abb. 78: 1). Aus den Grabenverfüllungen hat man neben ein paar urgeschichtlichen Scherben keine datierenden Funde gewonnen. Doch für die Datierung von beiden temporären römischen Militäranlagen in die Zeit der Markomannenkriege sprechen mehrere Hinweise. Bereits im Jahr 1993 kamen im Bereich zwischen den damals noch unbekannten Lagern aus einem germanischen Grubenhaus (Abb. 78: 1) bemerkenswerte Funde zutage, wie Teile von Schuppenpanzern und andere Rüstungsteile sowie eine antoninische Terra Sigillata-Scherbe (*Hüssen/Rajtár 1994*, 220, Abb. 9; *Cheben/Ruttkay 1995*, 68, Abb. 42–43). Ein ähnliches Indiz stellt ein Lesefund von einem Sesterz des Marc Aurel dar, den man in diesem Bereich gefunden hat (Novosedlík 1994), ebenso wie auch ein Fragment von einem Bronzebeschlag (vielleicht Balteusanhänger oder Bestandteil des Pferdgeschirrs), der bei den Oberflächenerkundungen der Fundstelle Nad mlynom auf dem rechten Ufer des Baches Gidra aufgelesen wurde (*Kolník/Rajtár 2004*, 205–208, Abb. 3: 1a–b). Durch die Entdeckung der Lager in Cífer wird der Zusammenhang dieser Funde mit der Anwesenheit der römischen Militärtruppen deutlich. Zwei Lager von verschiedenen Größen deuten auf die Anwesenheit von zwei unterschiedlichen Truppen hin. Das kleinere Lager Nr. 1 mit einer Fläche von fast 3 ha war für eine Hilfstruppe (Kohorte oder eher eine Ala mit 500 Reitern) ausreichend. Die große Anlage des Lagers Nr. 2 mit etwa 26 ha bot genug Platz für eine Legion, bzw. für einen Verband mit so einer Stärke. Ähnlich große römische Feldlager hat man in der Südwestslowakei in Hviezdoslavov (siehe Beitrag von J. Rajtár und J. Tirpák in diesem Sammelband) und neuerdings in Vráble (siehe Beitrag von J. Bátora, F. Lüth, K. Rassmann und K. Winkelman in diesem Sammelband) entdeckt. Die Lager in Cífer befanden sich tiefer im germanischen Gebiet in einer Entfernung von etwa 40–50 km von den römischen Grenzen an der Donau. Es ist möglich, dass sie während der unterschiedlichen Feldzüge oder auch verschiedenen Kriegsphasen entstanden. In einem solchem Fall liegt zwischen ihrer Errichtung ein zeitlicher Abstand und die Römer nutzten zum Lagern wiederholt den günstigen Platz am Bachufer von Gidra. Man kann jedoch nicht ausschließen, dass sie auch während einer Kriegsoperation errichtet wurden. In diesem Fall konnten hier gleichzeitig zwei unterschiedliche Truppen lagern, bzw. konnte eine kleinere operative (berittene?) Einheit vorab einen geeigneten Platz für das Lager eines großen Militärverbandes aufsuchen. Es ist aber wahrscheinlicher, dass hier nach dem Abzug vom großen Truppenkontingent bei seinem weiteren Vormarsch gegen die Quaden eine Einheit zur Sicherung der Verbindungs- und Nachschubtrasse geblieben ist (*Rajtár 2002*, 119). Ähnliche Gruppierungen von kleineren und größeren temporären römischen Feldlagern aus der Zeit der Markomannenkriege sind aus Mušov und Přibice in Südmähren bekannt (*Bálek/Šedo 1998*, 161, 164, 180; Abb. 6 und 8). Das weist zugleich darauf hin, dass während der Feldzüge gegen die Markomannen und Quaden sowohl kleinere römische Truppenteile als auch größere Militärverbände operierten.

GEOFYZIKÁLNE MERANIA RÍMSKEHO POĽNÉHO TÁBORA VO HVIEZDOSLAVOVE *

Ján Rajtár – Ján Tirpák

Hviezdoslavov (okr. Dunajská Streda), poloha Planá, geofyzikálne meranie, doba rímska, rímsky poľný tábor.

V priestore rozsiahleho rímskeho poľného tábora z obdobia markomanských vojen na Žitnom ostrove, ktorý sa rozkladá v južnej časti katastra obce Hviezdoslavov, ale sčasti zasahuje aj do katastra obce Kvetoslavov, sa uskutočnilo geofyzikálne meranie a sondážny výskum v roku 2008 (*Rajtár 2011,* 214). Na jar roku 2009 sa v jeho tesnom severnom susedstve začalo s prípravnými prácami (hĺbením a ukladaním

* Príspevok vznikol v rámci grantového projektu Agentúry VEGA č. 2/0117/12.

inžinierskych sietí) pre plánovanú výstavbu rodinných domov. Z tohto dôvodu sa tu v dňoch 20.–25. 5. 2009 urýchlene uskutočnili geofyzikálne merania, na ktorých sa podieľali J. Tirpák, P. Červeň a J. Rajtár, geodetické zameranie uskutočnil M. Bartík.

Geofyzikálne merania sa realizovali fluxgate-magnetometrom od firmy Sensys (SRN). Magnetický gradient bol snímaný piatimi fluxgate sondami umiestnenými 0.2 m nad povrchom terénu. Po jednotlivých štvorcoch 50 x 50 m bola celkovo premeraná plocha o rozlohe 27.750 m^2 s hustotou bodov 0,5 x 0,05 m. Na spracovanie nameraných údajov bol použitý softvér Magneto (Sensys GmbH, SRN) a na vypracovanie mapových podkladov softvér Oasis Montaj (Geosoft Inc., Kanada). Merania ukázali, že stavebné práce už sčasti zasiahli aj severný front tábora, kde sa na meranej ploche zachytil priebeh priekopy v dĺžke 190 m od jeho severovýchodného nárožia (obr. 80). Vo vzdialenosti približne 125 m západne od tohto nárožia sa črtalo prerušenie priekopy v šírke asi 20 m pre jeden zo severných vstupov do tábora, s predsunutým, rovnako dlhým úsekom obrannej priekopy (titulum). Priebeh priekopy východného frontu tábora sa podarilo namerať v celkovej dĺžke 327–328 m, až takmer po násyp železničnej trate. Vo vzdialenosti necelých 200 m od severovýchodného nárožia sa aj tu črtalo prerušenie priekopy pre vstup do tábora z východu s predsunutým úsekom obrannej priekopy, ktorý bol zrejme umiestnený v strede tohto frontu (obr. 80). Merania negatívne ovplyvnili už vykonané stavebné zásahy i dávnejšie uložené zavlažovacie potrubia, ale ich výsledky potvrdili predpokladaný priebeh priekopy, stanovený na základe leteckých snímok (*Rajtár/Tirpák 2008*, 126, obr. 72: 2). Zároveň sa na základe geofyzikálnych meraní uskutočnených už v roku 2008 i v roku 2009 podarilo spresniť polohu a rozmery tábora, ktoré možno stanoviť približne na 615 x 415 m, takže zaberal plochu okolo 25,5 ha.

Na podnet Archeologického ústavu SAV následne Krajský pamiatkový úrad v Trnave zastavil ďalšie stavebné práce a rozhodol o nevyhnutnosti vykonať na celej ohrozenej ploche rímskeho poľného tábora v priestore plánovanej výstavby záchranný archeologický výskum. Stavebné práce zatiaľ nepokračovali, archeologický výskum sa však ešte nerealizoval.

L i t e r a t ú r a

Rajtár/Tirpák 2008 – J. Rajtár/J. Tirpák: Rímsky poľný tábor vo Hviezdoslavove. AVANS 2006, 2008, 126, 127.
Rajtár 2011 – J. Rajtár: Rímsky poľný tábor vo Hviezdoslavove a germánske sídlisko v Kvetoslavove. AVANS 2008, 2011, 214.

DIE GEOPHYSIKALISCHEN MESSUNGEN DES RÖMISCHEN FELDLAGERS IN HVIEZDOSLAVOV. Hviezdoslavov (Bez. Dunajská Streda), Flur Planá,geophysikalisch messunge, Römerzeit, Römerkastell.

Im Frühjahr 2009 hat man in der Nachbarschaft des römischen Feldlagers aus der Zeit der Markomannenkriege in Hviezdoslavov auf der Schüttinsel mit den Erdarbeiten für den geplanten Aufbau von Einfamilienhäusern begonnen. Aus diesem Grund wurden hier geophysikalische Messungen mit einem Fluxgate-Magnetometer auf einer Fläche von 27.750 m^2 durchgeführt. Auf dieser Fläche wurde der Grabenverlauf der Nordfront des Lagers in einer Länge von 190 m erfasst (Abb. 80). In einer Entfernung von etwa 125 m westlich von der Nordostecke des Lagers hat man eine Unterbrechung des Grabens in einer Breite von etwa 20 m für eine Durchfahrt von dieser Seite her mit einer vorgelagerten Grabensperre (*titulum*) festgestellt. Den Grabenverlauf der Ostfront des Lagers hat man in einer Länge von 327–328 m gemessen. In einer Entfernung von etwa 200 m südlich von der Nordostecke des Lagers hat man auch hier eine Unterbrechung des Grabens für die Durchfahrt mit einer vorgelagerten Grabensperre festgestellt, die offenbar in der Mitte der Ostfront situiert wurde. Die geophysikalischen Messungen ermöglichen es, das Ausmaß des Lagers auf etwa 615 mal 415 m zu präzisieren und ebenso seine Fläche auf 25,5 ha zu schätzen.

SLEDOVANIE ZEMNÝCH PRÁC V RÔZNYCH OKRESOCH SLOVENSKA

Peter R o t h

1. Č e r v e n ý K l á š t o r (okr. Kežmarok) - Predajné stánky a bufet pri parkovisku, poloha Pod hôrkou, sídlisko, nedatované. Bez nálezov.

Výkopové práce pre základy predajných stánkov sa realizovali priamo na brežnej terase rieky Dunajec. Celá terasa vznikla náplavovou činnosťou rieky a tomu zodpovedá aj štruktúra zeminy vo výko-

poch. Vzhľadom na charakter stavieb boli základové ryhy pomerne plytké a všetky boli hĺbené v náplavových vrstvách. Už situovanie stavieb na brežnej terase, ktorá je pravdepodobne podmáčaná a taktiež môže byť zaplavovaná pri stúpnutí hladiny rieky dovoľovalo vysloviť predpoklad, že s objektmi zasahujúcimi hlbšie do podložia (polozemnice, zásobnice a pod.) tu nemôžeme počítať. Túto skutočnosť potvrdila aj obhliadka vykopaných základových rýh, počas ktorej sme nezachytili žiadne archeologické objekty.

2. V e ľ k á L o m n i c a (okr. Kežmarok), rozšírenie vodovodu, extravilán, sídlisko, nedatované. Bez nálezov.

Sledovanie výkopových prác v okolí Veľkej Lomnice pri rekonštrukcii vodovodného potrubia prebiehali v mimoriadne extrémnych podmienkach mesiacov november – december – zima, hmla a dážď striedajúci sa so snehom. Klimatické podmienky - voda vo výkopoch alebo blato sťažovali sledovanie profilov a tak sme sa zamerali hlavne na sledovanie háld a vykopaného materiálu. Ílovitá, mokrá hlina však sťažovala prieskumné práce. Počas nich sme nezistili žiadne porušenie archeologických objektov a ani sme nezískali žiadny archeologický materiál.

3. D o m a ň o v c e (okr. Levoča) - ZS 68172 LEDOM Levoča Domaňovce, extravilán, nedatované. Bez nálezov.

Napriek značnému osídleniu chotára obce známeho hlavne z prieskumov F. Javorského, M. Furmana a M. Sojáka (pozri ročenky AVANS za rok 1977, 1978, 1980, 1981, 1982, 1983, 1987, 1998, 1999, 2000) a aj skutočnosti, že výkopové práce prebiehali na polohách, ktoré mohli byť v minulosti poľnohospodársky obrábané, alebo aj ináč v minulosti využívané, sme počas sledovania zemných prác nezistili žiadne porušenie archeologických objektov. Podobná situácia sa zopakovala aj pri postupe výkopových prác na vrchole kopca. Vo výkopoch vedúcich k vykrývaču sme taktiež nezistili žiadne archeologické objekty. Ani na vykopaných haldách sme v zemine nenašli archeologický materiál.

4. S p i š s k é P o d h r a d i e, časť S p i š s k á K a p i t u l a (okr. Levoča), rekonštrukcia kotolne v areáli Kanónie č. 3, sídlisko, stredovek, novovek? Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

Vzhľadom na existenciu súčasnej zástavby Spišskej Kapituly, ktorú môžeme považovať za smerodajnú aj v rámci stredovekej zástavby sa v priestoroch realizácie výkopových prác nepredpokladala existencia výraznejších architektonických objektov a očakávalo sa iba zachytenie starších zahĺbených objektov, prípadne základov menších hospodárskych stavieb viažucich sa k súčasnej zástavbe. Sledovanie výkopových prác však prinieslo opačný výsledok. Počas týchto prác sme nezachytili žiadne zahĺbené archeologické objekty z obdobia pred vystavením Spišskej Kapituly, ale zachytili sme kamennú architektúru. Táto tvorila súvislý múr a zachytili sme ju vo výkope v troch polohách (pracovne označených A, B, C). Zachytené murivo je orientované šikmo k súčasnej zástavbe a teda nerešpektuje jej súčasný charakter, ale ho porušuje, dalo by sa povedať, že ho „reže“. Murivo bolo z kameňov kladených „na sucho“, čo by mohlo nasvedčovať dvom veciam - je buď staré, alebo prezentuje menej významnú stavbu. Keďže počas výskumu sme zistili iba materiál ktorý bol na korune muriva a vyššie, teda nám určuje iba čas, kedy murivo už nestálo, nie je možné ho datovať. Vzhľadom na to, že sa jeho časť našla aj v oplotení Kanónie, dá sa predpokladať, že v čase stavby týchto oplotení ešte stálo. Ak zvážime túto skutočnosť, potom by murivo malo značnú dĺžku a považovať ju za základ solitérnej stavby by nebolo možné. Na zistenie jeho rozsahu, účelu a aj datovania by bolo potrebné realizovať zisťovací sondážny výskum.

5. P o p r a d, časť M a t e j o v c e (okr. Poprad), priemyselný park, sídlisko, nedatované. Bez nálezov.

Výkopové ryhy pre plynové potrubie v Priemyselnom parku Poprad-Matejovce boli realizované na svahu kopca kde sme v roku 2005 zachytili kniežaciu hrobku z mladšej doby rímskej - sťahovania národov (skúmanej v roku 2006). Vzhľadom na túto skutočnosť sme výkopovým prácam venovali náležitú pozornosť. Počas sledovania výkopov sme sa zamerali predovšetkým na možnosť zachytenia pohrebiska, ktoré mohlo súvisieť s objavenou hrobkou. Pozornosť sme venovali nielen výkopu, ale aj haldám, kde by sme mohli nájsť zlomky „vyhodenej“ urny. Taktiež sme vo výkopoch sledovali aj možnosť zachytenia hrobov bez urien. Teda pochovávaniu spopolnených pozostatkov bez uloženia v urne – teda vo vyhĺbených jamách v zemi. Aj napriek týmto skutočnostiam sa nám nepodarilo zachytiť žiadne archeologické objekty.

6. S v e r e p e c (okr. Považská Bystrica), IBV - Sverepec, poloha Z a H ô r k o u, nedatované. Bez nálezov.

Už prvá obhliadka odhumusovanej plochy predurčila výsledky zisťovacieho výskumu. Na odhumusovanej ploche pre výkopy a prístupovú cestu sme totiž nezistili žiadne stopy osídlenia alebo archeo-

logické objekty. Nálezová situácia sa javila zvlášť výhodná pre prípadný archeologický výskum, pretože rastlé podložie tvorila svetložltá ílovitá hlina, v ktorej by sa prípadné objekty výrazne rysovali. Tento náš predpoklad potvrdilo aj sledovanie hĺbenia ryhy pre inžinierske site a vodovodné, či odpadové potrubie. Vo všetkých profiloch, aj tých ktoré boli hĺbené mimo odhumusovanú plochu, sme nezachytili žiadne stopy po predchádzajúcej činnosti človeka. Pod vrstvou ornice sa nachádzala neporušená vrstva ílovitej zeminy.

VERFOLGUNG DER ERDARBEITEN IN VERSCHIEDENEN KREISEN DER SLOWAKEI. 1. Červený Kláštor (Bez. Kežmarok), „Pod hôrkou“, Ohne Funde. 2.Veľká Lomnica (Bez. Kežmarok) – Erweiterung der Wasserleitung, außerhalb des Gemeindegebiets, Siedlung, undatiert. Ohne Funde. 3. Domaňovce (Bez. Levoča) - ZS 68172 LEDOM Levoča Domaňovce, außerhalb des Gemeindegebiets, undatiert. Ohne Funde. 4. Spišské Podhradie, Teil Spišská Kapitula (Bez. Levoča) - Rekonstruktion des Heizraumes im Areal von Kanónia Nr. 3. Während der Grabung wurde eine Mauer aus trocken gelegten Steinen erfasst, die schräg zu der gegenwärtigen Bebauung orientiert ist. Es wurde nur Material auf der Mauerkrone und höher gefunden, d.h. es wird nur die Zeit bestimmt, zu der die Mauer nicht mehr stand. 5. Poprad, Teil Matejovce (Bez. Poprad) - Priemyselný park, Siedlung, undatiert. Ohne Funde. 6. Sverepec (Bez. Považská Bystrica) - IBV - Sverepec, Flur Za Hôrkou, undatiert. Ohne Funde.

VÝSKUMY A SLEDOVANIE ZEMNÝCH PRÁC NA SPIŠI A ŠARIŠI

Peter R o t h

1. B a r d e j o v (okr. Bardejov), S t ő c k l o v a u l. bez č., sídlisko, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

Na základe rozhodnutia vstupnej komisie sme sa rozhodli pred stanovenou realizáciou plošného odkryvu realizovať zisťovací výskum formou sondážnych prác. Celkovo bolo vytýčených päť sond, ktoré preťali skúmanú plochu v dlhšom smere. V sondách, ktorých účelom bolo zistiť charakter a štruktúru zeminy až po rastlý terén sme zistili, že vrstvy navážky a planírok dosahujú do hĺbky v priemere okolo 150 cm. V prvých dvoch sondách sme zachytili základy pôvodného domu, ktorý tu pôvodne stál, ale v súčasnosti je zbúraný. V sonde 3 sme zachytili väčšiu jamu, ktorej dno a steny boli lemované rôzne hrubou vrstvičkou vápna, ktorá sa rysovala už od úrovne okolitého terénu. Zrejme šlo o jamu na hasenie vápna, ktorá bola využívaná v dobe blízkej posledným stavebným úpravám pôvodného domu. V sonde 5 sme zachytili menší základ ľahšej murovanej stavby, ktorá mohla mať pôvodne hospodársky charakter. Vo výskume sa bude pokračovať plánovanou druhou etapou.

2. B a r d e j o v (okr. Bardejov), S t ő c k l o v a u l. 1 4, sídlisko, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

Po dohode na vstupnej komisii sme sa rozhodli pred stanovenou realizáciou plošného odkryvu realizovať zisťovací výskum formou sondážnych prác. Vytýčili sme preto sondu, ktorá preťala naprieč dlhšiu stranu plochy výskumu.

V sonde sme zachytili celkovo časti piatich objektov. Najlepšie bol zachovaný objekt 1/09, ktorý tvorilo teleso pece s časťou predpecnej jamy. Z pece sa zachoval spodný rad kamenného telesa, časť estrichu pod ktorým sa nachádzala hrubá vrstva prepálenej zeminy. Vedľa sa zachytila aj časť predpecnej jamy s minimálnym počtom nálezov. Z ďalších dvoch objektov (2/09 a 3/09) sme zachytili iba časť kameňov. Pri objekte 2/09 by sme mohli predpokladať, že sa tu nachádza druhá pec podobná objektu 1/09. Pri objekte 3/09 tento predpoklad nemôžeme tvrdiť s istotou. Objekt 4/09 bol recentný zásah vyplnený úlomkami tehál, pravdepodobne však zasahoval do staršieho objektu. Vzhľadom na to, že výskum bude pokračovať plošným odkryvom, dokončenie skúmania objektu 1/09 - hlavne predpecnej jamy, ako aj odkrytie objektov 2/09, 3/09 a 5/09 tiež riešenie prípadného vzťahu objektov pri objekte 4/09 sme sa rozhodli ponechať až na čas, keď sa začne realizovať plošný odkryv.

3. P o p r a d, časť S p i š s k á S o b o t a (okr. Poprad), námestie meštiansky dom č. 1776/27, sídlisko, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

Archeologický výskum spočíval vo vyhĺbení zisťovacej sondy I/09, ktorou sa zistila celková situácia na mieste budúcej prístavby a na základe získaných výsledkov sme pokračovali už iba sledovaním

vyhĺbených základových rýh. V sonde sme zachytili časť trámov z ľahšej, zrejme hospodárskej stavby. Vedľa trámov na upevnenie podlahových dosák sme zachytili väčšie kamene, ktoré pravdepodobne stabilizovali dosky podlahy. Ináč sme zachytili asi 70 cm mocnú vrstvu navážky pod ktorou bol rastlý terén. V sledovaných výkopoch pre základy domu sme zistili tú istú situáciu. V ryhe pre odpadové potrubie sme zistili, že dvor bol vydláždený oblými kameňmi - „tzv. mačacie hlavy" a pod nimi bola vrstva navážky, v ktorej bola celá ryha vyhĺbená.

4. H n i e z d n e (okr. Stará Ľubovňa), intravilán, dom č. 139. sídlisko, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

Pokračovali sme v prieskume sondy I/08, ktorú sme v roku 2008 nemohli dokončiť, pretože dom bol ešte obývaný. Pokračovanie sondy v šírke 1 m a dĺžke 10 m bolo hĺbené prakticky v navážkových vrstvách, ktoré dosahovali do 50–60 cm a potom nasledovalo podložie.

V návažkových vrstvách v hrotitej jame sme zachytili väčšie zvyšky dreva, ktoré mohol to byť z nosného kola menšej hospodárskej stavby za domom, ktorá sa pod podlahu zbúraného domu dostala pri predpokladanom posune námestia „do zadu" ktoré sme zistili počas výskumu v roku 1994 (*Roth 1996 a*, 148; *Roth 1996 b*, 61–81). Z uvedeného vyplýva, staršia zástavby za pôvodným námestím bola prakticky zničená pri rozširovaní námestia a budovaní nových kamenných domov.

5. S t a r á Ľ u b o v ň a (okr. Stará Ľubovňa), Námestie sv. Mikuláša č. 12, sídlisko, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

Pokračovali sme v prieskume plochy dvora, ktorú sme v roku 2007 nemohli dokončiť, pretože bola pokrytá betónovou dlažbou. Výsledkom sledovania výkopových prác spojených s menším sondážnym výskumom bolo konštatovanie, že v priestoroch pôvodného domu sa pod vrstvou navážky nachádza vrstva riečneho štrku tak, ako sme to zistili už počas výskumu domu č. 5 či pri prestavbe bývalej požiarnej zbrojnice. Naproti tomu na opačnej strane pozemku pri zadnej bráne sa nachádzala pod vrstvou navážky už ia vrstva podložnej svetložltej hliny, akú poznáme z výskumov na Farbiarskej ulici č. 14 a č. 25, prípadne na Garbiarskej ulici č. 21.

6. S t a r á Ľ u b o v ň a (okr. Stará Ľubovňa), Hviezdoslavova 327, sídlisko, novovek. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

V súlade s rozhodnutím PÚ sme realizovali zisťovaciu sondu naprieč stavebným pozemkom, aby sme zistili charakter zeminy na ploche budúceho staveniska. Okrem toho sme na dokumentovanie a zisťovanie stavu ešte využili malé sondážne práce pri základoch susedných domov, ktoré boli realizované pre stavebné účely - zisťovanie hĺbky základov susedných domov zo statických dôvodov. Nakoniec sme skontrolovali aj vykopané základy. V sondách sme zistili, že pôvodný dom, ktorý na pozemku stál, bol postavený bez základov. Tomu zodpovedala aj situácia v sonde, kde sme pomerne rýchlo narazili na rastlé podložie. V sonde sme zachytili dva zásahy. Z jedného pochádzal novoveký materiál – kachlice a črepy. V druhom bol iba materiál z druhej polovice 20. stor. - okrem iného aj útržky igelitu. Ani neskoršia kontrola vykopaných základov nepreukázala porušenie archeologických alebo architektonických objektov.

L i t e r a t ú r a

Roth 1996 a – P. Roth: Nálezy pri výkopoch v Hniezdnom a Podolínci. In: AVANS 1994, 1996, 148.

Roth 1996 b – P. Roth: Výsledky prieskumu v okrese Stará Ľubovňa v rokoch 1992–1994. In: Štud. Zvesti AÚ SAV 32, 1996, 61–81.

GRABUNGEN UND VERFOLGUNG DER ERDARBEITEN IN DER ZIPS UND IM GEBIET VON ŠARIŠ.

1. Bardejov (Bez. Bardejov), Stőcklova Str. ohne Hausnummer.

Es wurden fünf Schnitte angelegt, die die untersuchte Fläche in der längeren Richtung durchschnitten. In den Schnitten wurde festgestellt, dass die Schichten der Aufschüttung und der Planierschicht eine Tiefe um ca. 150 cm erreichen. In den ersten zwei wurden Grundmauern eines Hauses gefunden. Im Schnitt Nr. 3 wurde eine Grube zum Löschen von Kalk entdeckt. Im Schnitt Nr. 5 wurde die Grundmauer eines leichteren gemauerten Baus mit Wirtschaftscharakter entdeckt.

2. Bardejov (Bez. Bardejov) - Stőcklova Str. 14. Im Schnitt wurden Teile von fünf Objekten gefunden. Am besten war das Objekt Nr. 1/09 erhalten, das den Körper eines Ofens mit dem Teil der Vorofengrube bildete. In den Objekten 2/09 und 3/09 wurden nur Teile von Steinen erfasst. Beim Objekt Nr. 2/09 könnte angenommen werden, dass sich hier ein zweiter Ofen befindet, der dem Objekt Nr. 1/09 ähnlich ist. Das Objekt Nr. 4/09 war ein rezenter Eingriff.

3. Poprad, Teil Spišská Sobota (Bez. Poprad) - Platz, Bürgerhaus Nr. 1776/27. Im Schnitt wurde ein Teil der Balken eines leichteren, wahrscheinlich eines Wirtschaftsbaus gefunden. Es wurde festgestellt (in der Rille), dass der Hof mit abgerundeten Steinen, mit „sog. Kopfsteinpflaster" gepflastert wurde.
4. Hniezdne (Bez. Stará Ľubovňa) - Gemeindegebiet, Haus Nr. 139.
In einer spitzen Grube wurden größere Reste von Holz erfasst, die Reste des Tragwerkes eines kleineren Wirtschaftshauses hinter dem Haus darstellen könnten.
5. Stará Ľubovňa (Bez. Stará Ľubovňa) - Námestie sv. Mikuláša 12. Ohne Funde.
6. Stará Ľubovňa (Bez. Stará Ľubovňa) - Einfamilienhaus - Hviezdoslavova 327. Im Schnitt wurden zwei rezente Eingriffe gefunden.

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY V HISTORICKOM JADRE KOŠÍC *

Rastislav R u s n á k

1. K o š i c e (okr. Košice I - staré mesto), M ä s i a r s k a u l. č. 57/A, sídlisko, domová parcela 16/1, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV - VPS, Košice.

Archeologický výskum z 9. 3.–13. 5. 2009 pomohol objasniť vývoj mestskej domovej parcely od obdobia stredoveku až po mladší novovek. Výskum nepreukázal prítomnosť kamennej architektúry v tomto priestore počas celého obdobia stredoveku. S výnimkou jednej menšej kultúrnej jamy neboli zachytené žiadne stopy osídlenia v období 13.–14. stor. Vývoj v 15. stor. reprezentuje rozsiahly úsek spevnenej plochy - dlažby z ubitého štrku a okruhliakov. Okrem niekoľkých menších kultúrnych jám z rovnakého obdobia výskum zachytil i jeden väčší objekt i so stopami kamenného obloženia. Jeho interpretácia zatiaľ zostáva otvorená. Predpokladáme, že v období stredoveku slúžil tento priestor iba ako zadný dvorový trakt a prináležal k parcele s domom na Hlavnú 100. Situácia sa musela zmeniť v priebehu 16. stor. a pre obdobie staršieho novoveku výskum potvrdil na parcele bohatý vývoj. V severnej časti parcely sa podarilo zachytiť pozostatky kamenného meštianskeho domu. K tomuto obdobiu možno priradiť i jednu z úrovní kamennej okruhliakovej dlažby, dve kultúrne jamy interpretované ako chladnice a pravdepodobne i objekt so zrubovou konštrukciou v sonde 1/09. V tomto prípade bude pre potvrdenie datovania veľmi dôležitá dendroanalýza získanej vzorky stavebného dreva. Do obdobia staršieho novoveku predbežne radíme i zachytený parcelačný múr, oddeľujúci nové parcely na Mäsiarsku ulicu od pôvodných parciel na Hlavnú ulicu. Z chladníc sa podarilo získať hodnotný súbor keramiky a skla z obdobia druhej polovice 17. stor. Pre obdobie mladšieho novoveku, teda 18.–20. stor. možno konštatovať zánik murovanej meštianskej architektúry a s výnimkou dvoch menších, provizórnych stavieb i celkový ústup stavebnej aktivity na parcele. Parcela bola opäť pričlenená k objektu na Hlavnej 100 ako záhrada tamojšieho vojenského špitála. Okrem parkovej úpravy, doloženej písomnými a kartografickými prameňmi, evidujeme vďaka archeologickému výskumu i minimálne jednu úroveň súvislej okruhliakovej dlažby, ktorá zaberala veľkú časť priestoru súčasnej parcely 16/1.

2. K o š i c e (okr. Košice I.), M ä s i a r s k a u l. č. 6, sídlisko, kláštor, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV - VPS , Košice.

V dňoch 11.–25. 6. a 21.–23. 10. 2009 prebehla už 4. etapa archeologického výskumu v areáli dominikánskeho kláštora na Mäsiarskej ulici. Kým výsledky 1. a 2. etapy, ktoré prebehli v rokoch 2006 a 2007 už boli čiastočne publikované (*Rusnák v tlači*; *Rusnák/Luštíková 2008, 2009*), 3. etapa z roku 2008 zatiaľ nebola prezentovaná, preto je potrebné ju v krátkosti priblížiť. Archeologický výskum v sezóne 2008 bol realizovaný v suteréne uličného krídla súčasného kláštora a čiastočne i v interiéri prízemia budovy (sonda 1/08). Mal formu prieskumu suterénnych murív a sondážneho zisťovacieho výskumu. V murivách pivníc barokového kláštora bolo odhalených viacero reliktov starších architektúr, ktoré dávame do súvisu s jeho staršou gotickou fázou. Časť z nich možno interpretovať ako ohradový múr pôvodného kláštora. Na jednom z úsekov jeho muriva bolo dobre viditeľné rozhranie jeho základovej a nadzákladovej časti. Po odstránení omietok boli v murive suterénu počas stavebno-historického výskumu I. Gojdičom objavené dva fragmenty gotických soklových ríms. Počas archeologického výskumu bol obhliadkou zistený ešte jeden fragment. Všetky tri rímsy majú zodpovedajúcu nadmorskú výšku stredových hrán i základových špár múrov pod nimi. Je preto pravdepodobné, že sa zachovali v primárnej polohe. V priestore suterénu

* Príspevok vznikol v rámci grantového projektu Agentúry VEGA č. 2/0047/12.

došlo i k rozpoznaniu niekoľkých ďalších starších murív, no tie zatiaľ zostávajú bez bližšej interpretácie. V letných mesiacoch a na jeseň sa pri obhliadkach stavebných prác zachytilo niekoľko nových úsekov starších architektúr v severnej dvorovej časti kláštora.

Počas 4. etapy v sezóne 2009 bola realizovaná jedna sonda v priestore rajského dvora, ktorá odhalila časť omietnutého múra a časť interiéru dláždeného keramickou dlažbou. Architektúry pochádzajú ešte z gotickej fázy kláštora. Sonda okrajovo nadviazala na vykopávky, ktoré v priestore rajského dvora prebiehali v 80. rokoch 20. stor. (*Čaplovič/Mačala 1987*; *1988; 1990*). Tento objav pomohol aspoň čiastočne rekonštruovať dispozíciu stredovekej fázy dominikánskeho kláštora, ktorá predchádzala súčasnej barokovej budove. Popri tom sa sledovali i prebiehajúce stavebné práce v areáli kláštora, pri ktorých boli odkryté fragmenty murív zväčša z obdobia mladšieho novoveku.

3. K o š i c e (okr. Košice I.), H l a v n á u l. č. 1 1 0, sídlisko, parcela 622/2, stredovek, novovek. Uloženie nálezov:. Archeologický ústav SAV - VPS , Košice.

Archeologický výskum na nádvorí Ústavného súdu prebehol v dňoch 6. 7.–28. 8. 2009. Preskúmaná bola plocha približne 65 m². Výskum nepreukázal prítomnosť kamennej architektúry v tomto priestore počas celého obdobia stredoveku. S výnimkou objektu 5/09–kolovej jamy, neboli zachytené žiadne stopy osídlenia v období 13.–14. stor. Vývoj v neskorom stredoveku až ranom novoveku (15.–16. stor.) reprezentuje najvýraznejší objekt 3/09. Interpretácia objektu nie je zatiaľ uspokojivo vyriešená - pravdepodobne bol zachytený úsek priebehu vodného žľabu, či stoky. Primárnu funkciu vodného koryta nepoznáme, archeologický výskum zaznamenal už stav jeho postupného zanesenia. Z odkrývania objektu pochádza množstvo keramického materiálu, podarilo sa získať i dva fragmenty formy na výrobu kachlíc s figurálnym motívom, ktorý pravdepodobne predstavuje Pannu Máriu s Ježiškom v náručí. Nasledujúce obdobie staršieho novoveku reprezentujú dva menšie zahĺbené objekty 1/09 a 2/09. Najmä v prípade objektu 1/09 sa dostatočne zachovali pozostatky kolovej konštrukcie v rohoch a doskovej výdrevy medzi nimi. Objekty interpretujeme ako menšie hospodárske stavby - pivnice. Dva kamenné objekty, ktoré výskum fragmentárne zachytil už odrážajú vývoj územia v mladšom novoveku. Starší z objektov (kamený objekt 2) je problematické interpretovať i bližšie časovo zaradiť. Súdiac podľa kvality muriva šlo iba o provizórnu stavbu. Kamenný objekt 1 možno stotožniť s jedným z objektov areálu zbrojnice, postupne budovanej v tomto priestore v poslednej štvrtine 18. stor. Na základe dostupných kartografických prameňov možno výstavbu objektu zaradiť medzi roky 1781–1807, k jeho zániku došlo najneskôr v roku 1910 v súvislosti s vybudovaním areálu kasární, súčasného areálu Ústavného súdu.

4. K o š i c e (okr. Košice I.), D o m i n i k á n s k e n á m. č. 1 1, sídlisko, parcela 542, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV - VPS , Košice.

Výskum v suteréne meštianskeho domu prebiehal v dňoch od 9. 11. do 7. 12. 2009. Investor pri rekonštrukcii objektu spočiatku nerešpektoval Rozhodnutie KPÚ Košice a rozsah uskutočnených stavebných prác výrazne limitoval možnosti výskumu. Realizované boli tri menšie sondy, ktoré aspoň čiastočne prispeli k celkovému poznaniu architektonického vývoja domu. Výskumom sa podarilo získať unikátny nález celej formy na výrobu kachlíc s figurálnym motívom sv. Petra. Nález je zatiaľ rámcovo datovaný do obdobia druhej polovice 15. až prvej polovice 16. stor.

L i t e r a t ú r a

Čaplovič/Mačala 1987 – D. Čaplovič/P. Mačala: Zisťovací výskum v Mestskej pamiatkovej rezervácii v Košiciach. AVANS 1986, 1987, 38.

Čaplovič/Mačala 1988 – D. Čaplovič/P. Mačala: Záchranný výskum v Mestskej pamiatkovej rezervácii v Košiciach. AVANS 1987, 1988, 41, 42.

Čaplovič/Mačala 1990 – D. Čaplovič/P. Mačala: Záchranný výskum a prieskum v Mestskej pamiatkovej rezervácii Košice a v okolí. AVANS 1988, 1990, 51, 52.

Rusnák v tlači – R. Rusnák: Nález hypokausta v areáli dominikánskeho kláštora v Košiciach. In: Zborník z konferencie „Architektúra kláštorov a rehoľných domov na Slovensku". Bratislava, v tlači.

Rusnák/Luštíková 2008 – R. Rusnák/L. Luštíková: Výskum v areáli dominikánskeho kláštora v Košiciach. AVANS 2006, 2008, 135, 136.

Rusnák/Luštíková, 2009 – R. Rusnák/L. Luštíková: Pokračovanie výskumu v areáli dominikánskeho kláštora v Košiciach. AVANS 2007, 2009, 164, 165.

ARCHÄOLOGISCHE UNTERSUCHUNGEN IM HISTORISCHEN KERN VON KOŠICE. 1. Košice (Bez. Košice I), Mäsiarska Str. Nr. 57/A, Siedlung, Hausparzelle 16/1, Mittelalter, Neuzeit. Deponie-

rung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften - Arbeitsstelle Košice.
Die Grabung ermöglichte uns, die Entwicklung der städtischen Hausparzelle von dem Mittelalter bis zur frühen Neuzeit zu erklären. Die Parzelle bildete wahrscheinlich bis Ende des 15. Jh. nur einen Bestandteil der Hausparzelle mit einem Haus in der Hlavná Str. 100. Sie bildete seinen hinteren Hofteil. In der Zeit der älteren Neuzeit, im 16.–17. Jh. verzeichnen wir auf der Parzelle schon eine selbständige Entwicklung. Es wurden Spuren nach einer steinernen Behausung und mehreren Wirtschaftsbauten einschließlich zweier Kühlschränke erfasst. Aus ihnen wurde auch ein wertvoller Fundbestand bestehend aus Keramik und Glas gewonnen. Der Fundbestand wird in die zweite Hälfte des 17. Jh. datiert. In der Zeit der jüngeren Neuzeit wurde die Parzelle wieder an das Objekt in der Hlavná Str. 100 als Garten des dortigen militärischen Krankenhauses angeschlossen.
2. Košice (Bez. Košice I.), Mäsiarska Str. Nr. 6, Siedlung, Kloster, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften - Arbeitsstelle Košice.
Noch im Jahr 2008 verlief die dritte Etappe der archäologischen Grabung im Areal des Dominikanerklosters in der Mäsiarska Str. Sie war auf das Untergeschoss des Straßenflügels des heutigen Klosters ausgerichtet und teilweise auch auf das Interieur des Erdgeschosses des Gebäudes. In den Mauern der Keller des barocken Klosters wurden mehrere Relikte älterer Architekturen entdeckt, die mit seiner gotischen Phase in Zusammenhang gebracht werden. Bei den Begehungen der Bauarbeiten wurden auch einige neue Abschnitte der älteren Architekturen im nördlichen Hofteil des Klosters erfasst. In der Saison 2009 wurde ein Schnitt im Raum des himmlischen Hofs angelegt, in dem ein Teil einer verputzten Mauer und ein Teil des Interieurs entdeckt wurden. Dieser wurde mit keramischer Pflasterung gepflastert, die noch aus der gotischen Phase des Klosters stammt. Diese Entdeckung war zumindest ein bisschen bei der Rekonstruktion der Disposition der mittelalterlichen Phase des Dominikanerklosters behilflich. Diese Phase ging dem gegenwärtigen barocken Bau voraus.
3. Košice (Bez. Košice I.), Hlavná Str. Nr. 110, Siedlung, Parzelle 622/2, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften - Arbeitsstelle Košice.
Bei der Grabung wurde ein Abschnitt des Verlaufs einer Wasserrille oder eines Kanals erfasst. Die primäre Funktion des Betts ist nicht bekannt, bei der archäologischen Grabung wurde schon der Zustand seiner allmählichen Verschmutzung erfasst. Das freigelegte Material datiert das Objekt ungefähr in die Zeit an das Ende des 15. und in das 16. Jh. Eine weitere Entwicklung der untersuchten Fläche repräsentieren zwei kleinere eingelassene Holz-Erde Objekte, die ungefähr in die Zeit des 17. und der ersten Hälfte des 18. Jh. datiert werden und ein jüngeres steinernes Objekt, dessen Aufbau auf Grund der zugänglichen kartographischen Quellen zwischen die Jahre 1781–1807 datiert werden kann.
4. Košice (Bez. Košice I.), Dominikánske nám. Nr. 11, Siedlung, Parzelle 542, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften - Arbeitsstelle Košice.
Grabung im Untergeschoss eines Bürgerhauses. Es wurden drei kleinere Schnitte angelegt. Bei der Grabung konnte ein unikaler Fund einer ganzen Form zur Herstellung von Kacheln mit figuralem Motiv des hl. Peter gewonnen werden. Der Fund wird vorerst in die zweite Hälfte des 15. bis in die erste Hälfte des 16. Jh. datiert.

ZÁCHRANNÉ ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY NA TRASE VÝSTAVBY RÝCHLOSTNEJ CESTY R1 V ÚSEKU NITRA-ZÁPAD - SELENEC *

Matej Ruttkay – Mário Bielich – Beáta Milová – Róbert Malček – Adrián Nemergut – Jaroslava Ruttkayová – Barbara Zajacová

V roku 2008 sa uskutočnil na trase rýchlostnej cesty R1 doplňovací zisťovací prieskum v rámci DSP, ktorý vyčlenil výskumné plochy pre záchranný archeologický výskum (*Ruttkay a kol. 2011*). V roku 2009 pokročili rokovania pri výbere koncesionára a zároveň sa povinnosti štátu preniesli z NDS priamo na Ministerstvo dopravy výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky (MDVRR).

* Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

Z tohto dôvodu bol ukončený zmluvný vzťah s NDS a čakalo sa na koncesionára v rámci PPP projektov. Okamžite po jeho zazmluvnení začali aj rokovania AÚ SAV s víťazom tendra spoločnosťou Granvia, a.s. Postupne došlo aj k uzatvoreniu kontraktov na záchranný archeologický výskum po jednotlivých etapách v súlade s rozhodnutiami PÚ, resp. KPÚ, t.j. úseky Nitra-západ - Selenec, Selenec - Beladice, Beladice - Tekovské Nemce, Banská Bystrica - severný obchvat. Žiaľ, v dôsledku odďalovania hlavného kontraktu MDVRR a Granvia, a.s. sa výskumy začali až v letných mesiacoch roku. 2009, čím sa premrhali pre výskum najvhodnejšie termíny marec-jún. V súlade s vydanými rozhodnutiami sme sa rozhodli aj jednotlivé lokality publikovať v tejto ročenke nie separátne, ale skupinovo po jednotlivých úsekoch, tak, ako boli predpísané rozhodnutia Pamiatkového úradu SR. V záujme zjednodušenia orientácie čitateľa používame číslovanie lokalít z prieskumnej fázy, bez ohľadu na to, či sa lokality potvrdila, alebo nie. Ak sa našlo nové, dovtedy neznáme nálezisko, tak pre prehľadnosť pokračujeme v pôvodnom číslovaní, resp. ak sa zistila nová lokalita, alebo rozčlenila pôvodná, pridávame k jednotlivým číslam poradové písmená(napr. 7a, 7b, 7c).

Výskum koordinačne zastrešovala J. Ruttkayová a M. Ruttkay, veľký podiel má M. Bielich a odborne sa podieľali aj B. Milová, R. Malček, A. Nemergut, B. Zajacová.

Samotný výskum pozostával spravidla z odhumusovania lokality pod dohľadom archeológov a následného výskumu zistených objektov a hrobov. Vo viacerých prípadoch bol v predstihu použitý aj geofyzikálny prieskum realizovaný J. Tirpákom. V mesiacoch júl - september prebiehalo odhumusovanie (obr. 98). V miestach s predpokladaným výskytom archeologických objektov sa použili zemné stroje so svahovacími lyžicami a na ostatných miestach buldozéry. V prípade zachytenia objektov sa okamžite prechádzalo na výskum konkrétnej lokality. V rámci kontroly odhumusovania prebiehalo aj dohľadávanie detektorom kovov v ornici (resp. vyznačovania signálov v objektoch). Geofyzikálny prieskum sa osvedčil najmä vo východnej časti trasy v katastri Nitry-Chrenovej a Janíkoviec v polohách Mikov Dvor a Selenec. Tu sa ale ukázali aj jeho úskalia, kde napr. v polohe Selenec v mieste, kde sa v ornici vyskytoval veľký počet fragmentov ľudských kostí tento prieskum nedoložil žiadne objekty, ani hroby. Priebeh výskumov komplikovalo v letných mesiacoch extrémne sucho, kde najmä v lokalitách Mikov dvor podložie stvrdlo doslova na betón (obr. 99). Toto počasie následne vystriedali extrémne daždivé časy, čo spôsobilo podmáčanie terénu (obr. 99: 1). Hustejšie osídlenie sa v roku 2009 doložilo na piatich. lokalitách (obr. 98).

1. N i t r a, časť M l y n á r c e (okr. Nitra), poloha H ô r k a, záchranný výskum, sídlisko, mladšia doba kamenná, novovek? Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Výskum odborne viedol R. Malček.

Skúmaný priestor sa nachádza v najzápadnejšom výbežku katastra mestskej časti Mlynárce, a to 1,5 km od západneho okraja intravilánu mestskej časti Kynek v priestore budovanej mimoúrovňovej križovatky na trase R1. Výskum sa realizoval na zvoľna klesajúcom východnom svahu terénnej vlny tiahnucej sa východo-západným smerom medzi plytkými údoliami v súčasnosti odvodňovanými Kajsianskym a Dlhým kanálom. Zachytené sídliskové relikty sa rozkladali pod relatívne plochým temenom plochej vlny s maximálnou nadmorskou výškou cca 229 m.

Na skúmanej ploche sa spolu zdokumentovalo 18 objektov (obr. 100). Možno ich rozdeliť do dvoch, respektíve do troch skupín, reprezentujúcich rôzne typy sídliskového objektu. V prvom prípade ide o sídliskovú jamu, zastúpenú na lokalite objektmi 2 až 18; druhý prípad predstavuje plytký žľab približne obdĺžnikového pôdorysu vymedzujúci rozsiahly areál. Zvláštnym prípadom bol objekt 15, ktorý sa od ostatných jám odlišoval pôdorysom s pravidelnými rozmermi a takisto spôsobom zahĺbenia (zvislé steny) - v tomto prípade mohlo ísť i o zvyšky polozemnice. Zistil sa i náznak kultúrnej vrstvy a zhluky mazaníc, ktoré pravdepodobne pozostávali zo zaniknutých a zhorených domov. V ornici sa ojedinele vyskytli novoveké keramické črepy.

Sídliskové jamy

Jamy 2, 4–11, 14, 16, 18 boli variáciou jednoduchej sídliskovej jamy bližšie nezistiteľného určenia; jamy 3, 12, 17 sa od skôr uvedených líšili kónickým tvarom - išlo o zásobné jamy (v prípade objektu 17 veľkých rozmerov).

Polozemnica (?)

Objekt 15, hlboký 90 cm, približne štvorcového pôdorysu s rozmermi 3,4 x 3,4 m a z troch strán so zvislými stenami, v zásype ktorého sa o. i. našli zhluky mazanice, môže predstavovať zvyšky zahĺbenej stavby neurčenej (hospodárskej/výrobnej?) funkcie. V okolí objektu sa však stopy po zastrešení nenašli. Aj tento objekt patril do lengyelského horizontu osídlenia lokality.

Žľab

Šlo o plytkú zahĺbeninu so šikmými stenami a plochým dnom, vyplnenú tmavohnedou kompaktnou ílovitou hlinou. Na leteckých snímkach možno pozorovať, že žľab vymedzuje obdĺžnikovú plochu so stenami o rozmeroch asi 320 x 80/50 m; v objekte sa až na jednu výnimku (kovaný klinec) nenašiel datovateľný materiál; skupina lengyelských objektov sa nachádzala v areáli vymedzenom žľabom.

Datovanie náleziska umožňuje charakteristický materiál, ktorý sa našiel predovšetkým v objekte 3 a 15 - lokalita bola osídlená v mladšom neolite, totiž v stupni lengyel I (*Pavúk 1981*, obr. 5).

Vo všetkých objektoch sa nachádzal materiál náležiaci lengyelskej kultúre. Išlo najmä o keramiku, okrem iného aj bielo a červeno maľované tenkostenné nádoby, kultový závesný predmet - lampička?, prasleny (obr. 101).

2. Nitra, časť Kyneka, Párovské háje (okr. Nitra), poloha Kapsová. Predpokladané osídlenie sa nepotvrdilo. Výskum odborne viedol R. Malček.

3. Nitra, časť Párovské háje (okr. Nitra), poloha Za Majerom. Nedoložili sa sídliskové objekty a ani hroby. Pravdepodobne ide o agrárnou činnosťou zdevastovanú lokalitu. Výskum odborne viedol R. Malček.

4. Nitra, časť Párovské háje (okr. Nitra), poloha Lukov dvor. Výskumom sa nepodarilo zachytiť osídlenie. Ojedinelé praveké črepy sa vyskytli iba v ornici. Výskum odborne viedol R. Malček.

5. Nitra, časť Čermáň a Horné Krškany (okr. Nitra), poloha Hrabina. Výskumom sa nepodarilo zachytiť osídlenie, aj napriek tomu, že sa podrobne sledovali práce až po Novozámockú ulicu. Osobitne sa sledovali všetky stavebné práce aj po odstránení ornice. Ukázalo sa, že v minulosti bol terén výrazne umelo modifikovaný. Doložilo sa, že neďaleké paleolitické osídlenie sem nezasahovalo. Výskum odborne viedli R. Malček a A. Nemergut.

6. Nitra, časť Horné Krškany (okr. Nitra), Priemyselná ulica. Výskumom sa nepodarilo zachytiť osídlenie. Sledovanie terénnych prác sa robilo v náročných podmienkach. Zmena projektu znamenala budovanie iba jedného mostného piliera na sledovanej polohe, ktorý bol stavaný na mieste zničenom v 20. stor. Zaujímavé je, že ani pri výstavbe inžinierskych sietí sa nezachytili archeologické objekty, resp. sa potvrdilo, že táto archeologicky významná poloha je už do veľkej miery zdevastovaná industriálnou činnosťou. Výskum odborne viedol M. Bielich.

7a. Nitra, časť Horné Krškany (okr. Nitra), poloha Pri Mlyne, datovanie -?, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Výskum odborne viedli M. Bielich a J. Ruttkayová.

Na ľavobrežnom brehu rieky Nitry južne od sútoku s nemenovaným potokom sa v podloží vyfarbili tmavšie fľaky, ktoré evokovali prítomnosť archeologických objektov (obr. 102). Ich „narezanie“ ani v jednom prípade neprinieslo archeologické nálezy. Dôvod ich vzniku sa nezistil. Nie je vylúčené, že išlo o jamy na sadenie ovocných stromov, alebo podobný druh objektov.

7b. Nitra, časť Chrenová a Janíkovce (okr. Nitra), poloha Malé Janíkovce, intravilán, záchranný výskum, doba rímska, stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Výskum odborne viedol M. Bielich.

Pri prekládke elektrického vedenia počas výstavby rýchlostnej cesty R1 bolo na SO 601 v blízkosti trafostanice Chrenová zachytených v profiloch ryhy niekoľko porušených archeologických objektov. Preskúmalo sa 10 objektov, ktoré sú datované do doby rímskej a včasného stredoveku (obr. 103). Z doby rímskej sme preskúmali objekty 4 a 10. Objekt štyri je sídliskový objekt pravdepodobne germánska chata. Bol zdokumentovaný iba v profile. Pochádzajú z neho zvyšky keramiky a mazanice. Výplň objektu tvorí sivá prachovitá hlina. Objekt bol zahĺbený do žltého sprašovitého podložia. Včasnostredoveké sídliskové objekty (1–3, 5–9) sú súčasťou sídliska, ktoré sa nachádzalo na jednej z pieskových dún, ktoré je situované v záplavovom území rieky Nitry. Keramické nálezy pochádzajú z 12.–13. stor. Mohlo by ísť o pokračovanie sídliska z tohto obdobia, ktoré bolo preskúmané na Mikovom dvore. Ďalšie výskumné práce neboli možné, pretože v okolí objektov sa nachádzalo elektrické vedenie 110kW. Ochranné pásmo tohto vedenia je tri metre na obe strany ryhy. Výskum upozornil na novú archeologickú lokalitu a na nevyhnutnosť realizácie záchranných archeologických výskumov v prípade ďalšej stavebne činnosti na tomto mieste.

Opis nálezov

Objekt 4 – doba rímska. Fragment z tela hrncovitej nádoby, výzdobu tvoria ryté línie, hlina obsahuje väčšie minerálne štruktúry, farba hliny v lome je hnedá, datovanie: doba rímska (obr. 104: 8), fragment dna nádoby

na malej nôžke, hlina obsahuje minerálne štruktúry, farba hliny v lome je hnedá, datovanie : doba rímska (obr. 104: 10).

Objekt 7 – vrcholný stredovek. Fragment pliec hrncovitej nádoby s vlnovkou vytvorenou viachrotým (4 hroty) nástrojom, hlina obsahuje minerálne štruktúry, farba hliny v lome je hnedá, datovanie: 12.–13. stor. (obr. 104: 13), fragment pliec hrncovitej nádoby s vlnovkou vytvorenou viachrotým (4 hroty) nástrojom, hlina obsahuje minerálne štruktúry, farba hliny v lome je hnedá, datovanie: 12.–13. stor. (obr. 104: 15), fragment horného okraja a tela hrncovitej nádoby s jazykovito vytiahnutým okrajom, výzdobu tvoria šikmo usporiadané nechtové vrypy na pleciach nádoby a ryté obežné línie, hlina obsahuje minerálne štruktúry, farba hliny v lome je sivo-hnedá, datovanie: 12.–13. stor. (obr. 104: 16).

Objekt 8 – vrcholný stredovek. fragment pliec hrncovitej nádoby so šikmo usporiadanými nechtovými vrypmi a rytými obežnými líniami na tele nádoby, hlina obsahuje minerálne štruktúry, farba hliny v lome je hnedá, datovanie: 12.–13. stor. (obr. 104: 12), fragment pliec hrncovitej nádoby s vlnovkou vytvorenou jednohrotým nástrojom, hlina obsahuje minerálne štruktúry, farba hliny v lome je hnedá, datovanie: 12.–13. stor. (obr. 104: 14).

Objekt 10 – doba rímska. Fragment horného okraja súdkovitej nádoby, výzdobu tvoria nechtové vrypy pod okrajom nádoby, hlina obsahuje väčšie množstvo minerálnych štruktúr, farba hliny v lome je hnedá, datovanie: doba rímska (obr. 104: 1), fragment horného okraja nádoby, hlina je jemne plavená, farba hliny je čierna, datovanie: doba rímska obr. 104: 3), fragment horného okraja situlovitej nádoby, hlina je jemne plavená, farba hliny je sivo – čierna, datovanie: doba rímska (obr. 104: 4), fragment menšej miskovitej nádoby, hlina je jemne plavená, farba hliny v lome je sivá, datovanie: doba rímska (obr. 104: 5), fragment z tela nádoby, hlina obsahuje minerálne štruktúry, farba hliny v lome je hnedo-sivá, datovanie: doba rímska (obr. 104: 6), fragment z horného okraja, hlina je jemne plavená, farba hliny v lome je čierno-sivá, datovanie: doba rímska (obr. 104: 7), fragment z tela hrncovitej nádoby, výzdobu tvoria v horizontálnych líniách usporiadané nechtové vrypy, hlina obsahuje minerálne štruktúry, farba hliny v lome je hnedá, datovanie : doba rímska (obr. 104: 9), fragment dna nádoby na malej nôžke, hlina obsahuje minerálne štruktúry, farba hliny v lome je hnedá, datovanie : doba rímska (obr. 104: 10).

Zber nad objektom 7. Fragment z tela nádoby, výzdobu tvoria nechtové vrypy vertikálne usporiadané, hlina obsahuje väčšie množstvo minerálnych štruktúr, farba hliny je hnedá, datovanie: doba rímska (obr. 104: 2), fragment z horného okraja, hlina je jemne plavená, farba hliny v lome je čierno-sivá, datovanie: doba rímska (obr. 104: 7).

Zber nad objektom 10. Fragment horného okraja hrncovitej nádoby so šikmo usporiadanými nechtovými vrypmi, hlina obsahuje minerálne štruktúry, farba hliny v lome je sivo- hnedá, datovanie: 12.–13. stor. (obr. 104: 11).

7c. N i t r a, časť J a n í k o v c e (okr. Nitra), poloha M a l é J a n í k o v c e, Mikov dvor I, sídlisko, doba rímska, vrcholný stredovek, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Výskum odborne viedli M. Bielich, J. Ruttkayová, M. Ruttkay, A. Nemergut a B. Zajacová v spolupráci s B. Černickou.

Lokalita sa nachádza vo východnej časti katastrálneho územia Nitry, asi 1 km východne od rieky Nitra, v nadmorskej výške 134–135 m, západne od Janíkovského kanála. Skúmaná plocha s rozlohou 5,5 ha bola v minulosti intenzívne využívaná na poľnohospodárske účely. Z predošlých výskumov bolo z okolia lokality doložené osídlenie z neolitu, eneolitu, mladšej doby železnej, z doby rímskej a stredoveku (*Chropovský*/*Fusek 1985*, 102; F*usek 1991*, 289).

V roku 2008 sa počas povrchového zberu v rámci vyhotovenia dokumentácie pre stavebné povolenie na trase plánovanej výstavby rýchlostnej cesty R1 podarilo na lokalite doložiť osídlenie z praveku, doby rímskej a stredoveku (*Ruttkay*/*Bednár*/*Bielich*/*Cheben 2011*, 218). Výskum prebiehal vo veľmi náročných podmienkach. Najskôr, v letných mesiacoch, plocha v dôsledku extrémneho tepla a sucha stvrdla doslova na betón. Na jeseň zas v dôsledku dažďov a nízkej úrovne spodnej vody bol terén výrazne podmáčaný a objekty v priebehu výskumu ihneď zaplavované vodou. Archeologický výskum v Nitre, v polohe Mikov dvor I sa uskutočňoval v niekoľkých etapách. Pri realizácii počiatočných stavebných prác (odstraňovanie ornice) boli objavené aj prvé objekty. Odkrývanie minulosti bolo napokon zahájené až v závere roku 2009 a ukončí sa v roku 2010.

V prvej etape výskumu na ploche uskutočnil J. Tirpák geofyzikálne meranie, spojené s povrchovým zberom a kombinoval ho s využitím detektoru kovov. Samotná geofyzika objekty nepotvrdila, ale prieskum ornice detektorom priniesol viaceré nálezy najmä z doby rímskej (obr. 105) .dve rímske bronzové spony (obr. 105: 2, 3) a mince (uhorský kráľ Koloman) z 11.–12. stor. (obr. 105: 4) a zo 17.–18. stor. (určil J. Hunka). Jedna z rímskych spôn (obr. 105: 2) je rímsko-provincionálna kolienkovitá spona typu Kovrig 104 (*Kovrig 1937*, 64, tab. 10.104 –104a). Tento typ spony je datovaný do druhej polovice 2. a zač. 3. stor.

Spolu sa podarilo preskúmať 93 objektov prevažne z vrcholného stredoveku. Objekty sú rozptýlené na pomerne rozsiahlej ploche v dĺžke 600 m, pričom ich najväčšia koncentrácia je na východe na

pravom brehu Janíkovského kanála. Nálezy sa v súčasnosti spracovávajú, takže zaradenie objektov je iba predbežné. Objekty patriace lengyelskej kultúre sa napriek nálezom keramiky v ornici nepotvrdili. Sporadicky sa vyskytli objekty s nevýrazným materiálom, predbežne zaradené do doby bronzovej. Prekvapením bolo zistenie troch objektov obsahujúcich keramiku pražského typu (obr. 106). Najviac podobná keramika sa objavovala aj v zásype vrcholnostredovekých objektov, takže je pravdepodobné, že včasnoslovanských objektov tu bolo pôvodne viac.

Väčšina objektov patrí do 10.–13. stor (obr. 107). Najväčšiu časť objektov tvoria rôzne jamy bližšie neznámeho účelu. Objekty sa od úrovne zistenia preskúmali celé. V niektorých prípadoch išlo len o spodné časti jám (napr. objekty 15, 18, 21, 25, 27), no vo väčšine išlo o hlbšie objekty (napr. objekty 13, 14, 16, 17, 20, 22, 23, 24, 26, 28). V jednom prípade bola zistená aj kolová jamka (objekt 19). Objekty jednoznačne interpretovateľné ako obydlia - domy sa nezistili. Je preto pravdepodobné, že tu stáli nadzemné obydlia. Niektoré jamy sa už našli len ako torzá a preto nedokážeme určiť ich funkciu. Iné objekty zase obsahovali množstvo keramického materiálu z rozbitých hlinených nádob a tiež rôzne drobné predmety zo železa, kostí, skla, hliny, či kameňa, a to napríklad železné obruče z dreveného vedra, nožíky, kosáky, kovania, háčiky, klince, prevŕtané a opracované zvieracie kosti, hlinené prasleny, jednoducho povedané predmety bežnej potreby. Tieto objekty mohli slúžiť najprv ako hospodárske, či zásobné jamy na uskladnenie potravín a v konečnom dôsledku po stratení pôvodnej funkcie aj ako odpadové jamy. Ďalším príkladom je objekt, ktorý sme spočiatku neregistrovali, no až pomocou kontrolných rezov sa ho podarilo objaviť a úsilie nevyšlo nazmar. Objavili sa v ňom tri kostené predmety, takzvané korčule, ktoré slúžili buď ako korčule v pravom zmysle slova a boli pripevnené na drevené sane, alebo ako nástroj na spracovanie kože. Zaujímavým faktom je, že každá korčuľa bola v inom štádiu opracovania, čo môže znamenať, že práve v mieste nálezu (alebo jeho okolí) mohla fungovať „domáca dielňa“ na ich výrobu, alebo sa tu s nimi intenzívne pracovalo. Ďalej sa v tomto objekte našlo spolu až 32 železných predmetov (kľúč, pracka, britva, nôž, kosák, ostroha, krúžok, háčiky a klince), čo možno považovať za takzvaný depot- poklad železných predmetov dennej potreby. Veľká časť keramiky korešponduje s lokalitou Mikov Dvor II, takže je pravdepodobné, že ide o súveké osídlenie, pričom v tejto polohe (I) osídlenie pravdepodobne prežilo až do 13. stor.

Výskumy tu doložili zaniknutú stredovekú osadu z 10.–13. stor., ktorá iba potvrdzuje nesmierny význam Nitry a jej okolia vo včasnom a vrcholnom stredoveku. Osada patrila k hustej sieti sídlisk zabezpečujúcich poľnohospodársku produkciu pre Nitru.

8. N i t r a, časť J a n í k o v c e (okr. Nitra), poloha M a l é J a n í k o v c e, Mikov dvor II, sídlisko,. eneolit, stredovek (10.–12. stor.), novovek pohrebisko - včasný stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Výskum odborne viedli M. Bielich a J. Ruttkayová.

Lokalita sa nachádza na miernej vyvýšenine v juhovýchodnej časti mesta Nitra, nad Dlhou ulicou, ktorá spája starú Chrenovú s obcou Janíkovce. Výskum začal v septembri 2008, keď pri archeologickom prieskume boli v zisťovacích sondách zachytené narušené archeologické objekty. Od augusta 2009 prebiehal na danej polohe archeologický výskum (obr. 108). Na výskume spolupracovalo aj Ponitrianske múzeum v Nitre. Preskúmalo sa 150 objektov z praveku a stredoveku, kultúrne súvrstvia a včasnostredoveké hroby (obr. 109).

Z praveku z obdobia mladšej, resp. neskorej doby kamennej sa preskúmali sídliskové objekty lengyelskej kultúry a zasahujúce aj mimo skúmanú plochu (obr. 110). Zachytili sa časti minimálne dvoch stavieb vymedzených základovými žľabmi. Ide o stavby s rozmermi približne 7–8 x 18–20 m. Dom - objekt 4 sa nachádzal priamo v telese rýchlostnej cesty. Steny pravdepodobne pozostávajúce z palisádového radu brvien dopĺňali vo vnútornom priestore podporné koly nesúce strechu. Šírka domu je 8 m na základe geofyzikálnych meraní je možné dĺžku domu rekonštruovať na 20 metrov. Objekt 119–121 sa nachádzal v mieste vodovodnej prípojky pre SSÚR. Geofyzikálna prospekcia potvrdila prítomnosť väčšieho počtu obdobných rovnako orientovaných stavieb aj na ploche mimo záberu rýchlostnej cesty. Taktiež sa zachytilo aj pokračovanie rozsiahleho priekopového útvaru. V okolí domov sa nachádzali sídliskové objektov hlavne hospodárskej funkcie - odpadové a zásobné jamy rozložené bez zjavného systému.

V strede skúmanej plochy sa odkryl veľký hliník. Tento pravdepodobne slúžil na ťažbu hliny, ktorá bola použitá pri výstavbe žľabových domov z neskorej doby kamennej. Skupina pravekých objektov sa nachádzala v južnej časti plochy. Výplň objektov tvorila zväčša keramika a zlomky zvieracích kostí. Našli sa aj fragmenty kamenných nástrojov, ktoré však tvoria iba malé percento nálezov. Priekopový útvar zachytený približne v strede plochy je datovaný vďaka superpozíciám do obdobia pred stredovekým osídlením. Jeho význam nie je jasný.

Najväčšia koncentrácia objektov je z obdobia stredoveku. Preskúmala sa časť osady z 10.–12. stor. a pohrebiska zo záveru 8.–9. stor. Hroby sa koncentrovali výlučne v severovýchodnej časti plochy, kde sa zachytila rozsiahla depresia, resp. praveký hliník a práve do neho boli zapustené hroby.

Situácia v priestore rozsiahleho hliníka bola značne neprehľadná. Preto sa rozdelil na sektory 3 x 3 m. Vďaka tejto metóde boli nakoniec oveľa jednoznačnejšie identifikované rôzne zložité superpozičné vzťahy tak objekty, ako i hroby. Preskúmalo sa tu osem hrobov a je možné, že pohrebisko pokračuje aj južným smerom mimo skúmanú plochu (obr. 114, 115). Pochovaní jedinci boli uložení v smere V-Z. V piatich hroboch boli pochovaní dospelí jedinci a v troch deti. Išlo o časť pohrebiska, ktoré pokračuje aj mimo skúmanú plochu (štyri hroby dospelých jedincov a štyri hroby detí alebo mladistvých). Hroby obsahovali zväčša keramické nádoby (obr. 116) a niekoľko drobných predmetov: železné nožíky, kovania opaskov, pracky (obr. 117). Hroby dospelých jedincov mali drevenú kolovú konštrukciu a obsahovali rakvy. V detských hroboch sa okrem inventáru nachádzali aj zvyšky zvieracích kostí menších zvierat a vtákov. Deti boli taktiež uložené v rakvách. Nálezový inventár je pomerne chudobný. Jediný hrob s bohatšou výbavou je hrob 6.

Nesmierny význam pohrebiska sa ukazuje najmä v tom, že ide o nekropolu z doby rozpadu, zničenia avarského kaganátu, resp. z obdobia formovania vznikajúcej veľkomoravskej ríše. Jeho význam by podčiarkla skutočnosť, ak by sa potvrdilo datovanie na záver 8. stor. (v tom prípade by išlo o jedno z najsevernejších pohrebísk avarského kaganátu). Význam tohto objavu bude jasný až po konfrontácii nálezov s príbuznými pohrebiskami v regióne.

Hrob 1: Kostrový hrob dospelého jedinca. Hrobová jama má drevenú konštrukciu. Pochovaný jedinec bol uložený v rakve. Pri nohách sa nachádzala nádoba. Hrob bol orientovaný v smere S-J.

Hrob 2: Kostrový hrob dieťaťa. V hrobe sa nachádzali okrem silne rozpadnutej detskej kostry , ako aj kosti zatiaľ neurčeného vtáka. Pri nohách mladého jedinca ležala nádoba. Hrob bol orientovaný v smere J-S.

Hrob 3: Kostrový hrob dieťaťa. Pri nohách mladého jedinca sa nachádzala nádoba a železný nožík. Hrob bol orientovaný v smere J-S.

Hrob 4: Symbolický hrob. Hrobová jama ľahko identifikovateľná v rade s hrobmi 2 a 3. Rovnaká veľkosť ako hroby 2 a 3, avšak hrob bol prázdny.

Hrob 5: Kostrový hrob dospelého (mladší jedinec). Hrobová jama mala drevenú konštrukciu. Pochovaný jedinec bol uložený v rakve. Pri nohách sa nachádzala nádoba. V okolí rakvy a aj v rakve sa našli zvyšky zvieracích kostí. Hrob bol orientovaný v smere J-S.

Hrob 6: Kostrový hrob dospelého jedinca. Hrobová jama mala drevenú konštrukciu. Pochovaný jedinec bol uložený v rakve. Pri nohách ležala nádoba. V oblasti panvy sa zistili kovania opasku (zdobené rastlinným motívom) a dva nože (jeden z nich bojový bol v drevenej pošve). Hrob bol orientovaný v smere S-J.

Hrob 7: Kostrový hrob mladého jedinca - dieťaťa. Hrob bol orientovaný v smere S-J.

Hrob 8: Hrob dospelého jedinca. Iba hrobová jama bez rakvy. Hrob bol orientovaný v smere S-J.

Zaujímavé je, že ani jeden z hrobov nie je porušený sídliskovými objektmi z 10.–12. stor., čo by mohlo naznačovať rešpektovanie „posvätnej" pôdy predkov.

Samotné sídliskové objekty boli rozptýlené v úseku rýchlostnej cesty v dĺžke 260 m. Preskúmali sa dva objekty obytnej funkcie (objekty 9 a 131). Objekt 9 bol zahĺbený 60 cm od úrovne zachytenia, t.j. od dnešnej úrovne žltého sprašového podložia (obr. 118). Na juhozápadnom rohu sa nachádzal jazykovitý vstup so schodom do priestoru obytnej plochy. Po jeho stranách sa zachytilo po jednej kolovej jame (pravdepodobne rám na dvere? a podpora strechy). V severovýchodnom rohu stavby sa nachádzala hlinená piecka, vykopaná do spraše. Odkrylo sa i niekoľko objektov hospodárskej funkcie. Dve samostatne stojace hlinené kupolové pece (objekt 7 a 127) slúžili pravdepodobne na spracovávanie potravín - pečenie chleba, sušenie obilovín a pod. Obe pece sa nachádzali v blízkosti obytných domov. Veľmi zaujímavý je objekt 7 - samostatne stojaca hlinená chlebová pec (obr. 111: 5, 6). Na rozhraní pece a predpecnej jamy sa v zásype našla zvieracia lebka a následne priamo na dne pece horná a dolná časť žarnovu. Zatiaľ nie je možné presnejšie rozhodnúť, či išlo o kultový prejav vtedajších obyvateľov (naklonenie si síl úrodnosti), alebo si iba žarnovy do pece odložili.

Z hľadiska významu lokality je dôležitý objekt 5 - tzv. pražiaca jama vaňovitého tvaru predbežne datovaná do 10. – zač. 12. stor (obr. 111: 2, 3, 4). Je pozoruhodný mimoriadne veľkým počtom keramic-

kých nálezov. Význam objektu je aj v tom, že keramickým inventárom je totožný s niektorými objektmi na sídlisku Nitra-Šindolka. Unikátom je nájdenie celej série identických značiek na dnách nádob. Je na nich vyobrazený schématizovaný jazdec na koni pravdepodobne s lukom (obr. 113: 2). Vzhľadom k jednotnému typu keramiky a dokonca k identickým značkám na dne je potrebné predpokladať, že ide o výrobky jedného hrnčiara, ktorými boli okolité osady zásobované (obdobné značky sú aj v polohe Mikov dvor I), alebo mohli byť aj priamo tu vyrábané. Objekt by mohol súvisieť s hrnčiarskou výrobou priamo v osade.

Je možné, že osada v polohe Mikov dvor II súvisí s vrcholnestredovekým sídliskom v polohe Mikov dvor I. Medzi lokalitami tiekla rieka a oddeľoval ich aj pomerne strmý svah, takže nemožno ani vylúčiť skutočnosť, že išlo o samostatné sídliská. Je zaujímavé, že na oboch sídliskách a dokonca i na ďalšom sídlisku ležiacom na svahu spadajúcom k Selencu, sa nachádzala podobná keramika a dokonca i nádoby s tou istou - identickou značkou na dne (obr. 112). Keďže ich najväčšia koncentrácia bola v objekte 5, nemožno vylúčiť, že niekde v týchto miestach pracoval špecializovaný hrnčiar zásobujúci región svojimi výrobkami.

Na preskúmanej ploche sa odkryl aj systém presnejšie nedatovaných ohrád - priekop. Pravdepodobne ide o ranonovoveké aktivity. Ich význam a presné datovanie bude možné určiť až po dôkladnej analýze nálezového inventáru. Nie je vylúčené, že ide o novoveké objekty, azda akési rozčlenenie parciel, alebo ohrady pred chované zvieratá.

Výskum na Mikovom dvore II priniesol nové pozoruhodné výsledky, ktoré obohatili poznatky archeológie aj historiografie nielen v oblasti Nitry a regiónu, ale v celom stredodunajskom priestore. Zaujímavá bude aj konfrontácia s výsledkami výskumu na druhej - západnej strane rieky v polohe Mikov dvor I, kde je taktiež doložená rozsiahla sídlisková aglomerácia. Výskum je ďalším z dokladov významu územia Nitry v historických procesoch 9.–12. stor.

8a. N i t r a, časť J a n í k o v c e (okr. Nitra), poloha M a l é J a n í k o v c e - SSÚR, sídlisko, pravek, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Výskum odborne viedol M. Bielich.

Pri povrchovom prieskume sa identifikovala prítomnosť pravekých črepov. Výskum bude realizovaný v roku 2010.

9. N i t r a, časť C h r e n o v á (okr. Nitra), poloha S e l e n e c. Sídlisko?, vrcholný stredovek, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Pravek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Výskum odborne viedol M. Bielich.

Povrchové nálezy doložili praveké nálezy v polohe východne od SSÚR na svahu spadajúcom do údolia potoka Selenec ojedinelé črepové nálezy (obr. 119). Práce sú naplánované na rok 2010.

L i t e r a t ú r a

Fusek 1991 – G. Fusek: Včasnoslovanské sídlisko v Nitre na Mikovom Dvore. Slov. Arch. 39, 1991, 289–330.

Fusek/Spišiak 2005 – G. Fusek/Spišiak: Vrcholnostredoveká grafitová keramika z Nitry - Šindolky. Archeológia a mineralógia 1. Slov. Arch. 53, 2005, 265–336.

Chropovský/Fusek 1985 – B. Chropovský/G. Fusek: Výskumy v Nitre. AVANS 1984, 1985, 102–106.

Kovrig 1937 - I. Kovrig: A császákori fibulák főformái Pannoniában. Die Haupttypen der kaiserzeitlichen Fibeln in Pannonien. Diss. Pannonocae 2, 4. Budapest 1937.

Pavúk 1981 – J. Pavúk: Súčasný stav štúdia lengyelskej kultúry na Slovensku - The present state of knowledge of the Lengyel culture in Slovakia. Památky archeologické 72, 1981, 255–299.

Ruttkay a kol. 2011 – M. Ruttkay/P. Bednár/M. Bielich/M. Cheben: Archeologický prieskum v rámci prípravy stavby R1 v úseku Nitra-západ - Selenec. AVANS 2008, 2011, 217–219.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNGEN BEIM BAU DER SCHNELLSTRASSE R1 IM ABSCHNITT NITRA-WEST - SELENEC. Im Jahr 2008 wurde beim Bau der Schnellstraße R1 eine ergänzende archäologische Begehung im Rahmen der Dokumentation für Baugenehmigungen durchgeführt, bei der Untersuchungsflächen für die archäologische Rettungsgrabung festgelegt wurden (*Ruttkay a kol. 2011)*. Die Grabung wurde von J. Ruttkayová und M. Ruttkay koordiniert, einen großen Anteil an der Grabung hat M. Bielich, weiter beteiligten sich an dem Vorhaben B. Milová, R. Malček, A. Nemergut, B. Zajacová.

Die eigentliche Grabung bestand in der Enthumusierung der Fundstelle unter der Aufsicht von Archäologen und in der anschließenden Untersuchung der festgestellten Objekte und Gräber. In meh-

reren Fällen wurde im Vorsprung auch die geophysikalische Untersuchung verwendet, die von Dr. Tirpák durchgeführt wurde. In den Monaten Juli - September wurde die Enthumusierung durchgeführt (Abb. 98) und Ende August wurde mit der Freilegung von Objekten begonnen. Der Verlauf der Grabungen wurde in den Sommermonaten durch eine extreme Dürre erschwert, wo besonders auf den Fundstellen Mikov dvor der Unterbau betonhart war (Abb. 99). Nach der Dürre kamen extreme Regenfälle, was zur Verrieselung des Untersuchungsfläche führte (Abb. 99: 1). Eine dichtere Besiedlung wurde im Jahr 2009 auf fünf Fundstellen belegt (Abb. 98).

1. Nitra, Teil Mlynárce (Bez. Nitra), Lage Hôrka, archäologische Rettungsgrabung, Siedlung, jüngere Steinzeit, Neuzeit? Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die fachliche Leitung der Grabung übernahm R. Malček.

Auf der untersuchten Fläche wurden insgesamt 18 Objekte dokumentiert (Abb. 100). Sie können in zwei bzw. drei Gruppen eingeteilt werden, die unterschiedliche Typen von Siedlungsobjekten darstellen. Im ersten Fall handelt es sich um die Siedlungsgrube, die auf der Fundstelle durch die Objekte 2 bis 18 vertreten ist; den zweiten Fall stellt eine flache Rinne rechteckigen Grundrisses dar, durch die eine große Fläche ausgegliedert wird. Einen besonderen Fall stellt das Objekt 15 dar, das sich von den anderen Gruben durch seinen Grundriss mit regelmäßigen Ausmaßen und auch durch die Art der Einsenkung (schräge Wände) unterschied - in diesem Fall kann es sich um die Reste einer Grubenhütte gehandelt haben. Es wurden auch die Andeutung einer Kulturschicht und Lehmverputzanhäufungen festgestellt, die wahrscheinlich aus untergegangenen und ausgebrannten Häusern stammten. In der Ackerschicht kamen vereinzelte neuzeitliche Keramikscherben vor.

Die Datierung der Fundstelle ermöglicht das charakteristische Material (Abb. 101), das besonders im Objekt 3 und 15 gefunden wurde - die Fundstelle wurde im jüngeren Neolithikum und auch in der Stufe Lengyel I besiedelt (*Pavúk 1981*, Abb. 5).

2. Nitra, Teil Kynek und Párovské háje (Bez. Nitra), Lage Kapsová. Die angenommene Besiedlung wurde nicht bestätigt. Die fachliche Leitung der Grabung übernahm R. Malček.

3. Nitra, Teil Párovské háje (Bez. Nitra), Lage Za Majerom. Es wurden hier weder Siedlungsobjekte noch Gräber belegt. Es handelt sich wahrscheinlich um eine durch landwirtschaftliche Tätigkeit zerstörte Fundstelle. Die fachliche Leitung der Grabung übernahm R. Malček.

4. Nitra, Teil Párovské háje (Bez. Nitra), Lage Lukov dvor. Bei der Grabung konnte keine Besiedlung erfasst werden. Die angenommene Besiedlung wurde nicht bestätigt. Vereinzelte Scherben kamen nur in der Ackerschicht vor. Die fachliche Leitung der Grabung übernahm R. Malček.

5. Nitra, Teil Čermáň und Horné Krškany (Bez. Nitra), Lage Hrabina. Bei der Grabung konnte keine Besiedlung erfasst werden. Die fachliche Leitung der Grabung übernahmen R. Malček und A. Nemergut.

6. Nitra, Teil Horné Krškany (Bez. Nitra), Priemyselná ulica. Bei der Grabung konnte keine Besiedlung erfasst werden. Die fachliche Leitung der Grabung übernahm M. Bielich.

7a. Nitra, Teil Horné Krškany, (Bez. Nitra), Lage Pri Mlyne, Datierung-?, archäologische Rettungsgrabung. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Bei der Grabung konnte keine Besiedlung erfasst werden (Abb. 102). Die fachliche Leitung der Grabung übernahmen M. Bielich und J. Ruttkayová.

7b. Nitra, Teil Chrenová und Janíkovce (Bez. Nitra), Lage Malé Janíkovce, Gemeindegebiet, archäologische Rettungsgrabung, Römerzeit, Mittelalter. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die fachliche Leitung der Grabung übernahm M. Bielich.

Bei der Verlegung der Stromleitung, während des Baus der Schnellstraße R1, wurden auf SO 601 in der Nähe des Trafohauses Chrenová in den Profilen der Rille einige beschädigte archäologische Objekte entdeckt. Es wurden 10 Objekte untersucht (Abb. 103; 104). Aus der Römerzeit wurden die Objekte 4 (Haus) und 10 untersucht. Frühmittelalterliche Siedlungsobjekte (1–3, 5–9) stellen einen Bestandteil der Siedlung dar, die sich auf einer der Sanddünen befand, die im Überschwemmungsgebiet der Stadt Nitra situiert ist. Die Keramikfunde stammen aus dem 12.–13. Jh. Es könnte sich um die Fortsetzung der Siedlung aus dieser Zeit handeln, die in Mikov dvor untersucht wurde. Durch die Grabung wurde auf eine neue archäologische Fundstelle und die Notwendigkeit der Durchführung von weiteren archäologischen Grabungen im Fall einer weiteren Bautätigkeit an diesem Ort aufmerksam gemacht.

7c. Nitra Teil Janíkovce (Bez. Nitra), Lage Malé Janíkovce, Mikov dvor I. Siedlung, Römerzeit, Hochmittelalter, Rettungsgrabung. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen

Akademie der Wissenschaften, Nitra. Mikov dvor I. Die fachliche Leitung der Grabung übernahmen M. Bielich, J. Ruttkayová, M. Ruttkay, A. Nemergut und B. Zajacová in Zusammenarbeit mit B. Milová.
Die Fundstelle befindet sich im östlichen Teil des Katastergebiets von Nitra, etwa 1 km östlich des Flusses Nitra, in einer Meereshöhe von 134 – 135 m. In der Vergangenheit wurde die untersuchte Fläche mit einem Ausmaß von 5,5 ha intensiv landwirtschaftlich genutzt. Aus den vorherigen Grabungen wurde aus der Umgebung der Fundstelle die Besiedlung aus dem Neolithikum, Äneolithikum, der jüngeren Eisenzeit, der Römerzeit und dem Mittelalter belegt (*Chropovský/Fusek 1985, 102; Fusek 1991, 289*). Die Grabung verlief in sehr anspruchsvollen klimatischen Bedingungen. Die Freilegung in der Vergangenheit begann erst Ende des Jahres 2009 und endete im April 2010.

In der ersten Grabungsetappe führte J. Tirpák auf der Fläche eine geophysikalische Messung durch, bei der auch eine Begehung mit Hilfe von Metalldetektoren durchgeführt wurde. Bei der eigentlichen geophysikalischen Messung wurden keine Objekte bestätigt, aber die Begehung mit einem Metalldetektor brachte mehrere Funde, besonders aus der Römerzeit (Abb. 105). Zwei römerzeitliche Bronzefibeln (Abb. 105: 2, 3) und Münzen (ungarischer König Koloman) aus dem 11.–12. Jh (Abb. 105: 4) und aus dem 17.–18. Jh. (Bestimmung von J. Hunka). Bei einer der römerzeitlichen Fibeln (Abb. 105: 2) handelt es sich um eine provinzialrömische Kniefibel vom Typ Kovrig 104 (*Kovrig 1937, 64, tab.10, 104 – 104a*). Dieser Fibeltyp wird in die zweite Hälfte des 2. und an den Anfang des 3. Jh. datiert.

Es wurden insgesamt 93 Objekte überwiegend aus dem Hochmittelalter untersucht. Die Objekte sind auf einer relativ großen Fläche auf einer Länge von 600 m verstreut, wobei ihre höchste Konzentration im Osten auf der rechten Seite des Alten Nitra - Cítenky ist. Die zur Lengyel-Kultur gehörenden Objekte wurden trotz der Keramikfunde in der Ackerschicht nicht bestätigt. Sporadisch kamen auch Objekte mit unausgeprägtem Material vor, die vorläufig in die Bronzezeit datiert werden.

Überraschend war die Feststellung von drei Objekten, die Keramik vom Prager Typ enthielten (Abb. 106). Ähnliche Keramik kam auch in der Verschüttung von hochmittelalterlichen Objekten vor.
Die Mehrheit der Objekte gehört in das 10.–13. Jh. (Abb. 107). Den größten Teil der Objekte bilden verschieden Gruben ohne nähere Funktionsbestimmung. Es wurden keine Objekte gefunden, die als Häuser interpretiert werden könnten. Es ist deshalb wahrscheinlich, dass hier oberirdische Häuser standen. Einige Gruben wurden nur als Torsen gefunden, weshalb ihre Funktion nicht bestimmt werden kann. Andere Objekte enthielten wiederum viel Keramikmaterial aus zerbrochenen Tongefäßen und auch verschiedene Kleingegenstände aus Eisen, Knochen, Glas, Ton oder Stein, und zwar Eisenfelgen aus einem Holzkübel, Messer, Sicheln, Beschläge, Haken, Nägel, durchgebohrte oder bearbeitete Tierknochen, Tonspinnwirtel. Einfach gesagt, handelte es sich um Gegenstände des täglichen Gebrauchs. Ein großer Teil der Keramik stimmt mit der Fundstelle Mikov Dvor II überein, es ist deshalb wahrscheinlich, dass es sich um eine zeitlich parallele Besiedlung handelt, wobei die Besiedlung in dieser Lage (I) wahrscheinlich bis in das 13. Jh. andauerte.
Durch die Grabungen wurden hier eine untergegangene Siedlung aus dem 10. – 13. Jh. belegt, die die wichtige Bedeutung von Nitra und seiner Umgebung im Früh- und Hochmittelalter bestätigt. Die Siedlung gehörte zum dichten Netz von Siedlungen, die die landwirtschaftliche Produktion für Nitra sicherten.

8. Nitra Teil Janíkovce (Bez. Nitra), Lage Malé Janíkovce, Mikov dvor II, Siedlung, Mittelalter (10.–12. Jh.), Neuzeit; Gräberfeld - Frühmittelalter. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die fachliche Leitung der Grabung übernahmen M. Bielich und J. Ruttkayová.
Die Fundstelle befindet sich auf einer leichten Anhöhe im südöstlichen Teil der Stadt Nitra, oberhalb der Straße Dlhá ulica, die die alte Siedlung Chrenová mit der Gemeinde Janíkovce verbindet. Die Grabung begann im September 2008, als bei der archäologischen Begehung in den Feststellungsschnitten beschädigte archäologische Objekte festgestellt wurden. Seit August 2009 wurde in der gegebenen Lage die archäologische Grabung durchgeführt (Abb. 108). An der Grabung beteiligte sich auch das Museum Ponitrianske múzeum in Nitra. Im Laufe der Grabung wurden insgesamt 150 Objekte aus der Urzeit und dem Mittelalter untersucht (Abb. 109).
Aus der jüngeren Steinzeit wurden Siedlungsobjekte der Lengyel-Kultur untersucht (Stufe Lengyel III). Es handelt sich um drei Reste von Langhäusern mit einem Umfassungsgraben (Abb. 110). Diese Häuser befanden sich auch außerhalb der untersuchten Fläche, so dass ihre Gesamtlänge und Platzierung mit Hilfe

einer geophysikalischen Messung nachgemessen wurden, bei der die gleiche Orientierung von Häusern festgestellt wurde. In der Umgebung der Häuser befanden sich einige Siedlungsobjekte, die vor allem eine Wirtschaftsfunktion hatten. Es handelt sich um Reste von Abfall-, Vorrats - und Exploatationsgruben. Aus dem Mittelalter wurde der Rest einer Siedlung aus dem 11.–12. Jh. und eines Gräberfeldes aus dem 8.–9. Jh. untersucht. Die Gräber vom Beginn des 9. Jh. konzentrierten sich im nordöstlichen Teil der Fläche. Die bestatteten Individuen wiesen die Orientierung Osten-Westen auf. Es wurden fünf Gräber mit erwachsenen Individuen und drei Kindergräber entdeckt (Abb. 114–117). An der Stelle des Gräberfeldes entsteht im 10. – 12. Jh. eine hochmittelalterliche Siedlung. Es wurden zwei Objekte mit Wohnfunktion (Objekt 9 und 131) und einige Objekte mit Wirtschaftsfunktion untersucht (Abb. 118) Auf der Fläche wurden Wohnbauten quadratischer Form mit einem Tonofen in der nordöstlichen Ecke freigelegt. Die Eingänge in die Bauten befanden sich im Südwesten. Unter den Objekten kamen auch zwei Öfen wahrscheinlich zum Verarbeiten von Lebensmitteln vor (Objekt 7 und 127). Beide Öfen befanden sich in der Nähe von Wohnhäusern (Abb. 111: 5, 6). Zu den sehr interessanten Objekten gehört das Objekt 5 (Abb. 111: 2, 3, 4). Es handelt sich um ein wannenförmiges Siedlungsobjekt mit Abfallfunktion, in dem ein paar topfförmige Gefäße mit Stempeln auf dem Boden belegt werden konnten (Abb. 113: 2). Das Objekt wird aufgrund der Keramik in das 11.–12. Jh. datiert (Abb. 112). Es gehört zur hochmittelalterlichen Siedlung, die sich in der Lage Mikov dvor I. befand. In der Lage Mikov dvor I wurde der westliche Rand und in der Lage Mikov dvor II der östliche Rand der hochmittelalterlichen Siedlung erfasst.

8a. Nitra, Teil Janíkovce (Bez. Nitra), Lage Malé Janíkovce - SSÚR, Siedlung, Urzeit, archäologische Rettungsgrabung. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die fachliche Leitung der Grabung übernahm M. Bielich.

Bei der Begehung wurde die Anwesenheit von urzeitlichen Scherben identifiziert. Die Grabung wird im Jahr 2010 stattfinden.

9. Nitra, Teil Chrenová (Bez. Nitra), Lage Selenec. Siedlung?, Hochmittelalter, archäologische Rettungsgrabung. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Urzeit. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die fachliche Leitung der Grabung übernahm M. Bielich.

Die Begehungsfunde belegten urzeitliche Funde in der Lage östlich von SSÚR auf dem in das Tal des Baches Selenec fallenden Hang, vereinzelte Scherbenfunde (Abb. 119). Die Arbeiten werden im Jahr 2010 starten.

ZÁCHRANNÉ ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY NA TRASE VÝSTAVBY RÝCHLOSTNEJ CESTY R1 V ÚSEKU NITRA-SELENEC – BELADICE *

Matej Ruttkay – Henrieta Baliová – Peter Bednár – Mário Bielich – Alena Bistáková – Jozef Ďuriš – Monika Gabulová – Ján Haruštiak – Miriam Jakubčinová – Róbert Malček – Vladimír Mitáš – Marek Vojteček

Odhumusovanie úseku začalo v júli 2009. Tieto sledovacie práce z hľadiska archeológie zabezpečovali J. Ďuriš a H. Baliová s veľkou skupinou archeológov a technikov. Práce na úseku komplexne koordinoval P. Bednár a M. Ruttkay.

Pod dozorom archeológa, resp. technického pracovníka prebiehalo odhumusovanie celého úseku, bez ohľadu na identifikáciu objektov v prieskumnej fáze. Miesta s potenciálnym výskytom archeologických objektov boli vo väčšine prípadov odhumusované zemnými strojmi so svahovacími lyžicami, t.j. takými, ktoré nejazdia po začistenej ploche. Ostatné úseky boli odhumusované buldozérmi. V prípade križovatiek, resp. väčšieho záberu ako bežná šírka rýchlostnej cesty sa odhumusovalo a skúmalo v pásoch s tým, že sa zemina haldovala na jednej strane. Po preskúmaní plochy sa následne skúmal priestor pod haldami. Väčšina odhumusovaní prebehla v mesiacoch júl - september. Vzhľadom na komplikované zmluvné vzťahy výskum objektov a hrobov začal v závere augusta. Náročné klimatické pomery v závere roka, ako aj viaceré technické problémy (napr. odstránenie čiernej skládky v Tesárskych Mlyňanoch) znamenalo spomalenie výskumov, resp. ich preloženie na jar 2010. Pre priebeh stavby kľúčové priestory (najmä miesta výstavby mostov) boli preskúmané s minimálnym meškaním voči plánu.

* Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

Označenie úseku Nitra-Selenec - Beladice je mierne zavádzajúce, lebo úsek v skutočnosti končil až v blízkosti toku Žitavy v katastri Tesárskych Mlynian.

Na väčšine polôh identifikovaných v prieskumnej fáze sa podarilo zistiť aj archeologické objekty, aj keď v prvej fáze odhumusovacích prác bol veľký problém s ich rozpoznaním, najmä v dôsledku extrémneho sucha. Prekvapením bola absencia archeologických objektov na pravostrannej terase Čerešňového potoka (na základe črepov v ornici sa predpokladalo najmä osídlenie badenskej kultúry).

Celkove sa rozsiahlejšie kumulácie objektov zistili na ôsmich polohách. (obr. 120). Samotný výskum pozostával spravidla z odstránenia ornice pod dohľadom archeológov a následného výskumu zistených objektov a hrobov. Vo viacerých prípadoch bol v predstihu použitý aj geofyzikálny prieskum realizovaný J. Tirpákom. Vzhľadom k nadväznosti na prieskumnú etapu (*Ruttkay a kol. 2011*, 219–221) v príspevku zachovávame pôvodné číslovanie. V prípade zistenia novej lokality, sme použili podčíslo označené malým arabským písmenom - napr. 6a, 6b a pod.). Menšie výskumy, pri ktorých sa už nepredpokladá ich ďalšie publikovanie sú v tomto príspevku predstavené podrobnejšie. Rozsiahlejšie výskumy sú zverejnené v skratke a podrobne budú publikované osobitne.

1a. N i t r a, časť C h r e n o v á (okr. Nitra), poloha S e l e n e c I., záchranný výskum, sídlisko, Lengyel IV - ludanická skupina, bošácka kultúra, pohrebisko, stredovek - 10.–11. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Výskum odborne viedli M. Gabulová a A. Bistáková.

V mieste plánovanej križovatky v polohe Selenec sa zistila archeologická lokalita z obdobia eneolitu, staršej doby bronzovej a stredoveku. V roku 2009 sa preskúmalo 49 objektov, výskum bude pokračovať v r. 2010.

Poloha náleziska Nitra-Selenec I. sa nachádza približne 1 km východne od zastavanej časti mesta Nitra v údolí potoka Selenec na jeho ľavom brehu. Lokalita je evidovaná v starších záznamoch, kde sa spomínajú nálezy pochádzajúce z povrchového prieskumu. Komplexnejší archeologický výskum sa tu uskutočnil práve v súvislosti výstavbou rýchlostnej cesty R1.

V roku 2009 sa počas dvoch mesiacoch (október - december) preskúmalo 46 sídliskových jám z obdobia eneolitu, 19 včasnostredovekých kostrových hrobov, ako aj časť kultúrnej vrstvy. Osídlenie sa nachádzalo najmä v západnej časti križovatky, na úpätí mierneho svahu v blízkosti potoka Selenec. Výskumné práce v roku 2009 sa realizovali na ploche približne 130 x 200 m rozdelenej na štyri úseky označené ako Plochy 1–4 (obr. 120: 2; 121: 7–10).

Preskúmané sídliskové objekty ludanickej skupiny tvoria najmä zásobné jamy kruhového pôdorysy, kolové jamy, hliníky ako aj rôzne jamy oválneho pôdorysu s bližšie nešpecifikovanou funkciou (obr. 123). V dvoch sídliskových jamách (objekt 14, 25) sa nachádzali celé ľudské skelety (obr. 122: 5, 6), v jednom prípade (objekt 16) bola objavená v jame detská lebka (obr. 122: 3) bez spodnej sánky (*Gabulová/Bistáková/Jakab 2013*, 59, 60). Na lebke boli viditeľné stopy poškodenia.

Pozoruhodný je objekt 32 s kostrovými pozostatkami piatich jedincov (obr. 122: 1, 2). Na základe malého množstva mazanice, črepov a zvieracích kostí možno predpokladať, že pôvodne išlo o sídliskovú jamu, ktorá druhotne poslúžila obyvateľom ako miesto pre hromadný „hrob". Po začistení boli na dne plytkej jamy (hĺbka max. 20 cm) rozpoznané kostrové pozostatky piatich jedincov, dvoch dospelých (muž - maturus, žena - adultus II.) a troch nedospelých jedincov - 2 deti (0–4 mesiacov; 3–5 rokov), chlapec (15–17 rokov). Všetci jedinci s výnimkou dospelého muža boli uložení v anatomickej polohe. Muž mal násilne oddelenú hlavu od tela uloženú pri panve. Na kraniálnych i postkraniálnych častiach skeletov boli zistené početné intencionálne zásahy z perimortálneho obdobia (pozri *Jakab 2010*). Na základe nálezovej situácie možno predpokladať, že išlo o primárne nepietne pochovanie, bez sekundárneho zásahu. Predchádzal mu pravdepodobne medziskupinový konflikt, ktorého výsledkom bolo zabitie skupinky tvorenej starším mužom, dospelou ženou, mladým chlapcom a dvomi malými deťmi. Telá boli následne (aj s oddelenou hlavou muža) poukladané na dno sídliskovej jamy. Pri ukladaní tiel nebol kladený dôraz na ich pietne uloženie, potrebné bolo hlavne ich umiestnenie na malé dno vyhĺbenej jamy (*Jakab 2010; Gabulová/Bistáková/Jakab 2013*, 60, obr. 6). Problematické zostáva datovanie tohto objektu (len na základe malého množstva atypických črepov v zásype). Predbežne sme ho zaradili do ludanickej skupiny, avšak jeho datovanie bude možné až na základe výsledkov analýzy 14C.

Obdobie mladého eneolitu bolo na lokalite zastúpené bošáckou kultúrou. Jej existenciu v tomto priestore dokladajú dva objekty. V prvom prípade ide o časť zachovanej deštrukcie zhorenej nadzemnej stavby (objekt 30, obr. 124: 6, 7), druhým objektom je rozsiahly hliník (Plocha 2A). Pozostatkom po zhorenej a zničenej stavbe je vrstva mazanice, ktorá sa zachovala v dôsledku prekrytia sedimentom (obr. 124: 7). V prípade nálezu mazanice v objekte 30 na Selenci však nejde o súvislé veľké bloky mazanice ako

v prípade lengyelských stavieb v Budmericiach (*Pavúk 1981*, *Pavúk /Bátora 1995*, 29), v Nitre - Leningradská ulica (*Lichardus/Vladár 1970*), ale o menej kompaktnú, fragmentárnu asi 20cm hrubú vrstvu. Možno predpokladať, že v tomto prípade nedošlo k tak silnému spáleniu. Padnutou stavebnou deštrukciou (mazanicou) bol „pochovaný" celý pôvodný inventár domu - súbor mís a hrncov patriaci bošáckej kultúre (obr. 124: 3, 4, 5). Súbor keramického inventáru je dokladom toho, že ide o interiér stavby. Výzdobná technika a motívy na nádobách v podobe horizontálnych a vertikálnych radov kolkov sú identické s materiálom bošáckej kultúry z Podolia na Považí (*Šuteková 2008*, abb. 4, 5) . V prípade objektu 30 tak pravdepodobne ide o deštrukciu nadzemnej stavby (obydlia?) z obdobia mladého eneolitu, pričom sa podarilo zachytiť neúplný pôdorys stavby. Na základe rozptylu mazanice a nálezov nádob možno uvažovať, že bol zistený severný a časť východného okraja pôdorysu stavby. Rozptyl mazanice a nálezov pokračoval južným a západným smerom, kde súvislá vrstva mazanice ubúdala a celý pôdorys stavby nebolo možné identifikovať.

Súčasťou sídliska bošáckej kultúry bola ťažobná jama (hliník) veľkých rozmerov (dĺ. 26 m, š. 9–12 m, hĺ. 2 m) s množstvom keramiky patriacej bošáckej kultúry a drobnej štiepanej industrie. Hliník je najrozsiahlejším preskúmaným objektom na lokalite a jeho rozmery svedčia o intenzívnom využívaní hliny ako stavebného a výrobného materiálu v období bošáckej kultúry.

Ojedinelé črepy naznačujú aj osídlenie z včasného stredoveku (9.–10. stor.?).

V juhovýchodnej časti skúmanej plochy bola v priebehu výskumných prác objavená skupinka včasnostredovekých hrobov 10.–11. stor.). Obrysy hrobovej jamy boli na povrchu rozpoznané iba zriedkavo, resp. veľmi nejasne. Preto sa na ich zistenie použil aj systém rezov orientovaných SV-JZ. Spolu sa preskúmalo 19 kostrových hrobov dospelých jedincov aj detí. Dospelí jedinci boli uložení v hrobovej jame vo vystretej polohe na chrbte s orientáciou SZ-JV - hlavou na SZ. V niekoľkých prípadoch mali mierne pokrčené nohy. Detské kostry boli značne strávené. Nálezy sa našli iba sporadicky - esovité záušnice, prstene a fragmenty z nádob. (obr. 125).

Geofyzikálny prieskum juhozápadne od cesty Nitra Vráble nepotvrdil prítomnosť archeologických objektov. Na sever sklonenom svahu sa však v ornici vyskytovali zlomky ľudských kostí, čo by mohlo naznačovať, že sa tu nachádza pohrebisko. Situácia sa preverí v ďalšej etape výskumu v roku 2010.

2. P o h r a n i c e (okr. Nitra), poloha L e f a n t o v s k é ú h o r y, záchranný výskum, polykultúrna lokalita - sídlisko - neskorá doba kamenná, doba bronzová, doba laténska, včasný stredovek, pohrebisko - ?. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Výskum odborne viedla A. Bistáková.

Archeologický výskum v 3,2–3,4 km. Lokalita sa nachádza na ľavej strane cesty z Pohraníc do Malého Lapáša. Situovaná je na miernom svahu, približne 50–70 m od potoka Kadaň.

Povrchovými zbermi bolo už v minulosti v tejto oblasti doložené osídlenie ľudom lengyelskej kultúry, ako aj osídlenie v dobre bronzovej (Ruttkayová 1988b). Na intenzívne osídlenie územia v praveku, včasnej dobe dejinnej a stredoveku poukazujú aj nálezy z povrchových prieskumov uskutočnených pred výstavbou cestnej komunikácie R1.

Na ploche cca 100 × 60 m bolo počas októbra až decembra 2009 preskúmaných 38 sídliskových objektov a dva hroby (obr. 129). Zachytený bol aj rozsiahlejší kruhový útvar (objekt K1). Objekty, ktoré pokračovali aj mimo hranice vyznačenej stavby, boli preskúmané len čiastočne (objekty 7, 11, 18, K1).

Archeologické objekty dokladajú osídlenie v období lengyelskej kultúry, v dobe bronzovej, laténskej i v stredoveku. Ide prevažne o sídliskové jamy, zachránené však boli aj zvyšky obydlí a dva hroby. Výskumom sa zároveň podaril zachytiť priebeh kruhového ohradenia z obdobia praveku.

Existenciu osady lengyelskej kultúry dokladajú v tomto priestore predbežne tri sídliskové jamy (objekty 7, 13 a 15). Lokalizované boli v severozápadnej časti náleziska. V teréne sa črtali tmavším sfarbením a kúskami črepov a mazanice na povrchu. Jamy mali oválny pôdorys s rozmermi od 1,8 (objekt 15; obr. 132: 1, 2, 3) až 4 m (objekt 13). V ich výplni bolo objavené väčšie množstvo fragmentov nádob, zvieracie kosti, kamenné úštepy, uhlíky a mazanica. Z objektu 13 pochádzajú aj dva kusy kamenných valčekov, kostené šidlá a kamenné hladidlo (obr. 130). Druhotne využívané odpadové jamy mohli primárne plniť funkciu zásobníc.

Špecifickým nálezom je kruhový objekt označený ako K1. Po odstránení ornice sa od okolitého terénu odlišoval tmavým sfarbením s početnými kúskami mazanice a uhlíkov na povrchu. Šírka pásu bola 1 m a v rekonštruovanom priemere dosahoval kruh veľkosť 40 m (obr. 129) Objekt bol preskúmaný priečnymi rezmi v dvojmetrových rozostupoch. Výskumom bolo zistené, že útvar dosahuje v rôznych miestach rozličnú hĺbku (25–50 cm). Spôsobil to zrejme sklon terénu ako aj poľnohospodárska činnosť a ďalšie zemné práce prebiehajúce v tomto priestore. Súčasťou výplne objektu bola najmä mazanica a uh-

líky, v menšej miere črepový materiál. Kruhový útvar je zrejme súčasťou ohradenia bližšie nedefinovaného, možno sídliskového areálu z obdobia praveku.

Osídlenie polohy v mladšej dobe bronzovej dokladajú aj nálezy objavené počas skúmania objektov v severozápadnej časti náleziska. V objektoch 8 a 12 bola spolu s eneolitickým črepovým materiálom zistená aj keramika z mladšej doby bronzovej (črepy, časť cedítka). Bližšie definovanie vzťahov v zachytenej archeologickej situácii žiaľ nebolo možné.

Bližšie k vodnému toku (južná a juhovýchodná časť skúmanej plochy) bola zachytená časť sídliska z doby laténskej. Sídliskové jamy (objekty 18, 19 a 38) obsahovali väčšie množstvo keramiky, mazanice, uhlíkov ale i praslenov (obr. 131). V objekte 19 boli objavené aj dva železné nožíky.

Archeologickým výskumom bolo zachránených aj sedem objektov z obdobia včasného stredoveku (objekty 1, 3, 5, 9, 10, 11 a 37). Minimálne v troch prípadoch možno hovoriť o pozostatkoch zahĺbených obydlí (objekty 9, 10 a 37; obr. 132: 4; 133). Rozmery objektu 9 (3,56 × 3,09 m) boli vysledované rezmi, keďže pôdorys bol v teréne veľmi slabo viditeľný. Vo východnej časti obydlia bola preskúmaná deštrukcia kamennej piecky. Objekt 10 mal štvoruholníkový pôdorys s rozmermi 3,20 × 3,14 m a v jeho vnútornom priestore bola zdokumentovaná rozsiahla kamenná deštrukcia. Doklady kamenného estrichu, prípadne priamej konštrukcie pece sa nezachytili. Prepálené miesto v juhovýchodnom rohu objektu naznačuje, že práve tu mohla pôvodne pec stáť a z neznámeho dôvodu bola pri opustení objektu rozobratá. Kolové jamy popri prepálenej ploche by mohli byť stopami po dymníku. Výbežok v juhozápadnom rohu by bolo možné interpretovať ako pozostatok vstupu. Objekt 37 sa v teréne črtal tmavším sfarbením s rozmermi 3,98 × 3 m. Dom mal mierne nepravidelný, približne štvoruholníkový pôdorys so zaoblenými rohmi a v jeho severozápadnej časti bola rovnako objavená deštrukcia kamennej piecky.

V blízkosti domu 9 bola preskúmaná aj spodná časť pece s predpecnou jamou (hĺ. 7–20 cm). Súčasťou sídliskového areálu boli aj zásobné jamy (objekty 3 a 11) so stenami rozširujúcimi sa smerom nadol a s rovným dnom. Ich hĺbka siahala až do dvoch metrov.

Okrem sídliskových objektov boli na lokalite objavené aj zvyšky dvoch hrobov, ktorých časové zaradenie je však obtiažne. V hrobe 1 bol mŕtvy uložený na chrbte vo vystretej polohe a pri kolene mal položený menší železný predmet. Druhý hrob indikujú nálezy fragmentov kostí, ktoré však boli zachované vo veľmi zlom stave. Podľa nálezovej situácie možno predpokladať, že mŕtvy bol uložený v skrčenej polohe a pri sebe mal uložené aj nádobky. Zničený objekt datujeme predbežne do obdobia praveku.

Z nedatovaných objektov možno dať do pozornosti aj sústavu kolových jám nad objektom 16. Ich pravidelné rozloženie by mohlo indikovať menšiu nadzemnú stavbu, resp. prístrešok.

Zaujímavý je aj žľabový objekt obdĺžnikového tvaru, ktorý je v superpozícii s objektom 1 a 12. Žľab bol skúmaný priečnymi rezmi a z jeho výplne bol získaný atypický črepový materiál a kúsky mazanice.

Archeologickým výskumom realizovaným na lokalite Pohranice II sa značne rozšírili poznatky o osídlení územia počas viacerých období praveku, včasnej doby dejinnej i stredoveku.

2a. P o h r a n i c e (okr. Nitra), poloha P o d j a n í k o v s k o u c e s t o u, záchranný výskum, sídlisko, pravek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Výskum odborne viedol J. Ďuriš.

V mesiaci september - október 2009 AÚ SAV Nitra realizoval záchranný archeologický výskum v polohe Pod janíkovskou cestou, kataster Pohranice - premostenie 203 (2,7/2,9–3,1 km). Samotný archeologický výskum trval od septembra do konca októbra 2009. Stavbou dotknutá plocha sa nachádza na relatívne prudkom svahu, prechádzajúcom pozvoľna do roviny s maximálnym prevýšením 24 m. Daný priestor je dlhodobo využívaný na poľnohospodárske účely. Archeologická lokalita je situovaná na šikmine, kde dochádzalo k častým erozívnym procesom, ktoré sú doložené rozsiahlym meandrovitým splachom, rozvetveným do viacerých línii. Ide o reliéf nížinných pahorkatín, úvalinovité doliny a úvaliny nížinných pahorkatín, so stredne členitou pahorkatinou. Maximálna nadmorská výška daného priestoru je 212 m. a minimálna nadmorská výška je 188 m. Priestor je situovaný do rajónu kvartérnych sedimentov, tvoriacich hranicu medzi rajónom deluviálnych sedimentov a rajónom sprašových sedimentov. Pôdne pomery sú charakterizované výskytom hnedozeme kultizemnej a hnedozeme pseudoglejovej a pseudoglejov zo sprašových a polygenetických hlín. Prvým krokom výskumu bolo vykonanie povrchového vizuálneho prieskumu (zberu) a sledovanie odhumusovacích prác. Druhým krokom bola realizácia kontrolných rezov a plošné začistenie potencionálnych archeologických lokalít. Tretím krokom bola samotná realizácia archeologického odkryvu objektov.

Celkovo bolo na skúmanej ploche zachytených 15 splachových koncentrácii (obr. 128: 6), z ktorých je najväčšia koncentrácia číslo 2 (obr. 126: 1, 2), osem eróznych meandrov s rôznymi hĺbkami a 13 sídliskových objektov rôzneho charakteru a veľkostí (obr. 126: 3–6; 127). Na daných splachových koncentráciách a eróz-

nych meandroch sa realizovalo celkovo 71 kontrolných rezov (šírka 60/100 cm) a tri bloky šachovnicových sietí (100 x 100 cm). Hĺbka sa uvádza od úrovne začistenia (v hĺ. cca 30 cm od pôvodného povrchu).

V daných archeologických sídliskových objektoch sa nachádzal praveký sídliskový materiál (keramika, štiepaná industria, hladená industria - fragmenty kamenných sekeriek, fragmenty kamenných zrnotierok, zvieracie kosti, erodovaná mazanica, ojedinele aj uhlíky). Nálezy boli koncentrované v rôznych hĺbkach jednotlivých objektov, ktoré mali prevažne jednoliatu výplň s jednorazovým zásypom, pričom sa nachádzali hlavne v povrchových splachových vrstvách (hĺ. 10/20 cm, výnimočne 30 cm od začistenej úrovne).

V objektoch 1, 2, 3, 8/9, 10, 11, 12, 13 sa vyskytla mazanica (silne erodované drobné a stredne veľké fragmenty bez výraznejších architektonických odtlačkov a bez výraznejších bylinných prímesí, prevládajúca farba je tehlovočervená a sivočierna). Hladená industria pochádza z objektov 1, 2, 10, 11 (podložky, pravdepodobne fragmenty z viacerých zrnotierok, drvidlá - guľové/oválne, fragmenty sekeriek, fragment brúsika). V objektoch 2 a 8/9 sa našla štiepaná industria: malé odštepy (odpad), veľké odštepy (odpad), čepele; materiál: rohovec, limnosilicit, rádiolarit, obsidián, čokoládový (poľský) pazúrik, jurský (podkarpatský) pazúrik.

V objektoch 1, 2, 3, 4, 5, 8/9, 10, 11, 12 sa nachádza unifikovaná keramika rovnakého charakteru. Tenkostenné črepy - farba: svetlo-šedá, hnedo-šedá, sivočierna, tehlovočervená; materiál: jemná naplavená hlina, jemná zrnitosť; povrch: hladký, hladený, jemnozrnný; tvary: ostro-kónické, oblo roztvorené misky; plastické polguľovité a mierne sploštené výčnelky, polguľovité výčnelky s jamkami (dierkami) po stranách; výzdoba: bez inej výzdoby povrchu. Hrubostenné črepy - farba: tehlovo-červená, sivohnedá, svetlo-hnedá, hnedá, šedá, svetlo-šedá, hnedo-šedá, sivočierna; materiál: stredná a veľká hrubozrnná hlina (íl) s prímesou zrniek sľudy; povrch: drsný zrnitý, vyhladený; tvar: hrncovité, zásobnicové, vázovité tvary, nádoby s vajcovitou profiláciou, nádoby s lievikovitou profiláciou, misovité tvary, misky, nádoby s nôžkou aj bez nej (? zvoncovité nôžky), ostro-kónické tvary; plastické polguľovité výčnelky, oblé výčnelky, oválne výčnelky, mierne sploštené výčnelky, prevŕtané výčnelky, prežľabené výčnelky, jamkované výčnelky, rovné alebo zdvihnuté - sklopené laloky, vodorovné priame - zdvihnuté uchá, široké uchá, hrotité uchá, polguľovité uchá; výzdoba: bez inej výzdoby povrchu.

Jednotlivé sídliskové objekty (objekty 1–5, 8–13) sú podľa keramického materiálu predbežne datované do začiatku neskorej doby kamennej respektíve do starého eneolitu (lengyelská kultúra - Lengyel III/epilengyel-Lengyel IV) (*Lichardus/Vladár 1964*, 69–85, 129–145; *Vladár/Krupica 1970*, 353, 354, 362–368; *Točík 1970*, 142–148; *Pavúk/Šiška 1971*, 340–342; *1980*, 141–142; *Pavúk 1963*, 26–28; *Pavúk 2000a*, 328–340; *2000b*, 1–26; *Novotný 1958*, 30–31). Ďalšie dva sídliskové objekty (objekty 6, 7) sú bez archeologického materiálu respektíve bez datovacieho archeologického materiálu.

Stavebné sídliskové - exploatačné objekty:

Objekt 1: sídlisková jama kruhového pôdorysu, takmer kolmé steny a takmer rovné dno objektu. Kompaktná výplň objektu tmavosivej farby, premiešanej prevažne s keramikou (tab. 29:1). Interpretácia: stredne veľká exploatačná jama, dodatočne využitá ako odpadová jama; sektor A (3,55 x 3,42 m; hĺ. 30/40/50 cm). Nálezy: keramika, hladená industria, zvieracie kosti, mazanica, uhlíky, kamene (obr. 128: 2). Datovanie: lengyelská kultúra - Lengyel III/epilengyel-Lengyel IV.

Objekt 2: sídlisková jama podlhovastého pôdorysu, nepravidelný členitý tvar, takmer kolmé steny a plytko členité dno. Horná časť objektu bola výraznejšie poškodená a prevrstvená eróznym splachom označeným ako koncentrácia 9. Kompaktná výplň objektu tmavosivej farby v centrálnej časti bola premiešaná prevažne s keramikou, mazanicou a so zvieracími kosťami (tab. 28:3). Interpretácia: veľká exploatačná jama, dodatočne využitá ako odpadová jama; sektor B (15 – 16 x 6 – 8m; hĺ. 20/30/45/50 cm). Nálezy: keramika, štiepaná industria, hladená industria, zvieracie kosti, mazanica, kamene, železné predmety - novoveký zásah (obr. 128: 1). Datovanie: lengyelská kultúra - Lengyel III/epilengyel-Lengyel IV.

Objekt 8/9: sídlisková jama pozdĺžneho, hruškovitého pôdorysu, pravdepodobne zložená z dvoch objektov rovnakého charakteru, misovitého tvaru, jemne šikmé steny, plytko a jemne členité dno. Časový vzťah objektov 8 a 9 sa nepodarilo zistiť. Objekty 8 aj 9 majú rovnakú kompaktnú výplň sivočiernej hliny, ktorá je výrazne premiešaná s erodovanými fragmentmi mazanice a keramiky (obr. 126: 4). Interpretácia: pravdepodobne dve stredne veľké exploatačné jamy, dodatočne využité ako odpadové jamy; sektor B (4 x 5 m; 30/40/55 cm). Nálezy: keramika, štiepaná industria, zvieracie kosti, mazanica, kamene, uhlíky, drobné predmety - hlinené závažia z krosien (obr. 128: 3, 5). Datovanie: lengyelská kultúra - Lengyel III/epilengyel-Lengyel IV.

Objekt 10: sídlisková jama podlhovastého pôdorysu, nepravidelného tvaru, takmer kolmé steny a výrazne členité dno. Horná časť objektu bola výraznejšie poškodená a prevrstvená eróznym splachom označeným ako koncentrácia 15. Kompaktná výplň objektu premiešanej prevažne s keramikou, mazanicou a so zvieracími kosťami. Interpretácia: veľká exploatačná jama, dodatočne využitá ako odpadová jama; sektor B (4,1 x 7,5 m; hĺ. 30/70/110 cm; obr. 126: 5). Nálezy: keramika, hladená industria, zvieracie kosti, mazanica, fragmenty kamenných zrnotierok, drobné predmety - hlinené závažia z krosien (obr. 128: 4). Datovanie: lengyelská kultúra - Lengyel III/epilengyel-Lengyel IV.

Objekt 11: sídlisková jama podlhovastého pôdorysu, nepravidelného tvaru, takmer kolmé steny a jemne členité dno. Kompaktná výplň objektu tmavosivej farby v centrálnej časti je premiešaná prevažne s keramikou, mazanicou a so zvieracími kosťami (obr. 126: 6). Interpretácia: veľká exploatačná jama, dodatočne využitá ako odpadová jama; sektor B (5,5 x 10 m; hĺ. 30/50//70/95 cm). Nálezy: keramika, mazanica, fragmenty kamenných zrnotierok, kamene. Datovanie: lengyelská kultúra - Lengyel III/epilengyel-Lengyel IV.

Sídliskové jamy bez bližšieho neurčenia:

Objekt 3: sídlisková jama podlhovastého pôdorysu, misovitého tvaru, jemne šikmé steny a plytko členité dno. Kompaktná tmavohnedá výplň objektu. Interpretácia: malá sídlisková jama, bez bližšieho určenia dodatočne využitá ako odpadová jama; sektor B (100 x 140 cm; 30 cm). Nálezy: keramika, mazanica, kamene. Datovanie: lengyelská kultúra - Lengyel III/epilengyel-Lengyel IV.

Objekt 4: sídlisková jama kruhového pôdorysu, misovitého tvaru, jemne šikmé steny, jemne členité dno. Kompaktná tmavohnedá výplň objektu. (obr. 127: 2). Interpretácia: stredne veľká sídlisková jama, bez bližšieho určenia dodatočne využitá ako odpadová jama; sektor B (160 x 185cm; 30cm). Nálezy: keramika. Datovanie: lengyelská kultúra - Lengyel III/epilengyel-Lengyel IV.

Objekt 5: sídlisková jama kruhového pôdorysu, takmer kolmé steny, ktoré miestami zachádzali za okraj objektu, jemne členité dno. Kompaktná výplň objektu sivočiernej farby je premiešaná keramikou (obr. 127: 3). Interpretácia: malá sídlisková jama, bez bližšieho určenia dodatočne využitá ako odpadová jama; sektor B (120 x 125cm; 40cm). Nálezy: keramika. Datovanie: lengyelská kultúra - Lengyel III/epilengyel-Lengyel IV.

Objekt 6: sídlisková jama kruhového pôdorysu, misovitého tvaru, jemne šikmé steny, jemne členité dno. Kompaktná výplň objektu tmavošedej farby (obr. 127: 4). Interpretácia: malá sídlisková jama, bez bližšieho určenia; sektor B (65 x 75cm; 17cm). Datovanie: bez archeologického materiálu, bez bližšieho datovania.

Objekt 12: sídlisková jama kruhového pôdorysu, misovitého tvaru, stredne šikmé steny, jemne členité dno. Kompaktná výplň objektu tmavošedej farby, ktorá je viditeľne premiešaná s mazanicou. (obr. 127: 5). Interpretácia: malá sídlisková jama, bez bližšieho určenia; sektor B (70 x 75cm; 23cm). Nálezy: keramika, mazanica. Datovanie: lengyelská kultúra - Lengyel III/epilengyel-Lengyel IV.

Objekt 13: sídlisková jama kruhového pôdorysu, misovitého tvaru, stredne šikmé steny, jemne členité dno. Kompaktná výplň objektu tmavošedej farby, pričom v centrálnej hornej časti sa nachádza menšia koncentrácia mazanice (obr. 127: 6). Interpretácia: malá jemne erodovaná sídlisková jama, bez bližšieho určenia; sektor B (70 x 75cm; 14cm). Nálezy: mazanica. Datovanie: na základe charakteru objektu predbežne lengyelská kultúra.

3. H o s ť o v á (okr. Nitra), poloha L e s n ý H o n, sídlisko, starý eneolit, mladší novovek (?); vrstva so sídliskovými a hrobovými (?) nálezmi, stredná až neskorá doba laténska, včasný stredovek (10.–11. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Výskum odborne viedol V. Mitáš.

V Hosťovej sa evidujú archeologické nálezy z obdobia staršieho eneolitu, strednej až neskorej doby laténskej, obdobia sťahovania národov a včasného stredoveku (*Balko 1983*; *Fehér 1997*; *Mitáš 2002*; *2003*). Výstavba rýchlostnej komunikácie R1 sa dotkla častí už známych a povrchovou prospekciou zistených nálezísk z väčšiny spomenutých dejinných období. Vzhľadom na chronologicky analogické nálezy z katastrov susedných obcí Dolné Obdokovce, Čeľadice a Pohranice možno reálne uvažovať o kompaktnom osídlení tejto časti Žitavskej sprašovej pahorkatiny na začiatku eneolitu, v strednej až neskorej dobe laténskej a koncom včasného stredoveku.

Nálezisko skúmané v rámci výstavby R1 sa nachádza v juhozápadnej časti extravilánu obce Hosťová, na pravobrežnej terase Hosťovského potoka, ktorá tvorí dolnú partiu svahu, v smere toku menovaného potoka, orientovaného na severovýchod. Preskúmaná plocha je situovaná vzdušnou čiarou približne 500 m na juh od intravilánu. Podľa súčasnej katastrálnej mapy ju možno lokalizovať do juhovýchodného rohu polohy Lesný hon. V tomto mieste sa preskúmala časť vrstvy tak so sídliskovými nálezmi zo stred-

nej až neskorej doby laténskej (obr. 135), ako aj so sídliskovými a s hrobovými (?) nálezmi z včasného stredoveku (obr. 136). Súbor nálezov zo sekundárnej polohy predstavuje najmä charakteristická laténska (obr. 136: 3-8) a stredoveká keramika (obr. 136: 10–14), ale aj mazanica. Je veľmi pravdepodobné, že bronzový otvorený tyčinkový (obr. 136: 1) a strieborný otvorený pletený prsteň (obr. 136: 2) z vrstvy sú hrobovými nálezmi a neďaleko preskúmanej plochy indikujú eróziou zničené pohrebisko z 10.–11. stor. Obdobné šperky z uvedeného časového horizontu sú známe na pohrebiskách belobrdskej kultúry ako napríklad Hurbanovo-Bohatá (*Rejholcová 1976*, tab. 5: 13, 6: 6), Nitra-Šindolka (*Fusek 1999*, obr. 12, 17) a Malé Kosihy (*Hanuliak 1994*, obr. 46: 43, 44).

4. H o s ť o v á (okr. Nitra), poloha S t r e d n ý h o n, starý eneolit, mladší novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Výskum odborne viedol V. Mitáš

Nálezisko sa nachádza v juhovýchodnej časti extravilánu obce Hosťová, na juhozápadne orientovanom svahu, ktorý v smere na juhovýchod vytvára ľavobrežie Hosťovského potoka. Preskúmaná plocha je vzdialená vzdušnou čiarou približne 500 m na juhovýchod od východného rohu oplotenia Ranča Hosťová (areál bývalého PD). Podľa súčasnej katastrálnej mapy ju možno lokalizovať na južný okraj polohy Stredný hon. V uvedenom priestore sa zistil sídliskový objekt 6/09 (obr. 134: 1) zo starého eneolitu a objekt 4/09 (obr. 134: 2) pravdepodobne z mladšieho novoveku. Datovanie, funkcia, ako aj samotná existencia ostatných piatich objektov, vzhľadom na absenciu archeologického materiálu v nich a časté zvyšky podorničnej vrstvy uložené v terénnych depresiách tohto priestoru, evokujúce reálne archeologické objekty, sú otázne. Málopočetné stratifikované nálezy zastupuje keramika lengyelskej kultúry s typickými pologuľovitými výčnelkami z objektu 6/09.

5. B e l a d i c e, časť P u s t ý C h o t á r (okr. Zlaté Moravce), poloha G a č o v, záchranný výskum, sídlisko, eneolit raný a stredný, halštat. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV Nitra. Výskum odborne viedli P. Bednár, R. Malček, M. Gabulová.

Skúmaný priestor sa nachádza v juhozápadnej časti katastra obce Beladice, približne v strede spojnice Beladíc a Čeľadíc, 1,4 km na juhozápad od okraja beladického intravilánu; leží na sever od cesty tretej kategórie č. 065003 Hosťová - Beladice (a na trase rýchlostnej komunikácie R1).

Výskum sa realizoval na doposiaľ neevidovanej lokalite, avšak v jej širšom okolí (v povodí potoka Bocegaj, Drevenice a Čeľadického potoka) prebehlo viacero prieskumov, pri ktorých sa v katastroch Žirian (*Bednár/Ruttkay 1991*, 26, 27), Kolíňan (*Bednár/Ruttkay 1991*, 27; *Ruttkay/Ruttkayová 1992a*, 91), Beladíc (*Ruttkay/Ruttkayová 1992a*, 92, 93), Veľkých Chraštian (*Ruttkay/Ruttkayová 1992b*, 110) či Čeľadíc (*Ruttkay/Ruttkayová 1992b*, 110).

Lokalita, respektíve lokality, sa rozkladajú na temenách a stráňach terénnych vĺn, ktorými vybieha pravobrežný (juhozápadný) nízky pahorkatinový hrebeň, orientovaný SZ-JV, do inundácie Bocegaja. Objekty sa koncentrovali na výbežkoch zvoľna klesajúceho severovýchodného zvlneného svahu, ktorým zmienený pahorkatinový val pozvoľne klesá od pahorku Brehy (241 m n. m) do inundácie zmieneného toku. Zachytené sídliskové zvyšky boli na tomto svahu rozptýlené v dĺžke asi 500 m, no sústreďovali sa predovšetkým na dvoch terénnych vlnách vzdialených od seba asi 400 m (obr. 137).

Koncom roku 2009 sa skúmala poloha 1 situovaná v západnej časti náleziska, odkrylo sa tu 38 objektov lengyelskej a halštatskej kultúry (obr. 138). Šlo o sídliskové jamy rôzneho typu, najväčšie jamy s najbohatším nálezovým materiálom sa nachádzali na temene terénnej vlny (jama 1 a sústava jám 15), okrem nich sa tu ale začistila aj skupina kolových jám, ktoré však netvorili súvislý pôdorys prípadného nadzemného objektu; vedľa jamy 1 sa priamo v podloží in situ (?) vypreparovala osamele stojaca amforovitá nádoba halštatskej kultúry. Menšia skupina jám sa nachádzala na východnom svahu vlny, túto prekrýval väčší zhluk mazanicových hrudiek, pochádzajúcich pravdepodobne z nadzemnej stavby pôvodne stojacej niekde v priestore temena pri odkrytých jamách 1 a 15. Materiál z preskúmaných objektov ilustruje osídlenie lokality vo viacerých obdobiach, z jamy 3 pochádzala keramika lengyelskej kultúry, veľké jamy 1 a 15 pravdepodobne patrili sídlisku halštatskej kultúry, to napokon dokladá rekonštruovateľná vázovitá nádoba z jamy 15 (obr. 139). Zdá sa, že výskumom v dĺžke 10,2–10,3 km na druhom úseku stavby rýchlostnej komunikácie sa zachytila časť rozsiahlejšieho sídliskového areálu zo staršej doby železnej, ktorého jadro mohlo byť situované bližšie k Bocegaju. Keďže sídliskové zvyšky lengyelskej kultúry sa odkryli aj na vzdialenejších miestach (v úseku 10,6–10,7 km) a na protiľahlom brehu Bocegaja (poloha Beladice I), možno sa domnievať, že lokalita je súčasťou veľkého sídliskového komplexu lengyelskej kultúry rozkladajúceho sa v údolí zmieneného potoka.

6. B e l a d i c e, časť P u s t ý C h o t á r (okr. Zlaté Moravce), poloha D o l i n a, sídlisko, eneolit - lengyelská kultúra, doba rímska, záchranný výskum, uloženie nálezov AÚ SAV v Nitre. Výskum odborne viedli H. Baliová, P. Bednár, M. Ruttkay.

Nálezisko sa nachádza na ľavostrannej terase/svahu potoka Bocegaj na oboch stranách cesty Čeľadice - Pustý Chotár., v katastroch obcí Beladice a Pustý chotár (obr. 146: 13). Existenciu náleziska naznačovali dávnejšie prieskumy (*Bednár/Ruttkay 1991*, 27; *Ruttkay/Ruttkayová 1992a*, 91), Beladíc (*Ruttkay/ Ruttkayová 1992a*, 92, 93, *Ruttkayová/ Ruttkay 1990*) ako aj predbežný prieskum pred realizáciou stavby. Prvotné odhumusovanie pod dohľadom archeológa (J. Ďuriša) prinieslo iba minimálny počet nálezov a najskôr situácia vyzerala tak, že objekty sú zničené. Od konca augusta začalo začisťovanie plôch v dĺžke stavby v úseku približne 400 m. Zreteľne sa črtal viac-menej iba rozsiahly systém meliorácií v žltohnedom podklade ílovitého charakteru.

Výskum prebiehal od augusta 2009 a pokračovať bude v roku 2010. Výskum prebiehal v náročných klimatických podmienkach. Napriek enormnému prílivu podzemných vôd sa robili všetky kroky, aby sa situácie, ktorým hrozí narušenie preskúmali. Situácia v nive potoka, resp. pri križovaní potoka (kde sa spravidla robili násypy) bola natoľko podmáčaná, doslova pod vodou, že výskum tam nebol možný. Tento priestor je k dispozícii pre budúce generácie.

Pri podrobnom začistení plochy sa začali sporadicky objavovať objekty, avšak na pomerne rozsiahlej ploche ich bolo veľmi málo - 68. Z nich sa 21 doskúmalo (obr. 140) a ostatné sa iba začali odkrývať. Spolu so zvyškom plochy sa doskúmajú v roku 2010.

Spočiatku sa zdalo, že samotný výskum nebude veľmi efektívny. Reálny stav nakoniec doložil relatívne veľkú hustotu archeologických objektov, ktoré sa smerom východne a západne od križovatky postupne vytrácali. Doložilo sa tiež, že poloha bola v minulosti prekrytá žltohnedou zeminou, čo vlastne spôsobilo, že objekty po odstránení ornice neboli viditeľné. Či v prípade vrstvy, ktorá prekryla objekty išlo o akýsi splach, alebo zámernú ľudskú aktivitu zatiaľ nie je možné rozhodnúť.

Temer tretina objektov (23) neobsahovala nálezy, alebo obsahovala predbežne nedatovateľný materiál. Zachytili sa aj dva zhluky mazaníc, ktoré zatiaľ, pred preskúmaním, nevieme časovo priradiť ku konkrétnemu osídleniu. Veľa nejasných situácií, kde bolo podozrenie na prítomnosť objektu sa riešilo systémov rezov. V južnej časti skúmanej plochy sa zistil rozsiahly objekt - anomália s rozmermi približne 16 x 6 m (obr. 141: 1). Vzhľadom na nejasnosť situácie sa skúmal sektorovou sieťou 1 x 1 m. Jeho zásyp priniesol veľký počet nálezov - keramika, spony, zvieracie kosti a pod. Jeho jednoznačnejšia interpretácia - hliník, kultový objekt, sústava objektov a pod. - bude možná až po spracovaní nálezového fondu a jeho definitívnom priestorovom vyhodnotení. Jasnejšia bola jeho severná časť, kde sa podarilo vypreparovať relikt zemnice s kolovou konštrukciou. O to zaujímavejší bol súbor nálezov, ktorý sa nachádzal v zásype tohto objektu.

16 objektov je datovaných do obdobia eneolitu (predbežne ludanická skupina, zo zberu aj črepy badenskej a bošáckej kultúry). Išlo 3 hlboké zásobné jamy, 12 jám bližšie neurčených, resp. kolových jám a žľabmi vymedzený dom.

Osobitnú pozornosť pútal najmä dom vymedzený palisádovým (?) žľabom s v pôdoryse obdĺžnikovým tvarom a s rozmermi 14,6 x 7,5 m (obr. 142). Orientovaný je dlhšou osou v smere SZZ-JVV, t.j. je postavený kolmo na priebeh údolia a užšou stranou do svahu. Ešte pred jeho podrobným výskumom možno predpokladať, že ide o objekt lengyelskej kultúry.

V objektoch zaradených do lengyelskej kultúry sa nachádzala prevažne keramika, ale aj početné zlomky mazanice, resp. zvieracie kosti, výnimočne drobné nálezy a kamenná štiepaná industria (obr. 143). V jednom z rezov sa v kultúrnej vrstve zistila aj plochá, pravdepodobne medená sekerka. V jednej zo sídliskových jám kruhového pôdorysu sa našiel pohreb ľudského jedinca v skrčenej polohe (obr. 141: 5). V jame sa našiel fragment nádoby pravdepodobne lengyelskej kultúry.

Preskúmala sa aj časť sídliska z doby rímskej, ktoré tu, podľa predbežných zistení, fungovalo od záveru 2. stor. do prvej polovice 5. stor. Do tohto obdobia je zaradených 27 objektov - 5 zemníc s kolovou konštrukciou, pec, sedem zásobných jám, 14 jám bližšie neznámeho účelu (obr. 144) . Medzi zemnicami - domami vyniká najmä objekt 12 s neobvykle veľkými rozmermi 600 x 550 cm. V jeho zásype sa našlo pomerne veľké množstvo materiálu tak domácej proveniencie ako aj importov. Objavili sa v ňom jantárové perly, bronzové ihly zo spôn a železné ihlice, železné klince, fragmenty skla, opracované kosti, miniatúrne nádoby, keramika, zvieracie kosti a mazanica. Našla sa tiež keramika terra sigillata so značkou dielne IULIANIM, hlinený téglik a bronzová minca i železný stylus (obr. 145 opraviť CDR). Súbor nálezov naznačuje datovanie zásypu objektu do záveru 2. resp. začiatku 3. stor.

Osobitý charakter mal aj objekt 13 - veľká jama (560 x 400 cm, hĺ. 160 cm). Vzhľadom na hĺbku sa najskôr predpokladalo, že by mohlo ísť o studňu. Tento predpoklad sa nakoniec nepotvrdil, ale účel jamy ostáva nejasný. V jej zásype sa našla keramika, zvieracie kosti, mazanica, terra sigillata, kovanie zámku, železná strelka, ,železné nástroje, sklo, korálik a prasleny (obr. 146: 1–11).

Pozoruhodnú kolekciu nálezov priniesol aj zásyp pomerne plytkého jamovitého objektu 17 – vojenský rímsky nôž (dĺ. 26cm; obr. 146: 12), železný bodec oštepu - botka, súčasť železného kovania zámku, železné kovania skrinky, bronzový ozdobný plech a bronzovú pukličku. Okrem toho obsahovala množstvo keramiky, mazanice a zvieracích kostí.

Objekty 20 a 22 predstavujú zemnice z doby rímskej s veľmi dobre zachovanými kolovými jamami. V ich zásype sa vyskytovala domáca aj importovaná keramika, sklo, miniatúrne nádoby, kamenné predmety, železné klince, železná strelka, bronzové spony a bronzový krúžok.

Na ploche v blízkosti potoka sa doložila aj vrstva obsahujúca archeologické nálezy, ktorá má miestami hrúbku až 1,5 m. Z nej pochádzajú bronzové spony, železné klince, kamenné nástroje ako aj veľké množstvo železnej trosky, keramiky a zvieracích kostí (obr. 147). Zlomky bronzových predmetov, ako aj fragmenty strusky, či téglikov naznačujú, že v osade sa vykonávala i remeselná činnosť. Je pravdepodobné, že ide o viacfázový splachový/naplaveninový sediment, do ktorého však v rôznych dobách boli zahlbované aj sídliskové objekty.

Germánske sídlisko v Beladiciach môžeme datovať do obdobia od konca 2. stor. do polovice 5. stor. Zaraďuje sa tak k najdlhšie fungujúcim sídliskám z tohto obdobia na našom území a po preskúmaní celej ohrozenej plochy bude patriť k najväčším skúmaným lokalitám západného Slovenska. Výnimočný je počet importov a osobitný význam by mohol mať nález železného stylusu.

7. Beladice, časť Chrašťany (okr. Zlaté Moravce), Veľké Chrášťany, poloha Pri Kríži, záchranný výskum, sídlisko, neolit/eneolit, stredovek 10.–11. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Poloha Pri Kríži sa nachádza na pravom miernom brehu potoka Drevenica a severne od potoka Bocegaj. Výskum odborne viedli M. Jakubčinová a J. Haruštiak.

Už v minulosti sa okoliu obce venoval záujem a na viacerých polohách sa vykonávali povrchové zbery (*Ruttkay/Ruttkayová 1992*, *Ruttkay/Ruttkayová/Hunka 1992*, *Ruttkay 1997*), ktoré dotvárajú obraz osídlenia tohto kraja (*Ruttkayová/Ruttkay 1991*, *Mitáš/Žáčik 2003*). Výskyt archeologických objektov na tejto polohe, okrem povrchových zberov, potvrdil aj geofyzikálny prieskum, ktorý bol realizovaný pred začatím záchranného archeologického výskumu (*Tirpák 2009*).

Z celkového počtu preskúmaných objektov bolo možné tri objekty datovať do obdobia neolitu/eneolitu. Išlo o kultúrne jamy rôznej veľkosti. Našla sa v nich keramika, dva kamenné úštepy a časť kamennej sekerky.

Najvýraznejšia hustota objektov sa nachádzala asi 190 m od potoka Drevenica smerom na západ, kde sa podarilo zachytiť časť sídliska z 10.–11. stor. (obr. 148). Odkrylo a zdokumentovalo sa desať zahĺbených obytných objektov, sedem zásobných jám, štyri odpadové jamy, tri samostatne stojace pece a 29 kultúrnych jám (obr. 149). Zemnice, nájdené na lokalite, mali typický oválny alebo štvorhranný pôdorys a vo vnútri sa odhalili pozostatky klenbových pecí alebo ohniska a v jednom prípade aj kamennej piecky. V troch prípadoch bola v obydlí zistená klenbová pec aj ohnisko. Pozoruhodný je objekt 25, v ktorom boli situované tri klenbové pece. Pravdepodobne ide o výrobný objekt. Pri jednotlivých obydliach sa odkryli zásobné jamy, ktorých hĺbka sa pohybovala v rozpätí 210–295 cm. Kvôli nedostatku času boli tieto objekty skúmané len v rezoch, ktoré sa vyhĺbili pomocou veľkého mechanizmu, a boli zdokumentované len v profiloch. Na lokalite sa našli aj tri samostatne stojace pece, v blízkosti ktorých sa zachytili odpadové jamy rôznej veľkosti a tvaru. Zaujímavosťou je odpadová jama (objekt 38) odkrytá v západnej stene objektu 22. Vo výplni sa v južnej polovici vyrysovala ľudská kostra v netradičnej polohe. Ide pravdepodobne o ženu, ktorá bola v tomto objekte netradične pochovaná. Okrem ľudských kostí sa vo výplni objektu našli ešte zvieracie kosti, mazanica, keramika a väčšie množstvo uhlíkov. Na skúmanom úseku bolo odkrytých a zdokumentovaných aj niekoľko kultúrnych jám, ktoré sa od seba odlišovali rozmerom aj tvarom. Z preskúmanej časti sídliska pochádza pomerne rozsiahly keramický inventár (obr. 150). Ostatné nálezy patria medzi štandardné predmety dennej potreby. Ide hlavne o rozličné železné predmety (napr. nožnice, klince, nožíky, šidlo), kostené (tzv. korčuľa, šidlo), hlinené (prasleny), kamenné (fragmenty žarnovov, osličky).

Realizovaný výskum značne obohatil a doplnil mozaiku poznatkov o osídlení v okolí obce Beladice, časť Veľké Chrášťany. Stavba rýchlostnej cesty R1 pomohla preskúmať pravdepodobne len časť osady, ktorá sa nachádzala v úseku stavby, a tak je možné, že časť sídliska ešte ostala neodkrytá.

8. Beladice, časť Chrašťany (okr. Zlaté Moravce), Veľké Chrášťany, poloha Pri cintoríne, premostenie 211 (13,6–13,9 km), záchranný výskum, sídlisko, pravek. Uloženie archeologických nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Výskum odborne viedol J. Ďuriš.

Samotný archeologický výskum trval od októbra do začiatku decembra 2009. Stavbou dotknutá plocha sa nachádza na miernom svahu, postupne sa zvažujúcom do roviny s maximálnym prevýšením

10 m. Daný priestor je dlhodobo využívaný na poľnohospodárske účely. Maximálna nadmorská výška daného priestoru je 172 m. a minimálna nadmorská výška je 162 m. Priestor je situovaný do hraničného rajónu kvartérnych sedimentov a rajónu spraševých sedimentov. Pôdne pomery sú charakterizované výskytom hnedozeme kultizemnej, regozeme kultizemnej a fluvizeme.

Prvým krokom výskumu bolo vykonanie povrchového zberu a sledovanie odhumusovacích prác. Druhým krokom bola realizácia kontrolných rezov (20/30 cm) a plošné začistenie potencionálnych archeologických objektov (5/10 cm) respektíve až po úroveň zachytenia archeologických objektov. Tretím krokom bola samotná realizácia archeologického výskumu.

Na lokalite boli zachytené sídliskové objekty, splachové koncentrácie a erózne meandre (obr. 153: 1) a to v hĺbke 30 cm miestami až 50 cm pod novodobým povrchom svahu respektíve po odhumusovaní a začistení archeologickej plochy. Hĺbka uvádzaná pri jednotlivých objektoch, koncentráciách a meandroch je iba relatívna a uvádza sa od úrovne v hĺbke 30 cm pod povrchom.

Celkovo bolo na skúmanej ploche zachytených 6 splachových koncentrácii a systém viacerých eróznych meandrov s rôznymi hĺbkami, ktorý postupne prepájal jednotlivé erózne koncentrácie a 34 sídliskových objektov rôzneho charakteru a veľkostí a datovania (obr. 151; 152). Na daných splachových koncentráciách a eróznych meandroch v objektoch sa realizovalo celkovo 13 kontrolných rezov (šírka 60/80/125/180 cm).

V objektoch sa nachádzal praveký sídliskový materiál (keramika, štiepaná industria, hladená industria - fragmenty kamenných sekeriek, zvieracie kosti, erodovaná mazanica, ojedinele aj uhlíky) a bližšie neurčený stredovek. Nálezy boli koncentrované v rôznych hĺbkach jednotlivých objektov, ktoré mali prevažne jednoliatu výplň s jednorazovým zásypom, pričom sa nachádzali hlavne v povrchových splachových vrstvách (hĺ. 10/20 cm, výnimočne 30 cm od začistenej úrovne).

Jeden sídliskový objekt (poškodený objekt 12 - sonda 9) je podľa keramického materiálu predbežne datovaný do začiatku neskorej doby kamennej respektíve do starého eneolitu (lengyelská kultúra - Lengyel III/epilengyel-Lengyel IV) (*Lichardus/Vladár 1964*, 69–85, 129–145; *Vladár/Krupica 1970*, 353, 354, 362–368; *Točík 1970*, 142–148; *Pavúk/Šiška 1971*, 340–342; *1980*, 141–142; *Pavúk 2000a*, 328–340; *2000b*, 1–26). Ďalších päť sídliskových objektov (objekt 19, 20A/C, 29, 30, 31) je podľa nevýrazného keramického materiálu predbežne a rámcovo datovaných ako bližšie neurčený stredovek. Ostatné sídliskové objekty sú bez datovacieho archeologického materiálu.

Stavebné sídliskové - exploatačné objekty:

Objekt 12: sídlisková jama neznámeho pôdorysu. Objekt bol výrazne poškodený vodnou eróziou respektíve bol takmer zničený. Čiastočne bola zachytená spodná úroveň kompaktnej tmavohnedej výplne objektu, v ktorej sa nachádzalo menšie množstvo prevažne keramiky a mazanice (obr. 152: 3). V poškodenom objekte 12 bola realizovaná zisťovacia sonda 9 (260 x 125 cm; hĺ. 21/27/37 cm). Interpretácia: veľká exploatačná jama, dodatočne využitá ako odpadová sídlisková jama; sektor A. Nálezy: keramika, štiepaná industria, mazanica, kamene. Datovanie: lengyelská kultúra - Lengyel III/epilengyel-Lengyel IV.

Objekt 19A–C: sídlisková jama nepravidelného podlhovastého trojkružnicovitého pôdorysu, takmer kolmé steny, výrazne členité dno. Kompaktná výplň objektu tmavohnedej farby. Je pravdepodobné, že objekt sa skladá z troch menších objektov (19 A, B, C), pričom trojčlenenie objektu je viditeľné nielen na jeho pôdoryse, ale aj na jeho kontrolnom profile, kde sa črtajú dve výraznejšie hranice, vytvárajúce tri samostatné zásypy objektov (obr. 151: 5). Na základe stratigrafických vzťahov je zrejmé, že stredný objekt 19B je najstarší. Interpretácia: veľká sídlisková (exploatačná) jama, tvoriaca trojitý stratigrafický vzťah. Možnosť dodatočného využitia ako odpadová jama; sektor C (377 x 150/205/128 cm; hĺ. 44/70/54 cm). Nálezy: keramika, zvieracie kosti, mazanica, kamene. Datovanie: Objekt 19A-C je datovaný ako bližšie neurčený stredovek.

Objekt 32: sídlisková jama nepravidelného pôdorysu s viacerými výčnelkami, pričom sa v dolnej časti objektu formuje do kotlovitého tvaru. Steny objektu sú stredne šikmé. Objektu je preťatý rezom 6, pričom celkový tvar objektu je viditeľný na JZ profilom rezu. Kompaktná tmavosivá výplň objektu vo svojich okrajových častiach postupne prechádza do svetlohnedej farby (obr. 151: 6). V JZ profile rezu 6 v jeho centrálnej časti, v hĺbke 30 cm od dna objektu sa nachádza koncentrácia silne erodovaných drobných fragmentov mazanice a uhlíkov (dĺžka v profile 60 cm a hrúbka v profile 24 cm). Interpretácia: veľká sídlisková (exploatačná) jama, bez iného bližšieho určenia; sektor B, JZ profil objektu 32 v reze VI (480 x 274 cm; hĺ. 155 cm). Nálezy: mazanica a uhlíky. Datovanie: bez bližšieho datovania.

Sídliskové objekty bez bližšieho určenia:

Objekt 2: sídlisková jama kruhového pôdorysu, misovitého tvaru, jemne šikmé steny, jemne členité dno. Kompaktná tmavohnedá výplň objektu. Interpretácia: stredne veľká sídlisková jama, bez bližšieho určenia; sektor C (155 x 151 cm; hĺ. 14/27 cm). Nálezy: bez nálezov. Datovanie: bez bližšieho datovania.

Objekt 11: sídlisková jama nepravidelného podlhovastého pôdorysu, takmer kolmé steny, výraznejšie členité dno. Kompaktná výplň objektu tmavosivej farby. V hĺbke 0–40 cm od začisteného povrchu objektu sa nachádzali štyri malé koncentrácie silne erodovanej mazanice (obr. 152: 1). Interpretácia: veľká sídlisková jama, bez bližšieho určenia. Možnosť dodatočného využitia ako odpadová jama; sektor C (355 x 55/90/155/167 cm; hĺ. 23/25/56 cm). Nálezy: fragmenty mazanice. Datovanie: bez bližšieho datovania.

Objekty 20A/C: sídliskové jamy kruhového pôdorysu, takmer kolmé steny, čiastočne členité dno. Kompaktná tmavosivohnedá výplň objektov, prevažne premiešaná s malými fragmentmi mazanice a keramiky (obr. 151: 3). Interpretácia: malé sídliskové jamy, bez bližšieho určenia; sektor C, (20A: 85 x 70 cm; hĺ. 27 cm), (20C: 65 x 70 cm; hĺ. 32/43 cm). Nálezy: keramika, zvieracie kosti, mazanica, kamene. Datovanie: objekty 20A/C sú datované ako bližšie neurčený stredovek.

Objekt 29: sídlisková jama pravdepodobne kruhového pôdorysu, lievikovitého tvaru, stredne šikmé steny, lievikovite sa zbiehajúce dno. Južná polovica objektu bola zničená rezom 1 (obr. 152: 4). Kompaktná tmavosivá výplň objektu, premiešaná ojedinelými fragmentmi erodovanej mazanice, keramiky a zvieracích kostí. V hĺbke 22 cm od začisteného povrchu objektu sa v jeho severnej časti našiel fragment železného noža. Interpretácia: stredne veľká sídlisková jama, bez bližšieho určenia. Možnosť dodatočného využitia ako odpadová jama; sektor A. SV profil objektu 29 v reze I (150 x 103 cm; hĺ. 59 cm). Nálezy: keramika, zvieracie kosti, mazanica, kamene, fragment noža (čepeľ a tŕň). Datovanie: objekt 29 je datovaný ako bližšie neurčený stredovek.

Objekt 30: sídlisková jama nepravidelného pôdorysu, stredne šikmé až takmer kolmé steny, jemne členité dno. Kompaktná tmavosivá výplň objektu, premiešaná s menším množstvom zvieracích kostí, drobných a veľkých fragmentov mazanice (obr. 152: 5). Interpretácia: stredne veľká sídlisková jama, bez bližšieho určenia. Možnosť dodatočného využitia ako odpadová jama; sektor A (178 x 110/117 cm; hĺ. 36 cm). Nálezy: keramika, zvieracie kosti, mazanica, kameň. Datovanie: objekt 30 je datovaný ako bližšie neurčený stredovek.

Sídliskové objekty – predpoklad (erodovaný výmaz piecky/ohnisko):

Objekt 21: sídlisková jama otázneho pôdorysu. Značná časť objektu bola zničená kontrolným rezom 2. Kompaktná tmavohnedá výplň objektu silne premiešaná s viacerými fragmentmi výrazne erodovanej mazanice, ktorá tvorí takmer súvislú spodnú vrstvu funkčného výmazu daného objektu. Interpretácia: malá sídlisková jama, bez bližšieho určenia. Možná funkcia piecky alebo ohnisko; sektor A, SV profil objektu 21 v reze II (82 cm; hĺ. 4/5/6/8 cm). Nálezy: fragmenty mazanice. Datovanie: bez bližšieho datovania.

Objekt 31: sídlisková jama takmer kruhového pôdorysu, misovitého tvaru, stredne šikmé až takmer kolmé steny, jemne členité dno. Južná polovica objektu bola zničená rezom 4. Kompaktná tmavosivá výplň objektu, premiešaná viacerými fragmentmi erodovanej mazanice, keramiky a viacerými koncentráciami erodovaných uhlíkov. (obr. 152 :6). Interpretácia: stredne veľká sídlisková jama, bez bližšieho určenia. Možnosť dodatočného využitia ako odpadová jama; sektor B, SV profil objektu 31 v reze IV (200 x 90 cm; hĺ. 42 cm). Nálezy: keramika, mazanica, kameň, viaceré koncentrácie erodovaných uhlíkov. Datovanie: objekt 31 je datovaný ako bližšie neurčený stredovek.

Žľabové útvary:

Objekt 10: sídlisková jama nepravidelného podlhovastého pôdorysu, žľabovitého tvaru, jemne šikmé steny, plytko a jemne členité misovité dno. Horná časť objektu bola jemne erodovaná. Kompaktná výplň objektu tmavohnedej farby. Severná časť objektu zachádza čiastočne za haldu sektora C (obr. 152: 2). Interpretácia: veľká sídlisková jama (žľabovitý útvar), bez bližšieho určenia; sektor C (920 x 20/25/30/4 5/70/75/80/95/135 cm; hĺ. 7/10/12/21 cm). Nálezy: bez nálezov. Datovanie: bez bližšieho datovania.

Objekt 26A/B: sídlisková jama (dlhý žľab) nepravidelného podlhovastého pôdorysu, žľabovitého tvaru, stredne šikmé steny, jemne členité dno. Kompaktná výplň objektu tmavohnedej farby (obr. 151: 4). Interpretácia: veľká sídlisková jama (žľabovitý útvar), bez bližšieho určenia; sektor C (1695 x 50/60/65/87/120/165 cm; hĺ. 13/20/24 cm). Nálezy: bez nálezov. Datovanie: bez bližšieho datovania.

O p i s n á l e z o v

Objekt 12. Hrubostenné črepy - farba: tehlovo-červená, svetlo-hnedá, hnedá, šedá, hnedo-šedá, sivočierna; materiál-zrnitosť: stredná a veľká hrubozrnná hlina (íl) s prímesou zrniek sľudy; povrch: jemný, stredne veľký - drsný zrnitý, vyhladený - rovný; tvar: hrncovité, zásobnicové, misovité tvary, misky, ostro-kónické tvary; funkčné doplnky: plastické polguľovité výčnelky, oblé výčnelky, mierne sploštené výčnelky, prevŕtané výčnelky, vodorovné priame - zdvihnuté uchá, široké uchá; výzdoba: fragmenty bez inej výzdoby povrchu.
Štiepaná industria - funkčné zastúpenie: nožík/vrták; materiálové zastúpenie: čokoládový (poľský) pazúrik/ jurský (podkarpatský) pazúrik.
Kamenná industria - funkćné zastúpenie: podložky, pravdepodobne fragmenty z viacerých zrnotierok, drvidlá (oválne).
Mazanica - silne erodované drobné a stredne veľké fragmenty mazanice bez výraznejších architektonických odtlačkov a bez výraznejších bylinných prímesí, prevládajúca farba fragmentov je tehlovočervená a sivočierna.
V **objekte 19, 20A/C, 29, 30, 31** sa nachádzajú nevýrazné fragmenty keramiky rovnakého charakteru).
Hrubostenné črepy - farba: hnedá, šedá, hnedo-šedá, sivočierna; Materiál-zrnitosť: stredná a veľká hrubozrnná hlina (íl) s prímesou zrniek sľudy; POVRCH:, stredne veľký - drsný zrnitý; tvar: bez určenia; funkčné doplnky: bez určenia; výzdoba: fragmenty bez výzdoby povrchu.
Objekt 29. Iné nálezy - železný fragment noža (čepeľ a tŕň).
Objekt 19, 20A/C, 29, 30, 31. Mazanica - silne erodované drobné a stredne veľké fragmenty mazanice bez výraznejších architektonických odtlačkov a bez výraznejších bylinných prímesí, prevládajúca farba fragmentov je tehlovočervená a sivočierna.

9. T e s á r s k e M l y ň a n y, časť M l y ň a n y (okr. Zlaté Moravce), poloha C h r a s t i e. Výskumom sa nepodarilo zachytiť osídlenie.

10. T e s á r s k e M l y ň a n y, časť T e s á r e n a d Ž i t a v o u, (okr. Zlaté Moravce), poloha G o - č o l, doba sťahovania národov - pohrebisko, včasný stredovek - sídlisko. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV. Výskum odborne viedol M. Ruttkay.

V lete 2009 sa uskutočnil výskum zostávajúcej časti pohrebiska z doby sťahovania národov. Prvá časť - 74 hrobov sa preskúmala v roku 2002 – 2003 v súvislosti s budovaním vodovodu (*Ruttkay 2004*, *Ruttkay 2007*). Pohrebisko bolo predbežne datovaného do 5. a prvej polovice 6. stor. V miestach, kadiaľ prechádzala trasa vodovodu sa v minulosti zachytili včasnostredoveké hroby a v tesnej blízkosti i sídliskové objekty z praveku, včasnej doby dejinnej i stredoveku (*Ruttkayová 1985*; *1988a*).

Na miernom svahu sklonenom na juhovýchod v nadmorskej výške 175–176 m sa v mazľavej ílovitej zemine s podkladovým do červena sfarbeným štrkom zachytili narušené hroby. Ihneď sa začalo s postupným odstraňovaním ornice v blízkosti ryhy a s následným odkryvom hrobov. Celkove sa preskúmala plocha 60 x 36 m. Odkryl sa systém zákopov z druhej svetovej vojny (tie porušili niekoľko hrobov a 22 hrobov. Podľa rozloženia hrobov (obr. 153: 2) možno predpokladať, že sa zachytil východný a západný a južný okraj pohrebiska, t.j. s plochou skúmanou v roku 2002 je k dispozícii celý pôdorys pohrebiska.

Hroby boli orientované v prevažnej miere v smere Z-V (hlavou na západ). Hĺbka kolísala od 60 do 85 cm od povrchu ornice, najčastejšie v rozmedzí 40–70 cm. To naznačuje, že buď išlo o plytšie zahĺbené hroby ako predchádzajúca časť, alebo tu poľnohospodárske práce terén výraznejšie narušili. Charakteristickou črtou hlbších hrobových jám boli steny, ktoré sa smerom ku dnu postupne, alebo stupňovito zbiehali. Všetky hroby boli druhotne narušené, spravidla s rozhádzanými kosťami (obr. 154: 7). V jednom prípade sa v hrobovej jame našli dve lebky. Stopy po vykrádačských šachtách sa nepodarilo jednoznačne identifikovať, aj keď niektoré situácie naznačujú ich existenciu. Vo viacerých hroboch sa našli nepriame stopy po vykrádačských šachtách, ktoré boli pravdepodobne väčšie ako samotná hrobová jama (t.j. pôvodný obrys sa nezachoval, resp. zachoval sa pri dne hrobovej jamy). Druhotné narušenie malo rôznu intenzitu. Narušenie sa spravidla sústreďovalo na západnú časť hrobu, teda na miesto, kde ležala horná časť tela. Viaceré situácie naznačujú, že v čase narušenia hrobu mnohé tkanivá pochovaných ešte držali pokope.

Vzhľadom na to, že všetky hroby boli druhotne narušené, sa v nich našiel iba relatívne malý počet nálezov - koráliky, kovové náramky, bronzové a železné pracky, ocieľky, kresacie kamene, kostené hrebene a pod. (obr. 155; 156). Osobitnú zmienku zasluhuje hrob 83, v ktorom sa nachádzala lebka so zreteľnými stopami deformácie (obr. 154: 3, 5, 6). Výnimočne sa zachytili stopy po truhlách, výdreve, alebo prikrytí doskou. Relatívne veľký počet celkovo preskúmaných hrobov dokazuje, že pohrebisko patrilo k osade, ktorá tu musela fungovať minimálne niekoľko desaťročí.

Na rozdiel od sezóny 2002–2003 kedy sa nenašli žiadne sídliskové objekty, sa v roku 2009 zistili aj dva sídliskové objekty. Objekt 1 (101) priamo v mieste pohrebiska - plytká jama je datovaná do včasného

stredoveku (8.–9. stor., obj. 2 podlhovastá jama neznámeho účelu bez keramických nálezov je pravdepodobne praveká). Severovýchodne od pohrebiska sa na zoranom poli nachádzali nevýrazné črepy z mladšej doby kamennej a pomerne bohatý keramický materiál z mladšej doby rímskej.

11. Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou (okr. Zlaté Moravce), poloha Tesárska pláň, záchranný výskum, sídlisko, pohrebisko, doba bronzová, laténska, vrcholný stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Výskum viedol M. Vojteček.

Archeologický výskum v Tesárskych Mlyňanoch, vyvolaný výstavbou rýchlostnej komunikácie R1 Selenec - Beladice, prebiehal v mesiacoch august až december 2009 (obr. 157). Nálezisko sa nachádza na pravobrežnej terase rieky Žitava, na severnom a západnom okraji obce Tesárske Mlyňany. Terén je v tejto polohe rovný bez výraznejšieho prevýšenia. Nadmorská výška sa pohybuje v rozpätí 167–172 m. V bezprostrednej blízkosti skúmanej plochy je doložené osídlenie z obdobia eneolitu, neskorej doby bronzovej, doby rímskej, sťahovania národov a veľkomoravského obdobia. Archeologický výskum nadväzoval na sondáž a plošnú skrývku ornice, ktorá prebehla v roku 2008, v rámci vyhotovovania dokumentácie pre stavebné povolenie plánovanej rýchlostnej cesty (Ruttkay a kol. 2011). Celkovo sme preskúmali 103 sídliskových objektov a 134 hrobových celkov (obr. 158). Číslovanie hrobov sa vzhľadom na existenciu pohrebiska z doby sťahovania národov v tesnom susedstve, začalo číslom 101. Na základe predbežnej analýzy nálezového fondu môžeme konštatovať, že ide o polykultúrnu lokalitu s osídlením vo viacerých časových obdobiach.

Najstarší stupeň osídlenia predstavuje kostrový hrob 1. Ide o solitérny hrob na východnom okraji náleziska. Telo jedinca bolo pochované v skrčenej polohe na ľavom boku, s hlavou orientovanou na východ. Južne od hlavy boli rituálne uložené štyri keramické nádoby. Mŕtvy mal na úrovni hrudníka umiestnený silicitový nástroj. Na základe uloženia tela a rozboru keramických nálezov môžeme hrobový celok časovo zaradiť na začiatok staršej doby bronzovej.

Druhý, výraznejší stupeň, predstavuje osídlenie lokality z doby laténskej. Sídliskové objekty z tohto obdobia sa sústredili vo východnej časti lokality (obr. 158; 160). Ide predovšetkým o plytké jamy nepravidelného, prípadne kruhového pôdorysu. V jednom prípade sme preskúmali obytnú stavbu. Jedná sa o zahĺbenú polozemnicu obdĺžnikového tvaru s rozmermi 6 x 4 m, ktorá bola dlhšími stenami orientovaná v osi V-Z. V tejto osi boli takisto orientované dve kolové jamy zistené vo vnútri objektu. V chate sa podarilo zachytiť deštrukciu prepálenej steny a jej pôvodný výmaz. Jej výplň obsahovala obrovské množstvo keramického a osteologického materiálu.

Medzi najvýznamnejšie objavy v polohe Tesárska Pláň patrí pohrebisko nachádzajúce sa v západnej časti lokality (obr. 158; 159; 163). Ide o rozsiahle radové pohrebisko z obdobia druhej polovice 10. až prvej polovice 11. stor. V priestore telesa rýchlostnej komunikácie sme preskúmali 132 hrobových celkov. Zachytil sa východný a západný okraj pohrebiska. Jednotlivé hroby boli, až na ojedinelé prípady, orientované v osi SZ-JV (270°–315°), hlavou na západ. Hrobové jamy boli pomerne plytké (10–60 cm od úrovne zachytenia). Telá boli v drvivej väčšine uložené na chrbte s končatinami v osi skeletu. Menšie odchýlky súviseli hlavne s polohou horných končatín. Významný prameň pre štúdium predstavuje hrobová výbava, ktorú môžeme rozdeliť do viacerých kategórií (šperk, súčasti odevu, predmety dennej potreby, predmety kultového charakteru). Z kategórie šperku boli v jednotlivých hroboch zastúpené predovšetkým strieborné a bronzové esovité záušnice (aj 12 ks v hrobe). Ďalej to boli hlavne plechové a liate prstene, vlasové krúžky. Viaceré bohaté, predovšetkým ženské hroby obsahovali nákrčníky (tyčinkové), náramky (drôtené a tyčinkové) a náhrdelníky so sklených, kamenných, kostených a jantárových korálikov. Kategóriu súčasti odevu zastupovali predovšetkým bronzové gombíky a nášivky (obr. 164–168). Medzi predmety dennej potreby, ktoré sa vyskytli na pohrebisku v Tesárskych Mlyňanoch patria najmä železné nože. Nachádzali sa v úrovni pásu, na ľavej aj pravej strane tela. Hlinené nádoby sa vyskytli v 17 hrobových celkoch. Išlo predovšetkým o hrncovité tvary (obr. 169; 170). V drvivej väčšine boli uložené pri dolných končatinách. Ukladanie hlinených nádob do hrobov predstavuje doznievanie pohanských zvykov, ktoré boli vykonávané predovšetkým v staršej etape pochovávania. Iba v jednom prípade bola do hrobu uložený strieborný obolus Štefana I, razený v rokoch 1029 – 1038. Predpokladáme, že práve tento hrob patrí k najmladším na pohrebisku. K pohrebisku treba priradiť aj náhodne objavený hrob (*Nevizánsky/Ožďáni 1987*). Zaujímavosťou je aj prítomnosť ďalšieho pohrebiska v tesnej blízkosti (*Ruttkayová 1984*; *1988*).

Najmladší doložený stupeň osídlenia predstavuje torzo zaniknutej stredovekej dediny z 12 –14. stor. Nachádza sa v centrálnej časti lokality, pričom ide pravdepodobne o severný okraj rozsiahlejšieho sídliskového areálu. Jednotlivé objekty sa dajú rozdeliť do viacerých kategórií (zemnice, pece, exploatačné, resp. zásobné jamy, pražiace jamy, bližšie neurčené jamy). (obr. 158; 161; 162). V severnom a východnom

okraji bol zistený systém kolových jám. Tu sa nachádzali nadzemné, hospodárske stavby. Preskúmané sídlisko tvorí pravdepodobne najstaršiu časť obce Tesáre, ktorá sa spomína už v donačnej listine Gejzu I. z roku 1075. Časovo neurčiteľný je nález kostrového hrobu 2. Nachádzal sa v centrálnej časti náleziska tesne pod úrovňou ornice. Telo bolo uložené na chrbte s vystretými končatinami, s hlavou orientovanou na sever. Hrob neobsahoval žiadne milodary.

Archeologický výskum v Tesárskych Mlyňanoch priniesol viacero objavov, ktoré zásadne posunuli stav bádania mikroregiónu horného Požitavia. Významný prameň predstavuje pohrebisko z 10.–11. stor., ktoré spolu s novoobjaveným pohrebiskom v Čiernych Kľačanoch podstatne obohacuje pramennú bázu skúmaného mikroregiónu. Po podrobnejšej analýze kostrového materiálu a sprievodného inventáru bude možné riešiť otázky demografie a vývoja spoločnosti mikroregiónu horného Požitavia v období začleňovania sa do Uhorského kráľovstva.

L i t e r a t ú r a

Balko 1983 – J. Balko: Hosťová, okr. Nitra. Výskumná správa AÚ SAV v Nitre 10 375/1983. Nitra.

Bednár/Ruttkay 1991 – P. Bednár/M. Ruttkay: Prieskum povodia potoka Bocegaj. AVANS 1989, 1991, 26–28.

Fehér 1997 – S. Fehér: Nyitrageszte monográfia. Nové Zámky 1997.

Fusek 1999 – G. Fusek: Gräber mit Arpadenmünzen aus dem Gräberfeld von Šindolka in Nitra. Slov. Arch. 56, 1999, 71–118.

Gabulová/Bistáková/Jakab 2013 – M. Gabulová/A. Bistáková/J. Jakab: Ľudské skelety na sídlisku ludanickej skupiny v Nitre - Selenci. In: I. Cheben/M. Soják (eds.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín - 2010, Nitra 2013, 57–72.

Hanuliak 1994 – M. Hanuliak: Malé Kosihy I. Pohrebisko z 10. – 11. storočia (Archeologicko-historické vyhodnotenie). Nitra 1994.

Jakab 2010 – J. Jakab: Intencionálne zásahy na kostrách z hromadného hrobu ludanickej skupiny zo Selenca pri Nitre. Slov. Antropol. 13-2, 2010, 24–30.

Kropilák a kol. 1978 – M. Kropilák a kol.: Vlastivedný slovník obcí na Slovensku 1. Bratislava 1978.

Lichardus/Vladár 1964 – Lichardus, J./Vladár, J.: Zu Problemen der Ludanice-Gruppe in der Slowakei. Slov. Archeol. 12, 1964, 69–162.

Lichardus/Vladár 1970 – L. Lichardus/J. Vladár: Neskorolengyelské sídliskové a hrobové nálezy z Nitry. Slov. Arch. 18, 1970, 373–419.

Mitáš 2002 – V. Mitáš: Hosťová, okr. Nitra. Výskumná správa AÚ SAV v Nitre 14 683/2002. Nitra.

Mitáš 2003 – V. Mitáš: Hosťová - poloha Stredný hon, okr. Nitra. Výskumná správa AÚ SAV v Nitre č. 14 866/2003. Nitra.

Mitáš/Žáčik 2003 – V. Mitáš/M. Žáčik: Archeologické nálezy z Beladíc. AVANS 2003, 2004. 140–141.

Nevizánsky/Ožďáni 1987 – G. Nevizánsky/O. Ožďáni: Včasnostredoveký kostrový hrob z Tesárskych Mlynian. AVANS 1986, 1987, 83.

Novotný 1958 – B. Novotný: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava 1958.

Pavúk 1963 – J. Pavúk: K otázke synchronizácie lengyelskej kultúry na Slovensku a Morave. In: Sborník II. Františku Vildomcovi k pětaosmdesátinám. Brno 1963, 26–28.

Pavúk 1981 – J. Pavúk: Sídlisko lengyelskej kultúry v Budmericiach. AVANS 1980, 1981, 220–222.

Pavúk 2000a – J. Pavúk: Brodzany-Nitra-Gruppe oder Brodzany-Gruppe ?. Památ. archeol. Supplement XIII, 2000, 328–340.

Pavúk 2000b – J. Pavúk: Das Epilengyel/Lengyel IV als kulturhistorische Einheit. Slov. Arch. 48, 2000, 1–26.

Pavúk/Šiška 1971 – J. Pavúk/S. Šiška: Neolitické a eneolitické osídlenie Slovenska. Slov. Arch. 19, 1971, 319–364.

Pavúk/Šiška 1980 – J. Pavúk/S. Šiška: Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovenku neolit a eneolit. Slov. Archeol. 28 ,1980, 137–154.

Pavúk/Bátora 1995 – J. Pavúk/ J. Bátora: Siedlung und Gräberfeld der Ludanice- Gruppe in Jelšovce. Nitra 1995.

Rejholcová 1976 – M. Rejholcová: Pohrebisko z 10. a 11. storočia v Hurbanove-Bohatej. Slov. Arch. 24, 1976, 191–234.

Ruttkay 1997 – M. Ruttkay: Výsledky archeologických prieskumov na hornom Požitaví. AVANS 1997, 1999. 143–144.

Ruttkay 2004 – M. Ruttkay: Druhá sezóna výskumu pohrebiska z doby sťahovania národov v Tesárskych Mlyňanoch. AVANS 2003, 2004, 157–160.

Ruttkay 2007 – M. Ruttkay: Das völkerwanderungszeitliche Gräberfeld in Tesárske Mlyňany, Bez. Zlaté Moravce. In: Barbaren im Wandel: Beiträge zur Kultur- und Identitätsumbildung in der Völkerwanderungszeit. Herausgegeben Jaroslav Tejral ; rezensent Herwig Friesinger. - Brno : Archeologický ústav AV ČR, 2007, 321–338.

Ruttkay a kol. 2011 – M. Ruttkay/ M. Bielich/ M. Cheben/ M. Vojteček: Zisťovací prieskum na trase výstavby rýchlostnej cesty R1 v úseku Nitra-Selenec – Beladice. AVANS 2008, 2011, 222–224.

Ruttkay/Ruttkayová 1992a – M. Ruttkay/J. Ruttkayová: Pokračovanie prieskumu horného Požitavia. AVANS 1990, 1992, 91–93.

Ruttkay/Ruttkayová 1992b – M. Ruttkay/J. Ruttkayová: Pokračovanie v prieskume horného Požitavia. AVANS 1991, 1992, 110–112.

Ruttkay/Ruttkayová/Hunka 1992 – M. Ruttkay/J. Ruttkayová/J. Hunka: Pokračovanie prieskumu horného Požitavia. AVANS 1991, 1992. 110–112.

Ruttkayová 1985 – J. Ruttkayová: Záchranný výskum v Tesárskych Mlyňanoch. AVANS 1984, 1985, 212–213.

Ruttkayová 1988a – J. Ruttkayová: Zisťovací výskum v Tesárskych Mlyňanoch. AVANS 1987, 1988, 120.

Ruttkayová 1988b – J. Ruttkayová: Archeologické nálezy zo súkromnej zbierky J. Tótha. Štud. zvesti AÚ SAV 24, 197–204.

Ruttkayová/Ruttkay 1991 – J. Ruttkayová /M. Ruttkay: Archeologické nálezy v zbierkach mestského múzea v Zlatých Moravciach. Nitra 1991.

Šuteková 2008 – J. Šuteková: Opevnené sídlisko bošáckej kultúry v Podolí, okr. Nové Mesto nad Váhom (predbežná štúdia). In: I. Cheben/I. Kuzma (eds.): Otázky neolitu a eneolitu - 2007. Nitra 2008, 273–286.

Tirpák 2009 – J. Tirpák: Beladice, poloha Pri kríži - k. ú. Veľké Chrášťany. Odborný posudok nedeštruktívneho archeologického výskumu geofyzikálnym meraním. Výskumná správa AÚ SAV 16849/09. AÚ SAV Nitra.

Točík 1970 – A. Točík: Slovensko v mladšej dobe kamennej. SAV Bratislava, 1970.

Vladár/Krupica 1970 – J. Vladár/O. Krupica: Neskorolengyelská keramika z Brodzian. Slov. Arch. 18, 1970, 353–371.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNGEN BEIM BAU DER SCHNELLSTRASSE R1 IM ABSCHNITT NITRA - SELENEC - BELADICE. Im Jahr 2009 wurde die entscheidende Etappe der archäologischen Rettungsgrabungen am Bau der Schnellstraße R1 Selenec - Beladice durchgeführt. Die Enthumusierung des Abschnitts begann im Juli 2009. Dieser Prozess wurde aus der Sicht der Archäologie von J. Ďuriš und H. Baliová mit einer großen Gruppe von Archäologen und Technikern beaufsichtigt. Die Arbeiten am Abschnitt wurden von P. Bednár und M. Ruttkay komplex koordiniert. Auf der Mehrheit der Flächen, die in der Begehungsphase identifiziert wurden, konnten auch archäologische Objekte festgestellt werden, obwohl es in der ersten Enthumusierungsphase nicht einfach war, sie zu erkennen, was auch der extremen Dürre zugeschrieben werden kann. Überraschend war die Abwesenheit von archäologischen Objekten auf der rechtsuferigen Terrasse des Baches Čerešňový potok (aufgrund von Scherben in der Ackerschicht wurde besonders die Besiedlung der Badener Kultur angenommen). Größere Anhäufungen von Objekten wurden in acht Lagen festgestellt (Abb. 120). Angesichts der Anbindung an die Begehungsphase (*Ruttkay a kol. 2011*) wird im Beitrag die ursprüngliche Nummerierung beibehalten. Bei neu festgestellten Fundstellen wurde eine Subnummer mit einem kleinen arabischen Buchstaben verwendet, z.B. 6a, 6b usw.

1a. Nitra, Teil Chrenová (Bez. Nitra), Lage Selenec I., archäologische Rettungsgrabung, Siedlung, Lengyel IV- Ludanice-Gruppe, Bošáca-Kultur, Gräberfeld, Mittelalter 10.–11. Jh. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die fachliche Leitung der Grabung übernahmen M. Gabulová und A. Bistáková.

An der Stelle der geplanten Kreuzung in der Flur Selenec wurde eine archäologische Fundstelle aus dem Äneolithikum, der älteren Bronzezeit und dem Mittelalter festgestellt. Im Jahr 2009 wurden 49 Objekte untersucht, die Grabung wird auch im Jahr 2010 fortgesetzt.

Es wurden 46 Siedlungsgruben aus dem Äneolithikum, 19 frühmittelalterliche Skelettgräber wie auch ein Teil einer Kulturschicht untersucht. Die Besiedlung befand sich besonders im westlichen Teil der Kreuzung, am Fuße eines leichten Hanges, in der Nähe des Baches Selenec.

Die untersuchten Siedlungsobjekte der Ludanice-Gruppe bilden vor allem Vorratsgruben kreisförmigen Grundrisses, Pfostengruben, Tongruben wie auch verschiedene Gruben ovalen Grundrisses mit nicht näher bestimmbarer Funktion. In zwei Siedlungsgruben (Objekt 14, 25) befanden sich ganze

Menschenskelette (Abb. 122: 5, 6), in einem Fall (Objekt 16) wurde in der Grube ein Kinderschädel (Abb. 122: 3) ohne Unterkiefer entdeckt (*Gabulová/Bistáková/Jakab 2013*, 59, 60). Am Schädel waren deutliche Beschädigungsspuren sichtbar.
Ganz besonders ist das Objekt 32 mit Skelettresten von fünf Individuen (Abb. 122: 1, 2). Bis auf einen erwachsenen Mann lagen alle in der anatomischen Lage. Der Kopf des Mannes wurde vom Körper mit Gewalt abgetrennt und war beim Becken situiert. Aufgrund der Fundsituation kann angenommen werden, dass es sich um die primäre Bestattung ohne Pietätakt handelte. Der Bestattung ging wahrscheinlich ein Gruppenkonflikt voraus, dessen Ergebnis die Tötung einer Gruppe war, die aus einem älteren Mann, einer erwachsenen Frau, einem Jungen und zwei kleinen Kindern bestand.
Das Jungäneolithikum vertrat auf der Fundstelle die Bošáca-Gruppe. Ihre Existenz wird in diesem Raum durch zwei Objekte belegt. Im ersten Fall geht es um den Teil einer erhaltenen Destruktion eines ausgebrannten oberirdischen Baus (Objekt 30, Abb. 124: 6, 7), im zweiten Fall handelt es sich um eine große Tongrube (Fläche 2A). Im Objekt 30 wurde durch die gefallene Baudestruktion (Lehmverputz) das ganze ursprüngliche Inventar des Hauses „bestattet" - eine Sammlung von Schüsseln und Töpfen, die in die Bošáca-Kultur zu datieren sind (Abb. 124: 3–5). Es handelt sich hier wahrscheinlich um die Destruktion eines oberirdischen Baus (eines Hauses?) aus dem Jungäneolithikum, wobei der unvollständige Grundriss des Baus erfasst werden konnte.

Zur Siedlung der Bošáca-Kultur gehörte auch die Fördergrube (Tongrube) mit großen Ausmaßen (L. 26 m, B. 9–12 m, T. 2 m) mit vielen Keramikfunden, die zur Bošáca-Kultur gehören und mit kleiner Spaltindustrie. Die Tongrube gehört zu dem am umfangreichsten untersuchten Objekt auf der Fundstelle und ihre Ausmaße belegen eine intensive Nutzung von Ton als Bau- und Produktionsmaterial in der Zeit der Bošáca-Kultur.
Vereinzelte Scherben deuten auch eine Besiedlung aus dem Frühmittelalter an (9.–10. Jh.?).

Im südöstlichen Teil der untersuchten Fläche wurde im Laufe der Untersuchungsarbeiten eine Gruppe von frühmittelalterlichen Gräbern aus dem 10.–11. Jh. entdeckt. Insgesamt wurden 19 Skelettgräber von erwachsenen Individuen und auch Kindern untersucht. Erwachsene Individuen lagen in der Grabgrube in gestreckter Lage am Rücken mit der Orientierung NW-SO mit dem nach NW gerichteten Kopf. Es wurden nur sporadische Funde entdeckt - S-förmige Schläfenringe, Fingerringe und Gefäßfragmente (Abb. 125).

2. Pohranice (Bez. Nitra), Flur Lefantovské úhory, archäologische Rettungsgrabung, polykulturelle Fundstelle - Siedlung - Spätsteinzeit, Bronzezeit, Latènezeit, Frühmittelalter, Gräberfeld- ?. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die fachliche Leitung der Grabung übernahm A. Bistáková.

Es handelte sich um die archäologische Grabung auf km 3,2–3,4. Die Fundstelle befindet sich auf der linken Seite der Straße von Pohranice nach Malý Lapáš. Sie ist auf einem leichten Hang situiert, ca. 50 – 70 m vom Bach Kadaň entfernt.
Auf einer Fläche von ca. 100 x 60 m wurden insgesamt 38 Siedlungsobjekte und zwei Gräber untersucht (Tab. 34). Die archäologischen Objekte belegen die Besiedlung in der Zeit der Lengyel-Kultur, in der Bronze-, Latènezeit und auch im Mittelalter. Es handelt sich überwiegend um Siedlungsgruben. Es wurden aber auch Reste von Häusern und zwei Gräber gerettet. Bei der Grabung konnte auch der Verlauf eines kreisförmigen Grabens aus der Urzeit erfasst werden.
Die Existenz der Siedlung der Lengyel-Kultur belegen in diesem Raum vorläufig auch drei Siedlungsgruben (7, 13 und 15). Sie waren im nordwestlichen Teil der Fundstelle lokalisiert.
Zu einem spezifischen Fund gehört ein kreisförmiges Objekt, das als K1 bezeichnet wird. Die Breite des Streifens war 1 m und im rekonstruierten Durchmesser erreichte der Kreis eine Größe von 40 m (Abb. 129). Die kreisförmige Anlage gehörte wahrscheinlich zur Einfriedung eines näher nicht identifizierbaren Raums (vielleicht Siedlungsraums) aus der Urzeit.
Die Besiedlung der Lage aus der Jungbronzezeit belegen auch Funde, die während der Grabung im nordwestlichen Teil der Fundstelle gefunden wurden. Näher am Fluss (südlicher und südöstlicher Teil der untersuchten Fläche) wurde ein Teil einer Siedlung aus der Latènezeit erfasst. Die Siedlungsgruben (18, 19 und 38) enthielten eine größere Menge von Keramik, Lehmverputz, Holzkohlestückchen und Spinnwirteln. Im Objekt 19 wurden auch zwei Eisenmesser entdeckt.

Durch die archäologische Grabung wurden auch sieben Objekte aus dem Frühmittelalter gerettet (1, 3, 5, 9, 10, 11 und 37). Mindestens in drei Fällen kann von Resten der eingelassenen Häuser mit steinernem Ofen gesprochen werden (9, 10 und 37).
Außer Siedlungsobjekten wurden auf der Fundstelle auch Reste von zwei Gräbern entdeckt, deren zeitliche Zugehörigkeit problematisch ist. Im Grab 1 lag der Tote am Rücken in gestreckter Lage und bei seinem Knie lag ein kleinerer Eisengegenstand. Das zweite Grab indizieren Funde von Knochenfragmenten, die jedoch in sehr schlechtem Zustand vorgefunden wurden. Der Fundsituation nach kann angenommen werden, dass der Tote in der Hockerlage war und bei ihm auch Gefäße vorhanden waren. Das zerstörte Objekt wird vorläufig in die Urzeit datiert.
Durch die archäologische Grabung, die auf der Fundstelle Pohranice II durchgeführt wurde, erweiterten sich die Erkenntnisse über die Besiedlung des Gebiets in mehreren urzeitlichen Perioden, in der Frühgeschichte und im Mittelalter.

2a.Pohranice (Bez. Nitra), Flur Pod janíkovskou cestou, archäologische Rettungsgrabung, Siedlung, Urzeit. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die fachliche Leitung der Grabung übernahm J. Ďuriš.
Auf der archäologischen Fundstelle kam es in der Vergangenheit zu Erosionsprozessen in Form von mäanderförmiger Abschwemmung, durch die vorhandenen Siedlungsobjekte umgeschichtet und gestört wurden und Schwemmkonzentrationen bildeten. Insgesamt wurden auf der untersuchten Fläche 15 Schwemmkonzentrationen, acht Erosionsmäander mit verschiedenen Tiefen und 13 Siedlungsobjekte unterschiedlichen Charakters und Größen erfasst (Abb. 128: 6).
In den Objekten befand sich urzeitliches Siedlungsmaterial (Keramik, Spaltindustrie, geglättete Industrie - Fragmente von Steinäxten, Fragmente von steinernen Getreidequetschern, Tierknochen, erodierter Lehmverputz, vereinzelt auch Holzkohlestückchen). Die Siedlungsobjekte (1–5, 8–13) werden aufgrund des Keramikmaterials vorläufig in den Anfang der Spätsteinzeit datiert (bzw. Lengyel-Kultur - Lengyel III/ Epilengyel-Lengyel IV). Weitere zwei Siedlungsobjekte (Objekt 6, 7) wurden ohne archäologisches Material vorgefunden, bzw. ohne datierbares Material, d.h. dass beide Objekte undatiert bleiben.

3. Hosťová (Bez. Nitra), Flur Lesný Hon, Siedlung, Altäneolithikum, jüngere Neuzeit(?); Schicht mit Siedlungs- und Grabfunden(?), mittlere bis späte Latènezeit, Frühmittelalter (10.–11. Jh.). Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die fachliche Leitung der Grabung übernahm V. Mitáš.
An diesem Ort wurde ein Teil der Schicht sowohl mit Siedlungsfunden aus der mittleren- bis späten Latènezeit (Abb. 135), als auch mit Siedlungs- und Grabfunden(?) aus dem Frühmittelalter untersucht (Abb. 136). Die Sammlung von Funden aus der sekundären Lage repräsentiert besonders die charakteristische latènezeitliche (Abb. 136: 3–8) und mittelalterliche Keramik (Abb. 136: 10–14), wie auch Lehmverputz. Es ist sehr wahrscheinlich, dass der bronzene offene stäbchenförmige (Tab. 41: 1; Abb. 136: 1) und der silberne offene geflochtene Ring (Abb. 136: 2) aus der Schicht Grabfunde aus der unweit untersuchten Fläche sind und das durch die Erosion zerstörte Gräberfeld aus dem 10.–11. Jh. indizieren. 4. Hosťová (Bez. Nitra), Lage Stredný hon, Altäneolithikum, jüngere Neuzeit. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die fachliche Leitung der Grabung übernahm V. Mitáš.
Die Fundstelle befindet sich im südöstlichen Teil des Gemeindegebiets von Hosťová, auf einem südwestlich orientierten Hang, der in Richtung Südosten das linke Ufer des Baches Hosťovský potok bildet. Die untersuchte Fläche ist ca. 500 m Luftlinie südöstlich von der östlichen Ecke des Zauns des Ranch Hosťová (Areal der ehemaligen landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft). Der aktuellen Katasterkarte nach kann sie am südlichen Rand der Lage Stredný hon lokalisiert werden. In dem angeführten Raum wurden das Siedlungsobjekt 6/09 (Abb. 134: 1) aus dem älteren Äneolithikum und das Objekt 4/09 (Abb. 134: 2) wahrscheinlich aus der jüngeren Neuzeit festgestellt. Datierung, Funktion wie auch die eigentliche Existenz der sonstigen fünf Objekte ist angesichts der Abwesenheit des archäologischen Materials in ihnen fraglich. Reale archäologische Objekte evozierten nämlich häufige Reste der Schicht unterhalb der Ackerschicht, die in den Geländedepressionen dieses Raums deponiert waren. Wenig vertretene stratifizierte Funde vertritt die Keramik der Lengyel-Kultur mit typischen halbkugeligen Buckeln aus dem Objekt 6/09.
5. Beladice, Teil Pustý Chotár (Bez. Zlaté Moravce), Flur Gačov, archäologische Rettungsgrabung, Siedlung, frühes und mittleres Äneolithikum, Hallstattzeit. Deponierung von Funden: Archäologi-

sches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die fachliche Leitung der Grabung übernahmen P. Bednár, R. Malček, M. Gabulová.
Der untersuchte Raum ist im südwestlichen Teil des Katasters der Gemeinde Beladice situiert. Die Fundstelle, bzw. die Fundstellen, erstrecken sich auf den Scheiteln und Wiesen von Geländewellen, durch die der rechtsuferige (südwestliche) niedrige Kamm in die Inundation Bocegaj ausläuft. Auf der westlichen, höheren, wurden 38 Fundsituationen freigelegt, die in die Lengyel-Kultur und in die Hallstattzeit datiert werden. Es sieht so aus, dass durch die Grabung auf der Länge von 10,2–10,3 km des zweiten Abschnitts der Schnellstraße ein Teil eines größeren Siedlungsareals aus der älteren Eisenzeit erfasst wurde, dessen Kern näher dem Bach Bocegaj hätte situiert sein können. Da die Siedlungsreste der Lengyel-Kultur auch in den entfernteren Gebieten freigelegt wurden (im Abschnitt 10,6–10,7 km) und an dem gegenüberliegenden Ufer des Baches Bocegaj (Lage Beladice I), kann angenommen werden, dass die Fundstelle zu einem großen Siedlungskomplex der Lengyel-Kultur gehört, der sich im Tal des bereits erwähnten Baches erstreckte.
6. Beladice (Bez. Zlaté Moravce) und Beladice, Teil Pustý Chotár, Flur Dolina, Siedlung, Äneolithikum - Lengyel-Kultur, Römerzeit, archäologische Rettungsgrabung, Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die fachliche Leitung der Grabung übernahmen H. Baliová, P. Bednár, M. Ruttkay.
Die Grabung verlief von August bis Dezember 2009 und wird auch im Jahr 2010 fortgesetzt werden. Die Grabung verlief unter anspruchsvollen klimatischen Bedingungen. Es wurde nachgewiesen, dass die Lage in der Vergangenheit mit gelbbrauner Erde überdeckt wurde, was zur Folge hatte, dass die Objekte nach dem Entfernen der Ackerschicht nicht sichtbar waren. Es wurden 68 Objekte untersucht. Es wurden 21 Objekte zu Ende untersucht (Abb. 140), die anderen werden im Jahr 2010 untersucht. Fast ein Drittel der Objekte (23) enthielt keine Funde oder sie enthielten nur vorläufig datierbares Material. Im südlichen Teil der untersuchten Fläche wurde ein größeres Objekt festgestellt - eine Anomalie mit den Ausmaßen von ca. 16 x 6 m (Abb. 141: 1). Angesichts der unklaren Situation wurde es mit dem Sektornetz von 1 x 1m untersucht. Seine Verschüttung brachte eine große Anzahl von Funden - Keramik, Fibeln, Tierknochen u.Ä. zutage. Seine eindeutigere Interpretation - Tongrube, Kultobjekt, eine Reihe von Objekten u.Ä. ist noch nicht möglich.
Sechzehn Objekte sind in das Äneolithikum datiert (vorläufig in die Ludanice-Gruppe, aus der Begehung auch die Scherben der Badener- und Bošáca-Kultur). Es handelte sich um drei tiefe Vorratsgruben, zwölf Gruben mit näher unbestimmter Funktion, bzw. Pfostengruben und ein mit Gräben umgrenztes Haus. Besondere Aufmerksamkeit erweckte das mit einem Palisadengraben (?) umgrenzte Haus, das im Grundriss rechteckig ist und die Ausmaße von 14,6 x 7,5 m hat (Abb. 142).
In den Objekten, die zur Lengyel-Kultur gehören, befanden sich überwiegend Keramikfunde, aber auch zahlreiche Lehmverputzbruchstücke, bzw. Tierknochen, ausnahmsweise Kleinfunde und steinerne Spaltindustrie. In einem der Schnitte wurde in der Kulturschicht auch eine flache, wahrscheinlich kupferne Axt festgestellt. In einer der Siedlungsgruben kreisförmigen Grundrisses wurde die Bestattung eines menschlichen Individuums in Hockerlage entdeckt (Abb. 141: 5). In der Grube wurde das Fragment eines Gefäßes gefunden, das wahrscheinlich in die Lengyel-Kultur zu datieren ist.
Untersucht wurde auch ein Teil einer Siedlung aus der Römerzeit, die hier, den vorläufigen Berichten nach, seit Ende des 2. Jh. bis zu ersten Hälfte des 5. Jh. existierte. In diese Zeit sind auch weitere 27 Objekte datiert - fünf Grubenhäuser mit Pfostenkonstruktion, ein Ofen, sieben Vorratsgruben und 14 Gruben mit nicht näher bestimmbarer Funktion. Zwischen den Grubenhäusern - Häusern - ragt besonders das Objekt 12 mit sehr großen Ausmaßen hervor (600 x 550 cm). In seiner Verschüttung wurde eine ziemlich große Menge von Material heimischer Herkunft wie auch Importe gefunden. Es wurden Bernsteinperlen, Bronzenadeln aus Fibeln und Eisennadeln, Eisennägel, Glasfragmente, bearbeitete Knochen, Miniaturgefäße, Keramik, Tierknochen und Lehmverputz entdeckt. Es wurden auch die Keramik Terra sigillata mit dem Stempel der Werkstatt IULIANIM, ein Tontiegel, eine bronzene Münze und ein Eisenstylus entdeckt (Abb. 145). Der Fundbestand deutet die Datierung der Verschüttung des Objekts an das Ende des 2. bzw. an den Beginn des 3. Jh. an. Die germanische Siedlung in Beladice kann in die Zeit vom Ende des 2. Jh. bis in die Mitte des 5. Jh. datiert werden. Die Siedlung gehört somit zu den am längsten existierenden Siedlungen aus dieser Zeit auf unserem Gebiet und nach dem Untersuchen der ganzen Fläche wird sie zu den größten untersuchten Fundstellen in der Westslowakei gehören.

7. Beladice, Teil Chrášťany (Bez. Zlaté Moravce), Veľké Chrášťany, Flur Pri kríži, archäologische Rettungsgrabung, Siedlung, Neolithikum/Äneolithikum, Mittelalter, 10.–11. Jh. Deponierung von Fun-

den: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die fachliche Leitung der Grabung übernahmen M. Jakubčinová und J. Haruštiak.
Die Flur Pri Kríži befindet sich am rechten Ufer des Ufers Drevenica und nördlich des Baches Bocegaj. Von der Gesamtzahl der untersuchten Objekte konnten drei Objekte in das Neolithikum/Äneolithikum datiert werden. Es handelte sich um Kulturgruben unterschiedlicher Größe. In den Gruben wurden Keramikfunde, zwei steinerne Abschläge und der Teil einer Steinaxt gefunden.
Die ausgeprägteste Dichte der Objekte befand sich ca. 190 m vom Bach Drevenica in Richtung Westen, wo ein Teil einer Siedlung aus dem 10.–11. Jh. erfasst wurde (Abb. 148). Es wurden 10 eingelassene Wohnobjekte, sieben Vorratsgruben, vier Abfallgruben und drei selbständig stehende Öfen und 29 Kulturgruben freigelegt und dokumentiert. Die Grubenhäuser, die auf der Fundstelle gefunden wurden, hatten einen typisch ovalen oder vierkantigen Grundriss und im Innenraum wurden Reste von Gewölbeöfen oder einer Feuerstelle entdeckt. In einem Fall wurden auch Reste eines Steinofens entdeckt. In drei Fällen befanden sich in dem Haus sowohl ein Gewölbeofen wie auch eine Feuerstelle. Ganz besonders ist das Objekt 25, in dem drei Gewölbeöfen situiert waren. Es handelt sich wahrscheinlich um ein Produktionsobjekt. Bei den einzelnen Häusern wurden Vorratsgruben freigelegt, deren Tiefe von 210 bis 295 cm schwankte. Aus Zeitmangel wurden diese Objekte nur in Schnitten untersucht, die mit Hilfe eines Baggers ausgegraben und nur in Profilen dokumentiert wurden. Auf der Fundstelle wurden auch drei selbständig stehende Öfen gefunden, in deren Nähe Abfallgruben unterschiedlicher Größe und Form erfasst wurden. Aus dem untersuchten Teil der Siedlung stammt ziemlich viel Keramikinventar. Die sonstigen Funde gehören zu den Gegenständen des täglichen Gebrauchs. Es handelt sich besonders um verschiedene Eisengegenstände (z.B. Schere, Nägel, Messer, Ahlen), Knochengegenstände (der sog. Schlittschuh, Ahle), Tongegenstände (Spinnwirteln), Steingegenstände (Fragmente von Mahlsteinen, Wetzsteine).
Die durchgeführte Grabung bereicherte und ergänzte das Mosaik der Erkenntnisse über die Besiedlung in der Umgebung der Gemeinde Beladice, Teil Veľké Chrášťany wesentlich. Der Bau der Schnellstraße R1 ermöglichte nur die Untersuchung eines Teils der Siedlung, die sich im Abschnitt der Baustelle befindet und so ist es durchaus möglich, dass ein Teil der Siedlung noch nicht freigelegt wurde.

8. Beladice, Teil Chrášťany (Bez. Zlaté Moravce), Veľké Chrášťany, Flur Pri cintoríne, Überbrückung 211 (13,6–13,9 km), archäologische Rettungsgrabung, Siedlung, Urzeit. Deponierung von archäologischen Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die fachliche Leitung der Grabung übernahm J. Ďuriš.
Von Oktober bis Dezember 2009 führte das Archäologische Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften eine archäologische Rettungsgrabung durch, die auf der Fläche eines Tiefbaus stattfand: „Schnellstraße R1 - Abschnitt 2 (Selenec - Tesárske Mlyňany)“, Lage Pri cintoríne, Kataster Veľké Chrašťany - Überbrückung 211 (13,6–13,9 km). Auf der archäologischen Fundstelle kam es zu leichten Erosionsprozessen, in Form von Mäanderabschwemmungen, die die existierenden Siedlungsobjekte überdeckten und zerstörten und so die Schwemmkonzentrationen auslösten (siehe Konzentration 1, Konzentration 2). Sie erreichten die Ausmaße von 12 x 22 m, 5 x 5m oder bildeten ein System von Erosionsmäandern (siehe Konzentration 4) mit den Ausmaßen von 12/15 x 35 m, die sich in flachen Depressionen, die auf den Hängen vorkommen, festsetzten (Abb. 153: 1). Insgesamt wurden auf der untersuchten Fläche sechs Schwemmkonzentrationen und ein System von mehreren Erosionsmäandern mit unterschiedlichen Tiefen erfasst, das die einzelnen Erosionskonzentrationen und 34 Siedlungsobjekte unterschiedlichen Charakters, Größe und Datierung allmählich verband (Abb. 151; 152). Auf den gegebenen Schwemmkonzentrationen und Erosionsmäandern in den Objekten wurden insgesamt 13 Kontrollschnitte gemacht (Breite 60/80/125/180 cm).
In den archäologischen Objekten befand sich urzeitliches und frühmittelalterliches Siedlungsmaterial (Keramik, Spaltindustrie, geglättete Industrie - Fragmente von Steinäxten, Fragmente von steinernen Getreidequetschern, Tierknochen, erodierter Lehmverputz, vereinzelt auch Holzkohlestückchen). Die Funde waren in unterschiedlichen Tiefen der einzelnen Objekte konzentriert, die überwiegend einheitliche Verfüllung mit einmaliger Verschüttung hatten, wobei sie sich insbesondere in den oberen Schichten der Schwemmschichten befanden (T. 10/20 cm, ausnahmsweise 30 cm ab dem verputzten Niveau).
Ein Siedlungsobjekt 12 - Schnitt 9 (Abb. 152: 3) wird aufgrund des vorgefundenen Keramikmaterials vorläufig an den Beginn der späten Steinzeit bzw. in das Altäneolithikum (Lengyel-Kultur - Lengyel III/

Epilengyel-Lengyel IV) datiert. Weitere fünf bis sechs Siedlungsobjekte (Objekt 19, 20A/C, 24, 29, 30, 31) werden aufgrund des Keramikmaterials vorläufig und rahmenhaft in das Frühmittelalter datiert. Die sonstigen Siedlungsobjekte sind ohne datierbares archäologisches Material, d.h. auch ohne Datierung.
9. Tesárske Mlyňany, Teil Mlyňany (Bez. Zlaté Moravce), Flur Chrastie. Bei der Grabung konnte keine Besiedlung erfasst werden.
10.Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Bez. Zlaté Moravce), Flur Gočol, Völkerwanderungszeit - Gräberfeld, Frühmittelalter - Siedlung. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die fachliche Leitung der Grabung übernahm M. Ruttkay.
Der erste Teil - 74 Gräber - wurde in den Jahren 2002–2003 untersucht. Das Gräberfeld wurde vorläufig in das 5. und in die erste Hälfte des 6. Jh. datiert. An den Stellen, wo die Wasserleitung verlief, wurden in der Vergangenheit frühmittelalterliche Gräber erfasst und in der unmittelbaren Nähe auch Siedlungsobjekte aus der Urzeit, der Frühgeschichte und dem Mittelalter (*Ruttkayová 1985*; *1988a*).
Im Jahr 2009 wurde eine Fläche von 60 x 36 m untersucht. Es wurde ein System von Gräben aus dem Zweiten Weltkrieg freigelegt (sie beschädigten 22 Gräber). Aufgrund der Anordnung der Gräber (Abb. 153: 2) kann angenommen werden, dass der östliche, westliche und südliche Rand des Gräberfeldes erfasst wurde, d.h. mit einer Fläche, die im Jahr 2002 untersucht wurde, steht der ganze Grundriss des Gräberfeldes zur Verfügung.
Die Gräber waren in der Mehrheit der Fälle in Richtung W-O (mit dem Kopf nach Westen) orientiert. Die Tiefe schwankte von 60 bis 85 cm von der Ackerschicht, am häufigsten zwischen 40-70 cm. Angesichts der Tatsache, dass alle Gräber sekundär beschädigt wurden, fand man in den Gräbern nur eine relativ kleine Anzahl von Funden - Perlen, Metallarmbänder und Eisenschnallen, Wetzstahl, Feuerschlagsteine, Knochenkämme u.Ä. (Abb. 155; 156). Besondere Aufmerksamkeit verdient das Grab 83, in dem ein Schädel mit deutlichen Deformationsspuren vorgefunden wurde (Abb. 154: 3, 5, 6). Ausnahmsweise wurden auch Spuren nach Särgen, Auszimmerung oder Abdeckung mit einem Brett erfasst. Eine relativ große Anzahl der insgesamt untersuchten Gräbern belegt, dass das Gräberfeld zu einer Siedlung gehörte, die mindestens mehrere Jahrzehnte andauern musste.
Im Unterschied zur Grabungssaison 2002–2003, als keine Siedlungsobjekte gefunden wurden, wurden im Jahr 2009 auch zwei Siedlungsobjekte entdeckt. Das Objekt 1 (101) direkt auf dem Gräberfeld - eine flache Grube, die in das Frühmittelalter datiert wird (8.–9. Jh.), das Objekt 2 - eine längliche Grube unbekannter Funktion ohne Keramikfunde, die wahrscheinlich in die Urzeit datiert wird. Nordöstlich des Gräberfelds befanden sich auf dem geackerten Feld unausgeprägte Scherben aus der jüngeren Steinzeit und ziemlich reiches Keramikmaterial aus der jüngeren Römerzeit.
11. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Bez. Zlaté Moravce), Flur Tesárska pláň, archäologische Rettungsgrabung, Siedlung, Gräberfeld, Bronzezeit, Latènezeit, Hochmittelalter. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die Grabung wurde von M. Vojteček geleitet.
Die archäologische Grabung in Tesárske Mlyňany, ausgelöst durch den Bau der Schnellstraße R1 Selenec - Beladice, verlief in den Monaten August bis Dezember 2009. Die Fundstelle befindet sich auf der rechtsuferigen Terrasse des Flusses Žitava, am nördlichen und westlichen Rand der Gemeinde Tesárske Mlyňany. Das Gelände ist gerade in dieser Lage ohne bedeutendere Höhendifferenz. Die Meereshöhe schwankt zwischen 167–172 m. In der unmittelbaren Nähe der untersuchten Fläche ist eine Besiedlung aus dem Äneolithikum, der Spätbronzezeit, der Römerzeit, der Völkerwanderungszeit und der großmährischen Zeit belegt. Die archäologische Grabung knüpfte an die Sondage und die flache Abdeckung der Ackerschicht an, die im Jahr 2008 durchgeführt wurden, im Rahmen der Anfertigung der Dokumentation für die Baugenehmigung der geplanten Schnellstraße (*Ruttkay a kol. 2011*). Insgesamt wurden 103 Siedlungsobjekte und 134 Grabverbände untersucht (Abb. 158). Aufgrund der vorläufigen Analyse des Fundbestands kann konstatiert werden, dass es sich um eine polykulturelle Fundstelle mit der Besiedlung in mehreren zeitlichen Abschnitten handelt. Die älteste Stufe der Besiedlung stellt das Skelettgrab 1 dar. Es handelt sich um ein solitäres Grab eines Individuums in der Hockerlage am östlichen Rand der Fundstelle. Auf Grund der Lage des Körpers und der Analyse der Keramikfunde lässt sich der Grabverband an den Beginn der älteren Bronzezeit datieren.
Die zweite, ausgeprägtere Stufe stellt die Besiedlung der Fundstelle in der Latènezeit dar (Abb. 158; 160). Die Siedlungsobjekte aus dieser Zeit konzentrierten sich im östlichen Teil der Fundstelle. Es handelt sich besonders um flache Gruben unregelmäßigen bzw. kreisförmigen Grundrisses. In einem Fall wurde ein rechteckiges Grubenhaus mit den Ausmaßen von 6 x 4 m untersucht.

Zu den bedeutendsten Entdeckungen in der Lage Tesárska Pláň gehört das Gräberfeld, das sich im westlichen Teil der Fundstelle befindet (Abb. 158; 159; 163). Es handelt sich um ein großes Gräberfeld aus der zweiten Hälfte des 10. bis zur ersten Hälfte des 11. Jh. Im Raum der Schnellstraße wurden insgesamt 132 Grabverbände freigelegt. Die einzelnen Gräber waren bis auf ein paar Einzelfälle in der Achse NW-SO orientiert (270°–315°). Die Grabgruben waren ziemlich flach (10–60 cm von dem Erfassungsniveau). Die Körper lagen in der Mehrheit der Fälle am Rücken mit den Gliedmaßen in der Achse des Skeletts. Kleinere Abweichungen hingen besonders mit der Lage der oberen Gliedmaßen zusammen. Die Gräber enthielten eine ziemlich reiche Ausstattung, die in mehrere Kategorien eingeteilt werden kann (Schmuck, Gewandzubehör, Gegenstände des täglichen Gebrauchs, Kultgegenstände). Die jüngste nachgewiesene Stufe der Besiedlung stellt der Torso eines mittelalterlichen Dorfes aus dem 12.–14. Jh. dar. Er befindet sich im zentralen Teil der Fundstelle, wobei es sich wahrscheinlich um den nördlichen Rand eines größeren Siedlungsareals handelt (Abb. 158; 161; 162). Die einzelnen Objekte lassen sich in mehrere Kategorien einteilen (Grubenhäuser, Öfen, Exploatations - bzw. Vorratsgruben, Röstgruben, nicht näher bestimmbare Gruben). Am nördlichen und östlichen Rand wurde ein System von Pfostengruben festgestellt. Hier befanden sich auch oberirdische wirtschaftliche Bauten. Die untersuchte Siedlung bildet wahrscheinlich den ältesten Teil der Gemeinde Tesáre, die schon in der Donationsurkunde von Géza I. aus dem Jahr 1075 erwähnt wird. Zeitlich unbestimmbar ist der Fund des Skelettgrabs 2. Das Grab befand sich im zentralen Teil der Fundstelle dicht unter dem Niveau der Ackerschicht. Der Körper lag am Rücken mit den Gliedmaßen in der Achse des Skeletts, mit dem nach Norden orientierten Kopf. Das Grab enthielt keine Beigaben.

ZÁCHRANNÉ ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY NA TRASE VÝSTAVBY RÝCHLOSTNEJ CESTY R1 V ÚSEKU BELADICE-TEKOVSKÉ NEMCE *

Matej R u t t k a y – Klaudia D a ň o v á – Michal C h e b e n – Zuzana P o l á k o v á – Barbara Z a j a c o v á

Výskumné práce v roku 2009 nadviazali na podrobný prieskum a odhumusované plochy v roku 2008. Samotný výskum pozostával z komplexného odhumusovania lokality pod dohľadom archeológov a následného výskumu zistených objektov a hrobov. Vo viacerých prípadoch bol v predstihu použitý aj geofyzikálny prieskum realizovaný dr. Tirpákom.

Vzhľadom k nadväznosti na prieskumnú etapu (*Ruttkay a kol. 2011*, 222–224.) v príspevku zachovávame pôvodné číslovanie. V prípade zistenia novej lokality, sme použili podčíslo označené malým arabským písmenom - napr. 6a, 6b a pod.).

K pôvodne vytýčeným plochám v roku 2008 pribudli aj ďalšie územia určené na výskum (budovanie inžinierskych sietí, zmeny v projekte a pod.). To znamenalo aj výrazný nárast archeologických prác, najmä drobnejšieho charakteru).

Výskumy väčšiny zistených nálezísk sa ukončili v roku 2009. Na rok. 2010 boli presunuté iba tie aktivity, kde sa nedalo z technických príčin skúmať (obr. 171).

1. T e s á r s k e M l y ň a n y, časť T e s á r e n a d Ž i t a v o u (okr. Zlaté Moravce), poloha S i h o ť. Výskum bude realizovaný v roku 2010.

2. T e s á r s k e M l y ň a n y, časť T e s á r e n a d Ž i t a v o u (okr. Zlaté Moravce), poloha V e ľ k á S e k e r a. Výskumom sa nepodarilo zachytiť osídlenie indikované povrchovým prieskumom, resp. rýchlostná cesta lokalitu tesne minula.

3a . V e ľ k é V o z o k a n y (okr. Zlaté Moravce), poloha P a n s k é, záchranný výskum, sídlisko, neolit, stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Výskum odborne viedli M. Cheben a M. Ruttkay.

Archeologický výskum sa uskutočnil južne od obce Čierne Kľačany (okr. Zlaté Moravce) na polohe Panské. Skúmaná plocha sa nachádzala na východnom svahu mierne sklonenéhо k potoku Širočina, na jeho pravostrannej terase. Zo západnej strany ju ohraničovala štátna cesta. Povrch tvorila hnedozem,

* Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

ktorá bola uložená na sprašových až sprašovo hlinitých vrstvách. Pod nimi sa nachádzajú terciérne íly s vložkami pieskov a štrkov, ako aj andezitov a ich pyroklastýk.

Preskúmalo sa 27 sídliskových objektov (obr. 172: 1, 2). Zistilo sa praveké a stredoveké osídlenie. Do obdobia stredoveku (9.–12. stor.) patrilo na základe nálezov 26 objektov, jeden objekt bol zaradený do neolitu.

Z informácií získaných z objektov ide o sídlisko z obdobia stredoveku (9.–12. stor.), ktoré má ráz poľnohospodársko výrobnej osady. Dokladajú to nálezy trosky - pravdepodobne tavba Fe?, drevoobrábacie nástroje, fragmenty tkáčskych závaží atď.). Na sídlisku sa preskúmali štyri zásobné jamy, pec a 15 kolových jám, ktoré dokladajú prítomnosť nadzemných kolových stavieb. Funkcia ôsmich sídliskových objektov sa nedala bližšie určiť. Z hmotnej kultúry sa dochovala početná stredoveká keramika, archeozoologický materiál, mazanica, troska súvisiaca pravdepodobne s tavbou železa, štiepaná industria, prasleny, brúsená industria, a železné predmety ako nože, sekery atď. Archeologickým výskumom sa zachytil južný okraj stredovekého sídliska. Osídlenie pokračuje smerom na sever k obci Čierne Kľačany.

3b. V e ľ k é V o z o k a n y (okr. Zlaté Moravce), poloha P a n s k é, záchranný výskum, sídlisko, stredný eneolit, pravek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Výskum odborne viedli M. Cheben a M. Ruttkay.

Archeologický výskum sa uskutočnil južne od obce Čierne Kľačany (okr. Zlaté Moravce) na polohe Panské. Skúmaná plocha sa nachádzala na východnom svahu sklonenéhо k potoku Širočina, na jeho pravostrannej terase, nad štátnou cestou smerom na Veľké Vozokany. Povrch tvorila hnedozem, ktorá bola uložená na sprašových až sprašovo hlinitých vrstvách. Pod nimi sa nachádzajú terciérne íly s vložkami pieskov a štrkov, ako aj andezitov a ich pyroklastýk.

Archeologickým výskumom sa odkryli a následne preskúmali dva sídliskové objekty (obr. 172: 3, 4), ktoré boli skúmané vo výkope pre plynové potrubie. V miestach, kde sa objavili objekty bola ryha rozšírená, aby sa mohli objekty doskúmať celé. Jeden objekt je datovaný do stredného eneolitu - badenská kultúra. Druhý objekt bol datovaný len rámcovo do praveku.

V objekte badenskej kultúry (hliník oválneho pôdorysu) sa nachádzalo relatívne veľké množstvo nálezov. Dominoval hlavne keramický materiál, našli sa aj celé nádoby, z ktorých bola odobraná hlina na preplavenie. Taktiež sa vo veľkom počte objavil aj archeozoologický materiál a mazanica. Z ďalších treba spomenúť fragment zrnotierky, početnú štiepanú industriu (76 ks), hlinené závažie z tkáčskeho stavu, hlinené guľky (6 ks), brúsky, fragment parohu a lastúry zo srdcovky riečnej.

3c. Č i e r n e K ľ a č a n y (okr. Zlaté Moravce), poloha P r i m l y n e, záchranný výskum, polykultúrne sídlisko, neolit, doba bronzová, doba laténska, obdobie sťahovania národov, stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Výskum odborne viedli M. Cheben, a M. Ruttkay.

Skúmaná plocha (obr. 173: 1; 174: 5) sa nachádzala na západnom svahu mierne sklonenéhо k potoku Bočovka. Povrch tvorila hnedozem, ktorá bola uložená na sprašových až sprašovo hlinitých vrstvách. Pod nimi sa nachádzajú terciérne íly s vložkami pieskov a štrkov, ako aj andezitov a ich pyroklastýk. Skúmala sa plocha, ktorá bola priamo ohrozená výstavbou rýchlostnej cesty R1.

Výskum nadviazal na plochy odkryté v roku 2008. Na jar roku 2009 sa začalo s výskumom. Napriek očakávaniam, že po premrznutí sa budú dať plochy lepšie začistiť, sa ručné práce uskutočňovali veľmi obtiažne a na kvalitné začistenie bolo potrebné extrémne množstvo energie. Osídlenie na tejto polohe bolo známe už z minulosti vďaka realizácii záchranných výskumov a povrchových zberov (*Veliačik 1975*; *Bednár 1984*).

V roku 2009 sa na ploche 170 x 50 m preskúmalo 106 sídliskových objektov a dva žiarové hroby. Zistilo sa osídlenie od praveku po stredovek.

Neolit, sídlisko kultúry s mladou lineárnou keramikou. Z tohto obdobia bolo preskúmaných 13 sídliskových objektov. Išlo hlavne o hliníky, kolové jamy a objekty bližšie neurčenej funkcie. V jednom hliníku bol preskúmaný kostrový hrob (obr. 174: 2; 175: 1). Zomrelý sa nachádzal na stene objektu s orientáciou S-J (hlavou na juh). Telo bolo uložené na chrbte s pokrčenými nohami na pravej strane. Ľavá ruka bola vystretá pozdĺž tela, pravá ruka bola pokrčená v lakti a jej dlaň bola uložená na panve jedinca. Kostra sa zachovala vo veľmi zlom stave (z väčšej časti bola strávená pôdou). Do hrobu boli pridané milodary. Išlo o tri nádoby uložené hore dnom pri pravom ramene jedinca a jednu čepeľ zo silicitu (silicit podkrakovskej jury) uloženej na hrudi jedinca. V inventári neolitického osídlenia dominoval hlavne keramický materiál, mazanica, archeozoologický materiál a drobné predmety.

Neskorá doba bronzová, sídlisko zo záveru lužickej kultúry. Z neskorej doby bronzovej bolo preskúmaných 67sídliskových objektov a dva žiarové hroby (obr. 173: 3, 4; 174: 1). Preskúmali sa objekty ako

kolové jamy, zásobné jamy, hliníky, výrobné objekty, pece a sídliskové objekty bližšie neurčenej funkcie. Na sídlisku sa nezachytili pozostatky po zahĺbených obydliach. Existenciu nadzemných kolových stavieb nám indikujú kolové jamy. Tie sa koncentrovali hlavne v juhozápadnej časti skúmanej plochy. Zásobné jamy boli zväčša hruškovitého tvaru s kruhovým alebo oválnym pôdorysom. V jednej zásobnej jame sa nad dnom zachytila vrstva zuhoľnateného obilia - pšenica (obr. 174: 4). Táto zásobná jama mala v strede dna kolovú jamu, v ktorej bol umiestnený kôl. Pravdepodobne držal zastrešenie zásobnej jamy. V dvoch prípadoch sa preskúmali žiarové hroby, ktoré sa nachádzali v juhozápadnej časti plochy. V jednom prípade išlo o žiarový hrob, kde ostatky boli uložené v urne, ktorú prekrýval fragment črepu z amforovitej nádoby. V druhom prípade sa preskúmal jamkový hrob, ktorý bol prekrytý fragmentmi nádoby. V oboch prípadoch sa ľudské ostatky nedochovali. V inventári dominoval hlavne keramický materiál, mazanica, archeozoologický materiál a drobné predmety (obr. 176). Osídlenie skúmanej polohy v neskorej dobe bronzovej bolo pravdepodobne zničené požiarom. Dokladá to najmladšia výplň objektov, ktorá obsahuje veľké množstvo uhlíkov, mazanice a prepáleného kosteného a keramického materiálu.

Latén, stupeň B2/C1, sídlisko. Nálezy z doby laténskej boli identifikované v dvoch sídliskových objektoch, objekt 69 a 86. Išlo o dva zahĺbené objekty - domy/obydlia (obr. 174: 3). Objekt 69 interpretovaný ako dom mal obdĺžnikový pôdorys s rozmermi 5 x 3 m. Tri kolové jamy boli umiestnené na kratšej severozápadnej strane a jedna kolová jama v juhovýchodnom rohu objektu. V severovýchodnej časti objektu sa zistil vstup do obydlia. V objekte nebolo zistené vykurovacie teleso. Druhý skúmaný dom (objekt 86) mal pravidelný obdĺžnikový pôdorys so zaoblenými rohmi s rozmermi 4,2 x 3,2 m. V objekte sa preskúmali dve kolové jamy v strede kratších strán, v ktorých boli zahĺbené nosné koly stavby. V objekte nebolo zistené vykurovacie teleso. V inventári sa objavil početný keramický materiál, archeozoologický materiál, mazanica a drobné predmety (fragmenty sklenených náramkov, fragmenty železných a bronzových nástrojov).

Sťahovanie národov, 5. stor., sídlisko. Na skúmanej ploche sa preskúmali tri objekty obdobia sťahovania národov. Išlo o zahĺbený dom (objekt 46) a pravdepodobne dva výrobné objekty. Zahĺbený dom mal obdĺžnikový pôdorys s rozmermi 3,4 x 3,7 m. V objekte boli zistené na dlhšej východnej strane dve kolové jamy. Z toho môžeme usudzovať, že strechu na východnej strane podopierali dva koly a na západnej strane sa pravdepodobne opierala o zem. V objekte nebolo zistené vykurovacie teleso. Výrobné objekty mali nepravidelný oválny pôdorys so šikmými alebo podhĺbenými stenami a stupňovitým dnom. V inventári dominoval hlavne keramický materiál (obr. 178), archeozoologický materiál a drobné predmety.

Stredovek, 11.–12. stor., sídlisko. Stredoveké osídlenie bolo doložené z štyroch objektov. Išlo o zásobnú jamu, výrobný objekt a tri objekty bližšie neurčenej funkcie. V inventári dominoval keramický materiál, archeozoologický materiál a drobné predmety (fragmenty železných nástrojov, zrnotierky, a. i.).

3d. Čierne Kľačany (okr. Zlaté Moravce), poloha Pri Mlyne, záchranný archeologický výskum, neolit, želiezovská kultúra, stredovek, 10.–12. stor.; sídlisko, pohrebisko; nálezy: mince, záušnice, časti náhrdelníkov, prstene, náramky, gombíky, hrnce, črepy. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Výskum odborne viedli M. Cheben, K. Daňová, Z. Poláková, M. Ruttkay, B. Zajacová.

Záchranný výskum v polohe Pri Mlyne (plocha A) mal za cieľ doskúmať včasnostredoveké pohrebisko zistené v roku 2008 (*Ruttkay a kol. 2011*, 222–224). Lokalita sa nachádza južne od intravilánu obce, na miernom na západ, resp. na juhozápad sklonenom svahu, medzi potokmi Bočovka a Širočina. Výskum možno rozdeliť na niekoľko etáp (obr. 179: 1, 2).

V prvej etape sa preskúmala plocha, ktorá bola začistená už na jeseň 2008. Počas tejto etapy sa preskúmalo temer 100 hrobov. Skúmali sa nielen hroby s viditeľnými obrysmi hrobových jám, ale zisťovacími rezmi sa vyhľadávali ďalšie hroby (napriek dôslednému začisteniu veľký počet hrobov nebolo možné identifikovať v pôdoryse). Rovnako sa overovali aj okraje pohrebiska. Nečitateľnosť hrobových jám spôsobila, že reálne obrysy hrobových jám sa zistili iba v malom počte hrobov.

V druhej etape sa v rámci dočasného záberu diaľnice rozšírila plocha v severnej i južnej časti, hlavne v miestach pohrebného areálu. Počas tejto etapy sa preskúmalo ďalších 37 hrobov. Napokon, v závere roka, sa začali odhumusovávacie práce v súvislosti s prípravou stavebného dvora SD_08, západne od cesty z Nemčinian do Čiernych Kľačian. Pri tejto príležitosti sa preskúmala severovýchodná časť pohrebiska (51 hrobov).

V roku 2009 sa na pohrebisku odkrylo celkom 180 hrobov, s predchádzajúcou sezónou dovedna 208 hrobov. Nie je vylúčené, že ďalšie hroby sa zistia pri stavebných aktivitách naplánovaných v bezprostrednej blízkosti na rok 2010.

Pohrebisko v Čiernych Kľačanoch patrí k typickým radovým pohrebiskám (obr. 179: 1, 2). Hrobové jamy obdĺžnikovitého tvaru boli usporiadané viac-menej v radoch, menej usporiadane pôsobia len v severovýchodnej časti. Medzi hrobmi možno ďalej sledovať väčšie i menšie medzery a v jednotlivých radoch isté odchýlky. Azda najusporiadanejšie sa javí stred plochy pochovávania, najhustejšie sú hroby uložené vedľa seba v južnej časti pohrebiskového areálu. Záchranným výskumom sa podarilo zistiť západný a východný okraj pohrebiska, a pomerne vyznievajúcu južnú časť, i keď v týchto miestach okraj nebol jasne zachytený.

Hroby sa v radovom usporiadaní vzájomne rešpektujú, preskúmaná bola len jedna istá superpozícia (v prípade hrobov 126 a 139), pričom hrob 139 porušuje hrob 126. V prípade ďalšieho vzájomného porušenia hrobov 199 a 201 je superpozícia otázna, pretože v hrobe 199 sa zachovali len zvyšky lebky a hrobová jama nebola dobre badateľná.

Mŕtvi boli pochovávaní vo vystretej polohe na chrbte, s dolnými končatinami natiahnutými vedľa seba a rukami uloženými vedľa tela. V niekoľkých prípadoch bola jedna z rúk uložená na páse alebo v panvovej oblasti, výnimočne sú uložené obe ruky na panve. V dvoch hroboch sme zaznamenali uloženie mŕtveho v skrčenej polohe (hroby 56, 151). V hrobe 56 bol mŕtvy uložený na ľavej strane tela, pri pravej časti jeho lebky sa našla strieborná esovitá záušnica. V hrobe 151 bol mŕtvy uložený na pravom boku, hrob bol bez nálezov. Nezriedkavé je druhotné porušenie hrobov (obr. 180: 3; 181: 4).

Orientácia hrobových jám prevažujúcej časti hrobov bola v smere ZSZ-VJV. Častá je tiež orientácia na pomedzí Z-V a ZSZ-VJV, tiež SZ-JV, ojedinelejšie Z-V a pomedzie SZ-JV a SSZ-JJV. Výnimočne orientované sú hroby 121 (detský hrob) a hrob 201 v smere ZJZ-VSV a hrob 203 na pomedzí ZJZ-VSV a Z-V.

Úprava hrobových jám je v hroboch doložená zuhoľnatenými zvyškami dreva (súvislejšie boli zachytené v roku 2008 - v hroboch 4, 11, 14, 15; v roku 2009 - 34, 67, 72, 76, 81, 86, 87, 104, 107, 111, 145, 147, 156, 193). Značná torzovitosť umožňuje len veľmi otáznu interpretáciu týchto nálezov ako pozostatkov postranných obkladov, rámovej konštrukcie, debnenia či jednoduchej drevenej podložky. V dvoch prípadoch evidujeme v hroboch výskyt kameňa. V hrobe 72 sa našiel väčší kameň v juhovýchodnej stene hrobovej jamy (oproti nohám), v hrobe 90 bola skupina kameňov nájdená severozápadne od lebky.

Vo všeobecnosti boli hrobové jamy zahĺbené plytko (najčastejšie hĺ. 0–25cm od rozhrania ornice a podložia; obr. 180; 181; 182). Vzhľadom na tento fakt, ale aj na zlé pedologické podmienky sú kostrové pozostatky zle zachovalé. Vo väčšine hrobov boli strávené hrudníkové časti, oblasť panvy či kĺbové časti. So zreteľom na tieto skutočnosti bude antropologická analýza problematická.

Pre poznanie populácie pochovávanej na pohrebisku v Čiernych Kľačanoch je dôležitý hrobový inventár (obr. 183–187), ktorý sa zistil v nadpolovičnom počte hrobov. Charakteristická je unifikácia pohrebného rítu a ubúdanie hrobových príloh. V hroboch sú prítomné len ozdoby hlavy a tela, mince a dožívajúcim prvkom pohrebného rítu je hrniec. Zo šperkov je najväčším počtom zastúpená ozdoba vlasov - esovitá záušnica. Z hrobov pochádzajú menšie tenké a masívne záušnice. Vyrobené sú z bronzu alebo striebra, najčastejšie však kombináciou uvedených kovov. Veľmi ojedinele sa vyskytuje tordovaná záušnica (hrob 39). Šperky rúk reprezentujú predovšetkým rôzne typy prsteňov: tyčinkové otvorené, pásikové otvorené, pletené otvorené (skrútené, spletené), liate obrúčky alebo ojedinele štítkové. V dvoch hroboch sa objavili tyčinkové náramky (hroby 173, 205). Náhrdelníky sú zastúpené v podobe korálikov zo sklenej pasty a z polodrahokamov (ametyst, karneol, krištáľ), výnimočne z kovu. V hrobe 74 bola súčasťou náhrdelníka z ametystov dutá, jemne tepaná, plechová postriebrená perla, v hrobe 75 sa objavilo niekoľko kosáčkovitých strieborných periel zdobených granuláciou (obr. 184: 5). Súčasťami náhrdelníkov boli aj závesky. Na pohrebisku v Čiernych Kľačanoch sú výnimočné, prítomné sú len v jednom hrobe (hrob 146) v podobe dvoch liatych lunulových záveskov rozdielnych veľkostí (obr. 185: 1, 2). Súčasti odevu sú zastúpené dvoma pozlátenými gombíkmi (hrob 182; obr. 186: 1, 2) a železnou prackou (hrob 201).

Archaickým prvkom hrobového inventára je prítomnosť keramického hrnca (obr. 187). Ten bol vo väčšine hrobov uložený pri nohách mŕtveho (v roku 2008 hroby 13, 25; v roku 2009 hroby 40, 60, 85, 130, 160, 204), v dvoch prípadoch boli pri trupe uložené črepy z nádob (hroby 61, 173) a v jednom prípade boli črepy z rozbitej nádoby uložené na lebke a v jej okolí (hrob 83; obr. 180: 1, 2; 181: 3; 187).

Vo viacerých hroboch sa zistili mince. Najčastejšie boli uložené v oblasti lebky, resp. sánky, avšak objavujú sa aj v oblasti hrudníka alebo panvy. Ide o strieborné mince, často krát v zlom stave zachovania. Zistené boli v 35 hroboch (v roku 2008, hroby 1, 2, 6, 7, 8, 10, 11, 21, 22; v roku 2009 - 41, 55, 59, 64, 65, 66, 69, 70, 72, 75, 81, 82, 84, 86, 92, 98, 107, 111, 133, 147, 185, 188, 190, 191, 196, 200). Všetky mince z pohrebiska predstavujú razby arpádovských panovníkov z 11. stor.

Na základe získaných nálezov datujeme preskúmané hroby do záveru 10. až do konca 11. stor. Na pohrebisku sa však mohlo pochovávať ešte v prvých desaťročiach 12. stor.

Na ploche A bolo okrem včasnostredovekého pohrebiska zistené aj torzo sídliska z neolitu. Podľa predbežnej analýzy sa preskúmalo zhruba 10 objektov želiezovskej skupiny (obr. 179: 3–5). Žiaľ, niektoré neobsahovali žiaden archeologický materiál (objekty 4, 5, 11, 12). Neolitické objekty sú charakteristické pomerne nevýrazným zásypom, a rozptýleným usporiadaním na preskúmanej ploche. Ich funkčné zaradenie spravidla nie je možné. Existencia pravekého sídliska sa odzrkadlila aj výskytom neolitických črepov v zásype včasnostredovekých hrobových jám.

4. Čierne Kľačany a Volkovce (okr. Zlaté Moravce), poloha Tretie pole a Priečne. Výskumom sa nepodarilo zachytiť osídlenie identifikované vo fáze prieskumu.

5. Volkovce, časť Olichov (okr. Zlaté Moravce), poloha Olichov, záchranný archeologický výskum, sídlisko, neskorá doba kamenná (badenská kultúra), mladšia až neskorá doba bronzová (čakanská kultúra, lužická kultúra), včasný stredovek; keramika, drobné predmety, zvieracie kosti, mazanica. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra. Výskum odborne viedla Z. Poláková.

V katastri obce Čierne Kľačany bola najvýchodnejšou preskúmanou polohou - poloha Olichov. Uvedená poloha je situovaná južne, avšak v bezprostrednom susedstve intravilánu obce Volkovce, časti Olichov. Lokalita leží na pravostrannej terase rieky Bočovka, východne od miestnej komunikácie z Volkoviec do Olichova. Terén je v tejto časti mierne svahovitý a klesá východným smerom.

Archeologický výskum trval od druhej polovice októbra do decembra 2009. Vykonával sa na ploche telesa budúcej cesty aj severne od nej, v priestore stavebných dvorov. Výskumu predchádzali zisťovacie rezy, ktoré ihneď zachytili stopy osídlenia. Preskúmalo sa 68 objektov (obr. 189: 1). V niektorých prípadoch sa však archeologické objekty nepotvrdili, pretože išlo o terénne depresie vyplnené zvyškami podorničnej vrstvy. Relevantné objekty možno zaradiť do neskorej doby kamennej (badenská kultúra), mladšej až neskorej doby bronzovej (čakanská kultúra, lužická kultúra) a včasného stredoveku.

Zatiaľ jeden objekt (objekt 1) patrí do neskorej doby kamennej (badenskej kultúry; obr. 188: 2). Jeho lokalizácia v najseverozápadnejšej časti plochy indikuje výskyt eneolitického sídliska v bezprostrednom okolí, ale už mimo záberu telesa diaľnice.

Väčšinu preskúmaných objektov možno rámcovo zaradiť do mladšej až neskorej doby bronzovej (čakanská kultúra, lužická kultúra), ale ich funkciu často nemožno spoľahlivo určiť. Dobre identifikovateľné sú kolové jamy, ktoré sú však zväčša plošne rozptýlené. Tri kolové jamy (objekty 61, 62, 63) boli sústredené na jednom mieste a vytvárali pravý uhol. Ich rozmiestenie azda poukazuje na existenciu nadzemnej drevenej konštrukcie. Absencia ďalších kolových jám v ich blízkosti však neumožňuje hovoriť o objekte obytnej či hospodárskej funkcie. V prípade objektov 34, 39 a 56 ide o zásobné jamy (obr. 188: 3–8), problematickejšie možno klasifikovať objekty 5, 46 a 65. Objekty 34, 39 a 56 sú charakteristické hruškovitým až trapézovitým tvarom. Všetky tri obsahovali tesne nad dnom vrstvičku s výraznejším obsahom uhlíkov a koncentráciou črepov. V prípade objektu 56 okrem iného misu, v objekte 34 misku, dve menšie nádoby a jeden roztlačený hrniec. V zásype uvedených objektov sa vyskytli aj fragmenty bronzových predmetov. Pozornosť si zaslúži objekt 39, v ktorom sa na dne uhlíkovej vrstvy zistili väčšie kusy mazanice. Niektoré z nich boli značne prepálené. Vrstva obsahovala aj zuhoľnatené obilie. V tejto vrstve sa nachádzali i dve tkáčske závažia. Možno tu uvažovať o zásobnej jame, ktorá bola krytá drevenou konštrukciou s hlineným výmazom. Objekt 65, zrejme torzo zásobnej jamy, bol bohatý na keramiku a obsahoval aj bronzový hrot šípu.

Nejasná je funkcia rozmerovo väčších objektov (12, 17, 53), pričom objekt 12 bol hlboký skoro tri metre. Objekty 12 a 53 boli ale veľmi chudobné na keramický inventár.

Na preskúmanej ploche sa zachytil aj jeden špecifický objekt, zrejme žľab nejasnej funkcie a datovania (obj. 54). Žľab prebiehal v S-J smere, a žiaľ, nebol preskúmaný celý. Okrem skromného črepového materiálu obsahoval hlinený praslen.

Objekty 32 a 48 sú charakteristické pravidelným kruhovým tvarom väčších rozmerov. Ide o plytké objekty s výrazným obsahom keramického materiálu - zrejme hliníky, sekundárne využité ako odpadové jamy.

V nálezovom materiáli dominovala úžitková keramika (obr. 189: 2–14). Ďalšími nálezmi sú zlomky bronzových predmetov a mazanica, prasleny, žarnovy a tkáčske závažia. Charakteristické pre keramiku z preskúmanej časti sídliska z doby bronzovej je povrchová úprava nádob hladením a leštením, ako aj horizontálnym hranením. Hranenie sa vyskytuje takmer výlučne na vnútornej stene nádob, hlavne na okrajoch, prípadne na uchu nádoby. To všeobecne poukazuje na ich príslušnosť ku keramike ľudu stredodunajských popolnicových polí, poprípade na prelome mladšej a neskorej doby bronzovej k lužickej kultúre.

Posledným chronologickým obdobím zachyteným na sídlisku je stredovek. Objekty 9, 29, 66 predbežne zaraďujeme do včasného stredoveku. Objekty s obsahom stredovekej keramiky boli zachytené v severovýchodnej i v juhovýchodnej časti preskúmanej plochy. Tento rozptýlený výskyt objektov môže naznačovať pokračovanie sídliska severným alebo južným smerom.

Polykultúrne sídlisko v Olichove je pravdepodobne aj jednou z najseverovýchodnejšie položených lokalít čakanskej kultúry. V jeho širšom okolí sú evidované osady tejto kultúry - napr. v Machulinciach, Tlmačoch alebo vo Vrábľoch (Paulík 1963, 322, obr. 41). Avšak horné Požitavie sa v mladšej dobe bronzovej stalo kontaktnou zónou kultúr popolnicových polí (*Kujovský 1994*, 307), a preto do úvahy prichádza aj prítomnosť lužického elementu na lokalite. Spoľahlivo zaradiť tento materiál ale bude možné až po jeho detailnej analýze.

6. Čaradice (okr. Zlaté Moravce), poloha Široký prieloh. Výskumom sa nepodarilo zachytiť osídlenie identifikované vo fáze prieskumu.

7. Tekovské Nemce (okr. Zlaté Moravce), poloha Beniačkin kút a Moškove lúky. Výskum bude realizovaný v roku 2010.

8. Tekovské Nemce (okr. Zlaté Moravce), poloha Bukovská dolina. Výskum bude realizovaný v roku 2010.

Literatúra

Bednár 1984 – P. Bednár: Nové nálezy z horného požitavia. AVANS 1983, 1984, 38–39.

Kujovský 1994 – R. Kujovský: Príspevok k poznaniu vzťahov lužických a stredodunajských popolnicových polí na Slovensku. Slov. Arch. 42, 1994, 261–317.

Paulík 1963 – J. Paulík: K problematike čakanskej kultúry v Karpatskej kotline. Slov. Arch. 11, 1963, 269–338.

Ruttkay a kol. 2011 – M. Ruttkay/M. Bielich/M. Cheben/M. Vojteček/B. Zajacová: Prípravné prieskumy a výskumy na stavbe R1 Beladice – Tekovské Nemce. AVANS 2008, 2011, 222–224.

Veliačik 1975 – L. Veliačik: Záchranná akcia v Čiernych Kľačanoch. AVANS 1974, 1975, 107–110.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNGEN BEIM BAU DER SCHNELLSTRASSE R1 IM ABSCHNITT BELADICE-TEKOVSKÉ NEMCE. Die Grabungsarbeiten knüpften im Jahr 2009 an eine ausführliche Untersuchung und die enthumusierten Flächen im Jahr 2008 an. Die eigentliche Grabung bestand aus einer komplexen Enthumusierung der Fundstelle unter Aufsicht der Archäologen und in der anschließenden Grabung der festgestellten Objekte und Gräber. In mehreren Fällen wurde im Vorsprung auch die geophysikalische Untersuchung verwendet, die von Dr. Tirpák durchgeführt wurde.

Angesichts der Verbindung mit der Begehungsphase (*Ruttkay a kol. 2011*, 222–224.) wird im Beitrag die ursprüngliche Nummerierung beibehalten. Bei neu festgestellten Fundstellen wurde eine Subnummer mit einem kleinen arabischen Buchstaben verwendet, z.B. 6a, 6b usw.

Zu den ursprünglich im Jahr 2008 abgesteckten Flächen kamen auch weitere Gebiete hinzu, die untersucht werden müssen (Bau von Tiefbauten, Änderungen im Projekt u.Ä.). Dies bedeutete auch eine signifikante Zunahme von archäologischen Arbeiten, besonders kleineren Charakters.

Die Grabungen auf der Mehrheit der festgestellten Fundstellen wurden im Jahr 2009 abgeschlossen. Auf das Jahr 2010 wurden nur die Aktivitäten verschoben, die aus technischen Gründen nicht untersucht werden konnten.

1. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Bez. Zlaté Moravce), Flur Sihoť. Die Grabung wird im Jahr 2010 durchgeführt werden.

2. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Bez. Zlaté Moravce), Flur Veľká Sekera. Durch die Grabung konnte keine Besiedlung erfasst werden, die durch die Begehung angedeutet wurde, bzw. die Schnellstraße kopiert nicht die Fundstelle.

3a. Veľké Vozokany (Bez. Zlaté Moravce), Flur Panské, archäologische Rettungsgrabung, Siedlung, Neolithikum, Mittelalter. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die fachliche Leitung der Grabung übernahmen M. Cheben und M. Ruttkay.

Es wurden insgesamt 27 Siedlungsobjekte untersucht - Vorratsgruben, ein Ofen, Pfostengruben (Abb. 172: 1, 2). Es wurde eine urzeitliche und mittelalterliche Besiedlung festgestellt. Sechsundzwanzig Objekte wurden aufgrund der Funde in das Mittelalter datiert (9.–12. Jh.). Ein Objekt wurde in das

Neolithikum datiert. Von der Sachkultur blieben zahlreiche mittelalterliche Keramik, archäozoologisches Material, Lehmverputz, eine mit dem Eisenschmelzen zusammenhängende Schlacke, Spaltindustrie, Spinnwirtel, Schleifindustrie und Eisengegenstände wie Messer, Äxte usw. erhalten. Bei der archäologischen Grabung wurde der südliche Rand der mittelalterlichen Siedlung erfasst.

3b. Veľké Vozokany (Bez. Zlaté Moravce), Flur Panské, archäologische Rettungsgrabung, Siedlung, mittleres Äneolithikum, Urzeit. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die fachliche Leitung der Grabung übernahmen M. Cheben und M. Ruttkay.

Bei der archäologischen Grabung wurden zwei Siedlungsobjekte freigelegt und anschließend untersucht (Abb. 172: 3, 4). Sie wurden im Aushub für die Gasleitung untersucht. An den Stellen, wo Objekte zum Vorschein kamen, wurde die Rille erweitert, um die Objekte zu Ende untersuchen zu können. Ein Objekt wird in das mittlere Äneolithikum – Badener Kultur datiert, das zweite Objekt wird nur ungefähr in die Urzeit datiert.

3c. Čierne Kľačany (Bez. Zlaté Moravce), Flur Pri mlyne, archäologische Rettungsgrabung, polykulturelle Siedlung, Neolithikum, Bronzezeit, Latènezeit, Völkerwanderungszeit, Mittelalter. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die fachliche Leitung der Grabung übernahmen M. Cheben und M. Ruttkay.

Die untersuchte Fläche (Abb. 173: 1; 174: 5) befand sich am westlichen zum Bach Bočovka geneigten Hang. Die Grabung knüpfte an die im Jahr 2008 freigelegten Flächen an. Im Jahr 2009 wurden auf einer Fläche von 170 x 50 m 106 Siedlungsobjekte und zwei Brandgräber entdeckt. Es wurde eine Besiedlung von der Urzeit bis zum Mittelalter festgestellt.

Neolithikum, Siedlung, Kultur mit jüngerer Linearbandkeramik. Aus dieser Zeit wurden 13 Siedlungsobjekte untersucht. Es handelte sich besonders um Tongruben, Pfostengruben und Objekte ohne näher bestimmbare Funktion. In einer Tongrube wurde ein Skelettgrab untersucht (Abb. 174: 2; 175: 1). Im Grab befanden sich Beigaben. Es handelte sich um drei Gefäße, die mit dem Boden nach oben bei der rechten Schulter des Individuums lagen und eine Klinge aus Silizid (Silizid des Krakauer Jura), die auf der Brust des Individuums lag. Im Inventar überwogen besonders Keramikmaterial, Lehmverputz, archäozoologisches Material und Kleingegenstände.

Spätbronzezeit, Siedlung, vom Ende der Lausitzer Kultur. Aus der Spätbronzezeit wurden insgesamt 67 Siedlungsobjekte und zwei Brandgräber untersucht (Abb. 173: 3, 4; 174: 1). Es wurden Objekte wie auch Pfostengruben, Vorratsgruben, Tongruben, Produktionsobjekte, Öfen und Siedlungsobjekte ohne näher bestimmbare Funktion untersucht. Die Existenz von oberirdischen Bauten deuten die Pfostengruben an. In einer Vorratsgrube wurde über dem Boden eine Schicht von verkohltem Getreide—Weizen erfasst (Abb. 174: 4). Diese Vorratsgrube hatte in der Mitte des Bodens eine Pfostengrube, in der sich der Pfosten befand. Es wurden zwei Brandgräber untersucht. In einem Fall handelte es sich um ein Brandgrab, wo die Reste in der Urne deponiert waren, die von dem Fragment einer Scherbe eines amphorenförmigen Gefäßes überdeckt war. Im zweiten Fall wurde ein Grubengrab untersucht, das von Fragmenten eines Gefäßes überdeckt war. Im Inventar der Siedlung überwogen besonders Keramikmaterial, Lehmverputz, archäozoologisches Material und Kleingegenstände (Abb. 176). Die Besiedlung der untersuchten Fläche in der Spätbronzezeit wurde wahrscheinlich bei einem Brand zerstört.

Latènezeit, Stufe B2/C1, Siedlung. Die Latènezeit wurde in zwei Siedlungsobjekten erfasst. Es handelte sich um zwei eingelassene Objekte – Häuser/Behausungen – 69, 86 (Abb. 174: 3). Die Ausmaße von Häusern waren 5 x 3 m; 4,2 x 3,2 m. Im Inventar kamen zahlreiches Keramikmaterial, archäozoologisches Material, Lehmverputz und Kleingegenstände vor (z.B. Fragmente von Glasperlen, Fragmente von Eisen- und Bronzegegenständen).

Völkerwanderungszeit, 5. Jh., Siedlung. Auf der untersuchten Fläche wurden drei Objekte aus der Völkerwanderungszeit untersucht. Es handelte sich um ein eingelassenes Haus (Objekt 46) und wahrscheinlich um zwei Produktionsobjekte. Im Inventar überwogen besonders Keramikmaterial, archäozoologisches Material und Kleingegenstände (Abb. 178).

Mittelalter, 11.–12. Jh., Siedlung. Die mittelalterliche Besiedlung wurde in vier Objekten belegt. Es handelte sich um eine Vorratsgrube, ein Produktionsobjekt und drei Objekte ohne näher bestimmbare Funktion. Im Inventar überwogen Keramikmaterial, archäozoologisches Material und Kleingegenstände (Fragmente von Eisengegenständen, Getreidequetscher u. a.).

3d. Čierne Kľačany (Bez. Zlaté Moravce), Flur Pri Mlyne, archäologische Rettungsgrabung, Neolithikum, Želiezovce-Kultur, Mittelalter, 10.–12. Jh.; Siedlung, Gräberfeld; Funde: Münzen, Schläfenringe,

Teile von Halsketten, Ringe, Armbänder, Knöpfe, Töpfe, Scherben. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die fachliche Leitung der Grabung übernahmen M. Cheben, K. Daňová, Z. Poláková, M. Ruttkay, B. Zajacová.
Bei der archäologischen Rettungsgrabung in der Lage Pri Mlyne (Fläche A, Abb. 179: 1, 2) wurden in mehreren Etappen im Laufe des Jahres 2009 insgesamt 180 Gräber untersucht, mit der vorherigen Grabungssaison insgesamt 208 Gräber eines frühmittelalterlichen Gräberfeldes (*Ruttkay a kol. 2011*, 222–224).
Das Gräberfeld in Čierne Kľačany gehört zu den typischen dörflichen Reihengräberfeldern. Die Grabgruben rechteckigen Grundrisses waren mehr oder weniger in Reihen angeordnet. Durch die Grabung konnten der westliche und östliche Rand des Gräberfeldes erfasst werden. Die Gräber in Reihen berücksichtigen sich gegenseitig, es wurde nur eine Superposition erfasst (im Fall von Gräbern 126 und 139).
Die Toten wurden in der gestreckten Lage am Rücken bestattet, die unteren Gliedmaßen lagen nebeneinander, in den meisten Gräbern befanden sich die Arme am Körper. In zwei Gräbern wurden die Toten in der Hockerlage gefunden (Gräber 56, 151). Die Orientierung der Grabgruben in der Mehrheit der Fälle war WNW-OSO. Eine besondere Orientierung haben die Gräber 121 (Kindergrab) und 201 (WSW-ONO) und das Grab 203 hat die Orientierung WSW-ONO und W-O. Die Gestaltung der Grabgruben in Gräbern lässt sich durch verkohlte Holzreste nachweisen. In zwei Fällen wird in Gräbern das Vorkommen von Stein erfasst (Grab 72, Grab 90).
Das Grabinventar wurde in der Mehrheit der Gräber festgestellt. In den Gräbern waren nur Kopf- und Körperschmuck und Münzen vorhanden und das „aussterbende" Merkmal des Bestattungsritus ist der Topf (Abb. 183–187). Von dem Schmuck ist der S-förmige Schläfenring am häufigsten vertreten. Sie sind aus Bronze oder Silber hergestellt, am häufigsten jedoch aus der Kombination von Silber und Bronze. Den Handschmuck repräsentieren verschiedene Typen von Ringen (Stabarmringe, bandförmige, geflochtene, gegossene, vereinzelt buckelförmige). In zwei Gräbern kamen Stabarmringe vor (Gräber 173, 205). Halsketten sind in Form von Perlen aus Glaspaste und aus Halbedelsteinen (Amethyst, Karneol, Kristall) vertreten, nur ausnahmsweise aus Metall (Grab 74, 75, Abb. 2, 17–19). Zu den Halsketten gehörten auch Anhänger. Sie sind nur in einem Grab vorhanden (Grab 146) in Form von zwei gegossenen mondförmigen Anhängern (Abb. 185: 1, 2). Gewandzubehör repräsentieren zwei vergoldete Knöpfe (Grab 182) und eine eiserne Schnalle (Grab 201). In mehreren Gräbern wurden silberne Münzen der Arpadenherrscher aus dem 11. Jh. festgestellt. Am häufigsten befanden sie sich im Bereich des Schädels bzw. des Kiefers, sie kommen aber auch im Bereich der Brust oder des Beckens vor.
Aufgrund der Sammlung der besprochenen Funde werden die Gräber an das Ende des 10. bis an das Ende des 11. Jh. datiert. Auf dem Gräberfeld dürfte aber auch in den ersten Jahrzehnten des 12. Jh. bestattet worden sein. Auf der Fläche A wurde außer dem frühmittelalterlichen Gräberfeld auch der Torso einer Siedlung aus dem Neolithikum festgestellt. Der vorläufigen Analyse nach wurden ungefähr 10 Objekte der Želiezovce-Gruppe untersucht (Abb. 179: 3–5).
4. Čierne Kľačany und Volkovce (Bez. Zlaté Moravce), Flur Tretie pole und Priečne. Bei der Grabung konnte keine Besiedlung erfasst werden, die in der Begehungsphase festgestellt wurde.
5. Čierne Kľačany, Teil Olichov (Bez. Zlaté Moravce), Flur Olichov, archäologische Rettungsgrabung, Siedlung, Spätsteinzeit (Badener Kultur), jüngere bis späte Bronzezeit (Čakan-Kultur, Lausitzer Kultur), Frühmittelalter; Keramik, Kleingegenstände, Tierknochen, Lehmverputz. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die fachliche Leitung der Grabung übernahm Z. Poláková.
Beim Bau der Schnellstraße R1 im Abschnitt „Beladice - Tekovské Nemce" gehörte die Lage Olichov im Kataster der Gemeinde Čierne Kľačany zu der am östlichsten untersuchten Fundstelle. Die angeführte Lage ist südlich situiert, jedoch in der unmittelbaren Nähe, im Gemeindegebiet von Volkovce, Teil Olichov, an der Terrasse des Flusses Bočovka.
In der Flur Olichov wurden bei der Rettungsgrabung (zweite Oktoberhälfte bis Dezember 2009) insgesamt 68 Objekte untersucht (Abb. 189: 1). In einigen Fällen wurden keine archäologischen Objekte bestätigt (Terraindepressionen verfüllt mit den Resten der Unterackerschicht). Relevante Objekte können in die Spätsteinzeit (Badener Kultur, Objekt 1), in die jüngere bis späte Bronzezeit (Čakan-Kultur, Lausitzer Kultur) und in das Frühmittelalter (Objekte 9, 29, 66) datiert werden.
In der Flur Olichov wurde überwiegend der Teil der Siedlung aus der jüngeren bis späten Bronzezeit untersucht (Čakan-Kultur, Lausitzer Kultur). Die Funktion von Objekten lässt sich aber oft nicht ver-

lässlich bestimmen. Gut identifizierbar sind Pfostengruben, die in den meisten Fällen verstreut sind. Die Vorratsgruben (Objekte 34, 39 und 56; fraglich bei den Objekten 5, 46 und 65) sind birnen- oder trapezförmig. Die Objekte 34, 39 und 56 enthielten direkt über dem Boden eine Schicht mit einer stärkeren Beimischung von Holzkohlestückchen und Scherben. In ihrer Verschüttung kamen auch Fragmente von Bronzegegenständen vor. Die Funktion von größeren Objekten (12, 17, 53), die arm an Keramikinventar sind, bleibt unklar. Flachere Objekte 32 und 48 mit einem höheren Anteil an Keramik sind durch ihre kreisförmige Form größerer Ausmaße charakteristisch - wahrscheinlich waren es Tongruben, die sekundär als Abfallgruben benützt wurden.
Im Fundinventar überwog die Gebrauchskeramik (Abb. 189: 2–14). Zu den weiteren Funden gehören Bruchstücke von Bronzegegenständen und Lehmverputz, vereinzelt auch Spinnwirtel, Mahlsteine und Webgewichte.
Die polykulturelle Siedlung in Olichov gehört wahrscheinlich zu einer der am nördlichsten gelegenen Fundstellen der Čakan-Kultur. Das obere Žitava-Gebiet wurde in der Bronzezeit zur Kontaktzone der Urnenfelderkulturen (*Kujovský 1994*, 307), weshalb auch die Anwesenheit eines Lausitzer Elements auf der Fundstelle in Erwägung gezogen werden kann. Das Material kann jedoch erst nach seiner detaillierten Analyse datiert werden.
6. Čaradice (Bez. Zlaté Moravce), Flur Široký prieloh. Bei der Grabung konnte keine Besiedlung erfasst werden, die in der Begehungsphase festgestellt wurde.
7. Tekovské Nemce (Bez.Zlaté Moravce), Flur Beniačkin kút und Moškove Lúky. Die Grabung wird im Jahr 2010 durchgeführt werden.
8.Tekovské Nemce (Bez. Zlaté Moravce), Flur Bukovská dolina. Die Grabung wird im Jahr 2010 durchgeführt werden.

POLYKULTÚRNE SÍDLISKO Z ČIERNYCH KĽAČIAN *

Matej R u t t k a y – Michal C h e b e n

Č i e r n e K ľ a č a n y (okr. Zlaté Moravce), poloha P r i m l y n e, výskum pre vedecké a dokumentačné účely, polykultúrne sídlisko, neolit, eneolit, doba bronzová, doba laténska, doba sťahovania národov, stredovek. Uloženie nálezov Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický výskum sa uskutočnil južne od obce Čierne Kľačany, na polohe Pri mlyne. Skúmaná plocha sa nachádzala na terénnej ostrohe s nadmorskou výškou 195–199 m. Zo západu ju obteká potok Širočina a z juhu potok Bočovka. Plocha sa nachádzala pri asfaltovej ceste k bývalej vodárenskej čerpacej stanici.

Preskúmať sa podarilo 89 sídliskových objektov a jeden kostrový hrob na ploche s rozmermi 66 x 11 m. Na základe nálezov boli objekty datované od praveku po stredovek.

Osídlenie na tejto polohe bolo známe už z minulosti vďaka uskutočneniu záchranných výskumov ako aj z povrchových zberov (*Veliačik 1975*, *Bednár 1984*).

1. Neolit, sídlisko, kultúra s mladou lineárnou keramikou. Kultúra s mladou lineárnou keramikou bola zachytená v 13 objektoch. Išlo hlavne o sídliskové objekty ako kolové jamy, hliníky, pec a sídliskové jamy bližšie neurčenej funkcie. Preskúmaná nadzemná pec mala priemer 1 m a bola porušená zásobnou jamou z neskorej doby bronzovej. Dochoval sa iba estrich a malá časť klenby. Povrch estrichu bol tvorený béžovo-sivo sfarbenou prepálenou vrstvičkou. Pod estrichom sa nachádzala tenká vrstva riečnych valúnov. V inventári sa objavoval hlavne keramický materiál, mazanica, zvieracie kosti a drobné predmety reprezentované predovšetkým štiepanou industriou.

2. Neolit, sídlisko, želiezovská skupina. Z tohto obdobia sa preskúmalo päť sídliskových objektov a jeden kostrový hrob. V severnej časti skúmanej plochy sa objavila 30 cm mocná kultúrna vrstva priradená osídleniu želiezovskej skupiny, ktorá prekrývala objekty s mladou lineárnou keramikou. Želiezovskú skupinu reprezentujú sídliskové objekty ako žľab/priekopa, zahĺbená pec s predpecnou jamou a sídliskové jamy bližšie neurčenej funkcie. V severnej časti skúmanej plochy sa zachytila časť priekopy/žľabu 1,5 m široký a 2 m hlboký, ktorý mal v priereze hrotitý tvar. Priebeh priekopy/žľabu bol rovnobežný s vrstevnicami, sever-juh. V kultúrnej vrstve želiezovskej skupiny sa pri jej znižovaní zachytil kostrový

* Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

hrob bez hrobovej jamy. Kostra bola zachovaná vo veľmi zlom stave. Zachovala sa len vrchná časť kostry bez lebky (časti horných končatín, rebier, stavcov). Z ostatkov sa dá konštatovať, že jedinec ležal pravdepodobne na chrbte s vystretými rukami. Nad pravou dlaňou bola uložená nádobka. V južnej časti plochy sa preskúmala zahĺbená chlebová pec s predpecnou jamou. Pec aj predpecná jama boli zahĺbené do svahu. Pec mala oválny tvar s priemerom 1,5 m. Kupola pece sa zachovala celá a jej výška bola v najvyššom bode 20 cm. Bola zahĺbená do rastlého terénu - spraše z predpecnej jamy, zvnútra vystužená prúteným výpletom (ktorého odtlačky sa dali sledovať v teréne). Povrch estrichu tvorila tenká šedo biela prepálená vrstvička. Pod estrichom sa nachádzala niekoľkocentimetrová vrstva riečnych valúnikov. Vrchná časť výplne predpecnej jamy bola tvorená tmavo šedým hlinitým zásypom a spodná vrstva bola tvorená popolom, ktorý vznikol pri vymetaní pece. V popolovej vrstve sa našla maľovaná keramika. V inventári sa objavoval hlavne keramický materiál, mazanica, zvieracie kosti a drobné predmety.

3. Eneolit, sídlisko, badenská kultúra, stupeň II/III, badenská kultúra sa zachytila v piatich objektoch. Išlo o sídliskové objekty ako hliník, zásobné jamy a sídliskové jamy bližšie neurčenej funkcie. V inventári je zastúpený hlavne keramický materiál, mazanica, zvieracie kosti a drobné predmety (štiepaná industria, zrnotierky, hlinené závažia).

4. Neskorá doba bronzová, sídlisko, lužická kultúra, stupeň HC. Z tohto obdobia sa preskúmalo 22 objektov. Išlo prevažne o kolové jamy (doklad nadzemných kolových stavieb), hliníky, zásobné jamy, ktoré na skúmanej ploche dominovali, žľab/priekopu a sídliskové jamy neurčenej funkcie. V inventári dominoval hlavne keramický materiál, mazanica, zvieracie kosti a drobné predmety vyhotovené z kosti, parohoviny, kameňa, a hliny.

5. Latén, stupeň B2, sídlisko. Doba laténska bola zachytená dvomi sídliskovými objektmi, a to zahĺbenou chalupou a kolovou jamou. Chalupa bola takmer štvorcového pôdorysu s rozmermi 3,3 x 3,4 x 0,4 m s rovným dnom a šikmými stenami. V hĺbke 0,25 m sa našla vrstva udupanej hliny – podlaha. Kolovú konštrukciu nám dokladajú štyri kolové jamy nachádzajúce sa v rohoch chalupy. V inventári dominoval hlavne keramický materiál, mazanica, zvieracie kosti a drobné predmety (fragmenty sklenených nárамkov, skla a kovových predmetov, kostená ihlica, a.i.).

6. Doba sťahovania národov, 4. stor. n. l., hrob. Z doby sťahovania národov bol preskúmaný jeden hrob. Hrobová jama bola obdĺžnikovitého pôdorysu so zaoblenými rohmi s rovným dnom a kolmými stenami. Rozmery hrobu boli 1,9 x 0,7 x 1 m. Orientácia hrobovej jamy bola SSZ–JJV. Kostrové pozostatky sa nedochovali. Vo výplni tesne nad dnom hrobu sa našiel železný predmet – nožík/dýka so strieborným pásom pri rukoväti.

7. Stredovek, 11.–12. stor., sídlisko. Stredoveké osídlenie bolo doložené zo šiestich objektov. Išlo o objekty ako hliník, zásobná jama, kolová jama a sídliskové jamy neurčenej funkcie. V inventári je zastúpený keramický materiál, zvieracie kosti, mazanica a drobné predmety (fragment železného kosáka a hrivny?, fragmenty zrnotierok).

L i t e r a t ú r a

Bednár 1984 – P. Bednár: Nové nálezy z horného požitavia. AVANS 1983, 1984, 38–39.
Veliačik 1975 – L. Veliačik: Záchranná akcia v Čiernych Kľačanoch. AVANS 1974, 1975, 107–110.

POLYKULTURELLE SIEDLUNG IN ČIERNE KĽAČANY. Čierne Kľačany (Bez. Zlaté Moravce), Flur Pri mlyne, Grabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke, polykulturelle Siedlung, Neolithikum, Äneolithikum, Bronzezeit, Latènezeit, Völkerwanderungszeit, Mittelalter. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Es konnten 89 Siedlungsobjekte und ein Skelettgrab auf einer Fläche mit den Ausmaßen von 66 x 11 m untersucht werden. Auf Grund der Funde konnten die Objekte von der Urzeit bis zum Mittelalter datiert werden.

1. Neolithikum, Siedlung, Kultur mit jüngerer Linearbandkeramik. Die Kultur mit jüngerer Linearbandkeramik wurde in 13 Objekten erfasst. Es handelte sich besonders um Siedlungsobjekte wie Pfostengruben, Tongruben, Öfen und Siedlungsgruben mit nicht näher bestimmter Funktion.

2. Neolithikum, Siedlung, Želiezovce-Gruppe. Aus dieser Zeit wurden fünf Siedlungsobjekte und ein Skelettgrab untersucht. Im nördlichen Teil der untersuchten Fläche wurde eine 30 cm dicke Kulturschicht festgestellt, die der Besiedlung der Želiezovce-Gruppe zugeordnet wurde. Diese Schicht überdeckte die Objekte mit jüngerer Linearbandkeramik. Die Želiezovce-Gruppe repräsentieren Siedlungsobjekte wie Rille/Graben, eingetiefter Ofen mit der Vorofengrube und Siedlungsgruben mit nicht näher bestimmter Funktion.

3. Äneolithikum, Siedlung, Badener Kultur, Stufe II/III. Die Badener Kultur wurde in fünf Objekten erfasst. Es handelte sich besonders um Siedlungsobjekte wie Tongruben, Vorratsgruben und Siedlungsgruben mit nicht näher bestimmter Funktion.
4. Spätbronzezeit, Siedlung, Lausitzer Kultur, Stufe HC. Aus dieser Zeit wurden insgesamt 22 Objekte untersucht. Es handelte sich überwiegend um Pfostengruben (Beleg der oberirdischen Pfostengruben), Tongruben, Vorratsgruben, die auf der untersuchten Fläche überwogen, Rille/Graben und Siedlungsgruben mit nicht näher bestimmter Funktion.
5. Latènezeit, Stufe B2, Siedlung. Die Latènezeit wurde durch zwei Siedlungsobjekte erfasst, und zwar durch eine eingetiefte Hütte und durch eine Pfostengrube.
6. Völkerwanderungszeit, 4. Jh. u. Z., Grab. Aus der Völkerwanderungszeit wurde ein Grab untersucht.
7. Mittelalter, 11.–12. Jh., Siedlung. Die mittelalterliche Besiedlung wurde in sechs Objekten nachgewiesen. Es handelte sich um Objekte wie Tongrube, Pfostengrube und Siedlungsgruben mit nicht näher bestimmter Funktion.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA ŠTÚROVEJ ULICI V LEVICIACH *

Marián S a m u e l

L e v i c e (okr. Levice), Š t ú r o v a u l. č. 3, č. parcely: 15, záchranný výskum, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický výskum sa uskutočnil v súvislosti s prestavbou polyfunkčného objektu na Štúrovej ulici č. 3, ktorého súčasťou bolo aj odvlhčenie základových murív stavby. Dvojpodlažná podpivničená budova začlenená do súvislého pásu zástavby pozdĺž pešej zóny mesta je súčasťou takmer kompaktného bloku budov ohraničeného ulicami: Na bašte, sv. Michala, Ľ. Štúra a P. O. Hviezdoslava (obr. 84: 1). Budova má pôdorys v tvare písmena „U“ pričom bočné krídla budovy sú nerovnako veľké a vytvárajú tak spolu s budovou ktorej sa dotýkajú (Ul. Na bašte, číslo parcely 16) menší vnútorný uzavretý dvor s nepravidelným pôdorysom (šírka min. 25,91, max. 51,3 cm, dĺžka: min. 96,5 cm, max. 101,5 cm). Polyfunkčnú budovu postavili na konci 20-tych alebo na začiatku 30-tych rokov 20. stor., po asanácii väčšiny staršej zástavby v tomto úseku Štúrovej ulice. Budova má betónové základy siahajúce do hĺbky 290–300 cm od nivelety komunikácie Štúrovej ulice. Stavba bola založená do stavebnej jamy (objekt 3), z ktorej sa zachovala časť pozdĺž vonkajších základov široká 60–70 cm. Po vybudovaní podzemného podlažia bol zvyšok jamy zasypaný drobným štrkom miestami premiešaným s hlinou. V zásype sa len úplne ojedinele nachádzali drobné črepy novovekej keramiky. Bočné krídla polyfunkčnej budovy sa dotýkajú vonkajšej obvodovej steny staršej (19. stor ?) budovy so vstupom z ulice Na bašte. Východná stena tejto stavby súčasne ohraničuje priestor dvora na ktorom prebiehal archeologický výskum. Jej základové murivo (objekt 1) sme mali odkryté v sektore A v šírke 75 cm. Murivo pozostávalo z väčších (max. 40 x 40 x 30 cm) kameňov a malého množstva novovekých (?) tehál a ich úlomkov. Hrubozrnná silne piesčitá malta obsahovala len menší podiel vápna. Základová škára tejto budovy sa nezachytila (výskum sme ukončili v hĺbke -280 cm). Takmer pozdĺž celej steny tejto budovy prebiehalo kamenno-tehlové murivo široké 70–80 cm (objekt 4). Jeho koruna sa zachytila v hĺbke 50–70 cm od povrchu dvora, základová škára ležala v hĺbke 15–20 cm nad dnom sondy. Murivo pozostávalo z rôzne veľkých lomových kameňov (cca 20 x 20 x 15 cm), novovekých tehál a ich úlomkov spájaných svetlohnedou piesčitou maltou. Koruna muriva bola na viacerých miestach porušená recentnými zásahmi. Nadzákladové murivo prechádzalo do základového cez ústupok široký 5–10 cm. Súčasťou (?) tohto múru bol aj zaklenutý priestor s obdĺžnikovým pôdorysom (objekt 5). Murivo objektu tvorili tehly (30 x 14 x 6 cm) so značkou „PNE“ spájané malým množstvom piesčitej malty okrovej farby ukladané na plocho dlhšou stranou kolmo k priebehu múru. Kolmé steny objektu prechádzali do valenej klenby orientovanej približne v smere východ-západ. Klenba sa zachovala len v časti objektu, v miestach kde zasahovala do kamenného muriva objektu 4. Necelý 1 m od líca múru objektu 4 smerom do jeho vnútra sa nachádzala tehlová stena uzatvárajúca objekt 5 zo západnej strany. Ostatné časti klenby boli porušené počas výstavby studne (objekt 6). Pôvodnú konštrukciu studne nebolo možné zistiť, pretože pravdepodobne na jej zvyšky bola niekedy v prvej polovici 20. stor. položená betónová skruž a do zásypu studne osadená oceľová rúra cez ktorú sa čerpala voda.

* Príspevok vznikol v rámci grantového projektu Agentúry VEGA č. 2/0023/11.

Pravdepodobne súčasťou objektu 4 bol aj múr (objekt 8), ktorý sa kolmo pripájal k jeho lícu a dotýkal sa východnej tehlovej steny objektu 5. Základová časť kamenného muriva široká 70 cm prechádzala do nadzákladovej časti širokej len 40 cm cez základový ústupok široký 10–15 cm. Kamenné murivo malo identický charakter ako murivo objektu 4 a jeho základová škára rovnako ako základový ústupok ležali v tej istých niveletách. Keďže v mieste styku s murivom objektu 4 sa nenachádzala žiadna škára je zrejmé, že obe murivá vznikli v tom istom čase a boli súčasťou tej istej stavby. Pokračovanie múru objektu 8 východným smerom bolo zničené počas výstavby súčasnej budovy. V priestore medzi murivami objektov 4 a 8 bolo možné miestami zachytiť neporušený stratigrafický sled vrstiev na ktorých boli oba objekty postavené. Základy murív boli založené do vrstvy tmavohnedej až čiernej mazľavej hliny. Vrstva obsahovala črepy novovekej keramiky, fragmenty a úlomky novovekých tehál, maltu a drobné kamienky. Pod touto vrstvou sa nachádzal tvrdý žltohnedý piesok (hrúbka cca 10 cm) s drobnými kamienkami. Pod vrstvou piesku ležala ďalšia vrstva tmavohnedej až čiernej ílovitej hrubá 15–20 cm svojim charakterom a obsahom veľmi podobná prvej opisovanej vrstve. Najspodnejšiu časť profilu až po dno sondy vytvárala tmavá až čierna už silne podmáčaná hlina. V južnej časti skúmanej plochy sa nachádzal ešte jeden objekt (9) - fragment kamenno tehlového muriva prebiehajúceho pozdĺž východnej tehlovej steny objektu 5. Zachovaná časť muriva mala šírku 25 cm, ale jeho úplná šírka sa nedala zistiť, lebo východné líce zničila stavebná jama súčasnej budovy. Medzi západným lícom múru a tehlovým murivom objektu 5 sa nachádzala škára široká 1–5 cm. Hoci murivo objektu 9 malo podobný charakter ako murivo objektu 8, bolo hlbšie založené, takže predpokladáme, že spolu nesúvisia. Približne v strednej časti odkrytého líca múru objektu 4 k lícu múru pripájala tehlová primurovka (objekt 11) súvisiaca zrejme s výstavbou kanála (objekt 7) zapusteného do muriva objektu 4. V severnej časti skúmanej plochy sa nachádzalo murivo vytvárajúce pôdorys v tvare písmena „L“ (objekt 12). Dlhšie rameno (170 cm) bolo pristavané k murivu objektu 4, kratšie rameno (70 cm) ohraničovala stavebná jama súčasnej budovy (objekt 3). Odkryté murivá objektu 12 mali mierne kónické líce ich základová škára ležala približne v tej istej nivelete ako škára objektu 4. Murivo pozostávalo z rôzne veľkých (max. 40 x 20 cm) lomových (?) kameňov spájaných bielou hrubozrnnou maltou podobnou malte objektu 4. Na rozdiel od muriva objektu 4 murivo objektu 12 nemalo základový ústupok a hranicu medzi základovou a nadzákladovou časťou muriva nebolo možné identifikovať. Šírka muriva dlhšieho ramena bola približne 40 cm, šírku muriva kratšieho ramena nebolo možné zistiť, murivo sa zachovalo do výšky max. 180 cm od jeho škáry, koruna muriva sa nachádzala v tej istej nivelete ako koruna muriva objektu 4.

Na základe opisovaných stratigrafických vzťahov je pravdepodobné, že najstarším odkrytým objektom na preskúmanej časti dvora je základové murivo objektu 1, teda základové murivo budovy ulici Na Bašte. Na základe ohliadky pivničných priestorov tejto budovy je možné, že jej východná obvodová stena stojí na zvyškoch murív mestského opevnenia Levíc vybudovaného pravdepodobne niekedy v prvej polovici 16. stor. Od začiatku 18. stor. keď význam hradieb prudko upadal, hradby boli postupne rozoberané resp. začleňované do novej zástavby. Zástavba vznikala spočiatku na vnútornej, neskôr na vonkajšej strane bývalých hradieb. Práve v tomto období mohla vzniknúť aj spomínaná budova na ulici Na Bašte, ktorá svojou východnou stenou tvorí okraj nami skúmanej plochy. Neskôr, keď vznikali stavby aj na vonkajšej strane hradieb (na miestach zasypanej priekopy opevnenia), postavili stavbu ktorej zvyšky reprezentuje murivo objektu 4. Na základe predbežnej analýzy tehál so značkami predpokladáme, že murivo objektu 4 a neho nadväzujúce mladšie objekty pochádzajú zo záveru 18. stor., resp. prvej polovice 19. stor. Tieto stavby boli asanované v medzivojnovom období a na ich mieste následne vznikla súčasná polyfunkčná budova na Štúrovej ulici č. 3.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG IN DER ŠTÚROVA STR. IN LEVICE: Levice (Bez. Levice), Štúrova Str. Nr. 3, Parzellennummer 15, archäologische Rettungsgrabung, Neuzeit. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.
Die archäologische Rettungsgrabung wurde im Zusammenhang mit der komplexen Erneuerung des Gebäudes durchgeführt, das in der 1. Hälfte des 20. Jh. am Randes des historischen Kerns der Stadt Levice gebaut wurde (Abb. 84: 1). Auf einem Hof mit einer Fläche von ca. 40 m^2 wurde eine archäologische Situation bis zu einer Tiefe von fast 3 m untersucht. Es wurden einige Abschnitte neuzeitlicher (17.?–20. Jh.) Stein- und Ziegelmauern freigelegt (Abb. 84: 2). Die ältesten von den Mauern stellt wahrscheinlich die Reste der Gebäude dar, die an der Stelle des verschütteten Wassergrabens beim Anbau an die äußere Seite der Stadtmauern nach dem Verlust der Fortifikationsfunktion der Mauern im 18. Jh. entstanden. Die Funde der Ziegel mit Stempeln (Abb. 84: 3-5) bestätigen, dass die Mehrheit der freigelegten Objekte seit der 2. Hälfte des 18. bis Ende des 19. Jh. entstand.

DVA KRÁTKE ZÁCHRANNÉ VÝSKUMY V AREÁLI BÝVALÉHO ŽUPNÉHO DOMU V NITRE *

Marián S a m u e l

N i t r a, časť S t a r é M e s t o (okr. Nitra), Ž u p n é n á m e s t i e (budova bývalého Župného domu), novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V súvislosti s celkovou obnovou bývalého Župného domu v Nitre (v čase realizácie výskumu sídlo Ponitrianskej galérie a VÚC Nitra) sa uskutočnili v jeho areáli dva krátke záchranné archeologické výskumy.

Budova Župného domu sa nachádza na juhovýchodnom úpätí nitrianskeho hradného kopca, v miestach kde je svah najmiernejší. Archeologické výskumy uskutočnené v minulosti potvrdili intenzívne využívanie tohto priestoru vo viacerých obdobiach praveku, včasnej doby dejinnej, stredoveku a novoveku (*Bednár/Bóna 1997*; *Samuel 1998, 1999, 2011*; *Marková/Samuel 2008*).

Samotná budova bývalého Župného domu podľa viacerých prameňov pochádza z druhej polovice 18. stor. Väčšinou sa ako rok výstavby uvádza letopočet 1777, kedy došlo k rozdeleniu župnej a biskupskej právomoci a župné zhromaždenie rozhodlo o výstavbe nového župného sídla. Ďalšie pramene uvádzajú ako rok dokončenia letopočet 1784. Časť odbornej literatúry (napr. Súpis pamiatok na Slovensku) uvádza rok výstavby 1874 (architekt E. Dummerling), a rozšírenie spojené so secesnou prestavbou v rokoch 1905–1908 (architekt V. Czigler). Zo starších mapových podkladov je však zrejmé, že štvorkrídlová stavba tu stála už na konci 18. stor.

Prvý krátky záchranný výskum sa v Župnom dome sa uskutočnil v súvislosti s rekonštrukcia inžinierskych sietí a potrubí v reprezentačnej miestnosti na prízemí. Reprezentačná sála (19,20 x 11m) sa nachádza v západnej časti severného krídla budovy Župného domu (obr. 83: 1, sonda 1). Pre položenie nových potrubí bolo potrebné v juhovýchodnej časti sály odstrániť podlahy na ploche s rozmermi 9,30 x 3,60 m (obr. 83: 2). Južný okraj tejto plochy sa dotýkal obvodovej steny budovy a východný okraj plochy priečky, ktorá oddeľovala sálu od vstupnej predsiene. Po odstránení podláh sa už v hĺbke necelých 20 cm objavilo niekoľko tehlových murív. Pri južnom okraji plochy sa obnažili základové murivá budovy. Vrchných cca 40 cm muriva tvorili štyri riadky tehál, ktoré pravdepodobne reprezentujú poslednú veľkú prestavbu Župného domu z rokov 1905–1908 (objekt 5). Zvyšok základov tvorí tehlové murivo pochádzajúce zrejme zo starších stavebných etáp (objekt 4). Ďalší odkrytý objekt (3a) sa nachádzal približne v strede skúmanej plochy. Išlo o tehlovú konštrukciu vytvárajúcu v pôdorysе tvar písmena „L“. Konštrukcia pozostávala z dvojice tehlových stien spojených plytkou valenou klenbou. Vonkajšie rozmery tohto objektu boli 140 cm v strede sondy, resp. 100 cm pri stene budovy, vnútorná svetlosť priestoru bola 80 cm výška dutého priestoru min. 120 cm. Presná funkcia týchto konštrukcií nám nateraz nie je známa, chronologické zaradenie definujú tehly so značkami „V & T“ ktoré boli použité na vybudovanie konštrukcie. Takéto tehly sa vyrábali v Nitriansko - Mlynáreckej tehelni Žigmunda Veröa v rokoch 1899–1908 (*Čurný 2009*). Na základe tejto skutočnosti môžeme s istotou konštatovať, že tehlová konštrukcia vznikla počas spomínanej secesnej prestavby Župného domu v rokoch 1905–1908. Takmer identické konštrukcie sme odkryli aj pri východnom a západnom okraji skúmanej plochy (objekty 3b, 3c). Ďalšie tehlové murivo sa objavilo pri severnom okraji sondy (objekt 2). Murivo prebiehajúce približne v smere východ-západ vytváralo úsek dlhý takmer 8 m, šírku muriva nebolo možné zistiť, pretože zachádzalo mimo skúmaný priestor. Na odkrytom líci muriva sa na niekoľkých miestach zachovala vápnitá omietka, na dvoch miestach sa nachádzali tehlové zámurovky. Predpokladáme, že murivo nevzniklo počas prestavby v rokoch 1905 – 1908, ale je staršie. Najstarším identifikovaným objektom (1) na výskume bolo murivo odkryté približne v strede skúmanej plochy. Murivo široké necelých 50 cm prebiehajúce v smere sever-juh sa zachovalo v dĺžke 2,44 m. Na základe nálezov tehál s kolkami BAC, resp. CAB predbežne predpokladáme, že murivo vzniklo niekedy okolo 19. stor.

Priestor ktorý tehlové murivá uzatvárali bol vyplnený suťovitým zásypom obsahujúcim okrem hliny aj maltu, kamene a zlomky tehál. Zásyp zrejme vznikol počas prestavby objektu v rokoch 1905–1908, keď boli staršie priestory zasypané ako nepotrebné. Sklon a smer vrstiev zásypu naznačuje, že priestor bol zasypávaný z priestoru dnešného nádvoria budovy.

* Príspevok vznikol v rámci grantového projektu Agentúry VEGA č. 2/0023/11.

Druhý krátky záchranný výskum sa uskutočnil v súvislosti s nálezom zvyškov tehlových architektúr objavených pri hĺbení základovej ryhy nového ohradového múru a brány na Jesenského ulici (obr. 83: 1, sonda 2). Južné krídlo pôvodnej secesnej brány vypĺňajúcej priestor medzi bývalou ľadnicou a severozápadným rohom budovy Župného domu bolo pred hĺbením ryhy asanované. Počas obhliadky a následného krátkeho výskumu sme zistili, že hĺbením ryhy širokej 50 cm bola v dĺžke cca 2 m poškodená klenba pivničného priestoru vystupujúca v hĺbke 50–60 cm. Po rozšírení ryhy na plochu s rozmermi približne 200 x 200 cm sa odstránili deštruované časti klenby a zásyp pivnice až do hĺbky 100–110 cm (od povrchu chodníka Jesenského ulice). V tejto hĺbke bola vnútorná svetlosť odkrytej pivnice cca 200 cm. Zásyp pivnice tvorila hlina, piesok a stavebná suť. Keďže južná a západná časť pivnice bola zničená kanalizáciou a ďalšími zásahmi až do hĺbky 80–110 cm, podrobne sme zdokumentovali len západný a severný profil sondy. Vrchných 10–20 cm profilu tvorila ujazdená hlina premiešaná s pieskom. Pod hlinou sa nachádzala dlažba vyhotovená z kamenných kociek s rozmermi 10 x 10 x 10 cm. Dlažba zrejme vznikla počas poslednej veľkej prestavby Župného domu v rokoch 1905–1908. Kamenné kocky boli položené do pieskového lôžka (10 cm), pod ktorým sa nachádzala vrstva betónu (8–10 cm). V severnom profile sondy sa hneď pod betónom nachádzal vrchol tehlovej klenby pivnice. V ostatných častiach sondy bola klenba už zničená, vo východnom a západnom profile sondy zásyp nad klenbou tvorila hlinitá suť premiešaná so stavebným odpadom. Klenba pozostávala z viacerých typov tehál, najčastejšie sa objavovali tehly s rozmermi 29 x 15 x 6 cm označené značkou „U“, bežné však boli aj o niečo väčšie (30,5 x 15 x 7 cm) tehly so zvyškami zatiaľ neidentifikovanej značky, ale aj menšie (27,5 x 13,5 x 6,5 cm) tehly bez označenia. Os klenby prebiehajúca približne v smere sever-juh bola mierne odchýlená od orientácie západného krídla budovy Župného domu. V severnom profile sondy sa zachovala až po vrch klenby tehlová priečka (zámurovka ?) vyhotovená z na plocho, v smere osi pivnice ukladaných tehál. Po vybratí niekoľkých tehál sa ukázalo, že za stenou sa nachádza dutý priestor – pokračovanie pivnice s klenbou. Hoci ani jedna z vybraných tehál nebola označená kolkom ktorý by určil presnejšie datovanie výstavby steny, je pravdepodobné že sa jedná o mladšiu konštrukciu ako je pivnica s klenbou. Samotná pivnica bola ako potvrdzujú nálezy tehál so značkou „U“ najskôr v druhej polovici 19. stor. (*Čurný 2009*). Pivnica s najväčšou pravdepodobnosťou zanikla počas výstavby ohradového múru a brány Župného domu zabezpečujúcej vstup na severné nádvorie – tzv. „hospodársky dvor“ v rokoch 1905–1908.

Dvomi krátkymi záchrannými archeologickými výskumami v areáli Župného domu sa doplnili poznatky o archeologickej situácii na ďalších plochách na úpätí nitrianskeho hradného kopca. Výskumom v severnom krídle Župného domu sa preskúmala archeologická situácia do hĺbky cca 150 cm. Ukázalo sa, že minimálne do tejto hĺbky boli pôvodné nálezové situácie zničené výstavbou novovekých architektúr. V priestore vstupu do areálu Župného domu zo strany Jesenského ulice sa odkryla časť klenby pivnice z druhej polovice 19. stor., ktorá zanikla pravdepodobne v rokoch 1905–1908.

L i t e r a t ú r a

Bednár/Bóna 1997 – P. Bednár /M. Bóna: Výskum v suteréne Nitrianskej štátnej galérie. AVANS 1995, 1997, 31, 32.

Čurný 2009 – M. Čurný: Posudok o nálezoch tehál. NS 16 951/2009 - M. Samuel - Archív Archeologického ústavu SAV v Nitre.

Samuel 1998 – M. Samuel: Pokračovanie výskumu v areáli Ponitrianskej galérie. AVANS 1996, 1998, 145, 147.

Samuel 1999 – M. Samuel: Pokračovanie výskumu v areáli Ponitrianskej galérie. AVANS 1990, 1999, 147, 148.

Samuel 2011 – M. Samuel: Krátke záchranné výskumy na juhovýchodnom úpätí hradného kopca v Nitre. AVANS 2008, 2011, 233–235.

Marková/Samuel 2008 – K. Marková/M. Samuel: Nálezy zo staršej a začiatku strednej doby bronzovej z Nitry - Ponitrianskej galérie. Štud. Zvesti AÚ SAV 43, 63–93.

ZWEI KURZE RETTUNGSGRABUNGEN IM GELÄNDE DES EHEMALIGEN GAUHAUSES IN NITRA: Nitra, Teil Altstadt (Bez. Nitra), Platz Župné námestie (das Gebäudes des ehemaligen Gauhauses), Neuzeit. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Durch zwei kurze archäologische Rettungsgrabungen auf dem Gelände des ehemaligen Gauhauses (18.–20. Jh.) wurden die Erkenntnisse über die archäologische Situationen auch in den weiteren Lagen am Fuße des Burgbergs von Nitra ergänzt. Mit den Grabungen in der Vergangenheit wurde eine

intensive Benützung dieses Raums in mehreren Abschnitten der Urzeit, der Frühgeschichte, des Mittelalters und der Neuzeit bestätigt (*Bednár/Bóna 1997*; *Samuel 1998, 1999, 2011*; *Marková/Samuel 2008*). Im nördlichen Flügel des Gauhauses wurde die archäologische Situation bis zu einer Tiefe von ca. 150 cm untersucht. Es zeigte sich, dass die ursprünglichen Fundsituationen durch den Bau von neuzeitlichen Architekturen mindestens bis zu dieser Tiefe zerstört wurden. Im Bereich des Eingangs in das Gauhaus von der Seite der Jesenského Str. wurde ein Teil der Wölbung des Kellers aus der zweite Hälfte des 19. Jh. freigelegt, der wahrscheinlich in den Jahren 1905–1908 während des Sezessionsumbaus des Gauhauses unterging.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM PRI KOSTOLE NARODENIA PANNY MÁRIE V SOCOVCIACH *

Marián S a m u e l

S o c o v c e (okr. Martin), K o s t o l N a r o d e n i a P a n n y M á r i e, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Záchranný archeologický výskum rímskokatolíckeho Kostola Narodenia Panny Márie v Socovciach sa uskutočnil v súvislosti s realizáciou statického zabezpečenia stavby, ktorá bola už dlhší čas v havarijnom stave. Socovce ležia uprostred Turčianskej kotliny, na pravom brehu rieky Turiec. Samotný kostol stojí nad severozápadným okrajom obce (obr. 85: 1, 2), na menšej plošine severného svahu kopca „Stráža" (534 m n.m.). Plošina tvorí okraj rozsiahleho (160 ha) výšinného opevneného sídliska z doby halštatskej a laténskej (*Jansák 1929*, 20–21, obr. 21, 22; *Pieta 1982*, 222). Hradisko podľa Š. Janšáka pozostávalo z postupne vybudovaných 13 „nádvorí", pričom kostol s cintorínom sa nachádza na juhovýchodnom okraji 11. „nádvoria". Je možné, že poloha „Stráža", bola osídlená aj v dobe rímskej (nejednoznačne lokalizovaný nález z 19. stor. rímskych a bronzovej spony púchovskej kultúry). Nálezy niekoľkých črepov stredovekej keramiky naznačujú isté využitie polohy „Stráža" aj v tomto období (*Nál. správa AÚ SAV 1340/57*). Vznik obce sa väčšinou kladie už do 11. stor. (*Beňko 1996*, 82), pričom jej názov je odvodzovaný od mena posesora týchto majetkov – istého Socu (*Stanislav 1947*). Možno už od konca 11. stor., (resp. od začiatku 12. stor.) až do konca prvej polovici 13. stor. (1240), boli Socovce vlastníctvom rodiny Diviackovcov, neskôr sa stali kráľovským majetkom. Po roku 1258 časť majetku Socoviec vlastnil až do roku 1272 aj istý Rečko. V tomto roku kráľ Ladislavom IV. odovzdal Socovce turčianskemu prepošstvu (1272), a tie ostali po celý zvyšok stredoveku až do začiatku novoveku vo vlastníctve znievskych premonštrátov (*Beňko 1996*, 102). Listina kráľa Belu IV. z roku 1258, ktorou daroval zo svojho majetku *Zoczowc* štyri poplužia zeme (neskoršiu Stránku) synom kamenára Štefana, Benediktovi a Petrovi z vďaky za prácu na výstavbe hradu Turiec a socovského *(svätomarského)* kostola, potvrdzuje existenciu kostola už pred polovicou 13. stor. (*Šmilauer 1932*, 58, Marsina CDSl II, n. 612), podobne ako správa viažúca sa k roku 1240 o odovzdaní majetkov Budimíra Diviackeho kráľovi. Budimírovi ostalo patronátne právo v kostole, ktoré, spolu so všetkými dôchodkami z farnosti, pred rokom 1258 poručil turčianskemu prepošstvu. Podľa J. Beňku kostol dali postaviť na začiatku 12. stor. znievsky benediktíni spolu s Diviackovcami a ten sa stal cirkevným centrom ich turčianskych majetkov (*Beňko 1996*, 82), E. Mályusz dokonca považoval svätomarský kostol za prvý kresťanský chrám v Turci (*Mályusz 1922*, 88). Predpokladá sa, že svätomarský kostol bol sídlom turčianskeho vicearchidiakonátu zahŕňajúceho aj územie Oravy (*Beňko 1996*, 40). Miesto pred kostolom sa rýchlo stalo známym trhovým miestom – jedným z najstarších v Turci (*Dejiny Slovenska I.,* 192). Zdá sa, že spomínaná správa o kamenárovi Štefanovi z roku 1258 zrejme hovorí o výstavbe nového kostola na mieste zničeného, resp. poškodeného staršieho kostola. S menom vyššie spomínaného Rečku a menom jeho vnukov sa spája aj informácia v listine z roku 1331 o vypálení svätomarského kostola vojskami Matúša Čáka Trenčianskeho (pravdepodobne v roku 1312), keď zhoreli aj originály ich privilégií od Belu IV (CDH, VIII 6, 123–124). Od záveru 16. stor. (prvá správa 1580) až do roku 1709 (s výnimkou rokov 1622–1628 a 1673–1683) kostol patril evanjelickej cirkvi. V kostole pochovávala svojich členov rodina Rakovských, jedna z krýpt sa nachádza sakristii.

Kostol obkolesený cintorínom susedí z južnej strany s budovou bývalej farskej školy (dnes súkromný majetok). Až do začiatku 20. stor. stála vyššie na svahu vo vzdialenosti asi 50 m aj budova fary. Jej základy sú dodnes v teréne identifikovateľné. Pôdorysný rozvrh kostola je výsledok postupného staveb-

* Príspevok vznikol v rámci grantového projektu Agentúry VEGA č. 2/0023/11.

ného vývoja od (najneskôr) 13. stor. do konca 20. stor. K najstaršej časti kostola - pravouhlému jednolodiu sa na východnej strane pripája mladšie polygonálne ukončené presbytérium. K severnej stene presbytéria prilieha sakristia s obdĺžnikovým pôdorysom a k staršej lodi sa z južnej strany pripája bočná loď s predstavanou južnou predsieňou.

Stavebný vývoj kostola analyzoval na základe vizuálneho pozorovania už Václav Mencl, ktorý vyhotovil dva pôdorysné náčrty s analýzou vývoja objektu. V oboch južnú loď datoval do obdobia okolo roku 1500, nejednotne však datoval výstavbu polygonálneho presbytéria a hlavnej lode kostola.

Podrobný architektonicko-historický výskum kostola sa uskutočnil až v roku 2006 (*Kürthy/Glocková 2007*). Autori výskumu rozdelili stavebný vývoj objektu do piatich základných vývojových etáp (obr. 85: 1). Z prvej etapy (prvá polovica 13. stor.) sa zachovali časti obvodového muriva hlavnej (severnej) lode. Druhá (hypotetická) vývojová etapa (14. stor.?) zahŕňa len časť východnej a západnej obvodovej steny sakristie a časť severnej steny presbytéria (za predpokladu rovného uzáveru pôvodnej svätyne kostola). Počas tretej vývojovej etapy (druhá polovica 14. stor. až začiatok 15. stor.) vznikla severovýchodná, východná, juhovýchodná a južné stena polygonálneho presbytéria s oporným piliermi. V interiéri sa z tejto stavebnej etapy zachovali výklenky slúžiace na bohoslužobné účely a kamenné pastofórium s kovovou mriežkou. V exteriéri na južnej stene presbytéria sa nachádzala (dnes silne poškodená) nástenná maľba zobrazujúca sv. Kryštofa vypĺňajúca takmer celú výšku steny. Štvrtú, neskorogotickú etapu (koniec 15. stor. až začiatok 16. stor.) reprezentuje prístavba južnej bočnej lode. Vstup do lode sprostredkoval portál v jej južnej stene lemovaný dvojicou oporných pilierov. V piatej vývojovej etape (koniec 18. stor. až začiatok 19. stor.) vznikla súčasná klenba v hlavnej lodi (dve polia pruskej klenby), dva oporné piliere pristavané k severnej stene hlavnej lode kostola, a dvojica okien v tej istej stene. V osi západnej steny hlavnej lode vznikol nový vstupný otvor a nad ním nový okenný otvor. Na južnej strane vybudovali predsieň (vložením klenby medzi dvojicu stredovekých oporných pilierov). V tejto etape sa budujú nové steny sakristie s dvojicou oporných pilierov. Drobné úpravy z konca 19. a začiatku 20. stor. sa obmedzili na interiér kostola (nová tribúna v hlavnej lodi, atď.). V roku 1914 postavili pri kostole novú železobetónovú zvonicu. Porušená statika budovy si vyžiadala v roku 1936 obmurovanie všetkých oporných pilierov a v roku 1952 ich podbetónovanie. Opravy a úpravy kostola rôzneho rozsahu (domurovanie východnej steny sakristie) sa uskutočnili aj poslednej tretine 20. stor.

Záchranný archeologický výskum sa uskutočnil v ryhách vyhĺbených pri vonkajších stenách kostola. Pred začiatkom samotného výskumu bolo potrebné asanovať betónové sokle priliehajúce po celom obvode stavby k jeho stenám a odstrániť nefunkčnú odvlhčovaciu drenáž. Situovanie archeologických sond určoval hlavne rozsah stavebných prác. Podľa pôvodného projektu mali byť sanačné ryhy pri stenách kostola široké len 40 cm. Keďže pri takejto šírke nebolo možné dosiahnuť požadované parametre ryhy (hĺbka 40 cm pod základovú škáru a podkopanie základov do vzdialenosti 40 cm od líca základových murív), bolo nutné rozšíriť ryhy o 20–40 cm, čím sa zväčšila aj veľkosť skúmanej plochy. Na miestach kde sa odkryli archeologické objekty, bola skúmaná plocha rozšírená podľa požiadaviek realizátora archeologického výskumu.

Ako sa ukázalo, značnú časť pôvodnej archeologickej situácie zničilo podbetónovanie oporných pilierov kostola v roku 1952 a odvlhčovacia drenáž vybudovaná v 90-tych rokov 20. stor. Betónová sanácia väčšinou siahala až po základovú škáru murív (90–130 cm), odvlhčovacia drenáž do hĺbok 60 – 90 cm. Na miestach nezničených zásahmi z 20. stor. sa nachádzala cintorínová vrstva pozostávajúca zo svetlohnedej ílovitej hliny premiešanej s drobnými kameňmi a zlomkami kostí. Na skúmanej ploche sme odkryli zvyšky šiestich hrobov. Všetky hroby boli silne porušené mladšími zásahmi, takže sa zachovali len nepatrné zvyšky kostier. V troch prípadoch sa hroby nachádzali v subpozícii pod základovými murivami kostola. Žiadny z hrobov neobsahoval datovateľný materiál. Odkryli sme tiež niekoľko monolitných náhrobných kameňov. Nachádzali sa buď v sondách (sedem kusov) alebo zamurované v základoch kostola (tri kusy). Väčšinou len nahrubo opracované kamene mali rôzne tvary, aj ich petrografické zloženie bolo pestré (zlepenec, travertín, vápenec). V blízkosti, ani v širšom okolí kostola sa nenachádzal ani jeden kameň na povrchu terénu, všetky ležali pod jeho povrchom (15–100 cm). Najlepšie opracovaný kameň sa našiel tesne pri juhovýchodnom opornom pilieri presbytéria v hĺbke 30–60 cm. Veľká (130 x 80 x 20 cm) kamenná platňa ležala v šikmej polohe a bola orientovaná dlhšou osou paralelne so západnou stenou oporného piliera (obr. 86: 1). Kamenná platňa mala tvar obdĺžnika so zaoblenými rohmi a na jej vrchnej, takmer rovnej ploche sa nachádzali zreteľné stopy po opracovaní. V hornej tretine plochy bol vyrytý rovnoramenný krížik a ďalšie dve lineárne línie (obr. 86: 2). Ďalšie tri náhrobné kamene 3, 4, 5) sme odkryli pri severnej stene sakristie (obr. 86: 3). Kamene 3 a 4 boli uložené na sebe, pričom spodný ležal už na intaktnom podloží. Zvyšné náhrobné kamene (6, 7, 8) sa našli pri západnej stene kostola. Ani v jednom

prípade sa pod kameňmi nenachádzal hrob, takže všetky odkryté kamene ležali v sekundárnej polohe. V snahe zabrániť poškodeniu kameňov počas podbetónovania základov kostola väčšinu náhrobných kameňov sme premiestnili mimo sanačné ryhy (obr. 86: 4).

V priebehu výskumu sme odkryli základové murivá kostola. Murivo najstaršej stojacej stavebnej fázy kostola bolo tvorené lomovými ale aj zbieranými kameňmi pestrého petrografického zloženia. Rôzne veľké (max. 60 x 30 cm) kamene spájané hrubozrnnou hlinito-pieskovou maltou s výrazným podielom riečneho štrku vytvárali nepravidelné riadky. Podobný charakter malo aj murivo presbytéria, len jeho malta bola jemnozrnnejšia s výrazne bielou vápennou zložkou. Líce muriva, zrejme v dôsledku výstavby drenáže, bolo značne poškodené a miestami sa v ňom nachádzali väčšie kaverny.

V sonde 1, počas podkopávania základov presbytéria, cca 40 cm od líca základov smerom do interiéru sa na úrovni základovej škáry našiel zhluk mincí. Pri vyberaní nálezu sa najmenej jedna minca rozpadla, zvyšných šesť sa podarilo zachrániť. Ide o razby hlavného komorského grófa Sedmohradska Mikuláša Redwitza z rokov 1430–1434 (určil J. Hunka).

V priestore medzi severnou stenou lode kostola a sakristiou sme odkryli zvyšky zaniknutej architektúry (obr. 86: 5). Jej polohu už pred zahájením výskumu naznačoval mierne (5–10 cm) vyvýšený terén a čiastočne obnažený väčší kameň (po začistení sa ukázalo že tvoril nárožie stavby). Odkryté murivo široké cca 70 cm pozostávalo z menších lomových a obliakov spájaných veľkým množstvom hrubozrnnej malty s malým podielom vápna. Stavba s vonkajšími rozmermi 370 x 450 cm mala obdĺžnikový pôdorys a bola pristavaná k západnej stene sakristie a severnej lodi kostola. Jej funkciu kostnice naznačuje vrstva ľudských kostí zachytená v interiéri stavby, vrstva kostí hrubá 20–40 cm odkrytá v exteriéri stavby vznikla až počas jej asanovania. Vzhľadom na stratigrafickú situáciu predpokladáme, že kostica vznikla v staršom úseku novoveku a zanikla niekedy na konci 18. stor., resp. v priebehu 19. stor.

V sonde 7 sme odkryli základové murivo západnej steny sakristie. Po znížení terénu do hĺbky 80-90 cm sa ukázalo, že murivo sakristie ležalo na korune ďalšieho kamenného muriva, ktoré bolo odsadené od líca základov sakristie 30–35 cm (obr. 86: 6). Murivo pozostávalo z väčších kameňov spájaných svetlosivou hrubozrnnou maltou. Nie je vylúčené, že toto murivo predstavuje zvyšky základov staršej stredovekej sakristie.

V sondách pri severnej stene lodi kostola (S8, S9) sme v hĺbkach 60–100 cm odkryli korunu ďalšieho muriva, ktorého líce bolo odsadené miestami až 65 cm od líca severnej steny kostola (obr. 9). Koruna tohto muriva mala veľmi nepravidelný povrch, pretože bola výrazne poškodená pri budovaní odvodňovacej drenáže. Liate základové murivo siahajúce do hĺbok 140–160 cm od dnešného povrchu terénu tvorili väčšinou veľké (max. 45 x 20 x 20 cm) kamene pestrého petrografického zloženia spájaných hrubozrnnou (kamienky do 1 cm) maltou okrovej farby. Predpokladáme, že toto murivo predstavuje základové murivo najstaršej, doteraz neznámej fázy kostola, pochádzajúcej spred polovice 13. stor.

Záchranným archeologickým výskumom Kostola Narodenia Panny Márie v Socovciach sa preskúmala časť exteriéru kostola, hlavne priestor pri obvodových stenách kostola. Najdôležitejším výsledkom výskumu bolo odkrytie starších (pred polovicou 13. stor.) základov kostola pod severnou stenou lode a základov najstaršej stredovekej sakristie. Prekvapujúcim bol nález niekoľkých monolitných kamenných náhrobných kameňov. Takéto náhrobné platne, vyskytujúce sa na území Slovenska od 11. stor. do začiatku 14. stor., sa v regióne Turca zatiaľ našli len pri farskom Kostole sv. Martina v Martine (*Hanuliak 1979*). Výnimočným je nález náhrobného kameňa s vyrytým rovnoramenným krížom (na území Slovenska ich v súčasnosti evidujeme okolo desať). Nález šiestich mincí typu Redwitz pod základmi presbytéria umožnil posunúť datovanie jeho výstavby do obdobia (najskôr) polovice 15. stor., poznatky o stavebnom vývoji objektu doplnilo aj objavenie zvyškov novovekej kostnice pristavanej k sakristii a lodi kostola. Georadarový prieskum v interiéri kostola naznačil prítomnosť starších murív pod podlahou dnešnej svätyne a sakristie a potvrdil existenciu krypty v západnej časti sakristie (*Tirpák 2009*). Predpoklady o prítomnosti staršieho presbytéria s kvadratickým pôdorysom môže overiť až archeologický výskum v interiéri kostola.

L i t e r a t ú r a

Beňko 1996 – J. Beňko: Starý Turiec. Martin, 1996.
Dejiny Slovenska I. Bratislava, 1986.
Janšák 1929 – Š. Janšák: Slovenské hradiská z doby hallštattskej. In: Sb. MSS 23, 1929, 20–25.
Hanuliak 1979 – M. Hanuliak: Hroby pod náhrobnými kameňmi v 11.–14. stor. Slov. Arch. 1979, 167–183.
Kürthy/Glocková 2008 – Ľ. Kürthy/B. Glocková: Socovce. Kostol Narodenia Panny Márie. Nálezová správa z umelecko-historického a stavebno-historického výskumu. 2008.

Marsina 1987 – R. Marsina: CDSl. II, Martin, 1987.
Pieta 1982 – K. Pieta: Die Púchov kultur. Nitra, 1982.
Socovce, Nál. Správa AÚ SAV č. 1340/57.
Stanislav 1947 – J. Stanislav: Odkryté mená slovenských miest a dedín. Bratislava, 1947.
Šmilauer 1932 – V. Šmilauer: Vodopis starého Slovenska. Praha a Bratislava, 1932.
Tirpák 2009 – J. Tirpák: Socovce. Odborný posudok nedeštruktívneho archeologického výskumu geofyzikálnym meraním. Nál. Správa AÚ SAV č. 16897/09.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG BEI DER KIRCHE DER GEBURT DER JUNGFRAU MARIA IN SOCOVCE. Socovce (Bez. Martin), Kirche der Geburt der Jungfrau Maria, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Bei der archäologischen Grabung bei der Kirche der Geburt der Jungfrau Maria in Socovce (Abb. 85: 2, 3), die im Zusammenhang mit dem Bau einer neuen statischen Sicherung des Bauwerks durchgeführt wurde, wurde ein Teil des Exterieurs der Kirche, besonders der Bereich bei den äußeren Wänden der Kirche, untersucht (Abb. 85: 1). Zu dem wichtigsten Ergebnis der Grabung gehört die Freilegung der älteren (vor der Mitte des 13. Jh.) Grundmauern der Kirche (Abb. 86: 6) unter der gegenwärtigen nördlichen Wand des Schiffes und der Grundmauern der westlichen Wand der älteren mittelalterlichen Sakristei. Überraschend war auch der Fund einiger monolithen steinernen Grabsteine (Abb. 86: 1–4). Solche Grabplatten, die auf dem Gebiet der Slowakei vom 11. bis zum Beginn des 14. Jh. vorkommen, wurden in der Region von Turiec nur bei der Pfarrkirche des hl. Martin in Martin gefunden. Zu einem besonderen Fund gehört der Fund eines Grabsteins mit dem eingravierten gleicharmigen Kreuz (in der Slowakei sind bis jetzt zehn solche Exemplare erfasst). Der Fund von sechs Münzen vom Typ Redwitz unter den Grundmauern des Presbyteriums ermöglichte, seinen Bau (frühestens) in die Mitte des 15. Jh. zu datieren. Die Erkenntnisse über die Bauentwicklung des Objekts ergänzte auch die Freilegung des neuzeitlichen Beinhauses, das an die westliche Wand der Sakristei und an die nördliche Wand des Kirchenschiffes angebaut wurde (Abb. 86: 5). Die geophysikalische Untersuchung, die im Interieur der Kirche durchgeführt wurde, deutete die Anwesenheit von älteren Mauern unter dem Fußboden des gegenwärtigen Heiligtums und der Sakristei an. Die Annahmen über die Anwesenheit eines älteren Presbyteriums quadratischen Grundrisses kann erst bei einer archäologischen Untersuchung im Interieur der Kirche bestätigt werden.

NÁLEZY LUŽICKEJ KULTÚRY Z LIETAVSKEJ SVINNEJ

Zuzana S t a n e k o v á – Lucia K r i š k o v á

L i e t a v s k á S v i n n á (okr. Žilina), poloha N a d M l y n o m, mladšia doba bronzová, lužická kultúra, ojedinelý nález. Uloženie nálezov: Považské múzeum, Žilina.

V intraviláne obce Lietavská Svinná, v časti zvanej Doluvsie, asi 2,5 m za pozemkom rodinného domu s radovým číslom 8 boli nájdené dva bronzové predmety: sekerka a kosák. Podľa nálezcu boli nájdené na v súčasnosti poľnohospodársky neobrábanom pozemku, vo vrstve ornice, v hĺbke 15–20 cm. Predmety boli približne jeden meter od seba vzdialené, sekerka ležala naboku, kosák obrátený čepeľou nadol. Jedná sa o ojedinelý nález z obdobia mladšej doby bronzovej. V okolí cca 20 m od miesta nálezu neboli zistené žiadne ďalšie archeologické nálezy.

O p i s n á l e z o v

1. Bronzová sekerka s tuľajkou a uškom (obr. 81: 1). Ústie je mierne vykrojené, zdobené jedným plastickým prstencom. Ostrie je pravidelné, klinovité. Výzdoba: dve zrkadlovo obrátené plastické poloblúkové rebrá, v strede medzi nimi jedno zvislé plastické rebro. Výzdoba je obojstranná. Patina je zelenomodrej farby. Rozmery: dĺžka 79 mm, ø tuľajky 27 x 20 mm, šírka ostria 45 mm.
2. Bronzový kosák polmesiacového tvaru s rukoväťou (obr. 81: 2). Kosák je mierne deformovaný tlakom pôdy. Výzdoba: dve plastické rebrá pozdĺž chrbtovej časti čepele. V časti rukoväte plastický výčnelok a oválny otvor. Patina je zelenomodrej farby. Rozmery: dĺžka 200 mm, šírka čepele 24 mm.

Za analogicky príbuznú nálezu z Lietavskej Svinnej možno označiť bronzovú sekerku z Pobedimu (*Novotná 1970*, tab. XLII: 773). Vzhľadom na nálezové okolnosti nie je vylúčené, že bronzová sekerka

a kosák boli súčasťou depotu. Nálezy datujeme do mladšej doby bronzovej, do rozmedzia stupňov HA1-HB1. Z územia obce nie sú zatiaľ známe iné nálezy z doby bronzovej.

L i t e r a t ú r a
Novotná 1970 – M. Novotná: Die Äxte und Beile in der Slowakei. Mníchov 1970.

FUNDE DER LAUSITZER KULTUR IN LIETAVSKÁ SVINNÁ. Lietavská Svinná (Bez. Žilina), Flur Nad Mlynom, jüngere Bronzezeit, Lausitzer Kultur, Einzelfund. Deponierung von Funden: Považské múzeum, Žilina.
Im Gemeindegebiet von Lietavská Svinná, im Teil Doluvsie, ca. 2,5m hinter dem Grundstück des Hauses mit der Hausnummer 8, wurden in der Ackerschicht (Tiefe 15–20 cm) zwei Gegenstände gefunden: eine bronzene Axt mit Tülle und Öse und eine bronzene Sichel mit Griff. Die Funde stammen aus der jüngeren Bronzezeit, Stufe HA1-HB1.

PRIESKUMY V MIKROREGIÓNE „NAD HOLEŠKOU“

Danica S t a š š í k o v á-Š t u k o v s k á

Prieskum mikroregiónu „Nad Holeškou“ v roku 2009 bol čiastkovou úlohou z koncepcie dlhodobého individuálneho výskumného zámeru na vedecké účely, ktorý realizuje autorka príspevku pod názvom „Pôvod výklenkových hrobov v kultúre Slovanov“. Ťažiskovým cieľom tohto projektu je riešiť otázku pôvodu výklenkových hrobov vo včasnostredovekých archeologických nálezoch na Slovensku zistením a preskúmaním rozsahu hraníc súvislého pochovávania na pohrebiskách v Borovciach a Dubovanoch. Táto problematika úzko súvisí s otázkou vzťahu včasnostredovekých výklenkových hrobov k rovnakému typu hrobov v slovenskej ľudovej kultúre. Z tohto dôvodu je súčasťou projektu ako vedľajšia úloha i spresnenie včasnostredovekého a stredovekého osídlenia medzi hradiskami Pobedim a Majcichov na strednom Považí, hlavne však v mikroregióne „Nad Holeškou“ ako bezprostredného okolia pohrebísk s výklenkovými hrobmi v Borovciach a Dubovanoch. Na tento účel sa každý rok realizuje výskumná a prieskumná činnosť (základné informácie doteraz publikované v ročníkoch AVANS od roku 1985). Prioritne sa venuje pozornosť záchranným akciám vyvolaných stavbou v mieste pohrebísk v Dubovanoch a v Borovciach, na druhom mieste v závislosti od výšky financií a časových možností sa realizuje povrchový prieskum. V roku 2009 sa realizoval iba povrchový prieskum v rozsahu piatich dní (24., 25. a 29. až 31. 10)). Tematickým zámerom bolo sledovanie detailov styku sprašovej pahorkatiny s nivným terénom, tu uvádzame len polohy s nálezmi.

1. T r e b a t i c e (okr. Piešťany), Pole západne od „Lúky za Dudváhom“.

Nivná časť katastra Trebatíc západne od poľa označeného ako „Lúky za Dudváhom“ medzi riekami Dudváh a Stará Holeška, využívaná ako poľnohospodárska pôda. V čase prieskumu bola pooraná a pobránená, miestami s riedkym a veľmi nízkym porastom poľnohospodárskej kultúry. Nálezy črepov, zvieracích kostí, drobných predmetov, mazanice, tehál z viacerých kultúr a období sa nachádzali rozptýlené na ploche cca 120 x 220 m (smer J–S) približne uprostred poľa ohraničeného na severe poľnou cestou, na východe Dudváhom, na západe Starou Holeškou a na juhu nepoužívanou železničnou traťou. Žiadny zo skupiny predmetov netvoril kumulácie. Plocha náleziska robila dojem roviny, ale v skutočnosti bola mierne nepravidelne zvlnená, čo je pozostatok po pôvodnej forme krajiny. V mieste rozptylu nálezov sa nachádzajú tri ťažko rozpoznateľné pahorkovité vyvýšeniny (s prevýšením do 50 cm) pravdepodobne zaniknuté Dudvážske ostrovy? Nálezy sa kultúrne-priestorovo nevydeľujú, nachádzali sa premiešané. Nadmorská výška lokality cca 160 m.

O p i s n á l e z o v

1. Najpočetnejšie sú zastúpené črepy včasnostredoveké z tela (obr. 88: 1-6), dna (obr. 88: 7, 8) a okrajov (obr. 89: 3, 4) rôznych tenkostenných nádob. Materiál keramiky má typickú slovanskú štruktúru s prímesami sľudy, farba črepov je rôzna, sivohnedá až tehlová. Vo výzdobe prevažuje viacnásobná vlnovka a obežná línia. Za pozoruhodný možno označiť črep z dna nádoby s výraznou trojnásobnou rytou líniou na vnútornej strane (obr. 88: 7). Početne, ale nie kultúrne je výraznou tiež keramika z neskorej doby rímskej a sťahovania národov, prevažujú črepy bez výzdoby, k výraznejším patrí rytý ornament (obr. 89: 5). Z pravekých nálezov kultúrne k najvýraz-

nejším patria črepy kultúry s keramikou lineárnou (obr. 89: 1, 2). Najmladšie nálezy sú fragmenty keramických úch a nožičiek z trojnožiek z 13.–15. stor. (obr. 89: 6, 7). Z predmetov zaujímavý je nález fragmentu možno kamenného kadlubu (obr. 89: 8), ktorý vzhľadom na zistené kultúry možno hypoteticky dávať do súvisu s nálezmi neskorej doby rímskej alebo sťahovania národov.

2. Pozoruhodným postmedieválnym nálezom je fragment z kamenného polreliéfu pravdepodobne labky leva (obr. 89: 11A–C), ktorý možno datovať do 16.–17. stor. Ide pravdepodobne o sekundárny nález, ktorý možno pochádza z kamenného polreliéfu, možno erbu, ktorý zdobil bližšie neurčenú stavbu alebo hrobku. Na mieste nálezu ani v jeho bezprostrednom okolí stavbu , z ktorej by fragment polreliéfu mohol pochádzať, nemožno predpokladať. Na pole sa mohol nález dostať so zeminou alebo hnojivom pri rekultivácii alebo zúrodňovaní. Torzo kamennej plastiky sa našlo približne 120 m od západného a 100 m od východného priebehu železničnej trate. Okrem uvedených nálezov sa na mieste lokality vyskytovali zvieracie kosti, kusy trosky, mazanica, fragmenty kovových predmetov, novodobé mince.

Na základe analýzy nálezov je možné v uvedenej polohe predpokladať polykultúrne sídlisko, ktoré doposiaľ nebolo v archeologickej odbornej literatúre známe. Dôležité k realizovanému projektu sú najmä nálezy včasnostredoveké. Koncentrácia nálezov, ako i celková zachovalosť črepov poukazuje na rozorávanie náleziska. Za železničnou traťou smerom na juh sa nachádza dávnejšie objavené zaniknuté sídlisko z 11.–13. stor. Medzi týmto náleziskom a tu opisovanou lokalitou je cca 300 m priestor bez nálezov.

2. D u b o v a n y (okr. Piešťany), poloha P a ž i t e.

Poloha s názvom Pažite sa nachádza v nive, severovýchodne od poľnej cesty, ktorá vedie od intravilánu smerom k Dudváhu. Poľnohospodársky využívaná pôda, v čase prieskumu pooraná a pobránená, bez porastu. Obyvatelia tvrdia, že sa v tomto mieste vyskytovali veľké opracované bloky kameňov, ktoré zavadzali pri orbe a v nedávnej dobe boli odvezené. Túto skutočnosť nemôžeme potvrdiť ani vyvrátiť. V čase prieskumu sa na povrchu poľa nachádzali fragmenty tehál, mazanice a iných pozostatkov pravdepodobne z dávnejšie odstránenej stavby alebo stavieb (plocha rozptylu tohto typu nálezov cca 50 x 50 m), ale veľké kamenné stavebné články sme tu nenašli. Okrem týchto nálezov sme ešte našli črepy a zvieracia kosť. Nálezy črepov, zvieracích kostí ale i mazanice boli rozptýlené na ploche cca 150 x 120 m. V rozsahu 200 x 160 m sme v okolí nálezov pozorovali iné sfarbenie pôdy v obdĺžnikovom tvare, ktoré sa tiahne v línii najlepšie viditeľnej na južnej a západnej strane poľa, kde sa stretáva v pravom uhle. Pri porovnaní s mapovým podkladom z 19. stor. sa iné sfarbenie pôdy (rozmer 200 x 160 m) môže prekrývať s pravom uhle zalomenou cestou, ktorá je tu zakreslená. Rozptyl nálezov s prevahou mazanice a fragmentov tehál, ktorý sme pracovne nazvali „stavebná suť" má zhruba obdĺžnikový tvar, ktorý je posunutý k severnej strane maximálneho rozptylu nálezov a zaznamenaných terénnych kontextov. Nálezy možno datovať do 11. – prípadne 15. stor. Nedá sa vylúčiť, že sa tu pôvodne nachádzalo zaniknuté stredoveké sídlo situované v močaristom teréne vedľa riečky Holeška. Informácie miestnych občanov o veľkých kamenných artefaktoch treba považovať za vážnu indíciu o možnej existencii stavby, kde sa takéto veľké kamenné stavebné články použili (plot, budova, fortifikácia). Potvrdiť alebo vyvrátiť túto hypotézu môže až ďalší archeologický prípadne geofyzikálny výskum

O p i s n á l e z o v

K najvýraznejším nálezom patrili fragmenty zvonivo vypálenej keramiky zhotovenej na rýchle rotujúcom kruhu. Prevažovala neglazovaná keramika z okrajov a tiel nádob (obr. 89: 9, 10). Okrem týchto nálezov sa tu nachádzali kusy tehál, fragmenty mazanice a sporadicky i zvieracie kosti.

3. V e s e l é (okr. Piešťany), poloha P r e d o v r a t i e.

Preskúmané miesto je označené na mape 1:10 000 ako „Predovratie" a ide o polohu na sprašovej pahorkatine v tesnom susedstve intravilánu obce Veselé. Poloha je využívaná záhrakársko-ovocinárskou firmou Plantex s.r.o. Plocha je miestami využívaná ako ovocný sad, časť je zastavaná účelovými halami na uskladnenie ovocia, poľnými cestami, spevnenými plochami pre stroje, časť je zatrávnená. V čase prieskumu sa medzi halami rekultivovalo, na ploche cca 30 x 80 m bola stiahnutá časť ornice v hrúbke cca 40 cm. Podrobne sme prechodili odhumusované miesto a našli sme kamenný roztierač, ktorý bol poškodený obrábaním. Pri vyzdvihovaní nálezu sme sledovali hlavne cieľ overiť možnosť prítomnosti ďalších archeologických nálezov. Ukázalo sa však, že ide pravdepodobne iba o ojedinelý nález . Išlo o plochu susediacu s dávnejšie preskúmavanými priestormi, kde sme zistili dva sídliskové objekty halštatskej kultúry (HA-HD). Vzhľadom na vzdialenosť od halštatských objektov je pravdepodobné, že roztierač mohol pôvodne súvisieť s týmto náleziskom.

Opis nálezových kontextov
Kamenný roztierač zapadnutý bokom do čiernice, plochou časťou. smerom k stene jamy. Okolitá pôda nejavila žiadne farebné zmeny, pôda okolo predmetu nemala tiež štrukturálne zmeny voči okoliu. Pre vyzdvihnutie roztierača sme vyhĺbili jamu o rozmeroch 50 x 50 cm, ktorá sa ku dnu zužovala na 40 x 40 cm. Pokúsili sme sa overiť či by nemohlo ísť o kolovú jamku, v ktorej bol roztierač sekundárne použitý, ale túto hypotézu terénne kontexty nepotvrdili ani nevyvrátili. V mieste nálezu bola odstránená ornica vo vrstve cca 40 cm, hĺbka nami vytvorenej jamky bola 30 cm (spolu 70 cm od dnešného povrchu).

Opis nálezu
Polovica poškodeného kamenného roztierača, jedna strana rovná, hladká, druhá oblúková (obr. 89: 12A–C). Rozmery: dĺžka 163 mm, hrúbka 100 mm, šírka 173 mm. Vzhľadom na nedostatok iných archeologických nálezov nález s otáznikom rámcovo datujeme do HA-D.

UNTERSUCHUNGEN IN DER MIKROREGION „NAD HOLEŠKOU“: Die Untersuchung der Mikroregion „Nad Holeškou“ im Jahr 2009 war ein Teil der Konzeption des langfristigen individuellen Forschungsvorhabens für wissenschaftliche Zwecke, das die Autorin des Beitrags unter dem Titel „Ursprung der Nischengräber in der Kultur der Slawen“ durchführt. Die einzelnen grundlegenden Ergebnisse werden im Jahrbuch AVANS seit 1985 veröffentlicht. Im Jahr 2009 wurde nur eine Oberflächenuntersuchung in fünf Katastern durchgeführt. Nach den Richtlinien der Redaktion des Jahrbuchs AVANS werden nur Lagen mit Funden angeführt.
1. Trebatice (okr. Piešťany), Feld westlich der „Wiese hinter dem Dudváh“.
Der Aueteil des Katasters von Trebatice W von dem als „Wiesen hinter dem Dudváh“ bezeichneten Feld zwischen den Flüssen Dudváh und Stará Holeška, wurde als landwirtschaftliche Fläche benutzt. Bei der Oberflächenuntersuchung wurde eine in der archäologischen Literatur bis jetzt unbekannte polykulturelle Siedlung mit nicht ausgeprägten Keramikfunden aus dem Frühmittelalter (Abb. 88: 1–8; 89: 3, 4), der Römerzeit und der Völkerwanderungszeit (Abb. 89: 5), der Linearbandkeramik (Abb. 89: 1, 2), dem Mittelalter entdeckt (Abb. 89: 6, 7). Mit der entdeckten Fundstelle und dem untersuchten Raum hängt wahrscheinlich nicht der Fund eines Torsos eines steinernen Halbreliefs wahrscheinlich aus dem 16.–17. Jh. zusammen (Abb. 89: 11A–C). Der Fund gelangte erst sekundär auf das Feld. Die Funde von Scherben, Tierknochen, Kleingegenständen, Lehmverputz, Ziegeln aus mehreren Kulturen und Epochen befanden sich verstreut auf einer Fläche von ca. 120 x 220 m (Richtung Süden-Norden) ungefähr in der Mitte des Feldes, das im Norden durch eine Feldstraße, im Osten durch den Fluss Dudváh, im Westen durch Stará Holeška und im Osten durch eine nicht verwendete Eisenbahn umgrenzt wird.
2. Dubovany (Bez. Piešťany), Flur Pažite.
Die Lage mit dem Namen Pažite befindet sich in einer Aue, nordöstlich der Feldstraße, die vom Gemeindegebiet in Richtung zum Fluss Dudváh führt. In der Zeit der Untersuchung befanden sich auf der Oberfläche Fragmente von Ziegeln, Lehmverputz und anderen Resten wahrscheinlich von einem unlängst entfernten Bauwerk oder Bauwerken (die Fläche, auf der die Funde dieses Typs verstreut waren, beträgt 50x50 m). Die gesamten Ausmaße der Fläche, auf der die Funde verstreut waren, und die eine Besiedlung andeuten könnte, beträgt 150 x 120 m. Die erfassten Geländekontexte des untergegangenen archäologischen Objekts betragen 200 x 160 m. Auf Grund der Funde der Scherben wird diese Besiedlung in das 11.–15. Jh. datiert. Abb. 89: 9, 10.
3. Veselé (Bez. Piešťany), Predovratie.
Der untersuchte Ort hat auf der Karte 1: 10 000 die Bezeichnung „Predovratie“ und es handelt sich um eine Lage auf einer Lössanhöhe in der unmittelbaren Nachbarschaft der Gemeinde Veselé. Die Lage wird durch den Obst- und Gemüsehändler Plantex s.r.o. ausgenutzt. Es wurde ein beschädigter steinerner Quetschstein entdeckt. Es wird angenommen, dass er mit einem schon in der Vergangenheit entdeckten Fund der Siedlungsobjekte aus HA-D zusammenhängt (Abb. 89: 12A–C).

STARŠIE NÁLEZY Z NOVÉHO MESTA NAD VÁHOM

Danica Staššíková-Štukovská

Nové Mesto nad Váhom (okr. Nové Mesto nad Váhom), extravilán, intravilán, doba bronzová, doba rímska, sťahovanie národov.

Pán A. Slíž z Nového Mesta nad Váhom odovzdal autorke tohto príspevku na spracovanie archeologické nálezy, ktoré zachránil v rokoch 2005–2009. Podľa slov nálezcu predmety pochádzajú z dvoch polôh intra- a extravilánu Nového Mesta nad Váhom.

1. B u d o v a t e ľ s k á u l i c a sa nachádza vo vilovej štvrti nazývanej i Samoty v juhovýchodnej časti intravilánu Nového Mesta nad Váhom. Ide o okraj sprašovej pahorkatiny medzi dávnejšie známymi archeologickými náleziskami z doby bronzovej v polohách Tri kríže (*Nešporová 1981*; *Furmánek/Veliačik/Vladár 1991*, 131, obr. 16: 10, 11; *Veliačik/Romsauer 1997*, 131) a dnešný park Dominika Štubňu Zámostského (*Bednárik 1927*; *Balaša 1959*). Nálezy črepov, úštepov a predmetov zachránené pánom Slížom pochádzajú z výkopov v prístavbách rodinných domov v priestore archeologicky neskúmanom. Ide o kultúrne homogénne nálezy z neskorej doby rímskej až sťahovania národov teda zo 4.–5. stor.

O p i s v ý b e r u n á l e z o v

1. Kónický praslen z jemne plaveného materiálu, farba čierna, povrch lesklý, na plochej strane ozdobná koncentrická rytá línia a technické ryhy kruhového tvaru. Celkový priemer 37,6 mm, otvor 5,5 mm, výška 18,8 mm (obr. 87: 1).
2. Nádobka sivočiernej farby zhotovená v ruke, s výzdobou v podobe okrúhlej jamky v mieste najväčšej výdute. Okraj von vyhnutý, materiál s drobnými prímesami bielej sľudy. Nádobka bola poškodená, nálezca doplnil chýbajúcu časť. Rozmery výška 67 mm, navjäčšia šírka 75 mm, priemer dna 55,5 mm (obr. 87: 2).
3. Črep z okraja v ruke robenej nádoby, materiál jemne plavený, vonkajší povrch rovný a vyhladený, reparačný otvor. Okraj von zhrubnutý. Rozmery: 44,3 x 36,4 mm. Hrúbka 6,5 mm (obr. 87: 3).
4. Črep z okraja dovnútra zahnutej misky, materiál s prímesami muskovitu, farba tmavá, nerovnomerná. Rozmery 30 x 40,7 mm, hrúbka 7,8 mm (obr. 87: 4).
5. Črep z okraja esovito profilovanej menšej nádoby, dobre plavený materiál, povrch hladký, čierny. Rozmery: 40,3 x 28,3 mm, hrúbka 7,6 mm (obr. 87: 5).
6. Črep z okraja v ruke robenej misovitej nádoby, okraj von vyhnutý, nepravidelný. Povrch nerovný, pozostatok slabo zreteľnej možno výzdoby trojuholníkovou jamkou. Materiál s hrubšími prímesami. Rozmery: 55,4 mm x 69,6 mm. Hrúbka črepu 6,4 mm (obr. 87: 6).
7. Črepy z okraja v ruke robených nádob s pozostatkami výzdoby v podobe drobných vpichov.

Okrem z výkopov pochádza celý rad črepov a kamenných úštepov.

Nálezy pochádzajú pravdepodobne z objektov dosiaľ neznámeho sídliska zo sťahovania národov, ktoré dopĺna informácie o tomto v praveku a dobe rímskej sústavne osídlenom mnohohektárovom priestore, do ktorého okrem známych polôh Tri kríže a Park Dominika Štubňu zámostského patril i priestor dnešnej Budovateľskej ulice.

2. Záhradkárska osada situovaná v Karpatských výbežkoch nad oddychovým a reštauračným zariadením známym ako Kačabar. Z povrchu polí boli pri obrábaní zachránené a na spracovanie odovzdané rôzne typy kamenných úštepov rôznych tvarov a nevýrazné praveké a postmedieválne črepy. Ide o kultúrne rôzne nálezy, úštepy možno priradiť do doby mladšej kamennej, črepový materiál nemá kultúre výraznejšie znaky. Pre praveké nálezy možno vylúčiť súvis s mladšou dobou kamennou, postmedieválne nálezy črepov možno považovať za náhodné. Nálezy pochádzajú z relatívne rozsiahleho areálu horského prostredia, dosiaľ bez známych archeologických nálezov.

L i t e r a t ú r a

Balaša 1959 – G. Balaša: Lužické žiarové pohrebisko v Novom Meste nad Váhom. Štud. Zvesti AÚ SAV 3, 1959, 138–140.

Bednárik 1927 – K. Bednárik: Nové náleziště typu sliezskeho na Slovensku. Čas. MSS, XIX, 1927, 83, 84.

Nešporová 1981 – T. Nešporová: Záchranný výskum v Novom Meste nad Váhom. AVANS 1980, 1981, 193–194.

Furmánek/Veliačik/Vladár 1991 – V. Furmánek/ L. Veliačik/ J. Vladár: Slovensko v dobe bronzovej. Bratislava 1991.

Veliačik/Romasuer 1994 – L. Veliačik/P. Romsauer: Vývoj a vzťah osídlenia lužických a stredodunajských popolnicových polí na západnom Slovensku. I - Katalog. Nitra 1994.

ÄLTERE FUNDE AUS NOVÉ MESTO NAD VÁHOM. Nové Mesto nad Váhom (Bez. Nové Mesto nad Váhom), außerhalb des Gemeindegebiets, Gemeindegebiet, Bronzezeit, Römerzeit, Völkerwanderungszeit.

Herr Anton Slíž aus Nové Mesto nad Váhom gab der Autorin dieses Beitrags archäologische Funde, die er in den Jahren 2005–2009 rettete. Ein Teil der Funde stammt aus den Ausgrabungen im Gemeindegebiet in der Budovateľská Str., am südöstlichen Rand der Stadt. Geomorphologisch handelt es sich um einen terrassenförmigen Lössrand im Vorgebirge der Kleinen Karpaten. Die Budovateľská Str. befindet sich zwischen den schon seit längerer Zeit bekannten Fundstellen mit den Funden besonders aus der Bronzezeit. Ausgeprägte Funde können relativ-chronologisch in die Völkerwanderungszeit, ca. in das 5. Jh., datiert werden. Es kann angenommen werden, dass hier mit dem Bau des Gemeindegebiets eine Siedlung aus dieser Zeit zerstört wurde.
Die zweite Lage stellt eine Kleingartenanlage situiert an den karpatischen Ausläufern über dem Erholungszentrum und Restaurant, die als Kačabar bekannt sind, dar. Aus der Oberfläche der Felder wurden beim Pflügen steinerne Abschläge wahrscheinlich aus der Steinzeit gerettet. Das den Abschlägen kulturell ähnliche Scherbenmaterial wurden vom Finder nicht entdeckt.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V MALOM LAPÁŠI

Tatiana Štefanovičová – Jana Hlavatá – Pavol Spišák

Malý Lapáš (okr. Nitra), poloha Pod Janíkovskou cestou, záchranný archeologický výskum polykultúrne sídlisko, neolit – želiezovská skupina, eneolit – badenská kultúra, novovek, recentný zásah - 20. stor.? Uloženie nálezov: Slovenský archeologický a historický inštitút, Bratislava.

Záchranný výskum bol vyvolaný výstavbou rodinného domu a garáže na SZ okraji, resp. konci intravilánu obce. Terénny výskum sme realizovali počas jesenných a zimných mesiacov roku 2009.

Obec Malý Lapáš leží 7 km od Nitry smerom na východ. Zo samotnej obce, ktorá spolu s priľahlým Veľkým Lapášom tvorila v druhej polovici 20. stor. jednu obec (Lapáš), z jej katastra a okolia evidujeme niekoľko terénnych aktivít a ojedinelých nálezov. Záujmová oblasť, kam patrí územie obce Malý Lapáš, je geologicky budovaná terciérnymi sedimentmi. Podložie je zastúpené ílmi, štrkmi a štrkopieskami. Výskyt pleistocénnych sedimentov predstavujú spraše s obsahom spraš ových cicvárov (vápenatých usadenín). Po skrývke ornice boli archeologické situácie dobre čitateľné; jasne sa svojou výplňou odlišovali od miestneho podložia.

V rámci výskumu sme celkovo zachytili 54 objektov sídliskového charakteru, ktoré na základe keramických nálezov datujeme prevažne do obdobia neolitu a eneolitu. Spomedzi nich niekoľko zachytených pozostatkov patrí k novovekým, resp. recentným sídliskovým, prípade hospodárskym (?) aktivitám. V jednom prípade sme zachytili negatív stavby nezistených rozmerov, s pozostatkami betónových základov, patriacej najskôr do 20. stor.

Objekty želiezovskej skupiny sme zachytili predovšetkým v južnej polovici skúmanej plochy. Objekty predstavovali zásobné a odpadové jamy, prípadne objekt pracovného charakteru (exploatačná jama?). V jednom prípade sme na juhovýchodnom okraji skúmanej plochy odkryli spodnú časť objektu zachytenú v dĺžke 6 m, v priečnom reze pripomínajúceho priekopu, či žľab (zužujúci sa smerom k skutočnému dnu). V keramických nálezoch nechýbajú pozostatky baňatých nádob a nádob hruškovitého tvaru s typickou lineárnou ornamentikou. Okrem toho sa nám podarilo získať keramické fragmenty hruškovitej nádoby so zoomorfnými uškami.

Vzhľadom k funkčnej interpretácii odkrytých objektov, badenskú kultúru predstavovali väčšinou jamy zásobného a odpadového charakteru, tiež objekty pracovného charakteru (exploatačná jama). V jednom prípade sme zachytili pec, ktorá však bola porušená zemným mechanizmom ešte pred naším príchodom na lokalitu. Okrem toho sme zachytili objekt pravdepodobne obytného charakteru, ktorý vo svojej výplni obsahoval značné množstvo mazanice, tiež so stopami po horení. Medzi nálezmi vo výplni objektov sa nachádzali tiež zvieracie kosti a uhlíky. Z keramického materiálu sme vyzdvihli väčšie a menšie fragmenty hrubostenných, tiež tenkostenných nádob väčších aj menších rozmerov. Medzi nimi sa podarilo vyzdvihnúť aj tenkostenné poháriky s kanelovanou spodnou časťou (zachované z1/2 alebo 2/3 časti), taktiež pozostatok dvojdielnej misy typickej pre túto kultúru v jej klasickom stupni.

Priamo z obce Veľký Lapáš poznáme nálezy sídliskových objektov a keramických fragmentov z neskorej doby bronzovej, stredoveku a novoveku (*Ružičková/Bednár 1992*, 94); rovnako aj ojedinelý nález nádoby z 9.–10. stor. (*Samuel 2001a*, 171). Taktiež, v katastri obce Veľký Lapáš bol leteckou prospekciou viackrát detekovaný tzv. rondeloid (*Kuzma/Bartík 2004*, 112). Severne od obce Malý Lapáš bolo zistené polykultúrne sídlisko v intraviláne obce Pohranice, s nálezmi datovanými do obdobia neolitu (želiezov-

ská skupina, lengyelská kultúra), eneolitu, doby bronzovej a laténskej, tiež stredoveku (*Samuel 2001b*, 170). Severovýchodne, v obci Dolné Obdokovce, bolo v roku 2003 záchranným výskumom zachytené sídlisko badenskej kultúry (*Ruttkayová/Ruttkay 2004*, 163).

Záchranným výskumom v roku 2009 sme zachytili pozostatky sídliskových areálov dvoch významných kultúr slovenského praveku, ktoré v kontexte ostatných, už známych nálezov z najbližšieho okolia obce dopĺňajú predstavu o rozsahu osídlenia v tejto časti nitrianskeho okresu. S pravdepodobnosťou pôvodne išlo o sídliská väčšieho rozsahu, ktorých súčasti by sme mohli očakávať v prípade výskumu priľahlých plôch.

L i t e r a t ú r a

Kuzma/Bartík 2004 – I. Kuzma/M. Bartík: Letecká prospekcia na juhozápadnom Slovensku. AVANS 2003, 2004, 108–112.

Ruttkayová/Ruttkay 2004 – J. Ruttkayová /M. Ruttkay: Záchranný výskum v Čeľadiciach a Dolných Obdokovciach. AVANS 2003, 2004, 161–163.

Ružičková/Bednár 1990 – J. Ružičková/P. Bednár: Prieskum v Lapáši. AVANS 1990, 1992, 94.

Samuel 2001a – M. Samuel: Nález nádoby z Lapáša. AVANS 2000, 2001, 171.

Samuel 2001b – M. Samuel: Záchranný výskum a prieskum v Pohraniciach. AVANS 2000, 2001, 170.

RETTUNGSGRABUNG IN MALÝ LAPÁŠ. Malý Lapáš (Bez. Nitra), Flur Pod Janíkovskou cestou, archäologische Rettungsgrabung, polykulturelle Siedlung, Neolithikum - Želiezovce-Gruppe, Äneolithikum - Badener Kultur, Neuzeit, rezenter Eingriff - 20. Jahrhundert?. Deponierung von Funden: Slowakisches archäologisches und historisches Institut, Verein, Bratislava.

Im Rahmen der Grabung wurden insgesamt 54 Objekte mit Siedlungscharakter erfasst, die auf Grund der Keramikfunde überwiegend in das Neolithikum und Äneolithikum datiert werden. Von ihnen gehören einige erfasste Reste zu den neuzeitlichen bzw. rezenten Siedlungs- bzw. Wirtschaftsaktivitäten(?). In einem Fall wurde das Negativ eines Bauwerks nicht festgestellter Ausmaße erfasst. Das Bauwerk hatte Betongrundmauern, die eher in das 20. Jh. datiert werden.

Die Objekte der Želiezovce-Gruppe wurden besonders im südlichen Teil der untersuchten Fläche erfasst. Die Objekte stellten Vorrats- und Abfallgruben bzw. ein Objekt mit Arbeitscharakter (Exploitationsgrube?) dar. Angesichts der funktionellen Interpretation der freigelegten Objekte, stellten die Badener Kultur in der Regel Objekte mit Vorrats - und Abfallcharakter und auch Objekte mit Arbeitscharakter (Exploitationsgrube) dar. In einem Fall wurde ein Ofen erfasst, der jedoch durch eine Baumaschine noch vor unserer Ankunft auf der Fundstelle beschädigt wurde. Außerdem wurde wahrscheinlich ein Wohnobjekt erfasst, das in seiner Verfüllung ziemlich viel Lehmverputz beinhaltete, auch mit Brandspuren.

Bei der archäologischen Rettungsgrabung im Jahr 2009 wurden Reste der Siedlungsareale von zwei bedeutenden Kulturen der slowakischen Urzeit erfasst, die im Kontext der anderen, schon bekannten Funde aus der nahen Umgebung, die Vorstellung über das Ausmaß der Besiedlung in diesem Teil des Nitraer Bezirks ergänzen. Es handelte sich mit Wahrscheinlichkeit um Siedlungen größeren Ausmaßen, deren Bestandteile im Falle der Grabung der benachbarten Flächen zu erwarten wären.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V OBCI SVÄTOPLUKOVO

Tatiana Š t e f a n o v i č o v á – Jana H l a v a t á – Pavol S p i š á k

S v ä t o p l u k o v o (okr. Nitra), poloha P o d H r o b m i, záchranný archeologický výskum, polykultúrne sídlisko, dobra bronzová - karpatská mohylová kultúra?, doba laténska - staršia?, včasný stredovek, stredovek - 14. stor.?, novovek - 19. stor.?, recentný zásah - 20. stor.?, nedatovateľné. Uloženie nálezov: Slovenský archeologický a historický inštitút, Bratislava.

Záchranný výskum bol vyvolaný výstavbou Obytnej zóny Horné Zemky na severozápadnom okraji intravilánu obce, situovanej v tesnej blízkosti miestneho cintorína. Výskum, pôvodne definovaný ako sledovanie stavebných prác, prebehol počas jesenných mesiacov.

Obec Svätoplukovo leží 15 km od Nitry smerom na juhojuhozápad. Oblasť nížin, do ktorých patrí aj katastrálne územie obce je súvisle pokrytá kvartérnymi prekryvmi s lokálne vystupujúcimi podložnými neogénnymi sedimentmi v tektonicky vyzdvihnutých častiach. V podloží, tvorenom predovšetkým

sprašou (s výraznou prímesou vapenatých usadenín - cicvárov), prípadne prímesami ílu, boli preto jasne odlíšiteľné obrysy objektov zachytených v profiloch stavebných rýh.

V priebehu prác boli sledované všetky štyri ryhy hĺbené zemným mechanizmom. Celkovo sa v profiloch zdokumentovalo 84 sídliskových objektov rôzneho chronologického určenia a funkcie. Spomedzi zistených objektov sme bližšie preskúmali desať objektov, ktorých dná boli zachytené v stavebnej ryhe (vybratie po dno v ryhe). V piatich prípadoch sme vybrali celý zachovaný zvyšok objektu a čiastočne sme preskúmali dva objekty (rozrušené robotníkmi pred začatím výskumu). Zvyšných 67 objektov bolo preskúmaných len v rámci zdokumentovania profilov.

Na základe keramiky pochádzajúcej zo začisťovania a vyberania bolo možné 48 objektov chronologicky zaradiť nasledovne:

1. doba bronzová, karpatská mohylová kultúra? - 9 objektov; pravdepodobne doba bronzová - 10 objektov (obr. 90: 1);
2. doba laténska, staršia - 7 objektov; pravdepodobne doba laténska - tri objekty (obr. 90: 2);
3. včasný stredovek - 8 objektov; pravdepodobne včasný stredovek - päť objektov (obr. 90: 3–5; 91: 5);
4. vrcholný stredovek - 1 objekt; pravdepodobne vrcholný stredovek - jeden objekt (obr. 90: 6);
5. novovek - tri objekty;
6. 20. stor. - jeden objekt.

Interpretácia datovateľných objektov z hľadiska ich funkcie:

1. doba bronzová (19 objektov) - najpočetnejšiu skupinu (13) tvorili pravdepodobne odpadové jamy, resp. objekty bližšie neurčenej funkcie. Medzi objekty doby bronzovej tiež patria tri zásobné jamy, exploatačná jama a dve zahĺbené pece.
2. doba laténska (desať objektov) - päť pravdepodobne odpadových jám, resp. objektov bližšie neurčenej funkcie, zásobná jama, dva polozahĺbené príbytky a dve zahĺbené polozemnice.
3. včasný stredovek (13 objektov) - pravdepodobne štyri odpadové jamy, resp. objekty bližšie neurčenej funkcie, polozahĺbený príbytok, zahĺbená polozemnica, päť zahĺbených polozemníc s kamennou pieckou, interiérová piecka patriaca k objektu 77 – polozemnica a zahĺbená pec.
4. vrcholný stredovek (dva objekty) - pravdepodobne odpadová jama, resp. objekt bližšie neurčenej funkcie a zásobná jama.
5. novovek (tri objekty) - všetky tri objekty sú interpretované ako pravdepodobne odpadové jamy, resp. objekty bližšie neurčenej funkcie.
6. 20. stor. - kanalizačný výkop.

Žiaľ, v rámci stavu zachovania a prebádania (začistenie a dokumentácia profilov v ryhách) môžeme povedať, že z 36-tich objektov nepochádza typický, resp. žiaden archeologický materiál, ktorý by umožnil ich bližšie chronologické zaradenie. V rámci bližšie nedatovateľných a funkčne určiteľných objektov, najpočetnejšiu skupinu tvorilo päť polozahĺbených príbytkov a päť zásobných jám. Okrem toho sme zachytili zahĺbenú polozemnicu, zahĺbenú pec s predpecnou jamou a zvyšky pravdepodobne troch pecí zachované vo veľmi torzovitom stave.

Napokon 21 objektov spomedzi všetkých nedatovateľných bolo definovaných ako pravdepodobne odpadové, prípadne pracovné jamy, resp. objekty bližšie neurčenej funkcie.

Na skúmanej ploche bol tiež vykonaný zber materiálu. Materiál bol pomiešaný a chronologicky nebol odlišný od vyššie spomenutého datovania. Okrem fragmentov nádob (obr. 91: 1-3) sme zberom získali hlinený praslen (obr. 91: 4), tiež kostené šidlo (obr. 91: 6).

Z obce boli pred naším výskumom známe len nálezy keramických fragmentov jednorázovo získané povrchovým zberom, datované do mladšej doby rímskej, včasného a vrcholného stredoveku (*Mitáš 2003*, 99). Ďalej, karpatskú mohylovú kultúru evidujeme v Nitre, Nových Zámkoch, Dolnom Petri a na dolnom Pohroní a Poiplí (*Furmánek/Veliačik/Vladár 1991*, 100; *Staššíková-Štukovská 2001*, 193); tiež z Lužianok pochádza nález žiarového hrobu s predpokladom birituálneho pohrebiska tejto kultúry (*Nevizánsky 2008*, 118, 119). V obci Cabaj-Čápor, ktorá leží v tesnom susedstve Svätoplukova máme doloženú neskorú dobu laténsku (*Hunka/Ožďáni 2004*, 79).

Nálezy z doby laténskej, včasného a vrcholného stredoveku pochádzajú z bližšieho i vzdialenejšieho okolia obce, pričom ide o sídliskové ale aj hrobové nálezy. Zaniknuté stredoveké osídlenie a kostol boli zachytené v obci Poľný Kesov (*Samuel/Tirpák/Hunka 2004*, 166, 167); polykultúrna lokalita s nálezmi doby bronzovej, halštatskej, laténskej, tiež stredoveku a novoveku sa nachádza v Mojmírovciach (*Ruttkayová 2002*, 171).

Na základe početných superpozícií zistených archeologických objektov môžeme teda uviesť, že sme v Svätoplukove zachytili pozostatky minimálne dvojfázového osídlenia v dobe bronzovej, dobe laténskej a v období včasného stredoveku. Stav preskúmania lokality (v rámci rýh) nám v súčasnosti nedovoľuje vyjadriť sa k otázke rozsahu zachyteného osídlenia, resp. k definovaniu zachytených častí polykultúrneho sídliska. Napriek tomu nálezy zo Svätoplukova dopĺňajú obraz o osídlení regiónu predovšetkým v praveku, tiež vo včasnom stredoveku, keďže do roku 2002 sa v evidencii archeologických lokalít obec neobjavila (*Mitáš 2003*, 100).

L i t e r a t ú r a

Furmánek/Veliačik/Vladár 1991 – V. Furmánek/L. Veliačik/J. Vladár: Slovensko v dobe bronzovej. Nitra 1991.

Hunka/Ožďáni 2004 – J. Hunka/O. Ožďáni: Nové lokality v intraviláne Čápora. AVANS 2003, 2004, 79, 80.

Mitáš 2003 – V. Mitáš: Nové nálezy zo Svätoplukova. AVANS 2002, 2003, 99, 100.

Nevizánsky 2008 – G. Nevizánsky: Žiarový hrob zo strednej doby bronzovej z Lužianok. AVANS 2006, 2008, 118, 119.

Ruttkayová 2002 – J. Ruttkayová: Archeologické nálezy z Mojmíroviec. AVANS 2001, 2002, 171.

Samuel/Tirpák/Hunka 2004 – M. Samuel/J. Tirpák/J. Hunka: Lokalizácia a prieskum zaniknutého stredovekého kostola v Poľnom Kesove. AVANS 2003, 2004, 166–168.

Staššíková-Štukovská 2001 – D. Staššíková-Štukovská: Záchranný výskum v Nitre na Kmeťkovej ulici. AVANS 2000, 2001, 193.

RETTUNGSGRABUNG IN DER GEMEINDE SVÄTOPLUKOVO. Svätoplukovo (Bez. Nitra), Flur Unter den Gräbern, archäologische Rettungsgrabung, polykulturelle Siedlung, Bronzezeit – karpatische Hügelgräberkultur?, Latènezeit - ältere?, Frühmittelalter, Mittelalter - 14. Jh.?, Neuzeit - 19. Jh.?, rezenter Eingriff - 20. Jh.?, undatierbar. Deponierung von Funden: Slowakisches archäologisches und historisches Institut, Verein, Bratislava.

Im Laufe der Arbeiten wurden alle vier Rillen verfolgt, die mit einer Baumaschine ausgegraben wurden. Insgesamt wurden in den Profilen 84 Siedlungsobjekte unterschiedlicher chronologischer Bestimmung und Funktion dokumentiert. Unter den festgestellten Objekten wurden zehn Objekte näher untersucht, deren Böden in der Baurille erfasst wurden (Herausnehmen bis zum Boden in der Rille). In fünf Fällen wurde der ganze erhaltene Rest des Objekts herausgenommen und zwei Objekte wurden teilweise untersucht (beschädigt von den Arbeitern noch vor dem Beginn der Grabung). Die restlichen 67 Objekte wurden nur im Rahmen des Dokumentierens der Profile untersucht.

Auf Grund der Keramik konnten 48 Objekte folgendermaßen chronologisch datiert werden:

1. Bronzezeit, karpatische Hügelgräberkultur? - 9 Objekte; wahrscheinlich Bronzezeit – 10 Objekte (Abb. 90: 1);
2. Latènezeit, ältere - 7 Objekte; wahrscheinlich Latènezeit - 3 Objekte (Abb. 90: 2);
3. Frühmittelalter - 8 Objekte; wahrscheinlich Hochmittelalter - 5 Objekte (Abb. 90: 3–5; 91: 5);
4. Hochmittelalter - 1 Objekt; wahrscheinlich Hochmittelalter - 1 Objekt (Abb. 90: 6);
5. Neuzeit - 3 Objekte;
6. 20. Jahrhundert - 1 Objekt.

Die Interpretation der datierbaren Objekte aus der Sicht ihrer Funktion:

Bronzezeit (19 Objekte) - die zahlreichste Gruppe (13) bildeten wahrscheinlich die Abfallgruben bzw. die Objekte mit nicht näher bestimmter Funktion. Zu den Objekten aus der Bronzezeit gehören auch Vorratsgruben (3), eine Exploitationsgrube (1) und vertiefte Öfen (2).

Latènezeit (10 Objekte) - wahrscheinlich Abfallgruben bzw. Objekte mit nicht näher bestimmter Funktion (5), Vorratsgrube (1), halbeingetiefte Häuser (2) und eingetiefte Halbgrubenhäuser (2).

Frühmittelalter (13 Objekte) - wahrscheinlich Abfallgruben bzw. Objekte mit nicht näher bestimmter Funktion (4), halbeingetieftes Haus (1), eingetiefte Halbgrubenhütte (1), eingetiefte Halbgrubenhütte mit einem Steinofen (5), Interieurofen (1; gehört zum Objekt Nr. 77 - Halbgrubenhütte) und ein eingetiefter Ofen (1).

Hochmittelalter (2) - wahrscheinlich eine Abfallgrube oder ein Objekt mit nicht näher bestimmter Funktion (1) und eine Vorratsgrube (1).

Neuzeit (3) - alle drei Objekte werden als Abfallgruben bzw. Objekte mit nicht näher bestimmter Funktion interpretiert.

20. Jahrhundert (1) - es handelt sich um einen Kanalisationsaushub

GEOFYZIKÁLNA PROSPEKCIA NA SLOVENSKU ZA ROK 2009 *

Ján T i r p á k

Geofyzikálne prieskumy v roku 2009 sa realizovali na 17-tich lokalitách. Cieľom geofyzikálnych meraní pomocou magnetickej a georadarovej metódy bolo získať výsledky v predstihu alebo priebehu realizovaných záchranných archeologických výskumov, prípadne doporučiť perspektívne miesta pre ich overenie archeologickými prácami.

Magnetické merania so spojitým meraním totálneho vektoru magnetického poľa boli realizované fluxgate-magnetometrom od firmy Sensys z Nemecka. Celkovo bola premeraná plocha o rozlohe 16 ha s hustotou bodov 0,25 x 0,05 m. Na spracovanie nameraných údajov a vypracovanie mapových podkladov boli použité dva softvéry: Magneto (Sensys GmbH, Nemecko) a Oasis Montaj (Geosoft Inc., Kanada).

Georadarové meranie sa uskutočnilo pomocou aparatúry RAMAC-X-3M od firmy Geoscience Mala zo Švédska a tienenými anténami o frekvencii 250 a 500 MHz. Celkovo bola premeraná plocha o rozlohe 1 ha s hustotou bodov 0,5 x 0,05 m. Na spracovanie nameraných údajov a zobrazenie vo forme dvojrozmerných vertikálnych, resp. horizontálnych časových rezov bol použitý softvér GPR-SLICE v.5.0 z USA.

Tabuľka 1. Prehľad archeologických lokalít skúmaných geofyzikálnymi metódami za rok 2009.

Lokalita	Okres	Typ lokality	Geofyzikálna metóda	Cieľ geofyzikálneho merania
Beladice – Pri kríži	Nitra	sídlisko	magnetometria	záchranný výskum
Beladice – Pustý chotár	Nitra		magnetometria	záchranný výskum
Bojná – Hradisko	Topoľčany	sídlisko	georadar	systematický výskum
Bojná – Valy	Topoľčany	sídlisko	georadar	systematický výskum
Bojná – Vartovka	Topoľčany	sídlisko	georadar	systematický výskum
Cífer–Pác	Trnava	sídlisko	magnetometria	evidencia novo objavených lokalít
Holice – Malá Budafa	Dunajská Streda	sídlisko	magnetometria	evidencia novo objavených lokalít
Hviezdoslavov	Dunajská Streda	sídlisko	magnetometria	evidencia novo objavených lokalít
Kláštor pod Znievom	Martin	sídlisko	georadar	záchranný výskum
Komárno – Stará pevnosť	Komárno	sídlisko	georadar	záchranný výskum
Nitra–Mikov dvor	Nitra	sídlisko	magnetometria	záchranný výskum
Nitra–Selenec	Nitra	sídlisko	magnetometria	záchranný výskum
Plešivec	Rožňava	sídlisko	georadar	systematický prieskum
Práznovce – Horňany	Topoľčany	sídlisko	georadar	systematický prieskum
Prešov–Solivar	Prešov	sídlisko	magnetometria	záchranný výskum
Socovce	Martin	sídlisko	georadar	systematický prieskum
Zvolen–Pustý hrad	Zvolen	sídlisko	georadar	záchranný výskum

Geofyzikálne merania uskutočnené na 17-tich archeologických lokalitách poskytli ako nové poznatky, tak aj známe zistenia o nálezových okolnostiach. Výsledky jednotlivých geofyzikálnych prieskumov boli z veľkej časti overené archeologickými výkopovými prácami.

GEOPHYSIKALISCHE PROSPEKTION IN DER SLOWAKEI IM JAHR 2009. Im Beitrag werden Ergebnisse von nicht destruktiven geophysikalischen Messungen auf siebzehn archäologischen Fundstellen beschrieben. Magnetometrische Messungen wurden mit Hilfe des Cäsium-Magnetometers auf

* Príspevok vznikol v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, Kód ITMS: 26220120059. „Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

einer Fläche von 16 ha und mit der Punktedichte von 0,5 x 0,15 m durchgeführt. Die Georadarmessung wurde mit Hilfe des Geräts RAMAX-X-3M und mit abgeschirmten Antennen mit einer Frequenz von 250 und 500 MHz durchgeführt. Insgesamt wurde eine Fläche von 1 ha und mit der Punktedichte von 0,5 x 0,05 m vermessen. Die Ergebnisse der einzelnen geophysikalischen Messungen wurden größtenteils bei archäologischen Ausschachtungsarbeiten überprüft.

SÍDLISKO BADENSKEJ KULTÚRY V OSTROVANOCH

Lucia T o k á r o v á – Marek V i z d a l

O s t r o v a n y (okr. Sabinov), N a d I m u n o u, povrchový prieskum, sídlisko, neolit, eneolit, mladšia doba rímska, keramika, kamenná industria. Uloženie nálezov: Inštitút histórie Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, Prešov.

Na lokalitu badenskej kultúry situovanej na terase pri východnom okraji obce upozornila na základe zberov O. Lorenca, *Ľ. Kaminská* (*1983*, 125). Napriek intenzívnej poľnohospodárskej činnosti je dodnes možné na ploche 1,5 ha registrovať výrazné koncentrácie artefaktov vymedzujúce miesta sídelných aktivít. V jej dôsledku sa však v súčasnosti stretávame s veľkým množstvom recentne poškodených artefaktov.

V rôznorodom sortimente badenskej keramiky sú zastúpené črepy z hrncovitých nádob so slamovaným povrchom, resp. plastickou pretláčanou páskou (obr. 92: 5), fragmenty mís s esovitou profiláciou zdobené rytým ornamentom (obr. 92: 7, 9). Medzi gombikovitými výčlenkami z dvojdielnych misiek je výrazný exemplár s mriežkovanou výzdobou (obr. 92: 4), hrubostenný črep s kanelovaným ornamentom (obr. 92: 12) pochádza zo zásobnicovej nádoby. Na výskyt džbánov usudzujeme z fragmentov hrotito členených držadiel. Kolieskovitý praslen (obr. 92: 3) a cievka (obr. 92: 6) dokladajú textilnú výrobu.

Keramický materiál badenskej kultúry v Ostrovanoch spájame s jej klasickou fázou.

O sporadickom osídlení priestoru badenskej osady v iných obdobiach svedčia ojedinelé črepy bukovohorskej kultúry (obr. 92: 8), kultúry so šnúrovou keramikou (obr. 92: 1) a z obdobia mladšej doby rímskej (sivá keramika).

V zozbieranej kolekcii štiepanej industrie (50 kusov) sa nachádzajú jadrá s rôznym stupňom vyťaženia, škrabadlá na čepeli (obr. obr. 92: 2), zlomky čepelí (obr. obr. 92: 10), čepielky, úštepy a odštepy. V dvoch prípadoch boli úlomky brúsených nástrojov (sekeriek?) použité sekundárne na výrobu štiepaných artefaktov. Zo surovín má najpočetnejšie zastúpenie rádiolarit (50%) , z ďalších boli využívané: limnosilicit, opál, čokoládový pazúrik (obr. obr. 92: 11) kremeň, miestne rohovce, prekremenený pieskovec. Výskyt obsidiánu (jeden kus) pravdepodobne súvisí s okrajovým výskytom bukovohorskej kultúry.

L i t e r a t ú r a

Kaminská 1983 – Ľ. Kaminská: Nové nálezy z východoslovenských lokalít. AVANS 1982, 1983, 124–126.

SIEDLUNG DER BADENER KULTUR IN OSTROVANY. Ostrovany (Bez. Sabinov), Nad Imunou, Begehung, Siedlung, Neolithikum, Äneolithikum, jüngere Römerzeit, Keramik, Steinindustrie. Deponierung von Funden: Institut für Geschichte an der Philosophischen Fakultät der Prešover Universität, Prešov.

Die Fundstelle ist auf einer Terrasse an dem östlichen Rand der Gemeinde situiert und erstreckt sich auf einer Fläche von etwa 1,5 ha. Unter den Keramikfunden sind Scherben aus topfförmigen Gefäßen (Abb. 92: 5), Schüsseln mit S-förmiger Profilierung vertreten (Abb. 92: 7, 9). Der knopfförmige Buckel mit Gitterverzierung (Abb. 92: 4) gehört zum Typ der zweiteiligen Schüsseln, die dickwandige Scherbe mit kanneliertem Ornament (Abb. 92: 12) stammt aus einem Vorratsgefäß. Mit der Webproduktion hängen auch ein radförmiger Tonwirtel (Abb. 92: 3) und eine Spule (Abb. 92: 6) zusammen. Mit den einzelnen Scherben wird auf der Fundstelle die Gegenwart der Bükker Kultur (Abb. 92: 8), der schnurkeramischen Kultur (Abb. 92: 1) und der jüngeren Römerzeit repräsentiert. Die gespaltene Industrie bilden Kerne, Schaber auf der Klinge (Abb. 92: 2), Bruchstücke von Klingen (Abb. 92: 10), Abschläge und Splitter. Von den Rohstoffen sind folgende vertreten: Limnoquarzit, Opal, Obsidian, Schokoladenfeuerstein (Abb. 92: 11), Quarz, lokale Hornsteine, silifizierter Sandstein. Die zahlreichste Vertretung hat Radiolarit. Das Keramik-Material der Badener Kultur in Ostrovany wird mit ihrer klassischen Phase verbunden.

UKONČENIE ZISŤOVACIEHO VÝSKUMU V KATEDRÁLE SV. MARTINA V SPIŠSKEJ KAPITULE

Marián U l i č n ý – Peter H a r č a r – Gabriel L u k á č

S p i š s k é P o d h r a d i e (okres Levoča), S p i š s k á K a p i t u l a – K a t e d r á l a s v. M a r t i n a, sondážny výskum, stredovek - novovek. Uloženie nálezov: Krajský pamiatkový úrad, Prešov.

Zisťovací výskum v interiéri Katedrály sv. Martina pokračoval svojou druhou etapou v letných mesiacoch roku 2009. V teréne boli vytýčené tri archeologické sondy, sonda III/2009 v severnej lodi katedrály v nadväznosti na výskum z roku 2008, sonda IV/2009 v severnej časti západnej predsiene, posledná sonda V/2009 v južnej lodi katedrály.

Archeologický výskum zdokumentoval základové murované konštrukcie, ktoré predstavujú nové významné pramene k poznaniu podoby pôvodnej románskej stavby. Väčšia časť odkrytých kontextov však súvisí s pochovávaním. Celkovo bolo zachytených 16 kostrových hrobov. Z novovekej fázy pochovávania boli komplexne odokryté štyri hroby, ktoré bránili ďalšiemu postupu výskumu. U ostaných novovekých hrobov zachytených sondami len čiastkovo, bol terén dokumentovaný len do úrovne začistených drevených truhiel. Kostry novovekých hrobov boli uložené do drevených železnými klincami spájaných truhiel. V truhlách sa zachovali zvyšky koženej obuvi a textílií z odevov. Súčasťou inventáru boli aj koráliky z ruženca s bronzovým medailónikom.

Z vrstiev zo zlikvidovaných novovekých hrobov pochádza veľký súbor železných klincov, fragmenty tkanín a obuvi, ako aj ďalšie koráliky s ruženca s kovovým medailónikom. Zo stavebných konštrukcií boli nájdené fragmenty dvoch kamenných gotických svorníkov, z toho jeden so štítkom s maľovanou postavou sv. Martina, zlomky epitafov, ako aj úlomky okenných sklených terčov. V planírkach a zásypoch hrobov sa nachádzali aj ďalšie predmety - črepy z hlinených nádob z vrcholného stredoveku až novoveku, úlomky novovekých kachlíc a úlomky z novovekých sklených nádob.

Kľúčový význam predstavovali začistené stredoveké hroby, v superpozícii pod základovými románskymi murovanými konštrukciami katedrály. Inventár dvoch hrobov tvorili aj mince a bronzové esovité záušnice.

ABSCHLUSS DER FESTSTELLUNGSGRABUNG IN DER KATHEDRALE DES HL. MARTIN IN SPIŠSKÁ KAPITULA. Spišské Podhradie (Bez. Levoča), Flur Spišská Kapitula - Kathedrale des hl. Martin, Sondagegrabung, Mittelalter - Neuzeit. Deponierung von Funden: Kreisdenkmalamt, Prešov.

Die Feststellungsgrabung im Interieur der Kathedrale des hl. Martin wurde mit der zweiten Etappe in den Sommermonaten des Jahres 2009 fortgeführt. Im Gelände wurden drei archäologische Schnitte im nördlichen Schiff, im westlichen Vorraum und im südlichen Schiff der Kathedrale angelegt.

Die archäologische Grabung dokumentierte die gemauerten Grundmauerkonstruktionen, die neue bedeutende Quellen für die Erkenntnis der Form des ursprünglichen romanischen Bauwerks darstellen. Der größere Teil der freigelegten Kontexte hängt jedoch mit Bestattungen zusammen. Insgesamt wurden 16 Skelettgräber erfasst. Die Skelette der neuzeitlichen Gräber befanden sich in hölzernen Särgen, die mit eisernen Nägeln verbunden waren. In den Särgen befanden sich außer den Skelettresten der Verstorbenen auch Reste von Lederschuhen, Textilien, Perlen aus dem Rosenkranz mit einem bronzenen Medaillon.

Aus den Schichten, besonders aus der Verschüttung der neuzeitlichen Gräber stammen Eisennägel, Fragmente von Textilien und Schuhen, Perlen aus einem Rosenkranz mit einem Metallmedaillon, Fragmente von zwei steinernen gotischen Schlusssteinen, Bruchstücke von Epitaphen, Bruchstükke von Fensterglasscheiben, Bruchstücke von Tongefäßen aus dem Hochmittelalter bis zur Neuzeit, Bruchstücke von neuzeitlichen Kacheln und Bruchstücke von neuzeitlichen Glasgefäßen.

Die wichtigste Bedeutung hatten die verputzten mittelalterlichen Gräber, in der Superposition unter den gemauerten romanischen Grundmauerkonstruktionen der Kathedrale. Das Inventar von zwei Gräbern bildeten auch Münzen und bronzene S-förmige Schläfenringe.

ŠTVRTÁ ETAPA VÝSKUMU VČASNOSTREDOVEKÉHO HRADISKA VO SVÄTOM JURE

Július V a v á k

S v ä t ý J u r (okr. Pezinok), H r a d i s k o N e š t i c h, výskum pre vedecké a dokumentačné účely, doba halštatská, doba rímska, včasný stredovek. Uloženie nálezov: Malokarpatské múzeum, Pezinok.

V roku 2009 sme pokračovali štvrtou etapou výskumu NKP Hradisko Neštich, počas ktorej sme preskúmali dve sondy na akropole. Pokračovali sme vo výskume rozľahlej Sondy VIII, na tretej terase chrbta akropoly. Doskúmanie sondy nám umožnilo získať konečný obraz o jej kontextoch, pričom sme preskúmali predpokladané slovanské obydlie plytko zahĺbené do podložia, iné predpokladané objekty sa nepotvrdili, výnimkou je len oblúkovité, výrazné zámerné zahĺbenie terasy v okolí obydlia. Ďalej sme v juhovýchodnom rozšírení sondy narazili nad podložím na početné masívnejšie črepy z doby halštatskej. Pokiaľ ide o obydlie, bolo vyplnené šedo-hnedou zeminou s množstvom uhlíkov, ojedinelo sa našli kosti zvierat, objekt obsahoval v profile kontrolného bloku ďalšiu, tentoraz postriebrenú náušnicu patriacu k depotu šperkov nájdenom v minulom roku. Pozoruhodné boli ďalej tesne nad dnom objektu ležiaca dýka a železný hrot oštepu. Objekt zjavne zanikol požiarom. Situácia poukazuje nepochybne na zjavne pohnuté udalosti, pri ktorých majitelia šperkov a zbraní cenné predmety zanechali na mieste spolu s kompletnou, žiarom prepálenou nádobou. Jeho datovanie možno položiť najskôr do záveru 9. až priebehu prvej polovice 10. stor.

V Sonde X sme pokračovali v odkrývaní plytko do podložia zahĺbeného objektu - obydlia z 9. stor., v ktorom sa podarilo zachytiť dve kolové jamky. Popri v minulom roku nájdených predmetoch sme pri vyberaní objektu narazili okrem najmä črepového materiálu a ojedinelých kostí zvierat na sklenený gobmík. V šedo-hnedej výplni objektu sa nachádzali i uhlíky. V profile sondy sme našli železný, háčikovitý predmet.

Prieskumom detektorom kovov, prevažne na hlavnom areáli, sme získali najmä železné predmety, spomenieme nožíky, sekerovité hrivny, časť kosáka, hroty šípov, krúžok brnenia, drobný zlomok zo strieborného predmetu, železné nákončia opaskov, kovania vedierok a iné železné predmety a ich zlomky. Mimoriadnym nálezom, ktorý sa nám podarilo zachytiť detektorom kovov, bol i železný hrot oštepu, ktorý je popri spomenutom oštepe z chaty druhým nálezom tejto zbrane na našom výskume. Z predhradia spomenieme železné nákončie a kovanie vedierka. Z akropoly sme i ojedinelé bronzové predmety a ich zlomky, spomenieme najmä drôtený bronzový prepletaný šperk, mimoriadnym nálezom je halštatská loďkovitá spona rámcovo zo 7. stor. pred n. l. Dôležitosť nálezu zdôrazňuje skutočnosť, že kovové nálezy z doby halštatskej neboli z hradiska doposiaľ známe. Z predhradia sa získala germánska „pásiková" bronzová spona vyhotovená v jednom diele s vinutím (derivát spony s podviazanou nôžkou), ktorú možno datovať najskôr do 3.– začiatku 4. stor. a ktorá dopĺňa naše poznatky o germánskom využívaní polohy.

Sezóna roku 2009 priniesla so sebou doskúmanie dvoch sond s dvoma zachytenými obydliami, obsahujúcimi nesporne zaujímavý inventár získaný ako v predošlom, tak i v tomto roku. Nálezy potvrdzujú, napriek menšiemu rozsahu výskumu, perspektívnosť lokality pre ďalšie bádanie. Materiálna kultúra a nové informácie z výskumu boli tohto roku prezentované na výstave Najstaršie osídlenie Svätého Jura, rovnako v monografii *Svätý Jur 1209–2009. Dejiny písané vínom*, v ktorej sme zhrnuli doterajšie poznatky o využívaní polohy od praveku po vrcholný stredovek (*Vavák 2009*).

L i t e r a t ú r a

Vavák 2009 – J. Vavák: Najstaršie osídlenie Svätého Jura. In: J. Turcsány a kol.: Svätý Jur 1209–2009. Dejiny písané vínom. Svätý Jur 2009, 13–25.

VIERTE GRABUNGSETTAPPE DES FRÜHMITTELALTERLICHEN BURGWALLS IN SVÄTÝ JUR. Svätý Jur (Bez. Pezinok), Burgwall Neštich, Grabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke, Hallstattzeit, Römerzeit, Frühmittelalter. Deponierung von Funden: Kleinkarpatisches Museum (Malokarpatské múzeum), Pezinok

Die Grabung im Schnitt VIII ermöglichte uns, ein endgültiges Bild über seine Kontexte zu gewinnen, wobei ein angenommenes slawisches Haus untersucht wurde. Es wurde eine bogenförmige Absetzung der Terrasse in der Umgebung des Hauses festgestellt. Das Haus war mit grau-brauner Erde mit einer großen Menge von Holzkohlenstückchen verfüllt, vereinzelt wurden Tierknochen gefunden.

Das Objekt enthielt einen weiteren, diesmal versilberten Ohrring, der zum Schmuckdepot aus dem letzten Jahr gehört. Ganz besonders waren weiter ein unmittelbar über dem Boden liegender Dolch und eine eiserne Speerspitze. Das Objekt ging wahrscheinlich bei einem Brand unter. Es wird an das Ende des 9. bis in den Verlauf der erste Hälfte des 10. Jh. datiert. Im Schnitt wurden über dem Untergrund massivere Scherben aus der Hallstattzeit gefunden.
Im Schnitt X wurde die Freilegung eines flach eingetieften Objekts - eines Hauses aus dem 9. Jh. mit zwei erhaltenen Pfostengruben fortgesetzt. Außer dem Scherbenmaterial und vereinzelt auch Tierknochen wurde aus dem Objekt auch ein Glasknopf gewonnen. In der grau-braunen Verfüllung befanden sich auch Holzkohlestückchen. Im Profil des Schnittes wurde ein eiserner, mit Haken versehener Gegenstand entdeckt.
Mit dem Metalldetektor wurden besonders im Hauptgelände - in der Akropolis - folgende Gegenstände gefunden: Eisenmesser, Axtbarren, ein Teil einer Sichel, Pfeilspitzen, ein Panzerring, ein kleines Bruchstück von einem silbernen Gegenstand, Eisenendbeschläge, Eimerbeschläge und andere Eisengegenstände und Bruchstücke Einen besonderen Fund stellt eine eiserne Speerspitze dar. Aus der Vorburg könnten ein Endbeschlag und ein Eimerbeschlag erwähnt werden. Es wurden auch besondere Bronzegegenstände und deren Bruchstücke gewonnen werden, erwähnenswert ist ein bronzener geflochtener Schmuck, eine hallstattzeitliche schiffsförmige Fibel aus dem 7. Jh. v. u. Z. Aus der Vorburg erwähnen wir das Derivat der Fibel mit umgeschlagenem Fuß aus dem 3. bis Anfang des 4. Jh., die unsere Erkenntnisse über die Ausnutzung des Raums durch Germanen ergänzt. Die vierte Grabungsetappe ergänzt unsere Erkenntnisse über die Besiedlung der Burgwall (*Vavák 2009*).

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY V MPR BANSKÁ BYSTRICA V ROKU 2009

Ján Zachar

Banská Bystrica (okr. Banská Bystrica), intravilán, záchranný výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica.

V roku 2009 uskutočnilo Stredoslovenské múzeum v centre mesta Banská Bystrica niekoľko záchranných archeologických výskumov, ktoré boli vyvolané stavebnou činnosťou a realizovali sa na základe príslušného rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu Banská Bystrica.

a) Národná ulica, záchranný výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica.

Národná ulica predstavuje súčasť historického intravilánu mesta. Vychádza kolmo približne zo stredu južnej strany Nám. SNP a smeruje na južnú hranicu zaniknutého mestského opevnenia. Na svojom priebehu prekonáva výrazne prevýšenie.

Terénna časť výskumu sa realizovala v priebehu stavebných prác formou sledovania zemných prác a dokumentácie zistených nálezových situácií. Zemné práce pozostávali z výkopu ryhy pre telekomunikačný kábel (šírka 40 cm, hĺbka 70–80 cm). Ryha prebiehala v južnej časti ulice v trávnatom poraste pozdĺž chodníka (tzv. Ryha I), v úseku pred Národným domom sa jednalo o čiastkové výkopy o dĺžke 1–1,5 m (Výkopy V1–V5) a na severnej strane - severne od Cikkerovej ulice - prebiehal výkop lineárne v priestore parkového parteru až k dvorovej fasáde dvorového traktu objektu Lesov SR (tzv. Ryha II).

V priestore južného vyústenia Ryhy I sa podarilo v zachytiť fragment mestského opevnenia (s.j. 900). Murivo tvorené lomovým vápencom kladeným na maltové pojivo bolo sekundárne výrazne narušené betónovými zásahmi ako aj existujúcou telekomunikačnou sieťou. V segmentárnych výkopoch v priestore pred objektom Národného domu bola v stratigrafii profilov zachytená premiešaná kultúrna vrstva so sporadickým výskytom keramického materiálu s datovaním do 15.–19. stor. Vrstva vznikla pravdepodobne výsledkom recentných terénnych úprav. Obdobný typ kultúrnej vrstvy bol zachytený v profile Ryhy II. Pozdĺž fasády objektu Lesov SR bola v profile ryhy zachytená časť tehlového múru s behúňovou väzbou, ktorý nateraz môžeme datovať do novoveku.

b) Kollárova ulica KN 21/2, 21/3, dvor meštianskeho domu, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica.

Lokalita je situovaná v severovýchodnej časti historického jadra Banskej Bystrice. Poloha predstavuje úsek dvora meštianskeho domu na Skuteckého ul. č. 1, ktorý sa primkýna k stojacemu hradobnému múru severovýchodného úseku mestského opevnenia (Obuvnícka bašta - Gallova bašta). Na východnej strane sa nachádza areál kina Hviezda, na západe je vnútrodvor ohraničený dvorom ďalšieho meštian-

skeho domu severnej radovej zástavby západnej časti Hornej ulice. Terén dvora prekonáva severným smerom výrazne prevýšenie.

V zmysle podmienok rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu B. Bystrica sa archeologický výskum realizoval formou predstihovej zisťovacej sondáže v priestore dotknutom plánovanými zemnými prácami.

Zisťovacia sondáž potvrdila nálezovú situáciu z vedľajšej parcely (areál kina Hviezda - výskum spoločnosti Terra Antiqua v roku 2007). Priestor obidvoch parciel vykazuje totožnú geomorfologickú a pedologickú štruktúru. Terén v obidvoch prípadoch výrazne stúpa severným smerom. Pod nevýrazným avšak silne antropogenizovaným horizontom pôdneho typu (s.j. 100) sa vyskytovalo ílovité podložie (s.j 101). Antropogenizácia povrchovej pôdnej vrstvy (výrazná akumulácia stredovekej, novovekej a súdobej keramiky) bola pritom sekundárna, nejednalo sa o intaktný archeologický materiál (splachy?). Výskumom sa takisto nepodarilo doložiť predpokladané stredoveké sídelné aktivity v tejto časti „intra muros".

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNGEN IM DENKMALSCHUTZGEBIET VON BANSKÁ BYSTRICA IM JAHR 2009. Banská Bystrica (Bez. Banská Bystrica), Gemeindegebiet, Rettungsgrabung, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung von Funden: Mittelslowakisches Museum (Stredoslovenské múzeum), Banská Bystrica.

Im Jahr 2009 wurden vom Mittelslowakischen Museum im Zentrum von Banská Bystrica einige archäologische Rettungsgrabungen durchgeführt, die durch Bauaktivitäten ausgelöst wurden. Sie wurden auf Anordnung des Bescheids von dem entsprechenden Kreisdenkmalamt in Banská Bystrica durchgeführt.

a) Národná Str., Rettungsgrabung, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung von Funden: Mittelslowakisches Museum (Stredoslovenské múzeum), Banská Bystrica.

Die Národná Str. stellt einen Bestandteil des historischen Gemeindegebiets der Stadt dar. Sie fängt ungefähr in der Mitte der südlichen Seite des Platzes Námestie SNP an und geht weiter zur südlichen Grenze der untergegangenen Stadtbefestigung. In ihrem Verlauf ist ein großer Anstieg zu vermerken.

Ein Teil der Grabung wurde im Laufe der Bauphasen in Form von Verfolgung der Erdarbeiten und des Dokumentierens der festgestellten Fundsituationen durchgeführt. Die Erdarbeiten bestanden in der Ausschachtung einer Rille für ein Telekommunikationskabel (Breite 40 cm, Tiefe 70–80 cm.

Im Raum der südlichen Mündung der Rille I konnte ein Fragment der Stadtbefestigung erfasst werden (Baugrube 900). In den Segmentausschachtungen im Raum über dem Objekt des Nationalhauses wurde in der Stratigraphie der Profile eine durchmischte Kulturschicht mit sporadischem Vorkommen von Keramikmaterial erfasst, das in das 15.–19. Jh. datiert wird.

b) Kollárova Str. KN 21/2, 21/3, Hof des Bürgerhauses, Rettungsgrabung. Deponierung von Funden: Mittelslowakisches Museum (Stredoslovenské múzeum), Banská Bystrica.

Die Fundstelle ist im nordöstlichen Teil des historischen Kerns der Stadt Banská Bystrica situiert. Die Lage stellt einen Abschnitt des Hofs des Bürgerhauses in der Skuteckého Str. Nr. 1 dar, der sich an die stehende Burgmauer des nordöstlichen Abschnittes der Stadtbefestigung anschließt (Obuvnícka bašta - Gallova bašta).

Im Sinne der Bedingungen des Beschlusses des Kreisdenkmalamts von Banská Bystrica wurde die Grabung in Form der Vorsprungssondage in dem von den beabsichtigten Erdarbeiten betroffenen Raum durchgeführt.

Die Feststellungssondage bestätigte die Situation aus der benachbarten Parzelle (Areal des Kinos Hviezda - Grabung der Gesellschaft Terra Antiqua im Jahr 2007). Unter dem unausgeprägten, jedoch stark anthropogenisierten Horizont des Bodentyps kam lehmiger Untergrund vor (Baugrube 101). Die Anthropogenisierung der Oberflächenbodenschicht (ausgeprägte Anhäufung der mittelalterlichen, neuzeitlichen und der gleichzeitigen Keramik) war dabei sekundär, es handelte sich um intaktes archäologisches Material (Abschwemmungen ?).

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V AREÁLI KOSTOLA SV. MICHALA V DOLNOM HRIČOVE

Ján Zachar

Dolný Hričov (okr. Žilina), intravilán, areál Kostola sv. Michala, záchranný výskum, novovek.

Objekt rímsko-katolíckeho farského Kostola sv. Michala sa nachádza v centrálnej zóne intravilánu Dolného Hričova, západne od hlavnej komunikačnej osi, ktorá križuje stred obce severo-južným smerom. Pozdĺžna os kostola je orientovaná smerom V–Z. Kostolný areál je vymedzený koncentrickým múrikom. Kostol bol postavený ako jednoloďová stavba s polygonálnym presbytériom a predstavanou vežou v 14. stor. V 19. stor. sa uskutočnila výstavba transeptu tvoreného severnou a južnou kaplnkou (*Mencl 1930*).

Metodika výskumu bola podmienené rozhodnutím Krajského pamiatkového úradu Žilina. V zmysle podmienok rozhodnutia sa výskum realizoval formou sledovania a dokumentácie výkopových prác v priestore drenážnej ryhy, ktorá viedla mimo dotykovú zónu vonkajšej fasády kostola.

V priestore pred západným vstupným portálom kostola sa podarilo zachytiť stavebnú konštrukciu tvorenú lomovým kameňom s plytko osadenou základovou škárou a nestabilnou pojivovou štruktúrou (piesok). Pravdepodobne ide o jednoduchú podmurovkou ľahšej konštrukcie (zastrešenie vstupu?). Pre presnejšie datovanie nemáme oporu v zistenej stratigrafii ani v nálezovom fonde. Rámcovo ju môžeme datovať do 18.–19. stor.

L i t e r a t ú r a

Mencl 1930 – V. Mencl: Kostol sv. Michala v Dolnom Hričove. Základný výskum. Rukopis. Archív Pamiatkového úradu SR.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IM AREAL DER KIRCHE DES HL. MICHAEL IN DOLNÝ HRIČOV. Dolný Hričov (Bez. Žilina), Gemeindegebiet, Areal der Kirche des hl. Michael, archäologische Rettungsgrabung, Neuzeit.

Im Raum vor dem westlichen Eingangsportal der Kirche wurde bei der Verfolgung der Ausschachtung für die Entwässerungsrille eine Baukonstruktion erfasst, die aus Bruchstein bestand. Die Grundmauerfuge war flach platziert und die Bindestruktur war unstabil (Sand). Wahrscheinlich handelt es sich um eine einfache Untermauerung leichterer Konstruktion (Überdachung des Eingangs?). Sie kann ungefähr in das 18.–19. Jh. datiert werden.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V AREÁLI KAŠTIEĽA V KOTEŠOVEJ

Ján Z a c h a r

K o t e š o v á (okr. Bytča), intravilán, a r e á l k a š t i e ľ a, záchranný výskum, novovek. Uloženie nálezov: podľa určenia Pamiatkového úradu SR.

Objekt kotešovského kaštieľa sa nachádza v historickej časti Zemianska Kotešová, a to v blízkosti štátnej cesty Žilina - Bytča. V súčasnosti je začlenený do zástavby rodinných domov a hospodárskych objektov, ktoré vizuálne relativizujú jeho dominantné postavenie a začleňujú ho do ulicovej zástavby, ktorá prebieha rovnobežne so štátnou cestou. Prvá stavebná etapa je datovaná do záveru 15. stor., kedy došlo k výstavbe blokového dvojpodlažného gotického objektu s podkovovitou vežou na severovýchodnom nároží a nepravidelnou štvorhrannou vežou na juhovýchodnom nároží s prechodovou chodbou (os S–J). V 19. stor. sa uskutočnila západná bloková prístavba v šírke pôvodného stredovekého objektu (*Zrubcová a kol. 1977*, 9–14).

V zmysle podmienok rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu Žilina bola na južnej strane kaštieľa v priestore predpokladaných zemných prác vytýčená sonda S I/09 s cieľom zistiť stratigrafickú situáciu polohy a zachytiť archeologické nálezové situácie.

Sondou S I/09 sa nepodarilo zachytiť predpokladanú priekopu neskorostredovekého hrádku. Stratigrafia profilu sondy preukázala nestabilné podložie tvorené fluviálnymi sedimentmi (s.j. 103–105), čo odráža zložité hydrologické pomery priestoru. Napriek komplikovanému podložiu bola stredoveká časť objektu osadená na sypané plytké základy (s.j. 904), novodobá prístavba bola dokonca bez základov. Doklady ľudskej činnosti boli prostredníctvom hnuteľného archeologického materiálu zachytené až v novoveku (17.–19. stor.) a súviseli pravdepodobne s využívaním priestoru v čase pred výstavbou prístavby z 19. stor. (s.j. 102).

L i t e r a t ú r a

Zrubcová a kol. 1977 – S. Zrubcová a kol.: Kotešová - neskorogotický kaštieľ. Pamiatkový výskum. Bratislava 1977.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IM AREAL DES SCHLOSSES IN KOTEŠOVÁ. Kotešová (Bez. Bytča), Gemeindegebiet, des Schlossgeländes, Rettungsgrabung, Neuzeit. Deponierung von Funden: nach der Bestimmung des Denkmalamts der Slowakischen Republik.
Das Objekt des Schlosses von Kotešovce befindet sich im historischen Teil von Zemianska Kotešová, und zwar in der Nähe der Straße Žilina - Bytča. Während der archäologischen Grabung konnte kein angenommener Graben eines spätmittelalterlichen Kastells erfasst werden. Die Stratigraphie des Schnittprofils zeigte einen unstabilen Untergrund, den fluviale Sedimente bildeten (Baugruben 103–105), was komplizierte Verhältnisse im Raum widerspiegelt. Trotz komplizierten Untergrunds befand sich der mittelalterliche Teil des Objekts auf einem flachen Schüttuntergrund (Baugrube 904), der neuzeitliche Anbau war sogar ohne Grundmauer.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA HODŽOVEJ ULICI Č. 6 V ŽILINE

Ján Z a c h a r – Martin F u r m a n

Ž i l i n a (okr. Žilina), intravilán, H o d ž o v a u l i c a č. 6, záchranný výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: podľa určenia Pamiatkového úradu SR.

V roku 2009 sa z podnetu Krajského pamiatkového úradu Žilina uskutočnil záchranný archeologický výskum v interiéri meštianskeho domu na Hodžovej ul. 6 v MPR Žilina. Meštiansky objekt je situovaný v radovej zástavbe východnej strany pôvodnej stredovekej komunikácie - Hodžovej ulice, neskôr zúženej systémom renesančných arkádových podlubí meštianskych domov. Dvojpodlažný čiastočne podpivničený objekt je postavený na pravidelnom úzkom a dlhom obdĺžnikovom pôdoryse, rozšírenom na západnej strane o predstupujúce podlubie pôvodne s dvoma arkádami do ulice. Dispozícia prvého nadzemného poschodia s podlubím pozostáva v uličnej západnej časti a vo východnej dvorovej časti z dvoch traktov odlišnej šírky, ktoré sú v strednej časti prepojené strednou sieňou so svetlíkom (*Marček/Zvedelová 2005*, 3). Zo stredovekej stavebnej etapy sa zachovala len suterénna časť, nadzemná časť objektu pochádza z obdobia po požiari mesta v roku 1521.

Metodika realizácie výskumu bola podmienené a limitovaná stupňom zrealizovaných zemných prác. V čase príchodu na stavenisko bola hlavná časť zemných prác v zadnom (dvorovom) trakte meštianskeho domu zrealizovaná. Terénna časť výskumu sa tak musela objektívne obmedziť na dokumentáciu a vzorkovanie zachovanej stratigrafickej situácie v prednej časti dvorového traktu.

Vzorkovaním existujúcich profilov sa v rámci kontextu mesta podarilo zistiť pozoruhodne štruktúrovanú stratigrafickú situáciu. Celkovo bolo vyčlenených 45 stratigrafických jednotiek (26 vrstiev, 13 výplní výkopov, dva výkopy a štyri murované stavebné konštrukcie). Väčšia časť vrstiev mala charakter reliktov stavebných alebo konštrukčných prvkov. Ako kultúrne vrstvy boli interpretované s.j. 107 a 112 s početným výskytom keramického materiálu. Ide pravdepodobne o archeologicky transformovaný produkt jedného sídliskového horizontu (druhá polovica 13. až prvá polovica 14. stor.) prerušeného krátkodobými katastrofickými udalosťami (požiar, požiare ?). Predmetný sídliskový horizont by mohol zodpovedať najstaršej stavebnej fáze kladenej do 14. stor. (*Marček/Zvedelová 2005*, 17), alebo môže pochádzať z osídlenia priestoru pred započatím výstavby meštianskeho domu a súvisieť so starším druhom zástavby resp. využitia priestoru.

Obzvlášť cenný je nález vykurovacieho zariadenia (in situ alebo v sekundárnom zásype) – pravdepodobne kachľovej pece (?) z konca 15. až prvej polovice 16. stor., ktorá bola výrazne deštruovaná mladším výkopom s.j. 500 ako aj murivom s.j. 902.

L i t e r a t ú r a

Marček/Zvedelová 1977 – M. Marček/ K. Zvedelová: Dom meštiansky č. ÚZPF SR:1420 v Žiline. Architektonicko - historický výskum NKP. Archív Krajského pamiatkového úradu Žilina - T 317.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN DER HODŽOVA STR. NR. 6 IN ŽILINA. Žilina (Bez. Žilina), Gemeindegebiet, Hodžova Str. Nr. 6, archäologische Rettungsgrabung, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung von Funden: nach der Bestimmung des Denkmalamts der Slowakischen Republik.
Im Jahr 2009 wurde auf Anlass des Kreisdenkmalamtes in Žilina eine archäologische Rettungsgrabung im Interieur des Bürgerhauses in der Hodžova Str. Nr. 5 durchgeführt, das unter Denkmalschutz der Stadt Žilina steht. Die Methode der Durchführung der Grabung war durch die Stufe der durchge-

führten Erdarbeiten bedingt und limitiert. In der Zeit der Ankunft auf der Baustelle war schon ein Teil der Erdarbeiten im hinteren (Hofbereich) Bereich des Bürgerhauses ausgeführt. Die Untersuchung im Gelände musste sich objektiv auf die Dokumentation und Probeentnahme der erhaltenen stratigraphischen Situation im vorderen Teil des Hofbereichs einschränken, die eine reich strukturierte urbane Stratigraphie aus dem 14. bis 20. Jh. wie auch einen Teil einer destruierten Heizanlage entdeckte.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA KALINČIAKOVEJ ULICI V ŽILINE

Ján Zachar – Milan Horňák

Žilina (okr. Žilina), intravilán, Kalinčiakova ulica K N 404/1,2, záchranný výskum, novovek. Uloženie nálezov: podľa určenia Pamiatkového úradu SR.

Lokalita je situovaná v centrálnej časti mestského jadra Žiliny, v kontaktnej zóne historického intravilánu mesta. Poloha je situovaná už „extra muros" historického jadra mesta, o to severozápadným smerom od Mariánskeho námestia. Na východe je ohraničená Kuzmányho ulicou, ne severe Kalinčiakovou a na západe voľnou sčasti zatrávnenou plochou. Pred započatím výskumu plocha slúžila ako tržnica a parkovisko, pričom celý areál bol pokrytý betónovým resp. asfaltovým materiálom.

Záchranný výskum na ploche sa realizoval na základe rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu Žilina v súvislosti s výstavbou diecézneho centra. Etapovitým plošným odkryvom sa podarilo preskúmať celú plochu stavebnej jamy.

Ako geologické podložie môžeme v celom priestore stavebnej plochy interpretovať s.j. 115=148. Išlo o piesčitý íl plastickej konzistencie. Jeho niveleta klesala v smere osi Z–V, čo zodpovedá súčasným výškopisným pomerom. Väčšina detekovaných nadložných antropogénnych stratigrafických jednotiek bola produktom recentných stavebných a hospodárskych aktivít v danom priestore. Ako nerecentné historické antropogénne depozity sa dajú hodnotiť s.j. 121, 103=111, 134, 149, 150, 164. S.j. 121 bola tvorená z väčšej časti okruhliakmi rôznej veľkosti a tvaru. V niektorých častiach sa v rámci s.j. vyskytovali aj lomové kamene strednej veľkosti. Kamene neboli spájané maltovým pojivom ani kladené do maltového lôžka. Podľa všetkého s.j. smerovala aj južným smerom k hranici stavebnej plochy. Východne bol jej zásah mimo stavebnej jamy doložený malou zisťovacou sondou. Stratigraficky sa nachádzala v superpozícii nad podložím (s.j. 115=148). Vo väčšej časti sa zachoval len jeden riadok kameňov. V juhovýchodnej časti sa spodná niveleta s.j. kontinuálne znižovala až o 40 cm. V predmetnej terénnej depresii boli okruhliaky akumulované bez stôp po konštrukčných detailoch. V kontexte s.j. sa nachádzal početný keramický materiál datovateľný do 17.–18. stor. (nález mince z r. 1702). Otázka funkčnej interpretácie zostáva nateraz otvorená. Vo východnej časti stavebnej plochy bola s.j. 121 prevrstvená s.j. 103=115. Išlo o premiešanú kultúrnu vrstvu s nálezmi datovateľnými do 17.–19. stor. S.j. 134 sa nachádzala na južnom okraji stavebnej plochy. Išlo o základové murivo novovekého meštianskeho objektu tvoriaceho v 18. stor. súčasť uličnej radovej zástavby. S.j. 149 sa nachádzala v juhozápadnej časti stavebnej plochy, smerom východným sa vytrácala. Stratigraficky sa superpozične viazala na podložie (115=148), od ktorého sa svojou štruktúrou veľmi neodlišovala. Nepatrný črepový materiál môžeme datovať do 15. až konca 16. stor. Vzhľadom na nevýraznosť antropogénnej zložky je možné s.j. 149 definovať ako antropogenizovaný horizont pôdneho typu. Nevýrazne stavebné štruktúry s.j. 150 a 164 zachytené v juhozápadnej časti stavenej jamy pravdepodobne súviseli s mladšou novovekou stavebnou činnosťou. Obidve z väčšej časti zasahovali mimo priestor stavebnej plochy.

Do mladšieho novoveku môžme pravdepodobne zaradiť aj výkopy s.j. 177 (výplň s.j. 178), 179 (výplň s.j. 180), 181 (výplň s.j. 182) a 183 (výplň s.j. 184). Všetky boli situované na južnej strane stavebnej plochy. Nálezy sa viazali predovšetkým na najväčší výkop s.j. 179. Išlo o keramický materiál s rámcovým datovaním do 18. stor.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN DER KALINČIAKOVA STR. IN ŽILINA. Žilina (Bez. Žilina), Gemeindegebiet, Kalinčiakova Str. K N 404/1,2, archäologische Rettungsgrabung, Neuzeit. Deponierung von Funden: nach der Bestimmung des Denkmalamts der Slowakischen Republik.

Während der archäologischen Grabung auf der Baustelle des Diözesanzentrums in Žilina konnte in Etappen die ganze Baufläche untersucht werden. Auf dem ganzen Gelände blieben Spuren von ausgeprägten rezenten Bau- und wirtschaftlichen Aktivitäten, die die Belege der älteren anthropogenen Aktivität ziemlich beschädigten. Die wichtigste Entdeckung war die Erfassung der Baugrube 121, die

besonders Flussgerölle und weniger Bruchsteine aus dem 17.–18. Jh. beinhaltete. Das unausgeprägte Vorkommen von Scherbenmaterial aus dem 15. bis 16. Jh. im südwestlichen Teil der Baugrube (Baugrube 149) stellt wahrscheinlich keinen Beleg der Siedlungsaktivitäten dar.

NOVÉ POVRCHOVÉ NÁLEZY Z BOHUNÍC A SEDMEROVCA

Ondrej Ž a á r – Peter S c h r e i b e r – Lukáš Š t e c – Ľubica B l a š k o v á

B o h u n i c e/S e d m e r o v e c (okr. Ilava), poloha G a l k o v á, kóta Vrchy, sídlisko, stredný paleolit, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum, Považská Bystrica.

V apríli vykonali autori príspevku povrchový prieskum za účelom overenia polohy lokality známej zo zmienok J. Bártu (*1961,* 22*; 1965,* 28, 123). Leží východne od obce v polohe s názvom Galková v blízkosti kóty 296,1. Vrchy, ktorou vedie hranica medzi katastrami obcí Sedmerovec a Bohunice. Polohu tvorila poľnohospodársky využívaná pôda. Počas prieskumu sa našlo 211 kusov kamennej industrie, ktorá bola roztrúsená na ploche zhruba 100 x 50 m na južnom svahu kóty. V surovinovom zastúpení prevláda rádiolarit rôznych farieb a kvality s počtom 200 ks. V malej miere sa našli silicifikovaný pieskovec (štyri kusy), eratický silicit (dva kusy) a kremeň (jeden kus). Štyri artefakty tvorili otĺkače a ich fragmenty z kremenca(?) žltkastej až hnedastej a v jednom prípade ružovej farby. V súbore štiepanej industrie boli zastúpené zväčša úštepy a fragmenty úštepov spolu s výrobným odpadom (102 kusov), hrubšie odštepy alebo fragmenty z jadier (37 kusov), čepele (29 kusov) a jadrá a ich fragmenty (17 kusov). Retušované nástroje sa našli v počte 22 kusov (obr. 94; 95; 96). Ide zväčša o retušované úštepy a čepeľovité úštepy (obr. 94: 3, 4). Retuš sa na nich vo veľkej miere nachádza na ventrálnej strane (obr. 94: 2, 5, 11; 95: 5) a niekedy nadobúda plošný charakter (obr. 95: 5). Ďalej sa našli vruby (obr. 94: 1, 6; 95: 2; 96: 2), priečne driapadlo (obr. 95: 1), odštepovač (obr. 94: 12), šikmo retušované čepele (obr. 95: 4, 6), krátka široká priečne retušovaná čepeľ (obr. 94: 8), čepele so spodnou retušou (obr. 94: 9; 97: 2) a opracované čepele (obr. 94: 7, 10; 97: 3). Z jadier sú zastúpené najviac fragmenty, v troch prípadoch ide o hranolové jadrá so zmenenou orientáciou, v jednom o nepravidelné sploštené kužeľovité jadro a jeden exemplár predstavuje jadro diskovité (obr. 96: 1). Zaujímavým nálezom je 13 cm dlhá bazálna časť veľkej hrubej čepele alebo čepeľovitého úštepu zo silicifikovaného pieskovca, ktorej maximálna šírka je až 11,2 cm a hrúbka 4,4 cm (obr. 97: 1). Kôra sa zachovala na 88 artefaktoch, iba dva boli prepálené.

Zo starších prieskumov P. Schreibera pochádza z lokality 31 kusov štiepanej kamennej industrie. V surovinovej skladbe prevažuje rádiolarit (25 kusov). V menšej miere je zastúpený rohovec (dva kusy), kremeň (dva kusy), kremenec (jeden kus) a porfýr (?; jeden kus). Z typologického hľadiska sú v súbore najpočetnejšie úštepy (15 kusov). Na štyroch z nich (obr. 93: 5, 6, 7) sa nachádza úžitková retuš, ostatné úštepy nenesú makroskopické stopy používania (obr. 93: 3, 5). Čiastočné pokrytie dorzálnej strany kôrou je pri piatich kusoch, dva kusy úštepov majú celý povrch pokrytý kôrou. Súbor čepelí tvorí sedem artefaktov, z toho tri kusy nesú stopy jemných pracovných retuší. Kôra sa zachovala na jednej čepeli. Kolekciu dopĺňa sedem úštepových jadier. Z typologického hľadiska je šesť z nich nepravidelných, jeden kus predstavuje kýlovité jadro. Zvláštny typ predstavujú dva okrúhliakové nástroje tzv. sekáče - choppery (obr. 93: 1, 2).

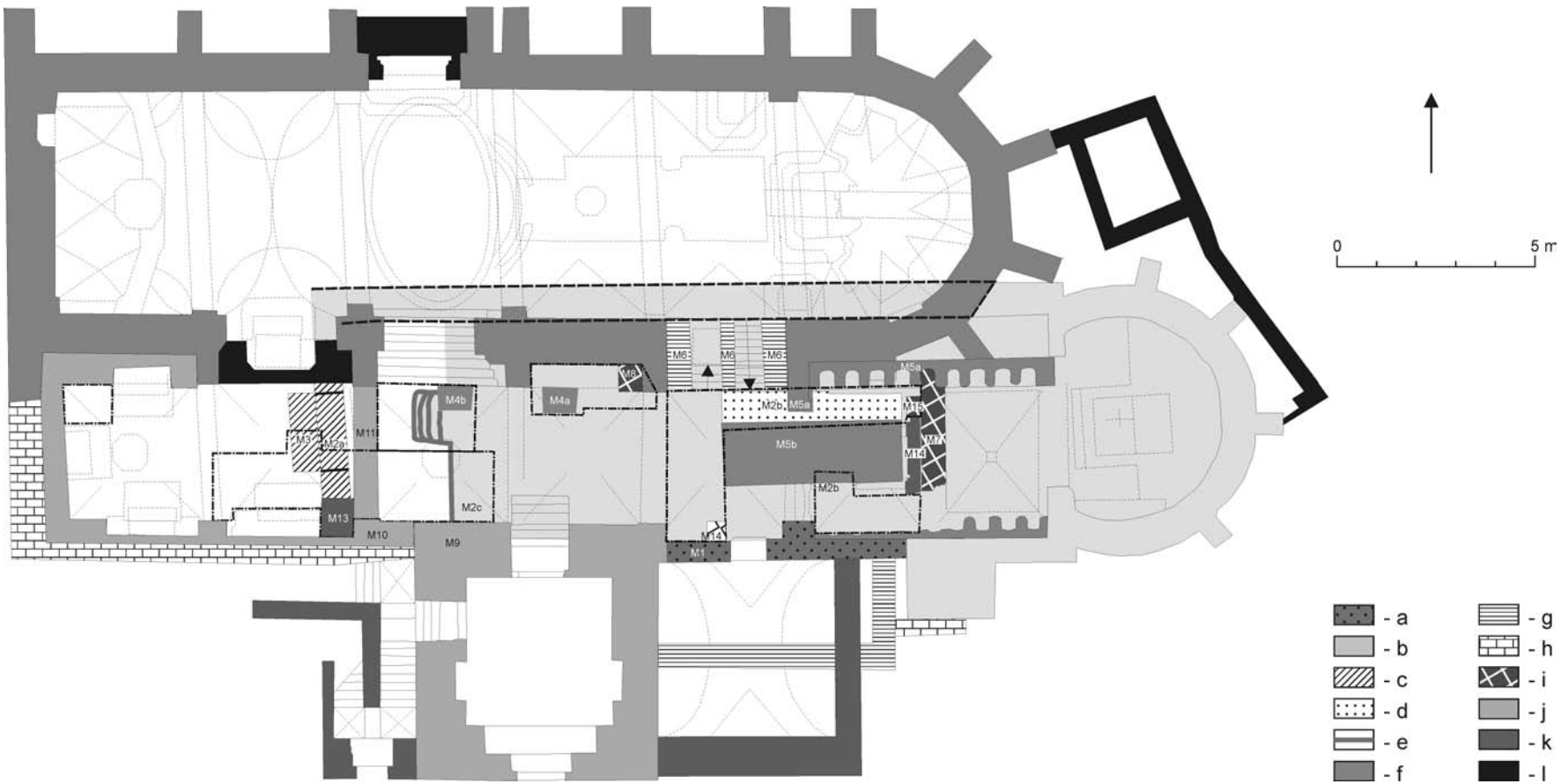
Lokalita sa svoju polohou nachádza v exploatačnej oblasti silicitov Bielokarpatského bradlového pásma. Ťažobné polia surovinu v tejto oblasti sú zaraďované všeobecne do obdobia neolitu - eneolitu (*Cheben/Cheben 2010*; *Cheben/Cheben/Tirpák 2006*; *Cheben et. al. 1995*; *Schreiber 2009*; *Vencl 1967*). V širšom stredoeurópskom regióne sú ťažobné polia na silicitovú industriu rovnako v prevažnej miere zaraďované do postpaleolitických období. Štiepané kamenné industrie z týchto exploatačných oblastí majú vo všeobecnosti hrubotvarý - archaický charakter, čo bez ďalších sprievodných nálezov alebo stratigrafických pozorovaní sťažuje ich datovanie. Napriek tomu sa v kolekcii štiepanej industrie z lokality nachádzajú niektoré typy ktoré môžeme zaradiť skôr do obdobia stredného paleolitu. Ide predovšetkým o okrúhliakovú industriu (obr. 93: 1, 2) a diskovité jadro (obr. 96: 1). Rovnako driapadlovité formy úštepov (obr. 93: 4) by mohli dokazovať stredopaleolitické datovanie lokality. Prevažujúci úštepový charakter industrie by z technologického hľadiska taktiež zodpovedal danému obdobiu. Datovanie do paleolitu môže indikovať aj čiastočná patinácia niektorých kusov rádiolaritovej suroviny. *J. Bárta* (*1961,* 22*; 1965,* 28, 123) datoval lokalitu do obdobia paleolitu bez bližšieho zaradenia. Na základe nových nálezov konštatujeme, že lokalitu je možné datovať najskôr do stredného paleolitu, avšak nevylučujeme ani včasnú fázu mladého paleolitu, resp. viacnásobné osídlenie polohy. Dva artefakty z patinovaného eratického silicitu - oboj-

stranne retušovaná čepeľ (obr. 97: 3) a sploštené kužeľovité jadro - môžu v súbore tvoriť mladšiu intrúziu z obdobia mladého paleolitu.

L i t e r a t ú r a

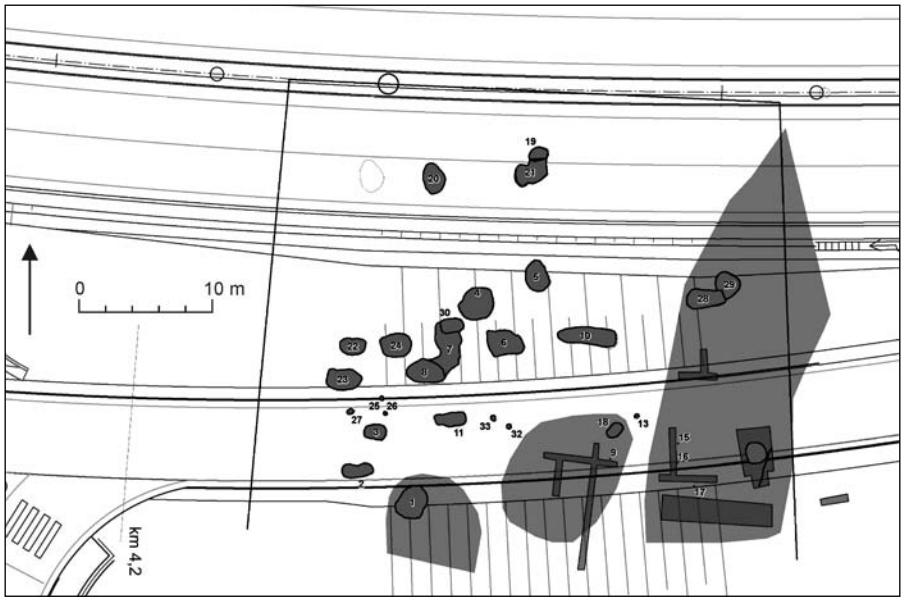
Bárta 1961 – J. Bárta: K problematike paleolitu Bielych Karpát. Slov. Arch. 9, 1961, 9–32.
Bárta 1965 – J. Bárta: Slovensko v staršej a strednej dobe kamennej. Nitra 1965.
Cheben/Cheben 2010 – I. Cheben/M. Cheben: Research on Radiolarites of The White Carpathian Clippen Belt. Slov. Arch. 58, 2010, 13–52.
Cheben/Cheben/Tirpák 2006 – I. Cheben/M. Cheben/J. Tirpák: Zdroje radiolaritov v oblasti bradlového pásma Bielych Karpát. Ve službách archeologie 7, 2006, 123–127.
Cheben/Ilášová/Hromada/Ožvoldová/Pavelčík 1995 – I. Cheben/Ľ. Ilášová/J. Hromada/L. Ožvoldová/J. Pavelčík: Eine Oberflächengrube zur förderung von Radiolarit in Bolešov. Slov. Arch. 43, 1995, 185–204.
Schreiber 2009 – P. Schreiber: Štiepaná a hladená industria doby kamennej z oblasti Ilavy až Považskej Bystrice. Diplomová práca (Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave).
Vencl 1967 – S. Vencl: K otázce datování tzv. Vlárskeho paleolitu. Sborník Filozofickej a Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského. Musaica 7/13, 1967, 3–13.

NEUE OBERFLÄCHENFUNDE AUS BOHUNICE UND SEDMEROVEC. Bei der Begehung wurden auf der Fundstelle insgesamt 243 steinerne Artefakte gefunden. Was den Rohstoff angeht, überwiegt Radiolarit. Es wurden aber auch ein paar Artefakte aus Quarz, silizifiertem Sandstein, Hornstein, erratischem Silicid und Porphyr (?) gefunden. Den Fundbestand bilden meistens Abschläge, Fragmente von Abschlägen, Produktionsabfall und dicke Abschläge und Bruchstücke von Kernen. Klingen wurden nur in einer kleinen Anzahl gefunden. Aus der Gruppe der retuschierten Werkzeuge wurden retuschierte Abschläge, häufig mit ventraler Retusche gefunden, die auch auf den Klingen vorkommt, weiter wurden Kerben, Kratzer, Spalter, retuschierte Klingen, schräg retuschierte Klingen und eine kurze quer retuschierte Klinge gefunden. Die Kerne haben ausschließlich Abschlagcharakter. Aus der typologischen Sicht sind unregelmäßige und prismatische Kerne vertreten, es wurden auch ein kegelförmiger, keilförmiger und scheibenförmiger Kern gefunden. Zu den interessanten Funden gehören zwei Chopper aus Quarz und der basale Teil einer breiten und dicken Klinge aus silizifiertem Sandstein. Die Fundstelle ist aus den Erwähnungen von *J. Bárta* bekannt (*1961,* 22*; 1965,* 28, 123), der sie in das Paläolithikum ohne nähere Bestimmung datierte. Auf Grund der neuen Funde neigen wir eher zur Datierung in das mittlere Paläolithikum, es wird jedoch nicht einmal die frühe Phase des Jungpaläolithikums ausgeschlossen. Der ganzheitliche Charakter des Fundbestands deutet die Möglichkeit einer wiederholten Besiedlung der Flur in mehreren Epochen an.

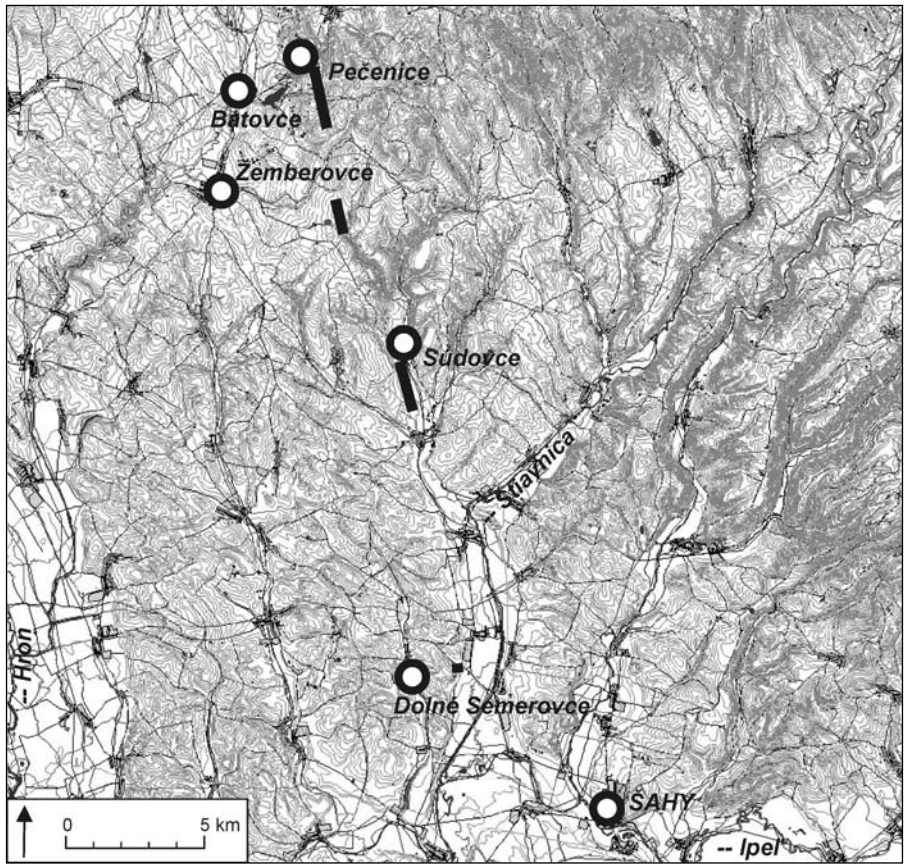

Obr. 1. Nitra – hrad, Kostol sv. Emeráma. Pôdorys kostola s vyznačením vývoja sakrálneho komplexu(na základe výsledkov výskumu v rokoch 2008 a 2009) . Legenda: a – odkryté murivo najstaršej stavebnej fázy kostola (pred pol.11. storočia); b – predpokladaný priebeh severnej steny najstaršej stavebnej fázy; c – západná stena krypty a základové murivo pristavaného schodiska do krypty (pred pol.13. storočia); d – neskororománska stavebná fáza (prelom 12. a 13. storočia); e – západná časť do skaly zasekanej časti kostola so schodiskom (prelom 12. a 13. storočia); f – prvá gotická fáza (medzi rokmi 1333-1355); g – druhá gotická fáza (15.storočie); h – nedatované gotické murivá; i – renesančné murivá (16. storočie); j – „Telegdyho prestavba" – ranobarokové murivá (prvá pol. 17. storočie); k – barokové murivá (17. storočie); l – mladšie murivá (Bednár/Poláková, 34–38).

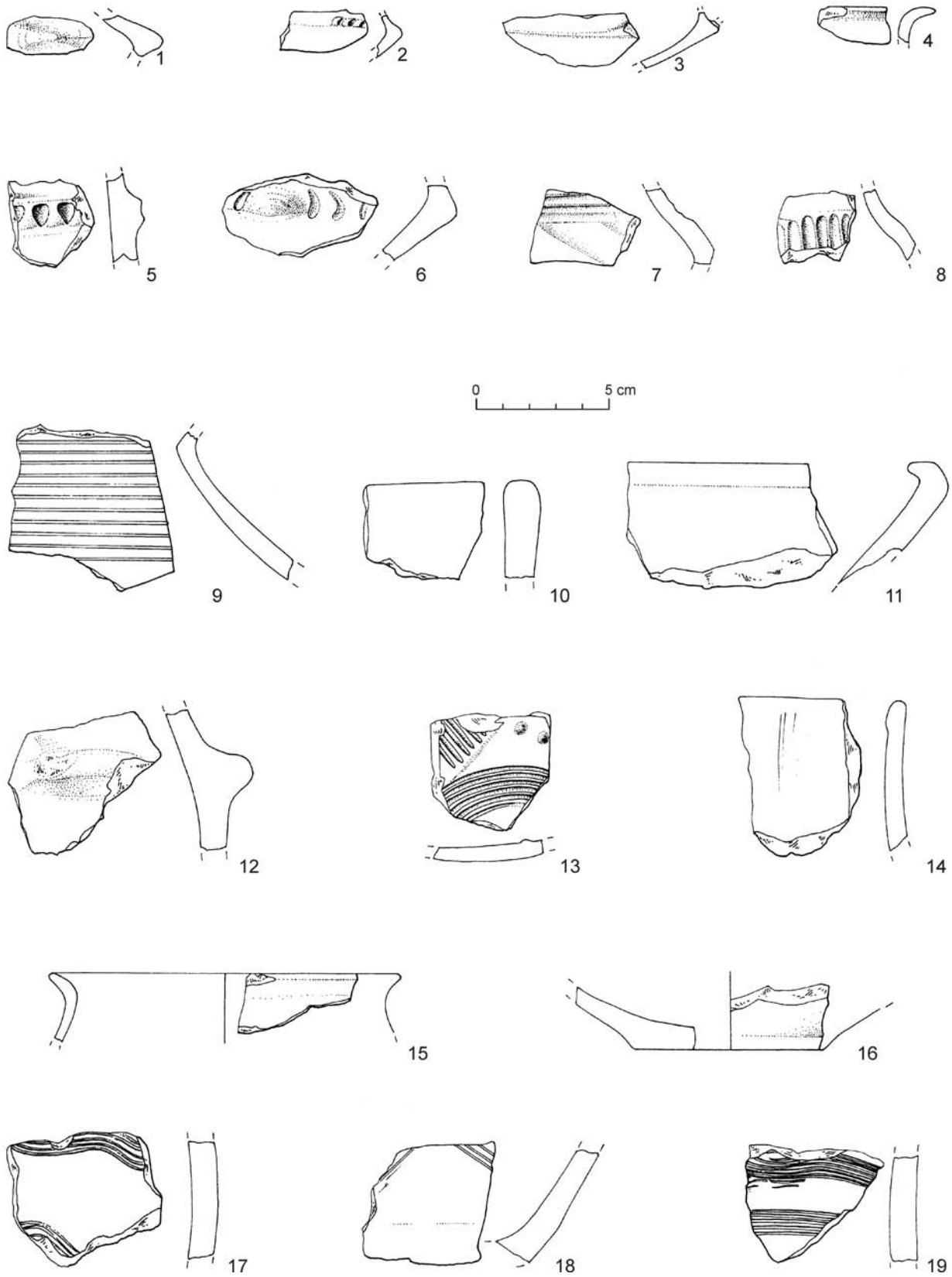
Abb. 1. Nitra – Burg, Kirche des hl. Emmeram. Grundriss der Kirche mit der Markierung der Entwicklung des Sakralkomplexes (auf Grund der Grabungsergebnisse in den Jahren 2008 und 2009). Legende: a – freigelegte Mauer der ältesten Bauphase der Kirche (vor der Mitte des 11. Jh.); b – angenommener Verlauf der nördlichen Wand der ältesten Bauphase; c – westliche Wand der Krypta und Grundmauern des angebauten Treppenhauses in die Krypta (vor der Mitte des 13. Jh.); d – spätromanische Bauphase (an der Wende des 12. und 13. Jh.); e – westlicher Teil eines in den Felsen eingemeißelten Teils der Kirche mit dem Treppenhaus (an der Wende des 12. und 13. Jh.); f – die erste gotische Phase (zwischen den Jahren 1333-1355); g – die zweite gotische Phase (15. Jh.); h – undatierte gotische Mauern; i – renaissancezeitliche Mauern (16. Jh.); j – „Umbau von Telegdy" – frühbarocke Mauern (erste Hälfte des 17. Jh.); k – barocke Mauern (17. Jh.); l – jüngere Mauern (Bednár/Poláková, 34–38).

Obr. 2. Banská Bystrica (Senica). Lokalita v km 4,2. Plán odkrytých archeologických objektov z obdobia včasného stredoveku. Zameral M. Bartík a E. Blažová (Beljak/Bistáková, 38–40).
Abb. 2. Banská Bystrica (Senica). Fundstelle bei km 4,2. Plan der freigelegten archäologischen Objekte aus dem Frühmittelalter. Vermessen von M. Bartík und E. Blažová (Beljak/Bistáková, 38–40).

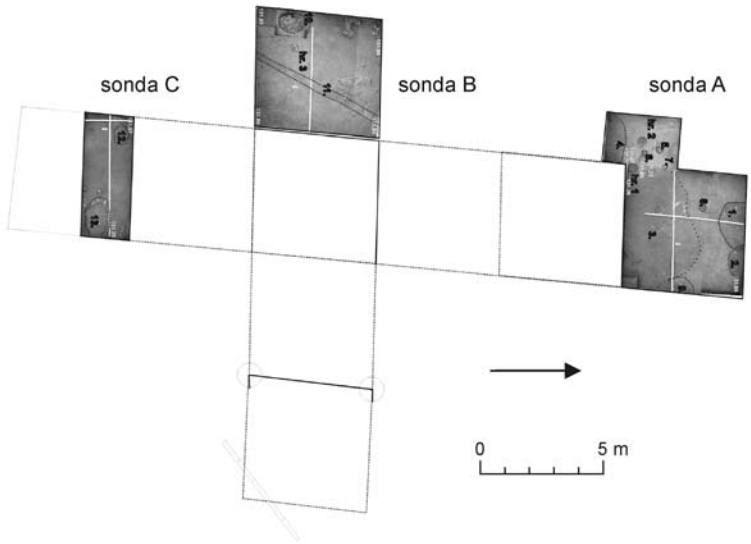

Obr. 3. Hontiansky spečený val. Čiernou líniou zvýraznený priebeh bezpečne doloženého valového systému zameraný pomocou GPS v roku 2009 (Beljak/Pažinová, 43–45).
Abb. 3. Brandwall von Hont. Mit der schwarzen Linie ist der Verlauf des mit Sicherheit belegten Wallsystems markiert, vermessen mit Hilfe von GPS im Jahr 2009 (Beljak/Pažinová, 43–45).

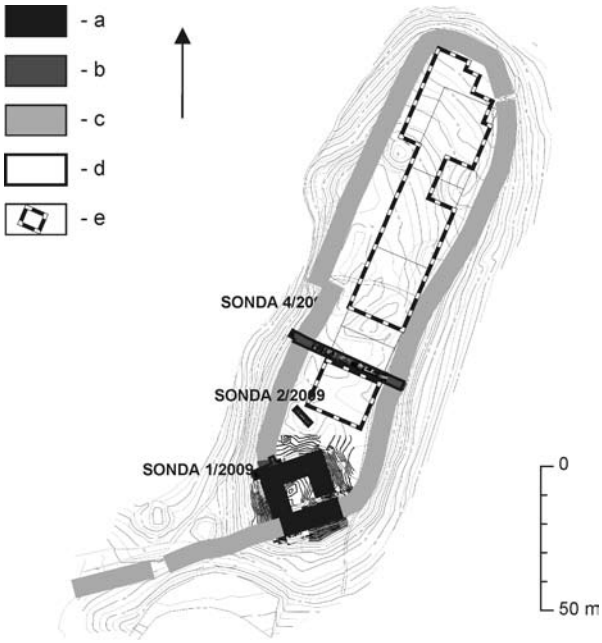

Obr. 4 Dolná Strehová (Termálne kúpalisko Prameň). Výber keramiky z obdobia popolnicových polí a z včasného stredoveku (Beljak/Mitáš, 40–43).

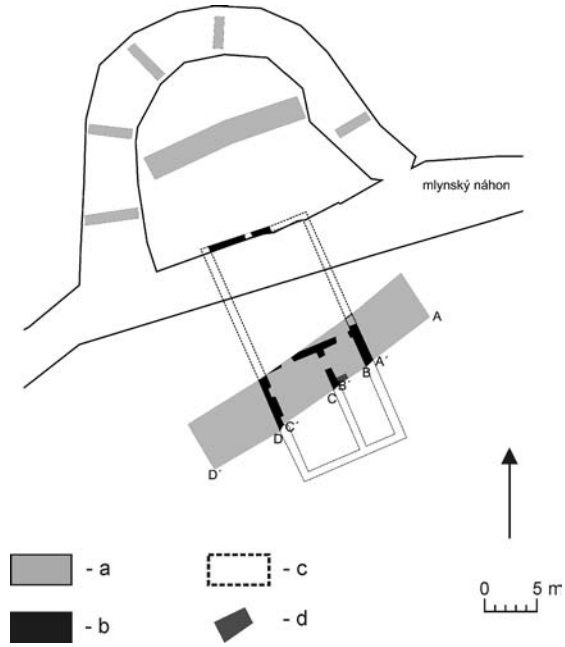
Abb. 4 Dolná Strehová (Thermalbad Prameň). Keramikauswahl aus der Urnenfelderzeit und aus dem Frühmittelalter (Beljak/Mitáš, 40–43).

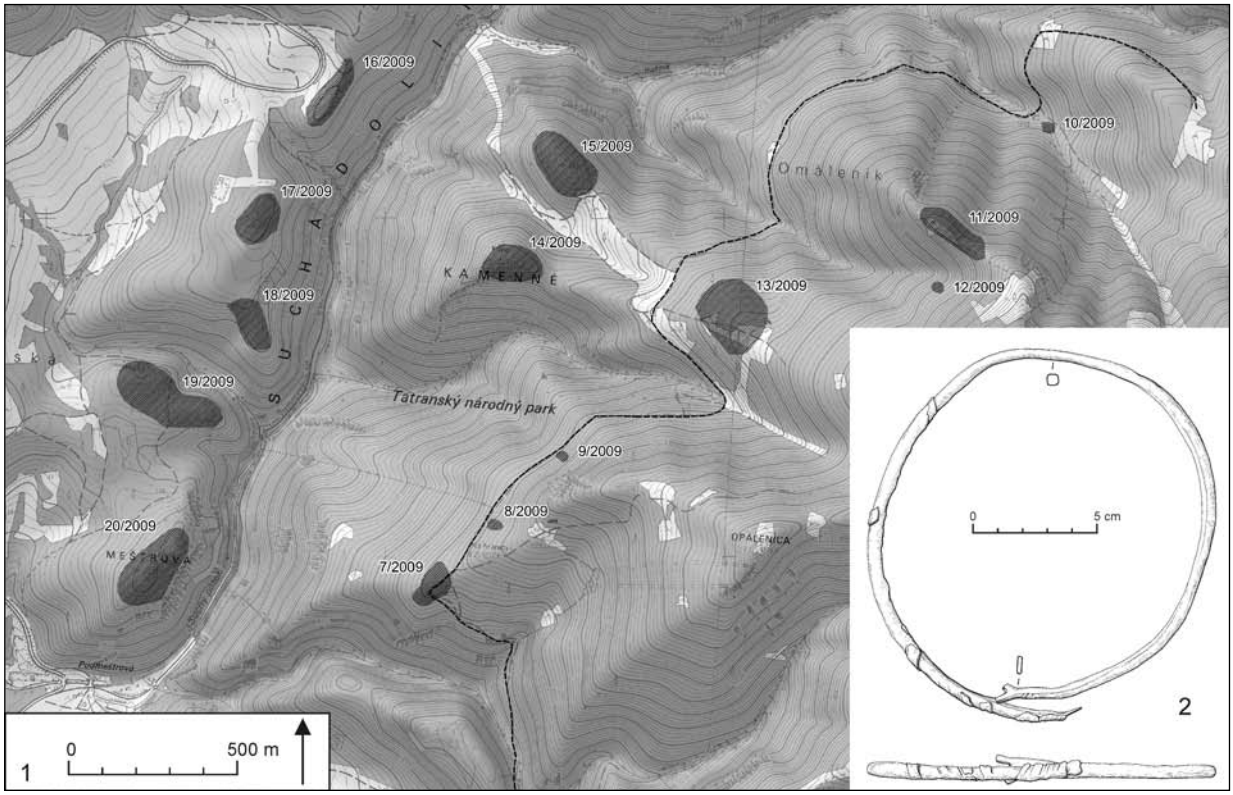

Obr. 5 Hronovce, časť Čajakovo (Rúbaniská). Sondy A-C archeologického výskumu s vyznačenými objektmi a nálezovými situáciami (Beljak/Pažinová, 45–48).
Abb. 5 Hronovce, Teil Čajakovo (Rúbaniská). Schnitte A-C der archäologischen Grabung mit den markierten Objekten und Fundsituationen (Beljak/Pažinová, 45–48).

Obr. 6. Zvolen-Pustý hrad, Dolný hrad. Autori zamerania Dolného hradu E. Blážová, M. Bartík, J. Beljak a A. Loydl. Legenda: a – pôdorys veže; b – výskumom zachytené línie opevnenia; c – v teréne čitateľné línie opevnenia; d – sondy z roku 2009 (1, 2 a 4); e - plochy zamerané geofyzikou (Beljak/Pažinová, 48–50).
Abb. 6. Zvolen-Pustý hrad, Untere Burg. Autoren der Vermessung der Unteren Burg E. Blážová, M. Bartík, J. Beljak und A. Loydl. Legende: a – Grundriss des Turms; b – durch die Grabung erfasste Befestigungslinien; c – im Gelände lesbare Befestigungslinien; d – Schnitte aus dem Jahr 2009 (1, 2 und 4); e – durch die Geophysik vermessene Flächen (Beljak/Pažinová, 48–50).

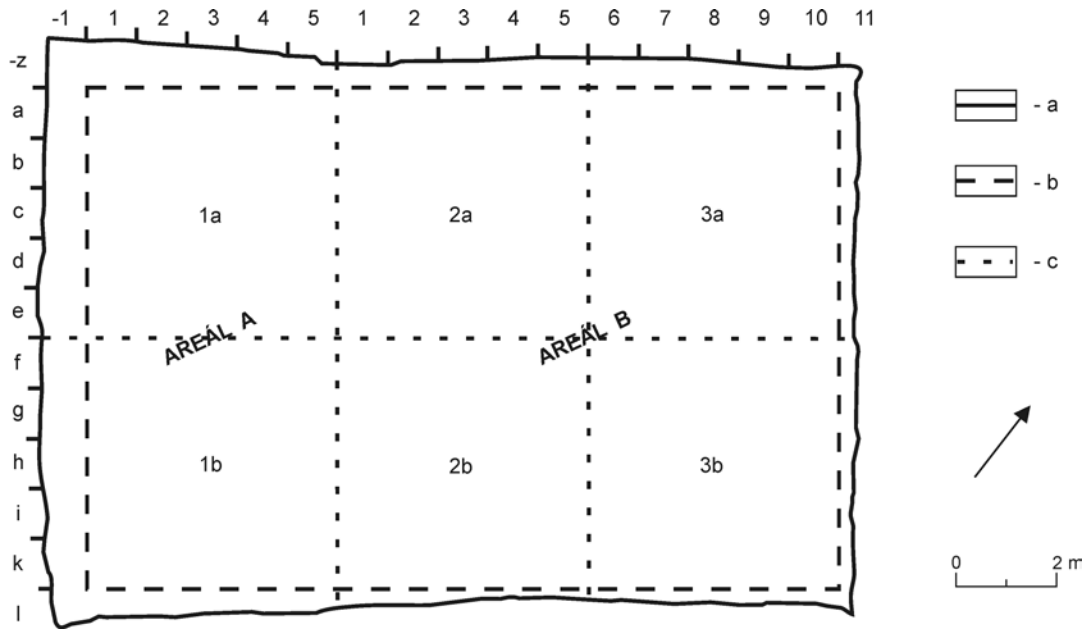

Obr. 7. Ladomerská Vieska. Pôdorys skúmaného mlynu na trase rýchlostnej komunikácie v km 16,800. Zameranie: E. Blažová, M. Bartík. Legenda: a – realizované sondy; b – existujúce a odhalené murivo; c – priebeh neodkrytého muriva; d – zachytená časť pôdorysu piecky (Beljak/Pažinová, 51–60).
Abb. 7. Ladomerská Vieska. Grundriss der untersuchten Mühle an der Schnellstraße bei km 16,800. Vermessung: E. Blažová, M. Bartík. Legende: a – angelegte Schnitte; b – existierende und freigelegte Mauer; c – Verlauf der nicht freigelegten Mauer; d – erfasster Teil des Grundrisses eines Ofens (Beljak/Pažinová, 51–60).

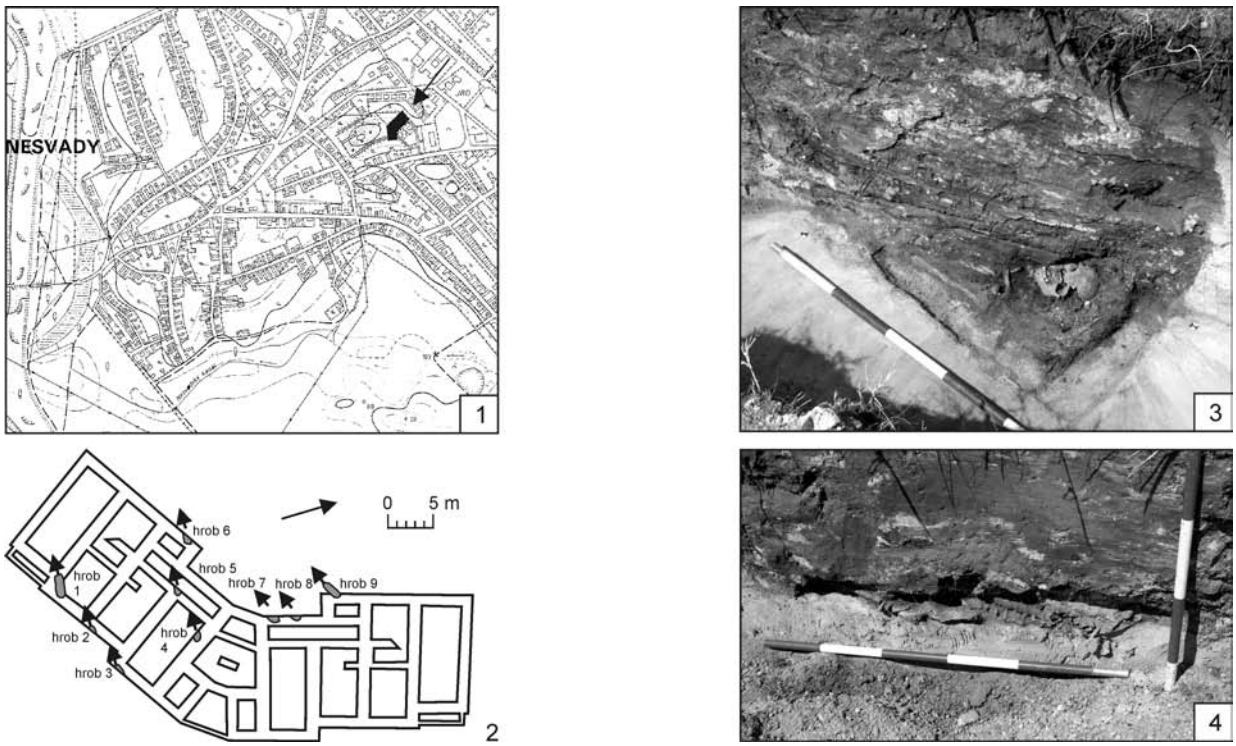

Obr. 8. Kvačany, Liptovské Matiašovce, Liptovský Trnovec. 1 – polohy preverené prieskumom v roku 2009 (7/2009–20/2009); 2 – Liptovský Trnovec, poloha 8/2009, železný nákrčník (kreslila J. Mészarosová; Benediková/Bartík, 60–62).

Abb. 8. Kvačany, Liptovské Matiašovce, Liptovský Trnovec. 1 – durch die im Jahr 2009 durchgeführte Begehung beglaubigte Lagen (7/2009–20/2009); 2 – Liptovský Trnovec, Lage 8/2009, eiserner Halsring (Zeichnung von J. Mészarosová; Benediková/Bartík, 60–62).

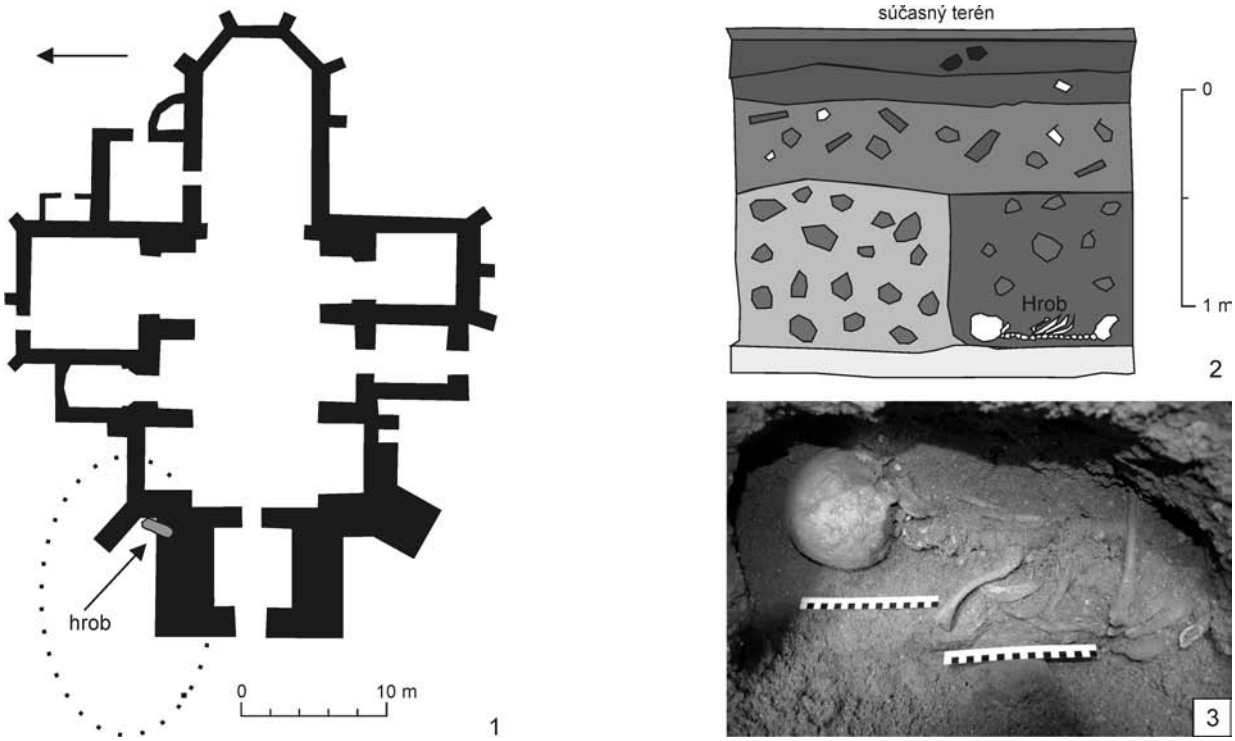

Obr. 9. Liptovská Mara II-Rybníky, plocha 3, výskum v rokoch 2004 - 2009. Legenda: a – obrys plochy 3 po rozšírení v rokoch 2008-2009; b – pôvodný obrys plochy 3 v roku 2004; c – hranice štvorcov a areálov (Benediková/Šebesta, 62–64).

Abb. 9. Liptovská Mara II-Rybníky, Fläche 3, Grabung in den Jahren 2004 - 2009. Legende: a – Umriss der Fläche 3 nach der Verbreitung in den Jahren 2008-2009; b – ursprünglicher Umriss der Fläche 3 im Jahr 2004; c – Grenzen der Quadrate und Areale (Benediková/Šebesta, 62–64).

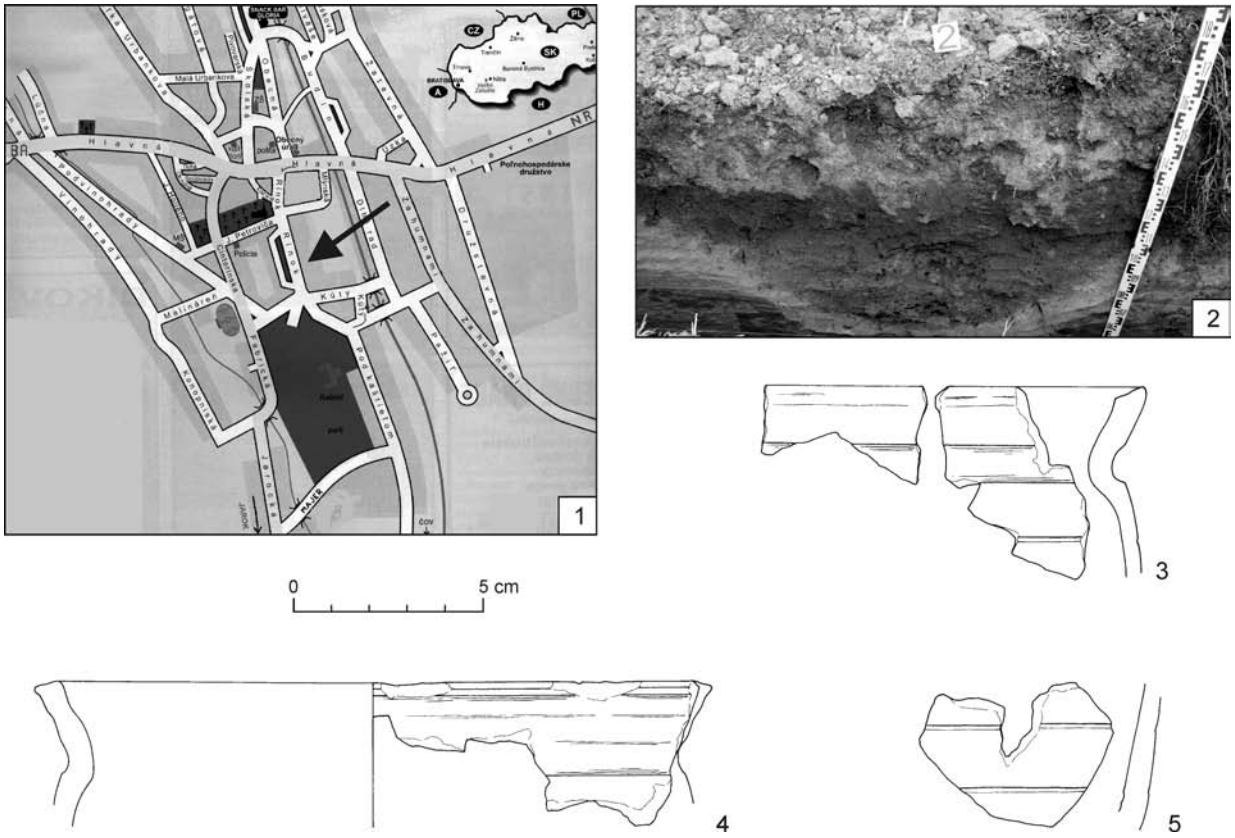

Obr. 10. Nesvady. 1 – lokalizácia archeologického výskumu; 2 – plán výskumu s vyznačenými preskúmanými hrobmi; 3–4 – fotografie narušených hrobov novovekého cintorína (Bielich, 65).

Abb. 10. Nesvady. 1 – Lokalisierung der archäologischen Grabung; 2 – Grabungsplan mit den markierten untersuchten Gräbern; 3–4 – Fotos der gestörten Gräber eines neuzeitlichen Friedhofs (Bielich, 65).

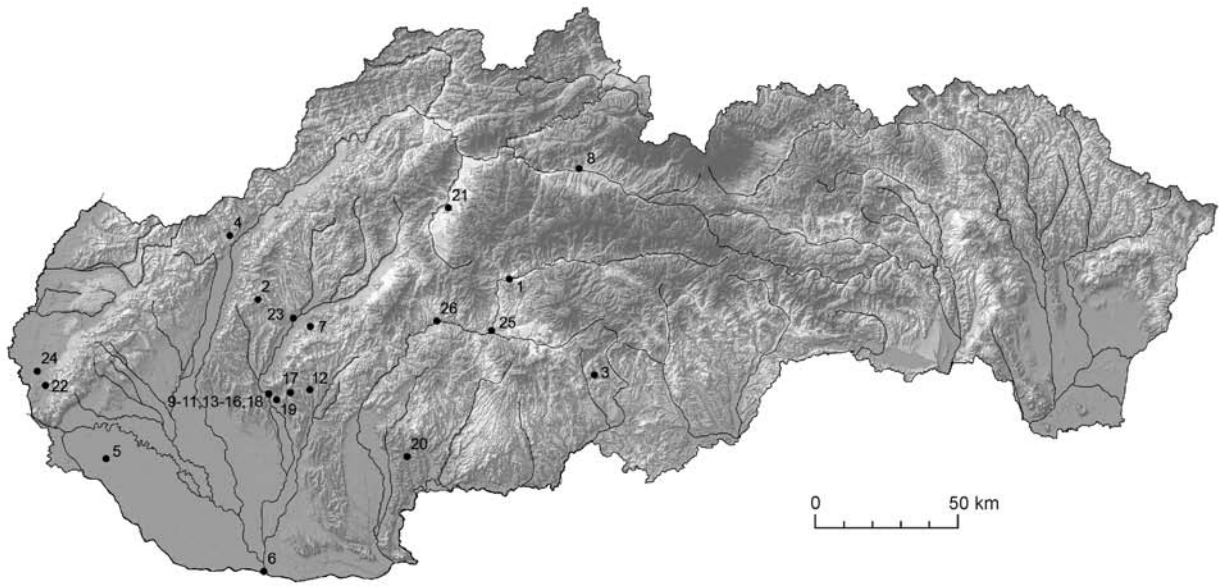

Obr. 11. Prievidza (kostol sv. Bartolomeja). 1 – lokalizácia archeologického výskumu; 2 – profil drenážnej ryhy pri narušenom hrobe; 3 – fotografia porušeného hrobu zachyteného iba v profile (Bielich, 65, 66).

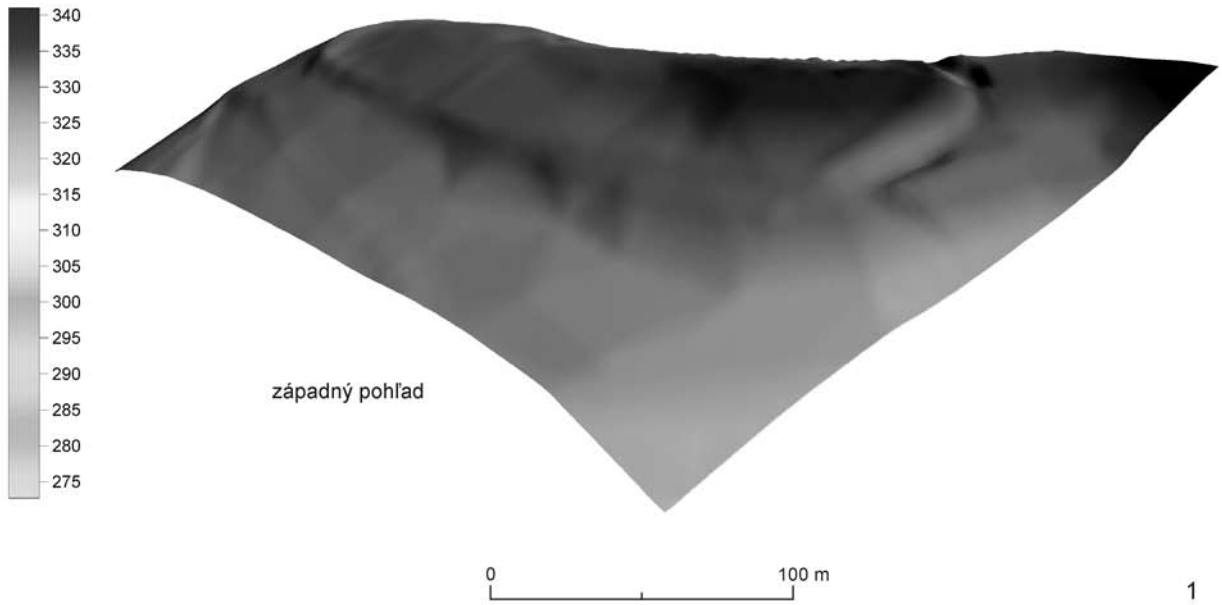
Abb. 11. Prievidza (Kirche des hl. Bartholomäus). 1 – Lokalisierung der archäologischen Grabung; 2 – Profil der Entwässerungsrille bei dem gestörten Grab; 3 – Foto eines nur im Profil erfassten gestörten Grabs (Bielich, 65, 66).

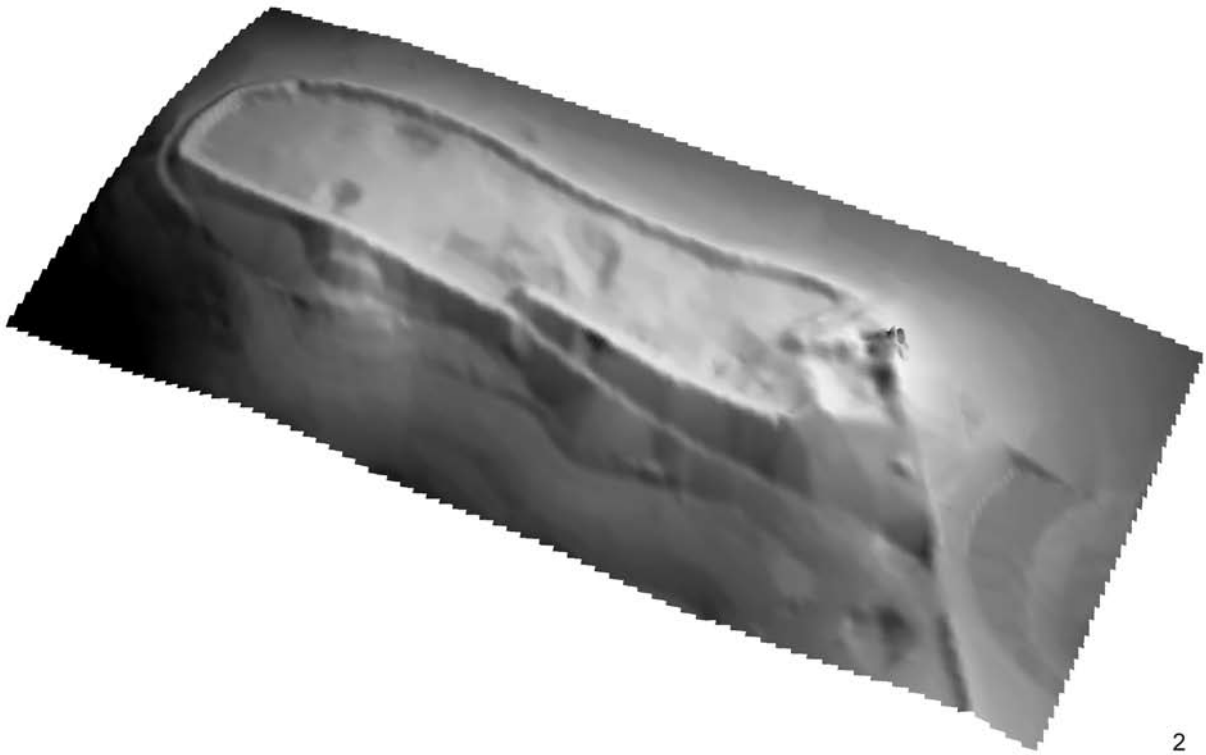

Obr. 12. Veľké Zálužie. 1 – lokalizácia archeologického výskumu; 2 – fotografia narušeného objektu 5; 3–5 – výber vrcholnostredovekej keramiky (Bielich, 66, 67).
Abb. 12. Veľké Zálužie. 1 – Lokalisierung der archäologischen Grabung; 2 – Foto des gestörten Objekts 5; 3–5 – Auswahl der hochmittelalterlichen Keramik (Bielich, 66, 67).

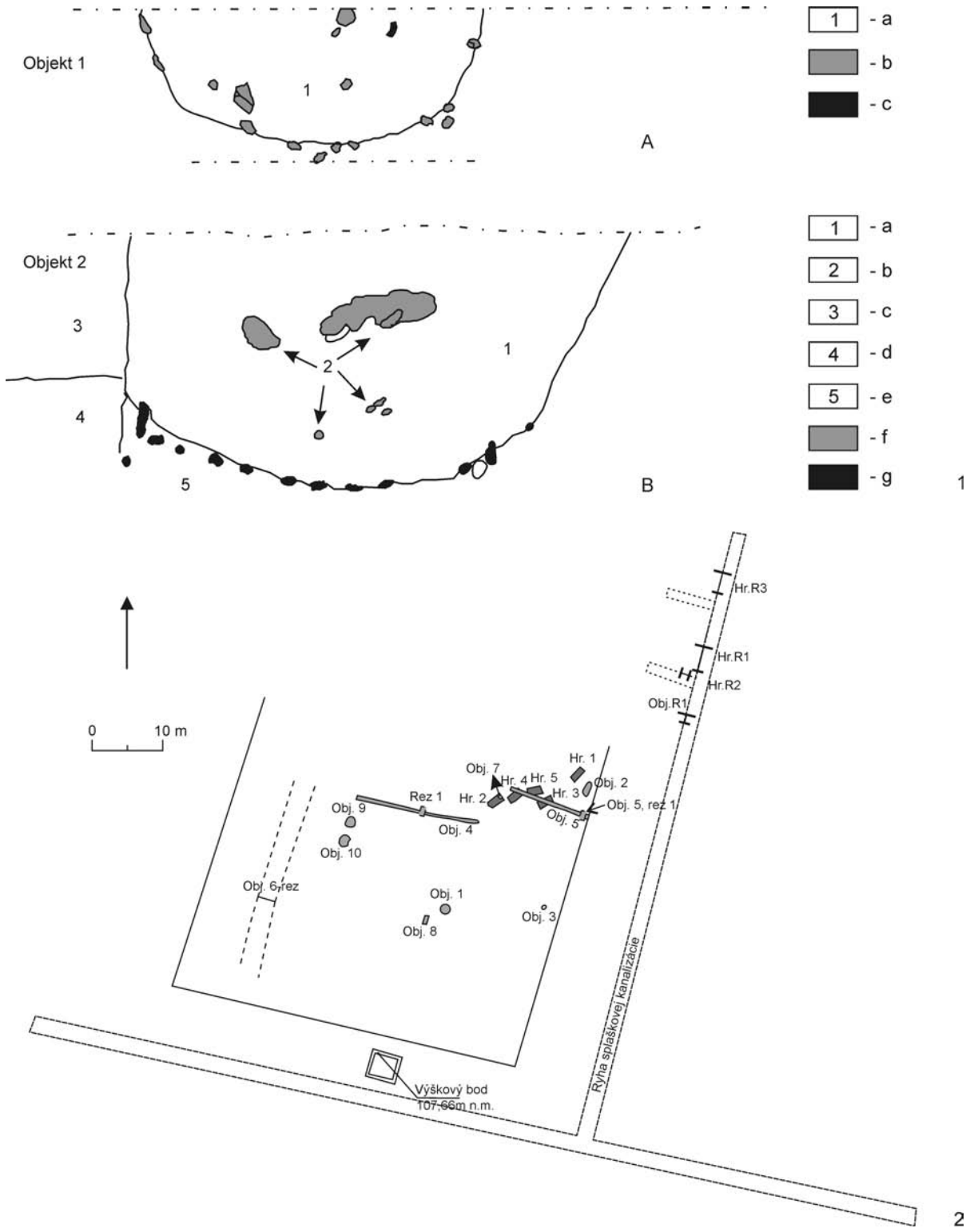

Obr. 13. Lokality merané geodeticky v roku 2009 (Blažová/Bartík, 67, 68).
Abb. 13. Im Jahr 2009 geodetisch vermessene Fundstellen (Blažová/Bartík, 67, 68).

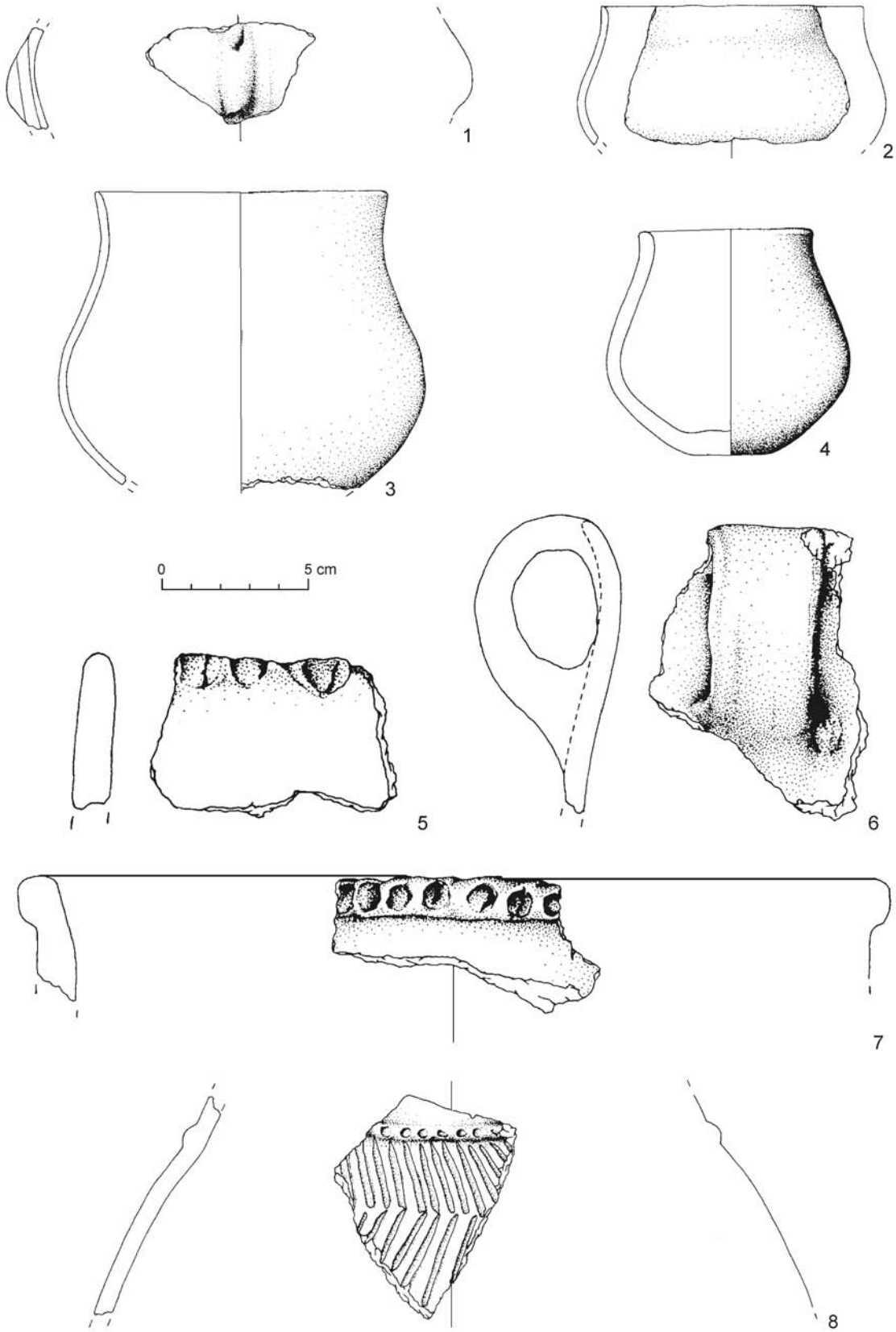

Obr. 14. Bošáca (Dolné Sŕnie): 1 – terénny model. Pustý Hrad: 2 – terénny model (Blažová/Bartík, 67, 68).
Abb. 14. Bošáca (Dolné Sŕnie): 1 – Geländemodell. Pustý Hrad: 2 – Geländemodell (Blažová/Bartík, 67, 68).

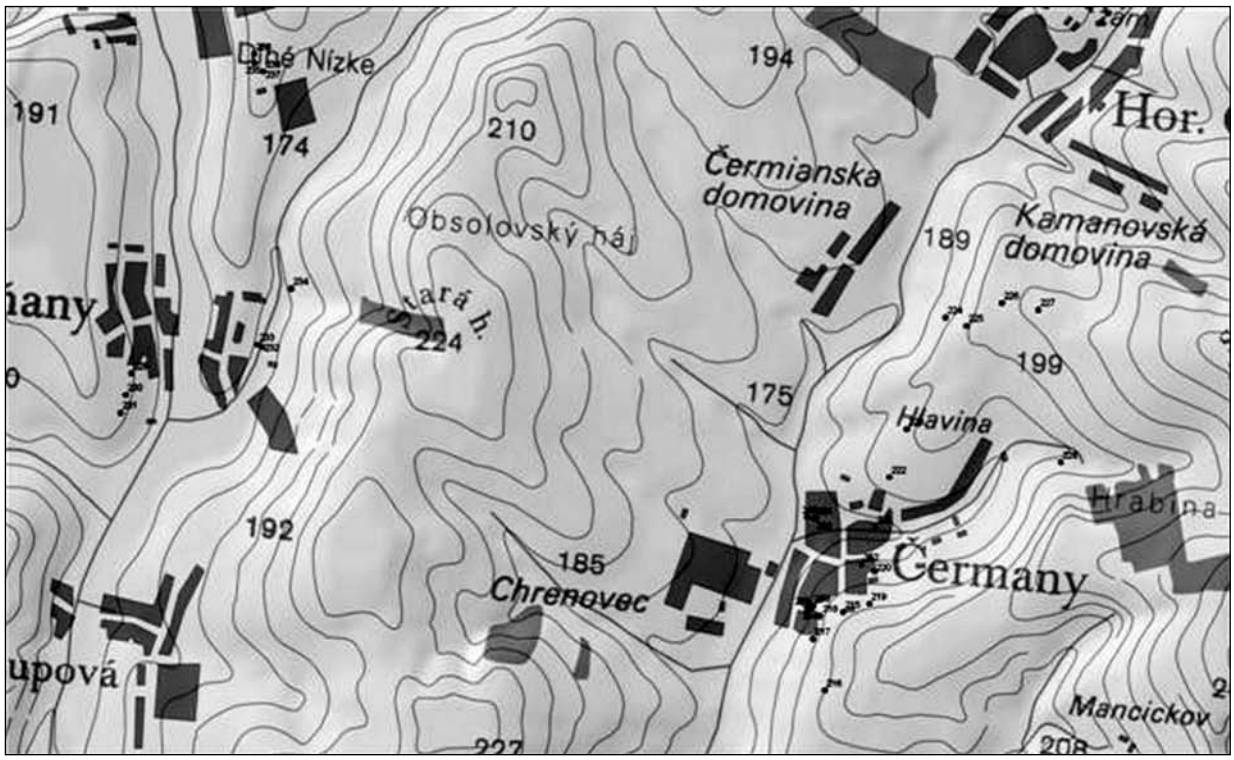

Obr. 15. Lužianky, parcela č. 1251/111, 1251/109: 1 – profily objektov. A – objekt 1. Legenda : a – tmavohnedá výplň s prímesou; b – vápence; c – črep. B – objekt 2. Legenda: a – tmavohnedá výplň s prímesou; b – mazanica; c – zvetralá spraš; d – podložie; e – vrstva vápencov; f – črep; g – mazanica. Štúrovo, Sobieskeho ulica. 2 – plán archeologického výskumu s vyznačením jednotlivých objektov a hrobov (Borzová/Pažinová, 68–73).

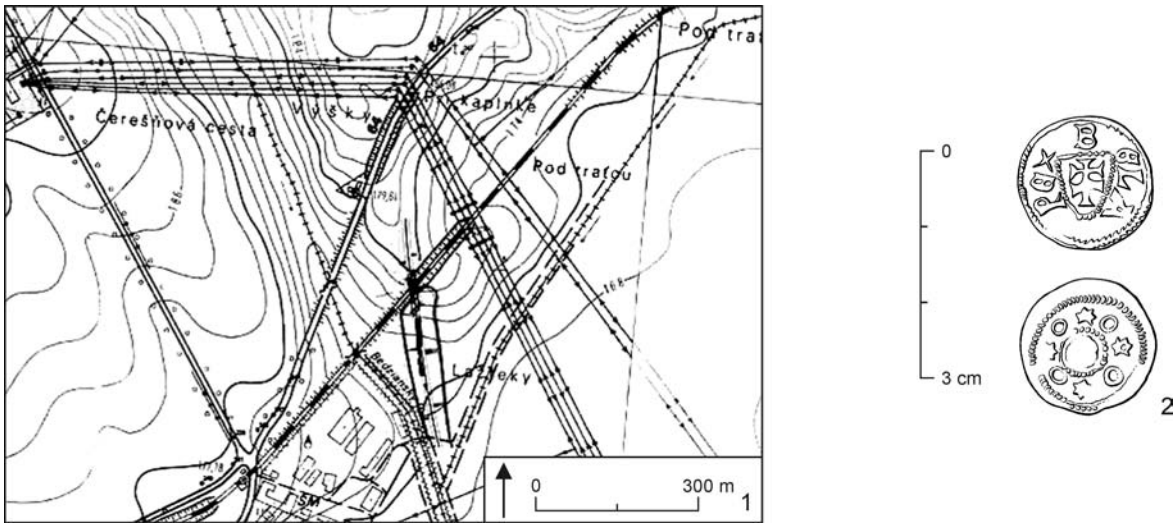
Abb. 15. Lužianky, Parzelle Nr. 1251/111, 1251/109: 1 – Profile der Objekte. A – Objekt 1. Legende : a – dunkelbraune Verfüllung mit Beimischung; b – Kalkstein; c – Scherbe. B – Objekt 2. Legende: a – dunkelbraune Verfüllung mit Beimischung; b – Lehmbewurf; c – verwitterter Löss; d – Untergrund; e – Kalksteinschicht; f – Scherbe; g – Lehmbewurf. Štúrovo, Sobieskeho ulica. 2 – Plan der archäologischen Grabung mit der Markierung der einzelnen Objekte und Gräber (Borzová/Pažinová, 68–73).

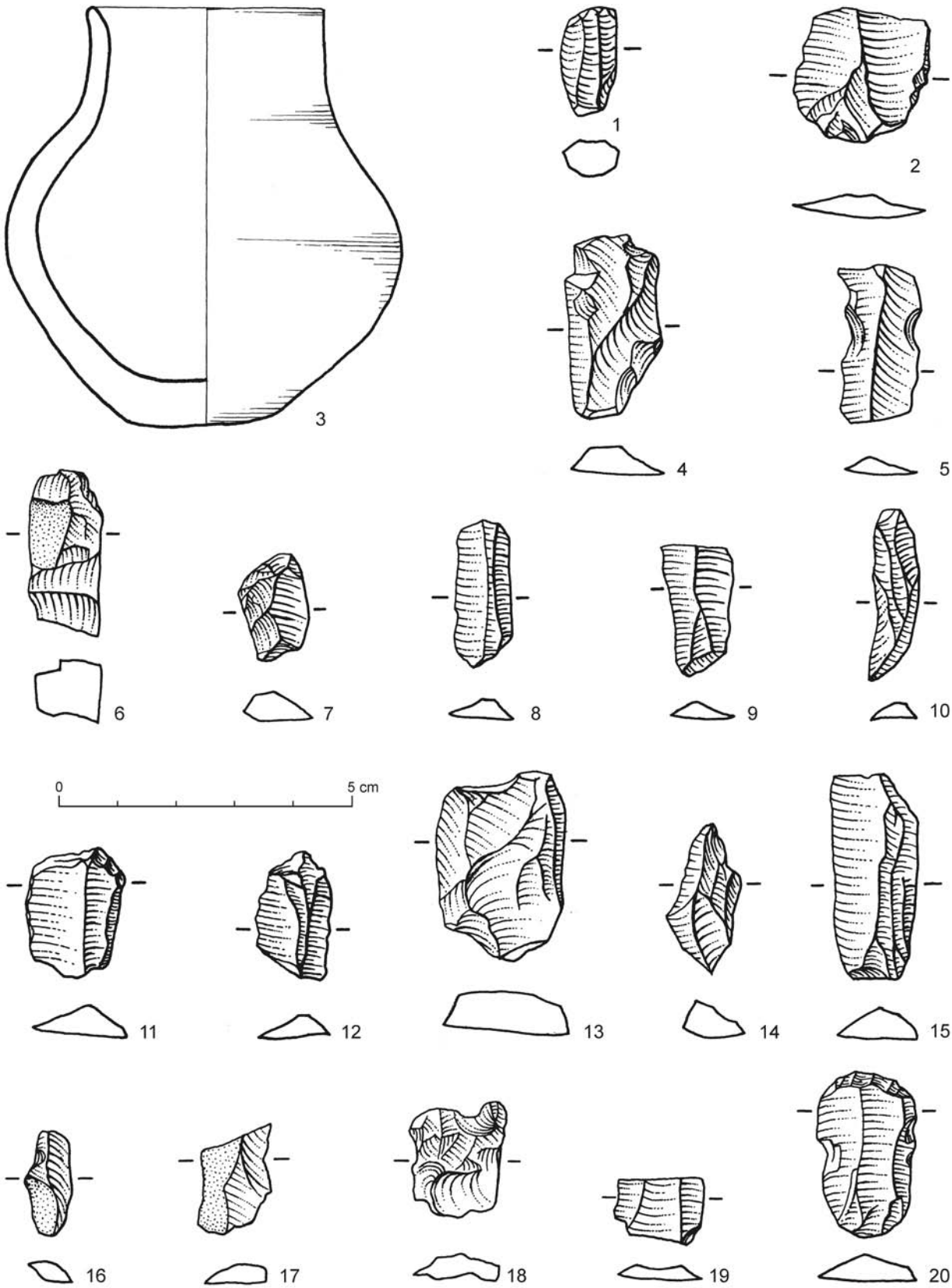

Obr. 16. Štúrovo (Sobieskeho ulica). 1–4 – nálezy z objektu 9; 5–8 – nálezy z objektu 10 (Borzová/Pažinová, 68–73).
Abb. 16. Štúrovo (Sobieskeho ulica). 1–4 – Funde aus dem Objekt 9; 5–8 – Funde aus dem Objekt 10 (Borzová/Pažinová, 68–73).

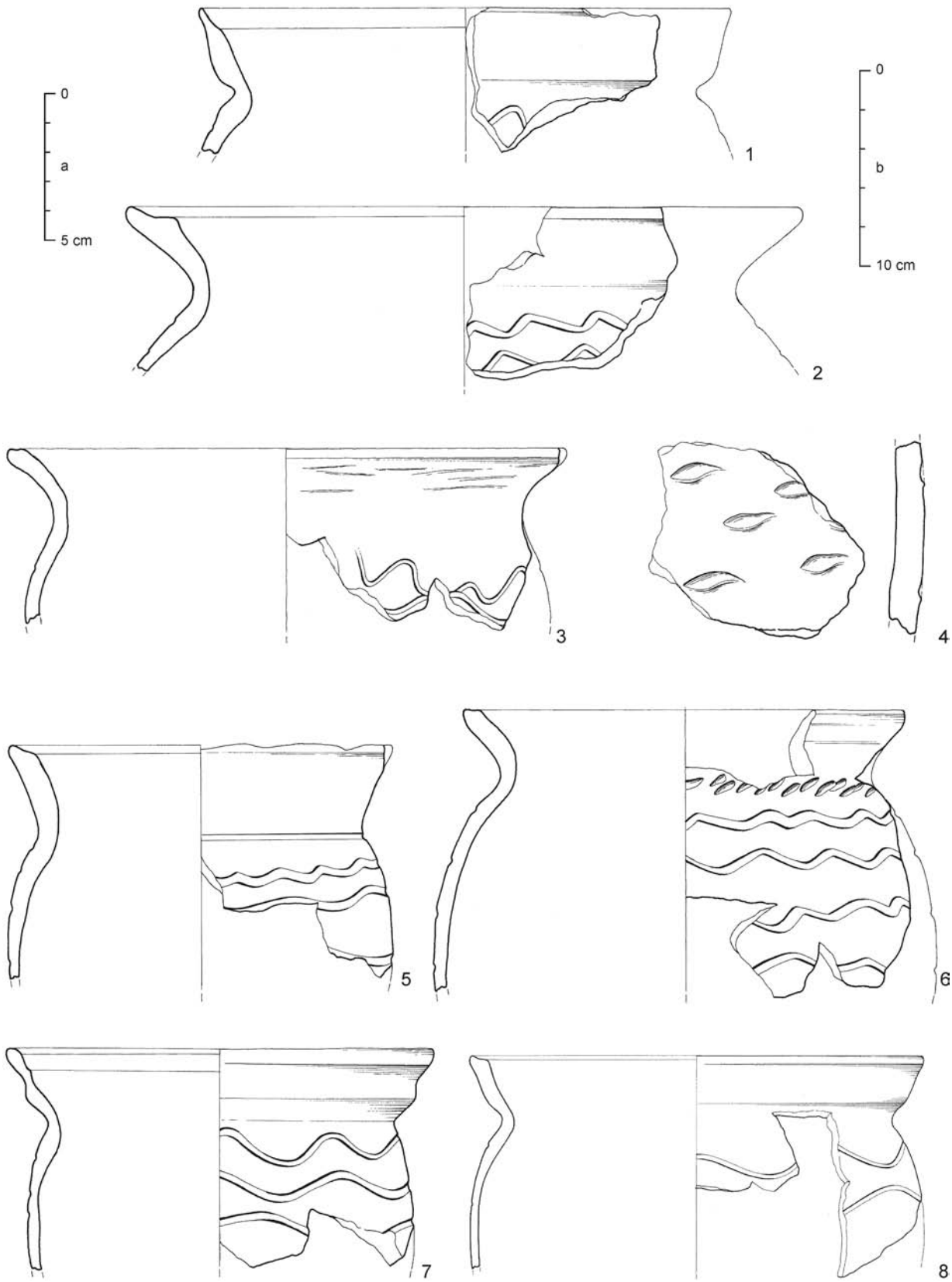

Obr. 17. Polohy sledované a zamerané v povodí Radošinky, Hlavinky a Perkovského potoka (Březinová, 73, 74).
Abb. 17. Im Wassereinzugsgebiet der Flüsse Radošinka, Hlavinka und des Baches Perkovský potok verfolgte und vermessene Lagen (Březinová, 73, 74).

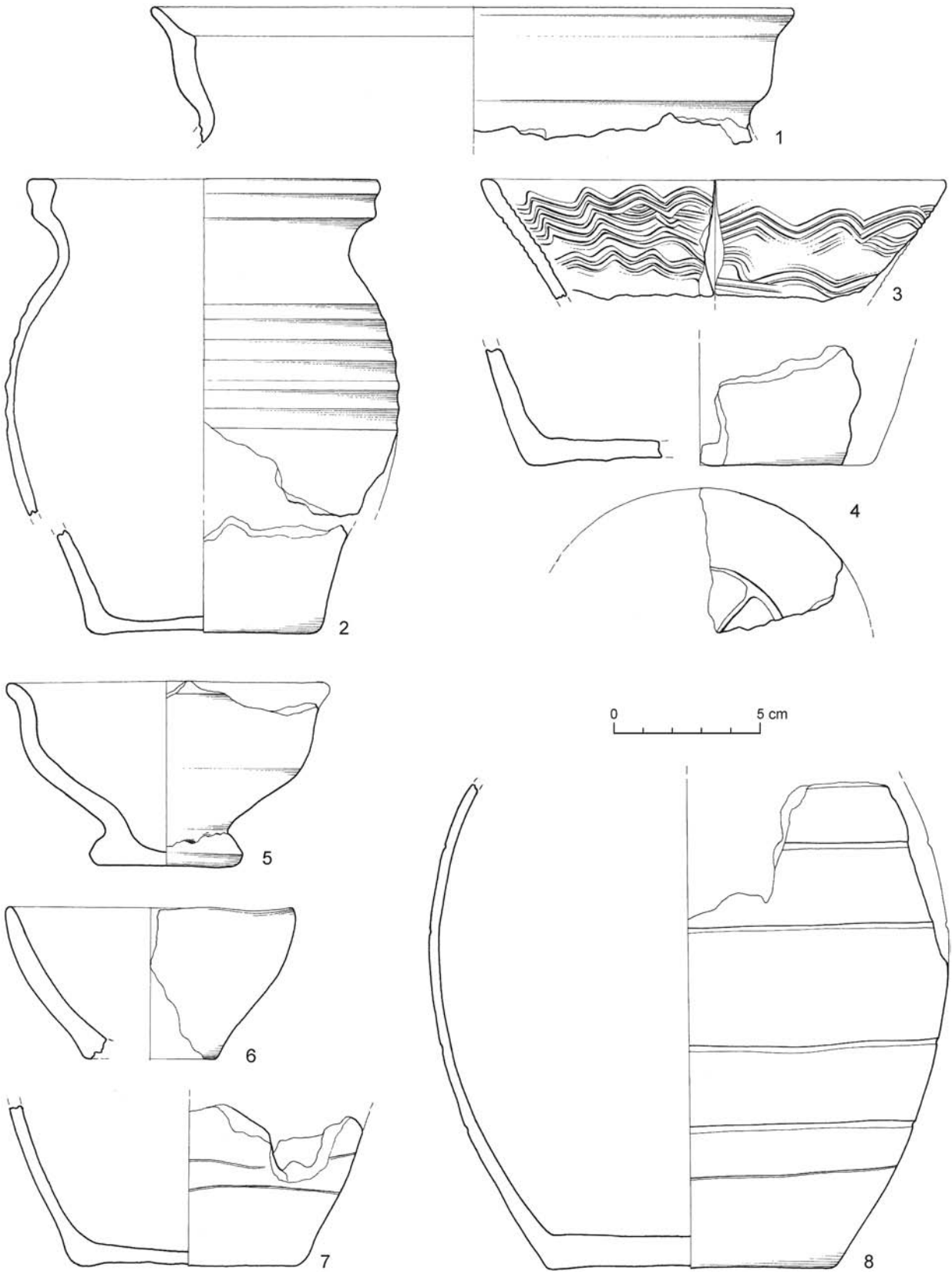

Obr. 18. Topoľčany (Krušovská cesta). 1 – situovanie plochy výskumu do telesa stavby cesty (autor Martin Bartík); 2 – strieborná minca, averz, reverz (kresba: J. Meszárošová)(Březinová, 74, 75).
Abb. 18. Topoľčany (Krušovská cesta). 1 – Situierung der Grabungsfläche in den Körper für Straßenbau (Autor Martin Bartík); 2 – Silbermünze, Avers, Revers (Zeichnung: J. Meszárošová) (Březinová, 74, 75).

Obr. 19. Topoľčany (Krušovská cesta). Výber nálezov z doby kamennej (Březinová, 74, 75).
Abb. 19. Topoľčany (Krušovská cesta). Auswahl von Funden aus der Steinzeit (Březinová, 74, 75).

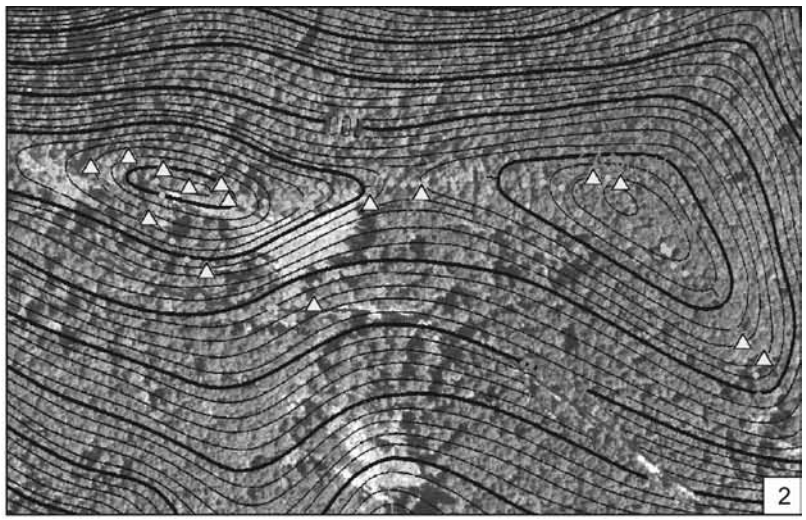

Obr. 20. Topoľčany (Krušovská cesta). Výber nálezov zo stredoveku. Mierka: a – 1–7; b – 8 (Březinová, 74, 75).
Abb. 20. Topoľčany (Krušovská cesta). Auswahl von Funden aus dem Mittelalter. Maßstab: a – 1–7; b – 8 (Březinová, 74, 75).

Obr. 21. Topoľčany (Krušovská cesta). Výber nálezov zo stredoveku (Březinová, 74, 75).
Abb. 21. Topoľčany (Krušovská cesta). Auswahl von Funden aus dem Mittelalter (Březinová, 74, 75).

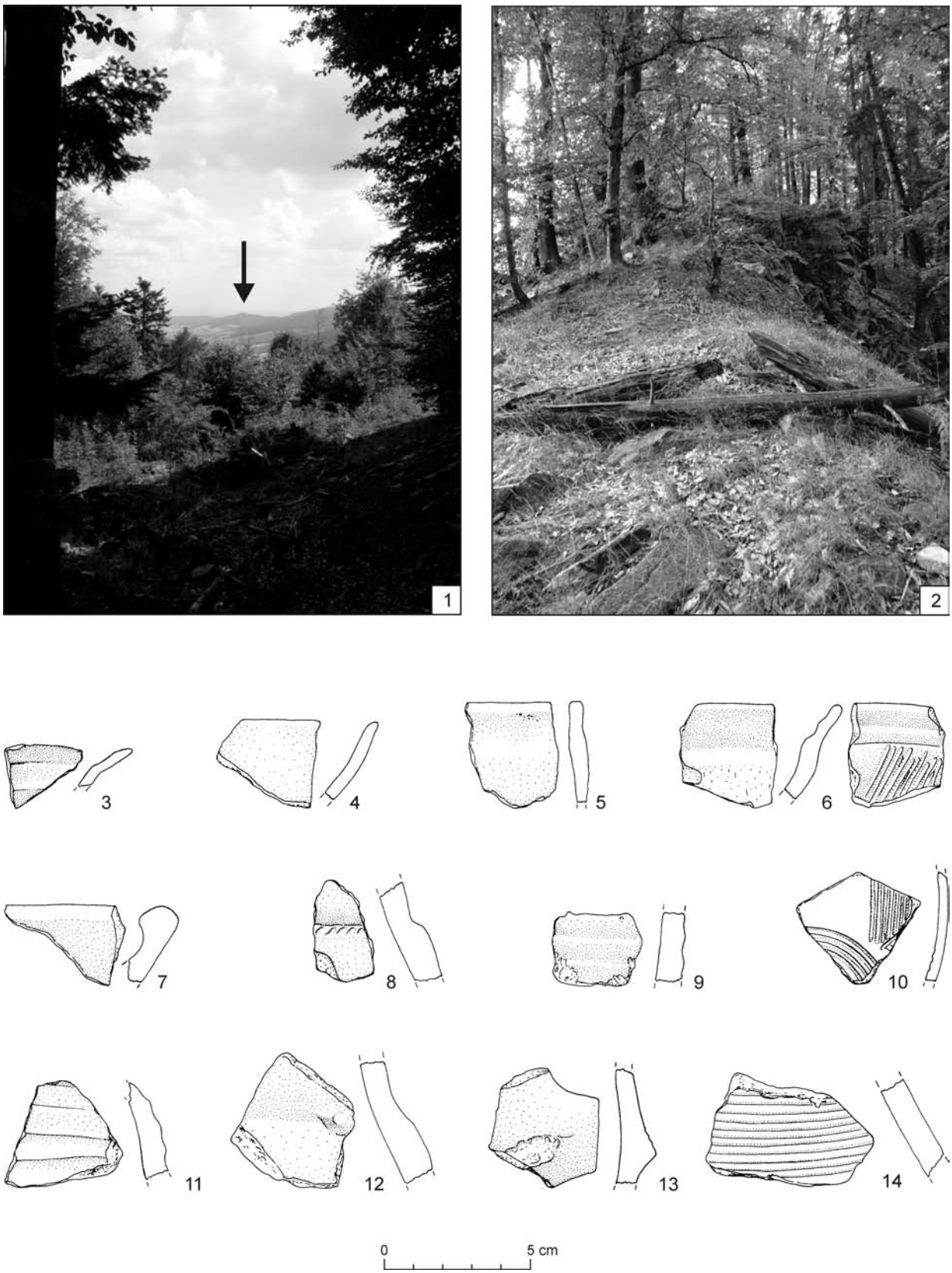

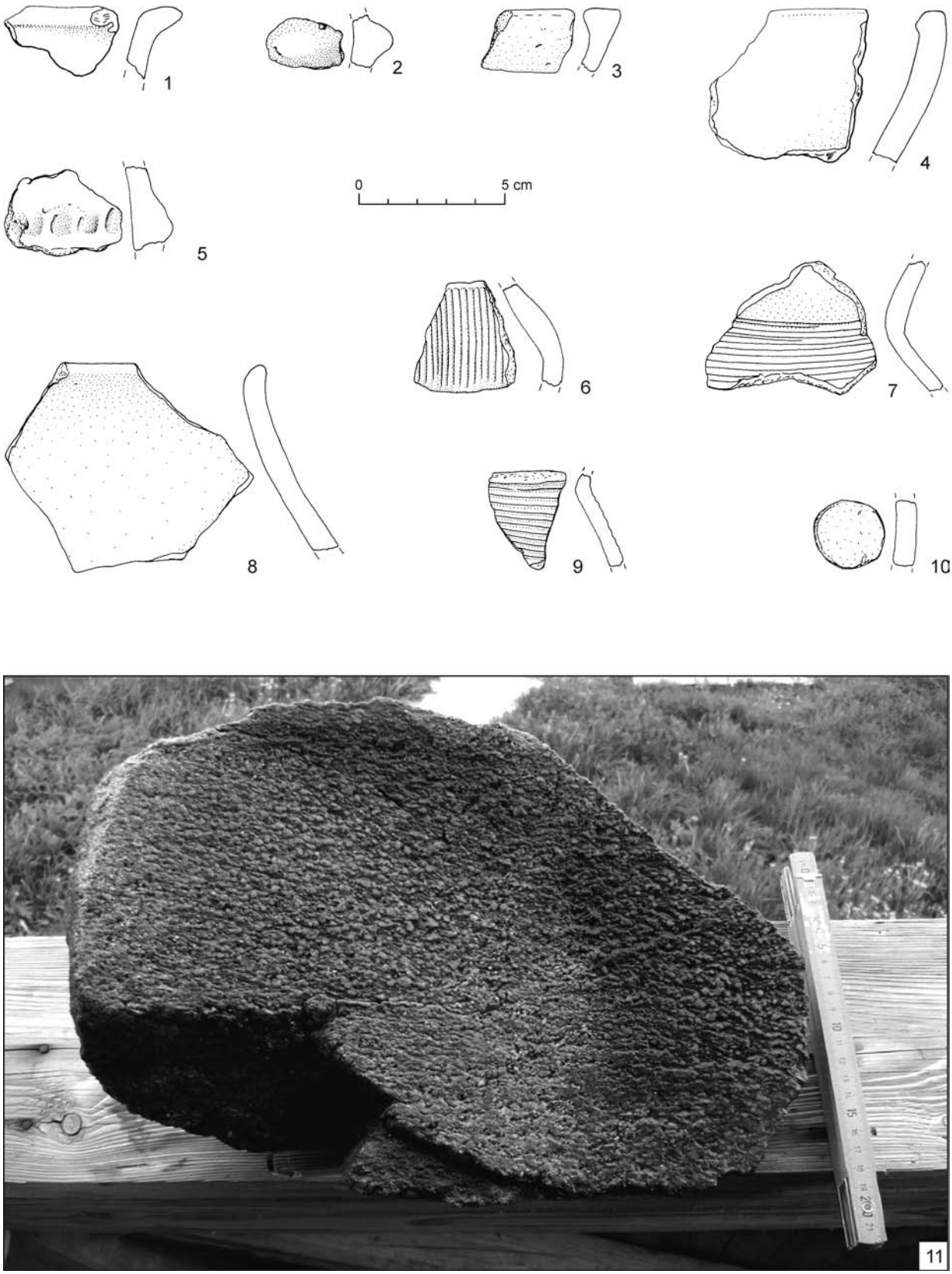
Obr. 22. Málinec (Zámok). 1 – lokalizácia hradiska; 2 – fixovanie fortifikácie systémom GPS ; 3 – zvyšky kamennej fortifikácie na severe hradiska; 4 – vstup (?) do areálu hradiska z juhovýchodu (Čáni/Grznár/Marková/Mitáš, 75–79).

Abb. 22. Málinec (Schloss). 1 – Lokalisierung des Burgwalls; 2 – Festhaltung der Fortifikation mit Hilfe des Systems GPS; 3 – Reste der Steinfortifikation im Norden des Burgwalls; 4 – Eingang (?) in das Gelände des Burgwalls von Südosten (Čáni/Grznár/Marková/Mitáš, 75–79).

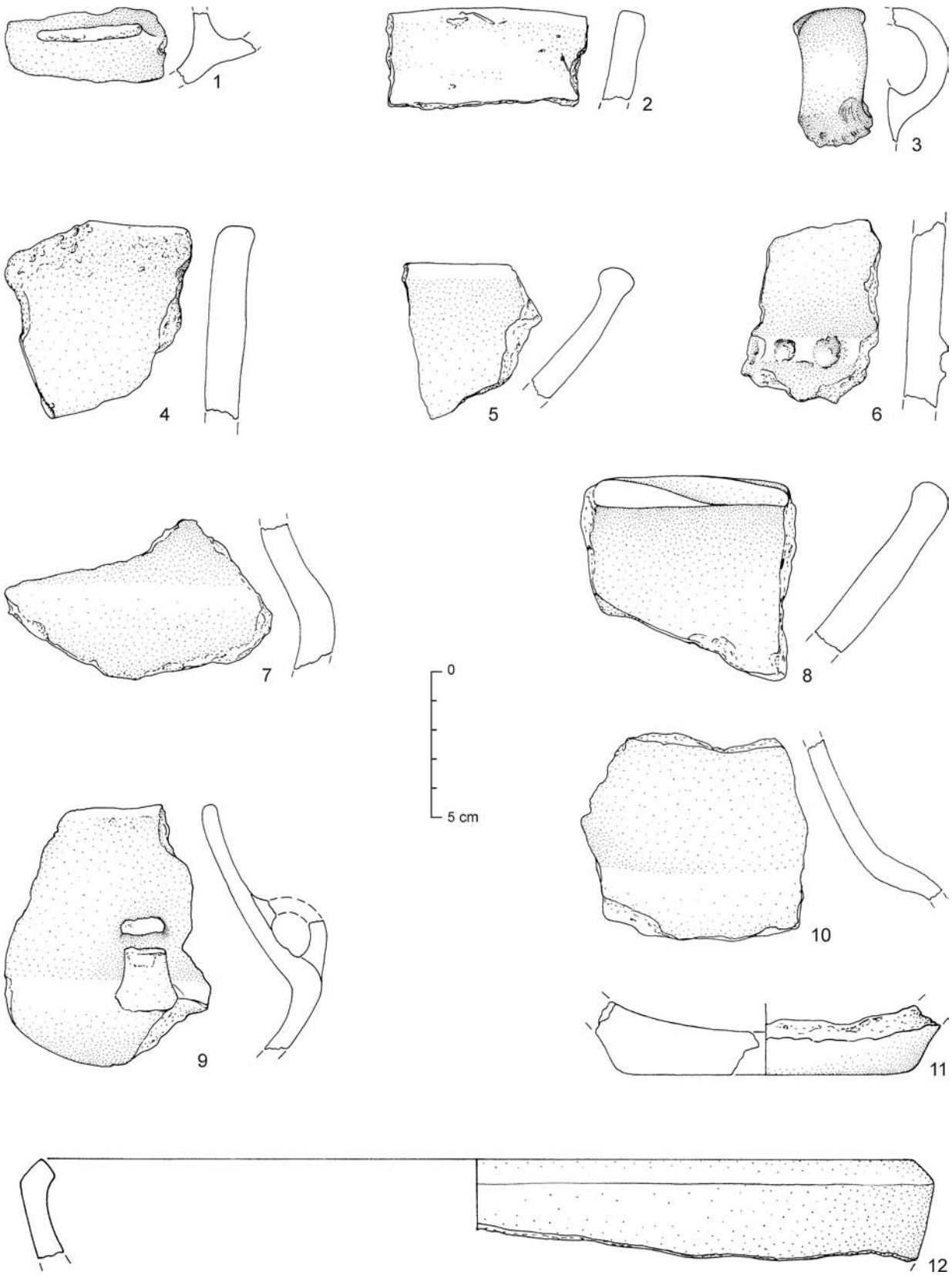

Obr. 23. Málinec (Zámok). 1, 2 – hradisko Ozdín-Hrad zo severozápadného opevnenia; 3–14 – výber keramiky kyjatickej kultúry zo zberu (Čáni/Grznár/Marková/Mitáš, 75–79).

Abb. 23. Málinec (Schloss). 1, 2 – Burgwall Ozdín-Burg von der nordwestlichen Befestigung; 3–14 – Keramikauswahl der Kyjatice-Kultur von der Begehung (Čáni/Grznár/Marková/Mitáš, 75–79).

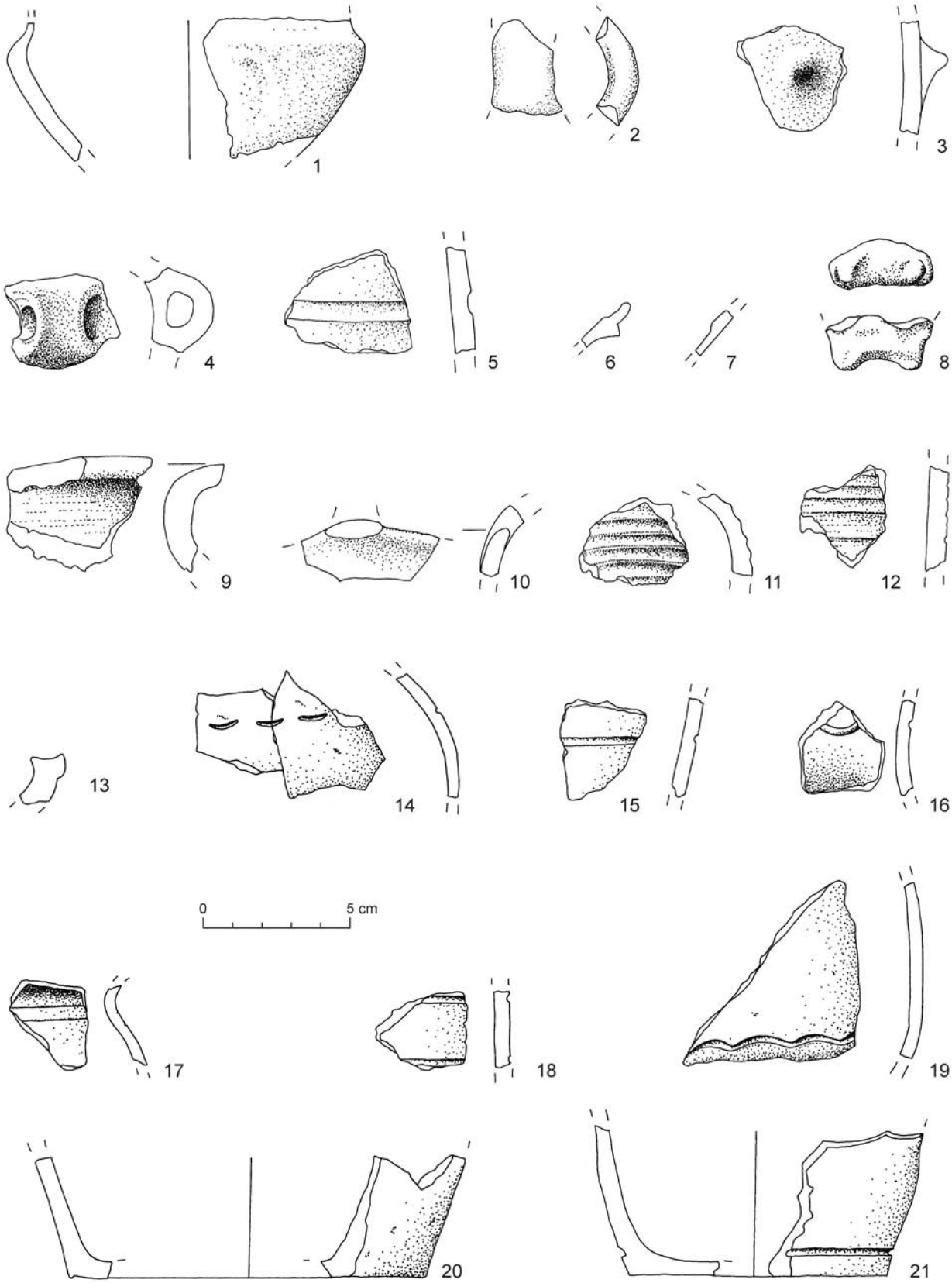

Obr. 24. Málinec (Zámok). 1–10 – výber keramiky kyjatickej kultúry zo zberu; 11 – zrnotierka zo zberu (Čáni/Grznár/Marková/Mitáš, 75–79).

Abb. 24. Málinec (Schloss). 1–10 – Keramikauswahl der Kyjatice-Kultur von der Begehung; 11 – Getreidequetscher von der Begehung (Čáni/Grznár/Marková/Mitáš, 75–79).

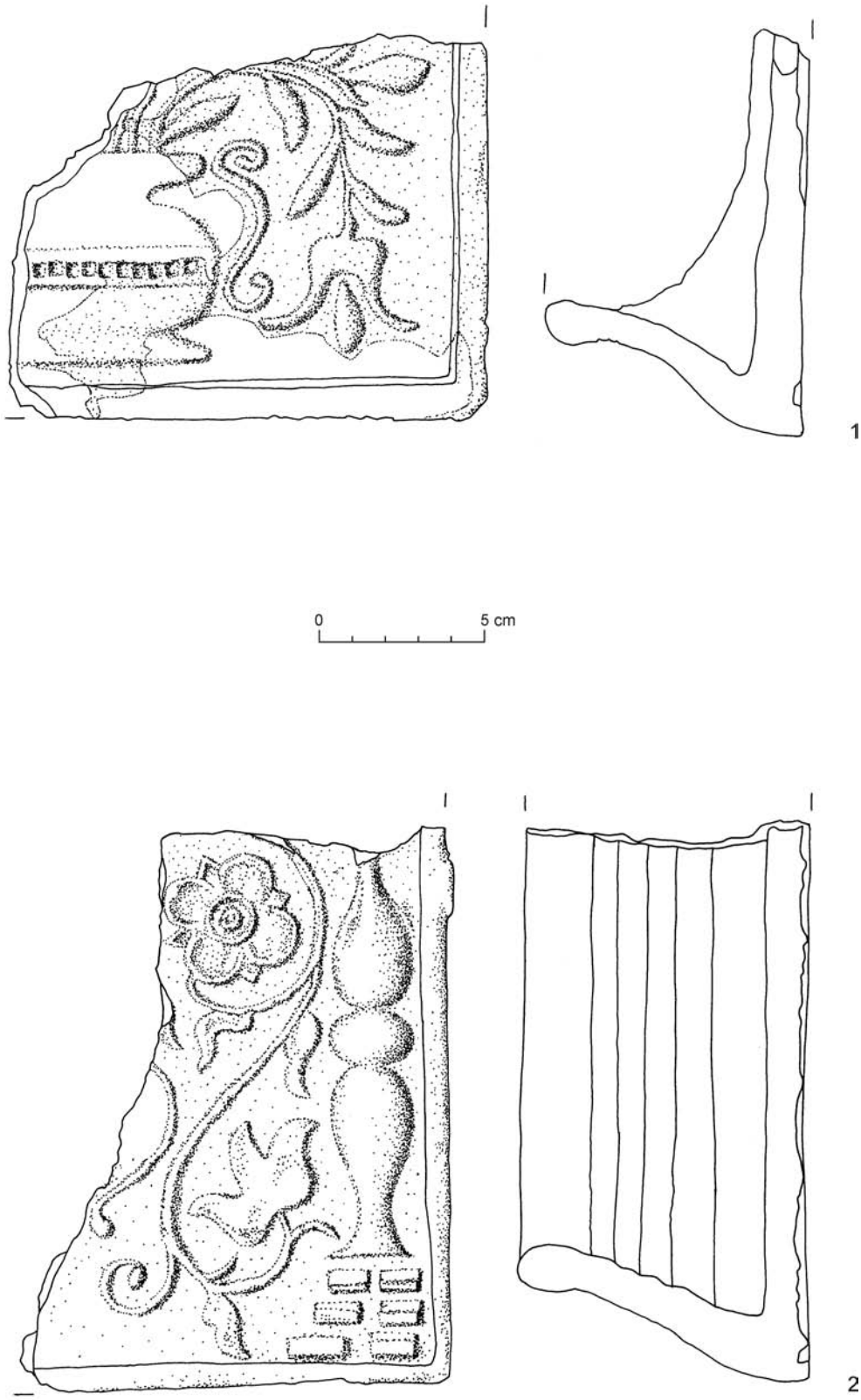

Obr. 25. Málinec (Zámok). 1–12 – výber keramiky kyjatickej kultúry zo zberu (Čáni/Grznár/Marková/Mitáš, 75–79).
Abb. 25. Málinec (Schloss). 1–12 – Keramikauswahl der Kyjatice-Kultur von der Begehung (Čáni/Grznár/Marková/Mitáš, 75–79).

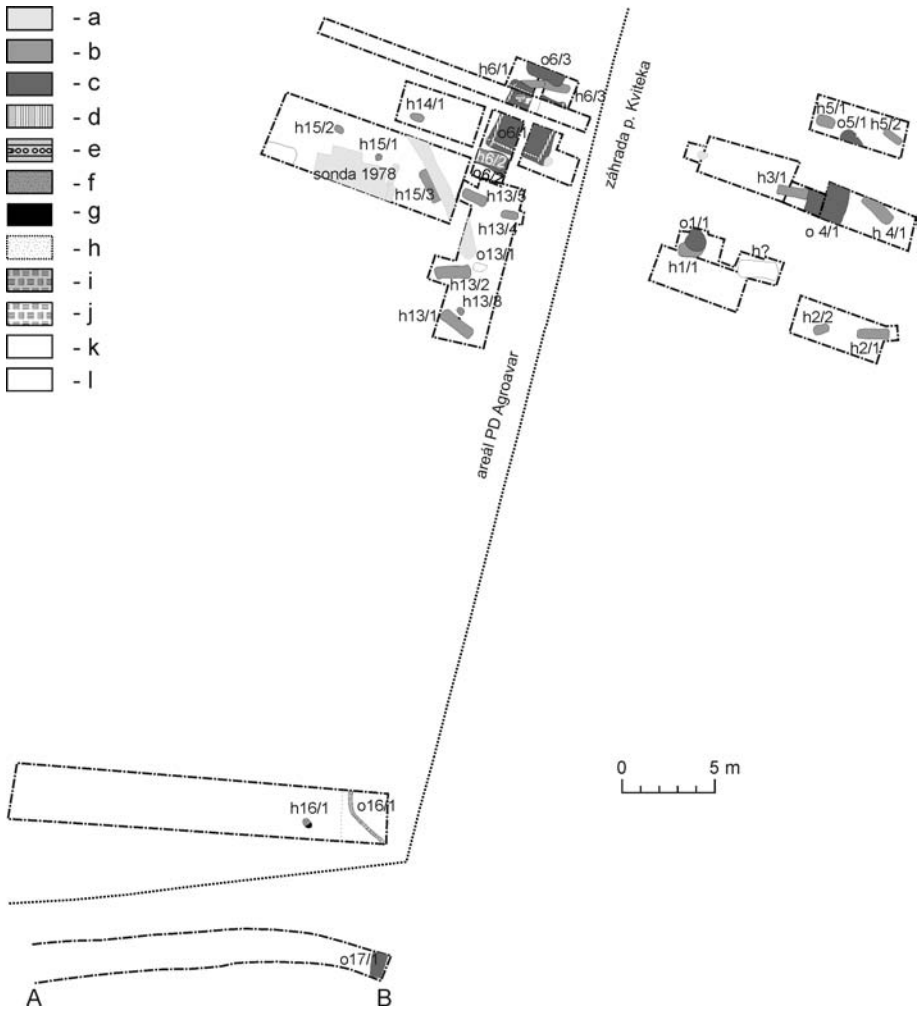

Obr. 26. Košice – Barca (Zemianska ulica). 1–5 – parc. č. 1404/46; 6, 7 – parc. č. 1404/23; 8-12 – parc. č. 1404/24. Prešov – Solivar (Petrovianska ulica). 13–18, 20, 21 – objekt 1/09; 19 – objekt 2/09 (Čurný, 79–84).

Abb. 26. Košice – Barca (Zemianska ulica). 1–5 – Parzelle Nr. 1404/46; 6, 7 – Parzelle Nr. 1404/23; 8-12 – Parzelle Nr. 1404/24. Prešov – Solivar (Petrovianska ulica). 13–18, 20, 21 – Objekt 1/09; 19 – Objekt 2/09 (Čurný, 79–84).

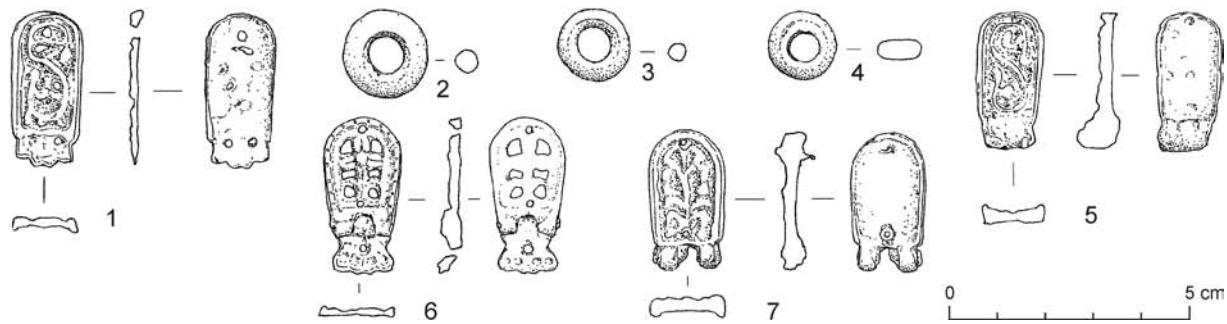

Obr. 27. Svinia (Kostol Božieho milosrdenstva). Renesančné kachlice (Čurný, 79–84).
Abb. 27. Svinia (Kirche der Gottesbarmherzigkeit). Renaissancezeitliche Kacheln (Čurný, 79–84).

Obr. 28. Bíňa. Plán sond v areáli PD Agroavar a záhrade p. Kviteka. Legenda: a – recentné zásahy a staré sondy; b – preskúmané hroby; c – sídliskové objekty; d – negatív zrubových stien (aj so zachovanými zvyškami dreva); e – negatív drevenej košatinovej konštrukcie; f – žiarové hroby hatvanskej kultúry; g – keramika; h – ohnisko; i – ohnisko/pec v zemnici; j – prepálená hlina v zemnici; k – nedatovaný objekt ;l – začistený profil valu (Bednár/Henning/Poláková/Ruttkay, 28–30).

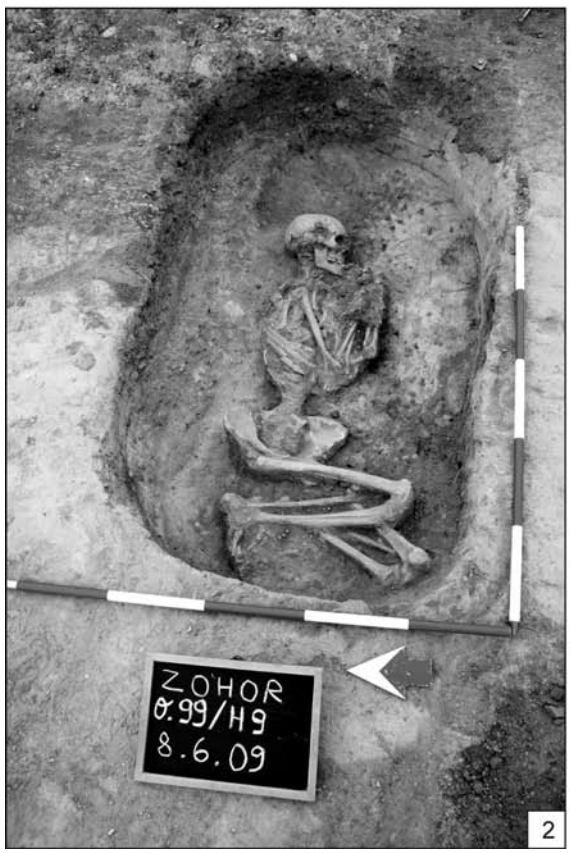
Abb. 28. Bíňa. Plan der Schnitte im Gelände des landwirtschaftlichen Betriebs Agroavar und im Garten von Herrn Kvitek. Legende: a – rezente Eingriffe und alte Schnitte; b – untersuchte Gräber; c – Siedlungsobjekte; d – Negativ der Blockbauwände (auch mit erhaltenen Holzresten); e – Negativ der hölzernen flechtartigen Konstruktion; f – Brandgräber der Hatvan-Kultur; g – Keramik; h – Feuerstelle; i – Feuerstelle/Ofen im Grubenhaus; j – durchgebrannte Erde im Grubenhaus; k – undatiertes Objekt; l – verputztes Profil des Walls (Bednár/Henning/Poláková/Ruttkay, 28–30).

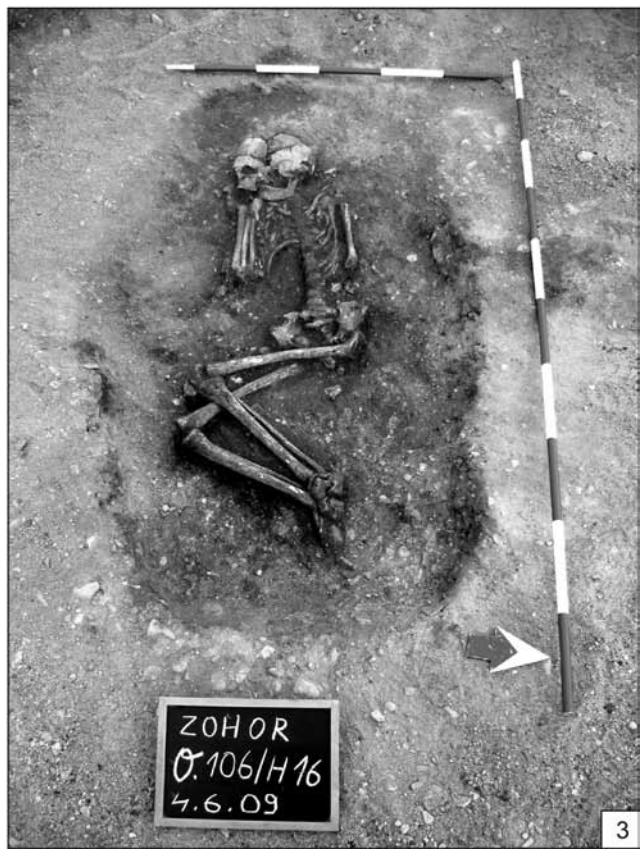

Obr. 29. Nový Svet, (Dlhé Lúky). Kolekcia bronzových predmetov (Hlavenková/Turčan, 102, 103).

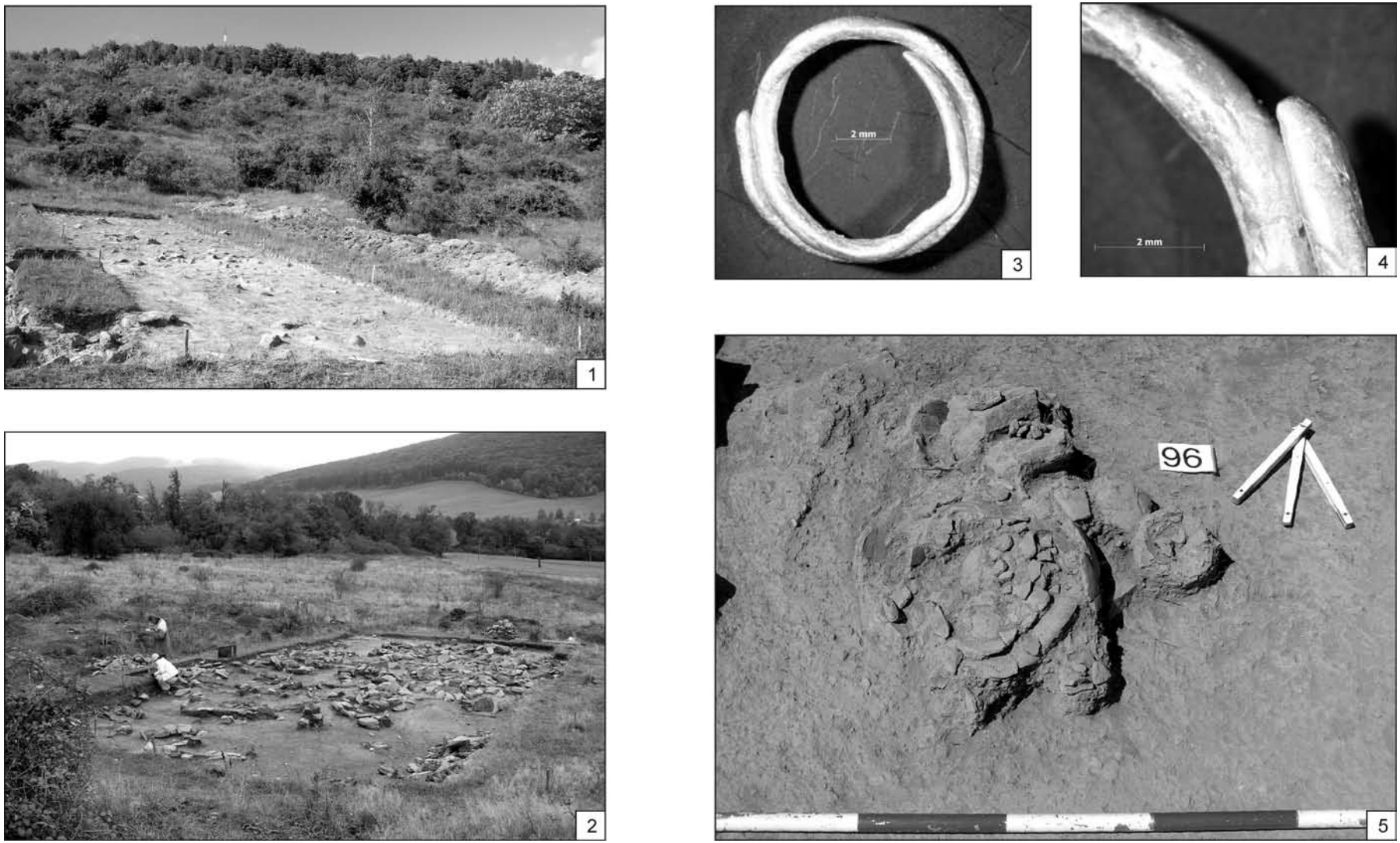
Abb. 29. Nový Svet, (Dlhé Lúky). Sammlung von Bronzegegenständen (Hlavenková/Turčan, 102, 103).

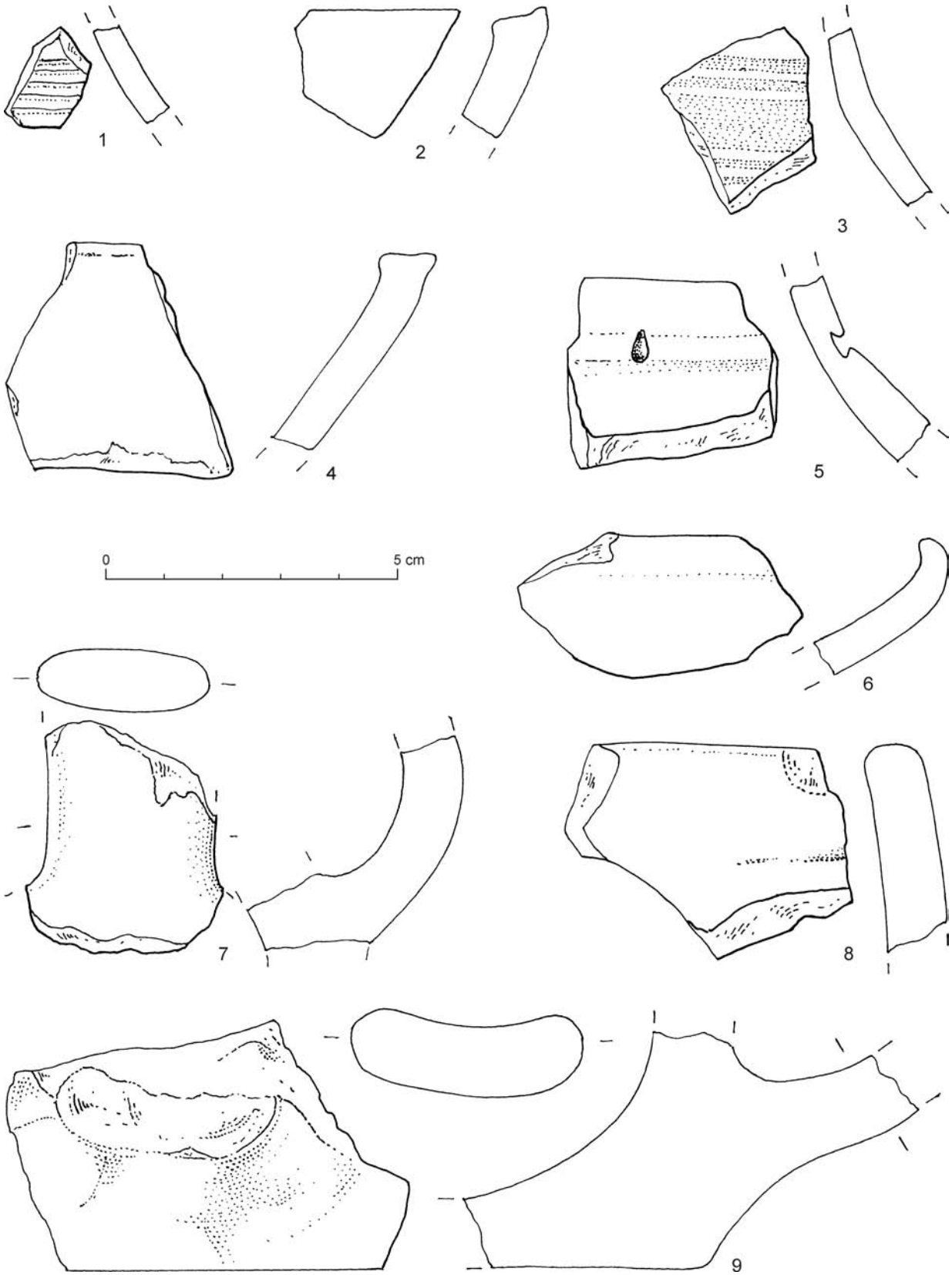

Obr. 30. Zohor (Piesky). 1 – pohrebisko zo staršej doby bronzovej (nitrianska kultúra); 2 – hrob 9/2009; 3 – hrob 16/2009 (Elschek, 92, 93).
Abb. 30. Zohor (Piesky). 1 – Gräberfeld aus der Altbronzezeit (Nitra-Kultur); 2 – Grab 9/2009; 3 – Grab 16/2009 (Elschek, 92, 93).

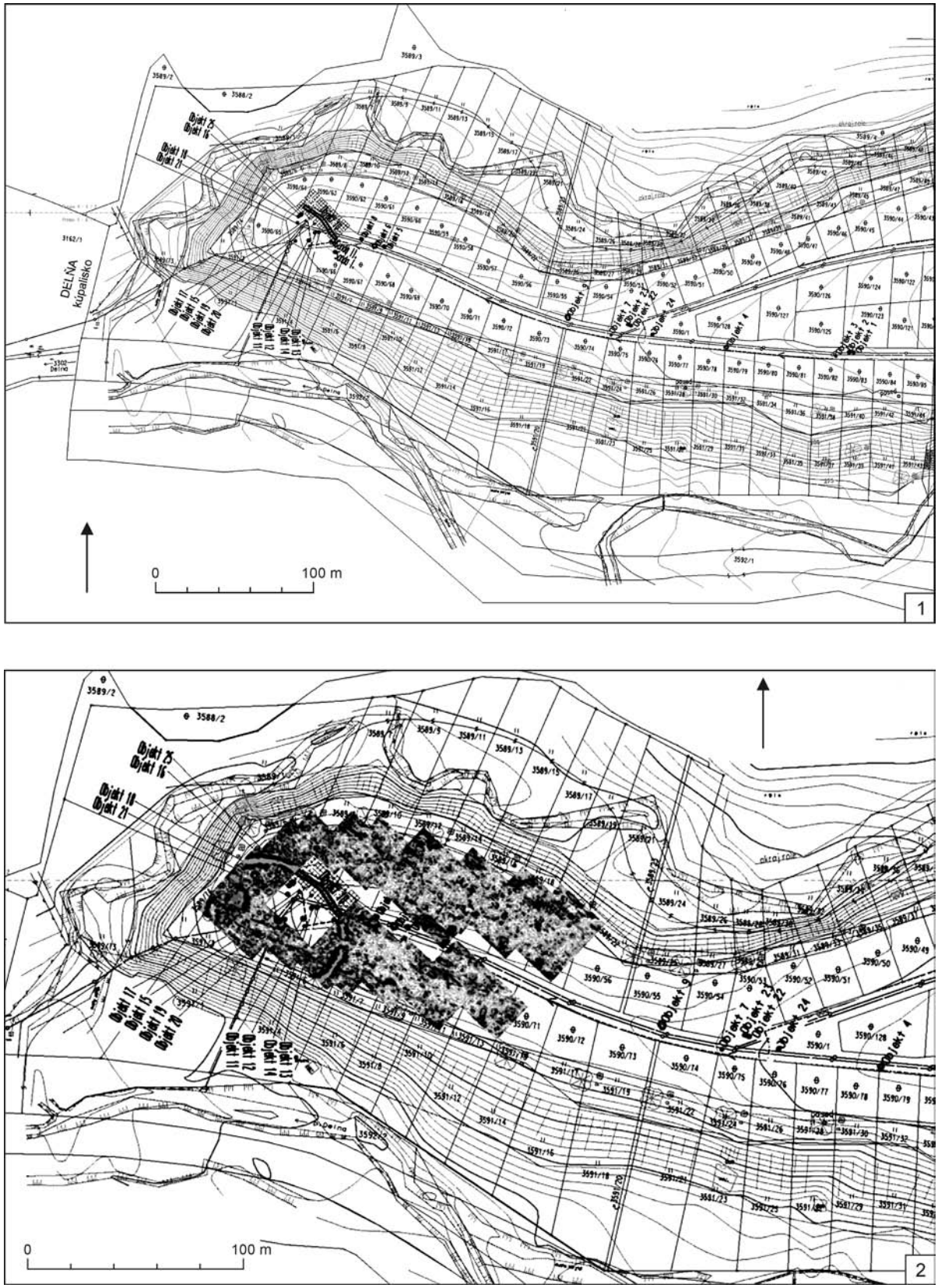

Obr. 31. Cinobaňa (Jarčanisko). 1, 2 – plocha výskumu pohrebiska kyjatickej kultúry; 3, 4 – zlato z hrobu 96/09; 5 – hrob 96/09. kyjatická kultúra (Furmánek/Mitáš, 101, 102).
Abb. 31. Cinobaňa (Jarčanisko). 1, 2 – Grabungsfläche des Gräberfeldes der Kyjatice-Kultur; 3, 4 – Gold aus dem Grab 96/09; 5 – Grab 96/09. Kyjatice-Kultur (Furmánek/Mitáš, 101, 102).

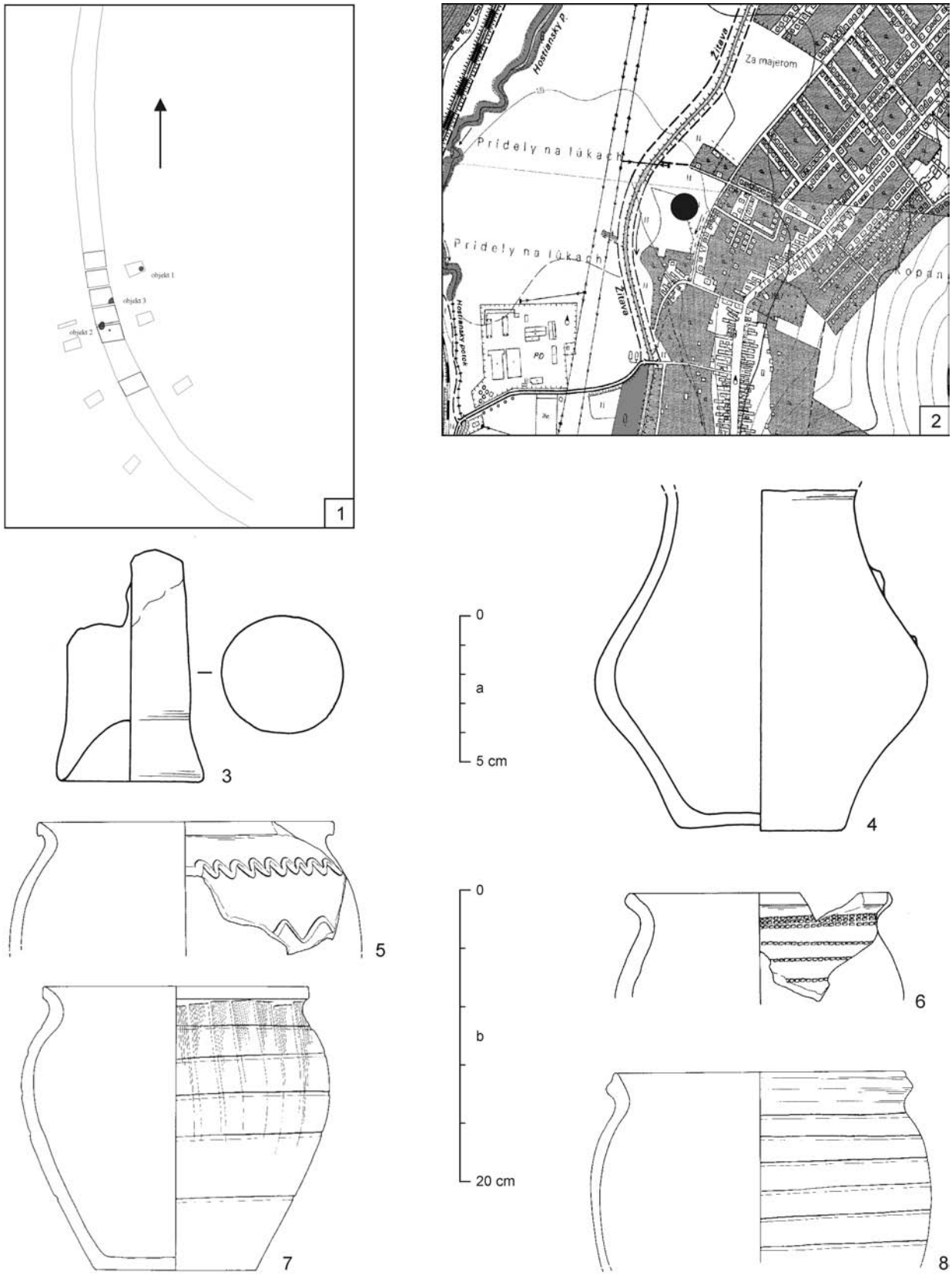

Obr. 32. Cinobaňa (Jarčanisko). Výber keramiky zo sídliska. 1, 2, 4–9 – kyjatická kultúra; 3 – stredovek až novovek (Furmánek/Mitáš, 101, 102).

Abb. 32. Cinobaňa (Jarčanisko). Keramikauswahl aus der Siedlung. 1, 2, 4–9 – Kyjatice-Kultur; 3 – Mittelalter bis Neuzeit (Furmánek/Mitáš, 101, 102).

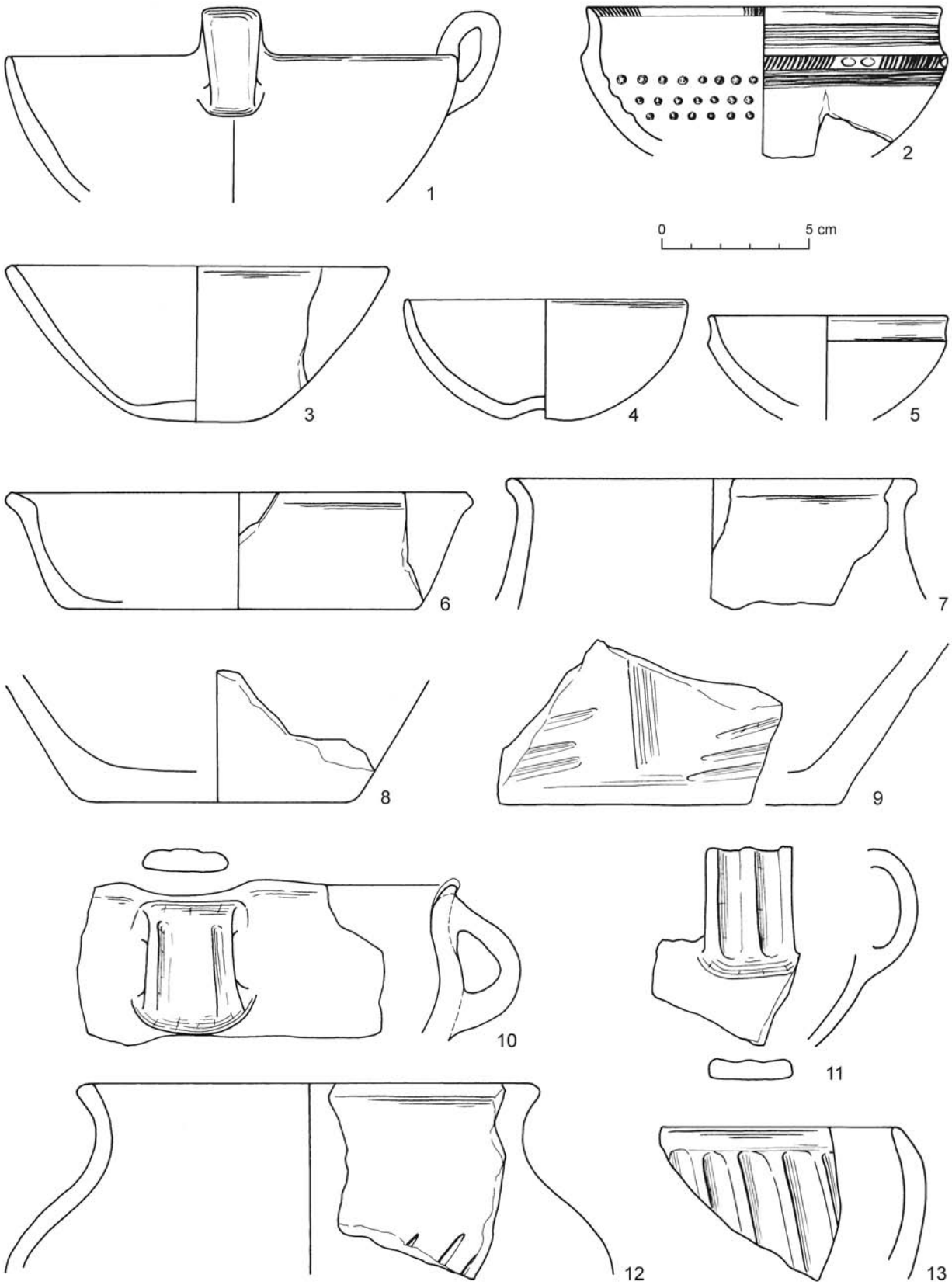

Obr. 33. Prešov (Chmeľové - Tichá dolina). 1 – plán výskumu z roku 2009; 2 – pôdorys obrannej priekopy badenskej kultúry zdokumentovaný pomocou geofyzikálneho merania (vyhotovil J. Tirpák; Horvátová/Luštíková, 103, 104).

Abb. 33. Prešov (Chmeľové - Tichá dolina). 1 – Grabungsplan aus dem Jahr 2009; 2 – Grundrisse des Schutzgrabens der Badener Kultur dokumentiert mit Hilfe der geophysikalischen Messung (angefertigt von J. Tirpák; Horvátová/Luštíková, 103, 104).

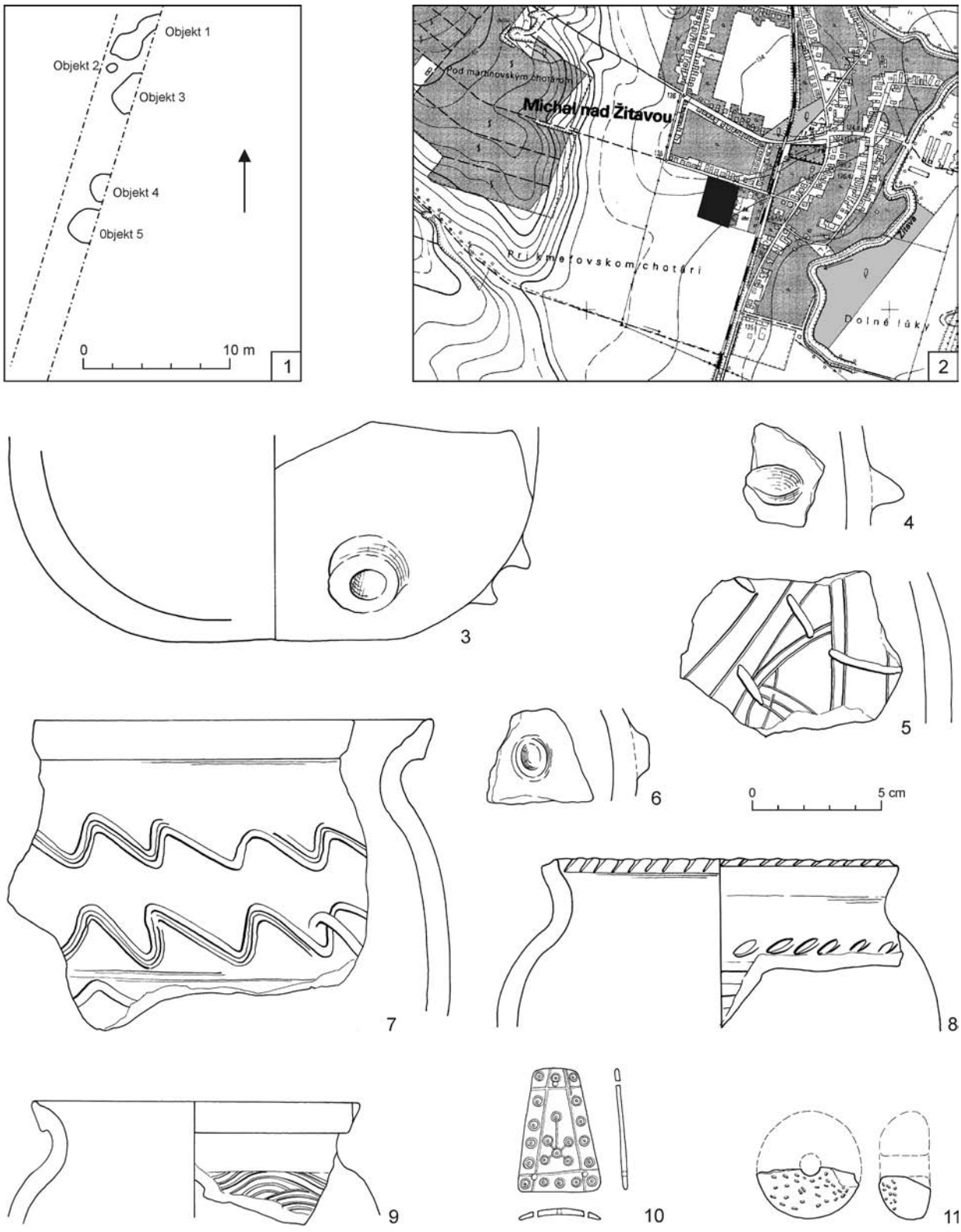

Obr. 34. Zlaté Moravce, časť Chyzerovce (Prídely na lúkach). 1 – plán výskumu; 2 – lokalizácia na mape 1:10000; 3–4 – neolit; 5–8 – stredovek. Mierka: a – 3; b – 4–8 (Cheben/Cheben/Vojteček, 106).

Abb. 34. Zlaté Moravce, Teil Chyzerovce (Prídely na lúkach). 1 – Grabungsplan; 2 – Lokalisierung auf der Karte 1:10000; 3–4 – Neolithikum; 5–8 – Mittelalter. Maßstab: a – 3; b – 4–8 (Cheben/Cheben/Vojteček, 106).

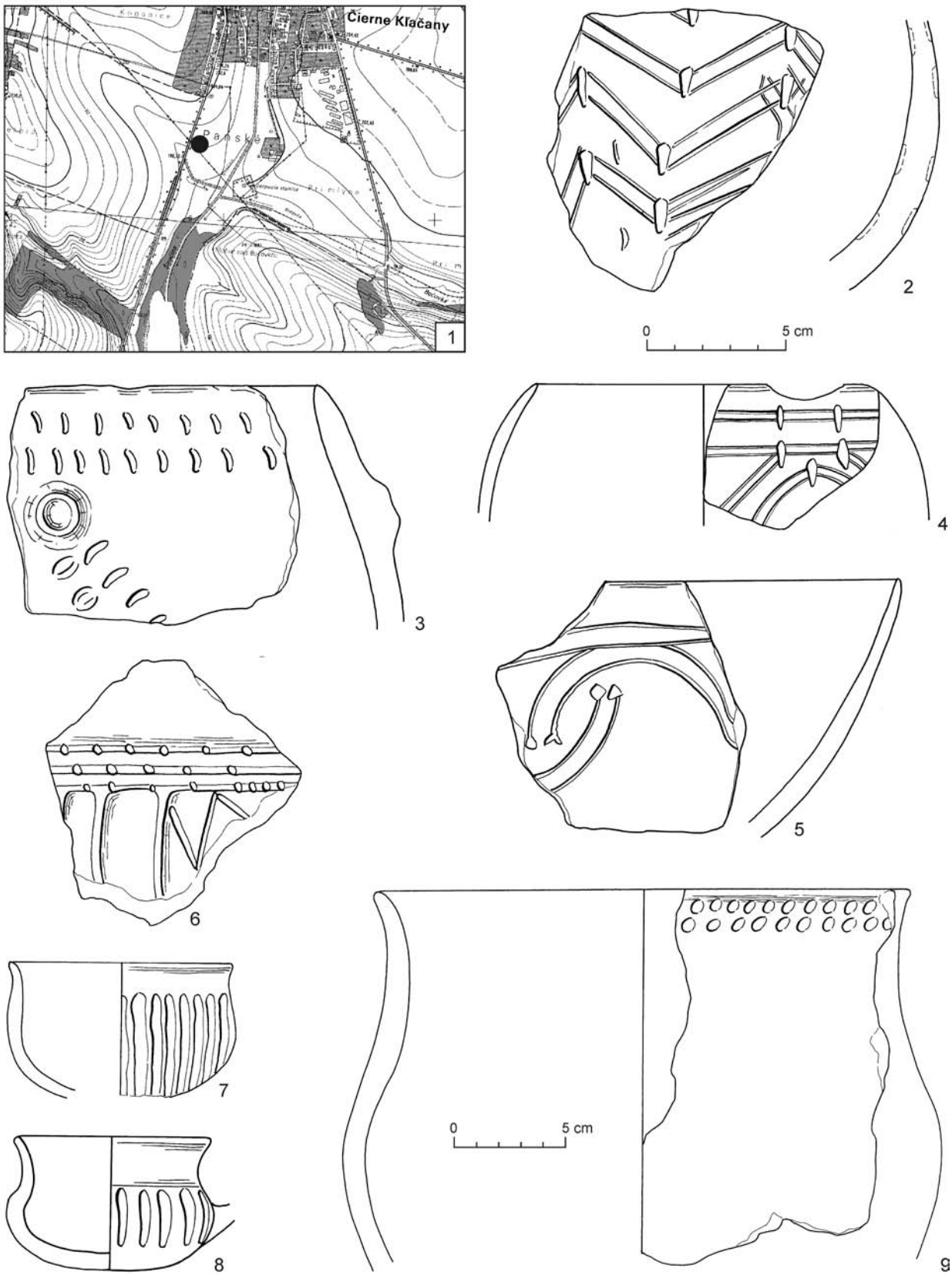

Obr. 35. Žlkovce. Výber keramických nálezov (Cheben/Vojteček, 106, 107).
Abb. 35. Žlkovce. Auswahl von Keramikfunden (Cheben/Vojteček, 106, 107).

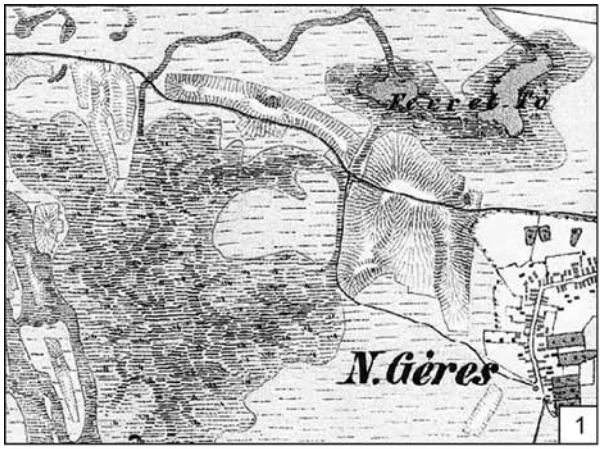

Obr. 36. Michal nad Žitavou (Pri kmeťovskom chotári). 1 – celkový plán plochy; 2 – lokalizácia na mape 1:10 000; 3 – fragment spodnej časti guľovitej nádoby; 4–6 – výber keramiky želiezovskej skupiny; 7–9 – výber stredovekej keramiky; 10 – kostená nášivka; 11 – praslen (Cheben/Ruttkay, 108, 109).

Abb. 36. Michal nad Žitavou (Pri kmeťovskom chotári). 1 – Gesamtplan der Fläche; 2 – Lokalisierung auf der Karte 1:10 000; 3 – Fragment des unteren Teiles eines kugelförmigen Gefäßes; 4–6 – Keramikauswahl der Želiezovce-Gruppe; 7–9 – Auswahl der mittelalterlichen Keramik; 10 – Beinbesatz; 11 – Tonwirtel (Cheben/Ruttkay, 108, 109).

Obr. 37. Veľké Vozokany (Panské). 1 – lokalizácia na mape 1:10 000; 2–5 – výber keramiky želiezovskej skupiny; 6–9 – výber keramiky badenskej kultúry. Mierka: a – 2–8; b – 9 (Cheben/Ruttkay, 109).

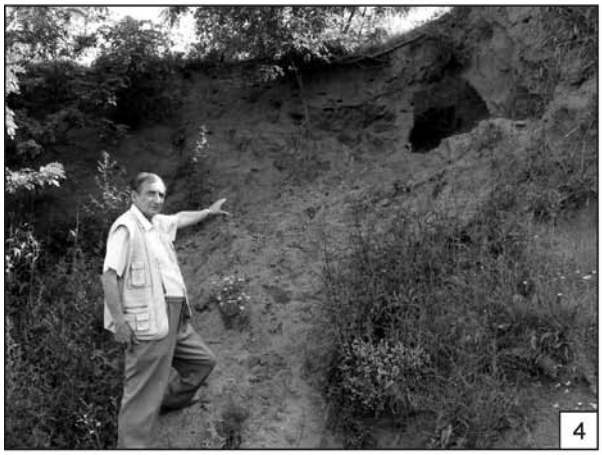
Abb. 37. Veľké Vozokany (Panské). 1 – Lokalisierung auf der Karte 1:10 000; 2–5 – Keramikauswahl der Želiezovce-Gruppe; 6–9 – Keramikauswahl der Badener Kultur. Maßstab: a – 2–8; b – 9 (Cheben/Ruttkay, 109).

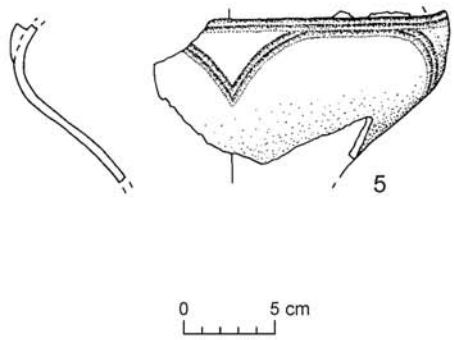

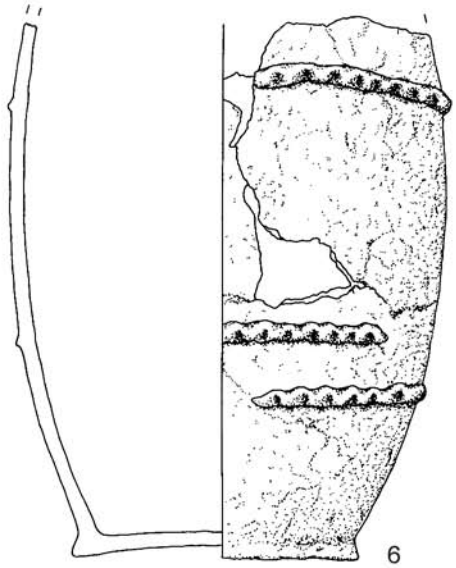

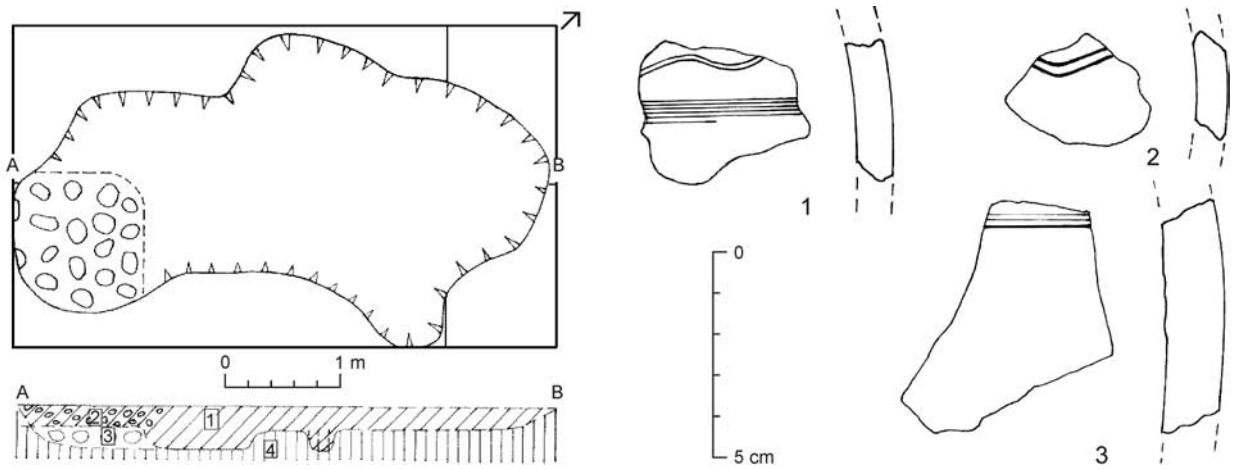

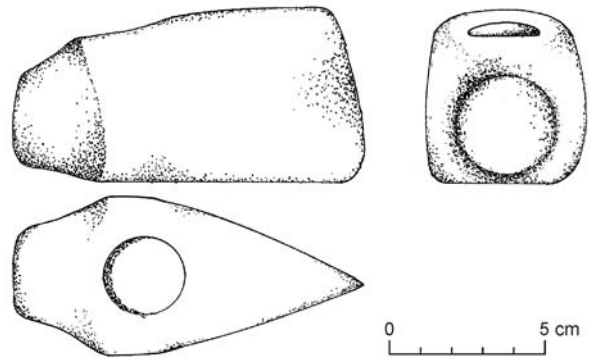

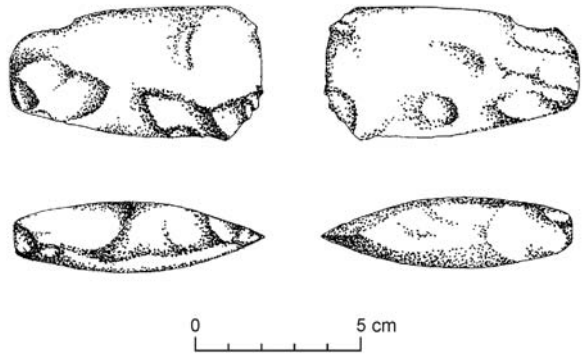

Obr. 38. Veľký Horeš (Buród). 1 – Veľký Horeš na mape z polovice 19. storočia; 2 – poloha Buród na pieskovej dune, pohľad zo severnej strany; 3 – profil pieskovne v roku 2007; 4 – Ľ. Tarr ukazuje na miesto nálezu urnového hrobu v roku 2007; 5 – rekonštruované torzo vázovitej nádoby; 6 – urna (Foto: J. Chovanec, kresby: M. Volovár; Chovanec/Miroššayová, 110, 111).
Abb. 38. Veľký Horeš (Buród). 1 – Veľký Horeš auf der Karte von der Mitte des 19. Jh.; 2 – Lage Buród auf der Sanddünne, Ansicht von der Nordseite; 3 – Profil der Sandfabrik aus dem Jahr 2007; 4 - Ľ. Tarr zeigt den Fundort des Urnengrabs im Jahr 2007; 5 – rekonstruierter Torso eines vasenförmigen Gefäßes; 6 – Urne (Foto: J. Chovanec, Zeichnungen: M. Volovár; Chovanec/Miroššayová, 110, 111).

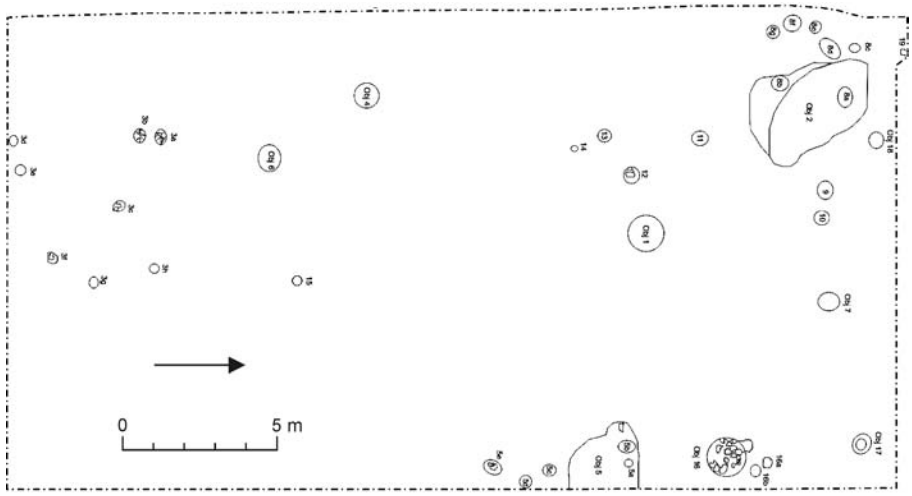

Obr. 39. Vranov nad Topľou (Herlianska ul.). 1 – objekt 2. Legenda: 1 – výplň objektu, 2 – kamenná drť, 3 – masívnejšia kamenná výplň, 4 – podložie; 2 – výber keramických fragmentov (Kotorová-Jenčová, 117, 118).
Abb. 39. Vranov nad Topľou (Herlianska ul.). 1 – Objekt 2. Legende: 1 – Verfüllung des Objekts, 2 – Steingrus, 3 – massivere steinerne Verfüllung , 4 – Untergrund; 2 – Auswahl von Keramikfragmenten (Kotorová-Jenčová, 117, 118).

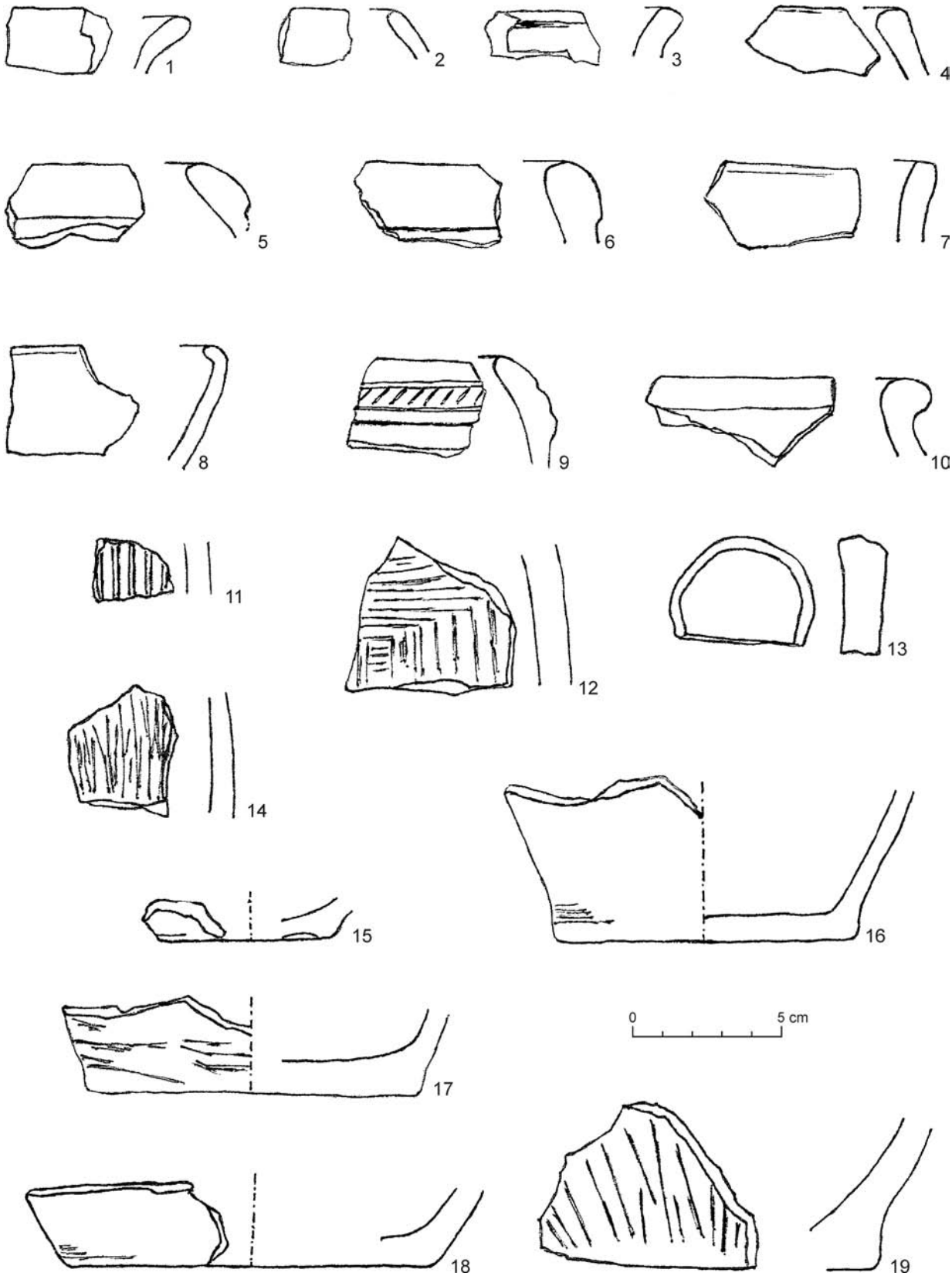

Obr. 40. Vyšný Hrabovec (Bartkov hon). Kamenný sekeromlat (Kotorová-Jenčová, 119).
Abb. 40. Vyšný Hrabovec (Bartkov hon). Steinerne Steinaxt (Kotorová-Jenčová, 119).

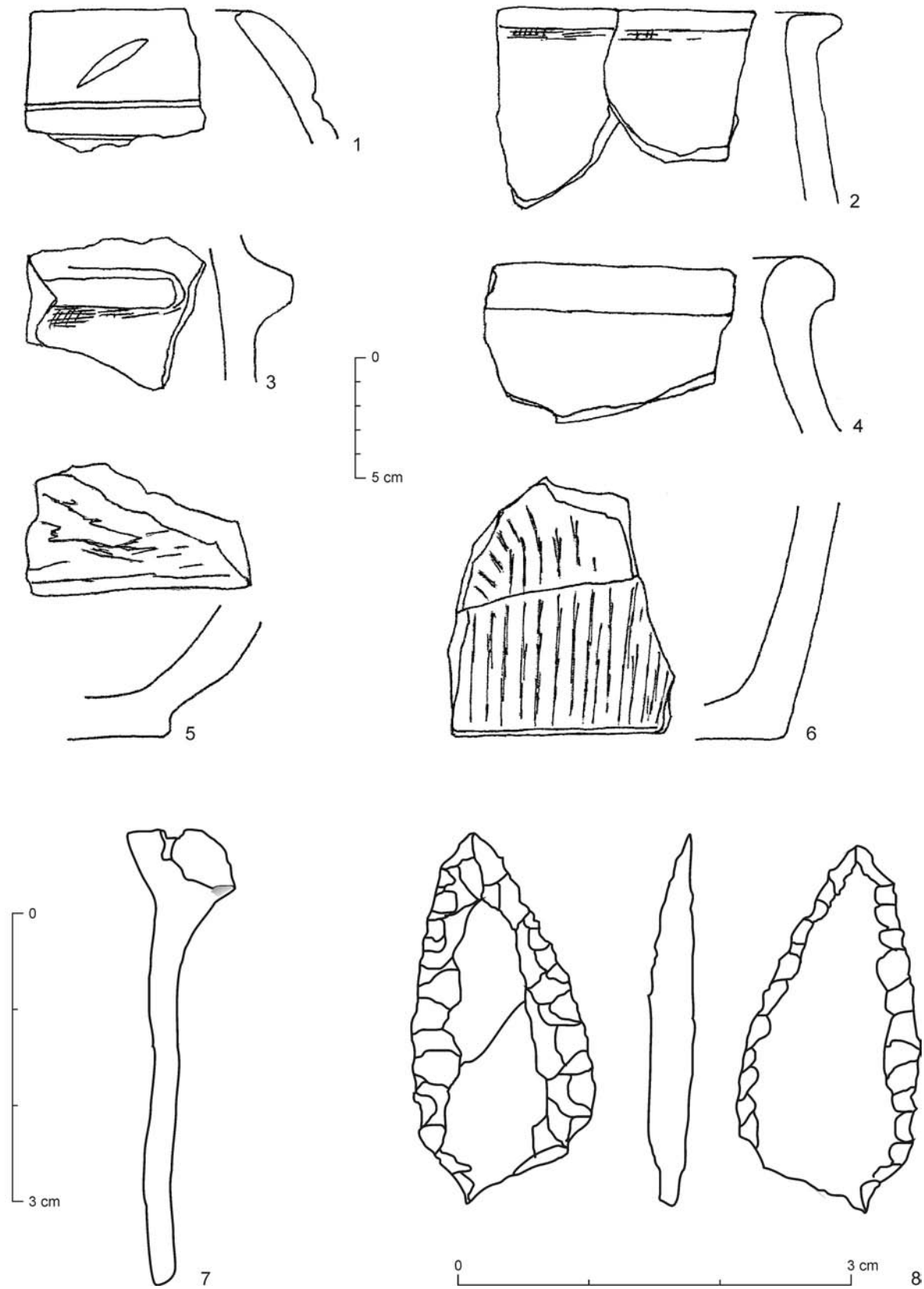

Obr. 41. Mrázovce (Hradzisko). Kamenná sekerka (Kotorová-Jenčová/Malinková, 119–121).
Abb. 41. Mrázovce (Hradzisko). Steinerne Axt (Kotorová-Jenčová/Malinková, 119–121).

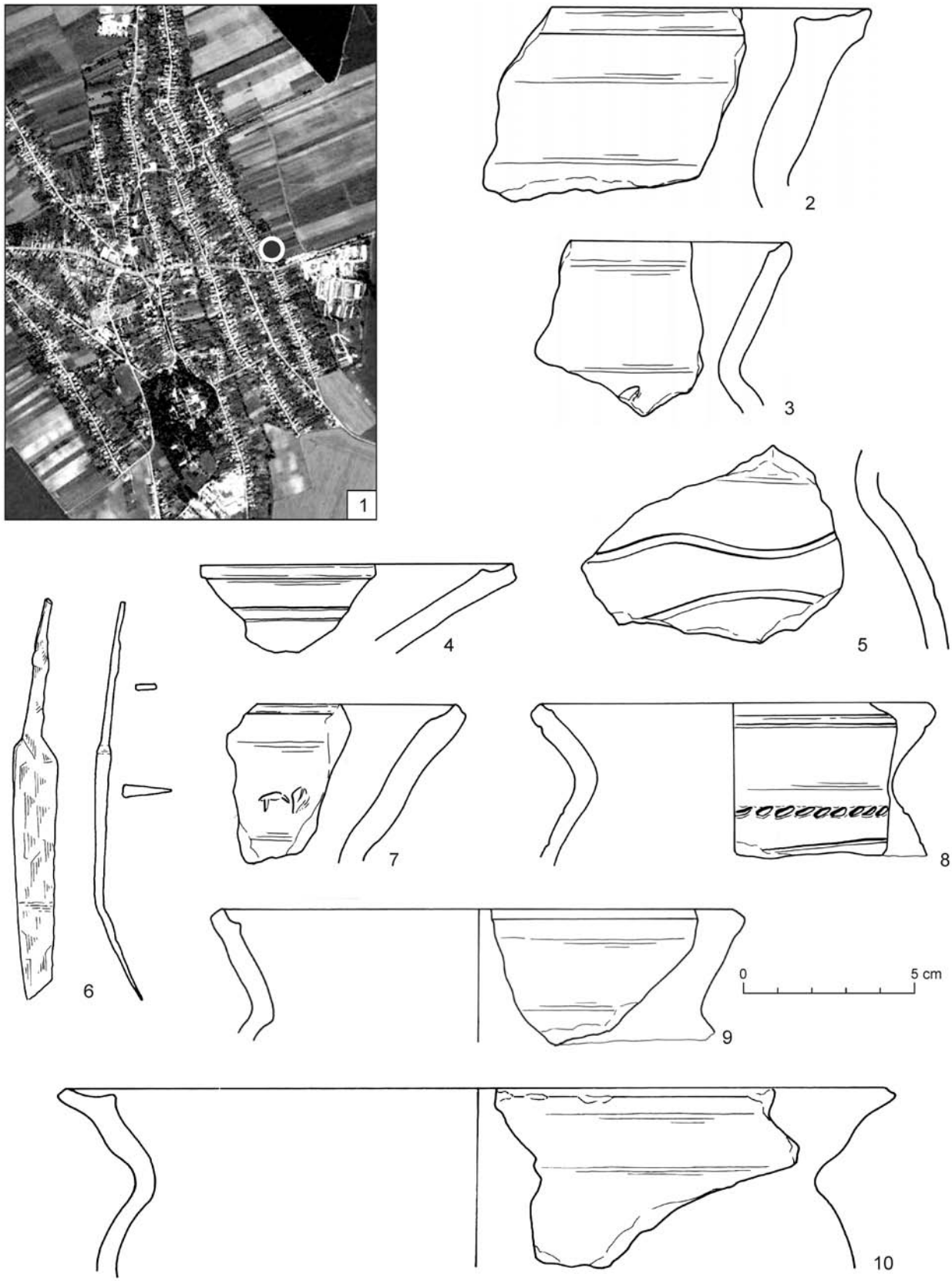

Obr. 42. Martin – Priekopa (Pod Hrádkom). Pôdorysná situácia (Kučerová, 129–131).
Abb. 42. Martin – Priekopa (Pod Hrádkom). Grundrisssituation (Kučerová, 129–131).

Obr. 43. Martin - Priekopa (Pod Hrádkom). Výber z nálezov (Kučerová, 129–131).
Abb. 43. Martin - Priekopa (Pod Hrádkom). Auswahl von Funden (Kučerová, 129–131).

Obr. 44. Martin - Priekopa (Pod Hrádkom). Výber z nálezov. Mierka: a – 1–6; b – 7; c – 8 (Kučerová, 129–131).
Abb. 44. Martin - Priekopa (Pod Hrádkom). Auswahl von Funden. Maßstab: a – 1–6; b – 7; c – 8 (Kučerová, 129–131).

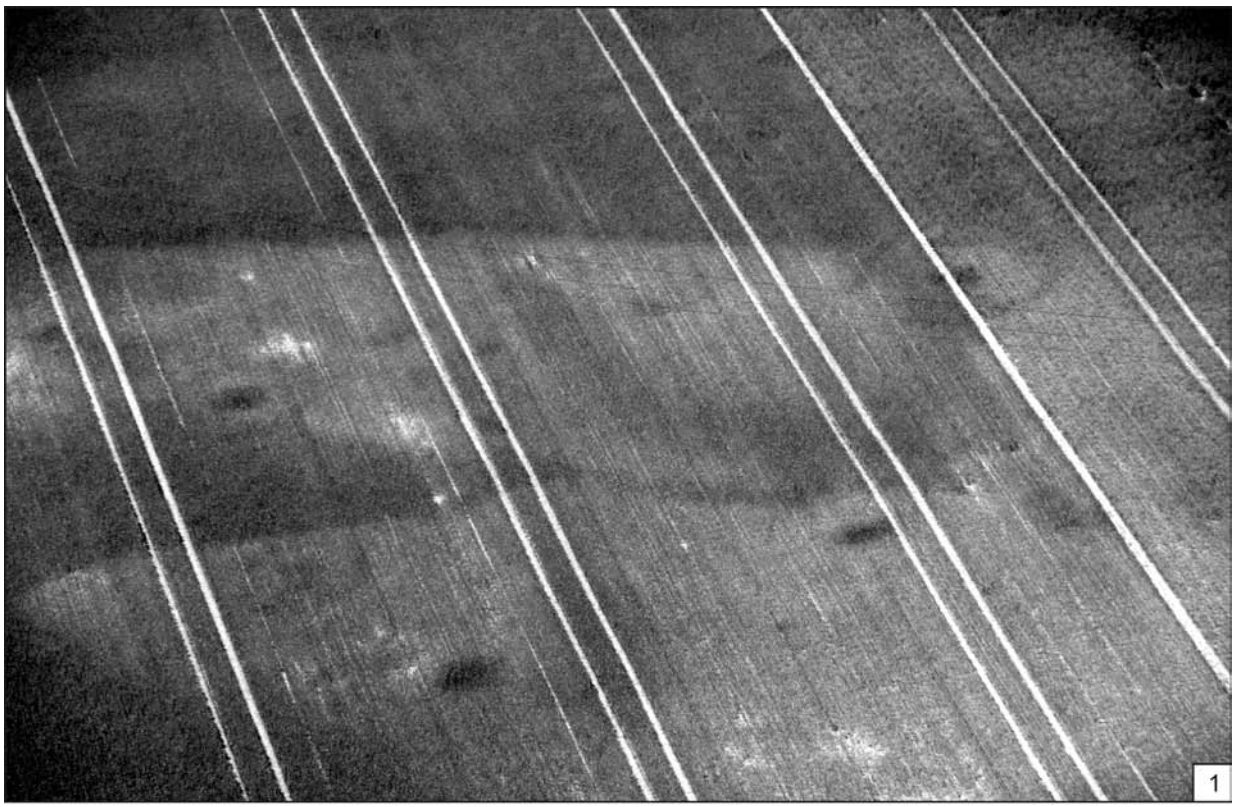

Obr. 45. Veľké Zálužie. 1 – lokalizácia náleziska; 2–10 – výber materiálu (Kuzma, 132).
Abb. 45. Veľké Zálužie. 1 – Lokalisierung der Fundstelle; 2–10 – Auswahl von Material (Kuzma, 132).

Obr. 46. 1 – Bojná (Valy), veľkomoravské hradisko; 2 – Búč, novozistené pohrebisko č. 7 (Kuzma/Bartík, 132–158).
Abb. 46. 1 – Bojná (Valy), großmährischer Burgwall; 2 – Búč, neu festgestelltes Gräberfeld Nr. 7 (Kuzma/Bartík, 132–158).

Obr. 47. 1 – Dunajská Lužná (Pri studni); 2 – Dvory nad Žitavou (Jankovičovské; Kuzma/Bartík, 132–158).
Abb. 47. 1 – Dunajská Lužná (Beim Brunnen); 2 – Dvory nad Žitavou (Jankovičovské; Kuzma/Bartík, 132–158).

Obr. 48. 1 – Dvory nad Žitavou (Turecký násyp); 2 – Dvory nad Žitavou, výsek z 2. vojenského mapovania (Kuzma/Bartík, 132–158).

Abb. 48. 1 – Dvory nad Žitavou (Türkische Aufschüttung); 2 – Dvory nad Žitavou, Ausschnitt aus der zweiten militärischen Kartierung (Kuzma/Bartík, 132–158).

Obr. 49. 1 – Chotín (Nad vinicami); 2 – Kamenný Most (Kuzma/Bartík, 132–158).
Abb. 49. 1 – Chotín (Nad vinicami); 2 – Steinbrücke (Kuzma/Bartík, 132–158).

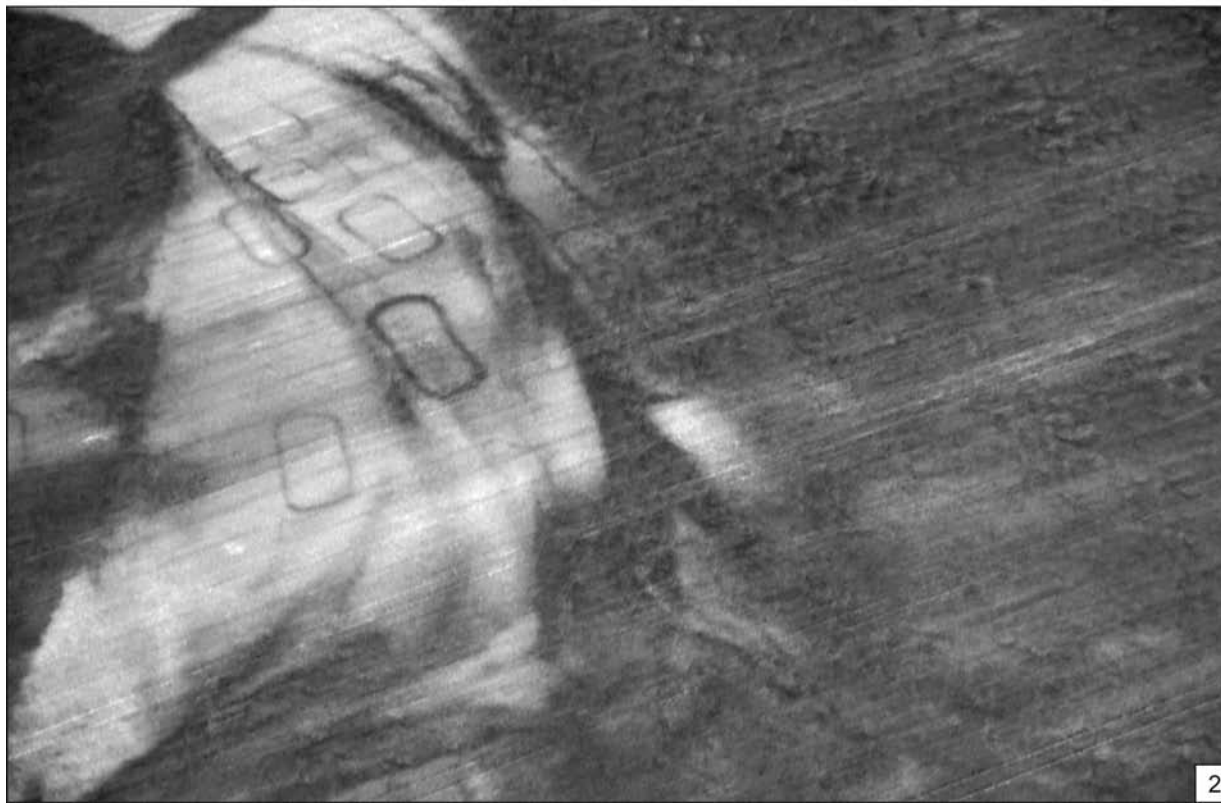

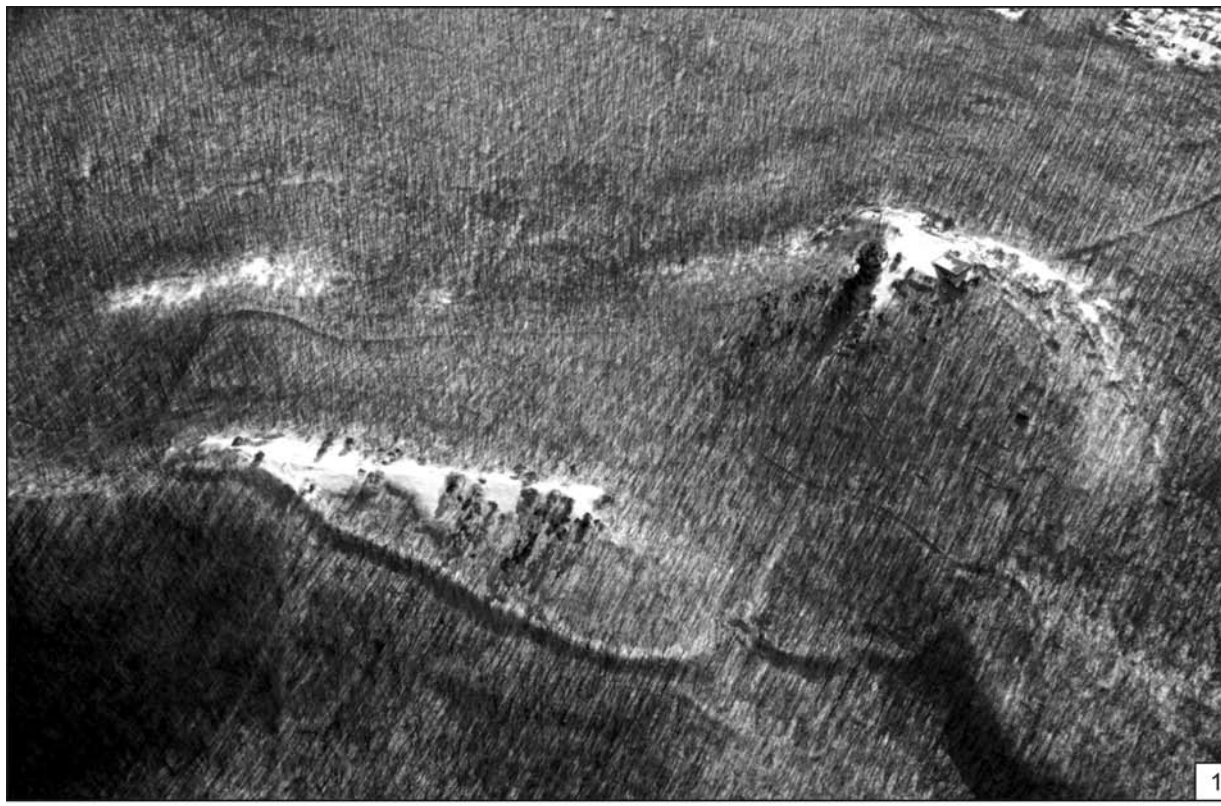

Obr. 50. 1 – Komárno, časť Nová Stráž (Podunajský výmoľ); 2 – Kostolište (Malý laz; Kuzma/Bartík, 132–158).
Abb. 50. 1 – Komárno, Teil Nová Stráž (Podunajský výmoľ); 2 – Kostolište (Malý laz; Kuzma/Bartík, 132–158).

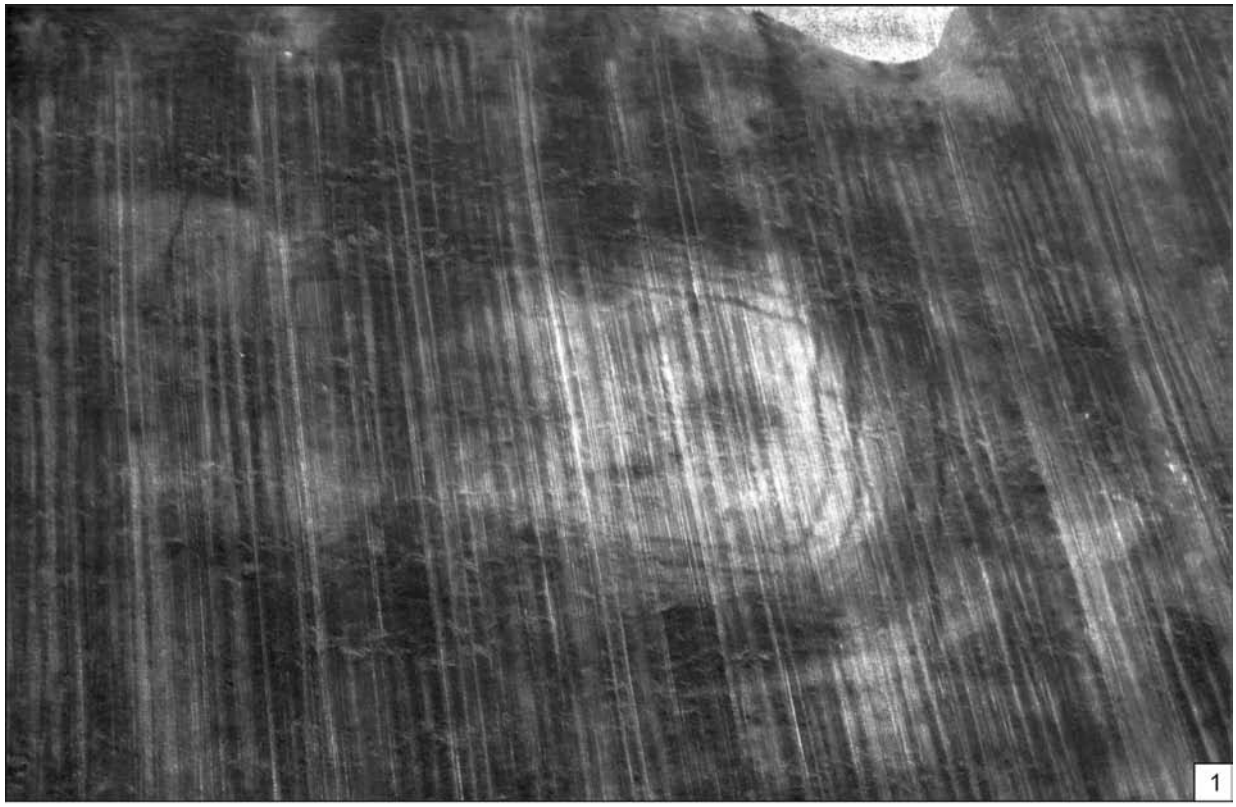

Obr. 51. 1 – Kráľov Brod (Onča); 2 – Kráľov Brod (Slovenské pole; Kuzma/Bartík, 132–158).
Abb. 51. 1 – Kráľov Brod (Onča); 2 – Kráľov Brod (Slovenské pole; Kuzma/Bartík, 132–158).

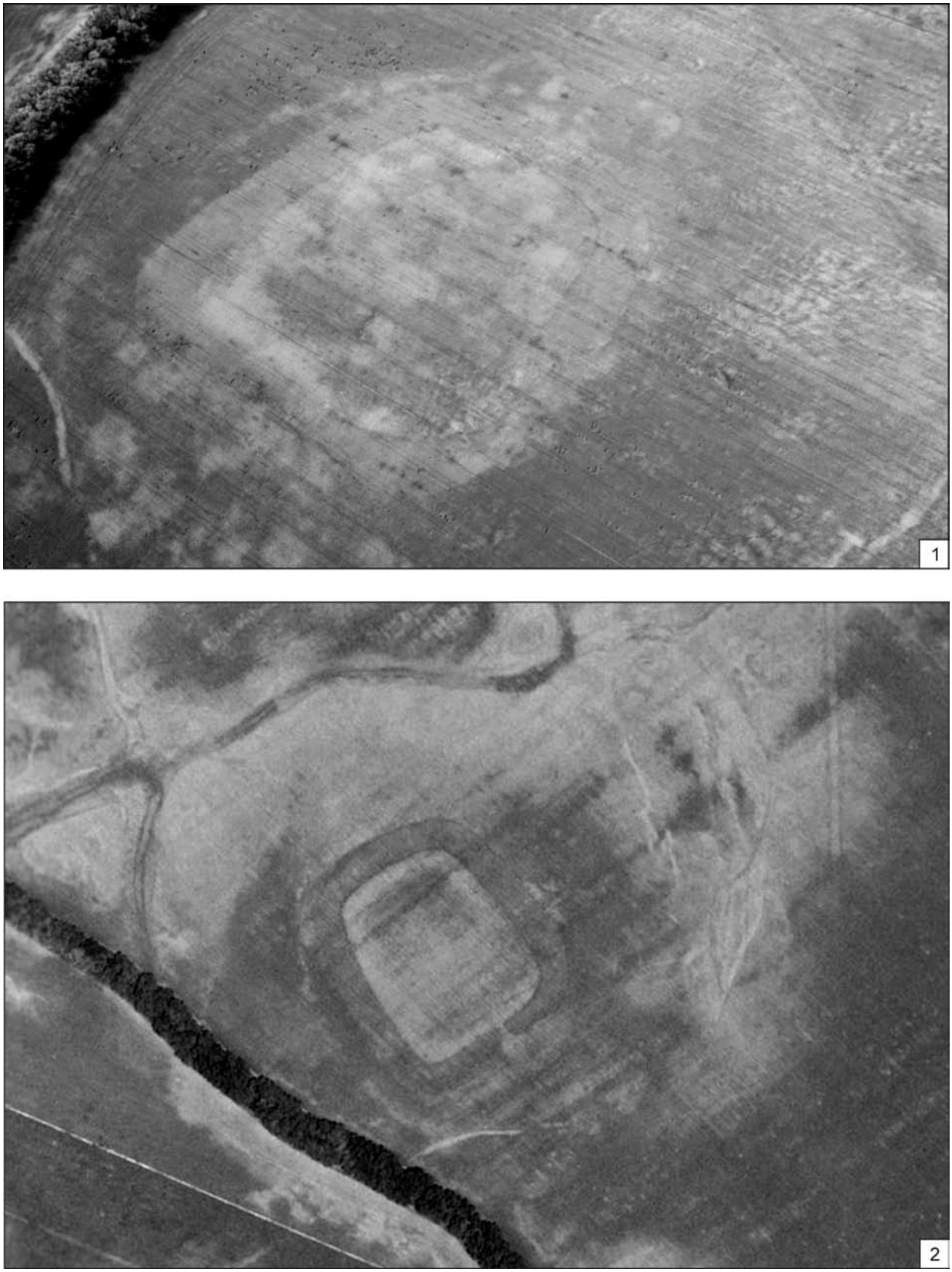
Obr. 52. 1 – Nitra (Zobor); 2 – Okoč (Pasienky; Kuzma/Bartík, 132–158).
Abb. 52. 1 – Nitra (Zobor); 2 – Okoč (Pasienky; Kuzma/Bartík, 132–158).

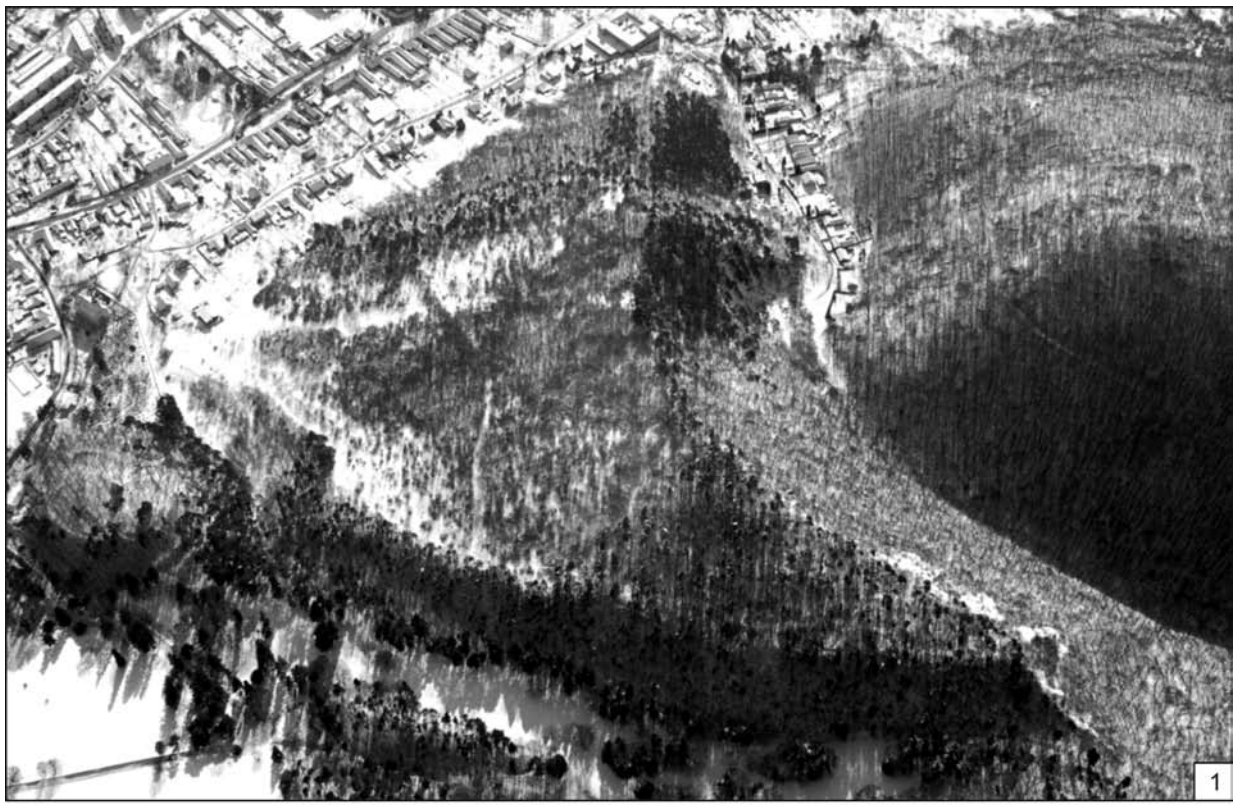

Obr. 53. 1 – Okoličná na Ostrove (Dobytčie pasienky); 2 – Pohranice (Lefantovské úhory), dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Selenec – Beladice (Kuzma/Bartík, 132–158).
Abb. 53. 1 – Okoličná na Ostrove (Dobytčie pasienky); 2 – Pohranice (Lefantovské úhory), Erfassung der Grabung auf der Grabungstrasse der Schnellstraße R1 Selenec – Beladice (Kuzma/Bartík, 132–158).

Obr. 54. 1 – Pusté Úľany (Ostalské cesty); 2 – ten istý pôdorys na Google Earth (Kuzma/Bartík, 132–158).
Abb. 54. 1 – Pusté Úľany (Ostalské cesty); 2 – derselbe Grundriss auf Google Earth (Kuzma/Bartík, 132–158).

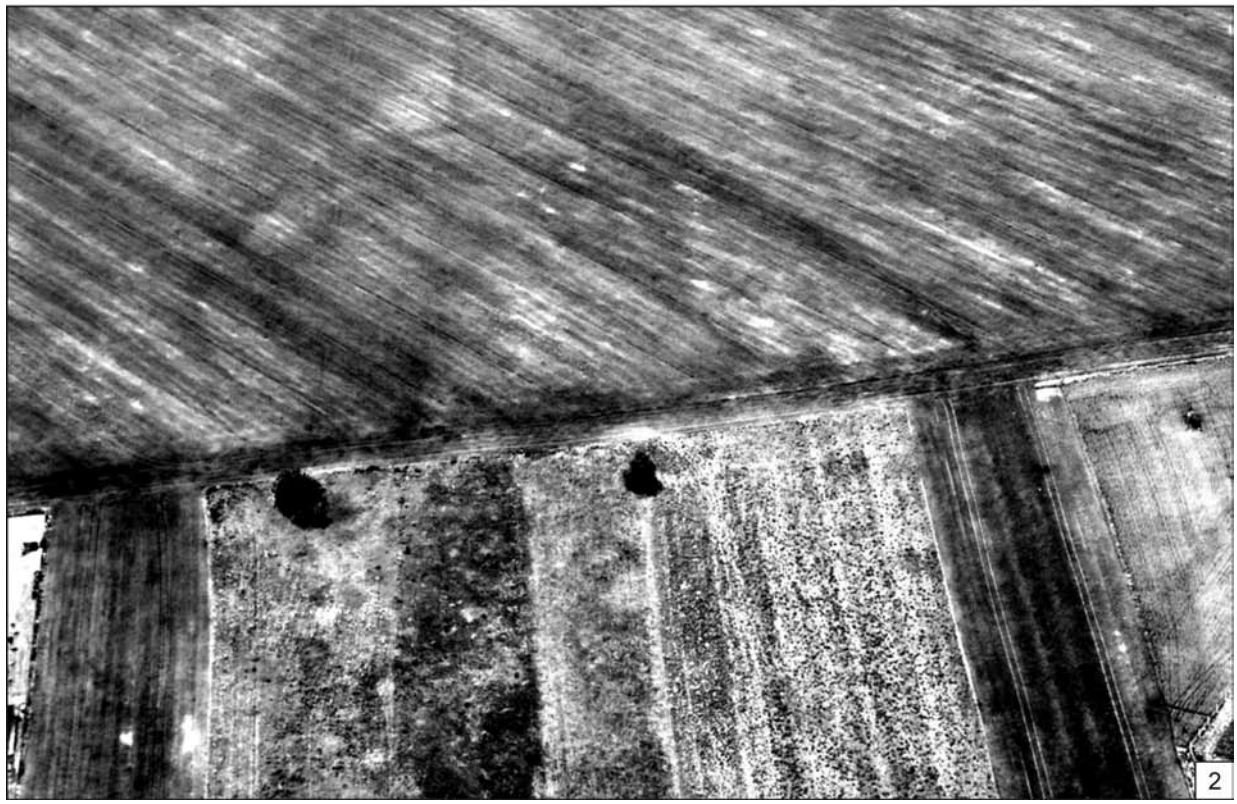

Obr. 55. 1 – Smolenice (Molpír); 2 – Smolenice (Kalvária; Kuzma/Bartík, 132–158).
Abb. 55. 1 – Smolenice (Molpír); 2 – Smolenice (Kalvarienberg; Kuzma/Bartík, 132–158).

Obr. 56. Suchá nad Parnou (Diely). 1 – snímok Google Earth; 2 – šikmý letecký snímok (Kuzma/Bartík, 132–158).
Abb. 56. Suchá nad Parnou (Diely). 1 – Aufnahme aus Google Earth; 2 – schräge Luftbildaufnahme (Kuzma/Bartík, 132–158).

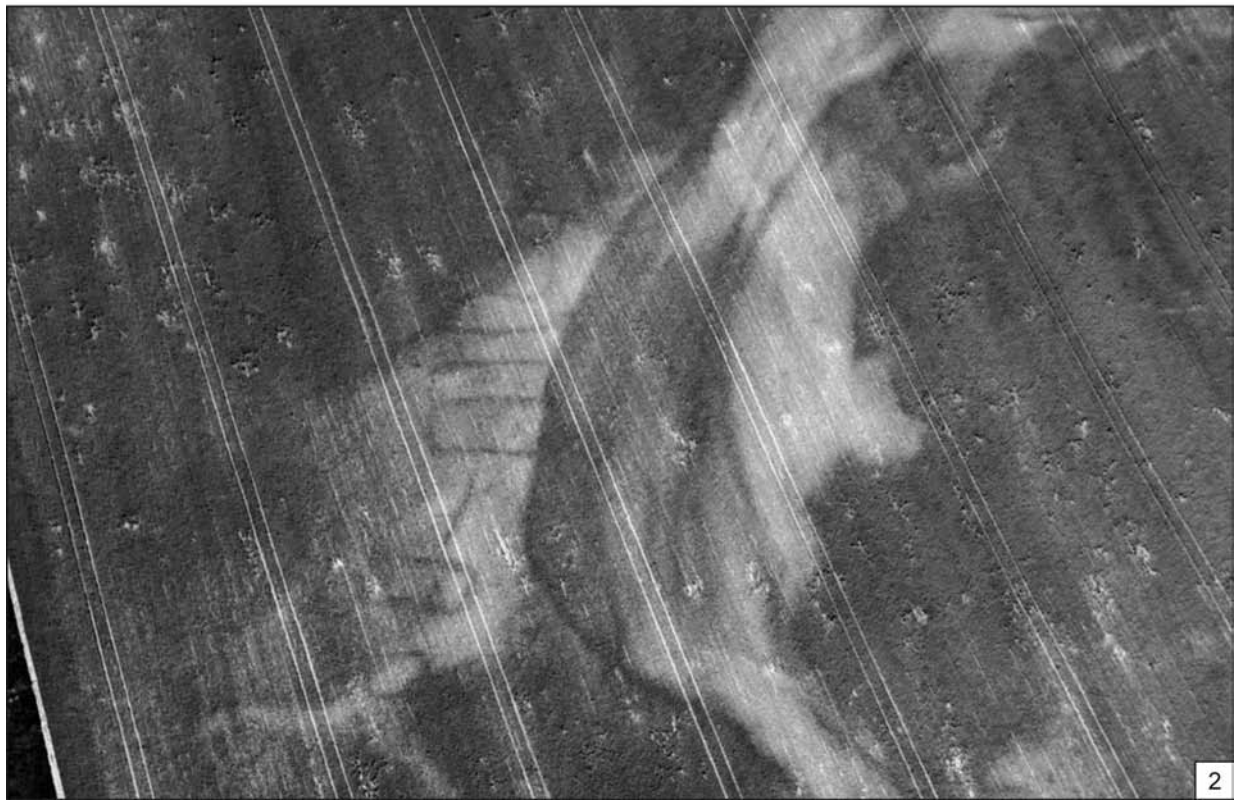

Obr. 57. 1 – Svätý Jur (Biely Kameň); 2 – Svätý Jur (hradisko Neštich; Kuzma/Bartík, 132–158).
Abb. 57. 1 – Svätý Jur (Biely Kameň); 2 – Svätý Jur (Burgwall Neštich; Kuzma/Bartík, 132–158).

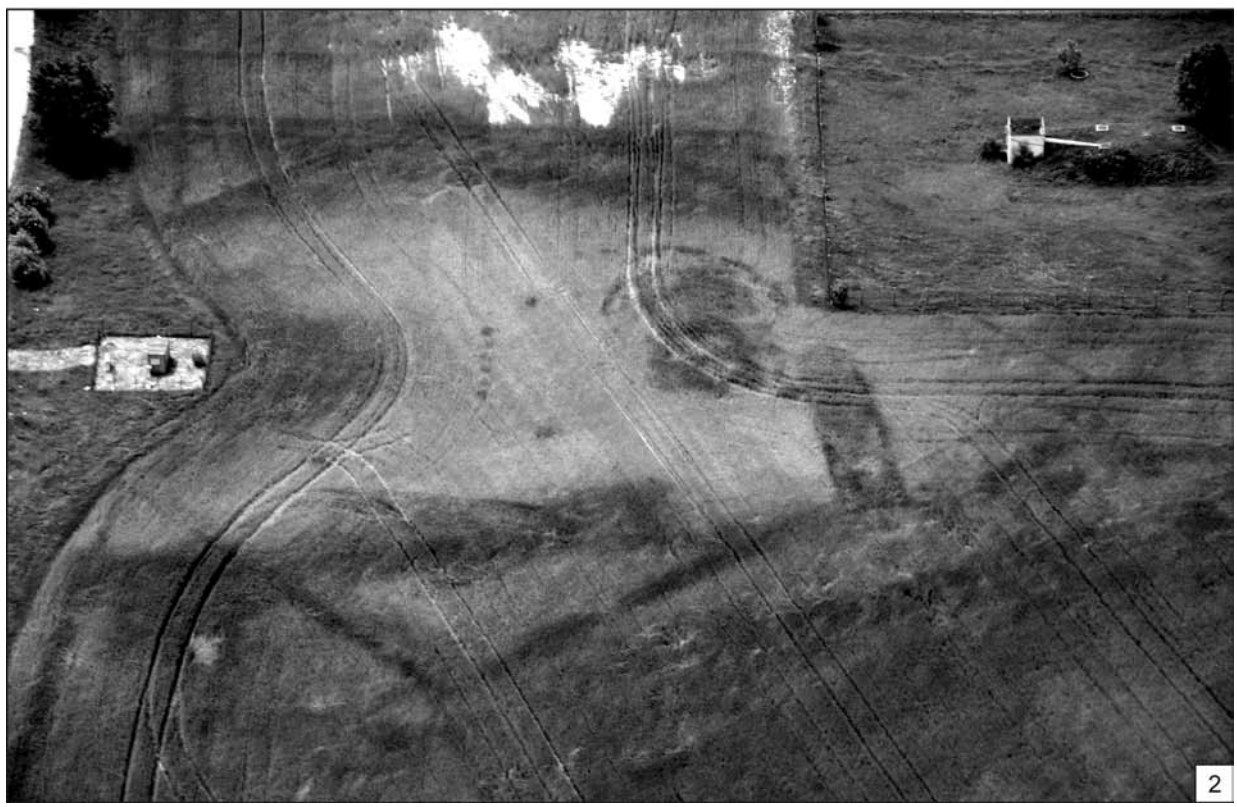

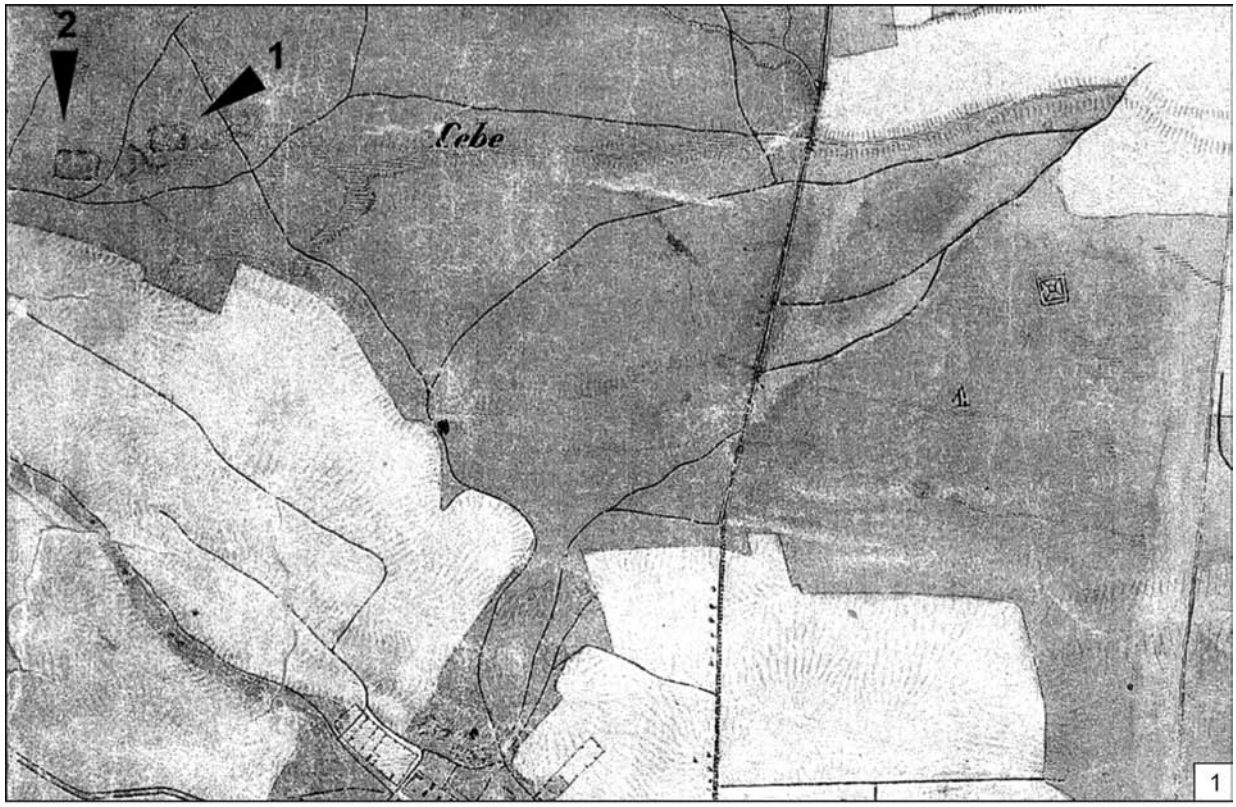

Obr. 58. 1 – Tesárske Mlyňany (Gočol), dokumentácia výskumu na trase rýchlostnej cesty R1 Beladice – Tekovské Nemce; 2 – Tomášikovo (Bikša; Kuzma/Bartík, 132–158).

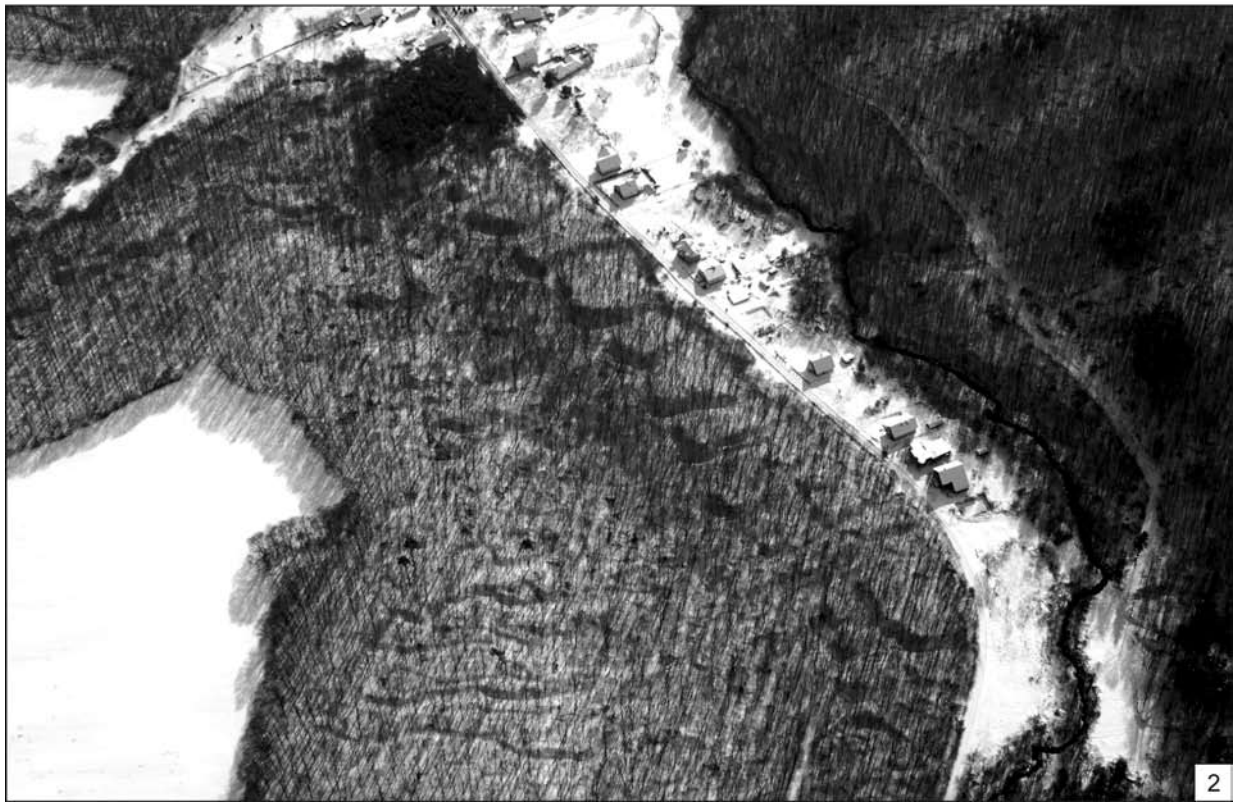
Abb. 58. 1 – Tesárske Mlyňany (Gočol), Erfassung der Grabung auf der Trasse der Schnellstraße R1 Beladice – Tekovské Nemce; 2 – Tomášikovo (Bikša; Kuzma/Bartík, 132–158).

Obr. 59. Zlatná na Ostrove (Pred dropím kanálom). 1 – pôdorys 1; 2 – pôdorys 2 (Kuzma/Bartík, 132–158).
Abb. 59. Zlatná na Ostrove (Pred dropím kanálom). 1 – Grundriss 1; 2 – Grundriss 2 (Kuzma/Bartík, 132–158).

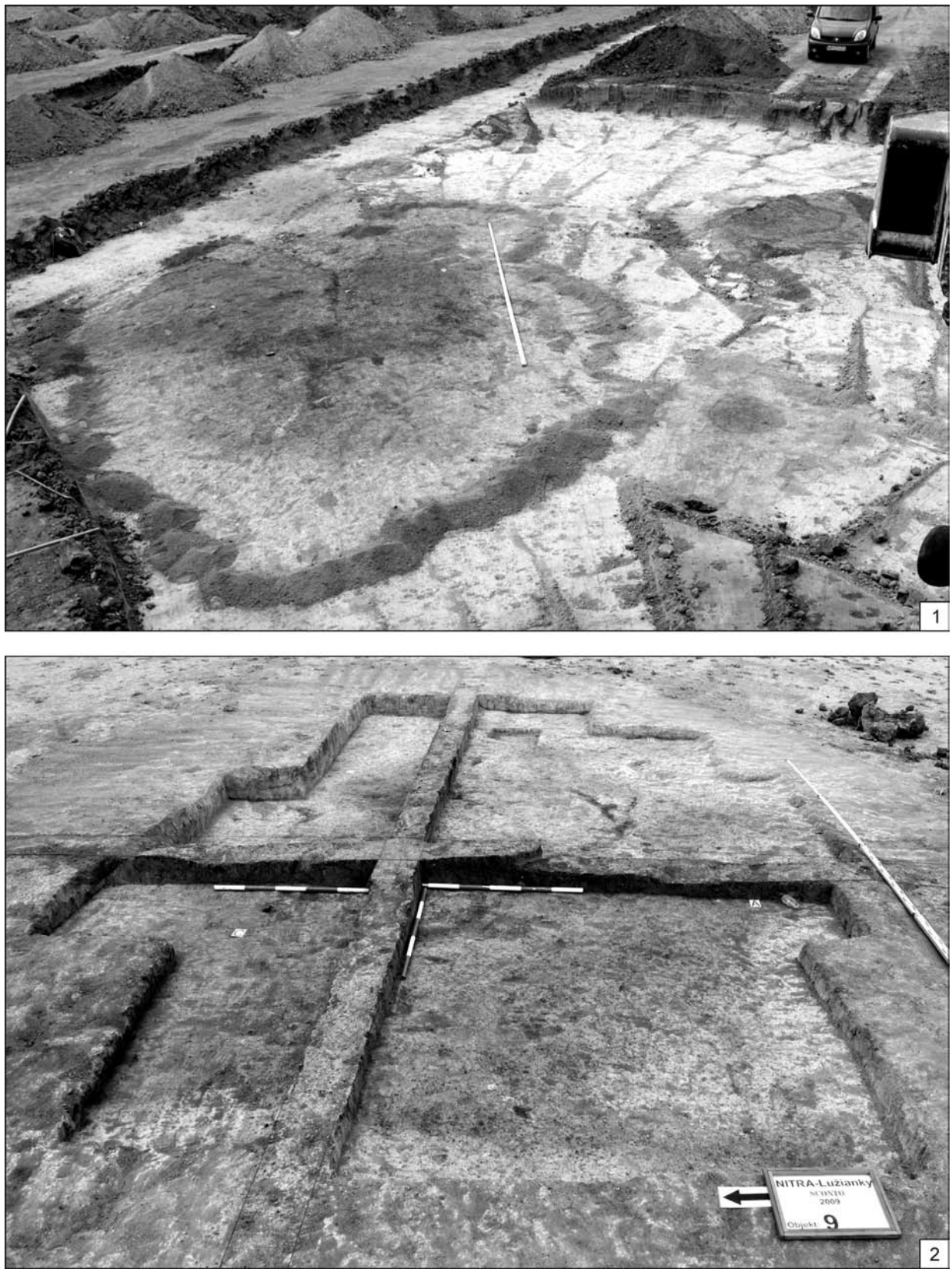

Obr. 60. 1 – Zlatná na Ostrove (Pred dropím kanálom), pôdorysy 1 a 2 na mape 2. vojenského mapovania; 2 – Zlatníky, dokumentovanie pozostatkov ryžovania zlata (Kuzma/Bartík, 132–158).
Abb. 60. 1 – Zlatná na Ostrove (Pred dropím kanálom), Grundrisse 1 und 2 auf der Karte der zweiten militärischen Kartierung; 2 – Zlatníky, Erfassung der Reste der Goldwäsche (Kuzma/Bartík, 132–158).

Obr. 61. Lužianky. 1 – mapa lokalít v blízkosti náleziska na stavbe Sconto: 1 – nálezisko, 2 – Metro, 3 – Air Liquide, 4 – kanalizačná ryha, 5 – nadjazd Kynek, 6 – Ferenit, 7 – ČSAD, 8 – koryto rieky Nitra, 9 – Lužianky; 2 – panoramatický záber na nálezisko (Kuzma/Bistáková, 159–161).

Abb. 61. Lužianky. 1 – Karte der Fundstellen in der Nähe der Fundstelle auf der Baustelle von Sconto: 1 – Fundstelle, 2 – Metro, 3 – Air Liquide, 4 – Kanalisationsrinne, 5 – Überführung Kynek, 6 – Ferenit, 7 – Firma ČSAD, 8 – Flussbett der Nitra, 9 – Lužianky; 2 – Panorama-Aufnahme der Fundstelle (Kuzma/Bistáková, 159–161).

Obr. 62. Lužianky. 1 – objekt 9 pred vybratím; 2 – objekt 9, prehlbovanie (Kuzma/Bistáková, 159–161).
Abb. 62. Lužianky. 1 – Objekt 9 vor dem Herausnehmen; 2 – Objekt 9, Vertiefung (Kuzma/Bistáková, 159–161).

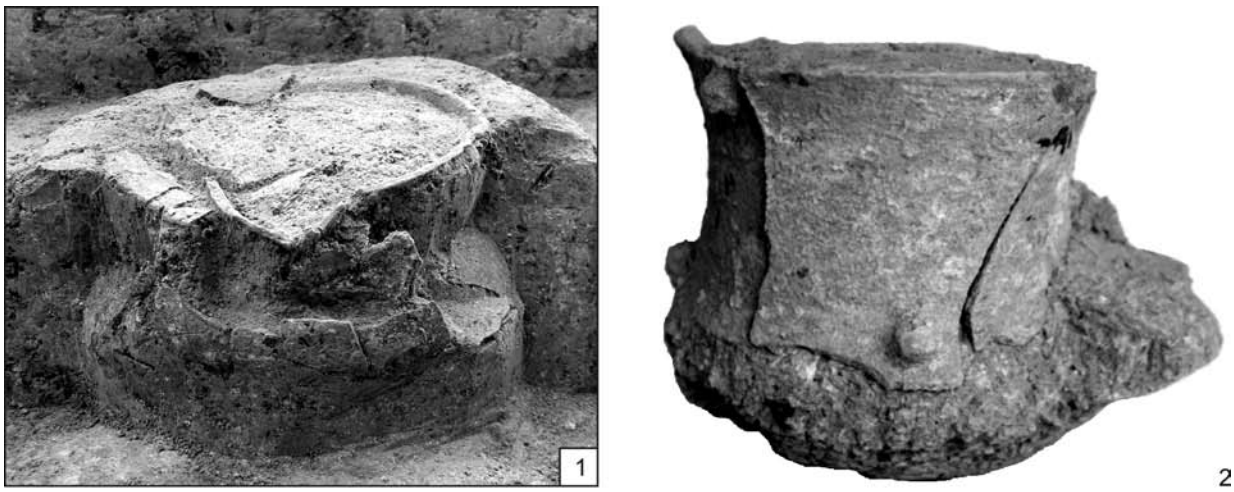

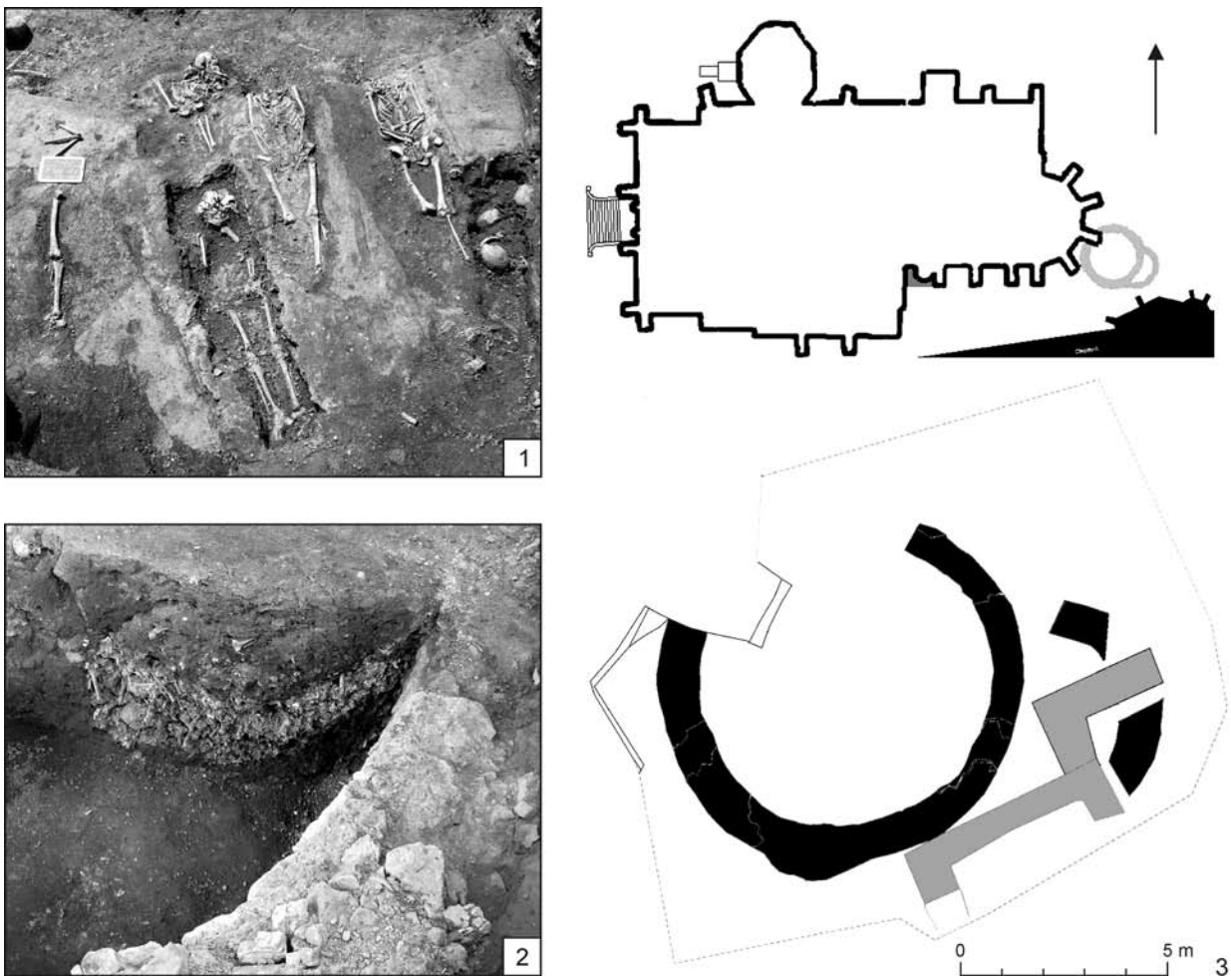

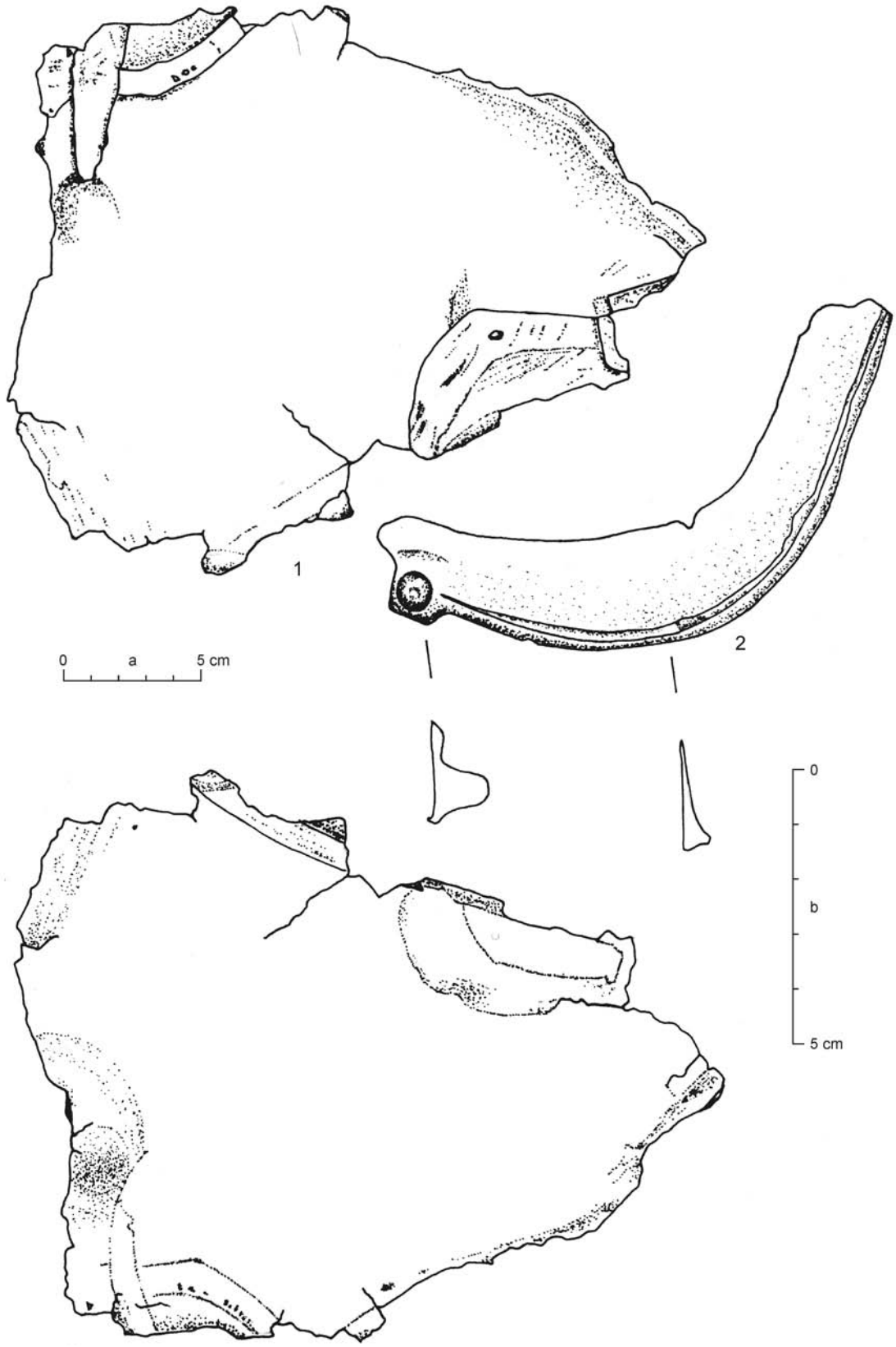

Obr. 63. Lužianky. 1 – objekt 9, zhluk črepov; 2 – hrob 1, pokrievka; 3 – hrob 1, nádoba pod pokrievkou (Kuzma/Bistáková, 159–161).
Abb. 63. Lužianky. 1 – Objekt 9, Anhäufung der Scherben; 2 – Grab 1, Deckel; 3 – Grab 1, Gefäß unter dem Deckel (Kuzma/Bistáková, 159–161).

Obr. 64. Lužianky. 1 – hrob 1, nádobka in situ; 2 – hrob 1, nádobka po vybratí (Kuzma/Bistáková, 159–161).
Abb. 64. Lužianky. 1 – Grab 1, Geäß in situ; 2 – Grab 1, Geäß nach dem Herausnehmen (Kuzma/Bistáková, 159–161).

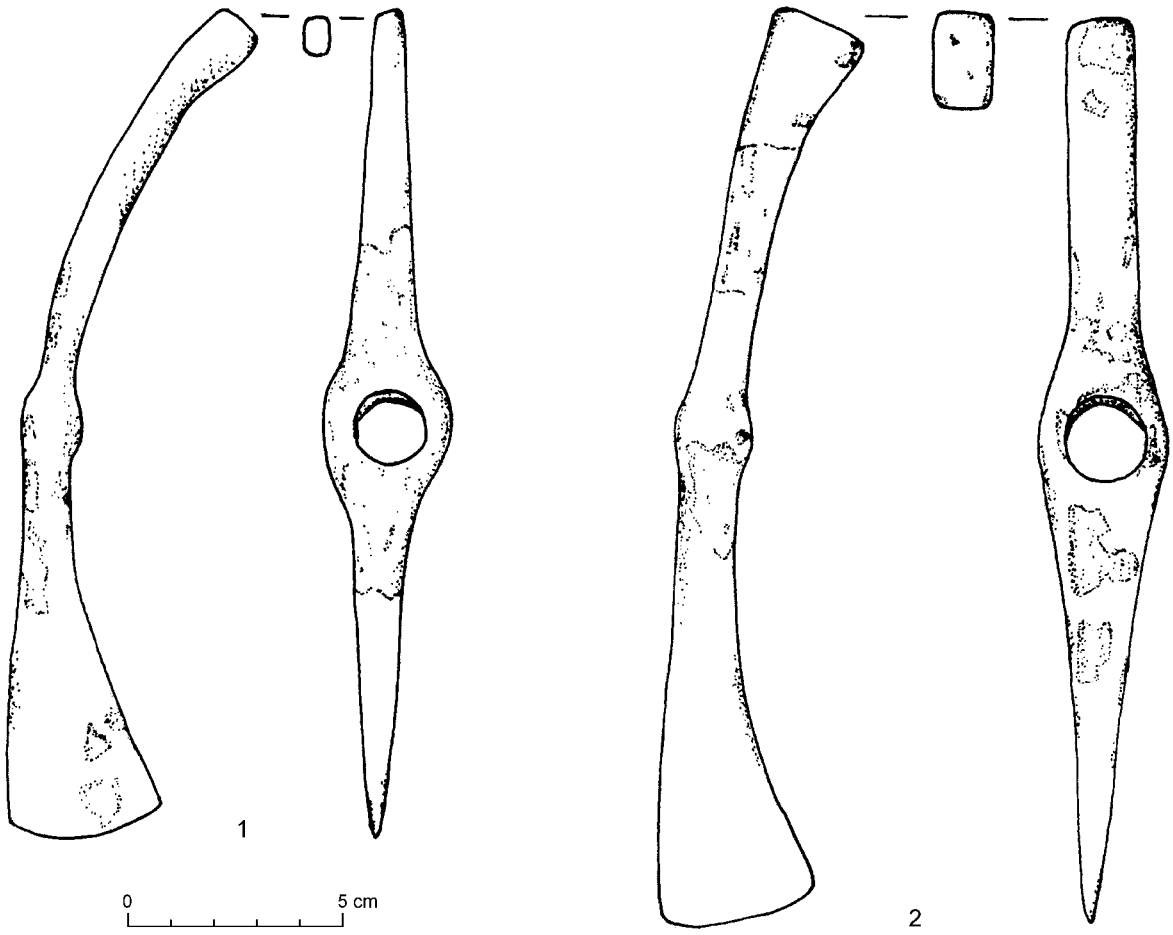

Obr. 65. Trnava (Kostol sv. Mikuláša). 1 – odkryté hroby príkostolného cintorína, foto: E. Hrnčiarik; 2 – profil novovekej kostnice, foto: E. Hrnčiarik; 3 – pôdorys románskeho karnera a prístavby sakristie kostola sv. Michala, autor: E. Hrnčiarik (Kuzmová/Hrnčiarik, 161–164).
Abb. 65. Trnava (Kirche des hl. Nikolaus). 1 – freigelegte Gräber des Friedhofs neben der Kirche, Foto: E. Hrnčiarik; 2 – Profil des neuzeitlichen Beinhauses, Foto: E. Hrnčiarik; 3 – Grundriss des romanischen Karners und des Anbaus der Sakristei der Kirche des hl. Michael, Autor: E. Hrnčiarik (Kuzmová/Hrnčiarik, 161–164).

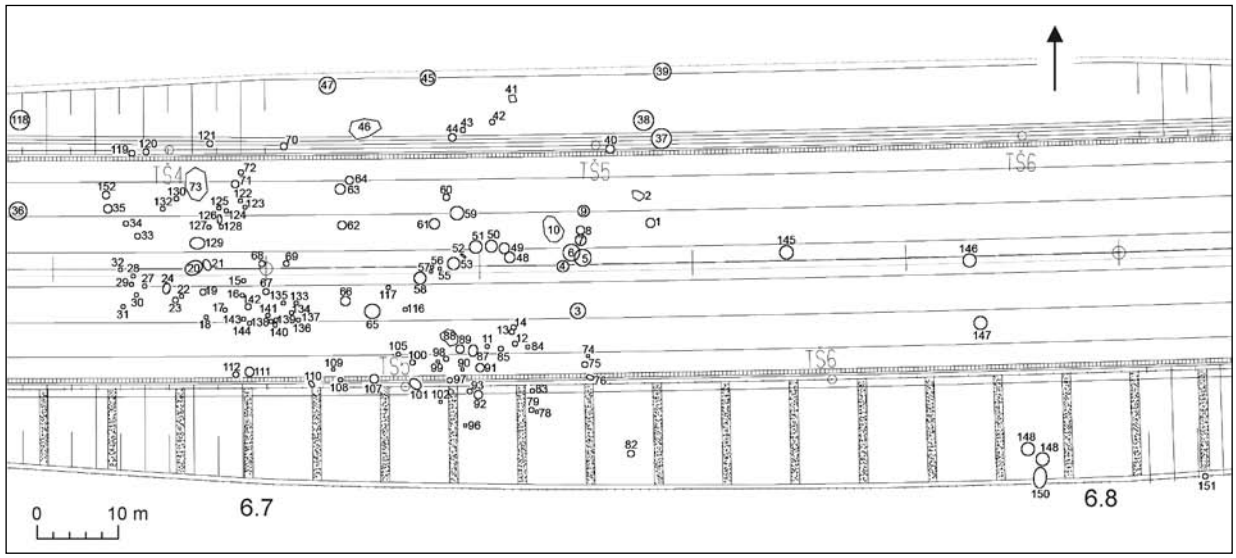

Obr. 66. Šarišské Michaľany (Pri kaplnke, Stredné pole). 1 – fragment bronzového panciera; 2 – bronzový kosák. Mierka: a – 1; b – 2 (Lorenc/Vizdal/Vizdal, 165).

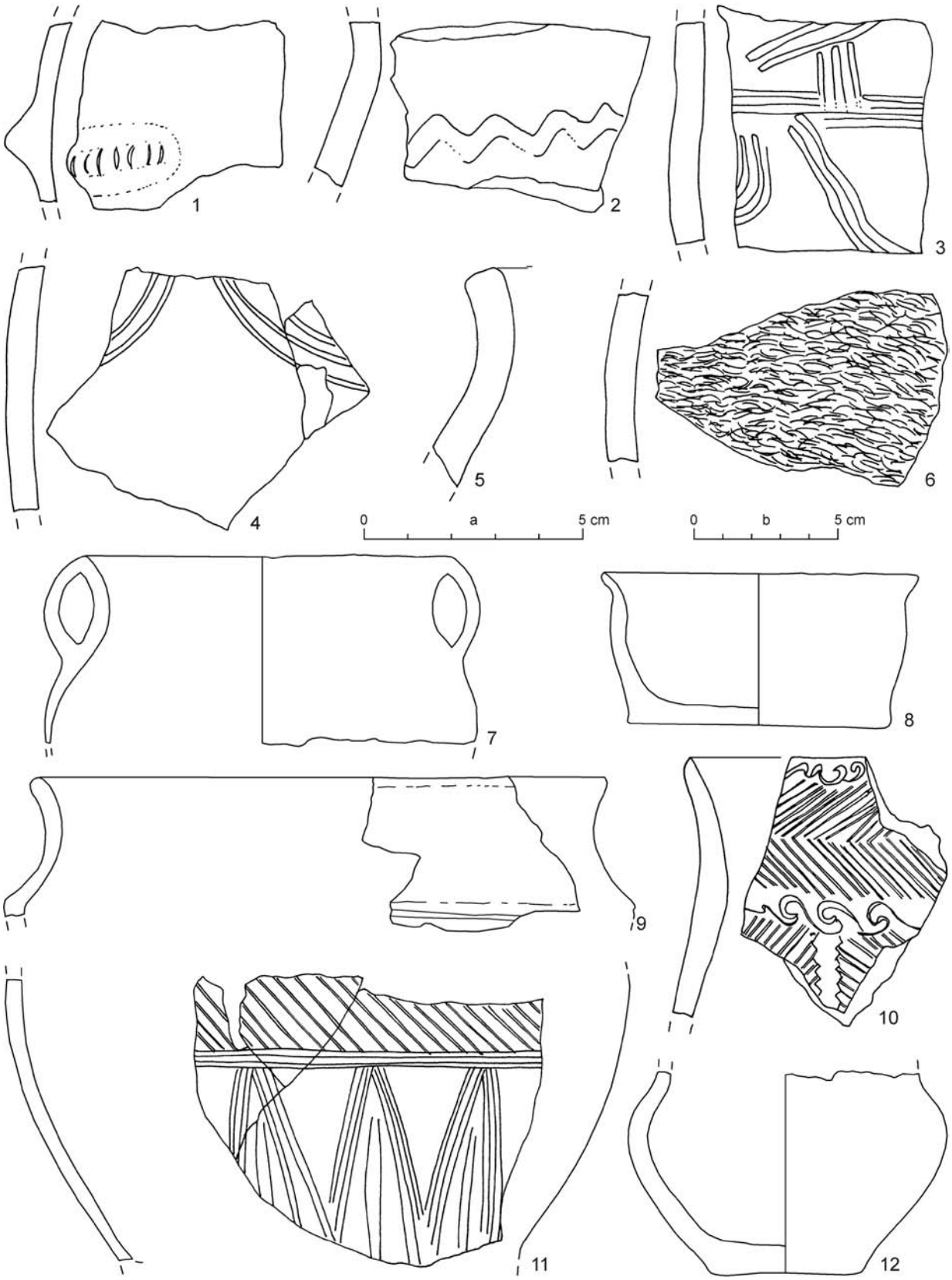
Abb. 66. Šarišské Michaľany (Pri kaplnke, Stredné pole). 1 – Fragment eines bronzenen Panzers; 2 – bronzene Sichel. Maßstab: a – 1; b – 2 (Lorenc/Vizdal/Vizdal, 165).

Obr. 67. Šarišské Michaľany (Stredné pole). Železné bojovnícke čakany (Lorenc/Vizdal/Vizdal, 165).
Abb. 67. Šarišské Michaľany (Stredné pole). Eiserne Kampfbeilhammer (Lorenc/Vizdal/Vizdal, 165).

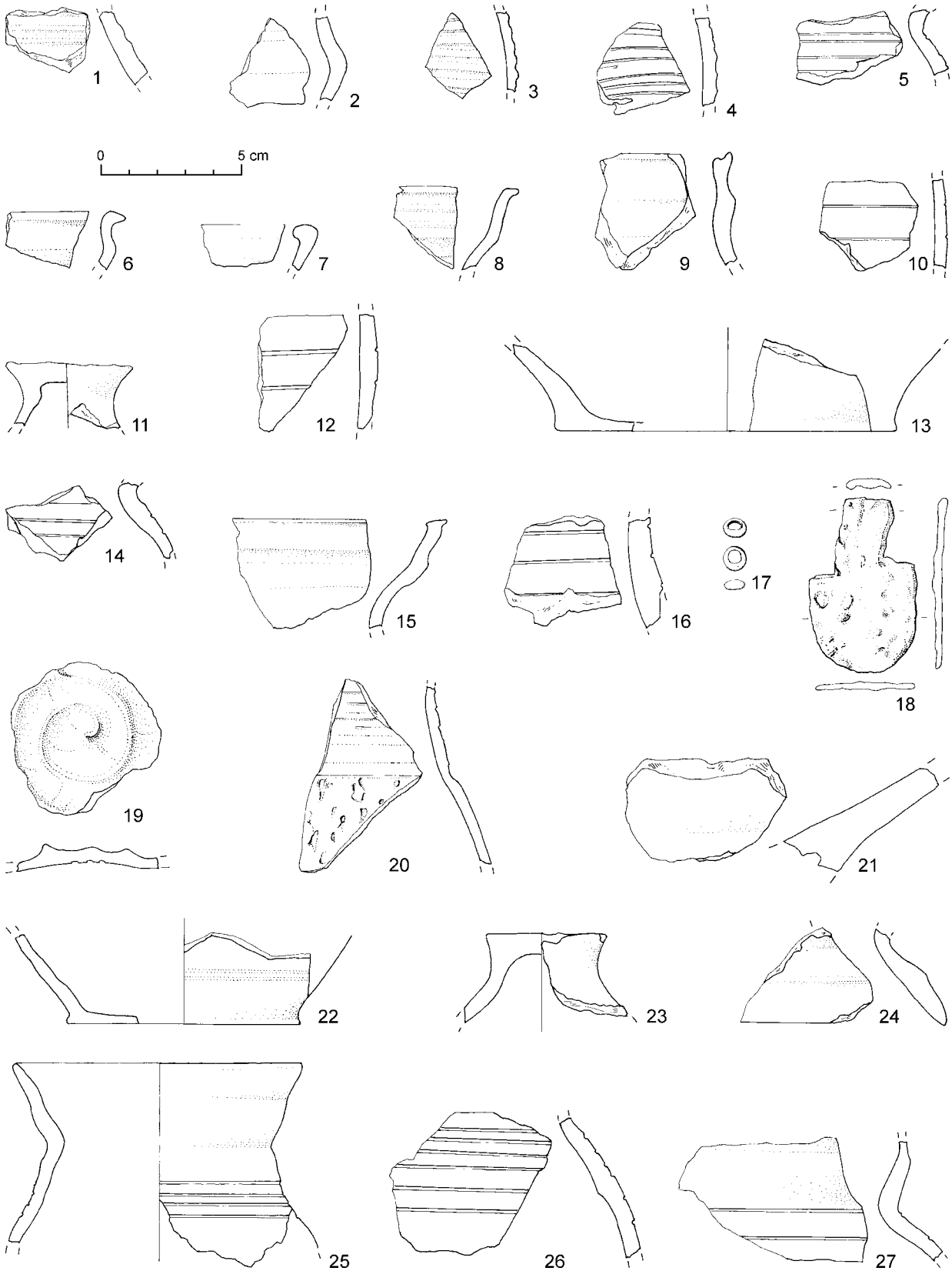

Obr. 68. Spišské Podhradie (Pod Sobotiskom). Celkový plán náleziska (Luštíková/Soják, 169–172).
Abb. 68. Spišské Podhradie (Pod Sobotiskom). Gesamtplan der Fundstelle (Luštíková/Soják, 169–172).

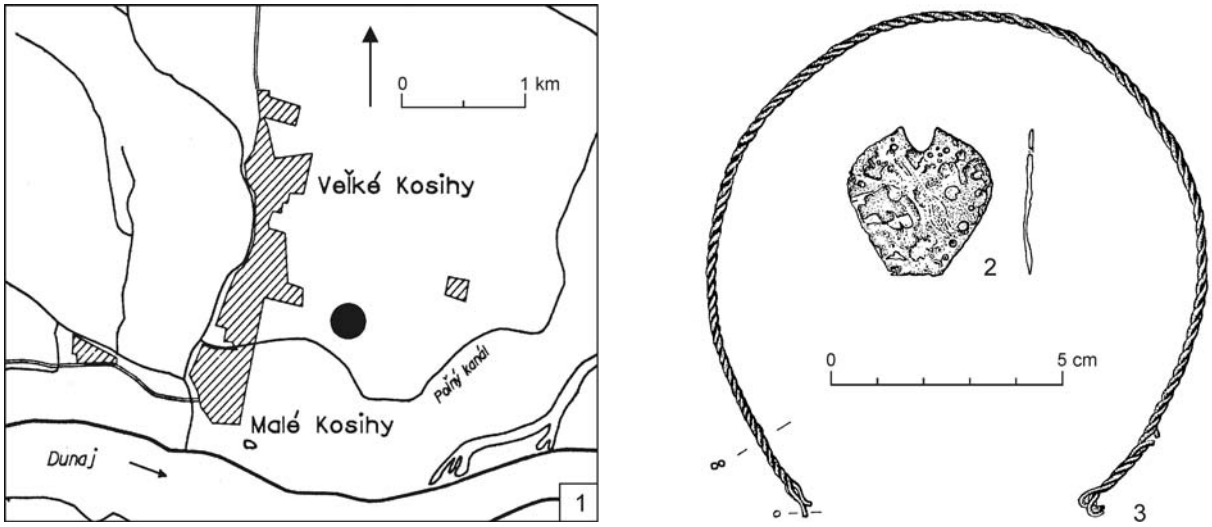

Obr. 69. Spišské Podhradie (Pod Sobotiskom). Výber keramických nálezov z neolitu, doby bronzovej a doby rímskej. Mierky: a – 1–6, 10; b – 7–9, 11, 12 (Luštíková/Soják, 169–172).

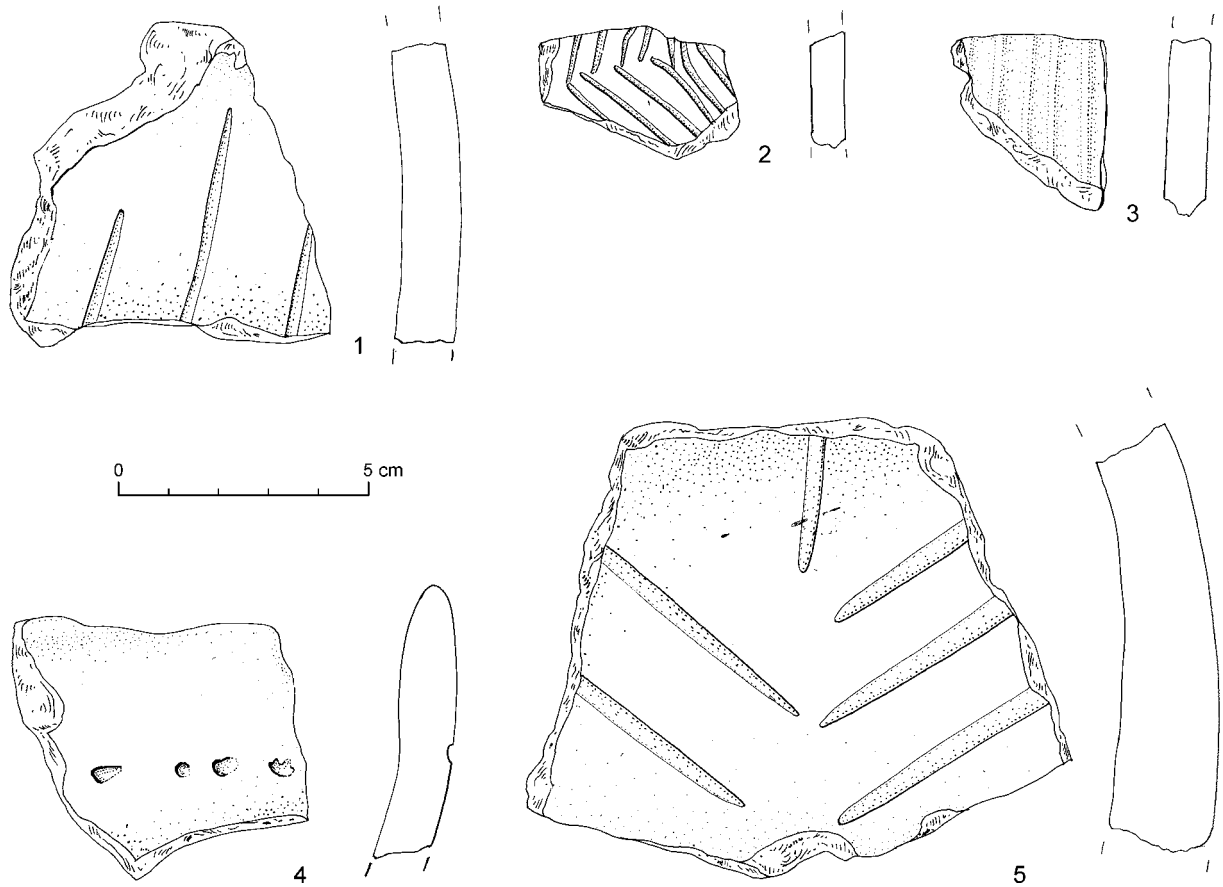
Abb. 69. Spišské Podhradie (Pod Sobotiskom). Auswahl von Keramikfunden aus dem Neolithikum, der Bronzezeit und der Römerzeit. Maßstab: a – 1–6, 10; b – 7–9, 11, 12 (Luštíková/Soják, 169–172).

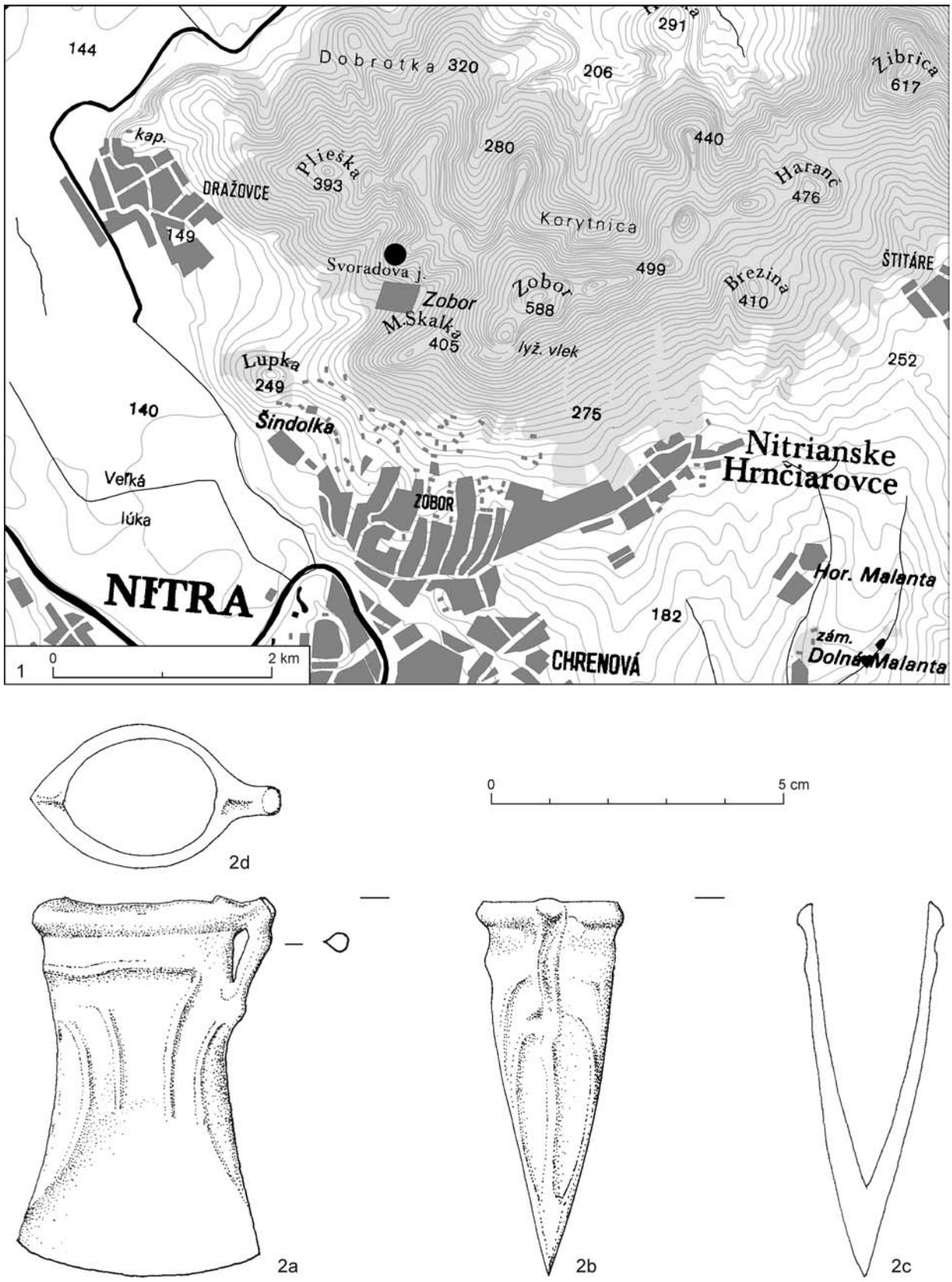

Obr. 70. Lovinobaňa (Farská ulica, Dolina, Dolná hora). Výber keramických nálezov (Mitáš, 173–175).
Abb. 70. Lovinobaňa (Farská Str., Dolina, Dolná hora). Auswahl von Keramikfunden (Mitáš, 173–175).

Obr. 71. Veľké Kosihy (východne od majera Borsos). 1 – výsek z mapy 1: 10 000; 2–3 – výber nálezov (Nevizánsky, 178).
Abb. 71. Veľké Kosihy (östlich des Meierhofs Borsos). 1 – Ausschnitt aus der Karte 1: 10 000; 2–3 – Auswahl von Funden (Nevizánsky, 178).

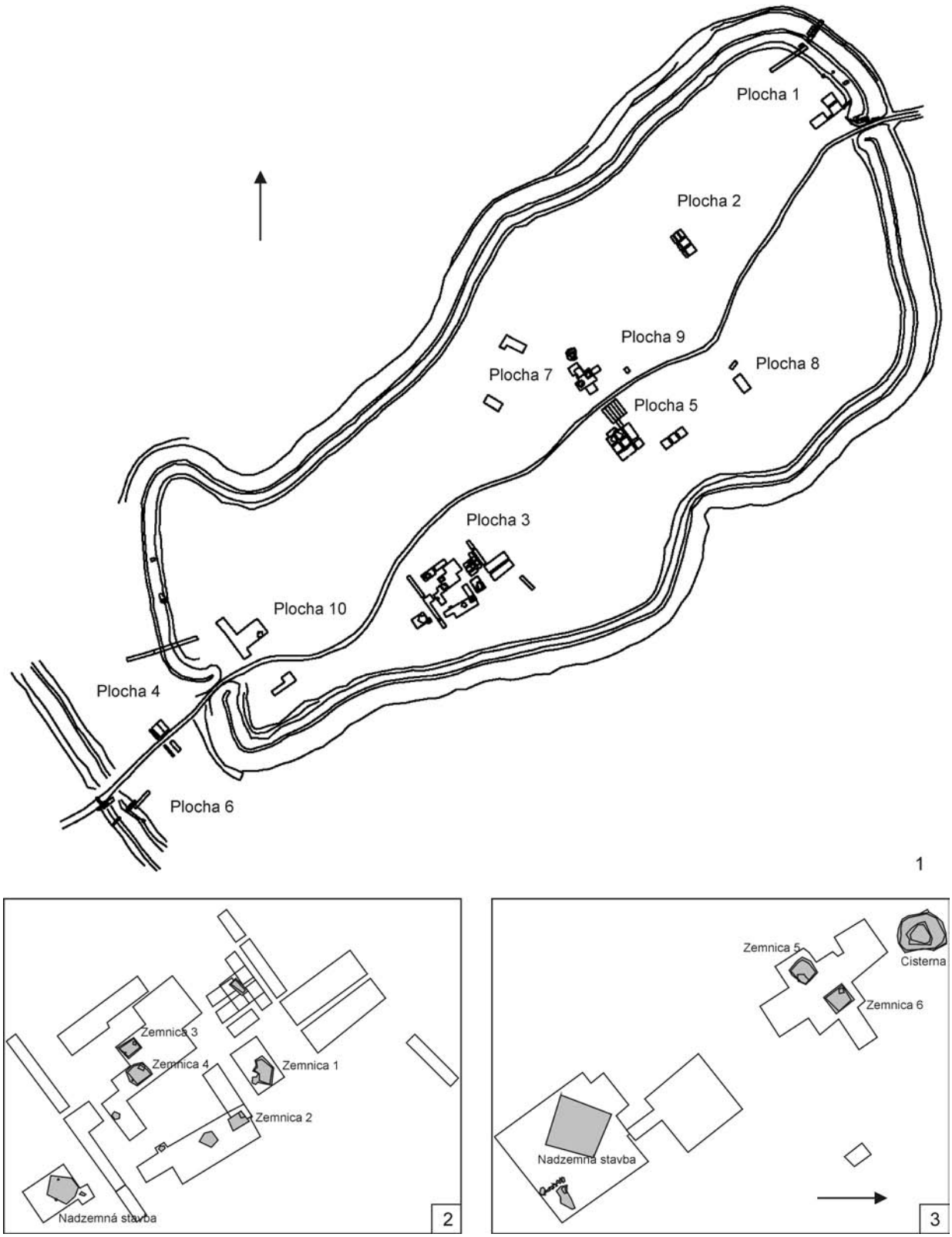

Obr. 72. Salka (východne od kóty 116, 4). Výber keramických nálezov (Nevizánsky, 179).
Abb. 72. Salka (östlich der Kote 116, 4). Auswahl von Keramikfunden (Nevizánsky, 179).

Obr. 73. Nitra – Zobor (Nad Svoradovým prameňom). 1 – situačná mapa s vyznačeným mieskom nálezu; 2 – bronzová sekerka s tuľajkou (Ožďáni, 180–182).

Abb. 73. Nitra – Zobor (Nad Svoradovým prameňom/Über der Quelle von Svorad). 1 – Situationskarte mit dem markierten Fundort; 2 – Bronzeaxt mit Tülle (Ožďáni, 180–182).

Obr. 74. Bojná (Valy). 1 – plán hradiska Bojná 1 s plochou výskumov 2007–2009; 2 – plocha 3 s vyznačenými objektmi; 3 – plocha 5 s veľkou nadzemnou stavbou. Plocha 7 – dve zemnice a cisterna (Pieta/Haruštiak/Jakubčinová/Vangľová, 182–189).

Abb. 74. Bojná (Valy). 1 – Plan des Burgwalls Bojná 1 mit der Fläche der Grabungen 2007–2009; 2 – Fläche 3 mit markierten Objekten ; 3 – Fläche 5 mit einem großen oberirdischen Bauwerk. Fläche 7 – zwei Grubenhäuser und eine Zisterne (Pieta/Haruštiak/Jakubčinová/Vangľová, 182–185).

Obr. 75. Bojná (Valy). 1–2 – zemnica 5 počas výskumu a po vybraní; 3 – výskum plochy 3 so zemnicami 3 a 4; 4 – zemnica 7; Bojná III. 5 – mohyla 1, pohľad od západu; 6 – hrot kopije na podloží pod plášťom mohyly 1; 7 – rez mohylou (Pieta/Haruštiak/Jakubčinová/Vangľová, 182–189).

Abb. 75. Bojná (Valy). 1–2 – Grubenhaus 5 während der Grabung und nach dem Herausnehmen; 3 – Grabung der Fläche 3 mit den Grubenhäusern 3 und 4; 4 – Grubenhaus 7; Bojná III. 5 – Hügelgrab 1, Ansicht vom Westen; 6 – Lanzenspitze auf dem Untergrund unter dem Mantel des Hügelgrabs 1; 7 – Schnitt durch das Hügelgrab (Pieta/Haruštiak/Jakubčinová/Vangľová, 182–189).

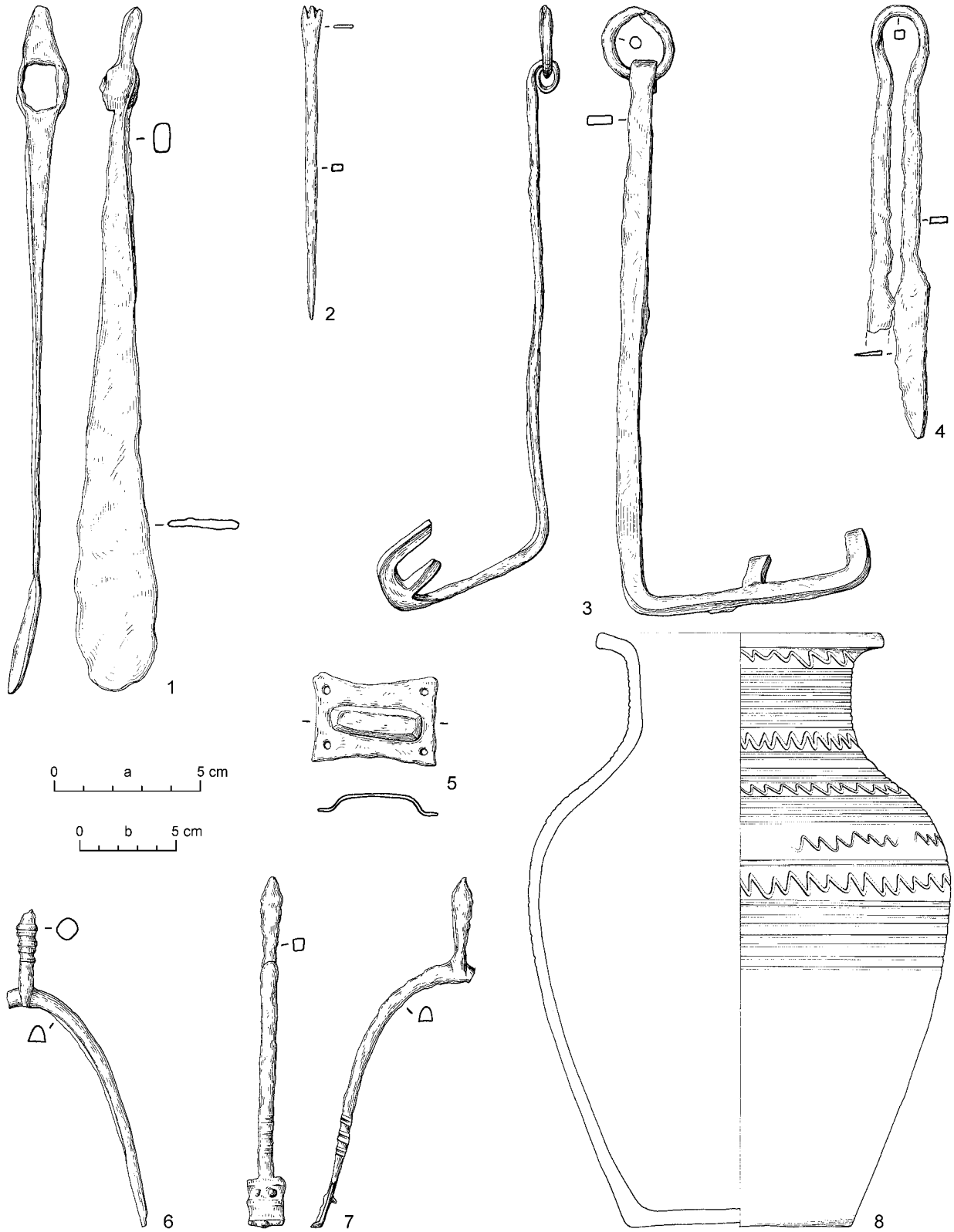

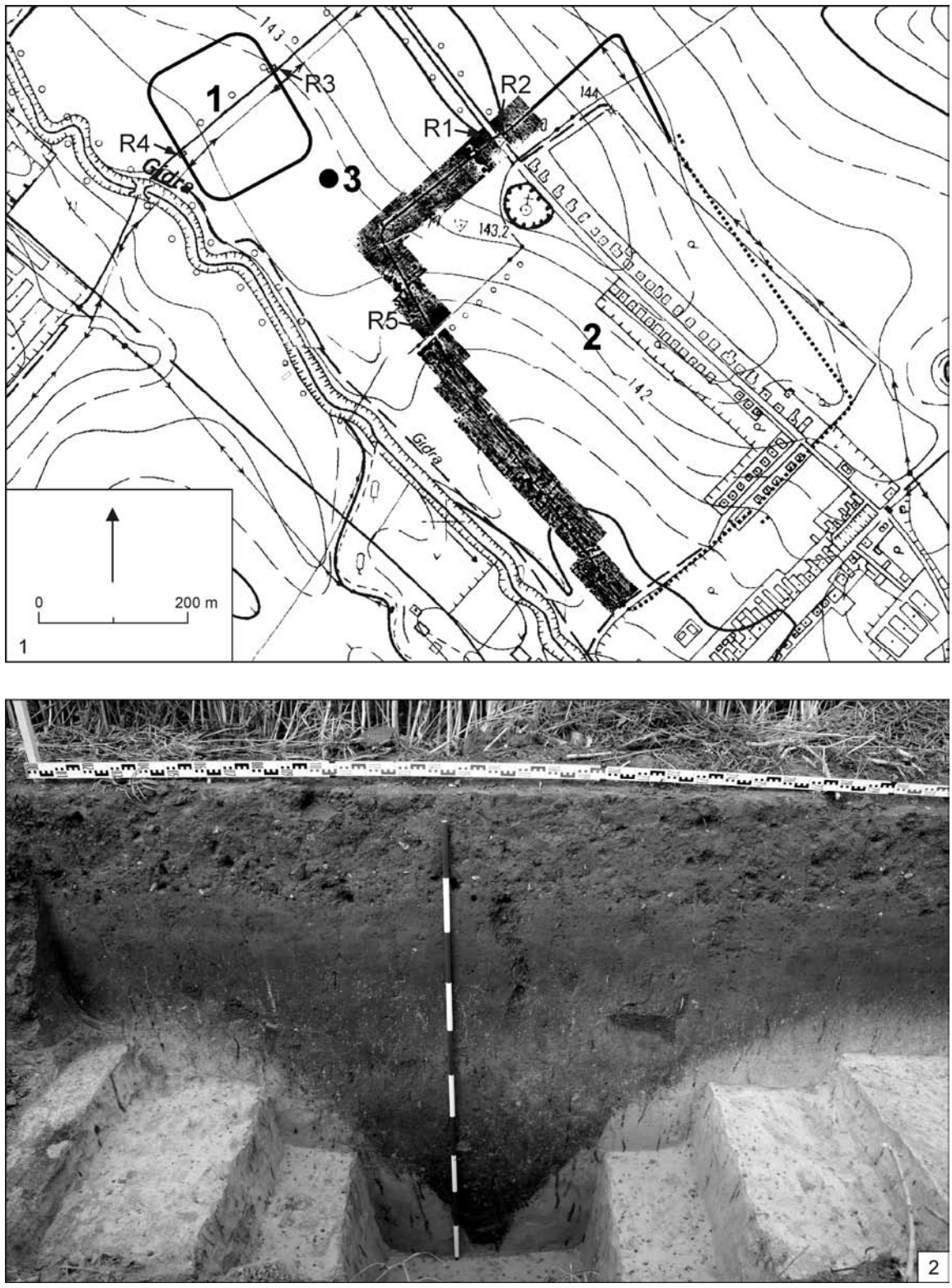

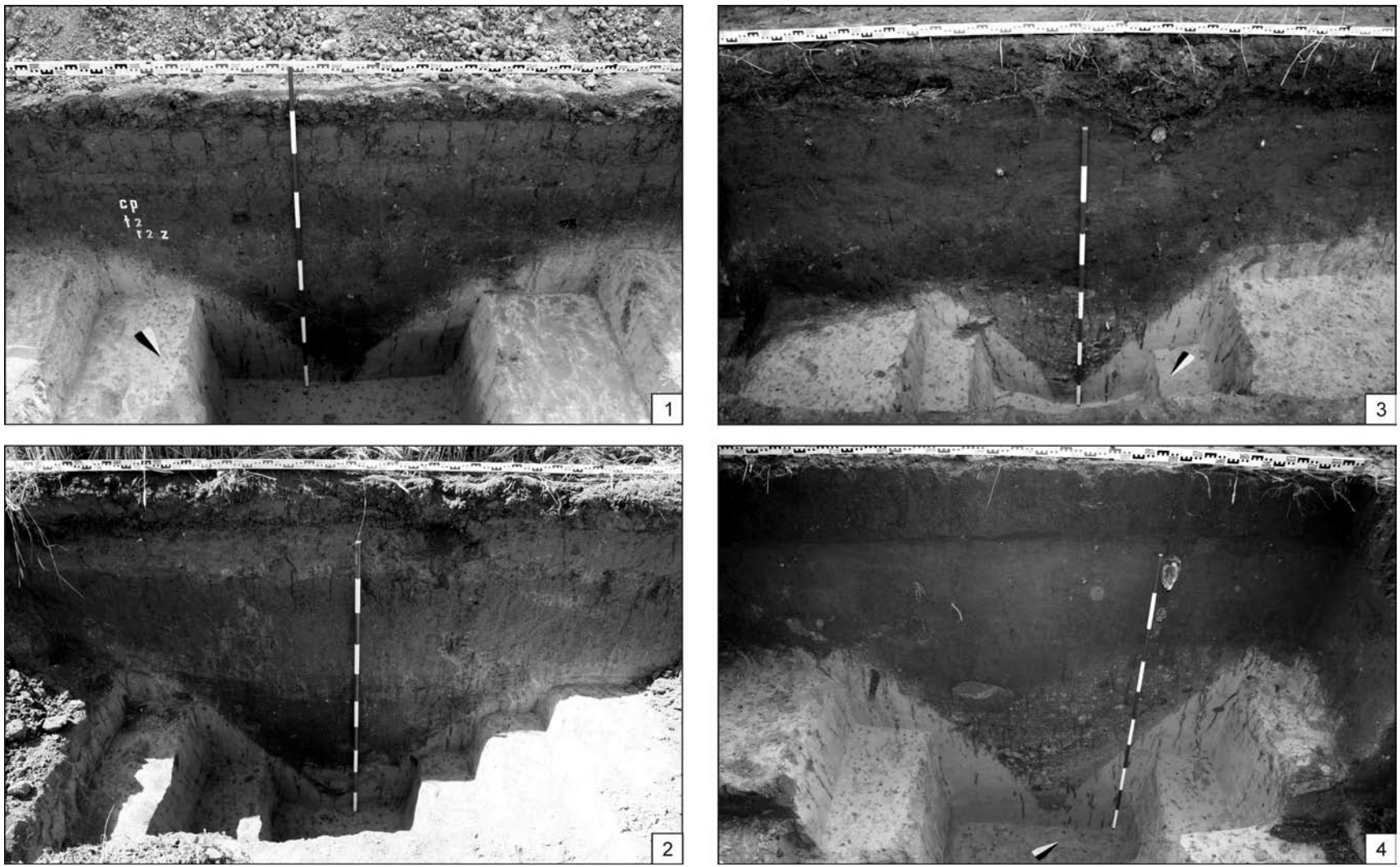
Obr. 76. Bojná (Valy). 1 – pohľad na západný val. 2 – rez západným valom. 3 – odoberanie vzoriek z podlahy zemnice 5 (J. Henning); 4 – výskum priekopy a prednej časti západného valu (Pieta/Haruštiak/Jakubčinová/Vangľová, 182–189).
Abb. 76. Bojná (Valy). 1 – Blick auf den westlichen Wall. 2 – Schnitt durch den westlichen Wall. 3 – Entnahme von Proben aus dem Boden des Grubenhauses 5 (J. Henning). 4 – Grabung des Grabens und des vorderen Teils des westlichen Walls (Pieta/Haruštiak/Jakubčinová/Vangľová, 182–189).

Obr. 77. Bojná (Valy). Výber nálezov. 1 – hrivna; 2 – kružidlo; 3 – kľúč; 4 – nožnice; 5 - plechové kovanie s puklicou; 6, 7 – ostrohy; 8 – nádoba (zo zemnice 7). Železo, keramika. Mierky: a – 1–7; b – 8 (Pieta/Haruštiak/Jakubčinová/Vangľová, 182–189).
Abb. 77. Bojná (Valy). Auswahl von Funden. 1 – Barren; 2 – Zirkel; 3 – Schlüssel; 4 – Schere; 5 – Blechbeschlag mit einem Buckel; 6, 7 – Sporen; 8 – Gefäß (aus dem Grubenhaus 7). Eisen, Keramik. Maßstab: a – 1–7; b – 8 (Pieta/Haruštiak/Jakubčinová/Vangľová, 182–189).

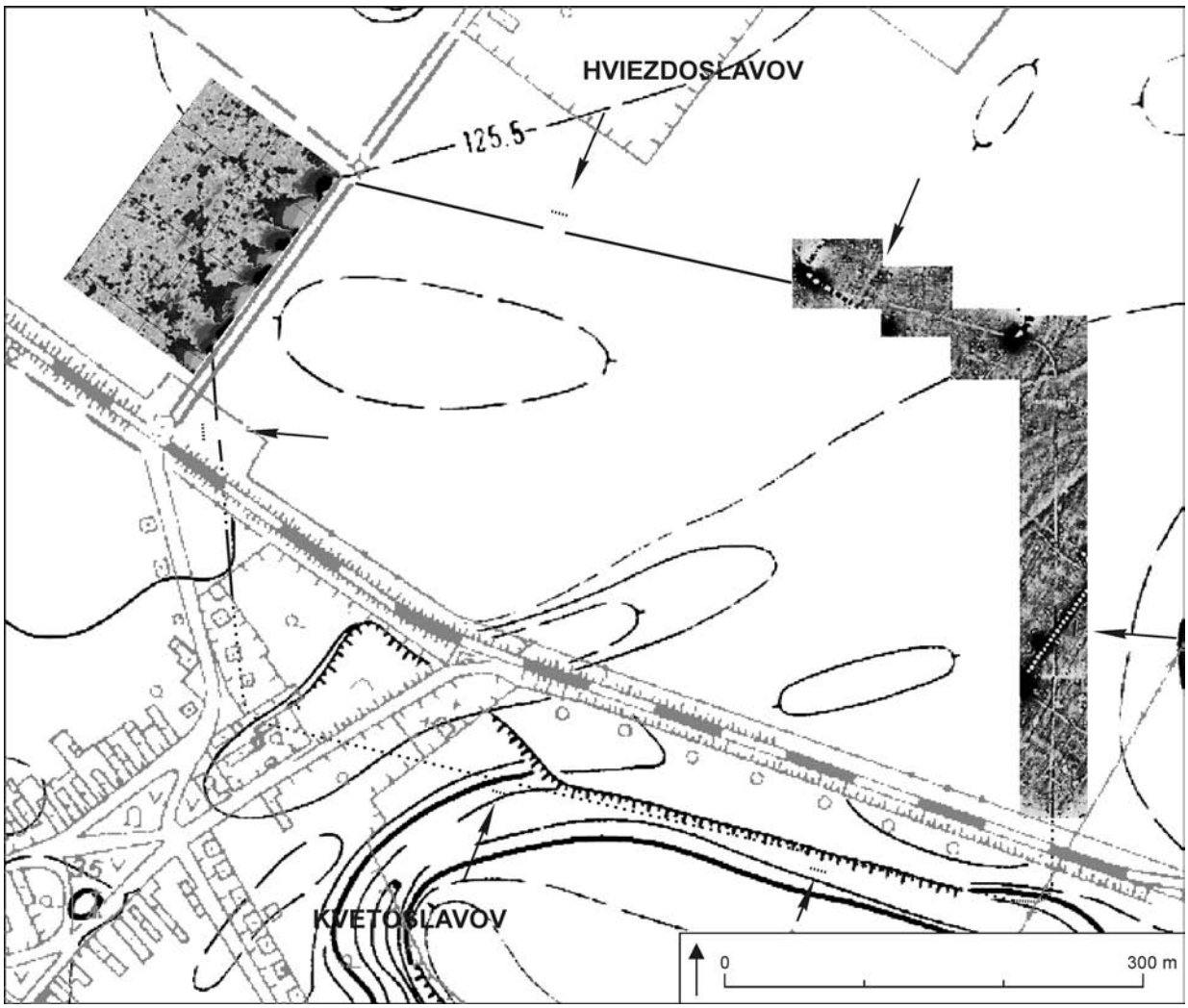

Obr. 78. Cífer – Pác (Záhumenice, Od cíferského). 1 – poloha dočasného rímskeho tábora č. 1; 2 – poloha a predpokladaný rozsah dočasného rímskeho tábora č. 2; 3 – poloha germánskej chaty s nálezmi rímskych militárií; R1-R5 umiestnenie zisťovacích rezov. 2 – rez R1. Juhozápadný profil predsunutého úseku priekopy (titulum) pred vstupom tábora č. 2 (Rajtár, 189–193).
Abb. 78. Cífer – Pác (Záhumenice, Od cíferského). 1 – Lage des temporären römischen Lagers Nr. 1; 2 – Lage und angenommenes Ausmaß des temporären militärischen Lagers Nr. 2; 3 – Lage der germanischen Hütte mit den Funden der römischen Militaria; R1-R5 Anordnung von Feststellungsschnitten. 2 – Schnitt R1. Südwestliches Profil des vorgeschobenen Abschnitts des Grabens (Titulum) vor dem Eingang in das Lager Nr. 2 (Rajtár, 189–193).

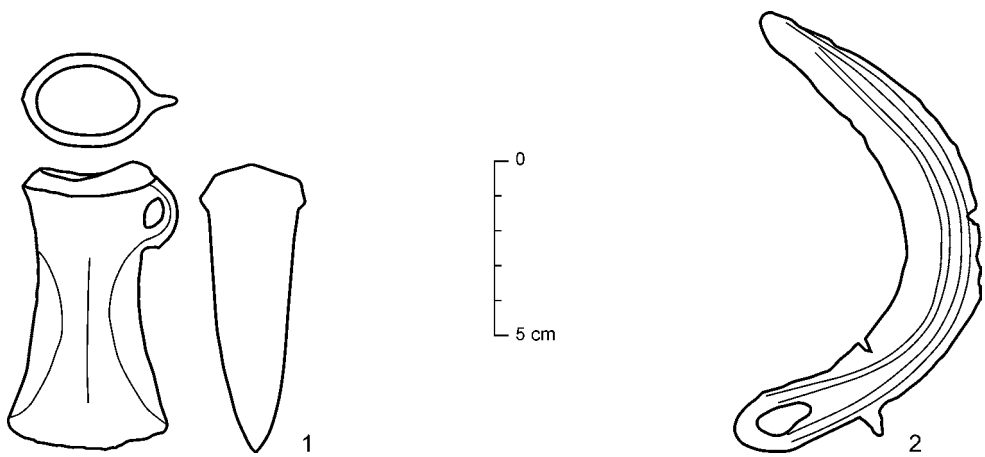

Obr. 79. Cífer – Pác (Záhumenice, Od cíferského). 1 – rez R2. Severovýchodný profil hrotitej priekopy tábora č. 2; 2 – rez R3. Severozápadný profil hrotitej priekopy tábora č. 1; 3 – rez R5. Juhovýchodný profil hrotitej priekopy tábora č. 2 porušený v hornej časti stredovekým objektom; 4 – rez R5. Severozápadný profil hrotitej priekopy (Rajtár, 189–193).

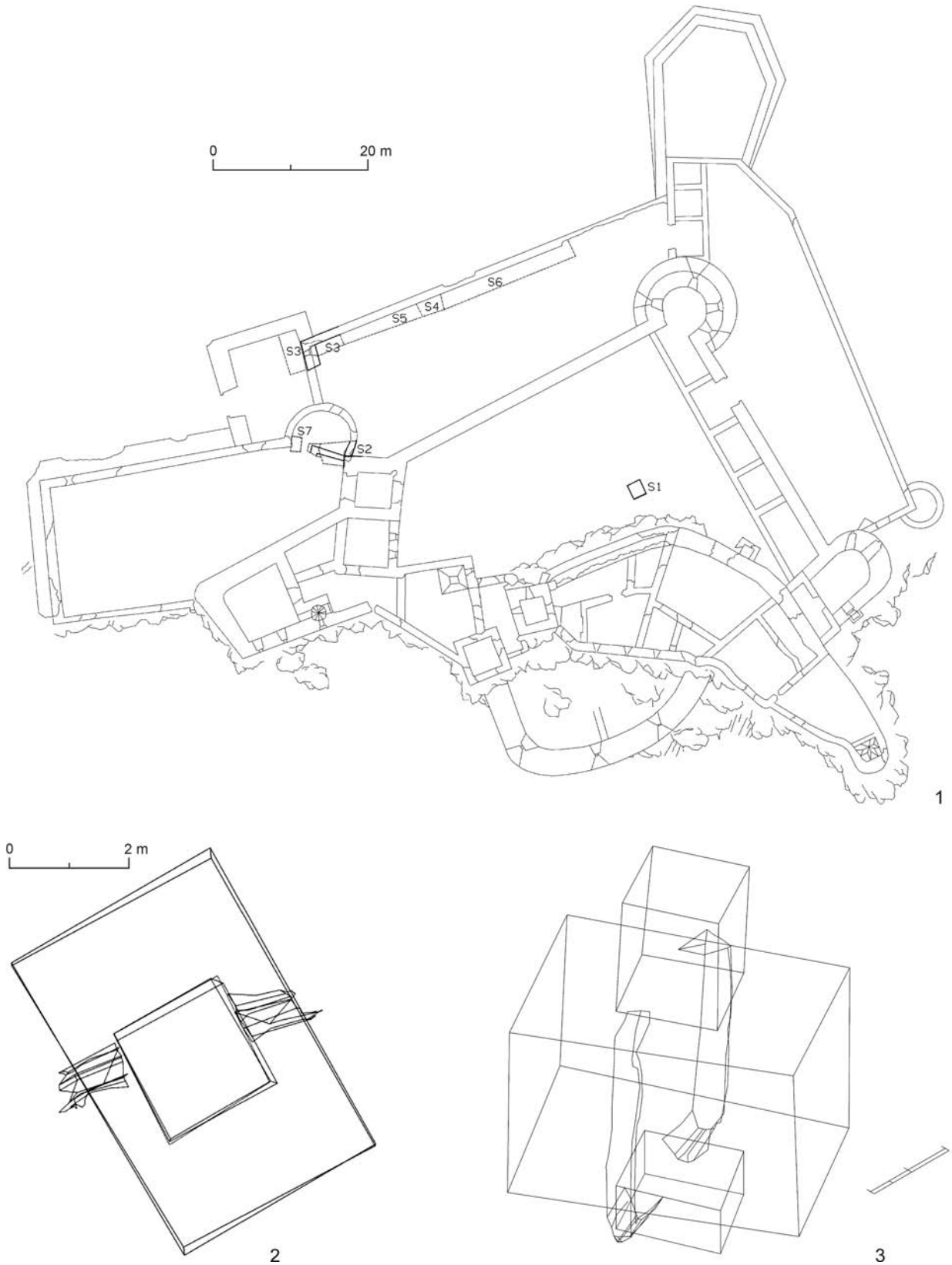
Abb. 79. Cífer – Pác (Záhumenice, Od cíferského). 1 – Schnitt R2. Nordöstliches Profil des Spitzgrabens des Lagers Nr. 2; 2 – Schnitt R3. Nordwestliches Profil des Spitzgrabens des Lagers Nr. 1; 3 – Schnitt R5. Südöstliches Profil des Spitzgrabens des Lagers Nr. 2 beschädigt im oberen Teil durch ein mittelalterliches Objekt; 4 – Schnitt R5. Nordwestliches Profil des Spitzgrabens (Rajtár, 189–193).

Obr. 80. Hviezdoslavov (Planá). Poloha a rozsah rímskeho poľného tábora z obdobia markomanských vojen stanovené na základe leteckých snímok a geofyzikálnych meraní. Šípky označujú zistené i predpokladané vstupy tábora (Rajtár/Tirpák, 193, 194).
Abb. 80. Hviezdoslavov (Planá). Lage und Ausmaß des römischen Feldlagers aus der Zeit der Markomannenkriege festgelegt auf Grund der Flugaufnahmen und der geophysikalischen Messungen. Pfeile bezeichnen festgestellte und auch angenommene Eingänge des Lagers (Rajtár/Tirpák, 193, 194).

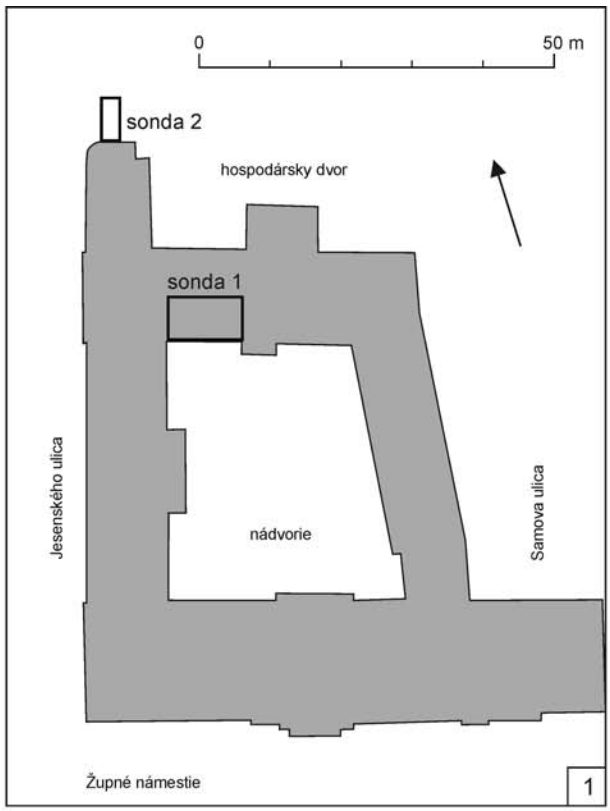

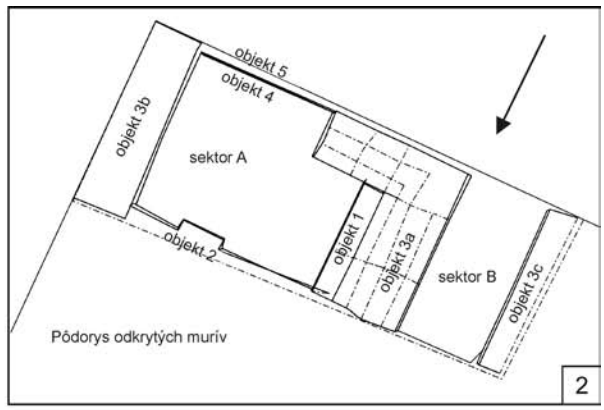

Obr. 81. Lietavská Svinná (Doluvsie). 1 – bronzová sekerka; 2 – bronzový kosák s rukoväťou (Staneková/Krišková, 246, 247).
Abb. 81. Lietavská Svinná (Doluvsie). 1 – Bronzeaxt; 2 – Bronzesichel mit Griff (Staneková/Krišková, 246, 247).

Obr. 82. Lietava (NKP Hrad Lietava). 1 – pôdorys hradu s vyznačenými sondami; 2 – pôdorys cisterny; 3 – izometrický plán cisterny (Bednár/Krišková/Majerčíková/Staneková, 32–34).

Abb. 82. Lietava (Nationalkulturdenkmal Burg Lietava). 1 – Grundriss der Burg mit markierten Schnitten; 2 – Grundriss der Zisterne; 3 – Isometrischer Plan der Zisterne (Bednár/Krišková/Majerčíková/Staneková, 32–34).

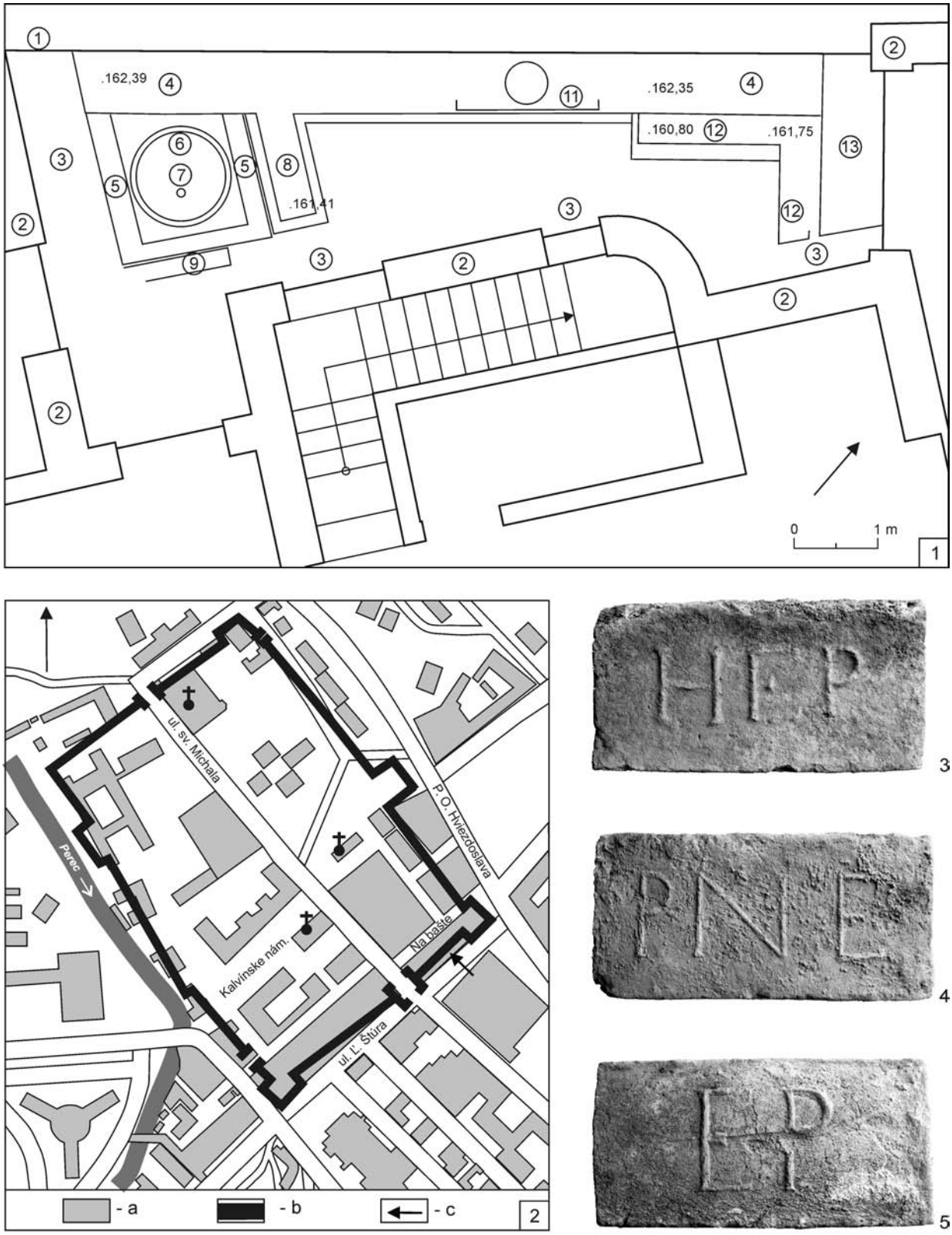

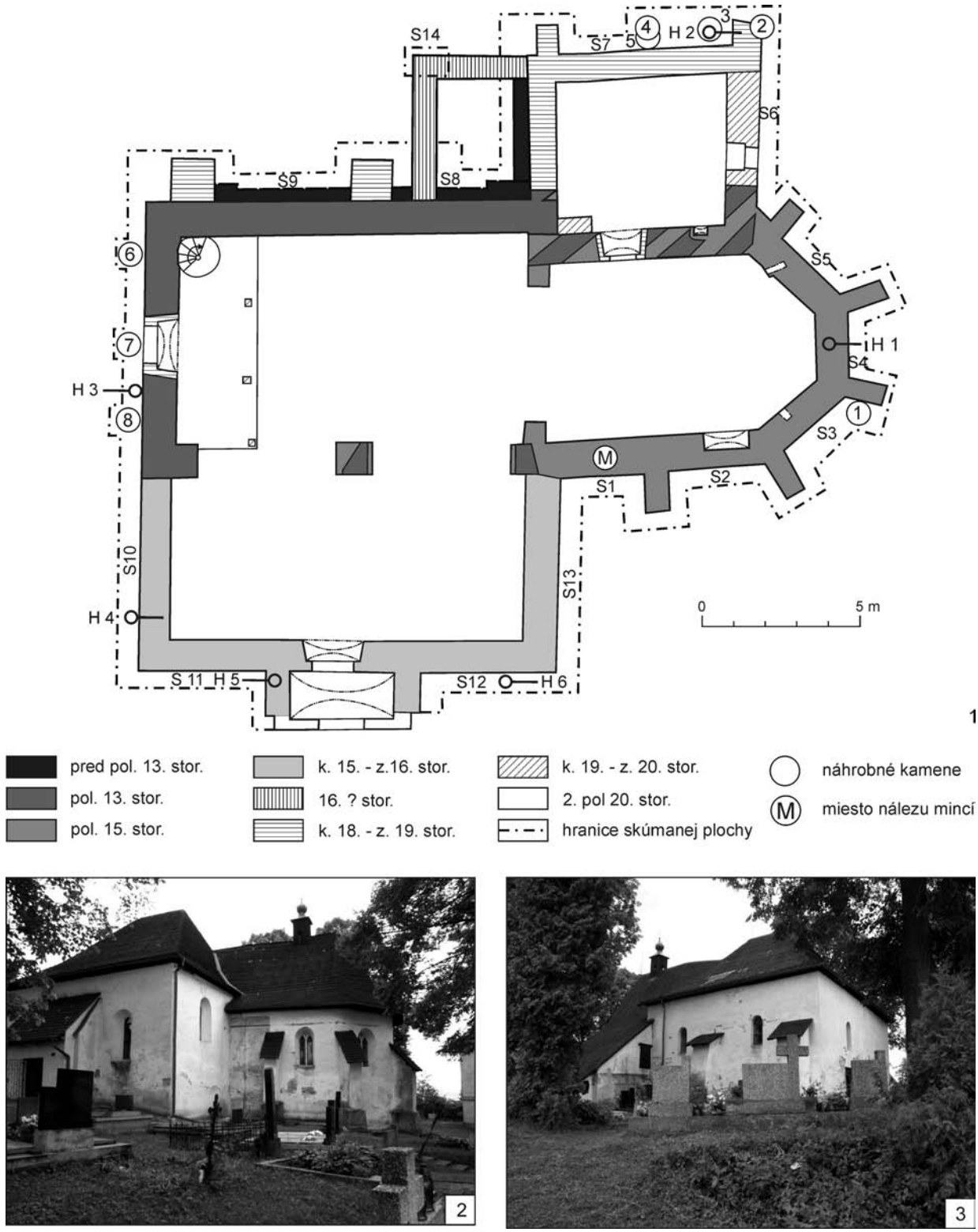

Obr. 83. Nitra (Župné námestie). 1 – situovanie skúmaných plôch v areáli Župného domu; 2 – pôdorys odkrytých objektov; 3 – tehla so značkou „V&T“; 4 – tehla so značkou „BAC“; 5 – tehla so značkou „U“; 6 – tehla so značkou „U“ (Samuel, 241–243).

Abb. 83. Nitra (Župné námestie). 1 – Situierung der untersuchten Flächen im Gelände des Gauhauses; 2 – Grundriss der freigelegten Objekte; 3 – Ziegel mit dem Stempel „V&T“; 4 – Ziegel mit dem Stempel „BAC“; 5 – Ziegel mit dem Stempel „U“; 6 – Ziegel mit dem Stempel „U“ (Samuel, 241–243).

Obr. 84. Levice (Štúrova ulica 3). 1 – situovanie výskumu v rámci historického jadra mesta; 2 – pôdorys odkrytých murív; 3 – tehla so značkou „HEP"; 4 – tehla so značkou „PNE"; 5 – tehla so značkou „EP" (Samuel, 239, 240).

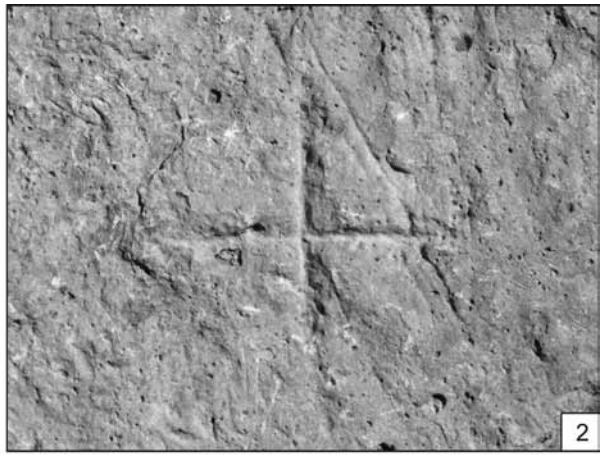
Abb. 84. Levice (Štúrova Str. 3). 1 – Situierung der Grabung im Rahmen des historischen Stadtkerns ; 2 – Grundriss der freigelegten Mauern; 3 – Ziegel mit dem Stempel „HEP"; 4 – Ziegel mit dem Stempel „PNE"; 5 – Ziegel mit dem Stempel „EP" (Samuel, 239, 240).

Obr. 85. Socovce (Kostol narodenia Panny Márie). 1 – pôdorys kostola s vyznačením hlavných stavebných fáz (upravené a doplnené podľa Kürthy/Glocková 2008); 2 – celkový pohľad na kostol z juhovýchodu; 3 – celkový pohľad na kostol zo severozápadu (Samuel, 243–246).

Abb. 85. Socovce (Kirche der Geburt der Jungfrau Maria). 1 – Grundriss der Kirche mit der Markierung der Hauptbauphasen (bearbeitet und ergänzt nach Kürthy/Glocková 2008); 2 – Gesamtansicht der Kirche vom Südosten; 3 – Gesamtansicht der Kirche vom Nordwesten (Samuel, 243–246).

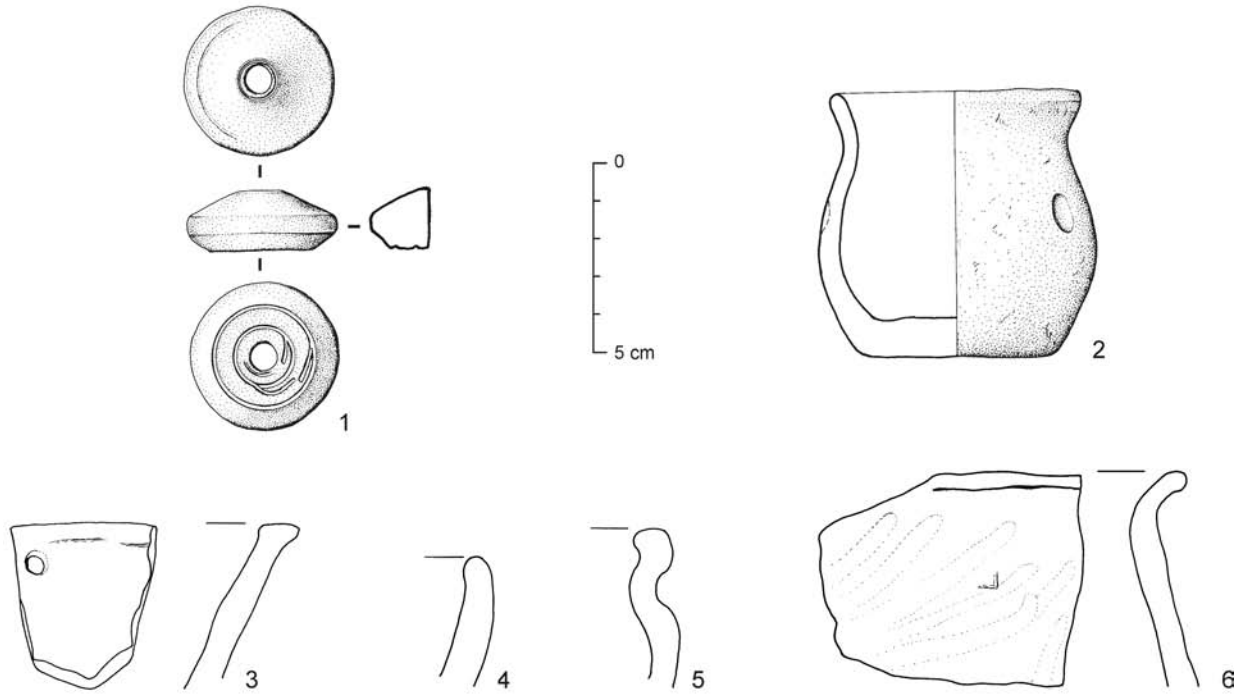

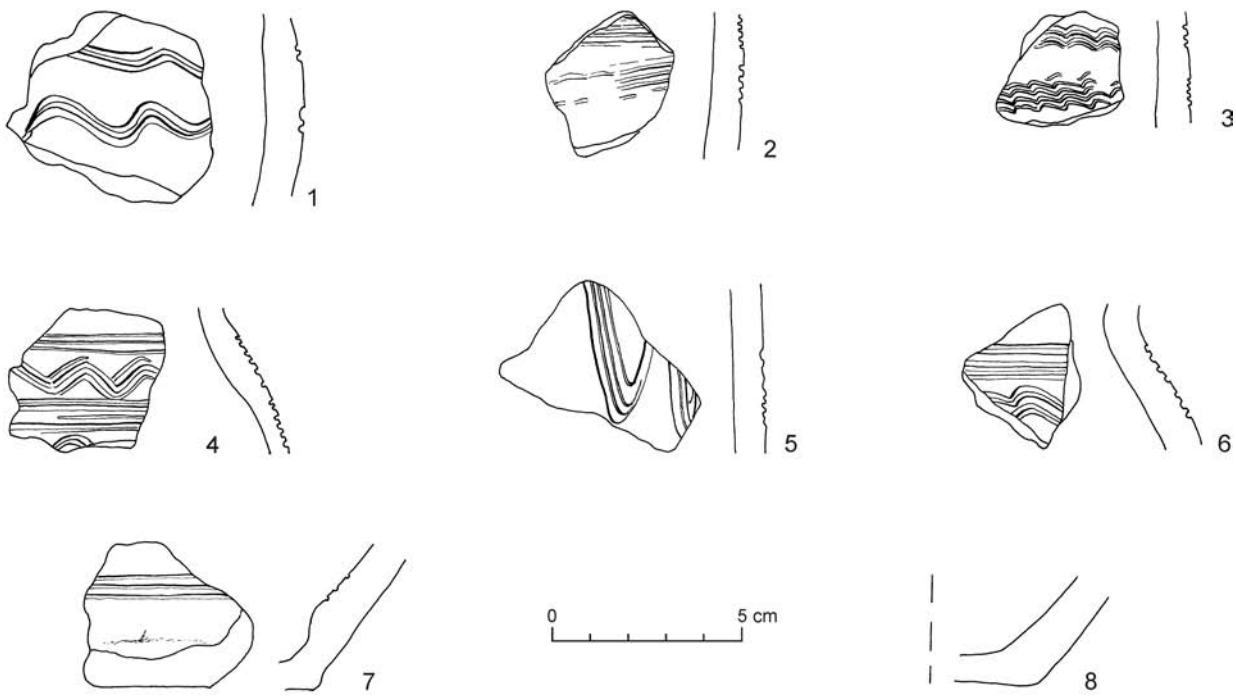

Obr. 86. Socovce (Kostol narodenia Panny Márie). 1 – sonda 3, náhrobný kameň č. 1; 2 – sonda 3, krížik vyrytý v hornej časti kameňa č. 1; 3 – sonda 7, náhrobné kamene č. 3, 4, 5; 4 – sonda 7, vyberanie náhrobného kameňa č. 5; 5 – pohľad zo severu na odkryté murivá kostnice; 6 – sonda 8, styk najstaršieho muriva lode kostola (pred pol. 13. stor.) so základmi stredovekej sakristie (Samuel, 243–246).

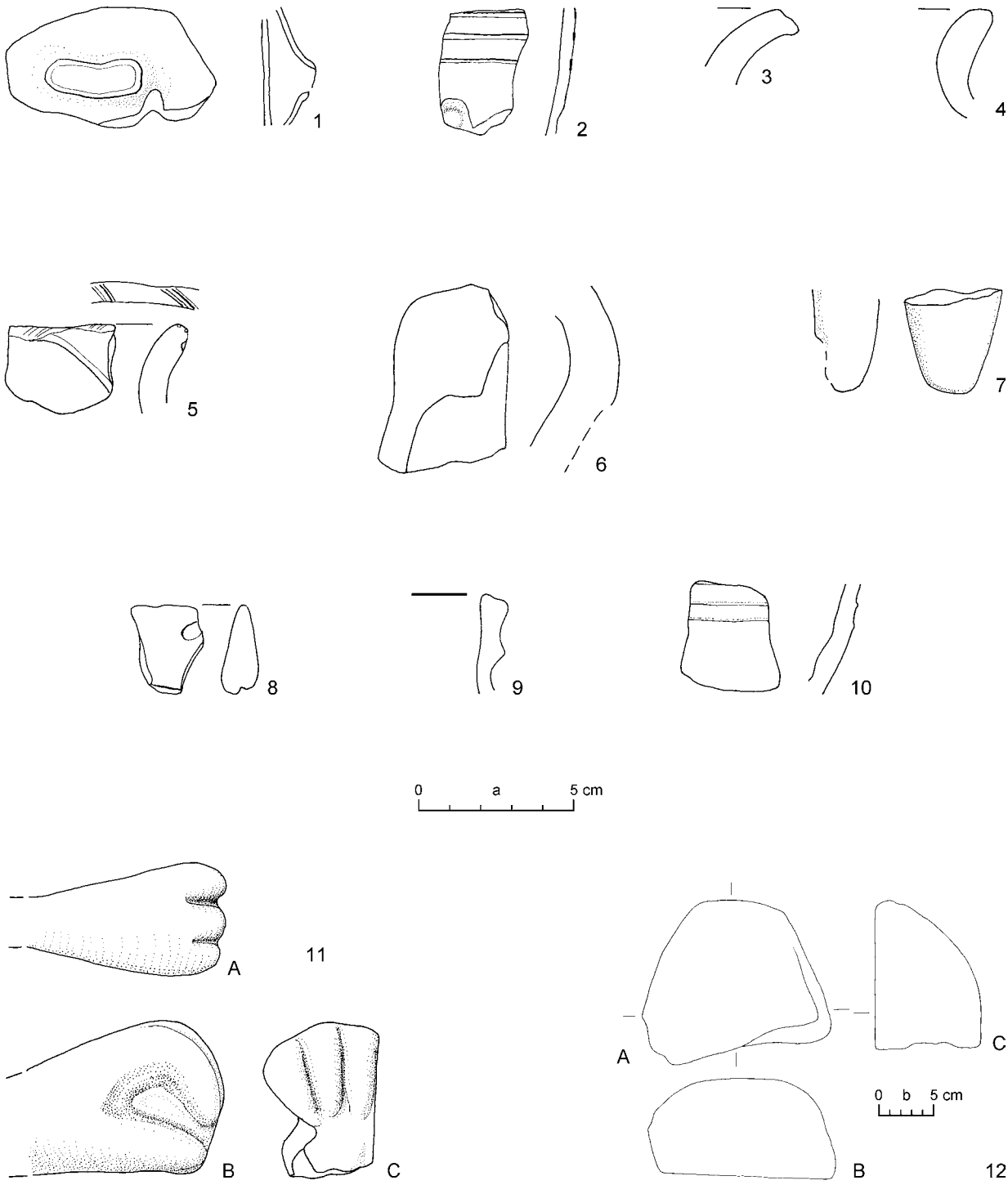
Abb. 86. Socovce (Kirche der Geburt der Jungfrau Maria). 1 – Schnitt 3, Grabstein Nr. 1; 2 – Schnitt 3, im oberen Teil des Steins Nr. 1 eingeritztes Kreuz; 3 – Schnitt 7, Grabsteine Nr. 3, 4, 5; 4 – Schnitt 7, Herausnehmen des Grabsteins Nr. 5; 5 – Ansicht vom Norden auf die freigelegten Mauern des Beinhauses; 6 – Schnitt 8, Kontakt der ältesten Mauer des Kirchenschiffs (vor der Mitte des 13. Jh.) mit den Grundmauern der mittelalterlichen Sakristei (Samuel, 243–246).

Obr. 87. Nové Mesto nad Váhom (Budovateľská ulica). Nálezy zachránené pánom A. Slížom. Kresba 1, 2 – J. Meszárošová, 3–6 – M. Pekáriková (Staššíková-Štukovská, 249–251).
Abb. 87. Nové Mesto nad Váhom (Budovateľská Str.). Von Herrn A. Slíž gerettete Funde. Zeichnung 1, 2 – J. Meszárošová, 3–6 – M. Pekáriková (Staššíková-Štukovská, 249–251).

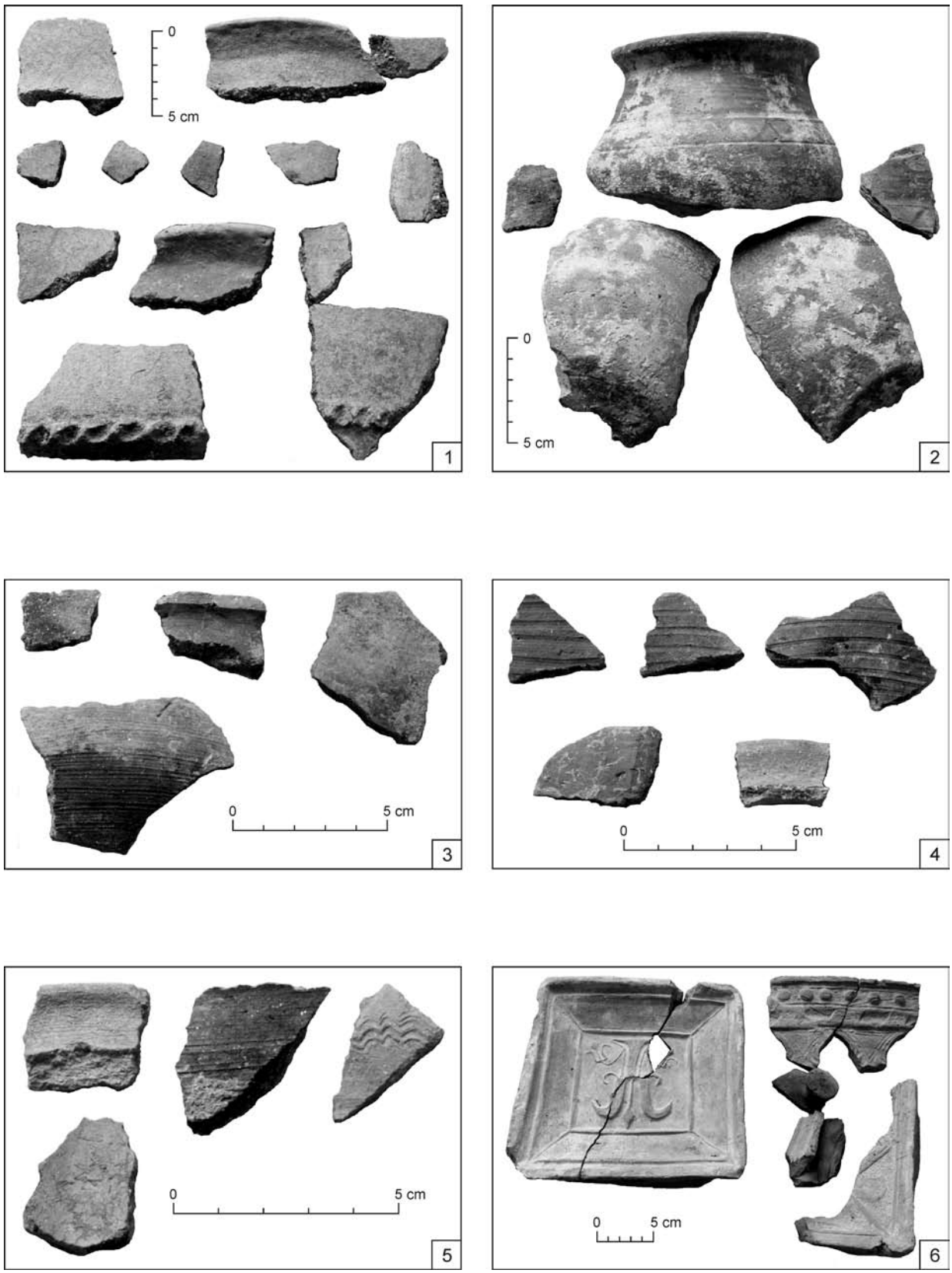

Obr. 88. Trebatice (západne od Lúky za Dudváhom). Výber výrazných nálezov kultúry včasnostredovekej. Kresba M. Pekáriková (Staššíková-Štukovská, 247–249).
Abb. 88. Trebatice (westlich der Wiese hinter dem Fluss Dudváh). Auswahl von ausgeprägten Funden der frühmittelalterlichen Kultur. Zeichnung M. Pekáriková (Staššíková-Štukovská, 247–249).

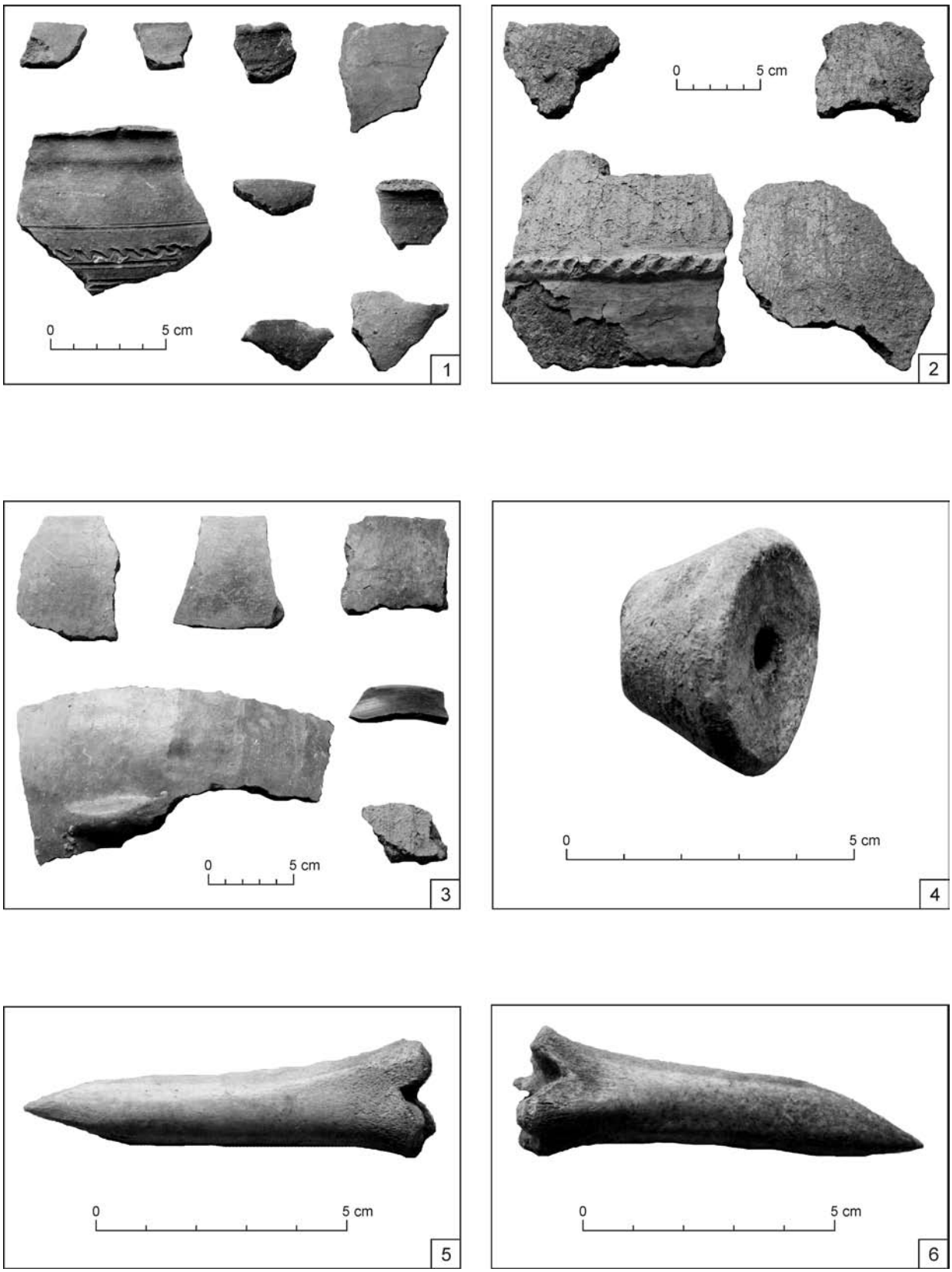

Obr. 89. Trebatice (západne od Lúky za Dudváhom). Výber výrazných nálezov: 1, 2 – kultúra s keramikou lineárnou; 5 – kultúra doby rímskej; 3, 4 – kultúra včasnostredoveká; 6, 7 – stredovek ; 8 – fragment kamenného ?kadluba; 11 A-C – fragment kamennej plastiky znázorňujúcej ?labku leva, polreliéf, 16.–17. stor. Veselé (Predovratie). 12 A-C – rôzne pohľady na fragment pravekého kamenného roztierača. Kresba M. Pekáriková. Dubovany (Pažite). 9–10 – výber z keramiky 11.–13. stor. Kresba M. Pekáriková. Mierky: a – 1–11; b – 12 (Staššíková-Štukovská, 247–249).

Abb. 89. Trebatice (westlich der Wiese hinter Dudváh). Auswahl von ausgeprägten Funden: 1, 2 – Kultur mit Linearbandkeramik; 5 – Kultur der Römerzeit; 3, 4 – Frühmittelalterliche Kultur; 6, 7 – Mittelalter; 8 – Fragment einer steinernen ?Gussform; 11 A-C – Fragment einer steinernen Plastik mit der Darstellung der ?Löwenpfote, Halbrelief, 16.–17. Jh. Veselé (Predovratie). 12 A-C – unterschiedliche Ansichten auf das Fragment des urzeitlichen Quetschsteins. Zeichnung M. Pekáriková. Dubovany (Pažite). 9-10 – Auswahl von Keramik aus dem 11.–13. Jh. Zeichnung M. Pekáriková. Maßstab: a – 1–11; b – 12 (Staššíková-Štukovská, 247–249).

Obr. 90. Svätoplukovo (Pod Hrobmi). Výber nálezov. 1 – doba bronzová; 2 – doba laténska; 3–6 – včasný stredovek (Štefanovičová/Hlavatá/Spišák, 252–254).
Abb. 90. Svätoplukovo (Pod Hrobmi). Auswahl von Funden. 1 – Bronzezeit; 2 – Latènezeit; 3–6 – Frühmittelalter (Štefanovičová/Hlavatá/Spišák, 252–254).

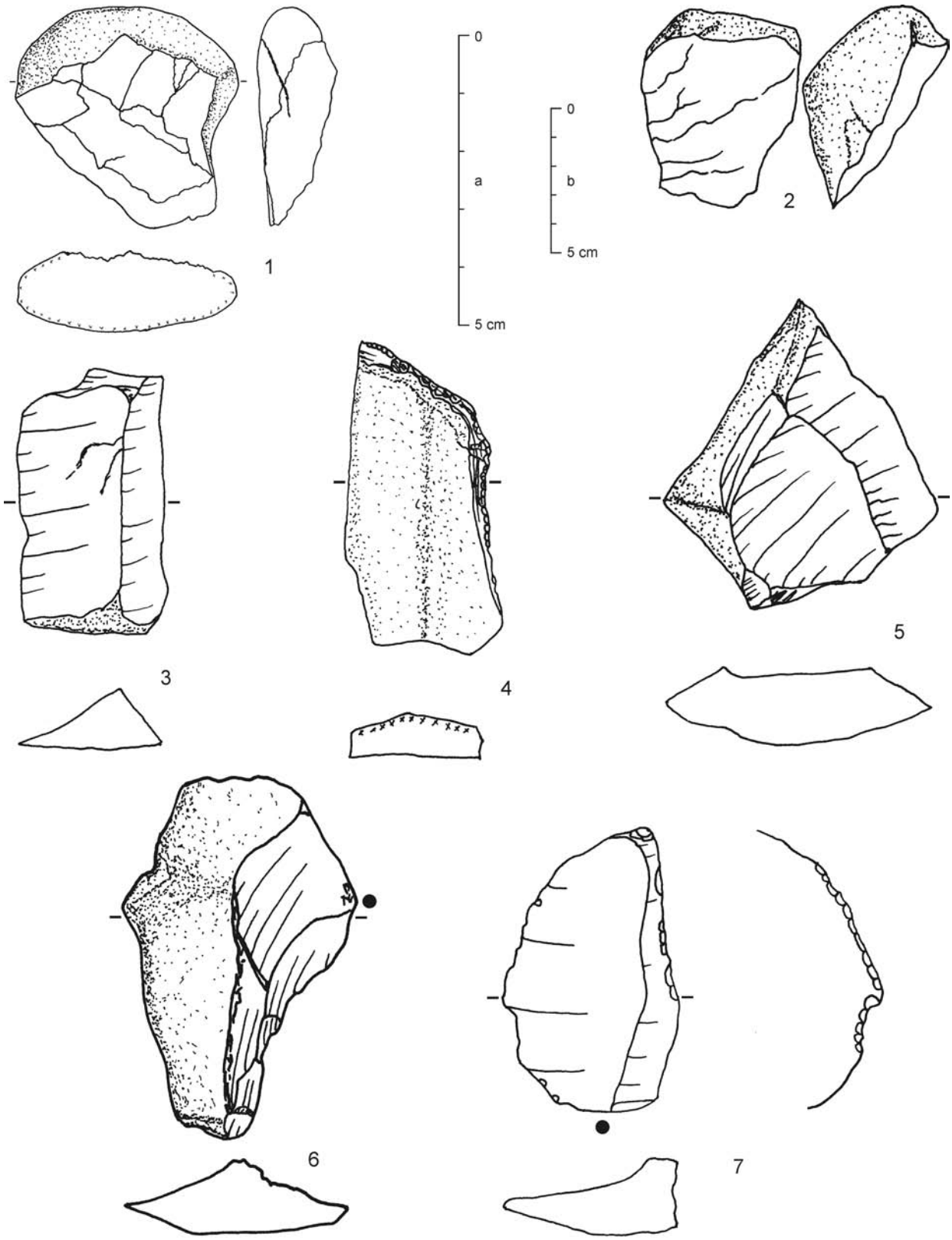

Obr. 91. Svätoplukovo (Pod Hrobmi). Výber nálezov. 1–5 – včasný stredovek; 2, 3, 4 – doba bronzová; 6 – nedatované (Štefanovičová/Hlavatá/Spišák, 252–254).

Abb. 91. Svätoplukovo (Pod Hrobmi). Auswahl von Funden. 1–5 – Frühmittelalter; 2, 3, 4 – Bronzezeit; 6 – undatiert (Štefanovičová/Hlavatá/Spišák, 252–254).

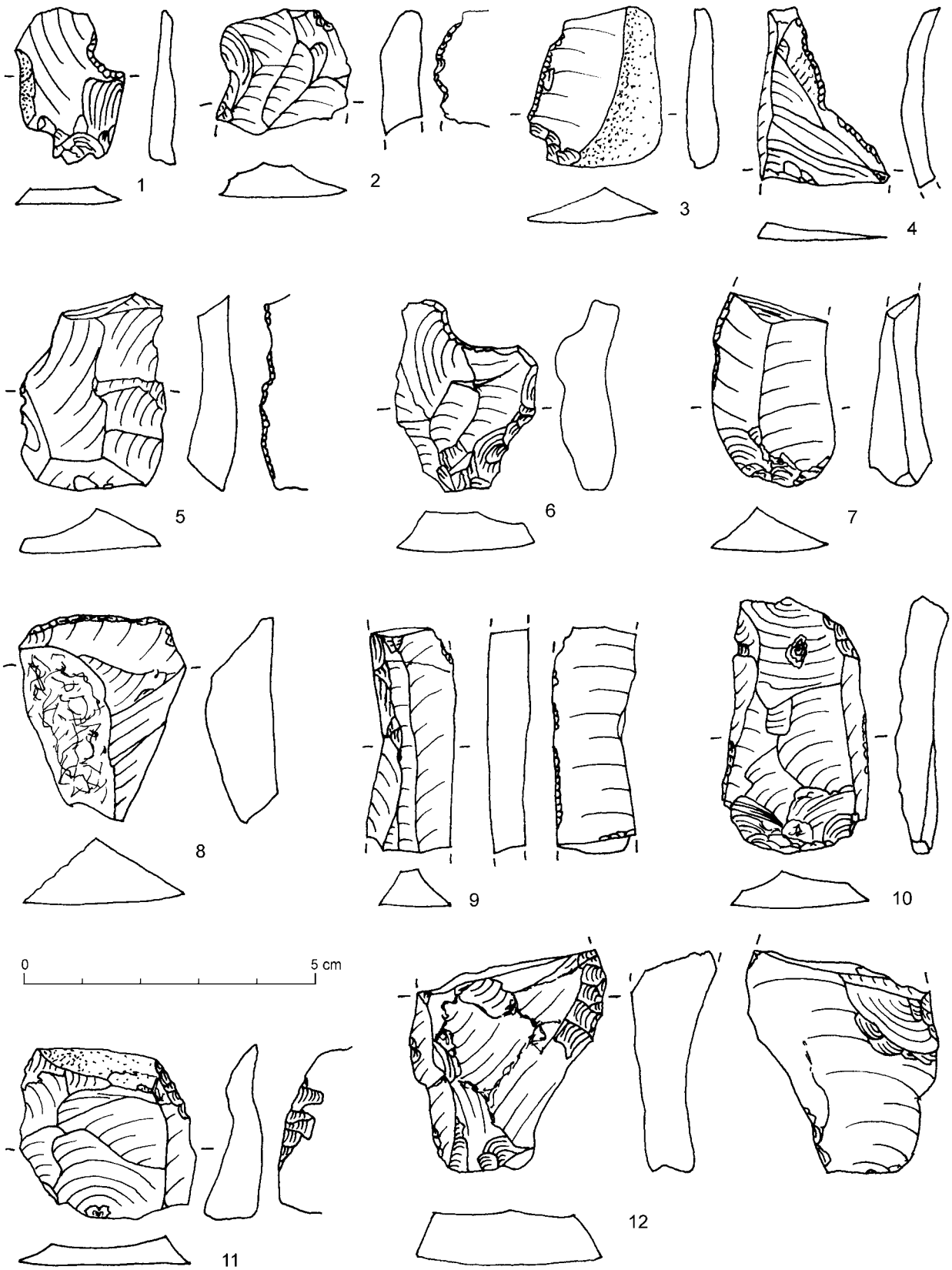

Obr. 92. Ostrovany (Pri Imune). 1–12 – výber nálezov zo zberov v priestore sídliska badenskej kultúry (Tokárová/Vizdal, 256).
Abb. 92. Ostrovany (Pri Imune). 1–12 – Auswahl von Lesefunden im Raum der Siedlung der Badener Kultur (Tokárová/Vizdal, 256).

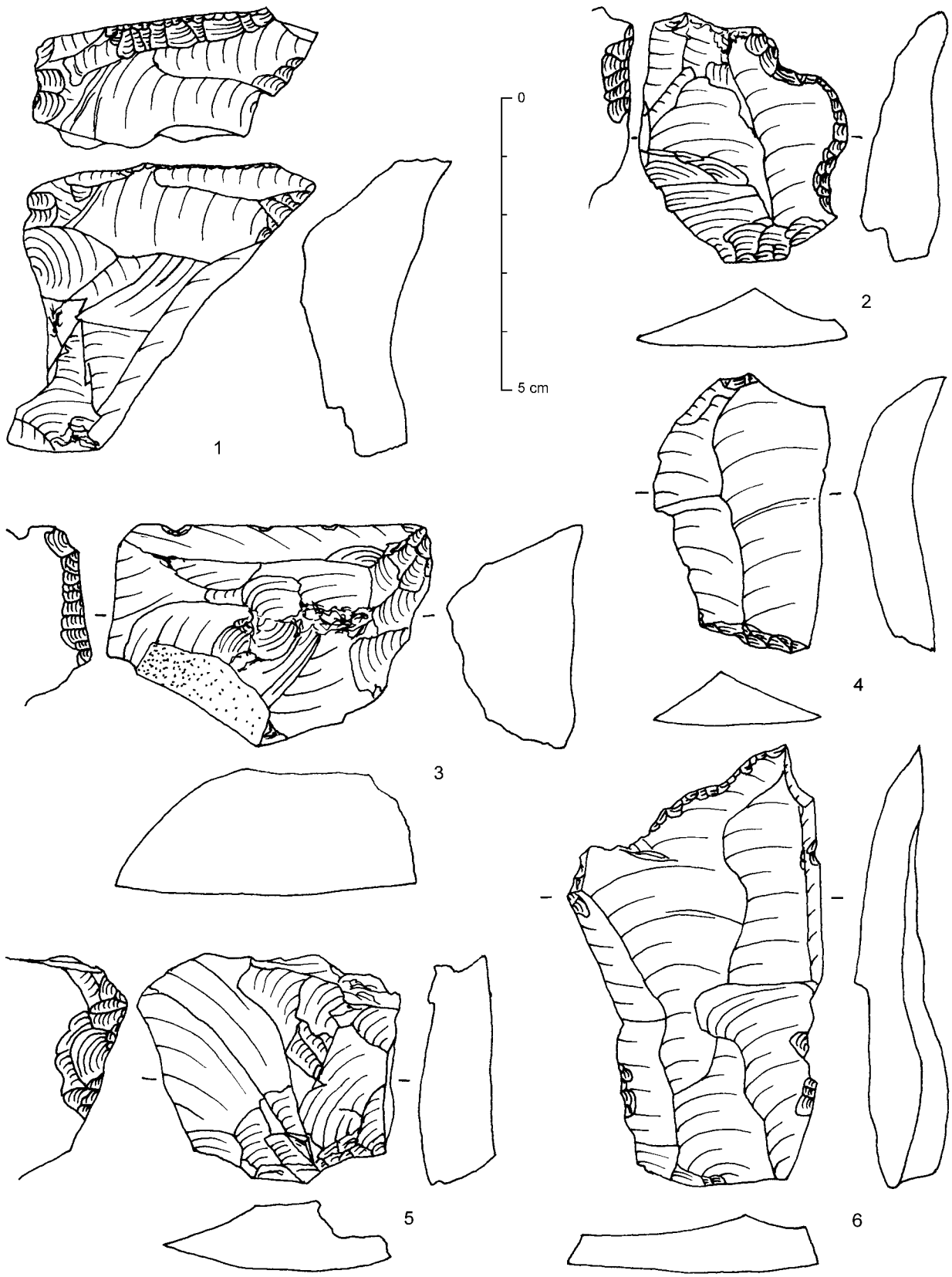

Obr. 93. Bohunice/Sedmerovec (Galková). Výber štiepanej industrie zo zberu. 1–2 – kremeň; 3 – porfýr?; 4, 5 – rohovec; 6 – kremenec; 7 – rádiolarit. Mierka: a – 2–7; b – 1. Kreslil: P. Schreiber (Žaár/Schreiber/Štec/Blašková, 264, 265).

Abb. 93. Bohunice/Sedmerovec (Galková). Auswahl von gespaltener Industrie - Lesefunde. 1–2 – Quarz; 3 – Porphyr?; 4, 5 – Hornstein; 6 – Quarzit; 7 – Radiolarit. Maßstab: a: 2–7; b: 1. Zeichnung: P. Schreiber (Žaár/Schreiber/Štec/Blašková, 264, 265).

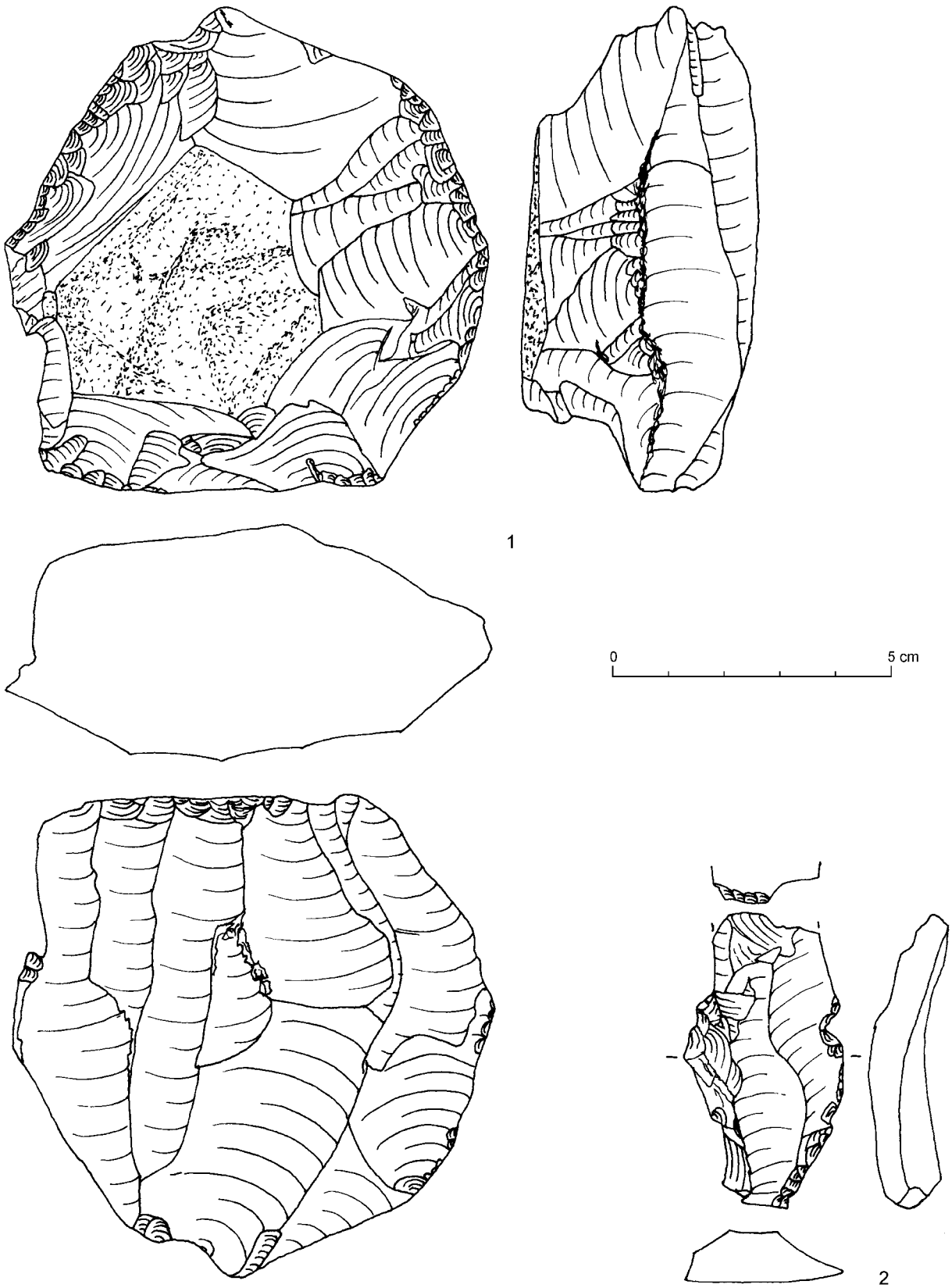

Obr. 94. Bohunice/Sedmerovec (Galková). Výber štiepanej industrie zo zberu. 1–12 – rádiolarit. Kreslil: O. Žaár (Žaár/Schreiber/Štec/Blašková, 264, 265).

Abb. 94. Bohunice/Sedmerovec (Galková). Auswahl von Spaltindustrie - Lesefunde. 1–12 – Radiolarit. Zeichnung: O. Žaár (Žaár/Schreiber/Štec/Blašková, 264, 265).

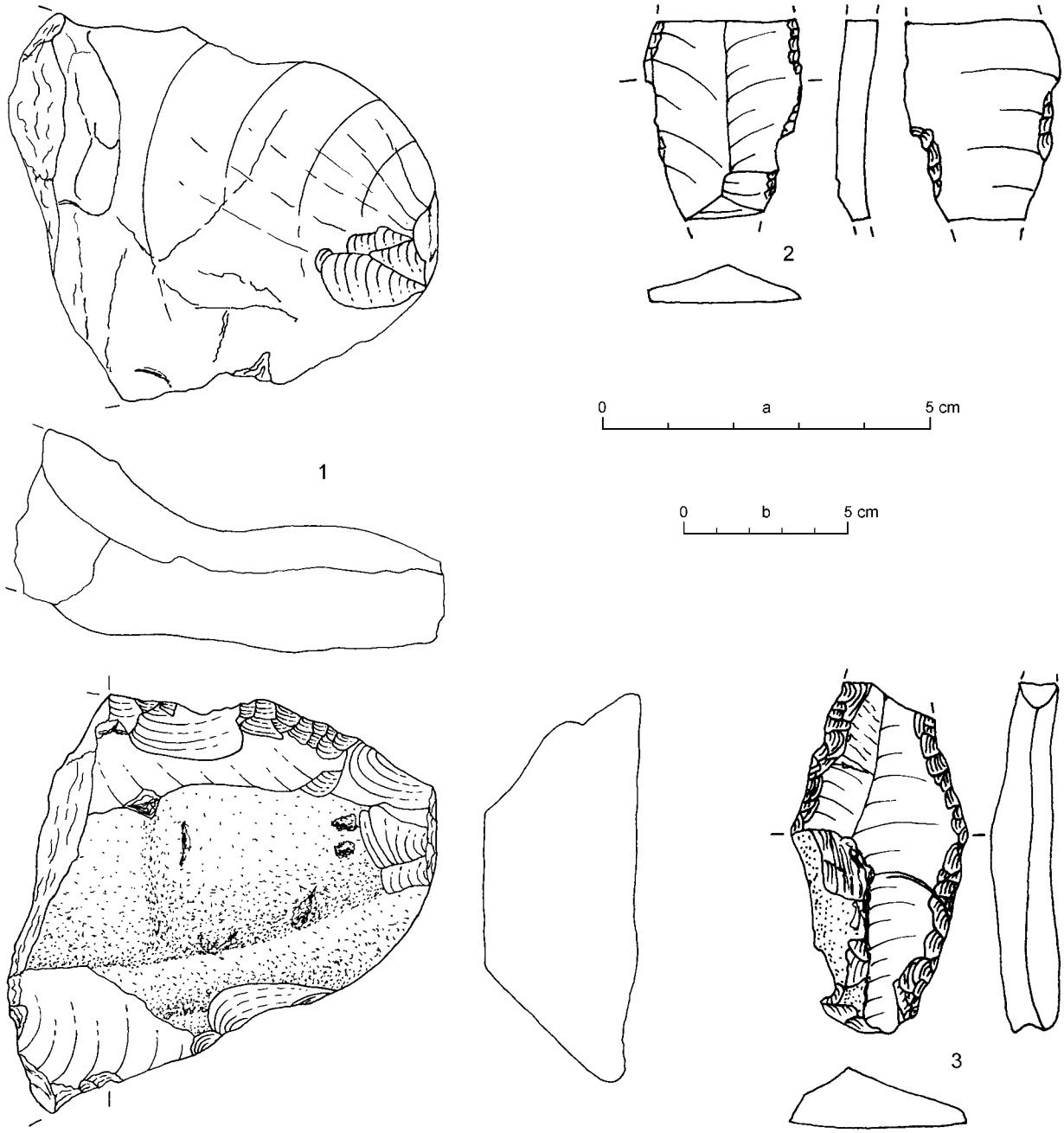

Obr. 95. Bohunice/Sedmerovec (Galková). Výber štiepanej industrie zo zberu. 1–6 – rádiolarit. Kreslil: O. Žaár (Žaár/Schreiber/Štec/Blašková, 264, 265).

Abb. 95. Bohunice/Sedmerovec (Galková). Auswahl von Spaltindustrie – Lesefunde. 1–6 – Radiolarit. Zeichnung: O. Žaár (Žaár/Schreiber/Štec/Blašková, 264, 265).

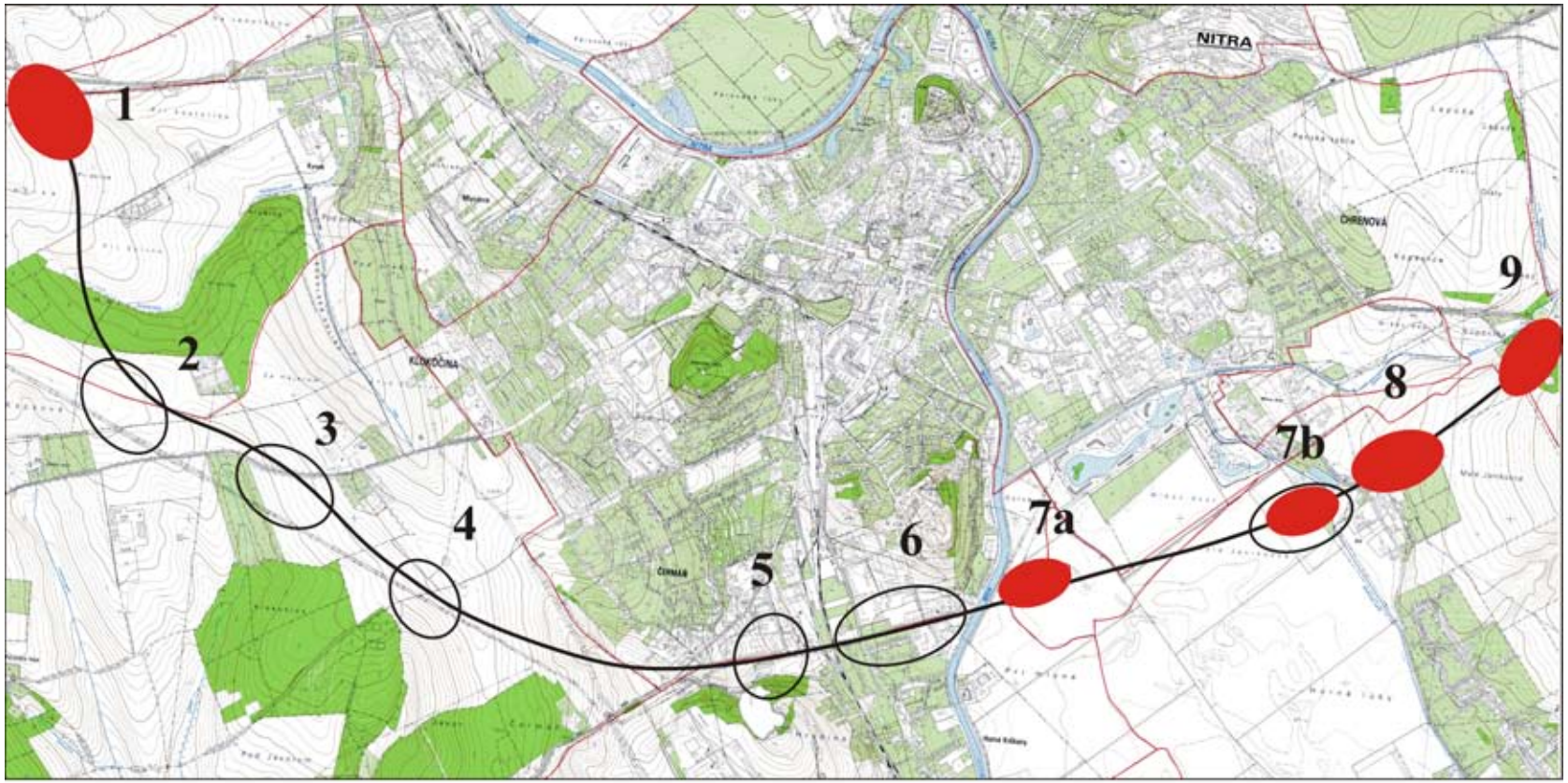

Obr. 96. Bohunice/Sedmerovec (Galková). Výber štiepanej industrie zo zberu. 1–2 – rádiolarit. Kreslil: O. Žaár (Žaár/Schreiber/Štec/Blašková, 264, 265).
Abb. 96. Bohunice/Sedmerovec (Galková). Auswahl von Spaltindustrie – Lesefunde. 1–2 – Radiolarit. Zeichnung: O. Žaár (Žaár/Schreiber/Štec/Blašková, 264, 265).

Obr. 97. Bohunice/Sedmerovec (Galková). Výber štiepanej industrie zo zberu. 1 – silicifikovaný pieskovec; 2 – rádiolarit; 3 – eratický silicit. Mierka: a: 2, 3; b: 1. Kreslil: O. Žaár (Žaár/Schreiber/Štec/Blašková, 264, 265).

Abb. 97. Bohunice/Sedmerovec (Galková). Auswahl von Spaltindustrie – Lesefunde. 1 – silizifierter Sandstein; 2 – Radiolarit; 3 – eratisches Silizid. Maßstab: a: 2, 3; b: 1. Maßstab: O. Žaár (Žaár/Schreiber/Štec/Blašková, 264, 265).

Obr. 98. Rýchlostná cesta Nitra-Západ - Selenec. Mapa 1:10000 s vyznačenými skúmanými polohami (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).
Abb. 98. Schnellstraße Nitra-West - Selenec. Karte 1:10000 mit markierten untersuchten Flächen (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

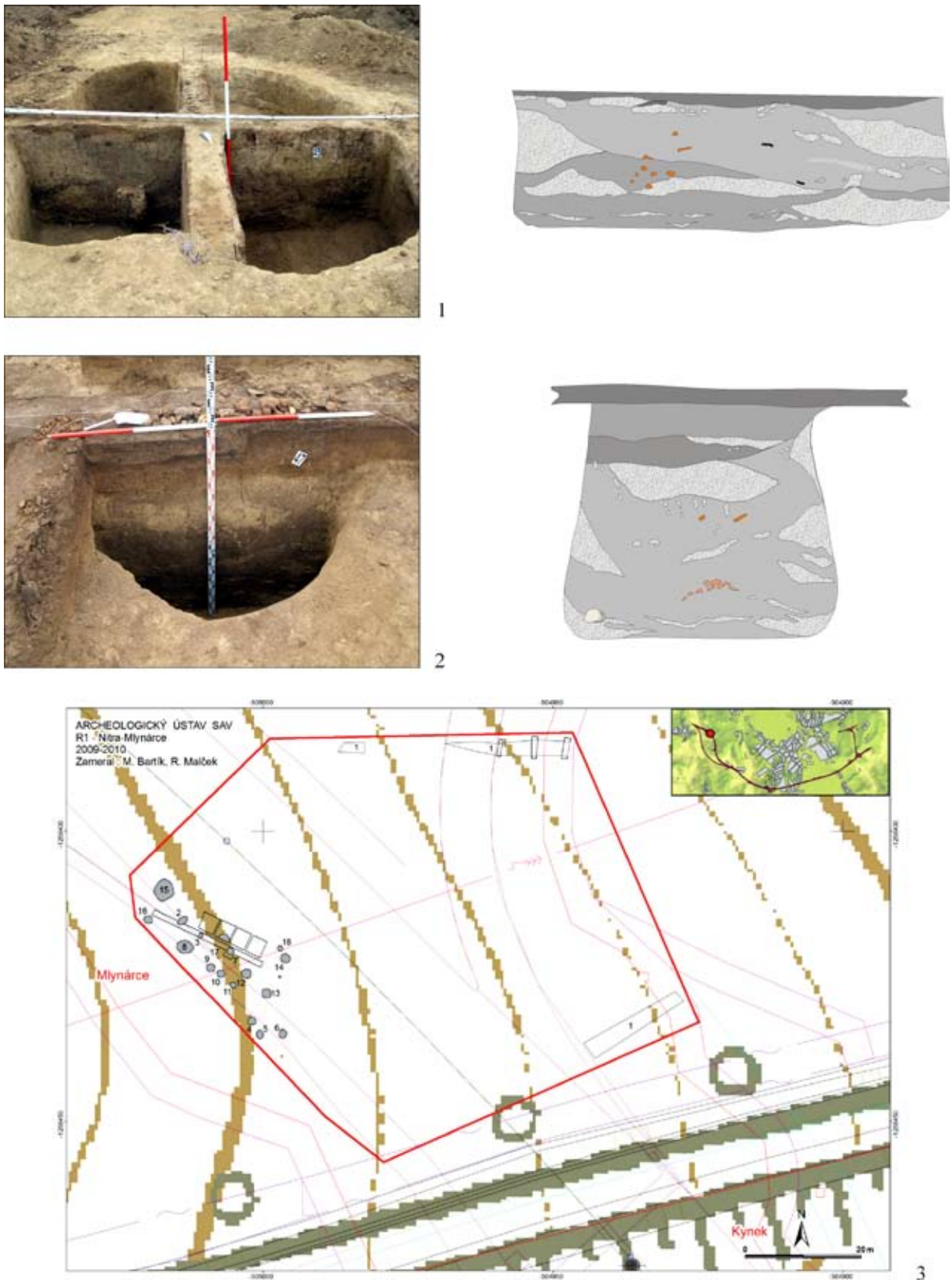

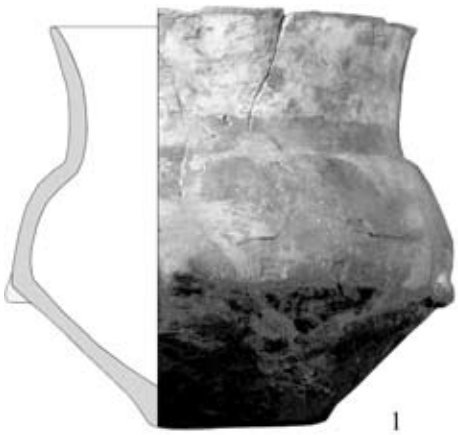

Obr. 99. Rýchlostná cesta Nitra-Západ - Selenec. Komplikované podmienky výskumu (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).
Abb. 99. Schnellstraße Nitra–West - Selenec. Komplizierte Grabungsbedingungen (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

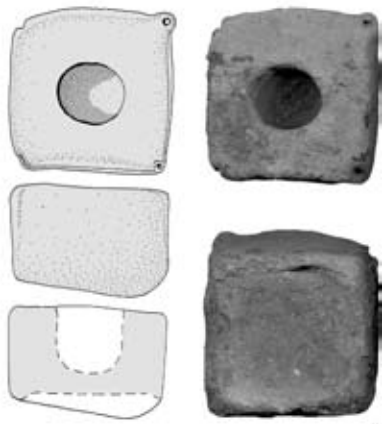

Obr. 100. Nitra, časť Mlynárce (Hôrka). 1 – obj. 15 – polozemnica; 2 – obj. 47 - zásobná jama, lengyelská kultúra; 3 – celkový plán lokality (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

Abb. 100. Nitra, Teil Mlynárce (Hôrka). 1 – Obj. 15 – Grubenhütte; 2 – Obj. 47 – Vorratsgrube, Lengyel–Kultur; 3 – Gesamtplan der Fundstelle (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

1

2

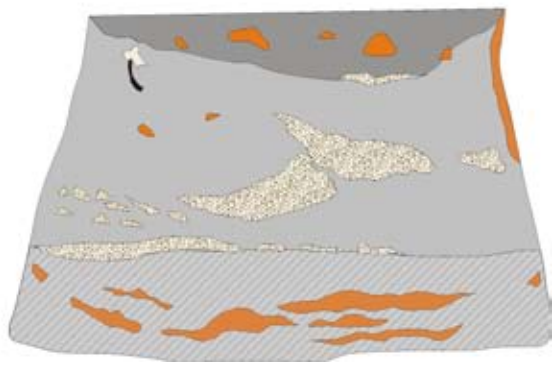
3

4

5

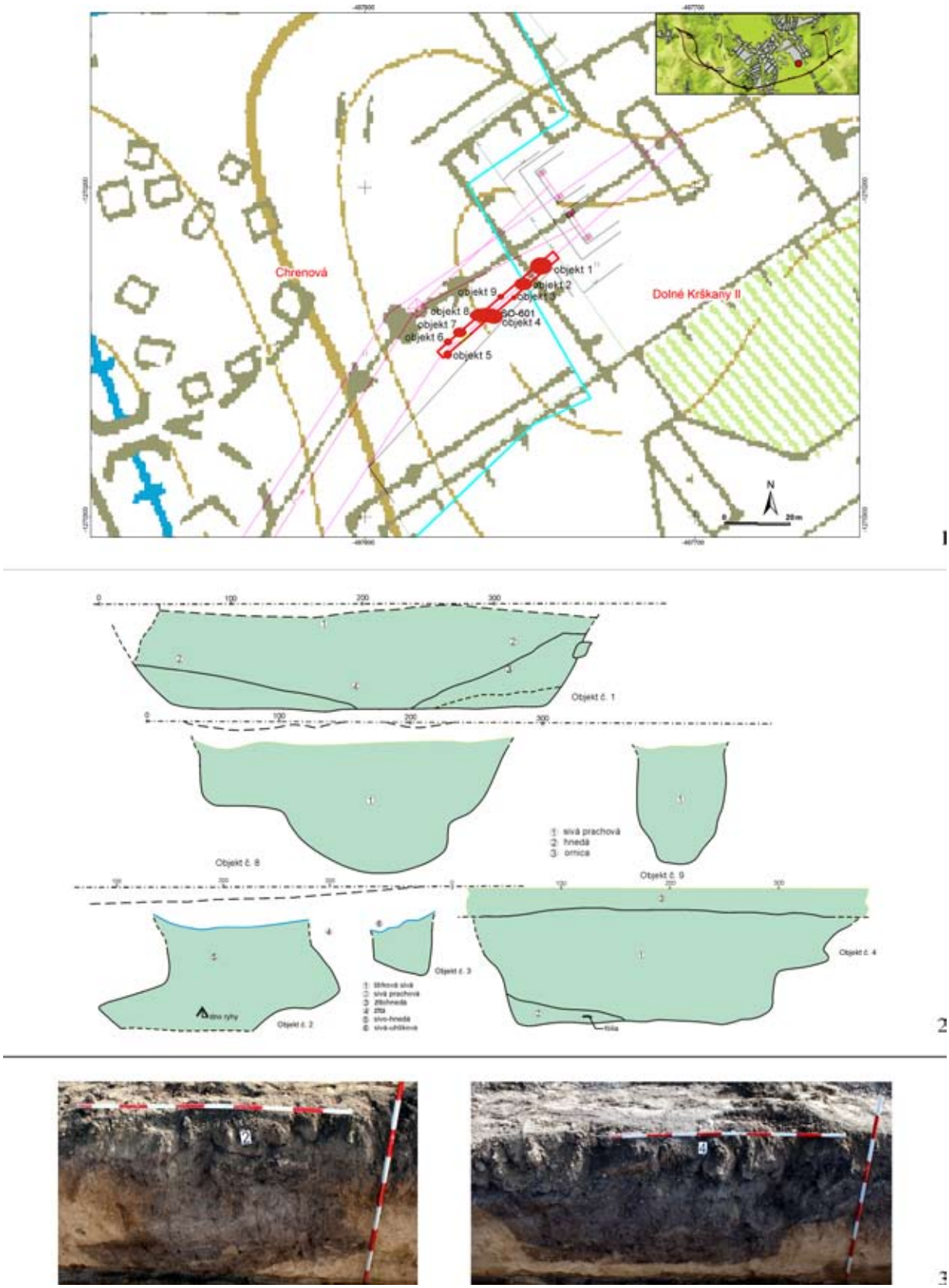
Obr. 101. Nitra, časť Mlynárce (Hôrka). 1 – obj. 3 – zásobná jama. Plán a výber z nálezov, lengyelská kultúra (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).
Abb. 101. Nitra, Teil Mlynárce (Hôrka). 1 – Obj. 3 – Vorratsgrube. Plan und Auswahl von Funden, Lengyel–Kultur (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

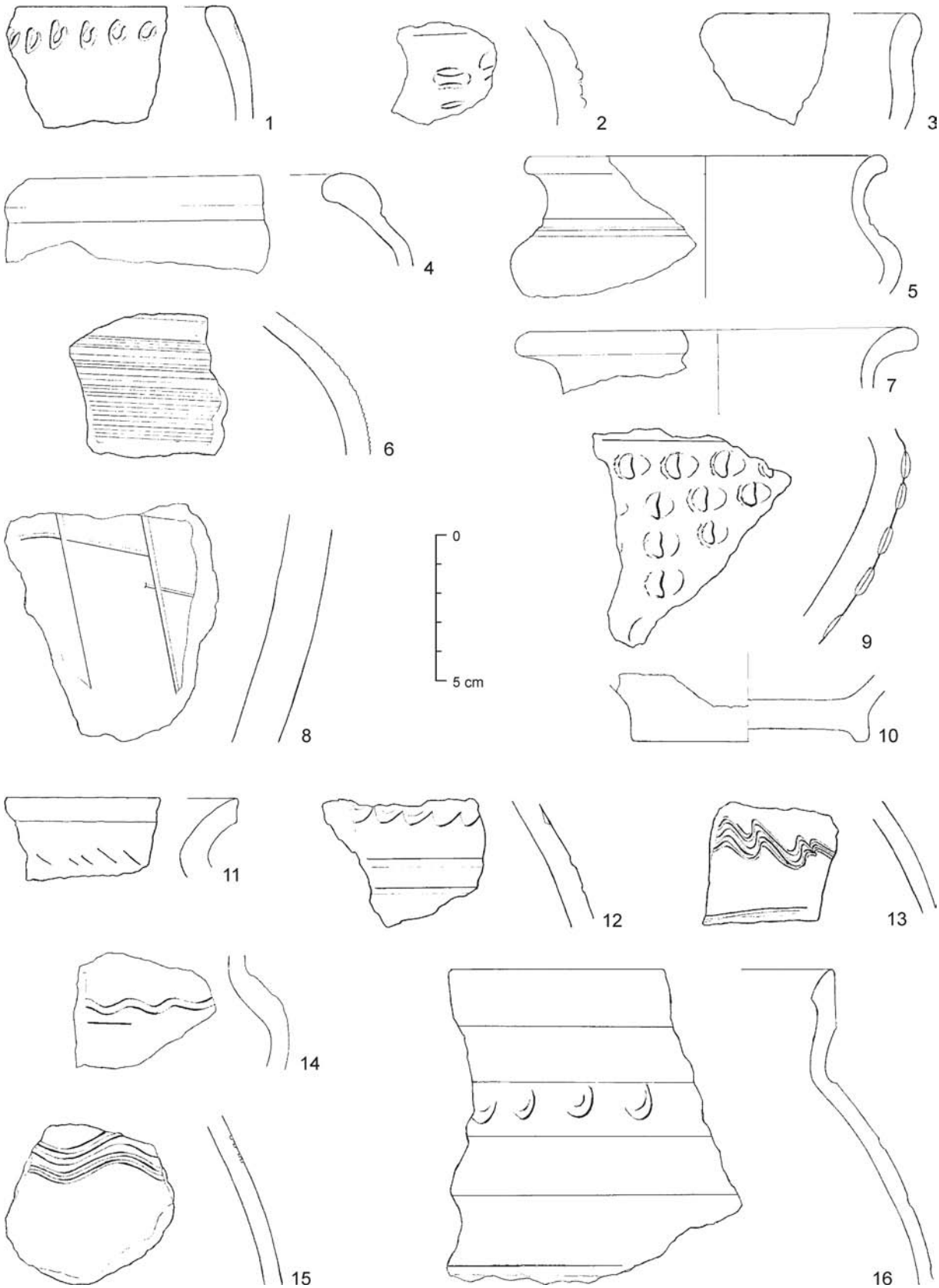

Obr. 102. Nitra, časť Horné Krškany (Pri Mlyne). Pohľad na výskum (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).
Abb. 102. Nitra, Teil Horné Krškany, (Pri Mlyne). Blick auf die Grabung (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

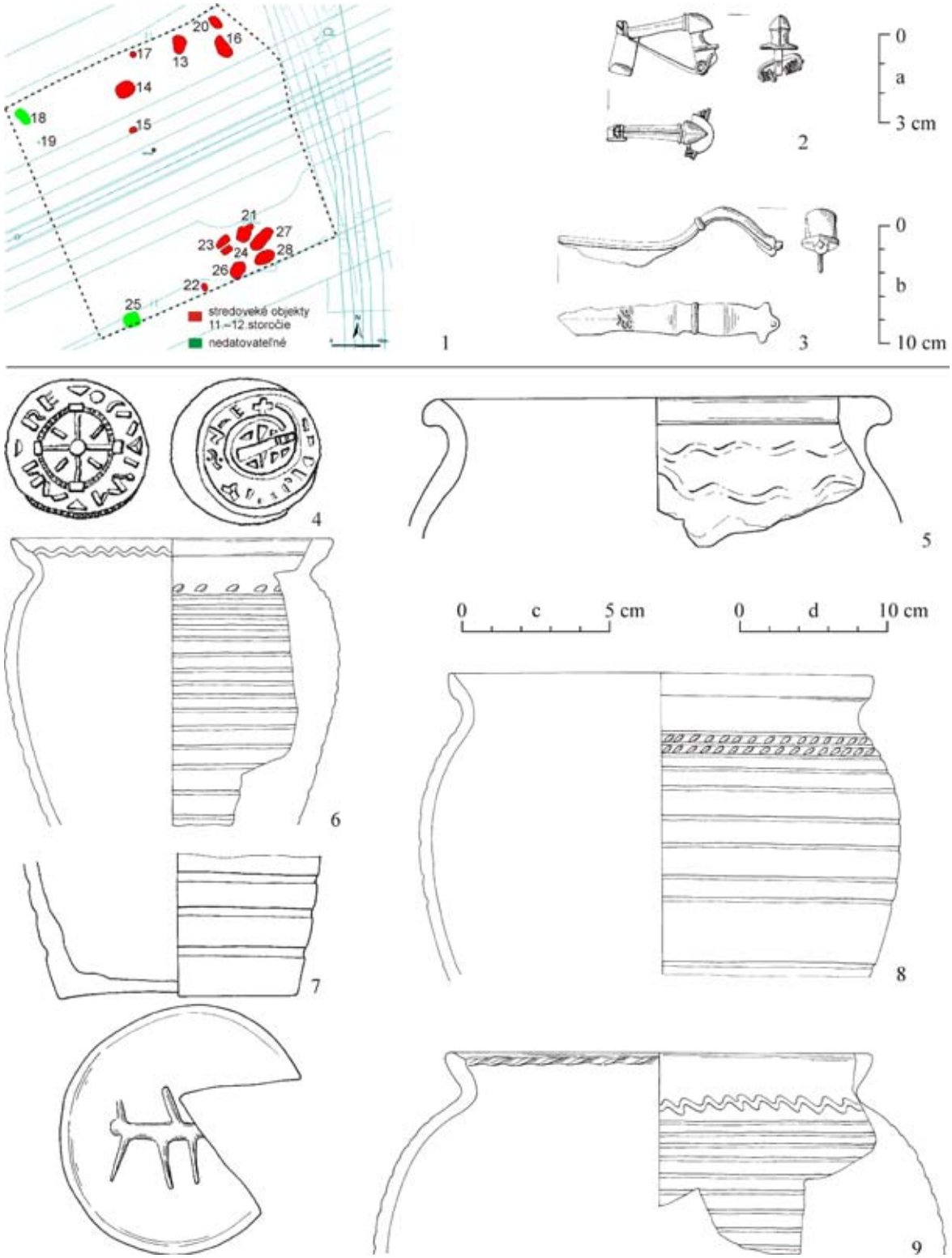

Obr. 103. Nitra, časť Chrenová a Janíkovce (SO 601). 1 – plán lokality; 2 – profily objektov 1, 2, 3, 4, 8, 9; 3 – fotodokumentácia objektov 2, 4 (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

Abb. 103. Nitra, Teil Chrenová und Janíkovce (SO 601). 1 – Plan der Fundstelle; Blick auf die Grabung; 2 – Profile der Objekte 1, 2, 3, 4, 8, 9; 3 – Fotodokumentation Obj. 2, 4 (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

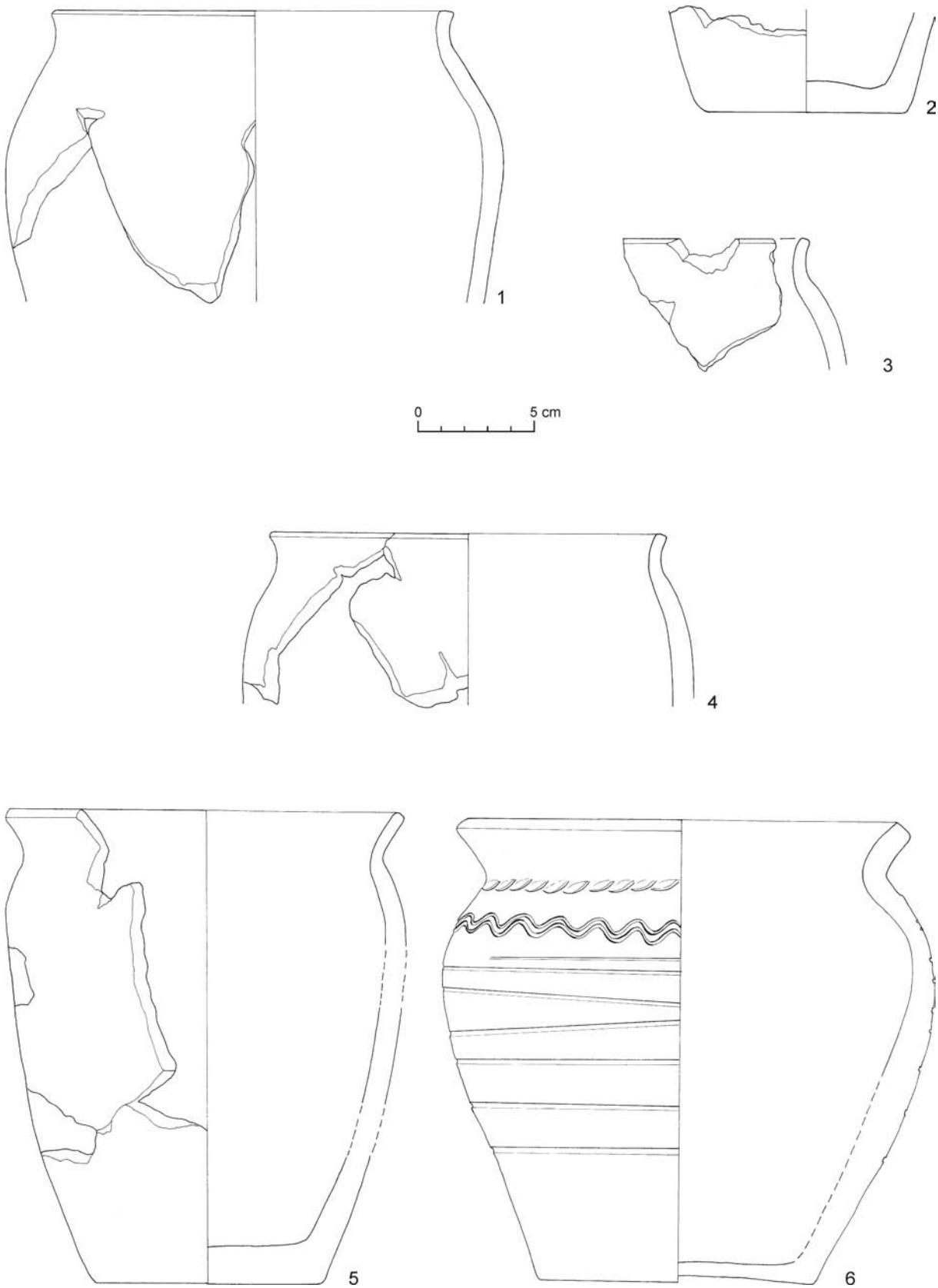

Obr. 104. Nitra, časť Chrenová a Janíkovce (SO 601). Výber nálezov z objektov (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).
Abb. 104. Nitra, Teil Chrenová und Janíkovce (SO 601). Auswahl von Funden aus Objekten (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

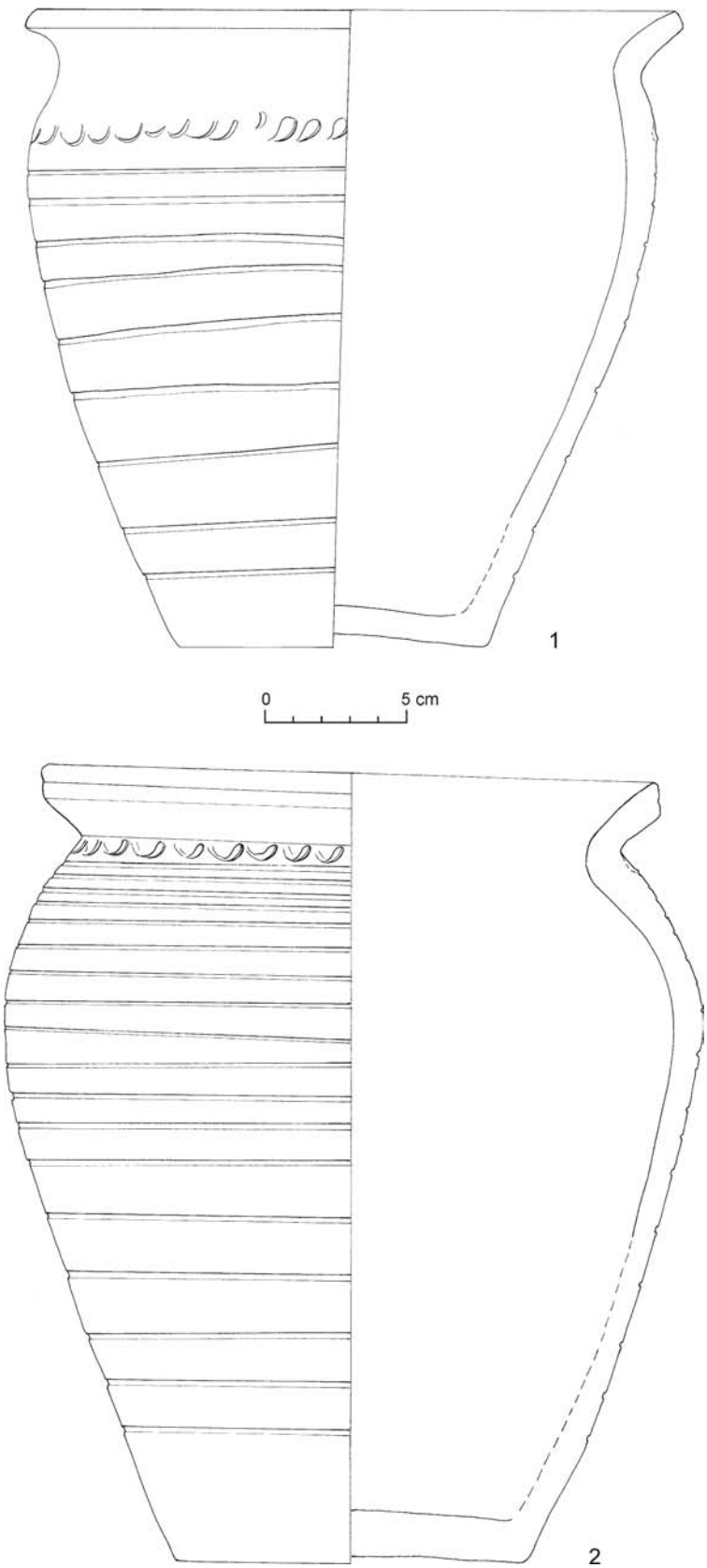

Obr. 105. Nitra, časť Janíkovce (Malé Janíkovce - Mikov dvor I). Pohľad na výskum a nálezy z prieskumu detektorom (doba rímska, stredovek). 1 – plán skúmanej plochy; 2, 3 – bronzové spony z doby rímskej; 4 – minca uhorského kráľa Kolomana z prelomu 11.–12. storočia; 5–9 – výber hrncovitých nádob z vrcholného stredoveku. Mierka: a – 2; b – 3; c – 4; d – 5–9 (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

Abb. 105. Nitra, Teil Janíkovce (Malé Janíkovce - Mikov dvor I). Blick auf die Grabung und Funde aus der Begehung mit dem Metalldetektor (Römerzeit, Mittelalter). 1 – Plan der untersuchten Fläche; 2, 3 – Bronzefibeln aus der Römerzeit; 4 – Münze des ungarischen Königs Koloman vom 11.–12. Jh.; 5–9 – Auswahl von topfförmigen Gefäßen aus dem Hochmittelalter. Maßstab: a – 2; b – 3; c – 4; d – 5–9 (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

Obr. 106. Nitra, časť Janíkovce (Malé Janíkovce – Mikov dvor I). Nálezy z objektov 78 a 80, včasný stredovek – pražský typ (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

Abb. 106. Nitra, Teil Janíkovce (Malé Janíkovce – Mikov dvor I). Funde aus den Objekten 78 und 80, Frühmittelalter – Prager Typ (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

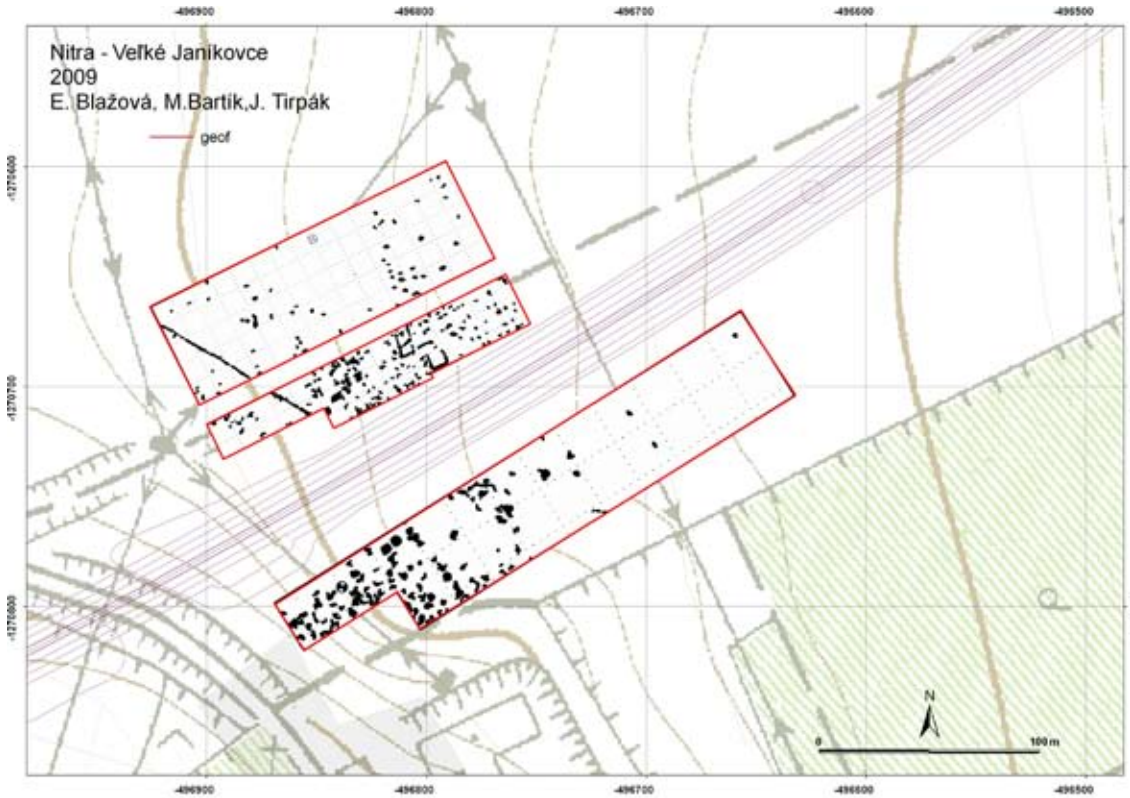

Obr. 107. Nitra, časť Janíkovce (Malé Janíkovce Mikov dvor I). Nálezy z objektu 74 – včasný stredovek (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).
Abb. 107. Nitra, Teil Janíkovce (Malé Janíkovce – Mikov dvor I). Funde aus dem Objekt 74 – Frühmittelalter (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

Obr. 108. Nitra, časť Janíkovce (Malé Janíkovce - Mikov dvor II). Pohľady na výskum (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).
Abb. 108. Nitra, Teil Janíkovce (Malé Janíkovce - Mikov dvor II). Blick auf die Grabung (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

1

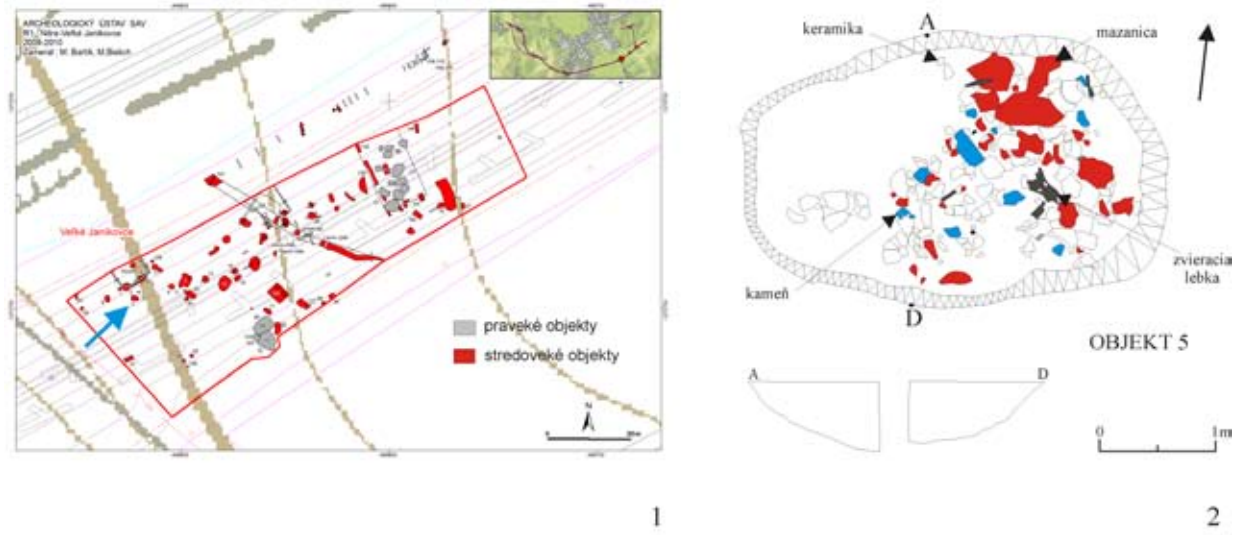

2

Obr. 109. Nitra, časť Janíkovce (Malé Janíkovce - Mikov dvor II). 1 – geofyzikálny prieskum plôch popri skúmanej ploche (J. Tirpák); 2 – plán preskúmaných objektov (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).
Abb. 109. Nitra, Teil Janíkovce (Malé Janíkovce - Mikov dvor II). 1 – geophysikalische Untersuchung von Flächen neben der untersuchten Fläche (J. Tirpák); 2 – Plan der untersuchten Objekte (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

Obr. 110. Nitra, časť Janíkovce (Malé Janíkovce - Mikov dvor II). Pohľad na preskúmané objekty. 1 – kumulácia objektov; 2 – objekt 95; 3 – objekt 4 (dom - eneolit); 4 – objekt 72; 5 – objekt 2 (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

Abb. 110. Nitra, Teil Janíkovce (Malé Janíkovce - Mikov dvor II). Blick auf die untersuchten Objekte. 1 – Anhäufung von Objekten; 2 – Obj. 95; 3 – Obj. 4 (Haus –Äneolithikum); 4 – Obj. 72; 5 – Obj. 2 (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

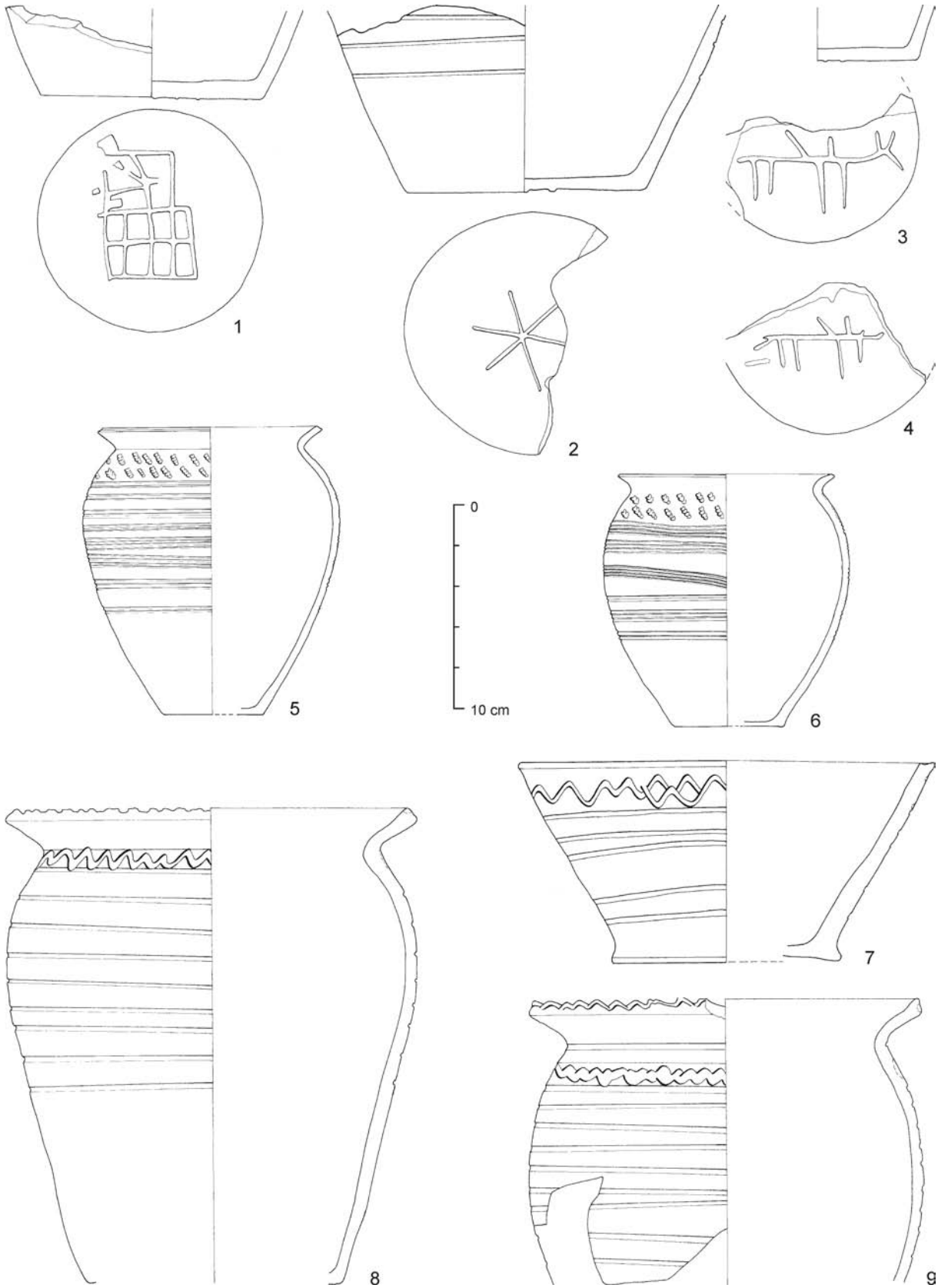

Obr. 111. Nitra, časť Janíkovce (Malé Janíkovce - Mikov dvor II). 1 – plán lokality; 2–4 – obj. 5 – odpadová jama?; 5–6 – obj. 7 – chlebová pec (10.–12. storočie; Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).
Abb. 111. Nitra, Teil Janíkovce (Malé Janíkovce – Mikov dvor II). 1 – Plan der Fundstelle; 2–4 – Obj. 5 – Abfallgrube?; 5–6 – Obj. 7 – Brotofen (10.–12. Jh.; Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

Obr. 112. Nitra, časť Janíkovce (Malé Janíkovce – Mikov dvor II). Výber keramických nálezov zo stredoveku (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).
Abb. 112. Nitra, Teil Janíkovce (Malé Janíkovce – Mikov dvor II). Auswahl von Keramikfunden aus dem Mittelalter (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

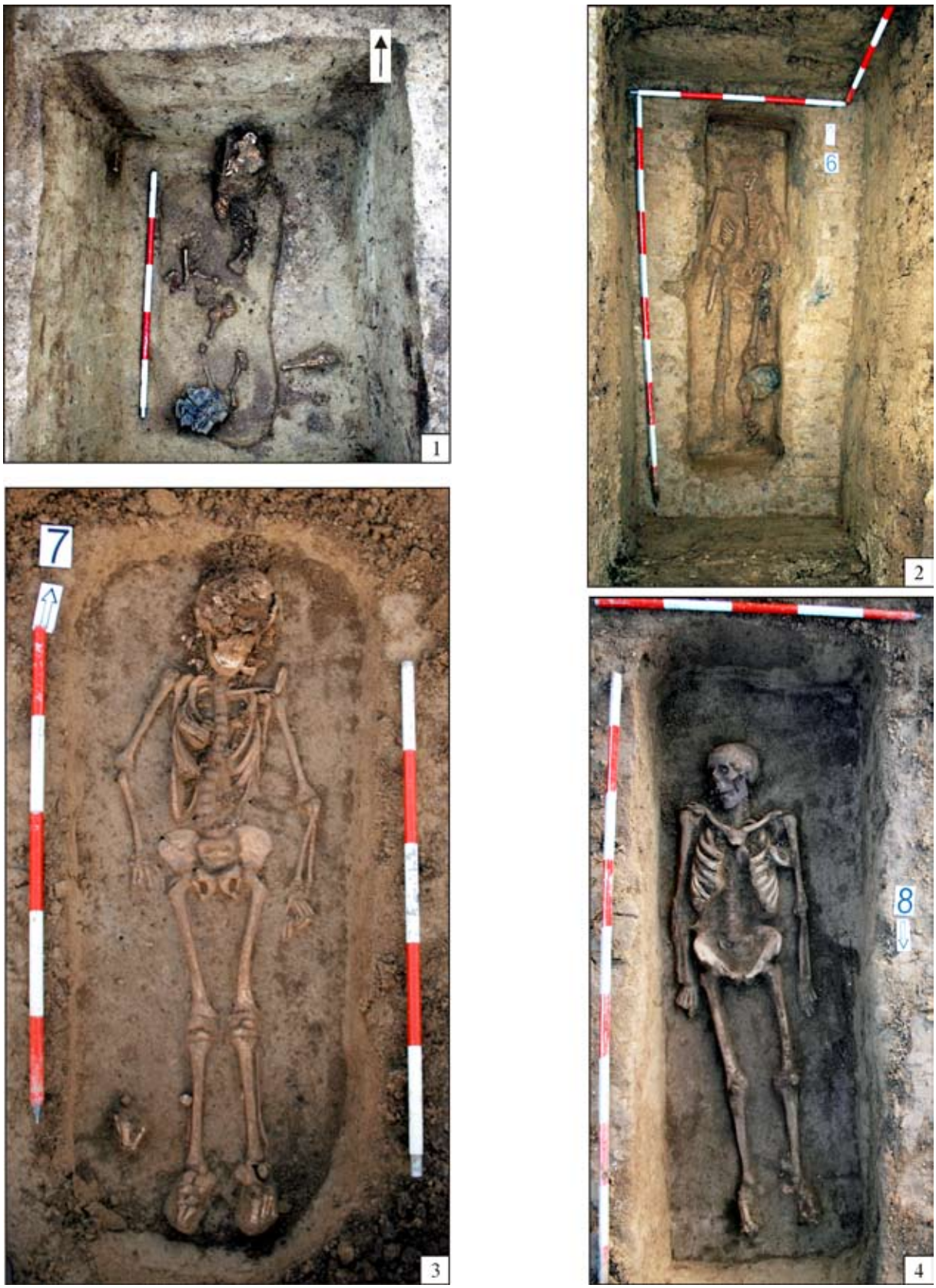

Obr. 113. Nitra, časť Janíkovce (Malé Janíkovce - Mikov dvor II). 1 – letecký pohľad na výskum; 2 – dno nádoby z objektu 5 (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

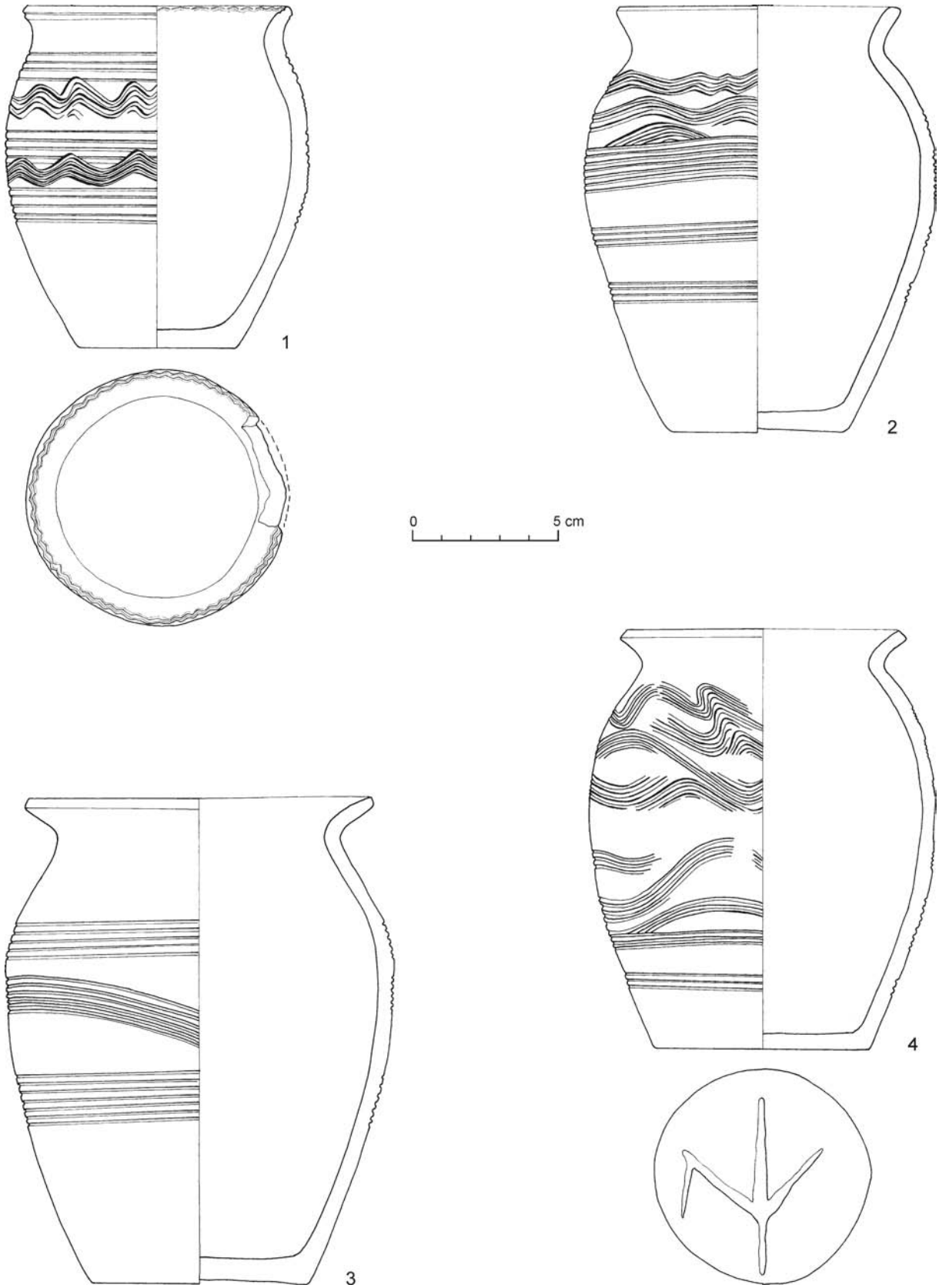
Abb. 113. Nitra, Teil Janíkovce (Malé Janíkovce – Mikov dvor II). 1 – Blick auf die Grabung aus der Luftperspektive; 2 – Boden der Gefäße aus dem Objekt 5 (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

Obr. 114. Nitra, časť Janíkovce (Malé Janíkovce - Mikov dvor II). Hroby 1–4 – včasný stredovek (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).
Abb. 114. Nitra, Teil Janíkovce (Malé Janíkovce – Mikov dvor II). Gräber 1–4 – Frühmittelalter (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

Obr. 115. Nitra, časť Janíkovce (Malé Janíkovce - Mikov dvor II). Hroby 5–8 – včasný stredovek (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).
Abb. 115. Nitra, Teil Janíkovce (Malé Janíkovce – Mikov dvor II). Gräber 5–8 – Frühmittelalter (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

Obr. 116. Nitra, časť Janíkovce (Malé Janíkovce - Mikov dvor II). Keramika z hrobov. 1 – hrob 1; 2 – hrob 2; 3 – hrob 3; 4 – hrob 5 (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

Abb. 116. Nitra, Teil Janíkovce (Malé Janíkovce – Mikov dvor II). Keramik aus Gräbern. 1 – Grab 1; 2 – Grab 2; 3 – Grab 3; 4 – Grab 5 (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

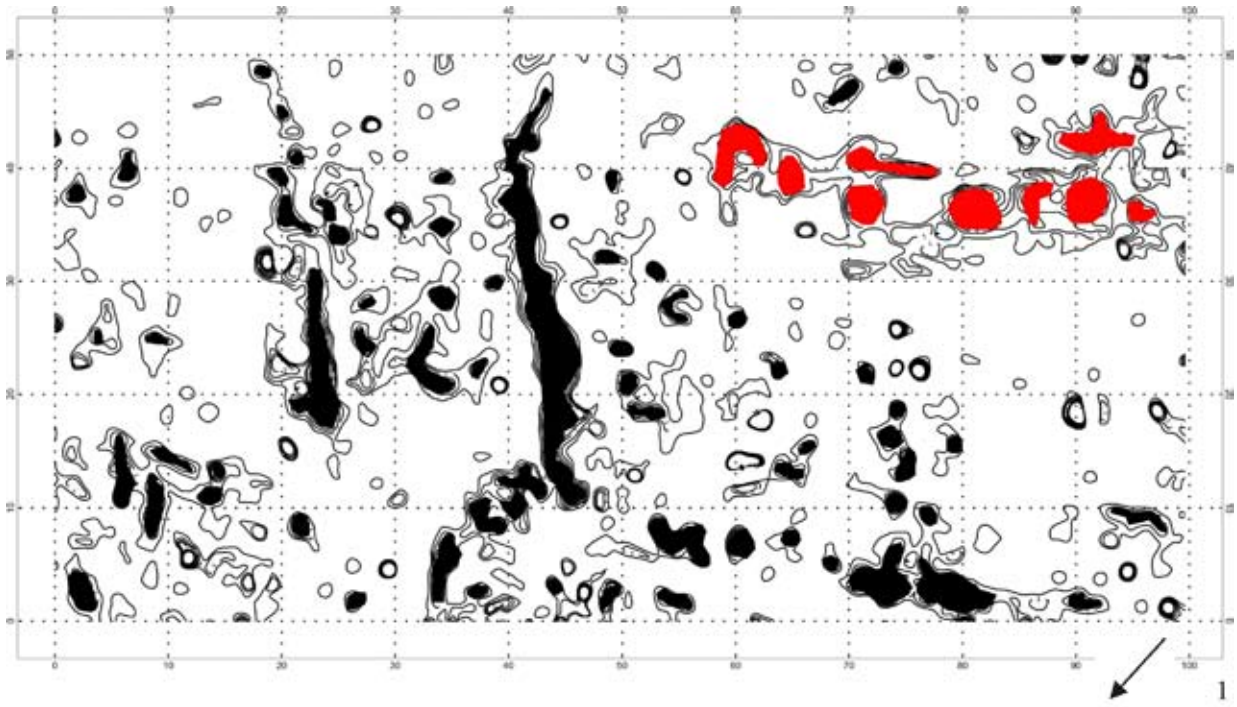

Obr. 117. Nitra, časť Janíkovce (Malé Janíkovce - Mikov dvor II). Nálezy z hrobov. 1 – hrob 6; 2–15 – hrob 8 (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

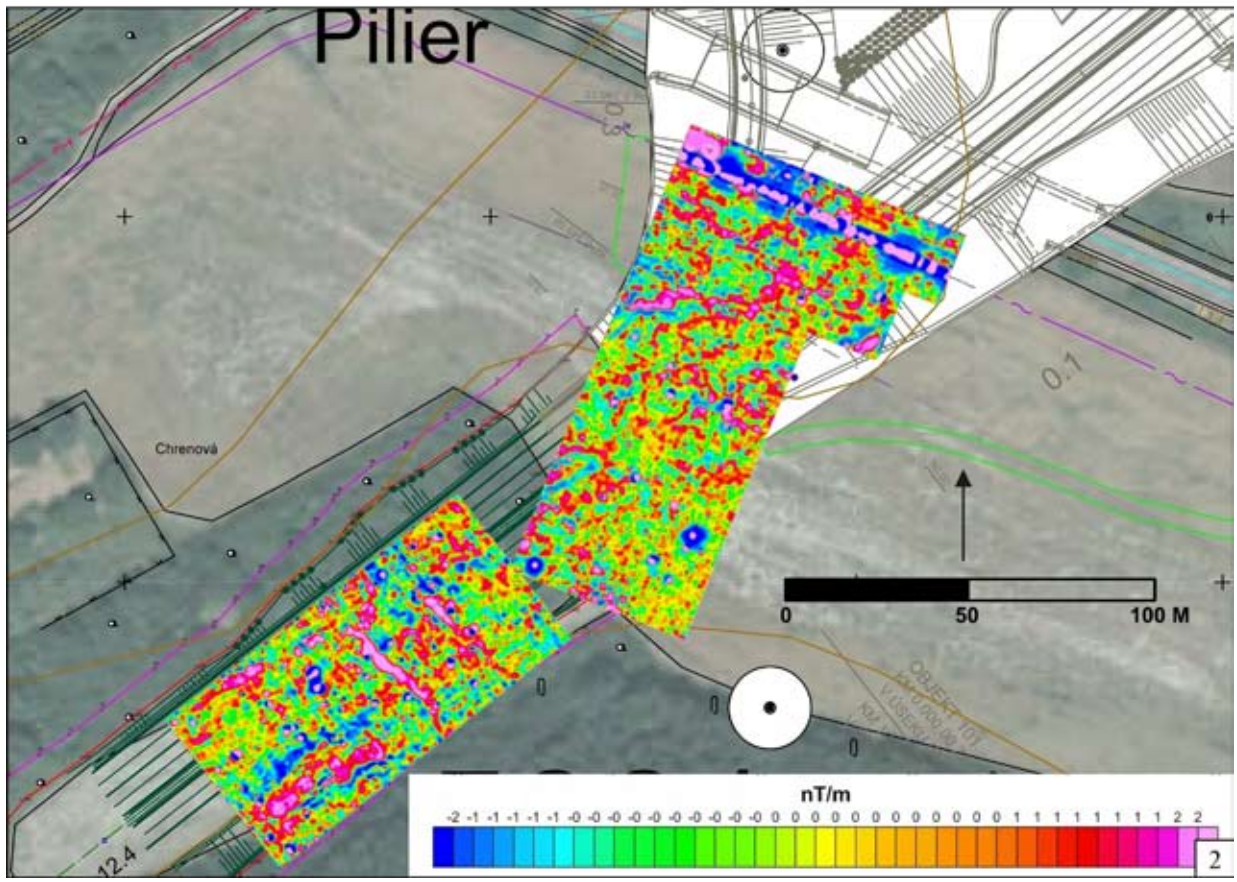
Abb. 117. Nitra, Teil Janíkovce (Malé Janíkovce – Mikov dvor II). Funde aus Gräbern. 1 – Grab 6; 2–15 – Grab 8 (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

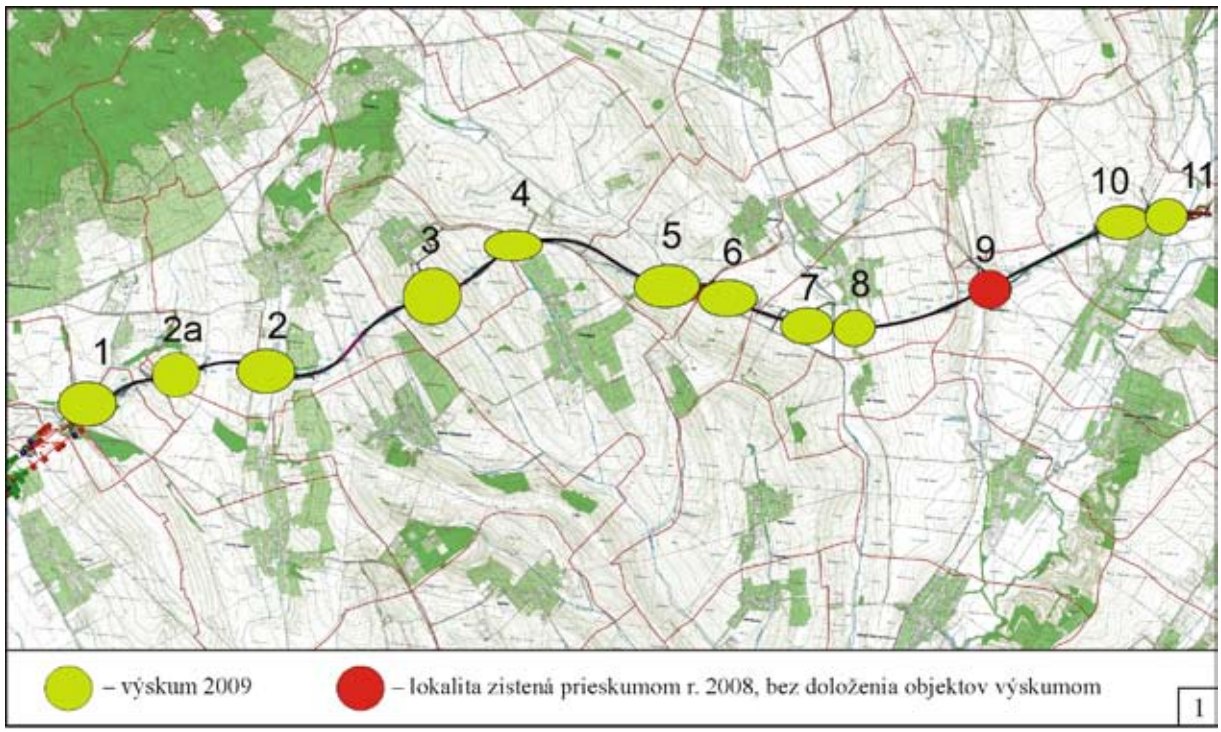
Obr. 118. Nitra, časť Janíkovce (Malé Janíkovce - Mikov dvor II). Objekt 9 a rekonštrukcia domu. Na základe podkladov od M. Ruttkaya a M. Bielicha vyhotovil A. Arpáš (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).
Abb. 118 Nitra, Teil Janíkovce (Malé Janíkovce – Mikov dvor II). Objekt 9 und die Rekonstruktion des Hauses. Aufgrund der Unterlagen von M. Ruttkay und M. Bielich angefertigt von A. Arpáš (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

Obr. 119. Nitra, časť Chrenová (Selenec). Geofyzikálne merania v polohe Selenec. Autor AÚ SAV - J. Tirpák (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

Abb. 119 Nitra, Teil Chrenová (Selenec). Geophysikalische Messungen in der Lage Selenec. Autor vom Archäologischen Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften – J. Tirpák (Ruttkay/Bielich/Milová/Malček/Nemergut/Ruttkayová/Zajacová, 200–209).

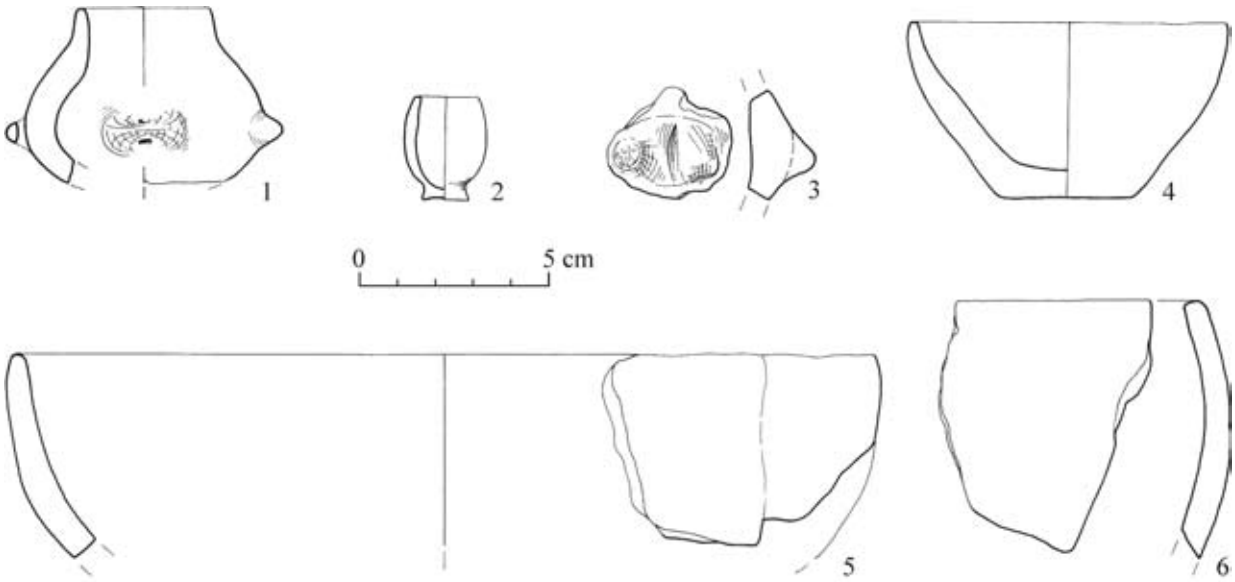

Obr. 120. 1 – trasa výstavby R1 v úseku Selenec - Beladice s vyznačenými archeologickými náleziskami skúmanými v roku 2009. 2 – poloha Selenec - letecký pohľad na výskum (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 120. 1 – Bauabschnitt R1 im Abschnitt Selenec - Beladice mit markierten archäologischen Fundstellen, die im Jahr 2009 untersucht wurden. 2 – Lage Selenec - Luftbild der Grabung (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

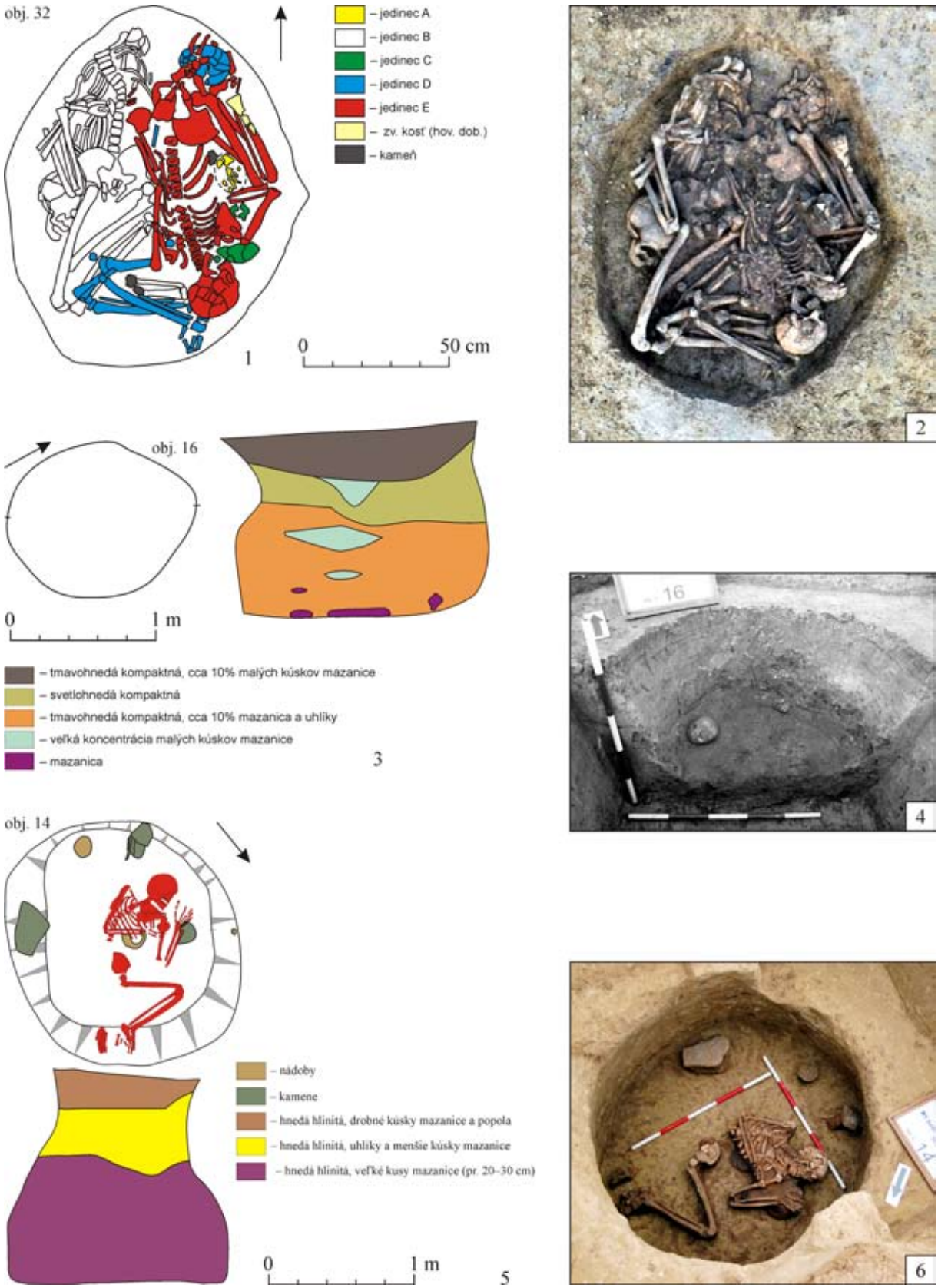

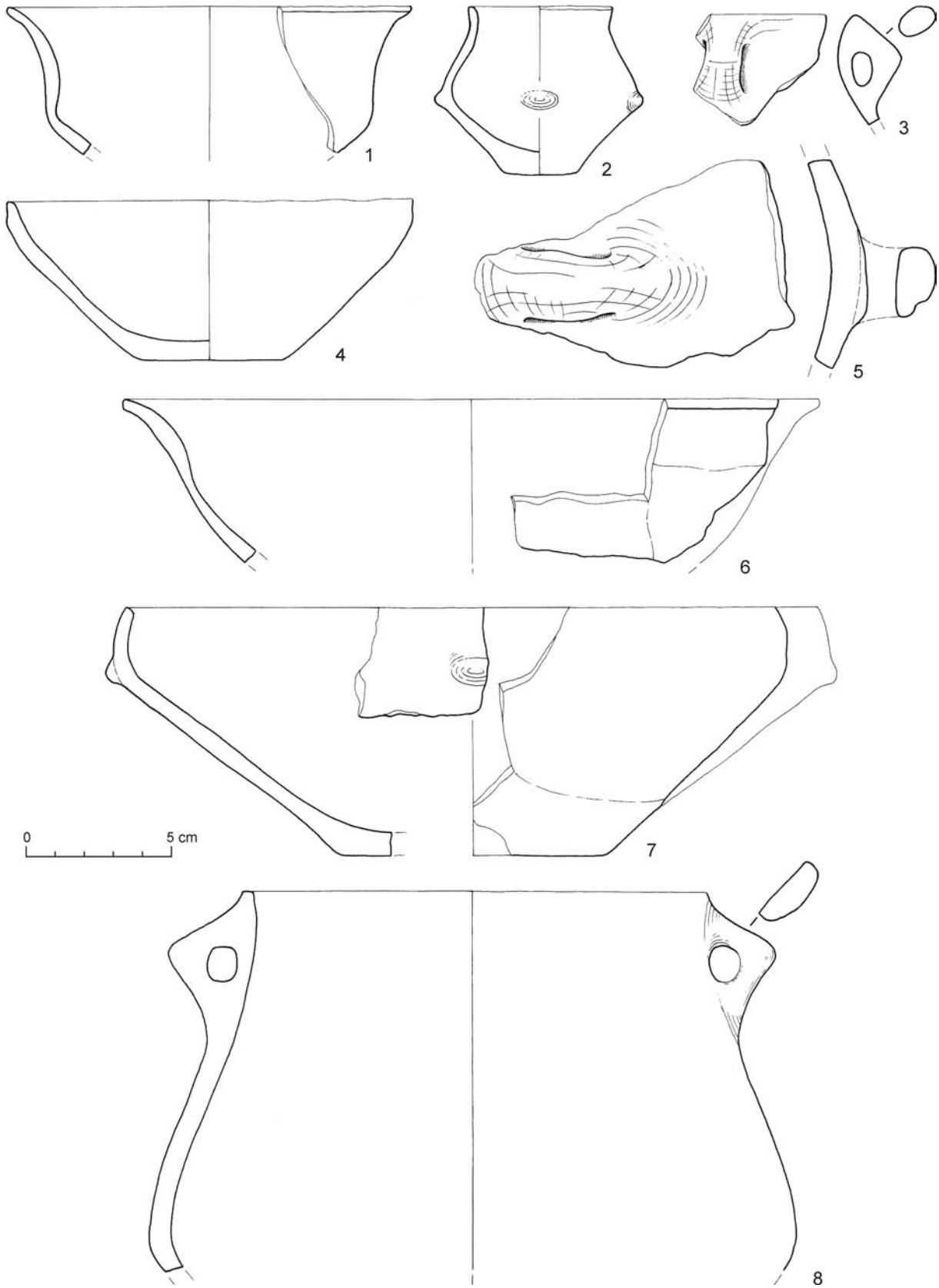

Obr. 121. Nitra, časť Chrenová (Selenec I). Výber keramických nálezov. 1–6 – objekt 34 (ludanická skupina); 7–10 – pohľad na výskum (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).
Abb. 121. Nitra, Teil Chrenová, (Selenec I). Auswahl von Keramikfunden . 1–6 – Objekt 34 (Ludanice–Gruppe); 7–10 – Blick auf die Grabung (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

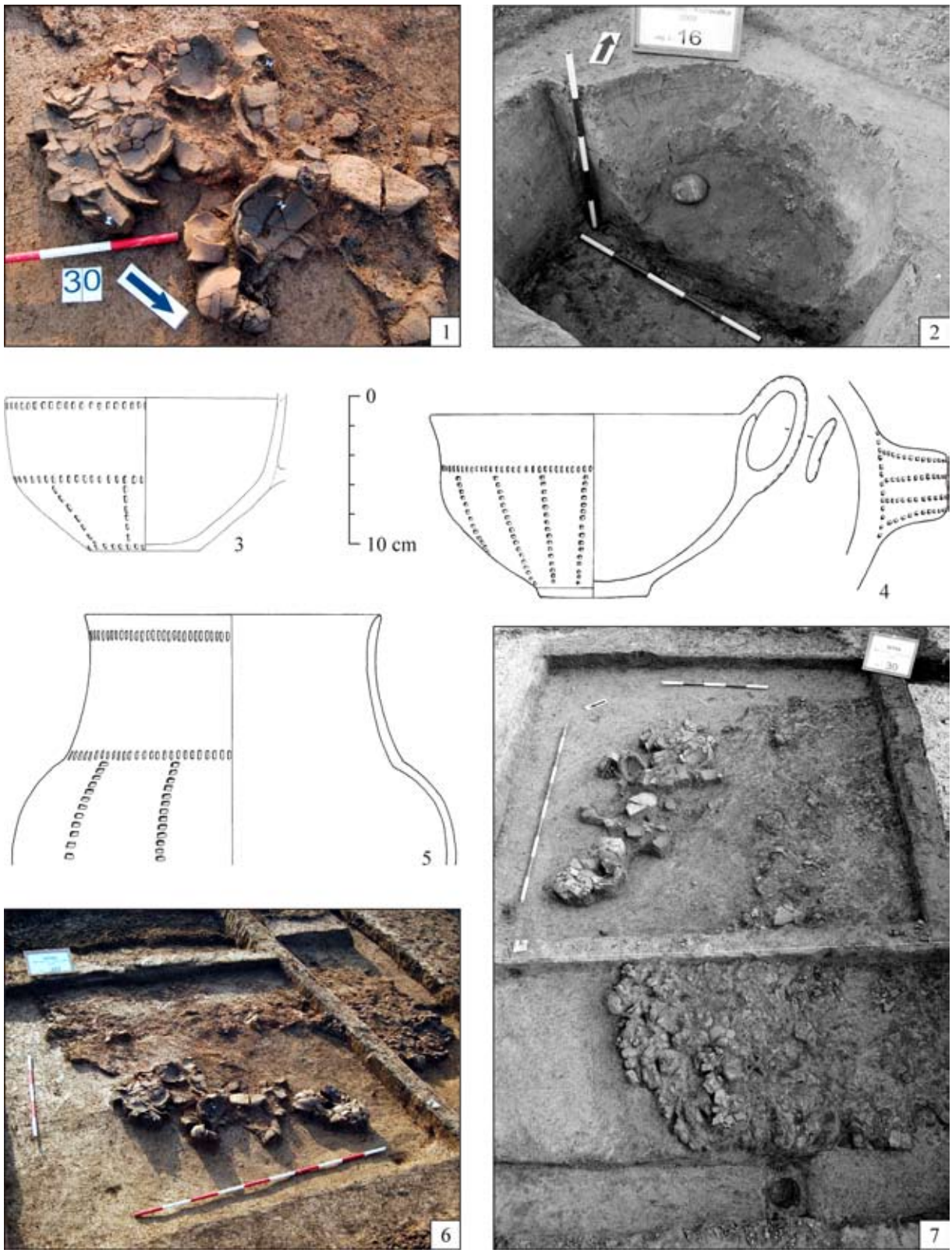

Obr. 122. Nitra, časť Chrenová (Selenec I). Objekty 32, 16, 14 – lengyelská kultúra (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 122. Nitra, Teil Chrenová, (Selenec I). Objekte 32, 16, 14, Lengyel–Kultur (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Obr. 123. Nitra, časť Chrenová (Selenec I). Objekt 14. Výber keramických nálezov ludanickej skupiny (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 123. Nitra, Teil Chrenová, (Selenec I). Objekt 14. Auswahl von Keramikfunden der Ludanice–Gruppe (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Obr. 124. Nitra, časť Chrenová (Selenec I). 1, 3–7 – objekt 30 - súbor keramického inventára bošáckej kultúry a spálené zvyšky po deštrukcii; 2 – objekt 16 - detská lebka (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 124. Nitra, Teil Chrenová, (Selenec I). 1, 3–7 – Objekt 30 - Keramikinventar der Bošáca–Kultur und verbrannte Reste nach der Destruktion; 2 – Objekt 16, Kinderschädel (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

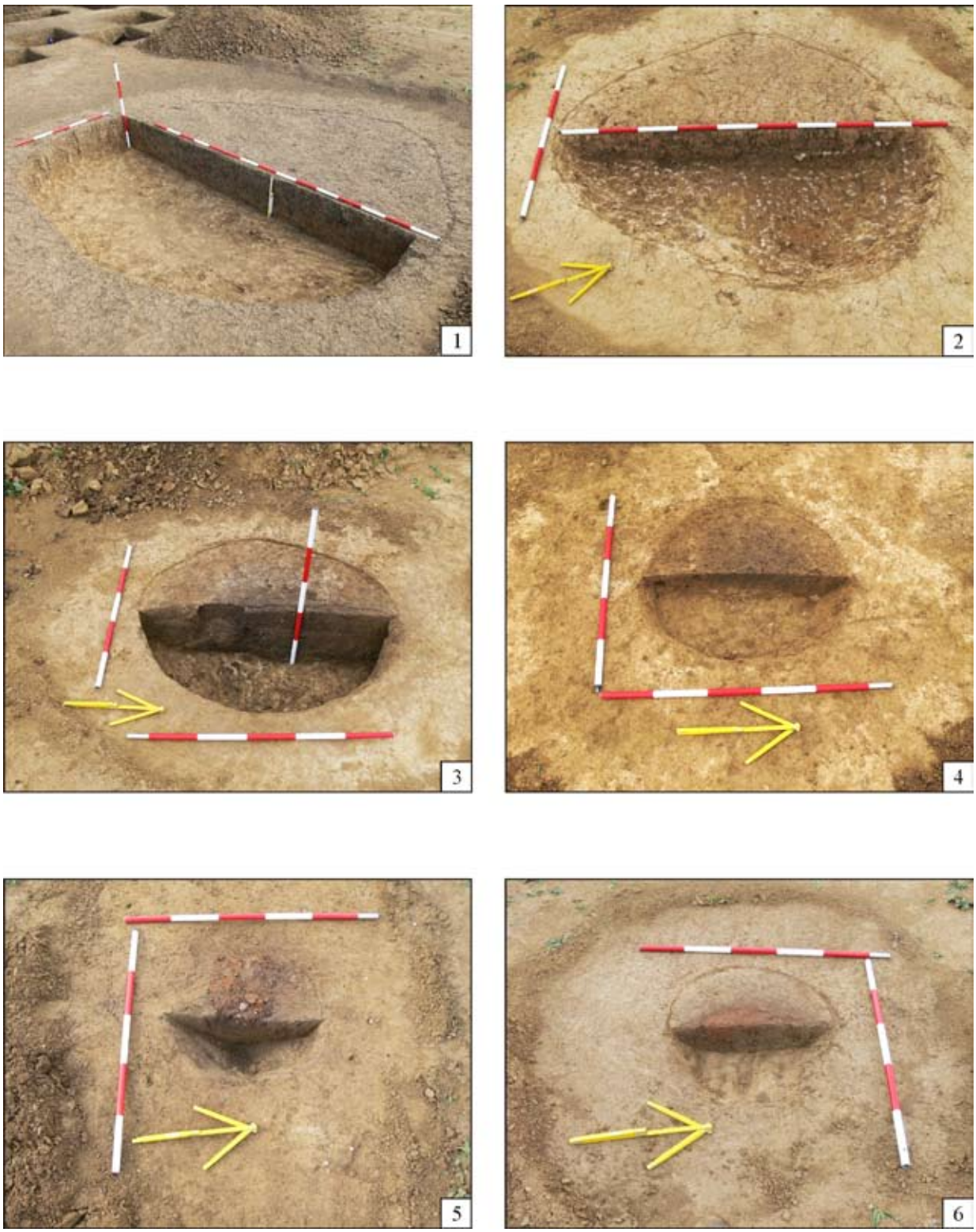

Obr. 125. Nitra, časť Chrenová (Selenec I). Plán pohrebiska a výber nálezov z hrobov. 1–4 – hrob 2; 5–10 – hrob 8; 11–19 – hrob 4; 20–21 – hrob 10 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 125. Nitra, Teil Chrenová, (Selenec I). Plan des Gräberfeldes und Auswahl von Funden aus den Gräbern. 1–4 – Grab 2; 5–10 – Grab 8; 11–19 – Grab 4; 20–21 – Grab 10 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

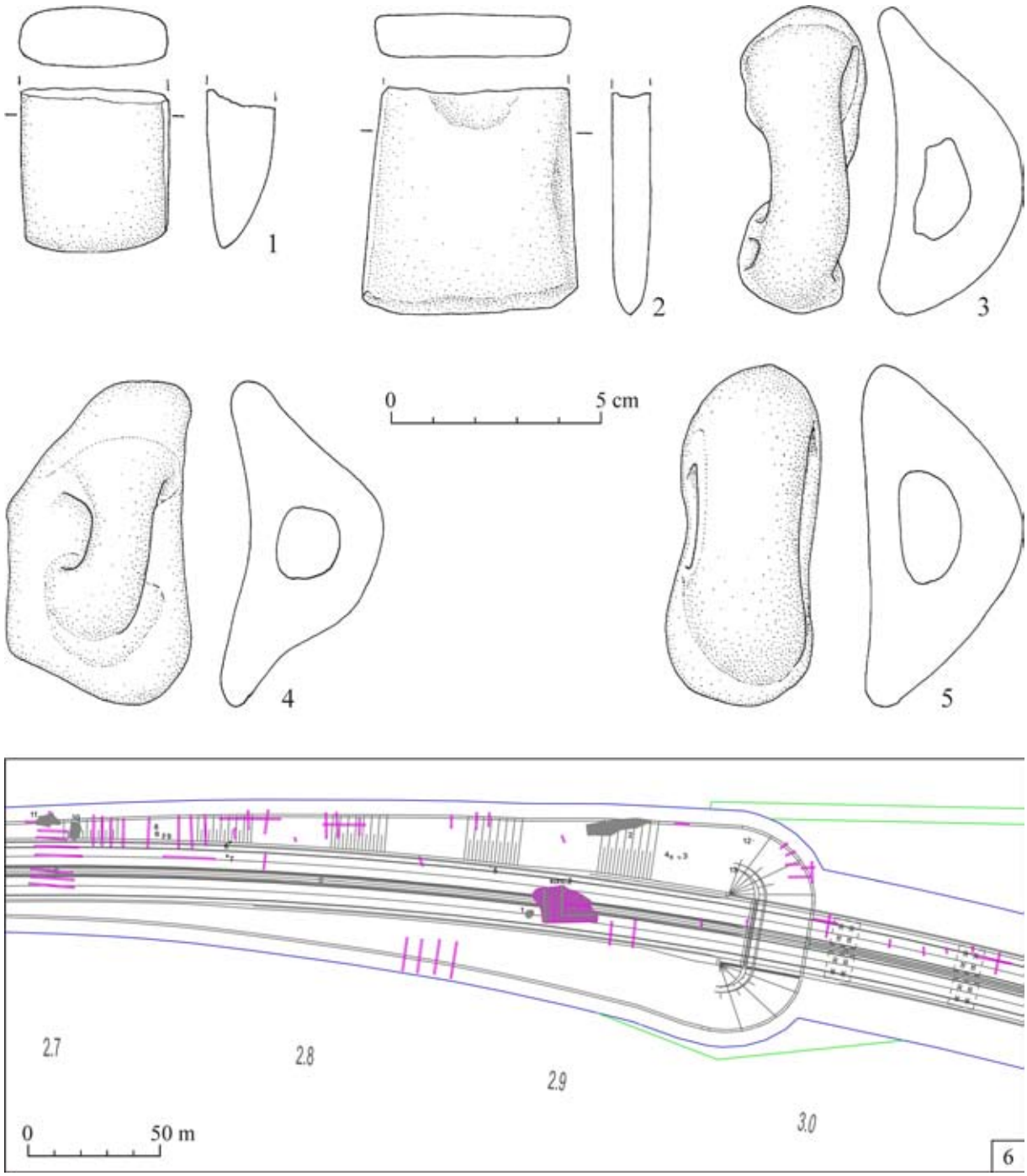

Obr. 126. Pohranice (Pod janíkovskou cestou). Foto objektov. 1, 2 – koncentrácia 2, sektor A; 3 – koncentrácia 9 – objekt 2, sektor B; 4 – objekt 8/9, sektor B; 5 – objekt 10, sektor B; 6 – objekt 11, sektor B (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 126. Pohranice (Pod janíkovskou cestou) Fotos von Objekten. 1, 2 – Konzentration 2, Sektor A; 3 – Konzentration 9 – Objekt 2, Sektor B; 4 .– Objekt 8/9, Sektor B; 5 – Objekt 10, Sektor B; 6 – Objekt 11, Sektor B (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

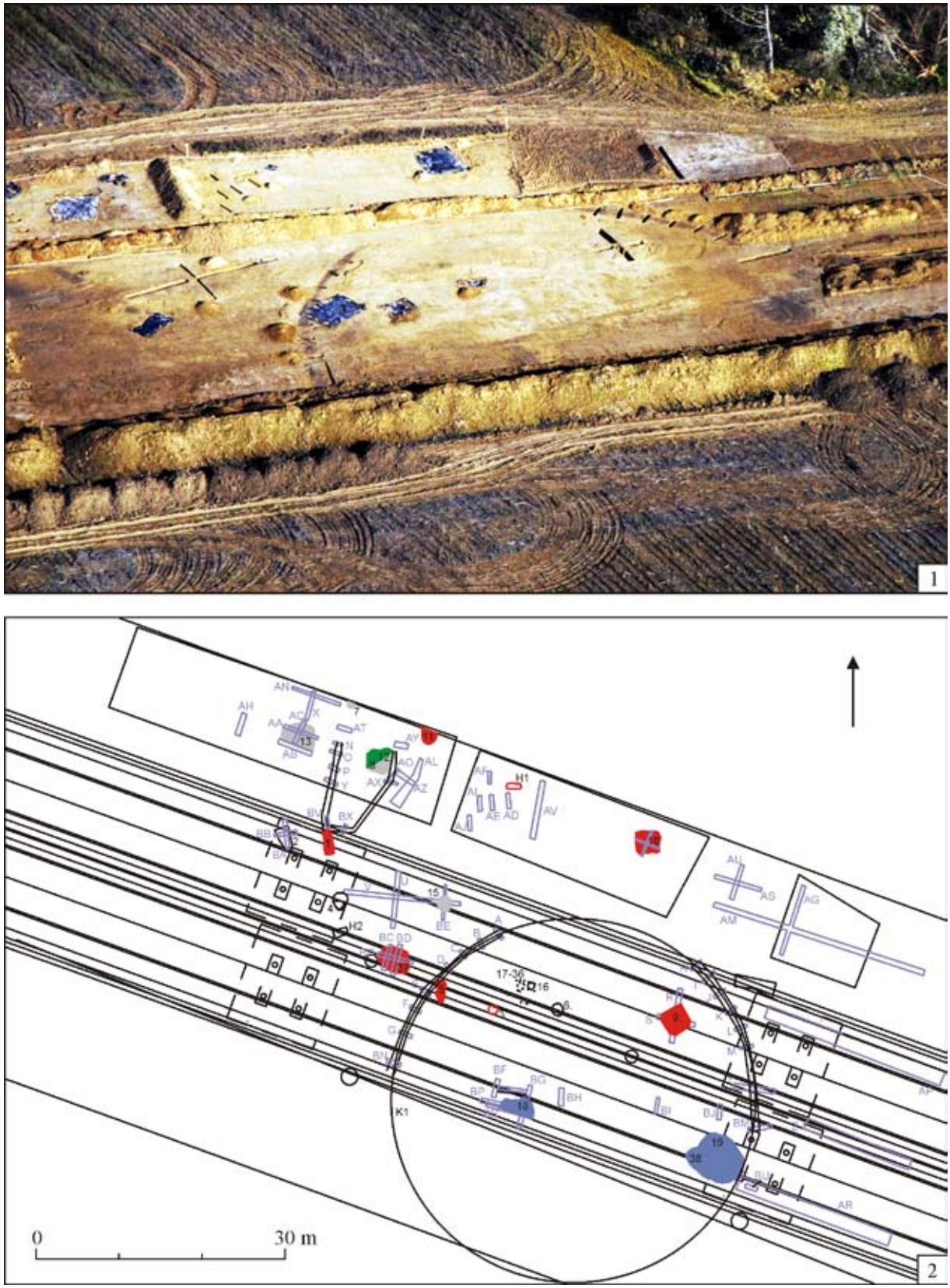

Obr. 127. Pohranice (Pod janíkovskou cestou). Foto objektov. 1 – objekt 1, sektor A; 2 – objekt 4, sektor B; 3 – objekt 5, sektor B; 4 – objekt 6, sektor B; 5 – objekt 12, sektor B; 6 – objekt 13, sektor B (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 127. Pohranice (Pod janíkovskou cestou) Fotos von Objekten. 1 – Objekt 1, Sektor A; 2 – Objekt 4, Sektor B; 3 – Objekt 5, Sektor B; 4 – Objekt 6, Sektor B; 5 – Objekt 12, Sektor B; 6 – Objekt 13, Sektor B (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

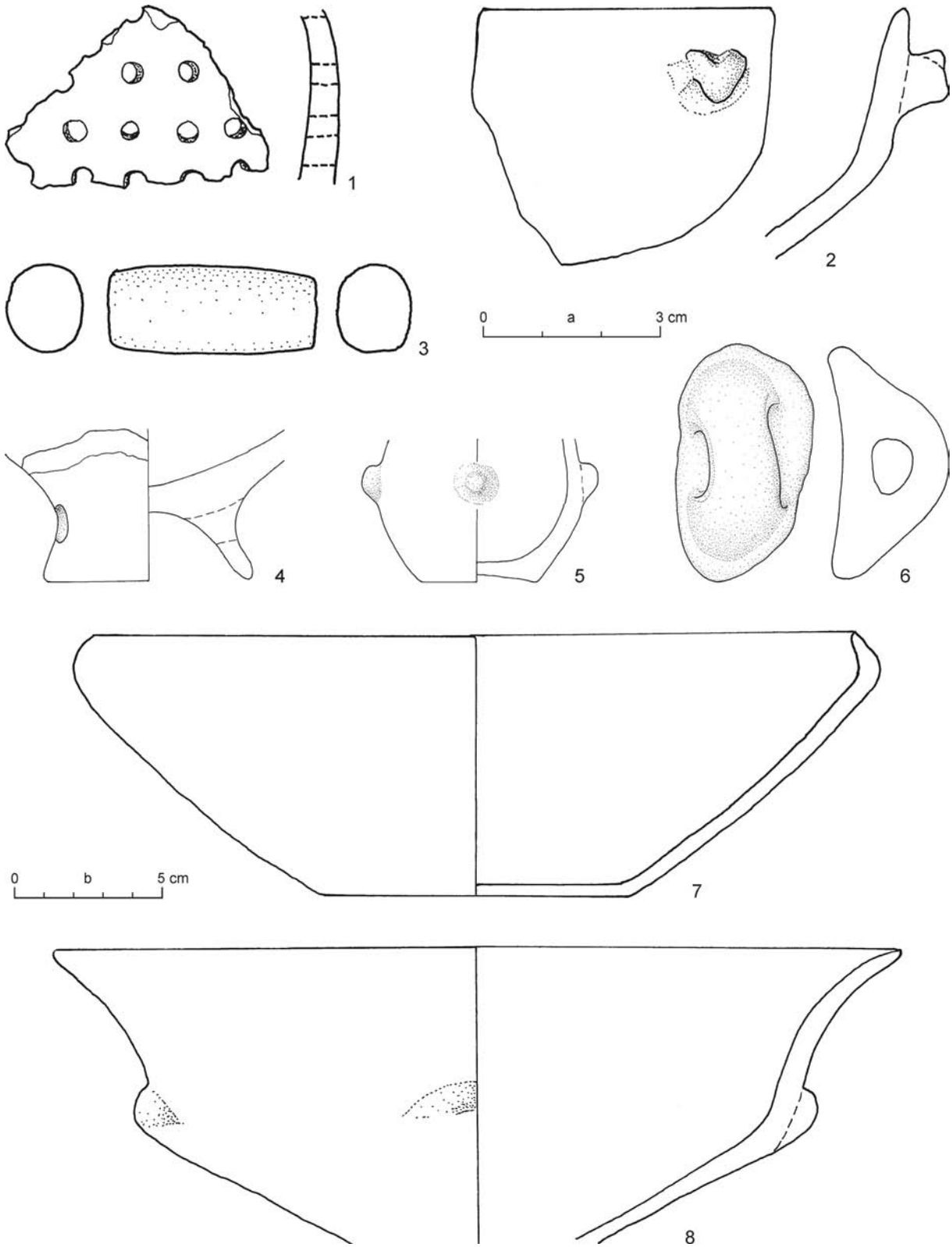

Obr. 128. Pohranice (Pod janíkovskou cestou). Výber nálezov z objektov. 1 – obj. č. 2, pr. č. 87 - hladená kamenná industria - sekerka; 2 – obj. č. 1, pr. č. 75 - hladená kamenná industria (sekerka); 3 – obj. č. 9, pr. č. 151 - drobný predmet (závažie pri napínaní osnovy pre tkanie, prípadne sekundárne hladidlo); 4 – obj. č. 10, pr. č. 159 - drobný predmet (závažie pri napínaní osnovy pre tkanie, prípadne sekundárne hladidlo); 5 – obj. č. 9, pr. č. 152 - drobný predmet (závažie pri napínaní osnovy pre tkanie, prípadne sekundárne hladidlo); 6 – celkový plán výskumu (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 128. Pohranice (Pod janíkovskou cestou) Auswahl von Funden aus den Objekten . 1 – Objekt Nr. 2, Gegenstand Nr. 87, geglättete Steinindustrie – Axt; 2 – Objekt Nr. 1, Gegenstand Nr. 75, geglättete Steinindustrie – Axt; 3 – Objekt Nr. 9, Gegenstand Nr. 151, Kleingegenstand– (Gewicht beim Anspannen des Warfs fürs Weben bzw. sekundäres Glättinstrument); 4 – Objekt Nr. 10, Gegenstand Nr. 159, Kleingegenstand – (Gewicht beim Anspannen des Warfs fürs Weben bzw. sekundäres Glättinstrument); 5 – Objekt Nr. 9, Gegenstand Nr. 152, Kleingegenstand – (Gewicht beim Anspannen des Warfs fürs Weben bzw. sekundäres Glättinstrument); 6 – Gesamtplan der Grabung (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

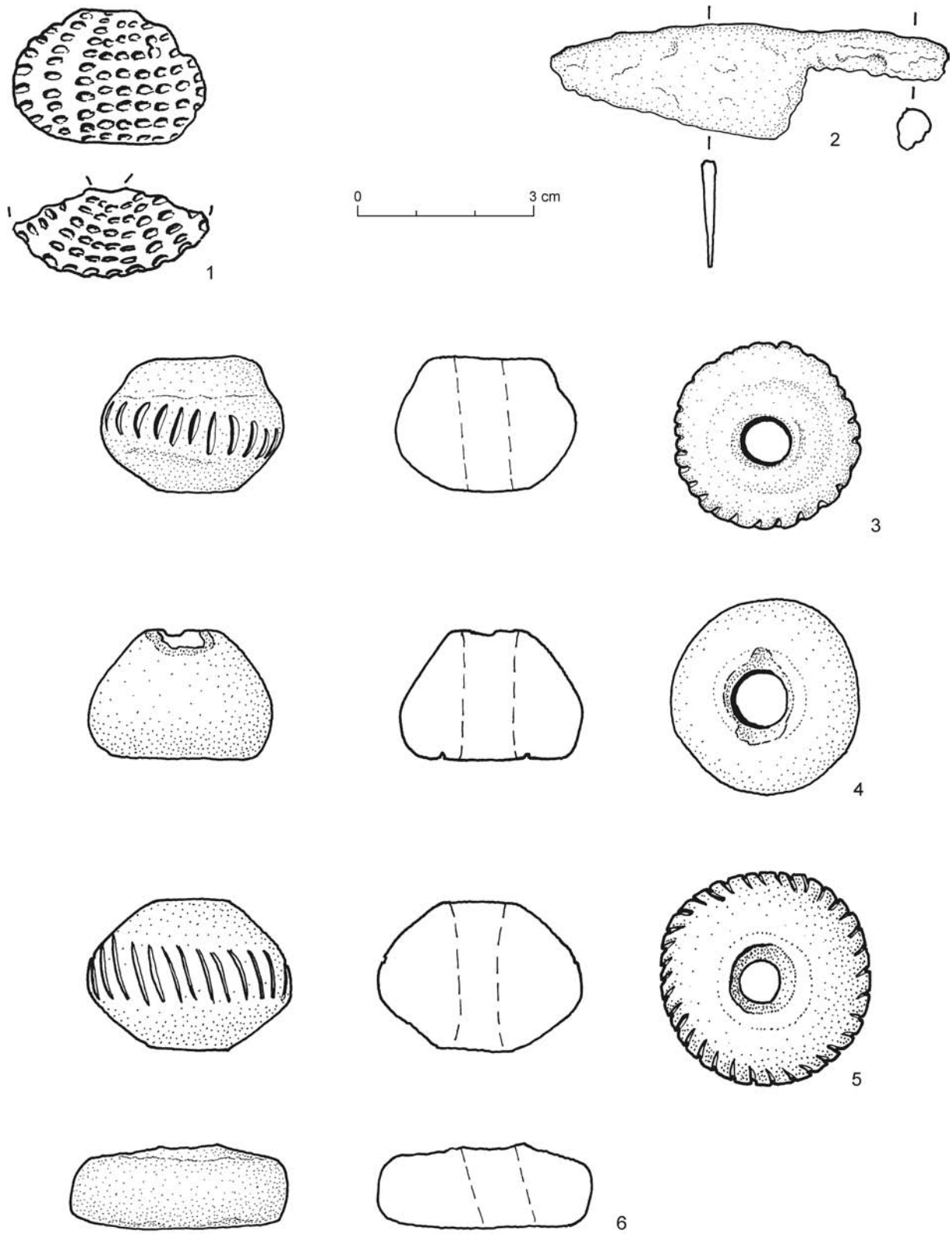

Obr. 129. Pohranice (Lefantovské úhory). 1 – letecký pohľad na výskum, 2 – plán lokality (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 129. Pohranice (Lefantovské úhory). 1 – Luftbild der Grabung , 2 – Plan der Fundstelle (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

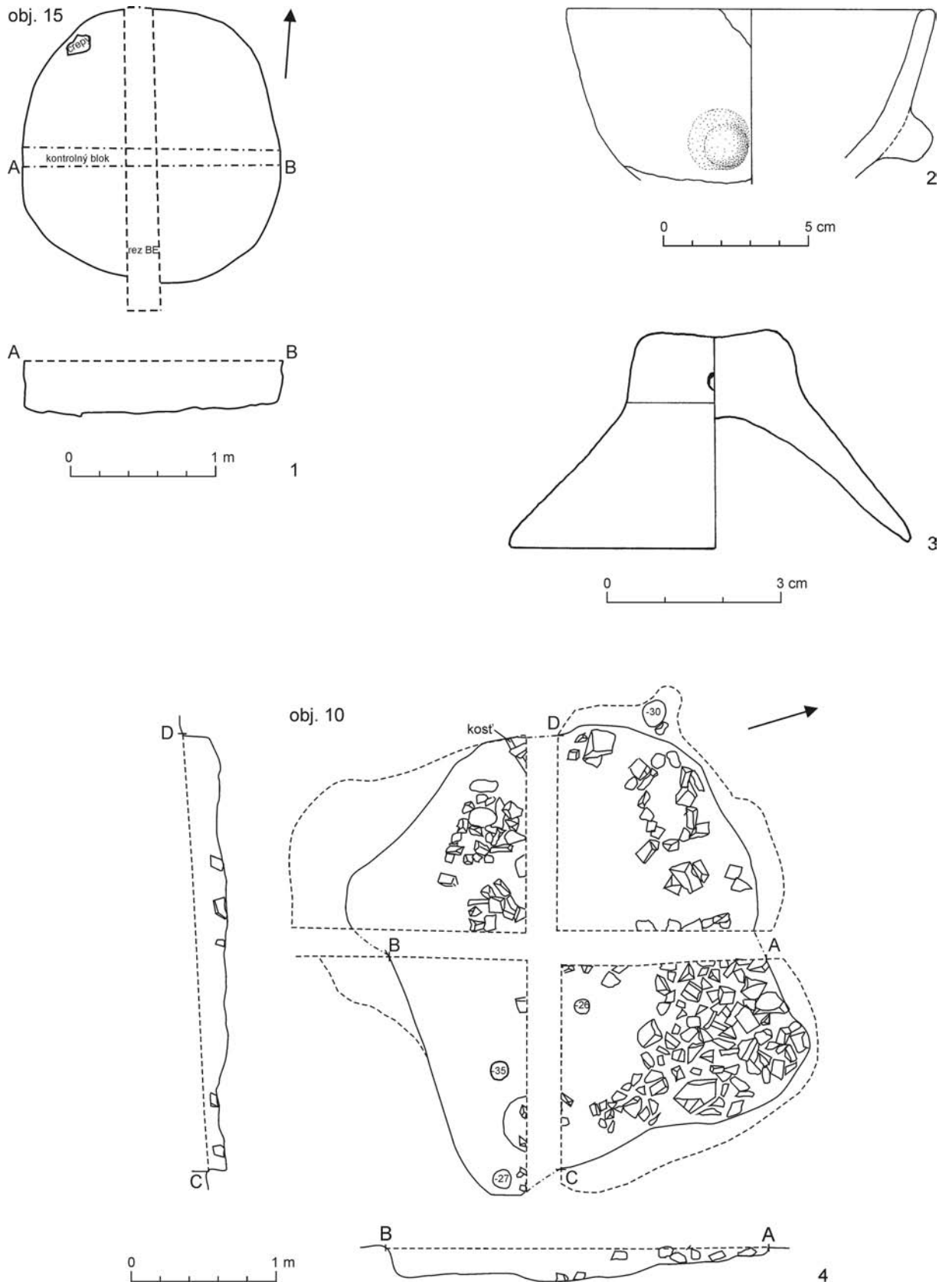

Obr. 130. Pohranice (Lefantovské úhory). 1, 7 – výber nálezov z objektu 8; 6 – nález z objektu 12; 2–5, 8 – výber nálezov z objektu 13. Mierka: a –1–3; b – 4–8 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 130. Pohranice (Lefantovské úhory). 1, 7 – Auswahl von Funden aus dem Objekt 8; 6 – Fund aus dem Objekt 12; 2–5, ň8 – Auswahl von Funden aus dem Objekt 13. Maßstab a: 1–3; b: 4–8 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

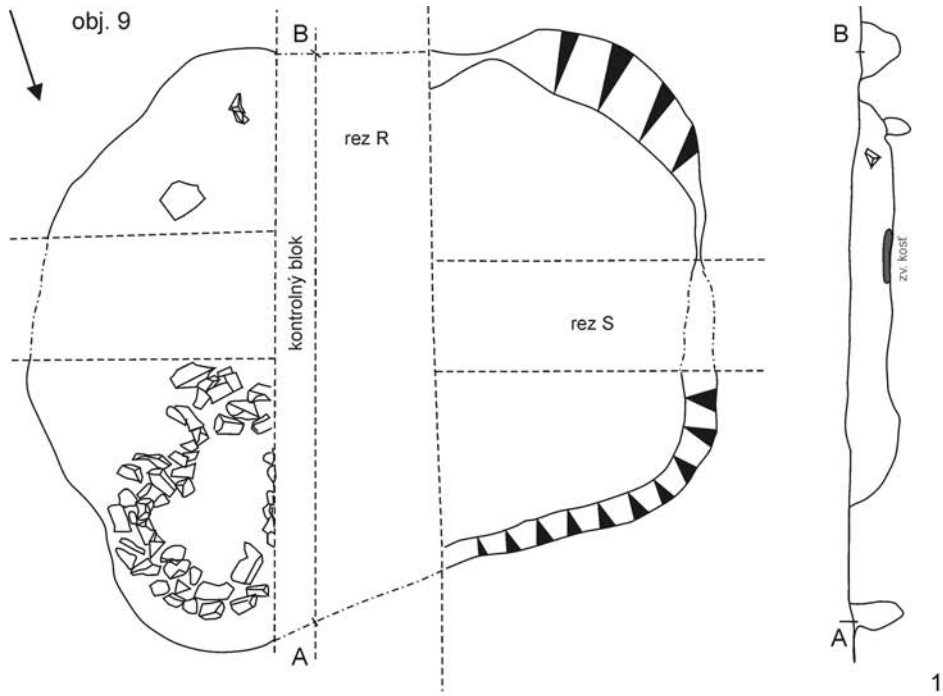

Obr. 131. Pohranice (Lefantovské úhory). 1, 3, 4 – prasleny z objektu 18; 2, 6 – výber nálezov z objektu 19; 5 – praslen z rezu BP, v blízkosti objektu 18 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

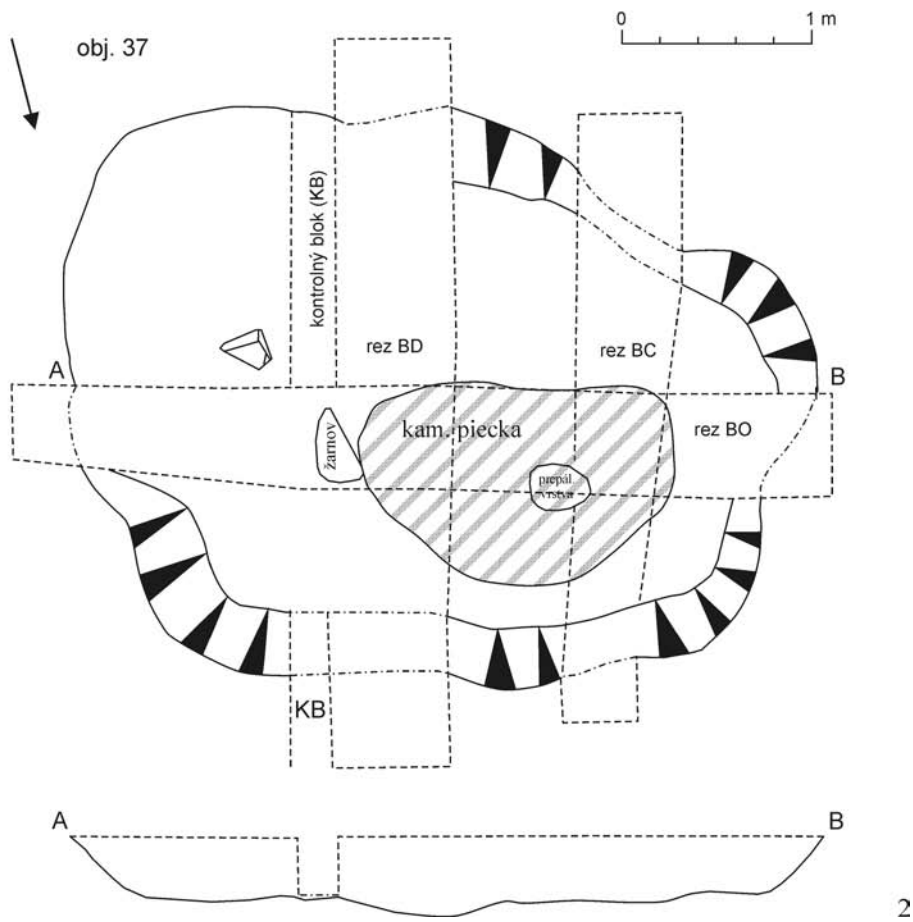
Abb. 131. Pohranice (Lefantovské úhory). 1, 3, 4 – Spinnwirtel aus dem Objekt 18; 2, 6 – Auswahl von Funden aus dem Objekt 19; 5 – Spinnwirtel aus dem Schnitt BP, in der Nähe des Objekts 18 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Obr. 132. Pohranice (Lefantovské úhory). 1 – objekt 15; 2–3 – výber nálezov z objektu 15; 4 – objekt 10 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 132. Pohranice (Lefantovské úhory). 1 – Objekt 15; 2–3 – Auswahl von Funden aus dem Objekt 15; 4 – Objekt 10 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Obr. 133. Pohranice (Lefantovské úhory). Včasný stredovek. 1 – objekt 9; 2 – objekt 37 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

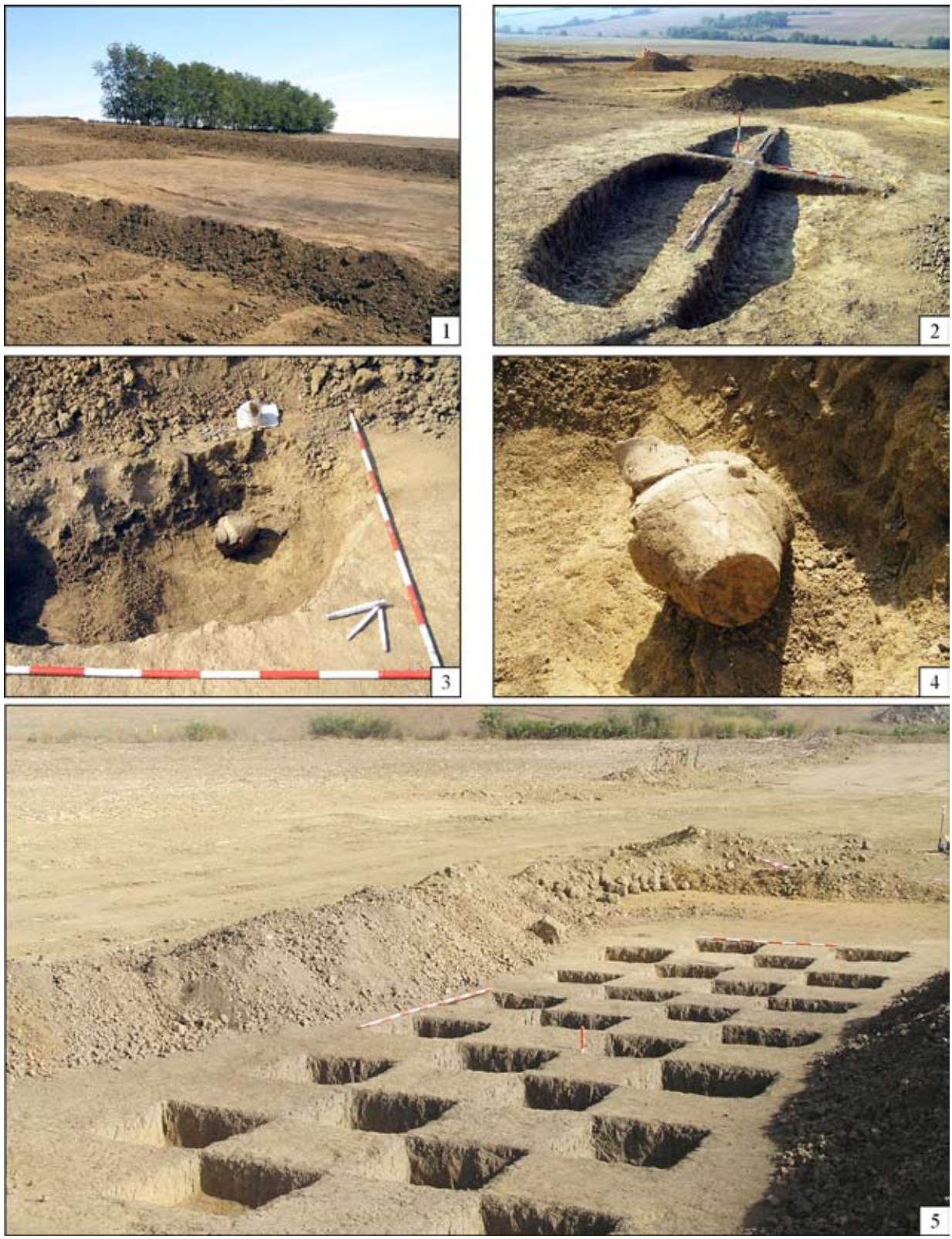
Abb. 133. Pohranice (Lefantovské úhory). Frühmittelalter. 1 – Objekt 9; 2 – Objekt 37 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

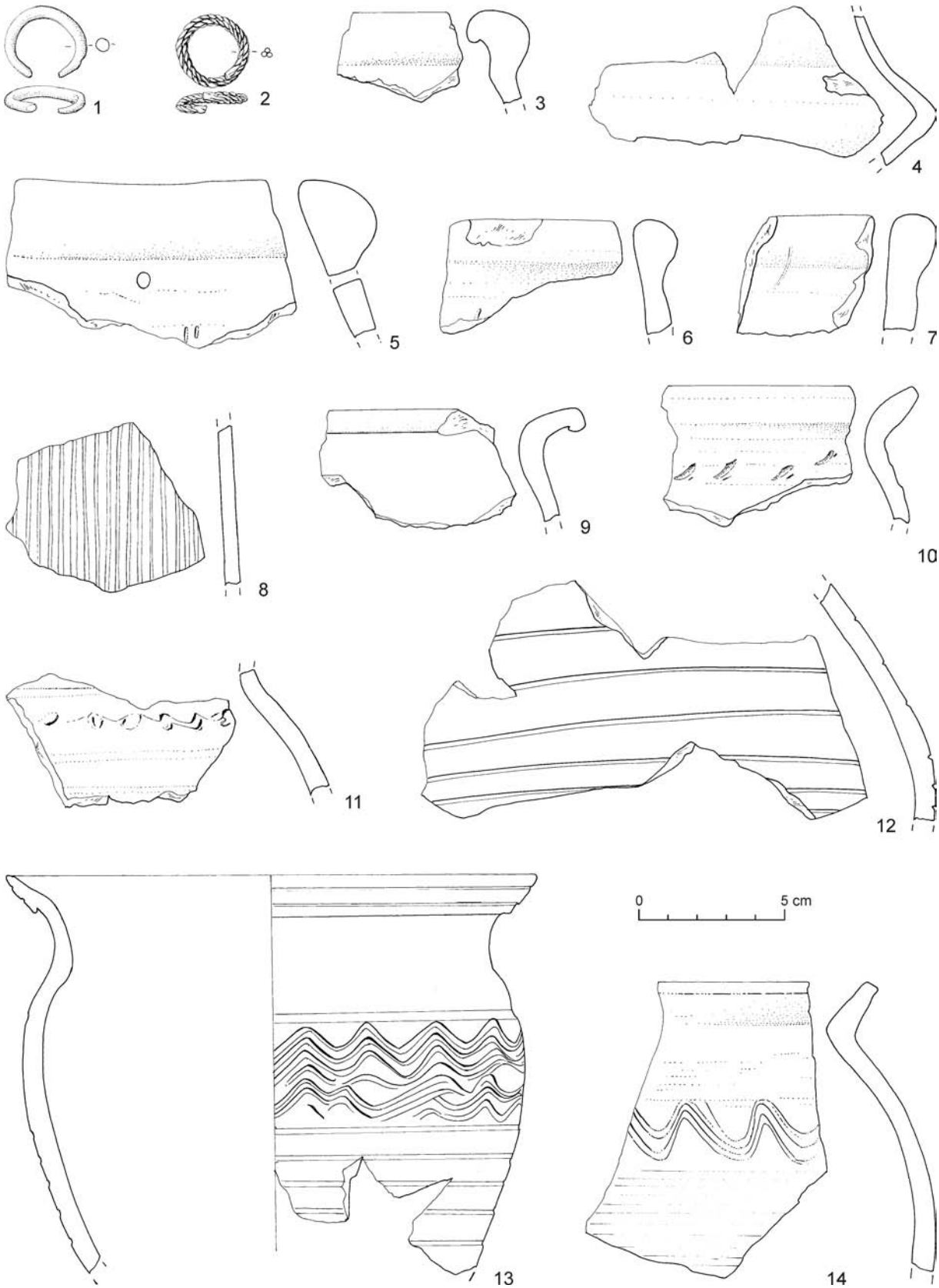

Obr. 134. Hosťová (Stredný hon). 1 – jama lengyelskej kultúry; 2 – bližšie nešpecifikovaný objekt pravdepodobne z mladšieho novoveku (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).
Abb. 134. Hosťová (Stredný hon). 1 – Grube der Lengyel–Kultur ; 2 – näher unspezifizierbares Objekt wahrscheinlich aus der früheren Neuzeit (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

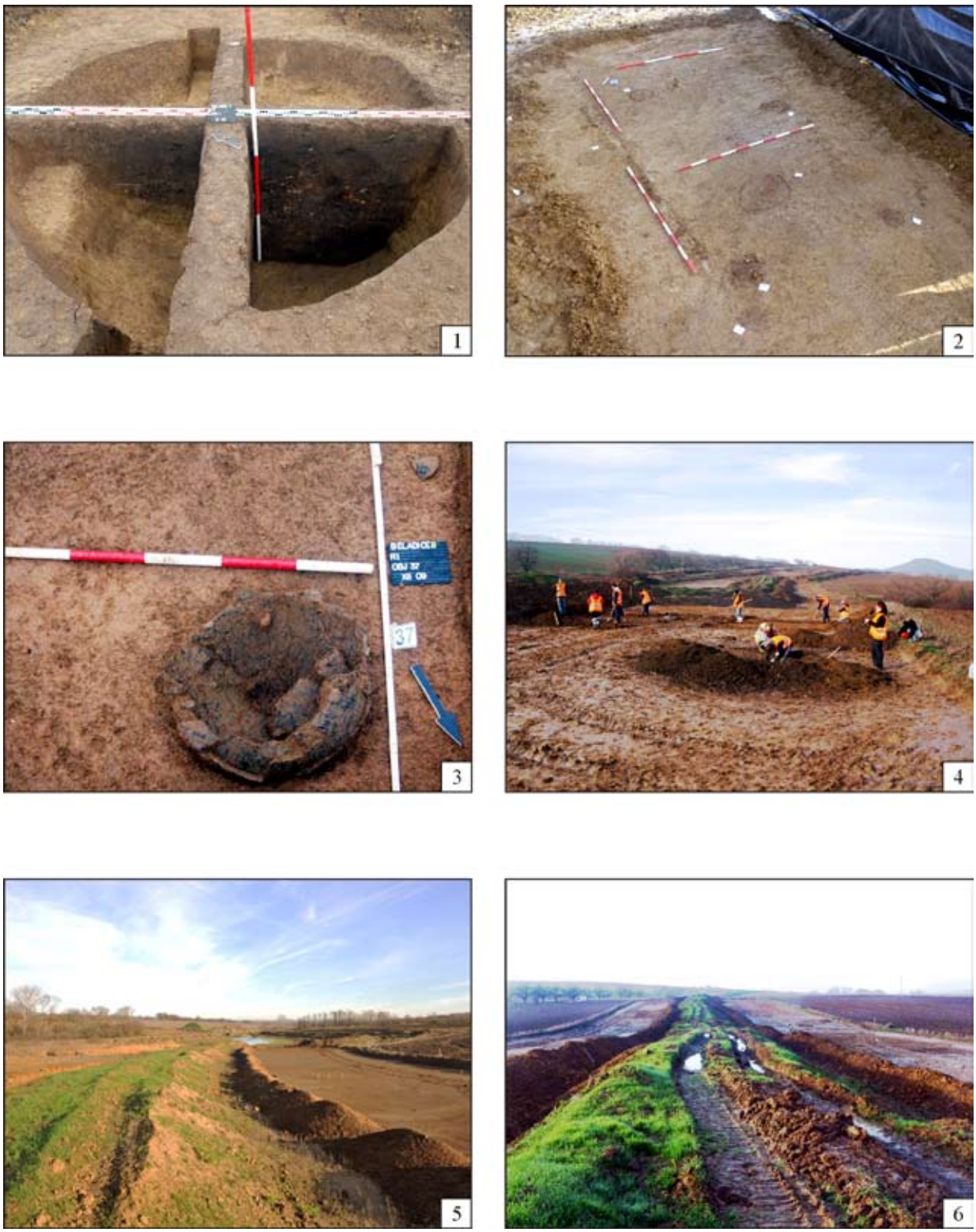

Obr. 135. Hosťová (Lesný hon). 1–5 – výskum pravekých objektov a vrstvy s nálezmi zo strednej až neskorej doby laténskej a z včasného stredoveku (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 135. Hosťová (Lesný hon). 1–5 – Grabung von urzeitlichen Objekten und Schichten mit Funden aus der mittleren bis späten Latènezeit und aus dem Frühmittelalter (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Obr. 136. Hosťová (Lesný hon). 1–14 – výber sídliskových a hrobových(?) nálezov z vrstvy (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 136. Hosťová (Lesný hon). 1–14 – Auswahl von Siedlungs– und Grabfunden(?) aus der Schicht (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

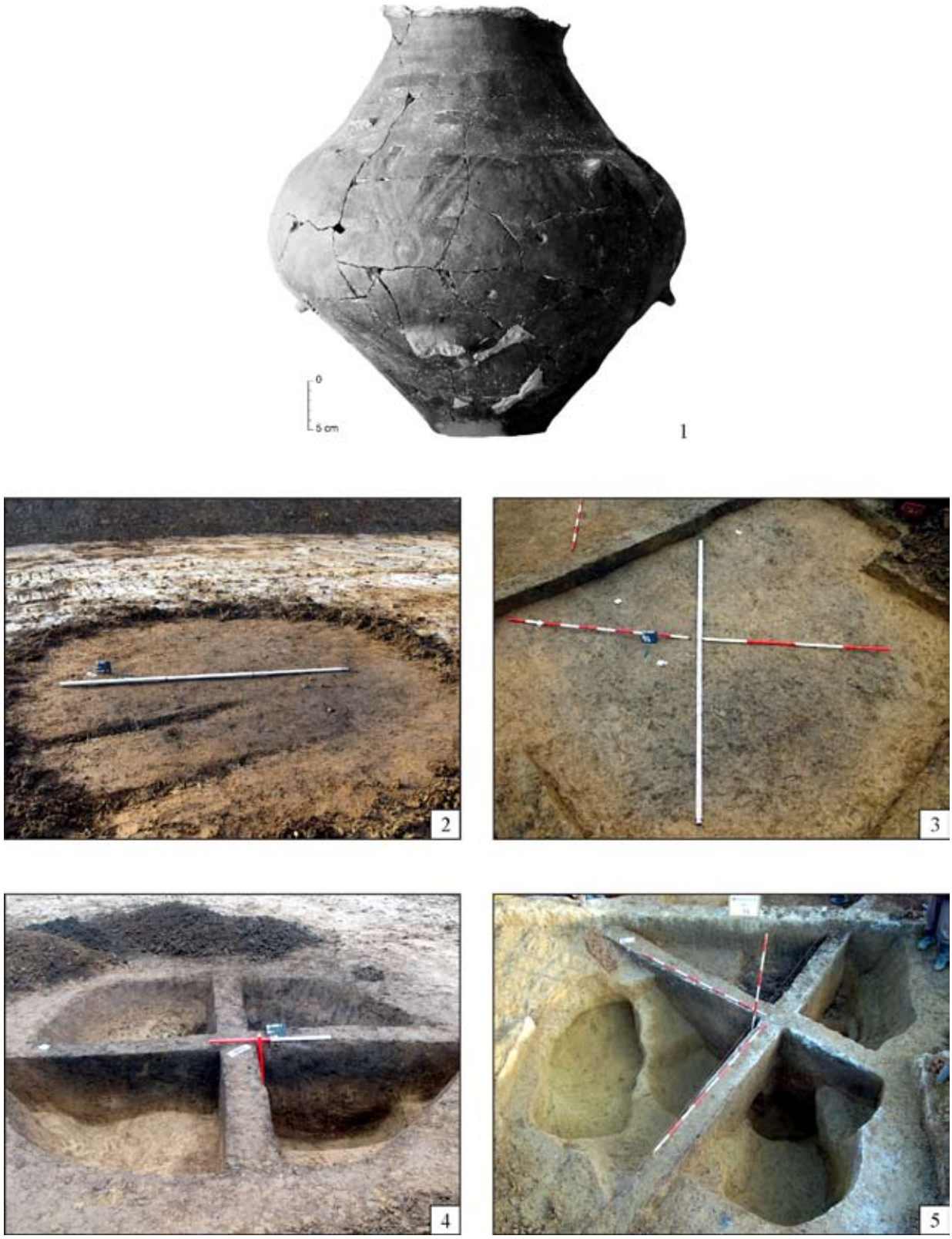

Obr. 137. Beladice, časť Pustý Chotár (Gačov). 1–3 – výskum objektov 1, 18–24, 37; 4–6 – pohľad na terénnu situáciu s mierne vyvýšenými terénnymi vlnami, na ktorých sa doložilo osídlenie (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 137. Beladice, Teil Pustý Chotár (Gačov). 1–3 – Grabung von Objekten 1, 18–24, 37; 4–6 – Blick auf die Situation im Terrain mit leicht erhöhten Terrainwellen, auf denen eine Besiedlung belegt wurde (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Obr. 138. Beladice, časť Pustý Chotár (Gačov). 1 – situovanie náleziska v telese stavby a plán časti skúmanej plochy; 2 – zoskupenie halštatských objektov na západnej časti lokality (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 138. Beladice, Teil Pustý Chotár (Gačov). 1 – Situierung der Fundstelle im Baukörper und der Plan eines Teils der untersuchten Fläche; 2 – Gruppierung von hallstattzeitlichen Objekten im westlichen Teil der Fundstelle (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Obr. 139. Beladice, časť Pustý Chotár (Gačov). 1 – nádoba z objektu 15; 2, 4 – objekt 1; 3, 5 – objekt 15 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 139. Beladice, Teil Pustý Chotár (Gačov). 1 – Gefäß aus dem Objekt 15; 2, 4 – Objekt 1; 3, 5 – Objekt 15 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Obr. 140. Beladice (Dolina). 1 – pohľad na výskum; 2 – letecký pohľad na výskum (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 140. Beladice (Dolina). 1 – Blick auf die Grabung ; 2 – Luftbild der Grabung (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

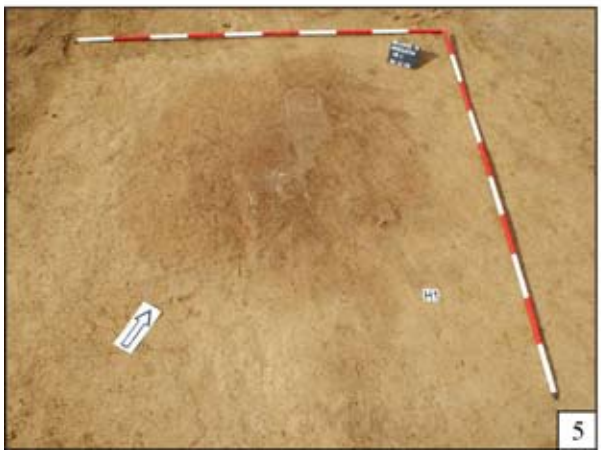

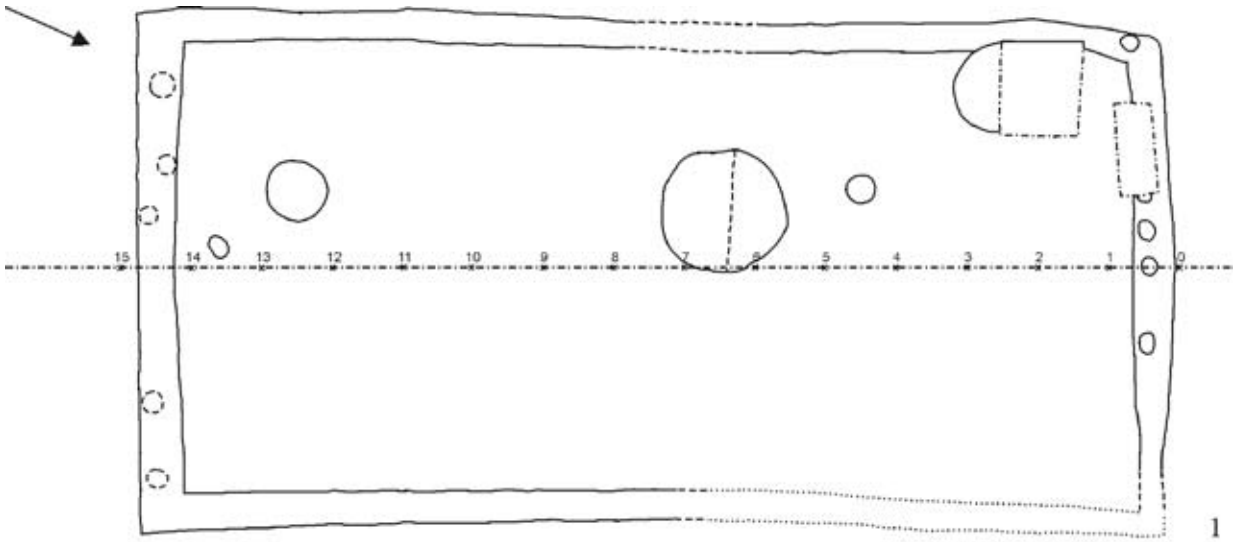

Obr. 141. Beladice (Dolina). 1 – pohľad na výskum rozsiahlej anomálie štvorcovou sektorovou metódou; 2 – pohľad na výskum; 3 – obj. 1; 4 – obj. 55; 5 – pohreb skrčenca v sídliskovej jame (lengyelská kultúra); 6 – model germánskeho domu (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 141. Beladice (Dolina). 1 – Blick auf die Grabung einer größeren Anomalie mit Hilfe der quadratischen Sektormethode ; 2 – Blick auf die Grabung; 3 – Objekt 1; 4 – Objekt 55; 5 – Grab eines in Hockerlage vorgefundenen Individuums in der Siedlungsgrube (Lengyel–Kultur); 6 – Modell des germanischen Hauses (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

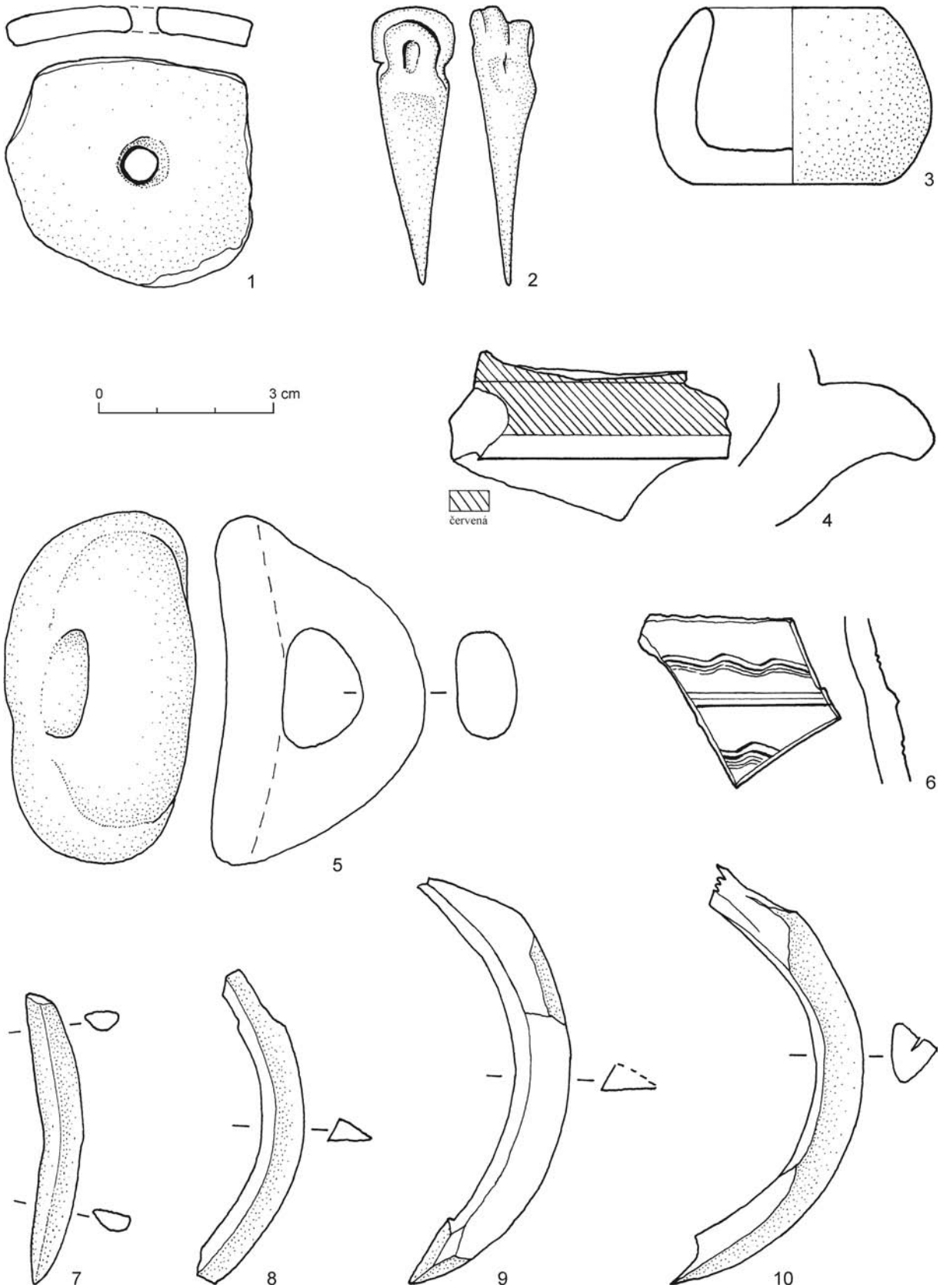

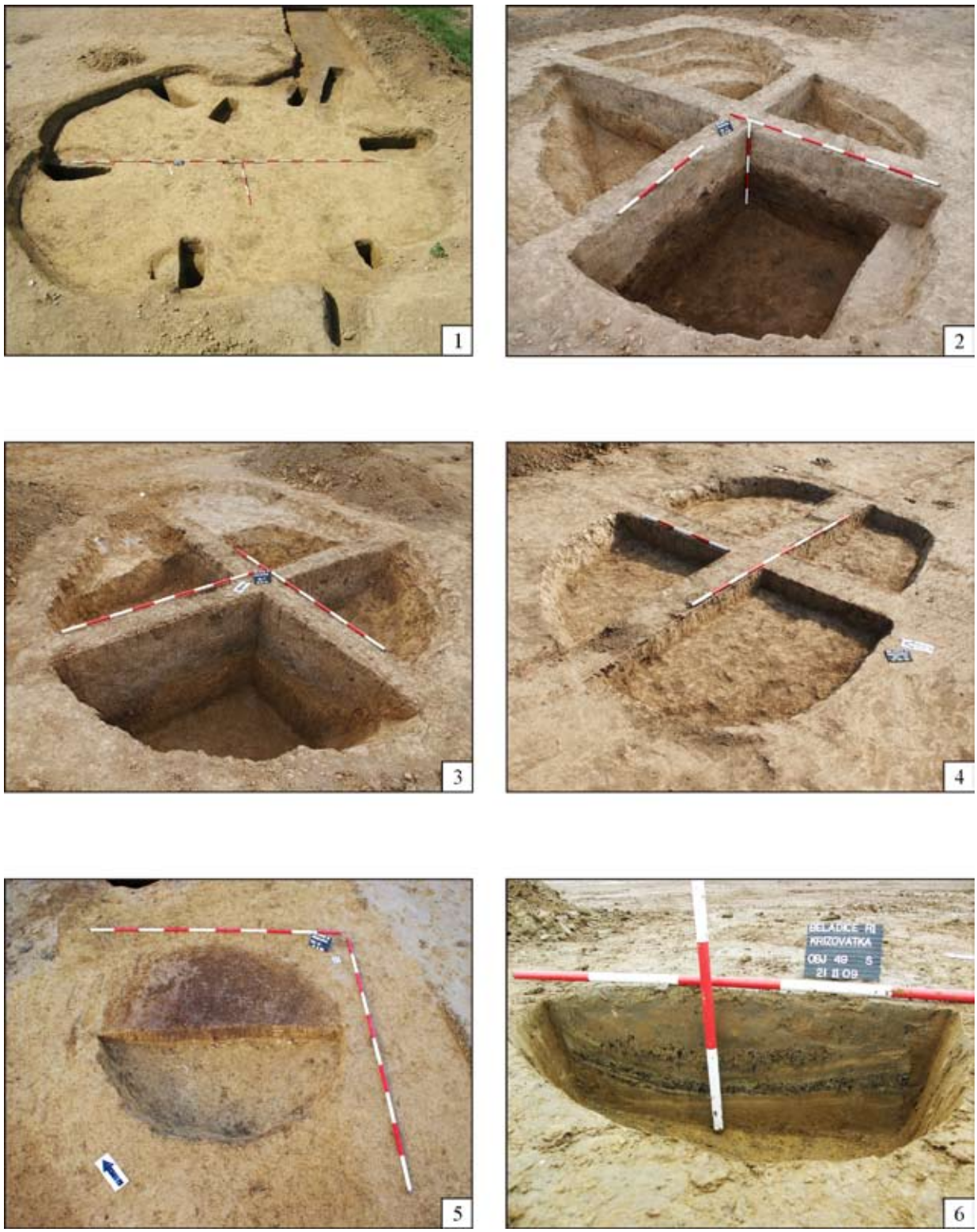
Obr. 142. Beladice (Dolina). 1 – plán objektu 40; 2 – objekt 40 po začistení plochy (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 142. Beladice (Dolina). 1 – Plan des Objekts 40; 2 – Objekt 40 nach dem Verputzen der Fläche (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

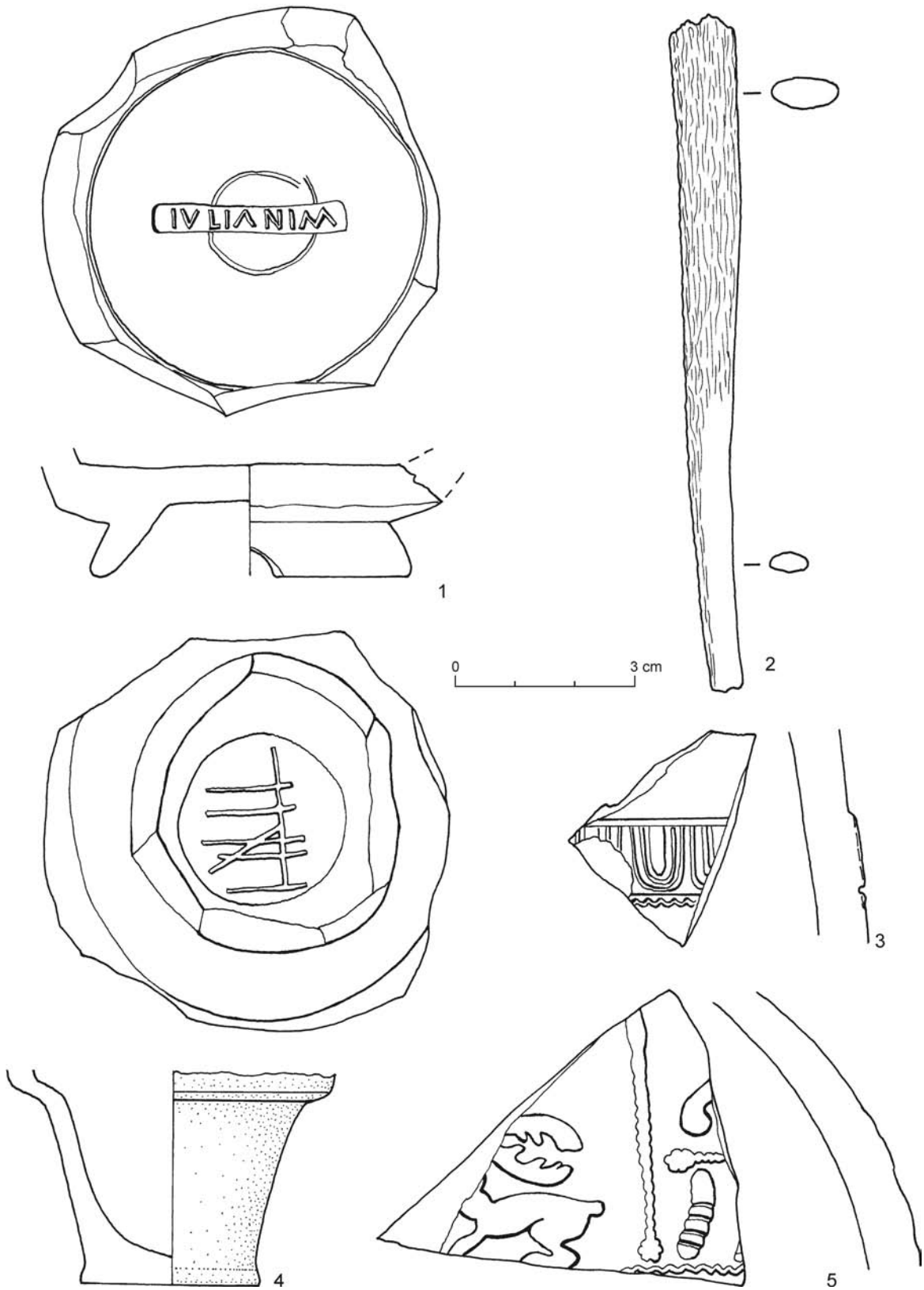

Obr. 143. Beladice (Dolina). 1, 2, 5 – výber nálezov z eneolitu; 3, 4, 6–10 – výber nálezov z doby rímskej (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 143. Beladice (Dolina). 1, 2, 5 – Auswahl von Funden aus dem Äneolithikum; 3, 4, 6–10 – Auswahl von Funden aus der Römerzeit (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

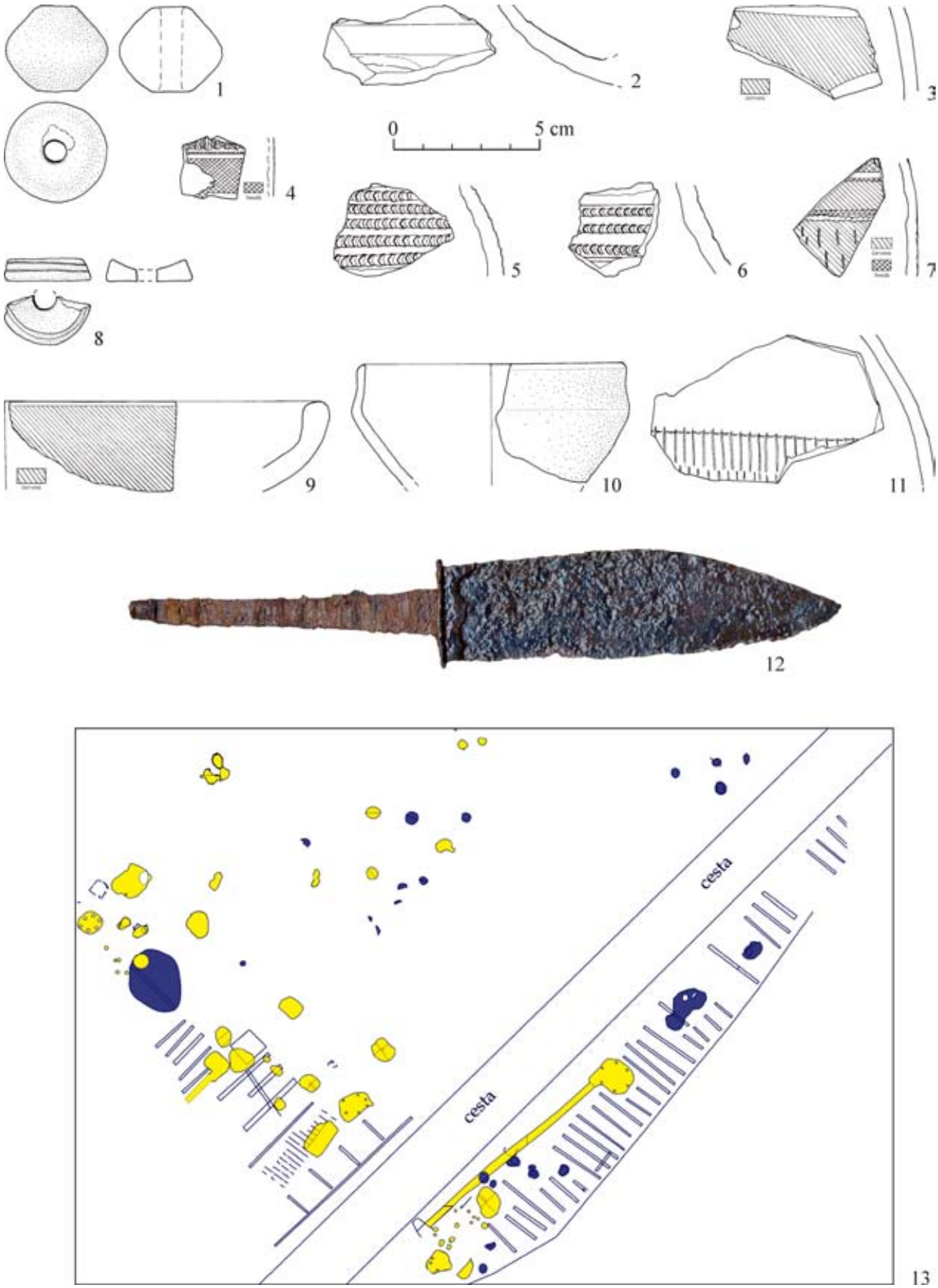

Obr. 144. Beladice (Dolina). Objekty z doby rímskej. 1 – objekt 12; 2 – objekt 13; 3 – objekt. 17; 4 – objekt. 21; 5 – objekt. 31; 6 – objekt. 49 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 144. Beladice (Dolina). Objekte aus der Römerzeit. 1 – Objekt 12; 2 – Objekt 13; 3 – Objekt 17; 4 – Objekt 21; 5 – Objekt 31; 6 – Objekt 49 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Obr. 145. Beladice (Dolina). Výber nálezov z objektu 12 – doba rímska (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 145. Beladice (Dolina). Auswahl von Funden aus dem Objekt 12, Römerzeit (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

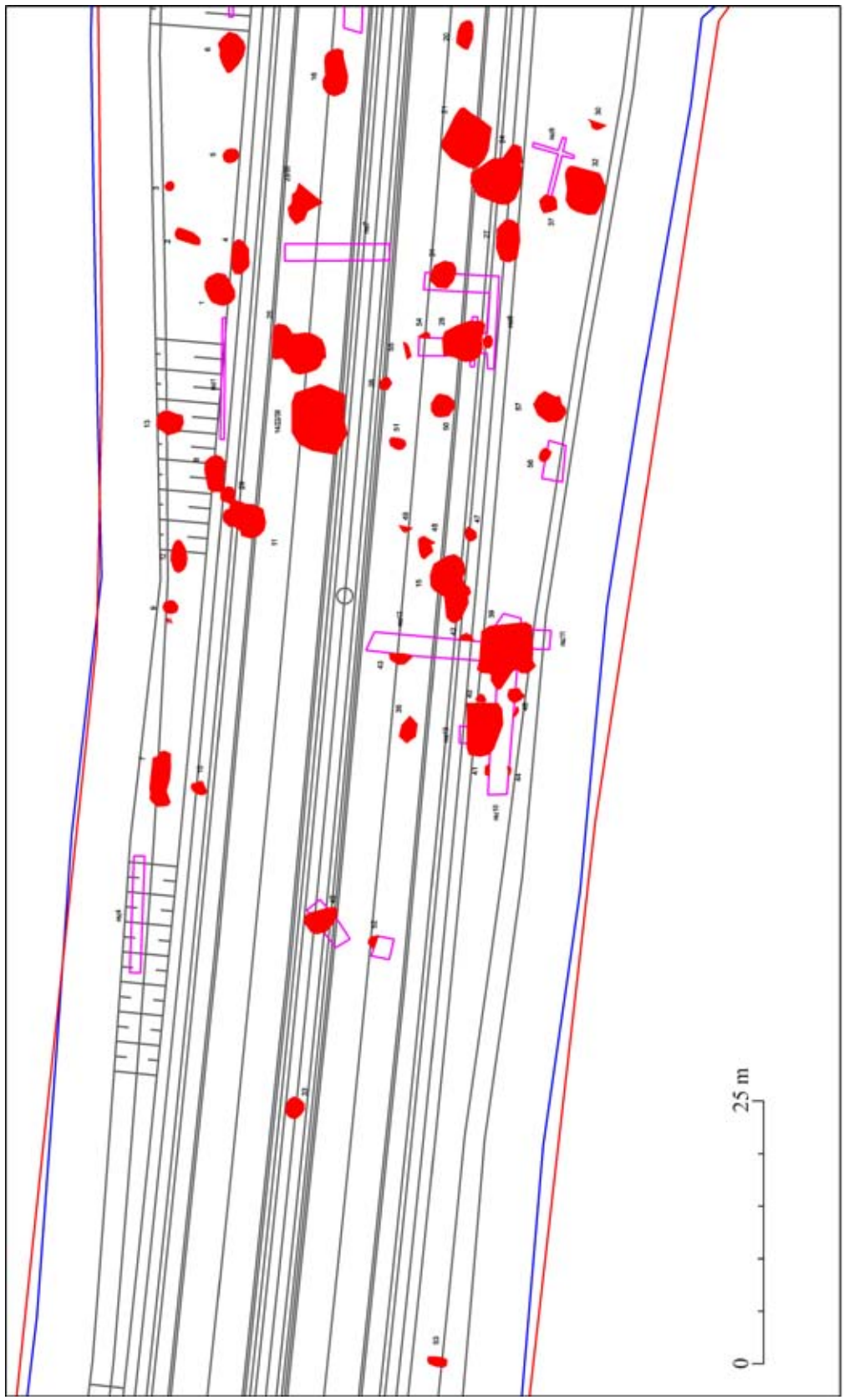

Obr. 146. Beladice (Dolina). 1–12 – výber nálezov z objektu 13 (doba rímska); 13 – celkový plán náleziska (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 146. Beladice (Dolina). 1–12 – Auswahl von Funden aus dem Objekt 13 (Römerzeit); 13 – Gesamtplan der Fundstelle (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Obr. 147. Beladice (Dolina). Výber nálezov z doby rímskej (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 147. Beladice (Dolina). Auswahl von Funden aus der Römerzeit (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Obr. 148. Beladice, časť Veľké Chrášťany (Pri Kríži). Celkový plán náleziska (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 148. Beladice, Teil Veľké Chrášťany (Pri Kríži). Gesamtplan der Fundstelle (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

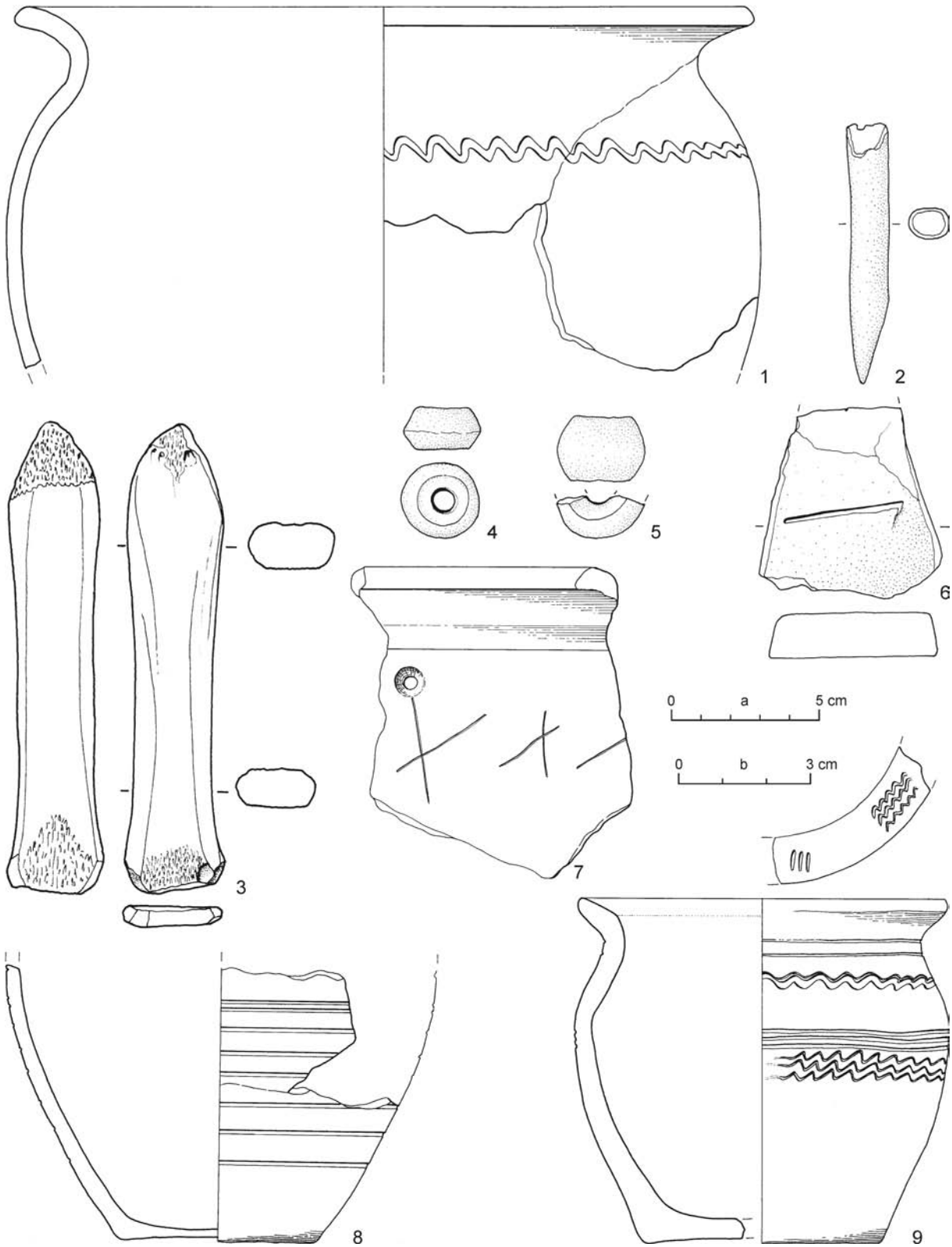

Obr. 149. Beladice, časť Veľké Chrášťany (Pri Kríži). 1–2 – objekt 11 (chlebová pec); 3–4 – objekt 16; 5 – objekt 28; 6 – objekt 30 (10.–11. storočie) Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 149. Beladice, Teil Veľké Chrášťany (Pri Kríži). 1–2 – Objekt 11, Brotofen; 3–4 – Objekt 16; 5 – Objekt 28; 6 – Objekt 30 (10.–11. Jh.; Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Obr. 150. Beladice, časť Veľké Chrášťany (Pri Kríži). 1, 7–9 – keramika (výber); 2–6 – predmety (výber) . Mierka: a – 1, 7–9; b – 2–6 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).
Abb. 150. Beladice, Teil Veľké Chrášťany (Pri Kríži). 1, 7–9 – Keramik (Auswahl); 2–6 – Gegenstände (Auswahl). Maßstab a: 1, 7–9; b: 2–6 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

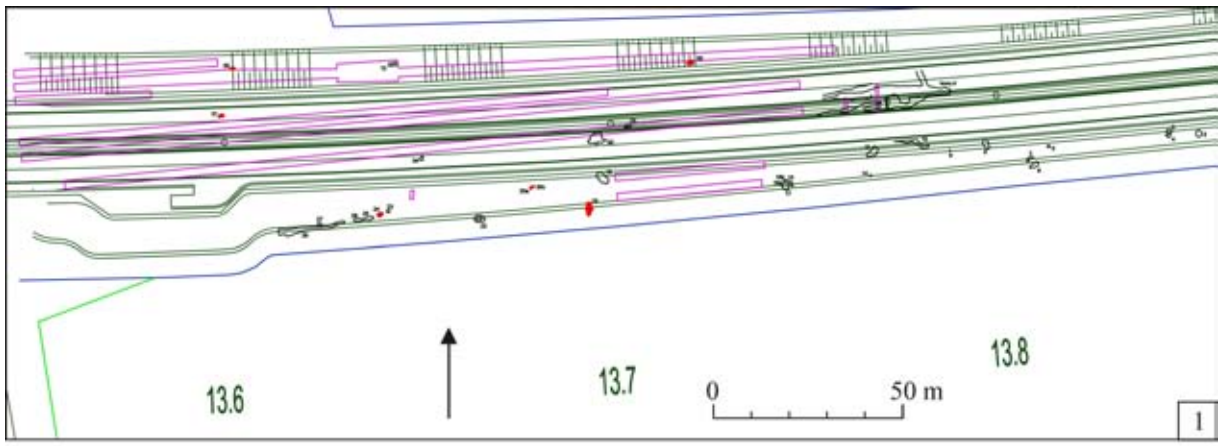

Obr. 151. Beladice, časť Veľké Chrášťany (Pri cintoríne). Foto objektov. 1 – koncentrácia 4, sektor B; 2 – objekt 2, sektor C; 3 – objekt 20A/B/C, sektor C; 4 – objekt 26A/B, sektor C; 5 – objekt 19A-C, sektor C; 6 – objekt 32, sektor B (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

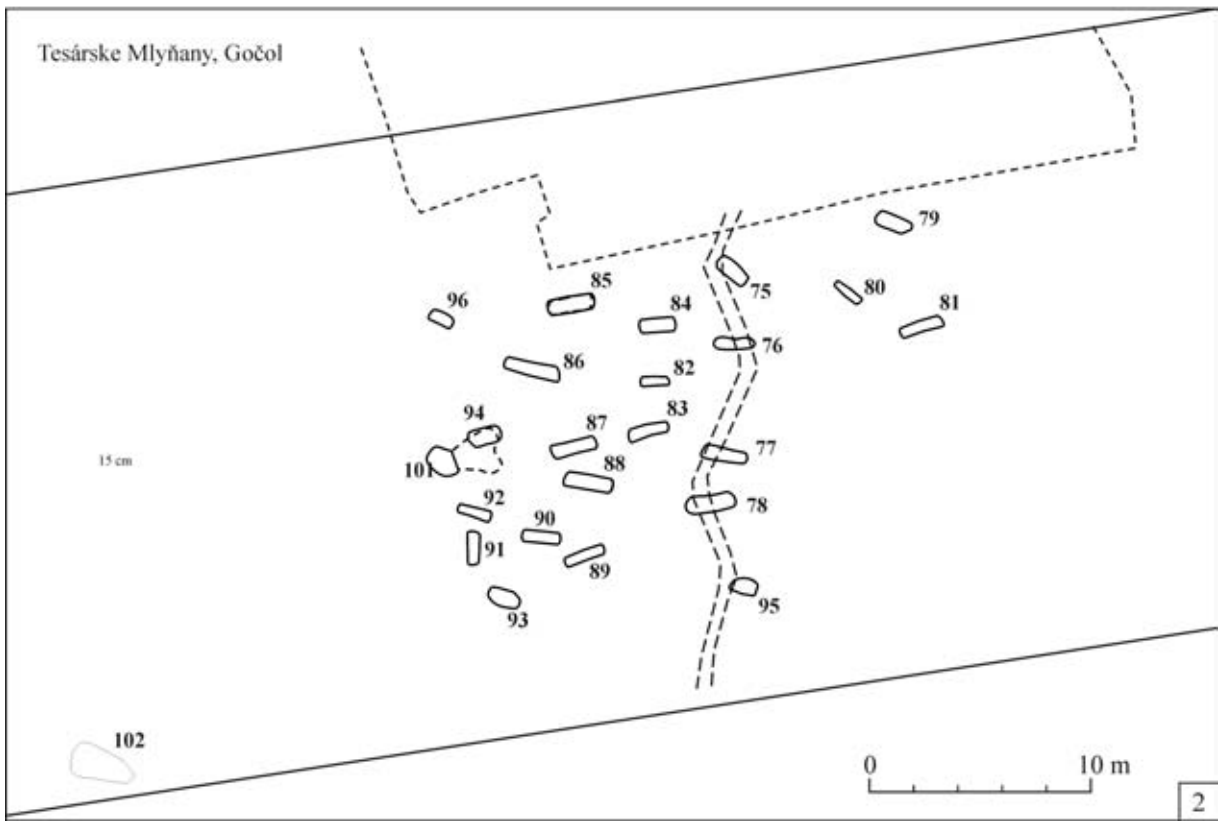
Abb. 151. Veľké Chrášťany (Pri cintoríne). Fotos von Objekten. 1 – Konzentration 4, Sektor B; 2 – Objekt 2, Sektor C; 3 – Objekt 20A/B/C, Sektor C; 4 – Objekt 26A/B, Sektor C; 5 – Objekt 19A–C, Sektor C; 6 – Objekt 32, Sektor B (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Obr. 152. Beladice, časť Veľké Chrášťany (Pri cintoríne). Foto objektov. 1 – objekt 11; 2 – objekt 10; 3 – objekt 12, sonda 9, sektor A; 4 – objekt 29, sektor A; 5 – objekt 30, sektor A; 6 – objekt 31, sektor B (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 152. Veľké Chrášťany (Pri cintoríne). Fotos von Objekten. 1 – Objekt 11; 2 – Objekt 10; 3 – Objekt 12, Schnitt 9, Sektor A; 4 – Objekt 29, Sektor A; 5– Objekt 30, Sektor A; 6 – Objekt 31, Sektor B (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

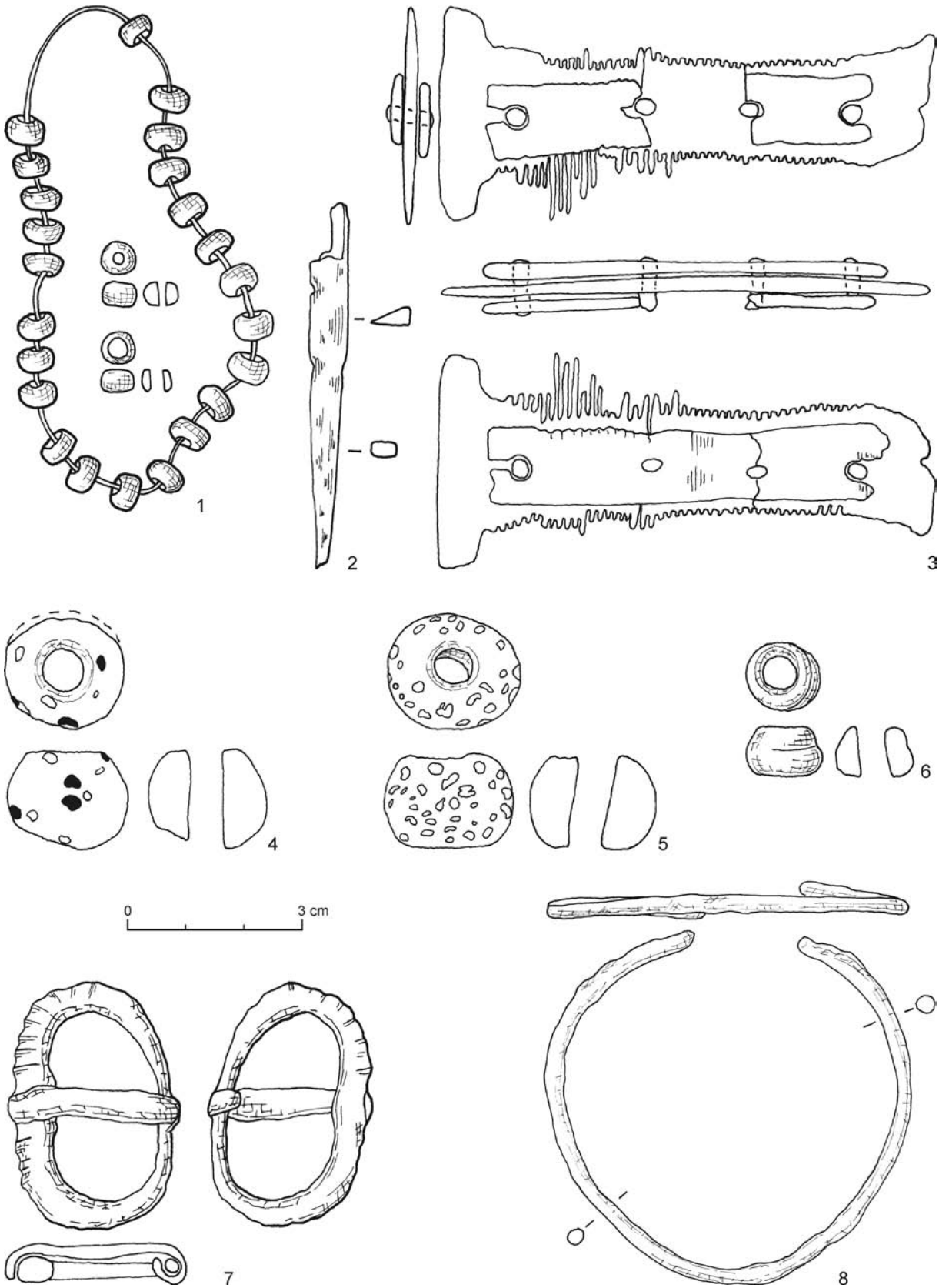

Obr. 153. 1 – Beladice, časť Veľké Chrášťany (Pri cintoríne). Celkový plán výskumu; 2 – Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou (Gočol). Celkový plán pohrebiska (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/ Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 153. 1– Veľké Chrášťany (Pri cintoríne). Gesamtplan der Grabung; 2– Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Gočol). Gesamtplan des Gräberfeldes (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/ Mitáš/Vojteček, 209–229).

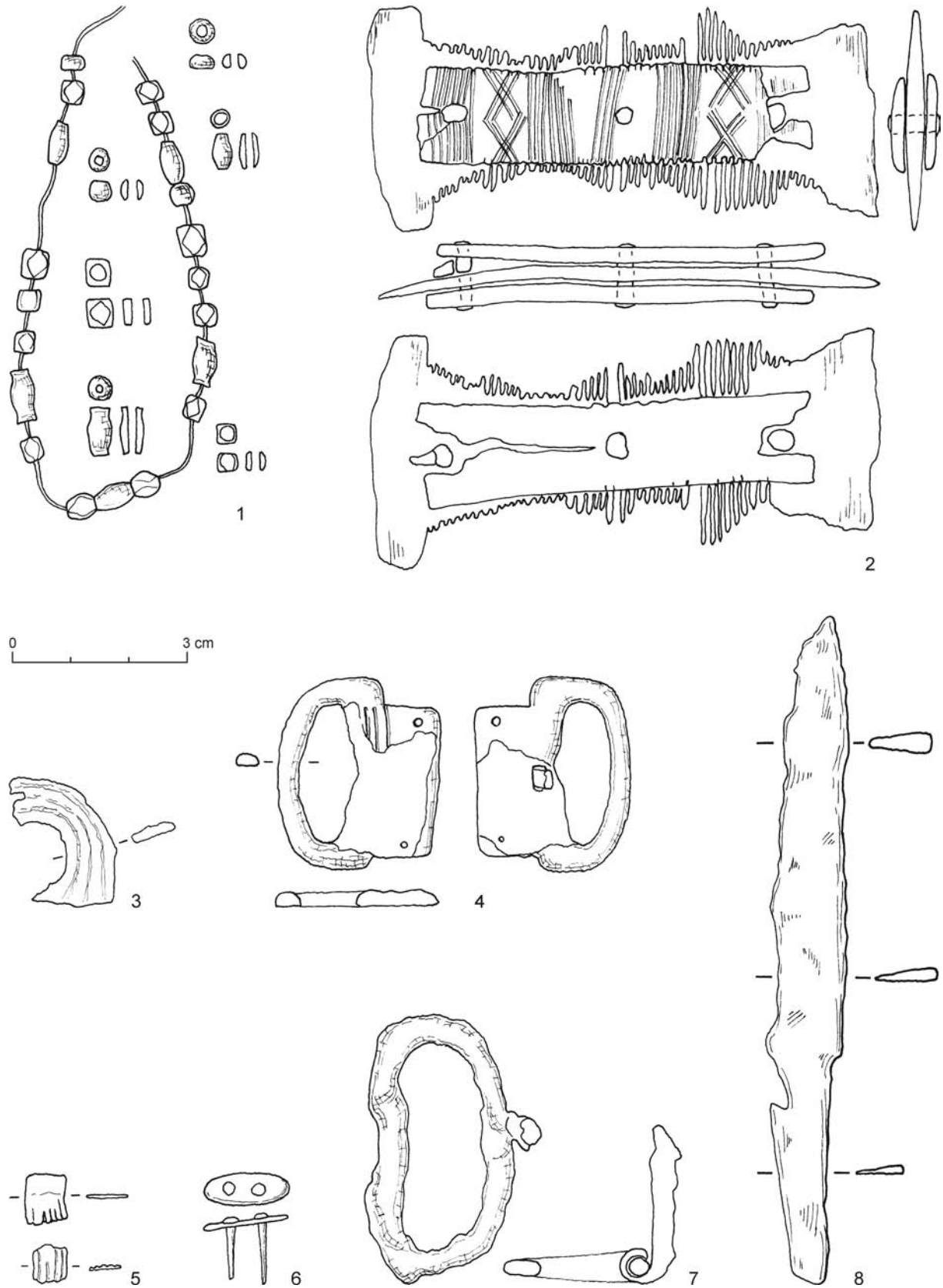

Obr. 154. Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou (Gočol). Výskum pohrebiska a odkryv hrobov. 1 – pohľad na výskum; 2 – zákopy z 2. sv. vojny; 3–6 – hrob 83; 8 – hrob 76 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/ Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 154. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Gočol). Grabung des Gräberfeldes und Freilegung von Gräbern. 1 – Blick auf die Grabung; 2 – Gräben aus dem Zweiten Weltkrieg; 3–6 – Grab 83; 8 – Grab 76 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Obr. 155. Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou (Gočol). Výber z nálezov z hrobov 75 a 76 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 155. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Gočol). Auswahl von Funden aus den Gräbern 75 und 76 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Obr. 156. Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou (Gočol). Výber z nálezov z hrobov 78, 86, 89 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/ Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

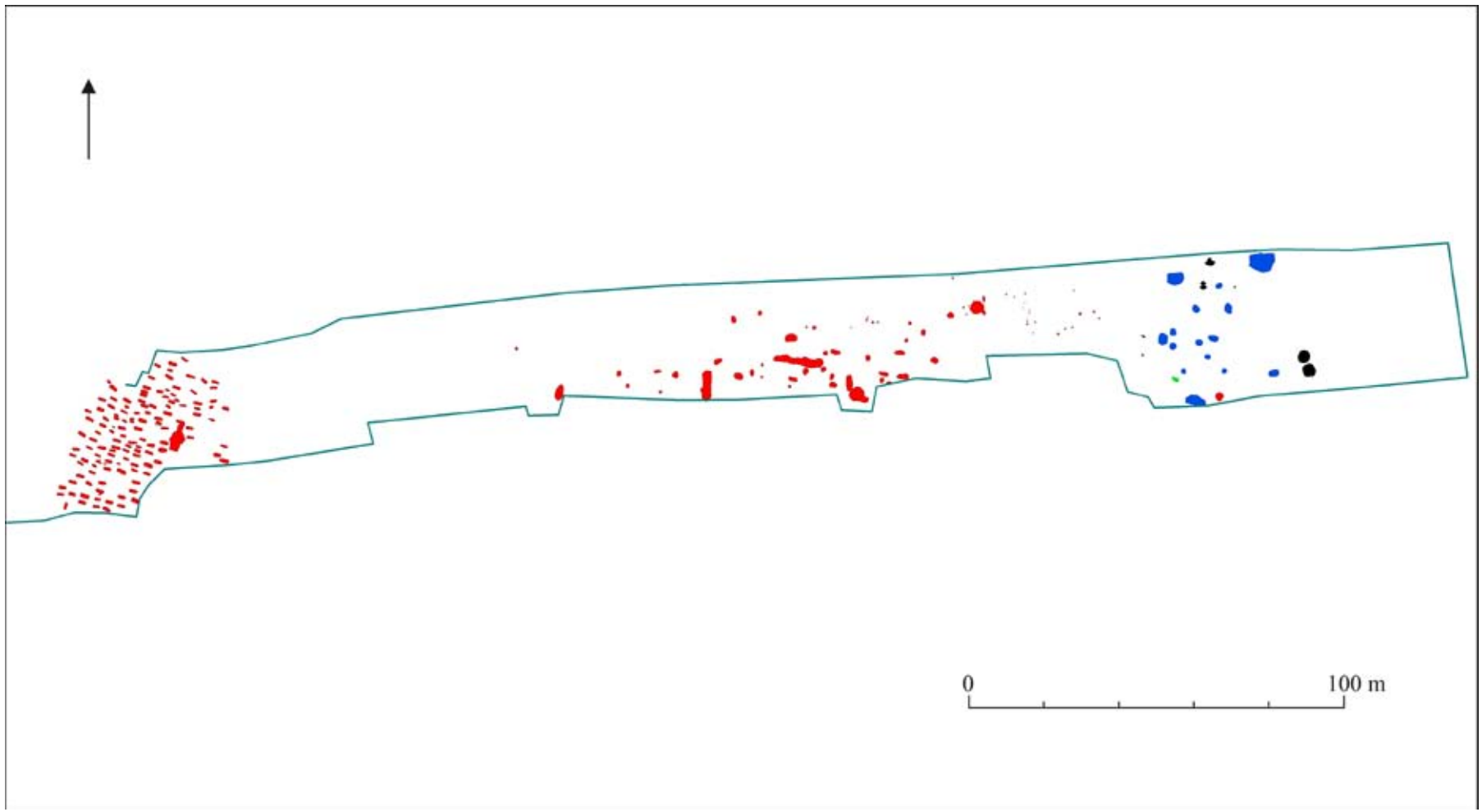
Abb. 156. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Gočol). Auswahl von Funden aus den Gräbern 78, 86, 89 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Obr. 157. Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). Letecký pohľad na výskum (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).
Abb. 157. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Tesárska plán). Luftbild der Grabung (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

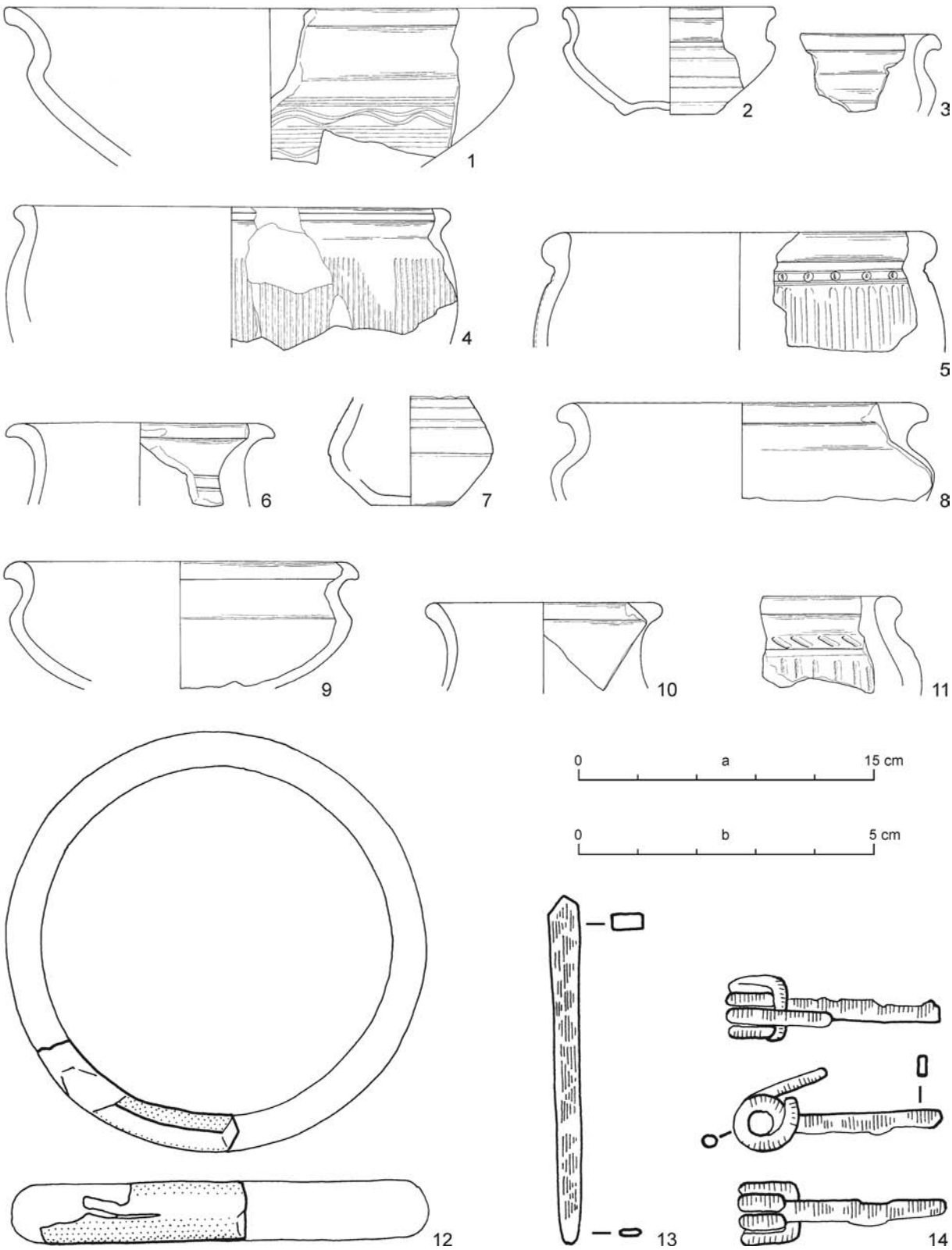

Obr. 158. Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). Plán pohrebiska a sídliskových objektov (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 158. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). Plan des Gräberfeldes und der Siedlungsobjekte (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

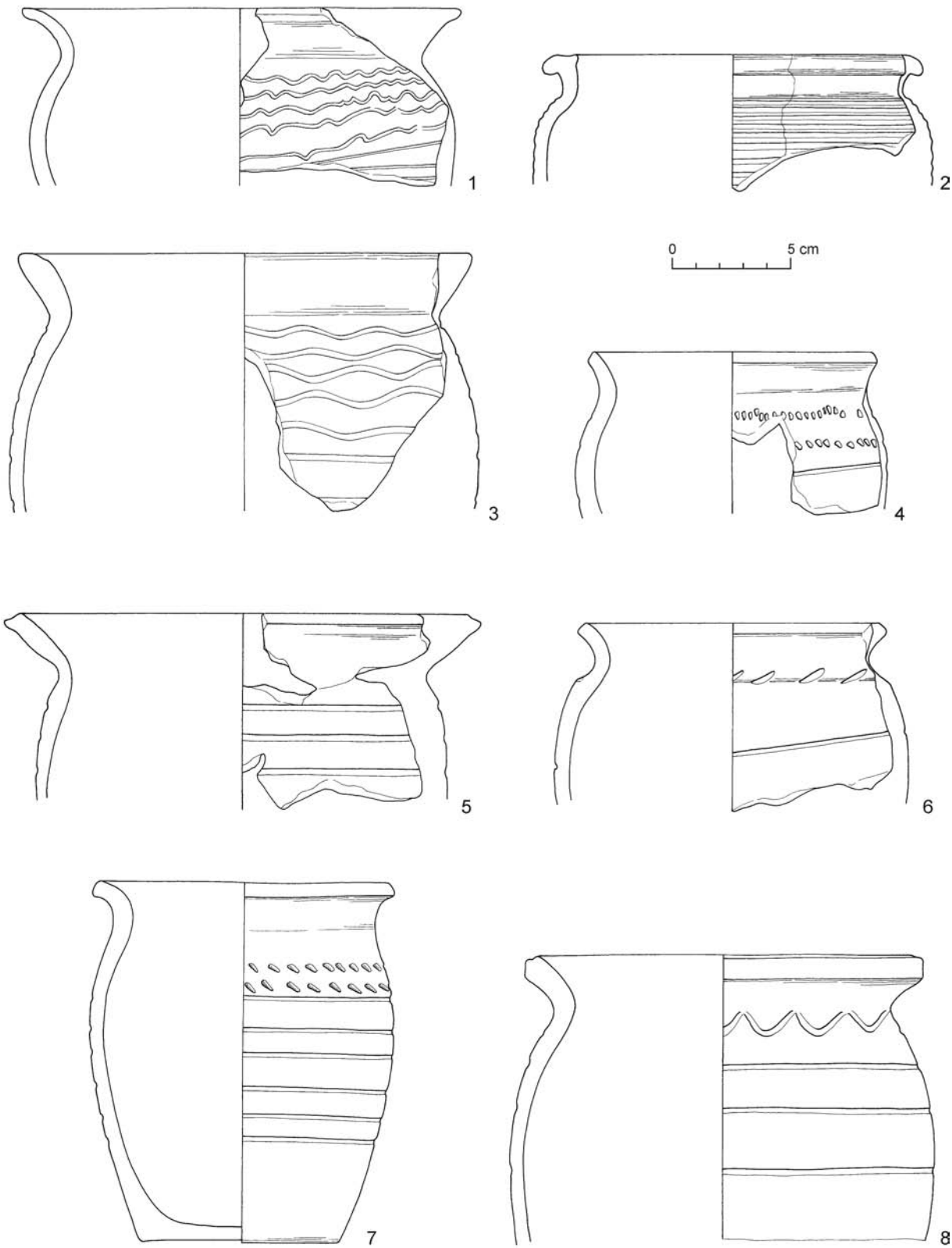
Obr. 159. Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). Výskum pohrebiska (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 159. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). Grabung des Gräberfeldes (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

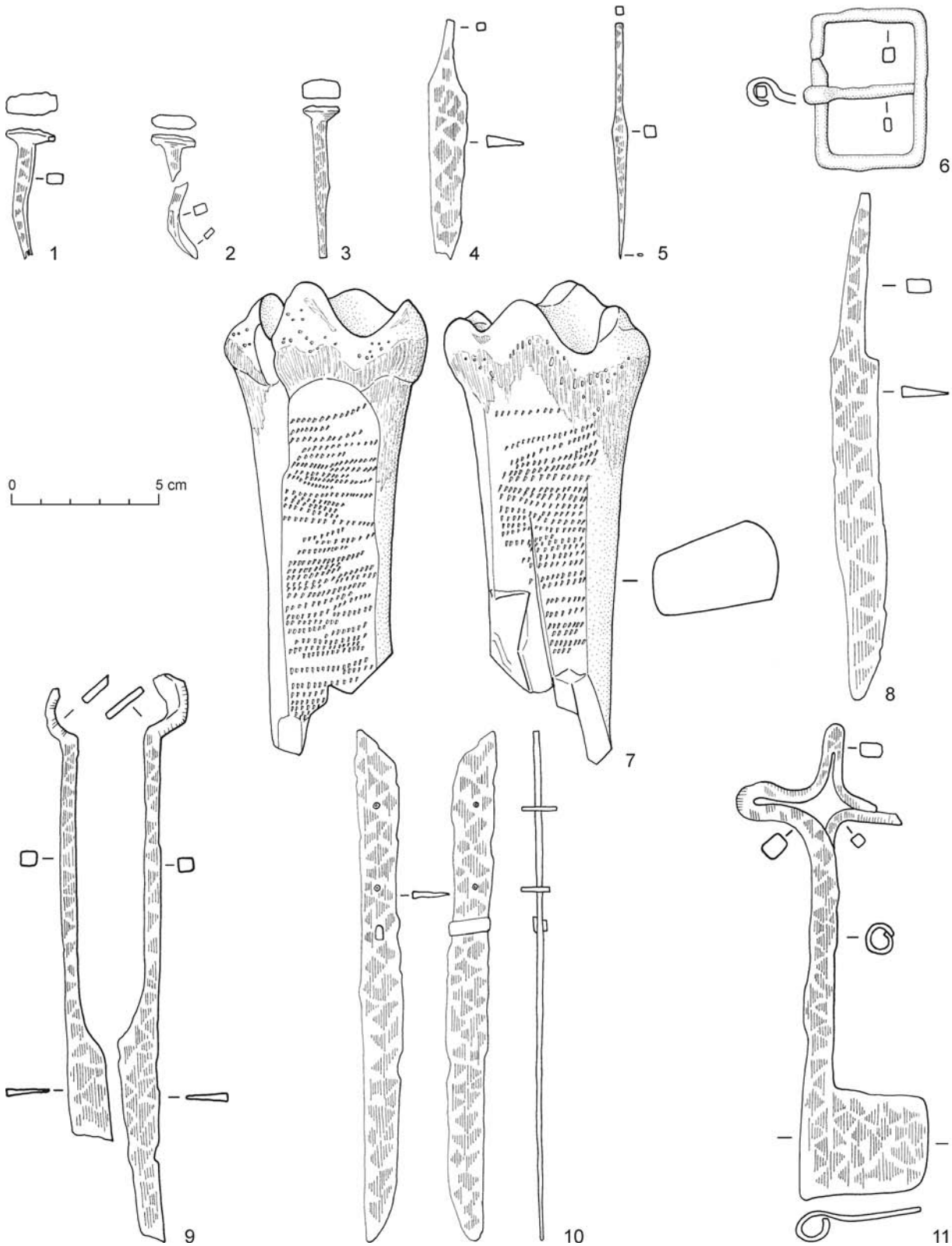

Obr. 160. Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). Výber nálezov z doby laténskej. Mierka: a – 1–11; b – 12–14 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 160. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). Auswahl von Funden aus der Latènezeit. Maßstab: a – 1–11; b – 12–14 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

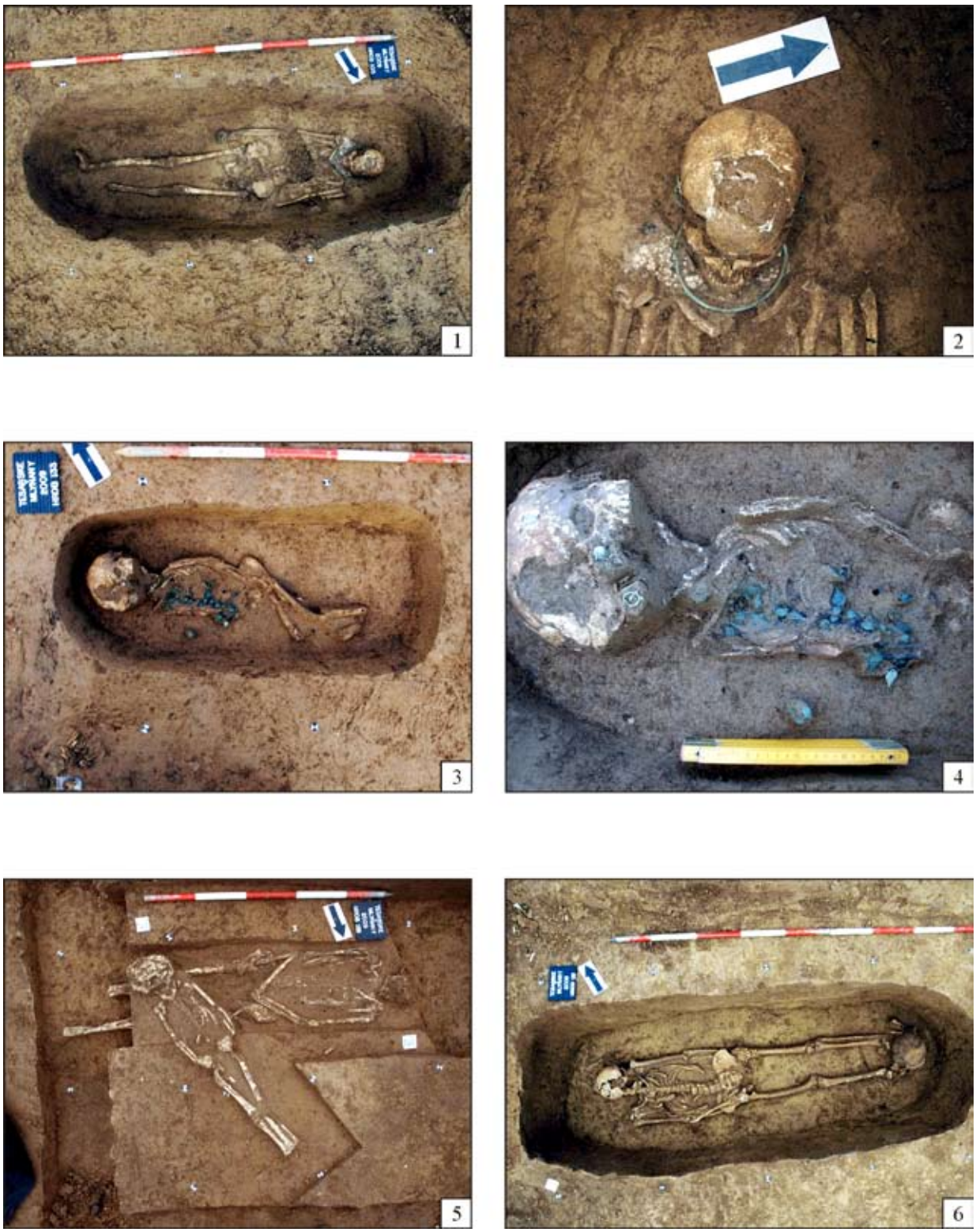

Obr. 161. Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). Výber keramických nálezov z objektov vrcholného stredoveku (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).
Abb. 161. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). Auswahl von Keramikfunden aus den Objekten des Hochmittelalters (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

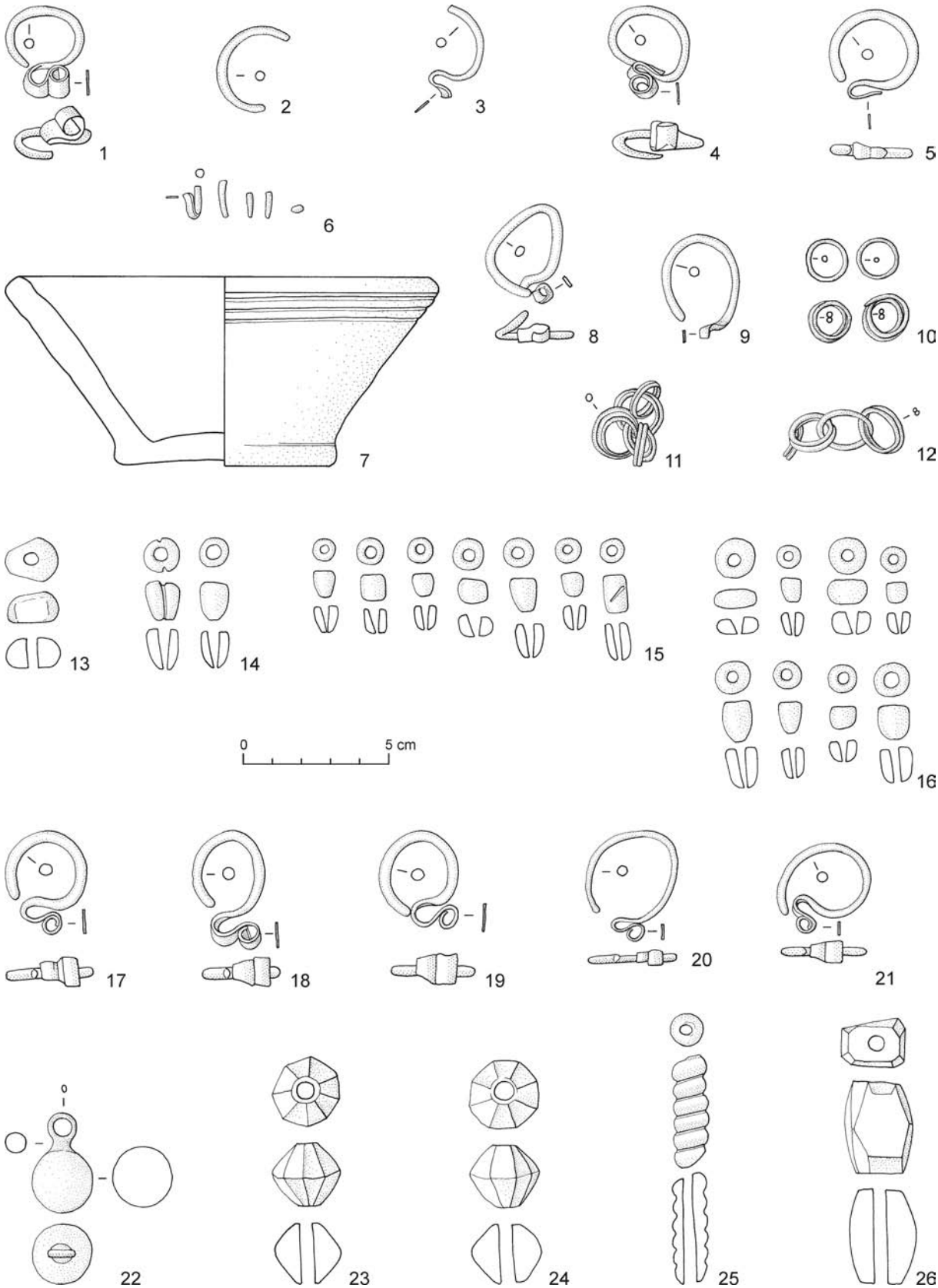

Obr. 162. Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). Výber tzv. drobných nálezov (kosť a železo) z objektov z vrcholného stredoveku (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/ Vojteček, 209–229).

Abb. 162. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). Auswahl von sog. Kleinfunden (Knochen und Eisen) aus den Objekten aus dem Hochmittelalter (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/ Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

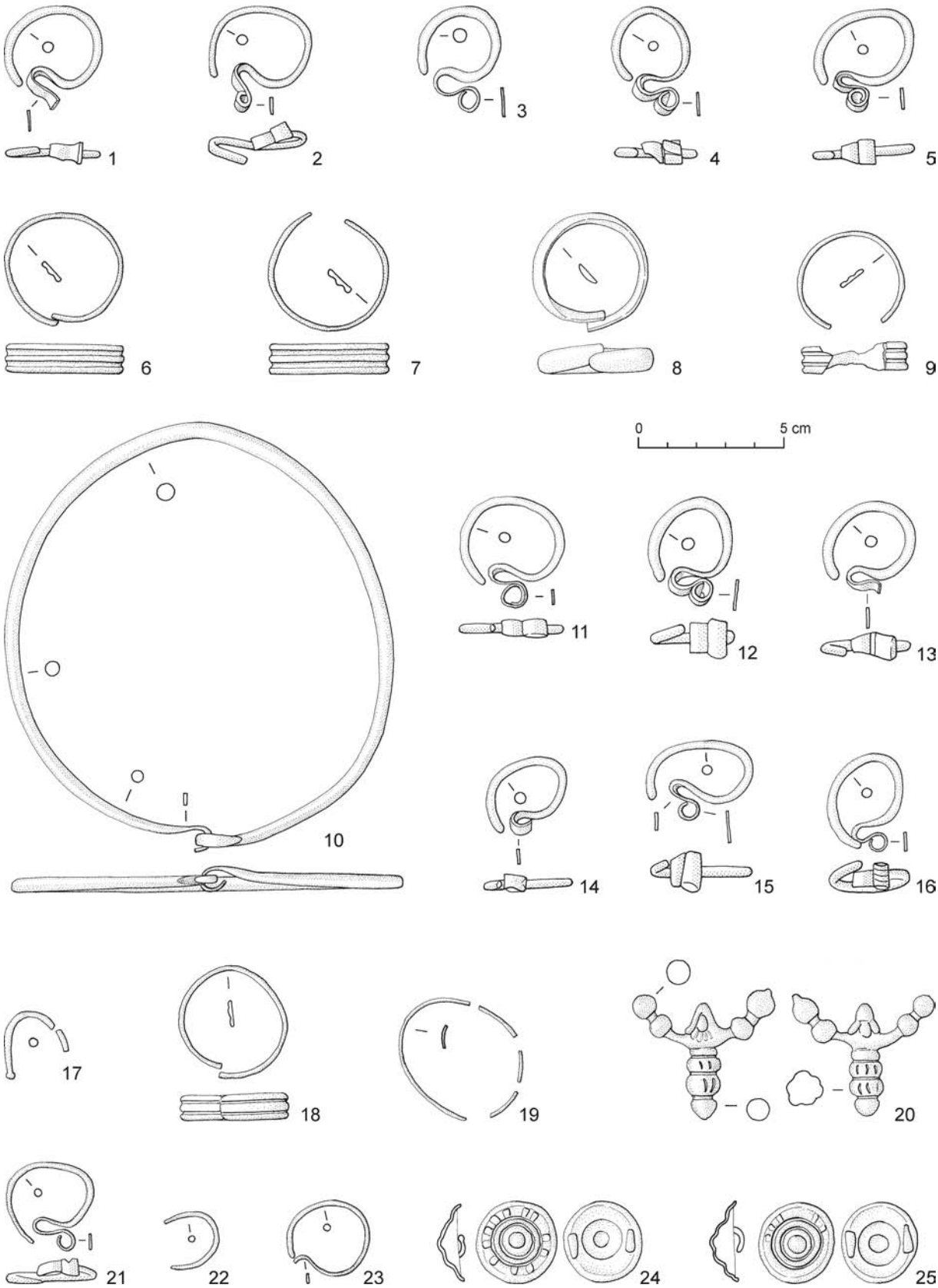

Obr. 163. Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). 1, 2 – hrob 105; 3, 4 – hrob 133; 5 – hrob 129; 6 – hrob 118 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).
Abb. 163. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). 1, 2 – Grab 105; 3, 4 – Grab 133; 5 – Grab 129; 6 – Grab 118 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

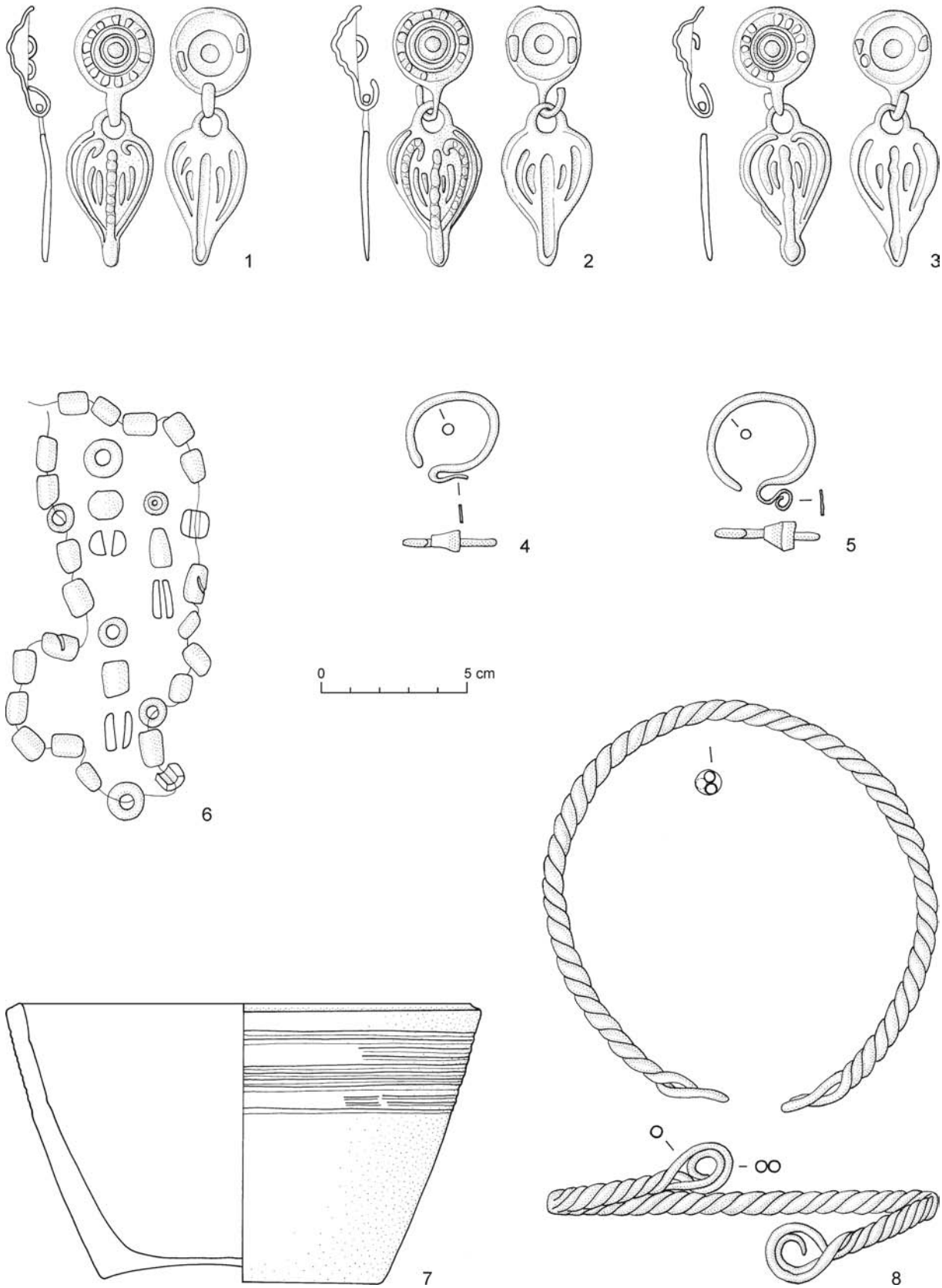

Obr. 164. Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). Výber nálezov z hrobov 101, 105, 115 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 164. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). Auswahl von Funden aus den Gräbern 101, 105, 115 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

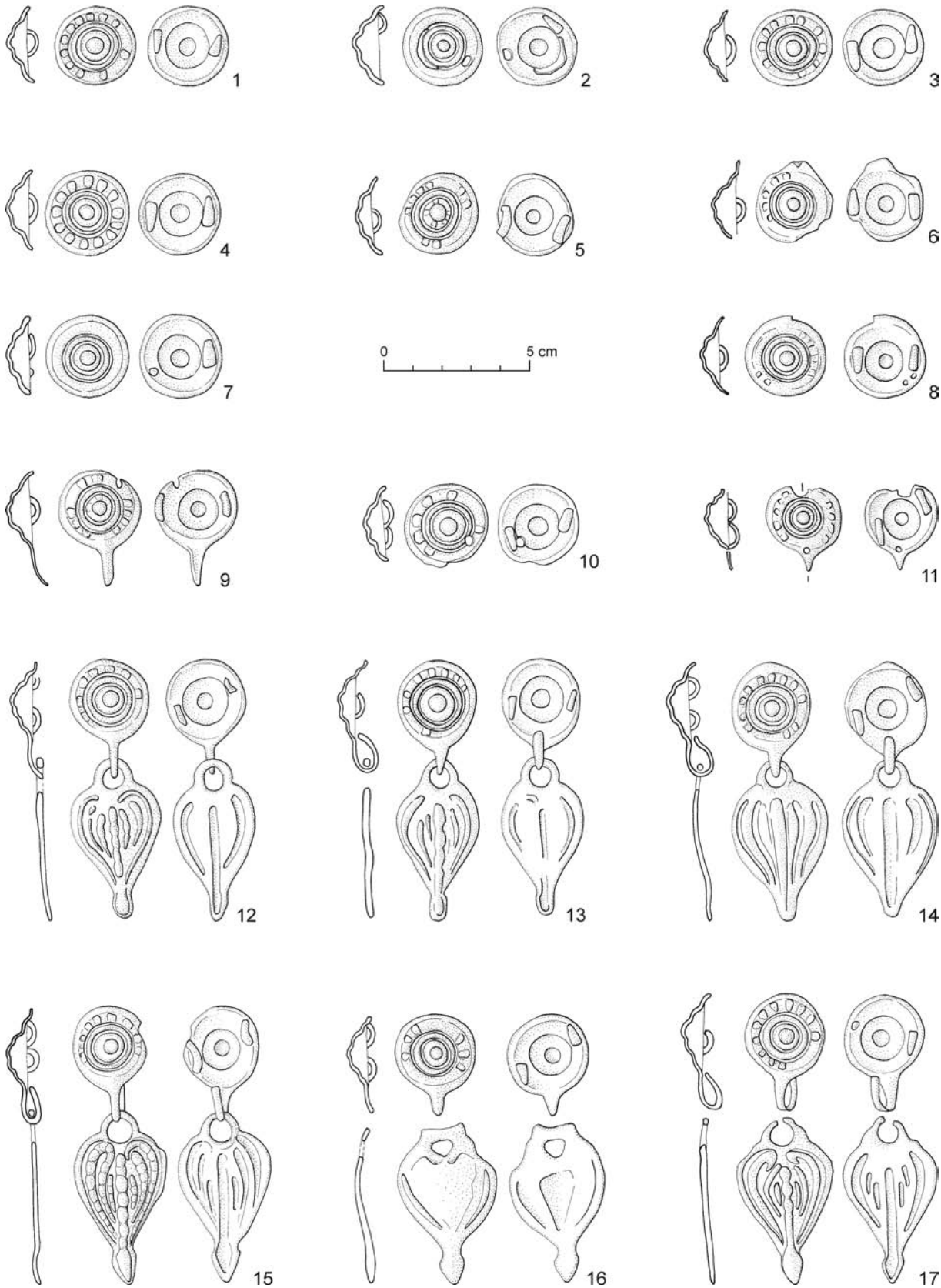

Obr. 165. Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). Výber nálezov z hrobov 105, 106, 133 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 165. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). Auswahl von Funden aus den Gräbern 105, 106, 133 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

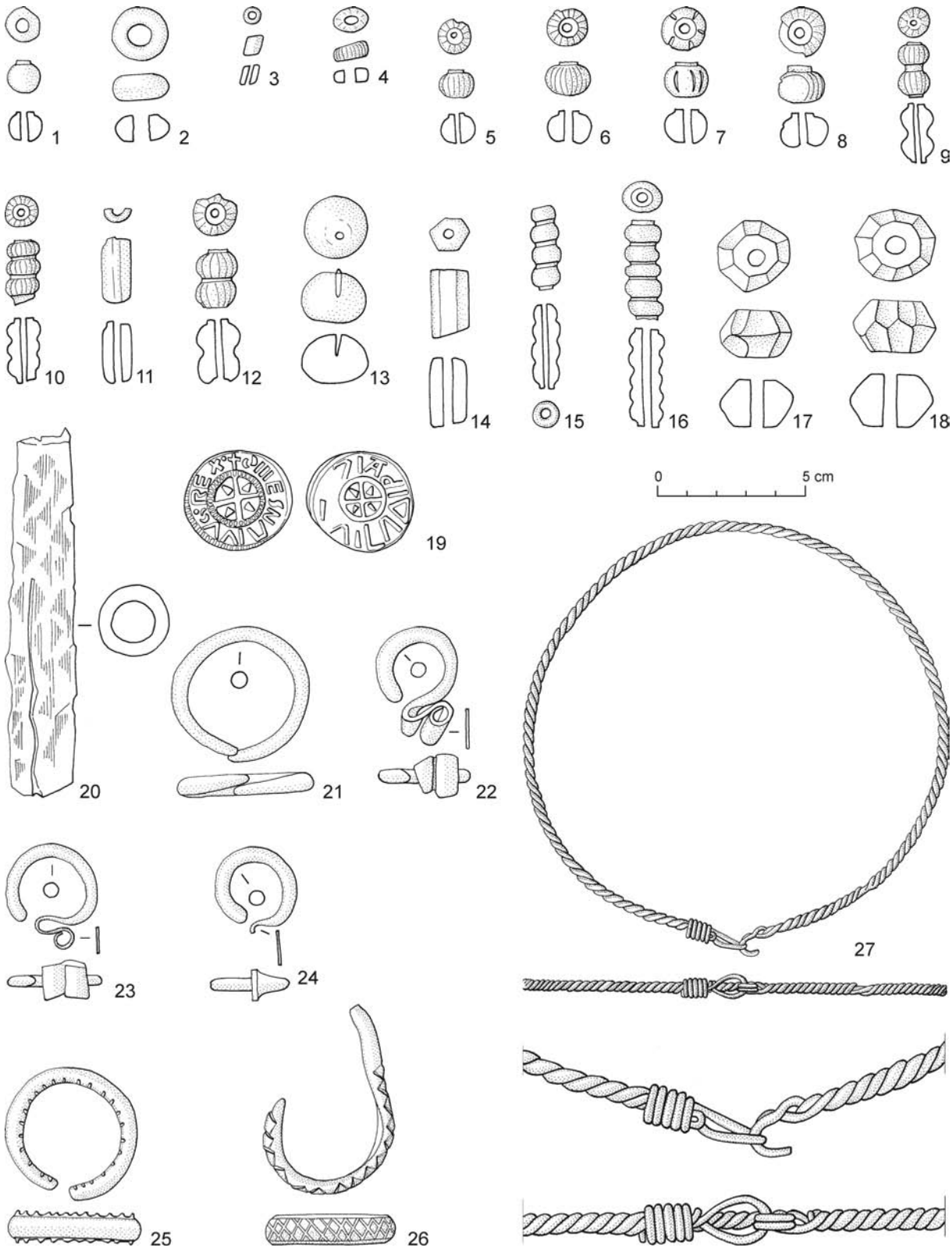

Obr. 166. Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). Výber nálezov z hrobu 133 a 163 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 166. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). Auswahl von Funden aus den Gräbern 133 und 163 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

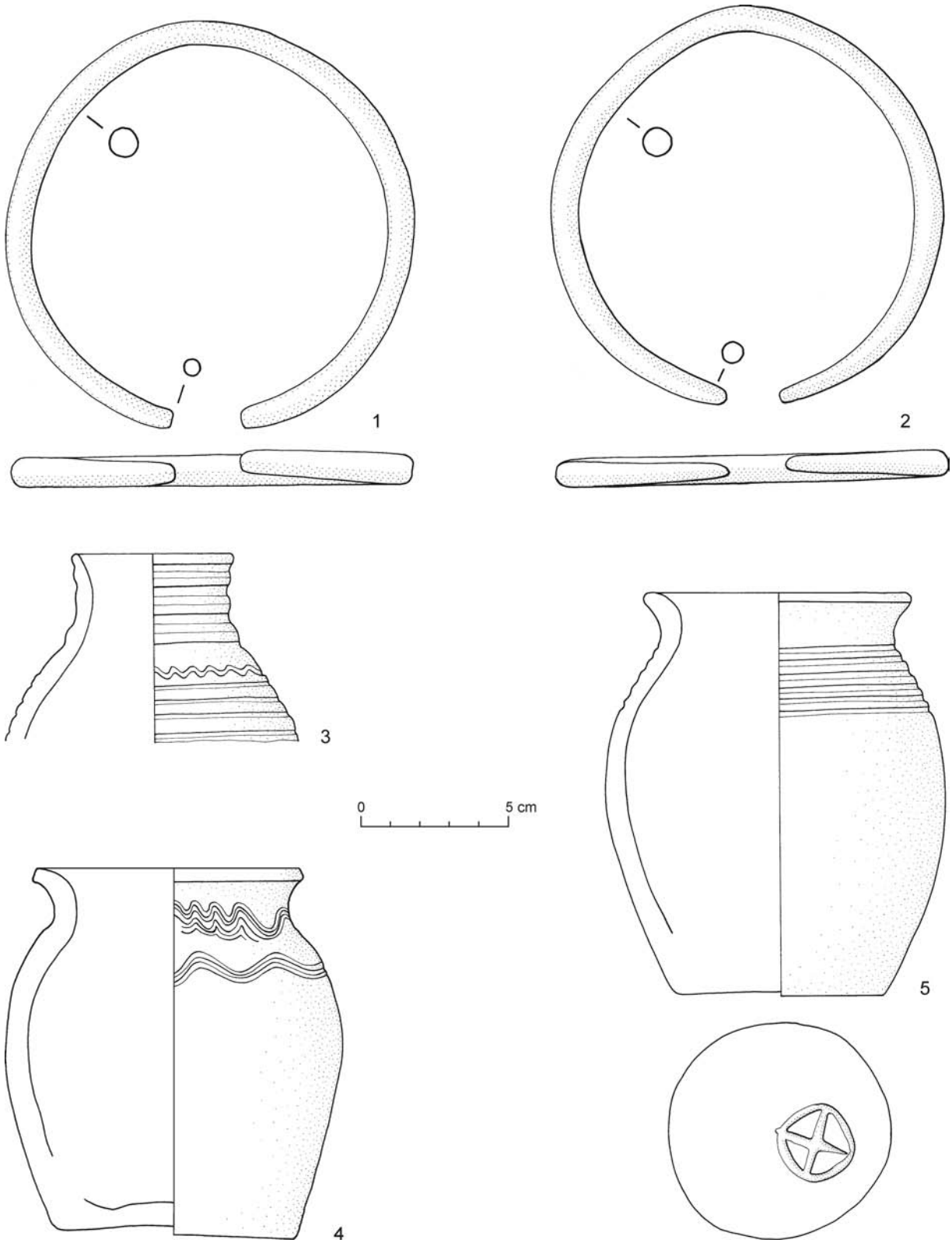

Obr. 167. Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). Výber nálezov z hrobu 133 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 167. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). Auswahl von Funden aus dem Grab 133 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

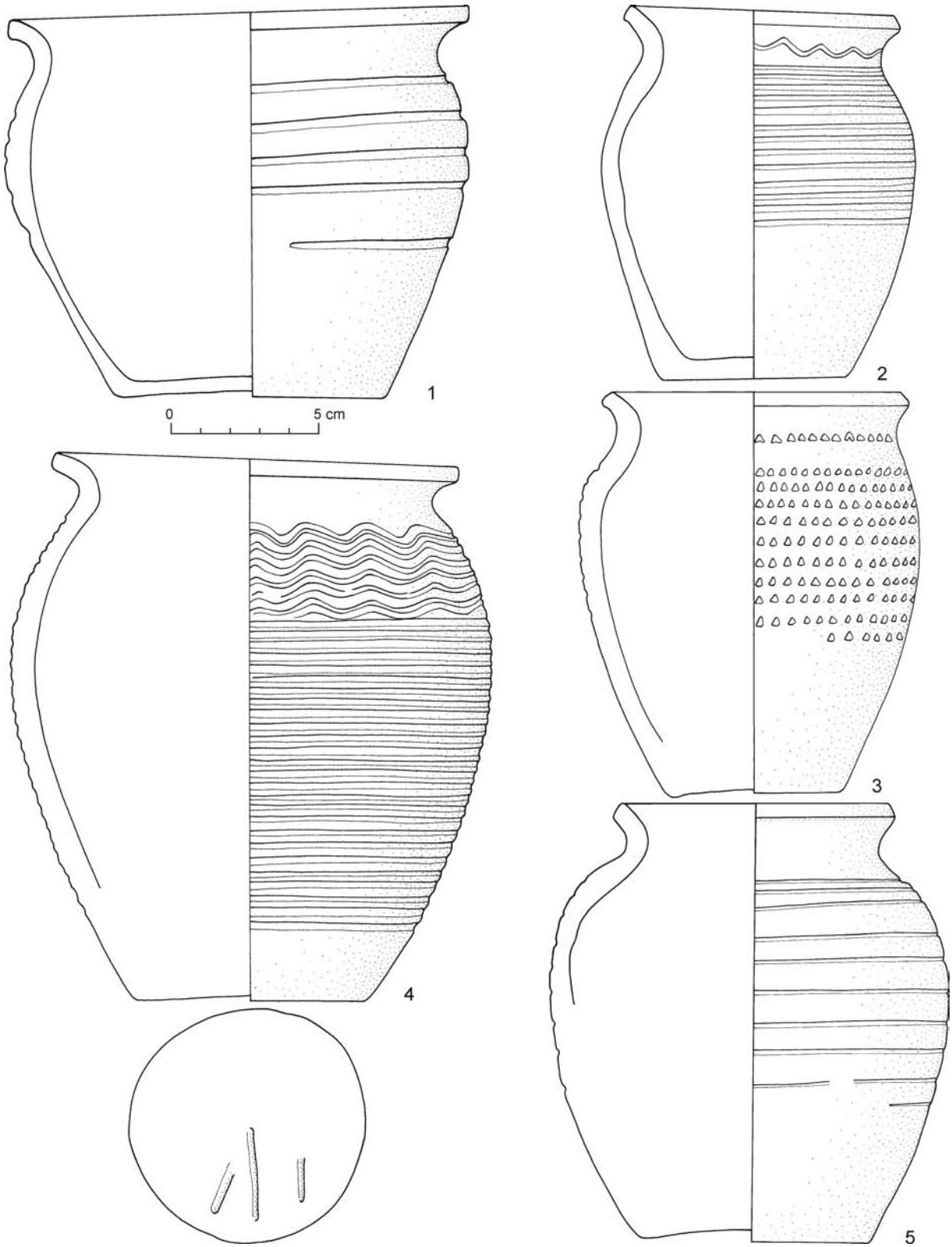

Obr. 168. Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). 1–22 – výber nálezov z hrobu 218; 23–27 – výber nálezov z hrobových celkov z 10.–11. storočia (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 168. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). 1–22 – Auswahl von Funden aus dem Grab 218; 23–27 – Auswahl von Funden aus den Grabverbänden aus dem 10.–11. Jh. (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

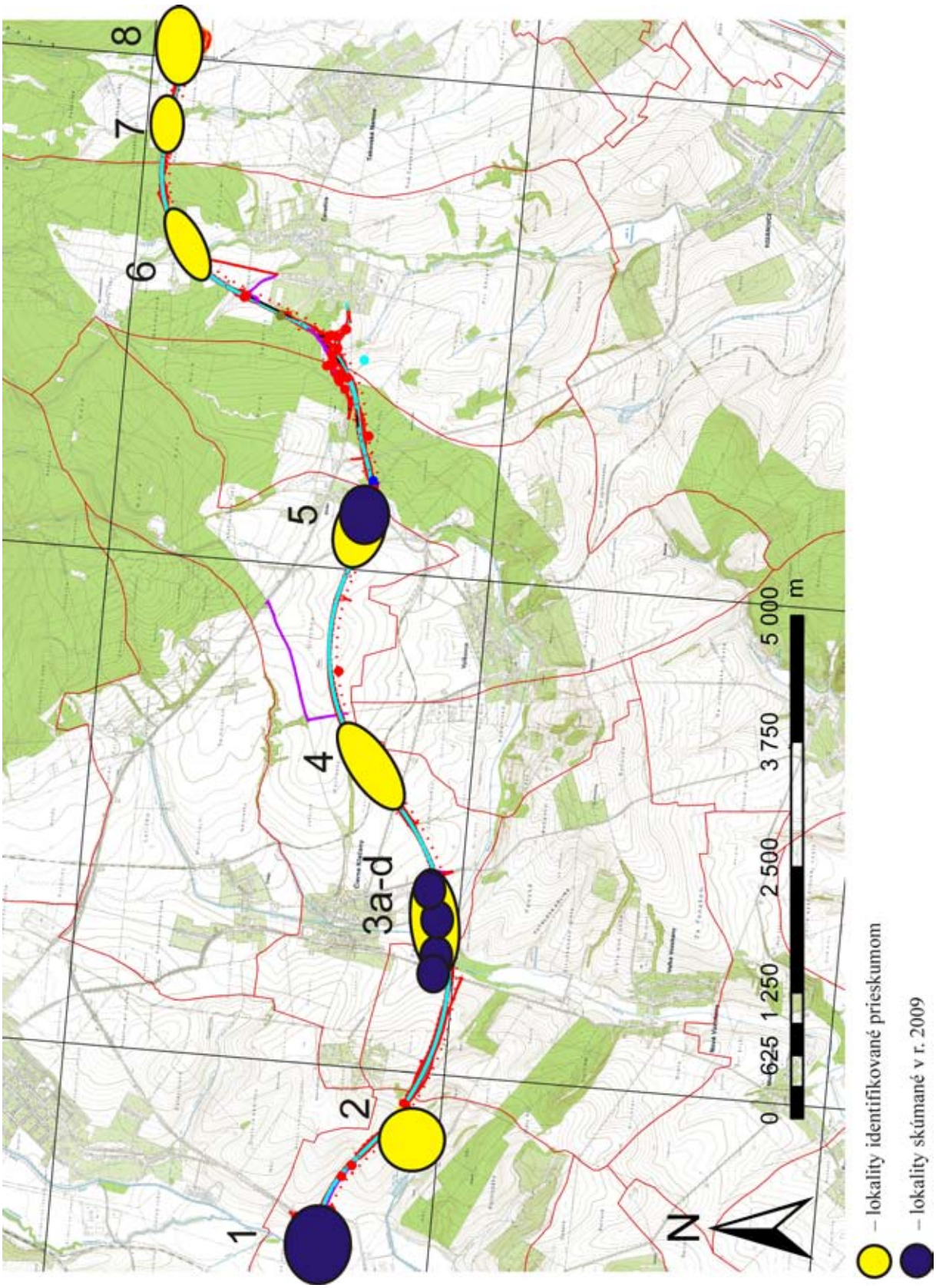

Obr. 169. Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). 1–2 – výber nálezov z hrobových celkov z 10.–11. storočia. Výber keramických nálezov. 3 – hrob 143; 4 – hrob 116; 5 – hrob 131 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová /Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 169. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). 1–2 – Auswahl von Funden aus den Grabverbänden aus dem 10./11. Jh. Auswahl von Keramikfunden. 3 – Grab 143; 4 – Grab 116; 5 – Grab 131 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Obr. 170. Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). Výber keramických nálezov z hrobov. 1 – hrob 192; 2 – hrob 154; 3 – hrob 227; 4 – hrob 118; 5 – hrob 160 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

Abb. 170. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). Auswahl von Keramikfunden aus den Gräbern. 1 – Grab 192; 2 – Grab 154; 3 – Grab 227; 4 – Grab 118; 5 – Grab 160 (Ruttkay/Baliová/Bednár/Bielich/Bistáková/Ďuriš/Gabulová/Haruštiak/Jakubčinová/Malček/Mitáš/Vojteček, 209–229).

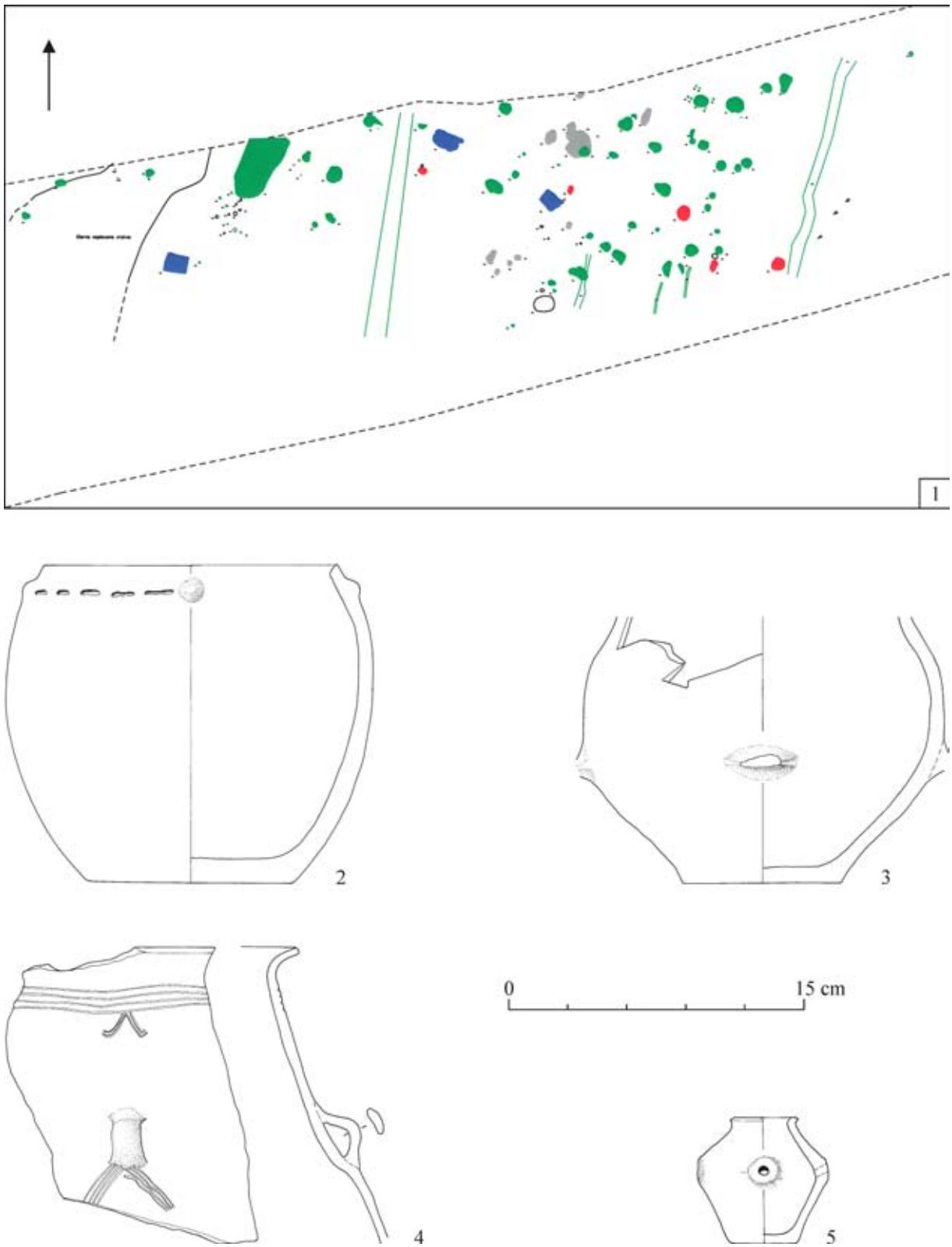

Obr. 171. Skúmané náleziská na trase výstavby R1 Beladice – Tekovské Nemce (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).
Abb. 171. Untersuchte Fundstellen auf der Baustelle der Schnellstraße R1 Beladice - Tekovské Nemce (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

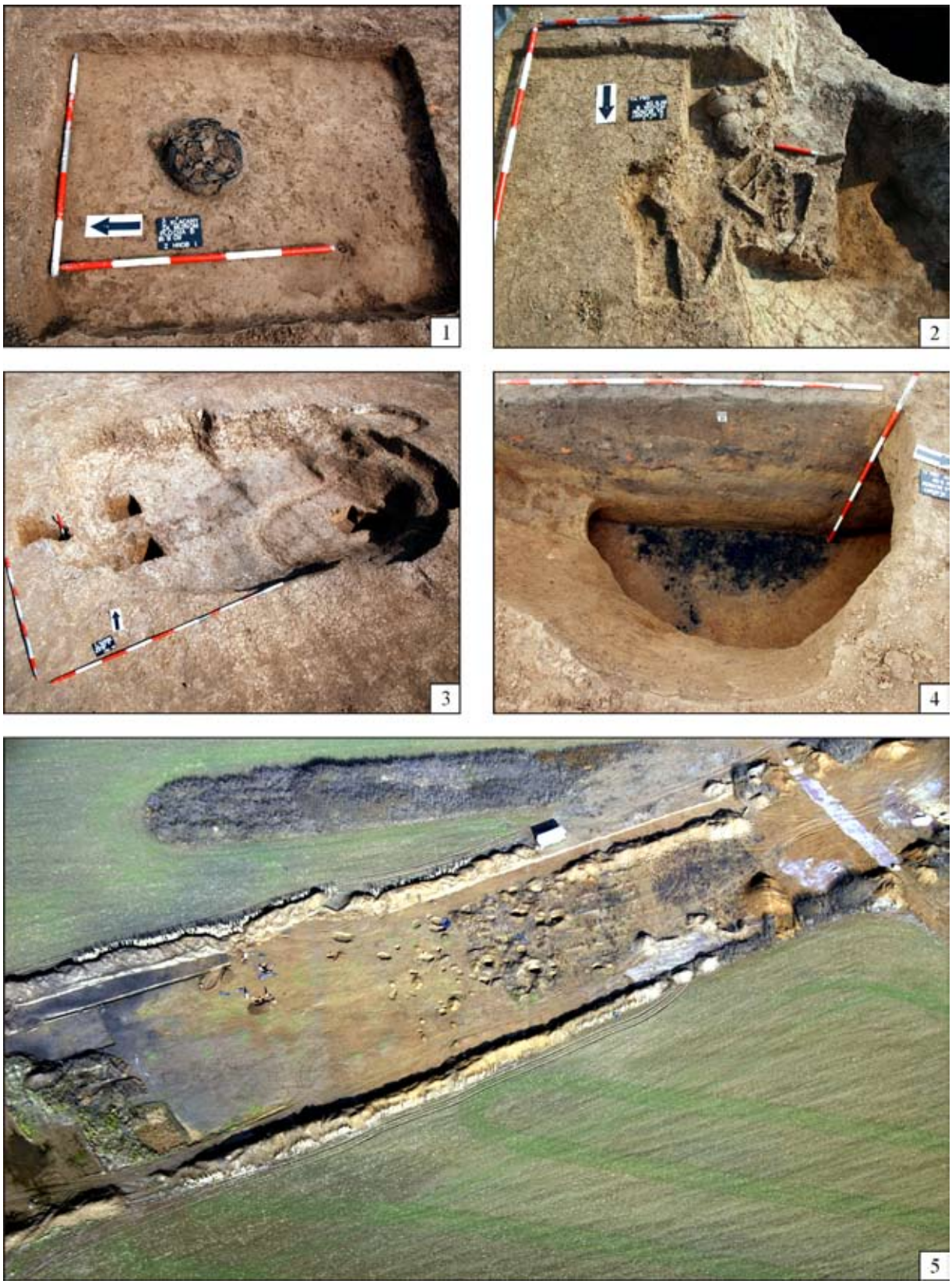

Obr. 172. Veľké Vozokany (Panské). 1, 2 – odkryv objektov 1, 2; 3, 4 – stavebný objekt 703; Čierne Kľačany (Pri mlyne). 5 – objekt 11; 6 – obj. 77 (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

Abb. 172. Veľké Vozokany (Panské). 1, 2 – Freilegung von Objekten 1, 2; 3 – Bauobjekt 703; Čierne Kľačany (Bez. Zlaté Moravce), Lage Pri mlyne, Fläche B. 5 – Objekt 11; 6 – Objekt 77 (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

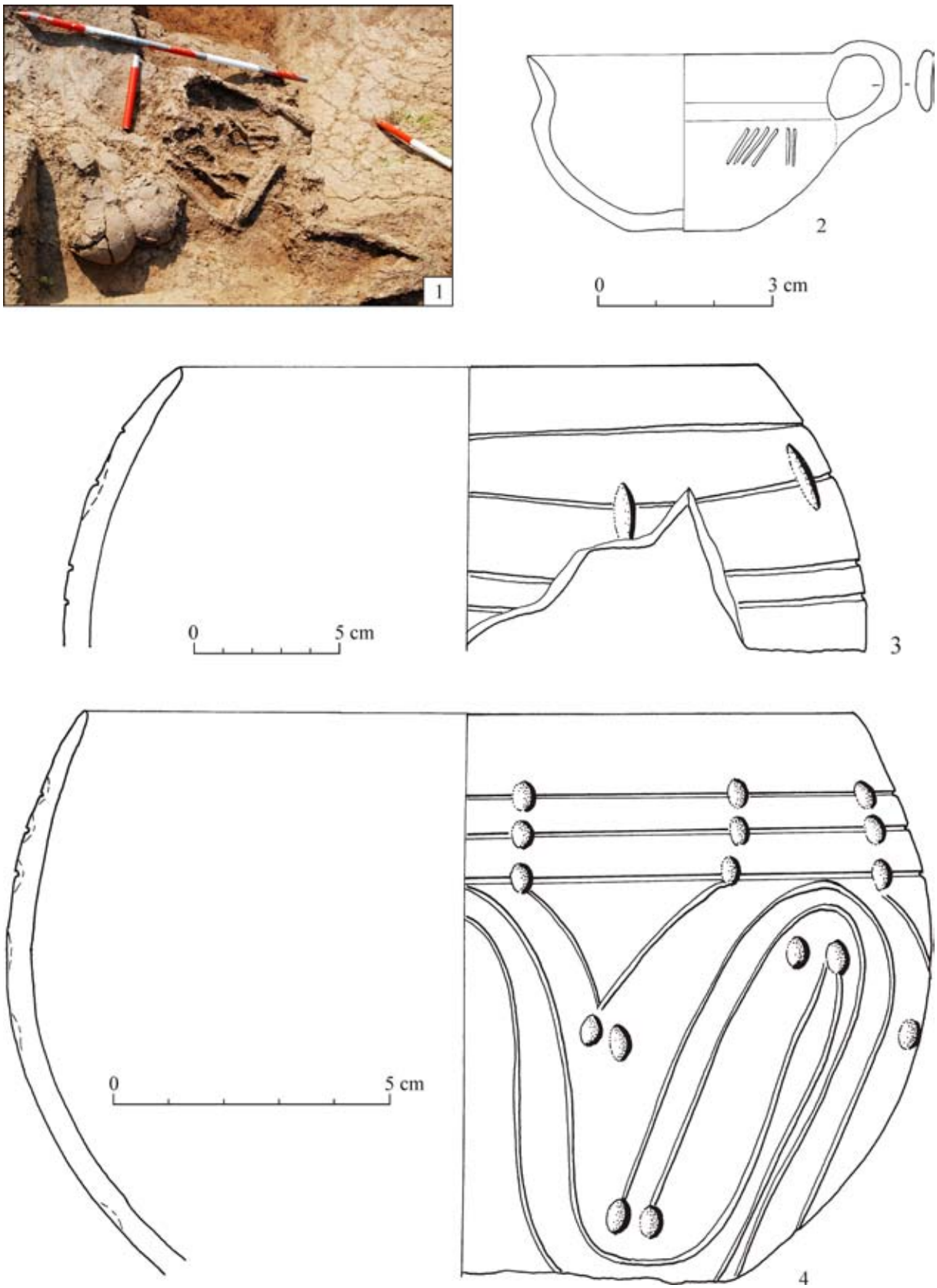

Obr. 173. Čierne Kľačany (Pri mlyne). 1 – plán preskúmaného sídliska. Výber keramiky neskorobronzového osídlenia. 2 – hrncovitá nádoba; 3 – urna žiarového hrobu č. 1; 4 – fragment nádoby zo žiarového hrobu č. 2; 5 – picia nádobka (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

Abb. 173. Čierne Kľačany(Pri mlyne). 1 – Plan der untersuchten Siedlung. Auswahl der Keramik aus der spätbronzezeitlichen Besiedlung. 2 – topfförmiges Gefäß, 3 – Urne des Brandgrabs Nr. 1; 4 – Fragment eines Gefäßes aus dem Brandgrab Nr. 2; 5 – Trinkgefäß (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

Obr. 174. Čierne Kľačany (Pri mlyne). 1 – hrob 1; 2 – obj. 70; 3 – obj. 69; 4 – obj. 11; 5 – pohľad na výskum (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

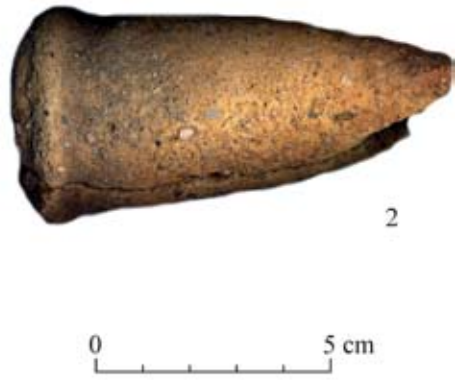
Abb. 174. Čierne Kľačany (Pri mlyne). 1 – Grab 1; 2 – Objekt Nr. 70; 3 – Objekt 69; 4 – Objekt 11; 5 – Blick auf die Grabung (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

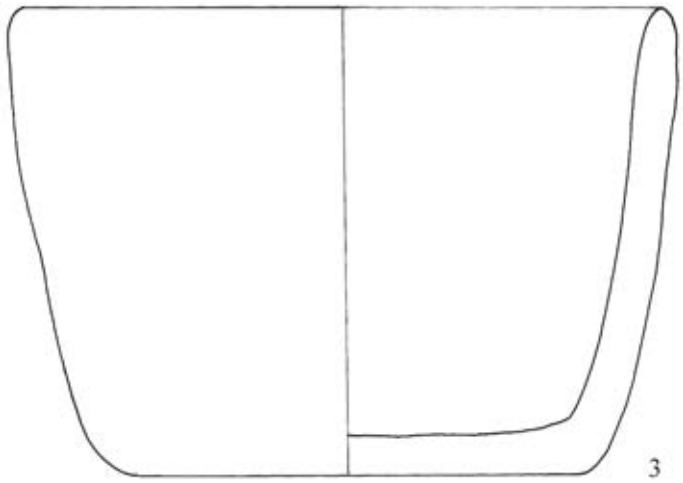

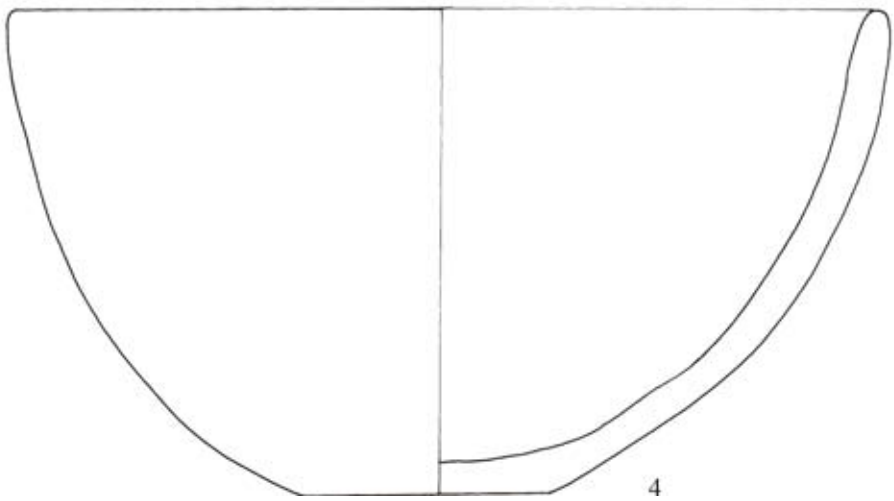

Obr. 175. Čierne Kľačany (Pri mlyne). 1 – kostrový hrob v neolitickom hlinníku; 2 – výber keramiky z doby bronzovej; 3, 4 – výber keramiky z mladšej doby kamennej (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

Abb. 175. Čierne Kľačany (Pri mlyne). 1– Skelettgrab in der neolithischen Tongrube; 2 – Auswahl von Keramik aus der Bronzezeit; 3, 4 – Auswahl von Keramik aus der jüngeren Steinzeit (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

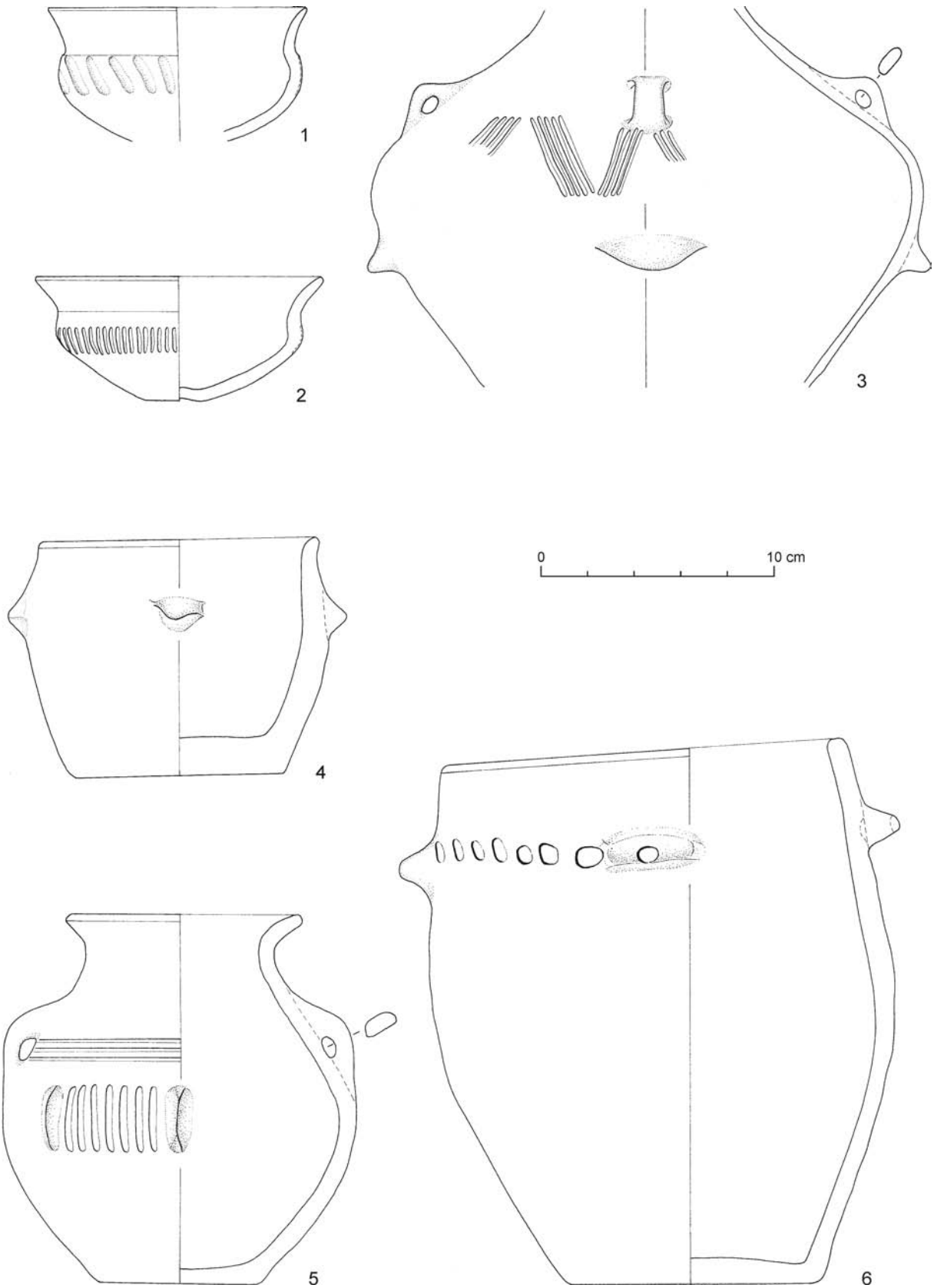

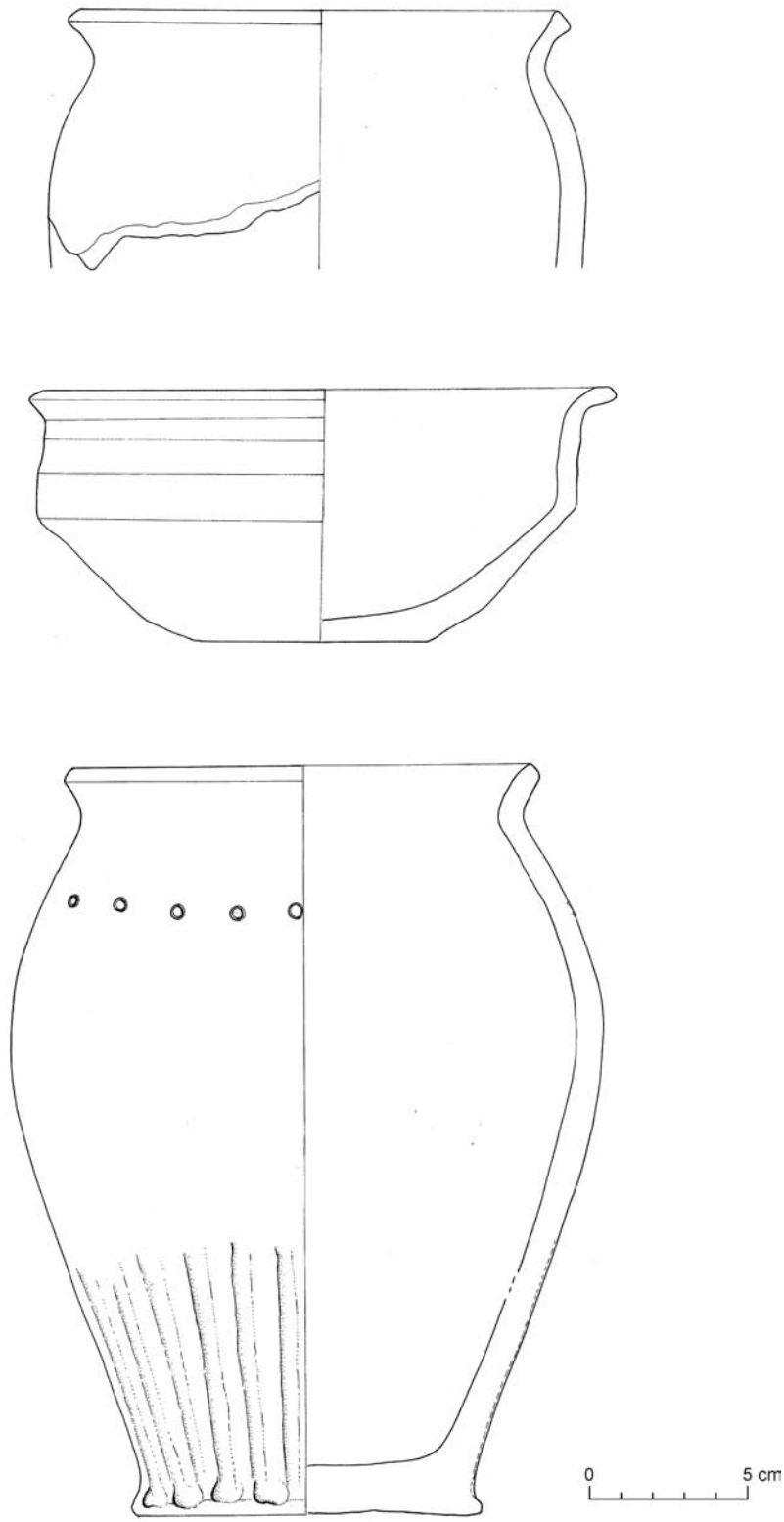

Obr. 176. Čierne Kľačany (Pri mlyne). 1 – dokumentácia v teréne; 2 – hlinená dýza; 3–4 – výber keramiky z doby bronzovej (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

Abb. 176. Čierne Kľačany (Pri mlyne). 1 – Dokumentation im Terrain; 2 – Tondüse; 3–4 – Auswahl von Keramik aus der Bronzezeit (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

Obr. 177. Čierne Kľačany (Pri mlyne). Výber keramiky z doby bronzovej (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).
Abb. 177. Čierne Kľačany (Pri mlyne). Auswahl von Keramik aus der Bronzezeit (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

Obr. 178. Čierne Kľačany (Pri mlyne). Výber keramiky z obdobia sťahovania národov (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).
Abb. 178. Čierne Kľačany (Pri mlyne). Auswahl von Keramik aus der Völkerwanderungszeit (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

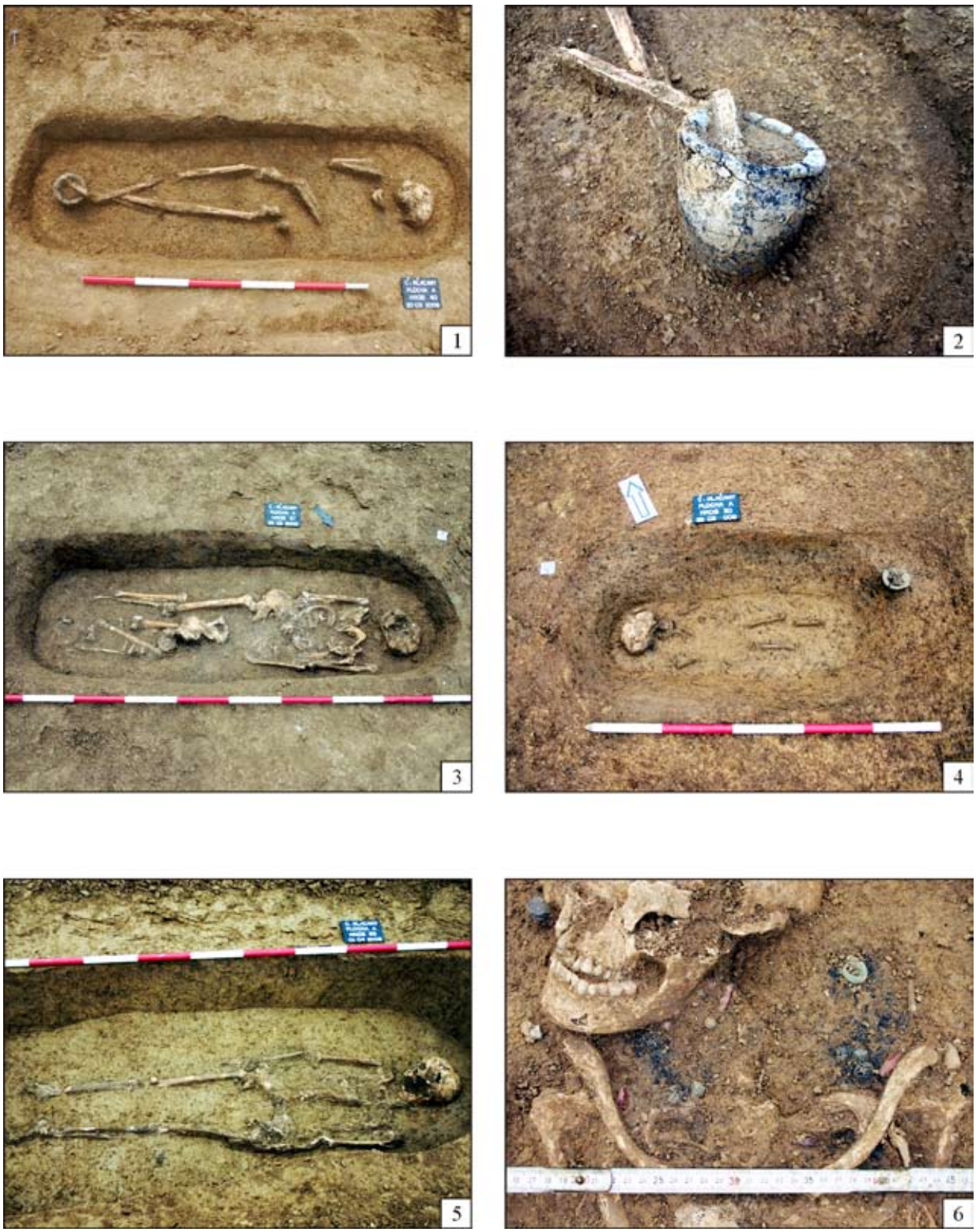

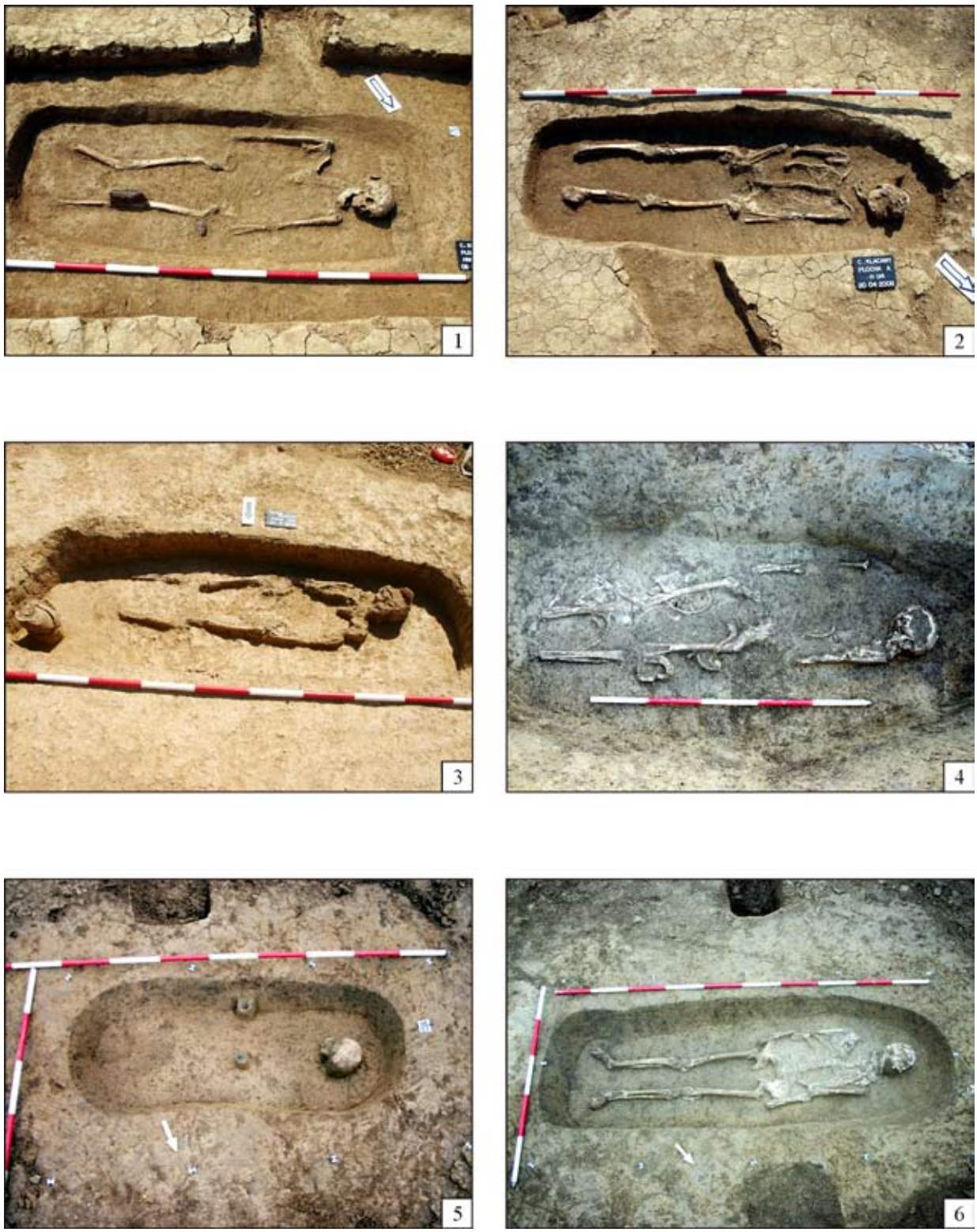

Obr. 179. Čierne Kľačany (Pri mlyne). 1 – plán časti pohrebiska skúmaného v r. 2009; 2 – letecký pohľad na výskum; 3–5 – objekty z neolitu. 3 – obj. 6; 4 – obj.7; 5 – obj. 8 (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

Abb. 179. Čierne Kľačany (Pri mlyne). 1 – Plan eines Teils des im Jahr 2009 untersuchten Gräberfeldes; 2 – Luftbild der Grabung; 3–5 – Objekte aus dem Neolithikum. 3 – Objekt 6; 4 – Objekt 7; 5 – Objekt 8 (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

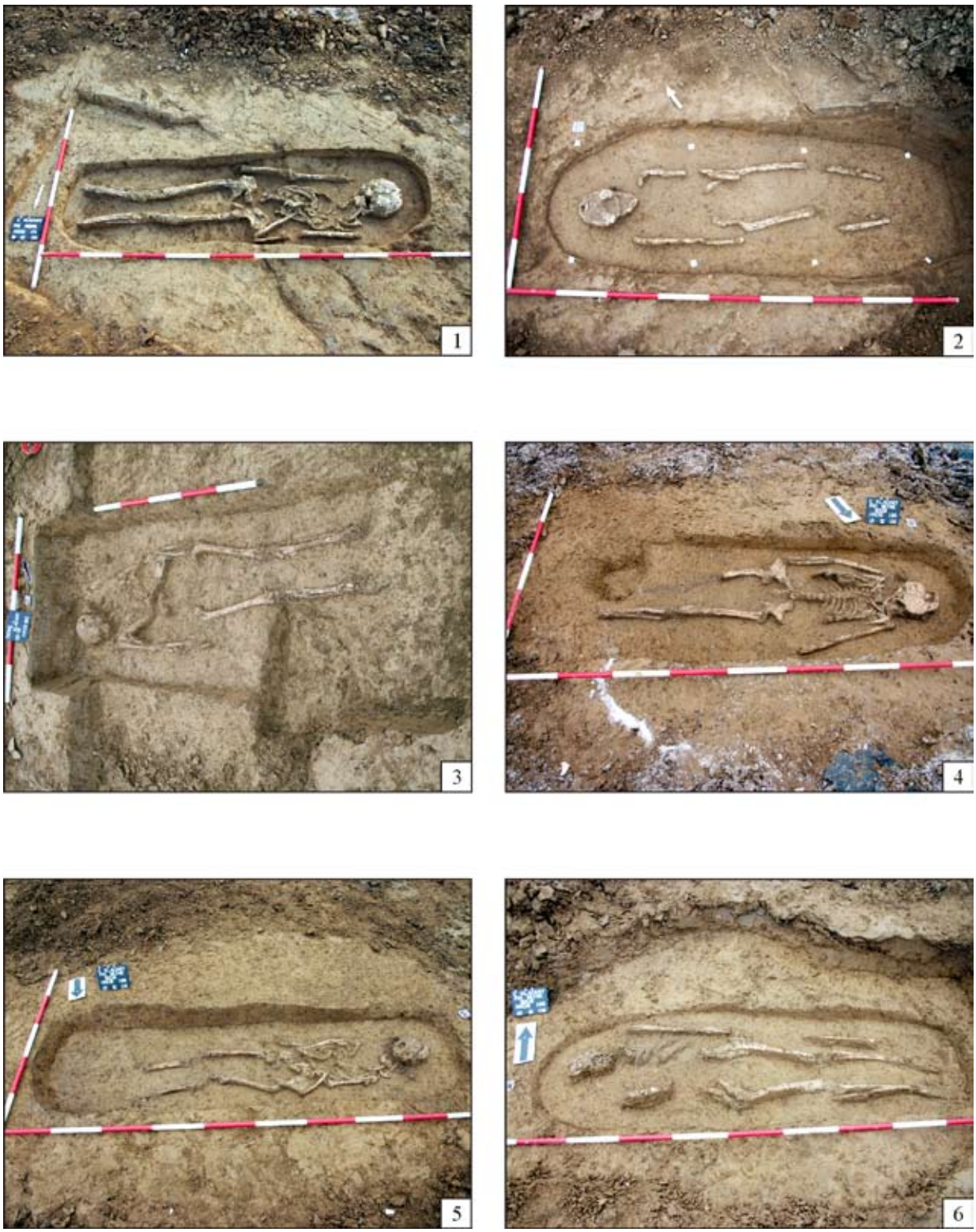

Obr. 180. Čierne Kľačany (Pri mlyne). Fotodokumentácia hrobov. 1, 2 – hrob 40; 3 – hrob 57; 4 – hrob 60; 5 – hrob 69; 6 – hrob 75 (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

Abb. 180. Čierne Kľačany (Pri mlyne). Fotodokumentation von Gräbern. 1, 2 – Grab 40; 3 – Grab 57; 4 – Grab 60; 5 – Grab 69; 6 – Grab 75 (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

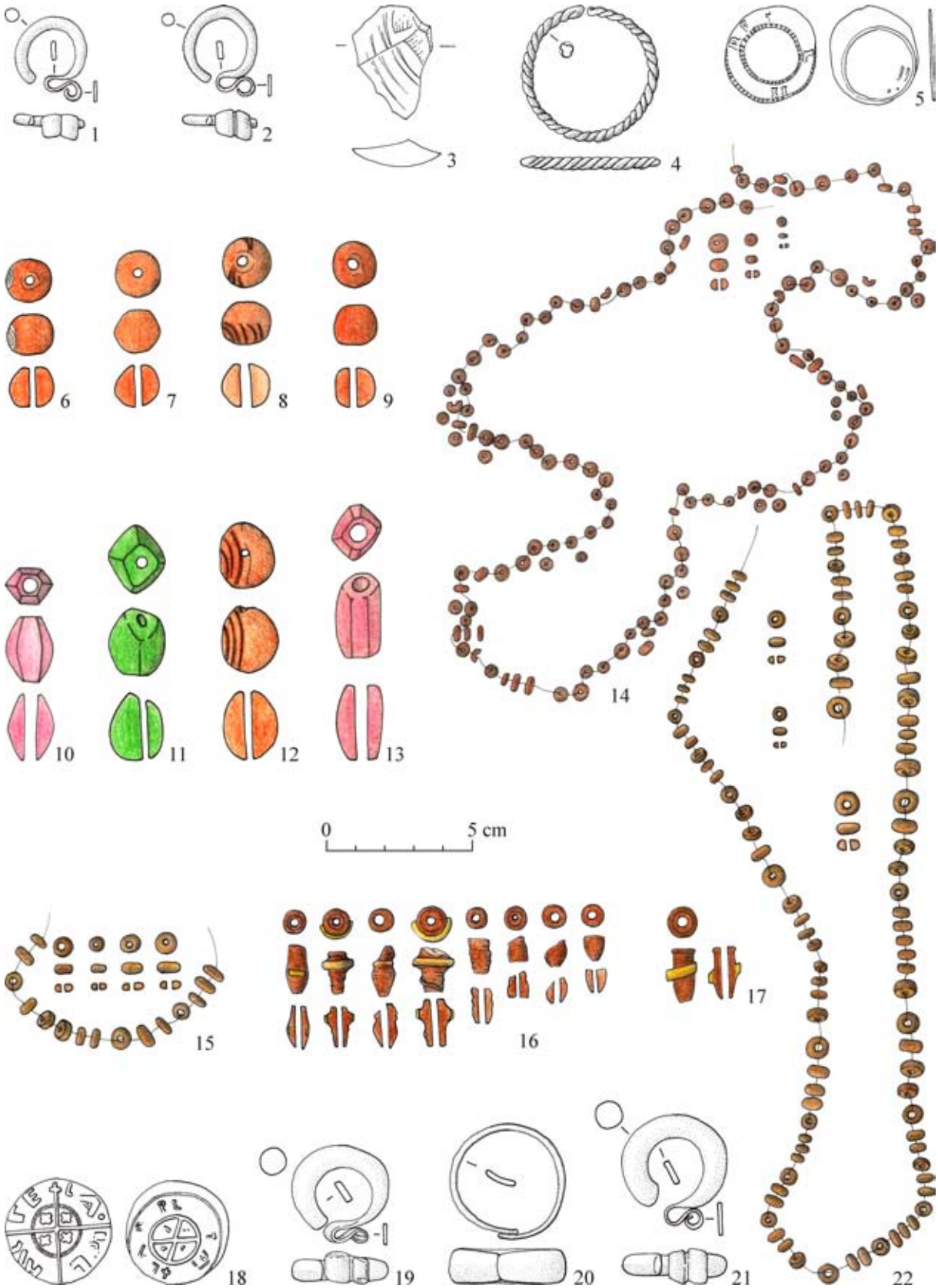

Obr. 181. Čierne Kľačany (Pri mlyne). Fotodokumentácia hrobov. 1 – hrob 107; 2 – hrob 114; 3 – hrob 130; 4 – hrob 166; 5 – hrob 163; 6 – hrob 169 (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

Abb. 181. Čierne Kľačany (Pri mlyne). Fotodokumentation von Gräbern. 1 – Grab 107; 2 – Grab 114; 3 – Grab 130; 4 – Grab 166; 5 – Grab 163; 6 – Grab 169 (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

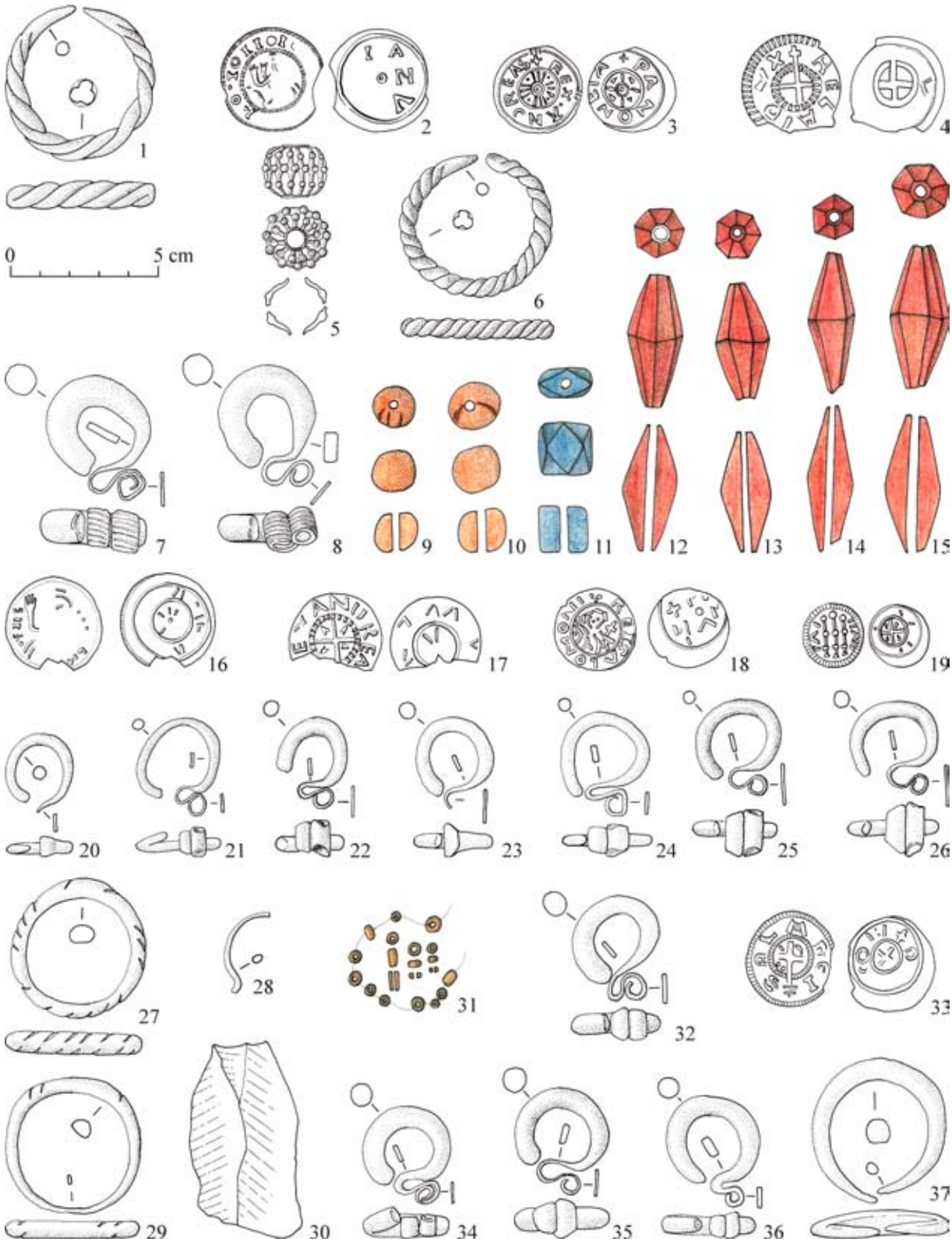

Obr. 182. Čierne Kľačany (Pri mlyne). Fotodokumentácia hrobov. 1 – hrob 175; 2 – hrob 172; 3 – hrob 182; 4 – hrob 195; 5 – hrob 196; 6 – hrob 198 (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

Abb. 182. Čierne Kľačany (Pri mlyne). Fotodokumentation von Gräbern. 1 – Grab 175; 2 – Grab 172; 3 – Grab 182; 4 – Grab 195; 5 – Grab 196; 6 – Grab 198 (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

Obr. 183. Čierne Kľačany (Pri mlyne). Výber nálezov z hrobov. 1–14 – hrob 69; 15–22 – hrob 41 (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

Abb. 183. Čierne Kľačany (Pri mlyne). Auswahl von Funden aus Gräbern. 1–14 – Grab 69; 15–22 – Grab 41 (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

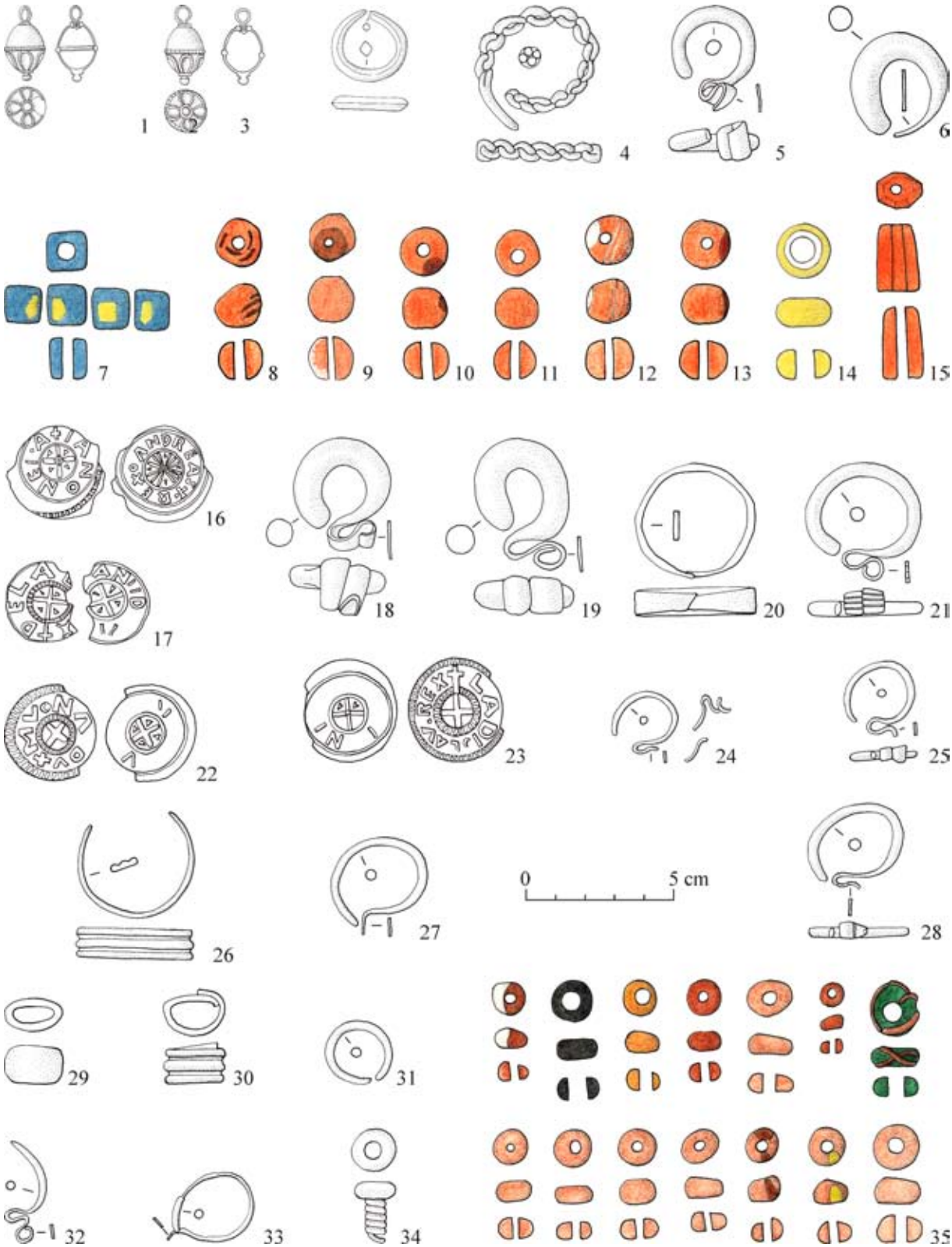

Obr. 184. Čierne Kľačany (Pri mlyne). Výber nálezov z hrobov. 1 – hrob 61; 2 – hrob 65; 3 – hrob 66; 4–15 – hrob 75; 16 – hrob 84; 17 – hrob 86; 18 – hrob 92; 19 – hrob 133; 20–30 – hrob 143; 31–37 – hrob 107 (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

Abb. 184. Čierne Kľačany (Pri mlyne). Auswahl von Funden aus Gräbern. 1 – Grab 61; 2 – Grab 65; 3 – Grab 66; 4–15 – Grab 75; 16 – Grab 84; 17 – Grab 86; 18 – Grab 92; 19 – Grab 133; 20–30 – Grab 143; 31–37 – Grab 107 (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

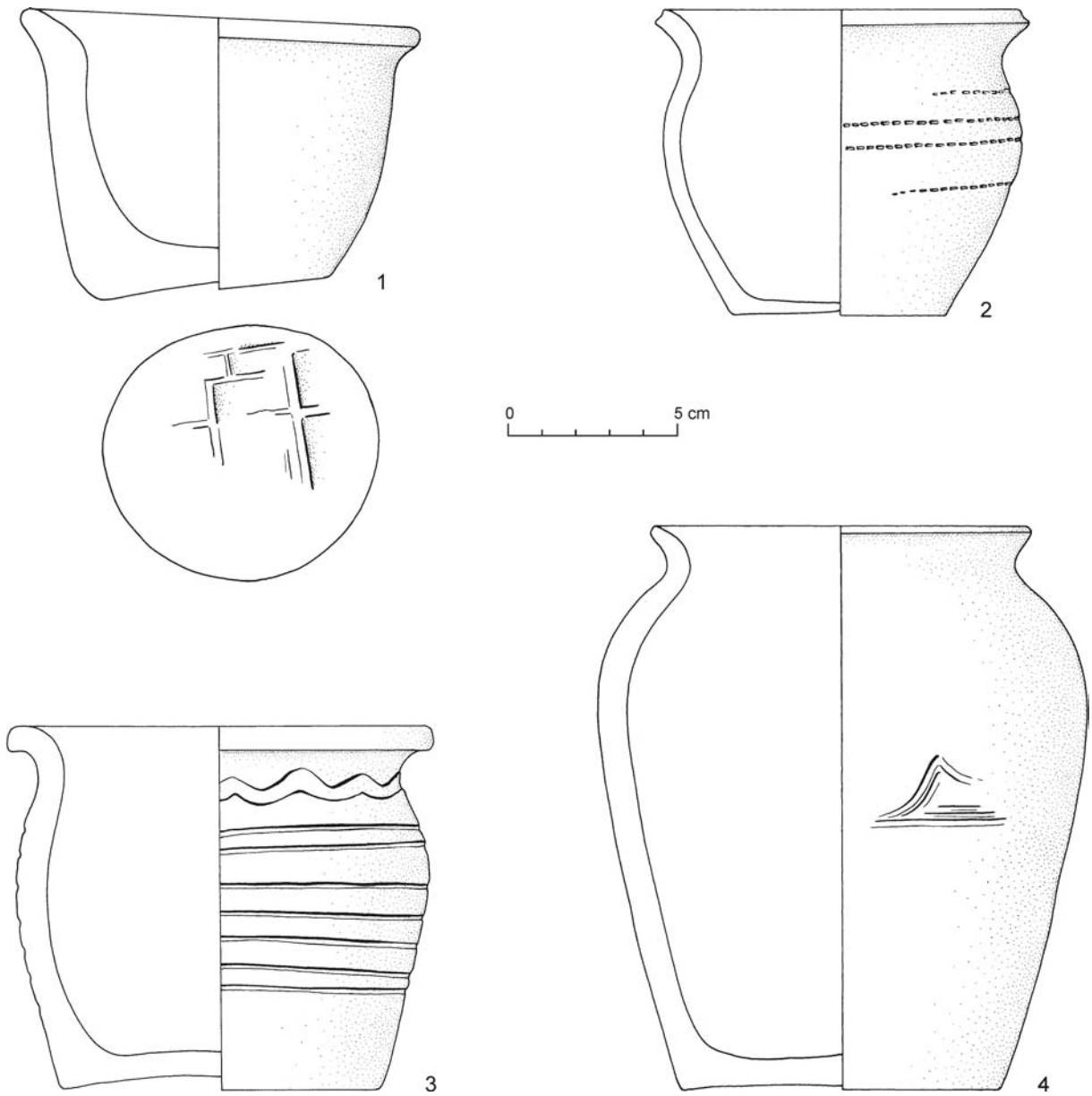

Obr. 185. Čierne Kľačany (Pri mlyne). Výber nálezov z hrobov. 1–2 – hrob 146; 3–7 – hrob 157; 8–16 – hrob 164; 17–20 – hrob 173; 21–27 – hrob 177; 28 – hrob 178; 29–36 – hrob 182 (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

Abb. 185. Čierne Kľačany (Pri mlyne). Auswahl von Funden aus Gräbern. 1–2 – Grab 146; 3–7 – Grab 157; 8–16 – Grab 164; 17–20 – Grab 173; 21–27 – Grab 177; 28 – Grab 178; 29–36 – Grab 182 (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

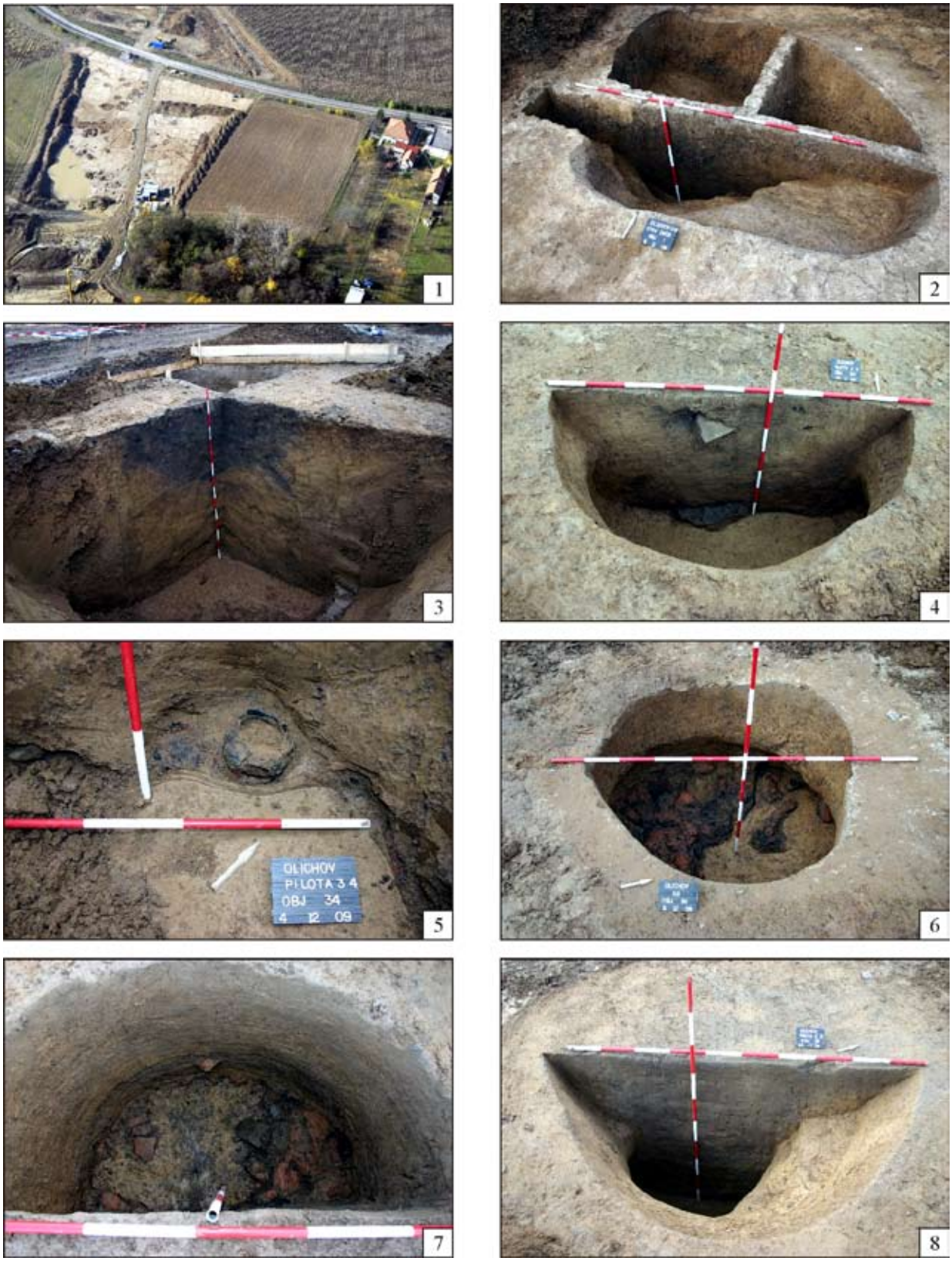

Obr. 186. Čierne Kľačany (Pri mlyne). Výber nálezov z hrobov. 1–3 – hrob 182; 4–15 – hrob 186; 16 – hrob 190; 17 – hrob 191; 18, 19 – hrob 192; 20, 21 – hrob 210; 22 – hrob 212; 23 – hrob 214; 24–35 – hrob 206 (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

Abb. 186. Čierne Kľačany (Pri mlyne). Auswahl von Funden aus Gräbern. 1–3 – Grab 182; 4–15 – Grab 186; 16 – Grab 190; 17 – Grab 191; 18, 19 – Grab 192; 20, 21 – Grab 210; 22 – Grab 212; 23 – Grab 214; 24–35 – Grab 206 (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

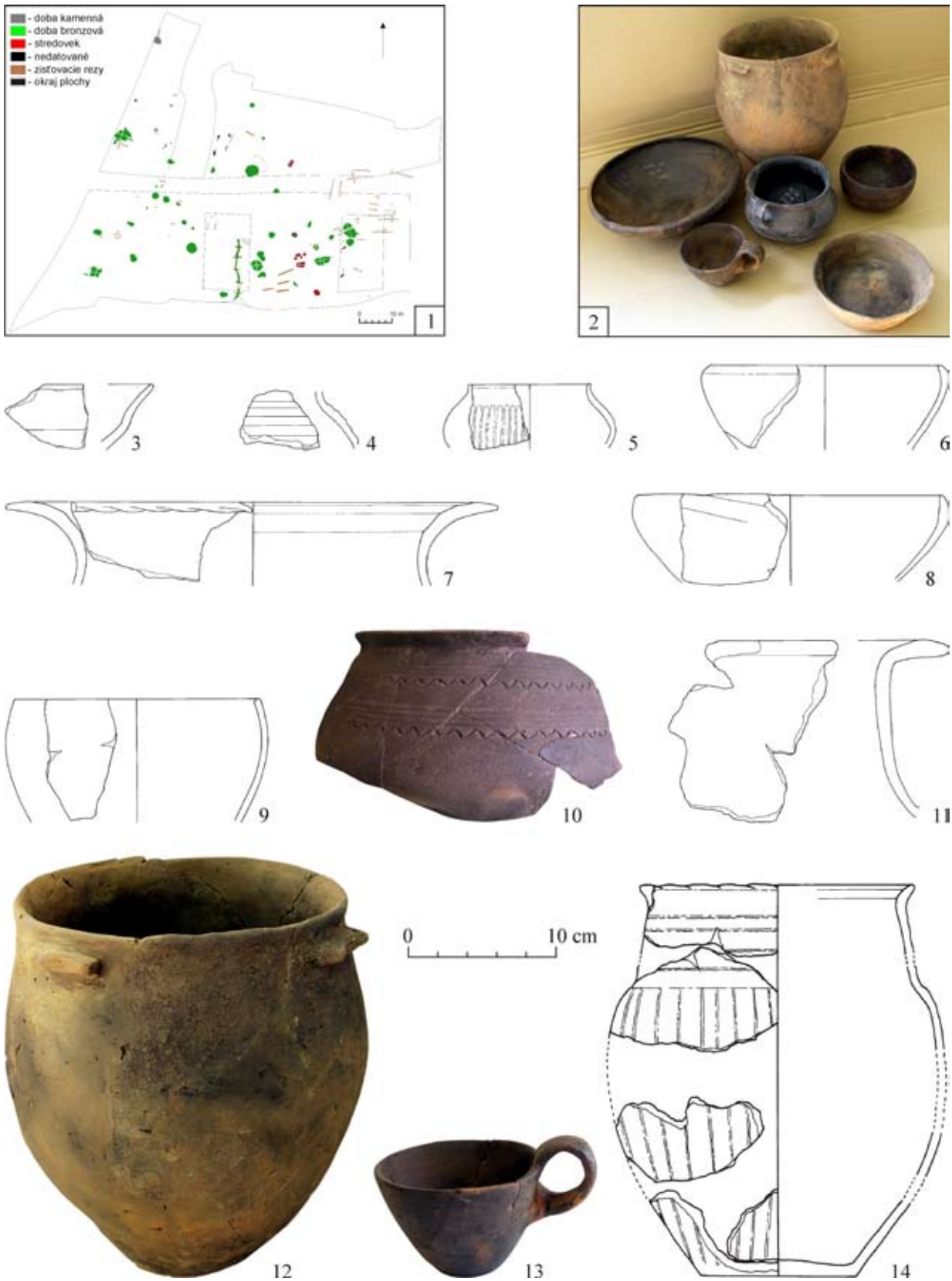

Obr. 187. Čierne Kľačany (Pri mlyne). Výber nálezov z hrobov. 1 – hrob 13; 2 – hrob 25; 3 – hrob 40; 4 – hrob 130 (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

Abb. 187. Čierne Kľačany (Pri mlyne). Auswahl von Funden aus Gräbern. 1 – Grab 13; 2 – Grab 25; 3 – Grab 40; 4 – Grab 130 (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

Obr. 188. Volkovce, časť Olichov (Olichov). Výber sídliskových objektov (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).
Abb. 188. Volkovce, Teil Olichov (Olichov). Auswahl von Siedlungsobjekten (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).

Obr. 189. Volkovce, časť Olichov (Olichov). 1 – celkový plán náleziska; 2–14 – výber keramických nálezov (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).
Abb. 189. Volkovce, Teil Olichov (Olichov). 1 – Gesamtplan der Fundstelle; 2–14 – Auswahl von Keramikfunden (Ruttkay/Daňová/Cheben/Poláková/Zajacová, 229–237).